

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ BİR KÂBÛSNÂME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Timur AYDIN

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Eski Türk Dili

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tanju SEYHAN

HAZİRAN 2018

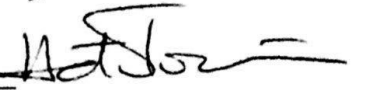

Timur AYDIN... tarafından hazırlanan Doğu Türkçesinde Yazımların Bir Kaldırılması adlı bu
tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Tanju SEYHAN
Üye : Prof. Dr. Hatice TÖREN
Üye : Doç. Dr. Fatih BAKIRCI
Üye : _____
Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna
uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Timur AYDIN

Beni her koşulda destekleyen anneme ve babama...

DOĞU TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ BİR KÂBÛSNÂME

ÖZET

Nasihatnâme; siyaset, din yahut günlük hayat üzerine doğru davranış şekilleri hakkında nasihat ve emirleri içeren edebi tür olarak tanımlanabilir. Keykâvus b. İskender'in 1082 tarihinde kaleme aldığı Kâbûsnâme, İran edebiyatında pend-nâme, nasihat-nâme, enderz-nâme gibi adlarla bilinen bu edebi türün erken örneklerindendir. Kâbûsnâme yalnızca İran edebiyatında değil, Türk edebiyatında da bilhassa Eski Anadolu Türkçesi devrinde yapılan tercümeleriyle meşhur olmuştur. Eserin Eski Anadolu Türkçesindeki çevirileri yanı sıra Doğu Türkçesiyle yapılmış iki çevirisi bilinmektedir. Bu tezde eserin, British Museum Or. 9661'de kayıtlı Doğu Türkçesiyle tercümesi ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Doğu Türkçesi, nasihatnâme, Kâbûsnâme

A KABUSNAME WRITTEN IN EASTERN TURKISH

SUMMARY

Nasihatname can be defined as a literary genre which contains advices and commandments about good manners on religion or everyday life. *Kabusname* which written by *Keykavus b. Iskender* at 1082 is one of the early examples of this literary genre, also known as *pend-name*, *enderz-name* in Persian Literature. *Kabusname* gained large popularity in Persian Literature; but it was also popular in Turkish, especially in Old Anatolian Turkish by its translations. Besides its translations in Old Anatolian Turkish, *Kabusname* also have two translations in Eastern Turkish. This thesis focuses on one of the Eastern Turkish translations of *Kabusname* recorded in British Museum Or. 9661.

Keywords: Eastern Turkish, *nasihatname*, *Kabusname*

ÖNSÖZ

Elinizdeki çalışma, British Museum’da Or. 9661 numarasıyla kayıtlı Doğu Türkçesiyle Kâbüsnâme tercümesinin transkripsiyonlu metni, metnin Türkiye Türkçesine aktarımı, metnin dizini ve giriş mahiyetinde bir inceleme, metnin imlâ özellikleri üzerine bir tetkik ve dil hususiyetleri üzerine kısaca bir araştırmadan oluşmaktadır.

Metnin transkripsiyonu yapılırken, Türkçe kelimelerde uzun ünlülerin imlâda gösterilmesine dikkat edilmiştir. Mesela *ança* kelimesi medli elifle, آنجه şeklinde yazıldığında *a:nça*, "ün, şöhet""manasındaki *at* kelimesi meflie elifle, آط şeklinde yazıldığında *a:ṭ* olarak transkribe edilmiştir. Yabancı kökenli kelimelerde de, kelimenin orijinal imlâsından farklı yazımlar söz konusu olduğunda bunlar aynı Türkçe kelimelerde olduğu gibi belirtilmiştir. Mesela Arapça *lâzım* kelimesi yâ ile, لازم şeklinde yazılmışsa, *lâzı:m*; Farsça *kūşîş* kelimesi yâ ile, کوشیش olarak yazılmışsa *kūşî:ş* olarak gösterilmiştir.

Metnin Türkiye Türkçesine aktarımında, ki’li birleşik cümlelerin basit cümleye çevrilmesine dikkat edilmiştir. Mesela “Sëniñg ḥ^wâhişinğ oldur ki sanğa bende bolğan kişi sanğa ṭā’at kılğay.” cümlesi, ki’den kurtarılarak “Senin arzun sana kul olan kişinin sana taat etmesidir.” şeklinde aktarılmıştır; ancak bu durum her ki’li birleşik cümle için geçerli değildir. Bölüm başlarında yazar, cümleye “Ey oğul bil ki...”, “Bil ki...” gibi nasihatname türünün üslubunu yansıtan ifadelerle başlamaktadır. Bu ifadeler, üslubu korumak endişesiyle ki’li birleşik cümle yapısı bozulmadan aktarılmıştır. Bazen de metinde ki

edatıyla kurulan cümlelerde, ki'nin çünkü manasında olduğu görülmektedir. Bu gibi cümlelerde ki edatı manaya dikkat edilerek çünkü olarak aktarılmıştır. Mesela “Halk ara iş tola söylemek bolsa sin hāmūşluḡnı iḥtiyār kılḡıl ki bī-fāyide söz hemme vaḡtḡda ziyānlıḡ.” cümlesi “Halk arasında iş çok konuşmak ise de suskunluğu tercih et; çünkü faydasız söz her zaman zararlıdır.” şeklinde aktarılmıştır.

Dizin kelimelerin metinde hangi cümlede hangi bağlamda geçtiği dikkate alınarak hazırlanmaya çalışılmıştır. Yani kelimelerin lügatteki manasından önce metindeki manaları dikkate alınmıştır. Mesela āhestelik kelimesi lügate göre “(hızca) yavaşlık, aḡırlık” manasıyla karşılanabilir; ancak metinde bir karakter özelliği olarak “aḡırbaşlılık, vakurluk” ve “(bir iş yaparken) itinalılık, özenlilik” manalarıyla geçmektedir. Dolayısıyla dizinde de kelime “1. Aḡırbaşlılık, vakurluk 2. İtina, özenlilik” anlamlarıyla kaydedilmiştir.

Doḡu Türkçesiyle Kābûsnāme tercümesinin 18. asırda Kaşgar’da yazılmış olması muhtemeldir. Bu sebeple eser, Doḡu Türkçesi yazı dilinde mahallî ağızların etkilerinin görüldüğü bir devrin ürünüdür. Özellikle Yeni Uygur Türkçesine ait ses özellikleri metinde dikkati çekmektedir.

Çalışma sürecinde yardım ve bilgisini benden esirgemeyen hocam Tanju SEYHAN’a teşekkürlerimi sunmak; kendisinden ders alma şansını yakaladığım merhum hocam C. Eralp ALIŞIK’ın hatırasını yad etmek isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IX
SUMMARY	XI
ÖNSÖZ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XXIII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Eserin Yazarı.....	1
1.2. Eserin Yazılma Amacı	2
1.3. Eserin İçeriği.....	4
1.4. Kabusname Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	4
1.5. Eserin Batı Türkçesindeki ve Doğu Türkçesindeki Tercümeleleri ile Üzerine Yapılan Çalışmalar	5
1.6. Mütercimi Bilinmeyen Doğu Türkçesiyle Kâbûsnâme Tercümesi.....	7
1.7. Tercümenin Yapıldığı Doğu Türkistan'ın Kısa Tarihi.....	8
1.8. Tercümenin Yapıldığı Doğu Türkistan'ın Edebi Muhiti	10
1.9. Tercümenin Yazılış Yüzyılı	21
1.10. Eserdeki Kısa Hikâyeler ve Doğu Türkçesi Tercümeyle Mukayesesi	22
1.12. Eserdeki Manzum Parçalar ve Doğu Türkçesi Tercümeyle Mukayesesi	26
1.12. Eserin Mütercimi.....	29
1.13. Eserin Bölümleri	32
2. ESERİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ.....	37
2.1. Ünlülerin Yazımı.....	37
2.1.1. /a/ ünlüsü	37

2.1.2. /e/ ünlüsü	37
2.1.3. /è/ ünlüsü	38
2.1.4. /ı,i/ ünlüleri	38
2.1.5. /o, ö; u, ü/ ünlüleri	38
2.2. Ünsüzlerin Yazımı	39
2.2.1. /p/ ünsüzü	39
2.2.2. /ç/ ünsüzü	39
2.2.3. /h/ ünsüzü	40
2.2.4. /ğ/ ünsüzü	40
2.2.5. /h/ ünsüzü	40
2.2.6. /g/ ünsüzü	40
2.2.7. /rğ/ ünsüzü	40
2.2.8. /s/ ünsüzü	40
2.2.9. /t/ ünsüzü	41
2.3. Hareke ve Yazı İşaretlerinin Kullanılışı	41
2.3.1. Üstün	42
2.3.2. Ötre	42
2.3.3. Med	42
2.3.4. Sükûn	43
2.3.5. Şedde	43
2.3.6. Tenvin	43
2.3.7. Hemze	44
2.3.8. ى (yâ)	44
2.4. Eklerin Yazımı	44
2.4.1. Yapım Ekleri	44
2.4.2. İsim Çekim Ekleri	45
2.4.3. Fiil Çekim Ekleri	47
2.5. Ayrı Yazılması Gereken Ek ve Kelimelerin Bitişik Yazılması	48

2.6. Alıntı Kelimelerin Yazımı	48
3. METNİN DİL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE	51
3.1. Metnin Ses ve Şekil Özellikleri Üzerine	51
3.2. Eserin Sözvarlığının Şeyhoğlu'nun ve Mercimek Ahmed'in Kâbûsnâme Tercümeleriyle Karşılaştırılması	54
4. METİN	67
5. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI	193
6. DİZİN	307
6.1. ŞAHİS ADLARI DİZİNİ	932
6.2. MEKAN ADLARI DİZİNİ	942
7. SONUÇ	947
8. KAYNAKÇA	949
ÖZGEÇMİŞ	953

KISALTMALAR LİSTESİ

< > = Metin tamiri.

[] = Metne yapılmış ekleme.

() = Aktarımda anlamın tamamlanması için metne yapılmış ekleme.

: = Uzun ünlü.

Ar. = Arapça

a.s. = ‘aleyhi’s-selām

a.s.v. = ‘aleyhi’s-selātu ve sellem

a.v.c. = ‘azze ve celle

c.c.a.n. = celle celālühü ve ‘amme nevālühü

Çin. = Çince

Fa. = Farsça

k.v. = kerema’l-lahu veche

Mo. = Moğolca

r.a. = rażia’l-lahu ‘anhu

rah. = raḥmetu’l-lahi

r.ah. = rażia’l-lahu ‘anhümā

r.h. = raḥmetu’l-lahi ‘aleyhi

Sans. = Sanskritçe

Soğd. = Soğdça

s.a.v. = şalla’l-lahi ‘aleyhi ve sellem

s.v.t. = subḥānehu ve te’ālā

T. = Türkçe

t.v.t. = tebārek ve te’ālā

Y. Uyg. = Yeni Uygurca

? = Şüpheli

1. GİRİŞ

1.1. Eserin Yazarı

Keykâvus b. İskender(412/1021-478/1085?), Hazar Denizinin güneydoğusunda İran'ın Taberistan bölgesinde 10. ve 11. asırlarda hüküm sürmüş Ziyârîler hanedanının son hükümdarlarındanr. Kendisinden sonra tahta geçen oğlu Gîlân Şah devrinde Nizârî İsmâîlîler, Ziyârîler hanedanlığına son vermiştir (Merçil 2013: 499b). Sekiz yıl boyunca Sultan Mevdûd b. Mahmud'un nedimliğini yapmış, Sultan Mahmud'un kızıyla evlenerek Gaznelilerle akrabalık kurmuştur. Hacca gidip geldikten sonra Arran'a ve akabinde Gence'ye giderek bir süre Şeddâdî emiri Ebu'l-Esvâr Şâvur b. Fazlûn'un huzurunda bulunmuştur. Hindistan, Ermenistan ve Gürcistan'a yapılan seferlere katılan Keykâvus b. İskender, 475/1082 senesinde Kabusname'yi kaleme almıştır. Hayatının son yılları hakkında fazla bilgi yoktur (Brujin 2010).

Kâbûsnâme'de Keykâvus b. İskender; hayatı, yakınları ve ilmî literatüre hakimiyeti hakkında bilgi verdiği gibi bunlarla ilgili çıkarım yapmak mümkündür. Keykâvus, on beş yaşında iken babasının ona yüzme hocası tuttuğunu, yüzmeyi isteyerek değil nefret ederek öğrendiğini eserde bizzat anlatır: (73b/06) [*Atam*] *mêni [suçığa] sipâri:ş kıldı. Su- (7) çılıknı obdan örgendim. Ammâ tab'im h^wâhişi birle örgeñmedim, kerâhiyyet bile örgendim*. Ancak Keykâvus'un yüzmeyi öğrenmesi ileride onun hayatını kurtarmıştır. Hacca gitmek için bindiği geminin kaptanı usta olmadığından gemi batar, yirmi kişiden aralarında Keykâvus'un da bulunduğu üç kişi

kurtulur: (73b/11) *Bağdād deryāsıdın çıkmada kime bir hovfluğ yerge (12) yetti, kimeçi ü:stād imes iken onğlap yöre'lmey keme girdābğa tüşti. Biz yegirme kişi (13) irdük. Deryāğa kem ğarķ bolğalı turdı. Mên bir ğulāmım bir Başralıg kişi üçevlen deryāğa (74a/1) özümüzni taşlap ğulaç atıp çıktıķ.*

Keykâvus, sekiz sene Gazneli Mahmud'un hizmetinde bulunduğunu bizzat belirtir: (119b/07) *Sékkiz yıl Ğaznīnde Sulţān Maħmūdınñ ħizmetide (8) boldum.*

Kâbüsnâme'de yalnızca Keykâvus hakkında değil, onun yakınlarının hayatı hakkında da bilgilere yer verilir. Mesela Keykâvus'un babası Emir Şemsü'l-Meâ'li zalimliği sebebiyle ordu tarafından tahttan indirilmiş, ordu onun yerine Keykâvus'un amcası Felekü'l-Me'âlî'yi geçirmiştir. Keykâvus, babasının (56a/01) *tola kişi öltürmekge māyıl ve heç kişining ğünāhını 'afv kılmās* olduğunu belirtir ve ilerleyen satırlarda amcası Felekü'l-Me'âlî'yle ordunun ileri gelenlerinin nasıl işbirliği yaptığını anlatır.

Metinden Keykâvus'un hayatı ve yakınları hakkındaki bilgilerin yanı sıra, Kâbüsnâme yazarının ilmî meselelere hakimiyetini anlamak da mümkündür. Mesela onun tıp ilmine ilgi duyduğu ve bu ilim hakkında hayli malumatının olduğu (99a/10) ve ilerleyen satırlarda, meşhur hekim Galen (ö. 210)'in eserleri hakkında söylediklerinden onu iyi okuduğu, literatür bilgisi anlaşılmaktadır. Ayrıca; Keykâvus, (103a/02)'de *'ilm-i hendesenı bölek kitābda beyān kılıp irdim* diyerek hendese hakkında bir kitabı olduğunu belirtir.

1.2. Eserin Yazılma Amacı

Keykâvus b. İskender tarafından oğlu Gîlân Şah'a nasihatlar vermek için kaleme alınan Kabusname, İran edebiyatında hükümdarlar için verilen öğütleri içeren

pend-nâme, nasihat-nâme, enderz-nâme gibi adlarla bilinen edebi türün erken örneklerindendir (Bosworth 1997: 815a).

Enderz, nasihat yahut pend; siyaset, din yahut günlük hayat üzerine doğru davranış şekilleri hakkında nasihat ve emirleri içeren edebi tür olarak tanımlanmaktadır. Türün kapsamına; aforizma mahiyetinde kısa ve didaktik cümleler, eski bilgiler hakkında kısa ve ahlaki hikâyeler, manzum parçalar, aforizmalar ve hikâyeler barındıran daha kompleks edebî eserler girebilmektedir. İslam öncesi İran’da kendine özgü bir yeri olan bu tür, İslam sonrasında da Fars edebiyatında önemli yer tutmuştur (Shaked & Safa 2011).

İslam kültür coğrafyasındaki en meşhur örneği Ferîdüddin Attâr’a nispet edilen *Pendnâme* olan bu türün diğer örnekleri arasında, Nizâmü’l-mülk’ün *Siyasetnâme*’si, Yûsuf Has Hâcib’in *Kutadgu Bilig*’i, Yûnus Emre’nin *Risâletü’n-nushiyye*’si, Ahmed Fakîh’in *Çarhnâme*’si, Nâbî’nin *Hayriyye*’si sayılabilir (Pala 2006: 409c, 410b). Doğu sahasında ise bu türe örnek gösterilebilecek başlıca eser Nevâyî’nin *Mahbûbü’l-Kulûb*’udur. Nevâyî, eserinde kendi dostlarına, toplumdaki çeşitli iş ve meslek sahiplerine halka hizmet yolunda yararlanacakları ümidiyle bilgi ve tecrübe birikimini aktarmaya çalışmıştır. Eserin ilk bölümünde Nevâyî’nin; sultan, şeyhülislam, tabipler, şairler, müezzinler, şarkıcılar gibi çeşitli meslek ve zanaat erbabıyla toplumsal tabakalar, zümreler üzerindeki gözlemleri ve tespitleri yer alır. İkinci bölüm tövbe, zühd, tevekkül, kanaat, sabır, tevazu, edep, aşk gibi konular hakkındadır. Üçüncü bölümde çok yeme, çok konuşma, bencillik, kendini beğenme, itidalsizlik, ihsan, sehavet ve himmet, kerem ve fütüvvetten bahsedilir (Çağrı 2003: 328c, 329a). *Mahbûbü’l-Kulûb* üzerine doktora tez çalışması yapan Zuhâl Kargı-Ölmez, “çeşitli meslek gruplarındaki insanların ruh yapılarını tanıtmayıyla, verdiği ahlâkî öğütlerle iyi

ve kötü huylar hakkındaki görüşleriyle, dinî ve tasavvufî konudaki düşünceleriyle uzun yaşamındaki deneyimlerini yansıtmaya çalıştığı Nevâyî'nin bu eseri, öğretici ve toplumsal bir özellik taşır" demektedir (Kargı-Ölmez 1993: VIII).

1.3. Eserin İçeriği

Kırk dört bâb ve mukaddimeden oluşan Kabusname, çiftçilik, tüccarlık, nedimlik, mutriplik, şairlik, münşilik, tabiblik gibi değişik meslekleri tarif etmekte, ayrıca şarap içmek ve yemek yeme adabı, nasıl latife söylemek gerektiği, hamama girme, cima etme ve uyumanın incelikleri gibi günlük hayata dair meseleler üzerine de bilgi vermektedir. Keykavus b. İskender'in gelecekte hükümdar olacak oğlu için yazdığı kitapta hükümdarlığa çok az yer verirken değişik meslek ve hayat tarzlarının gereklerine bu denli geniş yer vermesi, onun hanedanının kendisinden sonra devam edeceğine körü körüne bağlanmayıp oğlunu değişik senaryolara karşı hazırlamak istemesine yorulmuştur (Richter-Bernburg 2001: 276).

1.4. Kabusname Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kabusname, Türkçe'de erken devirlerden itibaren gördüğü ilginin yanı sıra 19. asırdan itibaren Batı dünyasında da şöhret kazanmış ve muhtelif Batı dillerine tercüme edilmiştir. Eser, Almancaya H. F. von Diez(Berlin 1811) tarafından Türkçe tercümeleri üzerinden çevrilmiştir. Onun bu tercümesinin Goethe'nin Doğu dünyası hakkındaki araştırmalarını da derinden etkilediği kaydedilmektedir. Fransızcaya A. Querry(Paris 1886), İngilizceye P. B. Vachha(Bombay 1916) ve R. Levy(Londra 1951), Rusçaya E. E. Bertels(Moskova 1953), Arapçaya Abdü'l-Mecid Bedevî(Kahire 1958) tarafından tercüme edilmiştir. Kabusname'nin en iyi neşrinin ayrıntılı notlarla ve bibliyografyayla birlikte Gulâm Hüseyin Yûsufî tarafından(Tahrân 1967) yapıldığı belirtilmektedir (Bosworth 1997: 815b).

Tercümeler haricinde edebiyat tarihlerinde ve müstakil çalışmalarda da Kabusname'ye değinildiği görülmektedir. Edward G. Browne meşhur *A Literary History of Persia*'sında Kabusname'nin detaylı bir incelemesini okura sunmaktadır. Jan Rypka *History of Iranian Literature*'de ve A. J. Arberry *Classical Persian Literature*'de Kabusname'den kısaca bahsetmektedirler. H. Khan Sherwani *Studies in Muslim Political Thought and Administration*'da Kabusname'yi ele almaktadır. Lutz Richter-Bernburg "Plato of Mind and Joseph of Countenance: The notion of love and the ideal beloved in Kay Kā'ūs b. Iskandar's *Andarznāme*" adlı makalesinde Kabusname'de homoerotizm bahsine yoğunlaşmaktadır.

1.5. Eserin Batı Türkçesindeki ve Doğu Türkçesindeki Tercümeleri ile Üzerine Yapılan Çalışmalar

Eserin orijinal dilinde gördüğü ilgi yanında Türkçede, bilhassa Eski Anadolu Türkçesinde yoğun ilgiye mazhar olması araştırmacıların dikkatini çeken konulardandır (Richter-Bernburg 2001: 276). Kabusname'nin Türkçe'de bugün bilinen sekiz tercümesi bulunmaktadır:

1. Mütercimi Bilinmeyen İlk Tercüme: 1370-86 yılları arasında tercüme edilen bu çevirinin tek nüshası Eleazar Birnbaum'un şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu nüshanın tıpkıbasımı, yine Eleazar Birnbaum tarafından dil bilgisi incelemesiyle birlikte neşredilmiştir:

- Eleazar Birnbaum (1981), *The Book of Advice by King Kay Kā'ūs ibn Iskander, The earliest Old Ottoman Turkish Version of his Kābūsnāme*, Sources of Oriental Languages and Literatures, 6, (ed. Şinasi Tekin - Gönül Alpay Tekin), Harvard: Harvard University Printing Office.

Aysel Güneş eser üzerine yüksek lisans tezi yazmıştır:

- Aysel Güneş (2001), *Kabusname'nin Bilinen İlk Türkçe Çevirisi(Giriş-Metin-Dizin)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
2. Şeyoğlu Tercümesi: 1361-1387 yılları arasında Germiyanoglu beyi Süleyman Şah için yapılmıştır. Tek nüshası bulunan bu tercüme üzerine Enfel Doğan çalışmıştır:
- Enfel Doğan (2011), *Keykâvus bin İskender bin Veşmgîr, Kâbûsnâme(Giriş-Notlar-Metin-Sözlük/Dizin-Tıpkıbası)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
3. Akkadioğlu Tercümesi: Üç nüshası mevcut Akkadioğlu tercümesi, Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman(1377-1411)'ın veziri Hamza Bey için yapılmıştır (Doğan 2011).
4. Bedr-i Dilşâd Tercümesi: 1427 yılında II. Murad adına yapılan manzum bir tercümedir. Murâd-nâme adını taşıyan eser tam bir tercüme mahiyeti göstermemekte, Bedr-i Dilşâd'ın esere ekleme ve çıkarmalar yaptığı görülmektedir. Adem Ceyhan eser üzerine çalışmıştır:
- Adem Ceyhan (1997), *Bedr-i Dilşad'ın Murad-namesi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
5. Mercimek Ahmed Tercümesi: 1431-32 yıllarında tamamlanan bu tercüme de II. Murad'a sunulmuştur. Mercimek Ahmed'in kendi açıklamalarını ekleyerek genişlettiği tercüme, diğer tercümeleler arasındaki en meşhurdur. Pek çok nüshası bulunan bu tercüme üzerine Orhan Şaik Gökyay çalışmıştır:
- Orhan Şaik Gökyay (2007), *Keykâvus Kabusnâme*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

6. Mütercimi Bilinmeyen İkinci Tercüme: Mütercimi, çeviri tarihi, yeri ve sebebi bilinmeyen bu tercüme üzerine Oğuz Samuk ve Fatih Deniz Akyüz yüksek lisans tez çalışması yapmıştır:

- Oğuz Samuk (2012), *Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kabus-nâme Tercümesi(1b-43b)(Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Fatih Deniz Akyüz (2015), *Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kabus-nâme Tercümesi(44a-90b)(Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

7. Mütercimi Bilinmeyen Doğu Türkçesiyle Tercüme: Bir sonraki başlıkta hakkında bilgi verilecektir.

8. Âgehî Tercümesi: Janos Eckmann ayrıca 1809'da Hive yakınındaki Kıyat köyünde doğan Âgehî'nin de Kâbûs-nâme tercümesi olduğunu kaydetmektedir. Mûnis Harezmi'nin yarım bıraktığı *Firdevsü'l-İkbâl*'ini tamamlamasıyla ve çağdaşı olan Hive hanlarının tarihini beş kitapta yazmasıyla tanınan Âgehî'nin Kâbûs-nâme'sinin nüshalarından Eckmann bahsetmemektedir (Eckmann 1963: 127).

1.6. Mütercimi Bilinmeyen Doğu Türkçesiyle Kâbûsnâme Tercümesi

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Doğu Türkçesiyle Kâbûs-nâme tercümesinden ilk olarak Orhan Şaik Gökyay bahsetmiştir. Yazmayı görüp dokunduğu anlaşılan Gökyay, yazmanın kağıdının Kaşgar'a ait olduğunu ve belki 18. asırda yazılmış olabileceğini belirtmektedir (Gökyay 2007: 16). Meredith-Owens da kataloğunda yazmanın muhtemelen 18. asra ait olduğunu söylemektedir (Meredith-

Owens 1959: 127). British Museum Or. 9661’de kayıtlı bu tercüme, 128 varaktan oluşmaktadır. Yazmanın her sayfasında 13 satır vardır. Okunaklı bir nestalikle yazılmasına karşın belli sayfalarda yazıda bozulmalar göze çarpmaktadır. Yazma, baştan ve sondan eksiktir. Yazmanın başında tercümenin kimin adına, nerede ve ne zaman yapıldığını belirten bir mukaddime olduğu düşünülebilir. Başlıklar, hikâyeler ve manzum parçalar kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Ayrıca tercümenin padişahlıkla ilgili 42. bâbına başlık atılmadan başlanmıştır. Bu bâbda, önceki bâblarda kırmızı mürekkeple yazılan **hikâyet**, **nazm** gibi kısımların yeri boş bırakılmış, ancak hiçbir şey yazılmamıştır. Bu bölümde önemli miktarda kısmın tercüme edilmeden geçildiği görülmektedir. Bunun haricinde tercümede göze çarpacak boyutta atlama ve ekleme yoktur.

1.7. Tercümenin Yapıldığı Doğu Türkistan’ın Kısa Tarihi

Hüküm sürdükleri coğrafya bugün Moğolistan sınırlarında kalan Köktürklerden hakimiyeti devralan Uygur Hanedanı, 840 senesinde Kırgızlar tarafından inkıraza uğratılmıştı. İnkırazdan sonra on üç Uygur boyu Kaşgar, Beşbalık, Kuça ve Hoten bölgesine göç edip buraya yerleşti. Uygurların Doğu Türkistan’daki bu hakimiyeti de 13. asırdaki Moğol istilası ile sona erdi. Moğolların hakimiyeti Altın-Ordu, İlhanlı, Çağatay ve Kubilay Hanlıkları olmak üzere dörde bölündüğünde ise Doğu Türkistan, Çağatay Hanlığı sınırları dahilinde kaldı.

Timur’un zayıflayan Çağatay Hanlığı’nın kontrol altında tutamadığı Batı Türkistan’ı 1365 senesinde hakimiyeti altına almasıyla Doğu Türkistan’da Çağatay hanedanından gelen küçük hanlar da onun himayesine girmiştir. Ancak Timurluların güç kaybetmesiyle Çağatay soyundan gelen hanlar tekrar bölgede güç kazanmış, Yûnus Han’ın oğlu Ahmed Han(1487-1514), Babür’ü yenilgiye uğratıp Batı Türkistan’a hâkim olan Şeybânî Han’a tâbi olmuştur. Ahmed Han’ın ölümüyle yerine

geçen Sa'îd Han(1514-1533), Babür ile işbirliği yaparak Kaşgar, Yarkent, Hoten şehirlerini ele geçirmiş ve Sa'îdiyye yahut Yarkent Hanlığı adıyla anılan hanedanı kurmuştur (Taşağıl 2012: 558a, 558b).

Sa'îd Han hakimiyetini kuvvetlendirmek için birtakım ıslahat girişimlerinde bulunmuş, bölgede kısmi bir huzur ortamı sağlamıştır. Onun ölümünden sonra iktidara gelen oğlu Abrurreşid Han (1533-1560) devrinde merkezî yönetimi güçlendirmek adına hanlıktaki etkin kabililer sindirilmiştir; ancak hanlığa yönelik Kazak ve Kırgız kabilelerin saldırıları hükümdarı uğraştırmıştır. Bu kabilelerin hanlığa düzenledikleri akınlardan birinde hanın büyük oğlu Abdullatif öldürülmüştür. Bu olumsuzluklara rağmen onun iktidarında hanlık sanatsal gelişmelere tanıklık etmiş, hanlıkta yaşayan kabileler büyük oranda İslamlaşmıştır. Abrurreşid Han'dan sonra tahta geçen oğlu Abdulkerim Han (1560-1591) hanlığın bir durgunluk devri geçirdiği görülürken, onun yerini alan kardeşi Muhammed Han (1591 - 1609) devrinde devlet altın çağını yaşamıştır. Muhammed Han'ın ölümü, hanlıkta otuz yıl sürecek bir kargaşa devrini doğurmuştur. Bu dönemde iktidarı ele geçirmek isteyen gruplar arasında çetin bir mücadelenin yaşandığı ve hanların çok sık değiştiği görülür. Kargaşa devrinden sonra tahta geçen Abdullah Han (1636-1667) devrinde hanlık toparlanma sürecine girmiş, muhalif rical ülkeden sürülmüş, Oyratlara karşı başarılı bir mücadele verilmiş, kuvvetli devletlerle elçi teatisinde bulunulmuştur. Onun ölümünden sonra ise merkezî yönetim, Karadağlı hocalara karşı Akdağlı hocaların muhalefeti sebebiyle zor durumda kalmıştır. Sonunda Hocalar yönetime hâkim olarak Saidiye Hanlığı'nın yönetimine son vermiştir (Çelik 2012: 66).

Hocalar Devri (1678-1755), her ikisi de Nakşibendî tarikatına mensup iki dinî grubun ülke yönetimindeki çekişmesiyle geçen bir devir olarak kaydedilmektedir.

Hocalar devrinin en dikkat çeken yöneticisinin Cihan Arşî (1685-1756) olduğu söylenebilir. 1736-1756 yılları arasında Doğu Türkistan'ı yöneten Arşî'nin zamanında ülke kültürel gelişmelere tanıklık etmiştir (Çelik 2012: 67).

18. asırda Doğu Türkistan'daki Hami ve Turfan kasabalarını zapteden Çinliler, 1754 senesinde Kalmuklar'ı da yenilgiye uğratmış ve 1759 senesinde zaten karışıklık içerisinde olan Kaşgar ve civarını da işgal etmişlerdir. Çin işgaline 1826, 1829, 1830, 1831, 1846 ve 1854'te karşı koyup muvaffak olan gruplar da olmuşsa da Çinliler bölgeden tamamen uzaklaştırılamamıştır. 1860'larda başlayan bir hareketle Kaşgar, Yarkent ve Turfan Uygurların eline geçmiştir. Ancak 1877 senesinde Çinliler tekrardan harekete geçerek bütün Doğu Türkistan'ı işgal etmiştir. Çin, 1882'de de Doğu Türkistan'ın adını Xin-Jiang olarak değiştirmiş, 1884'te Sinkiang vilayetini kurmuşlardır (Taşağıl 2012: 558c, 559a).

1.8. Tercümenin Yapıldığı Doğu Türkistan'ın Edebi Muhiti

Gerek Yarkent Hanlığı'nın iktidarında gerekse Hocalar Devri ve sonrasında Kaşgar, Yarkent, Hoten ve Aksu gibi şehirlerde edebî faaliyetlerin sürdürüldüğü görülmektedir. Hanlığın kurucusu **Sa'îd Han'ın(ö. 1533)** ve ardılı **Abdürreşid Han(ö. 1560)**'ın şair olduğu bilinmektedir. Özellikle Abdürreşid Han şiir ve müziğe önem vermiş, şair ve müzisyenleri himaye etmiştir. Abdürreşid Han'ın karısı **Emân Nisâ Han**, Nefesî mahlasıyla şiirler yazmış ve şarkılar bestelemiştir. Ancak Hoca Sa'îd Han ve Abdürreşid Han'ın divanları günümüze ulaşmamıştır (Kleinmichel 2000: 725b). Sa'îd Han, Abdürreşid Han ve Nisâ Han'dan başka 16. asırda Doğu Türkistan bölgesinde kaleme alınmış edebi metinler arasında Sayramlı sufî Hoca Muhammed Şerif(1473-1565)'i konu alan bir **Tezkire-i Hoca Muhammed Şerif** sayılabilir (Bakırcı 2015: 80). Eserin Masami Hamada tarafından Arap harfli neşri yapılmış, ayrıca iki varlığı Rusçaya çevrilmiştir:

- HAMADA, M. (2006), *Hagiographies du Turkestan Oriental. Textes çağatay edites, traduits en japonais et annotes avec une introduction analytique et historique (Türkistan Şarkıda Tasnif Kılınan Tezkirelerin: Tezkire-i Mevlânâ Erşiddîn Velî, Tezkiretü'l-İrşâd, Tezkire-i Bugra Hânî'din Bir Bab, Tezkire-i Hoca Muhammed Şerîf)*, Kyoto: Graduate Schoold of Letters - Kyoto University.
- *Materialı Po İstorii Kazahskih Hants XV-XVIII Vekov*, Moskova: Nauk, 1969.

17. asırda Doğu Türkistan'da verilen edebi eserlerden günümüze ulaşanlar daha çoktur (Kleinmichel 2000: 725b). *Tarih ve Tarih-i Kaşgâr (1969)* adlı eserleriyle meşhur **Şah Mahmud b. Mirza Fazıl Çuras (17. Yüzyıl)** üzerine O. F. Akismushkina ve Habilullah Eli çalışmıştır (Bakırcı 2015: 80):

- AKIMUSHKINA, O. F. (1976), *Şah Mahmud Çuras Hronika, kritičeskiy tekst, perevod, kommentarii, issledovanie i ukazateli*, Moskova: Nauk.
- HABİLULLAH E. (1989), *Saidiya Hanedanlığı Tarihige Dair Materyaller*, Kâşgar: Kâşgar Uygur Neşriyatı.
- AKIMUSHKINA O. F. (2001), *Tarih-i Kaşgar, Anonimiya Tiyrurskaya Hronika Vladeteley Vostoçnogo Turkestana po Konets XVII Veka, Faksimile*, St. Petersburg: Rukopisi Sank-Petersburgskogo Filiala Instituta Vostokovedeniya Akademii Nauk Rossii, İzdanie Teksta, Vvedenie i Ukazateli.
- AKIMUSHKINA O. F. (2010), *Şah Mahmud Çuras Hronika, kritičeskiy tekst, perevod, kommentarii, issledovanie i ukazateli 2-e izd*, St. Petersburg.

Muhammed İvaz Semerkandî (17. Yüzyıl), 1603/04 tarihli Ziyâu'l-Kulûb'uyla meşhurdur. Eser, sufi Hoca İshak'ı konu almaktadır. Üzerinde herhangi bir çalışma

yapılmayan eserin yazma nüshası Özbekistan Fenler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi 71 numarada kayıtlıdır (Bakırcı 2015: 80).

Kaşgarlı Muhammed Ebu Salâhî (17. Yüzyıl), *Gül ü Bülbül*’üyle meşhurdur.

Eseri üzerine Fatih Bakırcı çalışmıştır:

- BAKIRCI F. (2015), *Doğu Türklük Sahasında Gül ve Bülbül: Salâhî, Gül ü Bülbül I-II*, Saarbrücken: Türkiye Alim Kitapları Yayınları.

Muhammed Emîn Hırkatî (Gümnâm) (1634-1724), ilk eğitimini babasından aldı, sonra Kâşgar’da tahsile devam etti. Babasının mesleği olan bahçıvanlığı sürdürdü. 1664’te, 30 yaşındayken Nakşibendî şeyhi ve Kâşgar bölgesi idarecisi Hidâyetullah Âfâk Hoca’nın (ö. 1693/4) hizmetine girip bahçıvanlık, kandilcilik ve kebabçılık gibi görevlerde bulunmuştur. Her ikisi de Doğu Türkçesiyle kaleme alınmış *divanı* ile *Muhabbetnâme* ve *Mihnetkâm* adlı eserleri mevcuttur. Hırkatî *Muhabbetnâme* ve *Mihnetkâm* adlı eserini 1670 yılında, 36 yaşındayken kaleme almıştır. 2000 mısra civarındaki eser üç bölümden oluşur. Giriş bölümünde muhabbet, mihnet, visâl konularına değinilir ve Hz. Muhammed ve dört halifeye övgü yer alır. İkinci, asıl bölüm iki kısma ayrılır. İlk kısımda 16, ikinci kısımda 23 konu ele alınır. Bunlardan sonra hâtime bölümü gelir. Eserin 103 yapraklık yazması, Çin’deki Şincang Uygur Avtonom Rayonluk Müzeyi Materyaller bölümünde 004 numarada kayıtlıdır. Eser, İ. Yüsüp ve A. Hacı tarafından Urumçi’de yayımlanan *Bulak* dergisinde neşredilmiş, ayrıca kitap hâlinde yayımlanmıştır (Tosun 2011: 65, 66):

- YÜSÜP İ. & HACİ A. (1993), “Hırkatî, Muhabbetnâme ve Mihnetkâm”, *Bulak*, 3-4, Urumçi.
- HOCA A. (1995), *Muhammed Emin Hocamkulı Hırkatî Muhabbetnâme ve Mihnetkâm*, Urumçi: Şincang Halk Neşriyatı.

Muhammed Emîn Hırkatî'nin *Gümnâm* mahlasıyla yazdığı lirik şiirlerinden oluşan divanı; 85 gazel, 2 muhammes, 25 rubâî ve 1 tercî-i bendden oluşur. Hırkatî şiirlerinde tasavvufa, ilahî aşka, vahdet-i vücud anlayışına ve vatan sevgisi gibi konulara yer vermiştir. Divandaki bazı şiirler M. Osmanov tarafından *Bulak* dergisinde 1981 senesinde yayımlanmıştır (Tosun 2011: 67):

- OSMANOV M. (1981), “Hırkatî ve Divan-ı Gümnâm”, *Bulak*, 3, Urumçi

18. asırda da Doğu Türkistan'da edebî faaliyetler devam etmiştir. **Muhammed Sıddîk Zelîlî (1676/1680 - 1755)**, 1676 veya 1680 senelerinde Doğu Türkistan'da Yârkend şehrinde doğmuştur. Çocukluğunda ve gençliğinde Arapça, Farsça ve dinî ilimleri öğrendi. Kırk yaşındayken seyahate çıktı ve Artuş, Kâşgar ve Hoten gibi şehirleri gezdi, türbe ziyaretleri yaptı, tekkelerde ikamet etti. Nakşibendilik tarikatına intisap eden Zelîlî'nin Kalenderîlik ile de irtibatı vardır. 1755 senesinde yaklaşık 80 yaşındayken vefat etti. Zelîlî'nin hepsi Doğu Türkçesiyle kaleme alınmış *Sefernâme*, *Tezkire-i Çiltan*, *Tezkire-i Hoca Muhammed Şerîf Buzurgvâr* isimli eserleri ve divanı vardır. Divanında gazel, rubai, muhammes, müstezat, kasideleri, Sakinamesi ve dinî-tasavvufî şiirleri yer alır. Eserleri İmin Tursun tarafından Pekin'de yayımlanmıştır (Tosun 2011: 75, 76, 77):

- TURSUN İ. (1985), *Zelîlî Dîvânı*, Pekin: Milletler Neşriyatı.
- TURSUN İ. (1985), *Tezkire-i Çiltan*, Pekin: Milletler Neşriyatı.
- TURSUN İ. (1985), *Tezkire-i Hoca Muhammed Şerîf Buzurgvar*, Pekin. Milletler Neşriyatı.

Sefernâme'si üzerine Alexandre Papas'ın bir tebliği vardır. Aynı araştırmacının bir kitabında da Zelîlî hakkında bilgiler mevcuttur (Tosun 2011: 76):

- PAPAS A. (2007), “Pilgrimage Roads and Mystical Paths. The Travels of a Qalandar Sufî, Muhämmäd Siddiq Zälili, from Yarkand to Mecca (17th-18th

century”, *The Roads of Pilgrimages (Hajj, Ziyarat) Between Central Asia and Hijaz*, 3-4 Ekim, Taşkent.

- PAPAS A. (2010), *Mystiques et Vagabonds en Islam*, Paris.

Muhammed Sıddık Hotenî (Rüşdî) (1706 - 1790), Doğu Türkistan’da yaşamış bir âlim ve şairdir. Ferideddin Attâr’ın *Tezkiretü’l-evliyâ*’sını Doğu Türkçesine tercüme etmiştir. *Risâle-i Kâdiriyye* adlı bir eseri daha vardır. Muhammed Sıddık Rüşdî, *Tezkiretü’l-evliyâ* tercümesini Hoten şehri yöneticisi Kipek Bik’in isteği üzerine yapmıştır. Rüşdî, eseri 1776 yılında tercüme etmeye başlamış, 1780 yılında bitirmiştir. Eserde, 95 sufinin söz ve menkıbeleri yer alır. Eserin bir nüshası Taşkent’te Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsünde 12128 numarada kayıtlı olup 328 yapraktır. Eserin Urumçi’deki bir nüshasından ise Kurban Veli bahseder (Tosun 2011: 134, 135):

- VELİ, K. (1989), *Uygur Özbek Tatar Kadimki Eserler Tizimlik*, Kâşgar, s. 199.

Eser, bazı iktibaslar yapılarak başka ilavelerle birlikte Astanakulugli İkrâmidin Akkurganiy tarafından Özbekçe olarak yayımlanmıştır (Tosun 2011: 135):

- AKKURGANİY, İ. A. (2004), *Muhammed Sıddık Rüşdiy, Avliyalar Sultanı: Turanlık Valiyler*, Taşkent.

Risâle-i Kâdiriyye’de müellif, Abdülkadir Geylani hakkında Arapça ve Farsça çok sayıda menakıbnâme olduğunu, ancak bu dilleri bilmeyenlerin bu eserlerden faydalanamadığını söyler. Rüşdî, bu sebeple Abdülkadir Geylani hakkında Doğu Türkçesiyle bir eser kaleme almıştır. Eserin girişinde kerametın hakikiliğinden, sonra Geylani’nin hayatı ve menkıbelerinden bahsedilir. Eser, kiril harfleriyle Özbekçe olarak neşredilmiştir (Tosun 2011: 136):

- AKKURGANİY, İ. A. (2004), *Muhammed Sıddık Rüşdiy, Avliyalar Sultanı: Turanlık Valiylar*, Taşkent, s. 10-93.

Yarkent'te 1736-56 senelerinde hüküm sürmüş ve aynı zamanda divanı da olan **Hoca Cihân Arşî(1685-1756)**'nin, 18. asrın başından beri belli bir rağbete haiz olan Farsça'dan Türkçe'ye tercümeleri teşvik ettiği görülmektedir (Kleinmichel 2000: 725b).

Ebû Mansûr (18. Yüzyılın Başı), Yârkendli Şâh Mahmûd b. Mîrzâ Fâzıl Çurâs'ın 1696'da kaleme aldığı *Enîsü't-tâlibîn'i*, *Rafîku't-tâlibîn* adıyla Doğu Türkçesine tercüme etmiştir. Tercüme, Hocalar Döneminde, 1720'de iktidara gelen Dânyâl Hoca'ya ithaf edilmiştir. Eserin birinci bölümünde dört halifenin hayatı, ikinci bölümünde Hocam Padişah'ın (ö. 1684) soyu, üçüncü bölümünde Hoca Bahâeddîn Nakşibend'in hayatı ve menkıbeleri ele alınmıştır. Eserin günümüze ulaşan nüshası eksiktir (Tosun 2011: 131).

Muhammed Gedâ b. Muhammed İbrâhîm (18. Yüzyıl), *Tezkire-i Buğra Hânî Tercümesi* ile meşhurdur. Tezkire-i Buğra Hânî, 17. asırda Farsça olarak kaleme alınmış bir eserdir. Bu eser Doğu Türkistan'da Muhammed Gedâ b. Muhammed İbrâhîm tarafından Doğu Türkçesine çevrilmiştir. Eserde bazıları gerçekten yaşamış bazıları ise hayalî, kadın ve erkek birçok Üveysî sûfiden bahsedilir. Eser, 40 bâb, 30 fasıl, 3 maksad ve 1 hâtimedden oluşur. Eserin yazma nüshaları, St. Petersburg'da Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesinde D 114/8'de, British Museum MS Or. 8161'de (430 yaprak), Paris'te MS Supp. Turc 1286'da (375 yaprak), İsveç'te Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring, Prov. 155'te, Taşkent'te Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsünde 1991'de (248 yaprak) kayıtlıdır. Eser üzerine Julian Baldick çalışmıştır (Tosun 2011: 137, 138):

- BALDICK, J. (1993), *Imaginary Muslims: The Uwaysi Sufis of Central Asia*, London.

Baldick'in neşri hakkında Devin DeWeese eleştirel bir makale kaleme almıştır (Tosun 2011: 138):

- DEWEESE D. (1996), "The Tadhkira-i Bughrâ-khân and the Uvaysî Sufis of Central Asia: Notes in Review of Imaginary Muslims", *Central Asiatic Journal*, 40/1, s. 87-127.

Aksulu Muhammed b. Abdullah Harabatî (18. Yüzyıl), Doğu Türkistan'da, Aksu şehrinin Egerçi nâhiyesi Çoğtal köyünde doğmuş, Yârkend Hanlığı'nın son devirleri ile Hocalar Döneminin başlarında yaşamıştır. İlk eğitimi Aksu'da aldıktan sonra Buhara'ya gitmiş, üst düzeyde eğitim almış ve Aksu'ya dönmüştür. İlmî-tasavvufi faaliyetlerde bulunduktan sonra meşhur eseri *Mesnevî-yi Mevlânâ Harâbâtî*'yi 1733 senesinde kaleme almış ve muhtemelen 1750'li yıllarda vefat etmiştir. *Mesnevî-yi Mevlânâ Harâbâtî*, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin *Mesnevî*'sinden esinlenerek kaleme alınmış bir eserdir. Eser münacat, nat, dört halife övgüsü ile başlamakta ve ruhun bedene girmesi, evliya sohbetleri, pir huzurunda müridin adabı, bu dünya ile öteki dünyanın ahvali, nefse karşı gelmek gibi konuları ele almaktadır. Eser üzerine yapılan çalışmalardan bazıları İ. Savut, Mahmud Hasaniy ve Hurmetcan Fikret'e aittir (Tosun 2011: 71, 72, 73):

- SAVUT İ. (1981), "Külliyat-ı Mesnevi-yi Harabati'din Tallanmılar", *Bulak*, 2, Urumçi.
- SAVUT İ. (1986), *Mesnevi-yi Harabatî*, Kâşgar: Kâşgar Uygur Neşriyatı.
- FİKRAT H. (2003), *Harabatiy va Uning Adabiy Merasi Halida*, Taşkent.
- HASANİY M., FİKRAT H. (2005), *Masnavi-yi Harabatiy*, Taşkent.

İbrâhîm b. Yûsuf Hotenî (18. Yüzyıl), İbrâhîm b. Yûsuf Hotenî, Ferîdeddîn Attâr'ın *Mantiku't-tayr* tercümesiyle meşhurdur. Hoten kadısının isteği üzerine eseri Farsçadan Doğu Türkçesinin Hoten ağzına tercüme etmiştir. 1774'te tamamlanan eserde, Attâr'ın eserindeki bütün hikâyeler yer almamaktadır. Müellif, bazı hikâyeleri çıkarıp kendisi de bazı ilaveler yapmıştır. Bu ilaveler eserin tercüme kısmından daha fazla yer tutmaktadır. Eser, Uygur harfleriyle Urumçi'de Ablimit Ehet, Tursun Muhammet ve Erkin Niyâz tarafından neşredilmiştir (Tosun 2011: 73, 74):

- EHET A., MUHAMMET T., NİYÂZ E. (1995), *İbrahim b. Yusup Hotenî, Mantiku't-tayr (Mantiku't-teyr)*, Urumçi: Şincang Halk Neşriyatı.

Ayrıca Hurmetcân Fikrat bir makalesinde eserden bahsetmektedir (Tosun 2011: 74):

- FİKRAH. (2001), “Ferididdîn Attârın Uygur Klassik Edebiyatına Kırsetken Tesiri”, *Bulak*, 1, s. 101-109.

Ahund Muhammed (18. Yüzyıl), İslâmname adlı eseriyle meşhurdur. 1767 tarihinde kaleme alınmış eserin yazma nüshası St. Petersburg Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesinde B 311 numarada kayıtlıdır. Metnin yayını V. P. Yudin ve M. Hamarov yapmıştır (Bakırcı 2015: 81):

- YUDIN, V. P., HAMAROV M., vd. (1963), *Eho vekov; stihî uygurskih poetov XV-XIX vekov*, Almatı: Kazgoslitizdat, s. 164-195.

Ömer Baki (18. Yüzyıl), Nevâyî'nin hamsesini mensur şekilde tekrar kaleme alma teşebbüsüyle meşhur Ömer Baki'nin Ferhâdnâme'si üzerine Fatih Bakırcı, Leylâ ve Mecnûn'unu Serap Alper çalışmıştır:

- BAKIRCI, F. (2016), *Ömer Baki Hamse-i Nevayî I: Ferhad ü Şirin*, İstanbul: Kesit Yayınları.

- ALPER S. (2016), *Ömer Baki Hamse-i Nevayî II: Leyli vü Mecnun*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Muhammed Sâdık Kâşgarî (1740? - 1849), Doğu Türkistan'da 19. asırda yaşamış âlim ve tarihçidir. Molla Şâh 'Alâ Âhun'un oğlu olarak Kâşgar'da dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini babasından alan Kâşgarî, Kâşgar'ın Döletbag köyündeki Medrese-i Hâmidiye'de Farsça, matematik, edebiyat, tarih ve coğrafya okumuş, sonraları Kâşgar Hânlık Medresesi'nde ders vermiştir. Kaşgar Şer'î Mahkamesi'ne baş kadı olarak tayin edilen Kâşgarî, 1849 yılında bir siyasî ihtilal esnasında öldürülmüştür. Pek çok eseri olan Kâşgarî'nin *Adâbu's-sâlihîn*'i meşhurdur. Doğu Türkçesiyle kaleme alınmış bu eser, Orta Asya Müslümanlarının gelenek- görenek ve örf-adabı hakkındadır. Yedi bâbdan meydana gelir (Tosun 2011: 93, 94):

I. Bâb: (Bir kişinin yanına girmek için) İzin isteme, selâm, tokalaşma ve el öpme adabı,

II. Bâb: Uyuma, yolda yürüme, ata binme adabı,

III. Bâb: Ehl-i sohbetin adabı, yani tasavvufî sohbetlerde ve tekkelerde uyulması gereken kurallar,

IV. Bâb: Erkek, kadın ve hamam adabı,

V. Bâb: Hasta ziyareti, cenaze taziyesi ve kabir ziyaretinin adabı,

VI. Bâb: Ziyafet ve yeme-içme adabı,

VII. Bâb: Yolculuk adabı,

hakkındadır. Eserin Özbekçe bir neşri bulunmaktadır (Tosun 2011: 95):

- HASANİY M. vd. (2002), *Muhammed Sadık Kâşgarî, Yahşi Kişiler Adabı*, Taşkent: Yangi Asr Avladi Neşriyatı.

19. asırda da Doğu Türkistan'da edebî faaliyetler sürmüştür. **Muhammed Abdü'lalî Kâşgarî (18. Yüzyılın Sonları - 19. Yüzyılın Başları)**, Muhammed Abdü'lalî

Kâşgarî, *Makâmât-ı Şeyh Zeyneddîn Kâşîrâî* adlı eseriyle meşhurdur. Doğu Türkistan'da Doğu Türkçesiyle kaleme alınmış olan eser, üç mukaddime, iki makale(bölüm) ve bir hatimeden oluşur. Mukaddimede Zeyneddîn Kâşîrâî'nin soyu ve silsilesi hakkında bilgi verilir, makalede şeyhin kerametleri, hatimede vefatı ele alınmıştır. Eserin bir nüshası Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsünde 586/4 numarayla kayıtlı yazmanın 279b-321b varakları arasında, 53 yapraklık başka bir nüshası 5053 numarada kayıtlıdır. Eserin St. Petersburg'daki iki yazma nüshasından Abdullahcan M. Muginov bahseder (Tosun 2011: 139):

- MUGINOV A. M. (1962), *Opisanie Uygurskih Rukopisey Instituta Narodov Azii*, Moskova, s. 91-92.

Muhammed Abdü'lalî Kâşgarî'nin *Tercüme-i Şecere-i Nisbet-nâme* adlı bir eseri daha vardır. Bu eserin içeriği *Makâmât-ı Şeyh Zeyneddîn Kâşîrâî* den pek farklı değildir. Eserin yazma nüshası, Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsünde 5183/3 numaralı yazmanın 83a-116a varakları arasındadır (Tosun 2011: 139).

Anonim, Tezkire-i Sultân Ebû Sa'îd Koçkar Ata (18. veya 19. Yüzyıl)'nın yazarı bilinmemektedir. Eser, Ebû Sa'îd Koçkar Ata'nın menkıbelerini içermektedir. Eserin iki yazma nüshası St. Petersburg'dadır. Biri St. Petersburg Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi C 561 numarada kayıtlı 46 yapraklık bir nüshadır. Diğeriyi aynı kütüphanede B 740 numarada kayıtlı 36 yapraklık bir nüshadır. Eserin başka bir nüshası da Paris'te, Institut de France Kütüphanesinde MS 3355/5 numarada kayıtlıdır. Hoten'de 19. yüzyılda istinsah edilmiş 50 yapraklık bu nüshaya G. Raquette değinmiştir (Tosun 2011: 142):

- G. Raquette (1940), "Collection of Manuscripts from Eastern Turkestan. An Account of the Contents", Carl Gustaf Mannerheim, *Across Asia from West to East in 1906-1908* içinde, Helsinki.

Anonim, Tezkire-i Mevlânâ Arşüddîn Velî (Tezkire-i Şeyh Celâleddîn Ketekî)

(19. Yüzyıl)'nin yazarı bilinmemektedir. Eser, Buhara'dan Doğu Türkistan'a gelip Ketek bölgesine yerleşen Mevlana Cemaleddin (Celaledin) Ketekî ile oğlu ve halifesi Mevlana Arşüddin Velî'nin hayatı ve menkıbelerini konu alır. Ne zaman yazıldığı bilinmemekle birlikte, en eski tarihli nüshalarından biri 1825'te istinsah edilmiştir. Uzun ve kısa muhtelif yazma nüshaları olan eserin her iki versiyonunu da Masami Hamada neşretmiştir (Tosun 2011: 151, 152):

- HAMADA M. (2006), *Hagiographies du Turkestan Oriental. Textes çagatay edites, traduits en japonais et annotes avec une introduction analytique et historique (Türkistan Şarkıda Tasnif Kılınan Tezkirelerin: Tezkire-i Mevlânâ Erşüddîn Velî, Tezkiretü'l-İrşâd, Tezkire-i Bugra Hânî'din Bir Bab, Tezkire-i Hoca Muhammed Şerîf)*, Kyoto: Graduate Schools of Letters - Kyoto University.

Mollâ Muhammed Niyâzî (19. Yüzyıl)'nin hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.

Kaleme aldığı *Dâstân-ı Mansûr*'da adının Mollâ Muhammed Niyâzî olduğunu, Kâşgar yakınlarındaki Yengisâr bölgesinin Konasak köyünde yaşadığını ve bu eseri 1855 yazdığını söyler. *Dâstân-ı Mansûr*, meşhur sufi Hüseyin b. Mansûr Hallâc'ın (ö. 921) hayat hikayesini ele alır. Eserin orijinali aslında mensur olup Niyâzî bunu manzum olarak Doğu Türkçesine tercüme etmiştir. Eserde Hallâc'ın gerçek hayat hikâyesi ile örtüşmeyen kurgular mevcuttur. Eser, Memtimin Hudaverdi tarafından çalışılmıştır (Tosun 2011: 153, 154):

- HUDAVERDİ, M. (1980), “Molla Mehemmet Niyazî: Dâstân-ı Mansûr”, *Bulak*, 2, Urumçi, s. 135-218.

1.9. Tercümenin Yazılış Yüzyılı

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kâbûs-nâme tercümesinin, 18. asrın ilk yarısında, belki 1736-56 seneleri arasında Hoca Cihân Arşî'nin teşvik ettiği tercüme faaliyetleri esnasında yazıldığı düşünülebilir. Köprülü de 18. asırda Doğu Türkistan'da Doğu Türkçesi'nin kültür dili olarak ilk mevkiyi kazandığını belirtmekte, muhitte özellikle Muhammed Sâdık ve Molla Muhammed Timur tarafından yürütülen tercüme faaliyetlerinden bahsetmektedir. Köprülü'nün de bu asırdaki tercüme faaliyetlerine eğilmesi, Gökyay'ın ve Meredith-Owens'ın Kâbûs-nâme tercümesini 18. asra ait addetmesine ek bir delil sunmaktadır (Köprülü 1945: 318a, 318b).

Eserin Doğu Türkistan'ın edebî muhitindeki yerini belirlemede yardımcı olabilecek diğer bir ipucu ise 18. asırda kaleme alındığı düşünülen bir risaleden elde edilebilir. F. Bakırcı'nın ele aldığı bu risale, Ali Şîr Nevâyî'nin Mahbûbu'l-Kulûb'unun etkisinde yazılmıştır. Bakırcı, Hocalar Dönemi (1696 - 1762) ve sonrasında Doğu Türkistan'da yaşanan siyasî çalkantılarla birlikte Uygur Türklerinin edebî açıdan klasik dönem hikâyelerine ve Nevâyî gibi yaşadığı dönemde ve daha sonrasında Türk dünyasında her okunmuş, sevilmiş ve ilgi görmüş bir şahsiyetin eserlerine sığındığını söyler. Böyle bir karmaşa döneminde siyaset ve toplum ilişkisini yeniden inşa etmek ve bu ilişkiyi güçlendirmek için Mahbûbu'l-Kulûb yeniden ele alınmıştır (Bakırcı 2018)¹. Aynı sebeplerle, İslam dünyasında çok sevilen ve okunan Kâbûsnâme'nin 18. asırda, siyasî karmaşanın yaşandığı bir dönemde tercüme edilmesi, belki de siyaset ve toplum ilişkisini yeniden kurma çabası anlamına gelmektedir.

¹ Henüz yayın aşamasında olan bu makaleyi, Hocam Fatih BAKIRCI istifade etmem için bana vermiştir.

Metnin dil özelliklerine dayalı tarihlendirmesi için bkz. 3.1. Metnin Ses ve Şekil Özellikleri Üzerine bölümü, 6. madde.

1.10. Eserdeki Kısa Hikâyeler ve Doğu Türkçesi Tercümeyle Mukayesesi

Keykavus b. İskender, kökenleri Binbir Gece Masalları'na kadar uzanan bir geleneğin yansıması olarak kitabını kısa hikâyelerle süslemiştir. O yalnızca öğüt vermemekte, verdiği öğütleri canlı ve eğlenceli hikâyelerle temellendirmektedir. Onun bu eserde yer verdiği hikâyelere başka kaynaklarda rastlanabilmesi de bunları ilginç kılmaktadır. Mesela *Kadı Ebu'l-Abbas Rûyânî*'nin öngörüsü hakkındaki hikâyeye İbni İsfendiyâr'ın *Tâberistân Tarihi*'nde de rastlanılmaktadır (Browne 1956: 278, 289). Browne, eserde geçen bu hikâyelerinin sayısını 51 olarak tespit etmiş ve bir liste de vermiştir (Browne 1956: 279, 280).

Eserin orijinalindeki ve Doğu Türkçesiyle tercümesindeki hikâyelerin karşılaştırılması eğer mütercimın tercümeyle eklediği hikâyeler varsa bunların görünür olmasını sağlayacaktır. Şüphesiz bu da mütercimın kimliğinin tespiti açısından mühimdir. Bu maksatla Kâbûs-nâme'nin Reuben Levy tarafından yapılan İngilizce tercümesi² ile Doğu Türkçesi tercümesi karşılaştırılmıştır. Tablo, Browne'ın listesini verdiği 51 hikâyeye göre oluşturulmuştur. Onun listesine Levy'de geçen Sultan Mev'ûd b. Mes'ûd ve İmam Şiblî ile ilgili iki hikâye eklenmiştir. Hikâye adından sonra, hikâyenin Doğu Türkçesi tercümedeki varak ve satır numarasına ve onun yanında da Levy'nin adı geçen kitabında hikâyenin bulunduğu sayfa numarasına yer verilmiştir.

² Reuben Levy (1951), *A Mirror for Princes, The Qâbûs Nâma by Kai Kâ'ûs ibn Iskandar, Prince of Gurgân*, London: The Cresset Press.

Hikâye Adı	Tercümedeki Yeri	Levy'deki Yeri
1. Zengin hacı ve fakir hacının hikâyesi	5b/5	16-17
2. Halife Mütevekkil'in kulu Feth'in hikâyesi	11a/2	24-25
3. Platon'un cahil biri tarafından övülmesiyle ilgili hikâye	15b/9	31
4. Muhammed Zekeriya Râzî'nin hikâyesi	16a/7	31-32
5. Nuşirevan ve veziri Büzürcmihr'in hikâyesi	17a/1	32-33
6. Keykâvûs b. İskender ve Emir Ebu'l-Esvâr'ın hikâyesi	18b/7	35
7. Harun Reşid'in rüyasını yoran iki muabbirin hikâyesi	20b/7	38
8. Yan yana yatan kul ve sahibinin hikâyesi	21a/5	39
9. Büzürcmihr ve yaşlı kadının hikâyesi	21b/9	39-40
10. Zenganlı seyit ve müftünün hikâyesi	23a/10	42
11. Terzi ve testisiyle ilgili hikâye	28b/8	49
12. Yaşlı kambur adam ile gencin hikâyesi	29b/6	50
13. Yaşlı kahya ve atın hikâyesi	31b/6	53-54
14. Sahib Abâd ve misafirinin hikâyesi	33b/4	56

15. İbn Mukle ve Nasr b. Mansûr Temîmî'nin hikâyesi	38b/1	63
16. Halife Mu'tasım ve idam mahkumunun hikâyesi	39b/9	65
17. Hz. Muhammed ve yaşlı kadının hikâyesi	41b/11	68
18. Şemsü'l-Me'âlî Kâbûs b. Veşmgîr ve kulunun hikâyesi	45a/13	73
19. Gazneli Sultan Mes'ûd ve Nûştekin'in hikâyesi	46a/9	74-75
20. 'Amr b. Leys'in hikâyesi	53b/12	86
21. Kâbûs b. Veşmgîr'in azli ve öldürülmesinin hikâyesi	55b/12	88-89
22. Ayyarların cüvanmertliğiyle ilgili hikâye	60b/2	96
23. Ahmed Ferîgûn'un hikâyesi	71a/6	115-116
24. Keykâvûs b. İskender'in yüzme ile ilgili hikâyesi	73a/13	120
25. Guştâsb'ın hikâyesi	74b/13	123
26. Şehrbânû ve Hz. Hüseyin'in hikâyesi	76b/5	125-126
27. Sokrates'in ölümüyle ilgili hikâye	78b/10	130
28. Ayyar Mehzeb'in hikâyesi	80a/9	133
29. Seyyide ve Sultan Mahmud'un hikâyesi	81a/1	133-134
30. İskender-i Zü'l-karneyn'in ölümüyle ilgili hikâye	82b/3	136
31. Mu'âviye ve bir grup suçlunun hikâyesi	85a/6	141

32. Kadı Ebu'l-Abbâs Rûyânî'nin hikâyesi	90b/1	151
33. Tüccar ve müşterisinin hikâyesi	94b/1	158
34. Süte su karıştıran sütçünün hikâyesi	97a/1	163
35. Gence hükümdarı Fazlûn ile Deylemli yakınının hikâyesi	106b/5	191
36. Fazlûn ve Ebu'l-Beşer'in hikâyesi	107a/9	193
37. Halife Me'mûn ve Kadı Abdu'l-Melik'in hikâyesi	109a/5	199-200
38. İsmâ'îl b. Abâd'ın münşilikle ilgili hikâyesi	109b/3	200
39. Halife El-Kâdir ve Sultan Mahmûd'un hikâyesi	109b/12	202
40. Abdü'l-Cabbâr Hûcânî'nin hikâyesi	111a/1	204
41. Rebî' b. Mutahhar'ın hikâyesi	113a/8	210
42. İran padişahı ve vezirinin hikâyesi	114a/8	212
43. Fahru'd-devle ve İsmâ'îl b. Abâd'ın hikâyesi	Yok	214
44. Ebu'l-Fazl Bel'amî ve Sehl Hucendî'nin hikâyesi	Yok	216
45. Selçuklu hükümdarı Tuğrul'un hikâyesi	Yok	224
46. Sultan Mahmûd ve Ebu'l-Ferec el-Bustî'nin hikâyesi	117b/13	226
47. Gazneli Sultan Mes'ûd'un hikâyesi	118b/2	227
48. Fahru'd-devle ve Adûdu'd-devle'nin hikâyesi	Yok	231-232

49. Sultan Mevdûd b. Mes'ûd'la ilgili bir hikâye	Yok	234
50. Büyük İskender ile ilgili bir hikâye	Yok	235-236
51. Ayyarların hikâyesi	125a/8	243-244
52. İki sûfînin hikâyesi	127a/2	248
53. İmam Şiblî ile ilgili bir hikâye	Yok	260

Reuben Levy tercümesinde olup Doğu Türkçesi tercümede olmayan yedi hikâyenin, kitabın eksik kısımlarında ve padişahlıkla ilgili 42. bâbda olduğu görülmektedir. Bunlardan altısı “Pādşāhlık beyânı” adlı 42. bâbda eksiktir. İmam Şiblî ile ilgili hikâye ise kitabın son bâbında yer almaktadır. Tercümenin sonu eksik olduğu için bu hikâye de metinde yer almamıştır. Netice olarak mütercimın tercümeğe hikâye eklemediği ancak bir kısmını çıkarttığı görülmektedir.

1.12. Eserdeki Manzum Parçalar ve Doğu Türkçesi Tercümeyle Mukayesesi

Hikâyelerle birlikte kitaptaki manzum parçalar da önemli bir yekun tutmaktadır. Bunlardan bir kısmı, eserin orijinalinde de yer almakta, ancak bir kısmı ise yalnızca Doğu Türkçesindeki tercümeğe özgü görünmektedir. Tabloda Levy’de ve tercümede geçen manzumelerin ilk beyitleri verilmiş ve yerleri belirtilmiştir.

Manzume	Tercümedeki Yeri	Levy’deki Yeri
Der illâ fıkı kerdên şart-ı râ mest	2a/5-6	Yok
Kişi tutsa özini sâhib kulû	4a/12-13	13

The friend who fails to place me at his side	Yok	16
Yamanning yahşısı bolğunça yahşınınğ yamanı bol	15a/13	Yok
Özüngdin kem bile kılma yavukluk	15b/1-2	Yok
Müşk eger tofrağ birle bolur	15b/2	Yok
Dānişim ançage yetipdür kim	17b/2-3	33
Bakmas ölüm qarı bile yaşka	28b/7	Yok
‘Twould be to sound the charge in full retreat	Yok	51
Ëy kün üze ger pā’iye tahtınğ bolsun	30a/6-7-8	51
When the climax is reached, the descent approaches	Yok	51
Pırlık ilgide ey Keykāvus ‘āciz boldunğ	30b/2-3	52
Ta‘accüb kılmağıl kılsam şikāyet düşmenimdin kim	30a/13	53
Kimge kılayın şekve bu pırlıgım derdin	31b/4	53
Eger tiryāk bolsun, bolğusı zehr	34b/12-13	58
Ki ey dōst mihmān sanğa bolsa dōst	37a/11-12	61
Pulsuzluğum èyledi meni şifte-ħāl	43b/2-3-4	70
‘Işkınğ otı hōş durur manğa ey dil-keş	45a/5-6	73
Her ādemī kim hay <u> nāṭık bolğay	46b/9-10-11	75
Ĥālım nè kēçgüsیدür ĥalk içre cilve èylep	47a/12-13	76
Qaddımnı mēniñg cefā bile kıldınğ ĥam	49b/11-12	80

Ol-kim anğadur körer anı çift uyku	54b/8-9-10	87
Māl cem' eyle fānī 'ālem ara	57b/4-5-6	Yok
Bağmas kişi ferzendini almas hatun	72a/1-2	117
Men lem yu'eddibhu vālidehu	74b/4	123
Ėy-könğül kaçğıl yamanlardın ki vahşīler kēbi	78b/2-3	129
'Adūdın eger yětse bülbul nevāsı	80a/5	Yok
Ger kılsa ölüm haşm vücūdın nā-būd	82b/1-2-3	136
From mine heart, Idol, have I thrust the love I bore thee	Yok	138
İkki hatunğa bir öy bolsa mesken	84a/7-8	139
Bir kün mēn eger bara almadım şöhetīge	84b/4-5	140
Ėy dil heves olsa yētmekiñg yāriñgğa	86a/3-4-5	143
Methought it from her arms I found release	Yok	157
Ėy könğlüm ara 'ışkıñg otı salğan nūr	94a/7-8-9	158
Her kesel def'ide vācibdür bularnı bilmekiñg	99b/5-6	Yok
Derd ilige rüşdī bolup hem-zebān	103b/3-4	Yok
Be-țarzī Mevlevī āheng-perdāz	103b/5	Yok
Nē 'ışk idi-ki 'adem ēyledi vücūdumnı	103b/6-7	Yok
To utter words in your presence meant hazard for me	Yok	195
Sözni andağ sözlegil çıksun könğül girdābıdın	109b/8-9	201

Āsāyiṣī dū gītī tefsīr īn dū ḥarf est	117a/5-6-7	Yok
Let armies be led by a man who is old	Yok	223
This gift on thy behalf of God I ask	Yok	226
O thou whose beauty is beyond compare	Yok	255

Görüldüğü üzere Levy tercümesinde yer alan sekiz manzume Doğu Türkçesi ile yapılmış tercümede yer almamaktadır. Buna karşılık Levy tercümesinde olmayıp Doğu Türkçesi ile tercümede yer alan on iki manzume göze çarpmaktadır. Bu on iki manzumeden iki tanesi Farsça, kalan onu Türkçe'dir.

1.12. Eserin Mütercimi

Levy tercümesinde yer almayan on iki manzumenin, çeviriye mütercimin tasarrufuyla eklenmiş manzumeler olduğu düşünülebilir. Şairlikle ilgili 35. bâbda mütercim, *çünânçı bu kemîne aytur* diyerek bir manzumenin kendisine ait olduğunu söyler:

Derd ilige rüşdī bolup hem-zebān
 Yıgla Nevāyī kēbi tartıp fiğān
 Kāyim olup ba'şer māfiū'l-kubūr
 Zāhir olup ḥaṣṣel māfiū'l-şudūr

Yine bu bâbda, mütercim şiirle ilgili hususlara örnek vermek için Nâsır Alî adlı bir şairden Farsça bir beyit örneği vermektedir:

Be-ṭarzī Mevlevī āheng-perdāz
 Ḥadīş-i dīger ān ken perde-i rāz

Orijinal Kâbûs-nâme’de yer almayan bu beyti söyleyen Nâsır Alî’nin, mütercimnin çağdaşı olduğu düşünülebilir. Şairlikle ilgili bu kısımda, Nevâyî’ye ait olduğu belirtilen bir beyit de Nâsır Alî’nin beytinden hemen önce verilmektedir:

Nê ‘ışķ idi-ki ‘adem êyledi vücūdumnı

Ki urdı şâ’ika gerdūnga çekti dūdūmnı

Padişahlıkla ilgili 42. bölümde geçen bir beyitte de beytin sahibi belirtilmiştir. *Hazret-i H^wâce Hâfız*’ın söylediği belirtilen bu beyit, muhtemelen Hâfız-ı Şirâzî’ye aittir:

Āsāyişî dü gītî tefsîr ĩn dü ħarf est

Bā dōstān mürüvvet bā dü:şmenān mūdārā

Beytin hemen altında Türkçe tercümesi de verilmiştir:

Āsāyiş izder irsenğ ikki cihānda êy yār

Dōstunğga kıl mürüvvet düşmenge kıl mūdārā

Kalan sekiz manzumenin şairin kendisine yahut başka birine ait olup olmadığını tasdik edecek bir ibareye rastlanmamaktadır. Bunların ilki *Ĥaķ subĥanehu ve te‘ālānı tonumaķnıñ beyānı* isimli ilk bâbda yer alır. Mütercim, Allah’ın zatı hakkında düşünmenin günah olduğunu belirttikten sonra konuyla ilgili bir beyit söyler:

Der illā fıkr kerdēn şarţ-rā mest

Velî der zāt-ı Ĥaķ maĥż-ı günāhest

Belki bu beyit de Nâsır Alî’den alıntılanan beyit gibi mütercimnin çağdaşı başka bir şâire aittir.

*Bāb-ı hünerniñ beyānı*da olarak isimlendirilmiş altıncı bâbda Levy’de geçmeyen üç manzume görülmektedir. Bunlardan ilki şöyledir:

Yamannıñ yahşısı bolğunça yahşınıñ yamanı bol

ƘaramuƘ dānesi bolğunça buğdaynıñ samanı bol

Bu beyit bir atasözünün nazma çekilmiş biçimi gibi durmaktadır. Ardından gelen iki beyit de bu minvaldedir:

Özüñdin kem bile ƙılma yavuƙluƙ

Sin andın bolur ol sêndin artuƙ

Müşk eger tofrağ birle bolur

Tofrağ müşk, müşk tofrağ <bolur>

Bu üç beytin, mütercimin yaşadığı 18. asır Kaşgar’ında yaygın atasözü yahut vecize kabîlinden ifadelerin nazma çekilmiş biçimi olduğu düşünülebilir. *Pîrlik ve yigitlikniñ beyânı*da adlı dokuzuncu kısımda yer alan sonraki ekleme beyit de yukarıdaki beyitler gibi bir atasözünün nazma çekilmiş biçimi olmalıdır:

Baƙmas ölüm ƙarı bile yaşƙa

Çāre nêdür yêlse ölüm başƙa

Müteakip ekleme beyitler *Māl cem’ ƙılmaƙnıñ beyânı*da şeklinde adlandırılmış 21. ve *Düşmendin ihtiyât ƙılmaƙnıñ ƙılmaƙnıñ beyânı*da isimli 29. bâbdadır. İlkini mütercim, yakınlarının malına muhtaç kalmanın mihnetinden bahsederken söylemektedir:

Māl cem’ eyle fânî ‘âlem ara

Yörgüçe ƙaƙ nân bêrür dip aç

Sin ölüp düşmeninğge ƙaƙanı hûb

Dōst mālğa bolğuça muhtâc

Diğeri de düşmanın her hareketine karşı ihtiyatlı olunması gerektiği söylenirken metne eklenmiştir:

‘Adūdın eger yêlse bûlbûl nevâsı

Anı anğlağıl tîr nâvek şadâsı

Bunlar da bir atasözünün nazma çekilmiş biçimi olabileceği gibi, mütercimin o an aklına gelip tercüme eklediği manzum parçalar da olabilir. Özellikle ilki mütercimin irticalen söylediği bir manzume gibi durmaktadır. Tıp ilmiyle alakalı 33. bâbda yer alan sonraki ekleme beyit de büyük ihtimalle mütercimin o an irticalen söylediği bir beyittir:

Her kesel def'ide vâcibdür bularnı bilmekinğ

İmtilā vü kuvvet-i hâl ü mizâc-ı nüshadur

Hastalıklara ve ilaç yapma usullerine değinilen bir noktada söylenen bu beyit, veciz bir sözün nazma çekilmiş biçimi olmaktan çok nesirle de söylenebilecek bir noktanın mütercimin tasarrufuyla nazımla ifade edilmesi gibi durmaktadır.

1.13. Eserin Bölümleri

Eserin bölümleri R. Levy'nin İngilizce tercümesiyle karşılaştırıldığında, eserin orijinalinde yer alan 44 bölümün hepsinin Doğu Türkçesi tercümede de yer aldığı görülmektedir.

Bölüm Sırası	Bölüm Adı	Tercümedeki Yeri	Levy'deki Yeri
Avvalkı bâb	Hâk subhane ve te'âlânı tonumağnınğ beyânı	1b/5	7
İkkinçi Bâb	Peyğamberlerni peydâ kılmak ve olarnı halâyıkğa ebermekninğ beyânıda	2b/11	9
Üçünçi Bâb	Ni'met igesige bergen ni'metininğ şükrânesini edâ kılmaknınğ beyânı	3b/6	12
Törtünçi bâb	Şudreti yétgenlerge tã'atnı ziyâde lâzım tutmağnınğ beyânı	5a/6	15

Bēşinçi bāb	Ata ananınġ ħaqqını tonumaqnıġ beyānıda	7a/8	19
Altınçı bāb	Bāb-ı hünerninġ beyānıda	8b/10	21
Yēttinçi bāb	Yahşı söz ve yaman sözniġ beyānıda	18a/12	35
Sēkkizinçi bāb	Nūşīrevān-ı ‘ādilniġ oġlıġa kılġan naşīḥati beyānıda	25b/1	45
Tokkuzunçi bāb	Pīrlık ve yigitlikniġ beyānıda	28a/6	49
Onunçi bāb	Ṭa‘ām yemekniġ tertībi beyānıda	32b/12	55
On birinçi bāb	Şarāb içmekniġ beyānıda	34a/9	57
On ikkinçi bāb	Mihmān bolmaḵ mihmān kılmaqnıġ beyānıda	37a/4	61
On üçünçi bāb	Nerd şatırac oynamaqnıġ beyānıda	41a/4	67
On tōrtünçi bāb	‘Aşk kesb kılmaḵ ve ‘aşıḵ bolmaqnıġ beyānıda	43a/2	70
On bēşinçi bāb	Mücāma‘at kılmaqnıġ beyānıda	47b/4	77
On altınçı bāb	Ḥamāmġa barmaqnıġ beyānıda	48b/2	78
On yēttinçi bāb	Uyḡı uyḡulamaqnıġ beyānıda	49a/10	80
On sēkkizinçi bāb	Şikār kılmaḵ av avlamakniġ beyānıda	52a/9	83
On tokkuzunçi bāb	Gūy-ı çevġān oynamaqnıġ beyānıda	53b/10	85
Yēğirminçi bāb	Ceng kılmaḵ ve dü:şmen birle ḡuşūmet kılmaqnıġ beyānıda	54b/2	87

Yègirme birinçi bāb	Māl cem' kılmak ve dünyā tapmaknıŋ beyānıda	57a/3	90
Yègirme ikkinçi bāb	Emānet saqlamaknıŋ beyānıda	60a/8	95
Yègirme üçünçi bāb	Qul dedek almaknıŋ beyānıda	62a/4	99
Yègirme törtinçi bāb	Yèr su havılī almaknıŋ beyānıda	67a/5	110
Yègirme bəşinçi bāb	Aṭ almaknıŋ beyānıda	69a/1	112
Yegirmè altınçı bāb	Ḥatun almaknıŋ beyānıda	71b/10	117
Yègirme yèttinçi bāb	Ferzendnıŋ haqqını bilmeknıŋ beyānıda	73a/6	119
Yègirme səkkizinçi bāb	Dōst tutmaknıŋ beyānıda	77a/7	127
Yègirme toḳkuzunçı bāb	Düşmendin endīşe kılmaknıŋ beyānıda	79b/9	132
Ottuzunçı bāb	Güneh-kārlarnıŋ günāhını 'afv kılmaknıŋ beyānıda	84b/1	140
Ottuz birinçi bāb	'İlm taleb kılmaknıŋ beyānıda	87a/4	144
Ottuz ikkinçi bāb	Sūdā-gerlik kılmaknıŋ beyānıda	93a/9	156
Ottuz üçünçi bāb	Tıb 'ilmi taleb kılmaknıŋ beyānıda	98a/6	166
Ottuz törtünçi bāb	'İlm-i nücūmnı bilmeknıŋ beyānıda	101b/11	176

Ottuz beşinçi bāb	Şi'r aytmak ve şā'irlik resmini bilmek beyānında	103a/4	182
Ottuz altınçı bāb	Muṭriblik nağme kılmaḡnıḡ ṭarīḡasınıḡ beyānında	104b/1	186
Ottuz yēttinçi bāb	Pādšāhlar ḡizmetide bolmaḡnıḡ beyānında	106a/9	191
Ottuz sēkkizinçi bāb	Pādšāhlar nōkerligi beyānında	108a/8	196
Ottuz tokḡzunçı bāb	Pādšāhlarḡa münṣī bolmaḡ beyānında	109b/1	200
Ḳırkınçı bāb	Vezīr bolmaḡnıḡ beyānında	113b/11	211
Ḳırḡ birinçi bāb	Sipeh-sālār ya'nī leşker başlamaḡnıḡ beyānında	115b/4	219
Ḳırḡ ikkinçi bāb	Pādšāh bolmaḡnıḡ beyānında	116b/13	222
Ḳırḡ üçünçi bāb	Dihḡāncılıḡnıḡ beyānında	120b/11	237
Ḳırḡ tōrtünçi bāb	Cüvān-merdlik ve seḡīlīḡnıḡ beyānında	122a/7	239

2. ESERİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

2.1. Ünlülerin Yazımı

2.1.1. /a/ ünlüsü

a-: ا (elif) yahut آ (medli elif) ile yazılmıştır: 9a/7 a:t “isim”, 20a/5 andağ, 40b/4 ayakığıغ, 57b/7 a:znı آزنى, 61b/10 a:nd آند, 65a/3 ağık اغرىق, 69a/1 a:t انىك, 92b/13 a:ndağ آنداغ, 104a/9 a:t آت “isim”, 110b/6 anıñغ.

-a-: ا (elif) ve ە (güzel he) ile yazılmış yahut gösterilmemiştir: 2a/10 barasıda, 12b/6 qarı قارى, 15a/6 yaman يمان, 24b/8 anasidin اناسيدين, 29a/3 saldı سالدی, 45a/2 yavuk ياقوق.

-a-: ا (elif) veya ە (güzel he) ile yazılmıştır: 6b/5 ara ارا, 22a/4 işğa ايشغه, 24b/8 munda موندا, 46b/7 sanğa سنكا, 67b/1 tola تولا, 75a/1 munda موندا.

2.1.2. /e/ ünlüsü

e-: ا (elif) ile başlayan Türkçe ince sıradan kelimeler /è/ ile okunduğu için metinde Türkçe /e/ ile başlayan kelime yoktur: 1a/7 endişe اندیشه, 22a/8 esrâr اسرار, 38b/7 emvâl اموال, 44a/1 eger اكر, 79b/7 eşer اثر.

-e-: ا (elif) ile yazılmış yahut gösterilmemiştir: 9b/5 nêmerse نمرسه, 14a/8 körsenğ كورسانك, 15b/5 tüşkenlerni توشكانلارنى, 20a/11 bilmekdür بيلماكدور, 29a/1 kîrarda كىراردا, 48b/1 kêrek كىرك, 128b/1 kîerde كىيردا.

-e-: ا (elif) veya ە (güzel he) ile yazılmıştır: 6b/2 özge اوزكه, 33a/7 kîçe كىچه, 47a/4 birbirige بىربىرىكه, 47a/10 közige كوزىكا, 122a/3 bile بيله.

2.1.3. /è/ ünlüsü

-è-: ا (elif) ile yazılmıştır: 12b/4 eşittim اشتیم, 31a/6 ərse ارسه, 45a/11 eşini اشینى, 101b/11 èy ای.

-è-: İmlâda gösterilmemiştir: 1b/6 nêmerse نمرسه, 5b/11 sêninڭ سنینك, 32a/9 nême نمه, 47b/5 bëshinجى بېشنجى, 48b/1 kèrek كرك, 59a/2 tèrik تريك.

2.1.4. /ı,i/ ünlüleri

-ı/-i-: ای (elif-yâ) ile gösterilmiştir: 16b/4 irenler ایرانلار, 36b/11 içgeli ایجکالی, 38a/1 ilik ایلک, 67b/3 ikinci ایکنجی, 81a/2 irdi ایردی, 122a/4 işleri işلری.

-ı/-i-: ی (yâ) ile yazılmış yahut gösterilmemiştir: 29a/4 yigitlikinڭ يگيت ليکينک, 30b/10 kîrgünçe کرکونجه, 34b/7 tilegil تلاکيل, 36b/7 kiçe کچه, 38a/11 kişige کشیکه, 46b/4 tigürünڭler تيگورونکلار, 47a/3 tilidin تيليدین, 83a/11 kılsa قیلسه.

-ı/-i-: ی (yâ) ile yazılmıştır: 12b/4 qarı قارى, 49a/11 uyqı اویقی, 103a/5 sözlerni بولماقنى, 101b/7 kişi کشی, 121b/3 bolmaqنى.

2.1.5. /o, ö; u, ü/ ünlüleri

-o/-ö-, -u/-ü-: او (eliv-vav) ile gösterilmiştir: 9b/1 özge اوزکه, 19a/9 uçasıdaقı اوزکایکه, 40a/12 öy اوی, 65a/7 obdan اوبدان, 73a/2 uşbu اوشبو, 94a/1 üzgey-ki اوزکایکه, 117b/4 oğrılarğa اوغریلارغه.

-o/-ö-, -u/-ü-: Genellikle و (vav) ile gösterilmiştir, nadiren gösterilmemiştir: 11b/6 uşol اوشول, 33a/2 kündüz کوندوز, 40b/7 yüz یوز, 41a/1 sokqan سوقان, 42a/6 qoparlar قوپارلار, 42b/3 uluqlar اولوغلار, 65b/6 töpün توبن, 124b/9 üçün üçون.

-o/-ö-, -u/-ü-: و (vav) ile gösterilmiştir: 39b/12 su سو, 89b/7 bu بو.

2.2. Ünsüzlerin Yazımı

2.2.1. /p/ ünsüzü

/p/ ünsüzünün Türkçe ve alıntı kelimelerde hem ب (be) hem de پ (pe) ile yazıldığı görülebilmektedir. پ (pe) ise genellikle üç noktalı şekilde değil, harfin yayının altında hemzeye benzer bir işaretle gösterilmiştir.

p-: /b/ ile başlaması gereken bazı Türkçe kelimeler پ (pe) ile yazılmıştır. Alıntı kelimelerde de genellikle پ (pe) kullanılmıştır: 16b/11 pindāş پنداش, 24b/5 perveriş پات 57a/10 patğına پات غنه, 70a/3 putı پوتی, 81a/2 pādšāh پادشاه, 96a/5 pat پات.

-p-: Genellikle ب (be) ile bazen پ (pe) ile gösterilmiştir: 14a/1 tapmaydur, 14b/4 kápūl قابول, 44b/2 tapşur تابشور, 47a/3 tapıp تاپیب, 53a/1 çapsunlar چابسونلار, 63b/4 tapanı تاپانی, 65b/6 töpün توبن.

-p: ب (be) ile gösterilmiştir: 49a/1 kirip کريب, 50a/8 yétip يتيب, 85a/8 öltürüp جيقيب, 97a/3 sağıp ساغيب, 97a/7 çıkıp چيقپ.

2.2.2. /ç/ ünsüzü

/ç/ ünsüzü Türkçe ve altıntı kelimelerde düzenli olarak چ (cim) ile yazılmıştır. Ancak /c/ ile /ı, i/ ve /y/ seslerinin yan yana geldiği yerlerde genellikle پ (pe)de olduğu gibi, harfin yayının altında hemzeye benzer bir işaretin yer aldığı görülmektedir.

ç-: 9b/7 çehār-pālar چهارپالار, 13a/11 çağlıق چاغلیق, 40b/13 çabak چاباك, 71b/10 çift چکتی, 92a/1 çırıldur چیرلایدور, 92b/2 çirtıp چرتیب, 103b/7 çekti چکتی.

-ç-: 36b/10 içmek ایچمک, 37a/6 neçe نهچه, 37a/9 izdegüçilerning ایزداکوجیلارنینگ, 40b/6 özgeçe اوزکاجه, 49a/7 uçramak اوجراماق, 49b/1 küçük کچیک.

-ç: 14b/7 küç کوچ.

2.2.3. /h/ ünsüzü

ح (hâ) ile yazılan /h/ ünsüzü, bazen harfin altında bir hemzeyle gösterilmiştir:

جالیغ 15a/1 hayālīg, جالیغه 37a/10 hālīgā, جاقی 40a/2 haqqı, جریف 41b/7 harīf.

2.2.4. /h/ ünsüzü

/h/ ünsüzünün “hatun” kelimesi için iki yerde خو (hı ve vâv-ı madûle) ile yazıldığı görülmektedir: 72b/8 h^watunlar خواتونلار.

2.2.5. /h/ ünsüzü

ه (güzel he) ile yazılmış, genellikle harfin altına bir hemze konulmuştur: 14b/2 horunluk هورونلوق, 20a/11 hem هم, 31a/3 haftada هفته دا, 37a/10 her هر.

2.2.6. /g/ ünsüzü

/g/ ünsüzü metinde ك (kef) ile gösterilmiş, گ (keşideli kef) kullanılmamıştır: 6b/2 özge اوزكه, 62b/7 lebigه لبيكه, 84b/2 günāh گناه.

2.2.7. /nġ/ ünsüzü

/nġ/ ünsüzü düzenli olarak نك (nun-kef) ile gösterilmiştir: 43a/1 könġülge كونكل, 50b/7 yēnġillik ينگيل ليك, 61a/13 sēniġ سنينك. Yalnızca bir yerde ك (kef) ile yazılmıştır: 84a/8 tutmaġuz توتماكوز.

2.2.8. /s/ ünsüzü

/s/ ünsüzü kalın ve ince Türkçe kelimelerde س (sin) harfi ile gösterilmiştir. (sin) harfi, hem alıntı hem Türkçe kelimelerde bazen altında bir hemze ile yazılmıştır. Bu muhtemelen üç noktalı sini temsil etmektedir:

s-: 27b/4 sanaġaylar سباناغايلا, 39b/12 su سو, 49a/4 savuġ ساووغ, 63a/4 saçı ساجی, 65b/8 sasıġ سباسغ, 90a/2 saġlaġıl ساغلاغیل.

-s-: 32b/10 körsēġ کورسبانك, 34b/10 bilsēġ بيلسبانك, 39b/4 asılmaġıl اسيلماغیل, 40a/8 bolsēġ بولسانك, 40b/12 kısım قسیم.

-s: 4b/4 bolmas بولماس, 8b/3 tapmas تابماس, 27a/13 tükemes توكاماس.

2.2.9. /t/ ünsüzü

İnce ve kalın sıradan Türkçe kelimelerde istikrarlı şekilde /t/ ünsüzü için ت (te) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak “at” “isim” ve “ağ” “hayvan” kelimeleri bu istikrara bir istisna oluşturmaktadır. Genellikle “isim” manasındaki kelimenin ince sıradan, “hayvan” manasındaki kelimenin kalın sıradan yazılmasına karşın, bazen “isim” manasındaki de ط (tı) ile yazıldığı görülebilmektedir.

t-: 3a/5 taşlamadı تاشلامادی, 10a/5 taşğa تاشغه, 20b/12 tayağ تاياق, 20b/13 tüşning توشنىڭ, 39a/1 taptı تابتى, 67b/1 tola تولا.

-t-: 3a/8 yaratmak يراتماق, 9b/6 katık قاتىق, 54a/1 atlıg اطلغ “adlı”, 89b/13 tutmak اتام, 116a/13 tohtatgıl توختاتغىل, 116a/3 tohtatgıl توتماق.

-t: 1a/5 ağ اظ “hayvan”, 19b/6 pat پات, 53a/2 at ات “isim”, 69a/1 at: اظ “hayvan”.

2.3. Hareke ve Yazı İşaretlerinin Kullanılışı

Metinde hareke ve yazı işaretleri düzenli olarak kullanılmamıştır. Metindeki Arapça ibare ve alıntılarda bile harekelerin düzenli olarak kullanılmadığı, bazı örneklerde kullanılırken, bazılarında kullanılmadığı, bazılarındaysa kısmen kullanıldığı görülmektedir.

Arapça ibare ve alıntılarda harekelerin kısmen kullanılmasına şu kısımlar örnek verilebilir: 58b/7-8 *Ve lā tusrifū innehu lā yuḥibbu’l-musrifīn* ولا تسرفوانه, 60a/8 *āmennā ve ṣaddaḡnā* آمنا و صدقنا, 60a/13 *inna’l-lahe ye’murūkum* ان الله ياءمركم ان توادوا الامانات الى اهلها, 68b/13 *va’l-lahu a’lem* والله اعلم.

Arapça alıntılarda harekelerin kullanıldığı kısımlara şunlar örnek verilebilir:

39b/13 *Keşşera'l-lahu hayreke* كَشَّرَ اللَّهُ خَيْرَكَ, 74b/4 *Men lem yu'eddibhu* مَن لَّمْ يُؤَدِّبْهُ وَالِدُهُ أَدَّبَهُ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ *vālidehul Eddebbehu'l-leylu ve'n-nehāru*

2.3.1. Üstün

Metinde sınırlı sayıda örnekte kullanılmıştır. “Av” kelimesinin yazımında iki kez kullanıldığı görülmektedir: 39a/1 te'hīr تَاءَخِير, 52b/9 av أَوْ.

2.3.2. Ötre

Metinde sınırlı sayıda kelimeye görülen ötre, bazen okunuşu ötre olmadan da açık olan kelimelerde, genellikle ise okunuşu muğlak kelimelerde kullanılmıştır: 26b/12 kılıdır قَلِيدور, 55b/7 okudum أَوْقُودوم, 70a/6 güng كُنْكَ, 70a/11 çüffe جُفَّه, 70b/4 Düldülünî دُلْدُلُنِي, 76a/5 Yezdücürdninğ يَزْدُجُرْد نِينْكَ, 76a/8 dürüst دُرُسْت, 91b/3 üçün أُجُون.

Bir örnekte ötrenin atıf vavını belirtmek için kullanıldığı görülmektedir: 99b/6 hāl ü mizāc حَالٌ مُزَاج.

2.3.3. Med

Medin belirli alıntı ve Türkçe kelimelerde düzenli olmasa da sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Alıntı kelimelerde kullanımına şunlar örnek gösterilebilir: 3b/12 ādemī-zād آدميزاد, 4a/13 ārzū أرضو, 7b/6 āferīdekār آفریده کار, 7b/12 ādem آدم, 10a/8 bed-āmūz بد آموز, 10a/13 şōr-āmīz شورآمیز, 12b/13 āhırı أخرى, 13a/13 āvāze آواز, 39a/3 āşūfte آشفته, 39a/4 آری, 45a/10 āsāndur آساندور, 50b/2 āferīde آفریده, 51b/6 āftāb آفتاب, 54a/6 Hōrāsān خراسان, 73b/4 āferīn آفرین, 77b/2 āşkārā آشکارا, 83a/2 ādemīyyet آدمیت, 84a/3 ābād آباد, 86a/10 Kūrān قرآن.

Türkçe kelimelerde med 49 kez kullanılmıştır. And, aş ve ay kelimelerinin yazımında medin düzenli olarak kullanıldığı görülmektedir: 8a/10 a:nça أَنْجَا, 26a/8

a:çlık آچلیق, 27b/6 a:ş آش, 33b/11 a:ndın آندین, 53a/2 a:t آت, “isim”, 61b/10 a:nd آند, 69a/1 a:t آت “hayvan”, 73b/1 a:tmaq آتماق, 91a/13 a:y آی.

2.3.4. Sükûn

Metinde sükûna dört kez iki kelimedede rastlanmıştır: 52b/9 av اَو, 91b/3 üçün اُچون.

2.3.5. Şedde

Metinde şeddeye genellikle alıntı kelimelerde rastlanılmaktadır: 2b/9 illā الا, 4b/4 taşavvur تصوّر, 4b/7 avval اوّل, 12b/2 muşannif مصنف, 34a/1 seyyid سيّد, 35a/3 kuvvetlik قوّتلىك, 40b/4 zelle ذله, 45a/10 ammā اما, 49b/9 hayy حى, 47b/13 çillede دا, 56a/2 ‘ammigim عمّيم, 59b/6 müyesser ميسّر, 62a/6 teemmül تامل, 70a/11 çüffe جُفّه, 82a/3 ümmīd اميد, 82b/6 vaşyyet وصيّت, 86b/5 taşarrufida تصرفيدا, 90b/5 müdde‘ī مدّعى, 95b/12 ‘ayyār عيّار, 112b/12 ta‘accüb تعجّب, 113a/8 müzevvir مزور, 115a/9 hurrem خرم.

Türkçe kelimelerde iki kez geçmektedir. Bir yerde nêçe kelimesinde ünsüz ikizleşmesini göstermek için kullanılmıştır: 125a/8 nêçe نجه. Bir yerde de yıl kelimesine gelen +lXK ekini göstermektedir: 97b/11 yıllık يلىق.

Kaynak dilinde çift ünsüzle biten ancak Türkçe’de yalın hâldeyken tek ünsüzle okunan alıntı kelimeler Farsça tamlamaya girdiğinde yahut Türkçe ek aldığı anda yine çift ünsüzle okunmaktadır. Bu durumu göstermek için de şedde kullanılmıştır: 34b/11 dürr-i haqīqat-i tiryāk درحقيقت ترياك, 83b/8 sırıngnı سرينگنى, 83b/10 haddidin حدّ يدين, 122b/11 zıddida ضدّ يدا.

2.3.6. Tenvin

Metinde nadiren geçen tenvin, belirli kelimelerde karşımıza çıkmaktadır: 10a/3 huşuşen خصوصاً, 38b/11 ittifākhen اتفاقاً, 40b/10 kaşdendür قصدآدور, 81b/13 zāhiren ظاهراً.

2.3.7. Hemze

Metinde yâ-yı vahdeti göstermek için hemzenin kullanıldığı pek çok örneğe rastlanılmaktadır: 1b/12 hemmeī همه, 22b/6 dāneīdūr دانه دور, 30a/6 pāyeī پایه, 39b/9 ḥalīfeī خلیفه, 44a/11 cümleī جمله, 54b/12 ma'rekeī معركة, 63b/11 bendeī بنده, 71b/8 nēmerseī نمرسه, 82b/10 nērseī نرسه, 90b/10 nāleī ناله, 103b/10 qaṣīdeī قصیده, 104b/ nağmeī نغمه.

Hemze Farsça tamlamaları işaret edecek şekilde de kullanılmıştır. Ancak bunda düzenlilik görülmemektedir: 3b/13 be-endāz-ı fermān به انداز فرمان, 4a/11 bende-i bī-ṭā'at بنده بی طاعت, 5a/9 ḥane-i Ka'beni خانه کعبه نی, 34b/9 tevbe-i naṣūḥ توبه, 35b/3 ḥamse-i hāẓimege خمسه هاضمه که, 35b/6 seb'a-i nāyimege سبعة نایمه که, 54b/10 ma'reke-i ceng معركة جنگ, 60a/3 ṣīla-i raḥm صیلة رحم, 103b/5 perde-i rāz پرده راز.

Orijinal imlâsı hemzeli olan kelimelerin bazılarında >y değişmesi görülürken, bazılarındaysa hemze korunmaktadır. Hemzenin korunduğu kelimelere şunlar örnek gösterilebilir: 23a/12 re'īs رئیس, 85b/11 le'īm لئیم. >y değişmesi görülen kelimeler için bazı örnekler de şöyledir: 35b/6 seb'a-i nāyimege سبعة نایمه که, 56a/1 māyıl مایل, 127a/6 dāyim دایم.

2.3.8. ی (yâ)

Nadiren ی (yâ) ile Farsça tamlama yapıldığına da rastlanılabilmektedir: 4a/4 ilah-ı ḥaḳīḳī الهی حقیقی.

2.4. Eklerin Yazımı

2.4.1. Yapım Ekleri

2.4.1.1. İsimden İsim Yapım Eki +lXK

Ekin kalın sıradan şekilleri +lık ve +luk'un kelimeye ayrı ve bitişik yazıldığı pek çok örnek vardır. Yazımda bir düzenlilik söz konusu değildir. Bazen ekin son

harfinde /k/ yerine /ğ/ sesinin yer aldığına da rastlanılmaktadır: 2a/12 uluğluq اولوغلوق, 7a/4 kılğuluq قیلغولوق, 20b/6 hōşluq خوشلوق, 22a/2 şūmluq شوملوق, 22a/5 basıǵlıq باسیغ, 25b/5 feşīmānlıq فشیمانلیق, 25b/11 dōstluqğa دوست لوقغه, 28a/10 bī-bāklıq بی باک لیق, 37a/11 yavuǵluq یاوغلوق, 42a/9 çoǵluqı جونکولوقی, 54b/3 sustluq سست لوق, 66b/3 hoşluǵını خوشلوقی نی, 77a/1 қоһлуқ қохлуқ, 85a/11 keremlıq کرم لیق.

+lık ve +lük eklerinin kelimeye bitişik yahut ayrı yazılmasında bir düzenlilik göze çarpmamaktadır: 17b/13 ṭabīblikde طبیب لیکدا, 28a/10 yigitlikde ییگت لیکدا, 30a/12 tēriklikdin تربیکلیدین, 31a/1 ʿellik اللیک, 56a/3 köǵgüllük كونکولوک, 61a/6 ādemlikdin آدم لیکدین, 73b/3 sipāh-gerçilik سپاهگرچیلیک.

2.4.1.2. Fiilden Fiil Yapım Eki -mA

-mA eki, bitişik yazılabildiği durumlarda kelimeye bitişik yazılmıştır ve düzenli olarak ʾ (elif) ile gösterilmiştir: 5a/4 körmegil کورماکیل, 22a/1 sözlemegil سوزلاماکیل, 50a/1 qoymasa قویماسه, 66b/3 izdemegil ایزداماکیل, 83a/4 bilmesa بیلماسه, 83b/9 yörmegil یورماکیل, 116a/10 turmaǵıl تورماغیل.

2.4.1.3. Fiilden İsim Yapım Eki -mAK

Ekin hem kalın sıradan hem de ince sıradan şekli, eğer ekten önceki harf izin veriyorsa genellikle kelimeye bitişik yazılmıştır. Bazen ek, ʾ (elif) olmadan yalnızca m (mim) ve k (kef) ile de yazılmıştır: 22a/7 bilmekge بیلماک, 28a/5 eşitmek اشیتماک, 30a/11 tartmaq تارتماق, 40a/5 dimekge دیماک, 50b/10 ölmek اولمک, 51a/1 körmek کورمک.

2.4.2. İsim Çekim Ekleri

2.4.2.1. Çokluk Eki +lAr

Ekin ünlüsü ʾ (elif) ile gösterilmiştir. Kelimeye bitişik ve ayrı yazılmasında bir düzenlilik olmasa da, ayrı yazıldığı örnekler çoğunluktadır: 28b/3 hōş-rūylar خوشروی

73b/4 لب لارى 64a/2 آدم لار نينك 58a/13 قارىلاردىن 30a/1 لار, āferīnler لار آفرين لار.

2.4.2.2. III. Teklik Şahıs Eki +sI

Ek düzenli olarak kelimededen ayrı yazılmıştır, nadiren birleşik yazıldığı örnekler de görülmektedir: 17b/12 mu'ālecesige معالجه سىكا, 45a/3 endāzesige اندازه سىكا, 89a/2 münāzareside مناظره سيدا, 92a/11 kaysı قايسى, 93a/6 ʔarīkasını طريقه سىنى.

2.4.2.3. İlgi Durumu Etki +nInġ

Düzenli olarak kelimededen ayrı yazılmıştır: 28a/12 cünūnnıġ جنون نينك, 56a/1 kişiniġ كشى نينك, 56a/3 hānedānnıġ خانه دان نينك, 58a/13 ādemlerniġ آدم لار نينك, 70b/1 köziniġ كوزى نينك, 71a/2 futınıġ فوتى نينك, 74a/2 atamnıġ اتام نينك, 95a/7 aşlınıġ اشلیم نينك, اصلم نينك.

2.4.2.4. Yükleme Durumu Eki +nI

Ekin hem kelimeye bitişik hem de ayrı imlâsı görülebilmektedir. Ancak ayrı yazımlar çoğunluktadır: 28a/1 koluġnı قولونكى, 40a/5 haqqını حقى نى, 50b/4 hāşiyetnı hāşiyetnı, 55a/13 ʔanını ʔanını, 56a/3 mülknı ملک نى, 58a/1 kēlgenni کلکان نى, 61a/2 altunı التون نى, 73b/2 taşlamaġnı تاشلاماقنى.

2.4.2.5. Yönelme Durumu Eki +GA

Ekin ince ve kalın sıradan şekillerinin kelimeye bitişik yahut ayrı yazılmasında bir düzenlilik yoktur. Ancak bitişik yazımların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ekin ince sıradan şeklinde ا (elif) ve ۛ (güzel he)li imlâ görülebilirken, kalın sıradan şeklinde genellikle ۛ (güzel he) kullanılmıştır: 17b/12 mu'ālecesige معالجه سىكا, 18a/3 feryādıġa ۛ feryādıġa, 22a/7 bilmekge بيلمك كا, 22a/7 yamanlıġıġga ۛ yamanlıġıġga, 26a/2 dōstunġga ۛ dōstunġga, 28b/7 başqā باشقه, 31a/1 atmışġa ۛ atmışġa, 40a/5 dimekge ديمك كه, 40a/7 kişiġe ۛ kişiġe, 45a/3 endāzesige اندازه سىكا, 74a/6 başıġa ۛ başıġa, 89b/5 hālıġa ۛ hālıġa, 90b/8 tofraġga ۛ tofraġga, تفر اقه.

2.4.2.6. Bulunma Durumu Eki +dA

Genellikle eklendiği kelimeye bitişik yazılan ek bazen ʾ (elif) ile bazen ʰ (güzel he) ile gösterilmiştir. ت (te) ile yazımına rastlanmamıştır: 28a/10 yigitlikde ليكتا, 45a/7 'aşırıklıkda عاشيق ليقتا, 56a/3 işde ايشدا, 64b/7 içide ايجيده, 70a/1 rengde رنك دا, 89a/2 münāzareside مناظره سيدا.

2.4.2.7. Ayrılma Durumu Eki +dIn

Ayrılma durumu eki metinde hep د (dal) ile, düzenli olarak da eklendiği kelimeye bitişik yazılmıştır: 30a/3 ölumdin اولومدين, 51a/1 kulağdın قولاقدين, 61a/6 ādemlikdin آدم ليكدن, 64b/5 başdın باشدين.

2.4.3. Fiil Çekim Ekleri

2.4.3.1. Şahıs Ekleri mèn, sèn, sin, miz, siz

Şahıs ekleri genellikle eklendiği kelimedenden ayrı yazılmıştır, nadiren birleşik yazılmış örnekler de görülmektedir: 3b/11 kıladur miz قیلا دورمیز, 11b/8 bërür siz بئرر سیز, 14a/1 tapmaydur mèn تابمايدورمن, 58a/5 tutmağay sin توتماغای سین, 61a/7 bilgey sin قاجماسین, 78b/12 kılmās-mèn قیلماسمن, 81b/3 kaçmas-mèn قاچماسمن.

2.4.3.2. Şart Kipi -sA

Ekin teklik üçüncü şahıs çekiminde genellikle ʰ (güzel he) ile, diğer çekimlerde genellikle ʾ (elif) ile yazıldığı görülmektedir. Ek, harflerin elverdiği durumlarda kelimeye bitişik yazılmıştır: 17b/12 ağrısa اغریسه, 22a/5 bolsanğ بولسانک, 50a/1 koymasā کویماسه, 55a/5 anğlasalar انکلاسالار, 71a/3 bolsa بولسه.

2.4.3.3. İkinci Teklik Şahıs Emir Eki -GIl

Ekin kalın ve ince sıradan biçimlerinin düzenli olarak eklendiği kelimeye bitiştiği görülmektedir: 17b/10 bilgil بیلکیل, 18b/2 alğıl الغیل, 21b/7 digil دیکیل, 22b/1 kaçğıl قاچغیل, 22b/13 körsetgil کورساتکیل, 28a/8 bolğıl بولغیل, 39a/13 kılğıl قیلغیل, 52b/5 mingil منکیل, 59b/4 kömgil کومکیل, 66a/3 bèrgil برکیل, 85b/3 ötgil اوتکیل, 109b/7 körgil تورماغیل, 116a/10 turmağıl کورکیل.

2.4.2.4. Bildirme Eki -DÜr

Genellikle kelimeye bitişik yazılan ek د (dal), و (vav) ve ر (re) harfleriyle gösterilmiştir: 21b/4 kēlgendür کلکاندور, 30a/13 hūbraḳdur خویراقدور, 40a/2 uluḡdur اولودور, 62a/12 mümki:ndür ممکن دور, 64b/6 yavučdur یاووقدور, 65a/3 oldur اولدور.

2.5. Ayrı Yazılması Gereken Ek ve Kelimelerin Bitişik Yazılması

Metinde Farsça *ki* edatı ile Türkçe *kim* edatının birleşik yazımına pek çok örnek gösterilebilir: 20a/2 ol-ki اولکه, 21a/4 irdim-ki ایردیمکه, 28a/5 kaçan-kim قجانکم, 40a/4 bolḡay-ki بولغایکی, 73a/1 vaḳtī-ki وقتیکه.

Soru edatı *mu/mü*, benzetme edatı *dik/dék* ve fiilere gelen şahıs zamirlerinin de birleşik yazıldığına rastlanılmaktadır: 51a/6 körmes-mü sēn-ki کورماسموسنکه, 78b/12 kılmas-mēn قیلماسمن, 81b/3 kaçmas-mēn قاجماسمن, 84b/11 kılmaḡan-dik قیلماغاندیک.

2.6. Alıntı Kelimelerin Yazımı

Metinde bazı alıntı kelimelerde gösterilmemesi gereken ünlülerin de imlâda gösterildiğine rastlanılmıştır. Bu durum muhtemelen bir uzun ünlüye işaret etmek için değil, kelimenin telaffuzuna işaret etmek içindir: 8b/2 gūṣi:ş کوشیش, 11a/8 ḡalīb غالیب, 13b/7 dü:şmen دوشمن, 17a/13 velīki:n ولیکین, 28a/11 ḡa:kīm حاکیم, 43a/2 āṣi:k عاشیق, 47a/1 līki:n, 48a/12 muvāfi:k موافیق, 52a/10 ṣi:kār شیکار, 62a/12 mümki:ndür ممکن دور, 63b/8 dürü:st دروست, 65a/1 ‘āḡi:l عاقیل, 71a/2 ü:stūḥ^wān اوستخوان, 78a/3 ‘ālī:m عالیم, 97b/2 ḡāfi:l غافیل, 117a/8 bāṭi:l باطیل.

Orijinal imlâsında sonunda • (güzel he) yer almayan bazı kelimelerse • (güzel he)li yazılmıştır: 63b/6 cüstelik جسته لیک, 66b/9 ü:cüre اوجوره, 84b/8 ‘özre ‘özre,

Metinde orijinal imlâsından gerek ünlüleri gerek ünsüzleri bakımından farklı yazılmış kelimelere de rastlanılmaktadır: 8b/13 naṣab نصب (<neseb), 14b/4 ḡapül قپول (<ḡabül), 25a/13 mehrūm مهروم (<maḥrūm), 32a/2 ṣafar صفر (<sefer), 32a/8 ārzū آرضو

(<ārzu), 40b/1 mi:zāb میزاب (< muzāb), 45a/12 di:şvārdur دیشواردور (<düşvār), 51a/10
 ḥāfıza حافظه (<ḥāfiẓa), 53b/4 temāṣāh تماشا (<temāṣā), 60a/1 gūdi:kler کودیکلار
 (<gūdek), 62a/4 di:dek دیدک, 65b/11 di:di:k دیدیک (<dādek), 70a/6 ka:cce کاجه (<kecce),
 76b/7 ‘ammik-zāde عمک زاده (<‘amm), 84a/10 ḥocanḡ خوجانگ (<ḥ^wāce), 93b/7 meṭā’nı
 مطاعنی (<meṭā’), 104a/1 naşrda نصردا (<nesr), 108b/8 te’riḡ تارىخ (<tārīḡ), 114a/5
 fāyida:sı فايدهسى (<fāyide).

Hatırı sayılır miktarda kelime de ز (ze) ile yazılması icap ederken ذ (zel) ile yazılmıştır: 16a/9 Zekerıyyā زکریا, 29b/10 zōr ذور, 35b/3 ḡızā غذا, 43a/9 nāzū:k ناذوک,
 60a/7 zer-dār زردار, 62b/9 zīnetlik ذینت لیک, 64a/10 aş-fezlikge اش فذ لیک که, 66b/12 āzād
 زاهدلار غه, 75a/10 ḥ^wāce-zāde خوجه زاده, 76b/7 ‘ammik-zāde عمک زاده, 95b/8 zāhidlarğa زاهدلار غه,
 110a/11 kāḡızge کاغذکه.

3. METNİN DİL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE

Metnin dil özellikleri; ses ve şekil özellikleri ile metin sözvarlığı hakkında olmak üzere iki açıdan incelenmiştir. Metnin ses ve şekil özelliklerinde, maddeler hâlinde metindeki dikkat çekici hususiyetlere değinilmiştir. Bu hususiyetler maddeler hâlinde sıralanmış, genellikle Klasik Doğu Türkçesinin dil özelliklerinden metnin dil özelliklerinin ayrıldığı noktalar ile metnin dil özelliklerinin Oğuz Türkçesine yaklaştığı yönleri değinilmiştir. Metnin sözvarlığı hakkındaki inceleme ise, Şeyhoğlu'nun ve Mercimek Ahmed'in Kâbüsnâme tercümeleriyle Doğu Türkçesiyle Kâbüsnâme tercümesinin sözvarlığının mukayesesine dayanmaktadır.

3.1. Metnin Ses ve Şekil Özellikleri Üzerine

1. Klasik dönem Doğu Türkçesi metinlerinde görülmeyen kelime başı b- > p- ve b- > f- ses değişimlerine Doğu Türkçesiyle Kâbüsnâme tercümesinde rastlanılmaktadır. Mesela metinde; pat “hemen, hemencecik” kelimesi dokuz kez, put “bacak, but” kelimesi bir kez, fiti- “yazmak” fiili dört kez, fıçak “bıçak” kelimesi dört kez geçer. Kelime başı b- > p- ses değişimi, Yeni Uygur Türkçesinde de görülür: Y. Uyg. Schwarz 105b pat “soon”, YUTS 316a pat “çabuk, hızlı, yakın”; Schwarz 132b put “foot; leg”, YUTS 328a put “bacak, ayak”.

2. Oğuz Türkçesi özelliği olarak kelime başında b- ünsüzünün düşmesi, ol- fiilinde görülür. Dört yerde geçen ol- fiiline karşılık bol- fiili metinde 1427 yerde geçmektedir.

3. Klasik dönem metinlerinde de görülen kelime sonunda -ğ ~ -k karışması, Doğu Türkçesiyle Kâbûsnâme tercümesinde de görülmektedir. Metinde yedi yerde ayağ, 12 yerde ayak kullanımı; beş yerde tofrağ, 10 yerde tofrağ kullanımı görülür. İsimden sıfat yapan +lığ ekinde de bu karışma göze çarpmaktadır: haṭālīḡ “kabahatli, kusurlu” (1), keremlīḡ “insaflı, merhametli” (1) gibi.

4. Klasik Doğu Türkçesinde de görülen p > f ses değişimine metinde rastlanılır: tofrağ (5), tofrağ (10) gibi, ofrat- (1) gibi. Bu ses değişimi yalnızca Türkçe kelimelerde değil, yabancı kökenli kelimelerde de görülür. Mesela metinde; fiyāle “kadeh” (<Fa. piyāle) kelimesi yedi kez, finhān “gizli, saklı” (<Fa. pinhān) kelimesi bir kez geçer.

5. Klasik Doğu Türkçesinden farklı olarak metinde Türkçe ve yabancı kökenli kelimelerde yuvarlaklaşma temayülü görülmektedir: ḥovfluḡ (<Ar. ḥavf), kaçur-, obdan (<Fa. ābādān), oçuk, ol- “almak”, oruḡluḡ, oruḡ, oruḡluḡ, orun- “aranmak”, oşuk, ögür- “evirmek”, öyür- “evirmek”, tonu-, tonumaḡ, tonuşmaḡ gibi. Yeni Uygur Türkçesinde de aynı ses değişimine rastlanır: Y. Uyg. Schwarz 418a obdan “good; fine”, YUTS 293a obdan “iyi”; Schwarz 422a oçuḡ “open; clear”, YUTS 293a oçuḡ “açık”.

6. Metindeki, Yeni Uygur Türkçesinde görülen iki ses hadisesi olarak b- > p- ses değişimine rastlanması ve yuvarlaklaşma temayülü, tercümenin yazılış yüzyılı hakkında bir ipucu olarak değerlendirilebilir. Tercüme, mahalli ağız özelliklerinin yazı dilinde kendini gösterdiği Klasik Sonrası Doğu Türkçesi devrinde yapılmış olmalıdır.

7. Klasik Doğu Türkçesi metinlerinde görüldüğü üzere, Doğu Türkçesiyle Kâbûsnâme tercümesinde de damak uyumuna aykırı örneklerle rastlanmaktadır: tüvāngerlīḡ (66b/08), zararlık (68b/08), saltanatlıḡ (71b/06), yügürtmaḡ (73b/01), Muşıl’ge (73b/09), Başralıḡ (73b/13).

8. Doğu Türkçesinde zamir n'sinin kullanılması karakteristik bir özelliktir; ancak metinde Oğuz ve Kıpçak Türkçesine özgü olarak zamir n'sinin kullanılmadığı örnekler de vardır: bulardın (8a/02), köngli (42a/07), könglidin (127b/07).

9. Metinde, kelime başında h- türemesine rastlanılmaktadır: hürk- (2). Yeni Uygur Türkçesinde de bu durum görülür: Y. Uyg. YUTS 158b hürkek “ürkek”.

10. Metinde, kelime başında y- türemesine rastlanılmaktadır: yèrik (48b/10), yesir (75b/13) gibi.

11. Doğu Türkçesiyle Kâbüsnâme tercümesinde, hemzenin bir örnekte düşerek yerini v sesine bıraktığına, bir örnekte ise gerileyici benzeşmeyle bulunduğu kelimeyi inceltmesine rastlanılır: cüzv (88b/07), te'rîh (108b/08).

12. Metinde, kelime başında y- > c- > ç- ses değişimini gösteren örnekler mevcuttur: çırtuğ (104b/04), çırt- (19a/10) gibi.

13. Metinde seda uyuma bakımından eklerin ikili şekilde kullanıldığı görülmektedir. Mesela datif eki genellikle uyuma aykırı şekilde kullanılmıştır: emâdet-dârılık+ğa (61b/08), kırsak+ğa (114a/05), nedîmlik+ğa (109a/13), suçılık+ğa (11a/05), yaş+ğa (30b/10); ancak ekin uyuma dâhilinde kullanıldığı örnekler de mevcuttur: baş+қа (28b/07), haқ+қа (8a/03), iş+қа (86b/09), mıh+қа (28b/09), yaş+қа (28b/07).

14. Eckmann, Karahanlıca'dan itibaren ilk hecedeki e sesinin, 14. yüzyıl ortalarına kadar Harezmi Türkçesinde de korunduğunu; fakat sonra ı veya Nehcü'l-Ferâdis (1360) gibi harekeli metinlerde âdis (1360) gibi harekeli metinlerde ı ile işaretlenen bir ses dönüşmeye başladığını söyler. Eckmann'a göre bu işaretin tam olarak ne ifade ettiği kesin bir şekilde ispatlanamaz; ancak muhtemelen bu işaret e sesini göstermektedir (Eckmann 2017: 36). Doğu Türkçesiyle Kâbüsnâme

tercümesinde de ‘âciz sin (1b/07), ibergey (111b/05), kitgen (44a/13) gibi ı ile gösterilen bu sese rastlanılmaktadır; ancak ala sên (66a/10), èbermekniň (2b/12), kèter (66a/06) gibi aynı şekillerin gibi aynı şekillerin ı olmadan yazılan biçimleri de metinde görülür. Bu ses ı ile gösterildiğinde i, ı olmadan gösterildiğinde è olarak okunmuştur.

15. Metinde uşol, küy- gibi geniş-yuvarlak ünlüyle de oşol, köy- şeklinde okunabilecek kelimelerin, dar-yuvarlak ünlüyle okunması tercih edilmiştir.

16. Metinde; alğay (31b/07), aytğay sin (21a/12), bargay (128b/02), çıkargay (128a/12), olturgay (108b/02) gibi -GAy gelecek zaman ekinin kullanıldığı görülür; ancak bununla beraber aynı ekin Oğuzca tesirinde aldığı biçim olan -A ekine de rastlanır: ala sên (66a/10), ayta sin (103b/12), bara mên (60b/06), , çıkara mên (92a/13), oltura sên (104b/12).

17. Metinde +nInğ genitif ekinin akuzatif fonksiyonuyla kullanıldığını gösteren örnek mevcuttur. ‘Aql ‘ulvīniň feyzdin bedenge keltürse cān beden birle tērilür (123a/11)“Akıl ulvi (olanı) feyizden bedene getirince can bedenle dirilir.” cümlesinde genitif eki, akuzatif fonksiyonuyla kullanılmıştır.

3.2. Eserin Sözcük Varlığının Şeyhoğlu’nun ve Mercimek Ahmed’in

Kâbûsnâme Tercümeleriyle Karşılaştırılması

Şeyhoğlu’nun 1380-87 tarihleri arasında kaleme aldığı ve Mercimek Ahmed’in 1431-32 yıllarında tamamladığı Kâbûsnâme tercümelerinin, Batı Türkçesinin 14. asrın sonları ve 15. asrın başlarındaki hâlini yansıttığı düşünülebilir. Doğu Türkçesiyle Kâbûsnâme tercümesinin 18. asırda kaleme alındığı düşünülmektedir. Tercümeler arasındaki süre farkı aşîkârdır. Ayrıca tercümeler, devirlerinin Türkçesini yansıtmaktan ziyade mütercimlerin şahsî üslubunu ve içinde bulundukları çevrenin

hassasiyetlerini gösterebilir. Fakat tercümelerin sözvarlığı üzerine bir mukayese yapmak; zaman farkı, şahsî üslup ve hassasiyet gibi unsurlarla birlikte, Doğu Türkçesi ile Batı Türkçesi arasındaki müşterek ve farklı noktaları da açığa çıkartacaktır. Bu maksatla Doğu Türkçesiyle Kâbüsnâme’de *Nûşîrevân-ı ‘Âdilning oğlığa kılğan naşîhati beyânı*da başlığıyla yer alan sekizinci bölüm, Şeyhoğlu’nun ve Mercimek Ahmed’in tercümelerindeki ilgili bölümle sözvarlığı açısından karşılaştırılmıştır. Genellikle kısa cümlelerden oluşan veciz ifadeleri içeren bu bölüm, hangi kavram için hangi kelimenin kullanıldığı anlamak için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Bazı açıklamalardan sonra aşağıda verilecek tablo, üç tercümedeki 42 vecizin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Karşılaştırma birbiriyle koşutluk gösteren vecizler esas alınarak yapılmıştır. Mesela Doğu Türkçesiyle tercümede “Râst sözlegil, egerçi açığ eşitilsün” şeklinde geçen veciz, Şeyhoğlu tercümesinde “Hak söyle; her çend ki acı ola” ve Mercimek Ahmed’de “Egerçi ki doğru söylemek acıdır, sen doğru söyle” şeklinde yer almaktadır. Buradan Türkiye Türkçesindeki “doğru söyle-“ birleşik fiili için; Doğu Türkçesiyle tercümede “râst sözle-“, Şeyhoğlu’nda “hak söyle-“, Mercimek Ahmed’de “doğru söyle-“ şekillerinin tercih edildiği görülmektedir. Tabloda bu, “râst”ın ilgili tercümelerdeki mukabillerinin “hak” ve “doğru” olduğu; “sözle-“nin mukabilinin “söyle-“ olduğu ve “râst sözle-“ birleşik fiilinin mukabillerinin “hak söyle-“ ve “doğru söyle-“ olduğu şeklinde gösterilmiştir. Türkiye Türkçesindeki manalarının “doğru”, “söylemek” ve “doğru söylemek” olduğu da eklenmiştir. Ancak karşılaştırma yapmak her zaman bu örnekteki kadar kolay olmamaktadır.

Zira bir tercümede yer alan veciz, diğer tercümede yukarıdaki örnekteki gibi birebir aynı anlamda geçmeyebilmektedir. Mesela Doğu Türkçesiyle tercümede

“A:çlıkğa ölgen hūbraḳdur, gedāynıḡ nānı birle tiriglik kılḡunça” şeklinde geçen veciz; Şeyhoḡlu’nda “Nā-kesler etmegiyle toḡ olmaḳdan aç ölmek yēgrekdür”, Mercimek Ahmed’de “Aç ölmek yeḡrekdir, himmetsiz kişinin ekmeḡin yemektense” olarak yer alır. Burada “hūbraḳ” ve “yēgrek”, “yeḡrek” isimleri ile “a:çlıkğa öl-“ ve “aç öl-“ birleşik fiilleri birbirlerinin mukabilidir ve aynı anlamdadır; ancak “gedāy”, “nā-kes” ve “himmetsiz” aynı anlamda değildir. “Gedāy” “fakir” manasındayken, “nā-kes” ve “himmetsiz”, “cimri” manasında kullanılmıştır. Yani Şeyhoḡlu ve Mercimek Ahmed anlamca aynı noktaya işaret ederken, Doḡu Türkçesiyle tercüme bunlardan ayrılmaktadır. Bu ayrım tabloda kelimelerin Türkiye Türkçesindeki anlamları verilirken gösterilmiştir. “Gedāy”, “nā-kes” ve “himmetsiz” yan yana, birbirinin mukabili gibi yazılmış; ancak Türkiye Türkçesindeki anlamları verilirken Doḡu Türkçesi tercümede geçen kullanımı kastetmek üzere DT kısaltmasıyla “fakir”; Şeyhoḡlu ve Mercimek Ahmed’deki kullanımları kastetmek maksadıyla Ş ve MA kısaltmalarıyla “cimri” manası kaydedilmiştir.

Bazen de bir tercümedeki veciz, anlamca diğerk tercümedekilerle uyuşmaktadır; ancak anlatım yolunun farklılığı sebebiyle iki tercümede ilgili kelimeler birbirine tekabül ederken diğerkinde bunlara tekabül eden bir kelime bulunmamaktadır. Bunu örneklendirmek için Doḡu Türkçesiyle tercümede geçen “Her nēmerselerni nādānlardın asramaḳ āsānraḳdur öz bedenidin asramaḳdın” vecizine bakılabilir. Bunun Şeyhoḡlu’ndaki mukabili “Dükeli nesneyi cāhilden saklamaḳ geñezdür; illā kendüyi kendüden saklamaḳ sarpdur” ve Mercimek Ahmed’deki mukabili “Dükeli nesneyi kişi bilüsüzlerin şerrinden saklamak olur, velî bilüsüzü kişi yine kendi şerrinden saklayamaz” şeklindedir. Cümleler anlamca birbiriyle uyuşmaktadır; ancak Doḡu Türkçesiyle tercümede “āsān” ve “geñez” birbirine tekabül ederken Mercimek Ahmed’de bunlara tekabül bir kelime yoktur. Bu yüzden tabloda āsān ve geñez

kelimeleri yan yana yazılarak birbirlerine tekabül ettikleri belirtilmiş; ancak Mercimek Ahmed’de bu kelimelerin bir mukabilinin olmadığını göstermek için, o satıra boş küme işareti (Ø) konmuştur.

Kelimelerin Doğu Türkçesi tercümesi, Şeyhoğlu ve Mercimek Ahmed’deki mukabillerini ve Türkiye Türkçesindeki karşılıkları gösteren tablo; isim, fiil, birleşik fiil ve kelime grupları olmak üzere dört kısımdan müteşekkil olup şöyledir:

İsimler			
Doğu Türkçesi	Şeyhoğlu	Mercimek Ahmed	Türkiye Türkçesi
āb-rūy	yüz suyu	yüz suyu	“şeref, itibar”
açıĝ	acı	acı	“kırıcı, incitici”
āsān	geñez	Ø	“kolay”
āsānlık	geñez	asanlıĝ	“huzur, rahatlık”
a:ş, nān	Ø	nimet	“lütuf, ihsan”
āyine	gözgi	gözgü	“ayna”
bī-günāh	suçsuz	Ø	“suçsuz yere”
bīhūde, menfa’at	bī- güzāf	güzāfe	“boş, faydasız”
bī-hüner	hünersüz	hünersiz	“maharetsiz”
bī-renc, meşakḳat	bī- renc çekmedin	ilençsiz	“sıkıntısız, dertsiz”
birev	bir kişi	Ø	“biri, bir kişi”
bülend, uluĝ	Ø	ulu	“ulu, yüce”
cüvān-merdlik	erlik	ulu kerem	“yiĝitlik, cömertlik”
dād	’adl	adl	“adalet”

dād-ger	Ø	adil	“ādil”
dīvāne	delü	deli	“deli”
fest, kiçik	bayağı, kiçi	kiçi	“(mertebeye) aşağı, küçük”
feşīmānlık	peşīmān olmak	peşimanlık	“pişmanlık”
gedāy	nā-kes	himmetsiz	DT “fakir”; Ş, MA “cimri”
gerdiş	ayruksı-	dön-	“dönme, farklılaşma”
h ^w āhiş	dilek	arzu	“istek, arzu”
halāyık	Ø	âm, halk	“halk, insanlar”
hemme	Ø	dükeli	DT “bütün”; MA “herkes”
her	dükeli	dükeli	“bütün, her”
hūbraḳ	yègrek, yèg	yeğrek, yeğ	“yeğ, daha iyi”
hükemā	‘āqıl ve dānā	Ø	“bilgeler, âkilliler”
i‘timādılık	emīn	Ø	“güvenilir”
ḳadr, ḳıymet	ḳıymet	hürmet, kadir	“kıymet, değer, itibar”
kem	kem	aşağı	“(derecesi, mertebesi) düşük”
kēnḡrū	Ø	bol	“çok, mebzul”
ḳol	el	el	“el”
kōḡül	havā	gönül	“heves, arzu”
kündüz	erte	gündüz	“gündüz”
murād	dilek	dilek	“istek, dilek”

nādān	bilmez, cāhil, nādān	1. bilüsüz, cahil 2. ebleh	DT, Ş, MA “cahil, bilgisiz”; MA “aklı kıt, alık”
nā-murād	yaramaz	hasis	DT “nāmurād”; Ş, MA “kıymetsiz, değersiz”
nān	etmek	ekmek	“ekmek”
neçük	ne-y-içün	niçün	“niçin”
nēmerse	nesne	nesne	“nesne”
obdan	eyü	eyi	“iyi”
öz	kendü	öz	“kendi”
özge	ayruk	ayruk	“farklı, başka”
pārsā, takvā-dār	zāhid	zāhit	“dindar”
rāst	ḥaḳ	doğru	“doğru”
renc	emek	emek	“emek, zahmet”
renc, elem	ğuşsa	Ø	“keder, gam”
sırr	rāz	rāz	“sır”
tekebbürlüĝ	mütekebbir	tekebbür ol-	“kibirli, kibirli olmak”
tevāzu‘lüĝ	mütevāzı‘	tevazu ehli ol-	“mütevazı, mütevazı olmak”
tirig	diri	diri	“diri, canlı”
tiriglik	dirlik	dirlik	“hayat, yaşam”
tüvān-gīr	bay	bay	“zengin”
uluĝ	Ø	ulu	“büyük, önemli”
uluĝ, büzürg	zīrek	zeyrek	“büyük, saygın”, “akıllı, zeki”
uruĝ tokĝan	hışım	hısım	“hısım, akraba”

yalғанçı	Ø	yalancı	“yalancı”

Fiiller

Doğu Türkçesi	Şeyhoğlu	Mercimek Ahmed	Türkiye Türkçesi
anğla-	bil-	bil-	“bilmek, öğrenmek”
asra-	sakla-	sakla-	“saklamak, korumak”
ayt-	dè-	söyle-	“demek, söylemek”
bar-	git-	git-	“gitmek”
di-	dè-	söyle-	“demek, söylemek”
h ^w āla-	dile-	dile-	“istemek, dilemek”
irzi-	yara-	yara-	“yaramak, uygun olmak”
izde-	iste-	iste-	“istemek, dilemek”
ķarala-	gör-	bak-	“(…) diye kabul etmek, telakki etmek”
ķıl-	işle-	Ø	“yerine getirmek, ifa etmek”
ķoy-	ķo-	ķo-	“(bir yere) bırakmak”
kör-	gör-	gör-	“görmek, izlemek”
köter-	götür-	götür-	“(bulunduğu yerden başka bir yere) taşımak, iletmek”
sana-	san-	say-	“saymak, kabul etmek, addetmek”
sözle-	söyle-	söyle-	“söylemek, konuşmak”

tapla-	bul-	ele gir-	“tedarik etmek, temin etmek”
yêtgür-	degür-	yetir-	“ulaştırmak”

Birleşik Fiiller

Doğu Türkçesi	Şeyhoğlu	Mercimek Ahmed	Türkiye Türkçesi
a:çlıkğa öl-	aç öl-	aç öl-	“açlıktan ölmek”
āšnālıķı bol-	bilişmiş ol-	biliş ol-	“tanışıklığı olmak”
āzār bër-	incit-	azarla-	“paylayıp kırmak, incitmek”
be-cā tur-	Ø	yerinde ol-	“yerinde, sabit durmak”
dānā kııl-	uslandur-	uslat-	“aklını başına getirmek”
da‘vā kııl-	Ø	dāva et-	“iddia etmek”
dōst bol-	dostlık ét-	dost ol-	“dost olmak”
dōst tut(ul)-	Ø	gönülde yeri ol-	“dost edinilmek”
düşmen tut-	düşmen dè-	düşman bil-	“düşman bilmek”
fesendide bol-	eyü ol-	beğendir-	“makbul olmak, beğenilmek”
feşimānlık tart-	peşimān ol-	peşiman ol-	“pişman olmak”
firīfte ve mağrūr bol-	aldan-	aldan-	“aldanmak”
günāh bol-	utan-	ayıp ol-	DT, MA “kusur, noksanı olmak”; Ş “(kusurundan dolayı) utanmak”
hāceti tüş-	hāceti ol-	hacet dile-	“haceti düşmek”
h ^w āhiş kııl-	dile-	dile-	“istemek, dilemek”

harc kı1-	sat-	Ø	“harcamak, satmak”
hased kı1-	hasūd ol-	kindar ol-	“kıskanmak”, “kindar olmak”
i:mīn bol-	ıraḳ ol-	emin ol-	“(olumsuz bir şeyden) uzak olmak, (olumsuz bir şeyin olmayacağından) emin olmak”
i’timādını köter-	i’timādın kes-	Ø	“itimadını kesmek”
ḳadrini bil-	ḳadrin bil-	hürmetin gözle-	DT, Ş “(birinin) değeri bilmek”; MA “(birine) saygı göstermek”
kōḡlige cerāḫat yēt-	gōḡline cerāḫat deg-	yüreḡine yara ur-	“gönlü incinmek”
ḳudreti bol-	elinden gel-	elinden gel-	“(bir işi yapmaya) gücü olmak”
lāzım tut-	pēşe edin-	pişe edin-	DT “gerekli görmek”; Ş, MA “(bir şeyi) alışkanlık edinmek”
muḥtāc bol-	muḥtāc ol-	nesne um-	“muhtaç olmak”, “(birinden) mal, mülk ummak”
münāzara kı1-	çegiş-	cedel et-, söyleş-	“tartışmak”
müstāḡnī bol-	muḥtāc olma-	Ø	“(bir şeyden) ârī olmak, (ona) muhtaç olmamak”
özini dānā tut-	kendōzin bilürsin-	kendüyü san-	“kendini bilgili sanmak”
perhīz kı1-	saḳın-	sakın-	“sakınmak”
rāst sözle-	ḫaḳ söyle-	doḡru söyle-	“doḡru söylemek”

renc, meşakkat tart-	renc yè-	dürüş-	DT, Ş “sıkıntı çekmek”; MA “ çabalamak”
revā kıl-	bitür-	bitir-	“(bir işi) yerine getirmek, halletmek”
sitāyiş kıl-	Ø	sitayişle-	“övmek”
suda ġarķ bol-	suya boġul-	Ø	“suda boġulmak”
şerm-zede, uyatlık bol-	uda gir-	udlu ol-	“utanmak”
ta‘accübde bol-	‘aceble-	melul ol-	DT, Ş “şaşırmak”, MA “üzülmek”
tinç, āsāyiş birle bol-	emin yat-	emin yat-	“rahat, huzurlu olmak, uyumak”
tiriglikni ötker-	diril-	ömür sür-	“ömür sürmek”
uluġ mertebe tap-	ululıġa deg-	Ø	“büyük mertebe kazanmak, (mertebece) yükselmek”
yaĥşı bol-	oġul-	onul-	“(yaranın) iyileşmesi”
yaĥşı tut-	Ø	hoş tut-	“(birine) iyi davranmak”
yaman di-	mesāwī èt-	yaramaz söyle-	söz “kötülemek, (hakkında) kötü konuşmak”
yaman di(n)mek	Ø	ta’n	DT “kötülenmek”, MA “ayıplanma”
yırak bol-	Ø	emin ol-	DT “(olumsuz bir durumdan) uzak olmak”, MA “(olumsuz bir durumun gerçekleşmeyeceğinden) emin olmak”

yol bërme-	gider-	gider-	“(olumsuz bir şeye) izin vermemek”, “(olumsuz bir şeyi) ortadan kaldırmak”
žāyi’ bol-	žāyi’ ol-	yele git-	“ziyan olmak, boşa gitmek”

Kelime Grupları

Doğu Türkçesi	Şeyhoğlu	Mercimek Ahmed	Türkiye Türkçesi
nè üçün	ne-y-içün	niçün	“niçin”
özige oħşa	kendü kırı	kendi hemseri	“kendine benzer, akran”

Tabloda göze çarpan, Batı Türkçesiyle tercümelerde Doğu Türkçesiyle tercümeye oranla Türkçe sözcüğünün daha sık kullanılmış olmasıdır. Doğu Türkçesiyle tercümede aynı kavram için Farsça kelimeler tercih edilirken, Batı Türkçesiyle tercümelerde Türkçe kelimeler tercih edilmiştir. Mesela Batı Türkçesiyle tercümelerde, Doğu Türkçesiyle tercümede geçen Farsça āb-rūy yerine Türkçe yüz suyu, Farsça āyine yerine Türkçe gözgi veya gözgü, Farsça dīvāne yerine Türkçe delü veya deli, Farsça hūbraḳ yerine Türkçe yēgrek, yēg veya yeğrek, yeğ, Farsça murād yerine Türkçe dilek, Farsça nān yerine Türkçe etmek veya ekmek, Farsça renc yerine Türkçe emek, Farsça tüvān-gīr yerine Türkçe bay kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunun tersine nadiren de olsa rastlanılmaktadır. Yani Doğu Türkçesiyle tercümede aynı kavram için Türkçe kelime kullanılırken, Batı Türkçesiyle tercümelerde Arapça yahut Farsça kökenli bir kelime kullanıldığı görülmektedir. Mesela Doğu Türkçesiyle tercümede Şeyhoğlu’nda geçen Arapça havā yerine Türkçe köngül kelimesi, Batı Türkçesiyle her iki tercümede de geçen hısım yerine Türkçe uruğ

toĝĝan kelime grubu kullanılmıştır; ancak bunlar azınlıkta kalmaktadır. şüphesiz bunda ilgili tercümelerin kaleme alındıkları zaman ve coğrafya arasındaki farkın etkili olduğu düşünölebilir. Hölasa, ilgili metinlerin sözvarlığı açısından mukayesesi, Doĝu Türkçesiyle Kâbûsnâme tercümesinin lehçe çalışmaları açısından önemini ortaya koymaktadır.

4. METİN

Metnin transkripsiyonu yapılırken dikkat edilen hususlardan ilki, Türkçe kelimelerde uzun ünlülerin imlâda gösterilmesidir. Mesela *ança* kelimesi medli elifle, آنجه şeklinde yazıldığında *a:nça*, "ün, şöhet""manasındaki *at* kelimesi meflie elifle, اٹ şeklinde yazıldığında *a:t* olarak transkribe edilmiştir. Yabancı kökenli kelimelerde de, kelimenin orijinal imlâsından farklı yazımlar söz konusu olduğunda bunlar aynı Türkçe kelimelerde olduğu gibi belirtilmiştir. Mesela Arapça *lâzım* kelimesi yâ ile, لازم şeklinde yazılmışsa, *lâzı:m*; Farsça *kūşîş* kelimesi yâ ile, کوشیش olarak yazılmışsa *kūşî:ş* olarak gösterilmiştir.

Metinde yer alan Arapça ve Farsça ibarelerin Türkçe manaları dipnotlarda gösterilmeye çalışılmıştır. Mesela beşinci bâbda, *Ata Ananınġ Hakkını Tonumaġnınġ Beyânıda* bölümünde geçen *Ene seyyidi veled-i Âdem ve lâ fahre* ibaresinin Türkçesi “Ben Âdemoğullarının efendisiyim, fakat övünmem” olarak dipnotta belirtilmiştir. Metinde bazı yabancı ibareler ise ibareden sonra yani denilerek açıklanmaktadır. Mesela yedinci bâbda, *Yahşı Söz ve Yaman Sözninġ Beyânıda* bölümünde geçen *en-nâdiretü lâ-tereddüd* ibaresi, *ya ‘nî eşitgölük sözni aytġan ġûbdur* denilerek metinde açıklanmaktadır. Bunun gibi metinde açıklaması bulunan yabancı ibarelerin dipnotta manası verilmemiştir.

[**Avvalkı bāb:** Hāq *subhanehu ve te'ālānı* tonumaķnıñ beyānı.

İkkinçi Bāb: Peyğamberlerni peydā kılmak ve olarnı halāyıkğa ebermekniñ beyānıda.

Üçünçi Bāb: Ni'met igesige berģen ni'metiniñ şükrānesini edā kılmakniñ beyānı.

Törtünçi bāb: Kudreti yetģenlerge ıā'atnı ziyāde lāzım tutmaķnıñ beyānı.

Bēşinçi bāb: Ata ananınğ haķķını tonumaķnıñ beyānıda.

Altınçı bāb: Bāb-ı hünerniñ beyānıda.

Yēttinçi bāb: Yaħşı söz ve yaman sözniñ beyānıda.

Sēkkizinçi bāb: Nūşirevān-ı 'Ādilniñ oğlıģa kılgan naşihati beyānıda.

Tokkuzunçı bāb: Pirlık ve yigitlikniñ beyānıda.

Onunçı bāb: Ta'ām yemekniñ tertibi beyānıda.

On birinçi bāb: Şarāb içmekniñ beyānıda.

On ikkinçi bāb: Mihmān bolmak mihmān kılmakniñ beyānıda.

On üçünçi bāb: Nerd şatranç oynamaķnıñ beyānıda.

On törtünçi bāb: 'Işķ kesb kılmak ve 'āşık bolmaķnıñ beyānıda.

On bēşinçi bāb: Mucāma'at kılmakniñ beyānıda.

On altınçı bāb: Hamāmģa barmaķnıñ beyānıda.

On yēttinçi bāb: Uyķı uyķulamaķnıñ beyānıda.]

(1a/1) **On sēkkizinçi bāb:** Şikār kılmak av avlamaķnıñ beyānıda.

On tokkuzunçı bāb: (2) Gūy-ı çevgān oynamaķnıñ beyānıda.

Yēğirminçi bāb: Ceng kılmak ve düşmen birle huşümet (3) kılmakniñ beyānıda.

Yēğirme birinçi bāb: Māl cem' kılmak ve dünyā tapmaķnıñ beyānıda.

Yēğirme (4) ikkinçi bāb: Emānet saklamaķnıñ beyānıda.

Yēğirme üçünçi bāb: Kūl, dedek almaķnıñ beyānıda.

(5) **Yëgirme törtünçi bāb:** Yër su, havīlī almaķnıñg beyānıda.

Yëgirme beşinçi bāb: Aţ almaķnıñg beyānıda.

(6) **Yëgirmè altınçı bāb:** Hatun almaķnıñg beyānıda.

Yëgirme yëttinçi bāb: Ferzendnıñ ھاķķını bilmeknıñg beyānıda.

(7) **Yëgirme sèkkizinçi bāb:** Dōst tutmaķnıñg beyānıda.

Yëgirme tokķuzunçı bāb: Düşmendin endīşe (8) kılmaķnıñg beyānıda.

Ottuzunçı bāb: Güneh-kārlarnıñ günāhını ‘afv kılmaķnıñg beyānıda.

(9) **Ottuz birinçi bāb:** ‘İlm taleb kılmaķnıñg beyānıda.

Ottuz ikkinçi bāb: Sūdā-gerlik kılmaķ- (10) nıñg beyānıda.

Ottuz üçünçi bāb: Tıb ‘ilmi taleb kılmaķnıñg beyānıda.

Ottuz törtünçi (11) bāb: ‘İlm-i nücūmnı bilmeknıñg beyānıda.

Ottuz beşinçi bāb: Şi‘r aytmaķ ve şā‘irlik resmini (12) bilmek beyānıda.

Ottuz altınçı bāb: Muṭriblik, nağme kılmaķnıñg ṭarīķasınıñg beyānıda.

(13) **Ottuz yëttinçi bāb:** Pādşāhlar hıżmetide bolmaķnıñg beyānıda.

Ottuz sèkkizinçi bāb: Pādşāh- (1b/1) largā münşī bolmaķnıñg beyānıda.

Ottuz tokķuzunçı bāb: Pādşāhlargā yavuk bolmaķnıñg (2) beyānıda.

Ḳırķınçı bāb: Vezīr bolmaķnıñg beyānıda.

Ḳırķ birinçi bāb: Sipeh-sālār ya‘nī leşker başla- (3) maķnıñg beyānıda.

Ḳırķ ikkinçi bāb: Pādşāh bolmaķnıñg beyānıda.

Ḳırķ üçünçi bāb: (4) Dihķānçılıknıñg beyānıda.

Ḳırķ törtünçi bāb: Cüvān-merdlik ve seḥīlıknıñg beyānıda.

(5) **Avvalķı bāb:** ھاķ *subḥānehu ve te‘ālānı* tonumaķnıñg beyānı.

Bilgil ve āgāh bolğıl èy oğul, (6) bu ‘ālemde bolğan bolmağan nèmerselerdin hēc nèmorse yoķtur ki anı ḥalāyık tonumağaylar. (7) Ammā ھاķ *subḥānehu ve te‘ālānı* tonumaķda ‘āciz sin. Anı tonumaķğa yol yoķdur. Ḥudā’dın özge- (8) ni tonudunğ. Ḥudā’nı tonuğuçı ol vaķtda bolur sin ki tonumaķğa sende ķābiliyyet bolsa. (9) Ve

tonumak ve tonulmaknınğ mişâli menkûş ve nakkâşğa ohşa bolur; ki menkûş ki nakşnı kabûl (10) kılguçıdır, öziğe nakşnı kabûl kılmağınça hêç nakkâş anğa nakş kıla'lmas. Çünânçı mûmnı (11) körmes-mü sin kim taşdın hûbrağ nakşnı kabûl kıılır; mühr kılğalı bolur, taşğa mühr kılğa<n> (12) bolmas. Bes hemmeî tonuydurğan nêmerselerde ğarağ tonumaknı kabûl kıılmağdur ve Âferidekâr (13) 'âlemni kabûl kılguçı yaratıpdur. Ve sin kemâl-i kâbiliyyetde özünğge bağ, Âferidekâr-ı 'âlemge (2a/1) bağmağıl ki ğudret ve şıfat birle kılgan işidin kılguçını tonuğıl.

Ve dîger, kıılmağan (2) işni bir kılguçı kerek. Bir³ zamânda kılgay-kim zamân kêtguçı ve kêlgüçidür. Ve kêtérninğ (3) ibtidâsı ve intihâsı bolur. Ve bu cihânınğ zâbıtası ve piristini körer sin, açılmas (4) ve buzulmas. Gümân kıılmağıl, Hudây *te'âlânınğ* ğudret ve ni'metlerini endîşe kılgıl. Zâtıda (5) endîşe kıılmağıl ki mağz-ı günâhdur. Çünânçı aytıpdurlar, **nazm**:

Der illâ fikr kerdên şart-râ (6) mest

Velî der zât-ı Hâğ mağz-ı günâhest.

Âferidekâr-ı 'âlemninğ zâtıda endîşe kılgan (7) [yol bolmağan]⁴ yêrde yol izdeğenge ohşa. Çünânçı Peyğamber *şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem* aytıpdur- (8) lar: *Tefekkerû fî âlâi'l-lahi, lâ tefekkerû fî zâtihî*⁵.

Eger Hâğ *subhânehu ve te'âlâ* Şâhib-i Şerî'at (9) *şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem* tilleri birle bendelerge küstâhlığğa yol bêrmese hergiz kişide (10) yârâ bolmas irdi ki Hudây *te'âlânı* tanumak barasıda söz digey. Ve her ismî ve her şıfat (11) <birle> kim Hudây *te'âlânı* yâd kıılır sin, özünğninğ 'âciz ve bî-çâreliginğni izhâr kılgıl, (12) nê Hudây *te'âlânınğ* uluğluk ve perverdigârlığını; çünki sin Hudây *te'âlânı* ança kim (13) lâyıq ve sezâ-vârdur, tanuya'lmas sin. Vağtî-ki Hudây *te'âlânı* birlik ve yegânalığ birle (2b/1) tanudunğ, mağz-ı şirkdin ğutulduñğ; çünki bir ve yegâne der-ğakîğat Hudây 'azze ve celle- (2) dūr, *celle celâlühü ve 'amme nevâlühü*.

Ve Hudâ'dın özge hemme ikkidürler. Her nêmerse ki ikki, dülik, çüftide bolsa, (3) yâ mürekkeb bolup ikki bolur, cismğa ohşa veyâ bölönmek birle ikki bolur veyâ birbirige ğoşulmak (4) birle ikki bolur veyâ muğâbele bolmak birle ikki bolur, cevher

³ “Bir”den önce “birde” yazılmış, yalnızca “bir” olması gerekiyor.

⁴ Bant yapıştırıldığı için okunamıyor. “Zira ki yol uğramaz yerde yol gözlemek azgınlık nişanıdır.” (Gökyay 2007: 30)

⁵ Mercimek Ahmed ve Şeyhoğlu tercümesinde de geçmektedir: “Tanrı’nın nimetlerini düşünün, zatını düşünmeyin” (Gökyay 2007: 30)(Doğan 2016: 87).

ü 'arżge oĥşa ki anıñg beyānı Şerĥ-i (5) 'Aķāyidde⁶ mezkūrdur veyā toĥulmak birle ikki bolur, peder ü māderge oĥşa veyā ez-rū-yı (6) 'aded ikki bolur mekāñga oĥşa veyā ez-rū-yı müddet ikki bolur zamāñga oĥşa veyā bir nēmerse (7) yēne bir nēmerseni ķabūl ķılġandın ikki bolur, ĥāşiyetge oĥşa veyā barlık ve yokluk (8) birle ikki bolur veyā ez-rū-yı fehm, idrāk ikki bolur. Bu hemme mezkūr boldı, ikkilik- (9) niñg 'alāmet ve nişānidur.

İllā Ĥudāy bī-manenddin özge taĥķīķ oldur ki Ĥudā- (10) dın bölek her nē kim sēniñg taşavvurunġga ķeledür, bilgil kim Āferīdekār-ı 'ālem bī-şek (11) ü bī-şübhe anı köñglünġge peydā ķıldı.

İkkinçi Bāb: Peyġamberlerni peydā ķılmaq ve olarnı (12) ĥalāyıkġa ēbermekniñg beyānıda.

Bilgil ēy oġul ki Ĥaķ *subĥānehu ve te'ālā* (13) bu cihānnı ĥācet-mend bolup āferīde ķılmađı. Ve nē oyun üçün ve nē cebr bile zūlm bile ĥalk ķılmađı. (3a/1) <Çün> ki peydā ķıldı, ni'metniñg tamāmı ĥalāyık birle boldı. Ve ĥalāyıkġa siyāset lāzım ķeldi kim anıñg (2) tertībide yol körsetġüci ve başlaġuı bolmasa ĥām ve bī-ser-encām bolġusıdur kim (3) her rızķ yēġüci ki rızķ bēġüci rızķ<ı>nı⁷ tertībı ve 'adl birle yēmese anıñg sitāyişi rızķ (4) bēġüciġe yēter ki ķadrini bilmegen ve şükr ķılmaġanlarġa rızķ bērgen bolur. Ve çün rızķ (5) bēġüci bī-'ayb idi. Rızķ yēġücilerni ĥēç nime bilmeslik birle taşlamadı. Andaġ (6) öz kitābında ĥabar bēripdür: *Ve mā ĥalaķtu'l-cinne ve'l-inse illā li-ya'budūnı*⁸.

Anıñg üçün (7) ĥalāyık ara peyġamberlerni iberdi, tā ĩn-ki rızķ bēġücinı bilmekni ve rızķ yēmekniñg tertibini (8) ve rızķ bēġüciġe şükr-güzārliknı ĥalāyıkġa örgetgeyler. Tā ĩn-ki 'ālemni yaratmaq 'adl (9) birle bolġay. Ve 'adl ĥikmet birle tamām bolur ve ĥikmet ni'met birle tamām bolur ve ni'met rızķ (10) yēġüci birle tamām bolur ve rızķ yēġüci yol başlaġuı birle ya'nı peyġamber birle. Ve bu tertibdin (11) ĥēçbiri kim bolmaķı lāyık bolmaġay tā ĥaķīķatge yol körsetgey.

Ve özünġge kıyās (12) ķılġıl ki rızķ yēġücilerge fażilet ve ĥürmet birle bērgen ni'metleri vācib ķılur ki yol (13) başlaġuılarınġ ĥaķķını tonuġuı <bolġay> ve bilgey ve rızķ bēġücininġ minnetini tutġay (3b/1) ve iberġen peyġamberleriniñ ĥaķķını tonup olarġa tābi' bolġay ve hemme-i peyġamberlerni (2) ĥaķ ve rāst aytġuı bilgey

⁶ Bir kitap olabilir.

⁷ Rızķ verenin rızķını.

⁸ Zāriyāt Sūresi, 56. "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."

ve Âdemdin Hâtem *şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellemğaça* hemmeleriniñ (3) fermânlarıda bolğay ve dīn-i İslām işide ve bergeñ ni'metleriniñ şükrāneside hergiz (4) taqşır kılmağay ve dīn-i İslāmdaki farzlarını obdan be-cā keltürgey, tā yahşı atlığ (5) ve ikki cihānda sitāyişlığ ve hemme-i kitāblarını ve peygamberlerini haq ve rāst bilgey (6) ve heç şek kılmağay, tā ikki cihānda günāhıdın hālāş bolğay.

Üçünçi Bāb: Ni'met (7) igesige bergeñ ni'metiniñ şükrānesini edā kılmaqnıñ beyānı.

Bilgil ey oğul (8) hemme-i hālāyıkğa vācib ki ni'met igesige bergeñ ni'metiniñ şükrānesini edā kılğaylar. (9) Andağ-kim fermān kılıp irdi: *Ve's-kur' ni'metu'l-lahi*⁹ dip be-tarīk fermān edā kılğaylar. (10) Ya'nī Haq *subhānehu ve te'ālā* “Bergeñ ni'metlerimge şükr kılğıl” dip fermān kılıpdur. Uşbu (11) fermān cihetidin şükrāne edā kılatur miz.

Nē ĩn-ki bizde ança munça şükrāne haqqı sābitdür, digeli (12) bolmas. Anıñg üçün ki ādemī-zād öz vücūdını tamām 'ömride şükriğa hıref kılsa minğdin bir ni'met- (13) niñg şükrānesini edā kıla'lmas, meger be-endāz-ı fermān kılur.

Bilgil ki dīn-i İslāmda (4a/1) tāt'atnıñ 'adedi beşdür. Ol beşdin ikkisi peygamberlerge hāşdur ve üçü (2) tamām hālāyıkğa 'āmdur. Ol üçiniñ biri til birle ikrār kılmağ ve köñgöl birle taşdıq (3) kılmağ. İkkinçisi beş vaqt namāz edā kılmağ. Üçünçisi ottuz kün rūze tutmağ. Ammā (4) *eşhedü en lā ilahe illā'l-lah* demek Allah te'ālānın özge heç ilah-ı haqīkī yoqluğığa delīl aytğan (5) boladur. Ve namāz ötemek niyāyıda(?) aytğanığa taşdıq kılıp bendelikge ikrār kılğan (6) bolur. Rūze tutmağ digen-ki taşdıq kılıp Hudāvend te'ālānıñ Hudālığığa ikrār kılğan (7) bolur.

“Bendesidür mēn ve mēn bende” digendin kin bendelik hālıda bolup özni bendelikde (8) tutmağ kerek. Sēniñg hūwāhişniñ oldur ki sañğa bende bolğan kişi sañğa tāt'at kılğay. (9) Sin hem Hudā'nıñg bendesidür sēn, anğa tāt'at kılurğa küñgremeğil. Sēniñg özünğdin (10) kiçikge kılur yahşılığınğdın Hudā'nıñg sañğa yahşılığı ziyāde ve çendān hūbrağ.

Bilgil ki (11) bende-i bī-tāt'at bolmağıl ki bende bī-tāt'at bolsa Hudā-hūyluğ bolmağ kerek. Bende Hudā- (12) hūyluğ bolsa fatğına helāk bolur, fir'avn meşellig.

Nazm:

⁹ Nahl Sûresi, 114. “Allah'ın nimetlerine şükredin.”

Kişi tutsa özini şāhib, kulū

(13) Hudālıkni kılğan bolur ārzū.

Āgāh bol ēy oğul ki namāz, rūze hāş Hudāy *te'ālā*nıñ (4b/1) 'ibādetidür. Zinhār anıñda taqşır kılmağıl. Çünki hāşda taqşır kılsañg 'āmda (2) tohtap qalur sēn. Bilgil ki şāhib-i şerī'at namāznı hemme dīnlerğa berāber kılıpdur. Her kişi (3) namāzdın qol yıgısa andağ bilgil ki hemme dīnlerdin yüz ögürüpdür. Ve bu cihānda bī-dīn- (4) niñg cezāsı öltürmekdin bölek yoqdur ve bed-nāmlıgıdın özge bolmas ve kıyāmetde (5) Hudāy 'azze ve *cellen*niñg 'azāb ve 'uqūbetige sezā-vār bolmaqdur.

Zinhār ēy oğul namāznı terk kılmağ- (6) nı köñglünge keltürmegil ve hayālınğa hem. Eger ez-rū-yı diyānet veyā ez-rū-yı 'aql taşavvur (7) kılsañg bilür sēn-kim namāznıñ nē-çend fāyidesi bardur. Avval ol-ki her kişi farz-ı namāznı (8) be-cā keltürse bedeni ve enği¹⁰ pāk lāzım kelür. Ve her hālde pāklik arıqlıkdın obdandur. (9) Ve yēne ol-ki namāz ötegil, tā tekebbürdin hālī bolğay sēn. Anıñ üçün ki namāznıñ haqıki tevāzu'- (10) dur. Vaqtı-ki taḥ'ıñg tevāzu' birle ārāste bolsa tamām vücūdunğ ārāste ve obdan bolur. (11) Bu a'zālarınğnı kim qol ve but ve köz ve til ve qırsaq ve 'avretlerinğdür, bularğa mühür (12) soğmaq kerek. Çünān-ki şartdur, pāk tutmaq kerek. Ve bu endāmlarnı fışq, fücür, nā-şāyeste (13) işlerdin yırak tut, tā rūzeninğ haqqını edā kılğan bolğay sēn. Ve bilgil ki rūze (5a/1) tutğanlarğa uluğ iş uşbudur kim vaqtı-ki kiçelik ve kündüz nānıñg bolsa kündüz (2) yidurğan naşibenı muhtāclarğa bērgil, tā açlıq tartğannıñg şevābı bolğay ve şefkat (3) ve menfa'ati müsteḥakğa yētgey.

Ve zinhār bu üç ṭā'at ki cihān ḥalqığa 'āmdur, anıñda taqşır- (4) ni revā körmegil ve hergiz terk kılmağıl ki bu üç ṭā'atnı terk kılurğa hēc 'özr yoqtur. (5) Ammā ol ikki ṭā'atnı 'özr bolsa terk kılsa revādur. Bu bābda söz tola irdi, ança (6) kim zarūr irdi, anı yād kıldım.

Törtünçi bāb¹¹: Qudreti yetgenlerge ṭā'atnı ziyāde (7) lāzım tutmaqnıñ beyanı.

Bilgil ēy oğul ki Hudāvend 'azze ve *celle* tüvān-gīr ve dünyā-dārlarğa (8) hāş ikki iş farz kıldı. Ol zekāt birle ḥacdur. Tā her kişininğ dünyāsı ve qudreti (9) bolsa ḥāne-i Ka'benı ziyāret kıladur. Qudreti bolmasa anğa farz bolmadı, körmes- (10) mü sēn-kim bu dünyā hem pādşāhlar işidür.

¹⁰ "Enği" yazılmış, ancak "enği" olması gerekiyor.

¹¹ "Üçünçi bāb" yazılmış, "dörtünçi" olması gerekiyor.

Ve dīger hac kılmaknıñ i'timādı hem sefer birle (11) bolur. Ve nā-murādlağa sefer buyurmak bī-dānişlıkdın çıkar. Hemme-i lezzetlerniñ (12) tamāmı andadur kim körmegenni körsenğ ve yemegenni yesenğ ve tapmağanı tapsanğ. (13) Bu hemme seferdin özgede müyesser bolmas ki sefer halkı cihān-dīde ve tecribelig ve dānā (5b/1) bolurlar ki körmegenni körer ve eşitmegenni eşitürler. Çünānçi aytıpdurlar ki *Leys-* (2) *e'l-ḥaberu ke'l-mu'āyene*. İştigen körgen-dik irmes.

Ve bilgil ey oğul eger dervīş ve nā-murād (3) hac kılsa özini helāketge salğan bolur. Ve her dervīş ki dünyā-dārılar kılıkını kılsa şıḥḥat- (4) lar işini kılgan ağıkğa oḥşar ki anıñ kışsası ol ḥācınıñ kışsasığa (5) oḥşar ki:

Bir vaqtīde Buḥārā'nıñ ḥākimi hac irāde kıldı. Ve ol pūr-ni'met (6) ve dünyā-dār kişi irdi. Ol kāfilede andın dünyā-dār kişi yok irdi ve hemmeninğ pūşt, (7) penāhı irdi. Yüzdin ziyādereke tive anıñ yükini tartar irdi. 'Arābe oturup (8) ḥıramān yol yörür irdi. Dervīş tüvān-ger anıñ birle hem-rāh irdiler.

Vaqtī-ki 'Arafātğa (9) yavuk yetti ve bir dervīş kişi teşne ve gürisne ayağ yalanğ anğa utru keldi. Ve dervīş (10) ol ḥākimni bu yañlığ nāz, ni'met ve āsāyiş ve rāḥat birle körüp anğa bağıp didi-kim (11) “Münkāfāt vaqt<ı>da sēniñ ve mēniñ her ikkimizniñ cezāsı tēñg, berāber bolğusıdur ki sin (12) bu āsāyiş birle yörür sēn ve mēn bu miḥnet ve meşakḫat birle kün köçürür mēn.” Ḥākim didi: (13) “Münkāfāt künde ḥāşā ki Ḥudāy 'azze ve celle mañga sēniñ dik cezā bergey. Eger bilsem (6a/1) irdi ki mēniñ sēniñ mertebemiz tēñg bolur, hergiz deşt beyābānlarnı kēzip kēlmes (2) irdim.” Dervīş didi: “Nē üçün kēlmes irdiñg?” Ḥākim didi: “Mēn Ḥudā'nıñ fermānı (3) birle kēldim ve sin Ḥudānıñ fermānıda ḥilāf kıldıñg ve mēni çırlap keldi<ñg>. Mēn miḥmāndur mēn (4) ve sin ṭufeylīdür sin. Miḥmānnıñ ḥürmeti kaçan ṭufeylī dik bolğay? Ḥudāy *tebārek* (5) ve *te'ālā* hac kılmaknı dünyā-dārğa buyrupdur, nē dervīşlağa. Didi-kim: *Ve lā tülkü eydikūm* (6) *ile't-tehlükete*¹². Öz iḥtiyārıñızlar birle özünğlerni helāketge salmanğlar. Ve sin (7) Ḥudāy 'azze ve celleniñ fermānıdın çıkıp bī-çāre ve gürisne ve teşnelik birle (8) çöl kēzip özünğni helāketge salıp sin. Fermān tutğanlağa nēçük berāberlik (9) kılgunğdur? Her kişi ser-encām birle hac edā kılsa Ḥudāy *te'ālānıñ* fermānını tutup (10) ni'metniñ dādını berge bolur.”

Bes ey oğul, vaqtī-ki sēnde hem ḥacnıñ ser-encāmı (11) dürüst bolsa ṭā'atde taḫşīr kıлмаğıl. Ḥacnıñ ser-encāmı bēş nēmersedür: Miknet (12) ve müddet ve ḥürmet

¹² Bakara Sûresi, 195. “Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.”

ve emn ve rāḥat. Vaktī-ki bu beş nēmersedin behre tapsanğ cehdi (13) tamām kıl. Ve bilgil ki ḥac andağ t̄ā'atdūr kim ḳudret bolğanda sēndin hēç vaḳtda (6b/1) sākīṭ bolmas. Ḥudāy te'ālā zekāt bērgüçilerni özininğ muḳarrebleridin atadı. (2) Ve zekāt bērgüçi özge ḳavmnınğ arasıda pādşāḥ meşelligdür ki ra'iyetlerğa rüzāne bēredurğan (3) bolğay. Özgeler rüzāne yigüçidürler.

Bilgil ki Ḥudāy te'ālā ḳādirdür ki hemmeni dünyāda (4) ḳılğay. Ammā ḥikmet mundağ irdi ki ba'zalar tüvān-ger bolğay ve ba'zalar dervīş, tā ḥalāyık (5) ara mertebe ve şerāfet birbiridin ziyādelik peydā bolğay. Çünānçi pādīşāḥī ki bir ḳulını bir ḳavmğa (6) rüzāne bērgeli ḳoysa, andın kin rüzāneni bērgeli ḳoyğan ḳul rüzāneni özi yēse (7) ḥalāyıkğa bērmese pādşāḥnıñğ ğazabıdın i:mīn bolğalı bolmas. Anğa oḥşa, eger dünyāda (8) dünyāsını özi yēse zekāt bērmese Ḥudāy te'ālānıñğ ğazabıdın i:mīn bolmas.

Zekāt yılda (9) bir mertebe bērmek lāzım bolur. Ammā şadaḳa özgeçe ziyāde t̄ā'atdur. Eger çendī-ki farz imes (10) ammā seḥāvet ve ādemlikde ança kim ḥ^wāḥiş ḳılur sin, bērgil. Takşīr revā körmegil kim (11) şadaḳa bērgüçiler dāyım Ḥudāy te'ālānıñğ emānıda bolurlar. Ḥazret-i Resūl-ı Ekrem *şalla'l-lahi* (12) *'aleyhi ve sellem* aytıpdurlar: *Eş-şadaḳatü reddü'l-belā ve tezeyyüdü'l-ömr*¹³. Ya'nī şadaḳa belānı redd ḳılur ve 'ömrni (13) ziyāde ḳılur. Ve Ḥudāy te'ālānıñğ ğazabıdın i:mīn bolmaḳnı ḡanīmet tutmaḳ ve şerāfet bilmek <kerek>.

(7a/1) Zinhār ēy oḡul ḥacnıñğ ve zekātınıñğ ve şadaḳa ḥaḳīḳatıda köñglünğde şek tutmaḡıl. (2) Yügürğan ve yalanğaç bolğan ve tırnaḳ nē üçündür ve baş tüşürmegen nē üçündür (3) ve yēgirme mişḳāl altundın yarım mişḳāl nē üçündür ve bērgülük kele ve ḳoy ve tive nē üçündür (4) ve ḳurbānlık nē üçün ḳılğuluḳ ve bu cümledin köñglünğni pāk tut, gümān ḳılmaḡıl. Ki her nēmerse ki sēn (5) anı bilmesenğ sanğa ḥayriyyet oldur ki sēn ve mēn bilmesek ve Ḥudāy te'ālānıñğ fermānını (6) meşğül bol. Sēn-ki bende-sin nē üçün mundağ ve nē üçün andağ irmes dimek bendeninğ işi (7) irmes. Ve ḳaçan-kim Ḥudāy te'ālānıñğ fermānını be-cā kēltürdünğ, ata ananğnıñğ ḥuḳūḳını tanuḡıl. (8) Ol hem Ḥudā'nıñğ fermānidur.

Bēşinçi bāb: Ata ananınğ ḥaḳḳını tonumaḳnıñğ beyānıda.

Bilgil (9) ēy <oḡul>, Āferīdekār-ı 'ālem ḥwāḥiş ḳıldı-kim cihānnı ābād tutğay. Neslninğ esbābı kim şehvetdür, (10) peydā ḳıldı. Ata ananı ferzendge sebeḳ ḳıldı. Bes

¹³ “Sadaka belayı önler ve ömrü uzatır.”

ferzendning vücdığa sebep bolğan cihetdin (11) ferzendge vâcibdür ki ata ananınğ haqqını be-câ keltürgey.

Ve tã ayتماڭay sên-kim “Peder mäderning (12) mende nê haqqı bardur, olarda ğaraž şehvet ya’nî nefis hıwâhişi. Andın bölek hem bisyār şefkat (13) ve taħammül, ya’nî aĝrını kötermek olarda bardur. Peder ve mäderning kemterin haqqı sening ve Perverdīgār- (7b/1) ning arasında vâsiğdurlar. Bes kerek kim andağ-ki Ferverdīgārningı uluğ tutar sin vâsiğ- (2) nı hem hürmetdârlık kılğunğdur ki ferzend mädāmî-ki kiçikdür, perveri:ş kılmaq ata ananınğ haqqıdır.

(3) Ata ananınğ şefkat ve hem ħamiyyeti hālî irmes. Ve *Hudāy ‘azze ve celle ulu’l-emr*¹⁴ dipdür. Tefsîrde kördüm (4) *ulu’l-emr*ning bir ma’nası *ata ana* dipdürler. ‘Arab tilide emrning ma’nası ikkidür: Hem fermân (5) hem kudret. Ata anada kudret bardur sêni ferveri:ş kılurda ve hem fermân bardur sanğa yaħşılık (6) ve hûbluĝnı örgetürde. Ey oĝul, ata ananınğ könĝlige âzârını revâ körmegil ki Âferîdekâr-ı ‘âlem (7) ata ananınğ haqqını sêndin ğažab birle sorarlar.

Kêltürüpdürler kim Ĥazret-i ‘Alî *ražia’l-lahu* (8) ‘*anhud*ın sordılar kim “Ata ananınğ haqqı nêdür?” Ĥazret-i ‘Alî aydılar ki: “Peder mäderning âdâbını (9) saĝlamakğa tenbîhdür bu ki Ĥazret-i Peyĝamber *salla’l-lahu ‘aleyhi ve sellen*ning peder mäderleri ol ĥazret- (10) ning zamâneleride bolsa irdi, ol ĥazretge vâcib bolur êrdi ki peder mäderlerini (11) özleridin yukĝarı olurguzĝaylar ve ferzendlik tevâzu’nı kılĝaylar.” Ol vaĝt- (12) da bu ĥadıš za’îf bolur irdi ki ol ĥazret didiler kim: *Ene seyyidi veled-i Âdem ve lâ* (13) *fâhre*¹⁵.

Bes ey oĝul, peder mäderni İslâm sebebidin ta’zîm kılmaĝıl öz vücdunğ (8a/1) sebebidin ta’zîm kılĝıl ki “Mëning atam anamdurlar ki mëning obdanlıĝım sebebi, vâsil-ı (2) ferveri:şim bulardın” dip ihtirâm kılĝıl. Ve peder mäder haqqıda herĝiz takşîr kılmaĝıl. Eger olar (3) haqqıda takşîr kılсанğ, kemâ haqqı ta’zîm ve ikrâm kılmasanğ andağdur ki sin hêç yaħşı- (4) lıĝğa lâyıĝ imes sên. Ol kişi-ki peder mäderning yaħşılıĝını bilmes ve be-câ keltürme (5) ol aşıdur, fer’ ki evlâddur, anınğ hem ĥadrini bilmes, ĥaĝ nâ-sipâslık bolur. Ĥaĝ (6) nâ-sipâsğa yaħşılık kılmaq ĥîre-serlikdür. Sên hem özünğge ĥîre-serlik kılmaĝıl. (7) Ammâ ata ananğğa andağ ki

¹⁴ “ulu’l-âm” yazılmış, “ulu’l-emr” olması gerekiyor. Mercimek Ahmed’de de geçmektedir. Nisâ Sûresi, 59: *Etiû’l-lâhe ve etiû’r-resule ve ulü’l-emri minküm*. “Allah’a itaat edin, peygambere ve sizden olan idarecilere de itaat edin.” (Gökyay 2007: 42)

¹⁵ Mercimek Ahmed ve Şeyoĝlu tercümelerinde de geçmektedir: “Ben Ademoĝullarının efendisiyim, fakat övünmem.” (Gökyay 2007: 43)(Doĝan 2016: 94)

ferzendlerinġdin tama' kılur sin, <hürmet> kılġıl. Anınġ üçün-ki ferzendī-ki (8) sendin toġuladur, uşol tama' nı kılur sên-ki anınġdin kılur irdinġ.

Âdemīninġ mişāli (9) mīvege oġşar. Ata ana dıraġt meşelligdür ki dıraġtnınġ terbiyyetini kaçça kılsanġ (10) a:nça yaġşı mīve bërür. Peder māderninġ hoşnūdluġını ziyāde kılsanġ du'āsı sêninġ (11) ġaġķınġda fatġına icābet bolur. Ve Ĥudāy 'azze ve celleninġ hoşnūdluġıġa yavuk bolur sin.

(12) Zinhār ki mīrās cihetidin ata ananınġ ölümünü ġwāhiş kıлмаġıl-ki olar ölmese (13) hem sanġa kısmet bolġan rızķ yetġüsüdür. Rızķ üçün meşakķatni özünġge (8b/1) lāzım tutma. Rızķ ezelde kısmet kıılınġandur, andın kem ziyāde bolmay sanġa kēlġüsüdür. (2) Sa'y kūşı:ş birle ziyāde bolmas. Çünānçi dipdürler ki *El-rızķu bi'l-ġad lā bi'l-ked*¹⁶. Ya'nī rızķ (3) kısmetdin taġayyür tapmas. Kūşı:ş birle ziyāde bolmas. Eger ġwāhiş kılsanġ Ĥudāy 'azze ve celle- (4) din hoşnūd bolġay sin, irte qopup özünġdin zebūnnınġ ġālıġa qaraġıl, tā hemīşe (5) Ĥaķ *subġānehu ve te'ālādın* hoşnūd bolur sin.

Eger dünyā yoķıdın dervīş bolsanġ (6) fehm ġired birle tüvān-ger bolġay sin. Fehm idrāk birle dünyā tafılur; ammā dünyā birle fehm idrāk (7) tapılmas. Māl-dār bī-ġired bolsa pat müflīs ve gedā bolur. Ĥired-mendler mālını oġrı ala almas (8) ve otda köymes ve suġa aķmas.

Ve eger şāġib-i ġired sin, ġüner örgengil ki ġired-mend (9) bī-ġüner bolsa yalanġaç, cānsız şüretge oġşar ki aytıp-durlar ki *El-edebü şüret-* (10) *ü'l-aķlı*¹⁷. Ya'nī 'aķl barnı edebdin anġlaġalı bolur.

Altınçı bāb: Bāb-ı ġünerninġ beyānıda.

(11) Ĥüherninġ ziyādeligidin ġünerninġ ziyādeliġi ġūbraķdur. Bilgil ēy oġul ġünersiz kişi (12) muġaylan dıraġtige oġşar ki tenesi ve sāyesi yoķdur. Nē özige fāyidesi (13) bar ve nē ġayrige. Ehl-i naşab, aşāetlig ġaġķ eger bī-ġüner bolsalar ġalāyık ara 'izzet (9a/1) ve ġürmetleri kem bolġay; çünkü nē ġünerleri bar ki ġüner cihetidin 'izzet tapġaylar ve nē ġüherleri bar ki ġüher sebebidin (2) 'azīz bolġaylar.

Ammā sa'y kūşı:ş kıġıl, egerçi tēn ġüheri sēnde bolmasa bārī til ġüheri- (3) ni ġaşıġıl kıġıl ki tēn ġüheri fāzı:lraķdur. Çünān-ki aytıpdurlar ki *Eş-şerefü bi'l-aķlı* (4)

¹⁶ "Rızķ kısmette (ne varsa ondan) farklı olmaz."

¹⁷ "Aķıl edepten anlaşıġılır."

ve'l-edebi lā bi'l-aşli ve'n-naşabi¹⁸. Ya'nî şerāfet birle hünerdin nē aşālet birle nesebdin, (5) uluğluk 'ilm birle hıreddin bolur.

Nē güher bile nesebdin nē uluğluk peder māder (6) koyğan ismdin imesdür ki ol birbirinğler birle körüşmekge tonuşmaqğa nişāne (7) ve 'alāmetdür. Belki a:ţ oldur ki hüner birle özünğge koyğay sēn. Tā mādāmī-ki (8) ol hüner bākīdür gūyā ki sēn bākī sēn, çünānçi kitāb tasnīf kılmak (9) ve medrese binā kılmak. Ve egerçi Aḥmed, Muḥammed, 'İsā, Mūsā ve Ca'fer, bu yanğlığ fuzalālar (10) ismlarığa isnād berğen birle hem naşablarnıñg hüner güheri iligleride bolmasa (11) hēç kişiniñg ḥācetine¹⁹ yaramaslar. Ve sēn ēy oğul, her kişi-ki bu ikki güher anıñgda (12) bolsa anıñg itegini muḥkem tut, qolunğdın ibermegil ki hemmege ol lāzımdur.

(13) Bilgil-ki hemme-i hünernlerniñg hūbraķı sözni obdan sözlemekdür ki Āferīdekār-ı 'ālem (9b/1) *celle celālühü* ādemni hemme-i maḥlūkātın hūbraķ āferīde kıldı. Özge cānlıqlardın ādemniñg bedenide (2) on nēmerseni ziyāde ḥalk kıldı. Ol on nēmersedin bēş nēmerseni ādemniñg içide (3) ve bēş nēmerseni ādemniñg taşıda ḥalk kıldı. Ol bēş nēmerse ki içidedür²⁰: Endīşe kılmak (4) ve yād almak ve ferāmūş kılmak, könğülde saklamak ve ḥayāl kılmak ve ta'ayyün kılmak (5) ve sözlemek. Ve ol bēş nēmerse ki bedenniñg taşıdadur: İştirmek ve körmek ve buramak (6) ve sılamak ya'nî katıq ve yumşaknı bilmek ve tatmak ya'nî açığ ve tatlığ<nı> bilmek. Bu cümle- (7) din çehār-pālar bī-naşībdürler. Ādemī-zād ol sebebdin özge cānlıqlarğa pādşāhdur.

(8) Kaçan-kim bularnı bildinğ erse hüner örgengil. Ve til birle ki ya'nî obdan sözlemekni 'ādet (9) kılgıl. Tiliñğğa hemīşe andağ söz aytilur ki 'ādet kılıp irdinğ. Çünān-ki aytıpdurlar ki (10) sözniñ obdanlığı hünerniñg ziyādeligidindür ki sözni cāyda sözlegil. Söz egerçi (11) hūb bolsa hem nā-be-cā ve bī-orun sözlense anı yaman körerler.

Ḥalk ara iş tola sözle- (12) mek bolsa sin ḥāmūşluknı ihtiyār kılgıl ki bī-fāyide söz hemme vaqtda ziyānlığ. Çü (13) her söz ki anıñgda hünerniñg eşeri bolmasa dimegen hūbraķdur ki ḥükemālar sözni çağırğa (10a/1) oḥşatıpdurlar ki anıñgda hem ḥumār renci <bardur> ve hem anıñg devāsıdur.

Zinhār ki sormağannı (2) aytmağay sin. Ḥīre-serlik birle sözlemekdin perhīz kılgıl. Kaçan-kim söz sorsalar (3) rāst aytğıl. Ḥwālamağan kişiğe pend naşīḥat

¹⁸ "Ululuk, soy soptan değıl akıl ve edeptendir."

¹⁹ "Ḥuccet" yazılmış, ancak "ḥācet" olması lazım.

²⁰ "Taşıda" yazılmış, "içide" olması lazım.

kılmağıl. Huşūşen kişi-ki pend (4) naşīhatnı kabūl kılmasa, ḥalāyık arasında naşīhat kılmağıl. Çünānçi aytıpdurlar ki (5) *En-naşīhatu taḫrī'un beyne 'l-mā'*. Āşkārā naşīhat taşğa muşlağanğa oḥşa bolur. Eger dirāhtī (6) ki ḳayık ünüp şāḥ berg çıkarıpdur, tene ḳoyğan bolsa kəsmək ve yonmaḳğa lāyıkdur.

(7) Ve yaḥşı sözde baḥīllık kılmağıl ki ḥalāyık sözge firīfte bolḡandın mālğa ve iḥsānğa (8) ziyādere firīfte bolurlar. Ve tōhmet tola yérde bolmaḳdın ve bed-āmūz ve bed-endīş dōst- (9) lar arasında bolmaḳdın ḳaçḡıl. Ve özünḡni ḡalaṭ kılmağıl, ya'nī yamanlıḡnıḡnı yaḥşı ḡümān (10) kılmağıl. Ve özünḡni bir yérde tutḡıl, eger sēni izdeseler şol yérde tapḡaylar, şerm-sāz (11) bolmaḡay sin.

Ve ḥalāyıknnıḡ ḡamige şādlık kılmaḡay sin, tā ḥalāyık sēniḡ ḡamınḡge şād (12) bolmaḡay. Ve ilniḡ dādıḡa yētḡıl, özünḡniḡ dādını tapḡay sin. Ve obdan digil ve obdan (13) eşitgey sin.

Ve şōr-āmīz birle uruḡ salmaḡay sin ki ḥuşūl bērmes. Ḳadrini bilmegen (10b/1) kişige yaḥşılık kılmaḡlık şōr-āmīz yérge uruḡ salḡan bolur. Ve yaḥşılıḡğa lāyık kişilerge (2) yaḥşılıḡnı dirīḡ tutmaḡıl. Ve yaḥşılıḡnı örnenmekdin özünḡni tartmaḡıl. Aytıpdurlar ki (3) *Ed-dāllū 'ale 'l-ḡayrike-fā'ilihi*. Yaḥşılıḡğa delālet ḳılḡuḡı ōzi ḳılḡan-dik bolur. Bilḡıl ki yaḥşı (4) ve yaḥşılıḡğa buyurḡuḡı ikev bir toḡḡandur ki zamāne olarnı birbiridin a:ḡratmas.

Ve yaḥşılık (5) ḳılḡanğa feşīmān bolmaḡıl ki yaḥşılık ve yamanlıḡnnıḡ cezāsı uşbu dūnyāda saḡa yētḡusidür. (6) Ve çün vaḡtī-ki sin bir kişige yaḥşılık ḳılsaḡ köḡil ki yaḥşılık ḳılḡan vaḡtda ḳanḡa (7) rāḡat ve ḡōşluk-ki ol kişige yētipdür, sēniḡ köḡlünḡge çendān rāḡat ve ḡōşluk peydā (8) bolur. Eger bir kişige yamanlık ḳılsaḡ çendān feşīmān ve aḡırlık sēniḡ köḡlünḡge yēter. (9) Bes der-ḡaḡīḡat naḡar ḳılsaḡ, sēdin kişige renc yētmese sin hem ḡōş-vaḡt bolur sin.

(10) Rāst kēldi-ki yaḥşılık ve yamanlıḡnnıḡ mūkāfātı ol cihānğa barmasdın ilgeri uşbu dūnyāda (11) kēlḡusidür ve bu sözge hēḡ kişi mūnḡir bola'lmas. Çünki sin 'ōmrünḡ içide her kişige yaḥşılık (12) ve yamanlık ḳılḡan bolsaḡ uşbu dūnyāda tapḡunḡdur. Ve sin bu sözde mūnḡir bola'lmas sin (13) ve mēn hem bu sözde ber-ḡaḡdur mēn. Ve çün tā ḡudretiḡ bardur, kişige yaḥşılık<nı> dirīḡ kılmaḡıl (11a/1) ki ol yaḥşılık saḡa bir kün mīve bēḡusidür. **Kēltürüpdürler ki** eştipdür mēn-ki:

(2) Mūtevekkil ḡalīfe Baḡdādda bolḡan zamānda anıḡ bir bendesi bar irdi Feth atlıḡ, nīk- (3) baḡt ve sa'ādet-mend. Ve kūndin künḡe ḡūbluḡı zāḡir irdi. Ve ḡüner

ve edeblerini örgeyip²¹ irdi. (4) Hâlıfe anı ferzendlikge kabûl kılğan irdi. Hwâhiş kıldı kim suçılığını örgengey. (5) Ve Feth güdek irdi. Suçılığa henüz kâmil bolmap irdi. Çünân-ki güdekler ‘âdeti, (6) çü özini kâmi:l bolğan-dik körsetür irdi.

Bir kün ü:stâdsız suçılığa (7) deryâ lebigе bardı. Su bisyâr uluğ irdi. Feth özini suğa saldı irse su (8) ğâli:b keldi. Feth ma’lûm kıldı kim su iltedür ve su bile çıkışa’lmadı. Özini (9) suğa koya bêrdi. Su üzre akip barur irdi, tâ hâlâyık közidin ğâyib <boldı>.

(10) Tâ bir munça yördi ve su deryânınğ lebigе iltti. Deryâ lebigе su kavlağan tüşük- (11) ler bar irdi²². Su iltip tüşüklerdin birige yavuş yetti. Feth hareket bêrip uşol (12) tüşüklerdin birige özini aldı ve kirip olturdu. Didi-kim “Hudây *te’âlâ*nınğ (13) bu işde nê hikmeti bar ırmiş ki bu sâ’at bu yerge cân ilttim?” Ve yette kiçe kündüz (11b/1) uşol çukurda olturdu.

Avvalkı kün Mütevekkilğa habar kıldı-kim “Feth deryâda ğark boldı”. (2) Şol zamân hâlîfe tahtdın tüşti ve yerde olturdu. Ve kimeçilerini çarlap (3) didi-kim: “Her kişi Feth’ni yâ tirig veyâ ölüğ maňa keltürse anğa eşrefdür” dip. Sevgend (4) yâd kıldı-kim “Feth’ni her hâlde keltürmese mên anı körmegünçe ta’âm yemegey-mên.”

Ve hemmei (5) kimeçiler deryâğa tüşüp her sarı Feth’ni izder irdiler. Tâ yette kün ötti (6) irse bir kimeçininğ güzeri uşol tüşükge yetti. Feth’ni kördi-kim olturupdur. Kimeçi (7) bisyâr şâd boldı. Didi-kim “Mên barıp nê-çend kişi keltürüp alay” dip yandı (8) ve hâlîfe aldığa keldi. Ve didi: “Ëy emîrû’l-mü’mînîn, eger tirig keltürsem maňa nême bêrür siz?” (9) Hâlîfe aydı “Bêş minğ eşrefî nağd bêrür mên.” Kimeçi aydı “Mên Feth’ni taptım, tirig keltürür mên” (10) dip çıktı ve bir nêççe kişi birle barıp Feth’ni selâmet hâlîfe aldığa keltürdi. Hâlîfe (11) ança kim kimeçiye dip irdi derhâl bêrdi. Vezîrğa didi-kim “Hâzîne her nê kim bardur (12) nışfını dervîşlarğa bergeil.”

Andın kin didi: “Ta’âm keltürgil. Yette kiçe kündüzdür ki (13) teşne ve gürisnedür mên.” Feth didi: “Ëy emîrû’l-mü’mînîn mêninğ kursorım tokdur. (12a/1) Hêç ta’âmğa meylim yokdur.” Hâlîfe didi: “Su birle sır boldunğ mu?” Feth didi: “Bu (2) yette kün içre maňa her kün on nân bir tabak üzre kélür irdi. Ve mên kól uza- (3) tıp uşol nândın ikkini ve üçni alur irdim. Ve anınğ birle tiriglik kılur (4) irdim. Ve her nân üzre bu sözni fitipdürler ki *Muhammed ibnü’l-Hasan el-Eşkâf*. Hâlîfe (5) <emr>

²¹ “Örgetip” yazılmış, “örgeyip” olmalı.

²² Şeyoğlu tercümesinde bu cümle şöyledir(Doğan 2016: 96): Birez yer varıcak gördi ki bir kenârda su bir delük eylemiş ki su az erişür.

kıldı-kim “Münādī kılınğlar, ol kişi ki nānnı deryāğa taşlapdur, kimdür, keltüre- (6) nğizler ve aytnğızlar kim ‘Emīrū’l-mū’minīn saŋa ihsān kıladur ve yahşı işler sēniŋ (7) baranğda kılğusıdur.’”

Bir künden kin bir kişi peydā boldı-kim “Deryāğa nān taşlağan mēn (8) irdim”. Halīfe sordı: “Nē nişāne ve nē ‘alāmet aytur sin?” Ol-kişi didi: “Nişāne ve güvāhım (9) oldur ki her nānnıŋ yüzige pitügendür mēn-ki *Muḥammed ibnū’l-Ḥasan el-Eşkāf*. Hemme didiler ki: (10) “Rāstdur.” Halīfe sordı: “Nēççe künden bēri deryāğa nān saldıŋ?” Ve didi-kim (11) “Bir yıldur bu işlerni kılmış mēn.” Didi: “Ġaraž nēdür ki mundağ kıılır sin?” Didi-kim (12) “Ėştıpdür mēn-ki yahşılık kılğıl deryāğa taşla, bir kün saŋa ḥuṣūl bērgüsidür.” (13) Halīfe didi: “Her nē kim kıldıŋ ḥuṣūlını taptıŋ” dip ol kişiğe Bağdād dervāze- (12b/1) siniŋ aldıda bēş fārçe mülk bērdi. Ol kişi ol mülkni taşarruf kılıp olturdı (2) ve tola dünyā-dār boldı.

Muşannıf-i kitāb aytur: “Ḥudā’nıŋ fermānı birle tā zamāne mēniŋ vaqtimge kēldi (3) irse mēn ḥaçe bardım. Ḥaḳ te’ālā maŋa ḥāne-i mübārekni <ziyāret> kılmaknı naşīb kıldı. Ol kişiniŋ (4) nebīrelerini Bağdādda kördüm. Bu ḥikāye<ni> karı kişilerdin eşittim.”

Ve sin hem ēy oğul, tā (5) kudretiŋ bardur yahşılıkdın tohtamağıl. Özünğni yahşılık ve yahşı aḥvāllık birle (6) ḥalāyıkğa körsetgil. Ve çün özünğni yahşı körsettiŋ, anıŋ ḥilāfıda bolmağıl. Ve tiliŋ (7) bölek nēme dip könğlünğni bölek tutmağıl, tā kendüm-nümāy cev-fürüş bolmağay sin. Hemmeī işlerde (8) özünğniŋ dādını özünğ bērgil. Ve her kişi öz dādını özi bērse sorğuçı- (9) dın müstağnī bolur.

Eger ġamıŋ ve şādılığınğ bolsa ol kişiğe aytğıl ki ġam-güsārıŋ (10) bolğay. Ve derd, endüh, ġam ve şādılıknı her kişi aldıda āşkārā kıılmağıl. Ve her yahşı yamaŋa (11) derḥāl şād-mān ve ġam-ğın bolmağıl ki bu güdekler işidür. Andağ ḥālda bolğıl ki her kaçan (12) bir iş üçün öz ḥālınğğa tağayyür bērmegil. Çü ehl-i ḥired her kaydağ ḥaḳ ve bātıl işğa öz (13) ḥālların yötkelmesler. Ve her şādlık, çü āḥiri ġamdur, anı şādılık bilmegil ve nevmīdlık vaqtıda (13a/1) ümmīd-vārraḳ bol. Nevmiḍlıkni ümmīd eşikige bağlık bil ve ümmīdni nevmīdlık (2) eşikige demlig anğlağıl. Ve hemmeī işleriŋ ḥaşıllı cihāndın ötgülük ve bu ‘ālemdin (3) kētgülük bilgil.

Ḥaḳ ve rāstğa münkir bolmağıl. Eger kişi saŋa a:çığlasa, sēn anıŋ (4) açığını ḥāmūşluk birle pest kılgıl. Ve aḥmaknıŋ sözige cevāb bērmekni ḥāmūş- (5) luk bilgil.

Hêç kişiniñ imgenini zâyî' kılmagıl. Ve hemmeî kişilerni Hudâ rızâsı üçün (6) tanuğıl. Huşuşen uruğ toğkanlarınñı Hudâ rızâsı üçün hâcetini revâ kılgıl. Ve öz (7) yurtunğdaki köhne-sâl qarılarga köp 'izzet kılgıl ki Resûl '*aleyhi's-selâm* ayıtpdur- (8) lar: *Eş-şeyhu fî kabîletihi ke'n-nebiyyi fî ümmetihi*²³. Öz kabîle arasındaki qarılar ümmetler ara peygamberge oğşa- (9) dur. Ammâ qarılar şöhetige tola harîş bolmagıl ki 'aybların āgâh bolur sin. Andağ-ki (10) hüneleridin <mahrûm> bolur sên-ki 'aybğa köz salğan 'aybdur.

Ve eger bîgânelerdin i:mîn bolsanğ (11) sin hem olardin nâ-i:mînlikiñ çağlık i:mîn bol. Ya'nî sin hem olardin i:mîn (12) bolmagıl. Nâ-i:mîn kişidin emîn bolmagıl. Zehrni nûş-dârû gümân kılgan nâdânlık çü.

(13) Ve hünere-mendlerniñ fehm idrâkiğa baq. Eger sorsanğ, bî-hünere ve bî-hiredlik birle nâm âvâze (13b/1) çıkarıp nân qolğa keltürgeli bolsa bâ-hünere bî-hired bolğıl ve ger ne hünere örgengil. Ve örgenmek (2) ve eşitmekdin neng 'âr kılmagıl, tâ sêndin neng 'âr kılmakdin qutulur sin.

Ve hünere-mendlerniñ (3) 'ayb ve hünelerige nazar kılgıl ki menfa'at ve zararları nêdür, fâyide ve ziyânları ne yerge yeter. Çü (4) andın kin bu ikki arada özünğ menfa'atini izdegil. Ve ol nêmerseler zararge yavuçdur, sin (5) andın yırak bol.

Ve özünğni hünere ve dâniş örgenmekge 'âdet kı. Ve her nêmerse ki anı bilmesenğ (6) örgengil ki Sokrât hâkîm ayur: "Hêç genc, hünerdin hûbraq yoktur. Hêç 'izzet 'ilm dâniş- (7) din uluğraq bolmas ve hêç yasadağ şermdin hûbraq bilmegil ve hêç dū:şmen (8) yaman hûydın yamanraq anğlamağıl."

Ve çün örgenür bolsanğ anğa vaqt ta'yîn (9) kılmagıl. Ve her vaqt ve her hâlde bolsanğ kerek ki sêndin bir 'ilm örgenmey bir sâ'at (10) ötmegey. Ve eger ol vaqtda dâna kişi ya'nî 'âli:m hâzır bolmasa nâdândın örgense (11) bolur. Anıñ üçün-ki köngül közi birle nâdânğa baqsanğ ve 'aql endişesini anğa ya- (12) rutsanğ, her ne kim sanğa anıñdın nâ-pesend körünür, bilgil ki ol kılgan iş (13) kılmaguluk işdür. Çünânçi İskender ayıtpdur ki "Mên menfa'atni dōs<t>larımın (14a/1) tapmaydur mên, bil-ki tolarak dū:şmenlerimdin tapadur mên. Çünki mêndin bir yaman fi'l zâhir <bolsa> (2) dōstlarım şefkat körgüzüp ol yaman fi'lni yapadurlar. Mên anı (3) bilmey kıladur mên. Dū:şmenlerim dū:şmenlik cihetidin zâhir kıurlar ve mên ol (4) yaman fi'lni özümün

²³ Şeyhoğlu tercümesinde *eş-Şeyhu fî kavmihi...* şeklinde, Mercimek Ahmed'de bu şekilde geçmektedir(Doğan 2016: 97)(Gökyay 2007: 51).

yıraq kıladur mên.” Bes mêninġ nef’ni dü:şmendin tapġanım (5) ma’lûm boldı. Sin hem ey oġul, dānişni nādāndın örgengen boldunġ, (6) nê dānādın.

Ve hemme-i ħalāyıkġa vācibdür ki ħ^wāh uluġlar ve ħ^wāh kiçikler bolsun (7) hünér ve dāniş ħāşıl kılgaylar ki özgedin ziyādelikni fażīlet, ‘ilm ve hünér birle (8) tapġalı bolur. Ve kaçan-kim özünġde bir hünér körsenġ ki özgede yoktur, özünġni (9) hemīşe özgedin ziyāde körer sin. Ve ħalāyık hem hünér ve fażīletge bakıp özge (10) hem tēnġlerinġdin sēni ziyāde körerler.

Vaktī-ki ‘ākı:l kişi körse ki ħalāyık anı (11) özgedin fāzı:l körerler, cehd kılgay ve sa’y küş:şni, kündin künge fāzı:lraġ ve (12) hünér-mendraġ bolġay. Ve her kaçan-kim bu yanġlıġ kılsalar ve bolsalar bes yıraq irmes ki (13) hemmedin büzürg-vārraġ bolġaylar. Ve hünérdin ħol yıġmaġ cāhıllıkġa ve muġtāclıkġa (14b/1) ħursend bolġan bolur.

Ve hünér örgenmek bile bedenni āsāyişde tutġan (2) bisyār menfa’atlıġdır ki ayıtpdurlar: “Horunluk bedenni fāsi:d kılar.” Eger (3) sēninġ fermāninġni tutmasa āsāyişde bola’lmas sin. Çünki bedeninġ kāhil ve sustluk- (4) dın āsāyişinġni ħapül kılmas. Anınġ üçün-ki bedeninġ öziçe ħareketi bolmas. Her (5) ħareket ki beden kıladur sēninġ ħ^wāhişinġ birle kılar. Öz murādiça kılmas. Ve tā sin (6) ħ^wāhiş kıлмаġunça ve sēninġ ħabūlunġ bolmaġunça beden hēc ħālnı ārzū kılmas. Bes (7) sēn küç birle bedeninġni fermāninġda kıldınġ. Ve ħahr birle tātġa kēltürgil ki her kişi (8) öz bedenini fermānıda tuta’lmasa hünérdin behre tafa’lmas. Ve kaçan-kim bedeninġni hünér örgetmek- (9) ge fermān tutturdunġ, ikki cihān selāmetligini hünér birle tapġunġdur.

Ve hemme ħūbluk ve obdan- (10) lıġnıġ sermāyesi ve yaġşılıġnıġ aşı bu sēkkiz iş birle özni tutmaġ: Avval ‘ilm (11) örgenmek. İkkinçi nefsgе edeb bērmek, tātġat ve ‘ibādet birle. Üçünçi şalāġ taġvā birle (12) bolmaġ. Törtünçi özni rāstlık birle tutmaġ. Bēşinçi pāk-dīnlık, ya’nī ihlāş ve i’tikād- (13) nı dürüst kıлмаġ. Altınçi kişige āzār bērmekdin yıraq bolmaġ. Yēttinçi bürd-bār ya’nī kişininġ (15a/1) āġrını kötermek. Sēkkizinçi şerm ħayālīg bolmaġ. Ammā şerm ħayā barasıda egerçi ayıtp- (2) durlar: *El-ħayāü’ mine’l-īmār*²⁴.

Tola bolur ki şerm-gīn bolmaġ vebāl bolur. Andāġ şerm-gīn (3) bolmaġıl ki lāzımlıġ işlerde taġşır ve ħalel yol tapġay. Ve ekşer maġalda bī-şermlik kıлмаġ (4)

²⁴ “Haya imandandır.”

birle ğaraž hāşıl bolur. Günāhdın ve buhlılıkdın ve unutkaklıkdın, yalğan aytmağ- (5) lıkdın şerm tutmağ kerek. Ve şalāh işlerdin sözlemekdin şerm tutmağıl. Andağ ki (6) şerm tuta sên, yaman netince bérür. Murādğa yétmes, maqşad hāşıl bolmaslığı şerm- (7) ğınlıknıñ netincesidür. Ve şermniñ, bî-şermniñ mağalı ve cāyını bilmek kerek (8) ve ança ki şevābdur kılmağ kerek. Aytıpdurlar ki: “Yahşılık ve obdanlıknıñ ibtidāsı (9) şerm, hayādur ve yamanlıknıñ ibtidāsı bî-şermlikdür.”

Ammā nādān, cāhıllarnı ādem bilmegil. (10) ‘Ālim ve hūner-mendlerni dānā bilgil. Ve terik cāhıllarnı zāhid bilmegil. Terik nādān halklar birle (11) şöhet tutmağıl, huşušen nādānī-ki özini dānā tutğay ve öziniñ cehāletige hursend (12) bolğay. Yahşı atlığ uluğlar birle şöhet tutğıl ki yahşı atlığ kılur. Çünānçı aytıpdur- (13) lar ki:

Yamannıñ yahşısı bolğunça yahşınıñ yamanı bol

Qaramuğ dānesi bolğunça (15b/1) buğdaynıñ samanı bol

Özüñdin kem bile kılma yavukluk

Sin andın bolur ol sēndin (2) artuğ

Müşk eger tofrağ birle bolur

Tofrağ müşk, müşk tofrağ <bolur>

Körmes-mü sên-kim güncüd yağı gülğa (3) veyā benefşege koşulsa ve nēççe mağal bir şīşe içre bolğandın, yahşı bile hem-şöhet bolğandın anı (4) gül yağı ve benefşe yağı atarlar.

Obdanlık ve yahşılık kılaturğanlarnı nā-sipāsılık birle ferāmūş (5) kılmağıl. Ve sanğa hāceti tüşkenlerni ĩzā kılıp yandurmağıl ki hōş-hūy atanmağnı pīşe (6) kılğıl. Ve kişi yaman didürğan hūydın yırak bol ve ziyān-kār bolmağıl. Ya’nī ziyānlığ işni (7) kılmağıl ki ziyānlığ işdin muhtāclık hāşıl bolur.

Cehd kılğıl tā sēni ‘āqıllar obdan (8) ve yahşı digeyler. ‘Avāmu’n-nāsniñ ve cāhıllarnıñ obdan digenini havāşlar fesend kılmap- (9) durlar. Çünān-ki hikāyede kēlipdür, andağ aytıpdurlar ki:

Bir kün Eflātūn oturup irdi. Hāş (10) şākirdidin biri kirip kēldi ve olturđı. Her nev’ söz öter irdi. Ve söz arasında şākird (11) didi: “Ėy hākīm, mēn bir kişini kördüm ki sizniñ köp sitāyişinğizni kılıp aytadur ki ‘Eflātūn (12) büzürg kişidür, anğa oğşa

kişi ötgen imes ve mundın kin hem kèlmeğüsüdür.’ Ve mèn (13) h^wahiş kıldım-kim sizniñ barıñızda anıñ şenā ve du:’āsını sizge yètürgey-mèn.” Ve çün (16a/1) Eflāṭūn bu sözni eşitti irse dil-tenglikdin yıǵladı. Şākird didi: “Ėy ḥakīm, (2) bu sözdin sizge nè renc elem yètti ki yıǵlar siz?” Eflāṭūn didi: “Ėy h^wāce, mañga sizdin (3) hēc elem yètmedi. Līkin mañga bu dem ölüm yètirdür. Mundın ānsızraḳ nè bolǵay-ki bir (4) cāhl mēni sitāyiş kılǵay ve mēniñ işim aña fesend bolǵay. Ve mèn bilmes-mēn-ki (5) ḳaysı cāhilla nè işni kıldım? Bolǵay ki anıñ ṭab’<ı>ǵa yaḳıp aña ḥōş kēlipdür, tā ki mèn andın (6) tevbe kılǵay mēn. Ve bu ğam-ki mañga yètirdür, anıñ üçündür kim cāhl ve ‘avām mēni yaḥşı ve obdan (7) dipdür.”

Ve yēne uşbu ma’nāda **hikāyetde** kēltürüpdürler kim: Bir kün Muḥammed Zekerıyyā-yı ḥakīm (8) cem’ī şākirdleri birle ötüp barur irdiler. Bir dīvāne utru kēldi, didi-kim “Hēc kişi Muḥammed (9) Zekerıyyā dik obdan ve yaḥşı irmes” dip baḳıp küldi. Muḥammed Zekerıyyā öyige barıp şākird- (10) lerıǵa maṭbūḥ ve eftimun ḳaynatturup içti. Şākirdleri sordılar ki “Ėy ü:stād (11) bu şerbetni <nē> üçün içer siz?” Ü:stād didi: “Anıñ üçün kim ol dīvāne öz ḥālını mēnde körmese (12) mañga baḳıp külmes irdi.” Çünānçı aytıpdurlar: *Küllü ṭayrın yaṭırū ma’a şeklihi*. Her ḳuş öz cinsi (13) birle fervāz ḳılır.

Ve dīger, ēy oǵul! Tünd-hūy ve açığı yaman bolmaǵıl. Ḥalīm ve yavaşıḳdın ḥālī (16b/1) bolmaǵıl. Yumşaq bolsañ her kişi tili birle yalar. Ve yērik bolmaǵıl ki hēc kişi ḳolı birle tutmas. (2) Ve hemme-i ṭāyife birle muvāfiḳ dōst, dü:şmendin muvāfaḳat birle ğaraźnı ḥāşıl ḳılǵalı bolur. (3) Ve hēc kişiye yamanlıḳnı örgetmegil ki ikkinçi yamanlıḳ ḳılǵan bolur.

Ve eger kişi bī-günāḥ saña (4) āzār bēse, sin cehd ḳılǵıl ki aña āzār bērmegey sin ki āzārniñ bolur mekānı irenler (5) arasıdur. Belki irenlik aşlı kem-āzārlıḳdur. Eger ir sēn kem-āzār bol.

Bolǵay-ki ḥalāyık āyinege (6) baḳǵaylar, eger dīdārları ḥūbdur, kerek-ki girdārları hem ḥūb bolǵay. Ve eger yüzleri yaman körünse (7) obdanlıḳnı ziyāde kılǵay-ki eger yamanlıḳ ḳılsa yaman üzre yaman bolur. İkki yaman bir yerde (8) cem’ kēlse nā-ḥōşdur ki hēc kişi ḥūb körmeydür. Ve muvāfiḳ yārānlardın naşīḥatnı (9) ḳabūl ḳılǵıl. Ve muvāfiḳ naşīḥat ḳılǵuçılar birle pat pat ḥalvet olturǵıl.

Ve çün bu (10) sözlər ki mēn saña didim, oḳusañ ve bilsenğ, bu faẓīlet ve hūneriñge ğurūr ḳılmaǵıl. (11) Ve hemme nēmerselerni mēn bildim dip pindāş

kılmağıl. Ve bilgençe özünğni bilmegenler qatārıda (12) sanağıl ki dānā ol vaqtda bolur sin ki özünğniñ nādānlıqıdın āgāh bolsanğ. (13) Çünān-ki kēltürüpdürler ki, **ve andağ eştipdür mēn-ki:**

Hüsrev Pervīz’niñ zamānıda (17a/1) Bū:zürcmühū:r’niñ vaqtda Rūm’dın bir ilçi kēlip Hüsrev’din körünüş tiledi. (2) Hüsrev, ‘Acem pādşāları rūsūmıça ilçige körünüş bērdi. İlçi kirip olturdi. (3) Ve Hüsrev h^wāhiş kıldı-kim Bū:zürcmühū:r’ni “Mēniñ bu yanğlığ dānā ve zīrek vezīrim (4) bar” dip ilçige āşkārā kılgay. İlçiniñ qaşıda vezīriğa didi-kim “Ėy falānī her nēmerse (5) bu ‘ālemeddür, sin bile sin. Bū:zürcmühū:r didi: “Ėy cihānnıñ pādşāhı, mēn (6) nēçük bilgümdür?” Hüsrev bu sözdin tērikti ve ilçidin hacīl bolup Bū:zürcmühū:rğa (7) didi-kim “Andağ bolsa hemmeni kim bilür?” Bū:zürcmühū:r didi-kim “Hemmeni bilgüçi hem-aşrlardur ki olar (8) henüz anadın toğulmapdurlar.”

Bes sin Ėy oğul, özünğni cem’niñ arasında hemme- (9) din nādānraq tutğıl ki qačan-kim özünğni nādān tuttuñğ dānā bolğanıñğdur. Dānā (10) ol kişidür ki bilsenğ ki nādāndur ve ‘āciz. **Buqrāt hāki:m** dānālıķı birle aytıp- (11) dur ki “Eger hemme endīşe kılmamam irdi-ki mēndin kin ehl-i hıred ve hükemālar manğa ‘ayb (12) kılıp aytğaylar ki ‘Buqrāt hemme-i ‘āleminğ dānişini mēn biledür mēn da’vā kıldı’, (13) aytur irdim-ki mēn hēç nēme bilmeydurgan ‘āciz mēn. Velīki:n ayta’lmaydur mēn-ki (17b/1) da’vā-yı büzürğlük mēnde bolğay.”

Ve Ebū Şekūr-ı Belhī hem özini dāniş bile sitāyiş kılıp (2) aytadur ki, **nazm:**

Dānişim ançage yētipdür kim

Her nē kim bildim oldı bilmegenim

Dānişim (3) ber-kemāl boldı didim

Bilmegen boldı her nē kim bildim

Bes eger çendī-ki dānā sin, öz (4) dānişinğğa mağrūr bolmağıl. Ve çün bir iş aldınğğa kēlse her çend özünğ birle (5) kifāyet tapsa hem öz re’yiñğa yōlenmegil ve öz bilişinğğa i’timād kılmagıl. Her kişi (6) öz re’yige i’timād kılsa hemīşe feşīmān bolur. Meşveret kılurdın nāmūs kılmagıl. (7) ‘Ākı:l qarılar, müşfik dōstlar birle meşveret kılgıl. Hāzret-i peygamber *şalla’l-lahi ‘aleyhi ve sellemge* (8) bā-vücūd peygamberlik ve hikmet örgetgüçi Hāķ *subhānehu ve te’ālā* özi bolup turup meşveret-

(9) ge buyurdi-kim: “Yā Muḥammed aşḥāb-ı kār-āzmūde ve yārān-ı fesendīdelerinḡ birle meşveret kııl. (10) Tedbīr sēndin, nuşret mēndindür ki Hudāvend’inḡdür mēn”.

Ëy oḡul, bilgil ki ikki kişininḡ (11) re’yi bir kişininḡ rāyı dik bolmas. Bir köz ikki köz dik kaçan körer? Ve körmes-mü sēn-ki (12) eger ṭabīb aḡrısı, aḡrıkı kavī bolsa öz mu’ālecesige i’timād kılmay yēne bir ṭabīb kēltüredür. (13) Anınḡ rāyı birle ‘ilāc kılgay, eger çendī-ki ṭabīblikde andın kem bolsun.

Ve eger hem-cinslerinḡdin (18a/1) birde birige bir vāqı’a pīş kēlse elpette anınḡ cehti<din>, sa’y kūşı:ş ve renc-i tēn ve mālını (2) dirīḡ tutmaḡıl; eger çendī-ki ol sēninḡ ḡased kılgıçı dü:şmeninḡ bolsa hem! Çünki sin (3) anınḡ feryādıḡa yētgeninḡdin ve anḡa yārī bērgeninḡdin anınḡ murādı ḡaşı:l bolup (4) miḡnetdin ḡalāşlık rû bērse, şāyed bolḡay-ki ol dü:şmenlik dōstlukḡa (5) tebdīl tapḡay.

Ve her kaçan-kim obdan sözlerni biledurḡan ve aytadurḡan ‘ālī:mler (6) sanḡa selām kılgalı kēlseler, olar<nı> köp ḡürmetdārılık birle iḡsān kııl, tā sēninḡ (7) selāmınḡḡa ve şıḡḡatınḡḡa ḡarīş bolḡaylar ki ḡalāyık ara nākes ol kişidür ki anınḡ (8) kaşıḡa selām kılgalı kişi barmas.

Ve çün ḡalāyıkḡa sözlesenḡ yumşak ve mülāyim (9) bolmaḡıl ki dānā kişiler mülāyemetlik birle sözleşmesler, egerçi ḡükemā bolsun. (10) Eger mülāyim sözleşse anınḡ ḡikmeti ḡikmet birle turmas ve anınḡ sözi vāqı’ḡa rāst (11) kēlmes. Bes söz söylemekninḡ şartlarını bilgil, nēdür? Bolḡay-ki ḡalk sūḡan-dān (12) ve sūḡan-gūy bolup ḡüb bolḡaylar.

Yēttinçi bāb: Yaḡşı söz ve yaman söz- (13) ninḡ beyānıda.

Ëy oḡul, söz sözlegil, velīkin yalḡan söylemegil (18b/1) ve özünḡni yalḡançılık birle meşḡūr kıılmaḡıl. Ve rāst sözlük ve rāst-gūyluk (2) birle şöḡret alḡıl ki be-nā-gāḡ zarūr bolḡanda yalḡan aytsanḡ hem sēndin ḡabūl kıılır- (3) lar. Ve a:nça kim i:mkānı bardur, rāst sözlegil. Ammā yalḡanḡa oḡşaydurḡan rāst (4) sözni hem dimegil ki rāstḡa oḡşaydurḡan yalḡan ḡūbraḡdur yalḡanḡa oḡşay- (5) durḡan rāstdın ki yalḡannı ḡalk ḡabūl kıılurlar, ol rāstnı ḡabūl kıılmaslar. (6) Cehd kılgıl tā andaḡ söylemegey sin ki mēninḡ birle Emīr Ebu’l-Esvār’nınḡ²⁵ aramızda tūşgen (7) söz dik bolmaḡay.

²⁵ “Ebu’l-Sevād” yazılmış, “Ebu’l-Esvār” olması gerekiyor. İlerideki okunuşlar bu şekilde düzeltilmiştir. Sultan Alp Arslan’ın Ermenistan valisi, ö. 1067 (Levy 1951: 35).

Bilgil ki Emîr Ebu'l-Esvâr Şâvur bin Ebu'l-Fazl²⁶ *rahmetullahi 'aleyhi-* (8) niñg zamânı irdi-ki mên hacdın yanıp yılı irdi, ğazât kılğalı Genc<e>ge bardım ki Hindu:stân (9) ğazâtlarını tola körgeñ irdim. H^wâhiş kıldım-ki Rûm ğazâtını körgey mên.

Emîr Ebu'l-Esvâr (10) pādşāh, büzrüg ve basıg ve dāniş-mend ve 'ādil ve bahādur, sözni obdan sözleydurğan (11) ve aldını qaraydurğan kişi irdi. Çünān-ki ötken sitāyişlıg, uluĝ pādşāh, hemme Emîr Ebu'l-Esvâr- (12) niñg bubası irdiler.

Ve mên anıñg aldığa barıp irdim. Kaçan-kim mēni kördi irse bisyār 'izzet, ikrām (13) birle mañga pīş kēldi. Bisyār sözler aramızda ötti. Bir nev' söz ol sorar irdi, mên (19a/1) cevāb bērür irdim. Mēniñg her bir sözüm anğa bisyār fesendide kēldi. İn'am ve ihsānlarnı (2) tola kılıp mēni yañalı qoymadı. Ve mên hem bu yañlıg ihsānıdın köñgöl bağlap nē-çend maħal (3) Gencede iķāmet kılıp turdum. Hemīşe anıñg mecliside ta'am ve şarāb vaqtıda mên hāzır (4) bolur irdim. Ve her nev' söz mēndin sorar irdi.

Mên didim-ki "Gürgān şehriniñg şahrāsıda (5) bir kent bar. Ol kentdin yırak bir kuduğ bar. Hatunlar su üçün barıp andın kapağ (6) ve saĝgularıda su alıp kēlürler. Suğa bargan hāğ kuralap mañgarlar ve ol zeminde (7) yaşıl kurutlar bolur. Su kēltürür kişi bir yerde uşol kırtlardın körse alıp kenārege (8) taşlar. Tā su yüdgen hatunlardın her kıysınıñg ayağı tēgip kırt ölse uşol-zamān (9) uçasıdaki suyu sasıp fāsıd bolur. Kaçan-kim mên bu hikāyeni <beyān> kıldım irse Emîr Ebu'- (10) l-Esvār çirāyını çırtıp yüzini öyürdi. Nēççe zamān mañga ilgerki hālı kalmadı kim iltifāt (11) boldı, yavuklardın biri mañga didi-kim "Emîr Ebu'l-Esvār sēndin bu hikāyeni eşitip (12) köñgli rencür bolup didi-ki 'Falānī mēniñg kaşımnda turğan bolsa ni üçün mañga gūdekler- (13) ge aytadurğan sözni aytadur' dip mañga beyān kıldı."

Andın kin mên derhāl Gence (19b/1) şehridin Gürgān şehriğe kāşı:d iberdim. Ve kitābet kıldım-ki kāzī ve haṭīb²⁷ ve hāki:m (2) ve 'ulemālarga ol şehirde bardurlar, olarnıñg güvāhlıķı birle ol kentni ve ol kuduğnı (3) ve ol kırtnıñg aḥvālını nāme kılıp mühr basıp ibergeyler. Ve tōrt ayda nāme (4) kēldi-ki ol kent hālā hem ābād ve kuduğ hem pā-ber-cā ve kurutlar hem ilgergi-dik cārī (5) ve ber-karārdur. Ve mên tōrt ay müddetide ötken sözümni dürüst kılıp ol haṭ (6) mührlerni Emîr Ebu'l-Esvār'nıñg aldığa kēltürüp qoydum. Ve okup kördi ve mañga baķıp (7) külüp didi-kim "Mên hūb

²⁶ "Ebu'l-Sevād Şadır bin Ebu'l-Fazl" yazılmış, "Ebu'l-Esvār Şâvur bin Ebu'l-Fazl" olması gerekiyor.

²⁷ "haṭīb" yazılmış "haṭīb" olmalı.

biledür mèn ki sanğa oħşa kişi hergiz yalğan aytmas. (8) Huşušen mèniñ aldında andağ rāst sözni nè üçün aytğay sèn-ki tört aylık (9) meşakqatdin kin anıñ rāstlığını nèççe ‘ārifler güvāhlığı birle sèndin qabul (10) kılğaylar?”

Ammā bilgil ki ey oğul, söz tört kısım bolur. Biri ol-ki bilgülük ve hem (11) aytğuluk. Yène biri ol-ki bilgülük hem imes, aytğuluk hem imes. Üçünçi aytğuluk, (12) bilgülük imes. Törtünçi bilgülük ammā aytğuluk imes.

Ammā ol-ki hem aytğuluk hem (13) bilgülük, andağ söz bolğay-ki dīn dünyāniñ şalāhı anda bolğay. Hem bu cihānda hem ol (20a/1) cihānda işğa yarağay. Andağ sözni aytğandın ve eşitgendin hem aytğucu ve hem (2) eşitğüçige menfa‘at bolğay. Ve ol-ki bilgülük ve aytğuluk imes andağ sözdür ki (3) bir uluğ kişiniñ veyā dōstunğniñ ‘aybı sanğa ma‘lūm bolğay veyā ‘aql, tedbīr birle (4) şer‘ hükmidin taşqarı ‘ālim işi sanğa yüz keltürüpdür. Eger aytsanğ uluğ (5) kişiniñ sanğa açğı keledür veyā dōstunğğa āzār yetedür. Bes andağ sözni bilgülük, (6) aytğuluk imes. Ve ol söz ki aytğuluk hem imes bilgülük hem imes, oldur ki Hudāy (7) ‘azze ve celleniñ kitābıda ve peygamber *şalla’l-lahi ‘aleyhi ve sellenmiñ* hadīsleride veyā u:şul kitāb- (8) larıda ‘ulemālarınğ ma‘nāsıda öz taşarruflarıça ihtilāf kılıpdurlar. Ve eger ma‘nāsıda (9) “Bir dāyır ma‘nāğa kōñgöl bağlamay söz uşbudur. Mundın özgesi revā irmes” (10) dimeşe Hudāy ‘azze ve celle anğa bu işde ‘azāb kılmas. Ve ammā tört nev‘ söz ki (11) takrīr kıldım, hemmedin hūbrağ söz hem aytmaq ve hem bilmekdür.

Her sözniñ ikki (12) yūzi bolur. Biri yaħşı biri yaman. Her kaçan-kim hālāyıkğa söz aytsanğ yaħşı tarafı (13) birle aytğıl, tā qabul bolğay ve hālq hem sèniñ derece ve mertebe ve hūbluğunğni bilgey. (20b/1) Ādemī-zād tili astıda maħfīdür. Anı sözletip bilgeli bolur. Çünān-ki aytıpdurlar: *El-insān* (2) *maħfī fi tayy-i lisān*. Anı aytur sözidin ma‘lūm kılsa bolur ki ādemī tili astıda maħfī, (3) anı sözletip bilse bolur.

Söz andağ bolğay-ki eşitgen kişiniñ ol sözdin (4) kōñgli qaranğgu ve rūhı tīre, hātırı ferīşān boladurğan bolsa ‘ibāretge tağayyūr (5) bèrip ma‘nānı bölek lafz birle edā kılğay-ki ol lafzdın rūh tāze <bolğay> ve kōñgölge (6) hōşluk tiggey. Çünānçi hikāyede keltürüpdürler ki **andağ eştipdür** mèn-kim:

(7) Hārūnu’r-Reşīd tüş kōrdi-kim hemme tişleri ağızıdın tōküldi. İrtesi mu‘abbirleri (8) çarlatıp tüşiniñ ta‘bīrin sordı. Mu‘abbir didi: “Ey Emīrū’l-mū‘minīn sizniñ (9) hemme akrabālarınğız ölgüsüdür. Siz olardıñ kin tenhā qalğunğızdur. Sizdin kin (10) hēc kişi qalmağusıdur.” Hārūn aydı: “Andağçı mundağçı

sin. Bu yanğlıg derd- (11) nāk sözni mēninğ yüzümge aytur mu sin? Hemme akrabālarım kētip mēn kim birle qaladur mēn? (12) Bu gedānı yüz tayaq urup qoğlağıl” dip buyurdi. Ve yēne bir mu’abbir kēltürüp (13) tüşning ta’bīrini anıngdın sordı. Mu’abbir didi: “Bu tüş ki emīrū’l-mū’minīn körüpdür (21a/1) delālet kıılır ki emīrū’l-mū’minīnning ‘ömrleri hemme akrabālar ‘ömrinin uzunraq (2) bolurğa delālet kıılır.” Hārūn didi: “Bu ikki söz ‘aql yōni birle bir ma’nāda- (3) dur. Ammā aytmaqğa fark köpdür. Bu kişige yüz eşrefi bērgil” dip buyurdi.

(4) Ve yēne bir **hikāyet**: Eşitip irdim-ki egerçi bu kitābğa kēlürmek lāyık imes, (5) ammā *en-nādiretü lā-tereddüd* ya’nī eşitgölük sözni aytğan hūbdur. Andağ-ki: Bir kişi- (6) niğ bir qulı bar irdi. Bir kün qulını quçağlap yatıp irdi. Qulığa didi-kim “Qoñgunğnı (7) bu yan kıılıp yatğıl.” Ğulām didi: “Ey h^wāce bu sözni yahşırak lafz birle (8) aytsağız hūbraq irdi.” H^wāce didi: “Nē lafz disem hūbdur?” Ğulām didi: “Yüzünğni (9) o yan kıılıp yatğıl digen hūbdur. Çünki her lafzda ğarağ hāşılur, tā zebūn (10) sözlemegen bolğay irdiñiz.” H^wāce didi: “Bu sözünğni eşittim ve sēni āzād (11) kııldım.”

Bes sözniğ yüzini ve arqasını bilmek kerek, tā her nē kim aytur sēn obdan (12) taraflı birle aytğay sin, tā īn-ki hem sūhan-gūy ve sūhan-dān bolğay sin. Ve eger söz (13) aytsağ ve bilmesenğ sēniğ ve şatūtīniğ arasında tefāvüt yoqtur. Çünki (21b/1) tūtī hem sūhan-gūydur ammā sūhan-dān imes. Ve sūhan-gūy andağ bolğay-ki her nēme dise halk (2) anğlağay ve halkğa ma’lūm bolğay, tā aytğuçı ‘āqıllar qatārıda bolğay sin. Ve eger (3) bu yanğlıg bolmasağ körgil ki hayvānī-huş irür sin²⁸.

Ammā sözni uluğ nēse i’tikād (4) kılgıl ki āsmāndın kēlgendür. Ve her sözni zāyi’ kıılmağıl; ya’nī bī-vakt sözlemegil ki (5) tā dānişğa ve ‘ilmğa <hürmet> kılgıl bolğay sin. Ammā her nē kim aytur sin rāst aytğıl ve bī-‘ilm (6) söz da’vāsını kıılmağıl. Ve her da’vāyī ki kıılır sin delīl birle işbāt bolmaydurğan (7) sözni kemrek digil. Ve bilmeydurğan ‘ilm<ni> bilgen-dik da’vā kıılmağıl.

‘İlmdin māl taleb (8) kıılmağıl. Eger bilip aytsağ ‘ilm ve hūnerdin ğarağ hāşıl bolur. Ve eger bilmey aytsağ (9) hēç nēme hāşıl bolmas. Hikāyetde andağ kēltürüpdürler kim: Hüsrevniğ vaqtıda bir bīve- (10) zen mes’ele sorğalı Bū:zürcmühū:rniğ aldığa kēldi ve mes’ele sordı. <Bū:>zürcmühū:r- (11) niğ mes’ele aytur vaqtı imes irdi. Didi-kim: “Bilmeydür mēn.” Bīve-zen didi: “Pādşāhnıñ (12)

²⁸ “İmes sin” yazılmış. “İrür sin” olması daha uygun.

in‘āminı aladur sin. Nê üçün bilmeydür sin?” Bū:zürcmühū:r didi: Bilgenimge bilmegenimge (13) hem pādšāh in‘ām hêç nême bêrmeydür. Ve êy oğul eger bilmesenğ kêlip sorgıl ve neng kılmağıl.

(22a/1) Ve dīger, sözler bolsanğ ifrāt kılmağıl. Ya‘nī nihāyetdin taşkarı tola sözlemegil. (2) Tola sözlegenni şūmluğ bilgil ve hālk ara labaza dirler. Ve her nê işlerde miyāne hālını (3) ihtiyār kılğıl. Çün-kim şāhib-i şerī‘at *şalla‘l-lahi ‘aleyhi ve sellem* aytıpdurlar ki *Hayru‘l-umūri* (4) *evsaṭuhā*. Her işninğ obdanı otra hāludur. Ve sözlemekde bir işğa meşğul (5) bolsanğ ağırlıq ve basıqlıqnı ihtiyār kılğıl ve āhestelik birle bolğıl. Ve eger ol (6) basıqlıqda ve āhestelikni hālk sêndin yaman diseler sên obdan bilgil. Ve sêninğ (7) yaḥşılıqnı ve yamanlıqnı ta‘alluğ yok işlerni bilmekge meyl kılmağıl. Ve öz rāzınğnı (8) özünğdin özgege aytnağıl. Ve eger aytsanğ anı rāz ve esrār bilmegil. Ve hālk ara- (9) sıda bir kişige maḥfī söz aytnağıl. Eger çendī-ki ol söz nêmersesi obdan söz bolsa (10) hem özgeler yaman söz gümān kılurlar. Ādemī-zād ekşer birbirleridin bed-gümān bolurlar. (11) Ve her işde ve her sözde aşlıge ve taḥtıge bakıp himmet kıl ve her nê disenğ andağ (12) digil ki digen sözünğninğ rāstlığı güvāh bolğay-ki hālk arasında hem sūhan-gūy ve hem (13) rāst-gūy bolğay sin.

Eger özünğni hālk arasında ‘ayblıq kıl<ma>y disenğ hêç nêmersege (22b/1) güvāh bolmağıl ve eger güvāhlıq bêrür vaqtda kaçğıl. Ve ḥalāyık her nê diseler eşitgil, velīkin (2) ‘amelge kêltürür vaqtda aldırağan bol<ma>ğıl. Ve her nê söz disenğ avval endīşe (3) kılmay dimegil. Fikr endīşeni sözge muḥaddem tut, tā aytğan sözdin feşīmān bolmağay (4) sin. Endīşeni muḥaddem tutğan maḥşadnıñ ikkinçi ser-encāmıdır. Hêç sözni (5) eşitürdin mellul²⁹ bolmağıl. Eger sanğa fāyida: kılmasa hem eşitgil, tā söz yolu sanğa (6) bağlanmağay. Ve zinhār savuḫ sözlemegil. Ya‘nī açığılamağıl ki savuḫ söz dāneīdür ki (7) anınğdın dū:şmenlik ve ‘adāvet ḥāşıl bolğusıdır. Dānā bolsanğ özünğni (8) nādān i‘tikād kılğıl, tā örgenmek yolu sanğa oçuḫ bolğay. Ve hêç sözni sindurma, (9) sitāyiş hem kılmağıl, aytguçınınğ ‘aybı ve hūneri sanğa ma‘lūm bolğay.

Ve sözni ḥāş ‘āmğa (10) bir ṭarīkada sözlegil, tā ḥikmetdin ma‘lūm bolğay ve eşitgen kişige vebāl bolmağay. (11) Meger ol yêride ki sêninğ sözünğge delīl izdemegeyler, ol vaqtda hālnıñ murādıça (12) sözlegil; her ḳavmning arasında kirsênğ selāmetlik birle çıkğay sin.

²⁹ İki lâm ile yazılmış.

Ve eger sūhan-dān (13) bolsaŋg özünŋni andın kem körsetgil, tā söz vaqtıda tohtap kalmağay sin. (23a/1) Tola bilgil, kem digil. Ammā kem bilip tola dimegil. Tola sözlegen ‘aybdur dipdürler (2) kim hāmūşluk ikkinçi selāmetlikdür. Tola sözlegen ikkinçi bī-hıredlikdür. Anıŋg (3) üçün-ki tola sözlüg kişi eger çendī-ki dānā hıredmend bolsa hem ‘avāmu’ n-nās anı bī-hıred (4) qatārıda sanarlar. Ve eger kişi bī-hıred bolup ve kem-‘aql bolup hāmūş <bolsa>, ‘avāmu’ n-nās (5) anı hāmūşluğıdın ‘ākı:llar cergesige alurlar.

Ve her çend pāk, zāhid, taqvā-dār bolsaŋg (6) hem özünŋni sitāyiş kılmağıl ki öziŋe öziniŋg lafını hēc kişi eşitmesler. (7) Sa’y kūşi:ş kılğıl, hālāyık sēni obdan digeylerde özünŋni özünŋ obdan (8) dimegey sēn.

Ve eger bilsenŋ hem lāzımlıknı digey sin ve bī-lāzımnı dimegil, tā ki digen (9) özünŋge vebāl bolmağay, çünānçı ol Seyyid-zāde Zengān şehriniŋ müftīsiga (10) didi. Andağ eştipdür mēn ki Şāhib Ḥalīl’niŋ zamānıda Zengān şehrıde bir (11) merd-i kelānī bar irdi. İmām Şāfi’iniŋ aşhāblarıdın uluğ kişi irdi. Müftī (12) müderris kişi irdi. Ve şehrniŋ re’isi ve uluğınıŋ oğlı bar irdi. Seyyid kişi (13) irdi. Hemişe bu ikki büzürg arasında münāzara ve mükāleme öter irdi. Birbirige ğāyibāne (23b/1) ta’nlar kılışur irdi. Bir kün ol seyyid ders vaqtıda kürsī üzre oltu- (2) rup müftini “Kāfir” didi. Ol söz müftiŋa eşildi ve müftī hem ders vaqtıda (3) kürsī üzre oturup ol seyyidni “Ḥarām-zāde” atadı. Bu habarnı seyyidge yētğür- (4) diler. Seyyid ornıdın qoptı. Müftiniŋ qaşdıda Şāhib Ḥalīl’niŋ aldıda şikāyet (5) üçün yığlap ayttı ki: “Siz dik kişiniŋ zamānıda revā mudur ki evlād-ı Resūla’llah- (6) nı ḥarām-zāde digey?” Şāhib Ḥalīl bu sözdin açığlanıp fermān kıldı-kim şehrniŋ (7) tamām ‘ulemā ve fuḫahā ve sādātlar<ı> cem’ bolğay. Ve çıkıp dīvān-hānede oturup müfti<ni> (8) keltürüp didi: “Ey şeyh, siz İmām Şāfi’niŋ aşhāblarıdın merd ‘ālim ve qarı (9) ve gūr ağzığa yētgen kişi bolsaŋgız lāyık irmes ki ferzend-i Resūla’llahnı ḥarām-zāde (10) digey siz. İmdi-kim bu sözni dip siz, dürüst kılınğ. Eger aytğan sözünğüzni (11) dürüst kılmasaŋgız andağ katıg ‘azāb kılay-kim şerī’atda vācibdür, tā ki hālāyık (12) ‘ibret alğaylar. Mundın kin kişi mundağ bī-edeblik kılmağay.”

Müftī didi: “Bu söz- (13) niŋ dürüstluğıda mēniŋ güvāhım uşbu seyyidniŋg öz sözi öz nefsigе yahşı güvāhdur (24a/1) dur ki mēniŋ sözümçe bu seyyid ḥelāl-zāde.” Şāhib Ḥalīl sordı-ki: (2) “Bu sözniŋ ma’nası nēdür?” Müftī didi-kim: “Hemme şehr halkı bilip turadurlar kim seyyid- (3) niŋ atasığa anasını mēn nikāh kılıp irdim. Bu mēni āşkārī “Kāfir” didi. Eger (4) bu sözni i’tikād birle digen bolsa kāfir bağlağan

nikāh dürüst imes. Ol (5) öz sözi birle bî-şek harām-zāde. Eger bî-i'tikād aytğan bolsa yalğan aytip- (6) dur. Ferzend-i Resūla'llah yalğançı bolmağusıdur. Çünānçi hemme halk olarnı rāst- (7) lıķğa kıçkırgusıdur. Nā-çar bu ikkiniń birige tohtamak kerekdür.” Müftiniń (8) bu sözlerige seyyid-zāde hēc cevāb tapa'lmadı. Hacıletdin tohtap (9) kaldı. Ve endişe kılmay digen sözi öziǵe vebāl boldı.

Sin hem ey oğul, (10) söz sözlegil, bīhūde sözlemegil. Bīhūde söz dīvāne ve cününniń (11) ikkinçi mertebesidür. Ve her kişige sözlesenğ körgil ki ol kişi sēniń (12) sözünge harīdār mu yā yok-mu? Eger harīdār bolsa metā'ıniń anğa körsetgil. Eger (13) harīdār bolmasa anğa hōş kēlgü dik sözni digil, tā ki sanğa harīdār bolğay. (24b/1) Çünānçi meşeldür ki ilge kirsēñ ilinğçe, suğa kirsēñ bēlinğçe ve ādemīge (2) koşulsanğ ādemī bol. İl bölekdür, ādemī bölekdür. Her kişi ğaflet uykusıdın (3) oyğansa halāyık birle mēn aytğan-dik tiriglik kılsun, tā ki kudretiń bardur. (4) Anıń için ki gūdek anadın toğulup bir kişi yok halvet yerge iltip kop (5) perveriş kılsalar, ata anası ve dāyesi anğa sözlemese ve hēc kişi- (6) niń sözini ol gūdek eşitmese, çün kemālıǵa yetip çońğ bolsa ol (7) lāl bolur ve hēc sözni bilmes. Tā nēcçe zamān ötüp halkğā aralaşıp andın (8) kin söz örgenür. Ve yēne ol-ki anasıdın toğulup sözlemeydurgan gūdek- (9) ler hemmesiniń kılağı saǵraǵu bolur. Sözni işitmegeç sözni bilmesler.

(10) Hükemā dipdürler ki “Pādşahlarnıń közleri hükemālarınıń pend naşīhat- (11) larını eşitmek birle rüşen bolur ki köngül köziniń tūtiyā ve sürmesidür.” (12) Bes hikmet t̄ayifesi sözni köngül kılağı birle eştipdürler. Elbette anğa (13) i'timād kılmak kerek. Ve bu sözlerdin nē-çend yahşı sözler Nūşīrevān-ı (25a/1) 'Ādilniń sözleridin yādımda bar irdi, anı bu kitābda yād kıldım, tā anı bilgey sin (2) ki pādşahlar naşīhatige 'amel kılmak vācibdür. Ve ötken haleflerniń bērgen habarları- (3) dın andağ körüpdür mēn-kim Me'mūn Halīfe Nūşīrevānnıń mezāriǵa bardı, va: 'z- (4) larını tamām kördi. Rīze rīze bolup taht üzre yatıpdur ve tahtnıń rū-be-rū- (5) sıda öyniń tamıǵa nē-çend hať Fārsī tiliçe birle fütüpdürler. Me'mūn halīfe (6) fermān kıldı-kim Fārsī bilür 'ulemālardın kēltürdiler ve ol fütügen 'ibāret- (7) lerni 'Arabī lafz birle tercüme kıldurdı, tā 'Acem diyārıda meşhūr boldı.

Avval bu (8) irdi-kim: “Tā mēn tirig irdim, Hudāy *te 'ālā*niń bendeleridin çońğ kiçik mēniń qaşımǵa (9) kēldi. Ve mēniń 'adāletimdin behre-mend boldılar. Ve hēc kişi mēniń hizmetimge kēlmedi-ki mēniń (10) şefkat ve merhametimdin behre-mend bolmağay. İmdi-kim 'ācizlık zamānı yētti ve bī-çārelik (11) vaķtı yavuştı. Mundın

özge hêç çäre tapmadım ki bu sözlerni lahdning tamığa fütü- (12) gey-mên. Her kişi mênîng ziyâretimğa kêlseler bu hañnı oquğaylar ve bilgey hâtırıda (13) tohtatğay ve ‘amelge keltürgey. Mêndin kin hem mañga kêlgen kişi mehrûm yanmağay.”

(25b/1) **Sêkkizinçi bāb: Nüşîrevân-ı ‘âdilning oğlığa kılğan naşîhati beyânıda.**

(2) Aydı: “Ëy oğul kiçe ve kündüz keliş barışlığdurlar. ‘Ālem işlerinin (3) gerdişidin ta‘accübde bolmağıl. Tā ki bu ‘ālem bāķīdūr, bukün yañlığdur, tañğla andın (4) tağayyūr tapsa tañg körmegil. Bu devlet bukün mañga yetti dip tañğlaķı zevāldin (5) i:mîn bolmağıl.”

Bu ve yene didi: “Nê üçün halāyık bir işdin feşîmānlık tartğay, yene (6) bir kişi uşbu işdin feşîmānlık iltgen.”

Ve yene didi: Nê üçün tinç āsāyış birle bolur (7) ol kişi-ki pādşāhlar birle āşnālīķı bolğay.

Ve yene didi: “Kişige anıñ tiriğliki öz murā- (8) dıça bol<ma>sa ol kişi özini nêçük tiriğler katarıda tutarlar?”

Ve yene didi: “Nê üçün dü:şmen (9) tutmas sin ol kişini ki cüvān-merdlikni haķğā āzār bêrmek bilür.”

Ve yene didi: “Dōst (10) dimegil ol kişini-kim dōstlarınğğa dü:şmendür.”

Ve yene didi: “Bī-hüner kişige dōst (11) bolmağıl. Bī-hüner kişi nê dōstluğğa yarar ve nê dü:şmenlikge irzir.”

Ve yene didi: “Perhīz kıl (12) ol kişidin ki nādān bolğay, özini dānā tutğay.”

Ve yene didi: “Özüñning (13) dādını özüñg bêrgil, tā dād bêrgüçidin müstağnī bolğay sin.”

Ve yene didi: “Rāst (26a/1) sözlegil, egerçi açığ eşitilsün.”

Ve yene didi: “Eger h^wālasañg kim sırıñgnı dü:şmen (2) anğlamağay, dōstunğğa aytmağıl.”

Ve yene didi: “Her kişi çoñg bolup özini kiçik (3) tutsa, zamāneniñg uluğı ol bolur.”

Ve yene didi: “Haķ ara kadr kıymeti yok kişini (4) tiriğler katarıda sanamağıl.”

Ve yène didi: “Eger h^wālasanğ ki bī-renc ve bī-meşakḳat (5) tüvān-gīr bolğay sèn, her işiñg fesendīde bolğay.”

Ve yène didi: “Bīhūde (6) ve bī-menfa’atni almağıl, tā bīhūde, bī-menfa’at satmağay sèn.”

Ve yène didi: (7) “Özünğge oḡsalarğa muḥtāc bolğandın ölümni hūbraḳ bilgil.”

Ve yène didi: (8) A:çlıḡğa ölgen hūbraḳdur, gedāynıñg nānı birle tiriglik kılğunça. (9) Çünānçi Şāyib aytur, nazm:

Bā-vücūdī ihtiyāc ez-ḥalḳ i:stiğnā huşest

(10) Bād-bān-ı beste merden ber-leb der yā huşest

Ve yène didi: “Her ḥayāl-ki (11) taşavvurunğğa kēlse anı aytur dānā i’timādlarğa i’timād kılmağıl ve i’timādlıḡlardın i’timā- (12) dıñnı kötermegil.”

Ve yène dipdür: “Özünğdin kem uruğ toḡğanlarğa muḥtāc bolğannı (13) uluḡ muşībet bilgil.”

“Suda ġarḳ bolup ölgen hūbraḳdur ki ḳumçaḳnıñg (26b/1) penāhıda tiriglik kılğunça.”

Didi: “Dünyā-ṭaleb pārsā ve taḳvā-dār tekebbürlüḡdın, āḥiret- (2) ṭaleb tevāzu’luḡ fāsıḳ hūbraḳdur.”

Ve yène dipdür: “Hemmedin nādānraḳ ol kişi- (3) dūr ki pest kiçik kişi uluḡ mertebe tapsa anğa uşol fest kiçiklik (4) közi birle ḳaralağay.”

Ve yène dipdür: “Mundın uluḡ günāh bolmas-ki özi bilmegen (5) da’vā kılğay ve bilmegey, yalğançı bolğay.”

Ve yène dipdür: “Ol kişiḡe firīfte ve maḡrūr (6) bolmağıl ki barnı yoḡğa ḥarc kılğay. Ya’nī ḳoldaḳını ḳolğa kēlmeydurgān nēmersege bergey.”

(7) Ve yène dipdür: “Cihānda hemmedin nā-murādraḳ ol kişidūr ki birevniñg anğa ḥāceti (8) tüşgey, ol ḥācetni revā kılğunça ḳudreti bolğay, revā kılmağay.”

Ve yène didi: (9) “Her kişi sēni bī-günāh yaman dise, ol kişidin bu sözni sanğa yetğürgen kişini (10) yamanraḳ bilip anıñgdın ziyāde ma’zūr tut.”

Ve yène dipdür: “Her bende ki anı ħalāyık (11) alurlar ve saturlar, ol bendeni āzādraħ bilgil ol kişidin ki yemek içmekniġ (12) ħulıdır.”

Ve yène dipdür: “Her kişi-ki anı ‘ālem işlerinin tecrube ve imtiħānı dānā ħılmas, (13) anġa hēħ ħükemā dānālını örgetmekke renc meşakħat tartmaġay.

Ve yène dipdür: Her nēmerse- (27a/1) lerni nādānlardın asramak āsānraħdur öz bedenidin asramaħdın.”

Ve yène (2) dipdür: “Eger ħ^wāhiş ħılsaġ ki sēni hemme ħalk obdan digey, sin..
30

(3) Ve yène dipdür: “Eger ħ^wāhiş ħılsaġ ki renciġ ħalāyık ara žāyi’ bolmaġay, (4) sin ħalāyıkniġ rencini žāyi’ ħılmaġıl.”

Ve yène dipdür: “Eger renc elemdin yırak bolmaġını (5) ħ^wālasaġ kişiġe ħased ħılmaġıl.”

Ve yène dipdür: “Eger ħ^wāhiş ħılsaġ ki (6) tiriglikni āsānlık birle ötkergey sin, revīşniġ bölek ħılur işniġ³¹ (7) bölek bolmasun.”

“Eger ħ^wālasaġ ki sēni ħalāyık dīvāneler ħatārıda sanama- (8) ġaylar, taplamaġaydurġan nēmerseni izdemegil.”

Ve yène dipdür: “Eger ħ^wālasaġ ki (9) āb-rüy birle bolġay sin yaġşı ħūyluk bolmaġını lāzım tutġıl.”

“Ve eger ħ^wālasaġ (10) kim kişidin pend yemegey sin, ħılmaġan işni ħılġan bildürme.”

“Eger ħ^wālasaġ kim şerm- (11) zede, ya’nī uyatlık bolmaġay sēn, özünġ yerde ħoyġannı üstün köterme.”

Ve yène (12) dipdür: “Eger ħ^wālasaġ ki sēndin festler saġa külmegeyler, uluġlarını (13) bühtān ħılma.”

Ve yène dipdür: Eger ħ^wālasaġ ki tükemes feşīmānlıġdın i:mīn (27b/1) bolġay sin köġlünġ ħ^wāhişiġe iş ħılmaġıl.

³⁰ Eksik kalmış. Üçüncü satırda yeni bir vecize yer alıyor.

³¹ “İşniġ” yazılmış, “İşniġ” olması lazımdı.

Ve yène dipdür: “Eger h^wālasanġ (2) kim uluġ büzürġlerdin bolġay sin, yüzünġni özgeler āyineside körgil.”

(3) “Ve eger h^wālasanġ kim öz qadr kıymetinġni be-cā turġay, özgeleminġ qadrini bil.”

(4) “Ve eger h^wālasanġ kim hem ħalāyık sēni sitāyiş qılġaylar, bī-ħired ve kem-‘aql kişi- (5) lerge sırrınġnı āşkārā qılmaġıl.”

“Ve eger h^wālasanġ kim hemme ħalknıġ bülendi ve uluġı (6) bolġay sin, a:ş nānnı kēnġrū tutġıl.”

Ve yène dipdür: “Eger h^wālasanġ kim (7) sēni ħalāyık āzādeler qatārıda sanaġaylar, köñġlünġ içre tama‘ge yol bërme- (8) ġil.”

Ve yène dipdür: “Eger h^wāhiş qılsanġ kim dād-ger, ya‘nī dādıġa yētgenlerdin (9) bolġay sin, tākātınġ bariça nā-murādlnrı yahşı tutġıl.”

Ve yène dipdür: “Ĥalāyık (10) sēni yaman dimekdin yırax bolġay sin, olarnıġ kinide sitāyiş qılġıl.”

(11) Ve yène dipdür: “Eger h^wāhiş qılsanġ kim hemme ħalk sēni dōst tutġaylar, ħalknıġ (12) murādıça sözlegil.”

Ve yène dipdür: “Eger h^wālasanġ kim merhem birle yahşı bolmaydur- (13) ġan cerāhat köñġlünġ<ge> yētmegey, nādān kişi birle münāzara qılmaġıl.”

Ve yène dipdür: (28a/1) “Eger h^wālasanġ kim tilinġ uzun bolġay, qolunġnı kısqā tut.”

Nüşīrevān-ı (2) ‘Ādilnıġ naşīhatleri uşbu irdi-kim zıkr qıldıq. Bu sözlerni oqu- (3) ġıl, sehl tutmaġıl; ki bu sözlerdin hemme ħikmetnıġ būyı kēledür ki (4) ħükemālarnıġ ve pādşāhlarnıġ sözidür.

İmdi eşitgil kim yigit sin, (5) qaçan-kim pīr bolsanġ ħikmet sözini eşitmek ħācet bolmas. Çünki pīrlər<ninġ> (6) zamāneninġ tecribeside imtiġānı özgedür.

Tokkuzunçı bāb: Pīrlık ve (7) yigitliknıġ beyānıda.

Ėy oġul, her çend yigit sin, ‘aqlınġ bara- (8) sıda pīrlernıġ ‘aqlı-dik bolġıl; velīkin dimedim-ki yigitlik qılmaġıl (9) ve yigit bolsanġ hem özünġni saqlaġıl. Ve rindāne bol, pejmürde yigit- (10) lerdin bolmaġıl. Ve yigitlikde şūġluq ve bī-bāklık

hūbdur. Çünānçi Āris- (11) t̄ālis ha:kīm aytıpdur: *Eş-şebābū seb'atūhū mine'l-cünūn*³², ya'nī yigitlik (12) cünūnnıñ ba'zasıdur. Ve dīger cāhıl ve t̄eriklerdin bolmağıl ki şūhluk<dın> (13) h̄eç belā peydā bolmas, ammā cāhıl ve t̄eriklerdin belā kıpar.

Elbette (28b/1) t̄ākatıñğa çağlık yigitlikdin behre alğıl. Vaqtı ki p̄ir boldunğ özünğni (2) yıga'lmas sin. Çünān-ki bir p̄ir bolğan kişi ni aytıpdur: “N̄eççe yıl hasret tartıp (3) ğam yēdim ki vaqtı ki p̄ir bolsam n̄eçük kılgumdur ki yigitler ve h̄oş-rūylar mēni h̄^wāla- (4) maslar. İmdi-kim p̄ir bolupdur mēn. Mēn h̄ōd olarnı h̄^wālamaydur mēn ve eger h̄^wālasam (5) h̄ūb k̄örünmeydür.”

Ėy oğul her çend yaş yigit sin, Hūdāy 'azze ve cellenī ferāmūş (6) kıлмаğıl. Ölümün i:mīn bolmağıl. Ölüm n̄e yigitge baķar ve n̄e kıarını kıoyar. **Nazm:**

(7) Baķmas ölüm kıarı bile yaşķa

Çāre n̄edür ȳetse ölüm başķa

Andağ (8) eştıpdur mēn-ki, **hikāyet:** K̄eltürüpdürler kim Rey³³ şehride bir bāzırgān (9) derzī bar irdi, dü:kkānı Gūru:stān dervāzesiniñ aldıda. Bir kūze mıh- (10) kıa asıp kıoydı. Ğaraızı bu irdi-ki her cenāze ki şehrdin çıķsa bir taş kūze- (11) ğa salgay. Her ayda ol kūzedaki taşnı t̄öküp h̄esābını alıp (12) bu ayda munça kişi öldi dip yēne kūze asıp kıoyar irdi. Tā yēne bir ay (13) tamām bolğanda t̄öküp yēne bir cenāzege bir taş salur irdi. N̄eççe yıl uşbu t̄arīķa (29a/1) birle kūn ötkerür irdi. Tā bir kūn uşol derzī öldi. Bir kişi ölgenidin (2) h̄abarı yok, anı çarlağalı bardı irse k̄ördi-kim eşiği muhkem turupdur. Hem-sāye- (3) din sordı-kim “Derzī n̄e yerge k̄etti?” Hem-sāye didi: “Ol hem özini kūzeğa saldı.”

(4) Ėy oğul, h̄uşunğ birle bolğıl. Yigitlikiñ ve yaşlıkıñğa mağrūr bolmağıl. H̄^wā t̄ā't- (5) da bol, h̄^wāh ma'siyyetde bol, her h̄alda bolsanğ Hūdā 'azze ve celleniñ yādıda (6) bol ve Hūdā'dın mağfıret tilegil. Ve ölümün kıorķğıl. Tā günāh yükleridin (7) k̄öterip uşol derzīge oħsa nā-gāh kūze<ge> t̄üşmegey sin.

Ve ėy o- (8) ğul, hemīşe yigitler birle hem-şoħbet bolmağıl ki kıarılar birle hem şoħbet (9) tutğıl. Hem-rehleriñ ve n̄okerleriñni hem kıarılar hem yigitlerdin alıştırıp (10) tut-ki eger yigitler mağrūrluğdın bir muhāl sözni diseler kıarılar anıñ def'ini (11) kıılurlar. Çünki kıarılar tola n̄emerselerni bilürler. Eger çendī-ki ekşer yigitler kıarılarğa

³² Mercimek Ahmed ve Şeyoğlu tercümelerinde şöyledir(Gökyay 2007: 72)(Doğan 2016: 108): “El-şebābū nev'un mine'l-cünūn.”

³³ “Herī” yazılmış, “Rey” olması gerekiyor.

(12) külerler, anıñg üçün-ki karılarını yigitlikge muhtâc körerler. Bu sebebdin yigit- (13) ler qarılarga ziyâdelik izdep bî-hürmetlik kılurlar. Egerçi qarılar yigitlik (29b/1) ârzüsını kılurlar, ammâ yigitler hem bî-şek qarılık ârzüsını kılurlar, (2) qarılıknı şâyed ki tapğaylar ve şâyed ki tapmağaylar. Ve çün yahşı te’emmül kılsañg (3) her ikkisi birbirige haseddür. Egerçi yigitler özlerin hemmedin dānā tutar- (4) lar, zinhār bu yañlıg yigitlerdin bolmağıl ve qarılarını ‘izzet ve hürmet kııl. (5) Qarılarga bî-hürmetlik birle sözlemegil, tā ki qarılar qatıg cevāb bërmegeyler. (6) Çünān-ki andağ eştipdür mēn-ki, **hikāyet:**

Bir yüz yaşar kişi qaddı ham, ‘aşāğa (7) yōlenipdür, ötüp barur irdi. Bir yigit anğa utru kēlip didi: “Ėy şeyh bu yay- (8) qaķnı nēççe pulğa aldınğız? Tā mēn hem bir yayqaķ algumdur.” Şeyh cevāb birdi-kim “Eger ‘ōmr (9) tapsağ ve şabr kılsağ sağā müft bërürler. Her çend anğa irzimeseğ hem (10) zōr birle sağā bërürler.” Ammā aħmaq, sāde qarılar <birle> hem-şoħbet bolmağıl; ki ‘āķıl (11) yigit aħmaq, nādān qarılardın hūbraqdur. Tā yigit sēn yigit hālıda bol (12) ve çün qarıdınğ qarılık hālıda bol. Çünki qarıganda yigitlik yaraşmaydur. (13) Qarı kişiniğ yigitlık kılganı cengdin qaçar vaķtıda kār-nāy tartğāğa oħşar.

(30a/1) Ve ra’nā qarılardın bolmağıl. Ve nā-pāk ve fāsıķ qarılardın qorķğııl. Ve yigit- (2) lerdin qarılarınığ qadr-dānlığıda ilgerirek inşāf bērgil. Çünki yigitler (3) pīrlıķdın ümmīd tutarlar, ammā pīrlerniğ ölūmdin bölekcin ümmīdleri bolmas. (4) Anıñg üçün-ki zirā’at ki fişip aķardı, anı orarlar³⁴, eger ormasalar tōkülüp (5) qalur. Andağ-kim mīve fişğandın kin dıraħt üzre turmas, tōkülüp yerge tüşer. (6) Çünānçi aytıpdurlar, **rubā’ī:**

Ėy kün üze ger pā’iye taħtıñg bolsun

(7) ‘Ālemde Süleymān kibi baħtıñg bolsun

Taşlarsa tükense ‘ōmr her nē raħtıñg

Pişkan (8) mīvesi gerçi dıraħtıñg bolsun

Ve Ėy oğul andağ bilgil ki sēni bu yañlıg ki bar (9) sin, mundağ qoymaslar. Vaķtī-ki yigitlikiñg işdin qalsa sözlemek (10) ve körmek ve eşitmek ve buramak ve sılamak ve tartmak, bu cümleliñg eşigi sēniñg (11) yüzünğge yapılır. Nē sin

³⁴ “Ülerler” yazılmış, “orarlar” olması gerekiyor.

tiriglikindin hursend bolur sin ve nê halâyık sêndin (12) şād bolurlar. Ve halkğa vebāl bolur sin. Bes andağ ölüm tiriglikdin (13) hūbrağdur.

Ve halâyıkniñ mişāli āftābğa oğşadur, ve yigitlikniñ āftābı (30b/1) maşrık burcıdadur. Sā'at-be-sā'at kemāl tapar ve pīrlıkniñ āftābı mağri:b (2) bu:rcıdur. Kündin küñge yerge patar. Çünān-ki mēn aytadur mēn, **nāzm:**

Pīrlık ilgide (3) ēy Keykāvus 'āciz bolduñğ

'Ömrniñ fikrini atmış üç kēldi yaşıñğ

Bu sebeb- (4) dindür ki karığan kişi, 'aql ve fi'l birle yigit bola'lmas.

Ve qarılarga hemīşe (5) rahmet birle bolğıl. Qarılık andağ ağırıkdur ki anı hēç kişi körgeli barmas. (6) Andağ za'fidür ki ölümdin bölek hēç kişi anıñ devāsın bilmes. Ve (7) kişi qarılığdın hēç āsāyış bola'lmas. Tā ölmegünçe her ağırıkı ki ādemğa yüz (8) kēltürse ol ağırıkda ölmese şıhhat tapar; meger qarılık ağırıkı küñdin küñge (9) ziyāde bolur. Anıñdın şıhhatlik ümmīd tutup bolmas.

Anıñ üçün-kim hükemā (10) kitāblarında kördüm-ki ādemī-zād ottuz dört yaşğa kirgünçe küñdin küñge (11) kuvvetde ve cismde ziyāde bolur. Tā kırk yaşğa kirgünçe uşol bir hālda tu- (12) rar kim ziyāde bolmas. Çünānçı āftāb hem āsmānnıñ otrasığa yētse (13) āheste seyr kılur. Ve kırk yaşıñdın tā ellig yaşğa kirgünçe her yıl özide kem- (31a/1) lik mülāhaza kılur ki ötkēn yılda yok irdi. Ve ellig yıldın tā atmışğa (2) her ayda özide kemlik ve noqşān tapar ki ötkēn ayda tapmap irdi. Atmış- (3) dın yētmışgeçe yılğaça her haftada özide kemlik körer ki ötkēn haftada kör- (4) mep irdi. Ve eger sēksendin öitse her sā'at özide derd rencī körer ki (5) ötkēn sā'at körmep irdi.

Ve 'ömr lezzetiniñ sermāyesi tā kırk yıldur. (6) Vaqtī ki kırk yıl tamām boldı ērse şaţoniñ üstünki pāyesige çıkıp (7) her yıl ve her a:y ve her hafta ve her kün ve her sā'at nê ţarıķa birlen-ki üstünki fāyege çıkıp (8) irdi, uşol yanğlığ bī-şek ve bī-şübhe astın tüşğüsıdūr. Bes ol (9) kişiniñ hōşnūdluğını izdegil-ki her sā'atde özide derd rencī köredur- (10) ğan bolsa.

Bes ēy oğul, ve ēy közümniñ nūrı balam, sañğa pīrlık- (11) nıñ sözini ziyāde kıldım. Anıñ üçün-ki mēniñ bu pīrlıkıñdın köp renc elemim (12) bardur. 'Aceb irmes ki pīrlık mēniñ dū:şmenim bolğay. Cāy ol-ki dūşmendin (13) şikāyet kılğay-mēn. **Nāzm:**

Ta'accüb kılmağıl kılсам şikāyet dūşmenimdin kim

Belā-yı (31b/1) cāndur düşmen, şikāyetdür belādın köp

Dü:şmenning hemme şikāyetlerini (2) yakın dōstğa kılurlar. Ümmīdim Hāk te'ālādın ol-ki sin hem bu şikāyetni (3) ferzendinğa kılğay sin. Sēni hem Hudāy te'ālā pīrlıqğa yetgürgey. **Beyt:**

(4) Kimge kılayın şekve bu pīrlıgım derdin

Sorgān kişi dir tevbe bu derd devāsız çü

(5) Pīrlıq rencin ve qarılık za'fin qarılardın özge kişi bilmes. **Hikāyet:** (6) Peder-i büzürg-vārımning bir yasavulı bar irdi. Anı Gilān Yasavul dir irdiler. Sēksen- (7) din ötgen qarı kişi irdi. H^wāhiş kıldı-kim bir aṭ alğay-kim yavaş ve basıg (8) bolğay. Bir aṭ kēltürdiler ērse hōş-reng ve semiz ve hemme a'zāsı tāze, aṭnı (9) kōrdi, qarı irdi, almadı. Yēne bir kişi aldı. Mēn didim: “Ėy yasavul ata ol (10) aṭnı falān kişi aldı. Nē üçün siz almadıñız?” Yasavul didi: “Ol aṭnı (11) alğan kişi yaş yigitdür. Pīrlıq rencidin bī-habardur. Eger rengi boyığa maḡrūr (12) bolup alğan bolsa ma'zūrdur ki mēn pīrlıqdın köp renc tartğandur mēn. (13) Bilip turup qarı aṭnı alıp bir āfetge yoluxsam hālq mēni melālet (32a/1) kılurlar.

Ammā ēy oḡul cehd kılğıl, vaḡtī ki pīr bolsanğ bir yērde ber-qarār (2) bolğıl ki pīrlıqda şafar kılmaḡ 'aḡldın irmes. Huşušen ol kişi-ki (3) şafar kılmaḡğa küçi ve kudreti bolmağay, pīrlıq bir dü:şmen ve yoksuz (4) bir dü:şmen. İkki dü:şmen birle sefer kılmaḡ nādānlıqdın bolur. Ammā bī-ihtiyār eger (5) seferī vāḡı' bolup öz vaṭanınğdın yırāḡ tüşmek sanğa pīş (6) kēlse Hudāy *tebārek ve te'ālā* ol seferdin sanğa rahmet kılğay, (7) ol ġurbetde ve seferde sanğa yaḡşılık yok bolğandın. (8) Andağ sefernı hūbraḡ bilgil, hergiz ārzū kılmağıl.

Nē yērde ki murādınğ ḡāşıl- (9) dur anda toḡtağıl ve ol yērning yēmek içmekidin nēme kim sanğa sezā-vār- (10) raḡdur, anı tonuğıl, her çend ki *El-vaṭanu ümmü's-şānı*³⁵, ya'nī alḡıp alğan vaṭanınğ (11) ikkinçi ananğdur; <ammā> anğa meşğūl bolmağıl. Vaṭan yādın unutğıl. 'Ālemning (12) <hūbluḡığa> ser-ḡesāb barğıl. Aytıpdurlar: “Ol ki nīk-baḡtdur 'ālemning hūbluḡı anı (13) ārzū kılur, ol ki bed-baḡtdur aşālet ve naşab anı ārzū kılur. Bed-baḡt (32b/1) ata anasınğ āb-rūyı birle kün alur.”

³⁵ Aynı deyim Şeyhoğlu tercümesinde de geçmektedir(Doğan 2016: 110): “Vatan, ikinci anadır”.

Vakti-ki sin 'alemning özünge (2) körsenğ menfa'atlig şuglnı qolğa keltürsenğ sa'y küşi:ş kılğıl kim (3) uşol şuglnı şābit ve muhkem tutup özünge tohtatğay sin. Vakti ki (4) uşol şugl sende ber-qarār boldı, ol ziyādelikni taleb kılmağıl ki (5) ol ziyādelikni taleb kılğanıñdın nā-gāh kemlikge tüşmegey sin. (6) Bir iş obdan tüşken bolsa andın obdanraq kılay dimegil. Tā muhāl (7) tama' birle obdandın mahrūm qalmağay sin.

Ammā 'ömrünğ künlerini ötkerür- (8) de bī-tertib bolmağıl. Her nē işni bī-tertib kılmağıl. Çünānçi ta'am yemek (9) su içmek<de> hem bī-tertib bolmağay. Eger h^wāhiş kılsañğ kim sendeki derece (10) ve mertebe dōstunğ ve dū:şmeninğning közide āb-rūy birle bolğay, kerek ki (11) seninğ hālınğ 'avāmu'n-nāsınğ hālıdın bülendraq mertebede bolğay.

(12) Onunçı bāb: Ta'am yemekning tertibi beyānıda.

Bilgil ey oğul, kıılır iş- (13) lerde vaqtı ve tertibi izdemeydürler vaqtı bī-vaqt kıladurlar. Ve (33a/1) büzürgler ve hured-mendler kıılır işleride her işğa bir vaqtı ta'yın kıılurlar. Bir (2) kiçe kündüz yegirme tōrt sātıdır. Bu yegirme tōrt sātınğ her birini (3) bir işğa ta'yın kıılıpdurlar ve her işğa bir vaqt endāze koyupdurlar, tā ki kıılır iş- (4) leri birbirige alışmağay. Ve hizmet-kārlarğa ma'lūm bolğay-kim her vaqtda kıılır (5) işleriğa meşğul bolğay, tā hemme işler öz evzenide bolğay.

Avval kiçe (6) ta'am yemekning sözini beyān kılay. Bilmek kerekdür ki bāzār halkığa 'ādetdür (7) kim kiçe ta'am yerler. Bu 'ādet bisyār ziyānlığdur. Ve leşker halkığa 'ādetdür kim nē vaqt (8) tapsalar şol vaqtda yerler. Ve çehār-pālar 'ādetidür, nē yerde saman tapsa (9) ol yerde yegüsidür. Ve havāşlar ve uluğlar eşidür ki bir vaqtdın ziyāde (10) ta'am yemesler. Ve özini selāmet tutmañning tarıki budur. Likin beden za'if (11) bolur, hemişe bu kişi bī-mağdür bolur. Muhteşem ve uluğlar irtegen halvetde endi:k (12) ta'am yep andın kin sārvañğa oturup sultānlıq işiğa meşğul <bolurlar>. (13) Tā namāz-ı pīşin ança ki resmdür, tamāmığa yetgey, andın kin hem ta'am ve hem kāse- (33b/1) lerni hāzır kılgaylar. Andın ta'am yegeyler. Ammā bolğay-ki ta'am yemekde aldırmağay (2) ve āheste yegeyler. Ta'am yerde hāzır <bolğay>, halk kelām keli:me kılgaylar ki şart-ı İslāmdur. (3) Velikin başını kuy salıp sözlegey, kişiniñ yüzige ve ta'amığa bakıp (4) sözlemegeyler.

Andağ eştip irdim ki pādşāh Şāhib 'Abbād öz halkı birle ta'am (5) yep oturup <irdi>. Bir kişi bir loğma ta'am köterip ağızığa yetürgünçe Şāhib 'Abbād kör- (6) di-

kim bir kıl loğmada bardur-kim ol kişinin habarı yok. Şāhib ‘Abbād didi: “Ëy falānī, (7) loğmadaki kılını alıp taşlañ.” Ol kişi loğmanı kâsesige yandurup koydı. Kıpup (8) kêtgeli uğradı. Şāhib ‘Abbād sordı: “Ëy falānī mēniñ mihmān-dārılıkımdın nē üçün (9) nā-tamām koptuñguz?” Ol kişi didi: “İlgimge alğan loğmadaki kılını köredurğan kişinin ta‘āmını (10) yemek mekrūhdur.” Bu sözün Şāhib ‘Abbād hacil boldı.

Ammā ëy oğul sin avval (11) özünge meşgūl bolup ta‘ām yemekge müheyyā bolup olurgıl. A:ndın kin ta‘ām kēltür- (12) geli buyurgıl. Uluğlarınñ rūsūmı ikki tarīka bolur. Ba‘zalar avval ta‘āmı özlerige (13) koyarlar. Andın hāzır kavmğa koyarlar. Ve ba‘zalar ilgeri kavmğa koydururlar, andın özle- (34a/1) rige koyarlar. Bu hemmedin hūbrağ resmdür ve keremniñ tarīkasıdır. Avvalkı tarīka seyyid- (2) ler ve h^wāceler tarīkasıdır. Ammā fermān kılğıl kim vaqtı-ki a:ş tartsalar aldırıp (3) destūr-hān yığmağaylar ki hemmeniñ kursağı yeksān bolmağusıdır. Vaqtı-ki ta‘ām- (4) dın fāriğ bolsalar hemmesi sīr-āb bolup meclisdin koptaylar kim hōr ve pūr-hōr yeksān (5) bolğaylar. Eger sēniñ aldında ta‘ām bolsa yiyedurğan vaktı zinhār turuş-rūy (6) bolmağay sin. Ya‘nī çirāyınñı çırtıp ta‘ām yemegey sin. Ve ta‘ām vaktıda maqāmğa (7) müteşaddī halk bile ceng kılmağay sin ki ‘ādet kılgu dik iş imesdür. Bu (8) sözni yene bir bābda hem aytkumızdur. Kaçan-kim nān yemekniñ tertibini bildiñ, (9) şarāb içmekniñ tarīkını anğlağay sin.

On birinçi bāb: Şarāb içmek- (10) niñ beyānıda.

Bilgi ëy oğul şarāb içmekniñ sözini aytadır mēn. Ve şarāb içgil dimeydür mēn (11) ve içmegil hem dimeydür mēn. Çünki yigitler (12) kişinin sözi birle kılur işleridin yanmaslar ki mañga hem bisyār ayttı- (13) lar, şarāb içmegil, mēn eşitmedim, tā ellig yıldın kin Hudāy *te‘ālā*niñ (34b/1) rahmeti mēni tevbege müşerref kıldı. Ammā içmesenñ ikki cihānniñ sūdı sañga (2) bolğusıdır. Hāq te‘ālā hoşnūdluğğa müşerref bolğunğdur. Ve halknıñ melāmeti<din> (3) kutulur sin. Bī-‘aqlar birle hem meclis bolurdın kutulur sin. Şalāh iş- (4) ler tola ziyāde bolur. Velikin yigit sin, biledür mēn-ki yaman hem-rāhlar sēni (5) koymaslar, öçürürler. Çünānçı aytıpdurlar. *El-vaḥdetu hayrun min mecālisü’s-sevād*³⁶. (6) Ya‘nī yamanlar meclisidin tenhālik bihrağdur. Eger şarāb içsenñ kö- (7) nğlünñni tevbede tut. Hāq te‘ālādin tevbege tevfiğ tilegil. Bu yaman gir- (8) dārınğdın hemişe feşimānda bolğıl. Şāyed ki Hāq subhānehu te‘ālā öz fazl (9) keremi birle sañga tevbe-i naşūh kerāmet kılğay.

³⁶ Seyhoğlu tercümesinde *El-vaḥdetu hayrun min celīsi’s-sū* şeklinde ve “Şarabı hikmetlice içmelisin, yoksa hekimler (seni) içer, tabiplere paran gider” anlamıyla verilmiş (Doğan 2016: 111).

Eger muzāb içsenğ bilgil (10) ki anı nè tarīķada içmek kerek. Tarīķasını bilmesenğ zehrdür. Eger bilsenğ (11) dürr-i haķīķat-i tiryāk bolur. Hemmeī içedürğan ve yèyedürğan ta‘āmlar ve şarāblar (12) ki bardur, haddin ziyāde içsenğ ve yèsenğ hemme zehrdür. **Beyt:**

Eger tiryāk (13) bolsun, bolğusı zehr

Ger içsenğ taşkarı endāzesidin

Bolğay-ki eger (35a/1) nān yègen bolsanğ tā üç mertebe teşne bolur sin, su içmegünçe muzāb içme- (2) gey sin. Ve eger teşne bolmasanğ üç sâ‘at tevaķķuf kılğıl. Andın kin (3) içgil. Anıñg üçün-ki her çend mi‘de kuvvetlik bolsa tām yette sâ‘atde def (4) kılur. Üç sâ‘atde füşürür yene üç sâ‘atde ta‘āmıñg kuvvetini alur ve ciger- (5) ğa barur. Ve ciger hemme a‘zālar takşīm kılurlar. Bir sâ‘atdin kin qalğan fażlanı açu- (6) yu turur. Kerek kim sekkizinçi sâ‘at dāhil bolğay. Her mi‘de ger bu yanğlığ bolmasa hem anı (7) mi‘de dimesler, kafaķ dirler. Bes uşbu cihetdin aytıp idim-ki üç sâ‘at (8) ötkendin kin muzāb içgey, tā hemme ta‘āmdın behre-ver tapğay.

Bilgil kim (9) şarāb içedürğan mey-perestlerniñg üç kâ‘ideleri bolur. Anı bu yerde (10) şafhesige sızmaķ lāzım keldi. Biri bu ki şelāşe-ğassāle dèrler. Ve hamse yā zamme aţ koyarlar. (11) Üçünçi-ki seb‘a-i nāyime ism birle atarlar. Şelāşe-ğassāle ol- kim rindān-ı mey-h^wāreler (12) bezm-i şarāb meclisini kırarlar. Avval üç fiyāle nūş kılurlar. Bu üç fiyāleni şelāşe- (13) ğassāle demek obdan pāk kılğuçı demek bolur. Üç fiyāle mey köñğölni ğale (35b/1) ğış<dın> pāk kılıp kudüretni şafāğa mübeddel kılur. Ve çün köñğöl kudüret- (2) din hālī ve dimāğ mey neş’esidin bir çağ-ki <hōş> boldı iştihāsı dağdağası- (3) dın kitāb-ı temkīn <iligidin kitti> ve ğızā <ve> hā-yı şīrīn ki neş’e-i lāzimesidür, hātırğa yètti; ança (4) hātır-h^wāhdur, tenāvül kılurlar. Andın nevbet hamse-i hāzımege yeter. Bèş fiyāle mey (5) kim bu yègenniñg hāzıme<si>ge tiryāk-ı fārūķī yanğlığ ve ma‘cūn-ı yāķūt meşellig hāşıyyet (6) bèrür. Andın seb‘a-i nāyimege yeter. Bu yette fiyāledür. Mey-h^wāreler özini bī-hōd- (7) luķ mertebesi ve bī-şu‘ūrluķ ve bī-ihtiyārлық tekyesige baş koyar.

Mey-h^wārлық- (8) nıñg uşbu üç hāletidin habar bèrmek üçün muşannıf aytadur kim: “Mey içer bolsanğ (9) şelāşe-ğassāleni namāz-ı dīgerdin ibtidā kılğıl. Tā bèşinçi yèttinçiye yètip mestlik bī- (10) ihtiyārлықğa yètgünçe kiçeniñg qaranğğusı ve hālāyıkñıñg izdihāmı pest bolğay ve halk (11) sèniñg mestlikiñgni kormegey.” Ve

mestlikde bed-hüylük kılmaslık <hūbdur>. Mest- (12) likdeki bed-hüylükni hēc t̄ayife hūb dimepdürler.

Bāğlarda (13) ve şahrālarda mey içmekni iptidā kılmağıl. Ve eger mey içsenğ mestlikge (36a/1) yatar vaqtığa öyünğğa yangıl. Ve mestlikni öyünğde kılğıl ki çehār (2) dīvārınğ sāyesi dıraht sāyesidin hūbrağdurlar ki (3) kişi öz öyide pādşāh yanğlığ öz mülkide. Deşt şahrāda kişi ġarībdür. (4) Ma'lūm ve müşahhāşdurlar kim ġarīb ve müsāfirinğ ilgi nē yerge yētğü- (5) sidür?

Ve hemīşe mi:zāb içmekdin perhīz kılğıl. Ve içsenğ hem a:nça (6) tohtağıl ki ikki üç piyāleninğ cāyı bolğay. Ve perhīz kılğıl sir-ta'ām (7) üzre mest bolğunça içmekni. Sīrlık ve mestlik ve sīrlık ta'ām- (8) dın ve hem ta'āmdın bolmağay. Sīrlık āhi:r yidurğan ta'āmdın bolğay. (9) Çünānçi mestlik āhi:r piyāledin bolur, ol içgende nā<n> birle şarāb (10) cem' kélmegey. Tā her ikkilesininğ zararından i:mīn bolğay. Ve cehd (11) kılğıl tā hemīşe mest bolmağay-sen. Ve mestlikde ikki iş netince bérür. (12) Avval ağırık, ikkinçi dīvānelik.

Bes mēn biledür mēn kim mēninğ naşīhatım eşitmes (13) sēn. Tā kudreting bariça sa'y kılğıl kim sin şubhda kopup içmekni 'ādet (36b/1) kılmağay sin kim şubhda içgenni hükemālar hūb körmepdürler ve fesend kılmap- (2) durlar. Avvalkı şūmluğı uşbu boladur ki namāz-ı bāmdād fevt boladur. Ve yēne (3) ol-ki kündüzkininğ humarı başdın kētmesdin köngül buhārātı anğa koşa- (4) ladur. Anınğ netincesi māl-hūlyā bolmakğa yētğüredür. Ve yēne hem hālāyık uyğuda (5) bolsalar sin oyğak bolur sin. Ve çün hālāyık oyğak bolğanda nā-çar (6) sanğa uyğuda bolmak lāzım kélür. Ve çün tamām kündüz uyğulamasanğ ve tamām (7) kiçe bīdār bolsanğ tañğlaķı künde tamām bedeninğ hāste ve rencūr bolur.

Ve şubhda (8) içgende ekşer bed-hüylük ve çalparķamaķ peydā bolur. Veyā bir iş kılınur ki anınğ- (9) dın feşīmān bolur. Veyā bī-lāzım nēme dünyālıkdın harc bolur. Ammā birer vaqtda (10) nā-gāh şubhda içmek vāķı' bolsa revādur. Ammā 'ādet kılmağay sin. 'Ādet-i (11) hūb imes eger her çend muzāb içgeli ħarīş bolsanğ.

Hem āzīne kiçesi, āzīne (12) küni hürmet saķlap içmesenğ bir hafta hālāyıkıninğ tili bağlanur ve ol (13) cihānda şevāb ħāşı:l bolur ve bu cihānda nān fāyida: bolur. Nān ki peydā boldı, (37a/1) anı saķlağay sin.

Èy Bārā Hudāyā hemme-i mü'minīn ve mü'mināt ve müsellimīn (2) ve müsellemtāğ tevfiķ hidāyet kerāmet kılıp tevbe-i naşūh 'atā kılğay. (3) *Be-fazlike ve*

keremûke be-rahmetike yâ erḥame'r-rāḥimîn ve şalla'l-lahi 'alâ ḥayru ḥalâka Muḥammedin ve âlihi ve âşḥâbihi (4) *ecma 'în.*

On ikinci bâb: Mihmân bolmaq mihmân kılmaknıñ beyânında.

Bilgil êy (5) oğul bîgâne mihmânı her kün mihmân-dârlık kılmagıl. Çirâ-ki her kün mihmânıñ (6) ḥaqqığa sezâ-vâr mihmân-dârlıkğa lâyıq bola'lmas sin. Baqqıl ki her ayda neççe def'a (7) mihmân kıla sên, ol-ki beş mertebe kılurunıñ bir mertebe kılgıl. Ve beş def'ada bolur (8) ḥarcnı bir def'ada kılgıl, tâ sêninğ mihmân-dârlıgıñğ 'aybdın ḥâlî bolğay ve 'ayb (9) izdegüçilerninğ sêndin tilleri kısqargay.

Kaçan-kim mihmânlar sêninğ öyünğ- (10) ge kelseler her birige öz lâyıqığa baqıp pîş kélgil ve her qaysığa öz ḥâlîğa çağlık (11) yavuğluk 'izzet-dârlık kılgıl. Çünân-ki Ebû Şekûr-ı Belhî aytur, **nazm:**

Ki êy döst (12) mihmân sañğa bolsa döst

Anğa mîzbânlıknı kılgıl dürüst

Eger mîveninğ vaqtı (13) bolsa nân yemesdin ilgeri höl mîve keltürgil. Andın kin bir sâ'at tevaqquf kı. (37b/1) Andın kin ta'âm keltürgil ve sin anda olturmağıl, tâ mihmânlar aytsalar ki (2) olturgıl. Ammâ sa'âdet bilgil ve aytğıl ki "Mên hizmetinğizlerni kılay, sizler (3) ta'âmğa meyl kılınğızlar." Ve çün olturgıl dip tekrâr kılsalar olturgıl ve olar birle (4) ta'âm yegil. Ammâ hemmedin pâyân olturgıl. Eger mihmân uluğlardın bolsa olturmağan (5) ḥübrağdur.

Ve her sâ'at di<me>gil ki "Yahşı tenâvül kılınğ, hêç neme yemedinğiz" ve "Mêndin (6) ḥacıl bolmanğ" ve "Mên sizinğ lâyıqınğızda mihmân kıla'lmadım, meger kim yene kılgay-mên". (7) Mundağ sözler ehl-i himmetlerninğ sözi irmesdür, bu sözler neççe yılda (8) mihmân kıladurğan kişilerninğ sözidür. Mundağ sözlerdin mihmânlar (9) ḥacâlet tartıp sîr bolğunça ta'âm yemesler. Ve sêninğ mihmân-dârlıgıñğdın sîr (10) bolmay ketseler <lâyıq> irmesdür.

Ve Gılân şehriniñ resmi mañğa bisyâr ḥüb köründi. (11) Kaçan-kim mihmân çırlap keltürse avval küzelerde su keltürüp qoyarlar. Şāḥib-i (12) ḥāneninğ hizmet-kārların kişi anda turmağay, meger bir kişi yırağrak cām keltürge- (13) li ve cām alğalı turğay. Tā her qaysı mihmânlar öz ḥ^wāhişleriçe āb ta'âm yegeyler. (38a/1) İlig yuğandın kin gül-āb 'ître keltürüp ḥōş-būyluk kılgay. Ve mihmân- (2) larnıñ hizmet-kārları ve qullarığa yahşı pîş kélğey, tâ yahşı at çıkmak (3) olardın āşkārā bolur. Ve

hōş-āvāz hāfızlar ve ü:stād-ı muğannīler hāzır (4) kılğıl. Ve muzāb mihmān aldığa keltürsenğ obdanını tafip keltürgil. (5) Mihmānlar irtedin aḥşamğaça nān yemegeyler. Bolğaylar ki şarāb, semā' obdan (6) bolğay. Tā in-ki mihmān-dārılıqdın yemek içmekde naḫş bolsa şarāb semā' - (7) nıñ ħūbluğı ma'lūm bolmağay.

Ve dīger ol-ki şarāb içgen günāhdur. Ve çün (8) günāh kıılır bolduñg, bī-meze günāh kıılmağıl ki munda içgen şarābnıñ ayağı (9) kıyāmetde yer tayağınıñ lā-aḫallığa irzige. Şarāb ki içer sin obdanını (10) içgil. Nağme ki eştür sēn, obdanını eşitgil. Eger ḫarām işni kıılsañg (11) kişige yaḫşılık kıılğıl. Ol cihānda güneḫ-kārılıqda tursañg bārī bu cihānda (12) ḫalk ara 'ayb ve yaman atlıg bolmağay sin.

Her nē kim aytım, kıılır bolğay sēn. Līkin (13) mihmānnıñ ḫaḫkıda hīç sēniñ ḫaḫkıñg yok; ammā mihmānnıñ sēnde tola ḫaḫkı bar. (38b/1) Çünānci andağ keltürüpdürler kim: Şāḫ Muḫleniñg bir oğlu bar irdi. Mañşūr (2) Temīmīniñg oğlu, Naşra digen vezīrga Başranıñg ḫāki:mlıgını bērdi. Bir yıldın kin (3) keltürüp ḫesāb soradı. Ve Naşra bisyār dünyā-dār kişi irdi. Ḥalīfeniñg (4) köñglide ṭama'ı bar irdi. Ḥesāb kıılışturdılar. Bisyār māl cem' boldı. Pādşāḫ (5) Muḫleniñg oğlu didi: "Bu mālını bērgil, bolmasa zindānga salur mēn." Naşra didi: "Ėy (6) mevlānā mēniñg emvālim toludur. Ammā el-ḫāl hāzır imes. Mañga bir ay emān bērgil. Munçalik (7) emvāl üçün zindānga tüşmegim lāyık imes." Pādşāḫ Muḫleniñg oğlu bildi kim rāst (8) aytadır. Munça mālını bērmek Naşr<a>'ge müşkil imes. "Emīrū'l-mū'minīndin fermān yoḫdur (9) kim bu emvālını bērmey yanıp öz cāyınğga bargay sin. Tā bu mālını edā kıılğunça mēniñg öyümde (10) oturup mañga mihmān bolğıl." Naşr<a> didi: "Fermānıñızdın çıkmas-mēn" dip bir ay (11) Muḫleniñg öyide maḫbūs olturdı.

İttifāken māḫ-ı ramazān irdi irse Muḫle didi: (12) "Naşr<a>'nı çarlağıl tā her kiçe rūzeni mēniñg bilen iftār kıılsun." Naşr<a> bir ay rūzeni (13) Muḫle bilen hem-rāḫ iftār kııldı. Vaktī 'ıyd kııldılar. Nēççe kün ötti, Muḫle kişi iber- (39a/1) di-kim "Ol mālın te'ḫīr taptı. Bu işniñ tedbīri nēdür?" Naşr<a> didi-kim: "Mēn (2) bu mālını edā kıılıpdur mēn." Muḫle didi: "Bu mālını kimge bērdiñg?" Naşra didi: "Sañga bērdim." (3) Muḫle bu sözdin āşüfte boldı. Ve Naşr<a>'nı çarlap didi-kim: "Ėy ḫ^wāce mañga ol mālarnı (4) kaçan bērdiñgiz?" Naşr<a> didi: "Ārī sañga naḫd altun bēr<me>dim, līkin bu māḫ-ı ramazān (5) içinde sizniñ nānıñızını yēdim, bir a:y sizniñ mihmān-dārılıkıñızda iftār kııldım. (6) İmdi-kim 'ıyd boldı, mihmān ḫaḫkıda uşbu mudur kim mēndin zer tiler siz?" Bu söz- (7) din Muḫleniñg oğlu küldi ve didi: "Ḥaṭṭ-ı resīde alğıl ve kētgil. Bir a:y mihmān (8) ḫaḫkı müzdini mēn sañga bērdim. Ve mēn sēniñg üçün

bu mālın emīrū'l-mü'minīnge (9) bērip edā kılğumdur.” El-kışsa Naşr uşbu sebebdin zeredin kutuldu.

Bes (10) ēy oğul, mihmāndın köp minnet kötergil ve mihmānga tāze-rüy ve çirāyı (11) oçuk bolğıl. Velīkin muzāb kem içgil, mihmān kaşıda mest bolmağıl. Çün (12) bilsenğ ki ḥalāyık hemme mest boldılar, ol vaqtıda özünğni mest körsetgil. (13) Dōs<t>larınğni ḥōş-ḥūyluk birle yād kılğıl. Ammā bīhūde külmegil. Bīhūde külgen (39b/1) dīvānelikniñ ikkinçi nev'idür; çünānçi kem-ḥandelik siyāşatniñ ikkinçi nev'i- (2) dūr. Vaqtī-ki mihmān öyge yanmağni ḥ^wāhiş kılsa bir mertebe, ikki mertebe tevāzu' birle (3) aytğıl ki “Munda ḵonsanğız, bu kiçe ḥizmetinğizni kılğumdur.” Eger ḵabūl kılmasa, andın (4) tola asılmağıl. Yumşak ve mihr-bānlık birle ruḥşat bērgil.

Ve eger ḥizmet-kārniğdın (5) birde biri mihmān kaşıda ḥaṭālık iş kılsalar ḡazab kılmağıl. Ayتماğıl (6) ki “Bu işinğ yaman, bu işinğ yaḥşı.” Eger çendī-ki fesend bolmasa hem mihmān barıda (7) şabr kılğıl. Mihmān yüz minğ mehāl <ḥaṭā> kılsa ve bī-ma'nā sözlese anğa hergiz i'tirāz <kılmağıl>. (8) Ḥürmetlig <bolğıl> ve uluğlağıl. Çünānçi kēltürüpdürler kim, **ḥikāyet**:

Bir vaqt (9) Mu'tasım ḥalīfe' ki Rūm pādşāhı irdi. Bir güneh-kārniñ başını kēsmekge buyurdu. (10) Güneh-kār didi: “Emīrū'l-mü'minīn be-ḥaḵḵ-ı Ḥudā ve resūl-i Ḥudā ki mēni bir cām su birle mihmān (11) kıl ki teşnedür mēn. Andın kin her nē buyursanğ fermān sēniğdür.” Ḥalīfe sevgend (12) birle anğa su buyurdu. Güneh-<kār> sunı içti ve ‘Arab tili birle bu du:‘ānı okudı: (13) “*Keşsera'l-lahu ḥayreke*”³⁷. Ėy emīr, mihmānnı öltürmek vācib bolsa fermān (40a/1) kıl ki öltürsünler. Ve ger nē, ‘afv kılğıl kim sēniğ aldınğda tevbe kılay.” Ḥalīfe didi: (2) “Rāst didinğ kim mihmān ḥaḵḵı uluğdur. Sēni ‘afv kıldım. Tevbe kılğıl ki mundın (3) kin bu günāhnı kılmağıl.” Ol kişi tevbe kıldı. Ḥalīfe anı āzād kıldı.

Ammā bilgil ēy (4) oğul, ki mihmānnıñ ḥaḵḵı vācibdür; līki:n mihmānī bolğay-ki mihmānlıkğa, “Mihmān (5) ḥaḵḵını ber-cā kēltürey” dimekge irzigey. “Mihmānım” dip tevāzu' ikrām kılğalı yarağay. (6) Andağ bolğay-ki her nā-ehl ve nā-kesni öyünğge alıp barmağay sin. Ve bilmek kērek (7) kim bu mihmān-dārlik tevāzu' ve ikrām<i>nı kaydağ kişiye kılğuluk, kaydağ kişiye (8) kılmağuluk.

Ve eger mihmān bolsanğ uluğlukğa ve ḥükümet<ge> naḵş kişiniñ mihmān- (9) dārlikğa barmağıl. Eger mihmān-dārlikğa barur bolsanğ tola gürisne barmağıl,

³⁷ “Allah hayrını arttırsın.”

(10) tola kırsağıñg tok hem barmağıl. Hêç nême yêmesenğ şāhib-i hāne āzār tapar (11) ve eger tola yêsenğ kırnı yaman atanmak zebūndur. Ve eger mihmān-dārılıkğa barsanğ (12) bir yêrde olturğıl ki öz cāyınğ ve öz ornuñg bolğay. Eger bargan öy (13) āšnāyınğ öyi bolsa ol öyde sêniñg meşğüllüğüñg bolsa ta'ām yemek (40b/1) ve mi:zāb içmek lāzım kelse ta'ām ve şarāb üstide her kışını işğa buyurmağıl. (2) Ve şāhib-i hāneniñg hizmet-kārlarığa dimegil ki “Ëy falānī bu tabaķnı mundın (3) alıp anda kıoyğıl” veyā “Bu işni kılğıl” dip mihmān-ı fużūl bolmağıl.

Ve kışiniñg (4) ayakığı şerīk bolmağıl. Ve nökerleriñge zelle bêrmegil. Ve mest harāb bolmağıl. Meclisdin (5) andağ kıopğıl ki yol yörgünçe mestlik eşeri sênde feydā bolmağay. Ve ança bo- (6) lğay-ki sêniñg çehrenğ hālāyık çehresidin özgeçe bolmağay. Ve mestlikni (7) öyünğde tamām kılğıl.

Bir kıadeh mey içsenğ sêndin kıçikler eger yüz günāh (8) kılsalar, eger çendī-ki edeb bêrmek lāzım kelse hīç kışıge edeb bêrmegil. Kışı anı (9) <edeb> kıatārıda sanamaslar, bed-hūylukğa bed-nām kıılurlar. Her nê kılsanğ 'arak içmesde (10) ve saklıkda kılğıl, tā bilgeyler ki bu iş kıaşdendür ve bed-hūy dimesler. (11) Mest <bolsanğ> hemme işni bed-hūylukdın bilürler. Çünāñci aytıp durlar. *El-cünūnu* (12) *fünūr*³⁸. Ya'nī dīvāne nêççe kısm bolur. Mestlik dīvānelik<niñg> bir kıismıdır.

(13) Mestlikde tola sözlegen hem bed-hūylukdındur, tola kıol birle çabak (41a/1) çalğan ve kıars sokқан, ayağını yerge tola sokқан, lāzım imes işlerni (2) kıılmaq huş-yārlıkda bed-hūyluk kıatārıda bolur. Bes bu cümledin mên her nêmerse- (3) ge mestlik cünündin didim. Ol hālda mest harāb bīgāne il arasığa (4) zinhār barmağıl; meger ehl-i 'ıyālınğ ve hizmet-kārlarıñg kıasığa bargıl.

On (5) üçünçi bāb: Nerd şatranç oynamaķnıñg beyānıda.

Bilgil êy oğul 'Arab (6) zebānı birle aytıp durlar kim: *El-mizāhu muķaddimetü 'ş-şerī*³⁹. Ya'nī hezl muķāyebe yaman (7) fi'llerniñg avvalıdır. Huşūşen savuk ve nā-hōş hezl kıılmaq dın kıudretiñg (8) bardur, perhīz kılğıl. Ve eger hezle muķāyebe kılsanğ hem mestlik vaktıda kıılmağıl (9) ki yamanlık ziyāde feydā bolur. Muķāyebeniñg tolarakı yamandır. Ve nā-hōş ve nā- (10) ma'kül hezl muķāyebe, mestlik ve huş-yārlıkda, nerd şatranç oynarda şerm (11) tutğıl. Ve perhīz kılğıl ki her ikki vaktıda ikkile kışı hacīl bolur. Muķāyebeni köter- (12) mesler.

³⁸ “Delilik çeşit çeşittir.”

³⁹ “Mizah, şerrin başıdır.”

Ve nerd şatranç oynamaknı ‘âdet kılmagıl. Eger oynar bolsanğ (13) ta’înlık vaqtıda oynamagıl. Ve <pul> koyup oynamagıl; meger kim kuş bərişmek ve (41b/1) mihmân kılışmak üçün oynagıl. Zinhâr pul altun kümüş birle oynamak (2) kumârdur ve kumâr oynamak harâmdur. Egerçi obdan oynasanğ hem kumâr-bâz- (3) lık birle meşhûr kişiler birle oynamagıl ki sin hem kumâr-bâzlık birle (4) şöhrat alur sin.

Özünğdin uluğ kişi birle oynar bolsanğ şeş- (5) hâlnı avval sin atmagıl, uşol atğay. Ve mestler ve bed-hüylar ve horun (6) kişiler birle oynamagıl, tâ arağa dü:şmenlik tüşmegey. Ve şeş-hâlnı (7) harîf birle cedel kılmagıl. Şeş attınğ yâ hâl attınğ dip and içmegil. (8) Egerçi sin râst aytsanğ hem yalğan ayttı digüsidür.

Ve hemme yaman- (9) nınğ ve bed-hüyluk başı hezl muţāyebedür. Hezl muţāyebedin perhîz kıl, (10) egerçi hezl muţāyebe kılmak ‘ayb ve günâh irmesdür. Çünānçi Hâzret-i (11) Resûl ‘aleyhi’s-selām hem muţāyebe kılmur irdiler. Hâbarda kēlipdür kim hâzret-i (12) ‘Āyişe *razia’l-lahu ‘anhānıñ* hizmet-kārıların bir pîr-zeni bar irdi. (13) Bir kün Resûl ‘aleyhi’s-selāmdın sordı-kim: “Yâ resûla’llah mēnıñ yüzüm (42a/1) behiştîlernıñ yüzige oğşar veyâ düzağhîlernıñ yüzige oğşar? (2) Hâzret-i Resûl ‘aleyhi’s-selām didiler kim: “Hêç qarı hatun behiştge (3) kirmegüsidür.” Ol hatun dil-teng bolup bisyâr yığladı. Hâzret-i resûl (4) ‘aleyhi’s-selām didiler: “Tola yığlamağıl. Mēnıñ sözüüm hilâf bolmagusıdır. Mēn (5) râst aytadur mēn ki hêç qarı hatun behiştge kirmegüsidür. Anıñ (6) üçün-ki kıyâmet küni hemme hālâyık gūrların yigit ve cūvān kıparlar.” Bu sözni (7) eştip pîr-zennıñ köñgli hōş boldı.

Bilgil ki hezl muţāyebe kılmak revā- (8) dur. Ammā fuğş ve nā-ma’kūl dimek revā imesdür. Bes eger nā-ma’kūl muţāyebe kılsanğ (9) ve disenğ özünğdin kiçikge kılmagıl, tâ özünğninğ çoñglukı ve salţanatı (10) anıñ cevābıda red bolmagay. Ve eger nā-çār dimek ve kılmak lâzım kēlse özünğninğ (11) himmetinğlarığa bakıp digil, tâ olar cevāb diseler ‘ayb ve yaman bolmagay. (12) Her hezl muţāyebe ki kılmur sēn silig ve ma’kūlğa eşittürüp digil. Nā-ma’kūl dimek- (13) din perhîz kılğıl, her çend muţāyebe nā-ma’kūlsız bolmas. Ammā hezl muţāyebe kişini bî-ğadr (42b/1) ve bî-i’tibâr kılmur. Ve her nē dēsenğ anı eşitür sin. Ve hālâyıkdn anı köz tutğıl kim (2) sēndin hālâyıkğa nē yetipdür.

Ve hêç kişiler bile ceng ve uruş kılmagıl ki uruşmak (3) uluğlar işi irmesdür. Belki hatunlar ve kiçik beçeler işidür. Bes eger kişi bile uruşmak (4) ittifağ tüşüp ceng kılsanğ her nē bilsenğ ve her nē digeli kudretinğ bolsa dimegil. (5) Uruş ve cengni

andağ kılğıl ki āšnālîkğa hem yol ƙalğay. Ve derhāl tükeydurğan (6) uruşnı uzak ƙuşūmetge salmağıl. Ƙuşūmet<ni> nā-murād yaman ƙalknıñğ ‘ādeti (7) bilgil. Ve ‘ādetlernıñ obdanı tevāzu’dur ki tevāzu’ Ƙudā’nıñğ bendege bergeñ uluğ (8) ni’metidür. Ve kişige ƙased kılmağıl. Ya’nı kişiniñğ menfa’atige elem-nāk bolmağıl. Bīhūde (9) sözlerni dimegil ki bī-delīl “Mēn ir!” digenni mertebesidin tüşürür.

Ammā bilgil (10) ki şarāb içmek ve hezl muṭāyebe ƙılmağ yigitler işidür. Bu işlerni ƙılurda (11) öz çağ ve endāzeside ber-tarīka içgey kim içse içgey ve terk ƙılsa hem ƙıla’lgay. (12) Eger ‘aqlıñnı işğa buyrusañğ şarāb içmek ve hezl muṭāyebe ƙılurda bir nēççe söz (13) didim-ki muƙaddemler aytıp ötüpdür, anğa baƙğıl.

İmdi-kim bir nēççe söz ‘ışƙ ve ‘āşı:ƙlıƙnıñğ (43a/1) bābıda ança kim bilgenimdür, aytur mēn ki kōñğülge müteşaddīlik bisyār müşkil çü.

(2) **On törtünçi bāb:** ‘İşƙ kesb ƙılmağ ve ‘āşı:ƙ bolmağnıñğ beyānıda.

(3) Bilgil ey oğul tā kişi laṭīf bolmağunça ‘āşı:ƙ bolmağusıdur. Anıñğ (4) üçün-ki ‘ışƙ özi laṭīfidür. Ṭab’nıñğ leṭāfetidin feydā bolur. Çünānçi (5) aytıpdurlar: *Min eşberre ābāhū femā zulm*⁴⁰. Her kişi atasığa oḥşasa anğa zulm (6) yētmegüsidür. ‘İşƙ laṭīfidür ki ṭab’nıñğ luṭfıdın peydā bolur. Luṭfıdın (7) laṭīf toğulsa anğa hēc ṭa’n yētmegüsidür. Körmes-mü sēn-kim ƙarılardın (8) yigitler tolarak <‘āşıƙ> bolurlar. Anıñğ üçün-ki yigitlernıñğ ṭab’ı laṭīfrağ (9) ve nāzü:k bolur. Ve yēne debeng ğalīz ṭab’, horun kişi hergiz ‘āşı:ƙ bola’lmas. (10) Anıñğ üçün-ki ‘ışƙ andağ ağıƙıdür ki nāzü:k rüḥlarğa tolarak vāƙı’ (11) bolur.

Cehd ƙılğıl ki ‘āşı:ƙ bolmağay sin. Ve ‘āşı:ƙlıƙdın perhīz ƙılğıl ki (12) ‘āşı:ƙlıƙ belā ve mihnetliğ işdür, ƙuşūşen pulsızlıƙ ve nā-murādlıƙ kün- (13) leride. Her ‘āşı:ƙ ki pulsız nā-murāddur, ƙarı bolsa hergiz murādığa yētmes. Çünki (43b/1) ğaraž puldın bölek nēme bile ḥāşı:l bolmas. Bes öz ƙanını özi içgeli (2) yörgenge oḥşa. Çünānçi bu ma’nāda aytadur mēn, **nāzm:**

Pulsuzluğum èyledi mēni (3) şīfte-ḥāl

Pul yokluğıdın naşībim olmadı vişāl

‘Ālem ili içre bu meşel- (4) dūr meşhūr

Pulsuz kişi bāzārğa çıƙmağda vü vebāl

⁴⁰ “Babasına benzeyen kişi zorluk çekmez.”

Bes eger vaqtı ki ittifāk (5) bolup bir kişining 'ışk muhabbeti könglünġni hōş kılsa ol vaqtıde könglünġ (6) feyide bolġıl. Hemıse köngülni 'ışk muhabbetge meşġül tutmaġıl. Ve dāyim nefis (7) h^wāhişığa ṭābi' bolmaġıl. Çünki bu yaŋlıġ bolmaġ 'ākı:llar işi irmesdür. (8) Çünki 'āşı:k bolġan hālk yār vişāl içre 'ıyş 'işret cāmını tatarlar veyā (9) firākınınġ derd miḥnetige irzimes. 'Āşı:kınınġ avvalkı lāzimesi derddür. (10) Köngül derdi ve renci her çend hōş mübārek, ammā eger firāk içre bolsaŋg hemıse (11) 'azābdadur sin. Ve eger vişālda sin ve ma'sūkunġ sēninġ ḥālınġdın ḥabar-dār (12) bolsa hem işdin ḳalġanınġdur. Ma'sūkunġnġ hūy vaż'ını körgende anı vişāl (13) bilmes sin. Eger vişāl bolup andın kin firāk bolsa ol firāk vişāldın (44a/1) yamanraqdur. Eger ma'sūkunġ ferişte bolsa hem hēç vaqtıde ḥalāyıkınınġ melāmeti- (2) din ḥālī bola almas sin kim 'ālem hālkığa 'ādet bu yaŋlıġ cārī bolupdur. (3) Tā ki ḳudretiŋg bariça özünġni toḥtatġıl, 'āşı:kılıkdın perhīz ḳılıġıl ki ḥired-mend (4) ḥükemālardın özge kişi 'ışkdın perhīz ḳıla almapdur. Çünki mümki:n irmesdür.

(5) Körmek birle bir kişige 'āşı:k bolġay. Avval köz körer, andın kin köngülge fesend (6) bolur. Vaqtı-ki köngül fesend ḳıldı, ṭab' anġa māyıl bolur. Ol vaqtıde körüşmekni (7) taḳāzā ḳılır. Eger sin nefsinġ h^wāhişığa barıp köngülni anġa ṭābi' ḳılsaŋg (8) yēne körmekninġ tedbīrini ḳılmaġ lāzım kēlür. Vaqtı ki körmek ikki mertebege yētse (9) ṭab' ninġ meyli ziyāde bolur. Köngülninġ ārzūsı ġālī:b bolur. Vaqtı ki üçünçi (10) körmek müyesser bolsa sözleşmek araġa tüşer. Vaqtı ki sin bir söz disenġ (11) ol cevāb aytsa çarḥ birle ṭınābġa oḥşar ki cümleī 'aql hūş fehmi ḥiredinġ (12) anġa bend bolur ve hem işler ḳalur. Andın her çend özünġni tartġan birle toḥtata almas (13) sin ki ol vaqt iş ḳoldın kitgen vaqtdur. Kündin küŋge 'ışk ziyāde (44b/1) bolur. Ol vaqt nā-çār köngülge ṭābi' bolmaġ zarūr bolur.

Ammā eger avvalkı künlerde (2) özünġni saḳlasaŋg ve köngül taḳāzā kılsa köngülni 'aqlınġge tapşur, (3) tā sēninġ aldınġda anınġ atını tutmaġay. Ve sin könglünġni yēne bir nēmersege (4) meşġül ḳılıġıl. Nefsinġ h^wāhişini ber-dā def'-i şehvet ḳılıġıl. Ve közünġni (5) anınġ cemāl-i dīdārıdın baġlaġıl. Ya'nī ḳaramaġıl. Köngül renci her ḳanča bolsa bir haftadın (6) ziyāde bolmas. Velīki:n bu yaŋlıġ bolmaġ ve ḳılmaġ her kişininġ ḳolıdın kēlmes, (7) me<ge>r kerek kim 'āqıl ve dānā bolġay.

Tā 'ışk renc miḥnet aġrıġıda andaġ-ki şaḳ (8) aġrıġıdur ki Muḥammed Zekerıyyā-yı ḥakīm *Ḳānūn* digen kitābda bu aġrıġnıŋg sebebinı ve dā- (9) rūsını zıkr ḳılıpdur. Çünānçi dāyim rūze tutmaġ, aġır yük kötürmek ve yırak sefer (10) ḳılmaġ,

hemîşe bedenni renc meşakkatde tutmaq tola mücāma‘at kılmak ve yene munğa oħşa (11) nēmerseler birle devā aytıpdurlar.

Bir kişini dōst tutsanğ ki anı körmekge (12) tābi‘ bolsanğ ve aldınğda hıżmetge rāzī bolsanğ ol vaqt andağ ‘āşı:k (13) revādur. **Şeyh Ebū Sa‘īd** Ebu‘l-Ḥayr *rahmetu‘l-lahi ‘aleyhi* aytıpdurlar: “Ādemī-zādınñ (45a/1) tört nēmersedin çāresi bolmas. Avval nān-ı helāl. İkkinçi halk-ı muvāfık- (2) ahvāl. Üçünçi oltururğa mekân, egerçi vīrāne bolsun. Törtünçi yavuk (3) hıżmet-kār, egerçi cānāne bolsun. Her kişi öz çağ ve endāzesige bakıp (4) helāl izdemek kerekdür.” Ammā dōstluk bölekdür ve ‘āşı:klık bölekdür. ‘Işk (5) muḥabbetde kişige hōşluk kem vākı‘ bolur. Çünānçi muşannif aytur, **beyt:**

‘Işkınğ (6) otı hōş durur mañga èy dil-keş

Hırmen yene kim kördi köyer otı hōş-èş

(7) Bilgil ki kişi dōstlukda hemîşe hōş bolur. Ammā ‘āşı:klıkda hemîşe derd miḥnet- (8) de kün köçürür. Eger yigitlikde ‘āşı:k bolsanğ ma‘zūr sin ki her kişi bile (9) yaşdur, yigitdür dip ma‘zūr tutar. Cehd kılğıl ki pīrlıkda ‘āşı:k bolmağay (10) sin ki hēc ‘özr yoktur. Ve eger ‘avāmu‘n-nāsdın bolsa fi‘l-cümle āsāndur. Ammā (11) pādşāh bolsanğ zīnhār ‘āşı:klık işini endīşe ve zāhiringde könğölñi (12) anğa bağlamağıl ki pādşāhlarğa ‘ışk işi ve ‘āşı:klık verzi:şi di:şvārdur.

(13) **Andağ eştipdür mēn-ki** bubam Şemsü‘l-Me‘ālī⁴¹ aldıda ḥabar kēltürüpdürler kim (45b/1) Buḥārā<lığ> bir sūdā-gerinğ hōş-rüy zībā-cemāl bendesi bar, bahāsı ikki miñğ eşrefī. (2) Aḥmed Sa‘īd emīrge ma‘lūm kıldı-kim bir kişi iberip ol ğulāmñı satğın alıp (3) kēltürgey-miz. Emīr didi: “Özünğ bargıl.” Aḥmed Sa‘īd Buḥārāğa kēldi ve bende- (4) fūrūşğa fermān kıldı. Tā ol ğulāmñı ḥāzır kıldılar, Aḥmed Sa‘īd miñğ ikki yüz eşrefī- (5) ge alıp Gürgān şehrigē emīrningē aldığa kēldi. Emīr ol ğulāmñı kördi ve fesend (6) kıldı. Ol ğulāmğa destār kiydürdi.

Tā nēcçe rüzgār ötti, emīr bir kün ilginı yudı (7) érse ğulām destār kenāresin tutup bērdi. Emīr ilgin irtip qolğa bērgünçe nēcçe (8) ğulāmğa karaladı, meger kim emīrningē közige hōş köründi. Ve çün sā‘ati ötüp (9) irdi. Ebu‘l-‘Abbās ki vezīri irdi, anğa didi ki “Mēn bu ğulāmñı āzād kıldım ve falān (10) şāhrānı anğa bahş kıldım. Ḥaṭ mühr kılıp bērgil ve şehrdin bir gedānıñğ kızını anğa (11) alıp bērgil, öyide oltursun,

⁴¹ “Şemsü‘l-Me‘ālī” yazılmış, “Şemsü‘l-Me‘ālī” olacak. Bu isim metinde daimen yanlış surette “Me‘ālī” olarak geçmektedir, bunlar “Me‘ālī” olarak düzeltilmiştir.

tā saḳal çıkkunça öyidin taşkarı çıkmason.” (12) Vezîr didi: “Her nê fermânınığızdur andağ kılay. Ammā pādşalıqıñız iktizâsıça mên bende<ge> (13) ızhâr kılsañız ki bu işdin maqşûduñız nêdür?” Emîr didi: “Bu künde mêninğ aḥvâlîm (46a/1) bu yañlığ bolsa, ya’nî ‘âşık bolsam hûb imesdür ki pādşâh yêtmîş (2) yaşar bolğanda ‘âşık bolğay. Ve mañga lâzımdur ki yêtmîş yıldın kin Hudâ- (3) y *te’âlâ*ñınğ bendelerininğ ḥâlını obdan tutmaqğa meşğûl bolmaq ve re’âye- (4) lerni şalâḥğa keltürmek ve leşker ḥâlının ḥabar-dâr bolmaq ve yurt barasında yaḥşî (5) memleket-dârlık kılmak. Bu cümle işlerni mên kılmak lâzım turup mên. ‘İşk (6) oynamakğa meşğûl bolsam Hudây *te’âlâ*ñınğ dergâhıda ‘özr ayturğa tilim qalma- (7) gusıdur. Ammā yaşlar ve yigitler her nê kılsa ma’zûrdur. Ammā yaş bolsa hem ‘ışk (8) zâhir kıлмаған hûbdur. Siyâset tarîkı ve hükûmet rûsûmını saḳlağan (9) hûbdur.”

Hikâyet: Sulṭân Mes’ûdnıñ on ğulâmı bar irdi. Hemme (10) h^wâş câme-dâr irdi. Bular arasında bir oğul bar irdi. Anı Nüştekin (11) dêr irdiler. Mes’ûd anı köp döst tutar irdi. Nê-çend yıl ötti irse hîç (12) kişi bilmedi ki sulṭân bu oğuldın qaysını döst tutadur. Çünki her nê (13) i:ltifât kıılır bolsa on oğulğa yeksân kıılır irdi. Her oğul ğümân kıılır irdi-ki (46b/1) pādşâh mênî döst tutadur. Ammā bu arada pādşâhnıñ maqşûdı uşol Nüştekin (2) irdi. Tâ bu aḥvâl birle beş yıl ötti. Bir kün pādşâh mestlikde didi-kim “Ḥazret-i (3) Maḥmûd-ı enşâru’l-lah⁴² ber-ḥâne muḥabbet in’âmıdın Ayâzğa buyurup irdiler ki (4) bukün uşol tarîkanı Nüştekinge fermân yêtgürünğler, tâ qabûl kııl- (5) ğay.” Andın kin ma’lûm ve müşahḥaş⁴³ boldı-kim pādşâhnıñ maqşûdı (6) ol oğullardın Nüştekin irmiş.

İmdi êy oğul, her çend (7) mên sañga bu kışşalarını beyân kıldım ki eger bu aḥvâl sañga ittifaḳ tüşse (8) mên bilür mên-kim mêninğ sözümge ‘amel kıılmas sin. Mên hûd öz başımğa (9) kêlgenni beyân kıldım. **Beyt:**

Her âdemî kim ḥay <u> nâṭık bolğay

Elbette çü ‘Azrâ (10) belki Vâmık bolğay

Ger mundağ imes bolsa münâfık bolğay

İrmes durur (11) âdem ol nê ‘âşık bolğay

⁴² “Āsāru’l-lah” yazılmış, “enşāru’l-lah” olmalı.

⁴³ “مُشَاحَّصٌ” yazılmış, “müşahḥaş” olmalı.

Her çend mên sanğa didim-ki sên munğa ‘amel kılma- (12) ğıl. Cehd kılğıl ve sa’y kûşî:ş körgüzgil, tâ ki ‘âşî:k bolmağay sin. (13) Bes eger bir kişini dōst tutsanğ bolğay-ki dōstlukğa irzige. Ma’şûk (47a/1) Eflâtûn yanğlıĝ dānā bolmaķı lâzım irmes. Lîki:n bolğay-ki endî:k ‘aql (2) fehmi idrâki bolğay. Ve bilür mên-kim Yûsuf ibn-i Ya’kûb ‘aleyhi’s-selām yanğlıĝ hem bolmağay-ki (3) muḥabbetninğ lezzeti ve ḥalāvetini kōnĝlide tapıp bilgey, tâ ḥalāyık tilidin melāmet (4) yètmegey ve ‘ōzr qabûl bolğay-ki ḥalk birbirige ‘ayb qoymağdın ḥālî bolmağay. (5) Çünān-ki bir kişî yēne bir kişidin sordı-kim “Hēç ‘aybınğ bar-mu?” Ol didi: “Yok.” (6) Yēne didi: “‘Ayb izdegüçi sanğa bar-mu?” “Tola bardur.” Didi kim “Eger mundağ (7) bolsa bilgil ki hemme ḥalkdın sin ‘ayblıĝraqdur sin.”

Ve dīĝer ol-ki (8) eger kişininğ mihmān-dārlıĝıĝa barsanğ ma’şûknı özünğ birle alıp barma- (9) ĝay sin. Eger alıp barsanğ bīĝāneler qaşıda anğa tola meşĝûl bolmağıl. (10) Ve anğa kōnĝûl baĝla<ma>ğıl ki anı bīĝāne lâyık kōrmes. Ve hemmeninğ kōzige sanğa (11) kōrūngen-dik⁴⁴ obdan kōrūnmekini ḥ^wāhiş kılmağıl. Çünānçi şā’ir aytıpdur, (12) **naẓm:**

Hālīm nē kēçĝüsidür ḥalk içre cilve èylep

Mēn ḥaste kōrgeni-dik (13) il kōzige kōrūnsenğ

Çünānçi sēninğ kōzünğge hemmedin ḥūbrağ kōrū- (47b/1) rünmesi revādur. Ammā özĝeler kōzige yamanraq kōrūngeni ḥūbdur. Ve dīĝer, her (2) zamān anğa mīve bērmegil. Ve her sâ’at aldınğĝa kıçkıрмаğıl. Ve anınğ qulaĝıĝa pinhān (3) söz aytmagıl. Ayday-kim ḥōd sanğa sūd ziyāndın ve nefsi ḥ^wāhişidin (4) sözleydür mēn kim ḥalāyık ol ḥālnı bilseler ḥūb bolmağusıdur.

On (5) bēşinçi bāb: Mücāma’at kılmaķnınğ beyānıda.

Èy oĝul her kişî birle (6) mucāma’atge meşĝûl bolmağıl. Çünki āb-ı menî ki sēndin cūdā boladur, bir (7) cān-ı ādemninğ uruĝı bolur kim ol zāyi’ bolmağay. Bes eger mucāma’at kılsanğ (8) hem bārî mestlikde kılmağay sin kim bisyār ziyānlıĝdur. Ammā vaķt-i ḥumārda (9) kōp menfa’atlıĝdur. Ammā ḥ^watunlarınğ her nēççe tola bolsa öz meylinğni (10) bir tarīqada tutğıl. Her biridin behre-ver bolğay sin. Tā birde biri dū:şmen (11) tutmağay. Çünān-ki tola mucāma’at kılğan ziyānlıĝdur, her vaķtî-ki

⁴⁴ “Körüngek-den” yazılmış “körüngen-dik” olması gerekiyor.

mücāmaʿat (12) kılsanğ iştiḥā kēlgende kılgıl. Tekellūf birle kıлмаğıl ki köp ziyānlıǵdur.

(13) Ammā mucāmaʿat kılmak iştiḥā birle bolsun ḥ^wā bī-ištiḥā bolsun çillede ve (48a/1) temmūzda yaʿnī ḳatıǵ savuḳda ve ḳatıǵ ıssıǵda bu ikki vaḳtda mucāmaʿat (2) köp ziyānlıǵdur. Huşūşen pīr bolǵan ḥalḳǵa zīnhār perhīz kılmak kerek. (3) Ve mucāmaʿat kılmakǵa hemme vaḳtlardıñ bahār vaḳtı ḥūbdur ki havā muʿtedil, (4) deryālar suyu künden küñge ziyāde cihān ḥōşluḳǵa yüz kēltürgen (5) vaḳtdur. Bes vaḳtī ki ḳarıǵan ādemniñg hem-ḥānesi yaş bolsa (6) anıñg teʿeşşüridin pīr⁴⁵ ādeminiñg bedeni ki şūret ʿāleminde ol hem ziyāde (7) ḳuvvetde ber-kemāl bolur ve tābīʿ-i muʿtedil bolur. Ve temmūzlarda ḳan ziyāde bolur ve āb-ı menī (8) irenler pūştide mucāmaʿatge muḥtāc ve ʿıyş ʿişretge ḥācet-mend bolur. Bes vaḳtī-ki (9) iştiḥā ziyāde bolsa ol vaḳtda mucāmaʿatniñg zararı kemrakdur.

Ve dīger, ḳan aldur- (10) mak hem uşbu yanǵlıǵdur. Ḳudretiñg barıça ḳatıǵ savuḳ ve ḳatıǵ ıssıǵda bu ikki vaḳt- (11) da ḳan almakdın perhīz kılgıl. Ve eger ḳannıñg ziyāde bolǵanını maʿlūm kılsanğ (12) şerīʿat birle muvāfıḳ ṭaʿām birle ḳanǵa teskīn bērgil, tābistānda ve zemistānda (13) vaḳtge ḥilāf kılgı dik nērse yemegil ki ziyānlıǵdur.

Bu barada sözni muḥtaşar kılduḳ (48b/1) ki mundın ziyāde söz dimek kerek irmes irdi *vʿallahu aʿlem biʿş-şavāb*⁴⁶.

(2) On altıncı bāb: Ḥamāmǵa barmaḳnıñg beyānıda.

Ëy oǵul ḳaçan-kim ḥamāmǵa barmaḳ (3) vāḳıʿ bolsa sīr-ṭaʿām barmaǵay sin ki ziyānlıǵdur. Ḥamāmda mucāmaʿat kıлмаğıl. Huşūşen (4) germ-ḥānede cimāʿ kıлмаğıl. Muḥammed Zekerıyyā-yı ḥakīm aytur: “Taʿaccüb kıılır mēn ol kışıge ki sīr- (5) ṭaʿām ḥamāmda cimāʿ kılgay merg-i müfācāt birle ölmegey.” Ammā ḥamām bedenni yahşı iʿtidālǵa (6) kēltürür. Mizācnı obdan tanǵşar. Ḥamāmniñg ḥāşıyyetini beyān kılmak lāzımdur ki ḥükemālar (7) ḥikmet birle binā kılıpdurlar, ammā ḥamāmdın ḥāşıyyetlig ʿimāret binā kılımapdur⁴⁷, ve- (8) līki:n munça ḥūbluḳ birle.

İkki künde veyā üç künde bir defʿa ḥamāmǵa kirgil ve her künde kirmegil. (9) Peylerni ve baǵışlarıñ sust kıılır. Ve ṭabʿ her kün ḥamāmǵa ʿādet kıılır ve eger

⁴⁵ “Pīz” yazılmış. “Pīr” olması gerekiyor.

⁴⁶ “Allah en doğrusunu bilir.”

⁴⁷ “Kıılmakdur” yazılmış. “Kılımapdur” olması gerekiyor.

hamāmğa bir kün kir- (10) mesenğ bedeniñ ağır bolur ve endāmlarınğ yèrik bolur. Bes andağ kılmağ kèrek (11) kim ikki künde veyā üç künde bir merātibе hamāmğa bargay sin, tā bedeniñğa menfa’at (12) kılğay. Halāyık hem sèni basunçuk <bilmegey> ve özini yasamağğa nisbet bërmegey.

(13) Hamāmğa barsanğ avval serdābege kirip ança turğıl ki savuqnıñ te’eşşüridin (49a/1) tabī’atge lezzet yètgey. Andın kin miyāne-hānege kirip anda hem tevaqquf (2) kılğıl kim tabī’at anıñ havāsıdın behre tapğay. Andın kin germ-hānege (3) kirip bir sâ’at olturğıl ve başınğnı anda yuğıl. Ve germ-hānede tola (4) olturmağıl. Tola ziyāde ıssıg ziyāde savuğ su isti’māl kılmağıl. Suvnı (5) mu’tedil kılıp isti’māl kılğıl. Ve eger germ-hāne hālī bolsa bisyār ganīmet bilgil. (6) Ve çün hamāmdın çıksanğ saçınğnı obdan qurutğıl. Andın kin (7) taşqarı çıqğıl ki ol saç birle kişige uçramağ, uluğlar aldığa (8) barmağ bī-edeblikdür.

Hamāmnnıñ fāyida: ve zararını beyān kıldım. Ammā hamām- (9) da su içmek ve ta’ām yemekdin perhīz kılğıl ki köp ziyānlığdur ve (10) müstesķī kıılır. Eger humār-ālūde bolsanğ ziyān kıılmas.

On yèttinçi (11) bāb: Uyquı uyqulamaknıñ beyānıda.

Ëy oğul Rūmnıñ hūkemāla- (12) rı her qaçan hamāmğa kirip çıqsalar cāme-hānede bir sâ’at yatıp (13) uyqulap andın çıkarlar. Velīki:n özge t̄ayifede bu resmī bolmas. (49b/1) Ammā hūkemālar uyqunı mevtü’l-aşğar dipdürler. Ya’nī kiçik ölüm dimek (2) bolur. Çünki uyqulağan kişiniñ ‘ālem işidin āğāhlığı bolmas, līkin (3) ança bar ki nefes alıp uyqulaydur.

Ve tola uyqulağan hūb irmesdür. (4) Bedenni ağır kıılır ve tab’nı yèrik kıılır ve reng-i rūynı tağayyūr bërür. Alta (5) nèmersedür, reng-i rūyğa tağayyūr bërür. Avval nāgehān hōş-vakt bolmağ. (6) İkkinçi nā-gāh bir yolu yègen gam. Üçünçi gāzab. Törtünçi uyqulamağ. Beşinçi (7) mestlik. Altınçı pīrlıqdur ki kişi pīr bolsa öz şüretidin tağayyūr tapıp (8) özge nev’ bolğusıdur.

Yā kişi uyuklasa mürdeniñ hūkmidedür. Çünān-ki (9) mürdge qalem yörmes, uyuklağanğa hem qalem yörmes. Ya’nī kıılğan işi ve (10) digen söziniñ i’tibārı bolmas. Çünānçi muşannif aytur:

(11) Qaddımnı mèniñ cefā bile kıldıñğ ham

Mihriñni qaçan köñglüm ara kılgum kem

Üz- (12) mesem cefâ bile könğölñi sêndin

Sin uyķuda sin uyķuđa çekmesler⁴⁸ ķalem⁴⁹

(13) Ammā uyķu andağ ziyānlıđdur, lîki:n uyuklamağan hem kôp ziyānlıđ. Çü ki âdemî-zâdnı (50a/1) yêtmiş ikki merâtibe uyuklağalı ķoymasa ve zôr birle oyđak tutsa merg-i (2) müfâcâtnı yırak tutup bolmas. Ve ammā her işniň bir çağı ve endā- (3) zesi bolur. Hükemā aytıpdur kim: Bir kiçe kûndüz yêgirme tórt sâ'atdûr. (4) İkki fehre bîdâr bolğıl. Bir fehre uyuklağıl. Ve sêkkiz sâ'at Hudāy 'azze (5) ve celleniň tã'ati ve kedhüdâlık işi birle meşğûl bolğıl. Ve <sêkkiz> sâ'at oyun (6) külgi 'işret ve rûhnı yanğılamağ birle bolğıl. Ve yêne sêkkiz sâ'at ârām (7) almağ birle bolğıl, tã a'zâlar ki bu on alta sâ'atde rencûr bolup (8) tekellûf birle ķılđan hâreketlerdin ki melâlet ve kesellikge yêtip irdi, (9) ârām almağ birle hâlığa kêlgey. Ve 'avāmu'n-nās bu yêgirme tórt sâ'at- (10) niň nişfida uyķulaydur ve nişfida bîdâr boladur. Ve kâhiller⁵⁰ (11) ikki fehre uyķularlar. Uşbu tãrîķa bilen ki yâd ķılıp kêl<tür>dük, her (12) sêkkiz sâ'atde özge reng tãrâvet taparlar.

Ve dîger, bilgil ki (13) Hâķ subhānehu ve te'ālā kiçeni bende âsāyişi üçün âferîde ķıldı. (50b/1) Çünān-ki aytıpdur: *Ve ce'alnā el-leyle libāsen ve ce'alnā ennehāre* (2) *me'āşen*⁵¹. Ve peydā ķıldı<m>-kim kiçeni ârām âsāyiş üçün ve âferîde ķıldım (3) kûndüzni ma'îşet üçün. Taħķîķ bilgil kim âdemîniň tirigligi (4) tēn ve cān birle bolur. Ve ten alta hāşiyetni ôzige alıpdur. Üç (5) cānda bolur: Tiriglik, hâreket ve yēngillik. Üç hāşiyet tēnde bo- (6) lur. Çünānçi ôlmeķ, şûķ turmağ, ağır bolmağ. Tã tēn birle cān bir yerde (7) bolsa cān ôz hāşiyetini zuhûrđa kêltürüp tēnni selāmet tutar (8) ve hâreketge kêltürür ve gāhî tēnni ôz hāşiyeti birle işlerdin tohtatur (9) ve men' ķılır.

<Tēn> ķalın ve ğalîz bolmađđa tartar ve her ķaçan-kim ten ôz hāşiyeti- (10) ni zuhûrđa kêltürse ôlmeķ ve ağır bolmağ ve tohtap ķalmađ peydā (11) bolur. Çünānçi ôyniň tam tarusı bir yolu yıķılıp tüşse her nē (12) kim ôy içide bardur, tamām basıp alur. Hêç ķaysı nēmerseni (13) ôz hâlığa ķoymay tohtatur. Bes tēn hem yıķılsa hemme tēnniň rûhı- (51a/1) nı tohtatur. Nē ķulađdın eşitmek kêlür ve nē kôzdın kôrmek ve

⁴⁸ “حکماسلار” yazılmış, ilk harf çim olmalı.

⁴⁹ “Ķam” yazılmış, “ķalem” olmalı.

⁵⁰ “‘Āķı:llar” yazılmış, ancak “kâhiller” olması gerekiyor. Mercimek Ahmed tercümesinde bu kısım şöyledir (Gökyay 2007: 100): “Velî kâhiller hayvandan beterdur ki geceyi ve gündüzü üç bahş ederler, iki bahşını uyurlar ve bir bahşında uyanık olurlar.”

⁵¹ Nebe Sûresi, 10-11. “Ve geceyi libas (örtü) kıldık. Ve gündüzü maişet (geçim) zamanı kıldık.”

nè zāyika (2) açığ ve tatlıgı ve nè lāmise ya'nī tutmağda ağır ve yēngil, katığ ve yumşak (3) ma'lūm bolur ve nè nātika ya'nī tekellūmdin söz dimek. Bes her kıysı (4) öz mekânıda turup irdi, hemmeni basıp alır. Hāfıza, fikr, endīşe (5) öz mekânıdın taşkarı bolur. Bularnı basıp ala'lmas. Çünānçi (6) körmes-mü sēn-ki tēn uyuklasa fikr ve endīşe tūş köredür. (7) Hāfıza anı yādıda tutadur. Vaktī ki oyğansa aytadur ki “Andağ (8) kördüm, mundağ kördüm.” Eger bu ikkisi hem öz mekânıda bolsa irdi, (9) her ikkilesini tutar irdi. Çünānçi nè fikr endīşeni körgeli koyar (10) ve nè hāfıza anı yādığa kēltüre'lür irdi. Eger nātika öz mekânıda tu- (11) ra'lsa irdi, tēn uykuğa bara'lmas irdi ve uykuğa barsa (12) ve sözlese uyku bolmas, rāhat ve āsāyış bolmas irdi-ki (13) hemme cānverlerniñ āsāyişi uyku dadur. Bes Hāq *subhānehu ve te'ālā* (51b/1) hēç nēmerseni bī-hikmet āferīde kılmadı.

Ammā kündüzki uyku dın, tekellūf birle (2) hem bolsa yırak bolmağ kerek. Tākat kıla'lmasanğ endi:k uykuğa bargıl. (3) Kündüzni kiçe kılgan hikmetdin irmes. Ammā ulluğlarınğ rūsūmı (4) andağdur ki temmūzda nısf-ı rūzda tekye kıılurlar. Ammā ni'met rāhat tārīka- (5) sı oldur ki bir sāt āsāyış algaylar. Könğül h^wāhiş kıladurğan (6) kişi birle halvet kılgaylar, tā āftāb yanıp havā serūn bolğunça. (7) Andın kin taşkarı çıkqaylar.

El-hāşı:l cehd kılamak kerek tolarak (8) 'ömr bīdārlik bile ötgey kim tola uykulamağ yamandur. Ammā her kaçan uykulasanğ (9) bir könğül dōst tutadurğan, anıñ birle rūh taze boladurğan (10) oyğag kişi kaçınğda bolğay. Anıñ üçün-ki uyku lağanıñğ ölüg- (11) niñğ kıyāsı birdür ve ikkilesi 'ālemdin habarı yokdur. Biri tirig uyku- (12) laydur ve biri tirig irmes. İmdi-kim bu ikki uyku niñğ arasında farkī bo- (13) lğay-kim biri tenhā uyku laydur zārūretdin 'ācizlik birle ve biri bu (52a/1) yanğlık bī-çāre irmes. Nēçük revādur ki tenhā uyku lağay? Bes (2) ēy oğul, bir mūnis-i cān-fezā birle uykulamağ kerek, tā tirigniñ (3) uykusı ara fark bolğay.

Veliki:n seher kıpmaknı 'ādet kılgay (4) ve āftāb çıkmasdın ilgeri kıpğay ve Hudāy *tebārek ve te'ālā* niñğ (5) farīzasını edā kılgay. Her kişi kün çıkqanda kıpsa rızkı kem bolur. Anıñ (6) üçün-ki namāz fevt bolur, anıñ şūmluğı rızkığa te'sīr kıılır. Bes (7) irtegen kıpğay ve farīzalarını edā kılgay. Andın kin özge şuğl- (8) larğa 'amel kılgay. Ve eger irtegen hēç iş kılmasa hem revādur ki (9) şı:kār hem bir işdür.

On sēkkizinçi bāb: Şı:kār kılamaknıñ beyā- (10) mda.

Bilgil ey oğul, atğa minmek, şî:kâr kılmak ve çevgân sokmak (11) pādşāhlarnıñ ve ehl-i hükümetlernıñ işidür, huşušen yigit (12) ve yaşlık vaqtıda. Ammā her işniñ endāzesi ve tertibi bolur. Her kün (13) şî:kārğa barmağıl. Bir hafta yette kündür. İkki kün şî:kâr kılgıl ve üç kün (52b/1) t̃ā'at ve 'ibādet kılgıl. İkki künni kedhūdāçılık işide ötkergil.

Ammā (2) her kaçan-kim atğa minsenğ kiçik atğa minmegil ki kişi her nêççe körküm ve heybetlig (3) bolsa hem kiçik atğa minse haqr körünür. Ve yorğa atğa seferdin bölek (4) vaqtıda minmegil. Anıñ üçün-ki yorğa atdağı kişi atğa minip özini qoya bérür, (5) hațarge yolukur. Ve şehir arasında ve şî:kâr kılda ildam ve şaş atğa mingil, (6) t̃ā anıñ şaşlıkıdın özünğdyoluğın ġāfi:l bolmas sin.

Ve mādāmī-ki at üzeside (7) rāst ve tüzük olturğıl, t̃ā ayağıñg ikkile izengüni tēng basıp turgay. (8) Şî:kâr-gāhda rağbet bile at çapmağıl ki bîhūde at çapmak gūdi:kler (9) ve ġulāmlar işidür. Derrende cānverler arqasıdın at çapmağıl ki av üze- (10) side derrende cānverler arqasında ġalāşlık kem hațardın özge hêç nêmerse (11) ġāş:l bolmağusıdur ki ikki pādşāh av üstide derrende cānverler arqa- (12) sıda yörüp helāk boldı. Biri mēniñ atamnıñ bubası Emīr Veşme ve yēne biri (13) mēniñ 'ammikimniñ oğlı Emīr Şerefü'l-Me'ālī⁵².

Ve çün şî:kâr kılmak lāzım bolsa özünğdin (53a/1) kiçiklerni buyurğıl, olar at çapsunlar ve sēn özünğ at çapmağıl. Meger kim (2) pādşāhlar aldıda bolsanğ ol vaqtıda a:t çıkarmak ve nām āvāze (3) birle şöhrat almak üçün at çapmak revādur.

Ve eger şî:kâr kılmaknı dōst (4) tutsanğ qarçığa ve şunğkar ve laçın ve baħrī ve yūz ve seg birle şî:kâr (5) kılgıl. T̃ā hem şî:kâr kılgay sin ve hem hațardın i:mīn bolğay sin ve hem alğan (6) ġāşılınğ işğa yarağay, çünāñci ġūştını yemek ve fōstını kēymek. Ve eger qarçığa (7) birle şî:kâr kılsanğ pādşāhlar ikki t̃arīkıda şî:kâr kıllurlar. Ĥorāsān (8) pādşāhları qarçığaynı öz kolları birle şî:kâr kıllaslar. Ve 'Irāk (9) pādşāhlarığa resmdür ki öz kolları birle kuşlarlar. Ve öz qol birle (10) kuşlamak ikki t̃arīkda revādur. Eger sin pādşāh bolmasanğ öz qolunğ (11) birle kuşlamak zevkunğ bolsa, ol vaqtıda revādur. Ve eger pādşāh bo- (12) lsanğ öz qolunğ birle kuşlamaknı ħ^wāhiş kılsanğ ol vaqtıda revā- (13) dur. Ammā hêç qarçığanı birdin ziyāde kuşlamağıl ki pādşāhlarğa (53b/1) bir qarçığanı ikki def'a kuşlamak ħūb irmes. Qarçığanı kuşlağıl, nezzāre (2) kıllıp turgıl. Şaydnı alur yā almas. Kuşlağan qarçığağa baħşı ibergil (3) ve sin yēne bir

⁵² "Eşrefü'l-Me'ālī" yazılmış "Şerefü'l-Me'ālī" olmalı.

karçığanı alğıl. Ve pādşāhlar maqşūduları şî:kār kılmakdın (4) temāşāh kılmakdur, nè tu'me yıgmaq. Ve eger pādşāh sèniñg birle şî:kār kılr bolsa (5) pādşāhğa lāyık irmeskim segni öz qolı birle qoya bergey. Bolğay-ki segni gulām (6) koyğaylar. Özleri temāşāh kılgaylar. Ammā şayd arqasıdın at çapmağıl. Ve eger (7) yüz birle şî:kār kılr bolsañg yüzni özünğ keflinğğa almağıl ki yüz-bānnıñg (8) işin kılmak hūb irmesdür. Ve dīger, hıred-mendler ve 'āqı:l işi irmesdür ki (9) derrende cānverlerni arqağa mindürmek huşušen pādşāhlarğa revā irmesdür.

(10) **On tokkuzunçı bāb:** Çevgān oynamaknıñ beyānıda.

Ëy oğul, dāyim çevgān (11) oynamaknı 'ādet kılmagıl ki tola çevgān oynamakda zararge yetip (12) feşimānlıqğa qalıpdur. Çünānçi hikāyetde andağ eştipdür mēn-ki: 'Amr ibn-i Leys- (13) niñg bir kōzi bar irdi. Ve vaqtı ki Horāsānğa emīr boldı. Bir kün gūy oynamak (54a/1) üçün meydānğa bardı. Ve emīrniñ Ezher atlıg bir vezīri bar irdi. Ol (2) vezīr her nè dise emīr anı qabūl kılp sözini iştür idi. Vezīri keldi, (3) emīrniñ cilavın tutup didi-kim "Mēn sizni gūy oynağalı qoymas-mēn." (4) Emīr didi: "Nē üçün qoymas siz kim gūy oynamak revādur?" Vezīr didi: (5) "Mēniñ qolum ve közüm ikkidindür. Nā-gāh bir közümge gūy tēgip yok bolsa biri (6) qalur. Siz pādşāh <siz>. Bir közünğiz bardur. Nā-gāh eger gūy tēgip yok bolsa Horāsān- (7) niñg emīrligi yok bolur." Emīr didi: "Ëy Ezher, her nè kim didiñg rāstdur, qabūl (8) kıldım, tā ki mēn tirigdür mēn hergi:z gūy oynamagay mēn."

Ammā Ëy oğul, tola kişi (9) bile atlanmağıl, muhātareligdür. Sēkkizdin ziyāde kişi birle atlanmağıl. Sin (10) meydānnıñ yanıda turğıl ve bir kişi meydānnıñ ayağıda tursun ve alta (11) kişi otrağa kirip gūy soqsun. Ve her kaçan-kim gūy sèniñg tarafıñge kelse "Soqup (12) yanduray" dimegil, derhāl atnıñ başını yandurgıl. Ammā tola cem'iyet birle (13) gūy oynamakğa meşğul bolmağıl, tā haţardın i:mīn bolup maqşūdunğ (54b/1) hāşı:l bolğay. Çevgān soqmaknıñ tarıķası uşbudur ki mēn beyān (2) kıldım.

Yēgirminçi bāb: Haşm birle ceng kılmak beyānıda.

Ëy oğul, vaqtı-kim haşm (3) birle ceng kılr bolsañg ol vaqtda horun ve sustluk şart (4) imesdür. Andağ bolğay sin ki dū:şmeniñ aqşamlıgın yēse, sin anıñg (5) gamıda irtelik yēgey sin. Ve çün iş meydānğa tüşmek bolğanda hēç (6) taqşır kılmagıl ve cengni dirīg tutmağıl. Anıñg üçün-ki gürde uykulamak (7) lāzım kişige öyde neçük uykulamak revādur? Çünānçi bu ma'nāda ikki beyt (8) aytıpdur mēn, **şî'r:**

Ol-kim anğadur körer anı çüft uyku

Çüfti bile kim hūb (9) imesdür uyku

Beyt:

Āheng-i ‘ālemī sāyesige algıl özünğni

Ol (10) kiçe ki irte ceng ise hūb imes uyku

Ma’reke-i ceng üzre bir qadem (11) ilgeri yörmekge kudret tapsanğ zinhār qadem kin tartmağıl. (12) Ve çün dü:şmenning ma’rekeisige giriftār bolsanğ ceng kılmakdın (13) hīç vaktda tohtamağıl ki dü:şmenning cengidin ceng birle qutulsa (55a/1) bolur. Tā sende ilgeri yörmek ve zōr kılmaknı dü:şmening körseler sendin (2) heybet alurlar. Ol maħalda ölümni öz könglünğde sehl tutğıl ve elbette (3) qorqmağıl. Ve köngüllüg bolğıl ki kılıç her çend kısqā bolsa hem dil-āver ir- (4) ning qolıda uzun körünür. Ve sa’y küşiş kılmakdın perhīz kılmā- (5) ğıl ki eger sende qorğannı ve sustluqnı anğlasalar, eger minğ cān (6) bolsa bir cān qutqara’lmas sin. Ança kin qaçsanğ hem sanğa ğā- (7) li:b kélür. Ol-vakt öler sin ve bed-nāmlıq birle başınğ kēstürür sin. (8) Vaktī-ki nā-murādlıq birle halk ara meşhūr bolsanğ hem-cinslerinğ (9) arasında hemīşe şerm-sāz bolur sin. Vaktī-ki nām bolmasa nān hem (10) bolmasa sehāvet bolmas. Halk ara sust-cenglik hāşıl bolsa (11) andağ tiriglikdin ölüm hūbraqdur ki yahşı at birle ölgen hūbraq, (12) yaman at birle tiriglik kılgandın.

Ammā nā-hağ kişi öltürmekge tola (13) māyil bolmağıl. Ve hēc Müselmānnıñ qanını helāl bilmegil, meger kim oğrılar ve qarakçı- (55b/1) lar ve kefen-düzdlar ve ol-ki şer’ hükmi birle anı öltürmek vācibdür. Bu hemme- (2) ning qanını helāl bilgil. Ve ikki cihānnıñ belası hūn-ı nā-hağğa bağılıqdur. (3) Avval ol-ki kıyāmetde anıñ mükāfātını körer sin. Bu cihānda yaman at- (4) lıq bolur sin. Ve kiçikler sendin i:mīn bolmas. Ve hizmet-kārlar sendin (5) ümmīdlerini üzerler. Ve halāyık sendin qaçarlar. Ve köngülsüz bolup (6) sanğa dü:şmen bolurlar. Hūn-ı nā-hağnıñ mükāfātı āhiretde bolğay imes. (7) Bu cihānda hem bolur ki mēn kitāblarda okudum, bisyār tecrube hem kılıpdur mēn (8) ki hūn-ı nā-hağnıñ mükāfātı hem bu cihānda hem ol cihānda yetgüsüdür. (9) Eger kişi-ki nā-hōş⁵³ tālī’dür, nā-çār anıñ ferzendlerige yeter. Bes ey oğul (10) özünğge ve ferzendlerinğge terahhūm körgüzgil ve nā-hağ qan tökmegil.

⁵³ “Bā-hōş” yazılmış, “nā-hōş” olması daha uygun.

(11) Ammā ƙan tōkmek işi-ki sēniŋ ƙalāhatinŋde bolsa hergi:z taƙṣīr ƙılmağıl ki (12) ol vaƙt taƙṣīr ƙılğandın fesādlar peydā bolur. Çünān-ki babam Şems- (13) ü'l-Me'ālīdin rivāyet ƙılurlar kim, ve ol ƙişi tola ƙişi öltürmekge (56a/1) māyıl ve hēc ƙişiniŋ günāhını 'afv ƙılmas irdi. Anıŋ bu fi'lidin (2) leşker ƙalkı anğa dü:şmen boldılar. Ve mēniŋ 'ammikim Felekü'l-Me'ālī'ğa⁵⁴ leşker ƙalkı (3) didiler kim “Eger siz bu işde bizniŋ birle bolmasanğız āhir bu mülkni bīgāne- (4) niŋ ƙolığa bērgümüzdür.” Felekü'l-Me'ālī bildi-kim mülk bu hānedānnıŋ ilgidin (5) kētgüsüdür, nā-çār memleket ƙarbidın Şemsü'l-Me'ālīni tuttılar ve maħa:ffege salıp (6) mü'vekkeller ta'yın ƙılıp ƙal'ege iberdiler. Mü'vekkelniŋ arasıda 'Abdu'llah atlı (7) bir ƙişi bar irdi. Ƙal'ege kētip bargunça Şemsü'l-Me'ālī sordı-kim “Ëy 'Abdu'llah (8) hēc bilür mü sēn-kim bu işni kim ƙıldı ve nēcük tedbīr boldı-kim mēn vāƙıf bola'lmadım?” (9) 'Abdu'llah didi-kim “Bu işni falān sipeh-sālārınŋ ƙıldı” dip bēş ƙişiniŋ (10) atını tuttı. “Bu bēş ƙişi leşkerni firīfte ƙıldılar. Mēn hem bu arada bar irdim (11) ve ƙalkğa mēn sevgend bērdim. Bu işni mēn bu yerge yētgürdüm. Sin bu işni (12) mēndin körmegil ve hēc ƙişidin bilmegil. Özünğdin bilgil ki sanğa (13) bu hāl ƙişi öltürgeninğdin kēldi. Leşkerniŋ yüz ögürgenidin irmes.” (56b/1) Şemsü'l-Me'ālī didi: “Sin ğalaṭ ƙıldınğ. Maŋa bu iş ƙişi öltürme- (2) gendin boldı-ki eger mēn sēni ve ol bēş ƙişini öltürsem irdi bu kün (3) başımğa mundağ gün tüşmegey irdi. Bu alta ƙannı hem ƙılğulux irken; selāmet, (4) 'ömr ötkergülük irken.” Ve bu sözni anğa kēltürdüm-ki, tā bilgey sin her nē kim (5) ƙılğuluxdur, anıŋda taƙṣīr ƙılmağıl. Ve her nē kim ƙılmay çāre bolmasa, anı sehl (6) tutmağıl.

Ve yēne hādım-ı sarāy ya'nī mühim-sāz saƙlamaknı 'ādet ƙılmağıl ki mühi:m- (7) sāz saƙlağan nā-ħaƙ hūn ƙılğannıŋ berāberide bolur. Öz murādınıŋ (8) huşulı üçün bir Müselmānnıŋ neslini ƙurutup mundın ƙatığ zulm bī-dād- (9) lıƙ bolmas. Eger mühim-sāz lāzım bolsa yēne birge mühim-sāz bolğan ƙişini (10) lāzım tutğıl ki menfa'ati sanğa ve yamanlıƙı yēne bir ƙişiğe bolğay. Tā ki özünğni (11) mundağ yamanlıƙdın saƙlağan bolğay sin.

Ammā ceng ƙılmaƙ barasıda andağ (12) ƙılğıl ki özünğni ıyağax bolmağıl, tā öz bedeniŋni seglerge hūrek ƙılmağay sin. (13) Ve şīr ve yolbarslar dik aṭ kötergey sin. Ve nām āvāze birle nān ƙolğa (57a/1) kēltürmek kerek. Vaƙtī-ki nān ƙolğa kēldi,

⁵⁴ “Melekü'l-Me'ālī” yazılmış, “Felekü'l-Me'ālī” olması gerekiyor. İlerideki okumalar da bu şekilde düzeltilmiştir.

sa'y kûşî:ş kılğıl ki sakla- (2) ğay sin ve bîhûde qoldın ibermegey sin. Ve cem' kılmaqnı ve harc kılmaqnı (3) öz çağ ve endâzeside kılğay sin.

Yêgirme birinçi bāb: Māl cem' kılmaqnıñ (4) beyānıda.

Ëy oğul, māl cem' kılmaqdın ğāfi:l bolmağıl. Veliki:n endi:k nêmerse (5) üçün özünğni h^wārılığa salmağıl. Cehd kılğıl ki her nêmerse ki qolunğğa (6) keltüresin yahşı vech birle bolğay. Ya'nî vech-i helâldin bolğay, tā sanğa yara- (7) şqay. Ve çün māl-ki qolunğğa keldi, yahşı saklağıl, bātı:l nêmerse üçün (8) ve günāh bolğu dik işğa şarf kılmağıl ki mālını yahşı saklamak cem' kılmaqdın (9) müşkilraqdur. Ve çün lāzımlıqğa harc kıılır bolsanğ cehd kılğıl ki tā (10) anıñğ 'ivazığa patğına ornığa qoyğay sin. Vaqtı-ki harc kılsanğ (11) anıñğ 'ivazığa qoymasnğ eger genc-i Qārūn bolsa hem tûkeğüsüdür.

Ve (12) yene anğa ança köngül bağlamağıl ki kıyāmetge tēgrü qolunğda turğay, ança bilgil (13) ki tenglikge qalmağay sin. Eger her çend mālınğ tola bolsa hem tedbîr bile iş (57b/1) kılğıl ki endi:k tedbîr bilen kılğan iş bisyār bî-tedbîr kılğan işdin hūbraq- (2) dur. Bisyār māl sêndin kin qalğanı hūbraqdur ki endi:k māl üçün ğayrîge muhtâc (3) bolup tiriglik kılğunça. Çünānçi aytıpdurlar ki mālınğ dü:şmeninğge qalğanı (4) bihraqdur dōstunğğa muhtâc bolğunça. **Nazm:**

Māl cem' êyle fānî 'ālem ara

Yörgüçe (5) halk nān bërür dip aç

Sin ölüp dü:şmeninğge qalğanı hūb

Dōst (6) mālığa bolğuça muhtâc

Ve tapmaqnıñ meşaqkatidin saklamaqnıñ miñneti ziyāde. (7) Ve eger sermāye azraq bolsa anı saklamaqnı vācib bilgil. Bir kişi a:znı (8) saklağalı çidasa tolanı saklağay. Halknıñğ işini kılğandın özünğ- (9) niñğ işini kılğannı hūbraq bilgil. Ve kâhilliknı 'ār bilgil ki kâhillik bed- (10) bahtlıknıñğ nişānesidür. Ve renc meşaqkatni özünğge lāzım tutğıl ki (11) rencdin fāyida: hāşı:l bolur. Ve kâhillikdın fāyida: qoldın kêter, velî qolğa kêlmes. (12) Hükemālar aytıpdurlar: "Sa'y kûşî:şde bol, tā ābādān bolğay sin ve qoldaqığa (13) hursend bol, tā tūvān-ger bolğay sin. Ve şikeste ve tevāzu'lıg bol dōstunğ bisyār (58a/1) bolğay." Bes ança renc meşaqkat birle qolğa kêlgenni kâhillik birle qoldın iber- (2) gen hıred-mend ve 'ākı:llar işi irmesdür ki hâcet vaqtıda feşimān (3) bolur sin, <fāyida:> kıılmas.

Velîki:n vaqtî-ki renc tartıp māl cem' kılsanğ cehd kıl (4) kim öz yanınğdın yegey sin. Eger māl her çend 'azîzdür, ammā lâzımlık harcdın dirîğ (5) tutmağay sin. Ve hemme hâlda habar-dâr bolğay sin ki mālınğ şarf kılıp kişige (6) muhtâc bolmağay sin ki muhtâclar faķîrler öyide bolur. Belki faķîrlerninğ ihtiyaçı hemme (7) öylerge tüşer. Meşelâ bir pul tapsanğ uşbu bir fulğa bir dâne çağlık nêrse koşup (8) harc kılsanğ hemîşe muhtâc bolur sin. Bolğay-ki bir pul tapsanğ bir zerre kem bir ful (9) harc kılğıl. Hergî:z muhtâclık bolmas.

Ve dünyâlık her nêmerse ki qolğa keltürür sin, qanâ'at (10) kılğıl ki qanâ'at bî-hâcetlikninğ ikinci mertebesidür. Her rızq naşîbe ki Hudây (11) *te'âlâ*dın sanğa <naşîb> bolupdur, elbette sanğa yêtgüsîdür. Ve her iş-ki söz bile veyâ bir kişi- (12) ninğ vâsıtası bile hûb boladurğan bolsa ol işde tola pul harclamagil. (13) Pulsuz kişininğ qadr<i> bolmas. Bilgil kim âdemlerninğ tolası dünyâ-dâr kişileri (58b/1) döst tutadur, eger çendî-ki menfa'atleri bolmasa hem. Dervîşleri dü:şmen tutar- (2) lar, eger çendî-ki zararları yêtmese hem. Âdemlerninğ ahvâlininğ yamanraqı muhtâclıqdur. (3) Ve her şıfatî ki dünyâ-dârlarğa ta'rîf ve tavşîf bolsa ol şıfatninğ dervîşlerde bolma- (4) kı nihâyetî hûb ve fesendîdedür. Âdemninğ ârâyış tapmaqı ve yahşı atanmaqı bir nêmerse (5) bêrmeklikdedür. Ve her kişini öz miqdârıda tonuğıl.

Ammâ isrâfı Hudây *te'âlâ*nınğ (6) dü:şmeni bilgil. Her nêmerse ki Hudây *te'âlâ* anı dü:şmen tutsa bende anı kıлмаğlık şümdur. (7) Çünânçı Hudây *te'âlâ* kelâm-ı mecîdde habar bêripdür ki: *Ve lâ tusrifû innehu lâ yuhibb* (8) *u'l-musrifîn*⁵⁵. Ya'nî isrâf kılmânğızlar kim Hudây *te'âlâ* isrâf kılguçılarnı döst (9) tutmaydur. Her nêmerseni ki Hudây *te'âlâ* döst tutmasa sin hem döst tutma- (10) gıl.

Her âfetninğ bir sebebi bolur. Nâ-murâdlıqnınğ sebebi isrâfdur. İ'tidâlide (11) harc kılgan isrâf imesdür. Yemekde ve söz demekde ve her iş kıлмаğda isrâf (12) kıлмаğıl, huşuşen yemekde. Yemekdeki isrâf bedenni ofratur ve nefsnı rencür (13) kıılır ve 'aqlnı kaçurur ve tiriglikni öltürür. Kôrmes-mü sên-kim çerâğninğ (59a/1) tiriglikı yağ biledür. Bes ma'lûm boldı-kim tenhâ yağ çerâğninğ tiriglikı imes. (2) Belki yağ i'tidâlide bolsa tirig kıılır. Uşbu cihetdin Hudây *te'âlâ* isrâfı (3) taşqarı tutupdur. Ve hemme-i tâyife her vaqtda isrâfı pesend kılmadurlar. (4) İsrâfıninğ 'âkıbeti ziyândur. Ammâ tiriglik rûzgârınğnı qatıqlık bilen (5) ötkermegil. Ve rızqnınğ eşiginı yüzünğge bağlamağıl. Ve her nê kim lâzımlıqdur, (6) anınğda takşîr kıлмаğıl. Her kişi öz işide takşîr kılsalar, sa'âdet-mendlikge yêtmes (7) ve maqşûddın bî-behre

⁵⁵ A'râf Sûresi, 31. "İsraf etmeyin, muhakkak ki o israf edenleri sevmez."

kalur. Ve her nêmerse ki sanğa lâzımlıkdur anğa harc kılğıl. Eger çendî-ki (8) māl ‘azîzdür, cāndın ‘azîz imesdür. Cehd kılğıl, ança kim qolunğda bardur, şalāh işle- (9) riğa harclagil. Ve mālınğnı bahîller ve qumār-bāzlar ve ‘ulûfe-hôrlar ilgide tohtatmağıl.

(10) Hemme kişini oğrı farz kılğıl ki tā mālınğ oğrılardın i:mîn bolğay. Ve her nême cem’ kılmağdın (11) taqşîr kılmağıl ki āsāyış⁵⁶ renc meşakqatdin hāşı:l bolur. Ve renc meşakqat asāyış- (12) din lâzım kélür. Çünān-ki bukünki rāhat taŋlaqı meşakqatdür, bukünki renc meşakqat taŋla- (13) kı künde rāhat bolur.

Ve her nê renc bile qolğa keltürsenğ cehd kılğıl, ikki pul özünğ (59b/1) ve ehl-i ‘İyālınğğa harc kılsaŋğ yene ikki fulnı zāhîre kılğay sin ki zarûret künleride (2) yā pîrlık ve za’flık vaqtıda hācetinğğa yarağay. Bu koyğan ikki fulnı öz tecemmülünğğa şarf (3) kıl, tā ĩn-ki yok bolmağay ve köhne bolmağay. Çünānçı altun kümüş ve mesîne⁵⁷ ve muŋa oğşa (4) nêmerselerni alıp tut, tā hemîşe bākî turgay. Ve eger tolarak bolsa tofrağğa kömgil. Her nê (5) hem tofrağğa kömersin yene qolğa bérür. Hācet vaqtıda her nê kim lâzımlıkdur satmağıl ve (6) dimegil kim “Yene alıp koyar mên”. Yene almak müyesser bolmasa öy içi hālî kalur. Tā ĩn-ki (7) künler bolmağay-ki sin hemme-i nā-murādlardın nā-murād bolmağay sin.

Ve dîger, her nêççe zarûret bolsa (8) hem qarz kılmağıl. Ve mālınğnı girev qoymağıl. Tā qudretinğ bardur kişige qarz bérmeğil. Altun (9) kümüş sūdğa almağıl ki ẖwārılık keltürür. Huşūşen dōstlarınğğa qarz bérmeğil ki (10) bérmegendeki āzārdın tilegendeki āzār uluğraqdur. Çünānçı qadīm mişāldür, bérıp yaman (11) bolğuça bérmeğ yaman bol. Eger qarz bersenğ ol bergeñ fulnı öz mālınğ qatārıda sanamağıl. (12) Ve köŋlünğde andağ bilgil ki bu mālını yahşı iş kılıp dōstumğa bérdim, tā ol bérmeğünçe mên (13) tilemegey-mên, tā tilep alğanda dostluğ münkaṭi’ bolğay. Az nêmerse birle dü:şmenni dōst (60a/1) kılmağ müşkildür. Ve dōstnı dü:şmen kılmağ gūdi:kler işidür. Dü:şmenni dōst (2) kılmağ qarılar hālıdur.

Mādāmî-ki qolunğda mālınğ bardur, müsteḥaq ve muḥtāclarnı behre (3) aldurgıl. ‘Ale’l-huşūş faḳîr qayaşlarınğğa nef’ yetgürgil ki si:la-i rahmnnı edā kılğan (4) bolğay sin. Ve kişininğ heç nêmersesidin ṭama’ tutmağay sin, tā ādemlerninğ obdanı (5) bolğay sin. Özünğninğ mālını özünğninğ bilgil ve kişininğ mālını özünğninğ (6)

⁵⁶ “Āşāyış” yazılmış, “āsāyış” olmalı.

⁵⁷ Mesîne= Fa. Silk worm gut(bağırsak). A substance prepared from the contents of the silk glands(salgı bezleri) of silkworms and used in making lines for angling. İpek.

gümān kılmağıl ki tā hālk arasında diyānetlik birle meşhūr bolğay sin ve hālāyık saŋga (7) i'timād kılğaylar. Ve bu işlerni özünge lāzım tutsanğ hemişe zer-dār ve māl-dār (8) bolğunğdur, *amennā ve şaddaknā*⁵⁸.

Yëgirme ikkinçi bāb: Emānet saklamaknıŋ beyānıda.

(9) Ėy oğul eger kişi saŋga emānet birle 'ilāc bolsa almağıl. Vaqtı-ki emānet alsanğ (10) obdan saklağıl. Emānet saklağan belā ve rencdür ki meşakqatni kabūl tutğan (11) bolur. Anıŋ üçün-ki emānet saklamaknıŋ 'ākıbeti üç hāldın taşqarı bolmas. (12) Eger emānetni igesiğa selāmet yetğürsenğ andağ hūb iş kılğan bolğay sin (13) ki Hudāy 'azze ve celle habar bēripdür ki *inna 'l-lahe ye'murūkum en tueddū 'l-emānāti ilā* (60b/1) *ehlihā*.⁵⁹ Ādemlikniŋ ʔarīqası oldur ki emānet almağay sin. Vaqtı-ki alsanğ (2) obdan saklap igesige yetğürgey sin.

Andağ eşitipdür mēn-ki bir kişi seher vaqtıda serābğa⁶⁰ (3) bargalı öyidin çıktı⁶¹. Yolda bargunça bir dōstı<ğa> uçradı. Aydı-ki “Mēn serābğa baradur mēn. Siz (4) hem muvāfaqat kılur mu siz?” Ol dōstı aydı: “Tā serābğa bargunça hem-rāh barur mēn. Ammā serābğa (5) kirmes-mēn ki meşğüllüğüm bardur.” El-kışsa serābğa yakın ikki<si> yol ayrılışığa yēttiler. Ol dōstı (6) “Mēn bu yol birle bara mēn” dimey yēne bir yolğa kirip kētti. Qazārā bir 'ayyār serābğa kirmek üçün (7) bu kişiniŋ arqasından kēldi. Bu kişi arqasığa qaradı. Henüz qaraŋğı irdi, tonumadı. (8) Dōstı gümān kılıp yaŋçukıda bir yağlıqğa tūğüglüg yüz eşrefi bar irdi, alıp bu 'ayyārğa (9) bērdi ve aydı: “Ėy birāder mēn serābğa kirip çıkqunça bu emānet sizde tursun.” Ol 'ayyār altun- (10) nı aldı. Bu kişi serābdın çıkqunça tēpremey şubu yērde turdı. Ol-vaqtğaça 'ālem yarıq (11) boldı. Bu kişi iğın, ayağını kiydi, öyi ʔarafige revān boldı. Ol 'ayyār kıçkırap aydı: (12) “Ėy cūvān-merd, altununğıznı alıp barıŋ ki mēn sizniŋ emānetiŋizni saklay-mēn özüm (13) kıladurğan işlerim tohtap qaldı.” Ol kişi aydı: “Ol nēme altundur ve sin nēme (61a/1) kişi sin?” Ol aydı: Mēn 'ayyārdur mēn. Bu altunni serābdın çıkqunçelik maŋga (2) emānet bērip irdiŋ.” Ol kişi aydı: “Eger 'ayyār bolsanğ bu altunni nēme (3) üçün alıp kētmediŋ?” Ol 'ayyār aydı: “Eger mēn 'ayyārlik ʔarīqası birle sēndin (4) yüz miŋ eşrefi alsam hergi:z endişe kılmay alıp kēter <irdim>, ammā bu altunni maŋga (5) emānet bērip irdiŋ, emānet-dārdın lāyık irmes-ki emānetni

⁵⁸ “İnanır ve tasdik ederiz.”

⁵⁹ Nisā Sûresi, 21. “Allah size mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi emreder.”

⁶⁰ Serāb= Fa. A source or a spring(kaynak) of water.

⁶¹ OŞG 113 Şöyle derler ki meğer bi hoca seher vaktinde evinden çıktı, ta ki hamama vara.

yégey. Emānetge (6) hıyānet kılmak ādemlikdin irmes ve cūvān-merdlik ʔarıkıdın yıraqdur.”

Bes bil- (7) gil ki bir ‘ayyār emānetniñ ʔarıkını bu yañlıg saqlasa tā bilgey sin ki emā- (8) net saqlamak uluğ ʔaʔarlıg işdür. Eger emānet sēniñ ʔolunğda helāk⁶² (9) bolsa sin ol emānetni tölep bēsenğ hūbdur. Eger sēni şeyṭān azğurup (10) ol emānetge hıyānet kılmaknı h^wāhiş kılsañg yā münkir bolsañg nihāyetī uluğ (11) ʔaṭādur. Eger ol emānetni selāmet saqlap igesige bēsenğ emānet saqla- (12) ğannıñg renc meşakḳati sañga ʔalur. Ol kişi sēndin minnet-dār bolmas. Ve bu māl özümniñ (13) irdi, yēne özüm aldım dir. El-ʔaḳ rāstı hem şubudur.

Eger ol emānet sēniñ ʔolunğda yok (61b/1) bolsa hēc kişi bāver kılmaz. Sin hıyānet kılmay hıyānet kılguçı ve bed-di- (2) yānet birle meşhūr bolur sin ve ceng cedel huşūmetge ʔalur sin ve ʔarż-dār (3) bolur sin. Eger münkir bolsañg zūlm sitem birle sēndin alurlar ve sin hıyānet kılguçı (4) bolur sin. ʔıyāmetniñ ‘azāb ‘uḳūbetini gerdeniñge alıp barur sin. Bu ‘ālemde murādıñgga yētmes (5) sin, āḫiretde ‘azāb ‘uḳūbetge giriftār bolğunğdur. Eger kişiye emānet bēsenğ maḥfī bēme- (6) gil ki güvāhsız alğalı bolmas. Ve her kişiye emānet bēsenğ eşikdin güvāh alğıl, tā “Emānet (7) māl özümniñg” dip hıyānet kılışdın ʔalāş bolğay sin. Eger kişiye emānet-dār bolsañg (8) emānet ʔabūl kılışga a:ldıramağıl. Emānet-dārlıqga aldıramağıl özge zūlm kılmak- (9) nıñ nişānesidür.

‘İlāc bolsa rāst and içmekdin hem perhīz kılgay sin. Yalğan (10) a:nd içmek neçük dūrū:st bolğay? Ve özünğni a:nd-hōrluḳ bile ʔalḳ ara meşhūr kılmagıl. (11) Vaḳtī-ki sēndin a:nd içmek <vāḳı’> bolsa ʔalḳ sēni rāst-gūy bilgeyler. Ve her çend māl-dār ve zer-dār (12) bolsañg tēn-perest ve özünğniñ hūbluḳınıñ sa’yıda bolğıl. Belki özünğni dervīş- (13) ler ve faḳīrlar ʔatārıda bilgil. Yamanlar ve hıyānet kılguçılar ‘āḳıbeti faḳīrlıḳ ve muḥtāclıḳ- (62a/1) dur. İ:mīnlik kīmyālıḳ dipdürler. Hemīşe zer-dārlıḳ birle tiriglik kılgıl. Ya’nī (2) i:mīn ve rāst-gūyluḳ bile bolğıl ki hem ‘ālemniñg mālı rāst-gūylar ve i:mīnlerniñg. (3) Sa’y kūşı:ş kılgıl ki zinhār kişiye firīb bērgüçi bolmağıl, tā özünğ firīb yēmegey (4) sin, ‘ale’l-ḫuşūş kişiye bir nēme bērmekde ve almakda.

Yēgirme üçünçi bāb: ʔul di:dek (5) almaknıñg beyānıda.

⁶² “Helāl” yazılmış, “helāk” olması gerekiyor.

Ëy oğul, eger bende alur bolsanğ āgāh bolğıl ki ādemni (6) almaknı bilmek bisyār müşkildür. Tola bende bardur ki obdan körünür, ammā yahşı teemmül (7) kılıp körse anıñ ħilāfıdadur. Ħalāyık bilipdür ki bende almak özge sūdā-gerlikdür. (8) Tola kişi bilmey tonumay alurlar. Her kişi bir metā'nı alğay, kemā-ħaħka tonumağay, ol 'aybdur.

(9) Hemmedin müşkilrak ādem tonumağdur ki ādemniñ 'aybı ve hünəri toludur. Bir 'ayb bolur ki (10) hünerni yapar ve bir hünər bolur ki miñğ 'aybnı. Hünerni bilgeli bolmasa meger tecribe firāset bile (11) bilgeli bolur. Firāset 'ilminiñ tamāmi ve kāmili peygamberlik 'ilmidür. Ādemīniñ zāhir ve bātını (12) hēc kişi bile'lmes, meger peygamber-i mürsel firāset birle bilürler. Ammā çendān-ki mümki:ndür bende a:lmak- (13) niñ barasıda mēn sanğa beyān kılayın.

Bilgil ëy oğul, bende almak üç şartdur. Avval (62b/1) ādemniñ bātınıdaki 'ayb ve hünerni firāset bile tonumağ. İkkinçi pinhān ve āşkārā ağırıkdın (2) firāset bile āgāh bolmağ. Üçünçi cinslerini bilmek. Ve her cinsniñ 'aybı ve hünəri özge (3) bolur. Eger bende alur bolsanğ yahşı te'emmül kılığıl ki bende aladurğan kişiler<din> ba'zalar yüzini (4) körerler ve ba'zalar eṭrāfiğa ve pōstığa ve gūştığa baqar. Her kişi bende alur bolsa avval yüzige (5) karağay, a:ndın qolları ve putlarığa karalağay. Ve avvalı ol-ki ħōş-rüy bolğay ki avval kö- (6) rünedurğan yüzidür ve beden nēcçe vaktıda körgeli bolur. Avval köziğe ve qaşlarığa karağıl. Andın (7) burnı ve lebiğe ve tişleriğa, andın saçığa köz salğıl ki Ĥudāy *te'ālā* ādemniñ ħūbluğını (8) köz birle qaşda koydı. Ve melāhatni burunda, ħalāvetni leb ve tişde koydı. Ve tarāvet- (9) ni pōst birle yüzde peydā kıldı. Ve başniñ saçını hemmedin zīnetlik ve yaraşığlık (10) ħalk kıldı. Ve bolğay-ki hemmeni körgen sin ve köz qaş obdan bolsa ve burunda melāhat (11) bolsa leb ve tişde ħalāvet bolsa ve pōstda tarāvet bolsa özge a'zalarığa bakma- (12) gıl. Eger bu hemmesi bolmasa melāhatlig⁶³ bolğay-ki mēniñ mezhebimde özge ħūbluğı bo- (13) lmay melāhat bolğanı ħūbrağdur ki melāhatsiz özge ħūbluğı bolğandın.

Ve dīger, her iş (63a/1) üçün qamlaşadurğan ħālını bilmek kerek. Ol bende ki 'işret üçün bolsa (2) i'tidālide bolğay. Uzunluğda ve kıskalığda, semizlikde ve oruqluğda, aqlıqda ve kızıl- (3) lık ve sebzeliğde ve yoğunluğda. Bu hemme vaşflarda otra ħālda bolğay ve bedeniniñ gūştı (4) yumşak ve tēresi yufka ve ü:stüh^wānları rāst ve berāber bolğay. Saçı qaralığda (5) ħadd-ı tīre bolmasa. Ve kirfikleri kara, şehlā-çeşme, qaşları küşāde, burnı eli:f tartğa- (6) n-dik, bēli yigiçke, sağırsı kēñg ve zeneħ-

⁶³ "Melāhatlig"den önce "mū" yazılmış, ancak cümlemin bağlamından anlaşılmaktadır ki *mū* fazladır.

dānlık⁶⁴ bolğay. Ve lebi kızıl, tişleri aḳ (7) ve hemme a'zāsı cāyda bolğay. Her ğulāmī-ki mundağ bolsa, obdan, zībā, vefā-dār ve 'işret- (8) ge sezā-vār bolğay.

Ol bende ki dānā ve 'āḳı:ldur, 'alāmeti oldur ki rāst-ḳāmet (9) ve saçı i'tidālīde bolur. Semizlik ve oruḳlukda hem mu'tedil bolur. Ve alaḳanı kēṅg ve uşāḳ⁶⁵, (10) ḳollarınınḡ arası küşāde bolur. Ve pīşānesi kēṅg ve şehlā köz ve yüzi küşāde, (11) kem külgek bolur. Bu yaṅlıḡ bende 'ilm örgenmek ve ḥazīneçi ḳılmaḡğa lāyıḳdur. Ve her nev' işğa (12) yarar.

Ol bende ki kiçelikge⁶⁶ lāyıḳdur, bedeni yumşāḳ ve gūştı kem yēnçike bolğay. Oruḳ (13) hem bolmağay, semiz hem bolmağay. İhtiyāṭ ḳılḡıl ol bendedin ki yüzi gūş<t>luḡ bolğay. (63b/1) Mundağ bende hēc nēmerse örgene'lmes. Ammā bolğay-ki alaḳanı yumşāḳ, uşāḳ; (2) ḳollarınınḡ arası kēṅg bolğay. Ve çirāyı oçuḳ ve pōstı ḳalın ve saçı (3) i'tidālīde, uzun mū bolmağay, ḳısḳa mū bolmağay; kızıl hem bolmağay. Şehlā köz (4) bolğay. Tapanı berāber bolğay. Mundağ bende her nev' müşkil hūnerni örğenür. 'Ale'l-ḥuşuş (5) nağme-sāzlıḳnı obdan örğenür.

Ol bende ki bahādu:rluḡğa lāyıḳdur, 'alāmeti (6) oldur ki saçı dūrū:şt, boyı uzun, ḳāmeti rāst ve cüstelig, ḳulaḳı (7) ḳatıḡ ve uşāḳ, ḳolları yoḡun ve ü:stūḥ^wānlıḡ ve pōstı dūrūşt ve hemme (8) a'zāsı dūrū:st bolğay. Ve ü:stūḥ^wānları muḥkem, tamur ve peyleri bedenide (9) bilnīp turğay. Ve dalusı kēṅg ve sīnesi kēṅg ve gerdeni yoḡun ve başı (10) ḳursaḳı ve saḡrısı otra ḥālda bolğay. Vaḳtī-ki maṅḡsa pāyçasınınḡ (11) pesi yukḳarısıḡa tartışlıḡ bolur. Ve közleri ḳara bolğay. Her bendeī ki bu (12) yaṅlıḡ bolsa bahādu:rluḡda kündin küñge ziyāde bolur.

Bendeī ki öy (13) içide ḥatunlar arasında ḥizmet-kārlıḡğa yaraydurgān kerek ki ḳaraḡa (64a/1) māyil ve çirāyı çirtuḳ ve bed-ḥūy ve ḳaḳ fāyçe, saçı yufḳa ve fāyçesi yalba ve āvāzı (2) yēnçike, lebleri ḳalın ve uşāḳ, iligleri ḳısḳa, ḳaddı igri, boyı yalba bolğay. (3) Mundağ bendeler öy içide ḥatunlar arasında ḥizmet-kārlıḡğa <münāsib> bolur. Bedeni a:ḳ (4) yüzi kızıl bolmağay. İhtiyāṭ ḳılḡıl ol bendedin ki saçı kızıl ve

⁶⁴ *Zenehdānlık*tan kasıt “çenesi yuvarlak”tır. Şeyoḡlu tercümesinde *enegi gird* “çenesi yuvarlak” olarak geçer: “Gözi kara, saçı meygūn, kaşı açuk kara, burnı çekilmiş, beli ince, *enegi gird*...” (Doḡan 2016: 131).

⁶⁵ *Uşaktan* kasıt “parmaklarının arası açıktır”. Mercimek Ahmed'de şöyle geçer (Gökyay 2007: 117): “Ve ayası yassı ola ve parmakları arası açık ola”.

⁶⁶ *Kiçelik*ten kasıt “hanende ve sazende”dir. Mercimek Ahmed'de şöyledir (Gökyay 2007: 117): “Geldik ol kulun nişanlarına ki melāhiye(oyun, eğlence) yaraya, yani güyendeliḡe ve sazendeliḡe ve buna benzer nesnelere yaraya”.

uzun (5) bolğay ve közide fişk fücür ‘alâmeti bolğay. Bu yanğlıg bende mazlûmlarnı döst tutğuçı (6) bolur yâ kalb bolur.

Ol bendeî tive bakmak ve at bakmakğa lâyıkdur, ‘alâmeti ol (7) bolur ki kaşları küşâde, közleri çoŋg bolur. Ve közlerinin peleki dürüş (8) ve köziniŋ karası kök bolur ve köziniŋ ağı kızıl nuqatlig bolur. Ve lebi uzun (9) ve tişi uzun, ağı çoŋg bolur. Bu yanğlıg bende tola bî-hayâ ve bî-pâk ve bî-edeb belâ (10) bolur. Ol bendeî ki ferrâşlık ve aş-fezlikge lâyıkdur, çirâyı arık bedeni pâk ve yüzi (11) yumalak ve kolları yënçike ve şehlâ-çeşme, kökge yavuk ve bülend-kâmet ve hāmūş (12) ve saçı mey-gün bolğay. Bu tarîkalık bende bu nev’ işlerğa münâsibdür.

Ammâ bilgil ki bende (13) nê-çend cinsdür ve her cinsniŋ ‘ayb ve hünelerini beyân kıılır. Bilgil ki Türkler (64b/1) bir cins imesdür ve her cinsiniŋ tab’ firâseti bölek. Bularniŋ arasında hemme- (2) din bed-hūyraqı Kırgız ve Kıfçaqdur. Özgesi hōş-hūy ve tilni saklağak kem-gūy (3) bolurlar. Ammâ Ermenî t̄âyifesiniŋ ‘aybları ol bolur ki bed-fi’l, ağı sasıg, (4) oğurluk kılgak ve çirâyı kirlig, kaççu ve bî-fermân ve bîhūde-h^wahiş ve (5) hūyānet kılgak ve yalğançı, h^wācesini dū:şmen tutğak, başdın ayağları ‘aybge (6) yavukdur. Velîki:n tîz-fehm, tecrîbe ve āzmūdelik birle iş kıılır.

Ve Hindū beçeniŋ (7) ‘aybı oldur ki tili yaman bolur. Öy içide kenîzekler andın i:mîn bolmaslar. Ammâ (8) Hindūlar cinsi birbirige özge kavmlardın hūbrağ bolurlar. Çünki hemme kavmlar birbirige (9) alışur ve koşulurlar, meger Hindū t̄âyifesi Ādem ‘aleyhi’s-selāmın tā bu demge ‘âdetleri (10) andağ cārî bolupdur ki hîç hünere mendler birbirleridin bölekge kız bernesler. Çünānçı (11) baqqāl kızını baqqālğa bërür, qaşşāb qaşşābğa bërür. Bes Hindūniŋ her cinsiniŋ sirişti (12) bölekdür. Anıŋ şerhini kılsam kitāb öz hālının tağayyūr tapar. Ammâ hemmedin hūbrağ (13) ki Brehmen t̄âyifesi. Ve Rāvat⁶⁷ ve Kirār⁶⁸ t̄âyifesi hem mihr-bān hem ‘ākı:l hem bahādur (65a/1) bolğay. Ammâ Brehmen ġālî:b bolur ve Rāvat bahādu:r bolur ve Kirār işlemçi bolur.

(2) Ve uşbudur kim her cins t̄âyifeni beyân kıldım, her t̄âyifeniŋ hünere ve ‘ayblarını didim, (3) imdi üçünçı şart oldur ki āğāh bolğay sin ki zāhir bātındağı ağırık- (4) larnı bilgey sin ve anıŋ ‘alâmet nişānesi andağ bolur ki satıp alur vaqt- (5) da ġāfi:l bolmağıl. Bir körmek birle iktifā kıılmağıl ki bir körmek birle bisyār hūb (6) nēmerse

⁶⁷ “Re’adet” yazılmış, “Rāvat” olması gerekiyor.

⁶⁸ “İkrāreh” yazılmış, “Kirār” olması gerekiyor.

yaman körünür ve yaman nêmerse hûb ve obdan körünür. Çünki âdemîning beşeresi (7) dâym bir hâlde bolmas. Gâhî obdan körünür gâhî yaman körünür.

Di:di:kniñg (8) a'zāsıǵa baqmaq kerek ki tā hîç hālî sañǵa mahfî qalmaǵay. Tola aǵrıq bolur ki (9) henüz 'arız bolǵanı yoq. Ammā bir nêççe kündin kin peydā bolǵusıdur. Anıñg 'alāmetleri (10) bolur. Çünānçı beşerening sarıǵlıq<ı> bolup ve lebleri uçuk közleri sust (11) bolsa bevāsir aǵrıǵıǵa delālet kıılır. Ve eger köznıñg kafaqlarıda veremniñg eşeri ma'lûm (12) bolsa istiskā aǵrıǵıǵa delālet kıılır. Eger közleri kıızıl bolsa fişāneniñg tamurları (13) toq bolsa şar'ā aǵrıǵınıñg 'alāmetidür.

Ve saçını yolǵağ ve kirfikni heder atǵağ (65b/1) ve leblerini tola yalaǵağ bolsa māl-hūlyā aǵrıǵıǵa delālet kıılır. Ve burnınıñg ü:stūh^wānı (2) kayıq bolsa nāşūr ve bāsı:r aǵrıǵıǵa delālet kıılır. Saçı tola qara ve yoğun ve yirig bolsa (3) saçını boyañǵa delālet kıılır. Ve bedenide bir a'zāsıda key dāğ koyadurǵan yēr imes (4) bolup dāğnıñg eşeri bolsa yahşı teemmül kııl ki sır aǵrıq bolmaǵay. Ve yüzi müteǵayyir bo- (5) lup ve yüzi sarǵanç bolsa yera:kān aǵrıǵıǵa delālet kıılır. Ve ğulām ki alur sin alǵan (6) vaqtda yüz tüben yatǵurǵıl ikki yanını sılap tutup körgil, tā hêç yêride aǵrıǵı (7) ve şısuǵı bar mu? Eger aǵrıǵı ve şısuǵı bolsa ciger aǵrıǵı ve tal aǵrıǵınıñg 'alāmetidür. Vakti-ki (8) bu pinhān aǵrıqlarını kördünğ, āşkārā aǵrıqlarını anǵlaǵıl. Eger aǵzı sasıǵ ve (9) burnı ve kulaķı ağır bolsa ve lanǵşıp sözlegek ve nā-hem-vāre sözlegek ve yolnıñg her (10) tarafige çıķıp yörgek, tizi ve oşuķı yoğun, bu işlerniñg hemmesi bî-'özi sañǵa (11) ma'lûm bolsa her nê kim mên didim körgen bolur sin.

Ve her di:di:k ki ala sin şalāhlıǵ hālķ- (12) dın alǵıl, tā sêniñg öyünğde hem şalāh birle bolǵay. Ve eger 'Acem hālķıdın alsanğ elbette (13) Pārsî-ğüynı almaǵıl ki 'Acemîni öz hūy ve resmige keltürgeli bolur, Fārsî-ğüynı (66a/1) bolmas. Ve her kaçan nefis h^wāhişi sênde ğālî:b bolǵan vaqtda ğulām ve kenîzek (2) almaǵay sin ki nefis h^wāhişi ğālîb kêlğende yamannı sêniñg közünğge yahşı (3) körsetür. Avval nefsinğge teskîn bêrgil, andın kin kenîzek almakǵa meşğül bo- (4) lǵay sin.

Ve bendei ki bir yurtda 'izzetlig bolsa andağ bendeni almaǵıl kim egerçi sin (5) anı 'azîz tutsanğ hem sêndin minnet-dār bolmas. Çünki yêne bir yêrde hem özini 'azîz (6) körgen kişi sin 'azîz körgenni minnet-dār tutmas ve eger h^wār tutsanğ kaçıp kêter. (7) Ve ğulām di:di:kni andağ yêrdin alǵıl ki ol öyde h^wār meşakķatlig yörgeñ bolǵay, (8) tā endi:k yahşılıq sêndin körse tola minnet-dār bolup sêni dōst tutar. Ve gāh gāh (9) bendege berāber nême bêrmekni dirîğ tutmaǵıl ki dâym pulǵa muhtāc saqlamaǵıl kim zarûret (10) bolǵanda pul tilemek üçün ilge yörür. Ve her bendei ki ala sên

kıymetni algıl kim her kişi- (11) niñ cevheri kıymetige bakıp <ma'lüm> bolur. Her bendei ki tola kişiğe satılğan bolsa andağ- (12) nı almağıl. Tola h^wāce körge bendeni tola irge yetgen hatunni hūb körmeydürler.

(13) Ve bendei ki alur sin kündin künge ziyāde boladurğanı algıl. Ve bendei ki “Āhir mēni (66b/1) satadur” dip bed-gümānıg bolsa anıñ birle köñlüñni ēnsiretme, fatğına satğıl. (2) Çünki talāk ārzū kıladurğan hatun bile ve satılmağ hayālīg bende birle köñül (3) hōşluğını izdemegil. Ve eger bende kaşden horunluğ ve hizmetde taqşır kılsa anı zōr (4) birle ve zulm birle kündin künge obdan boladurğan işğa buyurma. Hēç vaqtda obdan (5) bolmas. Derhāl satğıl ki uyquğa bargan kişini bir āvāz birle bīdār kılgalı bolur, ammā (6) köñli ölükni burğuy tartğan bile ve nekkāre çalğan bile oyğatğalı bolmas. (7) Hizmetge ve işğa yaramaydurğanlarını tola kaşınğda cem' kılmagıl. 'Iyālınıñ kemligi (8) ikkinçi tūvān-gerlıkdur.

Hizmet-kārlarını andağ tutğıl ki hizmetge çıdamay kaçma- (9) gay. Ve saklaydurğanı yahşı ü:cüre ve lāyık cezā birle saklağıl ki bir obdan (10) kişiniñ işi ikki yaman kişiniñ eşidin hūbrakdur. Ve bende ve kenīzeklerini öy içide (11) andağ tutğıl ki birbirlerini ēngeçi siñgil-dik bil<me>geyler. Anıñ āfeti uluğdur ki cāndın (12) i:mīn bolup bolmas. H^wāh bende h^wāh āzād öz taqatı çağlık işğa salgıl. Bī- (13) taqatlıkdin bī-fermānlık kılmagaylar. Ve özünñni inşāf bile ārāste tutğıl, rest-gār- (67a/1) lardın bolğay sin. Ve bendege lāyık ol-ki öz h^wācesini ata anası ve birāderi (2) ornıda bilgeyler. Tola kamçı ve tayağ tēggen bendeni almağıl ki soğquçıdın tola (3) kōrğān bolur, çünānçi tive şütür-bāndın kōrğān-dik. Ve bendei ki her vaqtda (4) satılmağnı h^wāhiş kılsa egerçi 'aybı bolmasa hem anğa köñül bağlamağıl. Satıp (5) yēne bir<i>ni anıñ ornıda algıl.

Yēgirme tōrtünçi bāb: Yēr ve havlī almağnıñ beyānıda.

(6) Ėy oğul her kaçan-kim zirā'at kılgalı, yēr olturğalı 'imāret alur bolsañ (7) satmağ ve a:лмаğ vaqtını bakıp ve mağalni bilip algıl. Ve ança kim alur sin kesād (8) ve bī-i'tibārлық vaqtda algıl ve eger satmağnı lāzım tutsañ kıymet ve harīdār tola vaqtda (9) satğıl. Ve sūdā eşide cedel birle özünğge bir nēme menfa'at boluşını 'ayb körmegil. (10) Aytıpdurlar kim eger bir nēme almağnı h^wāhlasanğ cedel birle sūdā kılışdın (11) gāfi:l bolmağıl ki sūdāda cedel kılmaglık yarım ticāretdür. Ammā her nēmerse ki alsanğ (12) menfa'at zarar boluşını çağlap algay sin. Eger nā-murād bolmay disenğ sūdā- (13) da bolğan sūdānı harc kılgıl. Ve eger aşı pulunğğa zarar bolmasun disenğ 'ākıbeti- (67b/1) de ziyān boladurğan sūdādın perhīz kılgıl. Ve eger h^wāhişinğ

mālınğ tola boluşını (2) ve faķır bolmaslķnı ħ^wālasanğ, mālım tola bolsun disenğ kişininğ mālīga ħased (3) yèğüçi ve ārzū kılğuçı bolmağıl. Hemme işlerde şabr kılğuçı bolğıl ki şābırlık ‘ākı:llıķnıñ ikkinçi (4) mertebesidür. Ve her işde aldırmaq ve bir yolu özni taşlamaknı cāhıllık bilgil⁶⁹. Vakti ki (5) kılur iş sañga ma’lüm bolmasa, meşğüllük tohtap qalsa avvalķı ħālınğğa yanıp şabr (6) kılıp turğıl ki tā meşğüllük yüz keltürgey. Hiç işde aldırmaq ħüb imes- (7) dūr, kaçan-kim almak ve satmaq.

Ħavlī alur bolsanğ andağ maħallede alğıl ki anda ehl şalāħ (8) ħalkdın bolğay. Ve şehrning eţrāfıda ve şehrge kiredurğan yol üstide ħavlī (9) almağıl. Ve erzen<de> bilip vīrān ‘imāretni almağıl. Cehd kılğıl ħavlī alur bolsanğ (10) hem-sāyeni ħabar alğıl, kimdür? Çünānçi aytıpdurlar ki *el-cār şümme’d-dār*⁷⁰. Bü:zürcmühür (11) aytıpdur ki “Tört nēmerse bendege uluğ belādur. Avval yaman hem-sāye, ikkinçi sēninğ ħālınğ<dın> (12) ħabar-dār boladurğan kişi. Üçünçi tul ħatun. Törtünçi tengdestlik.” Ve seyyid ħ^wāceler, (13) ‘ulemālar, ħizmet-kārlar, bu tāyifelerinğ hem-sāyeligide ħavlī almağıl kim hem-sāyelik (68a/1) ħürmetini yasaqlamak di:şvārdur. Ve cehd kılğıl andağ yerde ħavlī alğay sēn-ki (2) ol maħallede dünyā-dār kişi tola bolmağay. Ammā şalāħlığ hem-sāyeleri izdegil. (3) Ve maħalle ħalkı bile yahşı çakışğıl, ağırķını körgil ve muşibet yetgenlerge ta’ziyyet (4) üçün namāz-ı cenāzesige ħāzır bolğıl. Hem-sāye her şuğlda bolsa anğa muvāfaķat (5) kılğıl. Eger şādlıkda bolsa olar bile şādlık kılğıl. Tāķatınğ çağlık hediyye (6) ibergil, tā ol maħalleninğ uluğlaridin bolğay sin. Ve yaş gūdeklerige nevāziş- (7) ler kılğıl. Ve qarılarga ‘izzet kılğıl. Ve maħalleninğ mescidige barıp cem’iyyet birle (8) namāz kılğıl. Ve māh-ı ramazānda şem’ ve çerāğ ve ķandīl iberişni taķşir kılmağıl ki ādem- (9) lerdin her kişi ol işni saķlarlar ki bu kişi olarğa kılğay.

Eger kişige yahşı<lık> (10) kılсанğ ol kişi sañga hemişe yahşılık kılmaķnıñğ qaşdıda bolur ve eger (11) yamanlık kılсанğ dāyim sañga yamanlıknıñğ peyide bolur. Bilgil ki her nēmerse ki (12) ādemlerge yētedür, yahşılık ve yamanlık özininğ kılğanıdın yetğüsidür. (13) Bes kılmaydurğan işni kılmağıl ve dimeydurğan sözni dimegil. Kişi (68b/1) andağ işni kılğay-ki özgeler kıla’lmağay ve ol işni közlegey-ki öz- (2) gelir közleye’lmegey.

⁶⁹ Özini taşlamaktan “kendini işin dışında tutup işten gafil olmak” kastedilmektedir. Şeyhoğlu tercümesinde şöyledir (Doğan 2016: 134): “Ve hēc işde kendü işün düzeninden ġafil olma ki işinden ġafil olmaq ikinci aħmaq-lıķdur. Ve ēveceklik ētme ki ēveceklik ikinci cāhıl-lıķdur”.

⁷⁰ Şeyoğlu tercümesinde de geçmektedir (Doğan 2016: 134): *El-cār şümme’d-dār* “Önce komşu, sonra ev (al).”

Eger  olon dın k lse ulu   ehirlerde bol ıl. Anda  (3)  ehirde bol ıl ki hav sı ve suyu i'tid lide bol ay. Eger  avl  alsan  (4) anda   avl  al ıl ki tamı  zgelemin   avl sidin b l nd bol ay.  ayrı- (5) n n  nazarı s nin   aremin  a t  megey. Vel ki:n sin ki inin   aremige (6)  aralap renc y tg r  din yırak bol ıl.

Ve eger y r alsan  hem-s ye- (7) sige bakıp al ıl. Ve her n me alsan  yılının  fer  lık ve k n r l k vaktıda (8) al ıl, t  al an y r n n  ta s mi  ebihsiz bol ay. Ve y r n n  menfa'at ve zararlı ı- (9) ni tonup al ıl. Amm  y r alsan  hem     'im ret k lma n n  end  eside bol ıl. (10) Her vaktıda yan ı 'im ret k l ıl, yan ı f yida: k rgey sin. Elbette 'im ret k lma dın (11) tanma ıl ki y r su 'im ret birle 'az z bolur. Eger  u   l bolmasa anda  bil il ki (12) hemme-i bey b nlar s nin  y r n  d r ki di   n n n   adr  ıymeti y r su biled r (13) ve y r n n   ıymeti  u   l birled r.  u   l 'im ret k lma un a      l bolmas *va'l-lahu a'lem*⁷¹.

(69a/1) Y girme b   n i b b: A  alma n n  bey nıda.

 y o ul eger a:  alur bolsan  (2) h   -y r bol ıl ki pend y megey sin ki  demnin  ve a n n  cevheri bird r. (3) An n      n-ki obdan ki i barıp obdan a  alma ı rev dur.   n n i ikki (4) yaman ki i barıp bir obdan a  alma ı rev dur. Ve   kem  ayt  dur ki ‘‘Cih n  dem (5) birle ber-p dur,  dem  ayv n birle ber-p dur.’’  ayv nlar   retidin hemmedin obdan- (6) rak  a dur. A  alma lı  hem ked ud  ılı  hem m r vv td r. Mi  alde k lipd r ki ‘‘A- (7) t n n  ve lib s n n  obdan  ıl ıl t  a n n  ve lib s n  s ni obdan  ıl ay.’’

(8) Obdan ve zeb n n  tonuma lı   dem tonuma d n di: v r   dur.  demnin  (9) obdan  ma'n  birle mevc d bolur. A n n  ma'n s  ya'n  k rmekd r. A n n  ma'n - (10) s d n      bolay disen  avval a n n    retige ba  ıl ki obdanlı  (11)   retde   libd r. Obdan n n    reti obdandur. Yamann n    reti yaman bolur. (12) Obdan n n  ti leri birbirige mutta   l yalpak bolur. Ast n lebi   st n (13) lebidin uzun bolur. Ve  ula ların n  t pi yum ak bolur. Ve  ula ları (69b/1) uzun ve u ı y n ike ve ikki  ula ının  arası k   de, boyn n n  kus r  (2) y n ike, ikki igegin n  arası k n , ikki k kl s nin  bir<i> uzun biri k   a (3) ve t  i fest ve tuva ları b l nd ve yumalak ve k zleri  ara ve u as  k   a ve b k n  (4) tar ve k  si k n  ve futları ve  ollar n n  arası k n  ve  uyru ı uzun (5) ve y n ike ve  ursak   ara bolur. Ve yol y rmekde h   -y r,

⁷¹ ‘‘Allah en iyisini bilir.’’

seyri êkkiz, sağırsı kênğ, (6) yumalak ve kıftı kênğ, yanınınğ içi ʔaraʔı gūʃtluğ. Vakti-ki üzesige mingen kiʃi (7) ʔareket kılsa bolğay-ki bu kiʃininğ ʔareketidin āğāh bolğay.

Bu hūnerleri-ki beyān (8) kıldım, her bir aʔda bolğay. Ve rengler arasında hemmedin obdanraʔı ʔara, toruğ (9) dipdūrler. Ve ku:reng hem obdan ıssığ ve savuğğa ʔāqatlig bolur. Ve renc (10) meʃaʔqatge ʔıdamlığ bolur. Ve ʔerde aʔ ʔa'if bolur. Eger ʔursası ve ikki yanınınğ (11) arası ve kötlüğü ve ʔuyruʔı ve pāyiçeleri ve pīʃanesi ʔara bolsa obdandır. Ve şırğa (12) hem obdandır ki bī-nihāyet sarığ bolğay, pīʃanesi ve ʔuyruʔı ve ʔursakı (13) ve kötlüğü ve közi ve lebi ʔara bolğay. Ve boz aʔ bolğay-ki şırğa aʔnınğ ʔarīʔıda (70a/1) bolğay. Ve kıızıl aʔ bolğay-ki bir rengde bolğay ve hāl-dār bolmağay. Ve ʔara aʔ (2) bolğay-ki nihāyeti ʔara bolğay. Közi kıızıl bolmağay-ki közi kıızıl aʔ dīvāne (3) ve 'ayblığ bolur. Tört putı ʔara bolup mezkūr kılgān şıfatlarda bisyār (4) obdan bolur. Ve ablağ aʔnı obdan digenleri yoğ. Ekşer bed-hūy bolur.

ʔaçan-kim (5) aʔnınğ hūnerlerini bildinğ, 'ayblarını hem bilmek <kerek>. Her 'ayb illetninğ bir 'alāmeti (6) bolur. Uşol illetdin bilgeli bolur. Bilgi ki bir 'ayb oldur ki gūng ya'nī ka:cce (7) bolur. Ve ka:cce aʔnı bisyār kem-bahā bilürler. Ka:cceninğ 'alāmeti oldur ki mādesini körse (8) nīze ʔöğürse hem āvāz kılmas ve teşnemes. Ve şeb-gūr aʔ yamandır. Şeb-gūr aʔnınğ (9) ' nīze alāmeti oldur ki kiçelikde özge aʔ hürkken nēmedin hürkmes ve yörmegü (10) dik yerge depinse yörür. Ve sağıruğ aʔnınğ 'alāmeti oldur ki dāyim ʔulağını (11) tüben salıp yörür. Vakti-ki özge aʔlar kıçkırsa bu ün ʔıkarımas. Çüffe aʔ (12) zebündür. Anınğ 'alāmeti oldur ki anı eşik ka:yāz yana pāyege tartsa ʔep ayağını (13) ilgeri ʔoyar. Rūz-gūr ya'nī kündür körmes aʔ yamandır. Anı 'Arab tilide a'meş (70b/1) dērler. Anınğ 'alāmeti oldur ki közininğ rengi ʔara bolup yaşıl ʔalur. Hemīşe közini (2) oçuğ tutar, kirfikini tūğürmes. Bu 'aybdur. Eger bir közide bolsa ikki közide bolmasa (3) 'ayb imesdür. Zāhirde aʔvel aʔ 'ayblığdur. 'Arab ve 'Acem mübārek dipdūrler. Andağ (4) **ēʃtipdür mēn-ki** Döldülni aʔvel dipdūrler. Ercel ya'nī bir futı ağ, a'şam (5) ya'nī ʔolı ağ a:ʔ şūmdur. Eger ʔep ʔolı a:ğ bolsa şūmrağdur.

Ve esb-i mağrib, ya'nī (6) közi ağ yamandır. Andağ aʔnı Fārsīde taʔte-gerden dirler. Ve esb-i hāvel ya'nī ikki- (7) le futı kec bolsa yamandır. Tola yıqılgağ bolur. Ve esb-i ʔālī' ya'nī tola kāhi:l bolup (8) tuvaqınınğ ʔevreside uzun tūğı bolsa şūmdur. Kök köz aʔ ikkile közi kök bolsa (9) obdandır. Eger bir közi kök bolsa 'ayblığdur. 'Ale'l-ḥuşuş ʔep közi kök bolsa nihāyeti (10) 'aybdur. Ve esb-i muhteri' ya'nī tuvaqınınğ ʔevreside astıda tūğı bolsa şūmdur. Ve esb-i (11) aşdef ya'nī tuvaqı kem

bolsa yamandır. Ve ol a:ṭ ki ḳol futı uzun bolsa ḥūb imesdür. (12) Ve esb-i a'zel ya'nī ḳursasını saṅgulaṭıp yörse yamandır. Mundağ aṭnı keşfā (13) hem dērler. Ve it ḳuyruḳ aṭ yamandır. Ol aṭ ki yörmekde ḳolını ḳoyḡan yerge futını ḳoya'lmasa (71a/1) yamandır. Ve esb-i eṣḥaḳ ya'nī hemīşe a:ḳsaḳ bolsa yamandır. Aḳsaḳ bolmaḳı ol sebeb- (2) dindür ki futı ve ḳolınıḡ bendide 'illetī peydā bolur. Ve eger futınıḡ bendide ü:stüḥ^wān (3) peydā bolsa anı efzūn dērler. Ve ḳolınıḡ <bendide> peydā bolsa 'azūd dirler. Ol aṭ ki (4) izengü bērmese ve ḳılavı ḳatıḡ bolsa ve tişleḡek ve tola ḳıḳırḡaḳ ve üzḡek (5) ve turup tizeḳ salḡaḳ bolsa yamandır. Ol aṭ ki közi ḳara bolsa şeb- (6) gūr<dur>.

Hikāyet: Aḥmed Ferīḳūnnıḡ yılḳıçısı nevrüz bir küni Aḥmed ḳaşıḡa kēldi. (7) Aḥmed aydı: “Maṅga nēme üçün nevrüzluḳ alıp kēlmedinḡ?” Yılḳıçı aydı: “Ëy ḥ^wāce (8) sizge lāyık tuḡfe tapmadım. Ammā tuḡfedin ḥūbraḳ ḥōş-ḡabar kēltürdüm.” Aḥmed aydı: (9) “Nēçük ḥōş-ḡabardur?” Yılḳıçı aydı: “Tā nev kūn yüz ba:ytālınıḡ yüz ḳara köz ḳulun toḡdı.” (10) Aḥmed der-ḡaḡab bolup yılḳıçını yüz tayak soḡturdı ve aydı: “Yüz şeb-gūr ḳulun (11) toḡdı digen ḥōş ḡabar mudur?”

Vaḳtī-ki bu faşlını bildinḡ, aṭḡa 'ārız boladur- (12) ḡan kesellerdin hem āḡāḥ bolḡay sēn-ki her keseliniḡ bir atı bardur, bu nüṣḡa- (13) da bitildi: İntiṣār⁷², ke'āb⁷³,

⁷² *İnşā* yazılmış, Şeyhoḡlu tercümesinde “intiṣār” olarak geçmektedir, Doḡan bunu “Gözün sonradan büyümesi hastalıḡı” olarak anlamlandırmıştır (Doḡan 2016: 254).

⁷³ *Ke'āt* yazılmış, *ke'āb* olması gerekmektedir. Doḡan, anlamını “Meme aḡırşaklanmak” olarak vermiştir (Doḡan 2016: 261).

dāhis⁷⁴, müşeş⁷⁵, ‘arn⁷⁶, şukāk⁷⁷, (71b/1)⁷⁸ kama⁷⁹, nāşūr⁸⁰, cüzām, baraş, cered⁸¹, nemle⁸², melaḥ⁸³, nefḥa⁸⁴, rūḳad⁸⁵, irti‘āş⁸⁶, seraṭān⁸⁷, (2) fitk⁸⁸, kemḥāb, le‘ās, ḥāb⁸⁹,

⁷⁴ *Raḥs* yazılmış, *dāhis* olması *dāhis* gerekiyor. Şeyhoğlu tercümesinde “dāhis” olarak geçmektedir. Doğan, bunu “Parmak uçlarında, tırnak diplerinde çıkan dolama, etyaran” şeklinde anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 219). Ali Yiğit’in *İlm-i Furûsiyet* üzerine doktora tezinde *rahset* “Osteoporosis, osteomalacia, yumuşama hastalığı” olarak geçmektedir(Yiğit 2011: 241).

⁷⁵ *Müses* yazılmış, *müşeş* olmalıdır. Mercimek Ahmed çevirisinde “müşeş” olarak geçmektedir, Gökyay bunu “Atın baldırının şişmesi ve yumrulanması. Davarın kolunda mührü(devenin göğüs ortasında olan kemik) gibi hacmi olup kemik kadar berk olmayan nesnenin sivrilip çıkması” şeklinde anlamlandırmıştır(Gökyay 2007: 129). Şeyoğlu tercümesinde ise “rehşeş” olarak geçmektedir, Doğan bunu “Bir hayvan hastalığı” şeklinde anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 294).

⁷⁶ *‘Arbī* yazılmış, ‘arn olmalıdır. Şeyoğlu tercümesinde “‘avn” şeklinde geçmekte olup Doğan bunu “‘arn” olarak düzeltmiştir. Mercimek Ahmed’de de “‘arn” olarak geçmektedir. Doğan, “Atın ayağında çıkan onulmaz çatlak ve yara” şeklinde anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 200).

⁷⁷ Hem Şeyoğlu hem Mercimek Ahmed tercümesinde “şukāk” olarak geçmektedir. Doğan, “Hayvanın bileklerine kadar uzanan bir deri çatlaması hastalığı” olarak anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 306).

⁷⁸ Derkenar: Çehârşenbe küni aḥundnum kâbusnâmeni umup olturup iken mên bu ḥatnı pütüp qoyğan.

⁷⁹ *Sarḳama* yazılmış, *kama* olmalı. Hem Mercimek Ahmed hem Şeyoğlu tercümesinde “kama” şeklindedir. Doğan, “Gözlerin hastalıktan dolayı zayıflayıp fersiz ve zayıf olması illeti” olarak anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 258).

⁸⁰ Şeyoğlu ve Mercimek Ahmed tercümesinde de bu şekildedir. Gökyay “Hayvanın tüyü kavlayıp düşmek” şeklinde(Gökyay 2007: 130), Doğan, “Makatın haricinden iç tarafına açılan ince delik, fistül” olarak anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 282).

⁸¹ *Mered* yazılmış, *cered* olmalı. Şeyoğlu tercümesinde “ḥard” olarak geçmiş, Doğan bunu “cered” olarak düzeltmiştir(Doğan 2016: 136). Mercimek Ahmed tercümesinde “cered” olarak geçmektedir, Gökyay bunu “Hayvanın art sinirinin şişkin olması” şeklinde anlamlandırmıştır(Gökyay 2007: 130).

⁸² Şeyhoğlu ve Mercimek Ahmed tercümelerinin ikisinde de “nemle” şeklindedir. Gökyay, “Yük ve binek hayvanlarının bazılarının tırnağında olan çatlağa denir ki, tüyü nihayet bulduğu yerden tırnağın yolunan yerine varıncaya kadar yarıktır” şeklinde anlamlandırmıştır(Gökyay 2007: 130). Doğan ise kelimenin Arapça “karınca” manasında olmasından hareketle “Karıncalanma” olarak yorumlamıştır(Doğan 2016: 283).

⁸³ Mercimek Ahmed ve Şeyoğlu tercümelerinde de bu şekildedir. Gökyay, “Atın arka ayağındaki sinirde olan bir hastalığın adıdır ki, eğrice denir” şeklinde(Gökyay 2007: 130), Doğan “Davarların arka ayaklarının dirseğindeki sinirde, yani eğricede ortaya çıkan bir hastalık” olarak anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 274).

⁸⁴ *Nağme* yazılmış, *neḥḥa* olması gerekiyor. Mercimek Ahmed ve Şeyhoğlu’nda “neḥḥa” şeklindedir. Doğan, “Karin şişmesi, şişkinlik” olarak anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 283).

⁸⁵ *Mikdār* yazılmış, *rūḳad* olmalı. Şeyhoğlu tercümesinde “rūḳad” şeklindedir. Doğan, “Çok uyuma, uzun uyuma” olarak anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 295).

⁸⁶ Şeyhoğlu tercümesinde “erḥāş” şeklindedir, Doğan “irti‘āş” olarak düzeltmiş, “Güçsüzlük ve dermansızlıktan dolayı titreme, titrek olma hastalığı” olarak anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 254). Mercimek Ahmed tercümesinde “irtiaş” şeklindedir, Gökyay “Sarsaklık hastalığı” olarak anlamlandırmıştır(Gökyay 2007: 130).

rebūh, ma'al, su'al⁹⁰, besen, şāder, huẓza (3) ve yere. Bu 'illetlerini icmāl ayttım ve eger tafşīl birle beyān <kılsam> söz uzakğa tartadur. Bu (4) aytğan hemme 'ayb, ammā qarılık hemme 'aybdın yamanrak 'aybdur ki bu 'ayblar (5) mu'alece birle def bolur, ammā qarılıknı hēc vechede def kılğalı bolmas.

Eger at alsanğ (6) çoñg at algıl ki ve semiz ve salţanatlig kişi kişik atğa minse haķīr körünür. Eger (7) atnıñ ikki yanınıñ ü:stüh^wānı tēñg bolsa ağır bahāğa algıl. Anıñdın hēc at ötmes. (8) Ve her nēmerseī ki alsanğ andağ algıl ki tā tirig sin özünğge menfa'at tiggey. Ve (9) sendin kin mīrās-h^wālarınğğa ǵalgay. Anıñ üçün-ki her kişi zen ferzendsiz bolmas, (10) çünānçi aytıpdurlar: "Her kişi-ki irdür anğa çift hatun kerek."

Yēgirme altınçı bāb: (11) Hatun almaknıñ beyānıda.

Ėy oğul eger hatun alsanğ hatununğnı 'izzet ikrām (12) birle saǵlağıl. Dünyālıqdın her çend 'azīz nēme bolsa hem hatununğdın balanğdın dirīğ (13) tutmağıl ki 'ale'l-huşūş şalāhlıǵ hatun ve mihr-bān ferzenddin dirīğ tutmağıl ki (72a/1) bu iş sēniñ ǵolonğdadur. Çünānçi aytıpdur mēn, **naẓm**:

Baķmas kişi ferzendini (2) almas hatun

Ger bolmasa bu ikkidin ğaraż āsāyış

Ammā hatun algıl, velīkin (3) hatunnıñ mālını özünğge yavutmağıl. Tola hōş-rūy hatun almağıl. (4) Hōş-rūyluķ cihetidin haķ ma'sūķa tutarlar. Mazlūm kişi bolğay-ki pāk-dīn ve kez- (5) bānū, çirāy arıǵ ve pārsā ve şermlig ve irni dōst tutğuçı ve kūtāh-zebān ya'nī (6) irige cevāb ǵılmağay ve iri tapğan dünyālıknı saǵlağuçı bolğay. Obdan

⁸⁷ Gökyay, kelimeyi "saratan" olarak okumuş ve "Sıraca hastalığı denir ki, davarın bilekçesinde çıkar ve kurutmakla tırnağı dondurur. Eğer atın göğsünde saratan, yani yengeç olsa, alâmeti odur ki, şalgam gibi katı olur, depremez. Eğer atın dizinde veya kış ayağın yüzünde olursa çıkarmak kolay olmaz" şeklinde anlamlandırmıştır(Gökyay 2007: 130). Doğan ise "sereţān" olarak okumuş, "Kanser, yenirce" şeklinde anlamlandırmıştır(Doğan 2016: 300).

⁸⁸ *Fışk* yazılmış *fitk* olmalı. Doğan kelimeyi "fetk" şeklinde okumuş, "Fıtık hastalığı" olarak anlamını vermiştir(Doğan 2016: 235). Gökyay "fıtık" olarak okumuş "Kasık yarığı; kasık yarılması. Atların fazla sıçramasından böğrünün yırtılıp yarılması" şeklinde anlamlandırmıştır(Gökyay 2007: 130).

⁸⁹ *hāb* yazılmış, *hunāk* olmalı. Şeyhoğlu'nda "hunāk" olarak geçmektedir, "Nefes almayı ve yutkunmayı zorlaştıran bir boğaz hastalığı" olarak anlamlandırılmıştır(Doğan 2016: 249).

⁹⁰ Mercimek Ahmed'de "su'al" olarak geçmektedir, "Öksürük hastalığı" olarak anlamı verilmiştir(Gökyay 2007: 130). Şeyhoğlu'nda "su'ād" olarak yazılmış, Doğan tarafından "su'āl" şeklinde düzeltilmiştir. Anlamı Gökyay ile aynıdır(Doğan 2016: 303).

hatun (7) ‘ākıbet-endīş bolur. Ve eger çendī-ki hatununġ mihr-bān hōş-rūy bolsa hem özünġ- (8) ni bir yolu anıġ qolıġa taşlamaġıl ve taht-ı fermānıda bolmaġıl. İskenderge aydılar ki “Neme (9) üçün Dārānıġ kızını almas sin ki bī-ḥad hōş-rūydu.” İskender aydı: “Hüb körmes (10) mēn-ki hemme-i ‘ālemge mēn ġālib kēlip bir hatun maŋga ġālib kēlgey.”

Zīnhār özünġdin (11) uluġ hatun almaġıl. Bolġay-ki kız hatun alġıl ki anıġ köŋglide sēniġ mihr muḥabbetiniġdin (12) bölek kişiniġ tama‘ı köŋglide kēçmes. Cevāb-ı ḥāzır ve yaman hatundın kaçġıl. İr fat (13) kutulġay ol hatundın ki yaman bolsa. Ve andaġ bolmaġay-ki ol hatun hemme-i mālinġġa (72b/1) iġe bolġay ve sini hēç nēmersege māli:k kılmaġay.

Eger hatun alur bolsanġ (2) şālih ḥalķnıġ bala barķasıdın⁹¹ alġıl. Kiçik ve nīm-resīde kız almaġay sin. Anıġ (3) üçün-ki öylenmekdin maķşūd öy tutmaķdur. Menfa‘at almaġlık imes. Eger şehvet (4) üçün bolsa bāzārdın kenīzek satıp alġıl ki hēç renc meşakķati yoķdur. Bolġay-ki (5) aladurġan hatun resīde ve ‘ākile bolġay ve öy tutmaķnıġ tarīķasını (6) ata anasınıġ öyide körüp bilgen bolġay. Vaktī-ki mundaġ hatun tapsanġ (7) almaķdın takşīr kılmaġay sin ve anı hēç vaktıda özünġge ġayr bilmegey (8) sin. Hatunı ġayr bilmek şālāhdın çıkarġan bolur. Bilgil ki ḥ^watunlar (9) ġayr körġen sebebdin tola irenlerni helāk kılıpdurlar ve öz<i>ni fest (10) kişige fedā kılġaylar. Eger ġayr körmesenġ saŋga minġ⁹² ata ve anadın mihr-bānraķ bolur. (11) Ve eger özünġni ġayr körsetsenġ minġ bīġāne dü:şmendin yamanraķ bolur. Bīġāne (12) dü:şmendin ihtiyāt kılġalı bolur. Ammā mundaġ dü:şmendin ihtiyāt kılġalı bolmas.

(13) Vaktī-ki kız alsanġ her kiçe yavukluk kılmaġıl ki hemme-i ‘ömrde şundaġdur⁹³ dip gümān (73a/1) kılur. Vaktī-ki saŋga bir ‘özr vāķı’ bolsa yā seferge çıkmaķ lāzım kēlse sēniġ yoķlukunġda (2) hem uşbu ārzūnı kılur, şabr kıla’lmas.

Hatununġni hēç kişige körsetmegil. Eger (3) çendī-ki qarı ve қоһluk bolsa hem hēç ḥizmet-kārı hatununġ bar öyige kirkürmegil. Eger (4) çendī-ki қaranıġ қarası bolsa hem meger qarı ve қара, merdāniyetdin қalġan bolsa özünġni (5) ġayret birle tutġıl. Ġayretsiz kişini ādem sanamaġıl. Her kişi-kim ġayreti yoķdur, dīni (6) yoķdur. Vaktī-ki Hudāy *te ‘ālā* ferzend bērse anı obdan ferveri:ş kılġıl.

⁹¹ Türkçe “barķ” kelimesine ha-i resmiye getirilmiş.

⁹² “Mēniġ” yazılmış, “minġ” olmalı.

⁹³ “Şūmdaġ” yazılmış, şundaġ olacak.

Yégirme yétinçi (7) bāb: Ferzendini ferveri:ş kılmaknıñ beyānda.

Ėy oğul eger ferzendiñg (8) bolsa yahşı a:t koyğay sin ki ferzendniñg atada haqqılarınıñ cümlesidin biri yahşı (9) a:t koymağdur. İkkinçi ol-ki ‘āqıl ve mihr-bān inekege sipāri:ş kılgay sin. Vaqtıda (10) hañne kıldurğay sin. Kudretiñg yetgeniçe ol hañnede toy ve şādıknı lāzım (11) tutğay sin. Andın kin Qurān ta’līm berğil. Vaqtı-ki çoñg bolsa ‘ilm örgetgil. Andın (12) kin sipāh-gerçilikni örgetgil ki sipāh-gerçilik tarıknı obdan bilgey. Andın kin (13) suçuluqnı örgetgil. Çünānçi mēn vaqtı-ki on beş yaşğa kirdim, bir yasavulımız bar irdi, (73b/1) atı Munzır irdi. Atam mēni sipāri:ş kıldı. Tā manğa at yügürtmak, oq a:tmaq, nīze saymak (2) ve kemend taşlamaknı örgetti, bes yasavul atam qaşığa kēldi ve aydı: “H^wāce-zādege mēn (3) bilgenimni örgettim. Sipāh-gerçilik işide tamām boldı.” Ve atam mēni avğa alıp çıktı. Mēn (4) örgengen hünelerimni körgüzdüm. Atam āferīnler kılıp yasavulğa hıl’atler buyurdı (5) ve aydı: “Bu ferzendimge bir obdan hünere örgetgey siz.” Sordılar: “Ol neçük işdür?” (6) Aydı: “Suçılığdur” dip bir suçını kēltürdiler. Mēni anğa sipāri:ş kıldı. Su- (7) çılıknı obdan örgendim. Ammā tab’ım h^wāhişi birle örgenmedim, kerāhiyyet bile örgendim. (8) Nē-çend yıldın kin Şām yolu birle hacge bargalı çıktuğ. Muşıl tarafıdın karağçı tēgip (9) kāfileni aldı. ‘Arab tola irdi. Muķāvemēt kıla’lmağuğ. Hemmemiz berehne Muşılge kēldük. (10) Hēç ‘ilāc tapmay kimege kirdük ve Bağdād deryāsığa yēttük. Anda işimiz onğığa tartıp (11) Hağ te’ālā hac naşīb kıldı. Ėarażım bu ki Bağdād deryāsıdın çıkmada kime bir hovfluğ yerge (12) yētti, kimeçi ü:stād imes iken onğlap yöre’lmey kēme girdābğa tüşti. Biz yēgirme kişi (13) irdük. Deryāğa kem ġarğ bolğalı turdı. Mēn bir ġulāmım bir Başralıg kişi üçevlen deryāğa (74a/1) özümüzni taşlap ġulaç atıp çıktuğ. Özgeler helāk boldı. Andın kin (2) atamniñg mihri köñglümge ziyāde boldı. Şadağa bērmek ve du’ā kılmaknı ziyāde kıldım. (3) Ve bildim-ki ol pīr mundağ künlerni bilip manğa suçılıknı örgetip iken. (4) Ve bolğay-ki lāzım boladurğan hünelerni örgetgil, tā atalık haqqını ber-cā kēltür- (5) gen bolğay sin.

‘Ālemniñg hādişesidin i:mīn bolğalı bolmas ve ādemniñg (6) başığa kēledurğan işlerni bilgeli bolmas. Yahşı ve yaman hünere bir kün kārğa (7) kēlür. Ve her nev’ hünere örgenmekdin taqşır kıлмаğıl. Ve eger ferzendiñgni oğutadur- (8) ġan ü:stādı veyā hünere örgetedurğan ü:stādını atalık şefkati bilgil. (9) Soğmağdın men’ kıлмаğıl ki kiçik bala ‘ilm edebni tayağ birle örgenür. Şefkat (10) birle örgenmes. Eger sēniñg qaşınığda bī-edeblik kılıp ġazabınıñni kēltürse (11) özünğ soğmağıl, ü:stādığa soğturğıl. Sēniñg ‘adāvetiñg köñglide qarār (12) tapmağay. Ve sin özünğni hemīşe heybet birle körsetgil, tā sēni hār körmegey (13) ve hemīşe sēdin koğğay.

Ve lâzımlıg ħarcnı dirġ tutmağıl, tã ĩn-ki pul cihetidin (74b/1) ölümünġni ħ^wālamağay. Mġrāşnıġ obdanraķı ferzendge mġrāş-ı ‘ilm edeb örge- (2) tmeğdür. Elbette ‘ilm edeb örgetmekdin taķşġr kılmağıl. Eger çendġ-ki ‘aql fehmdin naşġbesi (3) bolmasa hem ve eger örgene’lmeşe küni keçğü dik işni örgetgil. Çünānçi aytıpdurlar: (4)

Men lem yu’eddibhu vālidehu

Eddebbehu’l-leylu ve’n-nehāru⁹⁴

Ya’nġ ol ferzendġ-ki ata (5) anası aġga edeb örgetmeşe zamāneniġ renc meşakķatini tola körgüsidür. Ammā (6) sin atalık şartını be-cā keltürgil. Ve ferzendiġ Ĥudāy te’ālānıġ irādesiçe (7) tiriglik kılur.

Bilgil ki ādem ‘adem-i rāĥat ĥānesidin vüçüd-ı miĥnet kāşānesige (8) tamām ĥüy fi’li birle këlür. Vaķtġ ki kemālġga yêtse kündin künge obdan boluşı ve zebün (9) boluşı zuĥürġa këlür. Velġkin sin hüner ve edebni aġga mġrāş kılğıl, tã ata- (10) lıķ ĥaķķını be-cā keltürġen bolğay sin ki uluğlarınġ balasıġa ‘ilmdin ĥübraķ (11) nēmerse<si> yoķtur. Ve hüner eger çendġ-ki uluğlarġa lāyık bolmasa mu mēniġ nezdimde hünerdin ĥübraķ (12) nēmerse yoķtur. Ve eger uluğlarınġ balası yüz hüner örgenseler ol hünerni kılmasa mu (13) bir küni kār kēlgüsidür.

Ĥikāyet: Vaķtġ ki Güştāsi:b öz mertebesidin tüştġ. (75a/1) Ve anıġ kışşası uzaķdur, ol-ki munda maķşüddur anı keltürdüm. Vaķtġ ki Güştāsib (2) Rüm mülkige kēldi, ķolıda ĥēç nēmerse yoķ irdi. Kişidin bir nēme tilemekge (3) nāmūs kıldı. İttifākā Güş<t>āsib kiçik vaķtıda atasınınġ öyide ekşer vaķtıda (4) tēmürçiler iş kılur irdi. Munıġ taḅ’ı ol hünerni ĥ^wāĥiş kılıp tarz u tarġka- (5) sı köġglide ķarār tafıp irdi. Ol küni-ki Rümġa tüştġ, ĥēç ĥġle kıla’lmadı, (6) tēmürçiler dü:kkānġa bardı ve aydı: “Mēn bu hünerni bilür mēn.” Tēmürçiler munı kirāġa aldılar. (7) Nēççe vaķt ki Rümde irdi, bu hüner birle tirigçilik kılur irdi ve ĥēç kişige (8) muĥtāc bolmadı. Vaķtġ-ki öz vaṭanige yanıp kēldi, fermān kıldı-ki uluğlar ferzendlerige (9) hüner örgetmekdin sühület kılmasun, bir kün kārġa këlür iken. Andın kin ‘Acem- (10) de ol resm peydā boldı. Ĥēç ĥ^wāce-zāde yoķ irdi-ki hünerni bolmağay. Eger çendġ-ki (11) ĥācet bolmasa hem örgenür irdiler.

⁹⁴ Şeyhoġlu tercümesinde de geçmektedir(Doġan 2016: 140): “Babasının terbiye etmediġi [kimseyi] gece ve gündüz (zaman) terbiye eder.”

Vakti-ki oğlunğ baliğ bolsa anğa bağıl, (12) eger şalāhınñ eşeri bolsa ve öy tutmaknıñ h^wāhişi ve hatun almaknıñ zevkı (13) bolsa hatun alıp bērmeknıñ tedbiriñi kılğıl ki bir haqqını edā kılğan bolğay sin. (75b/1) Ammā eger oğlunğğa hatun <alur>, kızınñı irge bērür bolsanğ uruğ tokğanınğdın öyle- (2) megil, bīgānedin öylegil ki uruğ tokğanlarınğ gūyā öz bedeninğnıñ gūştığa (3) oğşadur. Bīgānedin öylegil ki tā bīgāneni öz kılğay sin. Bir kuvvetinğ ikki bolup (4) ikki tarafdın sanğa yār yāver feydā bolur. Eger oğlunğnıñ öy tuta'ımaslını kündin (5) künge obdan bolmaslını çağlasanğ hatun alıp bērür mēn-dip bir Müselmān- (6) nıñ balasını belāğa salmağıl. Ol oğulnı öz hālğa koyğıl. Çonğ bolğanda özi (7) bilgey.

Ve eger ferzending kız bolsa müşfi:k ve mihr-bān inekege tapşurgay sin. (8) Ve obdan perveri:ş kılğıl. Andağ-ki mektebğa bērgil, namāz, rūze, şerī'atda lāzım (9) boladurğan nēmerselerni örgetgil. Vakti-ki resīde bolsa fatrağ irge bērgey sin (10) ki kız balanıñ bolmağanı hūbdur. Eger bolsa yā irde bolğay veyā gūrda bolğay. Çünān-ki (11) şāhib-i şerī'at *şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem* aytıpdurlar: *Defnū'l-benāti mine'l-mekrumāt*⁹⁵. (12) Ya'nı kız balanıñ ölgeni uluğ bolğandır. Ammā tā ki kız bala öyde bolsa hemīşe anğa (13) şefkat merhamet birle bolğıl ki kız bala ata anasınñ yesiridür. Eger çendī-ki oğul (76a/1) bala ata anası bolmasa hem bir iş kılıp yörür, özini taşlamas; her tarīkada (2) bolsa kız bala bī-çaredür. Ve dünyalıkdn her nēse kız balanıñ çapduğını kılğıl ve anıñ (3) meşğüllüğüde bolğıl, tā anı bir kişige yüklegey sin ve anıñ ğamıdn hālāş bo- (4) lğay sin. Bolğay ki öylemegen kişige bērgey sin, bu kız balağa iri köngül bağlağay.

(5) **Hikāyet:** Yezdcürdnıñ kızı Şehrbānūnı 'Acemdin esīr kılıp 'Arabge alıp kēldiler. (6) Hāzret-i emīrū'l-mū'minīn 'Ömer *raẓia'l-lahu 'anhu* anı satmağğa buyurdılar. Ol vaktde Hāzret-i (7) 'Alī *kerema'l-lahu veche*⁹⁶ aydılar: *Qālu Resūlu'llah şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem: Leyse'l-bey'u 'alā el-bināi'l-* (8) *mulūk*⁹⁷. Ya'nı pādşāhlarnıñ bala barçasını satmağ dürüst irmes. Bu hadīs- (9) ni eştip Şehrbānūnı satmağdn tohtadılar ve anı küyevge bērmek üçün Selmān-ı (10) Pāris *raẓia'l-lahu 'anhunıñ* öyleride sakladılar. Ve anğa küyev 'arz kıldılar. Şehrbānū aydı: (11) "Mēni

⁹⁵ Seyhoğlu tercümesinde de geçmektedir(Doğan 2016: 141): "Kız evlatların toprağa verilmesi, izzet ve kerem vesilesidir."

⁹⁶ "Allah yüzünü şerefli kılsın."

⁹⁷ Seyhoğlu tercümesinde de geçmektedir(Doğan 2016: 141): "Meliklerin, hükümdarların çocukları satılmaz."

aladurğan kişini körmegünçe özümni⁹⁸ qabûl kılmaz mên. Mênî perde içre oltur- (12) ğuzunġlar, ‘Arabnıġ uluġlarını aldımın ötkerıġler. Qaysı ħ^wâhişimġa kelse (13) anı qabûl kıılır mên.”

Bes Selmân-ı Pâris *raẓia’l-lahu ‘anhunıġ* öyleride bir bülend yêrde Şehr- (76b/1) bânûnı perde içre olturġuzdılar. Ėazret-i Selmân-ı Pâris perdeniġ aldıda turup (2) ötker uluġlarını ta’rîf ve tavşîf kıılıp turar irdi. Şehrbânû her qaysıġa (3) bir ‘öẓr aytur irdi, tâ Ėazret-i emîrû’l-mü’mînîn ‘Ömer *raẓia’l-lahu ‘anhu* öttiler, Şehrbânû sordı: (4) “Bu kimdür?” Selmân aydılar: “Emîrû’l-mü’mînîn ‘Ömerdürler. Uluġ kişidür.” Şehrbânû aydı: (5) “Râst aytur siz. Nihâyetî uluġ kişidür. Ammâ qarı ikendükler.” Ėazret-i ‘Alî *raẓia’l-lahu* (6) ‘anhu öttiler. Şehrbânû sordı: “Bu kimdür?” Selmân aydı: “Emîrû’l-mü’mînîn ‘Alî *raẓia’l-lahu*, (7) peygamber-i Ėudâ’nıġ ‘ammik-zâdeleridürler.” Şehrbânû aydı: “Nihâyetî uluġ ve manġa lâıyık kişi- (8) dürler. Lîkin kıyâmet küni Fâtıma *raẓia’l-lahu ‘anhümânıġ* aldılarıda şermende bolup şüm- (9) dın qorqadur mên.” Andın kin Ėazret-i emîrû’l-mü’mînîn İmâm Ėasan *raẓia’l-lahu ‘anhu* öttiler. (10) Şehrbânû aydı: “Bu kimdür?” Selmân aydı: “Emîrû’l-mü’mînîn Ėazret-i İmâm Ėasandurlar.” Şehr- (11) bânû aydı: “Manġa lâıyık kişidürler. Velîkin tola nikâġlık dip eştipdür mên.” Andın Ėazret-i (12) İmâm Ėüseyn *raẓia’l-lahu ‘anhu* öttiler. Şehrbânû sordı: “Bu kimdür?” ve aydı: “Urumnı qabûl (13) kııldım. Öylenmegen kişige kıız ġatun münâsibdür.”

Ammâ kıızınġnı irge bêrür bolsanġ (77a/1) ġoş-rûy kişige bêrgil ki kıız bala qoġluluk<ġa> köġöl baġlamaz. Bolġay-ki küyev oġul çirâyı (2) arıġ, dîni pâk <bolġay>, öy tutmaġnıġ tārîqasını bilgey. Küyev oġul kıızınġdın pestrek (3) bolġay. Sêni fâġr kılgay, tâ ki sêniġ kıızınġ râġat birle ‘ömr ötkergey. Ve küyev (4) oġlunġdın ġeç nêmerse taleb kıılmaġay sin. Ve kıızınġnı satġuçı bolmaġay sin. (5) Qolunġda her nême bolsa anġa ġarc kılgay sin. Kıızınġnı anıġ gerdenige yüklep belâ-yı ‘azîm- (6) din ġalâş bolġay sin. Ve her döstunġ bolsa uşbu naşîġatlerni kılgıl ki (7) şubu tārîqada yörgey.

Yêgirne sêkkizinçi bâb: Döst tutmaġnıġ beyânıda.

(8) Bilgil êy oġul, âdem mādāmî-ki tirigdür, döstsuz bolmaz. Âdemge (9) döstsuzluk birâdersizlikdin yamanraqdur. Ol cihetdin ki ġakîmî sordı: (10) “Döst ġüb-mu yâ birâder ġüb-mu?” Ėükemâ aydı: “Birâder hem döst bolsa ġübdur.” Bes (11) döstlarınġġa tuġfe ibermek birle ve âdemiyyetlik kıılmaġlık birle döstnı muġkem kııl.

⁹⁸ “Özümni” yazılmış “özini” olması gerekiyor.

(12) Ve yanğılamaknıñ endiñesinde bolğay sin. Anıñ üçün-ki her kişi dōstluk ھاqqı (13) ve ri'āyesini saqlamasa elbette dōstsuz ھاlğusıdur. Her kişini dōst (77b/1) tutmaqnı 'ādet ھاıl. Ol vechedin ki eger kişi dōstı tola bolsa 'aybları (2) yapılır. Tola hūnerleri āşkārā bolur. Vaqtı-ki yanğı dōst tutsañg köhne dōst- (3) larıñgdın yüz öyürmegil ki aytıpdurlar ki “Obdan dōst uluğ genc- (4) dūr.” Hemīşe dōstunğ tola boluş feyide bolğıl.

Ve endiñe ھاıl ol ھاılğdın ki (5) sēniñ birle dōstluk ھاrıkıda yörgeyler, veliki:n yarım dōst bolğaylar. Olarğa (6) rāzıñnı aymağay sin. Ve müşfik ve mihr-bān bolğay. Vaqtı-ki sēndin yaşıllık körse (7) elbette yek-dil ve yek-cihet dōst bolurlar. İskenderdin sordılar kim “Bā-vücūd (8) dünyālık azlıkı birle munça 'ālemni neçük ھاılğa kēltürdünğ?” İskender aydı: “Dü:şmen- (9) lerimni luğ merħamet birle ve dōstlarımni dōstluk 'ahdini muħkem bağlamak (10) birle ھاılğa kēltürdüm.”

Ve 'aziz tutğıl dōstunğnıñ dōstını ki dōstnıñ (11) dōstı dōstdur. Ve ھاılğıl ol dōstunğdın ki dü:şmeniñni dōst tutğay. İhtimāli (12) bar ki ol dōstunğnıñ sañğa dōstlukıdın dü:şmeniñge <dōstlukı> ziyādere ھاılğay. (13) Dü:şmeniñ ھاrafıge bolup sañğa yamanlık ھاılmaqnı istiħāle körmegey. Ve ihtiyāt ھاılğıl (78a/1) ol dōstunğdın ki dōstunğnı dü:şmen tutğay. Ve ھاılğıl ol dōstunğdın (2) ki sēndin heç ھاılāf ötmey sēndin gile ھاılsa anıñgdın dōstluk ھاama' ھاılmağıl.

(3) Ammā 'āli:m kişini dōst tutğıl ki 'āli:m kişiniñ 'aybı kem bolğusıdur. 'İlmsiz kişi- (4) ni dōst tutmağıl ki bī-'ilm dōstdın hūbluk yetmegüsidür. A:ş ve nāniñ (5) cihetidin dōst bolğanlarını dōstlar ھاrıkıda bilmegil ki olar a:ş ve nāniñ- (6) nıñ dōstı, sēniñ dōstunğ imesdürler. Obdan ve yamanlarını yaşı te'emmül ھاılğıl. (7) Her ikki ھاıyifeni dōstunğ ھاılğıl. Obdanlarğa köñül birle yamanlarğa tiliñ birle, tā her ikki (8) ھاıyifeniñ dōstlukı sañğa ھاşı:l bolğay. Ĥācetiñ hemīşe dōstunğğa tüşgey, (9) andağ imes. Vaqtı bolur yamanlarğa hem Ĥācet tüşer. Ve sin yaşıllık ھاarıkını saqla- (10) ھاıl. Her ikki ھاavmıñ dōstlukı sañğa ھاşııl bolur.

Ammā bī-'āıl kişiler birle hergi:z dōst- (11) luk ھاılmağıl. Nādān dōstdın zirek dü:şmen evlādur ki nādān dōstnıñ bir (12) ağız sözi sañğa andağ Ĥādişe yetğürür ki yüz zirek dü:şmeniñ yetğüre'lmey. 'Āli:m (13) zirek dōstluk 'ahdide muħkem ھاıl birle dōst bolğıl. Sēn hem dōstlarınğ (78b/1) meşhūr bolğan birle meşhūr bolğay sin. Ve yaman hem-nişindin tenhālıkni dōst- (2) rağ bilgil. Andağ aytıpdurlar kim

Ėy-köñül ھاılğıl yamanlardın ki vaşıler kēbi

(3) Bolmağıl hergiz yamanlar birle yaşılar kēbi

Ve dōstlarınğ haqqını zāyi⁹⁹ kılmağıl ki melāmetge (4) sezā-vār bolmağay sin. Aytıpdurlar, ikki t̄ayife melāmetge sezā-vārdurlar. Biri dōstlar (5) haqqını zāyi' kılguçı ve yēne biri yaşıllıq kılğannı bilmegüçi.

Bilgil ki dōstluğğa yaraydur- (6) ğan kişi ikki nēmerse birle tanulur. Biri ol-ki her nēççe teng-dest bolsa hem qolıda barnı dirīğ (7) tutmas. İkkinçi ol-ki eger dōstlarıdın biri 'ālemdin barsa bala barqasını izdegey. (8) Olarınğ hālıdın habar-dār bolup şefkat ve merhamet kılğay. Her vaqıtıda ol dōst- (9) nı ziyāret kılğay ve anınğ qabri ve cāy menzilineñ hürmetini saqlağay. Andağ eştip- (10) dūr mēn-ki Sokrātın öltürgeli alıp kēldiler ve büt-perest bolğıl dip 'azāb (11) 'uqūbetler kıldılar. Sokrāt: "Ma'āza'l-lah ki mēn hergiz şāni'ninğ şun'ığa perestiş (12) kılmas-mēn." Şākirdleridin bir gürüh kēlip nāleī ve zārī kılışıp turdılar. "Ėy hakīm (13) sēni öltürmekge cezm kılıpdurlar. Gā<h> vaşıyyet kılğıl ki nē yēnde defn kılğay-miz?" Sokrāt tebessüm (79a/1) kılıp aydı: "Eger mēni tapsaŋlar nē yēnde h^wālasaŋlar defn kılınğlar. Ya'nī (2) mēninğ cesedimni tapa'lmas sizler."

Ve yēne ol-ki ādemler birle dōstluğ<nı> otra hālda (3) kılğıl. Ve dōstlarınğğa ümmīd birle köngül baqlamağıl. Ve hemmedin özünğni dōst- (4) raq bilgil. Arqa ve aldınğğa ser-hesāb barğıl. Ve dōstlarınğğa i'timād kılmağ (5) birle özünğdin ğāfi:l bolmağıl ki eger minğ dōstunğ bolsa hem saŋğa özünğ<din> (6) yavukraqı yoğdur. Dōstunğni tenglik vaqıtıda sınağıl ki kēnğrülük vaqıtıda (7) hemme halk saŋğa dōstdurlar. Ve dōstlarınğdın köngül ağırgan vaqıtıda (8) hem hoşnūdluğ vaqıtıdaki dik bolğıl. Her kişininğ saŋğa dōstluğını bilsenğ (9) elbette anı dōst tutğıl. Dōstlarınğğa mahfī rāzınğnı aytağıl. Vaqtī-ki arañğız- (10) larda huşūmet vāqı' bolsa ol dōstluğ dū:şmenlikge tebdīl tapğusıdur. (11) Ol aytğan rāzınğ ziyān kılğusıdur. Kinki feşīmān menfa'at kılmas.

Ve eger (12) faķīr bolsaŋ dünyā-dārğa dōst bolmağıl. Anınğ üçün-ki faķīrlerni hēç kişi dōst (13) tutmas. 'Ale'l-huşūş dünyā-dārlar öz berāberideki kişini dōst tutğay. Ve eger (79b/1) kişi faķīr kişini dōst tutsa nihāyetī sa'ādetdür. Ammā dōstlarınğ haqqı- (2) da köngülñi rāst tutğıl. Hemme işlerinğ 'āķibeti obdan bolğusıdur. Ve eger dōstunğ (3) haqqıda sēndin günāh ötmey ol sēndin köngül üzse anğa 'özr aytağ ve aldamağ- (4) nınğ qatıda bol<ma>ğıl. Andağ kişi dōstluğğa yaramasdur. Ve tama'-gīn dōstdın

⁹⁹ "Ziyāde" yazılmış, "zāyi'" olmalı.

hem (5) yırak bolğıl ki ol sanğa bir nèmerseniñğ tama'ıda dōstluk kılur. Ve hāsi:d kişiler (6) birle dōst bolmağıl. Çünki anıñ köñglidin hāsed çıkmas. Hemīşe āzār bērmek ve kīne (7) tutmañnıñğ kaşdıda bolur. Sēniñ dōstluğunğ anıñ köñglige eşer kılmas. Vaqtī-ki (8) dōst tutmañnıñğ hālını tanudunğ, dü:şmenlik ʔarīkını bilgey sin. Anıñgdın (9) kem imesdür, bil-ki ziyāderekdür.

Yēgirme tokkuzunçı bāb: Düşmendin ihtiyāt kılmañnıñğ (10) kılmañnıñğ beyānıda.

Ėy oğul cehd kılğıl, hēç kişini özünğge dü:şmen (11) kılmağıl. Ve eger kişi sanğa dü:şmen bolsa qorqmağıl, āşkārā ve nihān anıñğ işle- (12) ridin gāfil bolmağıl. Ve anıñğ kılğan yamanlığığa sūkūt <kılmağıl> ve dāyim anıñğ mekr hīlesi- (13) din i:mīn bolmağıl. Dü:şmeniñniñğ rāyı tedbīridin bī-habar bolmağıl, tā ki belāğa qalma- (80a/1) gay sin. Özünğni dü:şmeniñge uluğ körsetgil. Eger çendī-ki haqīr bolsañğ (2) hem cūr'at birle bolğıl. Özünğni dü:şmeniñge fest ve haqīr körsetmegil, tā sanğa (3) dü:şmenlik izhārıda dilīr bolmağay. Dü:şmeniñğ yaḥşı fī'li ve yaḥşı kılķığa köñgöl (4) bağlama. Ve anıñğ tınābı birle quduķğa tüşmegil. Ve eger dü:şmendin şekker tapsañğ (5) zehr bilgil. **Beyt:**

‘Adūdın eger yētse bülbul nevāsı

Anı anğlağıl tīr nāvek şadāsı

(6) Ve qavī dü:şmendin qorqğıl. Aytıpdurlar ki ikki kişidin qorqmaq kerek. Biri sitem-kār (7) biri yār-ı gaddār. Dü:şmeniñğ birle zāhirde muqāvemət kılğıl. Velīkin anı ḥ^wār bilmegil. (8) Eger dü:şmen haqīr bolsa mu qavī dü:şmen-dik bilgil. Bu ḥ^wār haqīrdür dimegil ki (9) **ḥikāyet:** Ėştıpdür mēn-ki Ḥorāsānda bir ‘ayyār bar irdi. Uluğ ve seḥī, meşhūr (10) kişi irdi. Atı Mehzeb irdi. Bir kūni yolda ötüp barğunça futı qağun şıfa- (11) kığa tayılıp yıķıldı. Fıçaķnı alıp ol şıfaķnı pāre kıldı. Çākerleri aydı: (12) “Ėy ḥ^wāce munça uluğluk birle şerm tutmas-mu sēn ki bir qağun şıfaķığa fıçaķ tarta (13) sēn?” Mehzeb aydı: “Mēni qağun şıfaķı yıķtı. El-hāl dü:şmenim şubudur. Dü:şmen- (80b/1) ni ḥ^wār körüp bolmas.” Kiçik bolsa hem dü:şmeniñ ḥ^wār körse fat furşatda (2) dü:şmen anı ḥ^wār kılğusıdır.

Dü:şmeniñğ sēni helāk kılmasdın burun sin (3) dü:şmeniñ helāk kılmañnıñğ tedbīrini kıl. Ve eger bir kişige dü:şmen bolup sin (4) anğa gālib kēlsenğ anı helāk kılğıl. Zinhār ki dü:şmeniñni ḥ^wār ve ‘āciz- (5) lıķ birle tutup ḥalkğa körsetip yörmegey sēn. Ol sanğa faḥr imesdür. (6) Kōrmes-mü sēn kim bir pādşāh dü:şmeniñ

feth kılrsa ol haşm pādşāhnıñğ mertebe- (7) si-dik bolmasa hem debīrlar nāme fütüseler ol haşmnı kādī:r-endāzlık (8) birle atarlar. Şīr ejdehā yañlıg tavşīf kılurlar. Haşm leşkeridin atlıg atlıg piyādesini (9) dil-āverlik birle ta'rīf kılurlar. Ve haşm leşkeriniñ şafınıñ muhkemlikı ve sipeh- (10) sālārlarınıñ şecā'at ve pehlüvānlıkını berāber ayturlar. Andın ayturlar ki (11) falān pādşāh cevır sitem tıgını bölep bu nev' leşker-i 'azīmğa andağ at saldı-kim (12) hemmesini bir hamlede kaçurup neht nā-būd kıldı. Bu haşmnı kılğan ta'rīfler haşm- (13) nıñ ta'rīfi bolmas. Der-haķīķat ol pādşāhnıñğ ta'rīfi ve leşkeriniñ kuvvetiniñğ (81a/1) ta'rīfi bolğusıdır.

Hikāyet: Eştıpdür mēn-ki Rey şehrige bir mazlūm kişi (2) pādşāh irdi. Atı Seyyide irdi. Pādşāh-zāde ve şāliha irdi. Ve mēniñ anam- (3) nıñ 'ammikiniñ kıızı irdi ve Fahrü'd-devleniñ köçi irdi. Vaķtı-ki Fahrü'd-devle (4) 'ālemdin bardı. Ve anıñ bir oğlı bar irdi, Mecdü'd-devle atlıg. Pādşāhlık atı (5) ol oğulda irdi. Ammā pādşāhlıkını anası kılur irdi. Vaķtı-ki Mecdü'd-devle (6) çoñg boldı. Ammā nā-kābi:l irdi. Mazlūm kişi-dik öyidin çıkmay kenīzekler (7) birle halvet kılur irdi. Anası Rey ve Kuhistān ve Isfahānğa bir kem kırk yıl pādşāh- (8) lık kıldı. Kazārā sēniñ bubañg Sultān Maḥmūd *rahmetu'l-lahi 'aleyhi* anğa elçi iberdi (9) ve didi kim: "Huṭbeni mēniñ atımğa oğul ve mañga ḥarāc bērgil ve ger nē mēn leşker tartıp (10) barur mēn." Bisyār siyāsetler yörüttı. Seyyide kēlgen ilçini çarlap didi-kim: "Tā (11) mēniñ küyevim Fahrü'd-devle ki tirig irdi bu endīşe bizde bar irdi kim sēniñ bu țarafge (12) kēlmek ve Rey şehrini almak kaçdıñg bolğay. Ve çün Fahrü'd-devle ki 'ālemdin ötti, pādşāh- (13) lık işi mañga qaldı. Bu endīşe könğlümdin kētti. Aytadur mēn: 'Sultān Maḥmūd 'ākı:l (81b/1) pādşāhdur. Andağ uluğ pādşāhnıñğ cenābığa lāyık irmes-kim bir ḥatun birle ceng kılmaq (2) ve yurt talaşmaq üçün kēlmese kerek.' Ve eger kēlse Hudāy 'azze ve celle āgāhdur kim mēn (3) kaçmas-mēn ve cengge müheyyādur mēn. Anıñ üçün-ki ikki işniñ biridür kim bu ikki leşker- (4) nıñ biri şikest tapğusıdır. Çünān-ki sēniñ leşkeriñge şikest bērsem, eṭrāf-ı (5) 'ālemge nāme fütür mēn-ki bir sultānığa şikest bērdim-ki yüz miñ pādşāhlarğa şikest (6) yētgürüp irdi. Ve eger mēniñ leşkerim şikest tapsa bir ḥatunğa şikest bērdim (7) dip nāme fütüp bolmas." Uşbu söz birle Sultān Maḥmūd mādāmī-ki tirig irdi (8) anğa leşker ibermedi ve kaçd kılmadı.

Bes şubu cihetdin didim-ki: Ey oğul (9) dü:şmenni za'īf nāçiz körüp anı 'ayb körmegil. Ve hēç ḥālda dü:şmendin (10) i:mīn bolmağıl. Huşūşen öy arasındaki düşmendin gāfil bolmağıl. Ol körgeñ- (11) ni bīgāne körmes. Ve hergiz sēniñ barañgda yaman endīşe anıñ könğlidin ḥālī (12) bolmas. Talardaķı dü:şmen ol

bilgenni bilmes. Sèn hêç düşmenge dōstluk kılma. (13) Velīkin zāhiren dōstluk körsetgil. Şāyed ki zāhiren dōstluk haķīķīğa evrölgey. (82a/1) Dü:şmenlikdin dōstluk feydā bolur ve dōstlukdın dü:şmenlik feydā bolur. Cehd kıl (2) dü:şmeningdin dōstlarınğ ikki hişşe ziyāde bolğay. Ve sa'y kılğıl dōstlarınğ (3) tola dü:şmening kem bolğay. Minğ dōstnınğ ümmīd ve i'timādı birle bir dü:şmen- (4) din gāfil bolmağıl. Ol cihetdin ki minğ dōst sèning dōstlukunğdın (5) gāfil bolsa bolur, bir dü:şmening sanğa dü:şmenlik kılmağdın hergiz gāfil bolmas.

(6) Ol dü:şmen-ki sèndin gālib ve qavīdūr, anınğ birle dü:şmenlik kılmağıl. Ve eger (7) dü:şmening sèndin her çend 'āciz kelse hem sanğa dü:şmenlik kılışdın i:mīn bo- (8) lmağıl. Eger dü:şmening sanğa muvāfıķ bolmağnı h^wāhiş kılma, eger çendī-ki qavī (9) dü:şmening bolsa hem nihāyetī gānīmet bilip muvāfıķ bolğay sèn-ki aytıpdur- (10) lar ki “Dü:şmening yā ölgeni yā bir tarafge kêtgeni yā muvāfıķ bolğanı hūbdur.” Dü:şmen- (11) ge gālib kēlip helāk kılmağ şād hurrem bolğıl. Öz eceli bile ölse şād-mān (12) bolmağıl ki sèn hem ölmey qalmas sin. Özünğning ölmesligini bilsenğ (13) şād-mān bolğıl. Hükemā aytıpdur ki “Her kişi dü:şmendin bir nefes ziyāde tiriglik (82b/1) kılma gānīmet bilgey.” **Naẓm:**

Ger kılma ölüm haşm vücūdın nā-būd

Haşm ölgenige şādlık (2) etmek ni sūd

Yetgende ecel şarşarı 'ömrünğ naħlin

Haşmınğ kēbi eylegey sèni (3) hem nā-būd

Hikāyet: Andağ eştipdür mèn-ki İskender-i Zülkarneyn etrāf-ı cānib- (4) ni kēzip hemme-i 'ālemni musahħar kıldı. Menzil-i mekānığa yanmağnıñ h^wāhişini (5) kılıp Dāmğānğa yetgende ecel leşkeri 'ömr bināsını harāb kılmağğa yetti. İskender (6) vaşıyyet kıldı-ki “Mèni saladurğan cenāzening ikki tarafını şikāf kılıp ikki (7) qolumnı çıkarıp koyunğlar. Hemme-i 'ālemni alıp qolum quruğ barğanını 'ālem halkı (8) körüp 'ibret alğaylar. Ve anamğa aytıñlar ki mèning rūħumnı hoşnūd bolsun (9) dise mèning yedimni hêç 'azīz kişisi ölmegen kişini tapıp bergey.”

Ve dīger, (10) her nērseī ki ayağınğ astığa tüşüpdür, qolonğğa alğıl. Anınğ üçün-ki yif i'tidā- (11) lide işlese birbirige qoşulup kārğa yarar. Eger tola işlese üzülür. Hemme (12) işlerni endāzeside kılğay sin. H^wāh dōstluk h^wāh dü:şmenlik, (13) her işning endāzesini bilmek ve i'tidālide kılmağ 'aql-ı külldin naşībedür. (83a/1) 'Ācizlerning ağrını kötergil ve gerden-keşke gerden-keşlik kılğıl. (2) Ve her işde

ādehiyyet tārīkıda bolğıl. Ğazabıñğ kēlgen vaqtda şabrı vā- (3) cib bilgil. Ve özünğniñ miqdārını bilgil ki her kişi öz miqdārını (4) bilmese irenlikde nāķışdur. Dōst dū:şmeniñge şīrīn sözlüg (5) bolğıl. Çü şīrīn sözlük cādūluķniñ ikkinçi mertebesidür. Ve her kişi (6) her nēme sorsa cevābını aytğıl ve kişi kulaķ salmağan sözni dimegil. (7) Her kişiniñ aldidā digeli bolmağan sözni arķasida dimegil. Ādemler- (8) ge yahşılık kılmaķnı dirīğ tutma. Kılmağa<n> işni kıldım dip lāf urma (9) ve kılğanıñnı tola zıkr kılmağıl. Ve kıladurğan iş ve sözleydur- (10) ğan sözdin ilgeri ser-ħesāb bargıl. Zebān-dırāzlık kılmağıl, (11) meger sañğa zebān-dırāzlık kılma. İkki yüzlüg bolma ve ikki yüzlüg kişi- (12) din kaçğıl. Yette başlık ejdeħadın qorķma ammā sūħan-çīn kişi- (13) din qorķğıl ki bir sā'atde kılğan şikāfını bir yılda peyvend kılğalı (83b/1) bolmas. Her çend uluğ ve qavī bolsañğ hem özünğdin uluğ birle oynaşma.

(2) Çünki ħükemālar aytıpdurlar. On ħaşletni özünğge lāzım tutğıl, (3) belādın ħalāş bolğay sin. Avval ol-ki özünğdin uluğ birle oyna- (4) mağıl. Ve bendege tola zulm kılmağıl. Ve ħāsid kişige hem-meclis bolmağıl. (5) Ve baħīl birle hem-şoħbet bolma. Ve nādān kişiler birle münāzara kılmağıl. Ve (6) hercāī kişi birle dōst bolmağıl. Ve yalğançılar bile mu'āmele kılmağıl. (7) Ve 'arbede kıladurğan kişi bile şarāb içmegil. Ve ħatunlar şoħbetide tola (8) bolmağıl. Ve sırrıñnı kişige ayتماğıl ki āb-rūyunğnı yok ētgüsüdür. Ve (9) 'ayb-cūy kişidin kaçğıl. Ve hemīşe ħalk birle aralaşıp yörmegil. Ve (10) ħeç kişini ħaddidin'ayb-cūy ziyāde ta'rīf kılmağıl. Eger 'ayb kılmaķ lāzım kēlse (11) kıla'lmas sēn. Ve ħeç kişini nihāyetidin ziyāde 'ayb kılmağıl ki eger (12) ta'rīf kılmaķ lāzım kēlse kılğalı bolmas. Ol kişi-ki sañğa ħāceti tüşmese (13) anı ğazabıñğdin qorķutmağıl. Her kişi ki sēndin fest bolsa anı ħ^wār körme. Ve (84a/1) ħāsid kişiler birle ūlfet tutma. Bölek kişiniñ açığıñı yēne birevdin çıkarmağıl. (2) Sēniñ ħaķķıñğda kişidin günāħ ölse kēçürgil. Özünğdin kiçiklerge (3) bī-günāħ bahāne istemegil. Ve ħizmet-kārlarıñnı ābād kılğıl ki olar zirā'at- (4) ğaħıñğdur ki zirā'atıñğ obdan bolsa revācıñğğa sebebdür. Fermānıñnı tutğu dik (5) kişini çāker alğıl. Ve bir kişi kıladurğan işğa ikki kişini buyurmağıl, işiñğ (6) ħalelsiz bolğay. Bir qazan aşnı ikki kişi fūşürse mezesi bolmas. Çünāñçı <ikki> (7) ħatun bir öyde bolsa öy arığ turmas. **Şi'r:**

İkki ħatunğa bir öy bolsa mesken

(8) Arığlık tutmañuz ol öy içidin

Ve eger kişiniñg taht-ı fermānıda bolsanğ (9) buyruğan işiñgde kişini şerīk kılma, tā ol işde hālel bolmağay. Hemīşe (10) hocañg aldıda yüzünğ kızıl bolğay. Dōst dū:şmeniñge kerem kılğıl. Ve her (11) kişi günāh kılsa qatıg ğažab kılmağıl. Ve her nev' sözge kulaq salmağıl. (12) Ve her haq ve bātı:l işğa 'uķūbetniñg feyide bolmağıl. Ve her günāh bile ādemni 'uķū- (13) betge sezā-vār kılmağıl, tā her kişiniñg tilide sitāyiş kılınğay sin.

(84b/1) **Ottuzunçı bāb: 'Uķūbet kılmağ ve 'afv kılmağnıñg beyānıda.**

(2) Ėy oğul, eger kişi sanğa günāh kılsa 'adliñgdin anıñg 'özrini ziyāde bil<me>gil. (3) Ol hem ādemdür. Avval Ādem 'aleyhi's-selāmın günāh vücūdğa keldi ki hemmemizniñg (4) atasıdur. **Şi'r:**

Bir kün mēn eger bara'lmadım şöhetēge

Yüz minğ ğam ara qaldı köñgöl (5) miñnetēge

Avval kişi kim kıldı güneh Ādemdür

Bir cürm bile taşlamağıl firqatēge

(6) Ve horunluğ kılğanğa 'uķūbet kılmağıl ki bī-günāh 'uķūbetge sezā-vār bolmağay (7) sin. Ve her kaydağ sözge açığıñg kēlmesün. Ğam-gīnlik vaqtıda açığıñ yutmağnı (8) 'ādet kılğıl. Ve eger bir günāh kılğan kişi 'özre aytsa 'afv kılğıl. Eger bende günāh (9) kılmasa 'afv-ı Hūdāvendī feydā bolmas irdi. Kaçan-kim 'afv kılmağnı özünğge vācib (10) bilsenğ uluğluğ şerāfetidin hālī bolmas sin. Vaqtī-ki 'afv kıldınğ (11) anğa minnet birle serzeni:ş kılmağıl ki 'afv kılmağan-dik bolur. Eger kişi 'uķūbet (12) kılğıu dik günāh kılsa kılğan günāhığa çağlık 'uķūbet kılğıl ki inşāf ehli 'uķū- (13) betni günāhığa bakıp kılmağ kerek. Mēniñ nezdimde eger kişi günāh kılma sin anıñg (85a/1) günāhı çağıda 'uķūbet kılmağ disenğ hilm ve kerem tarīkasını ferāmūş kılğan bolur sēn. (2) Andağ kılğıl kim bir günāhğa yarım 'uķūbet kılğay sin, tā kim siyāset rūsūmını (3) be-cā kēltürgen bolğay sin ve hem kerem şartını edā kılğan bolur sin. Kerīm (4) ve raḥīmgerge zālī:mler işi yaraşmaydur. 'Özr aytmağ lāzım bolğıu dik günāhnı (5) kılmağıl. Çün günāh kılсанğ 'özr aytmağdın nāmūs kılmağıl.

Hikāyet: (6) Hāzret-i Mu'āviyeniñg zamāneleride bir kavm günāh kıldılar. Şer'-i şerīfde ol (7) kavmnı öltürmek vācib boldı. Mu'āviye olarnı öltürmekge buyurdılar. Bir nēççe- (8) sini öltürüp nevbet birige yētti. Öltürgüçeniñg arasıda ol kimerse aydı: (9) "Yā emīr, nēmerseī ki bizlerni kılur sin, bizniñg sezāmızdur. Ammā

Hudāy *te'ālān*ing haqqıda (10) bir söz aytğunça emān bērgil.” Mu'āviye aydı: “Aytgıl.” Ol günēh-kār aydı: “Ėy emīr hemme-i 'ālem (11) halk sēni ħilm ve keremlik birle tavşīf kılurlar. Eger bu günāhnı yēne bir zālī:m pādşāhnıng (12) mülkide kılsak nēme kılur irdi?” Mu'āviye aydı: “Mēn kılğan-dik kılur irdi.” Ol günēh-kār (13) aydı: “Sēn ol bī-raħm zālī:mning kılğanını kılur bolsanğ sēninğ raħīm kerīmlikıng- (85b/1) nıng bizge fāyida:sı nēmedür? Mu'āviye aydı: “Eger sin aytğan sözni ilgerkiler aysalar (2) hemmeni 'afv kılur irdim. İmdi qalğanlarını 'afv kıldım.” Vaktī-ki günēh-kār 'afv taleb (3) kılsa günāhnı ötgil. Her qanqa uluğ günāh bolsa hem 'özrige irzimes.

Ve eger ħācet-mend- (4) niğ sanğa ħāceti tüşse ol ħācetniğ dīnıngğa zararı bolmasa ve dünyālıq- (5) ğa ħaleli bolmasa ol kişiniğ ħācetini edā kılmay yandırma. Ol ħācet-mendī- (6) ni yalğançı gümān kıлмаğıl ki sēnde bir yahşılık gümān kıлмаğunça ol kişi sēndin tile- (7) megüsüdür. Ĥācet-mend ħācet-mendlik vaqtıda sēninğ esīrındür ki (8) ħācet-mendlik esīrlikniğ ikinci mertebesidür. Esīrlerge raħm kılgay sin ki (9) esīrni öltürmek ħüb imesdür. Bes bu ma'nāda taqşīrni revā körmegil. İkki 'ālem- (10) niğ şevābını tapğay sin. Eger sēninğ ħācetiğ kişiğe tüşse bağıl ki ol kişi (11) kerīm müdür veyā le'im müdür? Eger kerīm bolsa ol ħācetni tilegil. Ammā mēninğ vaşıyyetimni (12) qulaqıngğa alğıl. Andağ vaqtıda tilegil ki ğam-ğın bolmağay ve qursağı aç bolmağay. (13) Ĥācet tilemekde yahşı sözlerni tartıp bergey sin. Ğaraızını anğlatıp (86a/1) taşkarı çıqqay sin. Ve ħācet ayturda luṭf birle sözlegil ki luṭfğa (2) ikinci mertebedür. Eger ħācet tilemekni bilsenğ hēç vaqtıda nevmīd yanmağunğ- (3) dur. Andağ-ki aytıpdur mēn, **rubā'ī**:

Ėy dil heves olsa yētmekiğ yārinğğa

(4) Bī-vāsıt ol dilber-i 'ayyārinğğa

Qoyma qademiğni taşkarı ħ^wāhişdin

Yētsenğ (5) kerek ol zarīf dil-dārinğğa

Ve her kişi-ki ħācetiğ tüşüpdür, özünğni bende (6) çākerī-dik bilgey sin ki bizler Hudāy *te'ālā*ğa qulçuluk kılmamız ħācetimiz tüşgen (7) sebebindür. Eger Hudāy *te'ālā*ğa ħācetimiz tüşmese irdi hēç kişi tātge (8) yüz kēltürmes irdi. Vaktī-ki ħācetiğni tapsanğ her ħālda bolsanğ şükr (9) aytğay sin. *Men lem yeşkuru'n-nās lem yeşkuru'l-lah*¹⁰⁰. Ya'nī kişi ki şükr aytmasa bērgen (10) ni'metge Hudāy *te'ālān*ing bērgenige hem şükr aytağusıdır. Ve Qurān-ı mecīdde (11) kēlipdür ki: *Le in*

¹⁰⁰ “İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez.”

*şekertüm le-ezidenneküm*¹⁰¹. Ve şükr aytguçılarnı Hudāy *te'ālā* dōst tu- (12) tar. Ve hācetge şükr aytmağlık icābet boluşnıñ ikkinçi mertebesidür. Ve eger ol (13) kişi hācetiñni revā kılmasa öz bahtıñdın körgil. Ve ol kişidin gile kılmagıl ki ol (86b/1) kişi gile kılmakıñdın korksa elbette hācetiñni revā kılmur irdi. Ve eger hācetiñ tüşgen (2) kişi baḥl ve le'im bolsa huş-yārlık vaqtıda tilemegil ki bērmegüsüdür. Mestlik vaqtıda (3) tilegil ki baḥiller mestlik vaqtıda seḥi bolurlar ve kerīm körünürler, eger çendī-ki kin (4) feşīmān kılsalar hem. Eger hācetiñ le'im ve baḥillarga tüşse özünñni cāy-ı rahmet bilgil. (5) Aytıpdurlar ki üç tayıfe cāy-ı rahmdur. Biri 'ākı:l ki nādānnıñ taht-ı taşarrufida bo- (6) lsa. İkkinçi kavī hūner-mend kişi 'āciz ve za'if dü:şmenge giriftār bolsa. Üçünçi kerīmī-ki (7) le'imğa muhtāc bolsa.

Bilgil ki her nev' sözlerdin tākātım yetgeniçe bu kitābda zıkr kıldım, (8) oqup ḥ^wāhişim oldur ki hemme sözlerniñ dādını bergey sin. Ve her kısım hūnerlerni (9) beyān kıldım, oqup bilgey sēn-ki ol işka hācetiñ tüşse kārğa kēlgüsüdür. (10) Kāşkī avvalın ve āhirin 'ilmlerni mēn bilgey irdim ve saḅğa örgetgey irdim, (11) tā bu cihāndın bī-ğam kētgey irdim. Nē 'ilāc kılay-ki henüz 'ilm dāniş yolıda fiyāde- (12) dūr mēn. Ve eger bilsem hem aytğanımnıñ menfa'ati yoqdur ki mēn atamdın iştigen- (13) niñ hemmesini saḅğa aydım. Ve saḅğa melāmet yētmegüsüdür. Mēn hem öz bilgenimçe 'ōmr ötker- (87a/1) dim. Atamdın örgengenlerge hācet tüşmedi. Ve sēn ḥ^wāh eşitgil ḥ^wāh (2) eşitmegil, her tarīkda bilgen sözümni aytur mēn, tā baḥillık kılgan bolmağay-mēn. Ve her nēmerseī (3) ki ṭab'im āyineside yüz körsetipdür, beyān kılmur mēn. Aytıpdurlar ki sa'ādet-mendler (4) eşitgeni qabūl kılmurlar.

Ottuz birinçi bāb: 'İlm taleb kılmakıñ beyānıda.

(5) Bilgil ēy oğul, kitābıñ avvalıda her nev' hūnerlerdin beyān kıldım. Ğaraż (6) hūnerdin dükkān-dārlık imesdür. Ol cihetdin ki her iş gūşge qolğa kēltürse (7) ol hūnerdür. Bolğay-ki anı obdan bilgey sin ve anıñdın şemere körgel sin. Bilür (8) mēn-kim hēç hūner yoqdur ki ü:stādğa hācet tüşmegey ve hemmeni tartıp bērgeli bolğay. (9) Hūner toludur. Hemmesini tafşıl birle şerḥ kılgalı bolmas ki kitāb uzaqğa tartar, (10) vāşıl-ı maqşūddın yırağ qaladur. Velikin bilgil ki her şıfat ki bardur, üç veche- (11) din taşkarı bolmas. Yā 'ilmīdür ki hūnerge ta'alluķı bolur. Yā hūnerīdür ki 'ilmğa ta'alluķı bolur. (12) Veyā hūner bolmasğa delīldür. Ammā 'ilmī ki hūnerge ta'alluķı bardur, ṭabīblik ve mūneccimlik ve 'ilm-i (13) hendeseni bilmeklik ve şā'irlik

¹⁰¹ İbrahim Sūresi, 7. “Le in şekertüm le-ezidenneküm” olması gerek. Yazmada “Ve limen şekertüm le-eridenneküm” şeklinde. “Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) arttıracam.”

ve bularğa oħşadur. Ve bularnıñ her biriniñ (87b/1) ʔarıkası bardur. Eger kişi bularnıñ resm-i ʔarıkasını bilmese esİRge oħşadur. (2) Ve hÜnerler ma'rÜf ve meşhÜrdur, şerhge hācet yoğktur. Velİkin şÜretge keledurĖan- (3) larını beyān kılur mēn. Ol cihetdin ki ikki ʔarıkadın taşĖarı bolmas. Yā sēniñ (4) ol hÜnerni bilmekge zamāneniñ Ėavādişidin hācetiñ tüşer. Hācet tüşgen vaĖt- (5) da her biriniñ esrārıdın āĖāh bolĖunĖdur, tā hācet vağtıda dest-gİR bolĖusıdur. (6) Ve eger hācetiñ tüşmese hem uluĖlarĖa her 'ilmniñ ʔarıkını bilmek obdandur.

BilĖil (7) ēy oĖul, Ėēç 'ilmidin şemere körmes sin, meğer āĖiret 'ilm<i> ve şerī'at 'ilmidin (8) şemere körgünĖdür. Eger dÜnyālık ʔaleb kılсанĖ Ėāzī ve müftī yā meddāh bolĖay sin. (9) DÜnyālık menfa'ati mÜneccimge yētmes, tā ārāyiş tapmaĖunĖa ve her nev' sözlerni dimeĖünĖe. (10) Ve 'ilm-i tıbdā dÜnyālık Ėāşı:l bolmas, tā şöhret tapmaĖunĖa ve keselniñ rāst (11) ve ĖalaĖıge bağmay dārū buyurmaĖunĖa. Bes hemme 'ilmniñ uluğraqı dīn 'ilmidür. (12) Ol dīn 'ilminiñ aşlısı 'ilm-i tevĖİd ve şıfātudur ve fer'ī aĖĖām-ı şer'iyyedür. (13) Ve dīn 'ilmini örĖenmeklik dÜnyā ve āĖiret Ėuşūlını ĖolĖa kēltürĖen bolur. Bes (88a/1) ēy oĖul, Ėudretiñ yētĖeniĖe <dīn> 'ilmini ĖolunĖĖa kēltürmekniñ sa'yıda bolĖıl (2) ki dÜnyā ve āĖiretni ĖolunĖĖa kēltürür sin. Eger bu tevaffuğnı tapsanĖ avval uşūl-ı (3) dīnni rāst kılĖıl. Ya'nī 'ilm-i tevĖİd ve şıfātını obdan ĖabĖ kılĖıl. Andın (4) kin fÜrÜ' ki aĖĖām-ı şer'iyyedür, anı ĖabĖ kılĖay sin ki aşlını bilmey fer'Ėa (5) şurÜ' kılmağ tağlİd bolĖusıdur.

Bes hÜnerleri-ki zıkr kıldım, eger 'ilm ʔaleb (6) kılсанĖ Ėānı' ve ferĖİz-kār bolĖay sin. Ve 'ilmni dōst tutĖuĖı ve dÜnyānı (7) dÜ:şmen tutĖuĖı ve kişiniñ ağrını köterĖuĖı ve sebük-rÜĖ, yağşı ĖÜy- (8) luğ ve kem uyĖulaĖuĖı ve seğer-Ėİz ve kitābnı dōst tutĖuĖı ve tevāzu'lig, (9) dÜnyā işidin melÜl ve Ėurān yād alĖuĖı ve 'ālim-dōst ve istıĖāmetlig (10) ve 'ilmniñ Ėürmetini sağlağuğı ve örĖenmekge Ėarīş ve şermlig ve ü:stādniñ (11) ĖaĖĖını sağlağuğı ve hemme-i meyl ü iltifātıñ kitāblarĖa bolĖay. Ve devāt, Ėalem-tırāş (12) ve Ėalem-dān ve fığağ ve pergār Ėalemi ve cedvel Ėalemi ve mıştar ve yēne hem lāzımlıĖ nēmeler özüñĖ (13) bile hem-rāh bolĖay. Ve bulardın bölek nēmege meşĖÜllüĖ kılmağay sin. Her ʔalib- (88b/1) ü'l-'ilm ki bu ʔarıkā birle yegāne-i rüzĖār bolĖusıdur.

Eger müftī bolsanĖ 'ibādetdin (2) ĖıĖmaĖıl ve ikki yüzlÜĞ bolmağıl ve ders tola aytĖıl ve bedeniñni pāk tutĖıl (3) ve her nev' mes'eleğe cevābını Ėāzır tutĖıl ve Ėēç mes'ele ki ĖaĖĖını tapmaĖunĖa cevāb (4) fütümeğil ve kişidin anĖlaĖanĖa Ėanā'at kılmağıl ve kişi aytĖanĖa ĖüĖm kılmağıl. (5) ÖzüñĖniñ re'yini bÜlend bilĖil. İkki

veche ikki qavl qanā'at qılmağıl. Mu'temed halk- (6) larnıñ haqqıge i'timād qılğıl ve sözige i'timād qılmağıl. Ve her nev' kitāb ve her nev' (7) cüzvni mu'abbir bilmegil. Eger rivāyet işitsenğ mechūl rāvīnıñ sözige 'amel qılma. (8) Ma'rūf meşhūr rāvīler sözige 'amel qıl. Ve habar ve eḥādīsğa i'timād qılma, (9) meger rāvī-yi mu'temed bolsa i'timād qıl. Ve habar-ı mütevātirdin qaçmağıl. Ve müctehid bolğıl. Tola (10) gāzab-nāk bolmağıl ve gāzab birle sözleme. Ve eger münāzara qılсанğ haşm hālīga ba- (11) qıl ve eger sözde anıñdın gālīb bolsanğ münāzara qılışğıl ve eger gālīb bolma- (12) sanğ tohtağıl. Bir mişālğa qanā'at qılmağıl. Bir delīl birle cāmi'-i māni'lik da'vāsın (13) qılmağıl. Ve sözniñ avvalını yādıñda tutğıl, tā āhirini tebāh qılmağay sin. Ve eger (89a/1) münāzara mes'eledin bolsa āyetni habarge muqaddem qılğıl ve habarnı kıyāsğa muqaddem qıl (2) ve mümkünatdın sözlegil. Ve uşul ve fikh münāzarasıda mücibāt ve nā-mücibāt ve mümkünatnı (3) eşittürüp sözlemek 'ayb imesdür. Ve cehd qılğıl tā gārazıñnı añlatğay sin. (4) Ve sözni tertīb birle sözlegey sin, kūtāh qılmağay sin ve uzak bī-menfa'at (5) hem sözlemegey sin.

Faşl: Eger meddāh bolsanğ tola nēmerselerni yād alğıl. (6) Eger haşm za'if bolsa hem kürsī üzeside oturup her nev' kişi birle münāzara qılma- (7) qıl. Ve zebānıñnı faşih qılğıl. Ve meclislerde olurganların çehār-pāylar dik (8) bilgil, tā sözde tohtamağay sin. İkkin ayağıñnı pāk qılğıl. Ve na're tartadur- (9) ganlarını qolunğğa keltürgil, tā in-ki her nükte aytur sin olar na're tartıp meclisni (10) germ qılğaylar. Vaqtī-ki meclis ehli yığlasa sēn hem yığlağıl. Eger sözde tohtap (11) qalsanğ istihāle tartmağıl, dürūd tesbīh aytmak birle ötkergil. Ve sözlemekde (12) şiddet ve cūr'et birle sözlegil. Vaqtī-ki qabūl tüşse hem istihāle tartmağıl. Ve yahşı (13) sözni yaman nērsege satmağıl. Velikin halk qabūlıda hemīşe qorquñıda bol. (89b/1) Meddāh-ı haşm yahşı sözlegende feydā bolur. Qabūl kem bolsa qarār tutmağıl. Ve kürsī (2) üzre girān-cān ve çirāyı çırtuq ve savuq sözlüg bolmağıl ki meclis halkı (3) hem girān-cān bolğusıdır. Aytıpdurlar ki: *Küllī şey'in mine's-şakīli şakīlū*¹⁰². Ya'nı ağır (4) nēmersedin tab'ıyyet tapğan nēmerse ağır bolğusıdır. Ve her tarafge yörgil ve kürsī üzre (5) qolunğnı yumağıl. Hemīşe söz eşitgüçiler hālīga baqğıl. Qaysı sözni eşitgüçi (6) bolsa ol sözni beyān qılğıl. Eger kürsī üzre olurganda sēndin suāl qılsa bilge- (7) niñge cevāb bērgil. Bilmegeniñge “Bu sözniñ cevābını kürsī üzeside aytğalı boladurğan (8) imes, öyge kēlip cevāb eşitgil” digey sin ki kişi cevāb işte mēndip öyge kēlmes. (9) Ve her meclisde bir mertebe digen sözni düvüm bāre dimegey

¹⁰² Şeyhoğlu ve Mercimek Ahmed tercümelerinde de geçmektedir(Doğan 2016: 150)(Gökyay 2007: 157): “Ağır canlıdan ne gelirse sakildir”.

sin. Ve hemme-i vaqtlarda çirâyı (10) oçuk bolğay sin. Ve her şehirde tola turmağıl ki meddāhlarga ve pāl bağguçılarga (11) rüzānesi manğmak birle hāşı:l bolur. Halknınğ kabūlğa çirâyı oçuk bolğıl ve meddāh- (12) lık nāmūsını saklağıl. Zāhir ve bātınınğnı şer' birle ārāste tut, çünān-ki namāz ö- (13) temek ve rūze tutmak, nefl ötemek. Ve tili tatlılığını lāzım tutğıl. Kūçe ve bāzārlarda (90a/1) tola yörmegil, tā 'avāmnnıñ nazarıda 'azīz bolğay sin. Ve yaman yavuqlarınğdın perhīz (2) kılğıl ki ve kürsīnıñ ādābını saklağıl. Bu şartları bölek yerde zıkr kıldım. Tekebbür kılmağ (3) ve yalğan aytmak ve ri:şve almağdın yırak <bol> ve halknı andağ işğa başlağıl ki özünğ (4) kılğay sin, tā inşāflığ 'ālī:m bolğay sin. Ve 'ilmni obdan bilgey sin ve bilgeniñ- (5) ni yahşı 'ibāret birle edā kılğay sin, tā in-ki hacīl bolmağay sin. Ğalağ aytmakda havf (6) recādın sözlegil ki bir yolu Hudāy te'ālānıñ bendelerini rahmetidin nā-ümmīd kılmağıl. (7) Bir yolu halknı tā'atsiz behiştge kergüzmeğil. Ve tolarak andağ sözlerni (8) digil ki özünğ anğa kādīr bolğay sin ve obdan bilgey sin, tā in-ki da'vā-yı (9) bī-delīl kılğan bolmağay sin ki da'vā-yı bī-delīlnıñ şemeresi şerm-sārılıkdur.

(10) **Faşl:** Ve eger 'ilmni kemālīga yetgürüp uluğ kāzī bolsanğ basıg ve āheste bolğıl. (11) Ve zīrek ve tīz-fehm dūr-endīş, siyāset 'ilm<i>ni obdan bilgüçi her gürühnıñ (12) mezheb ve tarīkasını bilgüçi bolğay sin. Bolğay-ki hıyelü'l-kuzātın obdan (13) bilgey sin, tā in-ki bir mazlūmnıñ güvāhı bolmasa haqqı küyüp kitmegey ki hīle (90b/1) tedbīr birle ol müsteħaknı haqğa yetgürgey sin.

Hikāyet: Taberistānda (2) Kāzī Ebu'l-'Abbās Rūyānī dip bar irdi. 'Alim ve dūr-endīş kişi irdi (3) ve şāhib-tedbīr irdi. Vaqtī-ki bir kişi yene birevge yüz dīnār da'vā kılıp kāzīnıñ (4) aldığa keldi ve müdde'ī-i 'aleyh münkir irdi. Kāzī müdde'īdin güvāh taleb kıldı. Müdde'ī güvāh (5) yoktur didi. Kāzī müdde'ī-i 'aleyhni a:ndğa buyurdı. Müdde'ī feryād kıldı-kim "Ëy kāzī, anı (6) a:ndğa buyurmağıl ki yalğan a:nd içmekdin korkmaydur." Kāzī aydı: "Şerī'atdın (7) çıkkalı bolmaydur, yā sin güvāh ötkergil yā a:nd bērgil." Ol kişi kāzīnıñ aldıda (8) tofrağğa yumalanıp yıglap aydı: "Ëy kāzī mēnıñ güvāhım yokdur ve ol nā-hağ (9) a:nd içedür. Eger anı a:ndğa buyursanğ manğa zulm kılğan bolur sin. Mēnıñ tedbīrim- (10) ni kılğıl." Kāzī ol kişiniñ nāleī ve zārīsini körüp bildi-kim rāst aytadur. (11) Kāzī aydı: "Ëy h^wāce anğa qarız bērgeniñ nē tarīkıda irdi? Avvalıdın beyān kılğıl." (12) Ol kişi aydı: "Ëy kāzī, 'ömrünğ uzun ve devletiñg füzūn kim bu kişi birle nē-çend (13) yıldın bēri dōst irdim. İttifā<ğ> bu kişi bir kenīzekge 'āşık boldı ve ol kenīzek- (91a/1) nıñ bahāsı yüz ellig dīnār irdi. Bu kişiniñ ellig dīnārılık eşyası (2) bar irdi ve anı almağğa hēc çāre tapmadı. Kiçe ve kündüz zār zār yıglar irdi.

(3) Bir kün ikkevlen temāšāh üçün sahrāğa çıktuğ. Bir yerde bir sā'at oturup (4) irdük. Bu kişi ol kenīzek sözini çıkarıp zār zār yığladı. Yégirme üç yıldın (5) bəri dōstum irdi. Könğlüm küyüp aydım: “Ėy falānī ol kenīzekniñg tamām bahāsığa (6) yétgünçe dünyālıqıñg yoğdur ve mēniñg hem yok. Hēc kişi sēniñg feryādıñgğa yétmeydür. (7) Ammā mēniñg dünyālıqdın yüz dīnārım bardur. Bardur ki nē-çend yıldın bəri renc meşakğat (8) bisyār tartıp qolğa kēltürüp mēn. Ol dīnārı sañğa bērey. Qalğanını özünğ (9) qoşup ol kenīzekni alğıl ve bir a:y ‘ıyş ‘ışret kılğıl. Andın kin satıp (10) yüz dīnārımını mañğa bērgil” dip irdim. Bu kişi ol sözlerni iştıp bisyār yığlap (11) ayağıñğa yumalanıp eger bir a:ydın kin kenīzekni satıp altununğızni bērme- (12) sem dip a:nd içti ve mēn altunı munğa bērdim. Altunı bērgende Hudāy *te’ālāğa* (13) ma’lūmdur ki ikkimizdin bölek kişi yok irdi.

Hālā tōrt a:y boldı, kenīzekni (91b/1) hem satmaydur, altunumı hem bērmeydür. Qāzī aydı: “Munğa altunı nē yerde bērip (2) irdiñg?” Müdde’ī didi: “Bir dıraht tüpide bērip irdim.” Qāzī aydı: “Dıraht tüpide (3) anğa bērip iken sin. Nēme üvçün güvāhım yok dir sin ki haşmıñg munda otur- (4) sun, sin hēc teşvış tartmay dıraht tüpige barğıl, avval ikki rek’at (5) namāz öteğil, andın kin peygamber *şalla’l-lahi ‘aleyhi ve sellemğa* yüz merātibe dūrūd aytğıl, (6) andın kin ‘Qāzī sañğa güvāhlıq bērmek üvçün çarlaydur’ digil dip irdi.” (7) Haşm tebessüm kıldı. Qāzī körüp körmesge saldı. Ol kişi aydı: “Qorğar (8) mēn-kim ol fermān tutmağay.” Qāzī aydı: “Mēniñg mührümni alıp barğıl ve aytğıl (9) ki ‘Bu qāzīniñg mühridür, kēlip güvāhlıq bērsün, didi’ digil.” Ol kişi mührni (10) dıraht qaşığa alıp kētti ve haşm qāzī qaşıda oturup qaldı. Ve qāzī (11) bölek dād-h^wāhlarnı sorağalı meşğul boldı. Bu kişiğe qaramay müddetdin kin (12) “Ol kişi dıraht tüpige yētgen müdür?” didi. Bu kişi “Henüz yētmegendür” didi. (13) Qāzī yēne bölek hūkmge meşğul boldı. Ol dıraht tüpige barıp qāzī aytğan (92a/1) tarıqa birle mührni körsetip “Qāzī sēni çırlaydur” dip ayttı. Bir sā'at (2) oturdı. Dırahtın hēc cevāb kēlmedi, ġam-nāk yanıp qāzīniñg aldığa (3) kēldi. Aydı-kim “Barıp mührünğni ol dırahtğa körsettım. Dıraht hēc (4) <cevāb> bērmedi.” Qāzī aydı: “Galağ kıldıñg, ol dıraht kēlip güvāhlıq bērdi” dip (5) ol haşmge bağıp aydı-kim “Bu kişiniñg haqqını bērgil ve ger nē mēn kenīzekni satıp (6) bu kişiniñg altunını bērür mēn.” Ol haşm aydı: “Mēn sizniñg qaşınığzda idim. (7) Hēc dıraht kēlmedi. Güvāhlıq hem bērmedi.” Qāzī didi: “Rāst aytur sin (8) ki dıraht kēlmedi. Ammā eger sin bu altunı ol dıraht tüpide almasağ (9) mēn ol kişini ‘Dıraht tüpige yētgen-müdü?’ dip sorğanda ‘Arası yırağ (10) henüz yētmegendür’ dimediñg-mü? Eger altunı almağan bolsağ ‘Ol kişi nē yerge (11) bardı ikin ve qaısı dıraht

tüpige bardı ikin?’ dimes-mü irdinğ ve (12) ve müdde’ini ilzām kılmaz-mu irdinğ?’ dip ol haşmdın altunni tapturup (13) bérdi. Bes hemmeni kitābdın çıkara mēn dimegil. Özünğdin hem bu nev’ tedbirlerni (92b/1) kılğay sin.

Ve dīger, bolğay-ki özünğninğ öyide nihāyetī tevāzu’līg bolğay (2) sin. Ammā meclis-i kazāda heybet birle çirāyınğni çirtıp olturmağınğ obdandur, (3) tā uluğ bolğay sin. Ve ağır bolğıl ve kem sözlegil. Ve dād-h^wāhnınğ sözini eşitmek- (4) dīn ve sormağdın melūl bolmağıl. Ve şabr birle bolğıl. Eger mes’ele vākı’ bolsa müftī birle (5) meşveret kılğıl, tā öz re’yinğni rüşen kılğay sin. Ve hemīşe ders aytmāğdın (6) hālī bolmağıl. Mes’ele ve mezheblerdīn andağ-ki ayttım, tecribelerinğni könğlünğde tu- (7) tğay sin. Ve şerī’atda şek tarafıge hüküm kılmağ revā ırmesdür. Vaktī-ki kâzī (8) müctehid bolsa revādur. Bes kâzī zāhid ve ‘ilm-i fikhda māhir bolğay. Ve bolğay-ki nē-çend maħalda (9) hüküm kılmağay? Avval gürisne ve teşnelikte ve serābdın çıkқан maħalda, ğam-ğīnlikde ve dünyā- (10) lıknınğ endişesi pīş kēlgen vaktde. Kâzīninğ hizmet-kārları andağ bolğa- (11) y-ki dād-h^wāhnınğ her nev’ ser-güzeştesini beyān kılğalı koymağay. Anınğ üçün-ki kâzī (12) şartı hüküm kılmağdur, teftīş kılmağ ırmes. Tola teftīşler bardur ki kılğandın kılmağan (13) hūbrağdur. Ve sözni kıskā kılğay. Pat a:ndağ buyurmağay. Ve dünyāsı tola bī-pāk (93a/1) halknı bilse kılğan tecribesiçe teftīş kılğay. Takşīr kılmağay ve sehl tutmağay. (2) Özi birle muvāfık halknı özi birle tutğay. Hergiz kılğan hükmnı bozmağay ve hükmi- (3) ni kavī ve muhkem kılğay. Hergiz öz kolı birle ikbāl ve menşūr fütümegey, meger zarūret bolsa (4) fütügey. Ve öz hıfzını ‘azīz kılğay ve öz sözini sicil kılğay. Hüneler obdanı (5) ‘ilm ve perhīz-kārlık bilgey.

Bes eger bu ‘ilm-i şerīf hünelerin verzi:ş kılmasanğ (6) ve bu tevfiqnı tapmasanğ ve leşker-i peşe bolmasanğ bārī ticāret tarīkasını lāzım (7) tutğıl. Ve anınğdın menfa’at körgey sin ki her nērseī ki kolunğğa kēltürür sin (8) helāl-i muṭlağdur ve her kişininğ nezdide pesendīdedür. Ammā bu kārda takşīr kılmağay (9) sin.

Ottuz ikkinçi bāb: Ticāret kılmağnınğ beyānıda.

Bilgil ēy (10) oğul, sūdā-gerçilikni eger çendī-ki hüneler digeli bolmasa hem haqīkatige baksa sūdā-ger- (11) ler resmi rūsūmnı hüneler-verler tarīkasığa muvāfıkdur. Anınğ üçün aytıpdurlar: Sev- (12) dā-gerlik aşı nādānlık ve fer’i ‘aql biledür. Çünān-ki aytıpdurlar: *Lev le’l-cühhālū le-heleke’*- (13) *r-ricālū*¹⁰³. Ya’nī eger nādānlar

¹⁰³ Mercimek Ahmed tercümesinde de geçmektedir(Gökay 2007: 163): “Cahiller olmasa erenler helak olurdu.”

bolmasa cihān tebāh bolur irdi. Ve maḫsūd bu sözdin ol- (93b/1) dur ki her kişi bir direm ziyāde tapmaḫ ṭama'ida maşrıḫdın mağribğa yörse kūh, beyābān (2) ve deryalarda öz ḥ^wāhişini muḥāṭarage taşlamasa oğrı ve ḫarakçıdın, şīr- (3) din ve yol nā-emīnligidin ḫorḫsa maşrıḫdaki ni'met mağribğa ve mağribdaki maşrıḫğa (4) yétmes irdi. Cihānnıñ ābādılıkı ni'met birledür. Bu işni sūdā-gerdin bölek (5) kişi kıla'lmas. Ve mundağ ḫaṭarlig işni ol kişi kıılır ki 'aqlnıñ közi tikilgen (6) bolğay.

Sūdā-gerçilik ikki ṭarīḫadur. Biri mu'āmele kıılmaḫ, biri müsāfir bolmaḫ. Mu'āmele (7) kıılmaḫ zer-dārlar ṭarīḫasıdur. Kesād meṭā'nı ziyāde satmaḫ ṭama'ida alurlar. Ve bu (8) iş mālını muḥāṭarage taşlamaḫ bolur. Ve dūr-endīş kişi kesād meṭā'nı ağır bahāğa (9) satmaḫ ṭama'ida almas. Sūdā-gerçilik oldur ki ikki ṭarīḫa menfa'atge dilīrlık kıılğay (10) ve diyānetlik ve rāstlıkı lāzım tutğay. Ve öziniñ menfa'ati üçün özgeni (11) ziyānda ḥ^wālamağay. Ve mu'āmeleni özidin pest kişi birle kıılğay ve eger özidin (12) uluğ kişi birle mu'āmele kıılsa diyānet ve mürüvvetlig kişi birle kıılğay. Firīb baradurğan (13) ḫalkdın ihtiyāt kıılğay. Dūnyāsı yok kişi birle mu'āmele kıılmağay. Dōstları birle (94a/1) hem mu'āmele kıılmağay sēn. Eger kıılsa sūddın kōñgöl üzgey-ki tola dōstluk endi:k (2) sūd endi:k ziyān birle tebāh bolur. Ve ziyāde kıılmaḫ ṭama'ida nesiiye mu'āmele kıılmağıl. Tola (3) ziyāde ṭama'ida kemlik ḫāşıl bolur. Uluğ ziyān isrāf kıılmaḫdadur. Sūd ḫāşıl bo- (4) lmağunça aşlī pulunğdın yēmegil ki uluğ ziyāndur. Ve sūd ümmīdide aşlık almağıl ki aşlık (5) satğuçılar hemişe yaman atlıḫdurlar. Diyānet oldur ki alğan nēmede yalğan (6) aytmagay. Kāfir ve Müselmān yalğan aytmakını yaman kōrūpdürler. Andag-ki mēn ma'nāda ikki (7) beyt aytıpdur mēn, **beyt:**

Ëy kōñglüm ara 'ışkıñ otı salğan nūr

Ol (8) nūr ara Mūsā mēn kōñglümdür Ṭūr

'İşkıñgı kōñgöl cānı bērip almış mēn

Alğuçığa (9) yalğan dimek irmes meşhūr

Ve bey' kıılmağunça meṭā'nı ḫoldın ḫıkarmağay sin. (10) Ve mu'āmelede şerm tutmağay. Büzürgler aytıpdurlar: “Şerm tolası rüzāneni kem (11) kıılğusıdur.” Ve bī-mürüvvetlikni lāzım tutmağay. Bu hūnerniñ mūteşaddīleri aytıpdurlar: (12) “Sūdā-gerlikniñ aşlı taşarruf kıılmaḫ ve mürüvvet kıılmaḫdur.” Ṭasarruf cem' kıılğannı saḫla- (13) ḫuçı ve mürüvvet, 'izzet ve ḫürmetni saḫlaḫuçıdur. Andag eştipdür mēn-ki, **ḫikāyet:**

(94b/1) Bir sūdā-ger bir satıġçıġa minġ dīnār mu‘āmele kılıp irdi. Mu‘āmeleni aladurġan (2) vaġtıġa yētti. Sūdā-ger bile satıġçı alġan bērgenini ġesāblaşıp üç noġūd altunda (3) ġilāf kılıştılar. Satıġçı: “Mēnde bir dīnārınġ qaldı.” Sūdā-ger aydı: “Sēnde bir dīnār (4) yēne üç noġūd altunum bardur.” Bu sözde namāz-ı bāmdāddın tā namāz-ı fişīnġaça mūcādele kılıştılar. (5) Āġir satıġçı dil-teng bolup bir dīnār üç noġūd altunni sūdā-gerge bērdi. Sūdā- (6) ger öyige yandı. Satıġcınınġ şākirdi sūdā-gerinġ arġasından irkeşip (7) bardı, aydı: “Ėy ġ^wāce maġġa şākirdānelik bērgil.” Sūdā-ger ol bir dīnār üç mişķāl (8) altunni şākirdġa bērdi. Şākird altunni alıp satıġcınınġ qaşıġa kēldi.

(9) Satıġçı: “Ėy falānī, mēni üç noġūd altun üçün irtedin bu vaġtġaçaġe yētti. Sin (10) nēme šama‘ kılıp bardınġ?” Şākird sūdā-ger bērgen altunni ü:stādıġa kōrsetti. (11) Satıġçı ta‘accübġa qaldı. Ayttı: “Subġāna‘l-lah bu ġūdek ġōş-rūy imes. Bu kişi (12) munġa baġīllık birle munġa altunni munġa nēme üçün bērgendūr?” dip sūdā-gerinġ öyige (13) bardı ve aydı: “Ėy şeyġ sizde ‘aceb vāķı‘a kōrūpdūr mēn ki irtedin bu vaġtġaça (95a/1) nē-çend kişi bile mēni üç noġūd altun üçün kahittinġiz. Yēne bu altunni hemmesini (2) şākirdimġa bērip siz. Bu baş aġrıkı nēme irdi? Bu seġāvet nēçūkdūr?” Sūdā-ger (3) aydı: “Ėy ġ^wāce, mēn sūdā-gerdūr mēn. Sūdā-gerlikninġ šarīķı almak satmak- (4) dur. Eger bir direm çağlık ziyān tartsa nışf-ı ‘ōmri ġurūr kētkenge oġşa (5) bolġusıdur. Eger mūrūvvet kıladurġan vaġtda mūrūvvet kılmasa öz aşlınınġ nā-pāk (6) bolġanıġa ġüvāġlık bērgenidūr. Mēn özümninġ ziyān-kār boluşını hem ġ^wāhlama- (7) dım ve aşlınınġ nā-pāklıkını hem ġ^wālamadım.”

Ammā sūdā-ger şerīķilik- (8) din perġīz kılgay. Ve eger şerīķ bolsa ġanī kişi birle şerīķ bolġay, tā ü- (9) leşip aladurġan vaġt feşīmān kēltürmeġey. Ve kişininġ sermāyesige (10) bir nēme almaġay. Ölüġ sinuķ nēmerseni almaġay. “Endi:k dūnyā bile öz baġtım- (11) nı sinay mēn” dimeġey. Eger kişi “Bu ġaġnı falān şehrġe alıp barıp bērinġ” dēse (12) ol ġaġnı okup baķıp andın alġay. Anınġ üçün-ki ol ġaġda (13) bu kişiġe belā ve ziyān yētmek iġtimāli bardur. Ve her şehrġe barsa yaman ġabar alıp (95b/1) barmaġay sin. Ve ölüm ġabarını alıp barmaġay ve ġōş ġabar alıp barmaġdın (2) takşīr kılmāġay.

Hem-rāhsız yolġa kirmeġey. Kārvānnınġ otrasıġa tūşġey. (3) Ve metā‘ını kārvānnınġ metā‘ınınġ otrasıda kıoyġay. Ve şilāġ-dārlar arasında (4) olturmaġay ki ġaraķçılar avval şilāġ-dārlarġa qaşd kıırlar. Eger fiyāde bolsa atlıġ- (5) larġa hem-rāh bolmaġay. Bīġāne kişidin yolnı sormaġay. Tola nā-pākler bardur ki (6) ġalaš yolnı kōrsetip arġadın barıp metā‘larını alur. Ve eger kişi saġġa yol (7) üzre yolukşa tāze-

rûluk bile selâm kılğay sin ve özünġni k rk ġan (8) ve harġan Ő retde k rsetmeġey sin. Ve z hidlarġa h y net kılmaġay, iltif t (9) ve yaĥsılıġnı dir ġ tutmaġay. Ve ozuksuz yolġa kirmeġey. Ve temm zda kışlık (10) iginsiz ve kışda yazlık iginsiz yolġa kirmeġey. Eger i yol yak n bolsa hem (11) ve kir ġa alġan kişini hoŐn d kılğay.

Va t -ki bir y rge t Őse diy netlig sat ġ- (12)  ı tapğay ve    t yife birle Ő hb t tutğay. Ve c v n-merd  ayy r-p Őe ve zer-d r (13) ve m r vvetlig ve kiŐininġ ha  k n  tanuġu ı ve yoln  bileduġġan kişi bile y rġey. (96a/1) Ve cehd kıl ıl, t  ıssıġ ve savu  ve a lık ve teŐnelik e h y  kılğay sin. (2) Ve  s yiŐde isr f kılmaġıl, t  zar ret bolsa  s nra  bol usudur. Ve (3)  z nġ k laduġġan işni kiŐi e i tim d kılmaġıl ki d ny  hem mekr fir bd r. (4) Amm  s d -ger ilik serm yesi r stlik ve diy netd r. Almak satmakda (5) r st-g y bolğay ve tola alıp pat satğay. Mehm  emki:n nesiyye almak ve b rmek- (6) ni l z m tutma.

Ve  alim ve seyyid halk birle mu  mele kılmaġıl, t   n-ki olarn nġ h t rı (7) s ndin renc de bolmaġay. Eger mu  mele k lsanġ menfa atni olar t raf e koyğay (8) sin. N ker kişiler birle, h yr se  veti yok kişiler birle, k   ininġ h Ő vek l- (9) leri birle ve kiŐininġ hizmet-k rı birle mu  mele kılmaġıl. Ve her kişi bular bile mu  mele (10) k lsa baş aġrı ı ve feŐ m nd n h l Ő bolma usudur. K rmegen ve  zm de (11) k lmaġan kişidin i:m n bolmaġıl. Bir  zm de k lġan kişini y ne  zm yiŐ k lmaġıl. (12) MiŐ lde k lipd r ki  zm de k lġan Őeyt n  zm de k lmaġan  demdin (13) h bra dur. Kişini  zm yiŐ k lsanġ  z  udreti nġ y teduġġan n merse bile (96b/1)  zm yiŐ k l ıl. Ve her kişini  zm yiŐ k lsanġ bir iş k ldurup  zm yiŐ (2) k l. S z birle  zm yiŐ k lmaġıl. Y z t v s  aġlık nesiyyedin bir  u   a  (3)  aġlık na d obdandur.

H Ő  de sefer k lma  d n on yar mn  tapsanġ on (4) birni tapma  n nġ t ma ıda dery  seferini i tiy r k lmaġıl ki dery  seferininġ ziy n  (5) s d d n toludur. Eger h Ő  de sefer k lsanġ m l nġ k tse c n nġ  al usudur. (6) Vel kin ta acc b iŐlerini k rmek     n t v n-gerlik va t da dery  a  kirmek rev dur. (7) Ayt pdurlar: * rkeb  el-ba re merreten ve n-zur  f   Ő ari ra metu l-lahi*¹⁰⁴. Ya n  k rin ler dery  a  (8) bir mertebe ve k r n ler H d y te    n nġ ra metininġ eŐerlerini.

Almak ve b rmekde teŐv Ő- (9) siz bolmaġıl. Sat and n kin teŐv Ő k lmaġıl. Ve  z iŐlerininġ (10) hemmesini kiŐininġ  ol  a  taŐlamaġıl. Bol an menfa at ve ziy nn  ser- es b (11) barıp ha  ge fitip turg l, t  sehv  ala  d n i:m n bolğay sin. Ve

¹⁰⁴ Mercimek Ahmed ve Őeyho  lu terc melerinde de ge mektedir(G kyay 2007: 168)(Doġan 2016: 156): "Bir kere denize a ıl n ve Allah n ra metinin alametlerini d Ő  n n".

ķullarınġdın (12) ĥesāb alġıl. Ve ĥeĥ işġa özünġ ġüvāĥ bolmaġıl. Eger münkir bolmak lāzım kēlse bo- (13) la'lmas sēn. Ve öyde boladurġan menfa'at ve ziyānnı ser-ĥesāb barġıl. Ve ĥıyānet (97a/1) ķılmaġıl. Her ķiři-ķi ĥıyānet ķılsa özige ķılġan bolur. Ve ĥikāyet:

Bir ķiři bar irdi (2) ve anınġ nē-ĥend ķoyı bar irdi. Ve bir koyġısı bar irdi-kim rūze-dār ve pārsā. (3) Her kūn ķoylarnı saġıp sūtini ĥ^wācesi ķaşıġa alıp kēlūr irdi. (4) Ĥ^wācesi ol sūtge su ķoşup ol koyġıġa satturur irdi. Bu (5) koyġı ĥ^wācesiġa naşıĥat ķılur irdi ki ĥıyānet 'ākıbeti yamandur. Ĥ^wācesi (6) eşitmes irdi. İttifākā bir kēĥe ķoylarnı aġılġa sülep özi bir bülend yerge (7) ĥıkıp yētip irdi. Bahār faşlı idi. Yamġur yaġıp ķatıġ su kēlip koy- (8) larnı helāk ķıldı. Tanġlası koyġı sūt almay kēldi. Ĥ^wāce sordı: "Bu kūn (9) nē üçün sūt kēltürmedinġ?" Koyġı aydı: "Ėy ĥ^wāce, mēn aytmadım mu kim sūt- (10) ge su ķoşmanġ dip? Ĥabül ķılmadınġız. Uşol sūtge ķoşķan sular (11) hemmesi bir bolup kēlip ķoylarnı alıp kētti." Ėaraż oldur ki ĥıyānet ķılmaġıl. (12) Her ķiři bir mertebe ĥıyānet ķılsa ĥeĥ ķiři i'timād ķılmaġusıdur. Rāstlıķnı pīşe (13) ķılġıl ki ĥarz ve ĥarīķalarınġ uluġraķı rāstlıķdur.

Ve ĥōş-mu'āmele ve almak (97b/1) ve bērmekde tüccār bolġıl. Ve ĥeĥ ķiřiġe va'dege ĥilāf ķılmaġıl. Ve ĥarīdārga rāst aytġay, (2) Ĥudāy *te'ālā* bereket bērġey. Ve mu'āmelede temessük almakdın ġāfi:l bolmaġıl. Tā ĥaķķını ķolunġġa (3) almaġunĥa temessükni bērmeġey sin. Ve her yerge barsanġ āşnā tutġıl. Eger barmaġan (4) yerge barur bolsanġ uluġ ķiřininġ nāmesini alıp barġay sin, tā özünġ (5) meşĥūr bolġay sin. Ve ĥalk birle obdan ĥıkışġıl. Ve cāhıl ve aĥmak ve bī-bāk (6) ve bī-namāz ķiři birle hem-sefer bolmaġıl. Aytıp durlar ki: *Er-refīķ, şümme't-ķarīķ*. Ya'nī avval refīķ (7) tap andın kin yolġa kir. Ol ķiři-ķi sēni i:mīn bilse sin anınġ ġümānını ġalaķ ķılma. (8) Ve her nēme alsanġ kōrmey alma ve her nēme satsanġ narĥını obdan anġlap satġıl. (9) Ve şarķ ķılmaġıl, tā ġüft <ü> ġüydın i:mīn bolġay sin.

Ve öy tutmaķnınġ ĥarīķasını (10) obdan bilġey sin ki uluġ sūdā-gerĥilik öy tutmaķnı bilmekdür. Ve öyge lāzım (11) boladurġan nēmeni erzānĥılıķda alġay sin. Bir yıllıķ sālyāneġe ikki yıllıķ sālyāne (12) alġıl. Narĥ kıymet bolġay, nışfını satġay sin, tā ol yılda müft sālyāne (13) yeġey sin. Ve bu işdin ĥeĥ istihāle ve bed-nām yokdur. Ol öy tutmaķnınġ ĥarīķa- (98a/1) sını bilġen bolur. Eger dūnyālıķınġġa ĥalel yētse anınġ tedbīrini ķılġay sin. (2) Eger ful tapmaķnı ziyāde ķıla'lmasanġ ĥarcnı kem ķılġıl.

Ve eger sūdā-gerĥilik ķılma- (3) sanġ 'ilm örġenmekni ĥ^wālasanġ bilġil ki şerī'at 'ilm din ķalsa (4) 'ilm-i tı:b ĥūbraķdur. Peyġamber *şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem*

aytıpdurlar ki: *El-‘ilmu ‘ilmāni* (5) *‘ilmu’l-ebdān ve ‘ilmu’l-edyān*¹⁰⁵. Ya’nī ‘ilm ikki kısmdur. Beden ‘ilmi ve dīn ‘ilmini (6) bilmek.

Ottuz üçüncü bāb: ‘İlm-i tıbb taleb kılmaknıñ beyānıda.

Ëy oğul, (7) eger tabīb bolsanğ bolğay-ki ‘ilm-i tıbbnıñ kâ’idelerini bilgey sin. Bilgil ki (8) ādemnıñ bedenide her nēmerse ki mevcūddur, yā ādemnıñ haqīkatide dāhil bolur yā hāric bo- (9) lur. Ve ādemnıñ haqīkatide dāhil boladurğan nēmerse üç kısmdur. Avvalkı kısm oldur ki (10) beden sābit ber-pā turmağlıkı anıñ birledür. İkkinçi kısm oldur ki beden sābit ber-pā (11) turmağlıkını anıñ birle ümmīd tuta’lur. Üçünçi kısm oldur ki bedenni bir hāldın (12) yēne bir hālğa yötke. Ve ol nēmerse ki ādem haqīkatide dāhil irmesdür, ol nēmerseni qabūl (13) kılmaglık birle zarar yētgürür, yā vāsıt bile veyā bī-vāsıt. Ammā kısmī-ki bedenning sābit (98b/1) ve ber-pā turmağlıkı anıñ birledür, yā māddeniñ cinsidin bolur veyā şüretniñ cinsidin (2) bolur. Ol nēmerse ki māddeniñ cinsidindür, ikki nev’dür, ‘anāşır-ı erba’age oğşa. ‘Anāşır-ı erba’a (3) törtdür: Ot, su, şimāl, tofrağ. Ve mizāclarnıñ ‘adedi tokkuzdur. Biri mu’tedil, sēkkizi (4) nā-mu’tedil. Sēkkizniñ törti müfred, törti mürekkeb. Ve bu digen sözniñ ma’nāsı oldur ki (5) a’zā mürekkebdür hıltın ve hılt mürekkebdür mizācdın ve mizāc mürekkebdür ‘anāşırdın. Ol-ki (6) şüret cinsi üç kısmdur. Kuvā¹⁰⁶, ervāh, ef’āl. Ve kuvā üç kısmdur: Nefsānī, hayvānī, (7) tabī’ī. Nefsānī üç kısmdur: Kuvvet, müdrike, zāhir.

Ve dīger, kuvvet-i müdrike üç kısm bolur: Hayāl (8) kılmak ve fikr kılmak ve yādığa kēltürmek. Ef’āl hem nefsanī ve hayvanī ve tabī’iniñ ‘adedide. (9) Anıñ üçün-ki rūh kuvvetniñ hizmet-kārı, kuvvet fi’liniñ feydā bolmağı, te’eşşürdür. (10) Ve tabī’ī ol-ki bedenning kavām sābit bolmağı anıñ birledür. Çün semizlik mizācnıñ savuğ- (11) luğığa tābi’dür. Oruğluk mizācnıñ ısıqlıqlığa tābi’dür. Beşerening kızılıklı qanğa (12) tābi’dür. Beşerening sarıqlıqlı safrāğa tābi’dür. Ve çün şıhhatlik kuvvet ve şehvet- (13) niñ i’tidālğa tābi’dür.

Bedenni bir hāldın yēne bir hālğa yötkeydurğan nēmerseni esbāb-ı (99a/1) zarūrī dirler. Ol alta kısmdur. Biri havā, ikkinçi ta’ām, üçünçi hareket kılmak ve şük (2) turmak, törtünçi uykulamak ve oyğak bolmak, beşinçi tabī’atnıñ revān bolmağı (3) ve qabzlıkı, altınçı nefis, nātıqage peydā boladurğan hālet; çünānçi ğam ve ğazab

¹⁰⁵ Mercimek Ahmed ve Şeyhoğlu tercümelerinde de geçmektedir (Gökyay 2007: 171) (Doğan 2016: 157): “İlim, beden ilmi ve din ilmi olmak üzere iki çeşittir.”

¹⁰⁶ “Kuvvād” yazılmış ama “kuvā” “kuvvetler” olması lazım.

ve (4) k rkun  ve mun a o  a n merseler. Ve bu her biri beden i re bir vechen i'tid l bolsa beden (5)     at sel met<lig> bolur. Bu c mledin biri  z   l d n ta ayy r tapsa bedenge a r   (6) peyd  bolur. A l-      atge t   en a r   t rt k sm bolur.   retde bolur vey  kem (7) y  ziy delikde bolur. Vaz' bol an a r   ikki k sm bolur. Y  ' zv  z   l d n y - (8) tkel r y  ' zvge ta ur.

Bilgey sin ki 'ilm-i t b ikki k sm bolur: ' lm  ve 'amel . ' lm  (9) oldur ki san a bey n k l p irdim.  mdi bey n k lay-kim 'ilmni iz  r k ld m, an  k nd n (10)  aleb k lma  k rek, t  bar n   er  bile an la ay sin. C l n s *Sitte ve 'A er* (11) digen kit b da y d b ripd r. *Sitte ve 'A eridin* b lek kit b da hem dipd r. Miz c- (12) n  bilmekni *Kit b-  Miz cda*  aleb k lg l. Ve  uvvet-i  ayv n ni *Kit b-  Nab da*  aleb k lg l. (13)  uv -y  nef n ni Bu r   ve Efl   und n  aleb k lg l. Keselning a   amlar n  (99b/1) *Sitte ve 'A ere* kit b d n avval ı ma  l d n *Kit b 'l-'ilel ve'l-Emr da*  aleb k lg l. Ve kesel- (2) ning k smlar n  bu kit b d n       ma  lede  aleb k lg l. Ve keselning sebeblerini (3) t rt   i b      ma  lede  aleb k lg l.

Vakt -ki 'il c k lma n      alan   keselning y gen (4)   z s n  ser- es b barg l. Bol ay-ki avval keselning   z s d n      bolma- (5)  un a 'il c k lma ay. **Naz m:**

Her kesel def'ide v cibd r bularn  bilmekin 

(6)  mtil  v   uvvet-i   l   miz c n   adur

Ve bilgey-ki  ss  d n bol an keselge n   ar  ada (7) 'il c k lma  k rek.    'ide ve  iy s n  biledu  anlar mez ebleri e mu' lece k l ay. Eger (8) bularn n  her birini 'al -hide z kr k lsam s z uzak a tartadur.

Ve keselning y     (9) ve yaman 'al metlerini *Ta dimet 'l-Ma'rifede* Bu r  n n  kit b da  aleb k lg l. Tamur (10) tonuma  ve   r re tonuma n  *Nab 'l-Keb r ve Nab 'l-Sa  r* kit b d n avval ı ma  le- (11) de  aleb k lg l. Ve kesel i ideki 'al m t ve ni  nelerni hem *Sitte 'A er* kit b d n (12) a'  -i ileyhde  aleb k lg l. Ve  s tmalarn  bilmekni hem *Sitte 'A er* kit b d n *Kit b-  Hamlet-* (13) de  aleb k lg l. Ve  ss  d n bol an kesellerning tedb rini Bu r  n n  *M  ' - i'r* (100a/1) digen kit b da  aleb k lg l.

Ve  ab b tecr be tola k l an bol ay. Ve  al   aras da (2) ma'r f ve me   r bol ay. Ve keselni tola ba  an bol ay. Ve mu' lece k l ann  tola (3) k r en bol ay. V   ' boladur an keseller an a p   ide bolma ay. Ve kit blarda (4) o   an      r da bol ay. Ve mu' lece k lma d n to tama ay. Ve Bu r  n n  *Ves y * (5) digen kit b n 

oķuēan bolēay. Ve hemīēe ōzini pāk tutēay. Ve ōzini hōē-būy (6) ve pākīze tutēay. Vaktī-ki keselni kōrgeli kēlse ēirāyını oēuk tutēay. Yahēēi sōz- (7) lūē <bolēay> ve keselge kuvvet bērgey.

Vaktī-ki keselni kōrgeli barsa uyķuluē ēūmān kılēsa, (8) vaktī-ki kīēķīrsa cevāb bērēse, ammā kiēini tonumasa ve kōzini pat aēip yumsa (9) yaman ‘alāmetdūr. Eger bī-hūē bolsa ve futını her ēarafge taēēlap orunup yatsa (10) yaman. Ve eger bī-hūē bolsa ve her vaktēda kīēķīrsa ve ēolını taēēlasa yaman ‘alāmet- (11) dūr. Ve eger keselniēē bedeni ilgerkidin aērakē bolsa ve lebinē yalasa yaman ‘alāmetdūr. (12) Ve kesel hemīēē ēay kılēsa ve ēay her rengde kēlse ve toētamasa yamandur. Ve eger kesel (13) ēāh ēāhī yūtēse balēamını bir nēmersege alıp ēurutup yuēay, eger balēamniēē niēānesi (100b/1) ēalsā yaman ‘alāmetdūr. Eger ēatıē reēkdin ēatıē ēāmdin aērīēan bolsa (2) dūvūmegī bolsa, bularniēē hemmesini beyān ēıldım dārū ēılmaēıl ki sūd ēılmaēusıdır. (3) Ve eger keselni kōrgeli barsaēē bu aytēan ‘alāmetler bolmasa ūmmīd-vār bo- (4) lēıl ki yahēēi bolēusıdır.

Faēl. Eger keselniēē tamurı pūr-ķuvvet engūēē (5) astıdın salsa, bilgil ki hūn ēālibdūr. Ve yēēike salıp yıldıam bolsa ēāfrā (6) ēālibdūr. Eger yēēike pest bolup kēēikip salsa ruēūbet ēālibdūr. Ve eger engūēē (7) astıda dūrūēē bolup kēēikip salsa sevdā ēālibdūr. Eger muēālīf salsa ēaysı (8) ēarafge meyli ziyāde bolsa ol ēarafge hūkm ēılēay.

Faēl. Vaktī-ki nabēnı bildiēē (9) ēārūrege baēēıl. Eger aē, su meēellig bolsa ēāmdin kesel bolēannıēē ‘alāmeti- (10) dūr. Eger aē rūēen bolsa hılē-ı hāmdın bolēannıēē niēānesıdır. Eger ēārūre (11) <yāē> rengide bolup anıēēda haē kōrūnēē vaktı yavuk yēēgenniēē niēānesıdır. (12) Eger ēārūre za‘ferān-dik bolsa teb-i safrāvīdūr. Hūn ēāfrāēa yār bolēandur. (13) Eger ēārūreniēē ūzeside sarıēlık bolup tehıde ēaralık bolsa kesel ōfke- (101a/1) din ve taldın bolēannıēē ‘alāmetıdır ki dārū ēılmaēıl. Eger ēārūreniēē tehi (2) yaēıl veyā sarıē ēalınsa pat ēīhēat tapēay. Eger kesel hezeyān sōzlese (3) ve ēārūre kıızıl ve ēaramtıl bolsa veyā hūn-ālūde bolup kōpūki¹⁰⁷ ūzeside bolsa (4) anıēēdın hāzer kılēıl. Ve eger ēārūre ēara bolsa ve ūzeside ēāēa oēēa nēme bolsa anıēē- (5) dın hāzer kılēıl. Ve eger ēārūre ēara bolsa ve anıēēda keykge oēēa nēme bolsa veyā ēāēa oēēa (6) nēme bolsa ol kesel birle hūblaēēay. Eger ēārūre sarıē bolsa anıēēda āftāb (7) zerresi-dik nēme bolsa ol kesel hūndın bolēandur.

¹⁰⁷ “Kōmūk” yazılıēē “kōpūk” olması gerekiyor.

Ḳan aldursa şihḥat (8) tapğay. Ve eger ḳārūre sarıḡ bolsa ve anıḡda aḳ ḥaṭlar bolsa kesel uzaḳğa tartar. (9) Ve eger ḳārūre sarıḡ bolsa kesel taldın bolğannıḡ ‘alāmetidür.

Vaḳtī-ki ḳārūre ve (10) tamur tanuduḡ, keselniḡ cinslerini tanuḡıl. Anıḡ üçün-ki keselniḡ (11) cinsleri toludur. Vaḳtī-ki keselniḡ cinslerini tonusaḡ (12) ḡıdāğa iktifā kılḡıl, dārū ḳılmaḳğa kūşı:ş ḳılmaḡıl. Ve her kesel ki sefūf ve zımād (13) birle şihḥat tapur bolsa ḥab ve maṭbūḥ dārūlarğa kūşı:ş ḳılma, tā teskīn birle (101b/1) alıḡıḡ kifāyet tapḡusıdur. Ve iḥrāc bērmekdin te’ḥīr ḳılmaḡıl. Kesel ziyāde (2) bolsa yalḡuz dārū kılḡıl. Hergiz keselge tōhmet ḳılmaḡıl. Ve keselniḡ içi bend (3) boluşdın perḥīz kılḡıl. Kesel ḳabūl ḳılmaḡan nēmeni buyrumaḡıl. Ve zarar ḳıla- (4) durḡan nēmeni yēgen bolsa def’ ḳıladurḡan dārūnı kılḡıl. Ṭabīb obdanraḳ (5) hūneri dārū tonumaḳ ve kesel tonumaḳdur.

Bu bābda tola sözledim, nē üçün-ki (6) mēn ‘ilm-i tı:bnı dōst tutar mēn-ki uluḡ ‘ilmdür. Tola sözlemekim ol vechdin- (7) dūr ki her ḳişi bir nēmeni dōst tutsa tola sözler. Eger bu ‘ilmni örgenmek müyesser (8) bolmasa ‘ilm-i nücūm ‘ilm-i şerīfdür, örgenmekge cehd kılḡıl ki nihāyetī uluḡ ‘ilm- (9) dūr. Ol sebebdin ki ‘ilm-i nücūm peygamber-i mürselniḡ mu’cizesidür. Eger çendī-ki Ḥazret-i (10) Muḥammed Muşṭafā *şalla’l-lahi ‘aleyhi ve sellenmiḡ* şerī’atları birle mensūḥ bolsa hem.

(11) Ottuz dōrtünci bāb: ‘İlm-i nücūm ve ‘ilm-i hendeseniḡ beyānıda.

Ëy oḡul eger (12) mūneccim bolsanıḡ cehd kılḡıl tā ‘ilm-i riyāzīğa tola meşḡulluḳ kılḡay sin. (13) ‘İlm-i nücūm tola <müşkil> ‘ilmdür. Anı tamām şerḥ ḳılmaḳ müşkildür. Anıḡ üçün-ki hēç ḳişi (102a/1) tamām rāstını tapmapdurlar. Ve cehd kılḡıl tā aşlını obdan bilgey sin. Ḥükmniḡ (2) aşlı ol vaḳtda rāst bolḡusıdur ki sitāreleriḡ taḳvīmi rāst (3) bolḡusıdur ve ṭālī’ dūrüst bolḡay. Zīnhār ṭālī’ge çağlap i’timād kılḡıl. (4) Vaḳtī-ki ḥesāb-ı nümūdārāt rāst kēlse andın kin ḥükm kılḡıl ki dūrüst (5) bolḡay.

Ṭālī’din, derece-i ṭālī’din ve ḳamer ve burc-ı ḳamer ve kevākib burclarınıḡ mizācı (6) her burcda nēçük boladur? Ve ol kevākib-i şābite ki tolarāḳ öyge yatıpdur, su’ūt (?) (7) ve mesīr derecesidin ve muzlīme ve mütēḥarriḳa derecesidin ki āftāb cirmidedür, şā- (8) ‘id¹⁰⁸ ve hābiṭ¹⁰⁹, bularnıḡ hēç ḳaysıdın ḡāfil bolmaḡıl. Andın

¹⁰⁸"صعود" yazılmış, şā’id “yükselen” olması daha makul.

¹⁰⁹Hābid yazılmış, hābiṭ “alçalan” olması gerekiyor.

derecât-ı kâmerge ba- (9) kıl. Andın aḥkâmdın sözleget sin, tā kılğan ḥükmünḡ rāst kélgey. (10) Bularnıḡ hemmesini ihtiyâṭ kılсанḡ mêninḡ digenim-dik boladur.

Ü:stādım *raḥmetu 'l-lahi* (11) din işittim ki tevellüd bolğan anadın toḡulğan vaḡt irmesdür. Belki tevellüd bolğan ir kişi- (12) niḡ nuṭfesi ḥatun kişiniḡ beçe-dānıda qārār tapğanıdur. Ṭāli'-i aṣlī (13) oldur. Yaḥşılıḡ ve yamanlıḡ ol vaḡtğa peyvestedür. Ammā ol sā'at ki (102b/1) anadın toḡuladur, ol ṭāli'-ni taḥvīl-i kübrā dirler ve toḡulğan yılını taḥvīl-i vasaṭī (2) ve a:ynı taḥvīl-i şıḡarī dirler. Ādemniḡ başıḡa anasınıḡ beçe-dānıda qārār tapğan (3) sā'atniḡ ṭāli'-i kélḡusidür. Resül '*aleyhi's-selām* aytıpdurlar: *Es-sa'īdu men* (4) *su'ide fī baṭni ummih e's-şakıyyu men şakā fī baṭni ummih*.¹¹⁰ Ya'nī sa'īd (5) kişi-ki sa'ādet-mend fütülür anasınıḡ qursaqıda ve şakī kişi-ki şeqāvetlig (6) fütülür anasınıḡ qursaqıda. Her ḥükmī-ki kılсанḡ mên aytḡanḡa baḡıp ḥükm kılḡıl. Ve (7) aḥkām şartlarıdın ba'zını beyān kıldım.

Eger mühendis bolsanḡ ḥesābnı (8) obdan bilḡıl. Bir sā'at ḥesābdın ḡāfil bolmaḡıl. Ve eger zemīnni ḥesāb (9) kılсанḡ künc bulunḡlarını tonuḡıl. Ve muḡtelif şekllerni ḥ'ār körmegil. (10) Ve ceḥd kılḡıl tā künc bulunḡlarını obdan bilgey sin. Tola zemīnler bardur (11) ki künci بى şüretlig bolur veyā ب şüretde bolur. Tola yer bardur ki tefā- (12) vüti bisyār bolur. Eger zemīn hem-vāre bolsa çağlap ḥesāb kılmaḡıl. Belki (13) müşelleş şeklide yā murabba' şeklide kılḡıl. Andın kin cidden ḥesāb kılḡıl, rāst (103a/1) kélgey.

Eger bu bābda mundın ziyāde beyān kılсам kitāb öz i'tidālidin çıқа- (2) dur. 'İlm-i hendeseni bölek kitābda beyān kılıp irdim. Ḥ'āladım ki bu bābdın bir neççe (3) söz beyān kılḡay-mên, tā kitābım 'ilm-i hendesedin ḥālī qalmaḡay *ve's-selām*.

(4) Ottuz beşinçi bāb: Şā'irlıḡ beyānıda.

Bilḡıl ey oḡul, eger şā'ir bolsanḡ (5) ceḥd kılḡıl ki mümteni' sözlerni sözlemeget sin. Ve perhīz kılḡıl ol söz- (6) lerdin ki özünḡ bilgey sin, özgeler bilmegetler. Şā'irler ḥalḡdın aḥfā (7) kılmaḡğa ayturlar. Vezn ve ḡāfiyesiz dimeḡke ḡanā'at kılmaḡıl. Bī-tertib bī- (8) şan'at şī'r aytaḡıl ki rāst şī'rni ḥeç kişi ḥōşlamas. Çünānçi dip- (9) dürler ki: *Çün aḡsen ōst ekzeḡ o*. Ya'nī yalḡandur ança obdandur. Çünki (10) müte'aḡḡirīnler zamānıḡa barḡança ḥüb irmes. Çünki 'ālī:m bolmaḡay, şā'irlerniḡ (11) fehmiḡdeki ma'nāḡa 'āciz kélür.

¹¹⁰ Şeyhoḡlu ve Mercimek Ahmed tercümelerinde de geçmektedir(Doḡan 2016: 160)(Gökyay 2007: 187): "Talihli, annesinin karnında talihli olan ve talihsiz de annesinin karnında talihsiz olandır."

Huşuşen bu on sêkkiz şan'atlar ki muḳaddemler āz- (12) māyiş kılıp tertīb bēripdūrler. Çünānçi mücānis dirler başdın ayağ bir (13) cinsde bolur. Ve müteşākilī bolur, ikki kelime bir şeklīde bolur. Nuḳat birle farḳlig (103b/1) bolur. Çünānçi zeyd ü zeyd ve mubḳā dirler, āyet veyā ḥadīş veyā bir dābir meşāyiḥ- (2) niṅ sözlerini öz sözi kılıp kēltürür. Eger āyetdür, çünānçi bu kemīne (3) aytur:

Derd ilige rüşdī bolup hem-zebān

Yığla Nevāyī kēbi tartıp fiğān

Ḳāyim (4) olup ba'şer māfīü'l-ḳubūr

Zāhir olup ḥaşşel māfīü's-şudūr

Ve eger ḳavl-i meşāyiḥ, çü (5) Nāşır 'Alī aytur:

Be-ṭarzī Mevlevī āheng-perdāz

Ḥadīş-i dīger ān ken perde-i rāz

(6) Meger aytilur, çünānçi bir mışra'da ikki yērde kēlür, çünānçi Nevāyī aytur:

Nē 'ışḳ idi-ki (7) 'adem ēyledi vücūdumnu

Ki urdı şā'ika gerdūnga çekti dūdumnu

Ve müsecca' kēlür, (8) ya'nī tamām beytniṅ her kelimesi seci' birle kēlür. Muvāzin, ya'nī nēççe ḡazel bir veznde (9) kēlür. Anı tetebbu' atarlar. Müselsel ya'nī tamām bir ḡazel bir mażmūnda kēlür. Ve musammaṭ, (10) ya'nī ḳaşıdeī ki beyt tokḳuzdın ziyāde bolsa anı ḳaşıde dirler. Ḳāfiye ikki mışra' tōrt (11) bolur.

Çünānçi ḡazelni ṭāḳ ve laṭifelig sözlerni lāzım tut. Çünānçi ḥāş <u> 'āmga (12) ḥōş kēlgey. Tā īn-ki sēniṅ şī'riṅ ḥalḳ ara meşhūr bolḡay. Her sözi-ki ayta (13) sin, çünānçi medḥ şenā ve ḡazel ve hicve ve merşiyye, bularniṅ her biride sözniṅ dādını (104a/1) bērgil. Hergiz nā-tamām sözlemegil. Ve her sözi-ki naşrda aytadur sin, anı naẓmda aytmaḡıl (2) ki naşr ra'iiyetge yarağan birle pādşāh<ga> yaramas. Ve ḡazelni maḳāmga alḡanda te'sīr (3) ḳılḡu dik aytḡıl.

Ve her ḳişiniṅ lāyıkını tonup aytḡıl. Ve memdūḥ ya'nī medḥ ḳılğan (4) ḳişiniṅ ḳadr ḳıymetige baḳıp sözlegil. Ve ḳişi-ki bēlige fıçaḳ asmağan bolsa, anı (5) şemşir-efgen dimegil. Ve ḳişi-ki eşek minmegen bolsa sin anıṅ aṭını Döldül ve Raḥş- (6) ge oḥşatmaḡıl. Ve her ḳişiḡe nē sayāḳlıḳ söz digülük anı bilgil. Şā'irga vācib- (7)

dür ki memdühniñg tab' h^wâhişlerini bilgey ki nê iş hōş kēledür. Ve hākīr yā himmet- (8) lig bolmağıl. Ve hemme қаşıdelerde özünñni bende ve hizmet-kār dimegil. Ammā zühd ve tevḥīd- (9) de қудretiñg¹¹¹ yetgençe taқşīr қılmağıl ki ikki cihānda yaḥşı a:t bolur.

Şi'rde yalğannı (10) ḥaddidin ötkermegil. Eger çendī-ki mübālağa қılmaq hūner bolsa ğazel ve merşiyeni bir ṭarīkada (11) aytğıl, hicve ve medḥni bölek ṭarz.ıda aytğıl. Kişiniñ sözini irkeşip ayتماğıl (12) ki tab'ıñg sözge açılmas. Avvalkı ḥālda ok toḥtap қalur sin. Vaқtī-ki şā'irlikğa қādir (13) bolsañg irse ikkin ayağnı arığ tutğıl ve bed-ḥūy bolmağıl. Ve dāyim tāze-rūy bol (104b/1) ve tola ğarīb sözlerni yād alğıl.

Ottuz altınçı bāb: Muṭriblik beyānıda.

(2) Ėy oğul, eger muṭriblik қılsañg hōş-ḥūy bolğıl. Ve özünñni pāk tutğıl (3) ve enğiniñni¹¹² pāk tutğıl ve hōş-būyluқ lāzım tutğıl. Ve tili tatlığ bolğıl ve çirāyı (4) çırtuқ bolmağıl. Ve hemme kişige ağırlıқ қılma ve hemme kişige yēñgillıқ қılma. Ādemlerniñg (5) tab'ı bir kısım irmesdür. Reng-i rūyda muḥtelif bolğangā oḥşa. Bu sebebdin bu hūner (6) ü:stādları tertībī yasapdurlar ki anıñg birle nağme қılğalı bolğay ve anğa aṭ (7) қoyupdurlar. Ve ol nağmeī ki pīrlar ve ehl-i vecdlerniñg tab'ıge merğūbdur, anğa ḥafīfe (8) aṭ қoyupdurlar. Ya'nī terz(?) ve salқarşnı(?) çalgaylar tā īn-ki nağmede pīrlergā ve yigit- (9) lerge āsāyiş yetgey. Kiçik balalar ve ḥatunlarge terāne çalgıl. Ya'nī şu'bede (10) ayتماқ ve çalmaқ. Anıñg üçün-ki hēç vezn terānedin laṭīfraқ irmesdür.(11) Mēn aytğan-dik muṭriblik қılğıl tā hemme kişi nağmenğdin behre alğay¹¹³.

Ve her meclis- (12) de key oltura sēn. Ser-ḥesāb bargıl. Eger nağme eşitğüçi kızıl yüzlüğ bolsa bamıda (13) çalgıl. Eger sarığ ve şafrāvī bolsa zīride çalgıl. Eger sevdāyī bolsa miyāne (105a/1) zīride çalgıl. Ve eger eşitğüçi aқ yüzlüğ ve semiz, ruṭūbetlig bolsa bamıda (2) çalgıl ki nağmelerni ādemlerniñg tört mizācıga muvāfiқ tartıp bēripdūrler. (3) Mēn ḥ^wālādım ki sēni bu ma'nādın āğāḥ қılğay-mēn, tā sañga ma'lūm bolğay.

Muṭrib (4) ḥikāyetlerni tola bilgey. Ammā hezl muṭāyebe қılmaqдın muṭribğa renc yetğüsідür. (5) Ve eger meclis ḥalkı nerd ve şaṭranç oynasalar sin nağmenğni

¹¹¹ “Қadrinğ” yazılmış, “қудretiñg” olmalı.

¹¹² Enğniñg şeklinde yazılmış, enğniñ olması lazım.

¹¹³ Alğıl yazılmış, alğay olması gerek.

tohtatıp oyun (6) aytmakğa meşğul bolmağıl. Ve eger bir kişige ‘āşık bolsanğ hemîşe hasb-ı hâl (7) okumağıl ki sanğa hōş kēlgen birle özgelerge hōş kēlmes. Ve her gazelni (8) bölek ma’nāda okuğıl. Beytni tola yād alğıl. Hāzān ve zemistān ve tābistān (9) delālet kıladurğan gāzellerni yād alğıl. Ve her faşlīde okuydurğan gāzel- (10) lerni bilgey sin.

Ve eger ü:stād-ı bī-nażīr bolsanğ harīfler hālīga bağğıl. (11) Eger harīfler hāşlardin bolsa ve muṭriblerniñ hūnerini bilse muṭrib- (12) likni kemālīga kılğıl. Eger yigitler ve gūdi:klerdin bolsa uşak maqāmı (13) çalgıl. Eger leşker halkıdın ve ‘ayyārlardin bolsalar Māverāū’n-nehr beytleridin (105b/1) okuğıl ve hemme pādşāhlar nağmesini çalmağıl. Ve muṭriblik şartı oldur-ki ol rāst (2) perdedin çalıp andın kin her yerdin ‘ırāk ve ‘uşşāk ferdesige oḥşalarını (3) edā kılıp ve muṭriblik şartını be-cā kēltürgünçe harīfler mest bolup tarqa- (4) şurlar. Ve muṭriblik hūneriniñ uluğı rāmīdür.

Ėşitgüçiniñ tab’ıge bağıp (5) çalgay sin. Her meclisde bolsanğ fiyāle almağda pīş-destlig kılmağıl ve (6) nebīznı kem içgil, tā pul tapğay sin. Ve mestler birle cedel kılmağıl. Vaqtı-ki nebīz (7) içsenğ ve halk mest bolsalar mestler birle münāzarege turmağıl ki münāzara- (8) dın pul hāşıl bolmas. Yēne bir ehl-i nağme bolsa anğa ‘arbede kılmağıl ki ‘arbede kılğandın nağmege (9) baradurğan pul kētgüsidür ve kōl ve fut sınıp veyā igin yırtılıp öyge yanmak lāzım (10) kēlür. Ve muṭrib mestlerniñ kirā-keşidür. ‘Arbedelig kirā-keşge pul bērmesler. Belki (11) müşt bērürler. Ve eger meclisde kişi sēni sitāyiş kılsa ol kişige tevāzu’ kılğıl. (12) Ve anıñ h^wālağanını çalgıl, tā özgeler hem sitāyiş kılğay.

Çalmak ve aytmakdın melül (13) bolmağıl. Muṭriblarğa uluğ hūner şabr kılmağlıkdur. Eger şabr kılmasa hemîşe mehrūm bolğusıdır (106a/1) ve meşakkatler tartğusıdır. Rivāyetlerde andağ aytıpdurlar ki muṭrib-sāzlar (2) karağı ve sağrağı bolğay. Ya’nī öziğe menfa’at yētmeydurğan nēmerselerge kulağ (3) salmağay ve kōrmeydurğan nēmerselerge kōz salmağay ve öz aḥvālīga muvāfık (4) işlerni lāzım tutğay. Vaqtı-ki ol meclisdin çıksanğ anda kōrgen ve bilgen (5) ve eşitgenleriñni yēne bir meclisde aytmagay sin. Ve yaḥşı leṭāfetlig ta’rīflerini (6) beyān kılıp bergey sin. Ve uluğlar aldıda yaḥşı hūnerlerini pīşe kılğay ve nādān- (7) lık hūnerini kılmağay. Cihān-dārlik işi öziğe nef kılmağlıkdur ve zarar kıladurğan (8) nērselerni kılmaslıkdur. Mundağ muṭrib hemîşe öy igesi-dik bolğusıdır.

(9) Ottuz yettinçi bāb: Pādşāhlarnıñ hizmetide bolmağnıñ beyānıda.

Ëy (10) oğul eger pādšāhlar hīzmetide bolsanğ her çend pādšāh sanğa yavuk bolsa (11) anğa gırre bolmağıl. Pādšāhlarğa yavuk bolmağdın kaçğıl. Ammā hīzmetidin kaçmağıl ki (12) pādšālarğa yavuk bolmağdın yıraklık hāşıl bolur ve hīzmet kılmağdın yavukluk (13) hāşıl bolur. Ve eger seni özidin i:mīn kılsa i:mīn bolmağıl. Her kaçan semiz bolsanğ (106b/1) öltürmek anıngdın kélür. Her çend ‘azīz bolsanğ özünğni tonumağdın gāfi:l bolma (2) ve hēc sözni pādšāhnıñ murādıdın taşkarı dimegil ve hilāf kılmağıl. Her kişi pādšāh- (3) ga hilāf kılsa ecel yetmesde öler. Ve mağdūmnı yahşı yolğa başlağıl, tā sanğa yahşılık (4) kılğay. Eger yamanlıkñı örgetsenğ sanğa hem yamanlık kılğusıdur. **Hikāyet**de (5) keltürüpdürler ki:

Fazlūnnıñ¹¹⁴ zamānıda Deylemī¹¹⁵ anğa yavuk irdi. Ve memleketniñ uluğla- (6) rıdın her kişi günāh kılsa anğa bend-i zindān vācib bolsa Fazlūn anı zindānğa salur idi. (7) Deylemī aytur irdi-ki “Ādemlerge āzār bērmegil, eger āzār bērsenğ öltürgil” dip. Uluğlar- (8) dın nē-çend kişilerni Deylemīniñ meşvereti birle öltürdi. Qazārā Deylemī bir günāh kıldı. Fazlūn (9) anı zindānğa buyurdi. Deylemī kişi iberdi-kim “Nēççe miñg dīnār bērey, mēni öltürmesün”. Fazlūn (10) cevāb bērdi-kim “Āzār bērgen kişini öltürmekni sēdin örgenipdür mēn” dip öltür- (11) mekke buyurdi. Deylemīniñ yaman iş örgetgeni öziniñ başğa çıktı.

Yamanlık kılıp (12) yahşı atanğandın yahşılık kılıp yaman atanğan hūbrağdur. Devlet künleride gırre (13) bolmağıl. Ve pādšālar hīzmetide uluğ bolmağ dünyā-dārlik bile uluğ bolğandın ziyādedür. (107a/1) Pādšālar hīzmetide oruğdur, öltürmekdin i:mīndür, eger semiz bolsa hemme kişi (2) öltürmekniñ kaşdıda bolur. Pādšālar sermāyege oğşadur. Her direm ki hīzmetdin (3) hāşıl boladur, süddin özge nēme irmes. Her nev’ sūdā üçün sermāyeni kolunğdın (4) ibermegil ki sermāye bolsa süddin ümmīd bardur. Eger sermāye koldın kētse sūd ta- (5) pğalı bolmas. Ve her kişi pulnı özidin ‘azīz tutsa h^wārlikğa kalğusıdur. Meger had endāze- (6) side cem’ kılsa helāk bolmağnıñ nişānesi irmesdür. Vaqtī-ki pādšā hīzmetide u- (7) luğ bolsanğ pādšāh haqqıda hıyānet kılmağıl. Hıyānet bed-bahtlık nişānesidür. Ol (8) vechdin ki tā bed-bahtlık ol kişiye yüzlenmegünçe h^wācesiniñ haqqıda yamanlık kılmas.

(9) **Hikāyet**: Emīr Fazlūn Ebu’l-Beşerni sipeh-sālār kılıp Berde¹¹⁶ vilāyetige buyurdi. Ebu’l-Beşer (10) aydı: “Tā zemistān kirmegünçe barmas-mēn. Anıñ üçün-

¹¹⁴ “Fužul” yazılmış, “Fazlūn” olması lazım.

¹¹⁵ “Deymeli” yazılmış, “Deylemī” olması gerekiyor.

¹¹⁶ “Rev” yazılmış, Levy’de “Berde” olarak geçiyor. Kafkasya’daki Arran vilayetinin başkenti, Berde’ yahut Berde’eh (Levy 1951: 193).

kim Berde'nin ħāb <u> havāsı yamandır.” (11) Bu ma'nāda cedel tola boldı. Fazlūn aydı: “Nēme üçün mundağ kılur sin? Hergiz kişi bī-ecel (12) ölmeydür.” Ebu'l-Beşer aydı: “Ėy pādşāh kişi ecel yētmegünçe tābistānda Berde'ge barmas.”

(13) Tā dōstlarınğa menfa'at, dū:şmenlerinğe zarar yētgürgey sin. Uluğluk munıñ (107b/1) birle obdan bolmağay-ki kişige anıñdın menfa'at yētmese. Ve dünyālıkdın özünğniñ (2) menfa'ati, kişini ħācetdin çıkarmağlık bilgil. Şāhib-i Şerī'at *'aleyhi's-selātu ve sellem* (3) aytıpdurlar ki: *Ĥayrū'n-nāsī men yenfeū'n-nās*.¹¹⁷ Ya'nī ādemlerninğ obdanı ādemler- (4) ge nef' yētgürgüçidür. Ve devleti intihāsığa yētgen kişiniñ ħizmetini kılmağıl, zevālğa (5) yavukdur.

Eger pādşā ħizmetide bir ħālda turmağnı ħ^wālasağ andağ bolğıl ki 'Abbās (6) *razia'l-lahu 'anhu* oğlanları 'Abdu'llahğa aydılar: “Ėy oğlum 'Ömer *razia'l-lahu 'anhu* sēni kaşıda (7) tutup sağa i'timād kıldı. Sağa dūşmenler ġālib bolmaslıqnı ħ^wālasağ bēş (8) ħaşletni özünğge lāzım tutğıl. Avval ol-ki yalğan aytmağay sēn. İkkinçi, kişini (9) ġıybet kılmağay sēn. Üçünçi, ħıyānet kılmağay sēn. Törtünçi, fermānğa ħilāf kılmağıl. (10) Bēşinçi, anıñ rāzını kişige aytmağıl. Bu bēş ħaşlet birle maqşūdğa yēter sēn.”

(11) Eger ħizmetde taqşīr kılsağ özünğni taqşīr kılğan körsetme. Nādānlıqnı sēndin (12) günāh katarıda sanamaslar. Bī-edeblik ve bī-fermānlıqnı günāh sanarlar. Ve hemīşe dergāh- (13) da ħāzır bolğıl. Andağ-ki her kişini kıçkırsa sēni körgey. Anıñ üçün-ki pādşālar himmeti öz (108a/1) ħizmet-kārlarını sinamağdur. Hemīşe sēni öz dergāhıda körse uluğ işlerde (2) sağa i'timād kılur. Āferīdekār-ı 'ālem pādşālarını andağ ħalk kılıpdur kim hemme-i 'ālemnin (3) bendeligi muĥtācdurlar. Hemīşe anıñ ġazabıdın qorqğıl. İkki işni hergiz ħ^wār tutup (4) bolmas. Avval pādşāhınñ sözi, ikkinçi ħükemālarınñ naşīhatı. Her kişi bu ikki işni (5) sehl tutsa ħār bolğusıdur.

Pādşāhlar ħizmetide bolmağnıñ şartı uşbu (6) irdi-kim didim. Her kim işitip 'amel kılsa ħübdur. Eger andağ bolsa ki sin bu dereceler- (7) din çoñğraq mertebege yētsenğ kerek kim pādşāhlarınñ şartı sağa ma'lūm bolğay. (8) İmdi anı beyān kılğumdur ve *bi'l-lahu'l-tevfīk*.¹¹⁸

Ottuz sékkizinçi bāb: Pādşāhlar nökerligi (9) beyānıda.

¹¹⁷ Mercimek Ahmed ve Şeyoğlu tercümelerinde de geçmektedir(Gökyay 2007: 203)(Doğan 2016: 164): “İnsanların en hayırlısı, insanlara yararı olanıdır.”

¹¹⁸ “Allah'ın yardımıyla”.

Ëy oğul, eger pādşāhlar nökerligige yetsenğ hemme aḥvālınğ muvāfiḳ bolmasa (10) nökerlik işini ḳabūl ḳılmağay sin. Her kişi pādşāhğa nedīm bolsa nè-çend işde kāmī:l (11) bolğay? Avval ol-ki beş ḥ^wāhiş anınğ fermānıda bolğay. Ve dīger, ḥōş-liḳā bolğay ve yene ‘Arabī (12) ve Pārsī bilgey. Vaḳt-ı ḥalvetde bir nērse fütümek lāzım kelse ve oḳumaḳ lāzım kelse münşī (13) bolmasa oḳuğay ve fütügey. Ve dīger, özi şā’ir bolmasa hem şī’rni bilgey. Ve yene hem ṭabīb (108b/1) ve nücüm ‘ilmidin hem bir nēmerse bilgey, tā eger uşbu ‘ilmlerdin söz bolsa ṭabīb ve müneccim ḥāzır (2) bolğunça bilgenini dip olturğay, tā pādşāh hem nökerligige rāğıb bolğay. Ve bolğay-ki (3) ḡazel oḳumaḳ ve nağme ḳılmaḳdın hem endi:k behresi bolğay-ki pādşāhğa ḥalvet vaḳtıda (4) muṭrib bolmağanda bilgeniçe pādşāhnınğ vaḳtını ḥōş ḳılğay. Ve dīger ḥikāye ve çüçük¹¹⁹ (5) ve küleşmeklerni bilgey. Çünki nökerlik ḥikāye ve ḡarīb sözlerni bilmegünçe tamām bolmas. Ve nerd ü (6) şatranç oynamānı bilgey. Līkin ḳumār-bāz bolmağay. Kişi öz ṭab’ıca ḳumār oynasa (7) pādşāhlar nökerligige yaramas. Ve dīger, Ḳurān ve tefsīr ‘ilmidin hem bilgey ve ‘ilm-i şer’- (8) din hem bilgey. Tola ta’rīhlerni ve siyer kitāblarını oḳuğan bolğay. Ve Ḥudā’nınğ bende- (9) lerige andın nef’ yetgey. Ve dīger, nökerlikde bahādu:r bolğay. ‘Ayāzābi’l-lah bir kişi ḥ^wāce- (10) siğa ḥıyānet ḳılsa ol vaḳtda irenlik şartını be-cā keltürgey, tā anınğ sebebi- (11) din ḥ^wāceğa ḥalāşlıḳ yetgey. Ferzendler ve tevābi’ler ḥaḳḳı ḥ^wācesiğa vācibdür. (12) Ëy oğul bu digenlerim hemmesi sende mevcūd bolmasa hem tolarāḳı bolğay. Çünān-ki (13) nökerlikdin nān yemek ve bīhūde sözlemekni bilsenğ ol le’im baḥīllıḳ- (109a/1) dur, nökerlik irmes.

Hemīşe anğa müteveccih bolğay sin. Pādşāhnınğ mecliside (2) ḥāş bendelerige ḳaralamağıl. Eger sāḳī sanğa şarāb tutsa sāḳīğa karalama- (3) ḡıl. Başınğnı ḳavī salıp turup piyāleni alğıl, tā pādşāhnınğ sendin (4) özge ḥayāl könğlige yetmegey. Ve özünğni yahşı saḳlağıl, tā Ḳāzī ‘Abdu’l-Melik- (5) ge oḥşa bolmağay sin. **Ḥikāyet:**

Ḳāzī ‘Abdu’l-Melik-i ‘Askerī şarāb iḳer (6) irdi. Uşbu sebebdin manşıbıdın tüşüp irdi. Bir kün ḥalīfe şarāb mecliside (7) ḳāzīğa şarāb tutğalı sāḳīni buyurdi. Sāḳī şarāb tutti. ‘Abdu’l-Melik (8) şarābnı alurda sāḳīğa ḳaraladı ve bir közini yumup sāḳīğa işāret (9) ḳıldı. Ḥalīfe anı kördi. Ḳāzī ol bir közini yumup turdi. Ḥalīfe sordı-kim (10) “Közünge nè boldı?”. Ḳāzī: “Ëy emīr, bilmes-mēn kim nè boldı-ki bir sā’atde yumulup (11) ḳaldı.” Andın kin tā ki ḥalīfe tirig irdi, ḳāzī bir közini hergiz açmadı, tā ki ol (12) tōhmet ḥalīfening könğlidin kētgey.

¹¹⁹ Çüçük= Tatlı, lezzetli; (burada) latife.

Bes bilgil ki pādšāhğa nedīm bolğan kişi- (13) niñg bu yañlıg hünlerleri bolğay-ki mèn beyān kıldım, tā ki nedimlikğa yarağay *ve's-selām*.

(109b/1) **Ottuz tokkuzunçı bāb: Pādšālarğa münşī bolmaq beyānında.**

Ëy oğul, münşī (2) bolsanğ bolğay-ki sözge qādir bolğay sèn ve hōş-ḥaṭ bolğay ve tola ḥaṭ (3) kılmaknı 'ādet kılgıl. Anıñg üçün-ki **ḥikāyet:** İsmā'īl 'Abbād¹²⁰ her kün dīwānga (4) ḥaṭ fütür irdi ve kātiblarğa aytur irdi-kim “Mèn şenbih küni bolsa kılur kitābımda (5) noqşān tapadur mèn, āzīne küni ḥaṭ kıлмаған sebebdin. Bes Ëy oğul hemīşe bir (6) nème fütümekge meşğul bolgıl. Dāyim kişide mazmūnı āsān ḥaṭlarıni körmegil. (7) Ve birbirige ilaşanğgu ḥaṭlarıni körgil, tā ki ğaraž; ma'nā tola, lafzı az sözlerni az söz (8) birle edā kılur sin. **Nazm:**

Sözni andağ sözlegil çıksun köngül girdābıdın

Nāme andağ (9) kıl ki pür-ma'nā vü lafzı muḥtaşar

Ve fütügen nāmenğni yahşı ĩmā ve işāret birle ārāste (10) kılıp fütügil. Ve her sözi-ki aytur-sin bülend sözlerni aytgıl, ma'nāsı tola lafzı- (11) nı muḥtaşar kılıp aytgıl. Kātibğa lāzım ki kitābdaki kātibnıñg esrārını hūb (12) bilgey, sözdeki remz ve maḥfī işāretlerdin elbette āğāh bolğay. **Ḥikāyet:**

Andağ (13) eştipdür mèn-ki Sultān Maḥmūd Ğaznevī Bağdād ḥalīfesige nāme fütüdi-kim “Lāyık (110a/1) oldur kim Şemerḳand vilāyetini mañga bergey sin ve mēniñg atımğa ḥuṭbe oquğay sèn, tā mèn (2) özge vilāyetlerni sañga bērip menşūr ve ḥuṭbesin sañga kılgay-mèn. Ve ger nè (3) ceng birle ve tığ birle ve leşker birle alur mèn.” Ḥalīfe didi: “El-ḳudretu'l-lah İslām dünyā<sis>da Şemer- (4) ḳanddın muṭī'raḳ keşī yoḳtur. Ma'āza'l-lah ki mèn bu işni kılgay-mèn, eger sin mēniñg emr <ü> (5) fermānımdın çıkıp Şemerḳandge ḳaşd kılsañg hemme-i 'ālemni sēniñg üzre tēpretür mèn.” (6) Sultān Maḥmūd bu sözdin ğaḳab-nāk bolup ilçige didi-kim “Aytgıl ‘Mèn sēndin kem (7) kişi irmes-mèn. Sēniñg birle bu ḳaşdnı kılmak köñglümge tüşüpdür. Miñg fıl birle (8) leşker tartıp barıp Bağdādıni fılle ayağıda vīrān kılıp ve tofragını fılle (9) yüklep Ğaznīnge kēltürgümdür.”

İlçi bardı yēne kēldi. Sultāndın körünüş (10) tiledi. Sultān ğulāmlarını şaf şaf turğuzup mest fılleleri yasal kılıp (11) ve leşker ta'biyye kılıp ilçige körünüş bērdi. İlçi kirip nāmeni, bir deste kāğızge (12) fītipdür, sultānnıñg aldıda ḳoydı, aydı: “Emīrū'l-

¹²⁰ “Ayyād” yazılmış “Abbād” olması gerekiyor.

mü'minîn didi-kim 'Nâmenîni oğu- (13) dum, cevâbını bu nâmege fütüp iberdim.”
H^wâce Ebū Naşr dīvān bigilerniñ uluğı irdi, (110b/1) nâmeni açıp oqudı. Nâmeninğ avvalığa fütüpdürler kim: “Bismi'l-lahi'r-raḥmani'r-raḥīm”. Andın (2) kin üç satrege bu ḥurūflarnı fütüpdür ki: “Elif, lām, mīm; elif, lām, mīm; elif, lām, mīm”. Nâmeninğ āhiriğa fütüpdür (3) ki: “*El-ḥamdüli'l-lahi rabbi'l-âlemîn ve's-şalavātu 'alâ resūlihi Muḥammed ve ālihi ecma'in*¹²¹”. Ve mundın özge (4) hēc nême fütümepdür. Sultān Maḥmūd hemme kâtiblerni cem' kılıp bu söz endişesinde (5) ḥayrān qaldı-kim bu nê sözdür ve nê imā kılğan bolğay? Her āyetī ki Qurānda bu üç ḥurūf birle (6) kēlipdür, tefsīr kıldılar, hēc anıñ cevābı ma'lūm bolmadı.

H^wâce Ebū Bekr Ḳuhistānīniñ yigitlik (7) vaqtı irdi. Henüz 'ulemālar ara derece tapmağan irdi. Sultān qaşığa kēlip didi-kim (8) “Ėy sultān 'ālim ol elif, lām, mīm fütüpdür. Vaqtī-ki ḥazretinğ nāme bēürde siyāset (9) kılıp irdiler kim fillerga depsetür mēn, Bağdādınñ tofragını fillerga yüklep Ėaznīnge (10) kēltürür mēn dip. Ol fütüpdür kim *elem tere keyfe fe'ale rabbūke bi-aşhābi'l-fil*¹²², körmedünğ-mü (11) nê işler kıldı Hudāy'ınğ fīl ḥalkığa?” Vaqtī-ki Ebū Bekr Ḳuhistānī bu sözni digendin kin sultān- (12) nıñ ḥālī tağayyūr taptı. Bisyār yıgladı, 'özrlər ayıp qaşd kılmakdın ötti. Ve Ebū Bekr Ḳuhistānī- (13) Ėa ḥil'atler bērip in'ām iḥsānlar kılıp 'ulemālar arasında yukqarı orun bērip olturguz- (111a/1) dı. Ebū Bekr Ḳuhistānī bir söz birle uluğluk derecesige yētti. **Hikāyet:**

Sāmānīler zamānı (2) irdi. Bū 'Alī Simcūr¹²³ Nişābūrda irdi. Aytur irdi-kim “Ḳorāsānnıñ sipeh-sālārı emīri mēn- (3) dūr mēn.” Ve hergiz Sāmānīler dergāhıga barmas irdi. Sāmānīlerniñ āhir vaqtı irdi. (4) Ança kuvvetleri yok idi-ki Bū 'Alīni küç birle qolğa kēltürgeyler. Nā-çarlıkdın anıñ atığa (5) ḥuṭbe oqumaq ve hediye bērmek birle anıñdın rāzī irdiler. Ve 'Abdu'l-Cabbār Ḳücānī¹²⁴-ki bisyār (6) 'ālim Ḳücān'ınñ¹²⁵ ḥaṭibi irdi. Bū 'Alī münşiliknı anğa bērip qaşıda tohtattı, hēc işni (7) andın bī-meşveret kılmadı. Çünki 'Abdu'l-Cabbār bisyār 'āli:m ve fāzı:l, her işğa kifāyet kılğı (8) dik kişi irdi. Ve Aḥmed Rāfī' hem Sāmānī pādşāhı aldıda yahşı fāzı:l ve 'āli:m kişi irdi. (9) Māverāü'n-nehrniñ meşğüllükü anıñ buyruğıda irdi. Aḥmed

¹²¹ “Âlemlerin rabbi olan Allah'a hamt ve resulü Muhammed'e ve ailesine salavat olsun”.

¹²² Fīl Sûresi, 1. “Rabbin fil sahiplerine neler yaptı, görmedin mi?”

¹²³ “Kimcūr” yazılmış “Simcūr” olması gerekiyor. Samaniler zamanında Horasan valisi, ö. 996 (Levy 1951: 204).

¹²⁴ “Cücānī” yazılmış “Ḳücānī” olması gerekiyor.

¹²⁵ “Cücān” yazılmış, “Ḳücān” olması gerekiyor. Nişabur'a bağlı bir belde (Levy 1951: 205).

Rāfi' birle 'Abdu'l-Cabbārning qadīm āšnā- (10) lıqları bar irdi. Ammā fazīletleri cihetidin birbirini köp dōst tutup kitābları (11) yörüşür irdi¹²⁶.

Bir kün vezīr pādşāhğa didi-kim “Eger 'Abdu'l-Cabbār Hūcānī, Bū 'Alīning debīri (12) bolmasa Ebū 'Alīni āsān qolğa kēltürgeli bolur irdi. Hemmeī Ebū 'Alīning sizge serkeş- (13) ligi 'Abdu'l-Cabbārning maşlahatı birledür. Bū 'Alīğa nāme fütümek kerek kim eger sin mēning fermānımda (111b/1) bolsanğ, kerek kim bu nāme sanğa yeter zamān 'Abdu'l-Cabbārning başını kēsip toprağğa (2) salıp qāşiddin maŋa ibergil ki her nē bī-edeblik sēndin zuhūrığa kēledür, ma'lūm- (3) dur ki 'Abdu'l-Cabbārning meşvereti birledür. Eger bu işni qılmasanğ mēn tōpünğge barur mēn.” (4) Ve çün vaqtī-ki bu tedbīrni qıldılar, bolğay-ki bu nāmeni Aḥmed Rāfi' fütümegey-ki 'Abdu'l-Cabbārning (5) dōstıdır, 'Abdu'l-Cabbārğa aytıp ibergey, 'Abdu'l-cabbār qaçar ihtimāli bolğay.

Emīr-i Ḥorāsān (6) Aḥmed Rāfi'ni qarladı, didi-kim “Ebū 'Alīğa nāme fütügil. Vaqtī-ki fütüdünğ sēni üç kiçe kündüz (7) bu öydin çıkqalı qoymas-mēn. Ve qaşınğğa kişi kēltürmes-mēn-ki 'Abdu'l-Cabbār sēning dōstu- (8) nğdur. Çünki anı qolğa kēltürmesem bilür mēn-ki bu işni sin qılğan bolğay sin.” Aḥmed hēç (9) 'ilāc qıla'ımadı ve yığladı. Ve aytur irdi-kim “Kāşki mēn bu kişige münşī bolmağay irdim ki (10) dōstum mēn fütügen nāme birle ölmegey irdi” dip nāmeni fütüdi. Ve ser-nāme qıldı, nāme- (11) niñ bir burcığa bir elif tarttı, yēne bir burcığa bir nūn qıldı. Nāmeni Emīr-i Ḥorāsānğa bērdi. Hēç (12) kişi bilmedi. Nāmeğa mühūr qıldılar ve yasavulğa bērdiler ve aydılar kim “Bu nāmeni iltip Ebū (13) 'Alīğa bērgil ve ol her nēmerse bērse alıp munda kēltürgil.” Ve Aḥmedni üç kiçe kündüz ol (112a/1) öyde olturguzdılar.

Qaçan-kim yasavul Nişābūr'ğa kēldi, nāmeni Bū 'Alīğa bērdi, (2) Bū 'Alī nāmeni alıp közige sürtti, Emīr-i Ḥorāsānning selāmetligini sordı. Ve (3) 'Abdu'l-Cabbār Bū 'Alīning aldıda nāmeni aldı ve ser-nāmege qaraladı. Ve nāmeni açmasda (4) kördi-kim nāmening bir qarafıge elif bir qarafıge nūn fītipdür. Derḥāl yādığa kēldi-kim: Elif nun¹²⁷. (5) Bildi-kim nāmeni mēni öltürmek barasıda fütüpdür. Nāmeni yerde

¹²⁶ *Kitābları yörüş-*ten kasıt “mektuplaşmak”tır. Mercimek Ahmed tercümesinden çıkarılabilir (Gökyay 2007: 211): “İkisi dahi fāzıl ve hünement olduğı içün işitmekle birbirin severlerdi. Ve *nāmeleri dayim birbirine varır gelirdi* ve kim gerekse bilirdi ki bu iki azizler birbiriyle dostlardır.”

¹²⁷ Ne kastedildiğı tam anlaşılmıyor. Mercimek Ahmed'de daha açıktır (Gökyay 2007: 213): “Abdu'l-Cebbar aldı ve mühre nazar edince ol iki harfe gözü duş oldu. *En yukattelû ev yusallebû*, âyeti hatırına düştü”. Mâide Sûresi, 33. “Allah ve Resulüne karşı savaşan ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası, ancak öldürülmeleri veya asılmaları yahut ayak ve ellerinin çaprazlama kesilmesi ya da

koydı ve burnını tutup (6) derhāl kıptı, burnum kanadı yup kēley digen bolup taşkırı çıktı. Şol çıkka- (7) niça kaçtı, finhān boldı. Bir sâ'at mütenazzır olturdılar, kirmedı. Bū 'Alī aydı-kim (8) “‘Abdu'l-Cabbār kayan barıpdur?” Hêç kişi bilmedi. Yēne bir kişini kēltürüp nāmeni bērdi. (9) Ol kişi nāmeni uşol yasavul kaşıda okudı. Nāme maẓmūnı ma'lūm boldı. Hemme (10) ta'accüb kıldılar kim ol nē bildi-kim nāmege nē fütüpdürler? Bū 'Alī eger çendī-ki anıñ kaçğa- (11) niğa hōş-vaqt boldı, ammā yasavulnıñ huzūrıda açığlağan bolup münādī (12) kıldurdı-kim “Her kim 'Abdu'l-Cabbārın habar bērse in'ām-ı şāhāne kılgumdur”. 'Abdu'l-Cabbār pinhān (13) Bū 'Alīğa habar kıldı-kim “Mēn falān yērde turdum”. Bū 'Alī bu işdin şād-mān boldı, buyurdı-kim (112b/1) “Uşol yērde tursun”. Ve nêççe kün yasavulğa bisyār in'ām ve ihsān ve ser ü pāy (2) kılıp nāme pitidi-kim: “Hāl uşbu tarīka boldı” ve sevgend yād kıldı-kim “Mēniñ bu ahvāl- (3) dın hêç habarım yoktur, mēniñ hālımğa yasavul güvāhdur”.

Yasavul nāmeni Emīr-i (4) Hōrāsānga iltip bērdi ve 'uzve nām yētdi-kim “Mēn anı mu'āf kıldım ve günāhını (5) öttüm. Ve aytsun-kim bu remzni nêçük bilipdür?”. Aḥmed Rāfi' anda hāzır irdi. (6) Ol didi-kim “Mēniñ günāhımın ötsenğiz bu esrārın mēn aytay”. Emīr-i Hōrāsān aydı: (7) “Günāhınğnı öttüm ve sēni öz penāhımğa aldım”. Andın kin Aḥmed Rāfi' kılgan (8) ĩmā i:şāretni beyān kıldı. Emīr-i Hōrāsān 'Abdu'l-Cabbārın mu'āf kılıp “O- (9) şol bargan nāmeni mañğa ibergil, tā mēn anda kılgan ĩmā i:şāretni körey (10) rāst mudur?” dip nāme ēberdi. Kaçan-kim nāmeni kēltürüp kördi, andağ (11) irdi-kim Aḥmed-i Rāfi' aytıp irdi. Ve hemme halkı bu ikki büzrügniñ bu yanğlığ (12) faẓilet ve hūnerleridin ta'accübler kılıp bisyār şād-mān boldılar.

Ve yēne (13) kātiblik şartlarındın oldur kim, ēy oğul mādāmī-ki pādşāhlarga (113a/1) mülāzı:m bolsañg, tīz-fehm ve fikr endīşelig bolğıl. Sañga buyruğan işler- (2) ni ferāmūş kıлмаğıl. Ve ḥesābğa kādır bol. Ve bir sâ'at taşarrufdın, mu'āmelāt- (3) dın, nāme fütümekdin hālī bolmağıl ki bu hemmesi<dın> kātibğa uluğ hūner (4) velī-ni'met esrārını saklamaqdur. Pādşāhnı her şuğldın āğāh kıлмақ (5) kerek. Ammā her tarzīde ḥaṭ fütümekdin āğāh bolğay. Bu tarīka dāniş bisyār (6) hūbdur. Velīki:n her kişige anğlatmağıl, tā müzevvirlik birle meşhūr bolmağay (7) sēn. Anıñ üçün-kim pādşāhnıñ sēnde i'tibārı kalmas. Eger yēne bir kişi (8) müzevvirlik kılsa sēnin atıñğa bağlanur. **Hikāyet:**

yeryüzünde başka bir yere sürgün edilmeleridir. Bu, dünyada onlar için bir zilletir. Ahirette ise onlar için büyük bir azab vardır.”

İşittim ki Rebî' ibn-i Muṭahhar¹²⁸ (9) Şāhib-hānning münşisi irdi. Uluğ kişi irdi. Ammā müzevvir haṭ tola (10) kılur irdi. Bu habar Şāhib-hānga eştili. Şāhib-hān bu baradın (11) tenglikge qaldı. Anıñ 'ilm fazilet hünari sebebidin helāk kılğalı (12) bolmadı. Özige bu sözni ayta almas irdi ve endişede irdi-kim nê yosun (13) birle def kılğay? Uşbu vaqt irdi-kim Şāhib-hān kesel boldı. Hemme halk (113b/1) anı körgeli keldiler. Rebî' ibn-i Muṭahhar körgeli kirip irdi. Sordı-kim “Nême içer siz?” (2) Şāhib-hān didi: “Falān şerbet içedür mên”. “Nême yêr siz?”. Şāhibhān didi: (3) “Sêning kılğanıñnı yiydür mên. Ya'nî müzevvirlikniñ ĩzāsı gızā boladur”. Rebî' ibn-i (4) Muṭahhar bildi-kim Şāhib-hān āgāh bolupdur: “Ëy pādşāh sizniñ bu esrāriñız (5) hürmetidin imdi kılmayın”. Şāhibhān didi: “Eger mundın kin kılmasañ kılğanıñnı (6) mu'āf kıldım”. Bilgil müzevvirlikdın perhiz kılmaq kerek.

Ve mên her bābda ki söz ayttım, tamām ayta'lma- (7) dım. Söz uzak boladur, maqşūd nā-tamām qaladur. Bes her nev' hālını ve tarīkını ayttım, (8) qabul kulağı birle eşitgil ki bir çerāğdın çendān çerāğ yandurğalı bolur. Eger Hudāy *te'ālā* (9) sêni münşilik ve vezirlikğa yetgürse anıñ şartlarını be-cā keltürgey sin. Tanğla (10) sêning kılğan işiñde hālel yol tapmağay ve Hudāy *tebārek ve te'ālā* sêndin hoşnūd (11) bolğay.

Kırkınçı bāb: Vezir bolmaq beyānıda.

Ëy oğul eger vezirlikğa yetseñ (12) kılur 'amel ve hesābnı obdan bilgey sên. Ve hemme hālda pādşāhğa rāstlık birle (13) bol. Ve pādşāh hūkūkını yahşı saklağıl. İkkini özünğ yeseñ birini kişige (114a/1) bērgil. Kebābnı otdın yırak salsa hām qalur. Tā bir pulnı kişige bērmegünçe on (2) pulnı özünğ yēgeli bolmas. Andağ yēgil ki mahrūm qalğanlar bī-dimāğ bolmağay. (3) Ve eger mahrūm qalsalar sêning yēgeniñ pinhān qalmas. Pādşāhğa ayturlar. Leşker (4) ve ra'ıyyet barasıda inşāf kılğay sin. Azğına nême üçün özünğge bed-nām (5) kılmağıl ki tişğa kirgen gūştı yēgeniñ qırsakğa fāyida:sı yoktur. (6) Eger kifāyet māl cem' kılmaqnı h^wālasañ vīrānelerni ābād kılğıl. Ziyāde māl (7) peydā bolur. Hudāy *te'ālā*niñ halkınıñ rüzānesini kem kılmağan bolur sin. (8) **Hikāyet:**

Pādşāhlardın biri vezirni çıkarıp yēne birevni vezir kıldı. Pādşāh (9) didi: “Vezirlikniñ orniğa sañga bir kent bēre mên. Öz halkıñ bilen barıp anda (10) olturğıl.” Vezir didi: “Mañga ni'met ve mülk lāzım imes. Her nê kim mēnde bardur,

¹²⁸ “Muṭahhar” yazılmış “Muṭahhar” olması gerekiyor.

pādšāhğa tuttum. (11) Ābād yerge h^wāhişim yoktur. Eger iltifāt kılsañgız mañga bir vīrāneni bergey siz kim anı ābād (12) kılıp olturgay-mèn”. Pādšāh buyrudı-kim: “Nêççe vīrānelikni h^wālasa anğa beringler”. İzdip bildi-kim pādšāhğa ta’alluk memleketlerde hêç vīrānelik tapmadı. Pādšāhğa kélip (114b/1) didiler kim: “Hêç vīrānelik yoktur”. Bu güneh-kār vezīr hāzır irdi, didi-kim “Ëy pādšāh biledür (2) mèn-kim mèn taşarruf kılğan yerlerde hīç vīrāne yoktur. İmdi-kim bu manşıbnı mēndin aldınğız, (3) kişige bergey siz. Eger anıñgdın alsanğız uşbu yanğlıg ābād bolmağay”. Ve çün pādšāh bu (4) sözdin hemme aḥvālını anğladı irse vezīrğa ‘özü ayıp hil’atler bērip yēne vezīrlıkını (5) anğa bērdi.

Vezīrlık işide dād-h^wāhñıñ dādıga yētmekge kūşış kılığıl, tā ḥalāyık (6) ara tiling uzun bolğay. Andın kin pādšāhñı leşker ve ra’iyyetge yaḥşılık kılurğa (7) terğīb kıl ki pādšāhñıñ sâbit ve ber-karâr bolmağı leşker birledür. Şahrānıñ ābād bolmağı (8) diḥkân birledür. Bilgil kim cihān-dārılık leşker birle bolur. Leşkerni obdan tutmağı (9) birle bolur. Bes ‘adl kılmağdın ġāfi:l bolmağıl. Özge kişiniñ pādšāhdın qorqmağı (10) vezīr dik vâcib irmesdür. Eger kiçik pādšāh-zāde bolsa anı kiçik sanamağıl. Çünki (11) bir nêççe zamān ötmes ki sēniñ yaḥşı ve yamanlıkınıñ anğlar. Eger bâliğ ve kāmı:l bolsa ikki (12) ḥāldın taşqarı irmesdür. Yā dānā bolur yā nādān. Eger dānā bolsa sēni ‘ameldin (13) qolunğın kışka kılur. Eger nādān bolsa yamanlık birle sēni manşıbdın çıkarur. Ve dānā (115a/1) kişidin cān birle qutulğalı bolur. Nādān kişidin hêç vech birle cān iltgeli (2) bolmas.

Ve dīger, pādšāh her yerde bolsa anıñ qaşıda bolğıl. Pādšāhñı tenhā taşla- (3) mağıl. Düşmenlerinğ fırsat tafıp sēni yaman dip pādšāhñıñ ḥālīga tağayyūr (4) bērmegey. Çünki hemişe anıñ aldıda sēniñ cāsūslarınğ bolurlar, tā her söz ki (5) anda bolsa andın āğāh bolğay sin. Düşmenning memleketidin andağ āğāh bolğay sēn-ki (6) öz pādšāhıñnıñ mülkidin āğāh bolğanğa oḥşa.

Ve her kişini ki bir ‘amelge qoyar sēn (7) öz lāyıkıda qoyğıl. Dünyānıñ ziyādeligi ṭama’ıda yurtını cāhıllarğa taşlamağıl. Ve (8) nāmerd kişini ‘āmiller ‘amelige buyurmağıl. ‘Āmil-i bī-nevā kuruğ dirāhtge oḥşadur ki özi (9) şāḥ berg peydā kılmağunça yēne birni sebze ḥurrem kıla’lmas. Ve sēniñ fermānıñğa ḥilāf kılıp (10) öz işini muḥaddem tutğanlarğa ‘amelni bērmegil. Ve eger ‘āmil sēniñ fermānıñğa iş kılmasa (11) anğa yaḥşı edeb bērgil, tā ki tirigliginğde ḥükümünğni revān kılğan bolğay sin. Andın (12) kin hêç kişi andağ iş kılmağay. Bes ikki vezīrlık pādšāhğa lāzımdur ki yarlıgını revān (13) cārī kılğay, tā uluğlukı ber-cāy turgay. Ve ‘arāç içmegil. Pādšāhlar

vezīri ‘arak (115b/1) içmekge meşğūl bolsa memleket işide hālel peydā bolur ve bī-ser-encāmlik yol tapar. Ve özünġni (2) obdan saklaġıl.

Vezīrlīkniġ aytur sözi ve kıılır işi bu irdi-kim beyān kııldım. (3) Ve eger ittifāk tüşüp vezīrlīkdin sipeh-sālārlikġa yětse bolġay-kim sipeh-sālārlikniġ (4) şartlarını saklaġay sin, tā künden küñge işiñg terakķīde bolġay.

Kırk (5) birinçi bāb: Sipeh-sālārlik beyānında.

Ėy oġul bilgil ve āġāh bolġıl, eger sipeh-sā- (6) lār bolsañġ leşkerge ihsān kııl. Hemīşe yahşılık körsetgil. Ve hemīşe bīdār bol. (7) Leşker tartmak, şaf tüzme ve ceng kılmak tarīkasın yahşı bil. Ceng kıılır ve şaf (8) tūzer künleride meymene ve meysere, ya’nī onġ ve sol leşkerler başıġa ceng tarīkasını (9) örgetgil. Ve ceng kılmakda kār-gerde ve cihān-dīdelerni leşkerniġ ikki tarafige tohtatġıl. Eger (10) dü:şmen za’īf bolsa hem aldıramaġıl ki leşkerni yok kıılır. Ve bī-dil ve köñġülsiz bolmaġıl ki leşker- (11) ni kaçurur sin. Ve cāsūs ibermekdin dü:şmen hālının āġāh bolmaġdın ġāfil bolmaġıl. (12) Ve ceng küni dü:şmen leşkerige közünġ tüşse külüp hōş-vaktlik kıılıp öz leşkeriñge (13) digil kim “Bu kaçça kişi iken mēn bir sā’atde munıñg rüzġarının damar çıkargumdur”.

(116a/1) Ve leşkerni bir yolu yörütme. Gürūh gürūh kıılıp her gürūhnı bir ‘alem birle yörütgil. Her bir gürūhġa (2) bir sipeh-sālārni müteşaddī kıılıp “Ėy falānī bu gürūhnı sin alıp yörgil” dip buyurgıl. (3) Ve ceng kılmakġa yaramaġanlarını öz kaşınġda tohtatġıl. Her kişi-ki cengde obdan yörüydür (4) ve yaralıġ kıladur veyā baş kēsip kēledür veyā bir pesendīde iş kıladur, ol hīzmetge (5) nēççe berāber hīl’at ve in’ām bērgil ve ma’āşını ziyāde kılgıl. Ve bu maħalda māl yüzige bakmaġıl ve (6) dünyānı ayamaġıl ve pest-himmetlig bolmaġıl, tā ġarażıñg pat hāşı:l bolur. Çün bu yanġlıġ (7) bolsañġ hemme leşker sēniñg murādınġġa bakarlar ve feth, nuşret hāşıl bolur. Eger maķşūd hāşı:l (8) bolsa fehūve’l-murād eger hāşı:l bolmasa hem tola aldırāñġguluk kıılma. Öz cāyınġda turgıl ve (9) özünġge küçemeġıl.

Eger ceng sipeh-sālārge tüşse fırsat bilen ceng kılgıl ve yahşı (10) kūşı:ş kılgıl, kaçmaġıl. Ve ölümge özünġni tikip turmaġıl. Her kim ölümni öziġe (11) hōş kılsa her bātı:l üçün anı ornıdın tēpretgeli bolmas. Karaġıl, tā sipeh-sālārın (12) kāmīlī bolġay sin. Ve eger zafer sēniñg bolsa kaçқанlar arķasın hergiz koġlamaġıl (13) ki haķāşı toludur, bilgeli bolmas ki hāl nēdür? Ve atam *rahmetu’l-lahi ‘aleyhi* ceng tarīkasını (116b/1) yahşı bilür irdi. Hergiz kaçқанnıñg kinidin yörmes irdi. Sulţān Maħmūdınġ

hem (2) ʔarīķası şubu irdi ve aytur irdi-kim “Kaçkan leşker cāndın tuyar kişi-kim cāndın keçedür, (3) anıñ birle üçeşmegen hūbdur.” Çünkim utru kēlgenni körer sin, toğradın çıkarnı hem ırağıl. (4) Nā-gāh mēn sēn bilgen-dik bolmağay. Eger ceng kılur küni turğan cāyınğ obdan bolmasa ve bir (5) gez arķanğda obdan bolsa, zinhār kağeminğni kin koymağıl. Eger bir ğarış kin kağem koysanğ a’ dā (6) leşkeri kaçadur dip gūmān kılur. Cehd kılğıl, tā bir kağem ilgeri koyğıl ki sēninğ leşkerinğ (7) sēninğ haķķınğda hemme-i vaķt sevgend kılğı dik bolğaylar.

Ve leşkerge sehlilikni köp lāzım (8) tutğıl. Hil’at bērgil ve yaħşı söz dimekdin taķşir kılmağıl. Ve bir loķma nān bir fiyāle şarābnı (9) leşkersiz içmegil. Nān birle alğan köngülñi altun kūmūş birle alğalı bolmas. Eger h^wāhiş (10) kılсанğ kim leşker sēndin cānnı dirīğ tutmağaylar, sēn olardın nānnı dirīğ tutmağıl. (11) Ve her iş Hudāy *te’ālā*nınğ taķdiriğā bağlıkdur. Ammā sēn tedbīr şartını ber-cā kēltürgil. Çünānçi (12) Hudāy *’azze ve celle* sanğa raħmet kılıp sēni pādşāhğa yētgürse kerek <ki> pādşāhlık şar- (13) tını yaħşı saķlağıl.

<Kırk ikkinçi bāb: Pādşāhlık beyānıda.>

Eger pādşāhlıkğa yētsenğ pārsā bolğıl. Ya’nī zūhd taķvā birle (117a/1) ve perhīz-kār bolğıl. Közünğni ve kolunğni nā-maħremdin saķlağıl. Ve hemme işlerde vezirninğ (2) maşlahatı birle bolğıl. Pādşāhnınğ dānişi veziri dipdürler. Āħirni körmegünçe avvalge karama. (3) Ve her işde sülūketni saķlağıl ve her iş ki sülūket bile haşıl boladur- (4) ğan bolsa bī-dādlikni pesend körmegil. Ĥazret-i Ĥ^wāce Ĥāfiz bu mażmūnnı nē hōş edā (5) kılıpdurlar:

Āsāyişī dü gītī tefsīr īn dü ĥarf est

Bā dōstān mūrūvvet bā (6) dü:şmenān mūdārā

Āsāyiş izder irsenğ ikki cihānda ēy yār

Dōstunğğa kıl (7) mūrūvvet düşmenge kıl mūdārā

Hemmeī sözlerde ve işlerde dād közi birle ırağıl, tā (8) haķ ve bātı:lnı fark kılğay sin. Eger pādşāh dāniş-mendlik közini oçuķ tutmasa (9) haķ ve bātı:l ʔarīķası anğa ma’lūm bolmas. Hemīşe rāst sözlüg, kem-ħande bol, tā uşaq- (10) lar sanğa

yenğıllık kılmağaylar. Sèniñg ‘aṭā ve ihsānıñg dāyim müsteḥaklarğa yetgey¹²⁹. (11) Ve ‘azīz-dīdār bol. Ya’nī ḥ^wālağança sèni köre’lmesün, tā leşkerniñg ve ra’iyyetniñg köziğe (12) ḥaḳīr körünmegey sin. Hudāy *te’ālā*niñg bendelerige raḥm kılğıl. Ammā bī-raḥmlarge (13) bī-raḥīm bol. Līkin siyāset birle yurt tutğıl. Ammā derḥāl ḥükm kılmağıl. Hüb izdep (117b/1) fesād şalāhnı anğlağandın kin vācib bolsa ḥükm kılğıl. Vezīrniñg kayaşlarığa yahşı- (2) lıḳ kılğıl. Ammā vezīrniñg yavuk toğkanlarığa manşib bērmegil. Bir yolu kıyruḳnı müşüknıñg (3) aldığa taşlamağan ḥübdur. Ol hēc vaktıda öz yavuklarıniñg ḥesābını rāstıça kılmas. (4) Sèniñg mālınıñ üçün öz yavuklarıniñg āzārını ḥ^wālamas.

Ve oğrılarğa raḥm kılmağıl (5) ve öltürmek lāzım bolğan kişini ‘afv kılmağıl. Çāker ve nökerleriñge raḥm kılğıl ki sin (6) bir kıyçı, olar bir sürüg kıydurlar. Kıyçı kıyolar ḥālıdın ḥabar-dār bolmasa helāk bolur. (7) Ve her kişini bir meşğüllüḳda tutğıl ki ḥizmet-kārını bir meşğüllüḳda tutmaḳ kerek. Velīkin (8) her kişini ki bir işğa kıyar sin, öz lāyıkıda işğa kıyğıl. Şarāb-dārını ḥazīneçi kılmağıl. (9) Her işğa lāyık kişini buyurmaḳ kerek. Çünānçi aytıpdurlar: *Li-kulli ‘amelin ricālun*¹³⁰. Tā ṭa’ne (10) kılguçılar sanğa ağız açmağaylar. Ve eger berde bir çākeriñge iltifātınıñg bolsa anğa iş buyurma- (11) ḡıl ve manşib bērmegil. Tā kıdretiñg barıça anğa ni’met bērgil ve ḡanī kılgıl. Pādşāhlarnıñg rāḥatı (12) fermān yörütmeḳdedür. Çirā-ki şüretde pādşāh ra’iyyet birle berāberdür. Meger ol-ki pādşāh fermān (13) bērgüçi ra’iyyet fermān tutğıçıdır.

Sultān Maḥmūdniñg bir ‘āmili bar irdi, Ebu’l-Ferec¹³¹ (118a/1) atlıḡ. Ebu’l-Ferec’ni Nesā ve Bāverd şehriḡe ‘āmil kılıp irdi. Ol Nesā şehride bir kişini tutup (2) tamām emvālını alıp mülkini vaḳf kılıp özini zindānğa saldı. Ol kişi neççe maḥal zindānda (3) yatıp bir mekr ḥīle birle zindāndın kaçıp Ġaznīñge bardı. Sultānnıñg dād sorar küni (4) sultānğa dād-ḥ^wālıḳ kılıp ‘āmildin nāle kıldı. Sultān nişān bērdi. Ol kişi nāmeni (5) alıp yanıp Nesā şehriḡe barıp nāmeni ‘āmilğa bērdi. ‘Āmil endīşe kıldı-kim bu dīḡer bara (6) Ġaznīñge bara’lmaḡusıdır dip nāmeḡe ‘amel kılmay fermān tutmadı. Ol kişi yēne Ġaznīñge (7) barıp sultānnıñg yolıda turdı. Sultān bāḡdın yanıp çıḡtı. Ol kişi yēne ‘āmildin nāle kıldı. Sultān yēne nāme fütüdi. Ol kişi didi: “Bir mertebe (8) kēldim. Nāme bērdiñiz. Nāmeni iltip bērdim, ‘amel kılmadı”. Sultān dil-teng bolup “Mēndin nāme ēbermek, (9) eger ol nāmeḡe ‘amel kılmasa başıḡa tofraḳ saç”. Ol kişi

¹²⁹ “Yetip” yazılmış, “yetgey” olmalı.

¹³⁰ Mercimek Ahmet tercümesinde de geçmektedir (Doğan 2016: 174): “Her işin bir ehli vardır.”

¹³¹ “Ebu’l-Feth” yazılmış “Ebu’l-Ferec” olması gerekiyor.

didi: “Ëy pādšāh nāmeni ‘amel-dār (10) işitmese mēn başımğa tofrağ saçmaq nēdür?” Sultān didi: “Ëy h^wāce mēn ğalaṭ didim. (11) Tofrağnı mēniñ başımğa saçmaq lāzımdur.” Derhāl nēççe ğulāmlarını buyurdi: “Barıp şehr çoñg- (12) larını yığıp bu kişiniñ māl emvāl, mülk emlākını alıp barıp ‘āmilni dārğa asıp (13) öltürgil ve münādī kılğıl kim: ‘Pādšāhnıñ yarlığını işitmegenning sezāsı (118b/1) uşbudur’ digil.” Ve andın kin hēç kişide yārā bolmadı-kim yarlıg işitmegey. Bu bir söz birle (2) hemme halk rāḥat taptılar.

Sultān Mes‘ūdniñ zamānıda sultān merdāne- (3) lik ve bahādu:rluğnı ber-kemāl kōlığa aldı. Ammā yurt tutmaq ṭarīqasın bilmedi. Her kün kenīzek (4) birle ‘ıyş ‘işret kılıp ötkerdi. Yurt birle işi bolmadı ve leşker bī-fermānlıqğa (5) turdı ve ra‘iyyet kōñğulsız boldı ve Müselmānlar işi tohtap qaldı. Tā bir kün yırağ (6) şahrādın bir ḥatun kēlip şahrāda koyğan ‘amel-dārdın dād-h^wālīk kıldı. Sultān nāme bērdi. (7) ‘Āmil nāmege ‘amel kılmadı. Ol ḥatun yēne barıp sultānğa nāle kıldı. Sultān yēne (8) nāme bitidi. Ḥatun didi: “Ëy pādšāh bir nāme bērdiñiz, iltip bērdim. Ol ‘āmilniñiz nāme birle (9) iş kılmaydur.” Sultān didi-kim: “Mēn nāme bērdim. Ol nāmege bakıp iş kılmasa mēn nēçük (10) kılray?” Ḥatun didi: “Ëy pādšāh yurtnı tuta’lsañız andağ tutuñ kim ḥalāyık fermāniñiz- (11) nı tutsunlar. Ve-illā yēne bir kişige koyup bēriñ yurtnı tutup ol fermān yörütsün. Siz (12) ‘işret kılıp yatıñ. Ḥudāy *te ‘ālāniñ* bendeleri sizniñ ‘āmilleriñiz kōlıda қа- (13) lmasun.” Sultān ol ḥatun sözidin bisyār ḥacīl bolup buyurdi-kim ol ḥatunniñ (119a/1) dādını bērip ‘āmilni dārğa asıp öltürdi, ve özi ğaflet uykusıdın o- (2) ygandı. Andın kin hēç kişide yārā bolmadı-kim anıñ fermānıdın çıkkay. Bes bilgil kim pādšāh ki (3) anıñ fermānı revān bolmasa ol pādšāh irmesdür. Çünānçi pādšāhnıñ özge- (4) niñ farkı fermān birledür. Fermān tutturmaq siyāset birle bolur.

Ve dīger, leşkerni (5) ra‘iyyetge müteşaddī kılmağıl ki memleket vīrān bolur. Ve dīger, ra‘iyyetni obdan tutğıl. (6) Memleket ra‘iyyet birle ābād bolur. Ve memleket işide bī-dādlıqğa yol bērmegil. Dād-ger pādšāh- (7) larnıñ öyi uzağ turar. Zāli:mniñ öyi pat yıkılır. Anıñ üçün-ki dādniñ ma’nāsı (8) ābādlıqdur. Bī-dādniñ ma’nāsı vīrānlıqdur. Ḥükemā aytıpdur ki “‘Ālemniñ çeşmesi (9) ve ābādlığı pādšāh-ı dād-gerdür. Çeşme-i vīrānı pādšāh-ı bī-dāddur.” Ve Ḥudāy *‘azze ve celle-* (10) niñ bendeleriniñ derd elemige şabr kılmağıl. Leşkerni ve ra‘iyyetni obdan tutmaqda (11) taqşır kılmağıl. Ve leşkerni bir ṭāyifedin lāzım tutmağıl. Her pādšāhī-ki leşkerni bir (12) cinsdin saklasa leşkerge esīr bolğusıdur. Vaqtī-ki her cinsdin bolsa (13) birbirige alıştırurup tutsa bolur, tā bu qavm ol qavmnıñ vehmidin bī-fermānlıq (119b/1)

kıla'ımaslar. Sèniñg fermāniñg leşker ara hūbluḡ birle cārī bolur. Ėy oḡul bubanḡ (2) Sultān Maḡmūdniñg tōrt miñg leşkeri Tūrkdin, tōrt miñg leşkeri Hindūdın (3) bar irdi. Birni birige alıstıurup tutar irdi, tā ikki ḡavm anıñg itā'atıda irdi.

Her (4) vaḡtda a:ş nān şarāb birle miḡmān ḡılḡıl. Hıl'at birle kōñḡlin alıp ümmīdlig (5) ḡılḡıl. Ve bir ḡişiḡe in'ām ḡılur bolsañg herḡiz ḡalḡ ara āşḡārā tilingḡa kēltürmegil, (6) ikki vechi birle. Biri ol-kim pādşāhlıḡa lāyık iş ḡılmaḡan bolur sin. İkkinçi ol-ki (7) ḡalāyıkḡa himmetiñni ma'lūm ḡılḡan. Sēkkiz yıl Ėaznīnde Sultān Maḡmūdniñg ḡizmetide (8) boldum. Üç işni anıñgda kōrmedim. Biri ol-kim her ḡişiḡe in'ām ḡılsa fervānedin (9) bölek ḡişiḡe añḡlatmas irdi. İkkinçi ol-ki tişi kōrüngünçe kŭlmes irdi. Ü- (10) çünçi ol-ki ḡişiḡe dŭşnām ḡılur bolsa bī-himmet dimeḡdin özge lafz birle dŭşnām (11) ḡılmas irdi. Ėşittim ki Rūm pādşāhlariñg resm<i> hem şubu irmiş. Ammā olar- (12) niñg yaḡşı 'ādetleri bardur kim 'Acem pādşāhlarıda ol resm yoḡdur. Çünān-ki (13) bir ḡişini soḡsalar andın kin tā ol ḡişi-ki tirigdür, ḡalāyık aḡa āzār bērmesler.

(120a/1) İmdi kēldim öz sōzümge. Ėy oḡul pest-himmet bolmaḡıl. Ve eger öz siriştinḡ- (2) din toḡtaya'ımasanḡ hem bārī ḡalāyıkḡa pest-himmetligiñni kōrsetmegil. (3) Eger seḡāvet ḡılmasanḡ ḡalḡ sanḡa dŭ:şmen bolurlar. El-ḡāl sanḡa hēç nēme dimeḡe (4) hem sanḡa bir dŭ:şmen peydā bolsa ol vaḡt sanḡa cān fedā ḡılmaslar. Dŭşmeniñni (5) dōst tutarlar. Ammā cehd ḡılḡıl, tā pādşāhlıḡ şarābıda ḡurūr bolmaḡay sin. Her (6) pādşāhī-ki mest-i ḡurūr bolsa pādşāhlıḡ kıla'ımas. Andaḡ bolḡıl kim hēç pādşāh (7) bir sōz dimeḡey. Veyā bir iş ḡılḡay sin, anıñgdın āḡāh bolḡay sin ve ḡāfil bolmaḡay. (8) Eger ḡāfil bolsañg özünḡdin ve mālınḡdın ḡāfil bolḡan bolur sin.

Ve eṡrāfiñg, (9) himmetiñg pādşāhlar bile dōst bolmasanḡ dŭ:şmen hem bolmaḡıl. Eger dŭşmen bolsañg (10) zāhiriñgde dŭ:şmen bolmaḡıl. İştip irdim-ki İskender bir dŭşmen birle ceng ḡılḡalı (11) bardı. Anḡa didiler kim “Ėy pādşāh bu dŭşmen ḡāfi:ldur. Anı şebī-hŭn ḡılmaḡ kerek.” (12) İskender didi: “Oḡurluḡ bile ḡālib kēlgen pādşāhlıḡ irmesdür.” (13) Pādşāhlıḡda uluḡ işlerḡa 'ādet ḡılḡay sin. Çünki pādşāh hemme ḡişidin (120b/1) uluḡdur. Bolḡay-ki anıñg ḡılur işi hem uluḡ bolḡay. Himmetisiz ḡişiniñg (2) cihānda atı çıḡmas ve nām āvāzesi bolmas. Ve dīḡer, nāme ve yarlıḡnı 'azīz tut. (3) Her ḡaydaḡ yaman ve pest ve ḡiçik ḡişiḡe nāme bērmegil. Eger nāme bērūr bolsañg (4) uluḡ in'ām birle bērgil. Ve dīḡer, ḡılḡan yarlıḡ ve nāmege herḡiz ḡilāf ḡılma, meḡer āşḡārā (5) 'ōzr bolsa. Digen sōzge ḡilāf ḡılmaḡ <pādşāḡa lāyık irmesdür.>

Pādşāhlığın şartları (6) uşbudur, zıkr kıldım. Ve her çend pādşāhlık ‘azīz ve uluğ işdür ki pādşāh- (7) lıqğa her kişi yēte’lmes. Velīkin mēn ança ki şart kifāyetdür, didim. Ve eger (8) sanğa özge şıfatlardın kılmak ve bolmak ittifāk tüşse, çünānçi dihkān- (9) çılık veyā özge hūner pīşe, anıñ şartlarını saklağıl. Her şıfatnı (10) obdan kılmakğa verzi:ş kılğıl ve her iş kılur vaqtı ve tertībini o- (11) bdan saklağıl, tā kılur işiñg hemīşe cārī bolgay.

<Kırk üçünçi bāb:> (12) Dihkāncılığnıñ <beyānıda>.

Bilgil ēy oğul eger dihkān bolsanğ (13) kılur işleri vaqtlarını yaḥşı bilgil. Ve her nē tarısanğ vaqtı ötmesde (121a/1) tarığıl. On kün vaqtdın ilgeri tarığan hūbraqdur ki on kün vaqtı- (2) dın kin tarığunça her nē lāzımlıq esbābını çüftlep saklağıl. Ve uy- (3) larnıñ obdanını alğıl. Ve boğuz bērip saklağıl. Ve hemīşe bir çüft (4) uy bölek bölek semiz saklağıl, tā bir uy ağırsa kılur işiñg tohtap (5) qalır, vaqt öter. Ve çün tarıdurğan ve uradurğan vaqt bolmasa yer (6) ahtarmaqdın gāfil bolmagıl. Ve kélur yılda tarıdurğannıñ tedbīrini bu yılda (7) kılğıl. Zirā’atnı obdan yerde kılğıl, tā huşul alğay sin, ikmek zāyi’ (8) bolmagay. Ve dāyim ‘imāret kılmakğa meşğul bolğay, tā dihkāncılıqdın hūbluq- (9) ğa yētgey sin.

Ve eger özge hūner-menddin bolsanğ yıldıam kılğak ve obdan (10) kılğak bolğıl, tā ḥarīdārıñg tola bolur. Ve kılur işni hem-pīşelerinğdin (11) obdan kılğıl. Tola tohtatıp ve tola te’ḥir kılıp ḥarīdārı kaçurmağıl. (12) Az sūdğa kanā’at kılğıl, tā hūnerinğdin rızqıñg firāvān bolğay ve tola ḥalāyık (13) sūdānı sēniñg birle kılğay. Ve yumşaklık birle sözlegil, tā sēniñg (121b/1) yumşaklık kılğanınğdin ḥarīdār cedel kılğalı şerm tutar ve maqşūd ḥaşıl (2) bolur. Ve çün bu yañlıq bolsanğ sanğa ḥarīf tola bolur. Nā-çar özge (3) pīşeler sanğa ḥased yerler ve sanğa oḥşa bolmaqnı arzū kılurlar (4) ve bāzārda hem şöhretiñg ziyāde bolur.

Ammā rāst sözlemekni ‘ādet (5) kılğıl, huşūşen ḥarīdārğa. Ve baḥillıkdın perhīz kılğıl. Ve taşarrufnı muḥkem (6) ve özünğni kiçikge baḥşi:ş kılğıl ve ḥatun ve gūdekler bilen mu’āmele (7) kılurda ziyādelik kılmağıl. Ve sūdā işide şermliq bolma. Müsteḥak- (8) larğa yaḥşı süluket kılğıl. Ve öz pādşāhınğğa rāstlık (9) kılğıl. Velīkin pādşāhınğ ḥizmetide bolmakğa ḥarīş bolmağıl. (10) Hēc kişige ḥıyānet kılmağıl. Āšnā ve nā-āšnāğa yeksān iş (11) kılğıl, ya’nı yüz körmegil. Ve eger sēniñg qolunğğa bakım bolsa qarız (12) bērmekni gānīmet bil. Ve hergiz yalğan sevgend içmegil. Ve katıq mu’āmele (13) bolmağıl. Ve eger bir nā-murādda qarızınğ bolsa, eger bī-çäre

bolsa, tola “Ḵarzımnı (122a/1) ḇer” dip tola dü:rü:ştluḵ kılma. Ve ber köngüllüg bolğıl. Ve Hudā’dın (2) korkğaḵ bolğıl, ṯa tic̱aret ḇābıda hayr bereket bolğay.

Ve her ẖüner-mend ki (3) uşbu ṯarīka bile bolsa ‘ālemnıñ ẖüner-mendleri arasında hemmedin (4) c̱üvān-merdrağ bolur. Ve her q̱avm ve her ṯāyifeniñ qılur işleri bir ṯarīkada (5) bolur. Ve her q̱avmnıñ ṯarīkası uşbu irdi-kim taqṟır kıldım. İmdi bu (6) āhırınçı ḇābda her cinsniñ şartlarını be-ẖaseb-i ṯākat aytğum- (7) dur, *inşā’l-lahu te ‘ālā ve taqdīs*.

Kırḵ ṯörtünçı ḇāb: C̱üvān-merdlik (8) beyānıda.

Ëy oğul, eger c̱üvān-merdlik istesenğ avval bil-kim c̱üvān-merd- (9) lik ṉedür ve ṉemedür, ṉemedin peydā bolur? Bilgil kim c̱üvān-merdlik üç ṉemerse- (10) dūr. Ādemīler şıfatıdır. H̱eç ādemī yoqtur ki bu üç şıfat m̱ende yoḵ (11) dip ḵābi:l bolğay. Dānā ve nādān bu üç şıfat birle Hudāy *te ‘ālā*dın (12) hoşṉuddurlar. Ve eger çendī-ki Hudāy *te ‘ālā* bu üç şıfatnı bir kişige kim (13) ḇeripdūr, ol kişi Hudāy *te ‘ālā*nıñ ẖaş bendeleridindūr. Ol (122b/1) üç şıfatnıñ biri ẖired, ikkinçi ṟāstlıḵ, üçünçı sehv̱āvet. Ve çün (2) ẖaķ̱ikatge baqsanğ bu üç şıfatnı ẖiç kişi m̱ende yoḵ dimes. (3) Çirā-ki ẖiç cesedī yoqtur ki bu üç şıfat anıñda bolmağay. Ḻikin (4) āletniñ ḵāhillıḵı ve ṯab’niñ ṯireliki aşlınıñ yolını tusup çü.

(5) H̱aķ̱ *subẖānehu ve te ‘ālā* ādemī-zādınıñ ṯenini uşbu müteferriķātdın (6) cem’ kıldı. Çünki ādemī-zādın ‘ālem-i kül <ve> ‘ālem-i cüz dimek revādur. Çünānçı ādem (7) ṯenide ṯabāyi’, eflāk ve sitāre ve heyülā ve ‘unşur-ı laţif ve şıfat ve şüret (8) ve nefis ve ‘aql her biri ‘alā-hide ‘ālemdürler. Ve ādem uşbu mecmū’ ‘ālemler- (9) dın müreккеbdürler. Āferīdekār ‘azze ve celle bu mecmū’nı birbirige peyvend kılıp (10) ber-pā kıldı. Eger çendī-ki cevherde muhtelifdürler, çün ot, su, tofrağ ve havā ki (11) zıddıdadur. Bes tofrağ v̱asıtdur otınıñ sunıñ arasında. (12) Tofrağ kuruğluḵda otğa ve savuğluḵda suğa ve ıssıg̱lıḵda ot- (13) ğa eşer birle ber-mü’eşşir; ẖarāret bile āftābğa ki pādşāh-ı encüm. Ve eflāk birle¹³² (123a/1) āftābnıñ cevheri ḇeşinçı ‘unşurdur. Ve maţbū’āt hem munğa ohşa.

(2) Eger ṯabāyi’ māddeni tapmasa anğa bağlağan peyvendi tebāh bolur. Ve ṯabāyi’¹³³ (3) felek dın ve felek havādın ve havā nefsdin ve nefis ‘aql<dın> hem. Uşbu (4) cümlege kıyās bolur. Ādemī-zād ṯeniğa her ṉe ṯirelik ve ağırıḵ bolsa ṯabāyi’- (5)

¹³² “Birle”den sonra “ve” yazılmış, anlam itibariyle yazılmaması gerekiyor. Metinden çıkarıldı.

¹³³ “Ṯābi” yazılmış, “ṯabāyi” olması gerekiyor.

niñg terkībidin peydā bolur. Şüret ve beşere ve hayāt ve kuvvet-i harekāt (6) felekdin peydā bolur. Çünānçi eşitmek ve buramağ ve tatmağ ve körmek¹³⁴ heyulā- (7) dın peydā bolur. Çünānçi yād almağ ve fikr kılmağ ve hayāl kılmağ ve sözlemek (8) ve tedbīr kılmağ nefsdin peydā bolur.

Ve nēmersege ādemī şerīf ve ‘azīz- (9) rağdur. Andağ nēmersedür ki anıñg peydā boladurğan cāyı yoktur. Çünānçi (10) sūhan-verlik ve dāniş ve kemāl şerīfdür kim bularnıñ māddesi ‘ulvī- (11) dūr. ‘Aql ‘ulvīniñg feyẓdin bedenge kēltürse cān beden birle tērilür. (12) Ve cān nefis birle, nefis ‘aql birle tērilür. Her kişiniñ tēni hareketlig (13) bolsa anğa cān lābüddīdür. Her kimerseniñ nefsi gūyādur. Anğa ‘aql lāzım- (123b/1) dur. Her kişiniñ cānı tēnide mevcūddur.

Vaktī-ki tamāmī tēn ve cānnıñg (2) arasında hacālet bolsa cāndın tēnge meded yētmes. Her kimerseniñ (3) nefsi ve cānıniñg arasında ağırlıq hacālet bolsa ‘aqlnıñ mādde<si> (4) nefsige yētmes. Bes der-ḥaḳīḳat hēç cinsīde bī-zarūr seḥāvet (5) bolmas. Ve mümki:n ki ‘ulvīğa yētedurğan feyẓniñg yolu rūḥā- (6) nīdin bağlansa, ya’nī bī-ma’nā ḥāşıl bolur. Hēç kişi dünyāda yok- (7) dur ki seḥīlīḳğa da’vā kılmağay. Velīkin cehd kılğıl tā özgelerge (8) oḥşa bolmağay sin ve da’vā-yı bī-ma’nā kılmağay sin. ‘Ulvīdin (9) rūḥānīğa yētedurğan feyẓniñg yolını açuḳ tutğay sin, bilmek (10) ve bildürmek ve anğlamağ birle tā sanğa hemme ma’nā bolğay ki bī-da’vā.

Ëy (11) oğul ḥükemālar ḥiredni ve seḥāvetni bir şüretge kēltürüpdürler. (12) Ve ol şüretniñ tēni cūvān-merdlik ve cānı rāstlıq ve ḥavas (13) ve dānişdür. Bu hemmeniñ ma’nāsı şāflıḳdur. Ve ol şüretlerni (124a/1) ḥalāyīḳlarğa ulaştırurda ba’zalarğa tēn naşīb boldı, özgesi (2) yok. Ve ba’zalarğa tēn ve cān ve ḥavas naşīb boldı. Ve ba’zalarğa tēn ve cān (3) ve ḥavas, ma’ānī naşīb boldı. Ammā ol ṭāyifeī ki olarğa tēn naşīb bolup (4) irdi olar ‘ayyārī ve bāzārī ve sipāhīdürler ki olarnı ḥalāyīḳ cūvān-merd (5) atarlar. Ve ol gürūh ki olarğa tēn, cān naşīb bolup irdi, olar ma’rifet (6) ve zāhir ve fuḳarā-yı taşavvufdurlar. Anğa ma’rifet-i vera’ at koyarlar. Ve ol gürūh (7) ki olarğa tēn ve cān ve ḥavas naşīb bolupdur, olar peygamber ve ehl-i şafā ve ḥükemā- (8) durlar. Ve olarnı dāniş ziyāde-ma’rifet atarlar. Ve ol gürūh ki olar- (9) ğa tēn ve cān ve ḥavas, ma’ānī naşīb bolupdur, olar rūḥānīdürler (10) ve peygamber-i mürseldürler. Ëy oğul sin sa’y kıl ve kūşī:ş ēylegil tā (11) ḳudretiñg yētgeniçe, şāyed ki teraḳḳī kılğay sin.

¹³⁴ “Kēsürmek” yazılmış “Körmek” olmalı.

Ve hükemâlar aytıpdurlar ki (12) cüvân-merdlikniñ aşlı üç nêmersedür. Avval ol-ki her nê kim digey sin, kıl. (13) İkkinçi ol-ki her nê söz ayturda ve iş kılurda râstlık kılğay sin. (124b/1) Üçünçi ol-ki hemme işlerni şabrge bağlağay sin. Zîrâ ki her şıfatı ki cüvân-merd- (2) likge ta'allukı bardur, uşbu üç şıfat içidedür. Ey oğul sanğa (3) müşkil bolsa mên her kıysınıñ miqdârını sanğa şerh kılây-kim (4) tâ bilgey sin ve anğlağay sin. Bes bilgil kim cüvân-merdlik oldur (5) kim her işğa köngüllüg bolğay. Ve merdâne ve himmetlig bolğay. (6) Ve her işde şabrlig bolğay. Ve va'dege vefâ kılğay. Ve köngli arıg (7) pāk-dâmen bolğay. Diyânetlig bolğay ve Müselmânlar haqqıda bed- (8) gümân bolmağay. Ve Müselmânlar barasıda yahşılıknı h^wâhiş kılğay. (9) Ve öziniñ menfa'ati üçün Müselmânlarınñ ziyânını h^wâlamağay. (10) Kişige yalğan ayتماğay ve bühtân îzâ kılmağay ve kişini ğıybet kılmağay. (11) Ve Müselmânlarğa meded kılğay. Ve zâlimler zûlmını Müselmânların def' kıl<ğay>. (12) Ve eger birâder, mü'mi:nniñ 'aybığa muṭṭalı' bolsanğ yapğıl. Ve hemme haḵ- (13) nıñğ ağırını kötergil. Ve Dervişlerğa tekebbür kılmağıl. Nân nemek yegen (125a/1) öy igesini ğıybet kılmağay. Ve haḵğa dürüştlük kılmağay. Ve (2) yaman laḵab birle çarlamağay. Karıların atası-dik bilgey. Ve hem-sâllerini (3) birâder bilgey. Ve kiçiklerni ferzendim digey. Ve hemme haḵ birle şefkat ve mihr-bân- (4) lıḵ birle bolğay. Elbette özini hemme haḵdın kiçik tutğay. Ve esîrlerğa (5) mihr-bân bolğay. Ve bî-çârelerğa yârî bergey. Ve yamanların yamanlıknı men' (6) kılğay. Ve râstlıkda yörgey. Ve râst sözlegey. Belânı rāḥat (7) bilgey. Yahşılıkğa yamanlık kılmağay. Te'emmül birle qarasanğ bu hemme digenim (8) lâzımdur ki yād kıldım.

Keltürüpdürler kim kūhistānda bir kün bir nêççe (9) 'ayyârlar oturup irdiler. Bir kişi kirip selām kıldı ve didi-kim "Mên bu (10) şehirdeki 'ayyârlarınıñ sizlerge ibergen ilçisidür mên. 'Ayyârlar (11) sizlerge selām didi ve aydılar kim: 'Eger sizler şubu üç mes'elege cevâb (12) bêrsenğizler, sizlerge rāzîdür miz. Bizlerge serdâr bolğay sizler. (13) Eger cevâb bêrmesenğizler sizler rāzî bolunğlar bizniñ çoñluğumuz (125b/1) ve serdârlıqımızğa'.

Didiler kim "Mes'ele kıysidur, aytğıl tâ cevâb eşitgil." (2) Didi-kim: "Avval cüvân-merdlik. İkkinçi cüvân-merd ve nâ-cüvân-merdniñ arasında farkı nê- (3) dūr? Üçünçi ol-ki bir 'ayyâr bir reh-güzerde olturğan bolsa bir kişi anıñ (4) aldıldın öitse, bir zamāndın kin yene bir kişi tıg tartıp anı öltürgeli (5) kēlip olturğan 'ayyârdın sorsa kim 'Falānî bu yol birle ötti mü?', bu (6) 'ayyâr anğa nê cevâb bērür? Eger ötmedi dise yalğan bolur, ötti dise (7) hūn-ı nâ-ḥaḵ bolur" irse bu mes'elelerni eşittiler, birbirige bağıştılar. (8) Olar arasında bir kişi didi-kim "Cevâb bērgil." Didi-kim: "Ḥaş cüvân-

merdlik (9) oldur kim her nê kim digey, kılğay. Ve cüvân-merdlik¹³⁵ rāzık, şabrdur. Reh-güzër- (10) de olturğan ‘ayyārning cevābı oldur ki ol kişi aldıdın ötgendin (11) kin bir ikki qadēm yōtkelip olturğay. Tīg tartıp kēlgen kişi ‘Falān (12) kişi ötti mü?’ digende ‘Mēn munda olturğandın bēri hēc kişi ötmedi’ (13) digey.

Cüvân-merdlikning aşlı uşbudur ki yād kıldıq. Velīkin lafz, (126a/1) lūtf kerem kılmağ ve mihmān-dārlik ve Hudā’nı tonumağ ve iginni arığ kēymek (2) ve şalāh birle bolmağ, leşker halkıda tola bolur. Ammā özini kiçik tutmağ ve tevā- (3) zu’lık bolmağ sipāhīler arasında hūnerdür, ammā cüvân-merdlik ki bāzār (4) halkı arasında şartdır, anı hūner-mendler qatārıda zıkr kıldıq. Ammā ol t̄ayife (5) ki olarğa naşībe tēn ve cān irdi, olar ma’rifet igeleri ve faqīr ve taşavvuf (6) tururlar. Olarning cüvân-merdligi ma’rifetdür. Bu qavmnıñ cüvân-merdligi hemmedin (7) ziyādedür. Zīrā ki cüvân-merdlik şūretdür, rāstlık anıñ cānidur.

(8) Ve ammā ‘ulemālarınñ cüvân-merdligi oldur ki bu şıfatlar olarda bolur. Biri (9) ol-ki güftarı girdārıǵa muvāfıq bolur. Ve dīn işide muhkem bolğay ve ‘ilmde (10) baḥīllık kılmağay. Zūhd taqvāsını ḥalāyıqǵa ‘arz kılmağay. Ve yahşı- (11) lıq birle meşhūr bolğay. Eger kişige naşīhat kılsa pinhān kılğay. Ve (12) hergiz kişining qanıǵa cūr’at kılmağay. Ya’nī öltürmekge aldırmağay. (13) Fetvāning ḥaṭāsını ḥilāf birle tedārikini kılǵalı bolur, ammā ölgen kişi- (126b/1) ni zinde kılǵalı bolmas. Ta’aşşub kılıp yēne bir mezhebni kāfir dimegey ki (2) küfr ḥilāf-ı dīndür, nê ḥilāf-ı mezheb. Kitābǵa ve bilgen ‘ilmǵa inkār kılmağay. (3) Ve hēc kişini Hudā’nıñ raḥmetidin nevmīd kılmağay. Her ‘ālī:m ki uşbu şıfat- (4) da bolsa hem merd bolur hem cüvân-merd bolur. Ve mēn bu tarīqanınñ şerāyıtları<nı> (5) tamām zıkr kılmadım. Mēning ğarażım sañǵa pend naşīhat bērmek, sēning kündin (6) künge obdan bolmağınñı izdemek irdi. Līkin şart-ı tenbīhni¹³⁶ be-cā kēltürey.

(7) Bu qavm bilen şoḥbet bolsañ olarğa ağır kēlmegey sin. Eşittim ki Ḥazret-i (8) Resūl-i Ekrem *şalla’l-lahi ‘aleyhi ve sellem*ning vaqtlarında aşḥāb-ı şuffādın ikki (9) kişi irdiler, muraqqa-pūş¹³⁷, ya’nī qurma iginlig. Ḥazret-i Resūl *şalla’l-lahi* (10) *‘aleyhi ve sellem* ḥalvetde tola olturar irdiler. Bu qavmnı bisyār dōst tutar (11) irdiler. Bes bu cüvân-merdlik bisyār müşkil işdür. Bu t̄ayifening cüvân-merd- (12) ligi ikki ḥālda bolur. Biri ol-ki ḥāş taşavvuf ehliǵa, biri muḥi:blarǵa. Ve (13) mēn her ikkilesini

¹³⁵ “Nā-cüvân-merdlik” yazılmış, “cüvân-merdlik” olmalı.

¹³⁶ “Tene” yazılmış, “tenbīh” olması gerek.

¹³⁷ “Burqa” yazılmış, “muraqqa” “yamalı” olması daha manidar.

beyân kılay. Bilgil ki dervîşlikniñg tamâmı ol- (127a/1) dur ki mücerred bolğay sên ki tecrîd taşavvufniñg özidür ki ‘ayn-ı taşavvuf (2) dirler.

Hikâyet; ikki şüfî yol yörür irdi. Biri mücerred ya’nî hêç (3) nêmersesi yok irdi, hêç hem-râh izdemes irdi. Her yerge kelse tinç (4) i:mîn yatar irdi. Hêç endîşesi yok irdi. Yène biriniñg bês eşrefî- (5) si bar irdi. Hemîşe anıñg birle hem-râh irdi. Hêç vaqtîde ayrılmas irdi. (6) Dâyim ğamda irdi. Tâ bir ğuduk başıĝa keldiler kim oĝrılar ve ħarakçılarnıñg (7) mekânı irdi. Mücerred şüfî keldi, ğudukdın su içti, uyĝuĝa bardı. Eşrefî- (8) lig şüfîniñg ğamda uyĝusu këlmedi. “Ķaydaĝ kılsam?” dip öziĝe uran (9) nâle kıılır boldı. Mücerred şüfî oyĝandı, sordı-kim “Nê boldunĝ?”, şüfî didi: (10) “Mênde bês eşrefî bar. Sên uyĝuĝa bardıñĝ. Mên eşrefîniñg ğamda tinç (11) bola’lmadım. Yatıp uyĝum këlmedi.” Şüfî-yi mücerred didi-kim “Ol bês eşrefîni manĝa (12) bêrgil. Mên anıñg tedbîrin kılay.” Eşrefîni anĝa bêrdi. Ol alıp ğudukĝa (13) taşladı ve didi-kim “Nê kılay, nê ‘ilâc kılay dimekdin ħutulduñĝ. İmdi yatıp (127b/1) tinç uyĝuĝa barĝıl.”

Bes hemme meşâyihiñniñg ittifâkı bilen taşavvufniñg <ħaķîķatı> (2) üç nêmersedür: Tecrîd, teslîm ve taşdıķ. Tecrîd dünyâdın köñĝülñi fâri:ĝ (3) tutmaķ. Ve teslîm öziñi Ĥudâ’ĝa taşlamaķ. Ve taşdıķ ihlâş birle ‘ibâdet (4) kıılmaķ. Vaqtî-ki birĝe ħanâ’at kılsanĝ, nefsnıñg âfetidin yırâķ (5) bolsanĝ, her nê kelse men’ kıılmasanĝ tamâm ħarîķat sêndedür. Bes (6) dervîşĝe lâzımdur ki öz ħaķķıda teslîmñi öziĝe lâzım tutĝay. Ve hêç (7) birâder mü’mi:n birle tênglik talaşmaĝay. Ve mênlikñi köñĝlidin çıkar- (8) ĝay. Ve ikkilik birle hêç nêrseĝe ħaralamaĝay.

Ve her nazar ki şıdķ, ihlâş birledür, (9) herĝiz kişi anĝa ħilâf kıla’lmas. Êy oĝul, eĝer kişi şıdķ birle su üzre (10) ħadem koysa su anıñg ħademi astıda ħatıĝ bolur. Eĝer sanĝa kişi evliyânıñg kerâ- (11) metidin söz aytsa, ol söz ‘aķl yosunıdın taşķarı bolsa, eĝer (12) ħaķîķat-i şıdķnı bilsenĝ ve tonusanĝ inkâr kıılmaĝıl ve bâver kıılĝıl. (13) Bes dervîş ol bolur ki köñĝlini tevĥîdñiñg fikridin ħâlî tutmaĝay. (128a/1) Endîşe ve fikr kıılurda âhestelik kıılĝay, tâ tefekkür köyüp kêtmeĝey. Tefekkür (2) be-menzileî otur. Anı öçürgeli bolmas. Meger ‘uzlet ve raķs semâ’nı ol (3) otĝa tesellî bêrgeli dâm ve âlet kıılıpdurlar. Ammâ dervîş bolsa ki (4) edeb-i bâtın ve ma’rifet-i rûĥânî anıñĝda bolmasa zâĥir edebni öziĝe (5) vâcib kıılĝay, tâ ikki şûret ikki ħâl birle ârâste bolĝay.

Bes dervîş- (6) ĝe lâzımdur ki ‘ibâdetĝe ħarîş ve sözi yumşak ve fişķdın yırâķ bolĝay. (7) Ve enĝni arıĝ bolĝay. Seferde ve ħazarda lâzımlıĝ esbâblarıdın, çünânçı (8) ‘aşâ ve ibrîķ ve cây-ı namâz ve saķal tarĝaķı ve inĝne ve tırnaķ alĝuķ, hemîşe (9)

hem-rāh bolğay. İgin tikmekge ve igin yumakğa kişige hāceti tüşmegey. (10) Ve birāderlerini dōst tutğay. Ve sefer kılmaknı dōst tutğay. Eger hānkah<ğa> (11) barsa māni'-i hayr bolmağay. Ya'nī yēne bir kişiniñg 'ibādetini men' kılmağay. Avval (12) onğ ayağını çıkarğay ve onğ ayağı birle hānkahğa kirgey. Öyniñg haķīr (13) tarafida olturğay ve destūr birle olturğay. İkki rek'at namāz ötegey. (128b/1) Kirerde ve çıkarda selām kılğay. Şoħbetī birle yahşı çıkışğay. Olturur (2) menziliğa āheste mañgıp bargay. Ve ehl-i tōhmetdin perhīz kılğay.

Ve eger (3) çoñg bolmaknıñg 'amelini kılsa hānkahda uzak olturmağay, (4) tā halk ara 'izzetlig bolğay. Ve zōr kişiniñg şoħbetini izdemegey. (5) Ammā hūrmetni saklağay. Cem'iyetniñg rızāsını izdegey. Ve eger (6) munğa inkār kılsalar, eger çendī-ki bī-günāh bolsa hem olarğa hilāf kılmağay. (7) Ve tōhmetni kötergey. Ve kişiniñg sözini ağır almağay. Ve cāy-ı namāz üze- (8) sidin kem ğayib bolğay. Ve kaşden bāzārğa barmağay. Ve cāy-ı namāz üze- (9) side çehār-zānū olturmağay. Ve kavmdın oğurluķ hırķa tikmegey. Hēc (10) ta'āmı pinhān yēmegey. Ve hēc nērseni necis dimegey. Meger hemme kavm uşol at (11) birle aytur bolsa cāyızdır. Ve cem'niñg arasında olturğanda yōlenmegey. Ve (12) kişiniñg seccādesi üzre ayağ koymağay. Ve cem'niñg arasında yıldam (13) yörmegey. Kişiniñg ornıda olturmağay. <Özge>niñg könğlige āzār bērmegey. Ve ziyāde...

5. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

Metnin Türkiye Türkçesine aktarımında bahsedilebilecek ilk husus, ki’li birleşik cümlelerin basit cümleye çevrilerek aktarılmasıdır. Mesela “Sëniñ ħ^wāhişinğ oldur ki sañğa bende bolğan kişi sañğa ƭā’at kılğay.” cümlesi, ki’den kurtarılarak “Senin arzun sana kul olan kişinin sana taat etmesidir.” şeklinde aktarılmıştır; ancak bu durum her ki’li birleşik cümle için geçerli değildir. Bölüm başlarında yazar, cümleye “Ey oğul bil ki...”, “Bil ki...” gibi nasihatname türünün üslubunu yansıtan ifadelerle başlamaktadır. Bu ifadeler, üslubu korumak endişesiyle ki’li birleşik cümle yapısı bozulmadan aktarılmıştır. Bazen de metinde ki edatıyla kurulan cümlelerde, ki’nin çünkü manasında olduğu görülmektedir. Bu gibi cümlelerde ki edatı manaya dikkat edilerek çünkü olarak aktarılmıştır. Mesela “Ĥalk ara iş tola söylemek bolsa sin ħāmūşluñnı ihtiyār kılğıl ki bī-fāyide söz hemme vaqtda ziyānlıg.” cümlesi “Halk arasında iş çok konuşmak ise de suskunluğu tercih et; çünkü faydasız söz her zaman zararlıdır.” şeklinde aktarılmıştır.

Arapça ve Farsça ifadeler, aktarımda da aynen korunup dipnotla manası verilmişse de kavramlar hakkındaki açıklamalar için ayrıca dipnot düşülmemiştir; çünkü bunlar zaten transkripsiyonlu metinde verilmektedir. Mesela on yedinci bâbda, yani Uyumak Hakkında bölümünde geçen *Ve ce’alnâ el-leyle libâsen ve ce’alnâ en-nehâre me’âşen* ifadesinin Türkçesi transkripsiyondakiyle aynı şekilde “Ve geceyi libas (örtü) kıldık. Ve gündüzü maişet (geçim) zamanı kıldık.” olarak verilmiştir;

ancak yirmi beşinci, At Almak Hakkında adlı bölümde geçen at hastalıklarıyla ilgili açıklamaların aynıları aktarımda yer almamaktadır.

Transkripsiyonda geçen *subhānehu ve te'ālā, şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem, 'azze ve celle* gibi dua ibareleri aktarımda (s.v.t.), (s.a.v.), (a.v.c.) gibi kısaltmalarla verilmiştir. Bunlar kısaltmalar listesinde de yer almaktadır.

[İlk bölüm: Allah'ı (s.v.t.) bilmek hakkında.

İkinci bölüm: Peygamberlerin yaratılışı ve onların insanlara gönderilmesi hakkında.

Üçüncü bölüm: Nimet sahibine verdiği nimet (için) şükretmek hakkında.

Dördüncü bölüm: Gücü yetenlerin (daha) çok ibadet etme gereği hakkında.

Beşinci bölüm: Ana babanın hakkını bilmek hakkında.

Altıncı bölüm: Hüner konusu hakkında.

Yedinci bölüm: İyi ve kötü söz hakkında.

Sekizinci bölüm: Nûşîrevân-ı Âdil'in oğluna verdiği nasihat hakkında.

Dokuzuncu bölüm: Yaşlılık ve gençlik hakkında.

Onuncu bölüm: Yemek yeme adabı hakkında.

On birinci bölüm: Şarap içmek hakkında.

On ikinci bölüm: Misafir olmak, misafir ağırlamak hakkında.

On üçüncü bölüm: Tavla, satranç oynamak hakkında.

On dördüncü bölüm: Âşıklık ve âşık olmak hakkında.

On beşinci bölüm: Cima etmek hakkında.

On altıncı bölüm: Hamama gitmek hakkında.

On yedinci bölüm: Uyumak hakkında.]

(1a/1) On sekizinci bölüm: Avcılık ve avlanmak hakkında.

On dokuzuncu bölüm: Gûy (u) çevgân oynamak hakkında.

Yirminci bölüm: Savaşmak ve düşmanla mücadele etmek hakkında.

Yirmi birinci bölüm: Mal toplamak ve meta elde etmek hakkında.

Yirmi ikinci bölüm: Emaneti korumak hakkında.

Yirmi üçüncü bölüm: Köle, cariye almak hakkında.

(5) Yirmi dördüncü bölüm: Arazi, ev almak hakkında.

Yirmi beşinci bölüm: At almak hakkında.

Yirmi altıncı bölüm: Hatun almak hakkında.

Yirmi yedinci bölüm: Evladın hakkını bilmek hakkında.

Yirmi sekizinci bölüm: Dost edinmek hakkında.

Yirmi dokuzuncu bölüm: Düşmandan sakınmak hakkında.

Otuzuncu bölüm: Suçluların suçunu affetmek hakkında.

Otuz birinci bölüm: İlim talep etmek hakkında.

Otuz ikinci bölüm: Tüccarlık etmek (10) hakkında.

Otuz üçüncü bölüm: Tıp ilmi(ni) talep etmek hakkında.

Otuz dördüncü bölüm: Astronomi öğrenmek hakkında.

Otuz beşinci bölüm: Şiir söylemek ve şairlik usulünü bilmek hakkında.

Otuz altıncı bölüm: Mutriblik, şarkı söyleme usulü hakkında.

Otuz yedinci bölüm: Padişahların hizmetinde bulunmak hakkında.

Otuz sekizinci bölüm: Padişahlara (1b/1) münşi olmak hakkında.

Otuz dokuzuncu bölüm: Padişahlara yakın olmak hakkında.

Kırkıncı bölüm: Vezir olmak hakkında.

Kırk birinci bölüm: Ordu kumandanı (olmak) yani ordu yönetmek hakkında.

Kırk ikinci bölüm: Padişah olmak hakkında.

Kırk üçüncü bölüm: Çiftçilik hakkında.

Kırk dördüncü bölüm: Yiğitlik ve cömertlik hakkında.

(5) İlk bölüm: Allah'ı (s.v.t.) tanımak hakkında.

Ey oğul, bil ve haberdar ol, bu âlemde olan (ve) olmayan nesnelerden yaratılanların bilmeyeceği hiçbir şey yoktur; ama Allah'ı (s.v.t.) bilmekten âcizsin. Onu bilmenin yolu yoktur. Allah'tan başka(sı)nı bildir. Bilme kabiliyeti sende olduğunda Allah'ı tanırsın. Bilmek ve bilinmenin misali nakşa ve nakkaşa benzer ki nakşı kabul eden işleme (10) kendisine nakış kabul etmedikçe, hiçbir nakkaş onu

nakşedemez. Mesela mumu görmez misin, taştan daha iyi (şekilde) nakşı kabul eder; (onunla) mühür vurulabilir, taşa mühür vurmak (mümkün) değildir. O hâlde bütün bilinen nesnelerde maksat, bilinmeyi kabul etmektir ve Allah (da) âlemi kabul edici yaratmıştır. Sen (de) kabiliyetin tamlığı (meselesinde) kendine bak, âlemin yaratıcısına (2a/1) bakma, kudret ve sıfat(ları) ile yaptığı işlerden yaratıcını bil.

Diğer (bir mesele şudur): Yapılmamış işi (yapan) bir fâil gerek. (Bunu) gelip geçici olan bir zamanda yapmalıdır. (Gelip) geçicinin başı ve sonu olur. Bu cihanın açılmaz ve bozulmaz rabıta ve yapısını görürsün. Şüphe etme, Allah Teala'nın kudretini ve nimetlerini düşün. Kendisi (hakkında) (5) düşünme çünkü halis gûnahtır. Nitekim (şöyle) demişlerdir, şiiir:

(Allah)'tan başkasını düşünmenin şartı sarhoş (olmaktır)

Fakat bu da Hakk'ın zatında günahın aslından başka bir şey değildir

Âlemin yaratıcısının (bizzat) kendisi (hakkında) düşünen yol olmayan yerde yol arayana benzer. Nitekim Peygamber (s.a.v.) (şöyle) söylemiştir: *Tefekkerû fî âlâi 'l-lahi, lâ tefekkerû fî zâtihî*¹³⁸.

Eğer Allah (s.v.t.) (ve) şeriatın sahibi (Hz. Muhammed) (s.a.v.) kullara dilleriyle küstahlık (yapmaya) izin vermese(ydi) insanda asla (10) Allah Teala'yı bilmek hakkında söz söyleme gücü olmazdı. Allah Teala'yı her bir isim ve sıfat ile yad ederken kendinin acizlik ve biçareliğini göster, Allah Teala'nın ululuk ve azametini değil. Çünkü sen Allah Teala'yı layık ve münasip olduğu şekilde bilemezsin. Allah Teala'yı birlik ve teklik ile (2b/1) tanıdığında, halis şirkten kurtuldun; çünkü bir ve tek (olan) hakikatte Allah'tır (a.v.c.) (c.c.a.n.).

Allah'tan başka her şey ikidir. İki, dü, çift olan her şey ya cisme benzer (şekilde) bileşik olup iki olur veya bölünmekle iki olur yahut birbirine eklenmek ile iki olur veyahut öze ve görünüşe benzer (şekilde) mukabele ile iki olur, onun açıklaması Şerhu'l-Akâ'id'de¹³⁹ (5) zikredilmiştir, yahut doğumla iki olur, baba ve anneye benzer veya mekan gibi adet bakımından iki olur veyahut müddet bakımından iki olur, (bu da) zamana benzer yahut bir şeyin yine başka bir şeyi kabul etmesinden iki olur, (bu, o şeylerin birbirine olan) tesirine benzer yahut (da) varlık ve yokluk

¹³⁸ “Allah'ın nimetlerini düşünün, zatını düşünmeyin.”

¹³⁹ Yazmada Şerh-i Akâyid şeklinde geçiyor. Teftâzânî'nin (ö. 1390) meşhur eseri *Şerhu'l-Akâ'id* olması muhtemeldir.

açısından iki olur veya anlayış ve idrak bakımından iki olur. Bu zikredilenlerin hepsi ikiliğin alamet ve nişanıdır.

Muhakkak ki Allah, benzersizlik dışında senin Allah'tan (10) başka tasavvur ettiğin her şeyi şeksiz, şüphesiz gönlünde ortaya çıkarandır.

İkinci bölüm: Peygamberleri yaratmak ve onları yaratılanlara göndermek hakkında.

Ey oğul, bil ki Allah (s.v.t.) bu cihanı muhtaç olup yaratmadı. Ne oyun (olsun) diye ne zulüm ne de cebir ile yarattı. (3a/1) (Allah, cihanı) yaratınca nimet(ler)in tamamı yaratılanlarla buluştu. (Ondan sonra) yaratılanlara (bir) nizam gerekti, çünkü onun tertibinde yol gösterici ve rehber olmasa (yaratılanlar) çığ ve düzensiz kalır; rızık verenin rızıkını bir tertip ve düzen ile yemeyen her rızık yiyicinin duası rızık veren (Allah'a) ulaşır, çünkü (Allah, kendi) kadrini bilmeyen ve şükretmeyenlere (de) rızık vericidir. Çünkü rızık (5) veren (Allah) kusursuzdu. Rızık yiyenleri hiçbir şey bilmezlik ile (bir kenara) atmadı. Kendi kitabında haber vermiş olduğu gibi: *Ve mâ halaktu 'l-cinne ve 'l-inse illâ li-ya 'budûni*¹⁴⁰.

Rızık vereni bilmeyi ve rızık yemenin düzenini ve rızık verene şükretmeyi yaratılanlara öğretmeleri için yaratılanlara peygamberleri gönderdi. Böylelikle âlemi yaratmak adalet ile (kâim) olsun. Adalet (ise) hikmetle tamamlanır ve hikmet, nimetle tamama erer ve nimet rızık (10) yiyenlerle tamam olur ve rızık yiyen rehberle yani peygamberle (tamamlanır). Bu tertipten herhangi bir (unsur) olmasa, (peygamberler) hakikate rehberlik etmeye layık olmaz.

Kendinle kıyasla, çünkü fazilet ve hürmetle verilen nimetleri rızık yiyenlere (şunları) gerekli kılar: Rehberlerin hakkını tanıyıcı olup bilmeli ve rızık verene minnet duymalı, (3b/1) gönderilen peygamberlerinin hakkını tanıyıp onlara tabi olmalı, peygamberlerin hepsinin doğru ve gerçek söyleyen (kimseler olduğunu) bilmeli, Âdem'den son (peygamber, Hz. Muhammed)'e kadar (s.a.v.) hepsinin fermanlarını dinlemeli, İslâm dini(yle ilgili) işlerde ve verilen nimetlerinin şükründe hiçbir zaman kusur etmemeli ve İslâm dinindeki farzları güzelce yerine getirmeli; (böylece) iyi ad sahibi (5) ve iki cihanda övgüye değer (olmalı), iki cihanda günahlarından kurtulmak için kitaplarının hepsini ve peygamberlerini doğru ve gerçek bilip hiç şüphe etmemeli

¹⁴⁰ Zâriyât Sûresi, 56. "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."

Üçüncü bölüm: Nimet sahibine verdiği nimet(ler için) şükretmek hakkında.

Ey oğul bil, canlıların hepsinin nimet sahibine, verdiği nimetinin şükrünü eda etmeleri vaciptir. Öyle ki *ve 'ş-kurû ni 'metu 'l-lahi*¹⁴¹ diye emretmiştir (ki) usulünce emri yerine getirsinler. (10) Yani Allah (s.v.t.) “Verdiğim nimetlerime şükret” diye emretmiştir. Bu emir dolayısıyla şükrediyoruz.

Ancak bize o kadar (yahut) bu kadar şükür hakkı kâfidir denilemez. Nitekim insanoğlu bütün ömründe kendini (Allah'ın verdiği nimetlerin) şükrüne adasa (verilenlerden) binde bir nimetin şükrünü eda edemez, ancak emir mucibince (şükür) ederse (olur).

Bil ki İslâm dininde, (4a/1) taatın adedi beştir. O beşten ikisi peygamberlere hastır ve üçü bütün yaratılanlara özgüdür. O üçten biri (Müslüman olduğunu) dille bildirmek ve gönülden tasdik etmektir. İkincisi beş vakit namaz eda etmektir. Üçüncüsü otuz gün oruç tutmaktır. Yani *Allah'tan başka ilah yoktur* demek Allah Teala'dan başka hiç hakiki ilah olmadığına (bir) delil ibraz etmektir. (5) Namaz kılmak (bu) ibadetiyle söylediğini tasdik edip (Allah için) kulluğa karar vermektir. Oruç tutmak denen, Allah Teala'nın ilahlığını tasdik edip (bunu) bildirmektir.

“(Allah'ın) kuluyum ve ben (ona) kulum” dedikten sonra kulluk hâlinde olup (insanın) kendi(si)ni kullukta tutması gerek. Senin arzun sana köle olan kişinin sana taat etmesidir. Sen de Allah'ın kulusun, ona taat ederken şikâyet etme. Senin kendinden (10) küçüğe edeceğin iyilikten Allah'ın sana iyiliği daha çok ve daha güzeldir.

Bil ki kul ibadetsiz olunca, (onun) Allah gibi olmak gerekir; bunun için ibadet etmeyen kul olma. Kul, Allah gibi olmak (isteyince) hemencecik firavun gibi helak olur. **Şiir:**

Kişi kendini sahip ve yüce tutsa

İlahlık etmek arzudur

Ey oğul, bil ki namaz, oruç Allah Teala'nın has (4b/1) ibadetidir. Zinhar onlarda kusur etme. Çünkü has (ibadette) kusur etsen yaygın (ibadetler)de durup kalırsın. Bil ki dinin sahibi (Allah) namazı bütün dinler için aynı yapmıştır. Bir kişi

¹⁴¹ Nahl Sûresi, 114. “Allah'ın nimetlerine şükredin.”

namazdan el çekse, (onu) bütün dinlerden yüz çevirmiş gibi bil. Bu cihanda dinsizin hakkı öldürülmekten başka (şey) değildir ve (o kişinin) adının kötüye çıkmasından başkası olmaz, kıyamette (de hakkı) (5) Allah'ın (a.v.c.) azap ve cezasına layık olmaktadır.

Ey oğul, zinhar namazı terk etmeyi aklından geçirme ve hayal (dahi) etme. Eğer din veya akıl yönünden düşünsen namazın ne kadar faydası olduğunu anlarsın. İlki namazın farzını yerine getiren her kişinin bedeni ve yüzü(nün) temiz (olması) gerekir. Muhakkak ki pak (olmak) temizlikten daha iyidir. Ayrıca namaz kıl ki kibirden uzak olasın. Çünkü namazın özü tevazudur. (10) Mizacın tevazu ile süslendiğinde, bütün vücudun süslü ve güzel olur. Kol, bacak, göz, dil, karın ve avret yerlerinden müteşekkil azalarına mühür vurmak gerekir. Şart olduğu suretle, temiz tutmak gerekir. Bu uzuvlarını fışk, fücûr, uygunsuz işlerden uzak tut, (böylece) orucun hakkını eda eden(lerden) olursun. Bil ki, oruç (5a/1) tutanlar için büyük (bir) iş şudur: Gece ve gündüz (yetecek kadar) ekmeğin olsa gündüz yenilecek nasibi muhtaçlara ver, (böylece) açlık çekmenin (sana) sevabı olsun, (durumdan hasıl olan) şefkat ve yarar müstahakkına ulaşsın.

Zinhar cihan halkına vacip olan bu üç ibadette kusuru reva görme ve asla terk etme, çünkü bu üç ibadeti terk etmek için hiçbir bahane yoktur. (5) Ancak diğer iki ibadeti, mazaret varsa terk etmek revadır. Bu konuda söz çoktu, elzem olanları söyledim.

Dördüncü bölüm: Gücü yetenlerin (daha) çok ibadet etme gereği hakkında.

Ey oğul, bil ki Allah (a.v.c.) varlıklı ve zenginlere özgü iki işi farz kıldı. Onlar zekât ile hacdır. Her insan malı ve gücü olunca Kâbe'yi ziyaret eder. Gücü yoksa, ona farz olmadı. Görmez (10) misin, bu dünya dahi padişahlar işidir.

Diğer (bir mesele:) Hacca gitmenin emniyeti de seyahatle olur. Bahtsızlara ise seyahati emretmek cahillikten türer. Bütün lezzetlerin tamamı oradadır, (orada) görülmeyeni görürsün, yenilmeyeni yersin ve bulunmayanı bulursun. Bu hepsi seyahatten başka (şeyde) nasip olmaz. Öyle ki seyahat edenler cihanı görmüş, tecrübeli ve âlim (5b/1) olurlar, zira görülmeyeni görür ve işitilmeyeni işitirler. Hatta (şöyle) demişlerdir: *leyse 'l-haberu ke 'l-mu 'âyene*¹⁴². İşiten gören gibi olmaz.

¹⁴² “İşitmek görmek gibi değildir.”

Ey oğul, bil (ki) fakir ve bahtsız (kişi) hacca gitse kendisini yokluğa atmış olur. Zenginlerin hâlini (taklit) eden her fakir sağlıklıların işini yapan hastaya benzer ki onun hikâyesi, şu hacının hikâyesine (5) benzer:

Bir vakitte Buhara'nın hakimi hacca (gitmeyi) istedi. O varlıklı ve zengin biriydi. O kafilende ondan zengin kişi yoktu ve herkesin yardımcı (ve) destekçisiydi. Yüzden fazla deve onun yükünü taşıyordu. Arabaya oturup yavaşça yol kat etmekteydi. Fakir, zengin onunla yoldaştılar.

(Kervan) Arafat'a yaklaştığında aç ve susuz, ayağı çıplak bir fakir kimse ona doğru geldi. Fakir (10) o hâkimi böyle naz, nimet, huzur ve rahat içinde görünce ona bakıp dedi: "Senin böyle huzurla seyahat etmene ve benim böyle mihnet ve meşakkatle gün geçirmeme rağmen mükâfat vaktinde senin ve benim, her ikimizin mükâfatı denk, eşit olacaktır." Hâkim "Mükâfat gününde hâşâ, Allah (a.v.c.) bana seninle denk karşılık versin. (6a/1) Eğer senin (ve) benim mertebemizin denk olduğunu bilseydim, asla çölleri gezip gelmezdim" dedi. Fakir "Niçin gelmezdin?" dedi. Zengin dedi: "Ben Allah'ın fermanıyla geldim, sen Allah'ın fermanına karşı gelerek ve beni hor görüp geldin. Ben misafirim, sen sığıntısın. Misafirin hürmeti nasıl sığıntı gibi olsun? (5) Allah (t.v.t.) hacca gitmeyi fakirlere değil, zengin(ler)e buyurmuştur. (Allah) dedi ki: *Ve lâ tülkû eydikûm ile't-tehlükete*¹⁴³. Kendi iradenizle kendinizi tehlikeye atmayın. Sen Allah'ın (a.v.c.) fermanından çıkarak biçarelik, açlık ve susuzlukla çöl(leri) gezip kendini tehlikeye atmışsın. Ferman(a) uyanlarla nasıl eşit olacaksın? Gereğiyle hac (vazifesini) eda eden herkes Allah Teala'nın fermanını dinleyip (10) nimetin hakkını veren(lerden) olur."

Ey oğul, sende de hacın gereği tamam olunca taatta kusur etme. Hacın gereği beş şeydir: Güç, zaman, hürmet, emniyet ve rahat. Bu beş şeyden pay aldığında çalışıp tamamla. Bil ki hac gücün olduğunda üzerine (vazife olacak) bir taattir. (6b/1) Allah Teala zekât verenleri kendi yakınlarından saydı. Zekât veren(ler) başka kavimlerin arasında halkına rızık vermesi gerekli padişah gibidir. Diğerleri rızık yiyicilerdir.

Bil ki Allah Teala her şeyi dünyada (var) etmeye kadirdir. Ama hikmet, yaratılanlar arasında mertebe ve şeref birbirinden fazla olsun diye bazılarının zengin ve bazılarının fakir olmasındaydı. (5) Mesela bir padişah bir kulunu bir halka gündelik vermek için vazifelendirse, ondan sonra gündelik vermek için vazifelendirilen kul

¹⁴³ Bakara Sûresi, 195. "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."

gündeliği kendi yese, halka vermese padişahın gazabından emin olunmaz. (Kulun) dünyada malını kendi yiyip zekât vermeyince Allah Teala'nın gazabından emin olmamasına benzer.

Zekâtı yılda bir kez vermek gerekir. Ama sadaka (da) başkaca, ek olarak (bir) taattir. Her ne kadar farz değil(se) de (10) cömertlik ve insanlıkta ne kadar istersen ver. Eksik yapmayı reva görme; çünkü sadaka verenler daima Allah Teala'nın korumasında olurlar. Hazreti Resul-ı Ekrem (s.a.v.) (şöyle) söylemişlerdir: *Es-sadaqatü reddü 'l-belâ ve tezeyyüdü 'l- 'ömr*¹⁴⁴. Yani sadaka belayı önler ve ömrü uzatır. Allah Teala'nın gazabından emin olmayı ganimet ve şeref bilmek gerekir.

(7a/1) Ey oğul, zinhar hac, zekât ve sadaka hakikatinde gönlünde şüpheyi yer verme. Koşmak, çıplak olmak ve tırnak niçindir, başını eğmemek niçindir, yirmi miskal altından yarım miskali niçindir, (zekat) verilecek sürü, koyun ve deve niçindir, niçin kurban kesilir, bunların hepsinden gönlünü pak tut, şüphe etme. (5) Çünkü bilmediğin her şey için, sana hayırlısı Allah Teala'nın fermanıyla meşgul olmandır. Sen kulsun, niçin böyle niçin öyle değil demek kulun işi değildir. Allah Teala'nın fermanını yerine getirdiğinde, babanın annenin haklarını bil. O da Allah'ın fermanıdır.

Beşinci Bölüm: Ana babanın hakkını bilmek hakkında.

Ey oğul, bil ki âlemin yaratıcısı cihanı mamur (hâlde) tutmayı diledi. Soyun sebebi (olan) şehveti yarattı. (10) Ana babayı çocuk için vasıta etti. Şüphesiz çocuğa, varlığına vesile olmak sebebiyle ana babanın hakkını gözetmek vaciptir.

Sen “Ana(mın) baba(mın) bende ne hakkı var, onlardaki maksat şehvet, yani nefis arzusu” diye konuşma. Ayrıca onlarda çokça şefkat ve tahammül, yani yükünü taşımak (hassesi) mevcuttur. Ana babanın azıcık hakkı senin ve Allah'ın arasında aracı (olmalarıdır). (7b/1) Elbette Allah'ı yüce tuttuğun gibi aracıya da hürmet etmen gerekir; çünkü çocuk küçük olduğu için büyütme ana babanın payına (düşer).

Ana babanın şefkati ve de meziyeti yok değildir. Allah (a.v.c.) *ulu 'l-emr*¹⁴⁵ demiştir. Tefsirde gördüm, *ulu 'l-emr*in bir anlamı (da) ana baba demişlerdir. Arap dilinde *emr*in anlamı ikidir: Ferman ve (5) kudret. Ana babada seni yetiştirirken kudret vardır ve de sana iyilik ve güzelliği öğretme fermanı vardır. Ey oğul, ana babanın

¹⁴⁴ “Sadaka belayı önler ve ömrü uzatır.”

¹⁴⁵ Mercimek Ahmed'de de geçmektedir. Nîsâ Sûresi, 59: *Etîû 'l-lâhe ve etîû 'r-resule ve ulû 'l-emri minküm*. “Allah'a itaat edin, peygambere ve sizden olan idarecilere de itaat edin.” (Gökyay 2007: 42)

gönlünü incitmeyi reva görme. Zira âlemin yaratıcısı senden ana babanın hakkını gazapla sorar.

(Şöyle) rivayet ederler: Hazreti Ali'ye (r.a.) “Ana baba hakkı nedir?” diye sordular. Hazreti Ali (şöyle) cevapladı: “Ana babanın adabını korumak için (şu) öğüttür: Hazreti Peygamberin (s.a.v.) anne babaları onun (10) zamanında (hayatta) olsaydı, ona ana babasını kendinden yukarıda oturtmak ve evlatlık tevazuunu yerine getirmek vacip olurdu.” O zaman o hazretin söylediği bu hadis zayıf olurdu: *Ene seyyidi veled-i Âdem ve lâ fahre*¹⁴⁶.

Ey oğul, elbet ana babana İslam sebebiyle hürmet etme, kendi varlığın (8a/1) sebebiyle, benim iyiliğimin sebebi, yetişmenin vesilesi onlardan diyerek hürmet et. Ana babanın hakkını (ödemekte) hiçbir zaman kusur etme. Eğer onların hakkını (ödemekte) kusur etsen, azıcık (bile) haklarına hürmet ve saygı göstermesen, hiç iyiliğe layık değilmiştin gibi olur. Ana babanın iyiliğini bilmeyen ve (karşılığını) yerine getirmeyen kişi (5) ki ana baba köktür, evlat daldır, buna rağmen (onların) kadrini bilmezse, nankörlük olur. Hakka şükretmeyene iyilik etmek sersemliktir. Sen kendine de sersemlik etme. Ana babana evladından nasıl arzu ediyorsan öyle hürmet et. Öyle ki senden doğan çocuktan arzu ettiğini, (onlara) göster.

İnsanın misali meyveye benzer. Ana baba ağaç gibidir; çünkü ağacı nasıl yetiştirirsen (10) öyle iyi meyve verir. Ana babanın hoşnutluğunu arttırsan, senin hakkındaki duaları hemencecik kabul olur. (Böylece) Allah'ın (a.v.c.) hoşnutluğuna yakın olursun.

Zinhar miras için ana babanın ölümünü dileme; çünkü onlar ölmese de kısmet olan rızk sana ulaşacaktır. Rızk için meşakkati kendine (8b/1) gerekli görme. Rızk ezelde pay edilmiştir, ondan az (veya) çok olmadan sana ulaşacaktır. Çalışıp uğraşmayla artmaz. Şöyle demişlerdir: *El-rızku bi'l-had lâ bi'l-ked*¹⁴⁷. Yani rızk kısımda (ne varsa ondan) farklı olmaz. Uğraşmayla artmaz. Eğer Allah'tan (a.v.c.) hoşnut olmayı istersen sabah kalkıp kendinden düşüklerin haline bak. Böylece daima (5) Allah'tan (s.v.t.) hoşnut olursun.

¹⁴⁶ Mercimek Ahmed ve Şeyoğlu tercümelerinde de geçmektedir: “Ben Ademoğullarının efendisiyim, fakat övünmem.” (Gökyay 2007: 43)(Doğan 2016: 94).

¹⁴⁷ “Rızk kısımda (ne varsa ondan) farklı olmaz.”

Eğer mal yokluğundan çulsuz (ve) fakir düşsen idrak (ve) akıl ile güçlü olursun. İdrak (ve) akılla mal bulunur; ama mal ile idrak (ve) akıl bulunmaz. Zengin akılsız olsa hemen müflis ve fakir olur. Akıllıların malını hırsız alamaz, (onların malı) ateşte yanmaz ve suya akmaz.

Eğer akıllıysan hüner öğren. Çünkü akıllı hünersiz olsa çıplak, cansız surete benzer ki (şöyle de) söylemişlerdir: *El-edebü sûretü 'l-akli*¹⁴⁸. (10) Yani aklın varlığını edepten anlamak (mümkün) olur.

Altıncı Bölüm: Hüner Hakkında.

Mücevherin çokluğundan hünerin çokluğu daha iyidir. Ey oğul, bil ki hünersiz kişi dalı ve gölgesi olmayan deve dikenine benzer. Ne kendine faydası var ne başkasına. Eğer soylu, asalet sahibi zümre hünersiz olsa insanlar arasında izzet (9a/1) ve hürmetleri az olur. Çünkü ne hüner cihetinden izzet bulacakları hünerleri ne de mücevher nedeniyle saygı görecekları mücevherleri vardır.

Elbette çalış, çabala, eğer beden cevheri sende yoksa hiç olmazsa dil cevherini elde et; (ama) beden cevheri daha üstündür. Şöyle söylemişlerdir: *Eşrefü bi'l-akli ve 'l-edebi lâ bi'l-asli ve 'n-nesebi*¹⁴⁹. Yani ululuk ne soylulukla hünerden ne asaletle neseptendir, (5) (ululuk) ilim ile akıldandır.

Ululuk ne mücevherle nesepten ne ana babanın koyduğu, birbirinizle görüşmeye tanışmaya nişane ve alamet olan isimden değildir. Belki isim hünerle kendine koyduğundur. Muhakkak ki kitap hazırlamak, medrese inşa etmek gibi hüner(ler) baki olduğu sürece sen de bakisin. Ahmet, Muhammet, İsa, Musa ve Cafer gibi fazılların (10) isimlerine isnat etmekle de neseplerindeki hüner cevheri (onların) ellerinde olmasa kimsenin işine yaramazlar. Ey oğul, sen bu iki cevherin kendisinde olduğu herkesin eteğini sıkı tut, elinden yitirme; çünkü herkese o lazımdır.

Bil ki hünerlerin hepsinin en güzeli sözü güzel söylemektir; çünkü âlemin yaratıcısı (9b/1) (c.c.) insanı yaratılanların hepsinden (söz sayesinde) daha güzel yarattı. İnsanın bedeninde başka canlılarınkinden on nitelik daha fazla yarattı. O on nitelikten beşini insanın içinde ve beşini insanın dışında yarattı. İçinde olan o beş nitelik: Düşünmek, hatırlamak, unutmak, akılda tutmak, hayal etmek, belirlemek (5)

¹⁴⁸ “Akıl edepten anlaşılır.”

¹⁴⁹ “Ululuk, soy soptan değil akıl ve edeptendir.”

ve konuşmak. Bedenin dışında olan beş nitelik: İşitmek, görmek, koklamak, hissetmek, yani katı ve yumuşağı bilmek, tatmak, yani acı ve tatlıyı anlamak. Bunlardan hayvanlar nasipsizdir. İnsanoğlu bu sebepten başka canlılara padişahtır.

Bunları bildiğinde hüner öğren. Dil ile güzel konuşmayı adet edin. Dilinle daima âdet edindiğin sözler söylenir. Şöyle söylemişlerdir: (10) Sözün güzelliği hünerin çokluğundandır, sözü yerinde söyle. Söz güzel olsa da uygunsuz ve yersiz söylenince onu kötü görürler.

Halk arasında iş çok konuşmak ise de suskunluğu tercih et; çünkü faydasız söz her zaman zararlıdır. Çünkü hünerinin eseri olmayan hiçbir sözü söylememek daha iyidir. Hatta bilgiler sözü şaraba (10a/1) benzetirler; çünkü onda hem humar zahmeti vardır hem (de) onun devasıdır.

Zinhar sorulmayanı söylemeyesin. Sersemlikle konuşmaktan kaçın. Soru sorulduğunda doğru söyle. İstemeyen kişiye nasihat verme. Özellikle nasihati kabul etmeyen kişiye insanlar arasında nasihat verme. Şöyle söylemişlerdir: (5) *En-nasîhatu takrî'un beyne'l-mâ*. Açıktan nasihat vermek taşa yumruk atmaya benzer. Yamuk filizlenip dal yaprak çıkarmış bir ağaç dal vermiş olsa kesmek ve budamaya layıktır.

Güzel sözde cimrilik etme; çünkü insanlar söze aldandığından mala ve ihsana daha çok aldanırlar. Töhmetsin çok (olduğu) yerde olmaktan, kötü huylu ve art niyetli dostlar arasında olmaktan kaç. Hata etme, yani kötülüğünü iyi (10) zannetme. Kendini (öyle) bir yerde tut (ki) seni aradıklarında o yerde bulsunlar, (sonra) utanmayasın.

İnsanların üzüntüsüne sevinme ki insanlar (da) senin üzüntüne sevinmesinler. Yabancıya yardımına yetiş (ki) kendinin doğruluğunu bulasın. Güzel söyle (ki) güzel işitesin.

Çorak (yere) tohum atma, ürün vermez. Kadrini bilmeyen (10b/1) kişiye iyilik etme, (bu) çorak yere tohum atmak olur. İyiliğe layık kişilerden iyiliği esirgeme. İyiliği öğrenmekten kendini sakınma. (Şöyle) söylemişlerdir: *Ed-dâllü 'ale'l-hayrike fâ'ilihi*. İyiliğe vesile olan kendisi (iyilik) etmiş gibidir. Bil ki iyi ve iyiliği buyuran(lar), zamanın onları birbirinden ayıramayacağı ikiz(ler)dir.

İyilik (5) ettiğine pişman olma, iyilik ve kötülüğün karşılığı bu dünyada sana ulaşacaktır. Bir kişiye iyilik ettiğinde gör ki iyilik ettiğin zaman o kişiye ulaşan rahat ve huzur kadar, senin gönlüne rahat ve huzur ulaşır. Eğer bir kişiye kötülük etsen o

kadar pişmanlık ve suçluluk senin gönlünde yer bulur. Hakikaten (dikkatle) baksan (görürsün ki) sende birine zahmet ulaşmayınca sen de rahat olursun.

(10) Doğrudur ki iyilik ve kötülüğün karşılığı öteki dünyaya varmadan önce bu dünyada gelecektir. Bu sözü kimse inkâr edemez. Çünkü sen ömründe her kime iyilik ve kötülük yapsan bu dünyada (karşılığını) bulacaksın. Sen bu sözü inkâr edemezsin ve ben de bu sözde haklıyım. Gücün olduğunca insan(lar)a iyiliği esirgeme (11a/1); çünkü o iyilik sana bir gün meyve verecektir. Rivayet etmişlerdir, (şöyle) işitmişim ki:

Halife Mütevekkil Bağdat'tayken onun Fetih adlı bahtı açık ve mesut bir kulu vardı. Günden güne güzelliği belirginleşirdi. Hüner ve adabı öğrenmişti. Halife onu oğulluğa kabul etmişti. (Halife) yüzmeyi öğrenmesini (de) istedi. (5) Fetih (henüz) çocuktü. Yüzmek için henüz (yeterince) büyük değildi. Çocukların adeti olduğundan kendini büyümüş gibi gösterirdi.

Bir gün hocası olmadan yüzmeye deniz kıyısına gitti. Su çok fazlaydı. Fetih kendini suya saldıığında su galip geldi. Fetih suyun (onu) sürüklediğini anladı. Suyu mücadele edemedi. Kendini suya koyuverdi. Suda insanların gözünden kayboluncaya dek akıp gidiyordu.

(10) Bir miktar ilerledi, su (onu) deniz kenarına götürdü. Deniz kıyısında suyun çağladığı delikler vardı. Su (onu) götürüp deliklerden birine yaklaştırdı. Fetih hareket edip o deliklerden birine kendini çekti ve girip oturdu. Dedi ki “Allah Teala'nın bu işte ne hikmeti varmış ki bu saat bu yere canımı ulaştırdım?” Yedi gece gündüz (11b/1) o çukurda oturdu.

Sonraki gün Mütevekkil'e “Fetih denizde boğuldu” diye haber verildi. O zaman halife tahttan indi ve yere oturdu. Gemicileri çağırıp “Her kim Fetih'i ölü veya diri bana getirirse ona eşrefi (altını vereceğim)” dedi. “Fetih herhangi (bir) hâlde getirilmeden, ben onu görene dek yemek yemeyeceğim” diye yemin etti.

Bütün (5) gemiciler denize inip her tarafta Fetih'i arıyordular. Yedi gün geçtiğinde bir gemicinin yolu o deliğe düştü. Fetih'i otururken gördü. Gemicisi çok sevindi. “Ben gidip çokça kişi getirip (seni) alayım” diye döndü ve halifenin huzuruna geldi. (Şöyle) dedi: “Ey müminlerin emiri, eğer diri getirsem bana ne verirsiniz?” Halife (şöyle) söyledi: “Beş bin eşrefi (altını) nakit veririm”. Gemicisi (şöyle) dedi: “Ben Fetih'i buldum, diri getiriyorum” (10) diyerek çıktı ve bir çok kişiyle gidip

Fetih'i selametle halifenin huzuruna getirdi. Halife gemiciye dediği miktar (altını) derhal verdi. Vezire (şöyle) dedi: "Hazineye var olan her şeyin yarısını fakirlere ver."

Ondan sonra (şöyle) dedi: "Yemek getir. Yedi gece gündüzdür aç ve susuzum." Fetih (şöyle) dedi: "Ey müminlerin emiri benim karnım tok. (12a/1) Hiç yemek için arzum yok." Halife (şöyle) dedi: "Suyla mı doydun?" Fetih (şöyle) dedi: "Bu yedi gün içinde bana her gün bir tabakta on ekmek geliyordu. Ben el uzatıp o ekmekten ikisini, üçünü alıyordum. Onunla yaşıyordum. Her ekmekte bu sözü yazmışlardı: *Muhammed ibnü'l-Hasan el-Eşkâf*." Halife (5) emretti: "Tellallar yollayın, o denize ekmeği atan o kişi kimdir, getirin ve "Müminlerin emiri sana ihsan edip senin için güzel şeyler yapacaktır" diye söyleyin."

Bir gün sonra "Denize ekmek atan bendim" (diye) bir kişi ortaya çıktı. Halife sordu: "Hangi kanıt ve tanık(tan) bahsetmekte?" O kişi (şöyle) dedi: "Kanıt ve delilim, her ekmeğin yüzüne *Muhammed ibnü'l-Hasan el-Eşkâf* diye yazmamdır." Herkes "Doğrudur" dedi. (10) Halife "Kaç günden beri denize ekmek bıraktın?" diye sordu. (Adam) "Bir yıldır bu işi yapmış bulunuyorum" dedi. (Halife) "Böyle yapmandan maksat nedir?" dedi. (Adam) "İyilik et denize at, bir gün sana fayda sağlar diye duydum" dedi. Halife "Her ne yaptıysan faydasını buldun" diyerek o kişiye Bağdat kapısının (12b/1) önünde beş tane mülk verdi. O kişi o mülkü tasarruf ederek oturdu ve çok zengin oldu.

Kitabın yazarı (şöyle) söylüyor: "Allah'ın fermanıyla benim için uygun vakitte ben hacca gittim. Allah Teala bana (o) kutlu evi ziyaret etmeyi nasip etti. O kişinin torunlarını Bağdat'ta gördüm. Bu hikâyeyi yaşlı kişilerden duydum."

Ey oğul, sen de gücün oldukça (5) iyilikten ayrılma. Kendini iyilik ve iyi huylulukla insanlara göster. Kendini iyi gösterdiğinde, onun zıddında olma. Dilin(le) başka şey deyip gönlünü başka tutma ki buğday gösterip arpa satan(lardan) olmayasın. Bütün işlerde kendi hakkını kendin ver. Herkes kendi hakkını kendi verse sorgulayıcıdan uzak olur.

Eğer üzülse ve(ya) sevinse (sana) dert ortağı olacak birine söyle. (10) Dert, keder, gam ve sevincini her kişinin önünde açık etme. Her iyi, kötü (işte) hemen mutlu ve(ya) üzgün olma; çünkü bu çocukların işidir. Her zaman bir mesele için kendi halini değiştirmeyecek durumda ol. Çünkü akıllı insanlar herhangi doğru yahut yanlış bir meselede kendi hallerini değiştirmezler. Her sevincin sonu üzüntü olduğundan onu

sevinç (diye) bilme ve ümitsizlik anında (13a/1) ümitli ol. Ümitsizliği ümidin eşiğine bağlı bil ve ümidi ümitsizlik eşiğine bağlı (olarak) anla. Bütün işlerin sonunu dünyadan geçmek ve bu âlemden gitmektir.

Doğru ve gerçeği inkâr etme. Eğer (bir) kişi seni azarlasa, sen onun çıkışmasını sessizlikle alttan al. Ahmağın sözüne verilecek cevabın sessizlik (5) (olduğunu) bil.

Kimsenin güvenini boşa çıkarma. Allah rızası için bütün insanları tanı. Allah rızası için özellikle kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşıla. Kendi memleketindeki yaşlılara çokça saygı göster ki Peygamber (a.s.) (şöyle) demiştir: *Eş-şeyhu fî kabîletihi ke'n-nebiyyi fî ümmetihi*. Kendi cemiyetindeki yaşlılar, ümmet içindeki peygambere benzer. Lakin yaşlıların sohbetine çok hevesli olma, zira ayıplarından haberdar olursun. Hatta (10) hünerlerinden mahrum olursun. Çünkü ayıba bakmak ayıptır.

Eğer yabancılara güven(ecek)sen de onlara ihtiyatla güven. Yani sen onlara güvenme. Tekinsiz kişiye güvenme. Çünkü zehri panzehir sanmak cahilliktir.

Hüner sahiplerinin idrak (ve) anlayışına bak. Eğer, hünersizlik ve akılsızlıkla ün şöhret (13b/1) bulup ele ekmek almayı istesen hüner sahibi akılsız ol, (öyle) olmazsa (da) hüner öğren. Öğrenmek ve işitmekten utanma, (böylece) kendinden utanmaktan kurtulursun.

Hüner sahiplerinin kusur ve kabiliyetlerini gözle, fayda ve zararları nedir, yarar ve ziyanları nereye varır (öğren). Sonrasında bu ikisi arasında kendi menfaatini ara. Zarara yakın şeylerden (5) uzak ol.

Kendine hüner ve ilim öğrenmeyi adet edin. Bilmediğin her şeyi öğren. Bilge Sokrates (şöyle) der: “Hünerden daha güzel hiçbir hazine yoktur. İlim, marifetten büyük hiçbir değer yoktur. Mahcubiyetten daha güzel hiçbir kural bilme. Kötü huydan daha kötü hiçbir düşman tanıma.

Öğrenirken zaman belirleme. Hangi anda ve hangi hâlde olursan ol, ilim öğrenmeksizin bir saatinin (10) geçmemesi gerekir. O anda âlim kişi, yani bilgin yoksa cahilden (de) öğrensen olur. Çünkü gönül gözüyle cahile baksan, aklın ışığını ona (doğrultup) parlatsan, bil ki sana onun yaptığı uygunsuz görünen her şey yapılmayacak iştir. Mesela İskender (şöyle) söylemiştir: “Ben dostlarımdan (14a/1) bulmamaktayım, bil ki daha çok düşmanlarımdan buluyorum. Çünkü ben kötü bir iş yapsam dostlarım şefkat gösterip o kötü işi örterler. Ben onu bilmeden yaparım. Düşmanlarım (ise)

düşmanlık cihetinden ortaya çıkarırlar ve ben o kötü işi kendimden uzak tutarım.” O hâlde benim faydayı düşmandan görmem (5) açıklandı. Ey oğul, sen de bilgiyi âlimden değil cahilden öğrenmiş oldun.

Bütün canlılara (şöyle) vaciptir: İster büyükler ister küçükler olsun, hüner ve ilim elde etsinler; çünkü başkasından üstün olma fazilet, ilim ve hünerle bulunur. Kendinde başkasında olmayan bir hüner gördüğünde kendini daima başkasından üstün görürsün. İnsanlar da başkaları da hüner ve fazilete bakıp (10) seni denklerinden üstün görürler.

Akıllı kişi insanların onu başkalarından üstün gördüklerini anladığında, çalışıp çabalasın ki günden güne daha üstün ve daha kabiliyetli olsun. Böyle yapıp ettiklerinde elbette herkesten daha ulu olmaları uzak değildir. Hünerden el çekmek cahillığe ve muhtaçlığa (14b/1) kanaatkâr olmaktır.

Hüner öğrenmek ile bedeni formda tutmak çok faydalıdır. (Şöyle) demişlerdir: “Tembellik bedenin düzenini bozar.” Eğer (beden) senin sözünde durmasa formda olamazsın. Çünkü bedenin tembellik ve gevşeklikten düzen kabul etmez. Öyle ki bedenin kendine göre hareketi olmaz. Bedenin ettiği her hareket (5) senin isteğinle olur, (bedenin) kendi isteğiyle olmaz. Sen istemeyince ve senin kabulün olmadıkça (da) beden hiçbir hâli arzu etmez. Elbet sen zorla bedenini emrinde tuttun. Zorlayarak taat ettir; çünkü herkes kendi bedenini kontrolünde tutamazsa hünerden nasiplenmez. Bedenini hüner öğretmek için kontrol altına aldığında iki cihanın selametini hünerle bulacaksın.

Bütün güzellik ve iyiliklerin (10) sermayesi ve iyiliğin aslı bu sekiz işe kendini vermekledir: Birinci ilim öğrenmek. İkincisi nefse taat ve ibadetle edep vermek. Üçüncüsü ihlas ve imana (sahip) olmak. Dördüncüsü kendini doğrulukta tutmak. Beşincisi dindarlık, yani ihlas ve itikadını doğru tutmak. Altıncısı insanlara eziyet etmekten uzak durmak. Yedincisi sabırlılık, yani insanların (15a/1) derdini kaldırmak. Sekizincisi namuslu edepli olmak. Hatta edep namus hakkında (şöyle) söylemişlerdir: *El-hayâü’ mine’l-îmân*¹⁵⁰.

Genellikle edepli olmak borçtur. (Ancak) gerekli işlerde kusur ve eksikliğe yol verecek şekilde edepli olma. Ekseriyetle edepsizlik etmekle maksat hâsıl olur.

¹⁵⁰ “Haya imandandır.”

Günahtan, cimrilikten, nankörlükten, yalan söylemekten (5) utanmak gerek. Doğru işlerde (söz) söylemekten çekinme. Öyle ki çekindiğinde kötü netice verir. Murada erememek, maksadın hâsıl olmaması utangaçlığın neticesidir. Edebin (ve) edepsizliğin yerini, mahallini bilmek gerek. Doğru olduğu şekilde davranmak gerek. (Şöyle) söylemişlerdir: “Güzellik ve iyiliğin başı edep, utanmadır ve kötülüğün başı edepsizliktir”.

Cahil cühelayı insandan sayma. (10) Âlim ve hüner sahiplerini arif bil. Kof, cahil (kişileri) zahit sanma. Kof, cahil insanlarla, özellikle kendini âlim sanan ve kendi cehaletine razı olan cahille sohbet etme. İyi ad sahibi ulu (kişiler)le sohbet et; çünkü (seni de) iyi ad sahibi yapar. Mesela (şöyle) söylemişler:

Kötünün iyisi olacağına iyinin kötüsü ol

Karamuk tanesi olacağına (15b/1) buğdayın sapı ol

Kendinden aşağıyla yakınlık kurma

Sen ondan o (da) senden ileri olur

Misk eğer toprakla karışsa

Toprak misk, misk toprak olur

Görmez misin, susam yağı güle veya menekşeye karıştırılsa, bir süre aynı şişede olmaktan ötürü, (yani) iyiyle dost olmaktan onu gül yağı ve menekşe yağı (diye) adlandırırılar.

İyilik edenleri nankörlük edip (5) unutma. Sana haceti düşenleri paylayıp geri çevirme ki iyi anılmayı âdet edinesin. İnsana kötü dedirten huydan uzak ol ve ziyankâr olma. Yani ziyanı (dokunacak) işi yapma ki ziyanı dokunan iş (yapmakla) muhtaçlık hâsıl olur. Çalış (ki) akıllılar sana iyi ve hoş desinler. Halk tabakasının ve cahillerin iyi demesini seçkinler beğenmezler. Mesela hikâyede anlatılmıştır, şöyle söylemişlerdir:

Bir gün Platon oturuyordu. Seçkin (10) öğrencilerinden biri girip geldi ve oturdu. Her şeyden bahsediliyordu. Söz arasında öğrencisi (şöyle) dedi: “Ey bilge, ben sizi çok övüp ‘Platon ulu kişidir, ona benzer insan gelmemiştir ve bundan sonra da

gelmeyecektir” diyen birini gördüm. İstedim ki sizin hakkınızdaki onun övgü ve duasını size ulaştırayım. Platon (16a/1) bu sözü işitince kederden ağladı. Öğrenci “Ey bilge, bu sözden size ne zahmet (ve) elem geldi ki ağlıyorsunuz?” dedi. Platon “Ey hoca, bana sizden hiç elem gelmedi. Lakin şimdi bana ölüm gelmiştir. Bir cahilin beni övmesinden ve benim işimin ona makbul olmasından daha talihsiz ne olabilir? (5) Hangi cahille beraber ne yaptığımı bilmiyorum ki (o iş) onun mizacına uyup hoş gelmiş olmalı. (O yüzden) ben ondan tövbe edeyim. Bana cahiller ve avam iyi ve hoş dediği için bu üzüntü bana gelmiştir.”

Yine bu bahiste (şu) hikâye rivayet edilmiştir: Bir gün Bilge Muhammed Zekeriya bütün öğrencileriyle geçip gidiyordu. Bir deli karşılarına çıktı, “Hiç kimse Muhammed Zekeriya gibi iyi ve hoş değildir” diyerek bakıp güldü. Muhammed Zekeriya, evine varıp öğrencilerine (10) matbuh ve eftimun kaynattırıp içti. Öğrencileri “Ey üstat, bu şerbeti niçin içiyorsunuz?” (diye) sordular. Üstat “O deli kendi hâlini bende görmese, bana bakıp gülmezdi, onun için” dedi. (Şöyle) demişlerdir: *Küllü tayrin yatîrü ma’a şeklihi*. Her kuş kendi cinsiyle uçar.

Ey oğul, başka (bir husus da şudur:) Kaba ve öfkeli olma. Halim (de) ve yavaşlıktan (16b/1) uzak (da) olma. Yumuşak olunca herkes diliyle paylar. Ezik olma; çünkü kimse el vermez. Bütün gruplara uygun dost, uygunlu sebebiyle düşmanın garazına uğrar. Kimseye kötülüğü öğretme; çünkü bu ikinci kötülük etmek olur.

Eğer biri seni haksız yere incitse sen onu incitmemeye çalış; çünkü azarın makbul mekânı erenler (5) arasındır. Belki erenliğin aslı zararsızlıktır. Eğer erensen zararsız ol.

Olur ki insanlar aynaya bakarlar, yüzleri güzelse, (ancak) huylarının da güzel olması gerekir. Yüzleri kötü görünse iyiliği arttırmalı; çünkü kötülük yapınca kötü üzerine kötü olur. İki kötü bir yerde toplansa iyi olmaz, kimse hoş karşılamaz. Münasip dostların (verdiği) nasihati kabul et. Uygun nasihat edenlerle sık sık buluşup görüş.

Sana söylediğim (10) bu sözleri okuyup bilince fazilet ve hünerine mağrur olma. Her şeyi ben bildim diye kibirlenme. (Daha çok) bildikçe kendini bilmeyenler arasında say; çünkü kendinin cahilliğinin farkında olduğun zaman arif olursun. Şöyle rivayet ederler ve şu şekilde duymuşum:

Hüsrev Perviz'in zamanında (17a/1) Büzürcmihr'in vaktinde Anadolu'dan bir elçi gelip Hüsrev'le görüşmek istedi. Hüsrev Acem padişahları usulünce elçiye görüşme (için izin) verdi. Elçi girip oturdu. Hüsrev Büzürcmihr'i "Benim böyle âlim ve akıllı vezirim var" diye elçiye göstermek istedi. Elçinin huzurunda vezirine "Ey falanca, (5) bu âlemde her ne varsa biliyorsun" dedi. Büzürcmihr "Ey cihanın padişahı, ben nasıl bilebilirim?" dedi. Hüsrev bu sözden rahatsız oldu ve elçiden utanıp Büzürcmihr'e "Öyleyse her şeyi kim bilir?" dedi. Büzürcmihr "Her şeyi bilenler henüz anadan doğmamışlarla çağdaştır" dedi.

Ey oğul, sen elbette kendini topluluk içinde herkesten daha cahil tut; çünkü kendini cahil tuttuğunda âlim olmuştur. Âlim (10) cahil ve aciz olduğunu bildiğin kişidir. Bilge Hipokrat arifliğiyle (şöyle) söylemiştir: "Eğer benden sonraki bilgiler ve akıllı kimselerin beni 'Hipokrat bütün âlemin bilgeliğini kendinin bildiğini iddia etti' (diye) ayıplayacaklarını düşünmeseydim 'Ben hiçbir şey bilmeyen (bir) acizim' derdim. Ama büyüklük davası bende olur (17b/1) (diye) söyleyemiyorum." Ebu Şekûr-ı Belhî de kendini bilgeliğiyle övüp (şöyle) söylemektedir, şiir:

Bilgim o dereceye ulaşmıştır ki

Her ne bildiysem oldu bilmediğim

Bilgim tamama erdi dedim

Bilinmeyen oldu her neyi ki bildim

Hakikaten ne kadar bilgeysen (de) kendi bilgeliğine mağrur olma. Bir mesele huzuruna geldiğinde ne kadar kendi (bilgin) (5) kâfiyse de kendi fikrine yaslanma ve kendi aklına itimat etme. Kendi fikrine itimat eden herkes, daima pişman olur. Danışmaktan çekinme. Akıllı yaşlılarla, müşfik dostlarla istişare et. Hazreti Peygamber'e (s.a.v.) bizzat peygamberlik ve hikmet öğreten Allah (s.v.t.) olup müşavere etmeyi buyurdu: "Ya Muhammet tecrübeli ashabın ve makbul dostlarınla danış. (10) Tedbir senden, yardım benden ki (ben) yaratıcınım."

Bil, ey oğul, iki kişinin fikri bir kişinin görüşü gibi olmaz. Bir göz iki göz gibi nasıl görür? Görmez misin ki doktor hasta olsa, hastalığı ağır olsa kendi tedavisine itimat etmeyip yine bir doktor getirmektedir. Her ne kadar doktorlukta ondan aşağı olsa da onun görüşüyle tedavi olur.

Eğer arkadaşlarından (18a/1) birinin (başına) bir iş gelse, elbette mal ve bedenini zahmetten, onun (için) çabalamaktan, uğraşmaktan esirgeme; her ne kadar o sana haset eden düşmanın olsa da. Çünkü senin onun feryadına yetişmen ve ona yardım etmenle onun muradı hasıl olup mihnetten kurtulur, şayet ola ki o düşmanlık dostluğa (5) döner.

Her ne zaman iyi sözleri bilen ve söyleyen âlimler sana selam vermek için gelirlerse onları çok hürmetle karşıla, senin selamına ve sıhhatine imrensinler; çünkü insanlar arasında huzuruna selam vermeye kimsenin gitmediği kişi bahtsızdır.

İnsanlara (söz) söylediğinde yumuşak ve mülayim olma; çünkü âlim kişiler her ne kadar bilge olursa olsunlar yumuşaklıkla (söz) söylemezler. (10) Yumuşak söylenince onun hikmeti hikmetiyle durmaz ve onun sözü hakikate denk düşmez. (Bu yüzden) güzel söz söylemenin şartlarının ne olduğunu bil. Belki insanlar söz söylemeyi bilince hoş görünürler.

Yedinci Bölüm: Güzel söz ve kötü söz hakkında.

Ey oğul, söz söyle, lakin yalan söyleme (18b/1), kendini yalancılıkla meşhur etme. Doğru söz ve doğru söylemekle meşhur ol; çünkü yeri gelip mecbur kalınca yalan söyleyen de senden (çıkan o söz) kabul edilir. İmkânı oldukça doğru söyle. Ama yalana benzeyen doğru sözü de söyleme; çünkü doğruya benzeyen yalan, yalana benzeyen (5) doğrudan daha iyidir; çünkü (öyle) yalanı insanlar kabul ederler, o (tip) doğruyu kabul etmezler. Öyle söz söylememeye özen göster ki benimle Emir Ebu'l-Esvâr'ın¹⁵¹ arasında geçen söz gibi olmasın.

Bil: Emir Ebu'l-Esvâr Şâvur bin Ebu'l-Fazl'ın (r.a.) zamanıydı, ki benim hacdan döndüğüm seneydi, Hindistan gazalarını çok gördüğümünden gaza etmek için Gence'ye vardım. Anadolu gazalarını görmek istedim.

Emir Ebu'l-Esvâr (10), padişah, ulu, alçakgönüllü, bilgili, âdil, bahadır, sözü iyi söyleyen ve önünü gören biriydi. Öyle ki sabık övgüye değer, ulu padişah(ların) hepsi Emir Ebu'l-Esvâr'ın atasıydılar.

Ben onun huzuruna varmıştım. Beni gördüğünde çok izzet (ve) ikramla beni karşıladı. Aramızda pek çok söz geçti. Bir çeşit sözü o sorardı, ben (19a/1) cevap

¹⁵¹ Sultan Alp Arslan'ın Ermenistan valisi, ö. 1067 (Levy 1951: 35).

verirdim. Benim her bir sözümü makbul buldu. İnam ve ihsanlarını çokça sunup beni (geri) dönmeye bırakmadı. Ben de bu şekildeki ihsanından (ona) gönül bağlayıp uzun süre Gence’de ikamet etmiştim. Daima onun meclisinde yemek ve şarap vaktinde hazır bulunurdum. Her çeşit sözü benden sorar (konuşur)du.

Ben dedim ki: “Gürgen şehrinin ovasında (5) bir kent var. O kentten uzakta bir kuyu var. Kadınlar su için gidip oradan kap ve testilerde su alıp gelirler. Suyu giden insanlar (yere) bakarak yürürler; (çünkü) oranın zemininde yeşil kurtçuklar olur. Su getiren kişi bir yerde o kurtçuklardan görse alıp kenara koyar. Su taşıyan kadınlardan herhangi birinin ayağı çarpıp kurt ölse o zaman sırtındaki suyu kokuşup kötü olur.

Ben bu hikâyeyi anlattığımda Emir Ebu’l- Esvâr (10) yüzünü buruşturup çevirdi. Uzun süre bana önceki tavrı kayboldu. Yakınlarından biri bana lutfetti, “Emir Ebu’l-Esvâr senden bu hikâyeyi işitince gönlü kırılıp ‘Falanca benim huzurumda dururken niçin bana çocuklara söylenecek sözü söylemektedir?’ diye bana söyledi.” Ondan sonra ben derhal Gence (19b/1) şehrinde Gürgan şehrine ulak yolladım. O şehirdeki kadı, hatip, yönetici ve ulemaya onların şahitliğiyle o şehri, kuyuyu ve kurt(lar)ın durumunu yazıp mühür basıp yollamalarını yazdım. Dört ay içinde, o şehir hala mevcut, kuyu yerinde ve kurtlar da önceki gibi durmakta (5) (diye) mektup geldi. Ben dört ay süreden (sonra) geçen sözümü doğrulayıp o ferman (ve) mühürleri Emir Ebu’l-Esvâr’ın huzuruna getirip bıraktım. Okuyup gördü ve bana bakıp gülerek dedi ki: “Ben senin gibi birinin hiçbir zaman yalan söylemeyeceğini iyi biliyorum. Özellikle benim huzurumda dört aylık meşakkatten sonra doğruluğu nice ariflerin şahitliğiyle kabul olunacak doğru sözü niçin söylersin?”

(10) Ey oğul, elbet bil ki söz dört kısımdır. Biri hem bilinecek hem söylenecek (söz). Yine biri hem bilinmeyecek hem söylenmeyecek (söz). Üçüncüsü söylenecek (ama) bilinmeyecek (söz). Dördüncüsü bilinecek ama söylenmeyecek (söz).

Hem söylenecek hem bilinecek (söz), din (ve) dünyanın salâhı hakkındaki sözdür. Hem bu dünyada hem öbür (20a/1) dünyada işe yarar. Öyle sözü söylemekten ve işitmekten hem söyleyene hem de işitene fayda olur. Bilinecek ve söylenmeyecek (söz); öyle sözdür: Bir büyük kişinin veya dostunun kusuru sana malum olur veya akıl, tedbirle şariat hükmünün dışındaki âlimin işi sana rast gelmiştir. Söylesen (o) büyük (5) kişinin hışmına uğrarsın veya dostuna zarar gelir. Şüphesiz öyle sözü bilmeli, söylememeli. Hem söylenmeyecek hem de bilinmeyecek söz şudur: Allah’ın (a.v.c.)

kitabında ve Peygamberin (s.a.v.) hadislerinde veya usul kitaplarında, âlimlerin kendi görüşlerince manası üzerine uzlaşmadıkları (söz)dür. Eğer (bunların) anlamı hakkında “Bir başka manaya gönül bağlanmadan söz(ün manası yalnız) budur. Bundan başkası reva değildir” (10) denmezse Allah (a.v.c.) bu meselede (seni) cezalandırmaz. Fakat anlattığım bu dört çeşit sözün hepsinin en güzeli hem söylenecek hem bilinecek (sözdür).

Her sözün iki yüzü olur. Biri iyi biri kötü. İnsanlara söz söylediğinde iyi tarafıyla söyle (ki) kabul edilsin ve insanlar da senin derece, mertebe ve güzelliğini anlasın. (20b/1) İnsanoğlu dili altında gizlidir. Onu konuşturarak bilmek (mümkün) olur. Nitekim (şöyle) demişlerdir: *El-insân mahfî fî tayy-i lisân*. Onu söylediği sözden anlamak (mümkün) olur; çünkü insan dili altında gizli, (bu yüzden) onu konuşturup anlamak (mümkün) olur.

Söz öyle olmalı ki işiten kişinin o sözden gönlü kararıp, ruhu bulanıp, hatırı kırılacak olsa sözü değiştirip (5) anlamı ferahlatacak, gönle hoşluk verecek farklı (bir) üslupla ifade etmeli. Mesela duyduğum (bir) hikâyede (şöyle) rivayet etmişlerdir:

Harun Reşit bütün dişlerinin ağzından döküldüğü (bir) düş gördü. Sabah rüya yorumcularını çağırıp düşünün tabirini sordu. Tabirci dedi: “Ey müminlerin emiri, sizin bütün yakınlarınız ölecektir. Siz onlardan sonra yalnız kalacaksınız. Sizden sonra (10) kimse kalmayacaktır”. Harun, “(Sen) hadsizsin. Bu gibi üzücü sözü benim yüzüme mi söylüyorsun? Bütün yakınlarım gidince ben kimle kalacağım? Bu çulsuzu yüz sopa vurup kovun!” diye buyurdu. (Sonra) yine bir tabirci getirip düşün tabirini ondan sordu. Tabirci “Müminlerin emirinin gördüğü bu düş, (21a/1) müminlerin emirinin ömrünün bütün yakınlarının ömründen daha uzun olacağına delalet eder” dedi. Harun, “Bu iki söz aklî olarak aynı manadadır. Ama üslupta fark çoktur. Bu kişiye yüz eşrefi (altını) verin” diye buyurdu.

Yine (başka) bir **hikâye**: Her ne kadar bu kitapta değinmek layık değilse de, (şöyle) duymuştum, (5) ama *en-nâdiretü lâ-tereddüd*, yani işitilen sözü söylemek güzeldir. Şöyle ki: Bir kişinin bir kölesi vardı. Bir gün kölesini kucaklayıp yatmıştı. Kölesine “Kıçını öbür yana (çevirip) yat” dedi. Köle “Ey hoca bu sözü daha güzel (bir) ifadeyle söylemeniz daha hoştu” dedi. Hoca “Hangi sözü dese iyidir?” dedi. Köle “Yüzünü öbür tarafa (çevirip) yat” demek hoştur. Çünkü her sözde niyet ortaya çıkar,

(böylece) kötü (10) (söz) söylememiş olurdunuz” dedi. Hoca “Bu sözünü duydum ve seni azat ettim” dedi.

Şüphesiz her ne söylüyorsan iyi tarafıyla söylemek için sözün önünü ve arkasını bilmek gerek. Böylece de söz söyleyen ve güzel söyleyen olursun. Eğer söz söyleyen ve (söylediğinin anlamını) bilmesen senin ve papağanın arasında fark olmaz. Çünkü (21b/1) papağan da söz söyler, ama güzel söylemez. Her ne dese insanların anladığı ve insanlarca anlaşılan (kişi) güzel söyleyendir. (Böyle olursan) (güzel) konuşan, arifler takımından olursun. Eğer olmazsan bil ki aklının hayvan(dan farkı yoktur).

Elbette sözü ulu bir şey say, zira (o) gökten gelmiştir. Hiçbir sözü ziyan etme, yani vakitsiz söyleme; böylelikle (5) akla ve ilme hürmet eden(lerden) olursun. Muhakkak, her ne söylüyorsan doğru söyle ve ilimsiz söz davası gütme. Ettiğin her iddiada delille ispat edil(e)meyecek sözü az söyle. Bilmediğin ilim (hakkında) biliyormuş gibi iddia öne sürme.

İlimle mal talep etme. Bilerek söyleyince ilim ve hünerden maksat hasıl olur. Eğer bilmeyerek söyleyen hiçbir şey hasıl olmaz. Hikâyede şöyle rivayet etmişlerdir: Hüsrev’in zamanında bir dul (10) kadın (bir) meseleyi sormak için Büzürcmihr’in huzuruna geldi. Büzürcmihr’in mesele (hakkında) konuşacak vakti değildi. “Bilmiyorum” dedi. Dul kadın “Padişah’tan nimetleniyorsun alıyorsun. Niçin bilmiyorsun?” dedi. Büzürcmihr “Bildığime de bilmediğime de padişah yardım (olarak) hiçbir şey vermemektedir” dedi. Ey oğul, bilmiyorsan gidip sor ve çekinme.

(22a/1) Diğer (bir husus): Konuşurken ifrata varma. Yani haddinden öte çok söyleme. Çok söylemeyi uğursuzluk bil, halk arasında (ona) geveze(lik) derler. Bütün işlerde orta hâli tercih et. Çünkü şeriatın sahibi (s.a.v.) (şöyle) söylemiştir: *Hayru’l-umûri evsatuhâ*. Her işin iyisi orta hâlidir. Söz söylemekle (ilgili) bir işle meşgul (5) olsan ağırbaşlı ve alçakgönüllülüğü tercih et, halim ol. Sendeki vakarı ve ağırlığı insanlar kötü saysa sen (onu) iyi bil. Senin iyiliğin ve kötülüğünle alakasız işleri bilmeye meyletme. Kendi fikrini kendinden başkasına söyleme. Eğer söylersen onu sır ve giz bilme. İnsanlar arasında bir kişiye gizli söz söyleme. Her ne kadar o sözün konusu iyi olsa (10) da başkaları kötü söz zannederler. İnsanoğlu ekseriya birbirine (karşı) art niyetlidir. Her işte ve her sözde aslına ve altına bakarak çalış. Her ne

söylesen öyle de ki dediğin sözün doğruluğu insanlar arasında hem doğru hem güzel söz söyleyen olduğuna şahit olsun.

Eğer kendimi insanlar arasında töhmet altında bırakmayayım dersin hiçbir şeye (22b/1) şahit olma ve şahit olunacak vakitte kaç. İnsanlar her ne diyorsa işit, ama iş yapılacağına aceleci olma. Ne söylersen söyle önce düşünmeden söyleme. Fikir ve düşünceyi sözden önce tut, (sonra) söylediğin sözden pişman olmayasın. Düşünceyi önce tutmak maksadın ikinci durağıdır. Hiçbir sözü (5) işitince kırılma. Eğer sana faydası olmasa da sözün gidişinin sana bağlanıp bağlanmadığını (anlamak için) işit. Katiyen soğuk konuşma. Yani (birini) azarlama, zira soğuk söz kendisinden düşmanlık ve husumetin filizlendiği bir tohumdur. Öğrenme yolunun sana açık olması için arif (de) olsan kendini cahil say. Hiçbir sözü yerme (ve) de övme, (böylece) söyleyenin kusuru ve hünerini anlarsın.

Sözü seçkinlere ve halk tabakasına (10) aynı şekilde söyle, (sözün) (böylece) hikmetinden (kıymeti) anlaşılır ve işiten kişiye vebal olmaz. Senin sözüne delil istemedikleri yerde halkın arzusuna göre konuş; (böylelikle) hangi güruhun arasına girsen selametle çıkarsın.

Sözü güzel söyleyen(lerden) olsan (da) kendini olduğundan aşağı göster; (çünkü) konuşacak vakitte takılıp kalmayasın. (23a/1) Çok bil, az söyle. Ama az bilip çok söyleme. Suskunluk ikinci selamet olduğundan çok söylemek kusurdur demişlerdir. Çok konuşmak ikinci ahmaklıktır. Şundan dolayı ki çok konuşan kişi her ne kadar arif ve akil olsa da halk tabakası onu akılsız(lar) takımından sayarlar. Kişi cahil ve akıllı az olup sessiz kalsa halk tabakası (5) onu suskunluğundan dolayı akiller grubuna alırlar.

Her ne kadar ahlaklı, dindar, sofu olsan da kendini övme, çünkü kendin için (söylediğin) kendi sözünü kimse işitmez. Çalış çabala, insanlar sana iyi desinler, kendine kendin iyi demeyesin.

(Ne kadar) bilsen de gerekli olanı diyesin ve gerekmeyeni demeyesin, (sonra) dediğin seni tıpkı o seyidin Zengan şehri müftüsüne dediği (gibi) vebal altında bırakmasın. Şöyle duymuşum: Sahip Halil'in zamanında Zengan şehrinde heybetli bir (10) adam vardı. İmam Şafii'nin ashabından büyük (bir) zattı. Müftü, müderris biriydi. (Sonra) şehrin reisi ve büyüğünden (birinin) oğlu vardı. Seyyitti. Daima bu iki büyük arasında tartışma ve müzakere olurdu. Birbirinin arkasından (23b/1) (birbirini)

ayıplarlardı. Bir gün o seyyit ders esnasında kürsüye oturup müftüye “Kâfir” dedi. O söz müftünün kulağına gitti ve müftü de ders esnasında kürsüye oturup o seyyide “Piç” dedi. Bu haberi seyyide yetiştirdiler. Seyyit yerinden kalktı. Müftü hakkında Sahip Halil’in huzurunda şikâyet (5) için sızlanarak “Sizin gibi birinin zamanında Resulullah’ın evladına ‘Piç’ denmesi reva mıdır?” dedi. Sahip Halil bu söze öfkelenip şehrin bütün âlimleri, fakihleri, ileri gelenleri toplansın (diye) emir verdi. Çıkıp divana oturup müftüyü getirtip dedi (ki:) “Ey şeyh, sizin İmam Şafi’nin ashabından mert, âlim, yaşlı ve bir ayağı çukurda biri olarak Resulullah’ın soyuna ‘Piç’ (10) demeniz yakışık almaz. Şimdi dediğiniz bu sözü düzeltin. Eğer söyledığınız sözü tashih etmezseniz (size) şeriatta vacip öyle ağır (bir) ceza vereceğim ki insanlar ibret alsın. Bundan sonra biri böyle edepsizlik etmesin.”

Müftü (şöyle) dedi: “Bu sözün doğruluğuna benim ispatım bu seyyidin kendi sözü kendi nefesine (en) iyi tanıktır; (24a/1) (çünkü) benim sözüme göre bu seyyit helalzadedir. Sahip Halil, “Bu sözün manası nedir?” diye sordu. Müftü (şöyle) dedi: “Bütün şehir halkı seyidin babasına anasını ben nikâhladığımı biliyor. Bu bana açıkça “Kâfir” dedi. Eğer bu sözü inanarak demişse kâfirin kıydığı nikâh kabul olmaz. O, (5) kendi sözüyle şüphesiz piçtir. Eğer inanmayarak söylemişse yalan söylemiştir. Bütün insanlar onları dürüst bilirken Resulullah’ın evladı yalancı olamaz. İster istemez bu ikisinden birini inkâr etmek gerekir.” Müftünün bu sözlerine seyyit hiçbir cevap bulamadı. Utancından donup kaldı ve düşünmeden söylediği söz kendisine yük oldu.

Ey oğul, sen de söz söyle, (10) beyhude söyleme. Beyhude söz deliliğin ikinci mertebesidir. Birine (söz) söylesen o kişi senin sözüne alıcı mı değil mi (diye) gözle. Eğer alıcıysa malını ona göster. Eğer alıcı değilse ona hoş gelecek sözü söyle ki sana alıcı olsun. (24b/1) Nitekim atasözüdür: Halk arasında girsen elince, suya girsen belince ve insana denk gelsen (o) insan gibi ol. Millet bölüm bölüm, insanlar çeşit çeşittir. Gaflet uykusundan uyanan herkes, gücü yettiğinde insanlarla benim dediğim gibi yaşasın. Böyle ki çocuk anasından doğunca kimsenin olmadığı ıssız yere götürülüp bırakılsa, (onu orada) (5) yetiştirseler, ana babası, dadısı onunla konuşmasa ve kimsenin sözünü o çocuk duymasa, kemale erip büyüdüğünde dilsiz olur ve hiçbir sözü anlamaz. Nice zaman geçip halka karıştıktan sonra söz (söylemeyi) öğrenir. Yine annesinden doğup (kendisiyle) konuşulmayan çocukların hepsinin kulağı sağır olur. Sözü işitmeyince sözü anlamazlar.

(10) Bilgeler demişlerdir ki: “Padişahların gözleri bilgelerin öğüt (ve) nasihatlerini duymakla parlar; çünkü (o) gönül gözünün sürmesidir.” Şüphesiz hikmet ehli sözü gönül kulağıyla işitmiştir. Elbette ona inanmak gerekir. Bu sözlerden, pek çok güzel sözler, Nûşîrevân-ı (25a/1) Âdil’in sözlerinden hatırımda olanları bu kitapta yâd ettim, onları bil çünkü; padişahlar nasihatine göre davranmak vaciptir. Önceki haleflerin verdiği haberlerden öyle gördüm: Halife Me’mûn, Nuşirevan’ın mezarına gitti, bütün öğütlerini gördü. Parça parça olup taht üstünde durmaktaydı. Tahtın önündeki (5) binanın tavanına Fars dilinde çeşit çeşit yazılar yazmıştılar. Halife Me’mûn’un emriyle Farsça bilen âlimlerden getirdiler ve o yazılı ibareleri Arapça’ya tercüme ettirdiler; (böylece) Acem diyarında meşhur oldu.

İlki buydu: “Ben hayatta olduğum sürece Allah Teala’nın kullarından büyük küçük benim huzuruma geldi ve benim adaletimden nasiplendiler. Benim şefkat ve merhametinden nasiplenmemiş kimse (10) benim hizmetimde bulunmadı. Şimdi acizlik ve çaresizlik vakti yaklaştı. Bu sözleri mezarın damına yazmaktan başka hiçbir çare bulamadım. Benim ziyaretime gelen herkes bu metni okusun, bilsin ve hatırında tutsun ve (ona göre) amel kılsın. Benden sonra da bana gelen kişi mahrum dönmesin.”

(25b/1) **Sekizinci Bölüm:** Nûşîrevân-ı Âdil’in oğluna verdiği nasihat hakkında.

(Şöyle) dedi: “Ey oğul, gece ve gündüz gelip geçicidir. Dünya işinin ahvalinden şaşırma. Bu âlem baki olduğu sürece, bugünkü gibidir, yarın değişince hayret etme. Bu talih bugün bana geldi deyip yarınki yok olmasından (5) emin olma.

Yine (şöyle) dedi: “Niçin insanlar, bir (başka) kişi o işten pişman olmuşken, bir işten (yine aynısını yapıp) pişmanlık duyuyorlar?”

Yine (şöyle) dedi: “Padişahlarla dost olan kişi nasıl emniyette ve rahat hisseder?”

Yine (şöyle) dedi: “Kişinin kendi hayatı kendi arzusunca gitmeyince o kişi kendini nasıl hayatta sayar?”

Yine (şöyle) dedi: “Cömertliği halka zarar vermek bilen kişiyi niçin düşman edinmezsin?”

Yine (şöyle) dedi: “Dostlarına düşman olan kişiyi dost (10) sayma.”

Yine (şöyle) dedi: “Hünersiz insanla dost olma. Hünersiz insan ne dostluğa yarar ne düşmanlığa değer.”

Yine (şöyle) dedi: “Cahil olup kendini âlim sayan kişiden sakın.”

Yine (şöyle) dedi: “Yargılanmaktan uzak olmak için kendi adaletini kendin ver.”

Yine (şöyle) dedi: “(Kulağa) acı da gelse doğru (26a/1) söyle.”

Yine (şöyle) dedi: “Sırrını düşman işitmesin istiyorsan dostuna söyleme.”

Yine (şöyle) dedi: “Büyük olmasına karşın kendini küçük sayan kişi, zamanın ulusudur.”

Yine (şöyle) dedi: “Halk içinde kadir kıymeti olmayan kişiyi canlılar arasında sayma.”

Yine (şöyle) dedi: “Eğer zahmetsiz ve sıkıntısız (5) güçlü olmak istersen, her işi takdire şayan (şekilde) yap.”

Yine (şöyle) dedi: “Beyhude ve faydasız (nesne) satmamak için beyhude ve faydasız (nesne) alma.”

Yine (şöyle) dedi: “Kendine benzeyenlere muhtaç olmaktan ölümü yeğ bil.”

Yine (şöyle) dedi: “Fakirin ekmeğiyle yaşamaktansa açlıktan ölmek yeğdir. Mesela Sâ’ib (şöyle) der, şiir:

Bā-vücūdī ihtiyāc ez-ḥalk i:stignā ḥuşest

(10) Bād-bān-ı beste merden ber-leb der yā ḥuşest

Yine (şöyle) dedi: “Aklına gelen her şeyi söyleyen âkil, güvenilir (kimselere) güvenme, (ama yine de) güvenilir (kimselerden) güvenini (de tam) kesme.”

Yine demiştir: “Kendinden kötü (hâldeki) kardeşine muhtaç olmayı büyük musibet say.”

“Sahilin kenarında yaşamaktansa (26b/1) denizde boğulup ölmek yeğdir.”

Dedi: “Açgözlü dindar ve kibirli sofudansa, talebi öteki dünya olan tevazu sahibi günahkâr yeğdir.”

Yine (şöyle) demiştir: “Küçük, hakir kimse yüksek merteye bulunca ona o (eski) küçüklük gözüyle bakan kişi herkesten cahildir.”

Yine (şöyle) demiştir: “Kendi bilmediğini savunup (5) (doğrusunu) bilemeyip yalancı çıkmaktan büyük günah yoktur.”

Yine (şöyle) demiştir. “Varı yoğa harcayan, yani eldekini ele geçmeyecek eşya için veren kimseye aldanma ve kanma.”

Yine (şöyle) demiştir: “Birinin kendisine haceti düşünce o haceti yerine getirecek gücü olmasına karşın (iş) görmeyen kişi cihanda herkesten (daha) talihlidir.”

Yine (şöyle) dedi: “Biri sana haksız yere kötü dese, o kişiden(se) bu sözü sana yetiştiren kişiyi (10) beter bilip öbüründen daha çok suçlu bil.”

Yine (şöyle) demiştir: “İnsanların alıp sattığı köleyi yeme içmenin kölesi olan kişiden daha özgür bil.”

Yine (şöyle) demiştir: “Hiçbir bilge, dünya hâlinin tecrübe ve imtihanının bilge etmediği kişiye bilgeliği öğretmek için dert sıkıntı çekmesin.”

Yine (şöyle) söylemiştir: “Herhangi bir şeyi (27a/1) cahilden saklamak, kendinden saklamaktan daha kolaydır.”

Yine (şöyle) demiştir: “Eğer bütün insanların seni iyi anmasını istiyorsan, sen...”¹⁵²

Yine (şöyle) demiştir: “İnsanlar arasında mihnetin zayi olmasın istiyorsan, sen (de) insanların mihnetini zayi etme.”

Yine (şöyle) demiştir: “Eğer keder (ve) mihnetten uzak olmayı (5) istiyorsan birine haset gütme.”

Yine (şöyle) demiştir: “Eğer hayatı selametle geçirmek istersen, (tuttuğun) yol başka, yaptığın iş başka olmasın.”

Yine demiştir: “Eğer insanların seni deliler arasında saymasını istemiyorsan, bulunması imkansız isteme.”

¹⁵² Yazmada bu kısım eksik.

Yine demiştir: “Eğer izzetinle (kaim) olmak istiyorsan iyi huylu olmayı gerek gör.”

“Eğer birinden öğüt işitmemeyi (10) dilerse yapmadığın işi yapmış gösterme.”

“Eğer şermzede olmak, yani utanmamak istiyorsan kendini yere koyanı üstün tutma.”

Yine (şöyle) demiştir: “Kendinden küçükler sana gülmesinler istiyorsan, büyüklere iftira atma.”

Yine demiştir: Eğer bitmez tükenmez (bir) pişmanlığa (kapılmaktan) emin olmayı (27b/1) dilerse, gönlünün arzusuna göre iş yapma.”

Yine (şöyle) demiştir: “Eğer büyük (ve) ululardan olmayı dilerse, yüzünü başkalarının aynasında gör.”

“Kendi kadir kıymetinin bilinmesini dilerse, başkalarının kadrini bil.”

“İnsanlar seni övsün istiyorsan, ahmak ve akılsız insanlara (5) sırrını açık etme.”

“Bütün insanların büyüğü ve yücesi olmayı dilerse (insanlara) aş ekmek (vermede eli) açık ol.”

Yine demiştir: “Eğer insanlar seni özgürler arasında saysınlar istiyorsan gönlünde tamaha yol verme.”

Yine (şöyle) demiştir: “Eğer âdil, yani hakşinas olmak istersen, gücün yettiğinde bahtsızları hoş tut.”

Yine (şöyle) demiştir: “İnsanların (10) seni kötü anmasından ırak olmayı dilerse onları arkasından öv.”

Yine demiştir: “Eğer bütün insanlar seni dost tutsun istiyorsan, halkın arzusuna göre konuş.”

Yine demiştir: “Eğer merhemle iyileşmeyecek yara gönlüne değmesin istiyorsan, cahille tartışma.”

Yine (şöyle) demiştir: (28a/1) “Dilin uzun olsun istiyorsan, elini kısa tut.”

Nûşîrevân-ı Âdil'in nasihatleri zikrettiklerimizdi. Bu sözleri oku, gevşeklik etme; zira bu sözlerden bütün bilgeliklerin kokusu gelmektedir, (bunlar) bilgelerin ve padişahların sözüdür.

Şimdi, işit; çünkü gençsin, (5) yaşlandığında hikmetli sözleri işitmeye ihtiyaç olmaz. Çünkü yaşlıların zamanın tecrübesinde imtihanı (bir) başkadır.

Dokuzuncu Bölüm: Yaşlılık ve gençlik hakkında.

Ey oğul, her ne kadar gençsen (de), akıl bakımından yaşlıların akli gibi ol; lakin demiyorum ki gençlik etme, (ama) genç olsan da kendini sakın. Akliselim ol, dağınık (pasaklı) gençlerden (10) olma. Gençlikte şuhluk ve korkusuzluk iyidir. Mesela filozof Aristoteles (şöyle) söylemiştir: *Eş-şebâbü seb'atühü mine'l-cünûn*, yani gençlik deliliğin (bir) türüdür. Diğer (bir mesele şu ki:) Kof ve cahillerden olma; çünkü şuhluktan hiç bela gelmez, ama cahil ve koflardan bela gelir.

Elbette (28b/1) gücün kadar gençlikten nasip al. Yaşlandığında kendini tutamazsın. Mesela bir yaşlı kişinin söylediği gibi “Yıllarca, yıl yaşlanınca gençler ve güzeller beni istemediklerinde ne yapacağım (diye) kederlenip üzüldüm. Şimdi yaşlandım. Ben de onları istemiyorum ve istesem (de) (5) münasip görünmez.”

Ey oğul, her ne kadar genç yiğitsen (de), Allah'ı (a.v.c.) unutma. Ölümden emin olma. Ölüm ne gence bakar ne yaşlıyı bırakır. **Şiir:**

Bakmaz ölüm ihtiyara gence

Çare nedir, gelince ölüm başa?

Şöyle (bir) **hikâye** anlattıklarını işitmiştim: Rey şehrinde dükkânı mezarlık kapısının önünde (olan) bir tüccar terzi vardı. (O) bir testiye çiviye (10) asıp koydu. Maksudı şuydu: Şehirden her cenaze çıktığında testiye bir taş atacaktı. Her ay o testideki taşları döküp hesabını yapıp bu ayda bu kadar kişi öldü deyip yine testiye asıp koyardı. Yine bir ay tamamlandığında (testideki taşları) döküp sonra yine bir cenaze için bir taş atardı. Yıllarca böyle (29a/1) gün geçiriyordu. Bir gün o terzi öldü. Öldüğünden haberi olmayan bir kişi, onu çağırmaya gittiğinde kapısının kapalı olduğunu gördü. Komşusuna “Terzi nereye gitti?” (diye) sordu. Komşu “O da kendini testiye attı” dedi.

Ey oğul, aklınla davran. Gençliğin ve yaşlılığına mağrur olma. İster ibadette ister günahla ol, her (ne) hâlde olursan (ol) Allah'ı (a.v.c.) an, Allah'tan mağfiret dile. Ölümden kork. Günah yükünü taşıyarak, o terzi gibi ansızın testiye düşmeysin.

Ey oğul, daima gençlerle sohbet etme, yaşlılarla da sohbet et. Yoldaşların ve yardımcılarını hem yaşlılar hem gençlerle birleştirip (10) tut, zira gençler mağrurlukla olmayacak bir söz derlerse yaşlılar onu def ederler. Çünkü yaşlılar pek çok şeyi bilirler. Genellikle gençler, yaşlıları gençlere muhtaç gördükleri için onlara gülerler. Bu sebeple gençler yaşlılara üstünlük taslayıp hürmetsizlik ederler. Her ne kadar yaşlılar gençlik (29b/1) arzusunda iseler (de) gençler de şüphesiz yaşlılığı arzularlar, yaşlılığı belki bulur belki bulamazlar. İyi düşündüğünde (görürsün ki) her ikisi (de) birbirine düşmandır. Gençler kendilerini herkesten akıllı saysalar (da), zinhar bu gibi gençlerden olma, yaşlılara değer ver ve hürmet göster. (5) Yaşlılara hürmetsizlik (ederek) (söz) söyleme; çünkü yaşlılar sert cevap vermesinler. Buna örnek şöyle (bir) **hikâye** işitmişim:

Yüz yaşında bir kişi, sırtı eğri, asaya dayanmış (şekilde) geçip gidiyordu. Bir genç ona doğru gelip (şöyle) dedi: “Ey şeyh, bu yayı ne kadar paraya aldınız? Çünkü ben de bir yay alacağım.” Şeyh cevap verdi: “Eğer ömrün varsa ve sabredersen sana bedava verirler. Her ne kadar ona layık değilsen de zorla sana verirler.” Saf, bön yaşlılarla sohbet arkadaşı olma, çünkü akıllı genç ahmak, cahil yaşlıdan yeğdir. Gençken genç hâlinde ol, yaşlandığında yaşlılık hâlinde ol. Çünkü yaşlanınca gençlik yaraşmaz. Yaşlı kişinin gençlik taslayana savaştan kaçarken kârây çalana benzer.

(30a/1) Süslü yaşlılardan olma. Ahlaksız ve günahkâr yaşlılardan kork. Gençlerden daha çok yaşlıların kadrini bilmeye uğraş. Çünkü gençlerin yaşlılıktan ümidi vardır, ama yaşlıların ölümden başka (şeyden) ümidi olmaz. Onun için ki ekin olup büyüyünce onu biçtikleri gibi biçmeseler dökülüp (5) kalır. Meyve olgunlaştıktan sonra ağaçta durmaz, dökülüp yere düşer. Mesela (şöyle) söylemişlerdir, **rubai**:

Ey, muhakkak dünya üstünde mevkiin tahtın olsun

Âlemde Süleyman gibi bahtın olsun

Ömür (ve) her ne malın (varsa) bitip tükenince

Muhakkak meyvesi olan (bir) ağacın bulunsun

Ey oğul, şunu bil ki seni olduğun hâlde bırakmazlar. Gençliğin tükendiğinde konuşmak, (10) görmek, işitmek, koklamak, hissetmek ve ölçmek, bu hepsinin kapısı senin yüzüne kapanır. Ne sen hayatından memnun olursun ne insanlar senden hoşnut olur. İnsanlara yük olursun. Şüphesiz o zaman ölmek yaşamaktan yeğdir.

İnsanların misali güneşe benzer. Gençliğin güneşi (30b/1) doğuş mevkiindedir. Saatten saate olgunlaşır. Yaşlılığın güneşi batış mevkiindedir. Günden güne yere batar. Benim söylediğim **şîir** gibi:

Yaşlılık elinde ey Keykâvus aciz oldun

Ömür fikriyle altmış üçe geldi yaşın

Bu sebeple yaşlanan insan, düşüncesi ve eylemiyle genç olamaz.

Yaşlılara daima (5) merhametli ol. Yaşlılık öyle (bir) hastalıktır ki hiç kimse onu görmeye gitmez. Öyle bir zaafıdır ki ölümden başka hiç kimse onun çaresini bilmez ve insan yaşlılıktan hiç rahat bulamaz. Ölmediği sürece insan başına gelen her bir hastalıktan iyileşir; ancak yaşlılık hastalığı günden güne artar. Ondan iyileşmeyi beklemek mümkün değildir.

Şöyle ki filozofların (10) kitaplarında insanoğlunun otuz dört yaşına girene kadar günden güne kuvvetçe ve bedenen güçlendiğini gördüm. Kırk yaşına girinceye kadar aynı hâlde kalır, (gücü) artmaz. Güneşin de göğün ortasın gelince yavaş hareket etmesi gibi kırk yaşından elli yaşına girinceye dek her yıl kendinde önceki yılda olmayan eksiklik(ler) (31a/1) gözlemler. Elli yaşından altmışa kadar her ay kendinde geçen ayda olmayan eksiklik ve noksan(lar) bulur. Altmıştan yetmişinci yaşa kadar, her hafta kendinde önceki haftada olmayan eksiklik(ler) görür. Sekseni aşırsa her saat kendinde geçen saatte olmayan (5) bir dert (ve) zahmet görür.

Ömür lezzetinin sermayesi kırk yıla kadardır. Kırk yıl tamamlandığında, (gençlik güneşi) (nasıl ki gök) kubbenin zirve noktasına her yıl, her ay, her hafta, her gün ve her saat nasıl çıkmıştı, şüphesiz öyle aşağı inecektir. Elbet, her saat kendinde bir dert (ve) zahmet gören kişinin hoşnutluğunu iste.

(10) Ey oğul, ey gözümün nuru evladım, sana yaşlılıktan çok bahsettim; çünkü benim bu yaşlılıktan çok derdim, zahmetim vardır. Yaşlılığın benim düşmanım olduğuna kuşku yoktur. Düşmandan şikâyet etme zamanıdır. **Şîir**:

Hayret etme, düşmanımdan şikâyet etsem, çünkü

Canın belasıdır (31b/1) düşman, beladan şikâyet çok

Düşmandan bütün şikâyetleri yakın dosta ederler. Allah Teala'dan ümidim senin de bu şikâyeti evladına etmendir. Seni de Allah Teala yaşlılığa erdiresin. **Beyit:**

Bu yaşlılığım derdinden kime şikâyet edeyim

Konuşan kişi tövbe der, bu dert devasız çünkü

(5) Yaşlılık zahmetini ve kocamışlık zaafını yaşlılardan başka kişi bilmez.

Hikâye: Saygıdeğer babamın bir memuru vardı. Ona Gilân Memur derlerdi. Sekseni geçkin yaşlı biriydi. Yavaş ve sakin bir at almak istedi. Rengi hoş, semiz ve bütün azası sağlam bir at getirdiklerinde, atı gördü, yaşlıydı, almadı. Başka biri aldı. Ben dedim: “Ey memur ağa, o (10) atı falanca kişi aldı. Niçin siz almadınız?” Memur dedi: “O atı alan kişi genç civandır. Yaşlılığın zahmetinden habersizdir. Eğer rengine boyuna kanıp almışsa kusuru yoktur. Çünkü ben yaşlılıktan çok zahmet çekmekteyim. Bile bile yaşlı atı alıp bir felakete uğrasam insanlar beni (32a/1) ayıplarlar.”

Ey oğul, çalış çabala, yaşlandığında bir yerde karar kıl (otur), yaşlılıkta seyahat etmek aklın (alacağı iş) değildir. Özellikle seyahat etmeye gücü ve kudreti olmayan kişiye yaşlılık bir düşman, yoksulluk (başka) bir düşman. İki düşmanla seyahat etmek cahilliktendir. Ama elinde olmadan (5) bir yolculuk icap edip kendi vatanından ırak düşmek zorunda kalsan Allah (t.v.t.) o gurbette ve seyahatte sana merhamet etsin; çünkü o gurbette ve yolculukta senin için hayır yoktur. Öyle yolculuğu yeğ bil, hiçbir zaman isteme.

Muradının gerçekleştiği yerde karar kıl, (ikamet et) ve o yerin yiyecek içeceğinden ne sana layıkça (10) onu bil. Her ne kadar *el-vatanu ümmü's-sâni*, yani şükredip (ekmeğini) aldığı vatanın ikinci anandır (demişlerse de), onunla meşgul olma. Vatan yadını unut. Âlemin güzelliğine hesaplıca git. Söylemişlerdir: “Âlemin güzelliği kendisini arzu eden şanslı, soy ve sopun kendisini arzu ettiği bedbahttır. Bedbaht (32b/1) ana babasının yüzü suyu (hürmetine) yaşar.”

Âlemi kendinde görüp faydalı (bir) iş elde ettiğinde uğraş didin; böylelikle o iş sıkı ve kuvvetlice elinde tutasın. O iş sende sabitlendiğinde, fazlasını talep etme; çünkü (5) fazlasını isterken ansızın fakra düşmeyesin. Bir iş iyi gidince ondan daha iyisini yapayım deme. Olmayacak tamahla iyiden mahrum kalmayasın.

Ömrünün günlerini geçirirken düzensiz olma. Hiçbir işi düzensiz yapma. Mesela yemek yeme, su içmede de düzensiz olma. Eğer senin derecen ve merteben (10) dostun ve düşmanının gözüne izzet-i nefisle görünsün istersen senin hâlinin herkesin hâlinden daha yüce mertebede olması gerekir.

Onuncu Bölüm: Yemek yemenin düzeni hakkında.

Ey oğul, yaptıkları işlerde vakit ve düzen tutturamayanlar vakti vakitsizliğe çevirirler. (33a/1) Ulular ve akıllılar yaptıkları işlerde her mesele için bir vakti tayin ederler. Bir gün yirmi dört saattir. Yaptıkları işler birbirine karışmasın diye bu yirmi dört saatin her birini bir işe ayırıp, her işe bir vakit ayarlamışlardır. Bütün işlerin kendi düzeninde gitmesi için hizmetkârları (da) (5) hangi vakitte yapacakları işlerle uğraşacaklarını bilirler.

Öncelikle gece yemek yemekten söz edeyim. Esnafın gece yemek yemesinin adet olduğunu bilmek gerekir. Bu adet çok zararlıdır. Askerlere adettir ki ne vakit (yemek) bulsalar o vakit yerler. Hayvanların âdetidir (ki) nerde saman bulsa orada yer. Bir vakitten sonra yemek yememek seçkinler ve ulular işidir. (10) Kendini sağlıklı tutmanın yolu budur. Beden zayıf olunca daima bu kişi güçsüz düşer. Yüce ve ulular sabah tek başına azıcık yemek yiyip ondan sonra divana oturup sultanlık işiyle meşgul olurlar. (13) Sabah namazı adet olduğu üzere tamamlandıktan sonra hem yemeği hem kâseleri (33b/1) hazır ederler. Ondan sonra yemek yerler. Ama ola ki yemek yerken acele etmemeli ve yavaş yemeli. Yemek yerde hazır olduğunda insanlar konuşup sohbet etmeli ki İslam'ın şartıdır. Lakin başını aşağı eğip konuşmalı, insanın yüzüne ve yemeğine bakıp konuşmamalı.

Şöyle duymuştum ki Padişah Sahip Abbâd kendi maiyetiyle yemek (5) yiyip oturmuştu. Biri bir lokma yemeği ağzına götürdüğünde Sahip Abbâd lokmada o kişinin farkında olmadığı bir kıl olduğunu gördü. Sahip Abbâd dedi: “Ey falanca lokmadaki kılı alıp atın.” O kişi lokmayı kasesine döndürüp koydu. Kalkıp gitmeye davrandı. Sahip Abbâd sordu: “Ey falanca, benim ev sahipliğimden (memnun olmayıp) niçin (yemeği) yarım bırakıp kalktınız? O kişi dedi: “Elime aldığım lokmadaki kılı gören kişinin yemeğini (10) yemek mekruhtur.” Bu sözden Sahip Abbâd utandı.

Ey oğul, sen önce kendinle ilgilenip yemek yemeye hazır olup otur. Ondan sonra yemek getirilmesini emret. Büyüklerin usulü iki türlü olur. Bazıları önce yemeği

kendilerine koyarlar. Sonra hazır (bulunan) insanlara koyarlar. Bazıları da önce insanlara koydururlar, sonra kendilerine (34a/1) koyarlar. Bu hepsinden yeğ (bir) adettir ve cömertliğin yoludur. İlk usul seyyitler ve hocaların usulüdür. Yemek verilince acele edilip sofranın kaldırılmamasını emret; zira herkesin kursağı bir olmaz. Yemek bittiğinde hepsi doyup meclisten kalksınlar, böylelikle tıka basa toklukta bir (5) olurlar. Eğer senin önünde yemek olsa yerken zinhar yüzünü ekşitme. Yani yüzünü buruşturup yemek yemeyesin. Yemek vaktinde orada hazır bulunan insanlarla tartışmayasın, adet edinilecek iş değildir. Bu sözü yine (başka) bir bölümde de söyleyeceğiz. Yemek yemenin düzenini bildikten sonra, şarap içmenin usulünü anlayasın.

On Birinci Bölüm: Şarap içmek (10) hakkında.

Ey oğul, bil, şarap içmenin sözü (hakkında) konuşuyorum. Şarap iç demiyorum, içme de demiyorum. Çünkü gençler başkasının sözüyle yapacakları işlerden dönmezler, bana da çok söylediler şarap içme (diye), ben işitmedim. Elli yıldan sonra Allah Teala'nın (34b/1) rahmeti beni tövbeyle müşerref etti. Ama (sen) içmesen iki âlemin yararı sanadır. Allah Teala'nın hoşnutluğuyla müşerref olursun. Halkın kınamasından kurtulursun. Akılsızlarla aynı mecliste bulunmaktan kurtulursun. Salah işler çok artar. Lakin gençsin, bilirim ki kötü arkadaşlar seni (5) bırakmazlar, içirirler. Şöyle söylemişlerdir: *El-vahdetu hayrun min mecâlisü's-sevâd*. Yani yalnızlık kötü (arkadaşlar)ın meclisinden yeğdir. Şarap içersen gönlünü tövbede tut. Allah Teala'dan tövbe için yardım dile. Bu kötü amelinden daima pişman ol. Ola ki Allah (s.v.t.) kendi fazilet keremiyle sana bozulmaz tövbe nasip eder.

Şarap içsen (10) onu ne usulde içmek gerektiğini bil. Usulünü bilmeyince zehirdir. Bilince hakikatin inci gibi ilacıdır. Hâlihazırda yenilen ve içilen yemek ve içkilerin hepsi haddinden fazla içilip yenilince daima zehirdir. **Beyit:**

İlaç da olsa, olur zehir

İçince ölçüsünden fazla

Ola ki (35a/1) yemek yerken üç kez susarsın, su içmeden şarap içmemelisin. Susamazsan üç saat bekle. Ondan sonra iç; çünkü her ne kadar mide kuvvetli olsa (da) tam yedi saatte (dışarı) atar. Üç saatte sindirir, yine üç saatte yemeğin kuvvetini alır ve (kuvvet) ciğere (5) gider. Ciğer bütün uzuvlara pay eder. Bir saatten sonra kalan fazlayı

(ortaya) çıkarır. (Bunun) sekizinci saatte dahil olması gerekir. Her mide eğer böyle olmasa ona mide demezler, kabak derler. Şüphesiz bu cihetten söylemişim ki üç saat geçtikten sonra şarap içmeli, yemeğin tamamından nasiplenmeli.

Bil ki şarap içen içki tutkunlarının üç kuralı vardır. Onu burada (10) (kitabın) sayfa(lar)ına yazmak icap etti. Biri o ki *selâse gassâle* derler. (İkinciye) *hamse* yahut *zamme* derler. Üçüncüyü *seb'a-i nâime* (diye) adlandırırlar. *Selâse gassâle* odur ki şarap içen rintler şarap meclisini kurarlar. Önce üç kadeh içerler. Bu üç kadehe *selâse gassâle* demek, arındırıp temizleyici demektir. Üç kadeh şarap gönlü kötü his(lerden) (ve) (35b/1) azaptan arındırıp kederi neşeye çevirir. Gönül kederden ırak ve zihin şarap neşesiyle hoş olduğunda (şarabın) iştihasının dağdağasıyla temkin kitabı (elden gidip) yiyecek(ler) ve neşenin gereği şuh (bir) kahkaha hatıra gelince, gönlün istediği gibi yenip içilir. Sonra sıra *hamse-i hâzıme*ye gelir. (Bu) beş kadeh şarap(tır) (5) ki yenenin hazmına ilaç ve yakut macunu gibi fayda sağlar. Sonra (sıra) *seb'a-ı nâime*ye gelir. Bu yedi kadehtir. Şarap içenler, kendini bilmezlik derecesi, şuarsuzluk ve iradeyi kaybetme tekkesine intisap eder.

Şarap içmenin bu üç hâlimden haber vermek için müellif (şöyle) söylemektedir: “Şarap içince *selâse gassâle*ye akşam namazından (sonra) başla. Beşinci (kadeh) yedinciye ulaşır sarhoşluk (10) irade elden gidecek (kadar) olunca gecenin karanlığı (artıp) insanların izdihamı azalır. İnsanlar senin sarhoşluğunu görmez.” Sarhoşlukta kötü huyluluk etmemek iyidir. Sarhoşluktaki kötü huyluluğa hiçbir zümre iyi dememiştir.

Bağ ve ovalarda şarap içmeye başlama. Şarap içince sarhoşluğa (36a/1) düşecek vakitte evine dön. Sarhoşluğu evinde yaşa; çünkü dört duvarın gölgesi ağaç gölgesinden yeğdir, insan kendi evinde kendi ülkesindeki padişah gibidir. Çölde kırdan insan gurbettedir. Açık ve malumdur ki gurbetteki ve seferî (olan kimsenin) gücü neye (5) yetebilir?

Daima şarap içmekten sakın. İçince de iki üç kadehte dur. Tokluk üstüne sarhoş oluncaya kadar içmekten sakın. Tokluk, sarhoşluk, tokluk yemek üzre yemekten olmasın. Tokluk sonra yenen yemekten olsun. Mesela sarhoşluk son kadehle olur. (O içmekte) yemekle şarap (10) denk gelmesin, (böylece) her ikisinin zararından sakın(ırsın). Daima sarhoş olmamaya çalış. Sarhoşluktan iki durum ortaya çıkar: Birinci hastalık, ikinci delilik.

Şüphesiz biliyorum ki benim nasihatimi duymazsın. Gücün yettiğinde sabah kalkıp içmeyi adet (36b/1) edinmemeye çalış; çünkü hakîmler sabah içmeyi uygun bulmamış, makbul saymamışlardır. İlk kötülüğü sabah namazını kaçırmaktır. Yine gündüz (içilenin) ağırlığı baştan gitmeden gönül ağırlığı ona katılır. Onun sonu melankoliye yakalanmaya varır. Yine insanlar uykudayken (5) sen uyanık olursun. İnsanlar uyanıkken ister istemez sana uykuda olmak icap eder. Bütün gün uyumayıp gece (de) uyanık olunca ertesi gün bütün bedeninin hasta ve rahatsız olur.

Sabah içince genellikle kötü huyluluk ve gevezelik peyda olur. Yahut (sonra) ondan pişman olunacak bir şey yapılır veya gereksiz bir şeye para harcanır. Ama arada (10) nadiren sabah içilse revadır. Ancak adet edinmemelisin. Her ne kadar şarap içmeye düşkün olsan da güzel alışkanlık değildir.

Cuma gecesi, cuma günü de hürmet gösterip içmezsen bir hafta insanların dili bağlanır, öteki dünya için sevap hasıl olur, bu dünyada (da) nimet (ve) fayda sağlar. (O şekilde) ele geçen nimeti (37a/1) elde tutasın.

Ey Allah'ım, (kadın erkek) bütün müminlere ve (sana) teslim olmuşlara keramet ve hidayet edip bozulmaz tövbe bağışla. *Be-fazlike ve keremüke be-rahmetike yâ erhame'r-râhimîn ve salla'l-lahi alâ hayru halaka Muhammedin ve âlihi ve âshâbihi ecma'in.*

On İkinci Bölüm: Misafir olmak misafir ağırlamak hakkında.

Ey oğul, bil, (5) yabancı misafiri her gün ağırlama; çünkü her gün misafirin hakkına yakışır (şekilde) misafirperverliğe layık olamazsın. Her ay kaç defa misafir ağırlaman gerektiğine bak, beş kez ağırlamak yerine bir kez ağırla. Beş kerede olacak masrafı bir defa yap, (böylece) senin misafirperverliğin kusurdan uzak olur ve sende kusur arayanların dili kısılır.

Misafirler senin evine geldiklerinde (10) her birini kendi layığına göre karşıla, her birine kendi hâline uygun ikram, yakınlık göster. Ebû Şekûr-ı Belhî söylediği gibi, **şiiir:**

Ey dost, misafir sana dost olunca

Ona ev sahipliğini yap düzgünce

Meyve vaktiyse yemek yemeden önce taze meyve getir. Ondan sonra bir saat bekle. (37b/1) Sonra yemek getir, (ama) misafirler otur demeden sen oraya oturma. (Bunu) şeref say, de ki “Ben hizmetinizde bulunayım, siz yemeye başlayın”. Otur, diye tekrar ettiklerinde otur, onlarla yemek ye. Lakin herkesten sonra otur. Eğer misafir büyüklerdense oturmamak (5) yeğdir.

Sürekli (şöyle şeyler) deme: “İyice yiyin için, hiçbir şey yemediniz”, “Benden çekinmeyin”, “Ben sizi uygun (şekilde) ağırlayamadım, o yüzden yine (gelin) ağırlayayım”. Böyle sözler himmet ehlinin sözü değildir. Bu sözler nice yılda (bir) misafir ağırlayan kişilerin sözüdür. Böyle sözlerden misafirler çekinip doyuncaya kadar yemezler. Senin misafirperverliğinden doymadan (10) (kalkıp) gitseler layık olmaz.

Gilan şehrinin âdeti bana çok hoş geldi. Misafir çağırıp ağırladıklarında önce testilerde su getirip koyarlar. Ev sahibinin hizmetkârlarından uzakça (bir yerde) kadeh getirip almak (için) bekleyen biri haricinde kimse orada durmaz. Böylece bütün misafirler kendi arzusunca içip yerler. (38a/1) El yıkadıktan sonra gül suyu (ve) misk getirilip sürünülmeli. Misafirin hizmetkârları ve köleleri iyi karşılanmalı, çünkü iyi adla anılmak onlarıdır. Güzel sesli hafızları ve musiki üstatlarını hazır et. Misafirin önüne şarap getireceksen iyisini bulup getir. (5) Misafirler sabahtan akşama kadar yemek yemezler. Şarabın, dinletinin hoş olması gerekir. Misafirperverlikte yiyip içmede kusur olunca dinletinin hoşluğu belli olmaz.

Diğer (bir husus): Şarap içmek günahtır. Günah işlediysen tatsız günah işleme, bu dünyada içilen şarabın kadehi en azından kıyamette yenecek dayağa değsin. İçtiğin şarabın iyisini (10) iç. Dinlediğin müziğin iyisini dinle. Haram (bir) şey yapınca insanlara iyilik et. Öteki dünyada günahkârsın, bari bu dünyada insanlar arasında kusurlu ve kötü şöhretli olmayasın.

Her ne söylediysem yapasın. Misafir üzerinde senin hiç hakkın yoktur; ama sende misafirin çok hakkı var. (38b/1) Öyle ki şöyle rivayet etmişlerdir: Şah Mukle’nin bir oğlu vardı. Mansur Temimî’nin oğlu, Nasra denen vezire Basra’nın hâkimliğini verdi. Bir yıldan sonra getirtip hesap sordu. Nasra çok zengin biriydi. Halifenin gönlünde (ise) tamah vardı. Hesaplaştılar. Çok mal toplandı. Padişah (5) Mukle’nin oğlu dedi: “Bu malı ver, yoksa (seni) zindana atarım”. Nasra dedi: “Ey hoca, benim malım çoktur. Ama şimdi hazır değildir. Bana bir ay izin ver. Bu kadarcık mal için

zindana düşmem layık olmaz.” Padişah Mukle’nin oğlu doğru söylediğini bildi. Bu kadar malı vermek Nasra’ya zor gelmez. (Şöyle dedi:) “Bu malı vermeden dönüp kendi yurduna gitmene halifeden ferman yoktur. Bu malı verene kadar benim evimde (10) oturup bana misafir ol”. Nasra “Fermanınızdan çıkmam.” deyip bir ay Mukle’nin evinde hapis kaldı.

Tesadüfen Ramazan ayı olduğundan Mukle “Nasra’yı çağırın, her gece orucunu benimle açsın” dedi. Nasra bir ay (boyunca) orucunu Mukle’yle beraber açtı. Bir vakit (sonra) bayram geldi. Nice gün geçti, Mukle “O mallar gecikti. Bu işin tedbiri nedir?” (39a/1) (demesi için) birini yolladı. Nasra “Ben bu malı verdim” dedi. Mukle “Bu malı kime verdin?” dedi. Nasra “Sana verdim” dedi. Mukle bu söze şaşıtı. Nasra’yı çağırıp “Ey hoca, bana o malları ne zaman verdiniz?” dedi. Nasra “Elbette size nakit altın vermedim, ancak bu Ramazan ayı (5) içinde sizin ekmeğinizi yedim, bir ay sizin misafiriniz (olarak) oruç açtım. Şimdi bayram geldi, misafirin hakkı böyle mi olur ki benden altın istiyorsunuz?” Bu söze Mukle’nin oğlu güldü ve dedi: “Berat al ve git. Bir aylık misafirlik hakkının karşılığını sana verdim. Ben senin için bu malı halifeye verip ödeyeceğim.” Kıssadan hisse Nasra bu sebeple zarardan kurtuldu.

Ey oğul, (10) şüphesiz misafirin minnetini bil, misafire güler yüzlü ol. Şarabı az iç, misafirin huzurunda sarhoş olma. Herkesin sarhoş olduğunu anladığında kendini sarhoş göster. Dostlarını iyi huylu (olarak) an. Boş yere gülme. Boş yere gülmek (39b/1) deliliğin ikinci türüdür; az gülmek siyasetin ikinci türüdür. Misafir eve dönmeyi isteyince bir kez, iki kez tevazu ile “Burada kalsanız, bu gece hizmetinizde olayım” de. Eğer kabul etmezse, daha fazla ısrar etme. Şefkat ve muhabbetle izin ver.

Hizmetkârlarının (5) birinden biri misafir huzurunda kabahat işleseler öfkelenme. “Bu işin fena, şu işin güzel” diye söyleme. Her ne kadar makbul (iş) olmasa da misafir huzurunda sabret. Misafir yüz bin kere kusur etse ve anlamsız (şeyler) söylese ona hiçbir zaman itiraz etme. Hürmet edip ağırla. Zira (şöyle) rivayet etmişlerdir, hikâye:

Bir zaman Halife Mu’tasım, Anadolu padişahıydı. Bir suçlunun başının vurulmasını emretti. (10) Suçlu dedi: “(Ey) halife, Allah ve Allah’ın resulünün hakkı için beni bir bardak suyla misafir et, susadım. Ondan sonra ne buyursan ferman senindir.” Halife ant içip ona su verdi. Suçlu suyu içti ve Arapça şu duayı okudu:

“*Kessera 'l-lahu hayreke*¹⁵³. Ey emir, misafiri öldürmek vacipse ferman (40a/1) buyur, öldürsünler. Eğer değilse, affet, senin huzurunda tövbe edeyim.” Halife dedi: “Doğru dedin, misafirin hakkı büyüktür. Seni affettim. Tövbe et, bundan sonra bu suçu işleme.” O kişi tövbe etti. Halife onu azat etti.

Ey oğul, bil ki misafirin hakkını (ödemek) vaciptir; ama bir misafir olsun, misafirliğe, “Misafir (5) hakkını yerine getireyim” demeye değsin. Misafirim, deyip ağırlamaya ikram göstermeye uygun olsun. Öyle ki her tanıdık olmayan, kimsesiz (kişiyi) evine alıp getirme. Bu misafirperverlik tevazu ve ikramını hangi kimseye göstermeli, hangi kimseye göstermemeli, bilmek gerek.

Misafir olunca, büyüklükten ve azametden eksik kimsenin misafirliğine varma. Misafirliğe gidersen çok aç gitme, (10) çok tok da gitme. Hiçbir şey yemezsen ev sahibi alınır, çok yiyince (de) obur (diye) şöhret bulmak fenadır. Misafirliğe gidince kendi yerin (diye belleyeceğin) bir yere otur. Gittiğin ev tanıdığının evi olsa, o eve aşinalığın olsa, yemek yemek, (40b/1) içki içmek (vakti) gelince yemek ve şarap için herkese iş buyurma. Ev sahibinin hizmetkârlarına “Ey falanca, bu tabağı buradan alıp oraya koy” veya “Bu işi yap” deme, (öyle) deyip istenmeyen misafir olma.

İnsanların kadehine ortak olma. Hizmetkârlarına (içinde yemek olan) mendil verme. Sarhoş(luktan) harap (hâle) gelme. Meclisten (5) öyle kalk ki yolda giderken sarhoşluğun eseri sende gözükmesin. Öyle olmalı ki senin yüzün insanların yüzünden farklı olmasın. Sarhoşluğu evinde tamamlama.

Bir kadeh şarap içtiğinde senden küçükler yüz kusur etse, her ne kadar edep vermek lazım gelse, kimseye edep verme. İnsan(lar) onu edep yerine saymazlar, kötü huyluluğa yorarlar. Her ne yaparsan, içki içmiyorken (10) ve ayıkken yap, (böylece) bilirler ki bu iş kastendir, (sonra) kötü huylu demezler. Sarhoş olunca her işi kötü huyluluktan bilirler. Söylendiği gibi: *El-cünûnu fûnûn*¹⁵⁴. Yani delilik çeşit çeşit olur. Sarhoşluk deliliğin bir çeşididir.

Sarhoşlukta çok konuşmak da kötü huyluluktandır, (yine) elle çok alkış (41a/1) tutmak, el çırpma, ayağını yere çok vurma (gibi) gereksiz şeyler yapmak ayıkken kötü huyluluktan sayılır. Şimdi ben bu türden her şeyi sarhoşluk deliliğidir (sözüne

¹⁵³ “Allah hayrını arttırsın.”

¹⁵⁴ “Delilik çeşit çeşittir.”

uygun) saydım. O zaman harap (hâlde) sarhoşken yabancı insanlar arasına zinhar gitme; ancak ailenin ve hizmetkârlarının yanına git.

On (5) Üçüncü Bölüm: Tavla, satranç oynamak hakkında.

Ey oğul, bil, Arap diliyle söylemişlerdir: *El-mizâhu mukaddimetü's-şerr*¹⁵⁵. Yani şaka ve latife kötü amellerin başıdır. Özellikle soğuk ve hoş olmayan şaka yapmaktan gücün olduğunca sakın. Şaka yaparsan da sarhoşken yapma; çünkü kötülüğü daha fazla meydana çıkar. Şakanın aşırısı kötüdür. Hoş ve makul (10) olmayan şaka, latifeden, sarhoşluk(ta olsun) ayıkken (olsun), tavla satranç oynarken çekin. Sakın, çünkü her iki durumda (da) (şakaya maruz kalan ve yapanın) ikisi (de) utanır. Şakayı kaldırmazlar.

Tavla satranç oynamayı alışkanlık edinme. Oynarsan (bir işle) vazifelendirildiğinde oynama. Para koyup oynama, ama kuş verip almak ve (41b/1) misafir ağırlamak için oyna. Şüphesiz para, altın gümüşle oynamak kumardır ve kumar oynamak haramdır. Eğer iyi oynuyorsan da kumarbazlıkla meşhur kimselerle oynama, çünkü sen de kumarbazlıkla ünlenirsin.

Kendinden büyük biriyle oynarsan (5) zarı önce sen atma, o atsın. Sarhoşlar, kötü huylular ve hımbıl kimselerle oynama, (sonra) araya düşmanlık girmesin. Zarı için rakiple tartışma. Altı attın yahut bir attın diye yemin etme. Sen doğru söylesen de yalan söyledi diyecektir.

Bütün kötülüğün ve kötü huyluluğun başı şaka latifedir. Şaka latife etmek ayıp ve günahsa şaka latifeden (10) sakın. Mesela Hazreti Peygamber (a.s.) de şaka yapardı. Rivayette anlatılmıştır ki Hazreti Ayşe'nin (r.a.) hizmetkârlarından bir yaşlı kadın vardı. Bir gün Peygambere (a.s.) sordu ki “Ya Resulullah benim yüzüm (42a/1) cennetliklerin yüzüne mi benziyor yoksa cehennemliklerin yüzüne mi benziyor? Hazreti Peygamber (a.s.) dedi ki “Hiçbir yaşlı kadın cennete girmeyecektir.” O kadın incinip çok ağladı. Hazreti Peygamber (a.s.) dedi: “Çok ağlama. Benim sözümde yanlış yoktur. Ben (5) doğru söylüyorum, hiçbir yaşlı kadın cennete girmeyecektir. Ondandır ki kıyamet günü bütün insanlar mezarlarından genç (olarak) kalkacaktır.” Bu sözü duyunca yaşlı kadının gönlü ferahladı.

¹⁵⁵ “Mizah, şerrin başıdır.”

Bil ki şaka latife etmek revadır. Ama haddini aşan ve makul olmayan (şaka) yapmak reva değildir. Makul olmayan şaka yaparsan kendinden küçüğe yapma, (böylece) kendinin büyüklüğü ve makamı (10) onun cevabıyla zarar görmesin. İster istemez yapmak ve söylemek lazım düşse kendi himmetini gözetip söyle, (böylece) onlar cevap verince ayıp olmasın, kötü (bir durum ortaya çıkmasın). Ettiğin her şaka ve latifeyi yumuşak ve makul (şekle) sokup söyle. Her ne kadar şaka akla aykırı olsa da makul olmayan (şaka) yapmaktan sakın. Şüphesiz şaka latife insanın kıymet (42b/1) ve itibarını düşürür. Her ne söyleden onu iştirsin. Senden insanlara ne gittiğini gözlemle.

Kimseyle tartışıp çekişme ki çekişmek büyüklerin işi değildir. Belki kadınların ve küçük çocukların işidir. Şüphesiz biriyle çekişmek denk düşüp tartışınca bildiğin ve söylemeye gücünün olduğu (şeyleri) deme. (5) Tartışma ve çekişmeyi öyle yap ki yüz yüze bakmaya imkân kalsın. Çabuk bitecek çekişmeyi uzun (sürecek) husumete çevirme. Husumeti talihsiz aşağı insanların âdeti bil. Âdetlerin (en) güzeli tevazudur, tevazu Allah'ın kula verdiği büyük nimetidir. İnsanlara haset etme. Yani birinin iyiliğine üzülme. Boş konuşma ki delilsiz “Ben erim” (demek) diyeni mertebesinden düşürür.

Ama bil (10) ki şarap içmek ve şaka latife etmek gençler işidir. Bu işleri yaparken vaktine ve ölçüsüne uygun yapmalı ki yapılsa yapılsın ve bırakılacak (olsa) bırakılsın. Aklını başına devşirip (düşünsen) şarap içmek ve şaka, latife etmek (hakkında) bahsettiğim, geçmiş (kimselerin) söylediği bir sürü söze bak.

Şimdi bildiğim kadarıyla aşk ve âşıklık (43a/1) hakkında bir dizi söz söyleyeceğim, çünkü kalbe söz geçirmek çok zordur.

On Dördüncü Bölüm: Âşıklık ve âşık olmak hakkında.

Ey oğul, bil, insan güzel olmayınca âşık olmamalıdır. Ondan dolayı ki aşkın özü güzeldir. Mizacın güzelliğinden meydana gelir. Mesela (5) söylemişlerdir: *Min eşberre âbâhü femâ zulm*¹⁵⁶. Babasına benzeyen kişi zorluk çekmez. Aşk güzeldir ki mizacın güzelliğinden çıkar. (Kişi) güzellik (cihetinden) güzel doğunca o ayıplanmaz. Görmez misin ki yaşlılardan çok gençler âşık olur. Onun için ki gençlerin mizacı daha

¹⁵⁶ “Babasına benzeyen kişi zorluk çekmez.”

güzel ve nazik olur. Yine aptal, kaba, hımbıl insan hiçbir zaman âşık olamaz. (10) Ondan dolayı ki aşk nazik ruhlara daha çok bulaşan bir hastalıktır.

Âşık olmamaya çalış. Âşık olmaktan sakın, çünkü âşık olmak, özellikle fakirken ve talihsiz zamanlarda bela (getirir) ve sıkıntılı ıştır. Talihsiz fakir her âşık yaşlandığında hiçbir zaman muradına eremez. Çünkü (43b/1) maksat paradan başka bir şeyle hasıl olmaz. Şüphesiz (o) kendi kanını kendi içip yaşayana benzer. Mesela bu manada (şöyle) söylüyorum, şiir:

Fakirliğim etti beni (sefil ve) perişan

Parasızlıktan olmadı nasip kavuşmak

Âlem şehrinde meşhurdur bu mesel

Fakire pazara gitmek (bile) vebal

Bir vakit denk düşüp (5) (de) birinin aşk (ve) muhabbeti gönlünü hoş edince, o zaman gönlünün peşinden git. (Ama) daima gönlünü aşk (ve) muhabbetle meşgul etme. Sürekli nefsinin arzusuna tabi olma. Çünkü böyle olmak akiller işi değildir. Çünkü âşık olan insanlar (ya) yâre kavuşup ıştırret kadehini tadarlar veya (âşık olmak) ayrılığın dert mihnetine değmez. Âşığa ilk lazım olan derttir. (10) Gönül derdi ve sıkıntısı her ne kadar hoş (ve) mübarek (olsa da) ayrılık (acısı) çekiyorsan daima azaptasıdır. Kavuşup maşukun senin hâlimden haberdar olunca da iş(lerin)den kalırsın. Maşukun hâlini vaziyetini görünce onu kavuşma saymazsın. Kavuştuktan sonra (araya) ayrılık girse o ayrılık kavuşmadan (44a/1) beterdir. Maşukun melek de olsa hiçbir zaman insanların ayıplamasından uzak olamazsın ki dünya halkına âdet böyledir. Kudretin olduğunca kendini önle, âşık olmaktan sakın, (ama) akil filozoflardan başka kimse aşktan sakınamamıştır. Çünkü mümkün değildir.

(5) Görerek bir kişiye âşık olunur. Önce göz görür, ondan sonra gönül beğenir. Gönül beğendiğinde tabiat (da) ona meyleder. O zaman (gönül) görüşme (düşüncesiyle seni) sıkıştırır. Nefsinin arzusuna uyup gönlü (de) ona tabi edersen bir daha görmenin tedbirini almak icap eder. Görmek iki kereye ulaşınca tabiatın meyli artar. Gönlün arzusu galip gelir. Üçüncü (kez) (10) görmek nasip olunca konuşmak araya girer. Ne zaman bir söz söyleyen o (da) cevap verse (artık) mekik dokumaya benzer, bütün akıl idrakin ona bağlanır ve de işler kalır. Ondan her ne kadar kendini sakınsan (da)

kurtulamazsın ki o zaman işin elden çıktığı zamandır. Günden güne aşk artar. (44b/1)
O zaman ister istemez gönle tabi olmak gerekir.

İlk günlerde kendini koru, gönül sıkıştırınca gönlünü aklına emanet et, (böylece) senin huzurunda onun adını anmasın. Sen gönlünü yine (başka) bir şeyle meşgul et. Nefsinin arzusunu bırakıp şehveti def et. Gözünü (5) onun güzel yüzünden ayır. Yani bakma. Gönül derdi her ne derece olsa (da) bir haftadan (sonra) artmaz. Lakin böyle olmak ve yapmak akil ve bilge olmayan herkesin elinden gelmez.

Aşk mihnet dert hastalıklarından ayrılık hastalığı (hakkında) bilge Muhammed Zekeriya *Kânûn* denen kitabında bu hastalığın sebebini ve ilacını zikretmiştir. Mesela daima oruç tutmak, ağır yük taşımak, uzun seyahate (10) çıkmak, sürekli bedeni meşakkat (ve) sıkıntıda tutmak, çok cima etmek ve yine buna benzer şeylerle şifadan haber vermektedirler.

Bir kişiyi dost edinip onu görmeye tabi olsan, huzurunda hizmete razı olsan, o zaman öyle aşk revadır. Şeyh Ebu Sait Ebu'l-Hayr (r.h.) söylemiştir: “İnsanoğlunun (45a/1) dört şeyden çaresi olmaz. Önce helal lokma. İkinci hâlden anlayan dostlar. Üçüncü virane de olsa oturmaya yer. Dördüncü sevgili (de olabilecek şekilde) yakın hizmetkâr. Herkes kendi yaş ve durumuna bakıp helali aramak durumundadır.” Ama dostluk başka aşk başkadır. Aşk (5) (ve) sevdada insana mutluluk az denk gelir. Mesela (kitabın) müellifi söylüyor, şiir:

Ey sevgili, aşkın ateşi bana (gelir) hoş

Harman yakıcı ateşi yine (de) sayar dost

Bil ki insan dostlukta daima mutludur. Ama âşık olunca daima dert mihnetle gün geçirir. Gençken âşık olunca mazursun, herkes (hâlini) bilip genç yigittir diye mazur tutar. Yaşlılıkta âşık olmamaya (10) çalış, özrü olmaz. Halk tabakasından olunca (da âşık olmak) tamamen kolaydır. Ama padişah olunca zinhar âşık olmayı (düşünme) ve görünürde gönlünü bağlama, çünkü padişahlara aşk âşık olmak işi zordur.

Şöyle duymuşum ki babam Şemsü'l-Me'âlî huzurunda rivayet etmişlerdir. (45b/1) Buharalı bir tüccarın güzel yüzlü hoş görünümlü (bir) kölesi var(mış). Fiyatı iki bin eşrefî (altınıdır). Ahmet Sait emir(in)e birini yollayıp o köleyi satın alıp getirsinler (diye) bildirdi. Emir “Kendin git” dedi. Ahmet Sait Buhara'ya geldi, köle tüccarına ferman buyurdu. O köleyi hazır edince Ahmet Sait bin iki yüz eşrefîye (5)

alıp Gürgan Őhrine emirin huzuruna geldi. Emir o köleyi gördü, beğendi. O köleye sarık giydirdi.

Nice zaman geçti, emir bir gün elini yıkarken köle sarığın kenarını tutup verdi. Emir elini uzatıp alınca bir zaman köleye baktı, emirin gözüne hoş göründü. (Emirin gençlik) zamanı geçmiŐti. Veziri Ebu'l-Abbâs'a dedi: "Ben bu köleyi azat ettim ve filan (10) ovayı ona bahŐettim. Ferman, mühür hazırlayıp ver ve Şehirden bir fakirin kızını ona alıp ver, evinde otursun, sakalı çıkıncaya kadar evinden dışarı çıkmasın." Vezir dedi: "Fermanınız neyse öyle yapayım. Ama padişahlık gereğince ben kulunuza bu işten maksadınız nedir aıklasınız." Emir dedi: "Bu günde benim durumum (46a/1) böyle olsa, yani âşık olsam padişahın yetmiş yaşında âşık olması yakışık almaz. Bana yetmiş yıldan sonra *yüce* Allah'ın kullarının hâlini hoş tutmaya çabalamak, halkı huzur (içinde) tutmak, askerın hâlınden haberdar olmak, yurt için iyi yöneticilik yapmak lazımdır. (5) Bu bütün işleri benim yapmam gerekir. AŞk (oyunu) oynamakla meşgul olsam *yüce* Allah'ın dergâhında özür bulmaya dilim varmaz. Ama gençler her ne yapsa (yaptıklarından) mazurdur. Lakin genç de olsa aşk açık etmemek yeğdir. Siyaset yolu ve yönetim âdetini korumak yeğdir."

Hikâye: Sultan Mesut'un on kulu vardı. Hepsi (10) (padişahın) has camedarıydı. Bunlar arasında bir oğlan vardı. Ona NŐtekin derdiler. Mesut onu çok dost tutardı. Ne kadar yıl geçtiyse hiç kimse sultan bu (on) oğlandan hangisini dost tutuyor bil(e)medi. Çünkü ne iltifatta bulunsa on oğlana birden bulunurdu. OĞlanların hepsi (46b/1) padişah beni dost tutuyor sanırdı. Ama bunların arasından padişahın maksadı o NŐtekin'di. Bu Şekilde beş yıl geçti. Bir gün padişah sarhoşken dedi ki: "*Ensârullah*¹⁵⁷ Hazreti Mahmut huzurunda sevgi ve teveccühü (sebebiyle) Ayaz'a (ihsan) etmişti, bugün o yolda NŐtekin'e ferman götürün, kabul etsin." (5) Ondan sonra anlaŐılıp bilindi ki padişahın o oğullardan maksadı NŐtekin'miş.

Şimdi ey oğul, her ne kadar ben sana bu kıssaları beyan etsem (de) bu durumlar senin başına gelse benim szmle hareket etmeyeceğini bilirim. Ben bizzat kendi başıma geleni beyan ettim. Beyit:

Her bir insan ki canlı ve söz söyler ola

Belki de Azra ve (10) Vâmık gibi ola

¹⁵⁷ "Allah'ın dostu."

Böyle olmazsa münafık ola

İnsan olmaz eğer o âşık olmasa

Her ne kadar sana dediysem (de) sen buna (bakıp) hareket etme. Çalış çabala uğraş ki âşık olmayasın. Şüphesiz eğer bir kişiyi dost tutsan dostluğa değer (biri) olsun. Maşukun (47a/1) Platon gibi akıllı olması gerekmez. Ama ola ki azıcık akıl (ve) idraki olsun. Bilirim ki Yusuf ibn-i Yakup (a.s.) gibi de olmaz. (Ama öyle olsun ki) muhabbetin lezzeti ve tadını (onun) gönlünde bulup bilesin, insanların dilinden kınama gelmesin, mazur görülsün. Çünkü insanlar birbirine eksik bulmadan durmaz. (5) Mesela bir kişi yine (başka) bir kişiye “Hiç kusurun (ayıbın) var mı?” diye sordu. O “Yok” dedi. Yine (öbürü) dedi: “Senin kusurunu arayan var mı?” “Çok vardır.” Dedi ki: “Eğer böyleyse bil ki bütün insanlardan sen daha kusurlusun”.

Diğer (bir mesele:) Eğer birine misafirliğe gitsen maşukunu beraberinde alıp gitmeyesin. Alıp gittiysen yabancıların huzurunda onunla çok meşgul olma. (10) Ona gönül bağlama, çünkü yabancılar uygun görmez. Herkesin gözüne sana görüldüğü gibi güzel görünmesini isteme. Mesela şair söylemiştir, şiir:

İnsanlar arasında cilve edince hâlim (dillere) nasıl geçer?

(Bilmem) ben âşığının gözüne görüldüğün gibi görün(ür müsün) ele

Çünkü senin gözüne herkesten daha güzel görünmesi (47b/1) uygundur. Ama yabancıların gözüne çirkin görünmesi yeğdir. Ayrıca her zaman ona meyve verme. Her zaman huzuruna çağırma. Onun kulağına gizli söz söyleme. (Şimdi) sana faydadan zarardan ve nefis arzusundan bahsedeceğim ki insanlar o hâli bilince hoş olmaz.

On (5) Beşinci Bölüm: Cima etmek hakkında.

Ey oğul, herkesle cima etme. Çünkü senden çıkan meni, bir insanın canının tohumudur, o ziyan olmasın. Eğer cima etsen de bari sarhoşken etmeyesin, çok zararlıdır. Ama humar vaktinde çok faydalıdır. (Haremindeki) kadınlar ne kadar çok olsa (da) kendi meylini (10) bir usulde tut. Her birinden pay alasın. (Sonra) birinden biri (diğerini) düşman saymasın. Çok cima etmek zararlı olduğundan, ne zaman cima edecek olan iştiha gelince et. Zorla yapma, çok zararlıdır.

Cima etmek ister arzuyla olsun ister arzusuz olsun, kara kışta ve (48a/1) temmuz (sıcığında), yani çok soğuk ve çok sıcakta, bu iki zamanda cima etmek çok

zararlıdır. Özellikle yaşlıların katiyen sakınması gerekir. Cima etmek için bütün vakitlerden bahar zamanı uygundur, hava mutedil (olup) denizlerin suyu günden güne artarak dünyanın hoşluğunun yüz gösterdiği (5) vakittir. Şüphesiz yaşlı insanın eşi genç olunca onun etkisiyle suret âleminden olan yaşlı insanın bedeni de oldukça kuvvetlenir, karar bulur. Yazın kan artar ve meni erkeğin sırtında (birikip) cimaya muhtaç (olup) işrete eğlenceye ihtiyaç duyar. Şüphesiz arzu çok olduğu vakitte cimanın zararı daha azdır.

Diğer (bir mesele:) Kan (10) aldırma da böyledir. Gücün yettiğince çok soğuk ve çok sıcakta, bu iki vakitte kan aldirmaktan sakın. Kanın çok olduğunu anlarsan şeriata uygun (şekilde) uygun yemekle kana sükûn ver, yazın ve kışın mevsime uymayacak (bir) şey yeme, çok zararlıdır.

Bu (konuda) sözü kısa tuttuk, (48b/1) zira bundan fazla söz demek gerekmiyordu, *vallahu a'lem bi's-savâb*¹⁵⁸.

On Altıncı Bölüm: Hamama gitmek hakkında.

Ey oğul, ne zaman hamama gitsen karnın tok gitme, zararlıdır. Hamamda cima etme. Bilhassa sıcaklıkta cima etme. Bilge Muhammed Zekeriya (şöyle) der: “Şaşarım o kişiye ki karnı tok (5) hamamda cima edip ansızın ölmesin”. Ama hamam bedeni güzelce dengeye sokar, mizacı iyice sarar. Hamamın (güzel) niteliklerini beyan etmek lazım: Büyükler hikmetle (pek çok) yapı inşa etmişlerdir, ama bunca güzelliğiyle hamamdan faydalı yapı inşa etmemişlerdir.

İki günde veya üç günde bir defa hamama gir, her gün girme. Sinirlerini gevşetir. (Sonra) mizacın her gün hamama (gitmeye) alışır, eğer hamama bir gün girmesen (10) bedenin (ve) uzuvların gevşer. Elbette öyle yapmalı ki iki günde veya üç günde bir kez hamama gidesin, (böylece) bedenine fayda sağlasın. İnsanlar da seni hakir görmeyip süslenip (püslendiğine) yormasın.

Hamama gidince önce soğukluğa girip orada dur, soğuğun tesiriyle (49a/1) mizacına lezzet değsin. Ondan sonra orta karar sıcaklıktaki (bir) odaya girip orada da bekle, mizacın onun havasından pay alsın. Ondan sonra sıcaklığa girip bir saat otur, başını orada yıka. Sıcaklıkta çok oturma. Çok fazla sıcak fazla soğuk su kullanma. Suyu (5) orta hâlde tutup kullan. Sıcaklık boşsa (bunu) büyük ganimet say. Hamamdan

¹⁵⁸ “Allah en doğrusunu bilir.”

çıkıldığında saçını iyi kurut. Ondan sonra dışarı çık ki o saçla birine rastlamak, büyükler huzuruna gitmek edepsizliktir.

Hamamın fayda ve zararını beyan ettim. Ama hamamda su içmek ve yemek yemekten sakın, (bunlar) çok zararlıdır ve (10) (vücudunun) su toplamasına (neden olur). Eğer sarhoşsan zararı yoktur.

On Yedinci Bölüm: Uyumak hakkında.

Ey oğul, Anadolu'nun arifleri her ne zaman hamama girip çıksalar camekanda bir saat yatıp uyuyup ondan (sonra) çıkarlar. Lakin başka gruplarda bu âdet yoktur. (49b/1) Arifler uykuya *mevtü'l-asgar* demişlerdir. Yani küçük ölüm demektir. Çünkü uyuyan insan dünya işini bilmez, ancak nefes alıp (verip) uyumaktadır.

Çok uyumak iyi değildir. Bedeni ağırlaştırır, mizacı bozar, yüz rengini değiştirir. Yüzün rengini değiştiren altı (5) durumdur: Önce aniden mutlu olmak. İkinci ansızın dertlenmek. Üçüncü öfke. Dördüncü uyumak. Beşinci sarhoşluk. Altıncı yaşlılıktır, insan yaşlanınca kendi hâinden başka (bir hâle girip) başka (bir) tür olur.

İnsan uyuyunca ölü hükmündedir. Mesela ölüye kalem tutulmaz, uyuyana da kalem tutulmaz. Yani yaptığı iş ve (10) dediği sözün itibarı olmaz. Mesela (kitabın) yazarı (şöyle) der:

Boyumu benim cefayla eğdin (de)

Gönlümdeki sevgini nasıl azaltayım?

Cefan (için) kalbimden seni çıkarmasam (da)

Sen uykudasın, uykuya tutmazlar kalem.

Uyku (bir yandan) zararlıdır, lakin uyumamak da çok zararlıdır. Çünkü insanoğlu (50a/1) yetmiş iki saat uyumayıp zorla uyanık kalsa aniden ölüvermek (ondan) uzak kalmaz. Ama her işin bir zamanı ve ölçüsü olur. Filozoflar söylemişlerdir ki: “Bir gün yirmi dört saattir. (Üçte) ikisinde uyanık kal, (üçte) birinde uyu. Sekiz saat Allah'a (5) (a.v.c.) ibadetle ve ev işleriyle uğraş. Sekiz saat oyun, gülmece, işret ve ruhu yenilemekle uğraş. Yine sekiz saati dinlenmekle (geçir), çünkü azaların bu on altı saatte yorulup zahmetle yapılan hareketlerden (ötürü) usanca ve yorgunluğa (duçar) oldu, dinlenmekle (eski) hâline dönsün. Halk tabakası bu yirmi dört saatin (10) yarısında uyumaktadır ve yarısında uyanık kalmaktadır. Tembeller (günün üçte)

ikisinde uyurlar. Anıp bahsettiğimiz usulle her sekiz saatte (insan) başka (bir) canlılık ve ferahlık bulur.

Diğer (bir mesele:) Bil ki Allah (s.v.t.) geceyi kul(larının) dinlenmesi için yarattı. (50b/1) Mesela (şöyle) söylemişlerdir: *Ve ce'alnâ el-leyle libâsen ve ce'alnâ en-nehâre me'âşen*¹⁵⁹. Geceyi dinlenip rahatlamak için peyda ettim ve gündüzü maişet (geçinme) için yarattım. Bil ki hakikaten insanın diriliği beden ve canladır. Beden üç niteliği kendisine almıştır. Üç (de) (5) candadır: Dirilik, hareket ve hafiflik. Üç nitelik bedendedir. (Onlar) ölmek, hareketsiz durmak, ağır olmaktır. Tenle can bir yerde olunca can kendi niteliğini gösterip bedeni esenlikte tutar ve harekete geçirir, bazen bedeni kendi nitelikleriyle (bazı) işlerden men eder, durdurur.

Beden sert ve kaba olmaya meyleder, ne zaman beden kendi niteliğini (10) gösterse ölmek, ağır olmak, durup kalmak (durumları) ortaya çıkar. Mesela evin damı çatısı bir kez yıkılıp düşünce ev içinde bulunan herkes altında kalır. Hiçbir şeyi kendi hâlinde bırakmayıp ezer. Şüphesiz beden de yıkılınca tamamıyla ruhu (51a/1) ezer. Ne kulaktan duymak gelir ne gözden görmek ne damak acı tatlıyı (bilir) ne dokunma duyusu (kalır), yani dokununca ağır ve hafif, katı ve yumuşak bilinir ve ne (de) konuşma yetisi, yani söz söyleyip konuşmak (mümkün olur). Şüphesiz her biri kendi mekânında durmaktaydı, hepsini yıkıp götürür. Hafıza, fikir, düşünme (5) kendi yerinin dışındadır. Bunları yıkıp götüremez. Mesela görmez misin, beden uyuyunca fikir ve düşünme (yetisiyle) düş görülmektedir. Hafıza onu kaydeder. Uyanınca söyler ki “Öyle gördüm, böyle gördüm”. Eğer bu ikisi de kendi yerinde olsaydı, her ikisini de tutup (götürürdü). Öyle ki ne fikir düşünme (yetisini) çalışır bırakır (10) ve ne (de) hafıza onu kaydedebilirdi. Eğer konuşma yetisi kendi yerinde durabilseydi, vücut uykuya dalamazdı ve uykuya dalınca konuşmak (mümkün olsa) uyku (diye bir şey) olmaz, rahat ve huzur olmazdı. Öyle ki bütün canlıların rahatı uykudadır. Şüphesiz Allah (s.v.t.) (51b/1) hiçbir şeyi sebepsiz yaratmadı.

Gündüz uyumaktan, zorla da olsa uzak durmak gerekir. Güç bulamazsan azıcık uyu. Gündüzü geceye çevirmek hikmetten değildir. Ama büyüklerin âdeti öyledir ki yazın günün ortasında istirahat çekilirler. Nimet (ve) rahatın usulü (5) odur ki bir saat dinlenirler. Güneş batıp hava serinleyinceye kadar gönlünün diledikleri kimseyle yalnız kalırlar. Ondandır dışarı çıkarlar.

¹⁵⁹ Nebe Sûresi, 10-11. “Ve geceyi libas (örtü) kıldık. Ve gündüzü maişet (geçim) zamanı kıldık.”

Hâsılı çabalamak gerek ömrün çoğu uyanıklıkla geçsin. Çünkü çok uyumak fenadır. Ama her ne zaman uyusan, gönlün dost tuttuğu, kendisiyle ruhun tazelendiği (10) uyanık biri huzurunda olsun. Ondan dolayı ki uyumakla ölümün derecesi birdir, ikisinde (de) (insanın) âleminden haberi olmaz. Biri diriye uyumaktadır ve biri diri değildir. (Asıl meseleye geri dönersek) şimdi, bu iki uykunun arasında bir fark olur ki birinde zaruretten acizlikten yalnız uyumaktadır, diğerinde (52a/1) böyle çaresizlik yoktur. Yalnız uyumak nasıl reva olsun? Şüphesiz ey oğul, bir cana can katan munis (kimseyle) uyumak gerek, (sonra) canlıyken uyumanın (bir) farkı olsun.

Lakin sabah kalkmayı âdet edinmeli ve güneş doğmadan önce kalkmalı, Allah'ın (t.v.t.) (5) emrini yerine getirmeli. Gün doğduktan sonra kalkan kişinin rızkı az olur. Ondan dolayı ki namaz kaçır, onun uğursuzluğu (kişinin) rızkına tesir eder. Şüphesiz sabah kalkmalı ve emri yerine getirmeli. Ondan sonra başka meşgalelerle uğraşmalı. Eğer sabah (yapacak) hiçbir iş olmasa da avlanmak da bir iştir, (avlanmak da) revadır.

On Sekizinci Bölüm: Avlanmak (10) hakkında.

Ey oğul, bil, ata binmek, avlanmak ve çevgan oynamak özellikle gençlik ve yaşlılıkta padişahların ve yöneticilerin işidir. Ama her işin ölçüsü ve usulü olur. Her gün ava gitme. Bir hafta yedi gündür. İki gün avlan, üç gün (52b/1) (Allah'a) taat ve ibadet et, iki günü (saray) işleriyle geçir.

Ata bindiğinde küçük ata binme; çünkü insan her ne kadar gösterişli ve heybetli olsa da küçük ata binince hakir görünür. Rahvan (giden) ata seferden başka vakitte binme; çünkü rahvan attaki insan ata binince kendini bırakır (5) tehlikeye düşer. Şehirdeyken ve avlanırken hızlı ve asabi ata bin, böylece onun asabiliğinden (dolayı) kendinden gafil olmazsın.

At üstünde doğru düzgün oturduğunda ayağın iki üzengiye denk bassın. Av yerinde şevkle atı mahmuzlama, boş yere atı mahmuzlamak çocuklar ve kölelerin işidir. Yırtıcı hayvanların arkasından atı koşturma, çünkü avda (10) yırtıcı hayvanlar arındayken en iyi ihtimalle az (da olsa) hata (yapmaktan) başka hiçbir şey hâsıl olmaz, hatta iki padişah avda yırtıcı hayvanlar peşinden giderken helak oldu. Biri benim babamın babası Emir Veşme ve yine biri benim amcamın oğlu Emir Şerefü'l-Me'âlî'dir.

Avlanmak gerektiğinde kendinden (53a/1) küçüklere buyur, onlar at koştursunlar, sen kendin at koşturma. Ancak padişahların huzurundaysan, o vakit ünlenmek, nam salıp şöhret bulmak için atı mahmuzlamak uygundur.

Avlanmayı (kendine) dost bilince doğan, şahin, laçın, gök doğan, pars ve köpekle (5) avlan. (Böylece) hem avlanırsın ve de tehlikeden sakınırsın, hem (de) (elde ettiğin) avın işe yarar, etini yemek, postunu giymek gibi. Doğanla avlanırsan (bu hususta) padişahlar iki türlü avlanırlar. Horasan padişahları doğanı kendi elleriyle salmazlar. Irak padişahlarının kendi elleriyle avlanması âdettir. Kendi eliyle (10) avlanmak iki şekilde revadır. Sen padişah değilsen kendi elinle, kuşla avlanmak zevkin olsa, o zaman revadır. Eğer padişahsan kendi elinle kuşla avlanmayı istesen, o zaman (da) revadır. Lakin doğanı hiçbir (zaman) bir (kereden) fazla salma, çünkü padişahlara (53b/1) bir doğanı iki kere salmak yaraşmaz. Doğanı sal, seyredip bekle, avı alır yahut almaz, (sonra) avlanan doğana hizmetçini yolla ve sen de (başka) bir doğanı al. Padişahların avlanmaktan maksadı izlemektir, yiyecek biriktirmek değildir. Padişah seninle avlanıyorsa (5) padişaha köpeği kendi eliyle yollamak yakışmaz. Köpeği kul yollamalı, kendisi (de) seyretmeli. Sakın avın arkasından at sürme. Eğer parsla avlanırsan parsa kendin bakma, zira pars terbiyecisinin işini yapmak hoş değildir. Diğer (bir mesele:) Özellikle padişah için yırtıcı hayvanları (avda) arkaya almak âkiller ve arifler işi değildir.

(10) On Dokuzuncu Bölüm: Çevgan oynamak hakkında.

Ey oğul, daima çevgan oynamayı âdet edinme, zira çevganı çok oynamak (seni) zarara uğratıp pişmanlığa sebep olur. Mesela hikâyede şöyle işitmişim ki: Amr b. Leys'in bir gözü vardı. Bir zaman Horasan'a emir oldu. Bir gün çevgan oynamak (54a/1) için meydana gitti. Emir'in Ezher adlı bir veziri vardı. O vezir her ne dese emir onu kabul edip sözünü dinlerdi. Veziri geldi, emir'in (atının) yularını tutup dedi ki: "Ben sizi çevgan oynamaya bırakmam." Emir dedi: "Çevgan oynamak reva iken niçin bırakmazsınız?" Vezir dedi: (5) "Benim elim ve gözüm iki tanedir. Ansızın bir gözüme top çarpıp kör olsa diğeri kalır. Siz padişahsınız. Bir gözünüz vardır. Ansızın top çarpıp kör olsa Horasan'ın emirliği ortadan kalkar." Emir dedi: "Ey Ezher, ne söylediyse doğrudur, kabul ettim, hayatta olduğum sürece hiçbir zaman çevgan oynamayacağım".

Ey oğul, çok kişiyle beraber ata binme, tehlikelidir. Sekizden fazla kişiyle ata binme. Sen (10) meydanın kenarında dur, bir kişi meydanın sonunda dursun ve altı

kişi ortaya gelip topa vursun. Top senin tarafına geldiğinde “Vurup çevireyim” deme, derhal atının başını döndür. Çok kalabalık (grupla) beraber çevgan oynamakla uğraşma, (böylece) (hem) tehlikeden uzak (olursun) (hem de) maksadın (54b/1) hâsıl olur. Çevgan oynamanın usulü beyan ettiğim şekildeydi.

Yirminci Bölüm: Düşmanla savaşmak hakkında.

Ey oğul, düşmanla savaşırken, o vakit ağırlık ve yavaşlık gerekmez. Düşmanın akşam yemeği yerken sen onun (5) üzüntüsüyle kahvaltı edecek gibi olmalısın. İş meydana çıkmak olunca hiç kusur etme ve harpten sakınma. Onun için ki mezarda uyuması gereken kişiye evde nasıl uyumak uygun olur? Mesela bu anlamda iki beyit söylemişimdir, şiir:

Çift uykunun beklediği kimseye

İkisinde (de) hoş olmaz uyku

Beyit:

Kendini âlemin ahenginin gölgesine al

(10) Sabahında harp olan gecede uyku hoş gelmez

Savaş meydanında bir adım ileri gitmeye güç bulsan zinhar geri adım atma. Düşman mevziine ulaşınca savaşmaktan hiçbir zaman çekinme, çünkü düşmanın saldırısından savaşmakla kurtulmak (mümkün) olur. (55a/1) Düşman sende ileri atılmak ve direnç görürse senden korkar. O zaman ölümü gönlünde mümkün say ve elbette korkma. Cesur ol, çünkü kılıç her ne kadar kısa olsa da cengâver erin elinde uzun görünür. Uğraşıp didinmekten sakınma, (5) çünkü korktuğuna ve güçsüzlüğüne hükmetmeler, eğer bin canın olsa bir can kurtaramazsın. Kaçtığın hâlde bile sana üstün gelirler. O zaman ölürsün ve kötü şöhretle başını verirsin. Kötü şöhretle insanlar arasında meşhur olursan arkadaşların arasında daima utanırsın. Şöhret olmayınca ekmek de (10) cömertlik (de) olmaz. İnsanlar arasında savaştan kaçtığın ortaya çıkınca öyle yaşamaktan(sa) ölüm yeğdir, çünkü iyi adla ölmek kötü adla yaşamaktan daha iyidir.

Haksız yere insan öldürmeye çok meyletme. Hırsızlar, haramiler, mezar soyguncuları ve şeriata göre öldürmenin vacip olduğu (kimseler) haricinde (55b/1) hiçbir Müslüman'ın kanını helal sayma. Bu (sayılan) hepsinin kanını helal bil. İki

cihanın belası haksız yere kan dökmeye bağlıdır. Önce kıyamette onun karşılığını alırsın. Bu dünyada (da) kötü adla anılırsın. Küçükler sana güvenmez. Hizmetkârlar senden (5) ümitlerini keserler. İnsanlar senden kaçarlar. Gönülsüz(ce yanında) olup sana düşman olurlar. Haksız yere kan dökmenin karşılığı (yalnız) ahirette olacak değildir. Bu dünyada da olur, öyle ki ben kitaplarda okudum, çok tecrübe de ettim ki haksız yere kan dökmenin karşılığı hem bu dünyada hem öteki dünyada verilecektir. Talihi kötü olan kişinin (belası) çaresiz onun çocuklarına da değer. Ey oğul, ister istemez (10) kendine ve çocuklarına merhamet et, haksız yere kan dökme.

Ama senin iyiliğine olan kan dökme işinde hiçbir kusur etme, çünkü o zaman kusur edince fesat meydana gelir. Mesela babam Şemsü'l-Me'âlî'den rivayet ederler ki o insan öldürmeye çok (56a/1) meyilli(ymış) ve hiç kimsenin suçunu bağışlamazmış. Onun bu hareketinden (dolayı) askerler ona düşman oldular. Askerler benim amcam Felekü'l-Me'âlî'ye dediler ki “Eğer siz bu işte bizimle birlik olmazsanız sonra bu memleketi yabancıların eline veririz”. Felekü'l-Me'âlî memleketin bu hanedanın elinden çıkacağını anladı, (5) ister istemez memleket için Şemsü'l-Me'âlî'yi tuttular, arabaya bindirip görevliler tayin edip kaleye yolladılar. Görevlilerin arasında Abdullah adlı bir kişi vardı. Kaleye gelip varınca Şemsü'l-Me'âlî sordu: “Ey Abdullah bu işi kimin yaptığını ve benim anlayamayacağım (surette) nasıl (bir) tedbir (alarak yaptıklarını) biliyor musun?” Abdullah dedi: “Bu işi falanca komutan yaptı” diye beş kişinin (10) adını verdi. “Bu beş kişi askeri kandırdılar. Ben de bunların arasındaydım, halka ben yemin ettim. Bu işi ben buraya vardırıdım. Sen bu işi benden ve hiç kimseden bilme. Kendinden bil, çünkü senin (başına) bu hâl insan öldürmekten geldi. askerin yüz çevirmesinden değildir”. (56b/1) Şemsü'l-Me'âlî dedi: “Sen hatalısın. Bana bu iş insan öldürmemekten oldu, çünkü eğer ben seni ve o beş kişiyi öldürseydim bugün başıma böyle (bir) durum gelmeyecekti. Bu altı (kişinin) kanı da (dökmeye) revayken, esenlikle ömrü geçirecekken...” Bu hikâyeyi yapılması gereken her ne varsa onda kusur etme, (5) bilesin diye rivayet ettim. Çözüm (için) yapılması (elzem) her ne (varsa) onlarda gevşeklik etme.

Hâdım-ı sarây, yani saray hadımını tutmayı âdet edinme, çünkü hadım ağası tutmak haksız yere kan dökmekle beraberdir. Kendi muradının husulü için bir Müslüman'ın neslini kurutmaktan beter zulüm adaletsizlik olmaz. Eğer hadım ağası gerekirse yine birine hadım ağalığı yapmış birini (10) al, o zaman yararı sana kötülüğü yine (başka) birine ait olur. (Böylece) kendini böyle kötülükten korumuş olursun.

Savaş durumunda atılğan olma, sonra kendi vücudunu köpeklerle yem etmeyesin. Aslan ve kaplanlar gibi şöhret bulasın. Şöhret ve ünle ekmeği ele (57a/1) almak gerek. Ekmek ele geçince, korumaya ve boş yere elden çıkarmamaya çalışıp çabala. Biriktirmeyi ve harcamayı kendi zaman ve ölçüsüne göre edesin.

Yirmi Birinci Bölüm: Mal toplamak hakkında.

Ey oğul, mal toplamaktan aciz olma. Ama azıcık şey (5) için kendini hor gösterme. Eline geçen her şeyi iyi şekilde (elde etmeye) çalış. Yani helal şekilde elde et, sana yarasın. Eline mal geçince iyi koru, boş şey(ler) ve günah iş(ler) için harcama, zira malı iyi korumak toplamaktan daha zordur. İhtiyacın için harcarken (10) onun bedelini hemen yerine koymaya uğraş. Harcayıp onun bedelini (yerine) koymayınca Karun'un hazinesi de olsa tükenir.

Ona kıyamete dek elinde kalacakmış gibi gönül bağlama, darlığa (düşüp) düşmeyeceğini hesapla. Her ne kadar malın çok da olsa tedbirli (57b/1) davran, çünkü tedbirle yapılan az iş tedbirsiz yapılan çok işten yeğdir. Senden sonra çok mal kalması azıcık mal için ele muhtaç olup yaşamaktan daha iyidir. Hatta dostuna muhtaç olmaktansa malın düşmanına kalması yeğdir, (buna binaen şöyle) demişlerdir, şiiir:

Fani dünyada mal topla

El ekmek verir (5) diye aç kalacağına,

Sen ölünce düşmanına kalması yeğ

Dost malına muhtaç olacağına.

Bulmanın sıkıntısından korumanın mihneti fazladır. Sermaye az olunca onu korumayı vacip say. Biri azı korumaya katlanınca çoğu (da) korur. Âlemin işini yapmaktansa kendi işini yapmayı yeğ bil. Tembelliği utanç say, çünkü tembellik kötü talihin (10) işaretidir. Kendin için mihnet (ve) zorluğu gerekli bil, zira zorluktan fayda elde edilir. Tembellikle fayda elden gider, lakin ele geçmez. Bilgeler (şöyle) söylemişlerdir: “Çalışıp çabala (ki) hâlin vaktin yerinde olsun, eldekine kanaat et, zengin olasın, nazik ve mütevazı ol, dostun çok (58a/1) ola.” Şüphesiz nice sıkıntı (ve) mihnetle ele geçeni tembellik (yüzünden) elden yitirmek arifler ve akıllar işi değildir, (sonra) gerektiğinde pişman olursun, fayda etmez.

Lakin mihnet çekip bir vakit mal toplayınca kendi cebinden yemeye uğraş. Mal her ne kadar azizse de gerekli harcamadan sakınma. (5) Malını harcayıp ele muhtaç olmamak için her (türlü) hâlden haberdar ol, çünkü muhtaçlar fakirler arasında sayılır. Herhalde fakirlerin muhtaçlığı herkese olur. Mesela bir(az) para bulunca bu paraya denk bir tane şey alırsan hep muhtaç olursun. Bir(az) para bulunca o paradan biraz daha azını harca. (Öyle olunca) hiçbir zaman muhtaçlık olmaz.

Eline geçirdiğin dünya malı her şeye kanaat (10) et, çünkü kanaat kimseye muhtaç olmamanın ikinci derecesidir. Sana Allah Teala'nın nasip ettiği her rızık (ve) nimet elbette sana ulaşacaktır. Sözde (öyle) veya birinin vasıtasıyla (sonucu) iyi olacak her işe çok para harcamama. Parasız insanın kadri olmaz. İnsanların çoğunun zenginleri (58b/1) her ne kadar menfaati olmasa da dost saydığını bil. Fakirleri her ne kadar zararları olmasa da düşman sayarlar. İnsanın hâlinin beteri muhtaçlıktır. Zenginler tarif ve tavsif edilirken (kullanılan) her bir sıfatın fakirler (için de) kullanılması son derece güzel ve makbuldür. İnsanın şöhret bulması ve iyi anılması bir şey (5) bağışlamaktadır. Herkese kendi kıymetince değer ver.

İsrafı Allah Teala'nın düşmanı bil. Allah Teala'nın düşman tuttuğu herhangi (bir) şeyi kulun yapması uğursuzluk getirir. Mesela Allah Teala ulu kelimasında haber vermiştir ki: *Ve lâ tusrifû innehu lâ yuhibbu'l-musrifîn*¹⁶⁰. Yani, israf etmeyin, çünkü *yüce* Allah israf edenleri dost tutmaz. *Yüce* Allah'ın dost saymadığı her şeyi sen de dost (10) sayma.

Her afetin bir sebebi vardır. Bahtsızlığın sebebi israftır. Ölçüsünde harcamak israf değildir. Yemekte, söz söylemekte ve her yaptığın işte, özellikle yemekte israf etme. Yemekteki israf bedeni yıpratır, nefsi sakatlar, akla zarar verir ve canı öldürür. Kandilin canının (59a/1) yağla (sağlandığını) görmüyor musun? Şüphesiz yalnızca yağ kandilin canı değildir, malum oldu. Yağ ölçüsünde olunca (kandil) canlı kalır. Bu cihetten Allah Teala israfa karşıdır. Hiçbir zümre hiçbir zaman israfı makbul saymamıştır. İsrafın sonu zarardır. Ama hayatta (olduğun) zamanı sertlikle (5) geçirme. Rızkın kapısını yüzüne kapatma. Her ne lazımsa onu kusur etme. Kendi işinde kusur eden hiç kimse mutlu olmaz, maksadına ulaşmaz. Sana lazım olan her şeyi satın al. Mal her ne kadar azizse de candan aziz değildir. Elinde olan kadarını

¹⁶⁰ A'râf Sûresi, 31. "İsraf etmeyin, muhakkak ki o israf edenleri sevmez."

güzel şeylere harcamaya çalış. Malını cimriler, kumarbazlar, hazır yiyenlerin elinde ziyan etme.

(10) Malının hırsızlardan korumak için herkesi hırsız farz et. Her şeyi biriktirmekte kusur etme, çünkü esenlik sıkıntı (ve) meşakkatten hasıl olur. Sıkıntı (ve) meşakkat esenlikten ileri gelir. Bugünkü rahatın yarınki meşakkat olması gibi bugünkü sıkıntı (ve) meşakkat (de) yarın rahatlık olur.

Meşakkatle eline geçen her şeyden iki altını kendine (59b/1) ve ailene harcadıktan (sonra) yine iki altını ilerisi için sakla, çünkü yoksullukta veya yaşlılık ve hastalıkta işine yarar. (Kenara) koyduğu bu iki altını kendi ziynetine harca, böylece yok olmaz ve eskimez. Mesela altın, gümüş, ipek ve buna benzer şeyleri alıp tut, (böylece) daima baki kalsın. Daha çok olursa toprağa göm. Toprağa (5) gömdüğün her şey yine elindedir. İhtiyaç olunca gerekli hiçbir şeyi satma, “Yine alıp koyarım” deme. Yine almak nasip olmazsa evin için boş kalır. Böylece bütün bahtsızların bahtsız olduğunu günler gelmez.

Diğer (bir mesele:) Her ne kadar ihtiyacın olsa (da) borç alma. Malını rehin verme. Gücün yettiğinde birine borç (da) verme. Faizle altın gümüş alma, çünkü kötülük getirir. Özellikle dostlarına borç verme, zira (10) (geri) istemekteki utanç vermemekteki kırgınlıktan daha büyüktür. Mesela eski atasözüdür, verip kötü olacağına vermeyip kötü ol. Borç verince o verdiği parayı kendi malın arasında sayma. Gönülünde bu malı iyi (bir) iş edip dostuma verdim, o vermedikçe istemeyeceğim, isteyip alınca dostluk bitecek diye belle. Az şey (yaparak) düşmanı dost (60a/1) etmek zordur. Dostu düşman etmek çocukların işidir. Düşmanı dost etmek yaşlıların hâlidir.

Elinde malın varsa hak edenlere ve muhtaçlara pay ver. Özellikle fakir akrabana faydan dokunsun, (o zaman) akrabayı arayıp sorma vazifesini eda etmiş olursun. İnsanların hiçbir şeyini kıskanma, (böylece) iyi insan (5) olursun. Kendi malını kendinin bil, başkasının malını kendinin sanma, (o zaman) insanlar arasında dindarlıkla meşhur olursun, insanlar sana itimat ederler. Bu işleri kendine gerekli sayarsan hep mal sahibi ve zengin olursun, *amennâ ve saddaknâ*¹⁶¹.

Yirmi İkinci Bölüm: Emaneti korumak hakkında.

¹⁶¹ “İnanır ve tasdik ederiz.”

Ey oğul, biri sana emanetle şifa (da) olsa alma. Emanet alırsan (10) iyi koru. Emaneti korumak meşakkatine razı olduğun (bir) bela ve mihnettir. Ondan dolayı ki emaneti korumanın üç hâlden başka sonu yoktur. Emaneti sahibine esenlikle geri verirsen öyle güzel (bir) iş yapmış olursun ki *yüce ve şanı büyük* Allah (şöyle) haber vermiştir: *İnna 'l-lahe ye 'murûkum en tueddü 'l-emânâti ilâ* (60b/1) *enlihâ*¹⁶². Emanet almamak insanlığın şartıdır. Alınca (da) iyi koruyup sahibine ulaştırasın.

Şöyle duymuştum ki: Bir kişi sabahleyin hamama gitmek için evinden çıktı. Yolda giderken bir dostuyla karşılaştı. (Şöyle) söyledi: “Ben hamama gidiyorum. Siz de eşlik eder misiniz?” O dostu (şöyle) dedi: “Hamama gidene kadar eşlik ederim. Ama hamama (5) girmeyeceğim, işim var.” Hasılı hamama yakın ikisi yol ayrımına geldiler. O dostu “Ben bu yoldan gidiyorum” demeden bir yola girip gitti. Kazara bir hırsız hamama gitmek için bu kişinin arkasından geldi. Bu kişi arkasına baktı. Hâlâ karanlıktı, tanımadı. Dostu zannedip cebinde bir mendile bağlı yüz eşrefi (altınını) bu hırsıza verdi ve (şöyle) dedi: “Ey kardeş, ben hamama girip çıkana kadar bu emanet sizde dursun.” O hırsız altını (10) aldı. Bu kişi hamamdan çıkana dek kıpırdamadan o yerde bekledi. O zamana kadar gün aydınlandı. Bu kişi elbisesini, pabucunu giydi, evine doğru yola koyuldu. O hırsız seslenip (şöyle) dedi: “Ey yiğit, altınınızı alıp gidin, ben sizin emanetinizi korurken kendi yapacağım işlerden kaldım.” O kişi (şöyle) dedi: “O ne altındır, sen (61a/1) kimsin?” O “Ben hırsızım. Bu altını hamamdan çıkıncaya kadar bana emanet vermiştin” dedi. Diğeri “Eğer hırsızsan bu altını niçin alıp gitmedin?” dedi. O hırsız “Ben senden hırsızlık usulüne göre yüz bin altın alsam hiç düşünmeden alıp giderdim, ama bu altını bana (5) emanet vermiştin, emanetçiye emaneti yemek yaraşmaz. Emanete hıyanet etmek insanlık değildir, yiğitlik yolundan ıraktır.”

Bir hırsız emanet tutmanın yordamını böyle tutuyorsa, şüphesiz emaneti korumanın çok tehlikeli iş olduğunu bilmelisin. Emanet senin elinde helak olsa sen o emanetin zararını karşılayıp versen iyi olur. Seni şeytan azdırıp (10) o emanete hıyanet etmeyi istesen yahut inkâr etsen son derece büyük hatadır. Eğer o emaneti iyi koruyup sahibine versen emaneti korumanın sıkıntı (ve) meşakkati sana (kâr) kalır. O kişi senden minnettar olmaz. Bu mal kendimindi, yine kendim aldım der. Elbette doğrusu da budur.

¹⁶² Nisâ Sûresi, 21. “Allah size mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi emreder.”

Eğer o emanet senin elindeyken (61b/1) kaybolursa hiç kimse inanmaz. Sen hıyanet etmeden hıyanet etmek ve ahlaksızlıkla meşhur olursun, kavga dövüş (ve) husumete düşersin, borçlu çıkarsın. İnkâr etsen zorla (ve) sitemle enden alırlar, sen hıyanet eden olursun. Kıyametin azap ve eziyetini boynuna yüklenip gidersin. Bu âlemde muradına erme(diğin gibi) (5) ahirette azaba cezaya maruz kalırsın. Birine emanet verince gizli verme, zira şahitsiz geri almak olmaz. Kime emanet versen kapıdan şahit al, (sonra) “Emanet mal benim” denip hıyanete uğramaktan kurtulursun. Birine emanetçi olsan emaneti kabul ederken aceleci olma. Emanetçilikte acelecilik başka (bir tür) zulmün işaretidir.

Şifa olsa, doğru yemin etmekten bile sakın. (Böyle olunca) yalan (10) yemin etmek nasıl doğru olsun? Kendini yeminini bozmakla insanlar arasında meşhur etme. Yemin etmek gerektiğinde insanlar seni dürüst bilsinler. Her ne kadar zengin ve varlıklı (da) olsan kendini gözet, kendine iyi bak. Hatta kendini fakir, fukara arasında say. Kötülerin ve hıyanet edenlerin akıbeti fakirlik ve muhtaçlıktır. (62a/1) Dürüstlük kimyagerliktir demişlerdir. Daima zenginlikle ömür geçir. Yani dürüst ve doğru ol, çünkü âlemin malı dürüstlerin ve doğrularındır. Asla insanları kandırmaya çalışma, (sonra) kendin kandırılmayasın, özellikle birine bir şey verip almakta...

Yirmi Üçüncü Bölüm: Köle (5) cariye almak hakkında.

Ey oğul, köle alırken insan almayı bilmenin çok zor olduğunu bil. Güzel görünen çok köle vardır, ama iyi düşünüp görünce onun aksi (olduğu ortaya çıkar). İnsanlar köle almanın başka (bir tür) tüccarlık olduğunu bilir. Çok kişi bilmeden tanımadan alırlar. Biri hakkıyla tanımadan bir mal alsan o kusurdur.

Her şeyden daha zoru insanı tanımaktır, zira insanın kusuru ve hüneri çoktur. Hüneri kapayacak bir kusur olur, (10) bin kusuru (kapayacak) bir hüner olur. Hüneri anlamayınca tecrübeyle ferasetle bilmek (mümkün) olur. Feraset ilminin tam ve kâmil (şekli) peygamberlik ilmindedir. Yollanmış peygamber ferasetle bilmedikçe bir insanın içini ve dışını kimse bilemez. Ama mümkün olduğu kadarıyla köle almak hakkında ben sana bilgi vereyim.

Ey oğul, köle almanın şartının üç (olduğunu) bil. İlki (62b/1) insanın içindeki kusur ve hüneri ferasetle anlamak. İkincisi gizli ve açık hastalığından ferasetle haberdar olmak. Üçüncüsü cinslerini bilmek. Her cinsin kusuru ve hüneri başkadır. Köle alırsan, iyi düşün, çünkü köle alan insanlardan bazıları yüzüne bakar, bazıları

dışına, derisine, etine bakar. Köle alan her kimse önce yüzüne (5) baksın, sonra kolları ve bacaklarına baksın. İlk güzel yüzlü olsun, çünkü önce görünen yüzüdür, bedeni nice zaman (sonra) görülür. Önce gözüne ve kaşlarına bak. Sonra burnu, dudağı, dişlerine; (daha) sonra saçına göz at, çünkü *yüce* Allah insanın güzelliğini gözle kaşa yarattı. Güzelliği burunda, hoşluğu dudak ve dişte yarattı. Tazeliği deriyle yüzde yarattı. Baştaki saç her şeyden süslü ve hoş (10) yarattı. Ola ki her şeyi göresin, göz kaş iyi olsa, burunda güzellik, dudak ve dişte hoşluk, deride tazelik olsa başka uzuvlarına bakma. Bunlardan hiçbirisi olmasa alımlı olsun, çünkü benim mezhebimde başka hoşluğu olmadan alımlı olması alımsız (olup) başka hoşluğu olmasından yeğdir.

Diğer (bir mesele:) Her işe (63a/1) uygun durumu bilmek gerekir. İşret için (alınacak) köle orta hâlde olsun: Uzunluk ve kısalıkta, şişmanlık ve zayıflıkta; aklık, kızılık ve yeşillikte, belinin kalınlığında. Bütün bu niteliklerde orta hâlde olsun, vücudunun eti yumuşak, derisi yufka (gibi), kemikleri düzgün ve denk olsun. Saçı karalık bakımından (5) son derece siyah olmasın. Kirpikleri kara, şehla gözlü, kaşları açık, burnu elif çeker gibi, beli ince, omzu geniş ve çenesi (yuvarlak) olsun. Dudağı kızıl, dişleri ak ve bütün uzuvları uygun olsun. Böyle olan her bir köle, iyi, hoş, vefalı ve işrete uygun olur.

Akil ve arif kölenin alameti, boyunun düzgün ve saçının orta hâlde olmasıdır. Şişmanlık ve zayıflıkta da orta hâldedir. (Elinin) ayası geniş ve (parmaklarının arası) açık, (10) ellerinin arası açık olur. Alnı geniş, şehla gözlü, yüzü açık (olur), az güler. Bu gibi köle ilim öğretmeye ve hazinedar yapmaya uygundur. Her türlü işe yarar.

Hanende sazende (olarak almaya) münasip kölenin bedeni yumuşak, eti biraz ince olsun. Zayıf da olmasın, şişman da olmasın. Yüzü etli köleden sakın. (63b/1) Böyle köle hiçbir şey öğrenemez. Ama (elinin) ayası yumuşak, (parmaklarının arası) açık, ellerinin arası geniş olsun. Yüzü açık, derisi kalın, saç orta hâlde (olsun), uzun saçlı olmasın, kısa saçlı olmasın; kızıl da olmasın. Şehla gözlü olsun. (Ayak) tabanı düz olsun. Böyle köle her türlü zor hüneri öğrenir. Özellikle (5) şarkı söylemeyi iyi öğrenir.

Bahadırılığa layık kölenin alameti, saçının sert, boyunun uzun ve düzgün, eli ayağının çabuk, kulağının sert ve parçalı, ellerinin kalın ve kemikli, derisinin sert ve bütün uzuvlarının düzgün olmasıdır. Kemikleri sağlam, damar ve sinirleri bedeninde belli olur. Omzu geniş, göğsü geniş, gerdanı kalın, başı (10) karnı ve sırtı orta hâlde

olur. Yürüdüğünde bacağındaki sinirler yukarıya (doğru) çekilir. Gözleri kara olur. Böyle olan her bir köle bahadırlıkta günden güne mesafe kat eder.

Ev içinde, kadınlar arasında hizmetkârlığa uygun bir kölenin siyaha (64a/1) mâyl, yüzünün kırışık, kötü huylu, kuru bacaklı, saçının yumuşak, bacaklarının yamuk, sesinin ince, dudaklarının kalın ve parçalı, ellerinin kısa, boyunun eğri ve yamuk olması gerekir. Böyle köleler ev içinde kadınlar arasında hizmetkârlığa münasıptır. Teni beyaz, yüzü kızıl olmasın. Saçı kızıl ve uzun olan (5) ve gözünde fışk fücür alameti olan köleden sakın. Böyle köle mazlumlara dost edinir veya ikiyüzlü olur.

Deve ve at bakıcılığına uygun bir kölenin alameti, kaşlarının açık, gözlerinin büyük olmasıdır. Gözlerinin kapağı sert, gözü mavi, akı kızıl noktalıdır. Dudağı ve dişi uzun, ağzı büyüktür. Böyle köle çok hayâsız, pis ve edepsiz (bir) beladır. (10) Temizlikçiliğe ve aşçılığa uygun bir kölenin yüzü zayıf, bedeni temiz, yüzü yuvarlak, elleri ince, gözü maviye yakın (ve) şehla, boyu uzun, sessiz, saçı kızıl renklidir. Böyle köle bu tür işlere uygundur.

Köle ne kadar türdür ve her türün kusur ve hünerlerini beyan edeyim, bil. Türklerin (64b/1) tek (bir) cins olmadığını ve her türün tabiat ve anlayışının farklı olduğunu bil. Bunların arasında hepsinden kötü huylusu Kırgız ve Kıpçaktır. Diğerleri iyi huylu ve sözünü sakınan, sessizdir. Ermenilerin kusurları kötü huylu, ağzı kokan, hırsızlık yapan, ahlaksız, kaçmaya meyyal, söz dinlemez, boş (şeyler) isteyen, (5) hain, yalancı, hocasını düşman tutan (olmalarıdır), baştan ayağa kusura bulanmışlardır. Lakin anlayışları süratli(dir), gün görmüştükle iş yaparlar.

Hint çocukların kusuru dillerinin uzun olmasıdır. Ev içindeki cariyeler ondan emin olmazlar. Ama Hint cinsi, birbirine diğer kavimlerden daha hoş gelir. Çünkü bütün kavimler birbirine karışıp dâhil olurlar, ancak Hint türünün, Âdem'den (a.s.) ta bu zamana kadar adeti (10) öyle gelmiştir ki (o türün) hüner sahiplerinin hiçbirisi birbirinden başkasına kız vermez. Mesela bakkal kızını bakkala, kasap kasaba verir. Şüphesiz Her Hint cinsinin mizacı farklıdır. Onu açıklasam kitap kendi konusundan sapar. Ama Brehmenler herkesten yeğdir. Râvat, Kirârlar da hem sevimli hem akıllı hem bahadır (65a/1) olur. Ama Brehmen galip, Râvat bahadır, Kirâr çalışkandır.

Böylece her tür grubu anlattım, her grubun hüner ve kusurlarını söyledim. Şimdi, üçüncü şart odur, haberdar ol, (kölenin) dışındaki (ve) içindeki hastalıklarını, onun alametinin nişanının nasıl olduğunu bilesin, satıp aldığın zaman (5) gafil

olmayasın. Bir (kez) görmekle iktifa etme, çünkü bir (kez) görmekle pek çok güzel şey kötü görünür ve kötü şeyler hoş ve iyi görünür. Çünkü insanın teni, (derisi) daima (tek) bir hâlde değildir. Gâh iyi gâh kötü görünür.

Cariyenin hiçbir hâli sana gizli kalmayana kadar uzuvlarına bakmak gerek. Henüz ortaya çıkmamış çok hastalık olur. Ama bir nice günden sonra ortaya çıkar. Onun alametleri (10) vardır. Mesela deri sarı olup dudağı kabarık, gözleri zayıf görse basur hastalığına delalet eder. Göz kapağında şişkinlik eseri olsa su toplanması hastalığına işaret eder. Gözleri kızıl olup alınının damarları dolu olsa sara hastalığının alametidir.

Saçını yolan, kirpiğini yok yere çok kırıştıran (65b/1) dudaklarını çok yalayan olsa kara sevda hastalığına delalet eder. Burnunun kemiği yamuk olsa nasır ve basur hastalığına delalet eder. Saçı çok kara, kalın ve iri olsa saçını boyadığına delalet eder. Bedenindeki bir uzvunda dâğ, dövme yapılacak yer olmayıp dövmenin izi olsa, iyi düşün, gizli (bir) hastalığı olmasın. Yüzü değişik (bir hâlde) olup (5) sarıya çalsa sarılık hastalığına delalet eder. Aldığın köleyi, aldığın vakitte yüz üstü yatır, iki tarafını herhangi (bir) yerinde hastalık, şişik var mı diye yoklayıp tutup gör. Eğer hastalığı şişiği varsa ciğer ve dalak hastalığının alametidir. Bu gizli hastalıkları bilince, açık hastalıkları anla. Ağzı kokup burnu (ağır koku alıyor), kulağı ağır işitiyorsa, cılız (bir sesle) konuşuyor (yahut) hiç konuşmuyor(sa), yolun her (10) tarafına çıkıp yürüyor(sa), dizi ve topuğu kalın(sa), bu durumların her birini bir özür olmadan anlayınca, her ne dediysem görürsün.

Aldığın her cariyeyi ahlaklı insanlardan al, (sonra) senin evinde de ahlaklı olsun. Acemlerden alsan elbette Farsça konuşanı alma, çünkü bir Acem'i kendi huy ve âdetine çekmek (mümkündür), Farsça konuşanı (66a/1) değildir. Her ne zaman şehvet sende galip olduğunda köle ve cariyeye alma, çünkü şehvet galip geldiğinde kötüyü senin gözüne iyi gösterir. Önce nefsinin teskin et, ondan sonra cariyeye almakla meşgul ol.

Bir evde hürmet gören bir köleyi alma, çünkü sen (5) ona hürmet etsen da sana minnettar olmaz. Çünkü yine (başka) bir yerde de kendini değerli sayan kişi senin (ona) hürmet etmenden minnettar olmaz, hor tutunca kaçıp gider. Köleyi cariyeyi öyle yerden al ki o evde hor (görülüp) meşakkatle yaşıyor olsun, (sonra) senden azıcık iyilik görünce çok minnettar olup seni dost sayar. Zaman zaman köleye (başkalarıyla) beraber bir şey vermekten sakınma, daima paraya muhtaç bırakma, çünkü gerekli (10)

olduğunda para istemek için yabancıya gider. Aldığın her bir köleyi kıymetine al, çünkü her kişinin cevheri kıymetine bakınca anlaşılır. Fazla kişiye satılmış bir köleyi alma. Çok hoca gören köleyi çok kocaya varmış kadını hoş karşılamamışlardır.

Aldığın her kulun günden güne gelişenini al. Bir kul “Sonra beni (66b/1) satacak” diye şüpheye düşse onunla gönlüne endişe verme, hemen sat. Çünkü boşanmayı arzulayan kadınla satılmayı düşünen köleyle gönül hoşluğunu arama. Eğer köle kasten tembellik ve hizmette kusur etse, zorla ve zulümle onu günden güne iyi (hâle) getirecek işe koşma. Hiçbir zaman iyi (5) olmaz. Derhal sat, çünkü uyuyan kimseyi bir sesle uyandırmak (mümkündür), ama gönlü ölüyü mızrak çekmekle ve davul çalmakla uyandırmak (mümkün) olmaz. Hizmete ve işe yaramayanları huzurunda çok toplama. Ev ahalisinin azlığı ikinci zenginliktir.

Hizmetkârları öyle tut ki hizmete katlanamayıp kaçmasınlar. Tuttuğunu iyi ücret ve uygun karşılıkla (elinde) tut, çünkü bir iyi (10) kimsenin işi iki kötü kimsenin işinden yeğdir. Köle ve cariyeleri ev içinde birbirlerini abla kardeş gibi bilmeyecekleri şekilde tut. Onun belası büyüktür, (sonra) candan emin olunmaz. İster köle ister hür (olsun) kendi gücüne göre iş ver. Gücü yetmemekten (ötürü) söz dinlememezlik etmesinler. Kendini insafla süsle, kurtuluşa (67a/1) erenlerden olasin. Köleye layık kendi hocasını baba anası, kardeşi yerinde görmesidir. Çok kamçı ve dayak yemiş bendeyi alma, çünkü dayakçıdan devenin bakıcısından korktuğu gibi çok korkar. Daima satılmayı arzulayan bir köleye kusuru olmasa da gönül bağlama. Satıp (5) yine diğerini onun yerine al.

Yirmi Dördüncü Bölüm: Yer ve ev almak hakkında.

Ey oğul, ekip biçmek (yahut) oturmak için bina alacak olduğunda satıp almak vaktini ve yerini gözetip al. Aldığında durgunluk (vaktinde) ve değersiz (olduğu) zaman al, satacak olursan kıymetli (olduğunda) ve alıcının çok (olduğu) zaman sat. Ticarete çekişip kendine bir şeyden menfaat sağlamayı ayıp sayma. (10) (Şöyle) söylemişlerdir, bir şey almayı dilerse tartışarak alışveriş yapmaktan gafil olma, çünkü alışverişte çekişmek ticaretin yarısıdır. Her aldığın şeyin zararını faydasını hesaplayıp alasin. Muradıma ereyim dersen alışverişten gelen kârı harca. Aslî paran ziyan olmasın dersen sonunda (67b/1) zarar getirecek ticaretten sakın. Malının artmasını ve fakir düşmemeyi istersen, malım çok olsun dersen başkasının malına haset edip arzu edenler(den) olma. Bütün işlerde sabırlı ol, çünkü sabırlı olmak akıllılığın ikinci

mertebesidir. Her işte, acele etmeyi ve bir kez (bile) kendini (o işin) dışında tutup (gafil olmayı) cahillik say. (5) Yapacak işin olmadığını bilince, iş aksayınca önceki hâline dönüp sabredip iş bulana kadar bekle. Alıp satarken hiçbir işte acele etmek iyi değildir.

Ev alacak olsan iyi insanların olduğu (bir) mahalleden al. Şehrin dışında ve şehre giriş yolu üstünde yer alma. Değerli sanıp viran binayı alma. Yer alacak olsan (10) komşunun kim olduğunu öğrenmeye çalış. Öyle ki (şöyle) demişlerdir: *El-câr sümme'd-dâr*¹⁶³. Büzürcmîhr (şöyle) demiştir: “Dört durum kula büyük bela olur. Önce kötü komşu, ikinci senin hâlimden haberdar olan kişi. Üçüncü dul kadın. Dördüncü muhtaçlık.” Seyyit, hoca, ulema, hizmetkâr (ve buna benzer) güruhun komşuluğunda yer alma, çünkü komşuluk (68a/1) hürmetini yerine getirmek zordur. Zengin kimselerin çok olmadığı mahalden yer almaya çalış. İyi, (dürüst) komşu ara. Mahalledeki insanlara uyum sağla, hastalıklarına dikkat et, (başına bir) bela gelenlere taziye için cenaze namazına git. Komşu her (ne) durumda olsa ona eşlik (5) et. Eğer mutlu olsa, onlarla mutlu ol. Gücünün yettiği oranda hediye gönder, o mahallenin büyüklerinden olası. Küçük çocuklara iltifat et. Yaşlılara hürmet göster. Mahallenin mescidine gidip cemaatle namaz kıl. Ramazan ayında mum, kandil göndermekte kusur etme, çünkü insanlar kendilerine (de) yapılınsın diye bu işe dikkat ederler.

Birine iyilik (10) yapınca o kimse sana daima iyilik yapmak arzusunda olur, kötülük yapınca daima sana kötülük (yapmanın) peşinde olur. İnsanların (başına) gelen her şeyin kendinin yaptığı iyilik ve kötülükten geldiğini bil. Elbette, yapılmayacak işi yapma ve denilmeyecek sözü söyleme. İnsan (68b/1) başkalarının yapamayacağı işleri yapmalı ve başkalarının fark edemeyeceği işleri fark etmeli.

Elinden gelirse büyük şehirlerde ikamet et. Havası ve suyunun kararında olduğu şehirde otur. Yer alırsan damının başkalarının evinden yüksek olduğu ev al. Başkası (5) senin mahremine bakmasın. Ama sen (de) başkasının mahremine bakıp sıkıntı vermekten uzak dur.

Yer alırsan komşusuna bakıp al. Her ne alsan yılın aldığı yerin ortakçısı olmaması için ferahlık ve bolluk vaktinde al. Yerin fayda ve zararını bilip al. Yer alınca daima bina yapmak düşüncesinde ol. (10) Hep yeni bina yap, yeni fayda göresin. Bina yapmaktan bıkmama, yer binayla aziz olur. Mahsul vermezse bütün çöllerin senin yerin

¹⁶³ “Önce komşu, sonra ev (al).”

olduğunu bil. Çünkü köylünün kadir kıymeti yerledir, yerin kıymeti mahsulledir. Bina yapmayınca getirisi olmaz, *va 'l-lahu a 'lem*¹⁶⁴.

(69a/1) **Yirmi Beşinci Bölüm:** At almak hakkında.

Ey oğul, eğer at alacak olsan öğüt alıp (mahcup olmamak) için açık göz ol. Öyle ki insanın ve atın özü birdir. Onun için iyi insanın gidip iyi at alması revadır. Mesela iki kötü insanın gidip bir iyi at alması revadır. Bilgeler (şöyle) söylemişlerdir: “Cihan (5) insanla, insan hayvanla ayakta durur.” Hayvanlar arasında hepsinden daha iyisi attır. At almak hem ev geçindirmekle ilgili, hem (de) insanlık(la alakalıdır). Atasözünde (şöyle) geçer: “Atını ve giysini iyi al ki atın ve giysin seni iyi etsin.”

(Atın) iyisini ve kötüsünü tanımak insan tanımaktan zordur. İnsanın iyisi (dinleyip) anlamaklardır. Atı anlamak (ise) görmektir. Attan anlamaktan (10) haberdar olayım dersin önce atın yüzüne bak, çünkü iyiliği yüzünden belli olur. İyinin yüzü iyidir. Kötünün yüzü (de) kötü olur. İyi olanın dişleri birbirine bitişik (ve) geniştir. Alt dudağı, üst dudağından uzundur. Kulaklarının dibi yumuşak olur. Kulakları (69b/1) uzun, ucu ince, iki kulağının arası açık, boynunun yanları ince, kaburgalarının arası geniş, iki perçeminden biri uzun biri kısa, tüyü kısa, tırnakları uzun (ve) yuvarlak, gözleri kara, sırtı kısa, beli dar, göğsü geniş, butları ve bacaklarının arası geniş, kuyruğu uzun (5) ve ince, karnı karadır. Yol yürürken dikkatli, gidişi rahvan, sağrısı geniş (ve) toplu, omzu geniş, yan tarafının içi etlidir. Üstüne binen kişi hareket ederse bu kimsenin hareketini anlamalıdır.

Her bir atta olması gereken meziyetleri beyan ettim. Renkler arasında hepsinden daha iyisi kara, doru demişlerdir. Al at da çok sıcak ve soğuğa, ağrı (10) ve zahmete dayanıklıdır. Renkli at güçsüz olur. Karnı, iki yanının arası, kıçı, kuyruğu, ayakları ve alını kara olursa iyidir. Sarı (at) da iyidir, tamamen sarı değildir, alını, kuyruğu, karnı, kıçı, gözü ve dudağı karadır. Boz at (da) sarı ata (benzer) şekilde (70a/1) olmalıdır. Kızıl at bir renkte olmalı, benekli olmamalıdır. Kara at, son derece kara olmalıdır. Gözü olmamalıdır, çünkü gözü kızıl at deli (olur) ve kusurludur. Dört bacağı kara olup zikredilen nitelikte (olunca) çok iyidir. Alaca ata iyi diyen bulunmaz. Genellikle kötü huylu olurlar.

¹⁶⁴ “Allah en iyisini bilir.”

Atın (5) meziyetlerini bildikten sonra kusur, eksiklerini de bilmen gerekir. Her kusur (ve) hastalığın bir işareti olur. (İşaret) hastalığı gösterir. Bil ki bir kusur lâl, yani dilsiz olmasıdır. Dilsiz atı çok ucuz sayarlar. Dilsizin alameti şudur: Dişisini görüp penisini sarkıtırsa da ses çıkarmaz, kişnemez. Gece körü at (da) fenadır. Gece körü atın alameti şudur: Gece başka atın ürktüğü şeyden ürkmey, gidilmeyecek (10) yere yönlendirilse gider. Sağır atın alameti şudur: Daima kulağını aşağı düşürüp gider. Başka atlar çağırdığında bu ses çıkarmaz. Solak at (da) fenadır. Onun alameti şudur: Onu eşiğe tümseğe doğru çıkarınca sol ayağını ileri atar. Rûzgûr, yani gündüz görmeyen at kötüdür. Ona Arapçada *a'meş* (70b/1) derler. Onun alameti şudur: Gözünün rengi kara olup yeşile çalar. Daima gözünü açık tutar, kirpiğini kırpmaz. Bu kusurdur. Bir gözünde olup iki gözünde olmayınca kusur değildir. Zahiren bir gözü gündüz görmeyen at kusurludur. Araplar ve Acemler mübarek demişlerdir. Öyle duymuştum ki Düldül'ün bir gözü gündüz görmez demişlerdir. *Ercel*, yani bir bacağı ak, *a'sam* (5) yani ön bacakları ak at uğursuzdur. Eğer sol bacağı ak olursa daha uğursuzdur.

Mağrip atı, yani gözü ak (at) kötüdür. Öyle ata Farsçada *tahte-gerden* derler. Havel at, yani arka bacakları çarpık olunca fenadır. Düşmeye çok meyyal olur. Kâli at, yani çok tembel olup tırnağının etrafında uzun tüy olsa uğursuzdur. Gök gözlü atın iki gözü gök olunca iyidir. Eğer bir gözü gök olsa kusurdur. Özellikle sol gözü gök olunca son derece (10) kusurludur. Muhteri at, yani tırnağının etrafında, altında tüyü olunca uğursuzdur. Asdef at, yani tırnağı az olunca kötüdür. Ön bacağı uzun olan at iyi değildir. A'zel at, yani karnını sallayarak yürüyünce fenadır. Böyle ata keşfâ da derler. İt kuyruklu at kötüdür. Yürürken ön ayağını koyduğu yere arka ayağını koyamayan at (71a/1) kötüdür. Eshak at, yani hep aksıyorsa fenadır. Aksak olması, ön ve arka bacağının mafsalında bir hastalık olması nedeniyledir. Arka bacağının mafsalında kemik belli olursa ona efvân derler. Ön bacağının mafsalında belli olunca azûd derler. Üzengisine bastırmayıp zor dizginlenen, ısırma meyilli, çok kişneyen, tepen, (5) durup dışkı bırakan olunca fenadır. Gözü kara olan at gece körü olur.

Hikâye: Ahmet Ferikun'un seyisi nevrüzde bir gün Ahmet'in huzuruna geldi. Ahmet (şöyle) dedi: “Bana niçin nevrüz (hediyesi) alıp gelmedin?” Seyis “Ey hoca size layık hediye bulamadım. Ama hediyeden daha güzel hoş haber getirdim” dedi. Ahmet “Nasıl (bir) hoş haber?” dedi. Seyis “Yeni günde yüz baytarınız yüz kara gözlü

tay doğurttu” dedi. (10) Ahmet öfkelenip seyise yüz sopa vurdurdu, “Yüz gece körü tay doğdu demek hoş haber midir?” dedi.

Bu bölümü bilince, ata bulaşan hastalıklardan da haberdar olursun, her hastalığın bir adı vardır, bu nüshada yazıldı: İntişâr, keâb, dâhis, müşş, arn, şukâk, (71b/1) kama, nâsûr, cüzâm, baras, cered, nemle, melah, nefha, rûkad, irtîâş, serâtân, fitk, kemhâb, leâs, hâb, rebûh, maal, suâl, besen, sâder, huzza ve yere. Bu hastalıkları topluca zikrettim, eğer açıklamasıyla beyan etsem, söz uzar. Bu söylenenler hep kusurdur, ama yaşlılık bütün kusurlardan daha kötü kusurdur, çünkü bu kusurlar (5) tedaviyle ortadan kalkar, ama yaşlılığı hiçbir zaman def etmek olmaz.

At alınca büyük at al, çünkü yapılı ve kudretli insan küçük ata binerse hakir görünür. Atın iki yanındaki kemikler denk olursa yüksek ücrete al. Onu hiçbir at geçemez. Aldığın her bir şeyi yaşadığın sürece sana fayda sağlayacak şekilde al. Senden sonra mirasçılara kalsın. Öyle ki kimse eşsiz ve çocuksuz olmaz, (10) mesela (şöyle) demişlerdir: “Er olan herkese çift hatun gerekir.”

Yirmi Altıncı Bölüm: Hatun almak hakkında.

Ey oğul, hatun alınca hatununu izzet (ve) ikramla muhafaza et. Maldan her ne kadar kıymetli eşyan olsa da karından çocuğundan esirgeme, özellikle dürüst hatundan ve müşfik evlattan sakınma, (72a/1) bu iş senin elindedir. Mesela ben şöyle söylemişim, şiir:

Bakmaz insan evladına, almaz hatun

Olmayınca bu ikisinden maksat huzur

Şüphesiz hatun al, ama hatunun malını kendine alma. Çok güzel hatun alma. Güzelliği yüzünden insanlar âşık olur. Dini pak, evcimen (5) alnı açık, dindar, utangaç, kocasını dost tutan, dili kısa, yani kocasına cevap vermeyen ve kocasının elde ettiği malı koruyan mazlum biri olsun. İyi hatun, basiretli olur. Her ne kadar hatunun müşfik (ve) güzel olsa da kendini bir kez onun eline bırakma, fermanı altında olma. İskender’e (şöyle) söylediler: “Niçin Dârâ’nın kızını almıyorsun? Son derece güzeldir”. İskender (10) “Bütün dünyaya galip gelip bir kadının bana galip gelmesini uygun bulmuyorum” dedi.

Zinhar kendinden büyük hatun alma. Bakire hatun al, çünkü onun gönlünde senden başka kimsenin sevgisi, arzusu olmaz. Hazırcevap ve kötü (huylu) hatundan

kaç. Kötü (huylu) hatundan kocası hemen kurtulmalı. Hatun bütün malına sahip olunca (72b/1) (ve) seni hiçbir şeye sahip bırakmayınca olmaz.

Hatun alacak olunca temiz insanların çoluk çocuğundan al. Küçük ve yetişmemiş kız almayasın. Çünkü evlenmekten maksat ev geçindirmektir. Fayda sağlamak değildir. Şehvet içinse pazardan cariye satın al, hiç derdi sıkıntısı olmaz. (5) Alınan hatun olgun ve akıllı olsun, ev geçindirmenin usulünü ana babasının evinde görüp öğrenmiş olsun. Böyle hatun bulunca almakta kusur etme, onu hiçbir zaman kendine yabancı sayma. Hatunu yabancı saymak doğru yoldan çıkarır. Hatunlar yabancı saymak sebebinden çok erkeği helak etmişlerdir ve kendilerini alçak (10) kişilere feda etmişlerdir, bil. Yabancı saymazsan sana bin ana babadan müşfik olur. Kendini yabancı gösterirsen bin yabancı düşmandan daha fena olur. Yabancı düşmandan sakınmak olur, ama böyle düşmandan sakınmak olmaz.

Kız aldığında her gece yakınlaşma, çünkü bütün ömür boyunca böyledir zanneder. (73a/1) Senin bir mazeretin olunca veya sefere gitmek lazım gelirse yokluğunda da bunu arzu eder, sabredemez.

Hatununu kimseye gösterme. Her ne kadar yaşlı ve çirkin olsa da hiçbir hizmetkârı hatunun olduğu eve sokma. Her ne kadar beterin beteri, yaşlı ve kara, erkekliği tükenmiş olsa da (5) gayretli ol. Gayretsiz kişiyi insan sayma. Gayretsiz kişinin dini olmaz. Allah Teala evlat verdiğiğinde onu iyi yetiştir.

Yirmi Yedinci Bölüm: Evlat yetiştirmek hakkında.

Ey oğul, çocuğun olunca iyi ad koyasın, çünkü çocuğun babasındaki bütün haklarından biri iyi ad koymaktır. İkincisi akıllı ve müşfik dadıya ısmarlamaktır. Vaktinde (10) sünnet ettirmelisin. Gücün yettiğinde o sünnette ziyafet (verip) debdebeyi lazım tutasın. Ondan sonra Kuran öğret. Büyüyünce ilim öğret. Ondan sonra silah tutmayı öğret, askerlik usulünü iyi bilsin. Ondan sonra yüzmeyi öğret. Mesela ben on beş yaşıma girdiğimde, bir hizmetkârımız vardı, (73b/1) adı Munzır'dı. Babam beni (ona) ısmarladı. Bana at binmek, ok atmak, mızrak savurmak, kement atmaya öğrettikten sonra hizmetkâr babamın huzuruna geldi, "Asilzadeye ben bildiğimi öğrettim. Askerlik işinde sona geldi" dedi. Babam beni av için alıp götürdü. Ben öğrendiğim hünelerleri gösterdim. Babam övgüler düzüp hizmetkâra hilatler giydirip (5) "Bu evladıma bir güzel hünere öğreteceksiniz" dedi. Sordular: "O nasıl iştir?" Söyledi: "Yüzmektir" deyince bir gemici getirdiler. Beni ona ısmarladı. Yüzmeyi iyice

öğrendim. Ama gönlüm isteğince öğrenmedim, tiksinererek öğrendim. Nice zamandan sonra Şam yolu üzerinden hacca gitmek için (yola) düştük. Musul tarafında harami gelip kafileyi sardı. Arap çoktu. Karşılık veremedik. Hepimiz çıplak (şekilde) Musul’a geldik. (10) Hiç çare bulamadan gemiye bindik ve Bağdat kıyısına vardık. Orada işimiz rast gitti, Allah Teala hacı nasip etti. (Anlatmaktan) maksadım bu ki Bağdat kıyısından çıkmadan gemi bir tehlikeli yere düştü, gemici üstat olmadığından doğru ilerleyemeyince gemi girdaba düştü. Bir yirmi kişiydik. (Gemi) denize kısmen batıp kaldı. Ben, bir kölem, bir Basralı kişi, üçümüz denize (74a/1) kendimizi atıp kulaç atıp çıktık. Diğerleri helak oldu. Ondan sonra babamın sevgisi gönlümde arttı. Sadaka verip dua etmeyi arttırdım. O ihtiyarın bu günleri bilerek bana yüzmeyi öğrettiğini anladım. Ola ki gerekli hünerleri öğret, (böylece) babalık hakkını yerine getirmiş (5) olasın.

Dünyanın işlerinden emin olunmaz ve insanın başına gelecek işleri bilmek olmaz. İyi ve kötü, hüner gün işe yarar. Her türlü hüner öğrenmekte kusur etme. Çocuğunu okutan üstadı veya hüner öğreten üstadını baba şefkatiyle an. Dövmekten men etme, çünkü küçük çocuk ilim (ve) edebi dayakla öğrenir. Şefkatle (10) öğrenmez. Senin huzurunda edepsizlik edip öfkelenendirse kendin dövme, üstadına dövdür. Sana düşmanlık gönlünde karar bulmasın. Sen kendini daima heybetli göster, seni hor görmesin, daima senden korksun.

Gerekli harcamalardan sakınma, (sonra) para yüzünden (74b/1) ölümünü istemesin. Mirasın en güzeli, çocuğa ilim mirası, edep öğretmektir. Elbette ilim edep öğretmekte kusur etme. Her ne kadar akıl (ve) idrakten payı olmasa da öğrenemese de gününü geçireceği kadar işi öğret. Mesela (şöyle) demişlerdir:

Men lem yu’eddibhu vâlidehu

*Eddebbehu ’l-leylu ve’n-nehâru*¹⁶⁵

Yani ana babasının (5) edep öğretmediği çocuk zamanın zahmet meşakkatini çok çeker. Şüphesiz sen babalık şartını yerine getir. (Sonra) çocuğun Allah Teala’nın dileğince yaşar.

İnsan rahatsızlık evinden mihnet köşküne tamamen huyu (ve) davranışıyla gelir. Yetişkinlik (evresine) gelince günden güne iyi (durumda) olacağı ve kötü (durumda) olacağı belli olur. Ancak sen hüner ve edebi ona miras bırak, babalık (10)

¹⁶⁵ “Babasının terbiye etmediği (kimseyi) gece ve gündüz (zaman) terbiye eder”

hakkını yerine getirmiş olası, zira büyüklerin çocuğuna (bırakacağı) ilimden daha güzel şey yoktur. Her ne kadar büyüklerle layık olmayan hünerse de benim nezdinde hünerden daha iyi şey yoktur. Büyüklerin çocuğu yüz hüner öğrense, o hüneri icra etmese de bir gün fayda sağlar.

Hikâye: Bir zaman Güştâsb kendi mertebesinden düştü. (75a/1) Onun kıssası uzundur, burada amaçlandığı kadarıyla zikrettim. Güştâsb Anadolu'ya geldiğinde elinde hiçbir şey yoktu. Birinden bir şey dilenmeye utandı. Tesadüfen Güştâsb küçükken babasının evinde genellikle demircilik yapardı. Bunun gönlü o hüneri arzulayıp, usulü ve tarzı (5) gönlünde karar bulmuştu. Rum'a geldiğinde hiç çare bulamadı, demircilerin atölyesine gitti, “Ben bu hüneri biliyorum” dedi. Demirciler bunu işe aldılar. Rum ülkesinde olduğu süre boyunca bu hünerle yaşadı, hiç kimseye muhtaç olmadı. Kendi vatanına dönüp geldiğinde, büyükler çocuklarına hüner öğretmekte üşengeçlik etmesin, bir gün işe yarar diye ferman verdi. Ondan sonra İran'da (10) o adet ortaya çıktı. Hüneri olmayan hiçbir asilzade yoktu. Her ne kadar gerekmiyorsa da öğrenmekteydiler.

Oğlun yetişkinliğe erince ona dikkat et, ahlaklıysa ve ev geçindirmek, hatun almak arzusundaysa hatun alıp vermenin tedbirine bak, böylece bir hakkını yerine getirmiş olursun. (75b/1) Oğluna kız alır, kızını ere verecek olsan akrabalarla evlendirme, yabancıyla evlendir, çünkü akrabalar kendi vücudunun etine benzer, yabancıyla evlendir ki yabancıyı kendinden kılasın. Tek gücün, iki olunca iki taraftan sana yâr (ve) yardımcı çıkar. Oğlunun ev geçindiremeyeceğini, günden (5) güne iyi (hâle) gelemeyeceğini anlasan kız alıp vereyim diye bir Müslüman'ın çocuğunu belaya atma. O oğlanı kendi hâline bırak. Büyüdüğünde kendi bilir.

Çocuğun kızsız müşfik ve sevecen dadıya emanet edesin. İyi yetiştir. Öyle ki mektebe ver, namaz, oruç, şeriatla gerekli olan şeyleri öğret. Büyüyünce hemen ere veresin (10), çünkü kız çocuğun olmaması (daha) iyidir. Olunca ya erde ya mezarda olmalı. Mesela Şeriatın Sahibi (Hz. Muhammed) (s.a.v.), *Defnü'l-benâti mine'l-mekrumâtı*¹⁶⁶ demişlerdir. Yani kız çocuğun ölmesi iyidir. Ama kız çocuk evde olduğu sürece daima ona şefkat, merhametle davran, çünkü kız çocuk ana babasının esiridir. Her ne kadar erkek (76a/1) çocuk ana babası olmasa da bir iş yapıp yaşar, kendini heba etmez; her (ne) hâlde olsa kız çocuk çaresizdir. Malından her ne varsa kız çocuğun

¹⁶⁶ “Kız evlatların toprağa verilmesi, izzet ve kerem vesilesidir.”

çeyizine ayır, onu birine yükleyip onun derdinden kurtulana kadar onun uğraşında ol. Ola ki evlenmemiş kişiye veresin, bu kıza eri gönül bağlasın.

(5) **Hikâye:** Yazdicerd'in kızı Şehrbânû'yu esir edip İran'dan Arabistan'a alıp geldiler. Müminlerin emiri Hazreti Ömer (r.a.) onu satmak için emir verdi. O zaman Hazreti Ali (k.v.) *kâlu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, leyse'l-bey'u alâ el-binâi'l-mulûki*¹⁶⁷. Yani padişahların çoluk çocuğunu satmak doğru değildir. Bu hadisi duyunca Şehrbânû'yu satmaktan vazgeçtiler ve onu damada vermek için Selman-ı (10) Fârisî'nin (r.a.) evine koydular. Ona damat arz ettiler. Şehrbânû “Beni alacak kişiyi görmedikçe kendisini kabul etmem. Beni perde arkasında oturtun, Arapların ulularını huzurumdan geçirin. Hangisi hoşuma giderse onu kabul ederim” dedi.

Sonra Selman-ı Fârisî'nin (r.a.) evinde bir yüksek yere Şehrbânû'yu (76b/1) perde arkasına oturtular. Hazreti Selman-ı Fârisî perdenin önünde durup geçen büyükleri tarif ve tavsif ederek bekliyordu. Şehrbânû her birine Müminlerin emiri Hazreti Ömer (r.a.) geçene dek bir özür buluyordu. Şehrbânû sordu: “Bu kimdir?” Selmân söyledi: “Halife Ömer'dir. Büyük kimsedir”. Şehrbânû dedi: (5) “Doğru söylüyorsunuz. Son derece büyük kimsedir. Ama yaşlıdır”. Hazreti Ali (r.a.) geçti. Şehrbânû sordu: “Bu kimdir?”. Selman söyledi: “Halife Ali (r.a.) Allah'ın peygamberinin amcaogludur”. Şehrbânû söyledi: “Son derece büyük ve bana layık kişidir. Lakin kıyamet günü Fatıma'nın (r.ah.) huzurunda mahcup olup utanmaktan korkuyorum”. Ondan sonra Halife Hazret-i İmam Hasan (r.a.) geçti. (10) Şehrbânû dedi: “Bana layık kimsedir. Lakin çok nikahlı (eşi var) diye işitmişimdir”. Sonra Hazret-i İmam Hüseyin (r.a.) geçti. Şehrbânû sordu: “Bu kimdir?” ve “Fakiri kabul ettim. Evlenmemiş kimseye bakire hatun münasıptır”.

Kızını ere verecek olursan (77a/1) güzel yüzlü kimseye ver, çünkü kız çocuk çirkine gönül bağlamaz. Ola ki damat oğlun alını açık, dini pak olsun, ev geçindirmenin usulünü bilsin. Damat oğlun kızından daha aşağı olsun. Seni övsün, senin kızın rahat şekilde ömür geçirsin. Damat oğlundan hiçbir şey talep etmeyesin. Kızını satan(lardan) olmayasın. (5) Elinde her ne olsa ona harcayasın. Kızını onun boynuna yükleyip belanın büyüğünden kurtulasın. Her (kim) dostun olursa (da) bu nasihatleri dinle, (dostluk) o yolda gitsin.

¹⁶⁷ “Resulullah (s.a.v.) (şöyle) der: Meliklerin, hükümdarların çocukları satılmaz.”

Yirmi Sekizinci Bölüm: Dost edinmek hakkında.

Ey oğul, bil, insan yaşadığı sürece dostsuz olmaz. İnsan için dostsuzluk kardeşsizlikten daha kötüdür. Bir arif o nedenle (10) “Dost mu yoksa kardeş mi iyi?” diye sordu. Bilgeler “Kardeş dost da olsa iyidir” dedi. Elbette dostlarına hediye yollayarak iyilik yaparak dostluğunu güçlendir, (dostluğu) tazelemek düşüncesinde ol. Şunun için ki dostluk hakkını korumayan ve (dostuna) saygı göstermeyen kimse elbette dostsuz kalacaktır. Herkesle dost (77b/1) olmayı adet edin. O yüzden ki insanın dostu çok olunca kusurları örtülür. Hünerleri (daha) çok belli olur. Yeni dost edindiğinde eski dostlarından yüz çevirme, öyle ki (şöyle) demişlerdir: “İyi dost büyük hazinedir”. Daima dostunun çok olması peşinde ol.

Seninle dostluk usulüne göre muhatap olup (5) yarım dost olan insanlardan sakın. (Dost) müşfik ve sevecen olmalıdır. Senden iyilik gördüğünde tüm gönlüyle ve tüm cihetiyle dostluk duyarlar. İskender’e sordular: “Mal mülk yokluğuna rağmen bunca âlemi nasıl ele geçirdin?” İskender “Düşmanlarımı lütuf ve merhametle, dostlarımı dostluk ahdini sağlam bağlayarak (10) ele geçirdim” dedi.

Dostunun dostuna hürmet et, çünkü dostun dostu dosttur. Düşmanını dost edinen dostundan kork. O dostunun sana dostluğundan düşmanına dostluğunun daha fazla olması ihtimali vardır. Düşmanın tarafında durup sana kötülük yapmayı ihtimal dışı görmez. Dostunu düşman sayan dostundan (78a/1) sakın. Senin hiç kusurun yokken senden şikâyet eden dostundan kork, onun dostluğunu isteme.

Âlim kişiyi dost edin, çünkü âlim kişinin kusuru az olur. Bilgisiz kişiyle dost olma, çünkü bilgisiz dosttan iyilik gelmez. Aş, ekmek (5) (bulmak) sebebiyle dost olanları dostların arasında bilme, çünkü onlar aş ve ekmeğin dostudur, senin dostun değildirler. İyi ve kötülerini iyi tetkik et. Her iki gruba dost ol. İyilere gönlünle, kötülere dilinle (dost ol), (sonra) her iki grubun dostluğu eline geçer. Hacetin daima dostuna düşer (sanma), öyle olmaz. Zaman gelir, kötülere de hacet düşer. Sen iyilik usulünü koru. (10) Her iki grubun dostluğu senin elinde olur.

Ama akılsız kimselerle hiçbir zaman dostluk etme. Cahil dosttan zeki düşman yeğdir, çünkü cahil dostun ağzından (çıkan) bir söz senin (başına) yüz zeki düşmanın açamayacağı iş açar. Bilgili, zeki dostluk (bahsinde) sözüne sadık insanlarla dost ol. Sen de dostlarının (78b/1) tanındığı şekilde tanınırsın. Kötü arkadaştan yalnızlığı daha dost say. Öyle söylemişlerdir ki:

Ey gönül, kötülerden kaç vahşiymiş gibi

Olma hiçbir zaman kötülerle iyiler gibi

Ayıplanmaya layık olmamak için dostlarının hakkını boşa çıkarma. (Şöyle) demişlerdir, iki grup ayıplanmaya layıktır. Biri dostlarının (5) hakkına riayet etmeyen ve yine biri iyilikten anlamayan.

Bil, dostluğa layık kişi iki durumla anlaşılır. Biri, her ne kadar darda olsa da elinde olanı (harcamaktan) sakınmamasıdır. İkincisi, dostlarından biri vefat edince çoluk çocuğuna bakmasıdır. Onların hâinden haberdar olup şefkat ve merhamet göstermek gerekir. Daima o dostu ziyaret edip onun kabri ve yöresinin hürmetini göstermelidir. Şöyle duymuşum (10) ki Sokrates'i öldürmek için alıp getirdiler, putperest ol diye işkence (ve) eziyet ettiler. Sokrates “Ben hiçbir zaman Yaratıcının yarattığı (şeye) tapmam, Allah korusun” (dedi). Öğrencilerinden bir grup gelip feryat ederek bekliyorlardı. “Eh bilge, seni öldürmeye karar verdiler. Şimdi nereye defnedeceğimizi vasiyet et” (dediler). Sokrates tebessüm (79a/1) ederek “Beni bulursanız ne yerde istiyorsanız (oraya) defnedin. Yani benim cesedimi bulamazsınız” dedi.

Ayrıca, insanlarla dostluğu orta hâlde ilerlet. Dostlarına ümitle gönül bağlama. Hepsinden çok kendini dost bil. Önüne arkana hesaplayarak git. Dostlarına güvenerek (5) kendinden gafil olma, çünkü bin dostun olsa da sana kendinden daha yakını yoktur. Dostunu darlık vaktinde sına, çünkü rahattayken bütün insanlar sana dosttur. Dostlarından sıkıntı çektiğin zamanda da hoşnutluk vaktindeki gibi ol. Birinin sana dostluk (güttüğünü) anlayınca elbette onu dost edin. Dostlarına sırrını söyleme. Aranızda (10) husumet olunca o dostluk düşmanlığa dönecektir. O söylediğin sırrın zarar getirecektir. Son pişmanlık fayda etmez.

Fakirsen zenginle dost olma. Çünkü fakirleri kimse dost edinmez. Özellikle zenginler kendi çevresindeki kimseleri dost edinirler. (79b/1) (Zengin) kimse fakiri dost edinse büyük bahtıyarlıktır. Şüphesiz dostların hakkında gönlünü doğru tut. (O zaman) bütün işlerin sonu iyi olur. Dostun senin suçun yokken sana darılsa ondan özür dileyip gönlünü almak niyetinde olma. Öyle kişi dostluğa yaramaz. Tamahkar dosttan da (5) uzak dur, çünkü o sana bir şeyi arzuladığı için dostluk gösterir. Kıskanç kimselerle dost olma. Çünkü onun gönlünden kıskançlık çıkmaz. Daima zarar vermek, kin tutmak maksadındadır. Senin dostluğun onun gönlüne etki etmez. Dost edinmenin

durumunu anladıktan sonra düşmanlığın usulünü bilmelisin. (Bu) diğerinden aşağı değildir, bil ki fazladır.

Yirmi Dokuzuncu Bölüm: Düşmandan sakınmak (10) hakkında.

Ey oğul, kimseyi kendine düşman etmemeye çalış. Eğer biri sana düşman olsa, korkma, açık ve(ya) gizli, onun işlerinden habersiz kalma. Onun yaptığı kötülüğe sessiz kalma, daima onun hile hurdasından sakın. Düşmanın düşüncesi (ve) tedbirinden habersiz olma, sonra belaya düşmeyesin. (80a/1) Kendini düşmanına büyük göster. Her ne kadar hakir olsan da cüretli ol. Kendini düşmanına alçak ve hakir gösterme, sonra sana düşmanlık göstermekte cesur olmasın. Düşmanın iyi hareketi ve iyi görünmesine gönül bağlama. Onun ipiyle kuyuya inme. Düşmandan şeker alsan, (5) zehir bil. Beyit:

Düşmandan gelse eğer bülbül nevası

Onu sanmalı ok yay sedası

Güçlü düşmandan kork. Söylemişlerdir ki iki kişiden korkmak gerek. Biri zalim (düşman), biri gaddar dost. Düşmanla açıktan mücadele et. Ama onu hor görme. Düşman hakir olsa da güçlü düşman gibi say. Bu hor hakirdir deme. Hikâye: Horasan'da bir eşkıya olduğunu duymuştum. Büyük, cömert, meşhur (10) kimseydi. Adı Mehzep'ti. Bir gün yoldan geçip 09agiderken ayağı kavun dalına takılıp düştü. Bıçağı alıp o dalı parçaladı. Kulları "Ey hoca, bu kadar büyüklüğüne rağmen utanmaz mısın da bir kavun dalına bıçak çekersin?" dediler. Mehzep "Beni kavun dalı düşürdü. Şimdi düşmanım budur. Düşmanı (80b/1) hor görmek olmaz" dedi. Küçük olsa da düşmanı hor görünce ilk fırsatta düşman onu hor (görülecek duruma) sokar.

Düşmanın seni yok etmeden önce sen düşmanı yok etmenin tedbirini al. Eğer birine düşman olup ona galip gelersen onu yok et. Zinhar düşmanını aciz ve aşağı şekilde yakalayıp (5) insanlara göstererek yürütme. O sana iftihar değildir. Görmez misin ki bir padişah düşmana galip gelince; o düşman, padişahın derecesinde olmasa da, kâtipler kayıt tutunca o düşmanı büyük savaşı diye anarlar. Aslan ejderhaymışçasına tasvir ederler. Düşman askerinin süvarisini piyadesini cengâver diye tarif ederler. Düşman askerinin saflarının sağlamlığını ve komutanlarının (10) cesaret ve mertliğini (öncekilerle) birlikte belirtirler. Falan padişah, öfke (ve) husumet kılıcını çekip böyle büyük asker karşısında öyle nam saldı ki hepsini bir hamlede

engelleyip yok etti diye söylerler. Bu düşmanın tarifi, (aslında) düşmanın tarifi değildir. Hakikatte o padişahın ve askerinin kuvvetinin (81a/1) tarifi olur.

Hikâye: Rey şehrinde bir güçsüz kimsenin padişah olduğunu duymuştum. Adı Seyide'ydi. Padişah kızı ve dindardı. Benim annemin amcasının kızıydı, Fahrüddevle'nin karısıydı. Bir zaman Fahrüddevle vefat etti. Onun Mecdüddevle adlı bir oğlu vardı. Padişahlık (5) o oğlandaydı. Ama padişahlığı annesi yürütmekteydi. Bir zaman Mecdüddevle büyüdü. Ama kabiliyetsizdi. Güçsüz kimseler gibi evinden çıkmadan cariyelerle yalnız kalırdı. Annesi Rey, Kuhistan, Isfahan'da kırk yıla yakın padişahlık yaptı. Tesadüfen senin atan Sultan Mahmut (r.a.) ona elçi yolladı ve "Hutbeyi benim adıma okut, bana vergi ver, aksi takdirde ben asker toplayıp (10) geleceğim" dedi. Çok plan kurdu. Seyide gelen elçiyi çağırıp (şöyle) dedi: "Benim kocam Fahrüddevle hayattayken senin bu tarafa gelip Rey şehrini almak maksadında olduğun endişesi bizde vardı. Fahrüddevle vefat edince padişahlık işi bana kaldı. Bu endişe gönlümden çıktı. (Kendime şöyle) diyorum: 'Sultan Mahmud akıllı (81b/1) padişaktır. Öyle büyük padişaha bir kadınla savaşıp yurdunu almak için (ordu) sevk etmek yaraşmaz' Gelirse de Allah (a.v.c.) biliyor ki ben kaçmayacağım ve savaşa hazırım. Çünkü iki ihtimalden biri bu ki bu iki ordunun biri yenilecektir. Mesela senin ordunu mağlup etsem, (5) âlemin her yanına yüz bin padişahı mağlup etmiş bir sultanı yendim diye name yazdırırım. Eğer benim askerim mağlup olursa bir kadını mağlup ettim diye name yazdırmak olmaz." Bu söz (sebebiyle) Sultan Mahmut yaşadığı sürece ona ordu sevk etmedi, kast etmedi.

Bu nedenle ey oğul, düşmanı zayıf değersiz görüp onu kusurlu sanma dedim. Hiçbir zaman düşmandan (10) emin olma. Özellikle ev içindeki düşmandan gafil olma. Onun gördüğünü yabancılar görmez. Hiçbir zaman senin hakkındaki kötü düşünceleri onun gönlünden çıkmaz. Uzaktaki düşman onun bildiğini bilmez. Hiçbir düşmanla dost olma. Ama görünürde dostluk göster. Belki görünürdeki dostluk gerçeğe döner. (82a/1) Düşmanlıktan dostluk, dostluktan düşmanlık çıkar. Dostlarının düşmanlarından iki kat fazla olmasına çalış. Dostlarının çok düşmanlarının az olmasına gayret et. Bin dostun güven ve itimadıyla bir düşmandan gafil olma. Çünkü bin dost senin dostluğuna (5) gafil olabilir, (ama) bir düşman sana düşmanlık etmekten hiçbir zaman gafil olmaz.

Senden güçlü ve üstün düşmana düşmanlık etme. Düşmanın senden her ne kadar acizse de sana düşmanlık edip etmeyeceğinden emin olma. Düşmanın seninle uzlaşmayı isterse, her ne kadar güçlü düşman olsa da büyük ganimet sayıp uzlaş, çünkü (10) “Düşmanın ya ölmüşü, ya (başka) bir yere gitmiş veya uzlaşanı iyidir” demişlerdir. Düşmana galip gelip yok edersen sevin mutlu ol. Kendi eceliyle ölünce sevinme, çünkü sen de ölmeden kalmayacaksın. Kendinin ölmeyeceğini biliyorsan sevin. Bilgeler “Düşmandan bir nefes fazla yaşamış kimse (82b/1) (bunu) ganimet bilsin” demişlerdir. Şiir:

Eğer ölüm düşmanın vücudunu ederse yok

Düşmanın öldüğüne sevinmek ne fayda

Ömür fidanına ecel fırtınası ulaşınca

Düşmanın gibi seni de edecek yok

Hikâye: Öyle duymuştum ki İskender-i Zülkarneyn civarındaki (yurtların) etrafını dolaşıp bütün âlemi fethetti. Anayurduna dönmek arzusuyla (5) Damgan’a ulaştığında ecel ordusu ömür binasını yıkmaya geldi. İskender beni koyduğunuz tabutun iki tarafını oyup iki elimi çıkarıp koyun. Bütün âlemi alıp elim boş gittiğimi dünya halkı görüp ibret alsınlar. Anama (şöyle) deyin: Benim ruhum şad olsun istiyorsa, elimi hiç kıymet verdiği biri ölmemiş kimseyi bulup versin”.

Diğer (bir konu): (10) Ayağının altına düşen her şeyi eline al. Çünkü ip itidalde işlense birbirine bağlanıp işe yarar. Çok işlense kopar. Bütün işleri ölçüsüyle yap. İster dostluk ister düşmanlık (olsun), her işin ölçüsünü bilmek ve orta hâlde yapmak küllî akıldan pay (almak)tır. (83a/1) Acizlerin zahmetini gider ve inatçılara inatçılık yap. Her işte insanlık yolunda ol. Öfkelendiğinde sabrı vacip bil. Kendi ayarını bil, çünkü kendi ayarını bilmeyen kimse erenlikte eksiktir. Dostuna düşmanına güzel (5) sözlü ol. Çünkü tatlı dilli olmak sihirbazlığın ikinci şeklidir. Biri bir şey sorunca cevap ver ve birinin dinlemediği sözü söyleme. Herkesin huzurunda denmeyecek sözü arkasından deme. İnsanlara iyilik etmeyi eksik etme. Yapmadığın işi yaptım diye lafı çarpıtma ve yaptığını çok zikretme. İş yapmadan ve söz (10) söylemeden önce hesap et. Sana laf çarpılmadığı sürece laf çarpma. İki yüzlü olma ve iki yüzlü insandan uzak dur. Yedi başlı ejderhadan korkma, ama yalancı kimseden kork, çünkü bir saatte

söktüğünü bir yılda dikemezsin. (83b/1) Her ne kadar büyük ve kuvvetli olsan da kendinden büyükle uğraşma.

Bilgeler söylemişlerdir. On niteliği kendine lazım bil, beladan kurtulasın. Önce kendinden büyükle uğraşma. Kul(larına) çok zulmetme. Kıskanç kimseyle aynı mecliste bulunma. (5) Cimriyle arkadaş olma. Cahil kimselerle tartışma. Vefasız kimseyle dost olma. Yalancılarla alışveriş yapma. Arbede çıkaracak kimseyle şarap içme. Kadınların sohbetinde çok bulunma. Sırrını kimseye açma, sonra onurunu zedeler. Ayıp arayan kimseden kaç. Daima halkla muhatap olup yaşama. (10) Kimseyi haddinden fazla övme. Yermek gerekince yeremezsin. Kimseyi nihayetinden fazla yerme, çünkü övmek gerekince övemezsin. Sana işi düşmeyen kimseye öfkelenip korkutma. Senden aşağıda olan kimseyi hor görme. (84a/1) Kıskanç kimselerle ahbaplık etme. Birinin acısını başkasından çıkarma. Senin hakkında birinin kusuru olsa affet. Kendinden küçüklerde yok yere kusur arama. Hizmetkârlarını mesut et, çünkü onlar tarlandır, ektiğin iyi olunca revaç görmesine sebeptir. Sözü dinleyecek (5) kimseyi kul (olarak) al. Bir kişinin yapacağı işi iki kişiye verme, işin kusursuz olsun. Bir kazan aşı iki kişi pişirince tadı olmaz. Mesela iki kadın bir evde olunca ev temiz durmaz. Şiir:

İki kadına bir ev olsa mesken

Temizlik beklenmez o evden

Eğer birinin emri altındaysan, (sana) buyrulan işe başkasını ortak etme, sonra o işte kusur olmasın. (Yoksa) daima (10) hocan huzurunda yüzün kızarır. Dostuna düşmanına iyilik et. Kusur eden kimseye çok kızma. Her çeşit söze kulak kabartma. Her doğru veya yanlış işe suç (aramak) peşinde olma. Her günah için insanı cezaya layık görme, sonra her kişinin dilinde övgün olur.

(84b/1) **Otuzuncu Bölüm:** Ceza vermek ve affetmek hakkında.

Ey oğul, biri sana kusur edince onun kabahatini adaletinden çok bilme. O da insandır. Önce hepimizin atası olan Âdem'le (a.s.) kusur meydana çıktı. **Şiir:**

Bir gün ben bir sohbe varamadım

Yüz bin kederden gönül kaldı (5) bir mihnete

İlk günah işlemiş kişi Âdem'dir

Bir kabahatle atma bir ayrılığa

Tembellik edeni cezalandırma, sonra haksız yere cezaya layık olmayasın. Her çeşit sözden (dolayı) öfkelenme. Üzgünken öfkeni yutmayı adet edin. Bir kabahat işlemiş kişi özür dilerse affet. Kul günah işlemezse Allah'ın affı (da) olmazdı. Affetmeyi kendine vacip (10) bilince büyüklük şerefinden ırak olmazsın. Affettiğinde onun minnetini başına kakma, sonra affetmemiş gibi olur. İnsan cezaya layık suç işleyince işlediği suça uygun ceza ver, çünkü insaf ehli cezayı günaha bakıp vermelidir. Benim açımdan, biri kabahat işleyince sen ona (85a/1) kabahati nispetince ceza vereyim dersin merhamet ve insafın usulünü unutmuş olursun. Bir kabahate yarım ceza verecek şekilde davran, böylece siyaset usulünü yerine getirmiş ve de insaf şartını eda etmiş olursun. İnsaf ve merhamet sahiplerine zalimlerin işi yaraşmaz. Özür dilemek icap ettirecek gibi kabahati (5) işleme. Kabahat işleyince özür dilemekten utanma.

Hikâye: Hazreti Muaviye'nin zamanında bir güruh (insan) suç işledi. Şeriata (göre) o insanları öldürmek gerekti. Muaviye onların öldürülmesini buyurdu. Bir nicesini öldürdükten sonra sıra birine geldi. Öldüreceklerin arasındaki o kimse (şöyle) dedi: “Ya emir, bizlere layık bir iş yapıyorsun. Ama Allah Teala'nın hakkı için (10) bir söz söylemeye izin ver”. Muaviye “Söyle” dedi. O suçlu “Ey emir, bütün âlem, insanlar seni merhametli ve insafli (diye) tarif ediyorlar. Bu suçu yine bir zalim padişahın memleketinde işlesek ne yapardı?” Muaviye “Benim yaptığımı yapardı” dedi. O suçlu “Sen o merhametsiz zalimin yaptığını yapıyorsan senin merhamet insafının (85b/1) bize faydası nedir?” dedi. Muaviye (şöyle) dedi: “Senin söylediğin sözü öncekiler söyleseler(di) hepsini affederdim. Şimdi kalanları affettim”. Suçlu af talep edince suçunu bağışla. Her ne kadar büyük günah olsa da özür (dileyince) değmez.

İhtiyaç sahibinin sana ihtiyacı düşünce, o ihtiyacın dinine zararı ve malına (5) ziyanı yoksa o kimsenin ihtiyacını karşılamadan geri çevirme. O ihtiyaç sahibini yalancı zannetme, çünkü sende bir iyilik (olduğunu) düşünmese o kimse senden (bir şey) istemeyecektir. İhtiyaç sahibi, yokluk vaktinde senin esirindir, çünkü muhtaçlık esirliğin ikinci şeklidir. Esirlere merhamet edesin, çünkü esiri öldürmek hoş değildir. Şüphesiz bu konuda kusuru reva görme. İki âlemin (10) sevabını bulursun. Senin hacetin birine düşünce o kimse cömert mi cimri mi diye bak. Cömertse o ihtiyacı iste.

Ama benim vasiyetime kulağına küpe yap. Üzgün ve karnının aç olmadığı zamanda iste. İhtiyacı isterken güzel sözleri çekip veresin. Maksadını anlatıp (86a/1) dışarı çıkasın. İhtiyacını isterken nazik konuş, çünkü (nezaket) cömertliğe ikinci mertebedir. İhtiyacını istemeyi bilince hiçbir zaman eli boş dönmezsın. Ben şöyle söylemişimdir, **rubai:**

Ey gönül, yârine dilersen varmak,

Koşulsuzca o zalim aşığına,

Adımını arzundan dışarı atma,

Varsan (5) gerek o zarif maşukuna

Hacetin düştüğü herkesin (karşısında) kendini kul köle gibi bilesin, bizim (de) *yüce* Allah’a kul olmamız hacetimizin düşmesi sebebiyledir. *Yüce* Allah’a hacetimiz düşmeseydi hiç kimse ibadet etmezdi. İhtiyacını bulunca ne hâlde olursan (ol) şükret. *Men lem yeşkuru ’n-nâs lem yeşkuru ’l-lah*¹⁶⁸. Yani (insanlara) teşekkür etmeyen kimse (kendisine) verilen (10) nimete, *yüce* Allah’ın verdiğiine de şükretmez. *Yüce* Kuran’da zikredilmiştir: *Le in şekertüm le-ezidenneküm*¹⁶⁹. Şükredenleri Allah Teala dostu sayar. Hacete (kavuşunca) şükretmek, (isteğin) kabulünün ikinci mertebesidir. Eğer biri hacetini yerine getirmese kendi talihinden (dolayı) say. O kimseden şikâyet etme, çünkü o (86b/1) kimse şikâyet etmenden korksa elbette hacetini yerine getirirdi. Hacetin düştüğü kimse cimri ve pintiyse ayıkken isteme, vermez. Sarhoşken iste, çünkü cimriler sarhoşken her ne kadar sonra pişman olsalar da cömerttirler ve insafılı görünürler. Hacetin cimri ve pintilere düşünce kendini merhamete muhtaç say. (5) Üç grubun merhamete muhtaç olduğunu söylemişlerdir. Biri cahilin emrinde olan akıllı. İkincisi aciz ve zayıf düşmanla karşılaşmış güçlü, kabiliyetli kimse. Üçüncüsü cimriye muhtaç olmuş cömert.

Bil, gücüm yettiğinde her türlü sözden bu kitapta bahsettim, arzum okuyup bütün sözlerin hakkını vermek, beyan ettiğim her türlü hünere hacetin düştüğünde, (bunların) işe yarayacağını okuyup bilmendir. (10) Keşke geçmiş ve gelecek ilimleri bilseydim ve sana öğreseydim, böylece bu dünyadan gamsız giderdim. Ne çare ki henüz ilim marifet yolunda piyadayım. Bilsem de söylememin faydası yoktur, çünkü

¹⁶⁸ “İnsanlara teşekkür etmeyen Allah’a da şükretmez.”

¹⁶⁹ İbrahim Sûresi, 7. “Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) arttıracayım”.

ben babamdan duyduğumun hepsini sana söyledim. (Umarım) senin (yüzün) kara çıkmaz. Ben de kendi bildiğim kadarıyla ömür geçirdim. (87a/1) Babamdan öğrendiklerime hacet düşmedi. Sen ister duy ister duyma, her mevzuda bildiğim sözü söylüyorum, sonra cimrilik etmiş olmayayım. Mizacımın aynasında yüz gösteren her bir şeyi beyan ediyorum. Mesut (kimseler) duyduğunu kabul eder (diye) söylemişlerdir.

Otuz Birinci Bölüm: İlim talep etmek hakkında.

(5) Ey oğul, bil, kitabın evvelinde her türlü hünerden (örnekleri) beyan ettim. Hünerden maksat esnafılık değildir. Çünkü herhangi (bir) iş duyulup öğrenilince hüner olur. Ola ki onu iyi bilesin ve ondan fayda göresin. Üstada gerek olmayan, hepsini (bir kerede) çekip vereceğin hiç hüner yoktur, bilirim. Hüner çoktur. Hepsini ayrıntılı (şekilde) açıklamak olmaz, çünkü kitap uzar, (10) maksada ermekten uzak kalır. Lakin, mevcut her niteliğin üç şekilden başka olmayacağını bil. Ya hünerle alakası olan bir ilimdir, ya ilimle alakası olan bir hünerdir veya hüner olmadığı bellidir. Hünerle alakası olan ilim, tabiplik, müneccimlik, mühendislik, şairlik ve bunlara benzer (ilimler)dir. Bunların her birinin (87b/1) usulü vardır. İnsan bunların usulünü bilmeyince esire benzer. Maruf ve meşhur olan hünerleri açıklamaya gerek yoktur. Lakin belli başlılarını beyan edeceğim. Onlar iki usulden farklı olmaz. (Biri şudur:) Senin o hüneri bilmeye devrin hadiselerinden hacetin düşer. Hacetin düştüğünde (5) her birinin sırrından haberdar olmalısın ki gerektiğinde yardımcı olsun. Hacetin düşmese de büyüklerin her ilmin usulünü bilmesi iyidir.

Ey oğul, ahiret ve şariat ilminden fayda gördüğün kadar hiçbir ilimden fayda görmezsin, bil. Mal talep ediyorsan kadı, müftü veya vaiz olasın. Her türlü sözü söyleyip süsleyip (püslemedikçe) maldan fayda (görmek) müneccime nasip olmaz. (10) Tıp ilminde, şöhret bulmayınca ve hastalığa doğrusuna yanlışına bakmadan ilaç yazmayınca mal elde edilmez. Şüphesiz bütün ilimlerin en ulusu din ilmidir. O din ilminin asıl (unsuru) tevhit ve sıfat ilmidir, ikincil (unsuru) şeriattır. Din ilmini öğrenmek dünya ve ahiretin mahsulünü ele almak demektir. Şüphesiz (88a/1) ey oğul, gücün yettiğince din ilmini ele almanın uğraşında ol, böylece dünya ve ahireti ele alırsın. Bunda başarılı olunca önce dinin usulünü doğru uygula. Yani tevhit ve sıfat ilmini iyice öğren. Ondan sonra ikincil olan şeriati öğren, çünkü asıl olanı bilmeden ikincil olana (5) başlamak taklit olacaktır.

Zikrettiğim h nerleri, ilimleri talep edersen kanaatk r ve perhizk r olasın. İlmi dost, d nyayı d şman sayanlardan, insanların zahmetini giderici, g ler y zl , iyi huylu, az uyuyan, sabah (erken) kalkan, kitabı dost edinenlerden ve m tevazı, d nya işinden  ekilmiş, Kuran'ı hıfzetmiş, alimlerin dostu, kararlı (10) ve ilme h rmet g steren,  ğrenmekte hırslı, haya sahibi,  stadın hakkını g zetten, b t n meyil ve iltifatı kitaplara olanlardan olasın. Divit, kalemtır ş, kalemlik, bı ak, pergel ve cetvel kalemi, mıstar ve yine gerekli şeyler seninle dost olsun. Bunlardan başka şeyle meşgul olmayasın. Her (88b/1) ilim talibi, bu şekilde zamanın incisi olur.

M ft  olursan, ibadeti bırakma, ikiy zl  olma,  ok ders ver, v cudunu temiz tut, her t rl  mesele hakkında cevabını hazır tut, hakkını vermeden hi bir mesele i in fetva yazma, insanları tanıdığını (d ş nerek h k m vermeye) kanaat etme, insanların dediğıyle karar verme. (5) Kendi fikrini  st n bil. (Kendi faydan i in bunun) iki y n  ve iki rivayeti (vardır demekle) kanaat etme. (Senden  nce gelmiş) g venilir  limlerin yazdıklarına itimat et, s z ne g venme. Her t rl  kitabı ve her t rl  c z  tabir i in (k fi) bilme. Rivayet duyunca bilinmeyen (biri) s ylemişse (onunla) hareket etme. Maruf ve meşhur kimselerin s z yle hareket et. S yleyeni g venilir olmadık a hadis ve rivayetlere itimat etme. Rivayetleri (bunu diyen şu ve onu diyen bu ve bu ise onu s yle duymuş diye) birbirine bağlamaktan ka ınma. M  tehit ol.  ok (10)  fkeli olma ve  fkeyle konuşma. Tartışırsan hasmının durumuna bak, s z s ylemede ondan  st nsen tartış, değilsen tartışma. Bir  rnekle iktifa etme. Bir delille her şeyi  r tmek iddiasında olma. S z n  ncesini hafızanda tut, b ylece sonunu ziyan etmezsin. (89a/1) Tartışma (fikh ) meseledense ayeti, hadisten; hadisi, mukayeseden  ncelikli say, (olması) muhtemel (durumlardan) bahset. Usul ve fıkıh tartışmasında (aklen olması) gerekenden, gerekmeyenden ve olasılıklardan bahsetmek kusur değildir. Maksadını anlatmaya  alış. S z  tertibiyle s yle, kısa kesme, ama uzun ve faydasız (5) da konuşma.

(Diğer bir) **fasıl**: Vaiz olursan  ok şey ezberle. Hasmın zayıfsa da k rs de otururken herkesle tartışma.  slubunu a ık tut. Cemaati hayvandan say, sonra konuşurken takılmayasın. Ayakkabılarını temiz tut. Nara atanları elinde tut, b ylece dokunaklı her (ne) s ylersen onlar nara atıp cemaati (10) kızıştırırsınlar. Cemaat ağladığında sen de ağla. Konuşurken takılıp kalırsan endişelenme, salat dua okuyup ge iştir. Konuşurken şiddet ve c retle konuş. Kabul g r nce de endişe etme. G zel s z  k t  mala verme. Ama halkın kabul (ve rağbeti hakkında) daima  ekince ol.

(89b/1) Vaizin rakibi güzel konuşunca çıkar. Kabul az olunca (orada) karar kılma. Kürsüde ağır canlı, yüzü asık, soğuk sözlü olma, çünkü cemaat da ağır canlı olur. (Şöyle) söylemişlerdir: *Küllî şey'in mine's-sakîli sakîlû*¹⁷⁰. Yani ağır şeyden etkilenen şey ağır olur. Her tarafta dolaş, kürsüye (5) elini kapama. Daima dinleyicinin hâlini gözet. Hangi söz dinleniyorsa o sözü söyle. Kürsüde oturduğundan sana soru gelirse bildiğine cevap ver. Bilmediğine “Bu sözün cevabını kürsüde vermek olmaz, eve gelip cevabını dinle” diyesin, insan cevap duyayım diye eve gelmez. Her mecliste bir kez dediğin sözü ikinci kez demeyesin. Her zaman güler (10) yüzlü olasın. Şehirlerde çok durma, çünkü vaiz ve fal bakıcıların geçimi gezmekle hâsıl olur. İnsanların kabulünü (görmek için) güler yüzlü ol ve vaizlik haysiyetini gözet. İçini ve dışını şeriatla süsle, mesela namaz kılmak, oruç tutmak, ibadet etmek gibi (şeylerle). Dilinin tatlı olmasını gerekli say. Çarşı ve pazarlarda (90a/1) çok gezme, halkın gözünde aziz olursun. Kötü tanıdıktan sakın, kürsünün adabını gözet. Bu şartları başka yerde zikrettim. Kibirli olmak, yalan söylemek, rüşvet almaktan uzak ol, insanları kendi yaptığın işe yönelt, adil âlim olasın. İlmi iyi bil ve bildiğini (5) iyi tarzda uygula, sonra utanç duymayasın. Hatalı konuşurken korku ve ümitten bahset, sonra bir defada Allah Teala'nın kullarını rahmetten ümitsiz bırakma. Bir kerede (de) insanları ibadet etmeden cennete sokma. Sıkça kendinin kadir olduğun ve iyi bildiğin sözleri söyle, böylece delilsiz iddiada bulunanlardan olmayasın, çünkü delilsiz iddiada bulunmanın sonucu utançtır.

(10) (Diğer bir) **fasıl**: İlmi kemaline erdirip büyük kadı olursan mütevazı ve yumuşak ol. Akıllı, zeki, ileri görüşlü, siyaset ilmini bilen her güruhun mezhep ve usulünü bilenlerden olasın. Ola ki kadıların hilelerini bilesin, böylece bir mazlumun kanıtı yoksa hakkı yanıp gitmesin, çünkü hile (90b/1) tedbirle o hak edeni hakkına ulaştırırsın.

Hikâye: Taberistan'da Kadı Ebu'l-Abbas Rûyânî denilen (biri) vardı. Alim ve ileri görüşlü kimseydi, tedbir sahibiydi. Bir zaman, biri yine (başka) birinden yüz dinar dava edip kadının huzuruna geldi, sanık inkâr ediyordu. Kadı davacıdan şahit istedi. Davacı şahit (5) yoktur dedi. Kadı sanığı yemin etmeye buyurdu. Davacı “Ey kadı, onu yemin etmeye buyurma, çünkü yalan yemin etmekten korkmamaktadır” diye feryat etti. Kadı (şöyle) dedi: “Şeriatan çıkmak olmaz, ya sen şahit getir ya yemin et”. O kişi kadının huzurunda yere yuvarlanıp ağlayarak (şöyle) dedi: “Ey kadı, benim

¹⁷⁰ “Ağır canlı (olandan) ne gelse ağırdır.”

şahidim yoktur, o haksız yere yemin edecektir. Onu yemin etmeye buyurursan bana zulmetmiş olursun. Benim tedbirimi (10) gözet”. Kadı o kimsenin bağırış çağırışını görüp doğru söylediğini anladı. Kadı “Ey hoca, ona borç vermen ne yoldaydı? Öncesini anlat” dedi. O kimse (şöyle) dedi: “Ey kadı, ömrün uzun ve bahtın çok (olsun), bu kimseyle nice yıldan beri dosttum. Tesadüfen bu kimse bir cariyeye âşık oldu, o cariyenin (91a/1) fiyatı yüz elli dinardı. Bu kimsenin elli dinarlık eşyası vardı ve onu almak için hiç çare bulamadı. Gece gündüz zar zar ağlıyordu.

Bir gün ikimiz gezmek için kıra çıktık. Bir yerde bir saat oturmuştuk. Bu kimse o cariyenin bahsini açıp zar zar ağladı. Yirmi üç yıldan (5) beri dostumdu. Cığırım yanıp “Ey falanca o cariyenin tamam fiyatına yetecek malın yoktur, benim de yok. Hiç kimse senin feryadına bakmaz. Ama benim yüz dinarlık malım var. Nice yıldan beri çok zahmet meşakkat çekip ele aldım. O parayı sana vereyim. Kalanını kendin tamamlayıp o cariyeyi al, bir ay işret et, ondan sonra satıp (10) yüz dinarımı bana ver” demiştim. Bu kimse o sözleri duyup çok ağlayıp ayağıma kapanıp bir aydan sonra cariyeyi satıp altınınızı vermezsem diye ant içti ve ben altını buna verdim. Altını verirken Allah Teala biliyor ki ikimizden başka kimse yoktu.

Şimdiye kadar dört ay oldu, cariyeyi (91b/1) de satmıyor, altınımı da vermiyor. Kadı “Buna altını nerede vermiştin?” dedi. Davacı “Bir ağacın dibinde vermiştım” dedi. Kadı “Ağacın dibinde ona vermişsin. Niçin şahidim yok diyorsun? Hasmın burada otursun, sen hiç kuşku duymadan ağaç dibine git, iki rekat (5) namaz kıl, ondan sonra Peygambere (s.a.v.) yüz kez dua et, ondan sonra kadı seni şahitlik vermek için çağırıyor de” (diye) konuştu. Hasım tebessüm etti. Kadı görüp görmemezlikten geldi. O kimse “Korkarım ki o ferman tutmaz” dedi. Kadı “Benim mührümü alıp git ve ‘Bu kadının mührüdür, gelip şahitlik etsin, dedi’ de” (diye) konuştu. O kimse mührü (10) alıp ağacın yanına gitti, hasım kadının karşısında oturup bekledi. Kadı diğer davacılarla konuşmaya daldı. Bu kimseye bakmayarak (geçen bir) süreden sonra “O kimse ağacın dibine varmış mıdır?” dedi. Bu kimse “Henüz varmamıştır” dedi. Kadı yine başka işlerle meşgul oldu. Diğer (kişi) ağacın dibine varıp kadının söylediği (92a/1) şekilde mührü gösterip “Kadı seni çağırıyor” diye söyledi. Bir saat oturdu. Ağaçtan hiç cevap gelmedi, üzgün (şekilde) dönüp kadının huzuruna geldi, “Gidip mührü o ağaca gösterdim, ağaç hiç cevap vermedi” dedi. Kadı “Yanlıştın var, o ağaç gelip şahitlik etti” deyip (5) o hasma bakarak “Bu kimsenin hakkını ver, yoksa ben cariyeyi satıp bu kimsenin parasını vereceğim” (diye) söyledi. O hasım “Ben sizin

huzurunuzdaydım. Hiç ağaç gelmedi. Şahitlik de etmedi” dedi. Kadı “Ağaç gelmedi diye doğru söylersin. Ama sen bu altını o ağaç dibinde almadıysan ben o kimse hakkında ‘Ağaç dibine varmış mıdır?’ diye sorduğumda (niçin) ‘Arası uzak, (10) henüz varmamıştır’ dedin? Eğer altını almamış olsan ‘O kimse nereye vardı, hangi ağaç dibine vardı ki?’ demez miydin ve davacıyı yalancı çıkartmaz mıydın?” diye o hasımdan altını alıp verdi. Elbette her şeyi kitaplardan çıkarırım deme, kendin de bu türlü tedbiri (92b/1) gözetesin.

Diğer (bir mesele:) Kendi evinde olabildiğince mütevazı ol. Ama kadı meclisinde heybetle yüzünü asıp oturmak iyidir, böylece büyük görünesin. Ağır ol ve az konuş. Şikayetçinin sözünü duymaktan ve (konu hakkında soru) sormaktan çekinme. Sabırlı ol. (Fıkhî bir) mesele çıkarsa müftüyle (5) istişare et, böylece kendi fikrini sağlamlaştırırsın. Daima ders vermekten uzak olma. (Fıkhî) meseleler, mezhepler hakkında ne söylediysem, tecrübesini aklında tut. Şeriatta şüpheli mevzuya hüküm vermek reva değildir. Kadı müctehit olsa revadır. Şüphesiz kadı dindar ve fıkıh ilminde kabiliyetli olmalıdır. Ne türlü hâllerde hüküm vermemek (gerekir, bil). Önce aç ve susuzken, hamamdan çıkmışken, üzgünken ve mal (10) endişesine düşmüşken (hüküm vermemek gerekir). Kadının hizmetkârları şikâyetçinin her türlü hikâyeyi anlatmasına izin vermemelidir. Çünkü kadılık şartı hüküm vermektir, teftiş etmek değildir. Etmekten(se) etmemenin yeğ olduğu çok teftiş vardır. (Kadı) sözü kısa tutmalı. Hemen öyledir (diye) buyurmamalı. Malı kirli (şekilde elde edilmiş) (93a/1) insanları anlayınca edindiği tecrübeye göre teftiş etmeli. (Bu işte) kusur etmemeli ve gevşek tutmamalı. Kendisine uygun insanları kendiyle tutmalı. Hiçbir zaman verdiği hükümden dönmemeli, hükmünü sağlam ve kuvvetli (şekilde) vermeli. Hiçbir zaman kendi eliyle hüccet ve ferman yazmamalı, ancak zorunluysa yazmalı. Kendi hafızasını üstün tutmalı ve kendi sözünü kayıt altına almalı. Hünerlerin iyisini (5) ilim ve kanaatkârlık bilmeli.

Şüphesiz bu yüce ilmin hünerini elde edemezsen, buna uygun olmazsan ve muhafız (da) olmazsan bari ticaretin usulünü (bilmeyi) gerekli say. Ondan fayda görürsün, (ondan) eline geçen her şey kesinkes helaldir ve herkesin nazarında makbuldür. Ama bu işte kusur etmeyesin.

On İkinci Bölüm: Ticaret yapmak hakkında.

Bil, ey (10) oğul, her ne kadar tüccarlığa hüner demek olmazsa da aslına bakılınca tüccarların adeti, usulü hüner sahiplerinin yoluna uygundur. Onun için (şöyle) demişlerdir: Tüccarlığın birincil (unsuru) cahillik ve ikincil (unsuru) akıldır. Mesela *lev le'l-cühhâlü le-heleke'r-ricâlü*¹⁷¹ demişlerdir. Yani cahiller olmasa cihan helak olurdu. O sözden maksat şudur (93b/1): Her kimse bir dirhem kar elde etmek arzusuyla doğudan batıya gidip dağ, çöl ve denizlerde kendi nefisini tehlikeye atmasa, hırsız ve haramiden, aslandan ve yolun tekinsizliğinden korksa doğudaki nimet batıya ve batıdaki doğuya gelmezdi. Dünyanın mamur (hâlde) oluşu nimetledir. Bu işi tüccardan başka (5) kimse yapamaz. Böyle tehlikeli işi akıl gözü örtülmüş kimse yapar.

Tüccarlık iki türlüdür. Biri (belli bir yer tutup) satış yapmak biri gezgin olmak. Satış yapmak kuyumcuların usulüdür. Ucuz malı pahalı satmak maksadıyla alırlar. Bu iş malı tehlikeye atmaktır. İleri görüşlü kimse ucuz malı pahalıya satmak arzusunda olmaz. Ticaret, iki usuldekilerin (de) kâr (elde etmek) için cesur olması, (10) dindarlık ve dürüstlüğü gerekli bilmesidir. (Tüccar) kendi faydası için başkasını zarara (sokmayı) istememeli. Kendinden aşağı (mertebedeki) kimseyle alışveriş yapmalı, kendinden büyük kimseyle alışveriş yaparsa dindar ve mert kimseyle yapmalı. Hilekâr, güvenilmez insanlardan sakınmalı. Parası olmayan kimseyle alışveriş yapmamalı. Dostlarıyla (94a/1) da alışveriş yapmayasın. Yaparsan kâr (etmekten) ümidini kes, çünkü çok dostluk azıcık kâr, azıcık zarar (edeceğim endişesiyle) mahvolur. (Kârını) arttırmak arzusuyla veresiye alışveriş yapma. Çok arttırmak hevesinden azlık gelir. Büyük zarar (ise) israf etmektedir. Kâr gelmeyince aslı parayı yeme, büyük zarardır. Kâr ümidiyle gıda alma, gıda (5) satanlar hep kötü şöhrete (sahiptir). Dürüstlük, mal alırken yalan söylememektir. (Hem) kafir (hem) Müslümanlar yalan söylemeyi kötü görmüşlerdir. Hatta ben (de bu) manada iki beyit söylemişimdir, **beyit**:

Ey gönlüme aşkının ateşini atan nur,

O nurda Ben Musa, gönlümdür Tur,

Aşkını gönül canı verip almışım,

Alıcıya yalan söylemek değildir meşhur.

Satmadıkça malı elden çıkarma. (10) Alışverişte utanma. Büyükler “Fazla utangaçlık, parayı azaltır” demişlerdir. İnsafsızlığı gerekli saymayasın. Bu hünerin

¹⁷¹ “Cahiller olmasa erenler helak olurdu.”

eskileri “Ticaretin aslı tasarruf ve cömertlik etmektir” demişlerdir. Tasarruf, biriktirileni; insaf, saygı ve hürmeti saklamaktır. Şöyle duymuştum, **hikâye**:

(94b/1) Bir tüccar bir satıcıyla bin dinarlık alışveriş yapmıştı. Alışverişi icra edecek zaman geldi. Tüccar ile satıcı, alacak vereceği hesaplaşıp üç nohut (kadar) altında anlaşamadılar. Satıcı “Bende bir dinarın kaldı”, tüccar “Sende bir dinar ve üç nohut altınım var” diyordu. Bu konuda sabah namazından ta öğle namazına kadar çekiştiler. (5) Sonra satıcının içi daralıp bir dinar üç nohut altını tüccara verdi. Tüccar evine döndü. Satıcının çırağı tüccarın arkasından takip ederek gitti, “Ey hoca bana çırak hakkı ver” dedi. Tüccar o bir dinar üç adet altını çırağa verdi. Çırak altını alıp satıcının huzuruna geldi.

Satıcı “Ey falanca, (o tüccar) beni üç nohut altın için sabahtan bu vakte kadar uğraştırdı. Sen (10) niçin tamah edip gittin?” dedi. Çırak, tüccarın verdiği altını ustasına gösterdi. Satıcı şaşırdı, “Subhanallah, bu çocuk güzel (de) değil. Bu kimse bu kadar cimrilliğine karşın bu kadar altını buna niçin vermiştir?” deyip tüccarın evine gitti, “Ey şeyh, sizde tuhaf (bir) durum görüyorum, sabahtan bu vakte kadar (95a/1) o kadar insan arasında bana üç nohut altın için kahrettiniz. Şimdi bu altının hepsini çırağıma vermişsiniz. Bu baş ağrısı niyeydi? Bu cömertlik niçindir?” dedi. Tüccar “Ey hoca, ben tüccarım, ticaretin usulü almak satmaktır. Eğer bir dirhem kadar zarar görsem, ömrün yarısının boşa gitmesi (5) gibidir. Lütuf edilecek zamanda lütufta bulunmayınca kendinin ahlaksız (diye anılmasına) şahitlik eder. Ben zarar etmeyi de istemedim ve aslımın ahlaksız (diye anılmasını) da istemedim” dedi.

Tüccar, ortakla iş yapmaktan sakınmalıdır. Ortak olursa (kârı) paylaşıp (hakkını) alacağı zaman pişman olmamak için zengin kimseyle ortak olmalı. Birinin sermayesinden (10) bir şey almamalı. Harap bozuk malı almamalı. “Az malla kendi bahtımı sınavayım” dememeli. Eğer biri “Bu mektubu alıp falan şehre varıp ver” dese o mektuba bakıp okuyup ondan sonra almalı. Çünkü o mektuptan tüccara bela ve zarar gelmesi ihtimali vardır. Herhangi (bir) şehre girdiğinde kötü haber alıp (95b/1) gitmeyesin. Ölüm haberini alıp gitmeyesin, güzel haber alıp gitmekte kusur etmeyesin.

Yol arkadaşı olmadan yola çıkmamalı. Kervanın ortasında durmalı. Malı kervandaki malların ortasına koyasın. Muhafızlar arasında durmayasın, çünkü haramiler önce muhafızlara kasteder. Yayaysan atlılarla (5) yoldaş olmayasın. Yabancı kimseye yol sormayasın. Yanlış yol göstererek arkadan gelip malları alan nice

düzenbaz vardır. Biriyle yol üstünde karşılaşınca güler yüzle selam veresin, kendini korkak ve yorgun göstermeyesin. Zahitlere ihanet etmeyesin, iltifat ve iyiliği eksik tutmayasın. Azıksız yola çıkmamalı. Yazın kışlık (10) giysi olmadan ve kışın yazlık giysi olmadan yola çıkmamalı. Yol yakın olsa da (binit) kiralayanları hoşnut etmeli.

Bir yere vardığında dindar satıcı bulmalı, üç grupta muhabbet etmeli. Yiğit, mert, zengin, insafli, insanın hakkına riayet eden ve yolu bilen kimseyle yola varmalı. (96a/1) Sıcak, soğuk, açlık ve susuzluğa alışmaya çalış. Rahatta olmak için israf yapma, (zorluğa dayanmak) gerekli olunca daha kolay olur. Kendin yapabileceğin işi başkasına (bırakıp) güvenme, dünya hilekâr ve aldatıcıdır. Ama tüccarlığın sermayesi doğruluk ve dürüstlüktür. Alıp satarken (5) doğru sözlü olmalı ve çok alıp hemen satmalı. Mümkün mertebe veresiye almak ve vermeyi gerekli görme.

Âlim ve seyyitlerle alışveriş yapma, öyle ki onların hatırı senden (dolayı) kırılmasın. Alışveriş yaparken kârı onların tarafına koy. Hizmetkârlarla, hayrı zenginliği olmayanlarla, kadının has vekilleriyle, birinin hizmetkârıyla alışveriş yapma. Bunlarla alışveriş yapan herkes (10) vicdan azabı ve pişmanlıktan kurtulmaz. Görmediğin ve sınımadığın kimseden emin olma. Bir (kez) sınıadığın kimseyi tekrar deneme. Atasözünde söylenmiştir, sinanmış şeytan sinanmamış insandan yeğdir. Birini sınarken kendi gücünün yettiği şeyle (96b/1) sına. Her kimi sınıasan bir iş yaptırıp sına. Sözle sına. Yüz tavus kadar alacaktan bir serçe kadar nakit yeğdir.

(Kârdan) on (adet) pay bulunca, on birinciye bulmak tamahında deniz yolculuğunu toprak arazide yolculuk etmeye tercih etme, çünkü deniz yolculuğunun (5) zararı kârından fazladır. Toprakta yolculuk edersen malın gitse (de) canın kalır. Lakin ilginç durumları görmek için zenginlik vaktinde denize açılmak revadır. *İrkebü el-bahre merreten ve 'n-zurû fi âsâri rahmetu 'l-lahi*¹⁷² demişlerdir. Yani bir kez denize girin ve Allah Teala'nın rahmetinin alametlerini görün.

Alışverişte şüpheli ol. Sattıktan sonra şüphe etme. Kendi işlerinin (10) hepsini başkasının eline verme. Olacak fayda ve zararı hesaplayarak git, (bir yere) yazıp bekle, hatadan emin olasın. Kullarından hesap sor. Hiçbir işe kendin şahit olma. İnkâr etmek gerekince edemezsin. Evdeyken, olacak fayda ve zararı hesaplayıp git. Hıyanet (97a/1) etme. Hıyanet eden kimse kendine etmiş olur. Hikâye:

¹⁷² “Bir kere denize açılın ve Allah'ın rahmetinin alametlerini düşünün.”

Pek çok koyunu olan bir kimse vardı. Dindar ve ahlaklı bir çobanı vardı. Her gün koyunları sağıp sütü alıp hocası huzuruna gelirdi. Hocası o süte su katıp o çobana sattırırdı. Bu (5) çoban, hıyanetin sonu fenadır diye hocasına nasihat ederdi. Hocası dinlemezdi. Tesadüfen bir gece koyunları ağıla sürüp, kendi bir yüksek yere çıkıp gitmişti. Bahar mevsimiydi. Yağmur yağıp sel basıp koyunları helak etti. Sabah çoban süt sağmadan geldi. Hoca “Bu gün niçin süt getirmedin?” diye sordu. Çoban “Ey hoca, ben süte su katmayın diye söylemedim mi? (10) Kabul etmediniz. O süte katılan suların hepsi bir olup gelip koyunları alıp gitti” dedi. (Hikâyeden) maksat odur ki hıyanet etme. Bir kez hıyanet eden kimseye hiç kimse itimat etmez. Doğruluğunu huy edin, tarz ve usullerin en büyüğü doğruluktur.

Ticareti iyi (yap), alıp (97b/1) vermekte tüccar(a) yaraşır şekilde davran.) Hiç kimse için (verdiğin) vadeye uymamazlık etme. Müşteriye doğru söyle, Allah Teala bereket versin. Alışverişte senet almaktan gafil olma. Hakkını ele almadıkça senedi verme. Nereye gitsen tanıdık bul. Gitmediğin yere gider olsan büyük kimse(lerin) mektubunu alıp varasın, böylece kendin (5) tanınasın. İnsanlarla iyi anlaş. Cahil, ahmak, tedbirsiz ve imansız kimseyle yoldaş olma. *Er-refîk sümme't-tarîk* demişlerdir. Yani önce yoldaş bul, ondan sonra yola çık. Senden emin olan kimsenin zannını yanlış çıkarma. Her ne alsan görmeden alma ve her ne satsan pahasını iyi anlayıp sat. Şartlı (satış) yapma, dedikodudan emin olursun.

Ev geçindirmenin yolunu (10) iyi bilesin, çünkü tüccarlığın büyüğü ev geçindirmeyi bilmektir. Eve gerekli eşyayı ucuzlukta al. Bir yıllık (ev) ihtiyacı (parasına) iki yıllık ihtiyacını al. Pahası kıymetlenince, yarısını satarsın, o yılın ihtiyacını bedavaya getirirsin. Bu işte hiç zorluk ve kötü şöhret yoktur. O ev geçindirmenin yolunu (98a/1) bilmektir. Malına zarar gelirse onun tedbirini bul. Kazandığın parayı arttıramıyorsan harcamaları kıs.

Eğer tüccarlık yapmayıp ilim öğrenmeyi dilersen, bil ki şeriat ilmi olmazsa tıp ilmi pek güzeldir. Peygamber (s.a.v.) *el-‘ilmu ‘ilmâni* (5) *‘ilmu’l-ebdân ve ‘ilmu’l-edyân*¹⁷³ demiştir. Yani ilim iki kısımdır: Beden ilmi ve din ilmini bilmek.

Otuz İkinci Bölüm: Tıp ilmini talep etmek hakkında.

¹⁷³ “İlim, beden ilmi ve din ilmi olmak üzere iki çeşittir.”

Ey oğul, tabip olsan, ola ki tıp ilminin kaidelerini bilesin. Bil, insanın vücudunda mevcut her şey ya insanın özüne dâhil ya hariçtir. İnsanın özüne dâhil olan şeyler üç çeşittir. İlk çeşidi, (10) vücudun sabit, ayakta durmasını sağlayandır. İkinci çeşidi, vücudun sabit, ayakta durmasına vesile olandır. Üçüncü çeşidi, vücudu bir hâlden yine (başka) bir hâle döndürür. İnsanın özüne dâhil olmayan şeyi (bir) aracılıyla veya aracısız, kabul edince zarar verir. Vücudun sabit, ayakta durmasını sağlayan çeşit, (98b/1) ya madde cinsindendir veya suret cinsindendir. Madde cinsinden olan şey, iki türlüdür, dört unsur gibidir. Dört unsur (şöyledir): Ateş, su, hava, toprak. Mizacın adeti dokuzdur. Biri mutedil, sekizi mutedil değildir. Sekizinin dördü yalın, dördü bileşiktir. Bu denilen sözün manası şudur: (5) Uzuvar hılttan, hılt mizaçtan, mizaç dört unsurdan mürekkeptir. Suret cinsi üç türlüdür: Güç, ruh, hareket. Güç (de) üç kısımdır: Nefsanî, hayvanî, tabiî. Nefsanî üç kısımdır: Kuvvet, idrak yetisi, görünüş.

Diğer (bir mesele): İdrak yetisi üç kısımdır: Hayal kurmak, düşünmek, hatırlamak. Hareket de nefsanî, hayvanî ve tabiînin âdetindedir. Çünkü ruh, kuvvetin hizmetkârı, kuvvet hareketin meydana çıkması, etkisidir. (10) Bedenin varlığı, sabit olması tabiî (kısım)ladır. Mesela şişmanlık mizacın soğukluğuna, zayıflık mizacın sıcaklığına bağlıdır. Tenin kızılığı kana, tenin sarılığı safraya bağlıdır. Sağlık kuvvet ve şehvetin itidaline bağlıdır.

Vücudu bir hâlden başka bir hâle döndüren şeye zarurî sebep (99a/1) derler. O altı kısımdır. Biri heves, ikincisi gıda, üçüncüsü hareket etmek ve sabit durmak, dördüncüsü uyumak ve uyanık olmak, beşincisi tabiatın ferahlık ve gerginliği, altıncısı nefis, konuşma kabiliyetindeki hâller, üzüntü, öfke, korku, ve buna benzer şeyler. Bunların her biri bedende bir şekilde itidalinde olsa vücut (5) sıhhat ve esenliktedir. Bunlardan biri kendi hâlinden (başka bir hâle) dönse vücutta hastalık ortaya çıkar. Mizacın aslından ortaya çıkan hastalık dört kısımdır: Surettedir veya azlık yahut çokluktan olur. Bahsedilen hastalık iki kısımdır: Ya uzuv kendi hâlinden (başka bir hâle) girer ya (hastalık) uzva sirayet eder.

Bil ki tıp ilmi iki kısımdır: İlmî ve amelî. İlmî sana beyan ettiğim gibiydi. İlmî (kısımını) açıkladım, şimdi onu nereden talep etmek gerek onu beyan edeyim, (10) hepsini açıklamalarıyla anlayasın. Galen *Sitte ve Aşer* denilen kitabında bahsetmiştir. *Sitte ve Aşer*'den başka kitapta da anlatmıştır. Mizacı bilmeyi *Kitâb-ı Mizâc*'dan talep et. Hayvanî kuvveti *Kitâb-ı Nabz*'dan talep et. Nefsanî kuvveti Hipokrat ve Platon'dan

talep et. Hastalık çeşitlerini (99b/1) *Sitte ve Aşer* kitabının ilk bölümünden, *Kitâbü'l-ilel ve'l-Emrâz*'dan talep et. (Yine) hastalık çeşitlerini bu kitabın üçüncü bölümünden talep et. Hastalık sebeplerini dördüncü, beşinci bölümlerden talep et.

İlaç hazırlamak istesen hastanın yediği gıdayı düşünerek git. Hastanın (yediği) gıdadan haberdar olmadıkça (5) ilaç vermemeli. **Şiir:**

Her hastalık define vaciptir bunları bilmen

Tokluk, kuvvet-i hâl ve mizaç reçete (niyetine)dir

Sıcaktan olan hastalığa ne şekilde ilaç hazırlamak gerek, bilmelidir. Kaide ve mukayeseyi bilenler (kendi) mezhebince ilaç hazırlamalıdır. Bunların her birini tek tek zikretsem söz uzar.

Hastalığın iyi ve kötü alametlerini *Takdimetü'l-Ma'rife*'den, Hipokrat'ın kitabından talep et. Nabız (10) bakmak ve idrar tahlilini *Nabzu'l-Kebîr ve Nabzu'l-Sagîr* kitabının ilk bölümünden talep et. Hastalığın alamet ve işaretlerini de *Sitte Aşer* kitabının önceki bölümlerinden talep et. Sıtma (türlerini) bilmeyi de *Sitte Aşer* kitabının *Kitâb-ı Hamlet* (bölümünden) talep et. Sıcaktan olan hastalıkların tedbirini Hipokrat'ın *Mâû's-Şi'r* (100a/1) denen kitabından talep et.

Tabip çok deneyim kazanmalıdır. İnsanlar arasında tanınır ve meşhur olmalı. Çok hastalığa bakmış olmalı. İlaç hazırlamayı çok görmüş olmalı. Ortaya çıkan hastalıklar ona karanlık kalmamalı. Kitaplarda okuduğu hatırında kalmalı. İlaç hazırlamaktan çekinmemeli. Hipokrat'ın *Vesâyâ* (5) denen kitabını okumuş olmalı. Daima kendini temiz tutmalı. Güzel kokmalı ve temiz olmalı. Hastaya bakmaya gelince yüzünü açık tutmalı. Tatlı dilli olmalı, hastaya kuvvet vermeli.

Hastaya bakmaya gittiğinde, (hastayı) uyuyor sansa, (fakat hasta) seslenince cevap veriyor ama insanı tanımıyorsa, gözünü hemen açıp yumuyorsa, kötü alamettir. Akli başında değilse, bacağını her tarafa atarak, (bir şeyleri) aranarak yatıyorsa (10) kötü. Akli başında değilse, hep (birilerine) seslenip elini oynatıyorsa kötü işarettir. Hastanın vücudu öncekine göre daha beyazsa ve dudağını yalıyorsa kötü alamettir. Hasta hep kusuyorsa, kusmuk renkliyse ve kesilmiyorsa kötüdür. Hasta yer yer öksürdüğünde balgamını bir yere alıp kurutup yıkamalı, balgamın izi (100b/1) kalırsa kötüye işarettir. Çok kıskançlıktan, çok üzüntüden hastalanmışsa, (hastalık) ağıralsa,

beyan ettiğim bütün bu (hastalıkları) tedavi etme, fayda etmez. Hastaya bakmaya gittiğinde bu söylediğim işaretler yoksa ümitli ol, iyi olacaktır.

(Diğer) **fasıl:** Hastanın damarı, parmağın altından çok kuvvetli (5) atıyorsa, bil ki kan galiptir. Hafifçe (ve) süratli atıyorsa safra galiptir. Ağırdan, ince (ve) geç atıyorsa balgam galiptir. Parmak altında sert olup geç atıyorsa sevda galiptir. (Bunlardan) farklı atıyorsa, hangi tarafa meyli çoksa o tarafa hüküm vermeli.

(Diğer) **fasıl:** Nabzını anlayınca idrarına bak. Ak, su gibiye üzüntüden hasta olduğunun işaretidir. (10) Ak, parlaksa balgamdan (kaynaklandığının) işaretidir. İdrar yağ renginde olup onda çizgiler görünüyorsa, vakti az kaldığının emaresidir. İdrar safran gibiye safradan kaynaklanan sıtmadır. Kan safraya karışmıştır. İdrarın üstü sarı, altı kara olsa hastalığın öfkeden (101a/1) ve dalaktan olduğunun belirtisidir, ilaç verme. İdrarın dibi yeşil veya sarıya çalıyorsa hemen iyileşir. Hasta sayıklıyorsa, idrar kıızıl ve karaysa veya kanla karışmış, üstü köpüklüyse ondan çekin. İdrar karaysa ve üstünde kana benzer (bir) şey varsa ondan (5) sakın. İdrar karaysa ve onda pireye benzer veya kana benzer (bir) şey varsa o hastayla vedalaşmalı. İdrar sarıysa, onda güneş zerresine benzer (bir) şey varsa o hastalık kandan olmuştur. Kan aldırınca iyileşir. İdrar sarıysa ve onda beyaz çizgiler varsa hastalık uzun sürer. İdrar sarıysa hastalığın dalaktan olduğunun işaretidir.

İdrardan (anlamayı) ve (10) nabız almayı öğrenince, hastalık çeşitlerini öğren. Çünkü hastalık çeşitleri çoktur. Hastalık çeşitlerini öğrenince yiyeceklerle iktifa et, ilaç hazırlamaya çalışma. Toz ilaçla ve merhemle iyileşecek hastaya hap ve kaynatılmış ilaç hazırlama, teskin verince (101b/1) tedavin kâfi gelir. (Gerekliyorsa) kusturmayı erteleme. Hastalık ağırlaşırca yalnız ilaç ver. Hiçbir zaman hastayı suçlama. Hastanın içini sıkmaktan sakın. Hastanın kabul etmediği şeyi buyurma. (Kendine) zarar verecek (bir) şey yemişse defedecek ilaç hazırla. Tabibin en üstün (5) hüneri ilaçtan ve hastalıktan anlamaktır.

Bu bölümde çok konuştum, çünkü ben tıp ilmini severim, büyük ilimdir. Çok konuşmam şundandır, bir şeyi seven her kimse (o konuda) çok konuşur. Bu ilmi öğrenmek nasip olmazsa nücum ilmi (ki) mübarek ilimdir, (onu) öğrenmeye uğraş; çünkü son derece büyük ilimdir. O nedenle ki nücum ilmi, yollanmış peygamber(lerin) mucizesidir, her ne kadar Hazreti (10) Muhammet Mustafa'nın (s.a.v.) şeriatıyla hükümsüz kalmış olsa da...

Otuz Dördüncü Bölüm: Nücum ilmi ve hendese ilmi hakkında.

Ey oğul, müneccim olunca matematikle çok haşır neşir olmaya uğraş. Nücum ilmi çok müşkül ilimdir. Onu tamamen açıklamak zordur. Çünkü kimse (102a/1) tamamen doğrusunu bilmemektedir. Aslını iyi bilmeye çalış. Yıldız takvimi ve talih doğru olduğunda hükmün aslı doğru olur. Aman talihe dikkatle itimat et. (Yıldız) modelinin hesabı doğru yapıldıktan sonra hüküm ver, doğru (5) çıksın.

Talihten, talihin derecesinden, ay ve ay burcundan, yıldız burçlarının tarzı her burçta nasıldır, (bil). Çokça kendi evinde bulunan sabit yıldızlardan, gidiş ve geliş(?) derecesinden, karanlıkta (kalışının) ve güneş boyunca hareketinin derecesinden, yükselen ve alçalanından, bunların hiçbirinden habersiz olma. Sonra ayın derecelerine bak. Sonra sonuç çıkarmak (için) (söz) söyleyesin, (ki) vardığın hüküm doğru olsun. (10) Bunların hepsine dikkat edince benim dediğim gibi olur.

Üstadımdan (rah.) (şöyle) duydum: Doğmak, anadan doğulduğu vakit değildir. Muhtemelen doğmak erkeğin menisinin kadının rahminde karar bulmasıdır. *Aslî talih* odur. (Başa gelecek) iyilik ve kötülük o vakitte belirlenmiştir. Ancak anadan doğulan vakitteki (102b/1) talihe *tahvîl-i kübrâ* derler, doğum yılına *tahvîl-i vasatî* ve ayna *tahvîl-i sıgarî* derler. İnsanın başına anasının rahminde karar bulduğu vaktin talihi gelir. Peygamber (a.s.) *es-sa'îdu men su'ide fi batni ummih e's-şakıyyu men şakâ fi batni ummih*¹⁷⁴ demiştir. Yani talihli (5) kimse, anasının karnında şanslı yazılır ve bedbaht kimse anasının karnında talihsiz yazılır. Verdiğin her bir hükmü benim dediğime bakarak ver. Hüküm verme şartlarından bazılarını beyan ettim.

Mühendis olsan hesap yapmayı iyi bil. Bir saat hesap (yapmaktan) gafil olma. Zemini hesap ederken köşe açılarını bil. Değişik şekilleri hor görme. (10) Köşe (ve köşe) açılarını iyi bilmeye gayret et. Köşesi yay şeklinde veya yuvarlak biçimli olan çok zemin vardır. (Kenarlarının) farkı fazla olan çok yer vardır. Zemin çember (şeklinde) olunca dikkatli hesaplama. Üçgen veya dörtgen şekline oranla. Ondan sonra ciddi hesapla, doğru (103a/1) çıksın.

Bu bölümde bundan fazla anlatsam kitap kendi ölçüsünden çıkar. Hendese ilmini başka kitapta beyan etmiştim. İstedim ki bu konuda biraz söz söyleyeyim, kitabım hendese ilminden (de) mahrum kalmasın, vesselam.

¹⁷⁴ “Talihli, annesinin karnında talihli olan ve talihsiz de annesinin karnında talihsiz olandır.”

Otuz Beşinci Bölüm: Şairlik hakkında.

Bil, ey oğul, şair olunca (5) (anlaşılması) mümkün olmayan sözleri söylememeye çabala. Kendinin anlayıp başkalarının anlamadığı sözlerden sakın. Şairler insanlardan gizlemek için (şiir) söylerler. Vezinsiz kafiyesiz (şiir) söylemeye kanaat etme. Tertipsiz sanatsız şiir söyleme, çünkü düz şiirden kimse hoşlanmaz. Mesela *çün ahsen ôst ekzeb o* demişlerdir. Yani yalan olduğu sürece hoş gelir. (Tarzı) (10) eskilerin zamanına vardığında, (şiir) hoş olmaz. Çünkü alim olmadıkça şairlerin ima ettiği mana anlaşılmaz.

Özellikle eskilerin düzenleyip sınıadığı bu on sekiz sanatı (bil). Mesela mücanis derler, (şiir) baştan sona bir cinstedir. Müteşakıl olur, iki kelime tek şekildedir, noktayla farklı (103b/1) olur. Mesela zeyd ü zeyd ve mubkâ derler; ayet, hadis veya eskiden (yaşamış) bir şeyhin sözlerini kendi sözüymüş (gibi) söyler. Ayet için mesela bu hakir söyler:

Büyüyüp dert halkıyla olunca dildaş

Ağla Nevayî gibi ederek feryat

Kaim olup *ba 'ser mâfiü 'l-kubûr*

Zahir olup *hassel mâfiü 's-sudûr*

Büyüklerin sözü için, mesela (5) Nâsir Ali söyler:

Be-ţarzî Mevlevî âheng-perdâz

Hadîş-i dîger ân ken perde-i râz

Mesela bir mısrada iki yerde (başka bir söze) atıf yapılır, mesela Nevayî söyler:

Ne aşktı ki yok etti varlığımı

Çaktı şimşek, göğe çekti dumanımı

(Diğer birine) müsecca denir, yani bütün beytin her kelimesi seciyle söylenir. Muvazin, yani bütün gazel aynı vezinde olur. Ona tettebbu (da) derler. Müselsel, yani bütün bir gazel aynı mazmunda olur. Musammat, (10) yani dokuz beyitten fazla olan kasideye derler. Kafiye iki, mısra dört olur.

Gazelde zor ve nükteli sözleri gerekli say, herkese güzel gelsin, senin şiirin insanlar arasında meşhur olsun. Söylediğin her sözü, mesela medih, sena, gazel, hiciv, mersiye, bunların her birinde sözün hakkını (104a/1) ver. Hiçbir zaman eksik söyleme. Nesir olarak söylediğin her sözü nazım olarak söyleme, halka uygun olan nesir, padişaha uymaz. Gazeli makama alırken etki edecek şekilde söyle.

Herkesin layığını anlayıp söyle. Memduhun, yani methedilen kimsenin kadir kıymetine bakıp söyle. Kemerine bıçak takmayan kimseye (5) kılıç çeken deme. Eşek binmeyen kimsenin atını Düldül ve Rahş'e benzetme. Herkese ne tarzda söz demeli, onu bil. Şaire methedilenin tabiatı ve arzusunu, (ona) ne (türlü) işlerin hoş geldiğini bilmek vaciptir. Hakir veya himmete muhtaç görünme. Bütün kasidelerde kendine kul ve hizmetkâr deme. Ama dini (şiirde) ve tevhitte gücün yettiğince (kendine kul ve hizmetkâr demekte) kusur etme, böylece iki cihanda iyi şöhretin olur.

Şiirde yalanı (10) haddinden aşırma. Her ne kadar mübalağa etmek hünerse (de) gazel ve mersiye bir usulde, hiciv ve methi başka tarzda söyle. Başkasının sözünü çalıp söyleme, (sonra) tabiatın söze açılmaz. İlk fırsatta kesinlikle takılıp kalırsın. Şairliğe kadir olunca iki ayağını temiz tut ve kötü huylu olma. Daima güler yüzlü ol (104b/1) ve sıkça ilginç sözleri ezberle.

Otuz Altıncı Bölüm: Mutriplik hakkında.

Ey oğul, mutriplik yaparsan iyi huylu ol. Kendini temiz tut, yüzünü temiz tut, güzel kokmayı gerekli say. Tatlı dilli ol, yüzü asık olma. Herkese hürmet etme, herkesi hafife alma. İnsanların (5) mizacı bir tür değildir. Ten rengindeki çeşitliliğe benzer. Bu yüzden bu hünerin üstatları bir düzen koymuşlardır, onunla şarkı bestelemek (mümkün) olur ve ona (türüne göre) ad vermişlerdir. Mutasavvıflara ve yaşlıların mizacına uygun şarkıya hafif (müzik) demişlerdir. Yani şarkının yaşlılara ve gençlere ferahlık vermesi için terz(?) ve selkars(?) çalarlar. Küçük çocuklar ve kadınlara terane çal. Yani seri şekilde (10) söyleyip çalmak. Çünkü hiçbir ölçü, teraneden daha hoş değildir. Herkesin şarkından pay alması için benim söylediğim gibi mutriplik et.

Bütün meclislerde çok oturasın. Hesaplı git. Dinleyici kızıl yüzlüyse kalın telden çal. Sarı ve safravîyse ince telden çal. Sevdâyîyse ince telin (105a/1) ortasından çal. Dinleyen ak yüzlü, semiz, (balgam sıvısı ağır basıyorsa) kalın telden çal, çünkü şarkıları insanların dört mizacına uygun tasarlamışlardır. (Bunlar) sana malum olsun, seni bu konudan haberdar edeyim isteyim.

Mutrip çok hikâye bilmeli. Ama şaka yapmaktan mutribe bela gelir. (5) Meclisteki insanlar tavla ve satranç oynuyorsa sen şarkıyı kesip oyun (hakkında) konuşmakla meşgul olma. Birine âşık olsan daima hasbıhalini anlatma, çünkü sana hoş gelen başkalarına hoş gelmez. Her gazeli farklı konuda oku. Çok beyit ezberle. Güz, kış ve yazla ilgili gazelleri ezberle. Her bir fasılda okunacak gazelleri (10) bil.

Emsalsiz üstatsan dinleyicinin hâline bak. Dinleyiciler seçkin (kimselerden)se ve mutriplik hünerini biliyorsa mutripliği noksansız icra et. Gençler ve çocuklardan (ibaretse) kısa makamlardan çal. Askerden ve haramidense Maverâünnehir beyitlerinden (105b/1) oku, hep padişahlar şarkısını çalma. Mutriplik şartı şudur: Rast perdeden çalıp ondan sonra her yerden, Irak ve Uşşak perdesine benzerleri eda edip mutriplik şartını yerine getirince dinleyenler mest olup ayrılırlar. Mutriplik hünerinin büyüğü uysallıktır.

Dinleyicinin mizacına bakıp (5) çalasın. Hangi mecliste olsun ilk (sen) kadeh alma, içkiyi az iç (ki) para toplayasın. Sarhoşlarla çekişme. Şarap içsen ve insanlar sarhoşsa, sarhoşlarla tartışma, çünkü tartışmakla para kazanılmaz. Yine bir musikişinas olsa, onunla kavga etme, çünkü kavga etmekle nağmeden gelecek para gider ve kol, bacak kırık veya gömlek yırtık eve dönmek (10) icap eder. Mutrip sarhoşların kiracısıdır. Kavgacı kiracıya para vermezler. Muhtemelen yumruk atarlar. Mecliste biri seni övünce o kişiye tevazu göster. Onun istediğini çal, böylece başkaları da övsün.

Çalmak ve söylemekten sıkılma. Mutriplere büyük hüner sabretmektir. Sabretmeyince daima mahrum kalınır (106a/1) ve meşakkat çekilir. Mutripler kör ve sağır olmalı diye rivayet etmişlerdir. Yani kendine fayda getirmeyecek şeyleri dinlememeli ve görülmemesi gereken şeylere bakmamalı, kendi hâline uygun işleri gerekli görmeli. Meclisten çıktığında orada gördüğün, bildiğin (5) ve işittiklerini yine (başka) bir mecliste söylememelisin. (İnsanları) iyi, hoş (şekilde) tarif edip beyan etmelisin. Büyüklerin huzurunda iyi hüner (göstermeyi) adet edinmeli, cahillik hünerini göstermemelisin. Cihanı elinde tutmak, kendine fayda sağlamak ve zarar verecek şeyleri yapmamaktır. Bunun gibi mutrip hep ev sahibi gibi olur.

Otuz Yedinci Bölüm: Padişah hizmetinde olmak hakkında.

Ey (10) oğul, padişahlar hizmetinde olunca her ne kadar padişah sana yakın olsa (da) buna mağrur olma. Padişahlara yakın olmaktan kaçın. Ancak hizmetten

kaçınma, çünkü padişahlara yakın olmaktan uzaklık, hizmet etmekten yakınlık çıkar. Kendini sana güvenilir gösterse (buna) güvenme. Her ne kadar güçlü olsan (da) (106b/1) öldürmek (de) onun (elinden) gelir. Her ne kadar büyük olsan (da) kendini tanımaktan gafil olma ve padişahın arzusu haricinde hiçbir söz söyleme, muhalefet etme. Padişaha muhalefet eden kimse eceli gelmeden ölür. Efendini iyi yola sevk et, sana iyilik etsin. Kötülük öğretilince sana da kötülük edecektir. **Hikâyede** (5) rivayet etmişlerdir ki:

Fazlûn'un zamanında Deylemî ona yakındı. Memleketin büyüklerinden kim suç işlese onun (suçuna) hapis icap etse, Fazlûn onu hapse atardı. Deylemî “İnsanlara azap etme, azap edeceksen öldür” diye konuşurdu. Büyüklerden pek çok kimseyi Deylemî'nin aklıyla öldürdü. Kazara Deylemî bir suç işledi. Fazlûn onu hapse yolladı. Deylemî “Bin dinar vereyim, beni öldürmesin” (diye) birini yolladı. Fazlûn (10) cevap verdi: “Azap edilecek kimseyi öldürmeyi senden öğrendim” diyerek öldürülmesini emretti. Deylemî'nin kötü iş öğretmesi kendi başına (bela) açtı.

Kötülük edip iyi anılmaktan iyilik yapıp kötü anılmak yeğdir. Talihli (olduğun) zamanlarda mağrur olma. Padişah hizmetinde büyük olmak zenginlikle büyük olmaktan büyüktür. (107a/1) (Kişi) padişah hizmetinde zayıf(sa), öldürülmekten güvendedir, güçlü olunca herkes öldürmek kastında olur. Padişahlar sermayeye benzer. Hizmetten hâsıl olan her dirhem, kârdan başka (bir) şey değildir. Her çeşit ticaret için sermayeyi elinden çıkarma, çünkü sermaye olunca kâr ümidi olur. Sermaye elden çıkınca kâr elde (5) etmek olmaz. Parayı kendinden üstün tutan kimse hakir düşer. Ama haddinde ölçüsünde biriktirince helak olmanın işareti olmaz. Padişah hizmetinde büyük olunca padişaha ihanet etme. İhanet bedbahtlık göstergesidir. Çünkü kişiye bedbahtlık yüz göstermedikçe hocasına karşı kötülük yapmaz.

Hikâye: Emir Fazlûn, Ebu'l-Beşer'i başkomutan yapıp Berde vilayetine atadı. Ebu'l-Beşer (10) (şöyle) dedi: “Kış gelene kadar gitmem. Çünkü Berde'nin havası ve suyu kötüdür”. Bu konuda çok tartışma oldu. Fazlûn “Niçin böyle yapıyorsun? İnsan hiçbir zaman eceli (gelmeden) ölmez” dedi. Ebu'l-Beşer “Ey padişah, insan eceli gelmedikçe yazın Berde'ye gitmez” dedi.

Dostlarına fayda, düşmanlarına zarar veresin. İnsana ondan fayda gelmiyorsa büyüklük (107b/1) onunla iyi olmaz. Dünyadan kendine (sağlayacağın) faydayı, insanı muhtaçlıktan kurtarmak say. Şeriatın Sahibi (a.s.v.) (şöyle) demişlerdir: *Hayrû'n-nâsi*

*men yenfeu'n-nâs*¹⁷⁵. Yani insanların iyisi, insanlara fayda sağlayandır. Bahtı sonuna gelmiş kimseye hizmet etme, (5) (o) yok olmaya yakındır.

Padişah hizmetinde aynı hâlde durmayı istersen Abbas'ın (r.a.) çocuklarının Abdullah'a söylediği gibi ol: “Ey oğlum, Ömer (r.a.) seni huzuruna alıp sana güvendi. Sana düşmanlarının galip gelmemesini dilesen beş hasleti kendine lazım say. Öncelikle, yalan söylemeyesin. İkincisi, gıybet etmeyesin. Üçüncüsü, ihanet etmeyesin. Dördüncüsü, fermanınla çelişmeyesin. (10) Beşincisi, birinin sırrını başkasına söyleme. Bu beş hasletle maksada ulaşırsın.”

Hizmette kusur edince kendini kusur etmiş gösterme. Sende, cahilliği suç (yerine) saymazlar. Edepsizlik ve söz dinlememeyi suç sayarlar. Daima mecliste hazır bulun, (padişah) ne zaman birini çağırırsa seni görsün. Çünkü padişahların himmeti kendi (108a/1) hizmetkarlarını sınamaktır. Daima seni kendi meclisinde görünce büyük işlerde sana güvenir. Âlemin yaratıcısı, padişahları öyle yaratmıştır ki bütün âlem kullukta (ona) muhtaçtır. Daima onun gazabından kork. İki işi hiçbir zaman değersiz görmek olmaz. Öncelikle, padişahın sözü, ikincisi bilgelerin nasihatı. Herkes bu işte (5) gevşeklik gösterince hakir olacaktır.

Padişahlar hizmetinde olmanın şartı buydu, bahsettim. Her kim dinleyip (ona göre) hareket etse iyidir. (Ama) sen bu dereceden daha büyük mertebeye gelsen, padişahlığın şartı sana malum olsa gerektir. Allah'ın yardımıyla şimdi onu beyan edeceğim.

Otuz Sekizinci Bölüm: Padişah nedimi (olmak) hakkında.

Ey oğul, padişah nedimliğine gelsen, bütün kabiliyetlerin yeterli olmadıkça (10) nedimliği kabul etmeyesin. Padişaha nedim olan kimse ne türlü işte usta olmalı? Öncelikle beş duyusu (padişahın) emrinde olmalı. (Bundan) başka, güzel yüzlü olmalı ve Arapça Farsça bilmeli. Yalnızken bir şey yazmak ve okumak gerekince, münşi yoksa okuyabilmeli ve yazabilmeli. (Bunlardan) başka, kendisi şair olmasa da şiirden anlamalı. Yine tıp (108b/1) ve nücüm ilminden de bir şey(ler) bilmeli, tabip ve müneccim hazır bulunurken bu ilimlerin sözü edilince bildiğini söyleyip oturmalı (ki) padişah da nedimliğine rağbet etsin. Gazel okumak ve şarkı söylemekte de azıcık hissesi olmalı ki padişahla yalnızken, mutrip olmadığında, bildiği kadarıyla padişaha

¹⁷⁵ “İnsanların en hayırlısı, insanlara yararı olanıdır.”

vaktini hoş geçirsin. Ayrıca hikâye, latife (5) fıkra (anlatmayı) bilmeli. Çünkü nedimlik hikâye (anlatmayı) ve ilginç sözleri bilmedikçe tam olmaz. Tavla ve satranç oynamayı bilmeli. Lakin kumarbaz olmamalı. İnsan kendi arzusuyla kumar oynayınca padişah nedimliğine yaramaz. (Bunlardan) başka, Kuran ve tefsir ilmini ve şeriatı da bilmeli. Tarih ve siyer kitaplarını çok okumuş olmalı (ki) Allah'ın kullarına ondan fayda gelsin. Yine, nedimlikte cesur olmalı. Allah korusun, bir kimse hocasına (10) hıyanet etse, o zaman erlik şartını yerine getirmeli (ki) onun vesilesiyle hocası kurtulsun. Çocukların ve tabilerin hakkı hocaya vaciptir. Ey oğul, bu dediklerimin hepsi sende yoksa da çoğu olmalı. Mesela nedimlikten ekme yemek ve boş konuşmayı anlıyorsan, o hasislik (ve) tamahkârlıktır, (109a/1) nedimlik değildir.

Daima padişaha yakın olmalısın. Padişahın meclisinde(yken) has kullarına bakma. Saki sana şarap sununca sakiye bakma. Başını sağlamca eğerek kadehi al (ki) padişahın senin (hakkında) başka düşünce aklına gelmesin. Kendini iyi kolla, sonra Kadı Abdülmelik (5) gibi olmayasın. Hikâye:

Kadı Abdülmelik-i Askerî şarap içiyordu. Bundan dolayı mevkiinden düşmüştü. Bir gün halife sakiye şarap meclisinde kadıya şarap sunması için emir verdi. Saki şarap sundu. Abdülmelik şarabı alırken sakiye baktı ve bir gözünü yumup sakiye işaret etti. Halife onu gördü. Kadı o gözünü yumup bekledi. Halife (10) “Gözüne ne oldu?” (diye) sordu. Kadı “Ey emir, ne olduğunu bilmiyorum, bir vakit yumulup kaldı” (dedi). Ondan sonra halife sağ olduğu sürece kadı o gözünü hiçbir zaman açmadı (ki) o kusur halifenin gönlünden silinsin.

Şüphesiz bil ki padişaha nedim olacak kimsenin beyan ettiğim gibi hünerleri olmalı (ki) nedimliğe yarasın *vesselâm*.

(109b/1) **Otuz Dokuzuncu Bölüm:** Padişahlara münşi olmak hakkında.

Ey oğul, münşi olunca ola ki sözde mahir ol, yazın güzel olsun ve çok yazı yazmayı adet edin. Ondan dolayı ki **hikâye:** İsmail Abbad her gün divan için hat yazardı, katiplere “Ben cumartesi günü gelince, (yazdığım) kitapta (5) cuma günü yazı yazmamaktan dolayı kusur buluyorum” derdi. Ey oğul, şüphesiz daima bir şey yazmakla meşgul ol. Daima başkalarında anlamı kolay yazıları gözleme. Birbiri (içine) geçmiş, (kompleks) yazıları gözle (ki) maksat (hasıl olsun), (böylece) anlamı çok lafzı az sözleri, az sözle eda edersin. **Nazım:**

Sözü öyle söyle (ki) çıksın gönül girdabından

Öyle name yaz ki mana dolu ve lafzı kısa (olsun)

Yazdığın fermanı güzel ima ve işaretle süsleyip (10) yaz. Söylediğin her sözü yüksek (tarzda) sözlerden söyle, anlamı çok lafzını kısa kesip söyle. Kâtibin, kitabın yazarının esrarını iyi bilmesi gerekir, sözdeki giz ve kapalı işaretlerden elbette haberdar olmalıdır. **Hikâye:**

Öyle duymuşum ki Sultan Gazneli Mahmut, Bağdat halifesine mektup yazdı: “Layığı (110a/1) o ki Semerkant vilayetini bana veresin ve benim adıma hutbe okuyasın, böylece ben başka vilayetleri sana verip ferman ve hutbesini sana vereyim. Yoksa savaşla, kılıçla ve askerle alırım”. Halife (şöyle) dedi: “Allah’ın kudreti (sayesinde) İslam dünyasında Semerkant’tan daha itaatkâr (bir) belde yoktur. Maazallah ki ben bu işi edeyim, sen benim emir (ve) (5) fermanımdan çıkıp Semerkant’a kastedersen bütün âlemi senin üstüne yıkarım”. Sultan Mahmut bu söze öfkelenip elçiye (şöyle) dedi: “Söyle (ki) ben senden aşağı kimse değilim. Sana bu (şekilde) kastetmek gönlüme düşmüştür. Bin fille asker toplayıp gidip Bağdat’ı fillerin altında viran edip toprağını fillere yükleyip Gazne’ye getireceğim”.

Elçi gitti, yine geldi. Sultan’la görüşmek (10) istedi. Sultan kullarını saf saf dizip vahşi filleri sıralayıp askerleri düzenleyip elçiye görüşme (izni) verdi. Elçi girip bir deste kâğıda yazılmış mektubu sultanın huzuruna koydu, (şöyle) dedi: “Müminlerin emiri mektubu okudum, cevabını bu mektupta yazıp yolladım diyor” dedi. Hoca Ebu Nasr divan beylerinin büyüğüydü, (110b/1) mektubu açıp okudu. Mektubun öncesine “Rahman ve rahim olan Allah’ın adıyla” yazmışlar. Ondan sonra üç satırda bu harfler yazılmıştır: “Elif, lâm, mim; elif, lâm, mim; elif, lâm, mim”. Mektubun sonuna (şöyle) yazılmış: “*Elhamdülillahi rabbi’l-âlemîn ve’s-salavâtu alâ resûlihi Muhammed ve âlihi ecma’in*¹⁷⁶”. Bundan başka hiçbir şey yazılmamış. Sultan Mahmut bütün katipleri toplayıp bu sözden (ne) anlam (çıkaracağına) (5) şaştı, bu nasıl sözdür ve ne ima ediyor olabilir? Kuran’da bu üç harfle başlayan her bir ayeti tefsir ettiler, hiç onun cevabı malum olmadı.

Kuhistanlı Hoca Ebubekir’in gençlik çağıydı. Henüz âlimler arasında yükselmemişti. Sultanın huzuruna gelip (şöyle) dedi: “Ey sultan, âlim o elif, lam, mimi

¹⁷⁶ “Âlemlerin rabbi olan Allah’a hamt ve resulü Muhammed’e ve ailesine salavat olsun”.

yazmıştır. Hazretleri mektup yolladığında fillere ezdireceğim, Bağdat'ın toprağını fillere yükleyip Gazne'ye (10) getireceğim diye siyaset yürütmüşlerdi. O *elem tere keyfe fe'ale rabbüke bi-ashâbi'l-fil*¹⁷⁷ (diye) yazmıştır, Rabbinizin fil kavmine neler yaptığını görmediniz mi? Kuhistanlı Ebubekir bu sözü dedikten sonra sultanın hâli değişti. Çok ağladı, özürler dileyip kastetmekten vazgeçti. Kuhistanlı Ebubekir'e hilatler verip lütfedip ihsan edip âlimler arasında üstün paye verip oturttu. (111a/1) Kuhistanlı Ebubekir bir sözle büyüklük derecesine ulaştı. **Hikâye:**

Samaniler zamanıydı. Ebu Ali Simcur Nişabur'daydı. “Horasan'ın komutanı, emiri benim” derdi. Hiçbir zaman Samanilerin huzuruna gitmezdi. Samanilerin son çağıydı. Ebu Ali'yi zorla ele geçirecek kuvvetleri yoktu. Çaresizlikten (5) hutbe okuyup hediye yolladığı için ondan razı olmuşlardı. Büyük âlim Hucanlı Abdülcabbar Hucan'ın hatibiydi. Ebu Ali ona münşilik verip huzuruna aldı, hiçbir işi onun yardımı olmadan yapmadı. Çünkü Abdülcabbar çok faziletli ve bilgili, her işe yetenekli kimseydi. Ahmet Rafi de Samani padişahı huzurunda (bulunan), iyi, faziletli ve bilgili kimseydi. Maverâünnehir'in işleri onun buyruğundaydı. Ahmet Rafi'yle Abdülcabbar'ın eski tanışıklıkları (10) vardı. Faziletleri sebebiyle birbirlerini çok dost tutar, mektuplaşırlardı.

Bir gün vezir padişaha “Hucanlı Abdülcabbar, Ebu Ali'nin kâtibi olmasaydı Ebu Ali'yi kolayca ele geçirmek (mümkün) olurdu. Ebu Ali'nin size (ettiği) asilik Abdülcabbar'ın işidir. Ebu Ali'ye (şöyle) mektup yazmak gerek: Eğer sen benim fermanımdaysan (111b/1), bu mektup sana ulaştığında Abdülcabbar'ın başını kesip toprağa koyup ulakla bana yolla, çünkü senden (dolayı) meydana gelen her ne edepsizlik (varsa), Abdülcabbar'ın yardımıyla (olduğu) malumdur. Bu işi yapmazsan üstüne yürüyeceğim”. Bu tedbiri aldıklarında, ola ki bu mektubu Ahmet Rafi yazmasın, çünkü Abdülcabbar'ın dostudur, (5) Abdülcabbar'a söyleyip (mektup) yollar, Abdülcabbar'ın kaçma ihtimali ortaya çıkar (diye düşündüler).

Horasan emiri Ahmet Rafi'yi çağırdı, “Ebu Ali'ye mektup yaz. Yazınca senin üç gün üç gece bu evden çıkmama (izin) vermeyeceğim. Huzuruna kimseyi getirtmeyeceğim. Çünkü Abdülcabbar senin dostudur. Zira onu ele geçiremezsem anlayacağım ki bu işi sen yapmış olacaksın”. Ahmet hiç çare bulamadı, ağladı. “Keşke ben bu kişiye münşi olmasaydım da (10) dostum benim yazdığım mektupla

¹⁷⁷ Fîl Sûresi, 1. “Rabbin fil sahiplerine neler yaptı, görmedin mi?”

ölmeseydi” diyerek mektubu yazdı. Başlık koydu, mektubun bir köşesine bir elif çekti, yine bir köşesine bir nun yazdı. Nameyi Horasan emirine verdi. Kimse anlamadı. Mektuba mühür vurdular, memura verdiler ve “Bu mektubu alıp Ebu Ali’ye ver ve o her ne verse alıp buraya getir” dediler. Ahmet’i üç gece üç gün o (112a/1) evde oturtular.

Memur Nişabur’a gelince mektubu Ebu Ali’ye verdi, Ebu Ali mektubu alıp gözüne sürdü, Horasan emirinin sağlığını sordu. Abdülcabbar Ebu Ali’nin huzurunda mektubu aldı ve başlığa baktı. Mektubu açmadan mektubun bir yanına elif bir yanına nun yazıldığını gördü. Derhal elif nun(un anlamı)¹⁷⁸ aklına geldi. (5) Mektubun kendisinin öldürülmesi hakkında yazıldığını anladı. Mektubu yere koydu ve burnunu tutup derhal kalktı, burnum kanadı, yıkayıp geleyim deyip dışarı çıktı. Çıktığı gibi kaçtı, gözden kayboldu. Bir saat bekleyip oturdular, (içeri) girmede. Ebu Ali “Abdülcabbar nereye gitmiştir?” dedi, kimse bilemedi. Yine (başka) birini getirip mektubu verdi. O kimse mektubu o memurun huzurunda okudu. Mektubun manası malum oldu. Hepsî (10) o mektuba ne yazıldığını ne bildi (diye) şaşılar. Ebu Ali her ne kadar onun kaçmasına sevindi(yse de) memurun huzurunda öfkelenip “Her kim Abdülcabbar’dan haber getirirse büyük yardım yapacağım” (diye) tellal yolladı. Abdülcabbar gizlice Ebu Ali’ye “Ben falan yerde bekledim” (diye) haber verdi. Ebu Ali bu işe sevindi, (112b/1) “O yerde dursun” (diye) buyurdu. Nice gün memura çok ihsan, lütuf edip kıyafet verip “Durum böyle oldu” (diye) mektup yazdı ve “Benim bu durumdan hiç haberim yok, benim hâlîme memur şahittir” (diye) yemin etti.

Memur mektubu Horasan emirine getirip verdi, “Ben onu affettim ve suçunu bağışladım. (5) Bu gizi nasıl bilmiştir, söylesin” dedi. Ahmet Rafî orada hazır. O “Benim suçumu bağışlarsanız bu sırrı ben söyleyeyim” dedi. Horasan emiri “Suçunu bağışladım ve seni kendi yanıma aldım” dedi. Ondan sonra Ahmet Rafî yaptığı ima işareti beyan etti. Horasan emiri Abdülcabbar’ı affedip “O giden mektubu bana yolla (ki) ben orada yapılmış ima işareti göreyim, (10) doğru mudur?” diye mektup yolladı.

¹⁷⁸ Ne kastedildiği tam anlaşılmıyor. Mercimek Ahmed’de daha açıktır (Gökyay 2007: 213): “Abdü’l-Cebbar aldı ve mühre nazar edince ol iki harfe gözü düş oldu. *En yukattelû ev yusallebû*, âyeti hatırına düştü”. Mâide Sûresi, 33. “Allah ve Resulüne karşı savaşan ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası, ancak öldürülmeleri veya asılmaları yahut ayak ve ellerinin çaprazlama kesilmesi ya da yeryüzünde başka bir yere sürgün edilmeleridir. Bu, dünyada onlar için bir zillettir. Ahirette ise onlar için büyük bir azab vardır.”

Mektubu getirtip gördü ki Ahmet Rafi'nin söylediği gibidir. Bütün insanlar bu iki ulunun bu denli fazilet ve hünerine şaşır çok mutlu oldular.

Ey oğul, yine kâtiplik şartlarındandır ki padişahların (hizmetini) (113a/1) görüp (onlara bağlıysan) olunca, zeki ve akıllı ol. Sana buyrulan işleri unutma. Hesap yapmaya muktedir ol. Bir saat (bile) çalışmaktan, mektup yazmaktan uzak durma, çünkü bu hepsinden kâtime büyük hüner velinimetinin sırrını saklamaktır. Padişahı her işten haberdar etmek (5) gerek. Şüphesiz her tarzda hat yazmaktan haberdar olmalı. Böyle bilgi çok iyidir. Lakin herkese anlatma (ki) yalancılıkla tanınmayasın. Çünkü padişahın sana güveni kalmaz. Yine (başka) bir kişi yalancılık yapsa senin adına bağlanır. **Hikâye:**

Duydum ki Rebî b. Mutahhar, Sahip İsmail b. Abbâd'ın münşisiydi. Büyük kimseydi. Ama çok yalan yazı (10) yazardı. Bu haber Sahipphan'ın kulağına gitti. Sahipphan bu konuda sıkıntıya düştü. Onu ilim, fazilet (ve) hüneri sebebinden öldüremedi. Kendine bu sözü söyleyemiyordu, ne şekilde def etmelinin kaygısındaydı. Sahipphan'ın hasta olduğu (zaman) bu vakitti. Herkes (113b/1) onu görmeye geldiler. Rebî b. Mutahhar görmek için girmişti. “Ne içersiniz?” (diye) sordu. Sahipphan “Falan şerbeti içerim” dedi. “Ne yersiniz?” (dedi). Sahipphan “Senin ettiğini yiyorum. Yani yalancılığının cefası gıda oluyor” dedi. Rebî b. Mutahhar Sahipphan'ın haberdar olduğunu anladı. “Ey padişah sizin bu sırra (vakıf olmanıza) (5) hürmetimden artık yapmayacağım” (dedi). Sahipphan “Eğer bundan sonra yapmazsan yaptığını affettim” dedi. Yalancılıktan sakınmak gerek, bil.

Bahsettiğim her konudan tam bahsedemedim. Söz uzamaktadır, maksat eksik kalmaktadır. Şüphesiz bahsettiğim her hâl ve usulü kabul kulağıyla dinle, çünkü bir mumla nice mum yakılır. Allah Teala seni münşilik ve vezirliğe getirince onun şartlarını yerine getiresin. Sonra (10) yaptığın işte kusur olmasın ve Allah (t.v.t.) senden hoşnut kalsın.

Kırkıncı Bölüm: Vezir olmak hakkında.

Ey oğul, vezirliğe gelirsen (nasıl) hareket (edeceğini) ve plan (yapmayı) iyi bil. Her durumda padişaha dürüst ol. Padişahın hakkını iyi koru. Kendin iyi yesen birini başkasına (114a/1) ver. Kebabı ateşten uzak tutunca çiğ kalır. Bir lira başkasına vermeyince on lirayı kendin yiyemezsin. Mahrum kalanları (kıskançlıktan) çıldırtmayacak (şekilde) ye. Mahrum kaldıklarında senin yediğin gizli kalmaz.

Padişaha söylerler. Asker ve halk hakkında insafı ol. Azıcık şey için kendini kötü şöhretli (5) etme, çünkü dişte kalan eti yemenin mideye faydası yoktur. Yeter (derecede) mal toplamayı istesen viraneleri imar et. Çok mal gelir. Allah Teala'nın halkının rızkını azaltmamış olursun. **Hikâye:**

Padişahlardan biri veziri azledip yine başkasını vezir yaptı. Padişah “Vezirlik yerine sana bir şehir vereyim. Gidip kendin tebaanla orada (10) otur” dedi. Vezir “Bana nimet ve mülk lazım değildir. Bende olan her şeyi padişah için tuttum. Mamur yeri arzulamam. Lütfetseniz, bana bir viraneyi verin, onu imar edip oturayım” dedi. Padişah “Ne kadar virane istiyorsa ona verin” (diye) buyurdu. Arayıp anladılar ki padişaha bağlı memleketlerde hiç virane yoktur. Gelip padişaha (114b/1) “Hiç virane yoktur” dediler. Bu suçlu vezir (orada) hazırды, “Ey padişah, benim yönettiğim yerlerde hiç virane yoktur. Şimdi bu mevkii benden aldınız, başkasına vereceksiniz. Ondan aldığınızda böyle mamur olmayacak” dedi. Padişah bu sözle bütün durumu anlayınca vezirden özür dileyip hilat verip yine vezirliği (5) ona verdi.

Vezirlik işinde isteyenin yardımına koşmaya çabala (ki) insanlar arasında konuşmaya yüzün olsun. Ondan padişahı asker ve halka iyilik yapmaya yönelt, çünkü padişahın sabit ve daim olması askerledir. Ovanın mamur olması köylüyledir. Cihangirlik askerledir, bil. (O) askeri iyi tutmakla yürür. Şüphesiz ceza vermekten gafil olma. Başkasının padişahı korkması (10) vezir kadar vacip değildir. Küçük şehzade olsa onu küçük sayma. Çünkü biraz zaman geçmeden senin iyiliğini ve kötülüğünü anlar. Büyüyüp yetişince iki durum haricine çıkmaz: Ya âkil olur ya cahil. Âkilse seni meşakkatten korur. Cahilse kötülük (edip) seni mevkiinden eder. Arif (115a/1) kimseden canlı kurtulmak olur. Cahil kimseden asla canı kurtarmak olmaz.

Ayrıca, padişah her nerdeyse onun huzurunda ol. Padişahı yalnız bırakma. Düşmanların fırsat bulup seni kötüleyip padişahın durumunu değiştirmesin. Daima onun huzurunda senin casusların olunca orada (5) geçen her sözden haberdar olursun. (Yine) düşmanın memleketinden kendi padişahının memleketinden haberdar olduğun gibi haberdar olmalısın.

Bir iş verdiğin herkese kendi layığına (göre) ver. Mal arttırmak tamahıyla ülkeyi cahillere bırakma. Namert kimseyi mahirlerin (yapacağı) işe buyurma. Faydasız yönetici kendisi dal yaprak çıkarmayınca yine başkasını yeşertip olgunlaştıramayan kuru ağaca benzer. Senin fermanına muhalefet edip (10) kendi işini önce tutanlara iş

verme. Yönetici senin fermanına göre iş yapmayınca ona iyice edep ver, sağ olduğun sürece hükmü geçen olasin. Ondan sonra kimse öyle iş yapmaz. Şüphesiz padişaha fermanını yürüten iki vezir lazımdır (ki) ululuğu yerinde kalsın. (Ayrıca) rakı içme. Padişahın veziri rakı (115b/1) içmekle meşgul olunca memleket işinde hata meydana gelir ve düzensizlik yol bulur. Kendini iyi koru.

Vezirlik (hakkında) söylenecek söz ve yapılacak iş beyan ettiklerimdi. Denk düşüp vezirlikten komutanlığa gelince ola ki komutanlık şartlarını muhafaza edesin, (sonra) günden güne işin yolunda gitsin.

Kırk (5) Birinci Bölüm: Komutanlık hakkında.

Ey oğul, bil ve haberdar ol, komutan olunca askere lütufta bulun. Hep iyilik göster. Daima uyanık ol. Asker toplamak, saf dizmek ve savaşmanın usulünü iyi bil. Saf dizme ve harp zamanında meymene ve meysere, yani sağ ve sol (cenahtaki) askerlerin başına harp usulünü öğret. Savaşta iş bilen ve deneyimli (kimseleri) askerin iki tarafına koy. Düşman (10) zayıf olsa da çabuk davranma, askeri helak eder. İsteksiz ve gönülsüz olma, askeri kaçırsın. Casus yollamaktan, düşmanın hâlinden haberdar olmaktan gafil olma. Savaş günü düşman askeriyle göz göze gelsen gülüp neşeli görünüp kendi askerine “Bu ne kadar kişiye ben bir saatte bunun talihini döndürdüm” de.

(116a/1) Askeri hep birlikte götürme. Güruh güruh ayırıp her güruhu ayrı bir sancakla götür. Her bir güruha bir komutan verip “Ey falanca bu güruhu sen alıp git” diye buyur. Savaşa fayda sağlamayanları kendi huzurunda beklet. Savaşta iyi ilerleyip fayda sağlayan veya baş kesip gelen, makbul bir iş yapan kimsenin o hizmetine (5) karşılık çok hilat (ver) ve mansıp ver, maaşını arttır. Bu konuda mal yüzüne bakma, parayı esirgeme, maksadın hemen hâsıl olması için nankör olma. Böyle olunca bütün askerler senin muradını gözetirler, Allah’ın yardımı ve fetih hâsıl olur. Maksat hâsıl olunca muradının (gerçekleşmesinden) sonra, hâsıl olmasa da çok acelecilik etme. Kendi makamında dur ve kendine zulmetme.

Komutana savaş icap edince fırsattan (istifade) savaş ve iyice (10) uğraş, kaçma. Ölüme kendini bırakıp kalma. Ölümü kendine hoş gören kimseyi her yanlışlık için yerinden etmek olmaz. Sakın (ki) komutanların ulusu olasin. Zafer senin olunca kaçanların arkasına hiçbir zaman düşme, hatası çoktur, durum ne olur bilmek olmaz. Babam (r.a.) savaş usulünü (116b/1) iyi bilirdi. Hiçbir zaman kaçanın ardından

gitmezdi. Sultan Mahmut'un da usulü buydu ve "Kaçan asker candan geçer, candan geçen kimseyle çatışmamak iyidir" derdi. Karşıdan geleni görünce, doğru (yönden) geleni de gözle. Ansızın benim senim bildiğim gibi olmaz. Savaş günü durduğun yer iyi olmasa, bir (5) karış arkan iyi olsa, zinhar adımını geri atma. Bir karış geriye adım atsan düşman askeri kaçıyor zanneder. Çabala, bir adım ileri at ki askerin senin hakkında daima ant içmiş gibi olsun.

Asker için cömertliği çok lazım say. Hilat ver, güzel söz demekte kusur etme. Bir lokma ekmek, bir kadeh şarabı asker olmadan içme. Ekmekle alınan gönlü altın gümüşle almak olmaz. Asker senden canını esirgemesin (10) istersen, sen onlardan ekmeği esirgeme. Her iş Allah Teala'nın takdirine bağlıdır. Ama sen tedbir şartını yerine getir. Mesela Allah (a.v.c.) sana rahmet edip seni padişahlığa getirince padişahlık şartını iyi kollaman gerekir.

Kırk İkinci Bölüm: Padişahlık hakkında.

Padişahlığa gelirsən dindar ol. Yani züht takvayla (117a/1) ve kanaatkâr ol. Gözünü ve elini namahremden sakın. Bütün işlerde vezirin fikrini al. Padişahın akıllı veziri demişlerdir. Sonunu görmeden öncesine bakma. Her işin usulünü muhafaza et, usulüyle hasıl olacak her işte adaletsizliği makbul görme. Hazreti Hoca Hafız bu konuda ne güzel (5) söylemiştir:

Āsāyīşī dū gītī tefsīr īn dū ḥarf est

Bā dōstān mürüvvet bā dū:şmenān mūdārā

Ey yâr, asayiş istersen iki cihanda

Dosta mertlik, mūdara göster düşmana

Bütün sözlere ve işlere adalet gözüyle bak (ki) hak ve batılı fark edesin. Padişah ilim gözünü açık tutmayınca hak ve batılın yolu ona malum olmaz. Daima doğru söyle, az gül (ki) (10) küçükler sana hafiflik göstermesinler. Senin bağış ve ihsanın daima hak edenlere ulaşsın. Erişilmez ol. Yani (her) isteyen seni göremesin (ki) askerin ve tebaanın gözüne hakir görünmeyesin. Allah Teala'nın kullarına merhamet et. Ama acımasızlara (karşı) acımasız ol. Siyaset yürüterek yurt yönet. Derhal hüküm verme. İyice araştırıp (117b/1) yanlışlığını doğruluğunu anladıktan sonra gerekirse hüküm ver. Vezirin kardeşlerine iyilik yap. Ama vezirin akrabalarına mevki verme. Bir kez

(dahi) kuyruğu kedinin önüne atmamak iyidir. O hiçbir zaman kendi yakınlarının hesabını doğru yapmaz. Senin malın için kendi yakınlarının takdirini istemez.

Hırsızlara acıma (5) ve öldürmek gereken kimseyi affetme. Kul ve hizmetkârlarına merhamet et, çünkü sen bir çoban, onlar bir koyun sürüsüdür. Çoban koyunların hâinden haberdar olmayınca (koyunlar) helak olur. Herkesi bir işe koş, çünkü hizmetkâra bir iş vermek gerek. Lakin işe koştuğun herkesi kendi layığına (göre) işe koş. Şaraptan (sorumlu kimseyi) hazinedar yapma. Her işe layık kimseyi buyurmak gerek. Mesela *li-kulli 'amelin ricâlun*¹⁷⁹ demişlerdir (ki) ayıp bulanlar (10) sana ağız açmasınlar. Bir kuluna meylin olsa ona iş buyurma ve mevki verme. Gücün oldukça ona nimet ver ve zengin et. Padişahların rahatı ferman buyurmaktadır. Çünkü görünürde padişah halkıyla birdir. Ancak padişah ferman veren tebaa fermana uyandır.

Sultan Mahmut'un Ebulferec adlı bir valisi (118a/1) vardı. Ebulferec'i Nesa ve Baverd şehirlerine vali yapmıştı. O Nesa şehrinde bir kimseyi tutup bütün malını alıp vakfedip kendisini hapse attı. O kimse bir süre hapiste yatıp bir hileyle hapisten kaçıp Gazne'ye geldi. Padişahın şikâyet dinlediği gün sultandan adalet isteyip validen feryat etti. Sultan nişan verdi. O kimse fermanı (5) alıp dönüp Nesa şehrine gelip fermanı valiye verdi. Vali bu başka zaman Gazne'ye gidemez diye düşünüp fermana (göre) hareket etmeyip söz dinlemedi. O kimse yine Gazne'ye gidip sultanın yolunda durdu. Sultan bahçeden dönüp çıktı. O kimse yine validen feryat etti. Sultan yine ferman yazdı. O kimse "Bir kez geldim. Ferman verdiniz. Fermanı götürüp verdim, uymadı" dedi. Sultan üzülüp "Benim (elimden) ferman yollamak (gelir), eğer o fermana uymazsa başına toprak dök" (dedi). O kimse "Ey padişah, mektubu yönetici (10) dinlemezse benim başıma toprak dökmem nedendir?" dedi. Sultan "Ey hoca, yanlış dedim. Toprağı benim başıma dökmek gerekir" dedi. Derhal pek çok kuluna "Gidip şehir büyüklerini toplayıp bu kimsenin malını mülkünü alarak gidip valiye asıp öldür ve 'Padişahın fermanını dinlemeyenin layığı (118b/1) budur' (diye) ilan et" (şeklinde) buyurdu. Ondan sonra hiç kimsede ferman dinlememeye güç olmadı. Bu bir sözle bütün insanlar rahat buldular.

Sultan Mesut'un zamanında, sultan bahadırlığı ve yiğitliği tamamen eline almıştı. Ama memleketi idare etmek usulünü anlamadı. Her günü cariyelerle iştret ederek geçirdi. Memleketle işi olmadı ve asker ferman (5) dinlememeye başladı, halk

¹⁷⁹ "Her işin bir ehli vardır."

(idareye) güvenmez oldu ve Müslümanların işi aksayıp kaldı. Bir gün uzak (bir) beldeden bir kadın gelip beldeye atadığı yöneticiden (dolayı) hakkını aradı. Sultan mektup verdi. Yönetici mektuba uymadı. O kadın yine gidip sultana feryat etti. Sultan yine mektup yazdı. Kadın “Ey padişah, bir mektup verdiniz, götürüp verdim. O yöneticiniz mektupla iş yapmamaktadır” dedi. Sultan “Ben mektup verdim. O mektuba bakıp iş yapmazsa ben ne (10) yapayım?” dedi. Kadın “Ey padişah, memleketi yönetebiliyorsanız öyle yönetin ki insanlar fermanınızı dinlesinler. Yoksa yine (başka) bir kimseye bırakıp verin, memleketi o yönetip ferman versin. Siz işret edip yatın. Allah Teala’nın kulları sizin yöneticileriniz elinde kalmasın” dedi. Sultan o kadının sözünden çok utanıp buyurdu ki o kadının (119a/1) hakkını verip yöneticiyi asıp öldürdü ve kendisi gaflet uykusundan uyandı. Ondan sonra hiç kimsede onun fermanından çıkmaya güç olmadı. Şüphesiz bil ki fermanı yürümeyen padişah, padişah değildir. Çünkü padişahın başkasından farkı fermanladır. Fermana itaat siyasetle olur.

Ayrıca, askeri (5) halka musallat etme, çünkü memleket viran olur. (Yine) başka (bir mesele olarak) halkı iyi yönet. Memleket halkla mamurdur. Memleket işinde haksızlığa yol verme. Adil padişahların evi uzun (süre) (sağlam) kalır. Zalimin evi hemen yıkılır. Çünkü adaletin manası bayındırlık, adaletsizliğin manası virandır. Bilgeler “Alemin bayırdınlığı ve hayratı adil padişaktır, viran hayratı adaletsiz padişaktır” demişlerdir. Allah’ın (a.v.c.) (10) kullarının derdine elemine sabretme. Askeri ve halkı iyi (hâlde) tutmakta kusur etme. Askeri tek (bir) gruptan ibaret tutma. Askeri aynı türden tutan her bir padişah askere esir olur. Her cinsten olup birbirine karıştırıp tutunca olur, çünkü bu kavim o kavmin vehminden ferman dinlemezlilik (119b/1) edemezler. Senin fermanın asker arasında güzellikle geçer. Ey oğul, atan Sultan Mahmut’un dört bin askeri Türk’ten, dört bin askeri Hint’ten mevcuttu. Birini diğerine karıştırıp tutardı, (böylece) iki kavim onun itaatindeydi.

Her zaman aş, ekmek şarapla misafir ağırla. Hilatle gönlünü alıp ümit (5) ver. Birine ihsan edince hiçbir zaman insanlar arasında, iki veçhiyle (de) açıktan ağzına alma. Biri, padişahlığa layık iş yapmamış olman, ikincisi insanlara yardımını malum etmiş olmandır. Sekiz yıl Gazne’de Sultan Mahmut’un hizmetindeydim. Üç durumu onda görmedim. Biri her kime ihsan etse nediminden başkasına anlatmamasıydı. İkincisi dışı görünene kadar gülmemesiydi. Üçüncüsü (10) birini azarlayacak olsa nankör demekten başka sözle hakaret etmemesiydi. Anadolu padişahlarının usulünün de böyle olduğunu duydum. Ama onların Acem padişahlarında olmayan güzel âdetleri

(de) vardır. Mesela birini dövünce ondan sonra o kimse sağ olduğu sürece insanlar ona zahmet vermezler.

(120a/1) Şimdi kendi sözüme geldim. Ey oğul, nankör olma. Kendi huyundan vazgeçemesen de bari insanlara nankörlüğünü gösterme. Cömertlik etmeyince insanlar sana düşman olurlar. Şimdi sana hiçbir şey demese de bir düşmanın olunca o zaman sana canlarını feda etmezler. Düşmanını (5) dost tutarlar. Şüphesiz padişahlık şarabında boğulmamaya çabala. Kibirden sarhoş olan her bir padişah padişahlık yapamaz. Öyle ol ki hiçbir padişah bir söz demesin veya bir iş yapsan, onun (neticesinden) haberdar ol ve gafil olma. Gafil olunca kendinden ve malından gafil olmuş olursun.

Etrafındaki, yardımındaki padişahlarla dost olmasan düşman da olma. Düşman olsan (10) görünürde düşman olma. Duydum ki İskender bir düşmanla savaşmaya gitti. Ona “Ey padişah, bu düşman gafilidir. Ona gece baskın yapmak lazım” dediler. İskender “Namertlikle galip gelmek padişahlık değildir” dedi. Padişahken büyük işler (yapmayı) adet edinesin. Çünkü padişah herkesten (120b/1) büyüktür. Ola ki onun yaptığı iş de büyük olsun. Nankör kimsenin dünyada adı duyulmaz ve şöhreti olmaz. Ayrıca ferman ve yarlığı aziz tut. Her türlü kötü, alçak, küçük kimseye name verme. Ferman verecek olsan büyük ihsanla ver. (Bundan) başkaca, verdiğin ferman ve nameye hiçbir zaman açıkça hatalı değilse (5) ters hareket etme. Denen söze ters davranmak padişaha layık değildir.

Padişahların şartları böyleydi, zikrettim. Padişahlık ne kadar aziz ve ulu iştir ki padişahlığa herkes ulaşamaz. Lakin ben yeter (derecedeki) şartlardan bahsettim. Sana başka işleri yapmak düşse, mesela çiftçilik veya başka hüner, kabiliyet, onun şartlarını muhafaza et. Her işi (10) iyi yapmaya çalış ve her işin yapılacak zamanını, tertibini iyi kolla (ki) yaptığın işin daima geçerliliği olsun.

Kırk Üçüncü Bölüm: Çiftçilik hakkında.

Ey oğul, bil, çiftçi olunca yapılacak işlerin vaktini iyi bil. Her ne eksen vakti geçmeden (121a/1) ek. On gün önceden ekmek yeğdir, on gün önceden ekince gerekli her şeyin araç gerecinden iki (tane tutup) tedbir al. Sığırın iyisini al. Besleyip muhafaza et. Daima bir çift sığırı ayrı ayrı semiz (hâlde) muhafaza et, bir sığır hastalanınca işin (5) aksar, vakit geçer. Ekecek ve (ekini) yetiştirecek vakit değilse yer değiştirmekten gafil olma. Gelecek yılda ekeceğinin tedbirini bu yılda al. Ekini iyi yere ek, mahsul

alası, ektiğin zayı olmasın. Daima bina yapmakla meşgul ol, çiftçilikten salim çıkasın.

Başka hünlerle uğraşsan (iş) süratli ve iyi (10) yap, müşterin çok olsun. Yaptığın iş meslektaşlarından iyi yap. Çok aksatıp çok bekletip alıcıyı kaçırma. Az kâra kanaat et, rızkın hünlerinden fazla olsun ve çok insan seninle alışveriş yapsın. Yumuşak (bir üslupla) konuş, (121b/1) senin yumuşak davranmandan dolayı alıcı tartışmaya utanır ve maksat hâsıl olur. Böyle olunca alıcın çok olur. İster istemez diğer meslektaşların seni kıskanıp sana benzemeyi arzularlar ve pazarda da şöhretin artar.

Özellikle alıcıya doğru söylemeyi adet (5) edin. Cimrilikten sakın. Tasarrufu sıkı tut. Küçüklerine hediye ver, kadınlarla ve çocuklarla alışveriş yaparken kâr alma. Ticarete utangaç olma. Hak edene yol göster. Kendi padişahına dürüst ol. Ama padişahın hizmetinde bulunmaya hevesli olma. (10) Hiç kimseye hıyanet etme. Tanıdığa ve tanıdık olmayana aynı (şekilde) iş yap, yani ayırım yapma. Senin eline bakılıyorsa borç vermeyi ganimet bil. Hiçbir zaman yalan (yere) yemin etme. (İnsanlara) sert davranma. Bir bahtsız borcun olsa, (o) zavallı (biri) olsa, “Borcumu (122a/1) ver” diye çok sertlik gösterme. Yüce gönüllü ol. Allah’tan kork, ticarete hayır bereket olsun.

Her meslek sahibi bu yolda olsa dünyadaki hün sahiplerinin hepsinden daha yiğit olur. Her kavim ve her grubun yaptığı işler bir usulde olur. Her kavmin yolu (5) beyan ettiğim şekildeydi. Şimdi bu son bölümde her cinsin şartlarını gücüm yettiğince anlatacağım, inşallah.

Kırk Dördüncü Bölüm: Yiğitlik hakkında.

Ey oğul, yiğitlik isteyince önce bil ki yiğitlik nedir ne değildir, neden meydana gelir? Bil ki yiğitliğin şartı üçtür. (10) (Bunlar) insanların sıfatıdır. Hiçbir insan yoktur ki bu üç sıfat(tan biri) bende yok demesi mümkün olsun. Âlim ve cahil üç sıfat bakımından Allah Teala’dan hoşnutturlar. Allah Teala’nın bu üç sıfatı(n üçünü de) verdiği kimse Allah Teala’nın has kullarındadır. O (122b/1) üç sıfatın biri akıl, ikincisi dürüstlük, üçüncüsü yiğitliktir. Hakikaten bu üç sıfat(tan birine) hiç kimse bende yok demez. Çünkü bu üç sıfatın olmadığı hiçbir vücut yoktur. Lakin uzuv(ların) tembelliği ve ruhun pası aslın yolunu kesmiştir.

(5) Allah (s.v.t.) insanoğlunun vücudunu (aşağıdaki) şu unsurlardan bir araya getirdi. Şüphesiz insanoğluna küçük âlem, (kâinata) büyük âlem demek revadır. Mesela insan vücudundaki tabiatlar, felekler, yıldız(lar), heyula, güzel unsur, sıfat, suret, nefis, akıl(dan) her biri kendi başına âlemdir. İnsan bu âlemlerin toplamından mürekkeptir. Allah (a.c.) bu toplamı birbirine birleştirip (10) yarattı. Ancak özünde farklıdır, mesela ateş, su, toprak ve hava (gibi) ki (birbirinin) zıddındadır. Elbette toprak ateşle suyun arasında vasıtaadır. Toprak kurulukta ateşe, soğuklukta suya, sıcaklıkta ateşe tesir (eder), ısısıyla yıldızların padişahı güneşe (tesir eder). Feleklerle (123a/1) güneşin cevheri beşinci unsurdur. (Diğer) yaratılanlar da buna benzer.

(Eşyanın) tabiatları maddeyi bulmayınca (tabiatı eşyaya) bağlayan bağ yok olur. Tabiatlar felekten, felek havadan, hava nefisten, nefis de akıldan (ayrılır). Bu (durum) her şeye kıyas edilir. İnsanoğlunun vücudunda her ne kargaşa ve hastalık olsa tabiatların (5) birleşiminden meydana gelir. (Dış) görünüş, ten (rengi), hayat, hareket kuvveti felekten meydana gelir. Mesela işitmek, koklamak, tatmak, görmek heyuladan peyda olur. Mesela hatırlamak, düşünmek, hayal kurmak, konuşmak, tedbir almak nefisten peyda olur.

İnsan eşyadan daha kutlu ve değerlidir. (O) öyle eşyadır ki onun peyda olduğu (bir) yer yoktur. Mesela (10) konuşmak, akıl, olgunluk kutsaldır, çünkü bunların maddesi ulvidir. Akıl ulvi (olanı) feyizden bedene getirince can bedenle dirilir. Can nefisle, nefis akılla dirilir. Teninde hareket olan her kimseye can gereklidir. Herkesin nefsi konuşma (kabiliyetine sahiptir). O akıllı gerektirir. (123b/1) Herkesin canı tenindedir.

Ten ve canın arasında tamamen kopukluk olunca candan tene medet ulaşmaz. Herhangi birinin nefsi ve canı arasında donukluk, kopukluk olunca aklın maddesi nefisine ulaşmaz. Elbette, hakikaten hiçbir cinstе gereksiz (yere) yiğitlik (5) yoktur. Mümkün ki ulviye giden feyzin yolu ruhaniden bağlanır, yani manasızlık hâsıl olur. Dünyada yiğitlik iddia etmeyen hiç kimse yoktur. Lakin başkalarına benzememeye çalış, manasızlık iddia etmeyesin. Ulviden ruhaniye varan feyzin yolunu açık tutasın, bilerek (10), anlatarak, anlayarak sana mananın tamamı külfetsiz ulaşsın.

Ey oğul, filozoflar akıllı ve yiğitliği tek biçime sokmuşlardır. O biçimin teni yiğitlik, canı doğruluk, duyu (organları) ve bilgidir. Bu hepsinin özü saflıktır. O biçimleri (124a/1) yaratılanlara ulaştırırken bazılarına ten nasip oldu, diğerleri olmadı.

Bazılarına ten, can ve duyu nasip oldu. Şüphesiz kendilerine ten nasip olmuş güruh gazi, esnaf ve askerlerdir ki insanlar onlara yiğit (5) derler. Kendilerine ten (ve) can nasip olmuş güruh marifet (ehli), zahiren (arif olanlar) ve tasavvuf(la haşır neşir olan) dervişlerdir. Ona züht marifeti derler. Kendilerine ten, can ve duyu nasip olmuş güruh peygamber, (gönlü) saf olanlar ve filozoflardır. Onlara bilgili, marifeti çok derler. Kendilerine ten, can, duyu ve mana nasip olmuş güruh ruhanilerdir (10) ve seçilmiş peygamberlerdir. Ey oğul, gücün yettiğince ilerlemeye çalış çabala.

Arifler yiğitliğin aslı üçtür demişlerdir. Öncelikle her ne diyorsan yapmak. İkincisi söylediğin her sözde yaptığın her işte dürüst olmak. (124b/1) Üçüncüsü her işte sabretmek. Çünkü yiğitlikle alakalı her bir sıfat bu üç niteliktedir. Ey oğul, sana zor gelirse, ben her birinin ölçüsünü sana açıklayayım ki bilip anlayasın. Şüphesiz, bil ki yiğitlik (5) mert ve çalışkan, her işe istekli olmaktır. Her işte sabırlı ol. (Bir işin) vadesine vefa et. Gönlü temiz, namuslu ol. Dindar ol ve Müslümanlar hakkında art niyetli olma. Müslümanlar için iyilik iste. Kendi menfaatin için Müslümanların zararını isteme. (10) Birine yalan söyleme ve iftira (atıp) eziyet etme, kimsenin arkasından konuşma. Müslümanlara yardım et. Zalimlerin zulmünü Müslümanlardan def et. (Ey) kardeş, müminin kusurunu öğrensen ört. Bütün insanların zahmetini gider. Fakirlere (karşı) kibirli olma. Ekmek tuz yediğin (125a/1) evin sahibinin arkasından konuşma. İnsanlara kabalık yapma. Kötü lakapla anma. Yaşlıları baban gibi bil. Yaşlılarını kardeş bil. Küçüklere evladım de. Bütün insanlara şefkat (göster), güler yüzlü ol. Elbette kendini herkesten aşağı say. Esirlere (5) merhamet et. Çaresizlere yardım et. Kötülerin kötülüğüne engel ol. Dürüst yaşa. Doğru söyle. Belayı rahat bil. İyiliğe (karşı) kötülük etme. İyice düşünüp bakınca yad ettiğim bütün bu söylenenler gereklidir.

Rivayet etmişlerdir ki bir gün dağ başında bir nice gazi oturmuştu. Bir kimse girip selam verdi ve dedi ki: “Ben bu (10) şehirdeki gazilerin sizlere gönderdiği elçisiyim. Gaziler sizlere selam yollayıp ‘Sizler şu üç meseleye cevap verirsiniz, size razıyız. Bizim başımız olun. Cevap veremezseniz sizler bizim büyüklük (125b/1) ve komutamıza razı olun’ dediler.”

Dediler ki: “Mesele nedir, söyle, cevabını duy”. Dedi ki: “Önce yiğitlik. İkincisi yiğitlik ve yiğit olmamanın arasındaki fark nedir? Üçüncüsü o ki bir gazi bir yolda oturmuş olsa, bir kimse onun önünden geçse, bir zamandan sonra yine biri kılıç

çekip onu öldürmeye (5) gelip oturan gaziden ‘Falanca bu yoldan mı geçti?’ (diye) sorsa, bu gazi ona ne cevap verir? Geçmedi dese yalan olur, geçti dese haksız kan (dökülmüş) olur”. Bu meseleleri duyunca birbirlerine baktılar. Onların arsından bir kimse “Cevap ver” dedi. (Kendisine seslenilen kimse) dedi ki: “Hakiki yiğitlik her ne dediyse yapmaktır. Yiğitlik rızk vermek, sabretmektir. Yolda (10) oturan gazinin cevabı odur ki o kimse önünden geçtikten sonra bir iki adım atıp otursun. Kılıç çekip gelen kişi ‘Falan kimse geçti mi?’ dediğinde ‘Ben burada oturduğumdan beri hiç kimse geçmedi’ desin.”

Yiğitliğin aslı bahsettiğimiz şekildedir. Lakin konuşmak, (126a/1) lütuf, ihsan etmek, misafirperverlik (etmek), Allah’ı tanımak, temiz giysi giymek, dürüst olmak, askerlerde çoktur. Şüphesiz kendini aşağı saymak, mütevazı olmak askerler arasında hünerdir. Tabii, esnafa şart olan yiğitliği meslek erbapları kısmında zikrettik. Yine kendilerine ten ve can nasip (olmuş) güruh, marifet sahipleri, fakirler ve tasavvuf (ehli)dir. Onların yiğitliği marifettir. Bu grubun yiğitliği herkesten fazladır. Çünkü yiğitlik suret, dürüstlük onun canıdır.

Ama âlimlerin yiğitliği odur ki şu nitelikler onlardadır. Biri sözünün davranışlarıyla muvafık olmasıdır. (Onlar) din işinde titiz olsun ve (10) ilimde cimrilik etmesin. Züht, takvasını insanlara arz etmesin. İyilikle meşhur olsun. Birine nasihat edince gizli etsin. Hiçbir zaman birinin kanını (dökmekte) cüretkâr olmasın. Yani öldürürken acele etmesin. Fetvanın hatasını muhalefetle düzeltmek olur, ama ölüyü (126b/1) diriltmek (mümkün) olmaz. Yine taassupla bir mezhebe kâfir demesin, çünkü küfür dinin zıddıdır, mezhebin zıddı değil. Kitabı ve bilinen ilmi inkâr etmesin. Hiç kimseyi Allah’ın rahmetinden ümitsiz bırakmasın. Bu nitelikleri (taşıyan) her âlim hem mert hem yiğit olur. Ben bu usulün şartlarını (5) tamamen zikrettim. Benim maksadım sana öğüt nasihat vermek, senin günden güne iyi (hâle) gelmeni istememdi. Öyle ki gafletten uyandırma şartını yerine getireyim.

Bu grupla, (sufilerle) arkadaş olunca onları incitmeyesin. Duydum ki Hazreti Resul-i Ekrem (s.a.v.) zamanında sufilerden iki kişi vardı, yamalı giyinen, yani giysisi yamalı. Hazreti Resul (s.a.v.) (10) (onlarla) çok yalnız otururdu. Bu grubu çok dost tutardı. Şüphesiz bu yiğitlik çok zor iştir. Bu grubun yiğitliği iki hâldedir. Biri has tasavvuf ehline, biri muhiplere. Ben her ikisini (de) beyan edeyim. Bil ki bütün

dervişlik odur (127a/1) ki yalnız kalasın, çünkü (kendini her şeyden) soyutlamak tasavvufun özüdür ki (ona) tasavvufun özü derler.

Hikâye: İki sufi yola çıkmıştı. Biri yalnız, yani hiçbir şeyi yoktu, hiç yol arkadaşı aramazdı. Nereye varsa rahat (şekilde) emniyetle uyurdu. Hiç endişesi yoktu. Yine diğerinin beş eşrefi (5) (altını) vardı. Daima onunla arkadaştı. Hiçbir zaman ayrılmazdı. Daima sıkıntıdaydı. Hırsızlar ve haramilerin mekânı olan bir kuyu başına geldiler. Yalnız sufi geldi, kuyudan su içti, uyudu. Eşrefisi (olan) sufinin sıkıntından uykusu gelmedi. “Nasıl yapsam?” diye kendi (kendine) feryat figan ederdi. Yalnız sufi uyandı, “Ne oldun?” (diye) sordu. (Diğer) sufi (10) “Bende beş eşrefi var. Sen uyudun. Ben eşrefinin derdiyle rahat edemedim. Yatınca uyum gelmedi” dedi. Yalnız sufi “O beş eşrefiyi bana ver. Ben onun tedbirini alayım” dedi. Eşrefiyi ona verdi. O alıp kuyuya attı ve “Ne edeyim, ne çare bulayım demekten kurtuldun. Şimdi (127b/1) yatıp rahatça uyu” dedi.

Elbette, bütün şeyhlerin ittifakıyla (bilinir ki) tasavvufun hakikati üçtür: Tecrit, teslim ve tasdik. Tecrit, gönlü dünyadan çekmek. Teslim, kendini Allah’a bırakmak. Tasdik, samimiyetle ibadet etmek. (Bunlardan) birine kani olup nefsin afetinden uzak (5) olunca, (karşılaşılan) her şeye (razı olup) men etmeyince tarikatın tamamı sendir. Şüphesiz dervişin kendi hakkında teslimi kendine lazım sayması gerekir. Hiçbir kardeş, mümini sıkıp (onunla) çatışmasın. Benliği gönlünden çıkarsın. İkilik (gözüyle) hiçbir şeye bakmasın.

Hiçbir zaman doğruluk (ve) samimiyetle (atılan) nazara kimse karşı çıkamaz. Ey oğul, kişi doğrulukla suya (10) adım atsa su onun adımı altında katılaştır. Sana biri evliyanın kerametinden bahsetse, o söz akıl yoluna aykırı olsa, doğruluğunun hakikatini bilsen ve tanısan, (onu) inkâr etme ve (ona) inan. Şüphesiz derviş, gönlünü vahdet fikrinden ırak tutmayandır. (128a/1) (O) tefekkürün zayi olmaması için düşünürken itina etmeli. Tefekkür, ateşle (dolu bir) mekândır. Onu söndürmek olmaz. Ama inziva, raks (ve) semayı o ateşe teselli vermesi için alet ve vasıta etmişlerdir. Mizacında edep (olmayan) ve ruhani marifete (sahip) olmayan derviş, görünürde edepli (olmayı) kendine (5) vacip saymalı (ki) iki suret iki hâlde süslensin.

Dervişe elbette ibadete haris, sözü yumuşak, ahlaksızlıktan uzak olmak gerekir. Yüzü temiz olmalı. Savaşta ve barışta gerekli eşyalar, mesela asa, ibrik, seccade, sakal tırağı, iğne, tırnak makası, daima yoldaşı olmalı. Giysi dikmek ve giysi yıkamak için

kimseye haceti düşmemeli. (10) Kardeşlerini dost tutmalı. Yolculuk etmeyi dost tutmalı. Tekkeye gidince hayra mâni olmamalı. Yani yine (başka) birinin ibadetine engel olmamalı. Önce sağ ayağını hazırlayıp sağ ayağıyla tekkeye girmeli. Evin hakir tarafında, izin alarak oturmalı. İki rekât namaz kılmalı. (128b/1) Girip çıkarken selam vermeli. Arkadaşına iyi davranmalı. Oturacağı yere yavaşça yürüyüp gitmeli. Günahkârlardan sakınmalı.

Büyük (kimse) olmaya (yakışır) davranmak (istese) tekkede çok oturmamalı (ki) insanlar arasında muteber olsun. Zorla biriyle sohbet etmemeli. (5) Şüphesiz hünerini gizlemeli. Cemiyetin rızasını aramalı. (Bu kişiyi) her ne kadar suçsuz olsa da inkâr etseler karşılık vermemeli. Kabahatlinin (kabahatini) affetmeli. Kimsenin sözüne kırılmamalı. Seccadesi üzerinden az ayrılmalı. İsteyerek pazara gitmemeli. Seccade üstünde bağdaş (kurup) oturmamalı. Başkasından çalınmış hırkayı dikmemeli. Hiçbir (10) yemeği gizli yememeli. Hiçbir şeye pis dememeli. Ama herkes o adla ansa caizdir. Kalabalıkta otururken sırtını (başkasına) dayamamalı. Kimsenin seccadesine ayak basmamalı. Kalabalıkta hızlı yürümemeli. Birinin yerine oturmamalı. Başkasının gönlünü incitmemeli. Çok...

6. DİZİN

Dizinde yaklaşık 4500 maddebaşı kelime vardır. Bunların yaklaşık %40'ı Arapça, %35'i Türkçe, %25'i Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Dizinde %1'lik oranın altında da Soğdca, Moğolca, Çince, Sanskritçe kelimeler de mevcuttur.

Dizin kelimelerin metinde hangi cümlede hangi bağlamda geçtiği dikkate alınarak hazırlanmaya çalışılmıştır. Yani kelimelerin lügatteki manasından önce metindeki manaları dikkate alınmıştır. Mesela āhestelik kelimesi lügate göre “(hızca) yavaşlık, ağırlık” manasıyla karşılanabilir; ancak metinde bir karakter özelliği olarak “ağırbaşlılık, vakurluk” ve “(bir iş yaparken) itinalılık, özenlilik” manalarıyla geçmektedir. Dolayısıyla dizinde de kelime “1. Ağırbaşlılık, vakurluk 2. İtina, özenlilik” anlamlarıyla kaydedilmiştir.

Aynı kelime imlası bakımından farklılık gösteriyor, yani iki yahut daha fazla farklı biçimde görülüyorsa, farklı biçimler orijinal biçime yönlendirilmeye çalışılmıştır. Mesela açlık kelimesi, a:çlık şekliyle de metinde geçmektedir. A:çlık maddesi bir ok işaretiyle (→) açlık maddesine yönlendirilmiştir. Eğer kelimenin farklı biçimi, metinde orijinal biçiminden farklı bir manada geçiyorsa yönlendirme yapılmamıştır. Mesela açığla- kelimesi metinde “öfkelenmek, sinirlenmek”, a:çığla- kelimesi ise “tekdir etmek, azarlamak” manasıyla geçmektedir. Bu durumda a:çığla-fiili açığla- maddesine yönlendirilmemiştir.

Kelimelerin kökenleri madde başından sonra parantez içerisinde gösterilmiştir. Mesela Farsça āb kelimesinden sonra parantez içinde (Fa.) şeklinde kelimenin kökeni gösterilmektedir. Birleşik kelimelerde ve Türkçe ek almış yabancı kelimelerde köken, (Ar.+Fa.) yahut (Fa.+T.) şeklinde belirtilmiştir.

Metinde geçen şahıs ve mekan adları ayrıca derlenmiş, dizinden sonra bu bölümün altbaşlığı olarak verilmiştir.

A/Ā/ʿA

[=9]

āb: (Fa.) Su.

ābādān (Fa.) Bayındır, mamur, şen.

ā. ʔaʿām: Su ve yemek, yiyip
içme 37b/13.

ā. bol-: 57b/12

[=1]

ā.-ı menī: Meni, döl 47b/06,
48a/07.

ābādlik (Fa.+T.) Bayındır, mamur
olma durumu.

ā. u havā: (Bir yerin) suyu ve
havası, iklimi 107a/10.

a.+ı 93b/04

[=4]

a.+ı(ābādlığı) 119a/09

āb-rūy (Fa.) Yüz suyu, şeref, haysiyet.

a.+dur 119a/08

ā. 27a/09, 32b/10

[=3]

ā.+ı 32b/01

ablak Alaca (at).

ā.+unġmı 83b/08

a. 70a/04

[=4]

[=1]

ābād (Fa.) 1. Bayındır, mamur 2 .
Mevcut, var.

ʿaceb (Ar.) Şaşılacak, hayret edilecek
(durum).

ā. 19b/04, 114a/11

ʿa. 94b/13

ā. bol-: Mamur hâle gelmek,
bayındır olmak 119a/06.

ʿa. irmes 31a/12

[=2]

ā. bolma-: Mamur, bayındır
olmamak 114b/03.

ʿAcem (Ar.) Fars, Acem.

ā. bolmağ: Mamur, bayındır
olmak 114b/07.

ʿA. 17a/02, 25a/07, 65b/12,
119b/12

ā. kıl-: İmar etmek 84a/03,
114a/06, 114a/11

ʿA.+de 75a/09

ʿA.+din 76a/05

ā. tut-: Mamur hâlde tutmak
7a/09

ʿArab ve ʿA.: Arap ve Acem
70b/03

[=7]

‘Acemī (Ar.) Acem, Fars.	a.-masda 112a/03
‘A.+ni 65b/13	[=3]
[=1]	açıġ 1. Öfke, hışım; sertlik. 2. Acı, tatlı karşıtı.
‘āciz (Ar.) Aciz, güçsüz.	
‘ā. 82a/07, 103a/11	a. 9b/06, 26a/01
‘ā. bol-: Aciz olmak 30b/03	a. ve tatlıġ: Acı ve tatlı 51a/02
‘ā. ve bī-çārelik: 2a/11	a.+ı(açġı) 20a/05
‘ā. ve za‘īf: 86b/06	a.+ı yaman: Öfkeli, sert 16a/13
‘ā.+lerniġ 83a/01	a.+niġ 84b/07
‘ā.+mèn 17a/13	a.+ını 13a/04, 84a/01
‘ā.+sin 1b/07	a.+nı yutmaq: Öfkeyi yutmak, saklamak 84b/07
nādān ve ‘ā.: Cahil ve aciz	[=9]
17a/10	açıġla- Öfkelenmek, sinirlenmek.
[=9]	
‘ācizlik (Ar.+T.) Acizlik, güçsüzlük.	a.-ġan 112a/11
‘ā. 25a/10, 51b/13	[=1]
h ^w ār ve ‘ā.: Hakirlik ve acizlik	a:çıġla- Tekdir etmek, azarlamak.
80b/04	a.-sa 13a/03
[=3]	[=1]
aç Aç, karnı aç.	açıġlama- Tekdir etmemek, azarlamamak.
a. 57b/05	
a. bolma-: Aç olmamak 85b/12	a.-ġıl 22b/06
[=2]	[=1]
aç- Açmak; örtük, kapalı bir şeyi açmak.	açıġlan- Öfkelenmek, sinirlenmek.
a.-ıp 100a/08, 110b/01	a.-ıp 23b/06
	[=1]

açıl- Açılmak.	[=1]		
a.-mas 2a/03, 104a/12		a‘dā (Ar.) Düşman.	
[=2]		a. 116b/05	
açlık Açlık.	[=1]		
a. tart-: Açlık çekmek 5a/02.		ādāb (Ar.) Edep, terbiye.	
[=1]		a.+ını 90a/02	
a:çlık → açlık .		a.+ını saklamak: Adabını,	
a. ve teşnelik: Açlık ve		hakkını korumak 7b/08	
susuzluk 96a/01.	[=2]		
a.+ğa 26a/08		‘adālet (Ar.) Adalet, hakka riayet.	
[=2]		‘a.+imdin 25a/09	
açma- Açmamak, kapalı bir şeyi açık	[=1]		
duruma getirmemek.		‘adāvet (Ar.) Düşmanlık, husumet.	
a.-dı 109a/11		‘a.+inğ 74a/11	
ağız a.-: Ağız açmamak,		dü:şmenlik ve ‘a.: Düşmanlık	
konuşmamak 117b/10		ve husumet 22b/07	
[=2]		[=2]	
a:çrat- Uzaklaştırmak, ayırmak.		‘aded (Ar.) Tane, adet, sayı.	
a.-mas 10b/04		‘a.+i 4a/01, 98b/03	
[=1]		‘a.+ide 98b/08	
açu- Ortaya çıkarmak, açığa		ez-rū-yı ‘a.: Adet, sayı	
çıkarmak.		bakımından 2b/06	
a.-yu turur 35a/05		[=4]	
[=1]			
açuk Açık, açılmış.		ādem (Ar.) İnsan, beşer, insanoğlu.	
a. tut-: Açık tutmak 123b/09			

ā. 15a/09, 62a/09, 69a/04,
69a/05, 69a/08, 74b/07, 77a/08,
98a/12, 122b/06, 122b/08

ā. sanama-: İnsan yerine
koymamak 73a/05

ā.+din 3b/02, 96a/12

ā.+dür 84b/03, 84b/05

ā.+ğa 30b/07

ā.+ge 77a/08

ā.+irmes durur 46b/11

ā.+ler 79a/02, 83a/07

ā.+lerdin 68a/08

ā.+large 68a/12, 106b/07,
107b/03

ā.+lerniğ 58a/13, 58b/02,
60a/04, 104b/04, 105a/02, 107b/03

ā.+ni 9b/01, 62a/05, 84a/12

ā.+niğ 9b/01, 9b/02, 9b/03,
48a/05, 58b/04, 62a/09, 62b/01,
62b/07, 69a/02, 69a/08, 74a/05,
98a/08, 98a/08, 98a/09, 102b/02

cān-ı ā.: İnsanın canı 47b/07

[=49]

‘**adem** (Ar.) Yokluk, var olmama.

‘a. èyle- Yok etmek, ortadan
kaldırmak 103b/07

‘a.-i rāḥat: Rahatın yokluğu,
rahatsızlık 74b/07

[=2]

ādemī (Ar.) İnsan, beşer, insanoğlu.

ā. 20b/02, 24b/02, 46b/09,
122a/10, 123a/08

ā. bol-: İnsan olmak 24b/02

ā.+ge 24b/01

ā.+ler 122a/10

ā.+niğ 8a/08, 48a/06, 50b/03,
62a/11, 65a/06

[=13]

ādemī-zād (Ar.+Fa.) İnsanoğlu, insan.

ā. 3b/12, 9b/07, 20b/01,
22a/10, 30b/10, 123a/04

ā.+nı 49b/13, 122b/06

ā.+niğ 44b/13, 122b/05

[=10]

ādemīyyet (Ar.) İnsaniyet, iyilik.

ā. 83a/02

[=1]

ādemīyyetlik (Ar.) İnsaniyet, iyilik.

ā. kılmaglık: İyilik yapmak
77a/11

[=1]

ādemlik (Ar.) İnsaniyet, iyilik; yüce
gönüllülük.

a.+din irmes 61a/06

a.+niṅ 60b/01
seḥāvet ve ā.+de: Cömertlik ve
insaniyet 6b/10

[=3]

‘**ādet** (Ar.) Adet, gelenek.

‘ā. 9b/08, 33a/07, 44a/02

‘ā. kııl-: Âdet edinmek,
alışkanlık hâline getirmek 9b/09,
13b/05, 34a/07, 48b/09, 52a/03,
77b/01, 84b/08, 109b/03, 120a/13,
121b/04

‘ā. kıılma-: Âdet edinmek,
alışkanlık hâline getirmemek 36a/13,
36b/10, 41a/12, 53b/11, 56b/06

‘ā.+dür 33a/06, 33a/07

‘ā.+i 11a/05, 42b/06

‘ā.-i ḥūb: İyi, güzel âdet 36b/10

‘ā.+idür 33a/08

‘ā.+leri 64b/09, 119b/12

‘ā.+lerniṅ 42b/07

[=27]

‘**ādil** (Ar.) Adil, adaletli.

‘ā. 18b/10

[=1]

‘**adl** 1. Adalet; ceza. 2. Düzen,
nizam.

‘a. 3a/08, 3a/09

‘a. kıılmaḥ: Ceza vermek
114b/09

‘a.+iṅdin 84b/02

tertibī ve ‘a.: Bir tertip ve
düzen 3a/03

[=5]

‘**adū** (Ar.) Düşman, hasım.

‘a.+dın 80a/05

[=1]

āferīde (Fa.) Yaratılmış, halkedilmiş.

ā. kııl-: Yaratmak 9b/01,
50a/13, 50b/02

ā. kıılma-: Yaratmamak 2b/13,
51b/01

[=5]

Āferīdekār (Fa.) Yaratıcı, Tanrı, Allah.

Ā. 1b/12

Ā. ‘azze ve celle 122b/09

Ā.-ı ‘ālem: Âlemin yaratıcısı,
Allah 1b/13, 2a/06, 2b/10, 7a/09,
7b/06, 9a/13, 108a/02

[=9]

āferīn (Fa.) Takdir, beğenme.

ā.+ler kııl-: Takdir etmek
73b/04

[=1]

āfet (Ar.) Bela, musibet.

a.+ge 31b/13	ā. bol-: 1. Haberdar olmak 2
a.+i 66b/11	Uyanık olmak 1b/05, 4a/13, 13a/09,
a.+idin 127b/04	16b/12, 62a/05, 65a/03, 69a/10,
a.+niñg 58b/10	69b/07, 71a/12, 87b/05, 109b/12,
[=4]	113a/05, 113b/04, 115a/05, 115a/05,
āftāb (Fa.) Güneş.	115a/06, 115b/05, 120a/07
a. 30b/12, 51b/06, 52a/04,	ā. bolma- Haberdar olmamak
101a/06, 102a/07	99b/04
a.+ğa 30a/13, 122b/13	ā. bolmağ: 1. Haberdar olmak
a.+ı 30a/13, 30b/01	2. Uyanık olmak 62b/02, 115b/11
a.+nınğ 123a/01	ā. kıl-: Haberdar etmek
[=10]	105a/03
ʿafv (Ar.) Af, bağışlama.	ā. kılmağ: Haberdar etmek
ʿa. 85b/02	113a/04
ʿa. kıl-: Affetmek, bağışlamak	ā.+dur 81b/02
40a/01, 40a/02, 56a/01, 84b/08,	[=24]
84b/10, 85b/02, 85b/02	āgāhlık (Fa.+T.) Haberdar olma,
ʿa. kılma-: Affetmemek,	bilme.
bağışlamamak 84b/11, 117b/05	a.+ı(āgāhlığı) 49b/02
ʿa. kılmağ: Affetmek,	[=1]
bağışlamak 1a/08, 84b/01, 84b/09	ağıl Ağıl.
ʿa.-ı Hūdāvendī: Tanrı'nın affı,	a.+ğa 97a/06
bağışlaması 84b/09	[=1]
[=14]	ağır 1. Ağır, kaldırması güç (nesne)
āgāh (Fa.) 1. Haberdar, bilgili 2.	2. Kıymetli, değerli 3. Tahammül
Uyanık.	edilmesi zor, çekilmez (durum) 4.
	Yavaş, donuk 5. Zor, güç.
	a. 44b/09, 71b/07, 89b/03,
	93b/08, 128b/07

a. bol-: 1. Durgun, hareketsiz, yavaş olmak 2. Ciddi, vakur olmak 48b/10, 89b/04, 92b/03

a. bolmaḳ: Ağır, kaldırması zor olmak 50b/06, 50b/10

a. kélme-: İncitmemek, gönlünü kırmamak 126b/07

a. kıl- Durgunlaştırmak, sakil kılmak 49b/04

a. ve yèṅil: Ağır ve hafif 51a/02

a.ını(ağırını) köter-: Tahammül etmek, katlanmak 7a/13, 15a/01, 83a/01, 88a/07, 124b/13

burnı ve kulaḳı a. bol-: Burnu (iyi koku) almayıp ağır işitmek 65b/09

[=19]

ağırlık 1. Yavaşlık, donukluk 2. Ağırbaşlılık, vakurluk 3. Suçluluk, vicdan azabı 4. Hürmet, saygı.

a. hacālet bol-: Donukluk, kopukluk olmak 123b/03

a. kılma-: Hürmek etmemek, saygı göstermemek 104b/04

a. ve basıḡlık: Vakurluk ve alçakgönüllülük 22a/05

feṣīmān ve a.: Pişmanlık ve suçluluk 10b/08

[=4]

ağız 1. Ağız 2. Bir yerin girişi.

a. 78a/12

a. açma-: Ağız açmamak, konuşmamak 117b/10

a.+ı(ağızı) 64a/09

a.+ıdın(ağızıdın) 20b/07

a.+ıḡa(ağızıḡa) 33b/05

a.+ı(ağızı) sasıḡ: Ağız kötü kokan 64b/03, 65b/08

gūr a.+ıḡa(ağızıḡa) yèt-: Mezar ağzına ulaşmak, ölmeye yakın derecede yaşlı olmak 23b/09

[=8]

ağrı- 1. Hastalanmak, sağlığı bozulmak 2. Dara düşmek, sıkıntı çekmek.

a.-ḡan 100b/01

a.-sa 17b/12, 121a/04

könḡül a.-: Dara düşmek, sıkıntı çekmek 79a/07

[=4]

ağrık 1. Hastalık 2. Sıkıntı, dert; vicdan azabı.

a. 36a/12, 65a/08, 99a/05, 99a/06, 99a/07

a. bol-: Hastalanmak 123a/04

a.+da 30b/08

a.+dur 30b/05	tal a.+ı(ağrığı): Dalak hastalığı
a.+ğa 5b/04	65b/07
a.+ı 17b/12, 30b/08, 65b/04	yera:kān a.+ı(ağrığı): Sarılık
a.+ı(ağrığı) 65b/06, 65b/07	hastalığı 65b/05
a.+ıda(ağrıda) 44b/07	[=32]
a.+ıdın 62b/01	āgrıķī (T.+Ar.) (Bir) hastalık.
a.+ıdur 44b/08	a. 30b/07
a.+ını 68a/03	a.+dür 43a/10
a.+larını 65b/08, 65b/08	[=2]
a.+larını 65a/03	‘ahd (Ar.) Söz, ahit.
a.+nınğ 44b/08	‘a.+ide 78a/13
baş a.+ı: Bağ ağrısı, dert	‘a.+ini 77b/09
95a/02	[=2]
baş a.+ı ve feṣīmān: Vicdan	āheng (Fa.) Ahenk, uyum, düzen.
azabı ve pişmanlık 96a/10	ā.+i ‘ ālemī: Âlemin düzeni
bevāsır a.+ı: Basur hastalığı	54b/09
65a/11	[=1]
ciger a.+ı(ağrığı): Ciğer	āheste (Fa.) Yavaş, sakin.
hastalığı 65b/07	ā. 30b/13, 33b/02, 128b/02
istiskā a.+ıga: Vücudun belli	basıg ve ā. bol-: Mütevazı ve
bölgelerinde su toplanması hastalığı	yavaş, sakin olmak 90a/10
65a/12	[=4]
nāṣūr ve bāsı:r a.+ı(ağrığı):	āhestelik (Fa.+T.) 1. Ağırbaşlılık,
Nasır ve basur hastalığı 65b/02	vakurluk 2. İtina, özenlilik.
māl-hūlyā a.+ı: Kara seveda	ā. 22a/05
hastalığı 65b/01	ā.+ni 22a/06
ṣar‘ā a.+ı: Sara hastalığı 65a/13	

ā. kıl-: Özenli, itinalı
davranmak 128a/01

[=3]

āḥir (Ar.) Son, sonra.

ā. 56a/03, 66a/13, 94b/05,
111a/03

ā.+ı 12b/13

ā.+ıḡa 110b/02

ā.+ini 88b/13

ā.+ni 117a/02

[=8]

āḥi:r → **āḥir**.

ā. 36a/08, 36a/09

[=2]

āḥiret (Ar.) Ahiret, öteki dünya.

ā. 87b/07

ā.+de 55b/06, 61b/05

dünyā ve ā.: Dünya ve ahiret
87b/13, 88a/02

[=5]

āḥiret-taleb (Ar.) Öte dünyayı talep
eden, mütevazı.

ā. 26b/01

[=1]

āḥirīn (Ar.) Son, en son.

avvalīn ve ā.: İlk ve son 86b/10

[=1]

āḥirinçi (Ar.+T.) Sonuncu.

ā. 122a/06

[=1]

aḥkām (Ar.) Hüküm, kural.

a. 102b/07

a.+dın 102a/09

a.+ı şer'iyye: Şeriat kuralları,
hükümleri 87b/12, 88a/04

[=4]

aḥmak (Ar.) 1. Ahmak, budala 2. Bön,
saf.

a. 97b/05

a.+nınḡ 13a/04

a. nādān: Ahmak, cahil 29b/11

a. sāde: Bön, saf 29b/10

[=4]

aḥvāl (Ar.) Durum, vaziyet, hâl.

a. 46b/02, 46b/07

a.+dın 112b/02

a.+ıḡa 106a/03

a.+ım 45b/13

a.+ınḡ 108a/09

a.+ımı 19b/03

a.+ınınḡ 58b/02

a.+nı 114b/04	a.+ı 64a/08
[=9]	a. bol-: Ağarmak, beyazlamak
aḥvālīk (Ar.+T.) (İyi) huylu olma durumu.	100b/10
yaḥşī a.: İyi huyluluk 12b/05	[=9]
[=1]	a:k → aḵ .
aḥvel (Ar.) Şaşı.	a. 64a/03
a. 70b/03, 70b/04	a. bol-: Ak, beyaz olmak
[=2]	70b/05
aḥfā (Ar.) Çok gizli, müphem.	[=2]
a. kılmak: Gizlemek, örtmek	aḵ- 1. (Sıvı) akmak 2. Zıyan olmak.
103a/06	a.-ıp 11a/09
[=1]	suḡa a.-: Suya gitmek, zıyan olmak 8b/08
aḥşam (Soğd.) Akşam.	[=2]
a.+ḡaça 38a/05	aḵar- (Ekin) olgunlaşmak, büyümek.
[=1]	a.-dı 30a/04
aḥşamlık (Soğd.+T.) Akşam yemeği.	[=1]
a.+ın(aḥşamlığın) 54b/4	‘āḵıbet (Ar.) Son, nihayet; sonuç.
[=1]	‘ā.+i 59a/04, 60a/11, 61b/13,
aḥtarmak (Bulunduğu yeri, mekanı) değiştirmek.	79b/02, 97a/05
yēr a.: Yer değiştirmek 121a/06	‘ā.+ide 67a/13
[=1]	[=6]
aḵ Ak, beyaz.	‘āḵıbet-endīš (Ar.) Sonunu düşünen, basiretli.
a. 63a/06, 70b/04, 70b/05,	‘ā. bol-: Basiretli olmak 72a/07
70b/06, 100b/09, 101a/08, 105a/01	

[=1]	‘ā.+nıng 67b/03
‘ākıl (Ar.) Âkil, akıllı.	[=1]
‘ā. 29b/10	‘akl (Ar.) Akıl, zihin; düşünce; hafıza.
‘ā. ve dānā bol-: Akıllı ve bilgili olmak 44b/07	‘a. 8b/10, 21a/02, 93a/12, 122b/08, 123a/11, 123a/12, 123a/13, 127b/11
‘ā. ve mihr-bān: Akıllı ve müşfik 73a/09	‘a. endīşesini yarut-: Akıl düşüncesini parlatmak, düşünmek 13b/11
[=3]	
‘ākı:l → ‘ākıl.	
‘ā. 14a/10, 17b/07, 81a/13, 86b/05	‘a. fehmi: Akıl, idrāk 74b/02
‘ā. bol-: Akıllı olmak 64b/13	‘a. fehmi idrāk: Akıl, düşünce, idrāk 47a/01
‘ā.+lar 15b/07, 21b/02, 23a/05, 43b/07	‘a. hūş: Akıl, idrāk 44a/11
dānā ve ‘ā.: Bilgili ve akıllı 63a/08	‘a. tedbīr: Akıl, tedbir 20a/03
ḥired-mend ve ‘ā.: Arif ve akıllı 53b/08	‘a. ve fi’l: Düşünce ve eylem 30b/04
ḥired-mend ve ‘ā.+lar: Arif ve akıllı 58a/02	‘a.+dın 123a/03
[=12]	‘a.+dın irmes 32a/02
‘ākıle (Ar.) Akıllı (kadın).	‘a.+ı 28a/08
resīde ve ‘ā. bol-: Olgun ve akıllı 72b/05	‘a.-ı kül: Küllî, Tanrısal akıl 82b/13
[=1]	‘a.+ıng 28a/07
‘ākı:lılık (Ar.+T.) Akıllılık, akıllı olma hâli.	‘a.+ıngge 44b/02
	‘a.+ıngnı 42b/12
	‘a.+nı kaçur-: Aklını kaçırmak, çıldırmak 58b/13

‘a.+nıŋ 123b/03	[=1]
‘a.+nıŋ közi tikil-: Akıl gözü dikilmek, örtülmek 93b/05	a:ksak → aksak .
ez-rū-yı ‘aql: Akıl yönünden, cihetinden 4b/06	a. bol-: Aksak olmak 71a/01
[=25]	[=1]
aklık (Ten) aklık, beyazlık.	al- 1. Sahip olmak, elde etmek 2. Bir yerde yahut beraberinde bulundurmak, tutmak 3. Kazanmak 4. Satın almak 5. Bir maddenin fazlalığını almak, kesmek.
a. ve kızıllık ve sebzelik: Aklık, kızıllık ve yeşillik, solgunluk 63a/02	
[=1]	a.-a sən 66a/10
akrabā (Ar.) Akraba, hısım.	a.-a sin 65b/11
a.+lar 21a/01	a.-adur sin 21b/12
a.+larım 20b/11	a.-adurğan 72b/05, 76a/11, 94b/01, 95a/09
a.+larınğız 20b/09	a.-ay 11b/07
[=3]	a.-dı 11a/12, 31b/09, 31b/10, 60b/10, 73b/09, 112a/03
akrak Daha ak, beyaz.	a.-dım 61a/13, 112b/07
a. bol-: Daha beyaz, ak olmak 100a/11	a.-dınğız 29b/08, 114b/02
[=1]	a.-ğalı 37b/13, 116b/09
akşām (Ar.) Çeşitler, türler.	a.-ğalı bolmas 61b/06
a.+larını 99a/13	a.-ğan 31b/11, 31b/12, 32a/10, 33b/09, 53a/05, 65b/05, 68b/08, 94a/05, 94b/02, 116b/09
[=1]	
aksak Aksak, (yürürken) aksayan.	a.-ğanda 59b/13
a. bolmağ: Aksak olmak 71a/01	a.-ğay 31b/07, 62a/08, 95a/12
	a.-ğay sən 68a/01

a.-ğay sin 67a/12, 97b/11

a.-gıl 39a/07, 53b/03, 54b/09,
61b/06, 65b/12, 66a/07, 66a/10,
66a/13, 67a/05, 67a/07, 67a/08,
67b/07, 68b/04, 68b/07, 68b/08,
68b/09, 71b/06, 71b/07, 71b/08,
72b/02, 72b/04, 82b/10, 84a/05,
85b/12, 91a/09, 96b/12, 97b/12,
109a/03, 121a/03

a.-ğuçığa 94a/08

a.-gımdur 29b/08

a.-ıp 19a/06, 19a/07, 31b/13,
33b/07, 40a/06, 40b/03, 45b/05,
45b/11, 47a/08, 47a/09, 59b/04,
59b/06, 60b/08, 60b/12, 61a/03,
61a/04, 71a/07, 73b/03, 76a/05,
78b/10, 80a/11, 82b/07, 91b/08,
91b/10, 94b/08, 95a/11, 95a/13,
95b/01, 95b/01, 96a/05, 97a/03,
97a/11, 97b/04, 100a/13, 111b/13,
112a/02, 116a/02, 118a/02, 118a/05,
118a/12, 127a/12

a.-ıpdur 50b/04

a.-mas 53b/02, 93b/09

a.-miş mèn 94a/08

a.-sam 61a/04

a.-sağ 60b/01, 65b/12, 67a/11,
68b/03, 68b/06, 68b/07, 68b/09,
71b/05, 71b/08, 72b/13, 97b/08

a.-sağız 114b/03

a.-ur 35a/04, 53b/02, 95b/06

a.-ur(1) 65a/04

a.-ur bolsağ 67b/07, 67b/09,
69a/01

a.-ur irdim 12a/03

a.-ur mèn 110a/03

a.-ur sin 65b/05, 66a/13,
67a/07

a.-urda 109a/08

a.-urlar 26b/11, 61b/03, 62a/08,
93b/07

āsāyış a.-: Dinlenmek 51b/05

basıp a.-: Ezmek, üstüne
çökmek 50b/12, 51a/04

behre a.-: Pay almak 28b/01,
104b/11

bende a.-: Köle almak 62a/05,
62b/03, 62b/03, 62b/04

emānet a.-: Emanet almak
60a/09

gerdeniğge a.-: (Sorumluluğu)
boynuna almak, yüklenmek 61b/04

ḥabar a.-: Haber almak,
haberdar olmak 67b/10

ḥatun a.-: Hatun almak,
evlenmek 71b/11, 72a/02, 72a/02,
72a/11, 72b/01, 75a/13, 75b/01,
75b/05

hesābını a.-: Hesaplamak,
hesabını yapmak 28b/11

heybet a.-: Korkmak, çekinmek
55a/02

huşūl a.-: (Ekinden) mahsul
almak 121a/07

‘ibret a.-: İbret almak 23b/12,
82b/08

‘imāret a.-: Yer, imaret satın
almak 67a/06

kızını a.-: (Birinin) kızını
almak, evlenmek 72a/09

kirāğa a.-: 1. İşe almak 2.
Kiralamak 75a/06, 95b/11

kolığa a.-: Eline almak, sahip
olmak 118b/03

könğlin a.-: Gönlünü almak,
hoşnut etmek 119b/04

kün a.-: Yaşamak, yaşamını
devam ettirmek 32b/01

maḳāmğa a.-: (Şiiri) bestelemek
104a/02

nefes a.-: Nefes almak 49b/03

satğın a.-: Satın almak 45b/02

şöhret a.-: Şöhret kazanmak
18b/02, 41b/04

tırnağ a.-: Tırnak kesmek
128a/08

yād a.-: 1. Hafızada tutmak;
ezberlemek 2. Kuran’ı hıfzetmek
88a/09, 89a/05, 104b/01, 105a/08,
105a/09

[=187]

‘alā-hide (Ar.) Tek tek, ayrı ayrı, kendi
başına.

‘a. 99b/08, 122b/08

[=2]

alāḳan (Mo.) El ayası.
a.+ı 63a/09, 63b/01

[=2]

ala’l- (<al-a al-) 1. (Birinin malını)
çalabilmek 2. Alıp götürmek.

a.-mas 8b/07

basıp a.-: Yıkıp götürmek
51a/05

[=2]

‘alāmāt (Ar.) Alametler, belirtiler.

‘a. ve nişāneler: Alametler ve
belirtiler 99b/11

[=1]

‘alāmet (Ar.) Alamet, belirti, nişan.

‘a. nişāne: Alamet, belirti
65a/04

‘a ve nişān: Alamet ve belirti
2b/09

‘a.+dür 100a/09, 100a/10,
100a/11, 100b/01

‘a.+i 63a/08, 63b/05, 64a/05,
64a/06, 70a/05, 70a/07, 70a/09,
70a/10, 70a/12, 70b/01

‘a.+idür 65a/13, 65b/07,
100b/09, 101a/01, 101a/09

‘a.+ler 100b/03

‘a.+leri 65a/09

‘a.+lerini 99b/09

nişâne ve ‘a.: Belirti ve alamet
12a/08

nişâne ve ‘a.+dür: Belirti ve
alamet 9a/07

[=26]

ald Nezd, huzur, kat; ön; hakkında,
üzere.

a.+ıda 12b/01, 12b/10, 23b/04,
28b/09, 45a/13, 53a/02, 76b/01,
83a/07, 84a/10, 90b/07, 106a/06,
110a/12, 111a/08, 112a/03, 115a/04

a.+ıdın 125b/04, 125b/10

a.+ığa 11b/08, 11b/10, 18b/12,
19b/06, 21b/10, 38a/04, 45b/05,
49a/07, 90b/04, 92a/02, 117b/03

a.+ılarıda 76b/08

a.+ımda 19b/08

a.+ımdın 76a/12

a.+ıngda 34a/05, 40a/01,
44b/03, 44b/12

a.+ıngga 17b/04, 47b/02

a.+ını 18b/11

arka ve a.: Arka ve ön 79a/04

[=39]

aldamak İkna etmek, gönlünü almak.

a.+nınğ 79b/03

[=1]

aldıra- Acele etmek.

a.-p 34a/02

a.-ğan bol-: Aceleci olmak,
acele etmek 22b/02

[=2]

aldırma- Acele etmemek, çabuk
davranmamak.

a.-ğay 33b/01, 126a/12

a.-ğıl 115b/10

[=3]

a:ldırma- → aldirama-.

a.-ğıl 61b/08

[=1]

aldırmağlık Acelecilik.

a. 61b/08

[=1]

aldıramak Acele etmek.

a. 67b/04, 67b/06	‘ā.+din bar-: Âlemden gitmek, ölmek 78b/07, 81a/04
[=2]	
aldırangguluḡ → aldıramaglıḡ .	‘ā.+din öt-: Âlemden geçmek, ölmek 81a/12
a. kılma-: Acelecilik etmek 116a/08	‘ā.+dürler 122b/08
[=1]	‘ā.-i cüz: Cüzzi âlem, insan 122b/06
aldur- Vermek, aldirmek.	‘ā.-i kül: Küllî âlem, kainat 122b/06
behre a.-: Pay vermek 60a/03	
kan a.-: Kan aldirmek 101a/07	‘ā.+idindür 48a/06
[=2]	‘ā.+lerdin 122b/08
aldurmak Aldirmek.	‘ā.+ni 1b/13, 3a/08, 77b/08
kan a.: Kan aldirmek 48a/09	‘ā.+ning 32a/11, 32a/12, 32b/01, 62a/02, 74a/05, 85b/09, 119a/08, 122a/03
[=1]	
‘ale’l-ḡuṣuṣ (Ar.) Özellikle, bilhassa.	āferīdekār-ı ‘ā: Âlemin yaratıcısı, Allah 1b/13, 2a/06, 2b/10, 7a/09, 7b/06, 9a/13, 108a/02
‘ā. 60a/03, 62a/04, 63b/04, 70b/09, 71b/13, 79a/13	bu ‘ā.: Bu dünya 1b/06, 17a/05, 25b/03, 61b/04
[=6]	
‘alem (Ar.) Sancak, bayrak.	bu ‘ā.+din kêt-: Bu âlemden göçmek, ölmek 13a/02
‘a. 116a/01	
[=1]	
‘ālem (Ar.) Âlem, kainat; dünya.	eṭrāf-ı ‘ā.: Âlemin her yanı, bütün dünya 81b/05
‘ā. 25b/02, 26b/12, 43b/03, 44a/02, 49b/02, 57b/04, 60b/10, 82b/07	hemme-i ‘ā.: Bütün âlem, dünya 17a/12, 72a/10, 82b/04, 82b/07, 85a/10, 108a/02, 110a/05
‘ā.+de 30a/07	[=48]
‘ā.+din 51b/11	

‘ālemī (Ar.) Âlem, dünya.

āheng-i ‘ā.: Âlemin ahengi

54b/09

[=1]

ālet (Ar.) 1. Uzuv, organ 2. Âlet, vasıta.

a.+niṅ 122b/04

dām ve ā. kıl-: Âlet ve vasıta yapmak 128a/03

[=2]

‘aleyh (Ar.) Üzere, üzerine.

müdde‘ī-i ‘a.: Dava edilen

90b/04

müdde‘ī-i ‘a.+ni: Dava edilen

90b/05

[=2]

‘aleyhi’s-selām (Ar.) (Allah’ın) selamı üzerine olsun.

Âdem ‘a.+dın 64b/09, 84b/03

Ḥazret-i Resūl ‘a. 41b/11, 42a/02, 42a/04

Resūl ‘a. 13a/07, 102b/03

Resūl ‘a.+dın 41b/13

Yūsuf ibn-i Ya’qūb ‘a. 47a/02

[=9]

‘aleyhi’s-selātu ve sellem (Ar.) (Allah’ın) selamı üzerine olsun.

Şāhib-i Şerī‘at ‘a.: Hz.

Muhammed (a.s.v.) 107b/02

[=1]

alış Tedavi.

a.+niṅ 101b/01

[=1]

alış- (Bir) kavme karışmak, asimile olmak.

a.-ur 64b/09

[=1]

alışma- Karışmamak, düzeni bozulmamak.

a.-ğay 33a/04

[=1]

alıştur- Karıştırmak, birleştirmek.

a.-up 29a/09, 119a/13, 119b/03

[=3]

‘ālim (Ar.) Âlim, bilgin; bilgili.

‘ā. 20a/04, 23b/08, 110b/08, 111a/06

‘ā. ve dūr-endīş: Bilgili ve basiretli 90b/02

‘ā. ve hūner-mendler: Bilgili ve yetenekliler 15a/10

‘ā. ve seyyid: Âlim ve seyyit 96a/06

[=7]

‘āli:m → ‘ālim.

‘ā. 13b/10, 78a/03, 78a/03,
126b/03

‘ā. bolma-: Âlim olmamak
103a/10

‘ā.+ler 18a/05

‘ā. ve fāzı:l: Âlim ve faziletli
111a/07

‘ā. ve zîrek: Bilgili ve akıllı
78a/12

fāzı:l ve ‘ā.: Faziletli ve âlim
111a/08

inşāflıg ‘āli:m bol-: İnsafli âlim
olmak 90a/04

[=10]

‘ālim-dōst (Ar.+Fa.) Âlim(lerin) dostu.

‘ā. 88a/09

[=1]

alk- Almak, ele almak.

a.-ıp 32a/10

[=1]

Allah (Ar.) Allah, Tanrı.

A. Te‘ālā 4a/04

[=1]

alma- 1. Almamak, tutmamak 2.

Yanında bulundurmamak 3.

Sağlamamak, elde etmemek 4. Satın
almamak 5. Evlenmemek.

a. 97b/08

a.-dı 31b/09

a.-dınğız 31b/10

a.-ğan bolsanğ 92a/10

a.-ğay 95a/10, 95a/10, 128b/07

a.-ğay sin 72b/02

a.-ğıl 26a/06, 59b/09, 60a/09,
65b/13, 66a/04, 66a/12, 67a/02,
67b/09, 67b/09, 67b/13, 94a/04

a.-ğunça 97b/03

a.-sanğ 92a/08

a.-y 97a/08

emānet a.-ğay sin: Emanet
almamak 60b/01

ğulām ve kenīzek a.-ğay sin:
Köle ve cariye almamak 66a/02

hatun a.-ğıl: Hatun almamak,
evlenmemek 72a/03, 72a/11

keflinğga a.-ğıl: Eline almamak
53b/07

[=27]

almağlık Sağlamak, elde etmek.

a. 69a/06

menfa‘at a.: Fayda sağlamak
72b/03

[=2]

almak 1. Bulmak, elde etmek 2. bulundurmak, tutmak 3. Temin etmek, sağlamak; kazanmak 4. Satın almak 5. (Sıvıyı) çekmek, almak 6. Evlenmek

a. 59b/06, 81a/12

a. satmak: Alışveriş, ticaret 95a/03, 96a/04

a. ve birmek: Alışveriş, ticaret 96b/08, 97a/13

a. ve satmak: Alışveriş, ticaret 67b/07

a.+da 62a/04, 105b/05

a.+dın 72b/07

a.+ğa 91a/02

a.+ı 69a/03, 69a/04

a.+nı 62a/06, 67a/10

a.+nınğ 1a/05, 1a/05, 69a/01

ārām a.: Rahatlamak, ferahlamak 50a/07, 50a/09

bende a.: Köle almak 62a/07, 62a/13

ḥatun a.: Hatun almak, evlenmek 1a/06, 71b/11, 75a/12

ḵan a.: Kan aldirmek 48a/11

kenīzek a.: Cariye almak 66a/03

ḵul dedek a.: Köle, cariye almak 1a/04

ḵul di:dek a.: Köle, cariye almak 62a/05

nesiyye a.: Veresiye almak 96a/05

ri:şve a.: Rüşvet almak 90a/03

şöhret a.: Şöhret kazanmak 53a/03

temessük a.+dın: Senet almak 97b/02

yād a.: Hafızada tutmak; ezberlemek 9b/04, 123a/07

yēr ve ḥavlī a.+nınğ: Yer ve ev almak 67a/05

[=36]

a:lmak Satın almak, temin etmek.

bende a.: Köle almak 62a/12

satmak ve a.: Alışveriş, ticaret 67a/07

[=2]

alta Altı rakamı.

a. 49b/04, 50b/04, 54a/10, 56b/03, 99a/01

[=5]

altınçı Altıncı.

a. 8b/10, 14b/13, 49b/07, 99a/03

[=4]

altun Altın.

a. 39a/04, 94b/09, 95a/01

a. k  m    : Altın, g  m     59b/08, 116b/09

a. k  m     ve mes    ne: Altın, g  m     ve ipek 59b/03

a.+da 94b/02

a.+d  n 7a/03

a.+dur 60b/13

a.+  n   92a/06

a.+n   60b/09, 61a/01, 61a/02, 61a/04, 91a/12, 91a/12, 91b/01, 92a/08, 92a/10, 92a/12, 94b/05, 94b/08, 94b/08, 94b/10, 94b/12, 95a/01

a.+um 94b/04

a.+umn   91b/01

a.+un    zn   60b/12, 91a/11

pul a. k  m    : Para, altın, g  m     41b/01

[=31]

    m (Ar.) 1. Avam, halk tabakası 2. Herkese ait, umuma mahsus.

    .+da 4b/01

    .+dur 4a/02, 5a/03

           .: Se  kin(ler) ve halk tabakası 22b/09

      u     .: Se  kin(ler) ve halk tabakası 103b/11

[=5]

    mel (Ar.) 1.     , say; durum, h  l; (bir duruma g  re) hareket etme, davranma 2. Me  akkat, s  k  nt  .

    . k  l-: (Bir duruma uygun) hareket etmek, davranmak 46b/08, 52a/08, 88b/08, 108a/06

    . k  lma-: (Bir duruma uygun) hareket etmemek 46b/11, 88b/07, 118a/06, 118a/08, 118a/09, 118b/07

    . k  lma  : (Bir duruma uygun) davranmak, hareket etmek 25a/02

    . ve   es  b: Eylem ve plan 113b/12

    .+din 114b/12

    .+ge 115a/06

    .+ge k  lt  r-: Eyleme ge  irmek, i   yapmak 22b/02, 25a/13

    .+ige 115a/08

    .+ini 128b/03

    .+ni 115a/10

[=19]

    mel-d  r (Ar.+Fa.) Y  netici.

    . 118a/09

'a.+dın 118b/06	a. 1b/07, 4a/03, 5a/05, 6b/04,
[=2]	6b/09, 6b/10, 8a/07, 8b/06, 9a/02,
'amelî (Ar.) Amelî, eylemle ilgili, pratik.	13a/09, 15a/01, 15a/09, 18b/03,
	19b/10, 19b/12, 19b/12, 20a/10,
	21a/03, 21b/01, 21b/03, 21b/05,
'ilmî ve 'a.: İlmî ve amelî, teorik ve pratik 99a/08	23a/01, 28a/13, 29b/01, 29b/10,
[=1]	30a/03, 32a/01, 32a/04, 32a/11,
	32b/07, 33b/01, 33b/10, 34a/02,
a'meş (Ar.) Gündüz görmeyen at.	34b/01, 36b/09, 36b/10, 37b/02,
	37b/04, 38a/13, 38b/06, 39a/13,
a. 70a/13	40a/03, 42a/08, 42a/13, 42b/09,
[=1]	43b/10, 44b/01, 45a/04, 45a/07,
'āmil Yönetici, vali.	45a/10, 45b/12, 46a/07, 46a/07,
	46b/01, 47b/01, 47b/08, 47b/09,
'ā. 115a/10, 118a/05, 118b/07	47b/13, 48b/05, 48b/07, 49a/08,
'ā. kıl-: Yönetici (olarak)	49b/01, 49b/13, 50a/02, 51b/01,
atamak 118a/01	51b/03, 51b/04, 51b/08, 52a/12,
	52b/01, 53a/13, 53b/06, 54a/08,
'ā.+dın 118a/04, 118a/07	54a/12, 55a/12, 55b/11, 56b/11,
'ā.+ğa 118a/05	58a/04, 58b/05, 59a/04, 60b/04,
'ā.+i 117b/13	61a/04, 62a/06, 62a/12, 63b/01,
'ā.-i bî-nevā: Faydasız yönetici	64a/12, 64b/03, 64b/07, 64b/12,
115a/08	65a/01, 65a/09, 66b/05, 67a/11,
	68a/02, 68b/09, 71a/08, 71b/04,
'ā.+inğiz 118b/08	71b/05, 72a/02, 72b/12, 73b/07,
'ā.+ler 115a/08	74b/05, 75b/01, 75b/12, 76b/05,
'ā.+lerinğiz 118b/12	76b/13, 78a/03, 78a/10, 79b/01,
'ā.+ni 118a/12, 119a/01	81a/05, 81a/06, 83a/12, 85a/09,
[=14]	85b/11, 87a/12, 91a/07, 92a/08,
ammā (Ar.) 1. Fakat, lakin 2.	92b/02, 93a/08, 95a/07, 96a/04,
Şüphesiz, elbette.	98a/13, 100a/08, 102a/13, 104a/08,
	105a/04, 106a/11, 111a/10, 112a/11,
	113a/05, 113a/09, 116b/11, 117a/12,
	117a/13, 117b/02, 118b/03, 119b/11,

120a/05, 121b/04, 124a/03, 126a/02,
126a/03, 126a/04, 126a/08, 126a/13,
128a/03, 128b/05

[=147]

‘ammik Ar. Amca.

‘a.+im 56a/02

‘a.+imniŋ 52b/13

‘a.+iniŋ 81a/03

[=3]

‘ammik-zāde (Ar.+Fa.) Amcaoğlu.

‘a.+leridürler 76b/07

[=1]

ana Anne, ana.

a.+dın 17a/08, 24b/04,
102a/11, 102b/01

a.+mğa 82b/08

a.+mnıŋ 81a/02

a.+nğdur 32a/11

a.+sı 81a/05, 81a/07

a.+sıdın 24b/08

a.+sını 24a/03

a.+sınıŋ 102b/02, 102b/05,
102b/06

ata a.: Ana, baba 7a/07, 7a/08,
7a/10, 7a/11, 7b/02, 7b/03, 7b/04,
7b/05, 7b/06, 7b/07, 7b/08, 8a/01,

8a/07, 8a/09, 8a/12, 32b/01, 72b/06,
72b/10, 74b/05, 75b/13, 76a/01

ata a. ve birāder: Ana, baba ve
kardeş 67a/01

ata a. ve dāye: Ana, baba ve
sütanne 24b/05

[=37]

‘anāşır (Ar.) (Dört) unsur, element.

‘a.+dın 98b/05

‘a.-ı erba’a: Dört unsur,
element 98b/02, 98b/02

[=3]

and Ant, yemin.

a. içme-: Ant içmemek 41b/07

a. içmek: Ant içmek 61b/09

[=2]

a:nd → **and**.

a. bër-: Ant içmek 90b/07

a. iç-: Ant içmek 90b/09,
91a/12

a. içmek: Ant içmek 61b/10,
61b/11, 90b/06

a.+ğa 90b/05, 90b/06, 90b/09

[=9]

a:nd-hōrluq (T.+Fa.) Sözünde
durmama hasleti.

a. 61b/10

[=1]

andağ Öyle, o şekilde.

a. 66b/11, 90a/03, 90a/07,
92b/06

[=4]

anğla- Anlamak, idrak etmek.

a.-dı irse 114b/04

a.-ğalı bolur 8b/10

a.-ğandın 117b/01

a.-ğanga 88b/04

a.-ğay 21b/02

a.-ğay sin 34a/09, 99a/10,
124b/04

a.-ğıl 13a/02, 65b/08, 80a/05

a.-p 97b/08

a.-r 114b/11

a.-salar 55a/05

[=14]

anğlama- Anlamamak, idrak etmemek.

a.-ğay 26a/02

a.-ğıl 13b/08

[=2]

anğlamak Anlamak, idrak etmek.

a. 123b/10

[=1]

anğlat- Anlatmak, açıklamak.

a.-ğay sin 89a/03

a.-ıp 85b/13

a.-mas irdi 119b/09

[=3]

anğlatma- Anlatmamak, açıklamamak.

a.-ğıl 113a/06

[=1]

ānsızrak (Fa.+T.) Daha talihsiz,
şanssız.

a. 16a/03

[=1]

‘ār (Ar.) Utanma, hicap.

‘ā. 57b/09

neng ‘ā. kıılma-: Utanmamak,
çekinmemek 13b/02

neng ‘ā. kıılmağ: Utanmak,
çekinmek 13b/02

[=3]

ara 1. Arasında, içinde, ...da/de 2.
Ara, orta.

a.+da 13b/04, 46b/01, 56a/11

a.+ğa 44a/10

a.+ğa dü:şmenlik tüşme-:
Araya düşmanlık girmemek 41b/06

a.+mızda 18b/06, 18b/13

a.+nğızlarda 79a/09	[=80]
a.+sı 63a/10, 63b/02, 69b/01, 69b/02, 69b/04, 69b/11, 92a/09	‘ Arab (Ar.) Arap, Arap milletine mensup.
a.+sıda 6b/02, 7b/01, 10a/04, 10a/09, 15b/10, 17a/08, 21a/13, 22a/08, 22a/12, 22a/13, 23a/13, 46a/10, 51b/12, 52b/05, 55a/09, 56a/06, 60a/06, 63b/13, 64a/03, 64b/01, 69b/08, 85a/08, 95b/03, 100a/01, 110b/13, 122a/03, 122b/11, 123b/02, 123b/03, 125b/02, 125b/08, 126a/03, 126a/04, 128b/11, 128b/12	‘A. 7b/04, 39b/12, 41a/05, 70a/13, 73b/09 ‘A. ve ‘Acem: Arap ve Acem 70b/03 ‘A.+nınğ 76a/12 [=7]
a.+sıdaki 13a/08, 81b/10	‘ arābe (?Tü.) Araba, taşıt.
a.+sıdur 16b/05	‘a. oltur-: Arabaya binmek 5b/07
a.+sığa 22b/12, 41a/03	[=1]
fānī ‘ālem a. 57b/04	‘ Arabī (Ar.) Arapça.
ğam a. 84b/04	‘A. 25a/07
ḥalāyık a. 3a/07, 6b/05, 8b/13, 18a/07, 27a/03, 114b/06	‘A. ve Pārsī: Arapça ve Farsça 108a/11 [=2]
ḥalk a. 9b/11, 22a/02, 26a/03, 38a/12, 55a/08, 55a/10, 61b/10, 103b/12, 119b/05, 128b/04	‘ arak (Ar.) Rakı.
könğlüm a. 49b/11, 94a/07	‘a. 115a/13, 115a/13
leşker a. 119b/01	‘a. iç-: Rakı içmek 40b/09 [=3]
nūr a. 94a/08	aralaş- Muhatap olmak.
tirignğ uyķusı a. 52a/03	a.-ıp 24b/07, 83b/09 [=2]
‘ulemālar a. 110b/07	
ümmetler a. 13a/08	ārām (Fa.) Rahat, huzur.

a. almak: Huzur bulmak
50a/06, 50a/09

a. āsāyiş: Rahat, huzur 50b/02

[=3]

ārāste (Fa.) 1. Süslenmiş, bezenmiş 2.
Ahlaklı, erdemli.

ā. 4b/10

ā. bol-: Süslenmek, güzel
olmak 128a/05

ā. kıl-: Süslemek 109b/09

ā. tut-: (Kendini manevi
zinetle; ahlak, erdem vs. ile) süslemek
66b/13, 89b/12

ā. ve obdan bol-: Süslü ve
güzel olmak 4b/10

[=6]

ārāyiş (Fa.) 1. Süs, zinet 2. Şöhret.

ā. 87b/09

ā. tapmak: Şöhret bulmak
58b/04

[=2]

‘arbede (Ar.) Kavga, dövüş

‘a. kıl-: Arbede; kavga, gürültü
çıkarmak 83b/07, 105b/08

‘a. kılma-: Kavga etmemek
105b/08

[=3]

‘arbedelig (Ar.+T.) Kavgacı.

‘a. 105b/10

[=1]

arığ 1. Temiz, pak 2. Namuslu,
şerefli.

a. 84a/07, 126a/01, 128a/07

a. tut-: Temiz tutmak 104a/13

çirāy a.: Alnı açık, namuslu
72a/05, 77a/02

könğli a. bol-: Gönlü temiz,
namuslu olmak 124b/06

[=7]

arığlık Temizlik, paklık.

a. tutma-: Temiz olmasını
beklememek 84a/08

a.+dın 4b/08

[=2]

arıķ Zayıf, ince.

çirāy a.: Yüzü zayıf, ince
64a/10

[=1]

‘arız (Ar.) Ortaya, meydana çıkmış.

‘ā. bol-: Ortaya, meydana
çıkma 65a/09, 71a/11

[=2]

ārī (Ar.) Elbette, şüphesiz.

ā. 39a/04	‘a. kı1-: Takdim etmek 76a/10
[=1]	‘a. kı1ma-: Göstermemek
‘ārīf (Ar.) Arif, irfan sahibi.	126a/10
‘ā.+ler 19b/09	cevher ü ‘a.+ge: Öz ve
[=1]	görünüş, cevher ve zahir 2b/04
arka (Bir şeyin) arkası, ters yüzü.	[=3]
a. ve ald: Arka ve ön 79a/04	ārzū (Ar.) Arzu, istek.
a.+dın 95b/06	ā. kı1-: İstemek 14b/06, 32a/13,
a.+ğa 53b/09	121b/03
a.+nğda 116b/05	ā.+sını kı1-: İstemek 29b/01
a.+sıda 52b/10, 52b/11, 83a/07	[=4]
a.+sıdın 52b/09, 53b/06,	ārzū → ārzū.
60b/07, 94b/06, 116a/12	ā. kı1-: İstemek 4a/13, 32a/13,
a.+sığa 60b/07	66b/02, 67b/03
a.+sını 21a/11	ā. kı1ma-: İstememek 32a/08
[=14]	ā.+nı 73a/02
‘arn (Ar.) Atın ayağında çıkan	ā.+sını kı1-: İstemek 29b/01
onulmaz çatlak ve yara.	[=8]
‘a. 71a/13	as- Asmak.
[=1]	a.-ıp 28b/10, 28b/12, 119a/01
artuk Fazla, ziyade.	dārğa a.-: Dar ağacına asmak,
a. 15b/02	idam etmek 118a/12
[=1]	[=4]
‘arz (Ar.) 1. Sunma, takdim 2.	‘aşā (Ar.) Baston, değnek.
Göstermek, ifade etmek; görünüş,	‘a. 128a/08
zahir.	

‘a.+ğa 29b/06	āsāyiş (Fa.) Rahat, huzur, sükunet; istirahat, dinlenme.
[=2]	
aşālet (Ar.) Asalet, soyluluk.	ā. 5b/12, 59a/11, 72a/02, 117a/06
a. 9a/04	ā. al-: Dinlenmek, istirahat etmek 51b/05
a. ve naşab: Asalet ve soy	ā. bola’l-: Rahat edebilmek 30b/07
32a/13	
[=2]	
aşāletlig (Ar.+T.) Asil, soylu.	ā. ve rāḥat: Huzur ve rahat 5b/10
a. 8b/13	ā. yēt-: Huzur, ferahlık vermek 104b/09
[=1]	
a’sam (Ar.) Ön ayakları ak at.	ā.+de 14b/01, 96a/02
a. 70b/04	ā.+de bola’l-: (Bedenin) formda olabilmesi 14b/03
[=1]	
āsān (Fa.) Kolay, zahmetsiz.	ā.+din 59a/11
ā. 109b/06, 111a/12	ā.+i 50a/13, 51a/13
ā.+dur 45a/10	ā.+inḡni 14b/04
[=3]	ārām ā.: Rahat, huzur 50b/02
āsānlık (Fa.+T.) Kolaylık.	rāḥat ve ā.: Rahat ve huzur 51a/12
ā. 27a/06	tinç ā.: Rahat, huzur 25b/06
[=1]	
āsānraḳ (Fa.+T.) Daha kolay.	[=18]
ā. bol-: Daha kolay olmak 96a/02	aşdef (Ar.) Tırnağı az çıkan (at).
ā.+dur 27a/01	esb-i aşdef: Tırnağı az çıkan at 70b/11
[=2]	[=1]

aşhāb (Ar.) Bir şeyle ilgili olanlar, bir şeye mensup olanlar.

a.-ı kār-āzmūde: Deneyimli kimseler 17b/09

a.-ı şuffā: Tasavvuf ehli, sufiler 126b/08

a.+larıdın 23a/11, 23b/08

[=4]

asılma- Israr etmemek, diretmemek.

a.-ğıl 39b/04

[=1]

aşl (Ar.) Asıl, öz; (bir şeyin) hakikati, kendisi.

a. ve taht: (Bir mevzuun) aslı ve altı, altı ve üstü 22a/11

a.+dur 8a/05

a.+ı 14b/10, 16b/05, 93a/12, 94a/12, 102a/02, 124a/12, 125b/13

a.-ı hılkat: Mizacın aslı, kendisi 99a/06

a.+ımnıng 95a/07

a.+ını 88a/04, 102a/01

a.+ınıng 95a/05

a.+nıng 122b/04

[=15]

aşlī (Ar.) Aslī, birincil.

a. 67a/13, 94a/04

a.+si 87b/12

tālī'-i a.: Bir ilm-i nücum terimi, aslī talih 102a/12

[=4]

asma- (Bir aleti kemere) takmamak, koymamak.

a.-ğan 104a/04

[=1]

āsmān (Fa.) Gökyüzü, sema; felek.

ā.+dın 21b/04

ā.+nıng 30b/12

[=2]

asramak Saklamak, gizlemek.

a. 27a/01

a.+dın 27a/01

[=2]

ast Alt, aşağı.

a.+ıda 20b/01, 20b/02, 70b/10, 100b/07, 127b/10

a.+ıdın 100b/05

a.+ığa 82b/10

[=7]

astın Aşağı.

a. 31a/08, 69a/12

[=2]

aş Aş, yemek.

a.+nı 84a/06	[=14]
[=1]	‘ āşı:klık (Ar.+T.) Âşıklık, âşık olma durumu.
a:ş → aş.	
a. 34a/02	‘ā. 43a/12, 45a/04, 45a/11, 45a/12
a. nān: Aş, ekmek 27b/06, 119b/04	‘ā.+da 45a/07
a. ve nān: Aş, ekmek 78a/04, 78a/05	‘ā.+dın 43a/11, 44a/03
[=5]	‘ışk ve ‘ā.: Aşk ve âşıklık 42b/13
aş-fezlik (Fa.+T.) Aşçılık.	[=8]
a.+ge 64a/10	āşkārā (Fa.) Aşikar, açık, belirgin.
[=1]	ā. 10a/05, 24a/03, 65b/08, 119b/05, 120b/04
‘ āşık (Ar.) Âşık, tutkun, meftun.	ā. bol-: Aşikar, açık olmak 38a/03, 77b/02
‘ā. bol-: Âşık olmak 43a/08, 46b/11, 90b/13, 105a/06	ā. kıl-: Aşikar etmek 17a/04
[=4]	ā. kılma-: Aşikar etmemek 12b/10, 27b/05
‘ āşı:k → ‘ āşık.	ā. ve nihān: Açık ve gizli 79b/11
‘ā. 43a/13, 44b/12	pinhān ve ā.: Gizli ve açık 62b/01
‘ā. bol-: Âşık olmak 43b/08, 44a/05, 45a/08, 46a/01, 46a/02	[=12]
‘ā. bola’l-: Âşık olabilmek 43a/09	aşlık Gıda, yiyecek.
‘ā. bolma-: Âşık olmamak 43a/03, 43a/11, 45a/09, 46b/12	a. 94a/04, 94a/04
‘ā. bolmaḡ. Âşık olmak 43a/02	[=2]
‘ā.+nıḡ 43b/09	

āšnā (Fa.) 1. Bildik, tanıdık 2.

Yakın, dost.

a. 97b/03

ā. ve nā-āšnā: Tanıdık ve tanıdık olmayan 121b/10

a.+yīng 40a/13

[=3]

āšnālīk (Fa.+T.) 1. Tanıdıklık, tanışıklık 2. Dostluk, yakınlık.

a.+ğa 42b/05

a.+ı 25b/07

a.+ları 111a/09

[=3]

āşüfte (Fa.) Şaşkın, akli karışmış.

ā. bol-: Şaşırmak 39a/03

[=1]

at 1 1. Ad, isim 2. Nam, şöhret.

a. 38a/02

a. koy-: Ad koymak 124a/06

a.+ı 71a/12, 73b/01, 80a/10, 81a/02

a.+ı çık-: Şöhret bulmak, ünlü olmak 120b/02

a.+ığa 111a/04

a.+ıngğa 113a/08

a.+ını 44b/03, 56a/11

a.+līg 56a/06

[=12]

a:t 1 → **at 1.**

a. bol-: Şöhreti olmak, meşhur olmak 104a/09

a. çıkarmak: Meşhur olmak 53a/02

[=2]

a:t 1 → **at 1.**

a. 128b/10

a. koy-: Ad koymak 35a/10, 104b/06, 104b/08

a. köter-: Şöhret bulmak, meşhur olmak 56b/13

a. sal-: Nam salmak, meşhur olmak 80b/11

a.+ı 81a/04

a.+ımğa 81a/09, 110a/01

a.+līg 3b/04, 38a/12, 54a/01

[=12]

a:t 1 → **at 1.**

a. 9a/07

a. koy-: Ad koymak 73a/08

a. koymak: Ad koymak 73a/09

[=3]

a:t 2 At, hayvan.

a. 1a/05, 31b/07, 31b/08,
52b/06, 55a/11, 55a/12, 64a/06,
69a/01, 69a/03, 69a/04, 69a/06,
69b/10, 69b/13, 70a/01, 70a/01,
70a/02, 70a/08, 70a/09, 70a/11,
70a/13, 70b/03, 70b/08, 70b/13,
70b/13, 71a/03, 71a/05, 71b/05,
71b/06, 71b/07

a. çap-: At sürmek, koşturmak
53a/01

a. çapma-: At sürmemek,
koşturmamak 52b/08, 52b/09, 53a/01,
53b/06

a. çapmak: At sürmek,
koşturmak 52b/08, 53a/03

a. yügürtmek: At binmek
73b/01

a.+da 69b/08

a.+dur 69a/06

a.+ğa 71a/11

a.+ğa min-: Ata binmek
52b/02, 52b/03, 52b/04, 71b/06

a.+ğa minme-: Ata binmemek
52b/02

a.+ğa minmek: Ata binmek
52a/10

a.+nı 69a/07

a.+nı 69a/07

a.+ını 104a/05

a.+lar 70a/11

a.+lık 55b/03

a.+nı 31b/08, 31b/10, 31b/10,
31b/13, 70a/04, 70a/07, 70b/06,
70b/12

a.+nın 54a/12, 69a/02, 69a/09,
69a/09, 69a/10, 69b/13, 70a/05,
70a/08, 70a/10, 71b/07

ildam ve şaş a. min-: Süratli ve
asabi ata binmek 52b/05

yorga a.: Rahvan (giden) at
52b/03, 52b/04

[=72]

a: 2 → a: 2.

a. 69a/01, 70b/05, 70b/11

[=3]

at- 1. Fırlatmak, bir hedefe doğru
bir şeyi atmak 2. Savurmak 3. Zar
atmak 4. (Kırpik) kırıştırmak.

a.-gak 65a/13

a.-mı 30b/03

gulaç a.-: Kulaç atmak 74a/01

hāl a.-: Zarla bir atmak 41b/07

şes a.-: Zarla altı atmak 41b/07

şes-hālını a.-: Zarı atmak
41b/05

[=6]

ata 1. Baba 2. Ata, cet.

a. 31b/09

a. ana: Ana baba 7a/07, 7a/08,
7a/10, 7a/11, 7b/02, 7b/03, 7b/04,
7b/05, 7b/06, 7b/07, 7b/08, 8a/07,
8a/09, 8a/12, 32b/01, 72b/06, 73b/01,
73b/02, 73b/03, 73b/04, 74b/04,
75b/13, 76a/01

a. ana ve birāder: Ana, baba ve
kardeş 67a/01

a. ana ve dāye: Ana, baba ve
sütanne 24b/05

a. ve ana: Ana ve baba 72b/10

a.+da 73a/08

a.+m 8a/01

a.+m raḥmetu'l-lahi 'aleyhi
116a/13

a.+mdın 86b/12, 87a/01

a.+mnıñ 52b/12, 74a/02

a.+sı 125a/02

a.+sıdur 84b/04

a.+sığa 24a/03, 43a/05

a.+sınıñ 75a/03

[=39]

'atā (Ar.) İhsan, bağış.

'a. kııl-: İhsan etmek 37a/02

'a. ve iḥsān: Bağış ve ihsan

117a/10

[=2]

ata- Adlandırmak, demek.

a.-dı 6b/1, 23b/03

a.-rlar 15b/04, 35a/11, 80b/08,
103b/09, 124a/05, 124a/08

[=8]

atalık Babalık, baba olma durumu.

a. 74a/04, 74a/08, 74b/06,

74b/09

[=4]

atan- Anılmak, bahsedilmek.

yaḥşı a.-: İyi anılmak 106b/12

yaman a.-: Kötü anılmak

106b/12

[=2]

atanmak Anılmak, bahsedilmek.

a. 40a/11

a.+nı 15b/05

yaḥşı a.: İyi anılmak 58b/04

[=3]

aṭlanma- Anılmamak, bahsedilmemek.

a.-ğıl 54a/09, 54a/09

[=2]

atlıg 1 Adlı, meşhur, maruf.

a. 15a/12, 81a/04, 118a/01

[=3]

a:tlıg 1 → **atlıg 1**.

yaşşı a:tlıg kıl-: İyi şöhret
kazanmak 15a/12

[=1]

atlıg 2 Atlı, süvari.

a. 11a/02

a. piyāde: Süvari (ve) piyade
80b/08

a.+largā 95b/04

[=3]

atlık 1 → **atlıg 1**.

a.+durlar 94a/05

[=1]

atma- (Zar) atmamak.

şeş-ḥālnı a.-: Zarı atmamak
41b/05

[=1]

a:tmak Hedefe doğru atmak, fırlatmak.

oḡ a.: Ok atmak 73b/01

[=1]

atmış Altmış.

a.+dın 31a/02

a.+ga 31a/01

[=2]

atmış üç Altmış üç.

a. 30b/03

[=1]

av Av, şıkar.

a. 52b/09, 52b/11

a. avlamak: Avlanmak 1a/01

a.+ga çık-: Avlanmaya çıkmak

73b/03

[=4]

‘avām (Ar.) Avam, halk.

‘a.+nınḡ 90a/01

cāhıl ve ‘avām: Cahil(ler) ve
avam 16a/06

[=2]

‘avāmu’n-nās (Ar.) Halk tabakası,
sıradan insanlar.

‘a. 23a/03, 23a/04, 50a/09

‘a. ve cāhıllar: Halk tabakası ve
cahiller 15b/08

‘a.+dın 45a/10

‘a.+nınḡ 32b/11

[=6]

āvāz 1. Ses, ün 2. Ses tonu.

a. 66b/05

a. kıl-: Ses çıkarmak 70a/08

a.+ı 64a/01

[=3]

āvāze (Fa.) Ün, şöhret.

nām ā.: Ün, şöhret 53a/02, 56b/13, 120b/02

nām ā. çıkar-: Ün, şöhret bulmak 13a/13

[=4]

avlamak Avlamak.

av a.+nıng: Av avlamak, avlanmak 1a/01

[=1]

‘avret (Ar.) Vücudun mahrem yerleri.

‘a.+lerinğdür 4b/11

[=1]

avval Önce, ilk; öncelikle, ilk olarak.

a. 4b/07, 14b/10, 22b/02, 25a/07, 33a/05, 33b/10, 33b/12, 35a/12, 36a/12, 37b/11, 41b/05, 44a/05, 45a/01, 48b/13, 49b/05, 55b/03, 62a/13, 62b/04, 62b/05, 62b/06, 66a/03, 67b/11, 69a/10, 83b/03, 84b/03, 84b/05, 88a/02, 91b/04, 92b/09, 95b/04, 97b/06, 99b/04, 107b/08, 108a/04, 108a/11, 122a/08, 124a/12, 125b/02, 128a/11

a.+ge 117a/02

a.+ı 62b/05

a.+ıda 87a/05

a.+ıdın 90b/11

a.+ıdur 41a/07

a.+ığa 110b/01

a.+ını 88b/13

[=46]

avvalīn (Ar.) İlk, en önce.

a. ve āhirīn: İlk ve son 86b/10

[=1]

avvalkı Önceki, ilk

a. 1b/05, 11b/01, 34a/01, 36b/02, 43b/09, 44b/01, 67b/05, 98a/09, 99b/01, 99b/10, 104a/12

[=11]

ay Ay, yılın ayrıldığı on iki kısımdan her biri.

a. 19b/05, 28b/12, 38b/06, 38b/10, 38b/12

a.+da 19b/03, 28b/11, 28b/12, 31a/02, 31a/02, 37a/06

[=11]

a:y → **ay**.

a. 31a/07, 39a/05, 39a/07, 91a/09, 91a/13

a.+dın 91a/11

a.+nı 102b/02

[=7]

ay- Söylemek, konuşmak,
belirtmek.

a.-dı 11b/09, 11b/09, 20b/10,
25b/02, 60b/03, 60b/04, 60b/09,
60b/11, 60b/13, 61a/01, 61a/02,
61a/03, 71a/07, 71a/07, 71a/08,
71a/09, 71a/10, 72a/09, 73b/02,
73b/05, 73b/06, 75a/06, 76a/10,
76b/04, 76b/06, 76b/07, 76b/10,
76b/10, 76b/11, 76b/12, 77a/10,
77b/08, 79a/01, 80a/11, 80a/13,
85a/08, 85a/10, 85a/10, 85a/12,
85a/13, 85b/01, 90b/06, 90b/08,
90b/11, 90b/12, 91b/01, 91b/02,
91b/07, 91b/08, 92a/03, 92a/04,
92a/05, 92a/06, 94b/03, 94b/07,
94b/13, 95a/03, 97a/09, 107a/10,
107a/11, 107a/12, 110a/12, 112a/07,
112b/06

a.-dılar 7b/08, 72a/08, 76a/07,
76b/04, 107b/06, 111b/12, 125a/11

a.-dım 86b/13, 91a/05

[=73]

ayağ 1. Ayak; bacak 2. Son, nihayet.

a. 103a/12, 128b/12

a. yalanğ: Ayağı çıplak,
ayakkabısız 5b/09

a.+ıda 110a/08

a.+ları 64b/05

a.+nı 41a/01, 104a/13

[=7]

ayak 1. Ayak; bacak 2. Ayakkabı.

a.+ı(ayağı) 19a/08, 38a/08,
128a/12

a.+ıda(ayağıda) 54a/10

a.+ığa 40b/04

a.+ımğa(ayağıımğa) 91a/11

a.+ınğ(ayağıınğ) 52b/07, 82b/10

a.+ınğnı(ayağıınğnı) 89a/08

a.+ını(ayağını) 70a/12, 128a/12

igin a.ını(ayağını) kiy-: Giysi,
ayakkabısını giymek 60b/11

[=12]

ayama- Esirgememek, eksik etmemek.

a.-ğıl 116a/06

[=1]

‘ayāzābi’l-lah Ar. Allah korusun,
Allah göstermesin.

‘a. 108b/09

[=1]

‘ayb (Ar.) 1. Kusur, eksik, noksan 2.
Kabahat, suç.

‘a. 62a/09, 70a/06, 71b/04

‘a. günāh: Suç, kabahat 41b/10

‘a. ‘illet: Kusur, hastalık
70a/05

‘a. izde-: Kusur aramak 37a/08,
47a/06

‘a. kıl-: Kusur etmek 17a/11

‘a. kılma-: Kusur etmemek
83b/11

‘a. kılma: Kusur etmek
83b/10

‘a. koyma: Eksik bulmak
47a/04

‘a. körme-: Kusur saymamak
67a/09, 81b/09

‘a. ve hüner: Noksan ve hüner
13b/03, 22b/09, 62a/09, 62b/01,
62b/02, 64a/13

‘a. ve yaman: 38a/12

‘a. ve yaman bolma-: Kusurlu
ve kötü (şöhretli) olmak 42a/11

‘a.+dın 37a/08, 71b/04

‘a.+dur 13a/10, 23a/01, 62a/08,
70b/02, 70b/10, 71b/04

‘a.+ğa köz sal-: Ayba göz
dikmek, kusur aramak 13a/10

‘a.+ge 64b/05

‘a.+ı 20a/03, 64b/07, 67a/04,
78a/03

‘a.+ığa 124b/12

‘a.+ınğ 47a/05

‘a.+imesdür 70b/03, 89a/03

‘a.+lar 71b/04

‘a.+ları 64b/03, 77b/01

‘a.+larıdın 13a/09

‘a.+larını 70a/05

‘a.+nı 62a/10

hüner ve ‘a.: Hüner ve noksan
65a/02

[=46]

‘ayb-cūy (Ar.+Fa.) Ayıp arayan
(kimse).

‘a. 83b/09

[=1]

‘ayblığ (Ar.+T.) 1. Kusurlu, noksan 2.
Kabahatli, suçlu.

‘a. bol-: Suçlu olmak 70a/03

‘a. kılma-: Kusur etmemek
22a/13

‘a.+dur 70b/03, 70b/09

[=4]

‘ayblığrak (Ar.+T.) Daha kusurlu,
kabahatli.

‘a.+dur sin 47a/07

[=1]

āyet (Ar.) Âyet, Kuran’daki sureleri
meydana getiren kelime veya
cümlelerden her biri.

a. 103b/01

a.+dür 103b/02	[=1]	
a.+ni 89a/01		ayt- 1. Söylemek, bahsetmek, konuşmak 2. Belirtmek, göstermek 3. (Özür) dilemek 4. (Şükr)etmek 5. (Dua) etmek.
[=3]		
āyetī (Ar.) Bir ayet.		
a. 110b/05		a.-a sin 103b/12
[=1]		a.-adur 15b/11, 17b/02, 19a/13, 35b/08, 51a/07
āyine (Fa.) Ayna.		
a.+ge 16b/05		a.-adur mēn 30b/02, 34a/10, 43b/02, 81a/13
a.+side 27b/02, 87a/03		a.-adur sin 104a/01
[=3]		a.-adurğan 18a/05, 19a/13
aylık Aylık, ay süresince.		a.-ay 112b/06
a. 19b/08		a.-ay(ayday) 47b/03
[=1]		a.-ğalı 89b/07
ayma- Söylememek, bahsetmemek.		a.-ğan 21a/05, 22b/03, 23b/10, 24b/03, 71b/04, 79a/11, 85b/01, 91b/13, 100b/03, 104b/11
a.-ğay sin 77b/06		
[=1]		a.-ğan bolsa 24a/05
‘ayn (Ar.) (Bir şeyin) özü, aslı.		a.-ğandın 20a/01
‘a.-ı tasavvuf: Tasavvufun özü, aslı 127a/01		a.-ğanga 88b/04, 102b/06
[=1]		a.-ğanığa 4a/05
ayrıl- Ayrılmak, bırakmak.		a.-ğanımınñ 86b/12
a.-mas+irdi 127a/05		a.-ğay sēn 19b/08
[=1]		a.-ğay sin 21a/12
ayrılış (Yol) ayrımı.		a.-ğaylar 17a/12
a.+ığa 60b/05		

a.-ğıl 12b/09, 20a/13, 37b/02,
39b/03, 83a/06, 85a/10, 88b/02,
91b/08, 104a/03, 104a/03, 104a/11,
104a/11, 109b/10, 109b/11, 110a/06,
125b/01

a.-ğuçı 3b/02, 20a/01, 21b/02

a.-ğuçınınğ 22b/09

a.-ğumdur 122a/06

a.-ğunça 85a/10

a.-ınğızlar 12a/06

a.-ınğlar 82b/08

a.-ıp 42b/13, 110b/12, 111b/05

a.-ıp idim 35a/07

a.-ıp irdi 112b/11

a.-ıpdur 13b/13, 17a/10,
28a/11, 28b/02, 47a/11, 50a/03,
50b/01, 67b/11, 69a/04, 82a/13,
119a/08

a.-ıpdur mèn 54b/08, 72a/01,
86a/03, 94a/07

a.-ıpdurlar 2a/05, 2a/07, 5b/01,
6b/12, 8b/09, 9a/03, 9b/09, 10a/04,
10b/02, 13a/07, 14b/02, 15a/01,
15a/08, 15a/12, 15b/09, 16a/12,
20b/01, 22a/03, 30a/06, 32a/12,
34b/05, 40b/11, 41a/06, 43a/05,
44b/11, 44b/13, 57b/03, 57b/12,
67a/10, 67b/10, 71b/10, 74b/03,
75b/11, 77b/03, 78b/02, 78b/04,
80a/06, 82a/09, 83b/02, 86b/05,

87a/03, 89b/03, 93a/11, 93a/12,
94a/10, 94a/11, 96b/07, 97b/06,
98a/04, 102b/03, 106a/01, 107b/03,
117b/09, 124a/11

a.-kımızdur 34a/08

a.-sa 127b/11

a.-salar 37b/01, 85b/01

a.-sañğ 20a/04, 20a/12, 21a/13,
21b/08, 21b/08, 22a/08

a.-sañgız 21a/08

a.-sun 112b/05

a.-tı 23b/05, 92a/01, 94b/11

a.-tılar 34a/12

a.-tım 38a/12, 71b/03, 92b/06,
113b/06, 113b/07

a.-ur 12b/02, 13b/06, 20b/02,
26a/09, 37a/11, 45a/05, 48b/04,
49b/10, 103b/03, 103b/05, 103b/06

a.-ur(1) 21b/11, 26a/11,
115b/02

a.-ur bolsa 128b/11

a.-ur irdi 106b/07, 109b/04,
111a/02, 111b/09, 116b/02

a.-ur irdim 17a/13

a.-ur mèn 43a/01, 87a/02

a.-ur mu sin 20b/11

a.-ur sèn 21a/11

a.-ur sin 12a/08, 21b/05,
89a/09, 109b/10

a.-urda 86a/01, 124a/13

a.-urlar 80b/10, 80b/10,
103a/07, 114a/03

cevāb a.-: Cevap vermek
44a/11

dürūd a.-: Dua etmek 91b/05

delīl a.-: Delil göstermek 4a/04

‘özü a.-: Özür dilemek 46a/06,
76b/03, 114b/04

‘özre a.-: Özür dilemek 84b/08

rāst a.-: Doğru söylemek
10a/03, 21b/05, 38b/08, 41b/08,
42a/05, 76b/05, 90b/10, 92a/07,
97b/01

şükr a.-: Şükretmek 86a/09,
86a/11

yalğan a.-: Yalan söylemek
18b/02, 19b/07, 24a/05, 41b/08

[=211]

ayta’l- (<ayt-a al-) Söyleyebilmek,
konuşabilmek.

a.-mas irdi 113a/12

[=1]

ayta’lma- (<ayt-a alma-) Söyleyememek, konuşamamak.

a.-dım 113b/06

a.-yduṛ mēn 17a/13

[=2]

aytgūluk Söylenecek, konuşulacak
(söz).

a. 19b/11, 19b/11, 19b/12

a.+imes 19b/11, 19b/12,
20a/02, 20a/06, 20a/06

[=8]

aytıl- 1. Söylenmek 2. Atıf yapılmak.

a.-ur 9b/09, 103b/06

[=2]

aytma- 1. Söylememek, konuşmamak
2. Belirtmemek, göstermemek 3.
(Şükür) etmemek 4. (Şiir) okumamak,
söylememek.

a.-dım mu 97a/09

a.-ğay sēn 7a/11

a.-ğay sin 10a/02, 106a/05

a.-ğıl 22a/08, 22a/09, 26a/02,
39b/05, 47b/03, 79a/09, 83b/08,
104a/01, 104a/11, 107b/10

şi’r a.-: Şiir söylememek,
okumamak 103a/08

şükr a.-: Şükretmemek 86a/09,
86a/10

yalğan a.-: Yalan söylememek
94a/06, 107b/08, 124b/10

[=20]

aytmağlık (Şükür) etmek, dille
şükürünü belirtmek.

şükr a.: Şükretmek 86a/12

[=1]

aytmak 1. Söylemek, konuşmak 2.
(Özür) dilemek 3. (Dua) okumak 4.
(Şarkı) söylemek.

a. 20a/11

a. ve çalmaç: (Şarkı) söylemek
ve (çalgı) çalmak 104b/10

a.+dın 92b/05, 105b/12

a.+ğa 21a/03, 105a/06

dürüd tesbîh a.: Dua okumak
89a/11

ğalaç a.: Yanlış, hatalı
konuşmak 90a/05

‘özü a.: Özür dilemek 79b/03,
85a/04, 85a/05

şı‘r a.: Şiir okumak, söylemek
1a/11

yalğan a.: Yalan söylemek
90a/03, 94a/06

[=14]

aytmaklık Söylemek, konuşmak
durumu.

yalğan a.: Yalan söylemek
15a/04

[=1]

‘ayyār (Ar.) 1. Gazi → P. Wittek 1958
2. Eşkiya, haydut, hırsız.

‘a. 60b/06, 60b/09, 60b/11,
61a/03, 61a/07, 80a/09, 125b/03,
125b/06

‘a. bol-: Hırsız olmak 61a/02

‘a.+dın 125b/05

‘a.+dur mên 61a/01

‘a.+ğa 60b/08

‘a.+lar 125a/09, 125a/10

‘a.+lardın 105a/13

‘a.+larnıŋ 125a/10

‘a.+nınŋ 125b/10

dilber-i ‘a.: Haydut, zâlim âşık
86a/04

[=18]

‘ayyār-piše (Ar.+Fa.) Mert, yiğit.

‘a. 95b/12

[=1]

‘ayyārī (Ar.) Gazi.

‘a. 124a/04

[=1]

‘ayyārılık (Ar.+T.) Hırsızlık,
haydutluk.

‘a. 61a/03

[=1]

az	Az, kısa.	‘a. ve ‘uḳūbet: Azap ve eziyet
	a. 59b/13, 109b/07, 109b/07,	4b/05
	121a/12	‘a.+dadur sin 43b/11
	[=4]	[=7]
a:z	→ az .	āzād (Fa.) Serbest, özgür.
	a.+nı 57b/07	ā. 66b/12
	[=1]	ā. kııl-: Serbest bırakmak
a‘zā	(Ar.) 1. Uzu, organ 2. Bölüm,	21a/10, 40a/03, 45b/09
	kısım.	[=4]
	a. 98b/05	āzāde (Fa.) Özgür.
	a.-i ileyh: Önceki kısımlar,	ā.+ler 27b/07
	bölümler 99b/12	[=1]
	a.+lar 35a/05, 50a/07	āzādrak (Fa.) Daha serbest.
	a.+larığa 62b/11	ā. 26b/11
	a.+larınġnı 4b/11	[=1]
	a.+sı 31b/08, 63a/07, 63b/08	āzār (Fa.) 1. Tekdir, azarlama 2.
	a.+sıda 65b/03	Zahmet, meşakkat, zarar.
	a.+sığa 65a/08	ā. 59b/10
	[=11]	ā. bër-: Zahmet vermek, azap
‘azāb	(Ar.) Azap, ceza, eziyet,	çektirmek 16b/04, 106b/07, 106b/10,
	işkence.	119b/13
	‘a. kııl-: Eziyet etmek, azap	ā. bërme-: Zahmet vermemek,
	vermek 20a/10, 23b/11	azap çektirmemek 16b/04, 106b/07,
	‘a. ‘uḳūbet: Ceza, eziyet	128b/13
	61b/04, 61b/05	ā. bërme: Zahmet vermek,
	‘a. ‘uḳūbetler kııl-: Azap, eziyet	azap çektirmek 14b/13, 25b/09,
	etmek 78b/10	79b/06

ā. tap-: Alınmak, gücenmek
40a/10

ā. yēt-: Zarar gelmek 20a/05

ā.+dın 59b/10

ā.+ını 117b/04

ā.+nı 7b/06

ā.+nınğ 16b/04

[=17]

a'zel (Ar.) Karnını sallayarak
yürüyen at.

esb-i a.: Karnını sallayarak
yürüyen at, → **keşfā** 70b/12

[=1]

azğına Azıcık, biraz.

a. 114a/04

[=1]

azğur- Azdırmak, doğru yoldan
çıkarmak.

a.-up 61a/09

[=1]

'azīm (Ar.) Büyük; kalabalık.

belā-yı 'a.: Büyük bela 77a/05

leşker-i 'a.: Büyük ordu 80b/11

[=2]

āzīne (Fa.) Cuma.

a. 109b/05

a. kiçesi: Cuma gecesi 36b/11

a. küni: Cuma günü 36b/11

[=3]

'azīz (Ar.) 1. Yüce, ulu, büyük 2.
Kıymetli, değerli, üstün 3. Hürmet
edilen, sevilen.

'a. 71b/12, 77b/10, 82b/09

'a. bol-: Kıymetli olmak 9a/02,
68b/11, 90a/01, 106b/01

'a. kıl-: Üstün tutmak 93a/04

'a. kör-: Değerli saymak
66a/05, 66a/06

'a. tut-: Hürmet etmek, iyi
davranmak 66a/05, 107a/05, 120b/02

'a. ve uluğ: Aziz ve yüce
120b/06

'a.+dür 58a/04, 59a/08

'a.+imesdür 59a/08

[=17]

'azīz-dīdār Erişilmez, kolay kolay
kendini göstermeyen.

'a. bol-: Erişilmez olmak
117a/11

[=1]

'azīzrak (Ar.+T.) Daha değerli,
kıymetli.

şerīf ve 'a.: Kutlu ve daha
değerli 123a/08

[=1]

azlık Azlık, az miktarda olmak.

a.+ı 77b/08

[=1]

āzmāyiş (Fa.) Deneme, sına, ölçme.

a. kıl-: Denemek, sınamak
96a/13, 96b/01, 96b/01, 96b/01,
103a/11

a. kılma-: Denememek,
sınamamak 96a/11, 96b/02

[=7]

āzmūde (Fa.) Sınanmış, denenmiş.

a. kıl-: Denemek, sınamak
96a/11, 96a/12

a. kılma-: Denememek,
sınamamak 96a/10, 96a/12

[=4]

āzmūdelik (Fa.+T.) Gün görmüşlük,
tecrübeli olmak.

tīz-fehm ve tecrube ve ā.: Zeki,
tecrübeli ve deneyimli 64b/06

[=1]

azrak Daha az, az miktarda.

a. bol-: Daha az olmak 57b/07

[=1]

‘azūd (Ar.) Ön ayağının mafsasında
kemik çıkmış at.

‘a. 71a/03

[=1]

‘azze ve celle (Ar.) Aziz ve şanı büyük
(Allah).

Āferīde-kār ‘a. 122b/09

Ḥudāvend ‘a. 5a/07

Ḥudāy ‘a. 5b/13, 7b/03,
20a/10, 60a/13, 81b/02, 116b/12

Ḥudāy ‘a.+din 8b/03

Ḥudāy ‘a.+dür 2b/01

Ḥudāy ‘a.+ni 28b/05

Ḥudāy ‘a.+niṅ 4b/05, 6a/07,
8a/11, 20a/07, 29a/05, 50a/05, 119a/09

[=18]

B

bā-hüner (Fa.) Hüner sahibi,
kabiliyetli.

b. 13b/01

[=1]

bā-vücūd (Fa.) (Bir şeye) rağmen,
karşın.

b. 17b/08, 77b/07

[=2]

bāb (Ar.) 1. Kitap bölümü 2. Konu,
mevzuu; (bir konu) hakkında, üzerine.

b. 1a/01, 1a/01, 1a/02, 1a/03,
1a/04, 1a/04, 1a/05, 1a/05, 1a/06,
1a/06, 1a/07, 1a/07, 1a/08, 1a/09,
1a/09, 1a/10, 1a/11, 1a/11, 1a/12,
1a/13, 1a/13, 1b/01, 1b/02, 1b/02,
1b/03, 1b/03, 1b/04, 1b/05, 2b/11,
3b/06, 5a/06, 7a/08, 8b/10, 18a/12,
25b/01, 28a/06, 32b/12, 34a/09,
37a/04, 41a/05, 43a/02, 47b/05,
48b/02, 49a/11, 52a/09, 53b/10,
54b/02, 57a/03, 60a/08, 62a/04,
67a/05, 69a/01, 71b/10, 73a/07,
77a/07, 79b/09, 84b/01, 87a/04,
93a/09, 98a/06, 101b/11, 103a/04,
104b/01, 106a/09, 108a/08, 109b/01,
113b/11, 115b/05, 116b/13, 120b/11,
122a/07

b.+da 5a/05, 34a/08, 101b/05,
103a/01, 113b/06, 122a/06

b.+dın 103a/02

b.-ı hüner: Hüner konusu
üzerine 8b/10

b.+ıda 43a/01, 122a/02

[=81]

baba Baba.

b.+m 55b/12

[=1]

bāğ (Fa.) Bağ, bahçe.

b.+dın 118a/07

b.+lar ve şahrâlar: Bağlar ve
ovalar 35b/12

[=2]

bağış Sinir.

pey ve b.: Sinir 48b/09

[=1]

bağla- 1. Bağlamak, birleştirmek 2.
(Nikah) kıymak 3. (Gönül) bağlamak,
sevmek 4. (Gözünü) ayırmak,
bakmamak.

b.-ğan 123a/02

könğül b.-: Gönül bağlamak,
sevmek 19a/02, 76a/04, 77a/01

közünğni b.-: Gözünü ayırmak,
bakmamak 44b/05

nikāḥ b.-: Nikah kıymak

24a/04

[=7]

bağlama- 1. (Gönül) bağlamamak,
sevmemek, müptela olmamak 2.
Mahrum kalmamak.

könğül b.-: Gönül bağlamamak,
sevmemek, (birine) müptela olmamak
20a/09, 45a/12, 47a/10, 57a/12,
67a/04, 79a/03, 80a/04

yüzünğge b.-: Yüzüne
kapatmamak, mahrum kalmamak
59a/05

[=8]

bağlamak Sıkı bağlamak, itina göstermek.

muhkem b.-: Sıkı bağlamak, itina göstermek 77b/09

[=1]

bağlan- 1. Bağlanmak, kapanmak 2. İlişkilendirilmek, atfedilmek.

b.-sa 123b/06

b.-ur 113a/08

tili b.-: Dili bağlanmak, konuşmamak 36b/12

[=3]

bağlanma- Alakalı olmamak, ilgilendirmemek.

b.-ğay 22b/06

[=1]

bağlık Bağlı, ilişkili, merbut.

b. 13a/01

b.+dur 55b/02, 116b/11

[=3]

bahā (Fa.) Paha, değer, kıymet.

b.+ğa 71b/07, 93b/08

b.+sı 45b/01, 91a/01

b.+sığa 91a/05

[=5]

bahādur (Mo.) Bahadır, cengaver, yiğit.

b. 18b/10

b. bol-: Bahadır olmak 64b/13

[=2]

bahādu:r → **bahādur**.

b. bol-: Bahadır, yiğit olmak 65a/01, 108b/09

[=2]

bahādu:rluk Bahadırlık, yiğitlik.

b.+da 63b/12

b.+ğa 63b/05

b.+nı 118b/03

[=3]

bahāne Fa. Kusur, noksan.

b. isteme-: Kusur aramamak 84a/03

[=1]

bahār Fa. İlkbahar.

b. 48a/03, 97a/07

[=2]

baḥīl Ar. Cimri, hasis, pinti.

b. 83b/05

b. ve le'īm bol-: Cimri ve pinti olmak 86b/02

b.+ler 59a/09, 86b/03

le'īm ve b.: Pinti ve cimri
86b/04

[=5]

baḥīlīk Ar.+T. Cimrilik, hasislik.

b. 94b/12

b. kıl-: Cimrilik etmek 87a/02

b. kılma-: Cimrilik etmemek
10a/07, 126a/10

b.+dın 121b/05

le'īm b.: Cimrilik, pintilik
108b/13

[=6]

baḥrī (Ar.) Bir doğan türü, gök
doğan.

b. 53a/04

[=1]

baḥş (Fa.) İhsan, lütuf, kerem.

b. kıl-: İhsan etmek 45b/10

[=1]

baḥşī (Çin.) Hizmetkâr, yardımcı.

b. 53b/02

[=1]

baḥşī:ş (Fa.) İhsan, hediye.

b. kıl-: Hediye vermek 121b/06

[=1]

baḥt (Fa.) Baht, talih.

b.+ımnı 95a/10

b.+ıng 30a/07

b.+ıngdın 86a/13

[=3]

baḥ- 1. Bakmak, gözleri bir şey
üzerine çevirmek 2. İncelemek, tetkik
etmek 3. Yetiştirmek, büyütme 4.
Dikkat etmek, umursamak, rağbet
göstermek 5. (Fal) bakmak.

b. 1b/13, 13a/13

b.-ar 28b/06, 62b/04

b.-arlar 116a/07

b.-ğan 100a/02

b.-ğaylar 16b/06

b.-ğıl 37a/06, 42b/13, 69a/10,
75a/11, 85b/10, 88b/10, 89b/05,
100b/09, 102a/08, 105a/10

b.-ıp 5b/10, 14a/09, 16a/09,
16a/12, 19b/06, 22a/11, 33b/03,
37a/10, 42a/11, 45a/03, 66a/11,
67a/07, 68b/07, 84b/13, 92a/05,
95a/12, 102b/06, 104a/04, 105b/04,
118b/09

b.-mas 28b/07, 72a/01

b.-sa 93a/10

b.-saḅ 13b/11, 122b/02

pāl b.-: Fal bakmak 89b/10

[=43]

bakım (Birinin besleyip yetiştirmesine) muhtaç olma durumu.

b. 121b/11

[=1]

bakış- Bakışmak, göz göze gelmek.

b.-tılar 125b/07

[=1]

bākī (Ar.) 1. Edebi, daimi 2. Sabit, varlığını koruyan.

b. sên 9a/08

b. tur-: Baki kalmak 59b/04

b.+dür 9a/08, 25b/03

[=4]

bakkāl (Ar.) Esnaf, tüccar.

b. 64b/11

b.+ğa 64b/11

[=2]

bakma- Dikkat etmemek, umursamamak, rağbet etmemek

b.-ğıl 2a/01, 62b/11, 116a/05

b.-y 87b/11

[=4]

bakmak 1. Dikkat etmek, özen göstermek 2. Yetiştirmek, büyütmek.

b. 64a/06

b.+ğa 64a/06

b.+kerek 65a/08

[=3]

bala Çocuk.

b. 74a/09

b. barğa: Çoluk çocuk 72b/02, 76a/08, 78b/07

b.+m 31a/10

b.+nğdın 71b/12

b.+sı 74b/12

b.+sığa 74b/10

b.+sını 75b/06

kız b.: Kız çocuk 75b/12, 75b/10, 75b/12, 75b/13, 76a/02, 76a/02, 76a/04, 77a/01

kiçik b.+lar ve hatunlar: Küçük çocuklar ve kadınlar 104b/09

oğul b.: Erkek çocuk 76a/01

[=19]

balgam Balgam.

b.+ını 100a/13

b.+nınğ 100a/13

[=2]

bālīg (Ar.) Olgunluğa ermiş kimse, yetişkin.

b. bol-: Yetişkin olmak, büyümek 75a/11

b. ve kâmi:l bol-: Büyüyüp
olgunlaşmak 114b/11

[=2]

bam (Ar.) Tanbur gibi çalgıların
kalın teli.

b.+ıda 104b/12, 105a/01

[=2]

bāmdād (Fa.) Sabah.

namāz-ı b.: Sabah namazı
36b/02, 94b/04

[=2]

bar 1. Var, mevcut 2. Bütün, hepsi
3. Mal, mülk.

b. 8b/13, 9a/01, 9a/01, 17a/04,
19a/05, 19a/05, 38a/13, 45b/01,
49b/03, 73a/03, 77b/12, 127a/10

b.+dur 4b/07, 7a/12, 7a/13,
7b/05, 7b/05, 10a/01, 10b/13, 11b/11,
12b/05, 18b/03, 24b/03, 31a/12,
33b/06, 34b/12, 41a/08, 47a/06,
50b/12, 54a/06, 59a/08, 59b/08,
60a/02, 60b/05, 62a/06, 71a/12,
87a/10, 87a/12, 87b/01, 91a/07,
91a/07, 92b/12, 94b/04, 95a/13,
95b/05, 102b/10, 102b/11, 107a/04,
114a/10, 119b/12, 124b/02

b.+durlar 19b/02

b.+ıça 27b/09, 36a/13, 44a/03,
48a/10, 117b/11

b.+ıda 39b/06

b.+ımı 99a/10

b.+irdi 11a/02, 11a/11, 21a/06,

23a/11, 23a/12, 25a/01, 28b/09,
31b/06, 38b/01, 38b/04, 41b/12,
46a/09, 46a/10, 53b/13, 54a/01,
56a/07, 60b/08, 73a/13, 80a/09,
81a/04, 81a/11, 90b/02, 91a/02,
97a/01, 97a/02, 97a/02, 111a/10,
117b/13, 119b/03, 127a/05

b.+irdim 56a/11

b.+irmiş 11a/13

b.+mu 47a/05, 47a/06, 65b/07

b.+nı 8b/10, 26b/06, 78b/06

b.+sin 30a/08

[=98]

bar- 1. Varmak, gitmek 2. Kaçmak,
gözden kaybolmak 3. Bir diyardan
başka bir diyara gitmek, seyahat etmek
4. (Uykuya) dalmak.

b.-a mên 60b/06

b.-adur mên 60b/03

b.-adurğan 105b/09

b.-dı 11a/07, 25a/03, 54a/01,
75a/06, 92a/11, 92a/11, 94b/07,
94b/13, 110a/09, 118a/03, 120a/11

b.-dı irse 29a/02

b.-dım 18b/08

b.-dınġ 94b/10	b.-sa 51a/11, 95a/13, 100a/07, 128a/11
b.-ġalı 60b/03	
b.-ġan 19a/06, 40a/12, 112b/09	b.-saġ 40a/11, 47a/08, 47a/09, 48b/13, 97b/03, 100b/03
b.-ġana 103a/10	b.-ur 35a/05
b.-ġanını 82b/07	b.-ur bolsanġ 40a/09, 97b/04
b.-ġay 128b/02	b.-ur irdi 11a/09, 29b/07
b.-ġay sin 38b/09, 48b/11, 97b/04	b.-ur irdiler 16a/08
b.-ġıl 32a/12, 41a/04, 45b/03, 51b/02, 79a/04, 83a/10, 91b/04, 91b/08, 96b/13, 99b/04, 104b/12, 127b/01	b.-ur mèn 60b/04, 81a/10, 111b/03
b.-ġuna 56a/07, 60b/03, 60b/04, 80a/10	b.-ur sin 61b/04
b.-inġ 60b/12	‘ālemdin b.-: Ālemden gitmek, ölmek 78b/07, 81a/04
b.-ıp 11b/07, 11b/10, 16a/09, 19a/05, 44a/07, 68a/07, 69a/03, 69a/04, 91b/13, 92a/03, 95a/11, 95b/06, 96b/11, 110a/08, 114a/09, 118a/05, 118a/07, 118a/11, 118a/12, 118b/07	fırīb b.-: Aldatıp giden, kaçan 93b/12
b.-ıp irdim 18b/12	ħacge b.-: Hacca gitmek 12b/03, 73b/08
b.-ıpdur 112a/08	uyķuġa b.-: Uykuya dalmak 66b/05, 127a/07, 127a/10
b.-mas 18a/08, 30b/05, 107a/12	[=100]
b.-mas irdi 111a/03	bara Hakkında, hususunda, dair.
b.-mas mèn 107a/10	b. 118a/05
b.-masdın 10b/10	b.+da 48a/13
	b.+dın 113a/10
	b.+nġda 12a/07, 81b/11

b.+sıda 2a/10, 15a/01, 28a/07,
46a/04, 56b/11, 62a/13, 112a/05,
114a/04, 124b/08

[=14]

Bārā (Fa.) (Ey) Allah'ım!

B. Hudāyā: Ey Allah'ım!
37a/01

[=1]

bara'l- (<bar-a al-) Gidebilmek,
varabilmek.

b.-mas irdi 51a/11

[=1]

bara'lma- (bar-a alma-) Gidememek,
varamamak.

b.-dım 84b/04

b.-ğusıdur 118a/06

[=2]

baraş (Ar.) Abraşlık illeti, atın tüysüz
yerlerinde görülen uyuza benzer bir
hastalık.

b. 71b/01

[=1]

bāre (Fa.) Kere, defa.

b. 89b/09

[=1]

barı Huzur, nezd.

b.+nğızda 15b/13

[=1]

barışlğ Geçici, fani.

k. barışlğ: Gelip geçici 25b/02

[=1]

bārī (Fa.) Hiç olmazsa, en azından.

b. 9a/02, 38a/11, 47b/08,
93a/06, 120a/02

[=5]

barқа Ev ahalisi, çoluk çocuk.

bala b.: Çoluk çocuk 72b/02,
76a/08, 78b/07

[=3]

barlık Varlık, mevcudiyet.

b. ve yokluk: Varlık ve yokluk
2b/07

[=1]

barma- 1. Varmamak, gitmemek 2
Seyahat etmemek 3. (Alıp)
getirmemek.

b.-ğan 97b/03

b.-ğay 95b/01, 128b/08

b.-ğay+sin 40a/06, 47a/08,
48b/03, 95b/01

b.-ğıl 40a/09, 40a/09, 40a/10,
41a/04, 52a/13

[=12]

barmak Varmak, gitmek

b. 48b/02, 49a/08	[=1]
b.+dın 95b/01	Başralig (Ar.+T.) Basralı, Basra
b.+nınġ 48b/02	şehrinden olan.
[=4]	B. 73b/13
bas- 1. (Üstüne) çökmek 2. Basmak,	[=1]
ayağını koymak 3. (Mühür) vurmak.	basunçuk Hakir, aşığı.
b.-ıp 52b/07	b. 48b/12
b.-ıp al-: 50b/12, 51a/04	[=1]
b.-ıp ala'l- 51a/05	baş 1. Baş, kafa 2. Kişinin kendi
mühr b.-: 19b/03	şahsı, zatı 3. Şuur, akıl, zihin 4. İlk,
[=5]	önce.
basıġ Mütevazı, alçak gönüllü.	b. ağırlığı: Baş ağrısı 95a/02
b. 18b/10	b. ağırlığı ve feşimān: Baş ağrısı
b. ve āheste bol-: Mütevazı ve	ve pişmanlık 96a/10
yumuşak olmak 90a/10	b. koy-: İntisap etmek, mensup
yavaş ve b. bol-: Sakin ve	olmak 35b/07
mütevazı olmak 31b/07	b. kēs-: Baş kesmek, öldürmek
[=3]	116a/04
basıġlık Mütevazılık; vakurluk, ağırlık.	b. tüşürme-: Başını eğmemek
b.+da 22a/06	7a/02
ağırlık ve b.: Ciddilik ve	b.+dın 36b/03, 64b/05, 103a/12
vakurluk 22a/05	b.+ı 41b/09, 63b/09
[=2]	b.+ıġa 102b/02, 106b/11,
bāsır (Ar.) Basur.	115b/08, 118a/09, 127a/06
b. ağırlığı: Basur hastalığı	b.+ıġa kēl-: Başına gelmek
65b/02	74a/06
	b.+ımġa 46b/08, 56b/03,
	118a/10, 118a/11

b.+ıng kèstür-: Başını
kestirmek, kendini öldürtmek 55a/07

b.+ıngnı 49a/03, 109a/03

b.+ını 33b/03, 54a/12, 111b/01

b.+ını kèsmek: Başını kesmek,
öldürmek 39b/09

b.+ka 28b/07

b.+nıng 62b/09

[=29]

başla- Yöneltmek, yönlendirmek,
rehberlik etmek.

b.-ğıl 90a/03, 106b/03

yol b.-: Rehberlik etmek 3a/02,
3a/10, 3a/13

[=5]

başlamak Rehberlik etmek, yönetmek.

leşker b. Ordu yönetmek 1b/02

[=1]

başlık Başlı, başa sahip.

b. 83a/12

[=1]

bâtıl (Ar.) Doğru, gerçek olmayan,
batıl.

hak ve b.: Hak ve batıl 12b/12

[=1]

bâtıl → **bâtıl**.

b. 57a/07, 116a/11

hak ve b.: Hak ve batıl 84a/12,
117a/08, 117a/09

[=5]

bâtın (Ar.) İç, dahil; öz.

edeb-i b.: (Birinin) içinde,
özündeki edep 128a/04

zâhir b.: (Bir şeyin) dışı, içi
62a/11, 65a/03, 89b/12

b.+ıdaki 62b/01

[=5]

bâver (Fa.) İnanma, razı olma.

b. kııl-: İnanmak, razı olmak
61b/01, 127b/12

[=2]

ba:ytāl (Ar.) Veteriner hekim, baytar.

b.+ıngız 71a/09

[=1]

ba'z (Ar.) Birtakım, bir kısım.

b.+ını 102b/07

b.+largā 124a/02

b.+large 124a/01, 124a/02

[=4]

ba'za (Ar.) Birtakım, bazı.

b.+lar 6b/04, 6b/04, 33b/12,
33b/13, 62b/03, 62b/04

b.+sıdur 28a/12	[=13]
[=7]	be-endāz (Fa.) (Bir şeye) uygun olarak, (bir şey) mucibince.
bāzār (Ar.) Pazar, çarşı.	b.-ı fermān: Emir mucibince, gereğince 3b/13
b. 33a/06, 126a/03	[=1]
b.+da 121b/04	be-ḥaḳ (Fa.+Ar.) Hakkı için.
b.+dın 72b/04	b.-ı Ḥudā ve Resūl-i Ḥudā: Allah ve Allah'ın resulünün hakkı için 39b/10
b.+ğa 128b/08	[=1]
b.+ğa çıkmak: Pazara çıkmak, gitmek 43b/04	be-ḥaseb (Fa.+Ar.) Kadarıyla, itibarıyla.
kūçe ve b.: Çarşı ve pazar 89b/13	b.+(be-ḥaseb-i+ṭāḳat) Gücü olduğu kadarıyla 122a/06
[=7]	[=1]
bāzārī (Ar.) Pazarcı, esnaf.	be-menzileī (Fa.+Ar.) Bir mekan, yer.
b. 124a/04	b. 128a/02
[=1]	[=1]
bāzīrgān (Fa.) Tüccar, tacir.	be-nā-gāh (Fa.) Ansızın, aniden.
b. 28b/08	b. 18b/02
[=1]	[=1]
be-cā (Fa.) 1. Uygun, münasip 2. Sabit, daim.	be-ṭarīḳ (Fa.+Ar.) Usulünce, (bir şeye) uygun olarak.
b. kēltūr-: Yerine getirmek 3b/04, 4b/08, 7a/07, 7a/11, 74b/06, 74b/10, 85a/03, 105b/03, 108b/10, 113b/09, 126b/06	b. 3b/09
b. kēltürme-: Yerine getirmemek, yapmamak 8a/04	[=1]
b. tur-: Sabit kalmak 27b/03	beçe (Fa.) Çocuk.

hatunlar ve küçük b.+ler:
Kadınlar ve küçük çocuklar 42b/03

b.+ninġ 64b/06

[=2]

beçe-dān (Fa.) Rahim, döl yatağı.

b.+ıda 102a/12, 102b/02

[=2]

bed-āmūz (Fa.) Kötü huylu.

b. ve bed-endīš: Kötü huylu ve
art niyetli 10a/08

[=1]

bed-baht (Fa.) Talihsiz, bedbaht.

b. 32a/13

b.+dur 32a/13

[=2]

bed-bahtlık (Fa.+T.) Bedbahtlık,
talihsizlik.

b. 107a/07, 107a/08

b.+ninġ 57b/09

[=3]

bed-diyānet (Fa.+Ar.) Ahlaksızlık.

b. 61b/01

[=1]

bed-endīš (Fa.) Art niyetli.

b. ve bed-endīš: Kötü hutlu ve
art niyetli 10a/08

[=1]

bed-fi'1 (Fa.+Ar.) Kötü huylu.

b. 64b/03

[=1]

bed-gümān (Fa.) Art niyet; art niyetli.

b. bol-: Art niyetli olmak

22a/10

b. bolma-: Art niyetli olmamak

124b/07

[=2]

bed-gümānlıġ (Fa.+T.) Art niyetli.

b.+(bol) 66b/01

[=1]

bed-hūy (Fa.) Kötü huylu, huysuz.

b. 40b/10, 64a/01

b. bol-: Kötü huylu olmak

70a/04

b. bolma-: Kötü huylu

olmamak 104a/13

b.+lar 41b/05

[=5]

bed-hūyluġ (Fa.+T.) Kötü huyluluk.

b. 36b/08, 41a/02

b. kılmalıġ: Kötü huylu

olmamak 35b/11

b.+dın 40b/11

b.+dındur 40b/13	b.+ge 99a/05, 123a/11
b.+ğa 40b/09	b.+i 48a/06, 63a/12, 64a/03, 64a/10, 100a/11
b.+nı 35b/12	b.+ide 9b/01, 63b/08, 65b/03, 98a/08
yaman ve bed-hūyluk: Kötülük ve kötü huyluluk 41b/09	b.+idin 27a/01
[=8]	b.+inğ 14b/03, 36b/07, 48b/10
bed-hūyraq (Fa.+T.) Daha kötü huylu.	b.+inğğa 48b/11
b.+ı 64b/02	b.+inğni 14b/07, 14b/08, 56b/12, 88b/02
[=1]	b.+inğning 75b/02
bed-nām (Fa.) Kötü şöhret.	b.+ini 14b/08
b. 97b/13	b.+ining 63a/03
b. kı1-: Kötülüğe yormak, kötü şöhret kazanmak 40b/09	b.+ni 14b/01, 14b/02, 44b/10, 48b/05, 49b/04, 58b/12, 98a/11, 98b/13
b. kı1ma-: Kötülüğe yormamak, kötü şöhret kazanmamak 114a/04	b.+ning 9b/05, 14b/04, 98a/13, 98b/10
[=3]	[=46]
bed-nāmlık (Fa.) Kötü şöhret sahibi olmak.	behişt (Fa.) Cennet, uçmak.
b. 55a/07	b.+ge 90a/07
b.+ıdın(bed-nāmlığıdın) 4b/04	b.+ge kirme-: Cennete girmemek 42a/02, 42a/05
[=2]	[=3]
beden (Ar.) Vücut, gövde.	behiştī (Fa.+Ar.) Cennetlik, cennete gidecek kimse.
b. 14b/05, 14b/06, 33a/10, 62b/06, 98a/05, 98a/10, 98a/10, 99a/04, 99a/04, 123a/11	b.+lerninğ 42a/01
b. ve enğ: Beden ve yüz 4b/08	

[=1]
behre (Fa.) Pay, hisse; kısımet, nasip.

b. al-: Nasip almak 28b/01,
104b/11

b. aldur-: Pay vermek,
nasiplendirmek 60a/02

b. tafa'l-: Pay alabilmek 14b/08

b. tap-: Nasiplenmek, pay
almak 6a/12, 49a/02

b.+si 108b/03

[=7]

behre-mend (Fa.) Nasiplenmiş, pay
almış.

b. bol-: Nasiplenmek, pay
almak 25a/09

b. bolma-: Nasiplenmemek,
pay almamak 25a/10

[=2]

behre-ver (Fa.) Nasiplenmiş, pay
almış.

b. bol-: Nasiplenmek, pay
almak 47b/10

b. tap-: Nasiplenmek, pay
almak 35a/08

[=2]

bēl 1. Bel 2. Kemer.

b.+i 63a/06

b.+ige 104a/04

b.+inğçe 24b/01

[=3]

belā (Ar.) 1. Bela, musibet; dert,
gam 2. Zarar, ziyan.

b. 28a/13

b. bol-: Bela olmak 64a/09

b. kop-: Bela gelmek 28a/13

b. ve mihnetliĝ: Belalı ve
sıkıntılı 43a/12

b. ve renc: Bela ve mihnet
60a/10

b. ve ziyān yētmek: Bela ve
zarar gelmesi 95a/13

b.+dın 31b/01, 83b/03

b.+dur 67b/11

b.+ĝa(kalma) 79b/13

b.+ĝa(salma) 75b/06

b.+nı 6b/12, 125a/06

b.+sı 55b/02

b.-yı 'aẓīm: Büyük bela 77a/05

b.-yı cān: Canın belası 31a/13

[=16]

belki (Ar.+Fa.) 1. Olabilir ki,
muhtemelen 2. Hatta, bile.

b. 9a/07, 16b/05, 42b/03,
46b/10, 58a/06, 59a/02, 61b/12,
102a/11, 102b/12, 105b/10

[=10]

bend (Fa.) 1. Bağlama, bağlanma 2.
Sıkma, darlamak 3. Hapsetmek.

b.-i zindān: Hapse atmak
106b/06

b. bol-: 44a/12

b.+ide 71a/02, 71a/02, 71a/03

içi b. boluş: İçini sıkma,
darlamak 101b/02

[=6]

bende (Fa.) Kul, köle.

b. 4a/07, 4a/11, 4a/11, 26b/10,
50a/13, 58b/06, 62a/06, 63a/01,
63a/08, 63a/11, 63a/12, 63b/01,
63b/04, 63b/05, 64a/05, 64a/09,
64a/12, 64a/12, 66b/02, 66b/03,
66b/12, 84b/08

b. al-: Köle almak 62a/05,
62b/03, 62b/03, 62b/04

b. almağ: Köle almak 62a/07,
62a/13

b. a:lmağ: Köle almak 62a/12

b. bol-: Kul olmak 4a/08

b. çākerī: Kul, köle 86a/05

b. ve hizmet-kār: Kul ve
hizmetkār 104a/08

b. ve kenīzek: Köle ve cariyeye
66b/10

b.+din 63a/13, 64a/04

b.+ge 42b/07, 45b/12, 66a/09,
67a/01, 67b/11, 83b/04

b.-i bī-ṭā'at bolma-: İtaat
etmeyen kul olmak 4a/11

b.+ler 64a/03

b.+lerge 2a/09

b.+leri 118b/12

b.+leridin 25a/08

b.+leridindür 122a/13

b.+lerige 108b/08, 109a/02,
117a/12

b.+lerini 90a/06

b.+lerinin 46a/03, 119a/10

b.+ni 26b/11, 66a/04, 66a/12,
67a/02

b.+niñ 7a/06

b.+si 11a/02, 45b/01

b.+sidür mēn 4a/07

b.+sidür sēn 4a/09

b.+sin 7a/06

[=63]

bende-fürüş (Fa.) Köle taciri.

b.+ğa 45b/03

[=1]

bendeī (Fa.) Kul, köle.

b. 63b/11, 63b/12, 64a/06,
64a/10, 66a/04, 66a/10, 66a/11,
66a/13, 66a/13, 67a/03

[=10]

bendelik (Fa.+T.) Kulluk, kölelik.

b. 4a/07

b.+de 4a/07

b.+ge 4a/05

b.+i(bendeligi) 108a/03

[=4]

benefşe (Fa.) Menekşe.

b. yağı: Menekşe yağı 15b/04

b.+ge 15b/03

[=2]

ber (Fa.) Yüksek, yüce.

b. köngüllüg bol-: Yüce
gönüllü olmak 122a/01

[=1]

ber-cā (Fa.) Uygun, münasip

b. keltür-: Yerine getirmek;
uygun olmak 40a/05, 74a/04, 116b/11

[=3]

ber-cāy → **ber-cā**.

b. tur-: Uygun olmak 115a/13

[=1]

ber-dā Fa. (<ber-dāden) Terk etmek,
bırakmak.

b. kııl-: Terk etmek 44b/04

[=1]

ber-hāne (Fa.) Huzurunda, nezdinde.

b. 46b/03

[=1]

ber-ḥaḳ (Fa.+Ar.) Haklı, doğru.

b.+dur mēn 10b/13

[=1]

ber-ḳarār: (Fa+Ar.) Mevcut, sabit.

b. bol-: 32a/01, 32b/04

ṣābit ve ber-ḳarār bolmaḳ:

Sabit ve mevcut olmak 114b/07

cārī ve ber-ḳarār: Mevcut,

berpa 19b/05

[=4]

ber-kemāl (Fa.+Ar.) Tamamen,
hakkıyla.

b. 118b/03

b. bol-: Tamama ermek, bitmek
17b/03, 48a/07

[=3]

ber-mü'essir (Fa.+Ar.) Müessir, etkili.

b. 122b/13

[=1]

ber-pā (Fa.) Ayakta, sabit, mevcut.

b. kı1-: Yaratmak 122b/10

b.+dur 69a/05, 69a/05

şābit b. turmağlık: Sabit,
mevcut kalmak 98a/10, 98a/10

şābit ve ber-pā turmağlık: Sabit
ve mevcut kalmak 98b/01

[=6]

ber-tarīka (Fa.) Ölçüsüyle, usulunce.

b. 42b/11

[=1]

bēr- 1. (Bir şeyi birine, bir yere)
iletmek, vermek 2. (Bir hâli birinde
yahut bir yerde) hasıl etmek, ortaya
çıkarmak 3. (Düşünce, haber, dilek vb.
bir şeyi) bildirmek 4. Meydana
getirmek, ortaya çıkarmak 5. İhsan
etmek, bağışlamak, yardım etmek 6.
(Emir, buyruk, ferman) vermek 7.
Biriyle evlendirmek 8. Hatırlamak,
hafızaya kaydetmek 9. Ödemek,
bedelini vermek 10. (Tertip, düzen)
vermek 11. Besleyip kollamak 12.
(Hareket) etmek.

b. 122a/01

b.-di 11b/11, 12b/01, 38b/02,
45b/07, 60b/09, 92a/13, 94b/05,
94b/08, 110a/11, 111b/11, 112a/01,
112a/08, 112b/04, 114b/05, 118a/05,
127a/12

b.-diler 111b/12

b.-dim 39a/02, 39a/08, 59b/12,
91a/12, 118a/08, 118b/08

b.-ding 39a/02

b.-dingiz 39a/04, 118a/08

b.-e mēn 114a/09

b.-ey 91a/08, 106b/09

b.-geli 6b/06

b.-gen 3a/12, 3b/03, 3b/07,
3b/08, 3b/10, 25a/02, 42b/07, 59b/11,
86a/09, 94b/10

b.-gende 91a/12

b.-gendür 94b/12

b.-genige 86a/10

b.-genini 94b/02

b.-gey 26b/06, 82b/09

b.-gey sin 76a/04, 85b/13,
106a/06, 110a/01

b.-gey siz 114a/11, 114b/03

b.-gil 5a/02, 6b/10, 11b/12,
12b/08, 21a/03, 25b/13, 38b/05,
45b/10, 45b/11, 77a/01, 91a/10,

92a/05, 111b/13, 114a/01, 120b/04,
127a/12

b.-güçidin 25b/13

b.-gümizdür 56a/04

b.-günçe 45b/07

b.-inğ 95a/11, 118b/11

b.-inğler 114a/12

b.-ip 39a/09, 59b/10, 94a/08,
110a/02, 110b/13, 111a/06

b.-ip iken sin 91b/03

b.-ip irdim 91b/02

b.-ip irdinğ 91b/01

b.-ip siz 95a/02

b.-ipdür 122a/13

b.-ipdürler 105a/02

b.-mesler 105b/10

b.-se 12b/08, 73a/06, 111b/13

b.-senğ 61a/09, 61a/11

b.-ür 59b/05, 64b/11, 64b/11

b.-ür mèn 11b/09, 75b/05,
92a/06

b.-ür siz 11b/08

b.-ürler 29b/09, 29b/10,
105b/11

a:nd b.-: Yemin etmek 90b/07

āzār b.-: Azap vermek 16b/04,
106b/07, 106b/10, 119b/13

bereket b.-: Bereket vermek
97b/02

boğuz b.-: Besleyip kollamak,
bakmak 121a/03

cevāb b.-: Cevap vermek
19a/01, 89b/07, 106b/10, 100a/08,
125a/12, 125b/06, 125b/08

cezā b.-: Karşılığını vermek
5b/13

dādını b.-: Hakkını vermek
6a/10, 86b/08, 104a/01, 119a/1

edeb b.-: Edep vermek 115a/11

emān b.-: Aman vermek
38b/06, 85a/10

emānet b.-: 61a/02, 61a/05,
61b/05, 61b/06

güvāhlık b.-: Şahitlik yapmak
22b/01, 91b/09, 92a/04, 95a/06

ḥabar b.-: Haber vermek 3a/06,
58b/07, 60a/13, 112a/12

ḥarāc b.-: Haraç vermek 81a/09

ḥareket b.-: Hareket etmek
11a/11

ḥāşıyyet b.-: Etki etmek 35b/06

ḥil'at b.-: Hilat vermek
116b/08

hıl'atler b.-: 110b/13, 114b/04

hıl'at ve in'ām b.-: Hilat
vermek ve bağış, ihsanda bulunmak
116a/05

huşûl b.-: Husul vermek
10a/13, 12a/12

inşāf b.-: İnsaf etmek 30a/02

irge b.-: Kocaya vermek
75b/01, 75b/09, 76b/13

isnād b.-: İsnat etmek 9a/10

karz b.-: Borç vermek 59b/11,
90b/11

kız b.-: 64b/10

koya b.-: 1. Yollamak,
göndermek 2. (Kendini) bırakmak
11a/09, 52b/04, 53b/05

kuvvet b.-: Kuvvet, güç
vermek 100a/07

körünüş b.-: Görüşmek (için
izin) vermek 17a/02

mīve b.-: Meyve vermek,
sonuç vermek 8a/10, 11a/01

nāme b.-: Name, ferman
vermek 110b/08, 118b/06, 118b/08,
118b/09, 120b/03

nān b.-: Ekmek vermek,
yardım etmek 57b/05

netince b.-: Netice vermek,
sonuçlanmak 15a/06, 36a/11

nişān b.-: Ferman vermek
118a/04

rızk b.-: Rızk vermek 3a/04,
3a/04, 3a/07, 3a/08, 3a/13

rū b.-: 18a/04

rūzāne b.-: Ekmek, rızk vermek
6b/02, 6b/06

şadağa b.-: Sadaka vermek
6b/11

sevgend b.-: Yemin etmek
56a/11

şikest b.-: (Düşmanı) bozmak,
yenmek 81b/05, 81b/04, 81b/06

tağayyür b.-: Değiştirmek, bir
hâlden başka bir hâle döndürmek
20b/05, 49b/04, 49b/05

tartıp b.-: Çekip vermek 87a/08

tertīb b.-: Düzenlemek, tertip
etmek 103a/12

tesellī b.-: Teselli vermek
128a/03

yād b.-: Hatırlamak 99a/11

yārī b.-: Yardım etmek 18a/03,
125a/05

zekāt b.-: Zekat vermek 6b/1

[=205]

berāber Fa. 1. Beraber, birlikte 2. Eşit,
aynı; denk.

b. 4b/02, 66a/09, 80b/10,
116a/05

b. bol-: 63b/04

b.+dür 117b/12

b.+ide 56b/07

b.+ideki 79a/13

râst ve b. bol-: Düzgün ve denk
63a/04

têng b. bol-: Denk, eşit olmak
5b/11

[=10]

berâberlik (Fa.+T.) Eşitlik.

b. kı1-: Eşit olmak 6a/08

[=1]

berde (Fa.) Köle, kul.

b. 117b/10

[=1]

berehne (Fa.) Çıplak, soyunuk.

b. 73b/09

[=1]

bereket (Ar.) 1. Tanrı ihsanı, nimet 2.
Mübareklik, kutluluk.

b. bër-: (Tanrı) ihsanına,
yardımına nail olmak 97b/02

hayr b. bol-: (Bir işin) hayırlı,
kutlu olması 122a/02

[=2]

berg (Fa.) Yaprak.

şâh b.: Dal, yaprak 10a/06,

115a/09

[=2]

bêrgülük Verilesi, verilecek.

b. 7a/03

[=1]

bêri Belli bir zamandan yana, beri.

nêççe kündin b.12a/10

olturgandın b. 125b/12

yıldın b. 90b/13, 91a/05,

91a/07

[=5]

bêrişmek Karşılıklı (bir şeyi) vermek,
takas etmek.

kuş b.: Kuş takas etmek 41a/13

[=1]

bêrme- 1. (Bir şeyi birine, bir yere)

iletmemek, vermemek 2. (Bir hâli

birinde yahut bir yerde) hasıl

etmemek, ortaya çıkarmamak 3.

(Düşünce, haber, dilek vb. bir şeyi)

bildirmemek 4. İhsan etmemek,

bağışlamamak, yardım etmemek 5.

(Emir, buyruk, ferman) vermemek.

b.-dim 39a/04

b.-gendeki 59b/10

b.-gey sin 97b/03
b.-gil 40b/08, 47b/02, 61b/05,
115a/10
b.-günçe 59b/12, 114a/01
b.-güsidür 86b/02
b.-se 6b/07
b.-sem 91a/11
b.-y 38b/09, 59b/11
b.-ydür 21b/13, 91b/01
āzār b.-: Azap, sıkıntı
vermemek 16b/04, 106b/07, 128b/13
cevāb b.-: Cevap vermek
29b/05, 92a/04, 125a/13
güvāhlık b.-: Şahitlik etmek
92a/07
izengü b.-: Üzengisine
bastırmamak 71a/04
kārız b.-: Borç vermek 59b/08,
59b/09
manşıb b.-: Mansıp, mevki
vermek 117b/02, 117b/11
nāme b.-: Ferman vermek
120b/03
nisbet b.-: Yormak, zannetmek
48b/12
tağayyür b.-: Değiştirmek, (bir
hâlden bir hâle) döndürmek 12b/12,
115a/04

yol b.-: Yol, geçit vermek
2a/09, 27b/07, 119a/06
zekāt b.-: Zekat vermek 6b/08
zelle b.-: (İçinde yemek olan)
mendil vermek 40b/04
[=37]
bêrmek 1. (Bir şeyi birine, bir yere)
iletmemek, vermek 2. (Düşünce,
haber, dilek vb. bir şeyi) bildirmek 3.
İhsan etmek, bağışlamak, yardım
etmek 3. (Bir duruma, şeye) maruz
bırakmak 4. Evlendirmek 5. Satmak.
b. 38b/08
b.+de 62a/04
b.+ni 66a/09
b.+niñg 75a/13
almağ ve b.-: Alışveriş 96b/08,
97b/01
āzār b.-: Azap, sıkıntı vermek
14b/13, 25b/09, 79b/06
cevāb b.-: Cevap vermek 13a/04
edeb b.-: Edep vermek, haddini
bildirmek 14b/11, 40b/08
güvāhlık b.-: Şahitlik etmek
91b/06
habar b.-: Haber vermek 35b/08
hediyye b.-: Hediye vermek
111a/05

ihrāc b.: Kusturmak 101b/01
karz b.: Borç vermek 121b/12
küyevge b.: Kocaya vermek
76a/09
nesiyye b.: Veresiye (mal)
vermek 96a/05
pend naşihat b.: Öğüt, nasihat
vermek 126b/05
şadağa b.: Sadaka vermek
74a/02
zekāt b.: Zekat vermek 6b/09
[=22]
bërmeklik Bağışlamak, ihsan etmek.
b.+dedür 58b/05
[=1]
bes (Fa.) Elbette, şüphesiz.
b. 1b/12, 6a/10, 7a/10, 7b/01,
7b/13, 10b/09, 14a/04, 14a/12, 14b/06,
17a/08, 17b/03, 18a/11, 20a/05,
21a/11, 24b/12, 30a/12, 31a/08,
31a/10, 35a/07, 36a/12, 39a/09,
41a/02, 42a/08, 42b/03, 43b/01,
43b/04, 46b/13, 47b/07, 48a/05,
48a/08, 48b/10, 50b/13, 51a/03,
51a/13, 52a/01, 52a/06, 55b/09,
58a/01, 59a/01, 61a/06, 64b/11,
68a/13, 73b/02, 76a/13, 77a/10,
81b/08, 85b/09, 87b/11, 87b/13,
88a/05, 92a/13, 92b/08, 93a/05,
109a/12, 109b/05, 113b/07, 114b/09,

115a/12, 119a/02, 122b/11, 123b/04,
124b/04, 126b/11, 127b/01, 127b/05,
127b/13, 128a/05

[=67]

besen (Ar.) Bir at hastalığı.

b. 71b/02

[=1]

bêş Beş rakamı.

b. 4a/03, 6a/11, 6a/12, 9b/02,
9b/03, 9b/03, 9b/05, 12b/01, 35b/04,
37a/07, 37a/07, 46b/02, 56a/09,
56a/11, 56b/02, 107b/07, 107b/10,
127a/04, 127a/10, 127a/11

b. ĥwāhiş: Beş duyu organı

108a/11

b.+din 4a/01

b.+dür 4a/01

[=23]

bêş ming Beş bin sayısı.

b. 11b/09

[=1]

beşere (Ar.) Ten, deri.

b.+ning 65a/10, 98b/11, 98b/12

b.+si 65a/06

şüret ve b.: (Dış) görünüş ve
ten (rengi) 123a/05

[=5]

bêşinçi Beşinci.

b. 7a/08, 14b/12, 35b/09,
49b/06, 99a/02, 99b/03, 107b/10,
123a/01

[=8]

bevāsîr (Ar.) Basur.

b. ağrıkı: Basur hastalığı
65a/11

[=1]

bey* (Ar.) (Malı, mülkü) satmak.

b. kıılma-: Satmamak 94a/09

[=1]

beyābān (Fa.) Çöl, sahra.

deşt b.+lar: Çöller, sahralar
6a/01

hemme-i b.+lar: Bütün çöller
68b/12

kūh b. ve deryālar: Dağ, çöl ve
denizler 93b/01

[=3]

beyān (Ar.) Açıklama, anlatma,
söyleme.

b. kııl-: Beyan etmek,
söylemek, anlatmak, açıklamak
19a/09, 19a/13, 33a/06, 46b/07,
46b/09, 49a/08, 54b/01, 62a/13,
64a/13, 65a/02, 69b/07, 71b/03,
86b/09, 87a/03, 87a/05, 87b/03,

89b/06, 90b/11, 92b/11, 99a/09,
99a/09, 100b/02, 102b/07, 103a/01,
103a/02, 103a/03, 106a/06, 108a/08,
109a/13, 112b/08, 115b/02, 126b/13

b. kıılma: Beyan etmek,
söylemek 48b/06

b.+ı 1b/05, 2b/04, 3b/07, 5a/07

b.+ıda 1a/01, 1a/02, 1a/03,
1a/03, 1a/04, 1a/04, 1a/05, 1a/05,
1a/06, 1a/06, 1a/07, 1a/08, 1a/08,
1a/09, 1a/10, 1a/10, 1a/11, 1a/12,
1a/12, 1a/13, 1b/01, 1b/02, 1b/02,
1b/03, 1b/03, 1b/04, 1b/04, 2b/12,
7a/08, 8b/10, 18a/13, 25b/01, 28a/07,
32b/12, 34a/10, 37a/04, 41a/05,
43a/02, 47b/05, 48b/02, 49a/11,
52a/09, 53b/10, 54b/02, 57a/04,
60a/08, 62a/05, 67a/05, 69a/01,
71b/11, 73a/07, 77a/07, 79b/10,
84b/01, 87a/04, 93a/09, 98a/06,
101b/11, 103a/04, 104b/01, 106a/09,
108a/09, 109b/01, 113b/11, 115b/05,
116b/13, 120b/12, 122a/08

[=105]

beyt (Ar.) Beyit, iki mısralık nazım
parçası.

b. 31b/03, 34b/12, 45a/05,
46b/09, 54b/07, 54b/09, 80a/05,
94a/07, 94a/07, 103b/10

b.+leridin 105a/13

b.+ni 105a/08

b.+ning 103b/08	[=1]
[=13]	bī-çāre (Fa.) Çaresiz, aciz.
bezm (Fa.) İçkili eğlence meclisi.	b. bol-: Biçare olmak 121b/13
b.-i şarāb: Şarap meclisi 35a/12	b. ve gürisne ve teşnelik:
[=1]	Biçarelik, açlık ve susuzluk 6a/07
bıkm Bel.	b.+dür 76a/02
b.+ı 69b/03	b.+irmes 52a/01
[=1]	b.+lerğa 125a/05
bī-‘aql (Fa.+Ar.) Akılsız, ahmak.	[=5]
b. 78a/10	bī-çārelik (Fa.+T.) Çaresizlik, acizlik.
b.+lar 34b/03	b. 25a/10
[=2]	‘āciz ve b.: Acizlik ve
bī-‘ayb (Fa.+Ar.) Suçsuz, kabahatsiz.	çaresizlik 2a/11
b.+idi 3a/05	[=2]
[=1]	bī-dād (Fa.) Adaletsiz, zalim.
bī-bāk (Fa.) Korkusuz, tedbirsiz.	b.+nınğ 119a/08
b. 97b/05	pādšāh-ı b.: Adaletsiz padişah
[=1]	119a/09
bī-bāklık (Fa.+T.) Korkusuzluk, cesaret.	[=2]
şūhluk ve b.: Şuhluk ve	bī-dādlık (Fa.) Adaletsizlik, zulüm.
korkusuzluk 28a/10	b.+ğa 119a/06
[=1]	b.+nı 117a/04
bī-behre (Fa.) Nasipsiz, hissesiz.	zulm b.: Zulüm, adaletsizlik
b. kal-: Nasipsiz kalmak 59a/07	56b/08
	[=3]
	bī-dānişlık (Fa.+T.) Cahillik.

b.+dın 5a/11
[=1]
bī-da'vā (Fa.+Ar.) Külfetsiz,
kanıtlamaya uğraşmadan, kolay.
b. bol-: Külfetsiz, kolay olmak
123b/10
[=1]
bī-delīl (Fa.+Ar.) Delilsiz, kanıtsız.
b. 42b/09
da'vā-yı b.: Delilsiz, ispatsız
iddia 90a/09
da'vā-yı b. kıl-: Delilsiz iddia
ortaya atmak 90a/09
[=3]
bī-dil (Fa.) Gönülsüz, isteksiz.
b. ve könülsüz bolma-: İsteksiz
ve gönülsüz olmamak 115b/10
[=1]
bī-dimāğ (Fa.+Ar.) Çılgın, şuursuz.
b. bolma-: Çıldırılmamak
114a/02
[=1]
bī-dīn (Fa.+Ar.) Dinsiz, imansız.
b.+ninğ 4b/03
[=1]
bī-ecel (Fa.+Ar.) Eceli gelmeden,
ecelsiz.

b. 107a/11
[=1]
bī-edeb (Fa.+Ar.) Edepsiz.
b. ve bī-pāk ve bī-edeb:
Hayasız, pis ve edepsiz 64a/09
[=1]
bī-edeblik (Fa.+Ar.+T.) Edepsizlik.
b. 111b/02
b. kıl: Edepsizlik etmek 74a/10
b. kılma-: Edepsizlik etmemek
23b/12
b. ve bī-fermānlık: Edepsizlik
ve ferman dinlemezlik 107b/12
b.+dür 49a/08
[=5]
bī-fāyide (Fa.+Ar.) Faydasız, yararsız.
b. 9b/12
[=1]
bī-fermān (Fa.) Ferman, söz
dinlemeyen.
kaçku ve b.: Firari ve söz
dinlemez 64b/04
[=1]
bī-fermānlık (Fa.+T.) Söz dinlemezlik,
itaatsizlik.
b. kıla'l-: İtaatsizlik edebilmek
119a/13

b. kılma-: İtaatsizlik etmemek
66b/13

b.+ğa 118b/04

bī-edeblık ve b.: Edepsizlik ve
söz dinlemezlık 107b/12

[=4]

bī-ğam (Fa.+Ar.) Gamsız, kaygısız.

b. 86b/11

[=1]

bī-günāh (Fa.+Ar.) Suçsuz, günahsız.

b. 16b/03, 26b/09, 84a/03,
84b/06

b. bol-: Suçsuz olmak 128b/06

[=5]

bī-ğabar (Fa.+Ar.) Habersiz, bilgisiz.

b. bolma-: Habersiz olmamak
79b/13

b.+dur 31b/11

[=2]

bī-ğacetlık (Fa.+Ar.+T.) Kimseye
muhtaç olmama hâli.

b.+ning 58a/10

[=1]

bī-ğad (Fa.+Ar.) Son derece, oldukça.

b. 72a/09

[=1]

bī-ğayā (Fa.+Ar.) Hayasız, utanmaz.

b. ve bī-pāk ve bī-edeb:
Hayasız, pis ve edepsiz 64a/09

[=1]

bī-ğired (Fa.) Akılsız, ahmak.

b. 23a/03

b. bol-: Akılsız olmak 8b/07,
13b/01, 23a/04

b. ve kem-‘aql: Ahmak ve akılı
az 27b/04

[=5]

bī-ğiredlık (Fa.+T.) Akılsızlık,
ahmaklık.

b.+dür 23a/02

bī-hüner ve b.: Kabiliyetsiz ve
akılsız 13a/13

[=2]

bī-ğikmet (Fa.+Ar.) Hikmetsiz,
sebepsiz.

b. 51b/01

[=1]

bī-himmet (Fa.+Ar.) Himmetsiz,
nankör.

b. 119b/10

[=1]

bī-ğödlük (Fa.+Ar.) (Sarhoşluktan)
kendinden geçme hâli.

b. 35b/06
[=1]
bī-hūṣ (Fa.) Aklı başında olmayan,
baygın.
b.+(bol) Aklı başında
olmamak, baygın olmak 100a/09,
100a/10
[=2]
bī-hüner (Fa.) Hünersiz, kabiliyetsiz,
yeteneksiz.
b. 25b/10, 25b/11
b. bol-: Hünersiz, kabiliyetsiz
olmak 8b/09, 8b/13
b. ve bī-hüredlik:
Kabiliyetsizlik ve akılsızlık 13a/13
[=5]
bī-hürmetlik (Fa.+Ar.) Hürmetsizlik,
saygısızlık.
b. 29b/05
b. kıl-: Hürmetsizlik etmek
29a/13
[=2]
bī-ihtiyār (Fa.+Ar.) Elinde olmadan,
gayri ihtiyari.
b. 32a/04
[=1]
bī-ihtiyārlik (Fa.+Ar.+T.) İradenin
elden gitmesi, baygınlık.

b.+ğa 35b/09
bī-şu'ûrluk ve b.: Şuursuzluk
ve iradeyi kaybetme 35b/07
[=2]
bī-'ilm (Fa.+Ar.) Bilgisiz, ilimsiz.
b. 21b/05, 78a/04
[=2]
bī-iṣṭihā (Fa.+Ar.) İştahsız, isteksiz.
b. 47b/13
[=1]
bī-i'tibār (Fa.+Ar.) İtibarsız, değersiz.
bī-kadr ve b. kıl-: Değersiz ve
itibarsız (hâle) getirmek 42b/01
[=1]
bī-i'tibārlik (Fa.+Ar.+T.) Değersizlik,
ucuzluk.
kesād ve b.: Kesat ve ucuzluk
67a/08
[=1]
bī-i'tikād (Fa.+Ar.) İnanmadan,
inançsız.
b. 24a/05
[=1]
bī-kadr (Fa.+Ar.) Değersiz, kıymetsiz.
b. ve bī-i'tibār kıl-: Değersiz ve
itibarsız (hâle) getirmek 42a/13

[=1]
bī-lāzım (Fa.+Ar.) Gereksiz,
lüzumsuz.
b. 36b/09
b.+nı 23a/08
[=2]
bī-maḵḍūr (Fa.+Ar.) Güçsüz, zayıf.
b. bol-: Güçsüz düşmek 33a/11
[=1]
bī-ma'nā (Fa.+Ar.) Anlam, mana.
b. 39b/07, 123b/06
da'vā-yı b. kıılma-: Anlamsız
(bir) iddiada bulunmak 123b/08
[=3]
bī-manend (Fa.) Benzersiz, emsalsiz.
b.+din 2b/09
[=1]
bī-menfa'at (Fa.+Ar.) Faydasız,
yararsız, boş.
bīhūde b.: Boş, faydasız
26a/06, 26a/06
uzak b.: Uzun, faydasız 89a/04
[=3]
bī-meṣakkat (Fa.+Ar.) Meşakkatsiz,
sıkıntısız.

bī-renc ve b.: Zahmetsiz ve
sıkıntısız 26a/04
[=1]
bī-meşveret (Fa.+Ar.) Yardımı
olmadan, danışmadan.
b. 111a/07
[=1]
bī-meze (Fa.) Tatsız, lezzetsiz.
b. 38a/08
[=1]
bī-mürüvvetlik (Fa.+Ar.) İnsafsızlık,
mürüvvetsizlik.
b.+ni 94a/11
[=1]
bī-namāz (Fa.) Namazsız, imansız.
b. 97b/06
[=1]
bī-naşīb (Fa.+Ar.) Nasipsiz, mahrum.
b.+dürler 9b/07
[=1]
bī-naẓīr (Fa.+Ar.) Emsalsiz, benzersiz,
büyük.
ü:stād-ı b. bol-: Emsalsiz,
büyük üstat 105a/10
[=1]

bī-nevā (Fa.) Meyvesiz, verimsiz,
faydasız.

‘āmil-i b.: Faydasız yönetici
115a/08

[=1]

bī-nihāyet (Fa.+Ar.) Tamamen, son
derece.

b. 69b/12

[=1]

bī-orun (Fa.+T.) Yersiz, uygunsuz.

nā-be-cā ve b.: Uygunsuz ve
yersiz 9b/11

[=1]

bī-‘özü (Fa.+Ar.) Özürsüz, kusursuz
şekilde.

b. 65b/10

[=1]

bī-pāk (Fa.) Kirli, suçlu, kabahatli.

b. 92b/13

bī-ḥayā ve b. ve bī-edeb:
Hayasız, pis ve edepsiz 64a/09

[=2]

bī-rahīm (Fa.+Ar.) Merhametsiz,
acımasız.

b. bol-: Merhametsiz olmak
117a/13

[=1]

bī-rahīm (Fa.+Ar.) Merhametsiz(lik),
acımasız(lık).

b. 85a/13

b.+large 117a/12

[=2]

bī-renc (Fa.) Zahmetsiz, sıkıntısız.

b.+(bī-renc+ve+bī-meşakḳat)
26a/04

[=1]

bī-šan‘at (Fa.+Ar.) Sanatsız, süssüz.

bī-tertib b.: Tertipsiz, sanatsız
103a/08

[=1]

bī-ser-encām (Fa.) Düzensiz, tertipsiz.

ḥām ve bī-ser-encām bol-: Çiğ
ve düzensiz olmak 3a/02

[=1]

bī-ser-encāmlik (Fa.+T.) Düzensizlik.

b. 115b/01

[=1]

bī-šek (Fa.+Ar.) Şüphesiz, şeksiz.

b. 24a/05, 29b/01

b. ü bī-şübhe: Şeksiz ve
şüphesiz 2b/10

bī-šek ve bī-şübhe: Şeksiz ve
şüphesiz 31a/08

[=4]
bī-şerm (Fa.) Edepsizlik, utanmazlık.
b.+ninğ 15a/07
[=1]
bī-şermlik (Fa.+T.) Edepsizlik,
utanmazlık hâli.
b. kılmak: Edepsizlik etmek
15a/03
b.+dür 15a/09
[=2]
bī-şu'ûrluk (Fa.+Ar.) Şuursuzluk,
kendinden geçme.
b. ve bī-ihtiyârlık: Şuursuzluk
ve iradeyi kaybetme, kendinden geçme
35b/07
[=1]
bī-şübhe (Fa.+Ar.) Şüphesiz, şeksiz.
bī-şek ü bī-şübhe: Şeksiz ve
şüphesiz 2b/11
bī-şek ve bī-şübhe: Şeksiz ve
şüphesiz 31a/08
[=2]
bī-tā'at (Fa.+Ar.) İbadetsiz, ibadet
etmeyen
b. bol-: İbadetsiz, ibadet
etmeyen olmak 4a/11
bende-i bī-tā'at bolma-: İbadet
etmeyen kul olmamak 4a/11

[=2]
bī-tākātlik (Fa.+Ar.) Güçsüzlük,
kuvvetsizlik.
b.+din 66b/13
[=1]
bī-tedbīr (Fa.+Ar.) Tedbirsiz,
hazırlıksız.
b. 57b/01
[=1]
bī-tertib (Fa.+Ar.) Tertipsiz, düzensiz.
b. bī-şan'at: Tertipsiz, sanatsız
103a/07
b. bolma-: Düzensiz olmamak
32b/08, 32b/09
b. kılmak-: Düzensizlik
etmemek 32b/08
[=4]
bī-vakt (Fa.+Ar.) Yersiz, vakitsiz.
b. 21b/04
b. kılmak-: (Vakti) vakitsizliğe
çevirmek 32b/13
[=2]
bī-vāsıf (Fa.+Ar.) Koşulsuz, aracısız.
b. 86a/04, 98a/13
[=2]
bī-zarūr (Fa.+Ar.) Gereksizce, icap
etmeksizin.

b. 123b/04	[=13]
[=1]	bihraḳ (Fa.+T.) Daha iyi, yeğ.
bīdār (Fa.) 1. Uyanık, uyumayan 2. Tedbirli, dikkatli.	b.+dur 34b/06, 57b/04
b. bol-: 1. Uyanık olmak, uyuyor olmamak 2. Tedbirli, dikkatli olmak 36b/07, 50a/04, 50a/10, 115b/06	[=2]
b. ḳıl-: (Uykudan) uyandırmak 66b/05	bīhūde (Fa.) Boş, gereksiz, faydasız.
[=5]	b. 24a/10, 24a/10, 39a/13, 39a/13, 42b/08, 52b/08, 57a/02, 108b/13
bīdārlik (Fa.+T.) Uyanıklık, uykuda olmama durumu.	b. bī-menfa'at: Boş, faydasız 26a/06
b. 51b/08	b. ve bī-menfa'at: Boş ve faydasız 26a/05
[=1]	[=10]
big Bey, yüksek rütbeli memur.	bīhūde-ḥwāhiṣ (Fa.) Boş şeyler isteyen.
b.+ilerniḡ 110a/13	b. 64b/04
[=1]	[=1]
bīgāne (Fa.) 1. Yabancı, aşına olmayan 2. Kayıtsız, ilgisiz.	bil- 1. Bir şey hakkında bilgisi, malumatı olmak 2. Tanımak 3. Anlamak, gerçeğini idrak etmek 4. Addetmek, saymak.
b. 37a/05, 41a/03, 47a/10, 72b/11, 72b/11, 81b/11, 95b/05	b. 13a/01, 14a/01, 79b/09, 115b/07, 121b/12, 122a/08
b.+din 75b/02, 75b/03	b.-di 38b/07, 56a/04, 90b/10, 112a/05, 112a/10, 113b/04, 114a/13
b.+ler 47a/09	b.-dim 16b/11, 17b/02, 17b/03, 74a/03
b.+lerdin 13a/10	b.-dinḡ 34a/08, 70a/05, 71a/11, 100b/08
b.+ni 75b/03	
b.+niḡ 56a/03	

b.-diñg êrse 9b/08	108b/08, 109b/12, 125a/02, 125a/03,
b.-e sin 17a/05	125a/07
b.-edurğan 18a/05, 95b/13	b.-gey irdim 86b/10
b.-edurğanlar 99b/07	b.-gey sèn 86b/09, 113b/12
b.-edür mèn 17a/12, 19b/07,	b.-gey sin 25a/01, 56b/04,
34b/04, 36a/12, 114b/01	61a/07, 65a/04, 79b/08, 86a/06,
b.-geli 70a/06, 74a/06, 116a/13	87a/07, 90a/04, 90a/08, 90a/13,
b.-geli bolmasa 62a/10	97b/10, 98a/07, 99a/08, 102a/01,
	102b/10, 103a/06, 105a/10, 124b/04
b.-geli bolur 20b/01, 62a/11	b.-geyler 40b/10, 61b/11,
b.-gen 21b/07, 72b/06, 87a/02,	67a/02
98a/01, 106a/04, 116b/04, 126b/02	b.-gil 1b/05, 2b/10, 2b/12,
b.-gençe 16b/11	3b/07, 3b/13, 4a/10, 4b/02, 4b/03,
b.-geniçe 108b/04	4b/13, 5a/07, 5b/02, 6a/13, 6b/03,
b.-genimçe 86b/13	7a/08, 8b/11, 9a/13, 10b/03, 13a/03,
b.-genimdür 43a/01	13a/05, 13b/12, 15a/10, 17b/10,
b.-genimge 21b/12	18a/11, 18b/07, 19b/10, 22a/02,
b.-genimni 73b/03	22a/06, 23a/01, 26a/07, 26a/13,
b.-geninğge 89b/06	26b/11, 30a/08, 32a/08, 32b/12,
b.-geninğni 90a/04	34a/10, 34b/09, 35a/08, 37a/04,
b.-genini 108b/02	37b/02, 40a/03, 41a/05, 42a/07,
b.-genni 81b/12	42b/07, 42b/09, 43a/03, 45a/07,
b.-gey 3a/13, 3b/02, 3b/05,	47a/07, 49a/05, 50a/12, 50b/03,
20a/13, 25a/12, 47a/03, 73a/12,	52a/10, 56a/12, 57a/12, 57b/07,
75b/07, 77a/02, 93a/05, 99b/06,	57b/09, 57b/09, 58a/13, 58b/06,
104a/07, 105a/04, 108a/12, 108a/13,	59b/12, 60a/05, 61a/06, 61b/13,
108b/01, 108b/05, 108b/06, 108b/07,	62a/13, 64a/12, 64a/13, 67b/04,
	68a/11, 68b/11, 70a/06, 72b/08,
	74a/08, 74b/07, 77a/08, 78b/02,
	78b/05, 79a/04, 80a/05, 80a/08,
	83a/03, 86b/04, 86b/07, 87a/05,
	87a/10, 87b/06, 88b/05, 89a/08,

93a/09, 98a/03, 98a/07, 100b/05,
102b/08, 103a/04, 104a/06, 107b/02,
109a/12, 113b/06, 114b/08, 115b/05,
119a/02, 120b/12, 120b/13, 122a/09,
124b/04, 126b/13

b.-güçi 17a/07, 90a/11, 90a/12

b.-gümdür 17a/06

b.-ip 21b/08, 23a/01, 26b/10,
67a/07, 67b/09, 74a/03

b.-ip turadurlar 24a/02

b.-ip turup 31b/13

b.-ipdür 62a/07, 112b/05

b.-mes 24b/07, 30b/06, 31b/05,
81b/12

b.-mes mên 16a/04, 109a/10

b.-mes sin 43b/13

b.-mesler 24b/09

b.-se 20b/03, 93a/01, 97b/07,
105a/11

b.-seler 47b/04

b.-sem 86b/12

b.-sem irdi 5b/13

b.-senğ 16b/10, 17a/10, 23a/08,
34b/10, 39a/12, 42b/04, 79a/08,
82a/12, 86a/02, 108b/13, 127b/12

b.-ür 17a/07, 25b/09

b.-ür(1) 25a/06

b.-ür irdi 116b/01

b.-ür mên 46b/08, 47a/02,
75a/06, 87a/07, 111b/08

b.-ür mü sên 56/08

b.-ür sên 4b/07

b.-ürler 29a/11, 40b/11, 62a/12,
70a/07

ğanîmet b.-: Ganimet bilmek,
saymak 82a/09, 82b/01

ķadrini b.-: Kadrini, değerini
bilmek 8a/05, 27b/03

ķanını ķelāl bil-: Kanını helal
saymak 55b/02

vācib b.-: Vacip bilmek 83a/03,
84b/10

[=268]

bildürme- Göstermemek, bildirmemek.

b. 27a/10

[=1]

bildürmek Bildirmek, anlatmak.

b. 123b/10

[=1]

bile 1. Birlikte, beraber; vasıtasıyla,
aracılığıyla 2. Ve, ile.

b. 9a/05, 14b/01, 28b/07,
45a/08, 94b/02

b.+dür 59a/01, 68b/12, 93a/12

a.nd-ḥōrluḡ b. 61b/10	nēmerse b. 96a/13
bīdārlik b. 51b/08	neḡḡāre ḡalḡan b. 66b/06
bir kişiniḡ vāsıtası b. 58a/12	oḡurluḡ b. 120a/12
bular b. 96a/09	olar b. 68a/05
burguy tartḡan b. 66b/06	öz eceli b. 82a/11
cebr b. 2b/13	özünḡ b. 88a/13
cefā b. 49b/11, 49b/12	özünḡdin kem b. 15b/01
cürm b. 84b/05	pādşāhlar b. 120a/09
ḡüfti b. 54b/08	puldın bölek nēme b. 43b/01
dāniş b. 17b/01	raḡbet b. 52b/08
dünyā b. 95a/10	renc b. 59a/13
dünyā-dārlik b. 106b/13	söz b. 58a/11
firāset b. 62b/01, 62b/02	su b. 11a/08
ḡünāh b. 84a/12	süluket b. 117a/03
ḡarāret b. 122b/13	şerḡ b. 99a/10
ḡatun b. 66b/02	ṡarīḡa b. 122a/03
hēḡ kişiler b. 42b/02	tāze-rūluḡ b. 95b/07
i:mīn ve rāst-ḡūyluḡ b. 62a/02	tecride firāset b. 62a/10
işāf b. 66b/13	tedbīr b. 57a/13
kerāhiyyet b. 73b/07	tola kişi b. 54a/09
kişi b. 42b/03, 83b/07, 95a/01, 95b/13	vāsıṡ b. 98a/13
maḡalle ḡalkı b. 68a/03	yaḡşı b. 15b/03
maḡāmḡa müteşaddī ḡalk b. 34a/07	yalḡanḡılar b. 83b/06
	zulm b. 2b/13
	[=60]

bile'1- (bil-e al-) Bilebilmek,
anlayabilmek.

b.-mes 62a/12

[=1]

bilen İle, birlikte, beraber;
vasıtasıyla, aracılığıyla.

furşat b. 116a/09

gūdekler b. 121b/06

halkıñg b. 114a/09

ittifākı b. 127b/01

katıglık b. 59a/04

kavm b. 126b/07

mēniñg b. 38b/12

Muķle b. 38b/13

tedbīr b. 57b/01

uşbu ʔarīķa b. 50a/11

[=10]

bilgūlūk Bilinecek, bilinir.

b. 19b/10, 19b/12, 19b/13,
20a/02, 20a/05

b. imes 19b/11, 19b/12, 20a/06

[=8]

bilin- Belli olmak, görünmek.

b.-ip(bilnip) turgay 63b/09

[=1]

bilış Akıl, idrāk.

b.+inġga 17b/05

[=1]

bilme- 1. Bir şey hakkında bilgisi,
malumatı olmamak 2. Anlamamak,
gerçeğini idrāk etmemek 3.
Tanımamak 4. Addetmemek,
saymamak.

b.-di 46a/12, 111b/12, 112a/08,
118b/03

b.-gen 17b/03, 26b/04

b.-genim 17b/02

b.-genimge 21b/12

b.-geniñge 89b/07

b.-genler 16b/11

b.-gey 26b/05, 48b/12

b.-gey sin 72b/07

b.-geyler 66b/11, 103a/06

b.-gil 12b/13, 13b/07, 15a/09,
15a/10, 22a/08, 56a/12, 78a/05,
80a/07, 84b/02, 88b/07

b.-güçi 78b/05

b.-günçe 108b/05

b.-se 8a/04, 83a/04, 87b/01

b.-sek 7a/05

b.-senġ 7a/05, 13b/05, 21a/13,
21b/13, 34b/10

b.-y 14a/03, 21b/08, 62a/08,
88a/04

b.-yduḡan 17a/13, 21b/07

b.-ydür mèn 21b/11

b.-ydür sin 21b/12

ḡelāl b.-: Helal saymamak
55a/13

ḡadrini b.-: Kadrini, değerini
bilmemek 3a/04, 10a/13

[=47]

bilmek 1. Bir şey hakkında bilgisi,
malumatı olmak 2. Tanımak 3.
Addetmek, saymak.

b. 1a/12, 9b/06, 9b/06, 62a/06,
62b/02, 72b/08, 82b/13, 87b/06,
98a/06, 123b/09

b.+dür 20a/11, 97b/10

b.+ge 22a/07, 87b/04

b.+inę 99b/05

b. kerek 15a/07, 21a/11,
40a/06, 63a/01, 70a/05

b. kerekdür 33a/06

b.+ni 3a/07, 99a/12, 99b/12

b.+ninę 1a/06, 1a/11

şerāfet b.-: Şeref saymak 6b/13

[=27]

bilmeklik Bir şey hakkında bilgisi,
malumatı olma durumu.

b. 87a/13

[=1]

bilmeslik Bilmezlik, cehalet.

b. 3a/05

[=1]

binā Ar. Bina, yapı; inşaat.

b. ḡıl-: Bina, inşa etmek 48b/07

b. ḡılma-: Bina, inşa etmemek
48b/07

b. ḡılmaḡ: Bina, inşa etmek

9a/09

b.+sını 82b/05

[=4]

bir 1. Bir; tek, yegâne 2. Aynı,
ortak 3. Birleşik, bütün 4. Bir kez, bir
defa.

b. 2a/02, 2a/02, 2b/06, 2b/07,
5b/05, 5b/09, 6b/05, 6b/05, 6b/09,
7b/04, 10a/10, 10b/06, 10b/08, 11a/01,
11a/02, 11a/06, 11a/10, 11b/06,
11b/10, 12a/02, 12a/07, 12a/07,
12a/11, 12a/12, 12b/12, 13b/09,
13b/09, 14a/01, 14a/08, 15b/03,
15b/09, 15b/11, 16a/03, 16a/07,
16a/08, 16b/07, 17a/01, 17b/04,
17b/11, 17b/11, 17b/12, 18a/01,
18b/13, 19a/01, 19a/05, 19a/05,

19a/07, 20a/03, 20a/09, 20b/12,
21a/02, 21a/04, 21a/05, 21a/06,
21a/06, 21b/09, 22a/04, 22a/09,
22b/10, 23a/10, 23b/01, 24b/04,
25b/05, 25b/06, 28b/02, 28b/08,
28b/09, 28b/10, 28b/12, 28b/13,
28b/13, 29a/01, 29a/01, 29a/10,
29b/06, 29b/07, 29b/08, 30b/11,
31b/06, 31b/07, 31b/08, 31b/09,
31b/13, 32a/01, 32a/03, 32a/04,
32b/06, 33a/01, 33a/01, 33a/03,
33a/03, 33a/09, 33b/05, 33b/05,
33b/06, 34a/08, 35a/05, 35b/02,
36b/08, 36b/12, 37a/07, 37a/08,
37a/13, 37b/12, 38b/01, 38b/02,
38b/06, 38b/10, 38b/12, 39a/05,
39a/07, 39b/02, 39b/08, 39b/09,
39b/10, 40a/12, 40b/07, 40b/12,
41b/12, 41b/13, 42b/12, 42b/13,
43b/05, 44a/05, 44a/10, 44b/03,
44b/05, 44b/11, 45b/01, 45b/02,
45b/06, 45b/10, 46a/10, 46b/02,
46b/13, 47a/05, 47a/05, 47b/06,
47b/10, 48b/08, 48b/09, 48b/11,
49a/03, 49a/12, 49b/06, 50a/02,
50a/03, 50a/04, 50b/06, 50b/11,
51b/05, 51b/09, 52a/02, 52a/09,
52a/13, 53b/01, 53b/03, 53b/13,
53b/13, 54a/01, 54a/05, 54a/06,
54a/10, 54b/10, 55a/06, 56a/07,
56b/08, 56b/10, 57b/07, 58a/07,
58a/07, 58a/07, 58a/08, 58a/08,
58a/08, 58a/11, 58b/04, 58b/10,
60b/02, 60b/03, 60b/06, 60b/06,

60b/08, 61a/07, 62a/04, 62a/08,
62a/09, 62a/10, 64b/01, 65a/05,
65a/05, 65a/07, 65a/09, 65b/03,
66a/04, 66a/05, 66b/05, 66b/09,
67a/09, 67a/10, 67b/04, 69a/04,
69b/08, 70a/01, 70a/05, 70a/06,
70b/02, 70b/04, 70b/09, 71a/06,
71a/12, 72a/08, 72a/10, 73a/01,
73a/13, 73b/05, 73b/06, 73b/11,
73b/13, 73b/13, 74a/06, 74b/13,
75a/02, 75a/09, 75a/13, 75b/03,
75b/05, 76a/01, 76a/03, 76a/13,
76b/03, 78a/11, 78b/12, 79b/05,
80a/09, 80a/10, 80a/12, 80b/03,
80b/06, 80b/12, 81a/01, 81a/04,
81a/07, 81b/01, 81b/05, 81b/06,
82a/03, 82a/05, 82a/10, 82a/13,
83a/13, 83a/13, 84a/05, 84a/06,
84a/07, 84a/07, 84b/04, 84b/05,
84b/08, 85a/02, 85a/06, 85a/07,
85a/10, 85a/11, 85b/06, 88b/12,
88b/12, 89b/09, 90a/06, 90a/07,
90a/13, 90b/03, 90b/13, 91a/03,
91a/03, 91a/03, 91a/09, 91a/11,
91b/02, 92a/01, 93b/01, 93b/06,
94b/01, 94b/01, 94b/03, 94b/03,
94b/05, 94b/07, 95a/04, 95a/10,
95b/11, 96a/11, 96b/01, 96b/02,
96b/08, 97a/01, 97a/02, 97a/06,
97a/06, 97a/12, 97b/11, 98a/11,
98a/12, 98b/03, 98b/13, 98b/13,
99a/01, 99a/04, 100a/13, 101b/07,
102b/08, 103a/02, 103a/12, 103a/13,
103b/01, 103b/06, 103b/08, 103b/09,

103b/09, 104a/10, 104b/05, 105a/06,
 105b/08, 106a/05, 106b/08, 107b/05,
 108a/12, 108b/01, 108b/09, 109a/06,
 109a/08, 109a/09, 109a/10, 109a/11,
 109b/05, 110a/11, 111a/01, 111a/11,
 111b/11, 111b/11, 111b/11, 111b/11,
 112a/04, 112a/04, 112a/07, 112a/08,
 113a/02, 113a/07, 113b/08, 114a/01,
 114a/09, 114a/11, 114b/11, 115a/06,
 115b/13, 116a/01, 116a/01, 116a/01,
 116a/02, 116a/04, 116b/04, 116b/05,
 116b/06, 116b/08, 116b/08, 117b/02,
 117b/06, 117b/06, 117b/07, 117b/07,
 117b/08, 117b/10, 117b/13, 118a/01,
 118a/03, 118a/07, 118b/01, 118b/05,
 118b/06, 118b/08, 118b/11, 119a/11,
 119a/11, 119b/05, 119b/13, 120a/04,
 120a/07, 120a/07, 120a/10, 121a/03,
 121a/04, 121b/13, 122a/04, 122a/12,
 123b/11, 125a/08, 125a/08, 125a/09,
 125b/03, 125b/03, 125b/03, 125b/04,
 125b/04, 125b/08, 125b/11, 126b/01,
 126b/12, 127a/06, 128a/11

b. bol-: Birleşmek 97a/11

b. ve yegâne: Bir ve tek 2b/01

b.+de 2a/02, 18a/01, 39b/05,
 47b/10

b.+din 53a/13

b.+dür 51b/11, 69a/02

b.+er 36b/09

b.+ge 56b/09, 127b/04

b.+i 4a/02, 15b/10, 19a/11,
 19b/10, 19b/11), 20a/12, 20a/12,
 35a/10, 39b/05, 47b/10, 51b/11,
 51b/12, 51b/13, 51b/13, 52b/12,
 52b/12, 54a/05, 69b/02, 69b/02,
 73a/08, 78b/04, 78b/05, 78b/06,
 78b/07, 80a/06, 80a/07, 81b/04,
 86b/05, 93b/06, 99a/04, 99a/05,
 114a/08, 119b/06, 119b/08, 122b/01,
 122b/08, 126a/08, 126b/12, 127a/02

b.+ide 103b/13

b.+idin 47b/10

b.+idür 81b/03

b.+ige 11a/11, 11a/12, 18a/01,
 24a/07, 37a/10, 85a/08, 119b/03

b.+ini 33a/02, 67a/05, 99b/08,
 113b/13

b.+ining 87a/13, 87b/05,
 127a/04

b.+ni 115a/09, 119b/03

ikev b. toğkan: Kardeş 10b/04

mingdin b.: Binde bir 3b/12

[=481]

bir- (Fikir, haber, emir, cevap vb.
 bir şeyi) bildirmek.

cevāb b.-: Cevap vermek
 29b/08

[=1]

birāder (Fa.) Erkek kardeş.

b. 60b/09, 77a/10, 77a/10,
124b/12, 125a/03, 127b/07

b.+lerini 128a/10

ata ana ve b.: Ana, baba ve
kardeş 67a/01

[=8]

birādersizlik (Fa.+T.) Kardeşsizlik,
kardeşi olmama durumu.

b.+din 77a/09

[=1]

birbir Yekdiğer, birbirinin yerini
tutan iki şeyden biri.

b.+idin 6b/05, 10b/04

b.+ige 2b/03, 23a/13, 29b/03,
33a/04, 47a/04, 64b/08, 64b/08,
69a/12, 82b/11, 109b/07, 119a/13,
122b/09, 125b/07

b.+inğler 9a/06

b.+ini 111a/10

b.+leridin 22a/10, 64b/10

b.+lerini 66b/11

[=20]

birev Biri, başkası.

b.+din 84a/01

b.+ge 90b/03

b.+ni 114a/08

b.+ninğ 26b/07

[=4]

birle → **bile**.

b. 5a/08, 9a/04, 9a/04, 9a/05,
36a/09, 44a/11, 50b/06, 62b/08,
62b/09, 111a/09

b.+dür 68b/13, 93b/04, 98a/10,
98b/01, 98b/10, 111a/13, 111b/03,
114b/07, 114b/08, 119a/04, 127b/08

b.+turmas 18a/10

āb-rūy b. 27a/09, 32b/10

āb-rūy b. 32b/01

‘ācizlik b. 51b/13

ādem b. 69a/05

ādemiyetlik kılmağlık b.
77a/11

ādemler b. 79a/02

‘adl b. 3a/09

āhestelik b. 22a/05

ağmak sāde qarılar b. 29b/10

‘aql b. 123a/12

‘aql tedbīr b. 20a/03

‘aql ve fi’l b. 30b/04

‘aql yöni b. 21a/02

‘alem b. 116a/01

ağlamak b. 123b/10

anınġ b. 5b/08, 12a/03, 51b/09,
66b/01, 82a/06, 98a/11, 104b/06,
116b/03, 127a/05

anınġ rāyı b. 17b/13

anınġ tınābı b. 80a/04

altun kŭmŭş b. 116b/09

‘Arab tili b. 39b/12

‘Arab zebānı b. 41a/06

‘Arabī lafz b. 25a/07

ārām almak b. 50a/07, 50a/09

āsānlık b. 27a/06

āsāyiş b. 5b/12

āsāyiş ve rāhat b. 5b/10

aṭ(1) b. 128b/11

āvāz b. 66b/05

ayaġı b. 128a/12

‘ayyārлық тарıķası b. 61a/03

az nēmerse b. 59b/13

az söz b. 109b/08

baġıl b. 83b/05

baġıllık b. 94b/12

barlık ve yokluk b. 2b/08

bed-diyānet b. 61b/02

bed-nāmlık b. 55a/07

beden b. 123a/11

bende b. 66b/02

bī-‘aql kişiler b. 78a/10

bī-‘aqlar b. 34b/03

bī-çāre ve gŭrisne ve teşnelik
b. 6a/07

bī-hŭner+ve+bī-ĥiredlik b.
13a/13

bī-ĥŭrmetlik b. 29b/05

bī-şermlik kılmak b. 15a/04

bir cām su b. 39b/10

bir kŭrmek b. 65a/05, 65a/05

bir nēççe kişi b. 11b/10

bir söz b. 111a/01

birbirige қоşulmak b. 2b/04

birbirišler b. 9a/06

birlik ve yegānalık b. 2a/13

bizniš b. 56a/03

bŭlek lafz b. 20b/05

bŭlenmek b. 2b/03

bu aġvāl b. 46b/02

bu hŭner b. 75a/07

bu sēkkiz iş b. 14b/10

bu yol b. 60b/06

cān b. 115a/01

cedel b. 67a/09, 67a/10

cem'î+şākirdleri b. 16a/08	fehm hıred b. 8b/06
cem'iyet b. 68a/07	fehm idrāk b. 8b/06
ceng b. 54b/13, 110a/03	fest kiçiklik közi b. 26b/04
cezā b. 66b/09	firāset b. 62a/12
cür'at b. 80a/02	ğayret b. 73a/05
dād közi b. 117a/07	ğazab b. 7b/07, 88b/10
dānālķı b. 17a/10	gedāynıñg nānı b. 26a/08
delīl b. 21b/06, 88b/12	halāyık b. 3a/01, 24b/03
destūr b. 128a/13	halk b. 78a/13, 83b/09, 96a/06, 97b/05, 125a/03
dil-āverlik b. 80b/09	hāmūşluk b. 13a/04
diyānetlik b. 60a/06	harīf b. 41b/07
dōstları b. 93b/13	hāsı:d kişiler b. 79b/06
dünyā b. 8b/06	hāsıd kişiler b. 84a/01
dünyālķ azlıkı b. 77b/08	haşlet b. 107b/10
dürūd tesbīh aytmaq b. 89a/11	haşm b. 54b/02, 54b/03
düşmen b. 120a/10	hatun b. 81b/01
dü:şmen b. 1a/02	hayvān b. 69a/05
dü:şmeniñg b. 80a/07	hēc nime bilmeslik b. 3a/05
ēşitmek b. 24b/11	hediyye bērmek b. 111a/05
eflāk b. 122b/13	her ismī ve her şıfat b. 2a/10
emānet b. 60a/09	her kişi b. 47b/05
eşer b. 122b/13	hercāī kişi b. 83b/06
Fārsī tiliçe b. 25a/05	heybet b. 74a/12, 92b/02
fażīlet 'ilm ve hūner b. 14a/07	hikmet b. 3a/09, 48b/07
fażīlet ve hūrmet b. 3a/12	

hılāf b. 126a/13	‘imāret b. 68b/11
hıl‘at b. 119b/04	in‘ām b. 120b/04
hīle tedbīr b. 90b/01	ism b. 35a/11
hilm ve keremlik b. 85a/11	isnād bērgen b. 9a/10
hīre-serlik b. 10a/02	işāret b. 109b/09
hizmet-kārı b. 96a/09	iştiḥā b. 47b/13
horun kişiler b. 41b/06	i‘tikād b. 24a/04
hōş hūyluk b. 39a/13	i‘timād kılmak b. 79a/05
hōş kēlgen b. 105a/07	‘izzet ikrām b. 18b/13, 71b/12
hūbluk b. 119b/01	ķabūl kıлмағlık b. 98a/13
hurūf b. 110b/05	ķabūl ķulağı b. 113b/08
hūşunğ b. 29a/04	ķādi:r-endāzlık b. 80b/08
hūy fi‘li b. 74b/08	kāhillik b. 58a/01
Hudā’nınğ fermānı b. 6a/03, 12b/02	ķahr b. 14b/07
hūner b. 9a/07, 14b/09	ķarçığa b. 53a/07
ḥwāhişinğ b. 14b/05	ķarılar b. 29a/08
ḥwār ve ‘ācizlik b. 80b/05	kedḥudālık işi b. 50a/05
‘ibāret b. 90a/05	kenīzek b. 118b/04
iḥlāş b. 127b/03	kenīzekler b. 81a/07
ikki dū:şmen b. 32a/04	kesel b. 101a/06
ikki ḥāl b. 128a/05	kim b. 20b/11
ikki nēmerse b. 78b/06	ķişi b. 89a/06, 90b/12, 93b/11, 93b/12, 93b/12, 93b/13, 95a/08, 97b/06
ikki vechi b. 119b/06	ķişiler b. 41b/03, 96a/08, 96a/08
ikkilik b. 127b/08	

kişininñ sözi b. 34a/12	merhem b. 27b/12
kol b. 40b/13	mestler b. 105b/06, 105b/07
kolı b. 16b/01	meşhūr bolğan b. 78b/01
köngül b. 4a/02, 78a/07	meşvereti b. 106b/08
köngül hıwāhiş kıladurğan kişi b. 51b/06	miḥnet ve meşakḳat b. 5b/12
köngül+közi b. 13b/11	mihr-bānlık b. 125a/04
köngül kulağı b. 24b/12	minḡ fıl b. 110a/07
köp+hürmetdārılık b. 18a/06	minnet b. 84b/11
körmek b. 44a/05	mu'ālece b. 71b/05
ḳudret ve şıfat b. 2a/01	muḥāl ṭama' b. 32b/07
ḳumār-bāzlık b. 41b/03, 41b/03	muḥkem bağlamak b. 77b/10
kūş:ş b. 8b/03	muḳābele bolmaq b. 2b/04
küç b. 14b/07, 111a/04	munça ḥüblük b. 48b/08
lafz b. 119b/10	muninḡ b. 107b/01
laḳab b. 125a/02	mūnis-i cān-fezā b. 52a/02
leşker b. 110a/03, 114b/08	muvāfaḳat b. 16b/02
luṭf b. 86a/01	muvāfiḳ naşīḥat ḳılguçılar b. 16b/09
luṭf merḥamet b. 77b/09	muvāfiḳ ṭa'ām b. 48a/12
ma'nā b. 69a/09	müftī b. 92b/04
manḡmaq b. 89b/11	mülāyemetlik b. 18a/09
maşlahatı b. 117a/02	mü'mi:n b. 127b/07
mēninḡ b. 18b/06	müşfik dōstlar b. 17b/07
mekr ḥīle b. 118a/03	müzevvirlik b. 113a/06
merg-i müfācāt b. 48b/05	nā-murādlık b. 55a/08

nā-sipāslık b. 15b/04	öz kolunğ b. 53a/11, 53a/12
nādān kişi b. 27b/13	özi b. 93a/02, 93a/02
nādān kişiler b. 83b/05	özünğ b. 17b/04, 47a/08
nām āvāze b. 53a/03, 56b/13	özünğdin uluğ b. 83b/01,
nāme b. 111b/10, 118b/08	83b/03
nān b. 116b/09	özünğdin uluğ kişi b. 41b/04
nēççe ʿārifler güvāhlıkı b.	özünğni tartğan b. 44a/12
19b/09	pādşāhlar b. 25b/07
nefs b. 123a/12	peygamber b. 3a/10
nēmerseler b. 44b/11	pul altun kümüş b. 41b/01
niʿmet b. 3a/09	raʿiyyet b. 117b/12, 119a/06
nuḳat b. 103a/13	rāḫat b. 77a/03
obdan ṭarafı b. 21a/12	raḫmet b. 30b/05
obdan tutmaḳ b. 114b/09	rāst sözlük ve rāst-güylük b.
ol saç b. 49a/07	18b/02
olar b. 37b/03	rāstlık b. 14b/12, 113b/12
olarınñ güvāhlıkı b. 19b/02	renc meşakḳat b. 58a/01
öz cinsi b. 16a/13	rızq yēğüçi b. 3a/10
öz fazl keremi b. 34b/09	rūḫnı yanğılamak b. 50a/06
öz ḫalkı b. 33b/04	şabr b. 92b/04
öz ḫāşiyyeti b. 50b/08	şalāḫ b. 65b/12, 126a/02
öz ihtiyārınğızlar b. 6a/06	şalāḫ taḳvā b. 14b/11
öz kol b. 53a/09	şıdk b. 127b/09
öz kolı b. 53b/05, 93a/03	şıfat b. 122a/11
öz kolları b. 53a/08, 53a/09	şoḫbeti b. 128b/01

sa'y kũşî:ş b. 8b/02	ţā'at ve 'ibādet b. 14b/11
seci' b. 103b/08	ţab'ım ĥwāhişi b. 73b/07
sefer b. 5a/10	tafşīl b. 71b/03, 87a/09
sefūf ve zīmād b. 101a/13	ţarīka b. 88b/01, 92a/01
seg b. 53a/04	tayağ b. 74a/09
sékkizdin ziyāde kişi b. 54a/09	ţāyife b. 16b/02, 95b/12
selāmetlik b. 22b/12	te'emmül b. 125a/07
sèning b. 53b/04, 77b/05, 110a/07, 121a/13	tekellūf b. 47b/12, 50a/08, 51b/01
ser-encām b. 6a/09	tèn ve cān b. 50b/04
sevgend b. 39b/12	tèrik nādān ĥalklar b. 15a/10
siyāset b. 117a/13, 119a/04	tertīb b. 89a/04
söz b. 81b/07, 96b/02, 118b/01	tertībī ve 'adl b. 3a/03
sözi b. 24a/05	teskīn b. 101a/13
su b. 12a/01	tevāzu' b. 4b/10, 39b/02
şām yolu b. 73b/08	tīğ b. 110a/03
şarāb b. 119b/04	til b. 4a/02, 9b/08
şefkat b. 74a/10	tili b. 16b/01
şefkat merḥamet b. 75b/13	tiling b. 78a/07
şer' b. 89b/12	tilleri b. 2a/09
şer' ĥükmi b. 55b/01	tinç āsāyiş b. 25b/06
şerī'at b. 48a/12	tīz-fehm ve tecrîbe ve āzmüdelik b. 64b/06
şerī'atları b. 101b/10	tofrağ b. 15b/02
şiddet ve cür'et b. 89a/12	toğulmak b. 2b/05
şör-āmīz b. 10a/13	

tola cem'iyet b. 54a/12	yosun b. 113a/13
tuhfe ibermek b. 77a/11	yumşak ve mihr-bānlık b. 39b/04
uluğluk b. 80a/12	yumşaklık b. 121a/13
uşbu ʔarīka b. 29a/01	yurt b. 118b/04
ümmīd b. 79a/03	yüz b. 53b/07
ümmīd ve i'timādı b. 82a/03	zer-dārlik b. 62a/01
vech b. 115a/01	ziyān b. 94a/02
vekilleri b. 96a/09	zör b. 29b/10, 50a/01, 66b/04
yaḥşı aḥvāllık b. 12b/05	zulm b. 66b/04
yaḥşı at b. 55a/11	zulm sitem b. 61b/03
yaḥşı atlıg uluğlar b. 15a/12	zühd taḳvā b. 116b/13
yaḥşı ʔarafı b. 20a/13	[=422]
yaḥşı vech b. 57a/06	birlen İle, vasıtasıyla, aracılığıyla.
yaḥşılık b. 126a/11	nē ʔarīka b. 31a/07
yaḥşırak lafz b. 21a/07	[=1]
yalğançılık b. 18b/01	birlik Teklik, yeganelik.
yaman at b. 55a/12	birlik ve yegānalık b. 2a/13
yamanlar b. 78b/03	[=1]
yamanlık b. 114b/13	bismi'l-lahi'r-raḥmani'r-raḥīm (Ar.)
yarağan b. 104a/02	Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.
yārān-ı fesendīdelerinġ b. 17b/09	b. 110b/01
yigitler b. 29a/08	[=1]
yol b. 125b/05	bisyār (Fa.) Çok, fazla.
yol başlağucı b. 3a/10	b. 7a/12, 11a/07, 11b/07, 14b/02, 18b/12, 18b/13, 19a/01,

33a/07, 34a/12, 37b/10, 38b/03,
38b/04, 42a/03, 43a/01, 47b/08,
49a/05, 55b/07, 57b/01, 57b/02,
62a/06, 65a/05, 70a/03, 70a/07,
81a/10, 91a/08, 91a/10, 110b/12,
111a/05, 111a/07, 112b/01, 112b/12,
113a/05, 118b/13, 126b/10, 126b/11

b. bol-: Artmak, çoğalmak
57b/13, 102b/12

[=37]

biti- (Çin.) Yazmak, yazı ile
bildirmek.

nāme b.-: Ferman yazmak
118b/08

[=1]

bitil- (Çin.+T.) Yazılmak, yazı ile
bildirilmek.

b.-di 71a/13

[=1]

bīve-zen (Fa.) Dul kadın.

b. 21b/09, 21b/11

[=2]

biz Biz, çokluk I. şahıs zamiri.

b. 73b/12

b.+de 3b/11, 81a/11

b.+ge 85b/01

b.+ler 86a/06

b.+lerge 125a/12

b.+lerni 85a/09

b.+nınğ 56a/03, 85a/09,
125a/13

[=10]

boğuz Boğaz.

b. bër-: Beslemek, yedirip
içirmek 121a/03

[=1]

bol- 1. Bulunmak, var olmak 2.
Gerçekleşmek, meydana gelmek 3.
(Bir şey) hâline gelmek 4. (Bir şeyin)
vasfını taşımak 5. Uygun düşmek,
yerinde olmak 6. (Zaman açısından)
tamamlanmak, geçmek; yaklaşmak 7.
(Bir şeye) sahip olmak 8. (Faydası,
zararı) dokunmak

b. 15a/13, 15b/01, 29a/05,
29a/05, 29a/06, 29b/11, 29b/12,
57b/12, 113b/13

b.-adur 4a/05, 36b/02, 102a/06,
102a/10, 113b/03

b.-adurğan 96b/13

b.-adurğan imes 89b/07

b.-dı 3a/01, 17b/03, 56b/02,
91a/13, 107a/11, 109a/10, 109a/10,
112b/02

b.-dum 119b/08

b.-dunğ 14a/05, 127a/09

b.-ğan 1b/06, 11a/02, 67a/13,
96b/10, 99b/06, 99b/13

b.-ğanda 46a/02, 54b/05

b.-ğandın 15b/03, 62b/13

b.-ğandur 101a/07

b.-ğanı 62b/13

b.-ğannıg 100b/10, 101a/01,
101a/09

b.-ğay 3a/09, 3a/13, 5a/02,
6a/04, 6b/03, 12b/10, 16a/03, 16a/05,
16b/05, 17b/01, 18a/04, 18a/11,
19b/13, 19b/13, 20b/03, 21b/01,
24a/13, 25b/07, 26b/08, 31a/12,
32b/10, 32b/11, 33a/05, 33b/01,
34b/13, 36a/06, 36a/08, 40a/04,
40a/06, 40a/12, 40b/05, 46b/10,
46b/13, 47a/01, 47a/02, 51b/10,
53b/05, 56b/10, 57a/06, 57a/06,
58a/08, 62b/10, 62b/12, 63a/02,
63a/03, 63a/07, 63a/12, 63b/01,
63b/10, 63b/11, 64a/02, 64a/05,
64a/05, 64a/12, 65b/12, 66a/07,
67b/08, 68b/03, 69b/07, 69b/08,
69b/13, 70a/01, 70a/01, 70a/01,
70a/02, 72a/04, 72a/06, 72a/11,
72b/04, 72b/06, 74a/04, 75b/10,
75b/10, 76a/04, 77a/01, 81a/12,
87a/07, 87a/08, 88a/11, 90a/12,
92b/01, 92b/08, 92b/10, 93b/06,
98a/07, 99b/04, 100a/01, 100a/02,
100a/03, 100a/04, 100a/05, 104b/06,
108b/02, 108b/03, 108b/08, 108b/12,

109a/13, 109b/02, 110b/05, 111b/04,
111b/05, 115b/03, 115b/04, 120b/01,
125a/04, 128a/07

b.-ğay imes 55b/06

b.-ğay irdingiz 21a/10

b.-ğay sèn 4b/13, 38a/12

b.-ğay sin 21b/02, 21b/05,
27a/09, 27b/02, 27b/06, 27b/09, 54b/4,
56b/11, 60a/04, 60a/05, 60a/12,
67a/01, 68a/06, 74a/05, 74b/10,
75a/13, 77a/12, 85a/03, 90a/12,
111b/08, 115a/11

b.-ğay sin 90a/04, 116a/12

b.-ğaylar 38a/05, 116b/07

b.-ğıl 12b/11, 22a/05, 28a/08,
29a/04, 30b/05, 43b/06, 50a/06,
50a/07, 62a/02, 67b/03, 68b/02,
68b/03, 68b/09, 75b/13, 76a/03,
79a/08, 80a/02, 83a/02, 88a/01,
92b/04, 97b/01, 107b/05, 115a/02,
117a/02, 120a/06, 121a/10, 122a/02

b.-ğunça 15a/13, 15a/13

b.-ğusıdur 34b/02, 49b/08,
81a/01, 106a/08

b.-mas 1b/12, 3b/12, 6b/07,
14b/04, 17b/11, 26b/04, 30b/09,
42a/13, 45a/01, 49a/13, 49b/02,
50a/02, 51a/12, 55a/10, 56b/09,

58a/09, 61b/06, 65a/07, 66a/01,
66b/06, 66b/12, 71b/05, 71b/09,
72b/12, 74a/05, 74a/06, 77a/08,
80b/01, 80b/13, 81b/07, 83b/01,
83b/12, 87a/09, 107a/04, 107a/05,
108a/04, 114a/02, 115a/02, 116a/11,
116a/13, 116b/09, 120b/02, 123b/05,
126b/01, 128a/02

b.-mas irdi 51a/12

b.-masğa 87a/12

b.-sa 1b/08, 2b/02, 5a/01,
5a/09, 9a/12, 9b/12, 10a/06, 12b/09,
13b/01, 17a/07, 18a/02, 19a/12,
20b/04, 22a/09, 24a/04, 24a/05,
31a/10, 31b/12, 32b/06, 37a/13,
37b/04, 40a/13, 40a/13, 44b/05,
45a/10, 46a/01, 46a/13, 46b/10,
47a/07, 50b/07, 51b/02, 53a/11,
53b/04, 55a/06, 55b/11, 57a/11,
58a/12, 59a/02, 62b/04, 62b/11,
62b/11, 62b/11, 63a/01, 63a/07,
63b/12, 65a/12, 65b/01, 65b/02,
65b/04, 65b/05, 65b/07, 66a/11,
68a/04, 68a/05, 70b/02, 70b/08,
70b/10, 71a/05, 71b/12, 72b/04,
73a/04, 73a/04, 73a/08, 75a/12,
75a/13, 75b/10, 75b/12, 76a/02,
77a/05, 77a/06, 79a/05, 82a/09,
84a/07, 85b/03, 89a/01, 89b/01,
89b/06, 92a/10, 100b/01, 100b/09,
100b/12, 100b/13, 101a/03, 101a/04,
101a/05, 101a/06, 101a/07, 101a/08,
101a/13, 101b/04, 102b/12, 104a/04,

104a/05, 104a/10, 105a/11, 105a/12,
105b/08, 107a/04, 108a/06, 108b/01,
109b/04, 114b/10, 115a/02, 115a/05,
116a/12, 116b/05, 117a/04, 117b/10,
119a/12, 121b/11, 121b/13, 122a/03,
125b/03, 126b/04, 128a/03, 128b/11

b.-sa irdi 7b/10, 51a/08

b.-salar 14a/12, 36b/05,
105a/13

b.-sağ 10b/12, 13b/08,
13b/09, 22a/01, 29a/05, 35a/01,
35b/08, 40a/09, 41a/12, 41b/04,
43b/10, 53a/02, 53b/07, 54b/03,
57a/09, 62a/05, 62b/03, 67a/06,
67b/07, 67b/09, 69a/01, 72b/01,
75b/01, 76b/13, 85a/13, 86a/08,
97b/04, 105b/05, 106a/10, 111b/01,
116a/07, 119b/05, 120b/03, 121a/09,
121b/02

b.-sağız 23b/09

b.-sun 14a/06, 30a/06, 30a/07,
30a/08, 34b/13, 45a/02, 45a/03,
47b/13, 47b/13

b.-up 4a/07, 65a/10, 65b/04,
75b/03, 77b/13, 100b/11, 100b/13,
112a/06, 112a/11

b.-up turup 17b/08

b.-ur 1b/11, 2a/03, 2b/03,
2b/03, 2b/04, 2b/04, 2b/05, 2b/06,
2b/06, 2b/07, 2b/08, 2b/08, 3a/04,
4a/06, 4a/07, 4a/13, 5a/11, 5b/03,

6a/10, 9a/05, 10b/01, 10b/03, 13b/11,
14a/08, 14b/01, 15b/01, 15b/02,
15b/02, 16b/02, 16b/03, 16b/07,
19a/07, 19b/10, 20a/12, 20b/01,
20b/02, 20b/03, 25b/06, 26a/03,
32a/04, 33b/12, 35a/09, 35a/13,
36a/09, 40b/12, 41a/02, 47b/07,
49b/02, 50a/03, 50b/04, 50b/05,
50b/05, 52a/12, 55a/01, 55b/07,
56b/07, 58a/06, 58b/10, 60a/11,
62a/09, 62a/10, 62a/11, 62b/06,
63a/09, 63a/11, 63b/11, 64a/06,
64a/07, 64a/07, 64a/08, 64a/08,
64a/09, 64b/03, 65a/04, 65a/08,
65a/10, 65b/13, 66b/05, 67a/03,
70a/06, 70a/06, 72b/08, 72b/12,
78a/09, 82a/05, 84b/11, 87b/13,
93b/08, 97a/01, 98a/01, 98b/01,
98b/02, 98b/07, 99a/06, 99a/06,
99a/07, 99a/07, 99a/08, 102b/11,
102b/11, 103a/13, 103a/13, 103a/13,
103b/11, 113b/08, 114b/08, 114b/09,
115a/01, 119a/04, 119a/13, 122a/05,
125b/06, 126a/08, 126a/13, 126b/12,
127b/13

b.-ur(1) 16b/04, 37a/07

b.-ur irdi 93a/13, 111a/12

b.-ur irse 125b/07

b.-ur sèn 85a/01

b.-ur sin 1b/08, 55b/04, 61b/04,
65b/11, 85a/03, 90b/09, 114a/07,
119b/06, 120a/08

b.-urlar 6b/11, 115a/04

ābād b.-: (Memleketin) mamur,
abadan olması 119a/06

ābādān b.-: Hâli vakti yerinde
olmak 57b/12

‘āciz b.-: Âciz olmak 30b/03

ādemī b.-: İnsan (gibi) olmak
24b/02

āgāh b.-: 1. Haberdar olmak 2.
Uyanık, tedbirli olmak 1b/05, 4a/13,
13a/09, 16b/12, 62a/05, 65a/03,
69a/10, 69b/07, 71a/12, 87b/05,
109b/12, 113a/05, 115a/05, 115a/05,
115a/06, 115b/05, 113b/04, 120a/07

ağır b.-: 1. Ağır, vakur olmak
2. (Bedenin) ağırlaşması,
hareketsizleşmesi 48b/10, 89b/04,
92b/03

ağırlık hacālet b.-: Donukluk,
kopukluk olmak 123b/03

ağırık b.-: Hasta olmak 123a/04

a:k b.-: Ak olmak 70b/05

a:k rūşen b.-: Ak, parlak
(saydam) olmak 100b/10

a:k yüzlüg ve semiz ruṭübetlig
b.-: Beyaz yüzlü, semiz ve (mizacında)
balgam etkili olmak 105a/01

‘ākıbet-endīş b.-: Basiretli
olmak 72a/07

‘ākıl ve dānā b.-: Akıllı ve
bilgili olmak 44b/07

aḳrāk b.-: Daha ak, beyaz
olmak 100a/11

aḳsaḳ b.-: Aksak olmak 71a/01

ārāste b.-: (Manevi
kıymetlerle) süslenmek 4b/10, 128a/05

ārāste ve obdan b.-: (Mizacen)
süslü ve güzel olmak 4b/10

āsānraḳ b.-: Daha kolay olmak
96a/02

‘ārız b.-: 1. Bulaşmak, sirayet
etmek 2. Ortaya çıkmak 65a/09,
71a/11

‘āşık b.-: Âşık olmak 43a/08,
46b/11, 90b/13, 105a/06

‘āşık b.-: Âşık olmak 43b/08,
44a/05, 45a/08, 46a/01, 46a/01, 46a/02

āşkāra b.-: 1. Meydana gelmek
2. Aşıkâr, belli olmak 38a/03, 77b/02

āşufte b.-: Şaşırmak, kafası
karışmak 39a/03

a:t b.- Şöhret, nam (sahibi)
olmak 104a/09

‘ayyār b.-: Hırsız olmak 61a/02

‘azīz b.-: Değerli, kıymetli
olmak 9a/02, 68b/11, 90a/01, 106b/01

‘azīz-dīdār b.-: Erişilmez
olmak 117a/11

azraḳ b.-: Daha az olmak
57b/07

bahādu:r b.-: Mert, yiğit olmak
65a/01, 108b/09

baḥīl ve le’īm b.-: Cimri ve
pinti olmak 86b/02

bāliḡ b.-: Yetişkin olmak,
yetişkinliğe ermek 75a/11

bāliḡ ve kāmī:l b.-: Yetişkin ve
olgun olmak 114b/11

basıḡ ve āheste b.-: Vakur ve
yavaş olmak 90a/10

bed-gümān b.-: Art niyete
yormak, zannetmek 22a/10

bed-gümānlıḡ b.-: Art niyetli
olmak 66b/01

bed-ḥūy b.-: Kötü huylu olmak
70a/04

behre-mend b.-: Nasiplenmiş,
pay almış olmak 25a/09

behre-ver b.-: Nasiplenmiş, pay
almış olmak 47b/10

belā b.-: Bela, sorun olmak
64a/10

bend b.-: Bağlanmak,
dügümlenmek 44a/12

bende b.-: Kul olmak 4a/08

ber könḡüllüḡ b.-: Yüce
gönüllü olmak 122a/01

berāber b.-: Düz olmak 63b/04

ber-ḳarār b.-: Sabit olmak
32a/02, 32b/04

ber-kemāl b.-: Tamama ermek,
son raddesine ulaşmak 17b/03, 48a/07

bī-ḳāre b.-: Biḳare, zavallı
olmak 121b/13

bīdār b.-: Uyanık olmak 50a/04

bī-da'vā b.-: Meselesiz,
sorunsuz, külfetsiz olmak 123b/10

bī-günāh b.-: Suçsuz, günahsız
olmak 128b/06

bī-ḥired b.-: Akılsız olmak
8b/07, 13b/01, 23a/04

bī-hūş b.-: Akı başında
olmamak, baygın olmak 100a/09,
100a/10

bī-hüner b.-: Kabiliyetsiz
olmak 8b/09, 8b/13

bī-maḳdūr b.-: (İnsanın) güçsüz
düşmesi 33a/11

bir b.-: Bir olmak, birleşmek
97a/11

bī-raḥīm b.-: Merhametsiz
olmak 117a/13

bī-ṭā'at b.-: (Allah'a) itaat,
ibadet etmeyen (kul) olmak 4a/11

bīdār b.-: Uyanık olmak 36b/07,
50a/10, 115b/06

bisyār b.-: Çok olmak, artmak
58a/01, 102b/12

burnı ve ḳulaḳı ağır bol b.-:
Burnu az (koku) almak, kulaḳı ağır
işitmek 65b/09

büt-perest b.-: Putperest olmak
78b/10

bülend b.-: Yüksek olmak
68b/04

büzürg-vārraḳ b.-: Herkesten
daha büyük, ulu olmak 14a/13

cārī b.-: Geçerli, yürürlükte
olmak 44a/02, 64b/10, 119b/01,
120b/11

cem' b.-: Toplanmak 23b/07,
38b/04

cezāsı b.-: Karşılığı, bedeli
olmak 4b/04

cihān-dīde ve tecribelik ve
dānā b.-: Güngörmüş, tecrübeli ve
bilgili olmak 5b/01

cüdā b.-: Çıkmak, içeriden
dışarıya doğru gitmek 47b/06

cüvān-merd b.-: Yiğit olmak
126b/04

cüvān-merdraḳ b.-: Daha yiğit
olmak 122a/04

çıdamlıḳ b.-: Dayanıklı olmak
69b/10

çirâyı oçuk b.-: Güler yüzlü
olmak 39a/11, 89b/10, 89b/11

çoŋg b.-: 1. (Yaşça) Büyümek
2. Büyük, ulu (biri) olmak 24b/06,
26a/02, 73a/11, 75b/06, 81a/06

dāhil b.-: Dahil olmak 35a/06,
98a/08, 98a/09

dānā b.-: Bilgili olmak 16b/12,
17a/09, 22b/07, 114b/12, 114b/12

dānā ħired-mend b.-: Bilgili,
akıllı olmak 23a/03

def b.-: Def edilmek, uzak
tutulmak 71b/05

der-ğazab b.-: Öfkelenmek
71a/10

dervīş b.-: Fakir olmak 8b/05

dest-gīr b.-: Yardımcı olmak
87b/05

dihkān b.-: Çiftçi olmak
120b/12

dil-teng b.-: İncinmek, üzülmek
42a/03, 94b/05, 118a/08

dīni pāk b.-: Ahlaklı olmak
77a/02

dīvāne ‘ayblıg b.-: (Atın)
delice, (yani) kusurlu olması 70a/03

diyānetlig b.-: Dindar, ahlaklı
olmak 124b/07

dōst b.-: Dost olmak 37a/12,
77a/10, 77b/05, 77b/07, 78a/05,
78a/13

dünyā-dār b.-: Zengin olmak
12b/02

dürr-i ħaķīkat-i tiryāk b.-:
Hakikatin inci gibi ilacı olmak 34b/11

dürüst b.-: 1. Doğru, uygun
olmak 2. Tamamlanmak 6a/11,
102a/03, 102a/05

dürü:st b.-: 1. Doğru, munasip
olmak 2. (Görünümü) düzgün olmak
61b/10, 63b/08

dürüş b.-: Sert olmak 100b/07

düşmen b.-: Düşman olmak
120a/09

düşmen b.-: Düşman olmak
55b/06, 56a/02, 79b/11, 80b/03,
120a/03

düşnām kılur b.-: Azarlar,
azarlayacak olmak 119b/10

düvümeġ b.-: Hastalığın
ikinci, ağır safhada olması 100b/02

emānet-dār b.-: Emanetçi
olmak, emanet almak 61b/07

emīr b.-: Emir, yönetici olmak
53b/13

esīr b.-: Esir olmak 119a/12

faķīr b.-: Fakir olmak 79a/12

fāriğ b.-: (Yemekten) el
çekmek, (sofradan) kalmak 34a/04

farğ b.-: Fark olmak 52a/03

farğī b.-: Bir fark olmak 51b/12

farğlig b.-: Farklı olmak
103b/01

fāsīd b.-: Zıyan olmak, boş
gitmek 19a/09

fāzī:lrağ ve hūner-mendrağ b.-:
Daha faziletli ve kabiliyetli olmak
14a/12

ferište b.-: Melek (gibi) olmak
44a/01

fermānıdā b.-: Emrinde olmak
108a/11

fermānlarıdā b.-: Emirlerinde,
buyruklarında olmak 3b/03

fesend b.-: Makbul olmak
16a/04, 44a/06

fesendīde b.-: Takdire şayan
olmak 26a/05

fest b.-: (Mertebesi) aşağı
olmak 83b/13

feşīmān b.-: Pişman olmak
17b/06, 36b/09, 58a/03

feşīmānda b.-: Pişmanlıkta,
pişman olmak 34b/08

fevt b.-: Ölmek, vefat etmek
36b/02, 52a/06

feydā b.-: Peyda olmak, ortaya
çıkma 41a/09, 43a/04, 75b/04,
82a/01, 82a/01, 84b/09, 89b/01

fevide b.-: Peşinde, arkasında
olmak 77b/04

fīrāvān b.-: Çok, bol olmak
121a/12

fīrīfte b.-: Kanmak, aldanmak
10a/07, 10a/08

fīrāk b.-: Ayrılık düşmek
43b/13

fīnhān b.-: (Gözden)
kaybolmak 112a/07

fīyāde b.-: Piyade olmak
95b/04

ğāfil b.-: Gafil olmak 82a/05,
82a/05, 120a/08, 120a/08

ğāfī:l b.-: Gafil olmak 52b/06

ğālib b.-: Galip olmak 88b/11

ğāli:b b.-: Galip olmak 44a/09,
65a/01, 66a/01

ğarğ b.-: Boğulmak 11b/01,
26a/13, 73b/13

ğāyib b.-: Kaybolmak;
ayrılmak, terk etmek 11a/09, 128b/08

ğāzab-nāk b.-: Öfkelenmek
110a/06

girān-cān b.-: Ağır canlı, yavaş
olmak 89b/03

giriŧtār b.-: Maruz kalmak
54b/12, 61b/05, 86b/06

gūŧtluĝ b.-: Etli, tombul olmak
63a/13

gūnāh b.-: Gūnah olmak 57a/08

gūnāh kılrur b.-: Suç, kabahat
iŧler olmak 38a/08

gūng ka:cce b.-: Dilsiz, lâl
olmak 70a/07

gūvāh b.-: Kanıt, tanık olmak
22a/12

ĥabar-dār b.-: Haberdar olmak
43b/12, 58a/05, 67b/12, 78b/08

ĥacālet b.-: (Ten ile can
arasında) kopukluk olmak 123b/02

ĥācet b.-: Hacet, gerek
olmamak 28a/05

ĥācet-mend b.-: Muhtaç olmak
2b/13, 48a/08

ĥacīl b.-: Utanmak 17a/06,
33b/10, 41a/11, 118b/13

ĥaḡ nā-sipāslıḡ b.-: Hakka
riayet etmemiŧ, nankörlük etmiŧ olmak
8a/05

ĥaḡīr b.-: Hakir, aŧaĝı
(mertebede) olmak 80a/01, 80a/08

ĥalāŧ b.-: Kurtulmak, kurtuluŧa
ermek 3b/06, 61b/07, 76a/04, 77a/06,
83b/03

ĥalelsiz b.-: Kusursuz olmak
84a/06

ĥālī b.-: (Bir ŧeyden) uzak,
azade olmak 4b/09, 37a/08, 49a/05,
81b/12, 84b/10

ĥām ve bī-ser-encām b.-: Ham
ve düzensiz olmak 3a/02

ĥāmūŧ b.-: Sessiz, suskun
olmak, kalmak 23a/04

ĥār b.-: Hor, hakir olmak
108a/05

ĥarc b.-: (Paranın) harcanması
36b/09

ĥareketlig b.-: Hareketli olmak
123a/13

ĥāric b.-: Hariç olmak 98a/08

ĥarīdār b.-: (Bir ŧeye) alıcı,
müŧteri olmak 24a/12

ĥarīŧ b.-: 1. İmrenmek 2. (Bir
ŧeye) düŧkün, müptela olmak 18a/07,
36b/11

ĥāŧıl b.-: Hâsıl olmak 15b/07,
18a/03, 36b/13, 78a/10, 116a/07,
117a/03, 121b/02

ĥāŧı:l b.-: Hâsıl olmak 15a/04,
21b/08, 21b/09, 22b/07, 43b/01,
54b/01, 55a/10, 57b/11, 59a/11,
68b/13, 78a/08, 87b/10, 89b/11,
94a/03, 105b/08, 106a/12, 106a/13,
107a/03, 116a/06, 116a/08, 123b/06

ḥaste ve rencūr b.-: (Vücudun)
hasta ve bitkin olması 36b/07

ḥay u nāṭıḳ b.-: Canlı ve
konuşur olmak 46b/09

ḥayr bereket b.-: Hayır, bereket
olmak 122a/02

ḥāzır b.-: Hazır olmak 19a/04,
33b/02, 68a/04, 107b/13, 108b/02

helāk b.-: Helak, yok olmak
4a/12, 52b/12, 61a/08, 74a/01,
117b/06

hem-rāh b.-: Yoldaş olmak
88a/13, 128a/09

hem-şoḥbet b.-: Dost olmak
15b/03

ḥōş b.-: 1. Sarhoş olmak 2.
(Gönlü) ferahlamak; mutlu olmak
35b/02, 42a/07, 45a/07

ḥōş-ḥaṭ b.-: Yazısı güzel olmak
109b/02

ḥōş-ḥūy b.-: İyi huylu olmak
104b/02

ḥōş-likā b.-: Güzel yüzlü olmak
108a/11

ḥoşnūd b.-: Hoşnut olmak
8b/04, 8b/05, 82b/08, 113b/11

ḥōş-rūy b.-: Güzel yüzlü olmak
62b/05

ḥōş-vaḳt b.-: Mutlu olmak
10b/09, 112a/11

ḥūb b.-: Hoş, güzel olmak
9b/11, 16b/06, 18a/12, 58a/12

ḥūbraḳ b.-: Daha hoş, güzel
olmak 64b/08

ḥumār-ālūde b.-: Sarhoş olmak
49a/10

ḥūn-ālūde b.-: (İdrarın) kanla
karışmış olması 101a/03

ḥursend b.-: Kanaatkâr, kâni
olmak 14b/01, 15a/12, 30a/11, 57b/13

ḥūş-yār b.-: Uyanık, dikkatli
olmak 69a/02

Ḥudā ḥūyлуḡ b.-: Allah’a
benzer, Allah’ın mizacında olmak
4a/12

ḥükemā b.-: Bilge olmak
18a/09

ḥürmetlig b.-: Saygılı olmak
39b/08

‘ıyd b.-: Bayram gelmek,
olmak 39a/06

icābet b.-: (Duanın) kabul
olması 8a/11

ige b.-: Sahip olmak 72b/01

‘ilāc b.-: Şifa, deva olmak
60a/09, 61b/09

iltifāt b.-: İltifat, rağbet
gösterilmek 19a/11

i:mîn b.-: Emin olmak 6b/07,
6b/08, 13a/10, 13a/11, 27b/01, 36a/10,
53a/05, 54a/13, 55b/04, 59a/10,
64b/07, 66b/12, 74a/05, 96b/11,
97b/09

işlemçi b.-: Çalışkan olmak
65a/01

i'tibārı b.-: İtibarı, değeri
olmak 49b/10

i'tidāl b.-: İtidalinde, kararında
olmak 99a/04

ittifāk b.-: Denk düşmek, rast
gelmek 43b/05

izzetlig b.-: Saygıdeğer,
muteber olmak 66a/04, 128b/04

ķābi:l b.-: Mümkün, kâbil
olmak 122a/11

ķabūl b.-: Kabul olmak,
edilmek 20a/13, 47a/04

ķādir b.-: Muktedir olmak
90a/08, 104a/13, 109b/02, 113a/02

ķadri b.-: Değeri, kıymeti
olmak 58a/13

ķāhi:l b.-: Tembel olmak
70b/07

ķalb b.-: Sahte olmak 64a/06

ķāmi:l b.-: Büyüyüp
olgunlaşmak, olgun olmak 11a/06,
108a/11

ķāni' ve ferhiz-kār b.-:
Kanaatkār ve perhizkār olmak 88a/06

ķara b.-: Kara, siyah olmak
69b/05, 69b/11, 69b/13, 70a/02,
70a/03, 70b/01, 71a/05, 101a/04,
101a/05

ķaraġu ve saġraġu b.-: Kōr ve
saġır olmak 106a/02

ķarı b.-: Yaşlı olmak 43a/13

ķarı ve ķohluk bol-: Yaşlı ve
çirkin olmak 73a/03

ķarz-dār b.-: Borçlu olmak
61b/03

ķaşdıda b.-: (Bir şeyin)
kastında, niyetinde olmak 68a/10,
79b/07, 107a/02

ķatıġ b.-: 1. Zor, müşkil olmak
2. (Sıvının) katılaşması 71a/04,
127b/10

ķavī b.-: (Hastalığı) ağır olmak
17b/12

ķayıķ b.-: Yamuk olmak
65b/02

ķāzī b.-: Kadı olmak 90a/10

ķāzī, müftī, meddāh b.-: Kadı,
müftü, vaiz olmak 87b/08

kec b.-: (Bacağın) çarpık
olması 70b/07

kem b.-: Az olmak, azalmak
9a/01, 17b/13, 52a/05, 70b/11, 78a/03,
82a/03

kem-‘aql b.-: Aklı az, ahmak
olmak 23a/04

kem-āzār b.-: Zararsız olmak
16b/05

kem-gūy b.-: Az konuşmak
64b/03

kem-ḥande b.-: Az gülmek
117a/09

kēng b.-: Geniş olmak 63b/02

kerīm b.-: Cömert olmak
85b/11

kesel b.-: Hastalanmak, hasta
olmak 100b/09, 113a/13

kışka b.-: Kısa olmak 55a/03

kısmet b.-: Kısmet olmak 8a/13

kıyās b.-: Nispet, kıyas edilmek
123a/04

kız b.-: (Doğan çocuğun) kız
olması 75b/07

kızıl b.-: Kızıl olmak 84a/10

kızıl ve karamtıl b.-: Kızıl ve
kara olmak 101a/03

kızıl yüzlüg b.-: Kızıl yüzlü
olmak 104b/12

kiçik b.-: Küçük, aşağı
(mertebede) olmak 80b/01

ķorkunçıda b.-: Çekince
olmak 89a/13

kök b.-: Mavi olmak 70b/08,
70b/09, 70b/09

kōngli arıĝ, pāk-dāmen b.-:
Gönlü temiz, namuslu olmak 124b/07

kōngli ķaranĝĝu, rūḥı tīre,
ḥātırı ferīṣān b.-: Gönlü kararıp ruhu
bulanıp hatırı kırılmak 20b/04

kōngli rencūr b.-: Gönlü
incinmek, kırılmak 19a/12

kōngüllüg b.-: İstekli olmak
55a/03, 124b/05

kōngülsiz b.-: İsteksiz olmak
55b/05, 118b/05

körküm ve heybetlig b.-:
Gösterişli ve heybetli olmak 52b/03

ķudret b.-: Gücü, kuvveti
yetmek 6a/13

ķudretiĝ b.-: Kudreti, gücü
olmak 42b/04

ķuvvetlig b.-: (Midenin)
kuvvetli olması 35a/03

küşāde b.-: (İki şeyin arasında)
boşluk, açıklık olması 63a/10

lāl b.-: Dilsiz olmak 24b/07	menfa'at b.-: Fayda sağlamak 20a/02
laṭīfraḡ ve nāzūk b.-: Daha hoş ve nazik olmak 43a/09	mensūh b.-: Hükümsüz, geçersiz olmak 101b/10
lāzım b.-: Lazım olmak, gerekmek 6b/09, 52b/13, 56b/09, 74a/04, 75b/09, 85a/04, 97b/11, 117b/05	merd b.-: Mert olmak 126b/04
maḡrūr b.-: İnanmak, kanmak 31b/12	merdāne ve himmetlig b.-: Mert ve çalışkan olmak 124b/05
maḡrūm b.-: Mahrum olmak 13a/10	mesken b.-: Mesken, oturacak yer olmak 84a/07
māl-dār ve zer-dār b.-: Varlıklı ve zengin olmak 61b/12	mest b.-: Sarhoş olmak 36a/07, 39a/12, 40b/11, 105b/03, 105b/07
ma'lūm b.-: Malum olmak, bilinmek, anlaşılmaq 14a/05, 20a/03, 21b/02, 22b/09, 22b/10, 33a/04, 51a/03, 59a/01, 65a/12, 65b/11, 66a/11, 105a/03, 108a/07, 112a/09, 117a/09	mest-i ḡurūr b.-: Gururdan sarhoş olmak 120a/06
ma'lūm ve müṣaḡḡaṣ b.-: Malum ve belirli olmak 46b/05	meşḡul b.-: Meşgul olmak, iştigal etmek; çabalamak, uğraşmak 7a/06, 22a/05, 33a/05, 33a/12, 33b/11, 46a/06, 50a/05, 66a/03, 91b/11, 91b/13, 109b/06, 115b/01, 121a/08
ma'rūf ve meşhūr b.-: Bilinir ve tanınır olmak 100a/02	meşhūr b.-: Meşhur, bilinir olmak 25a/07, 55a/08, 60a/06, 61b/02, 78b/01, 78b/01, 97b/05, 103b/12, 126a/11
māyıl b.-: Meyilli, eğilimli olmak 44a/06	mevcūd b.-: Mevcut olmak, varolmak 69a/09
meclis b.-: (Birileriyle) aynı mecliste bulunmak 34b/03	mezesi b.-: Tadı, lezzeti olmak 84a/06
meddāh b.-: Vaiz olmak 89a/05	mezkūr b.-: Söylenmek, mezkur olmak 2b/08
mehrūm b.-: Mahrum olmak 105b/13	mihmān b.-: Misafir olmak 38b/10, 40a/08

mihr-bān b.-: Merhamet etmek,
merhametli olmak 125a/05

mihr-bān 'ākıl bahādur b.-:
Müşfik, akıllı, yiğit olmak 65a/01

mihr-bān hōş-rūy b.-: Müşfik,
güzel olmak 72a/07

mihr-bānrağ b.-: Daha müşfik
olmak 72b/10

minnet-dār b.-: Minnettar
olmak 61a/12, 66a/05, 66a/08

muḥkem b.-: Titiz, itinalı
olmak 126a/09

muḥtāc b.-: Muhtaç olmak
26a/07, 26a/12, 57b/03, 57b/04,
57b/06, 58a/08, 86b/07

muḥtelif b.-: Farklı olmak
104b/05

mu'tedil b.-: Orta karar, hâlde
olmak 63a/09

muṭṭali' b.-: Haberdar olmak,
öğrenmek 124b/12

muttaşıl yalpak b.-: (Dışın)
bitişik ve geniş olması 69a/12

muvāfık b.-: 1. Uzlaşmak,
barışmak 2. Uygun olmak, denk
düşmek 82a/09, 82a/10, 126a/09

mücerred b.-: Yalnız, tek
başına olmak 127a/01

müctehid b.-: Müçtehit olmak
88b/09, 92b/08

müflīs ve gedā b.-: Çulsuz,
fakir olmak 8b/07

müftī b.-: Müftü olmak 88b/01

mühendis b.-: Mühendis olmak
102b/07

müheyyə b.-: Hazır olmak
33b/11

mühim-sāz b.-: Hadım ağası
olmak 56b/09

mülāzım b.-: (Bir işe) bağlı
olup çalışmak 113a/01

münāfiğ b.-: Münafık, ara
bozucu olmak 46b/10

münāsib b.-: Münasip, uygun
olmak 64a/03

müneccim b.-: Müneccim
olmak 101b/12

münḳaṭi' b.-: Bitmek, kesilmek
59b/13

münkir b.-: (Bir isnadı) inkar
etmek 61a/10, 61b/03

münşī b.-: Münşi olmak
109b/02

mürekkeb b.-: (İki veya daha
fazla şeyden) meydana gelmiş olmak
2b/03

müstağnī b.-: (Bir şeyden)
uzak, azade, irak olmak 12b/09,
25b/13

müşerref b.-: Şerefyâb olmak,
yücelmek 34b/02

müşfik ve mihr-bân b.-: Müşfik
ve merhametli olmak 77b/06

müşkil b.-: Müşköl, zor olmak
124b/03

müteğayyir b.-: Farklı, değişik
olmak 65b/05

müteveccih b.-: Yakın, yanında
olmak 109a/01

müyesser b.-: Mümkün olmak
5a/13, 44a/10

nādān b.-: Cahil olmak 25b/12,
114b/13

naḳs b.-: Kusur, eksik olmak
38a/06

nān fayda: b.-: Nimet, fayda
sağlamak 36b/13

nā-pāk b.-: Ahlaksız olmak
95a/06

narḥ kıymet b.-: Pahası artmak,
kıymetlenmek 97b/12

naşīb b.-: Nasip, kısmet olmak
58a/11, 124a/01, 124a/02, 124a/03,
124a/03, 124a/09

naşībe b.-: Nasip, kısmet olmak
124a/05, 124a/07

nedīm b.-: (Padişaha) nedim
olmak 108a/10, 109a/12

obdan b.-: İyi hâle gelmek; hoş,
güzel olmak 38a/06, 62b/10, 66b/04,
66b/05, 70a/04, 79b/02, 84a/04

oçuk b.-: Açık olmak 22b/08

oḥşa b.-: Benzemek, (bir şey)
gibi olmak 1b/09, 10a/05, 95a/05

oyğak b.-: Uyanık olmak
36b/05, 36b/05

özge b.-: Farklı, başka olmak
62b/03

‘özü b.-: Özü, mazaret; hatası
olmak 5a/05, 120b/05

pādşāh b.-: Padişah olmak
45a/11, 53a/11

pāk zāhid taḳvā-dār b.-:
Ahlaklı, dindar, sofu olmak 23a/05

pārsā b.-: Dindar olmak
116b/13

perhīz-kār b.-: Perhizkâr,
dindar olmak 117a/01

pest b.-: Azalmak 35b/10

pest yēnçike b.-: (Nabzın) ağır
ağır ve ince atması 100b/06

pestrek b.-: Daha aşağı
(seviyede) olmak 77a/03

peydā b.-: Peyda olmak, ortaya
çıkma 6b/05, 10b/08, 12a/07, 28a/13,
36b/08, 36b/13, 43a/06, 50b/11,
55b/12, 65a/09, 71a/02, 71a/03,
71a/03, 99a/03, 99a/06, 114a/07,
115b/01, 120a/04, 122a/09, 123a/05,
123a/06, 123a/07, 123a/08, 123a/09

peyide b.-: Peşinde, arkasında
olmak 68a/11

pīr b.-: Yaşlanmak 28a/05,
28b/01, 28b/02, 28b/03, 28b/04,
32a/01, 48a/02, 49b/07

rāḡīb b.-: Rağbet etmek
108b/02

rāḡat b.-: Rahatlık, huzur
olmak 59a/13

rāst b.-: Doğru, dürüst olmak
102a/02, 102a/03

rāst ve berāber b.-: Düzgün ve
denk olmak 63a/04

rāst-gūy b.-: Dürüst olmak
96a/05

rāwī-yi mu'temed b.-: Güvenilir
rāwī olmak 88b/09

rāzī b.-: Razı olmak 44b/12,
125a/13

rencūr b.-: Yorulmak, gücü
tükenmek 50a/07

resīde b.-: Yetişkin olmak,
büyümek 75b/09

resīde ve 'āqīle b.-: Olgun ve
akıllı olmak 72b/05

resm b.-: Âdet olmak 75a/10

revān b.-: Yola koyulmak
60b/11

rindāne b.-: Aklîselim olmak
28a/09

rīze rīze b.-: Parça parça olmak
25a/04

rūḡ tāze b.-: Ruhun
tazelenmesi, ferahlamak 20b/05

rūḡdī b.-: Büyümek,
olgunlaşmak 103b/03

rūḡen b.-: Parlamak, ışımak
24b/11

ṣābrlīg b.-: Sabırlı olmak
124b/06

saḡraḡu b.-: Sağır olmak
24b/09

sāḡit b.-: Durmak, kesilmek
6b/1

sarıḡ b.-: Sarı olmak 69b/12,
101a/06, 101a/08, 101a/09

sarıḡ ve ṣafrāwī b.-: (Yüzü)
sarı ve safravī (mizaçlı) olmak
104b/13

sebeb b.-: Sebep olmak 7a/10

seḡī b.-: Cömert, eli açık olmak
86b/03

semiz b.-: Güçlü, kuvvetli
olmak 106a/13, 107a/01

serdār b.-: Baş, reis olmak
125a/12

serün b.-: (Hava) serinlemek,
serin olmak 51b/06

sevdāyī b.-: Sevdāyī (mizaçlı)
olmak 104b/13

sezā-vār b.-: Uygun olmak
63a/08

şihhat selāmetlig b.-: Sıhhat ve
esenlikte olmak 99a/05

sipeh-sālār b.-: Komutan olmak
115b/06

sīr b.-: Doymak 12a/01, 37b/09

sīr-āb b.-: Doymak 34a/04

şoḥbet b.-: (Biriyle) arkadaş
olmak 126b/07

sust b.-: (Gözü) zayıf görmek
65a/11

sūḥan-dān b.-: Sözü güzel
söyleyenlerden olmak 22b/13

sūḥan-dān ve sūḥan-gūy b.-:
Güzel söz söylemek 18a/12

sūḥan-gūy ve rāst-gūy b.-:
Güzel ve doğru sözlü olmak 22a/13

sūḥan-gūy ve sūḥan-dān b.-:
Güzel söz söylemek 21a/12

şād b.-: Sevinmek, mutlu
olmak 11b/07, 30a/12

şād ḥurrem b.-: Sevinip mutlu
olmak 82a/11

şād-mān b.-: Sevinmek, mutlu
olmak 82a/13, 112a/13, 112b/12

şā'ir b.-: Şair olmak 103a/04

şebih-siz b.-: Benzersiz olmak
68b/08

şehlā köz b.-: Şehla gözlü
olmak 63b/04

şerīk b.-: (Bir işte) ortak olmak
95a/08, 95a/08

şermende b.-: Utanmak,
mahçup olmak 76b/08

şerm-sāz b.-: Mahçup olmak,
utanmak 55a/09

şikeste ve tevāzūlīg b.-: Nazik
ve mütevazi olmak 57b/13

şīrīn sözlüg b.-: Tatlı dilli
olmak 83a/05

ta'alluḳı b.-: İlgisi, alakası
olmak 87a/11, 87a/11

tābi' b.-: Tābi olmak 3b/01,
44b/12

tābi'-i mu'tedil b.-: Karar
bulmak, dengelenmek 48a/07

ṭabīb b.-: Tabip olmak 98a/07

taht-ı fermānıda b.-: (Birinin)
emri altında olmak 84a/08

taht-ı taşarrufıda b.-: Tasarrufu
altında olmak 86b/05

ṭākatlık b.-: Güçlü, kuvvetli
olmak 69b/09

taḳlīd b.-: Taklit olmak 88a/05

tamām b.-: Tamamlanmak
3a/09, 3a/09, 3a/10, 28b/13, 31a/06,
73b/03, 108b/05

taʿrīf ve tavṣīf b.-: Tarif ve
tavsif edilmek 58b/03

taşḳarı b.-: (Bir durumdan)
farklı, başka olmak 51a/05, 60a/11,
87a/11, 87b/03, 127b/11

tāze b.-: (Ruhu) tazelemek
51b/09

tāze-rūy b.-: Güler yüzlü olmak
104a/13

tebāh b.-: Mahvolmak, yok
olmak 94a/02, 123a/02

tedbīr b.-: Önlem, tedbir almak
56a/08

tēng b.-: Denk olmak 6a/01,
71b/07

teng-dest b.-: Darda, sıkıntıda
olmak 78b/06

tēn-perest b.-: Kendine iyi
bakmak 61b/12

tēng berāber b.-: Denk, beraber
olmak 5b/11

teşne b.-: Susamak 35a/01

tevāzuʿlīg b.-: Mütevazi olmak
92b/01

tevellüd b.-: Doğmak, dünyaya
gelmek 102a/11, 102a/11

tili tatlıg b.-: Tatlı dilli olmak
104b/03

tiliṅg uzun b.-: Konuşmaya
yüzü olmak 28a/01, 114b/06

tīz-fehm ve fikr endīşelig b.-:
Zeki ve düşünceli olmak 113a/01

toḳ b.-: Tok olmak 65a/13

tola b.-: Çok, fazla olmak
15a/02, 47b/09, 57a/13, 67b/02,
77b/01, 121a/10, 121b/02, 126a/02

tolarak b.-: Daha çok, daha
fazla olmak 59b/04

tüvān-ger b.-: Zengin olmak
6b/04, 8b/06, 57b/13

tüvān-gīr b.-: Zengin olmak
26a/05

uluḡ b.-: Büyük, üstün olmak
75b/12, 92b/03, 106b/13, 107a/07,
120b/01

uluḡ ve ḳavī b.-: Büyük ve
güçlü (biri) olmak 83b/01

uluğrak b.-: Daha yüce, ulu
olmak 13b/07

uran nāle kıllur b.-: Feryat figan
eder olmak 127a/09

uzak b.-: Uzakmak 113b/07

uzun b.-: Uzun olmak 69a/13,
70b/11

uzunrak b.-: (Müddet
açısından) daha uzun olmak 21a/02

ümmīdleri b.-: Ümitleri olmak
30a/03

ümmīd-vār b.-: Ümitli olmak
100b/04

ümmīd-vārrak b.-: 13a/01

ü:stād-ı bī-naẓīr b.-: Emsalsiz
üstat olmak 105a/10

vācib b.-: Vacip, gerekli olmak
7b/10, 39b/13, 85a/07, 106b/06,
117b/01

vebāl b.-: Vebal, yük olmak
24a/09

vāḫı' b.-: Vaki olmak, ortaya
çıkma 32a/05, 36b/10, 43a/11,
45a/05, 48b/03, 61b/11, 73a/01,
79a/10, 92b/04, 100a/03

vāẓ' b.-: Ortaya çıkmak,
meydana gelmek 99a/07

vebāl b.-: 1. Borç, vazife olmak
2. (Birine) yük olmak 15a/02, 30a/12

vīrān b.-: Viran olmak,
yıkılmak 119a/05

visāl b.-: (Sevgiliyle)
kavuşmak 43b/13

yaḥşı b.-: İyi olmak 100b/04

yaḥşı sözlüg b.-: Tatlı dilli
olmak 100a/07

yaḥşılık yok b.-: (Bir iş,
durumdan birine) hayır olmamak
32a/07

yakın b.-: Yakın olmak 95b/10

yalanğaç b.-: Çıplak olmak
7a/02

yalğançı b.-: Yalancı olmak
26b/05

yaman b.-: Kötü, kötü (huylu)
olmak 59b/11, 59b/11, 64b/07, 69a/11,
72a/13

yamanrak b.-: Daha fena, kötü
olmak 72b/11

yār b.-: Ortak olmak 100b/12

yārā b.-: (Bir şey için) gücü,
kuvveti olmak 2a/10

yaruk b.-: (Gün) aydınlanmak
60b/11

yaş b.-: Genç olmak 46a/07,
48a/05

yavaş ve basıg b.-: Yavaş ve
sakin olmak 31b/08

yavuk b.-: (Birine, bir şeye)
yakın olmak 8a/11, 106a/10

yegâne-i rûzgâr b.-: Zamanının
incisi, en iyisi olmak 88b/01

yeksân b.-: Bir, aynı olmak
34a/05

yèrik b.-: (Bedenin)
ağırlaşması, hareketsizleşmesi 48b/10

yıkılğak b.-: (Yürürken)
düşmeye meyyal olmak 70b/07

yıldam b.-: Süratli olmak
100b/05

yırağ b.-: 1. Uzak olmak 2. (Bir
şeyden) uzak, azade olmak 13b/05,
15b/06, 27b/10, 68b/06, 79b/05,
90a/03, 127b/05, 128a/06

yigit b.-: Genç olmak 28a/09

yok b.-: Yok olmak;
kaybolmak 54a/05, 54a/06, 54a/07,
61b/01

yumşak b.-: 1. Yumuşak (başlı)
olmak 2. (Fiziken) yumuşak olmak
16b/01, 69a/13

zāhid, māhir b.-: Dindar (ve)
kabiliyetli olmak 92b/08

zāhir b.-: Görünür olmak,
ortaya çıkmak 14a/01

za'îf b.-: 1. Halsiz, zayıf,
güçsüz olmak 2. Zayıf, niteliksiz (biri)
olmak 33a/11, 69b/10, 89a/06

za'îf b.-: 1. (Rakibin) zayıf,
güçsüz olması 2. (Bir iddianın) zayıf
olması 7b/12, 115b/10

zarūr b.-: Gerekmek, icap
etmek 18b/02, 44b/01

zarūre b.-: (Bir şeye) ihtiyaç
olmak, gerekli olmak 59b/07, 93a/03,
96a/02

zarūret b.-: Gerekmek, icap
etmek 66a/10

zehr b.-: Zehrolmak 34b/13

zeneḥ-dānlık b.-: Çenesi
(yuvarlak) olmak 63a/06

zer-dār ve māl-dār b.-: Zengin
ve varlıklı olmak 60a/08

ziyāde b.-: Artmak, çoğalmak
8b/02, 8b/03, 30b/09, 30b/11, 30b/12,
34b/04, 44a/09, 44b/01, 44b/06,
48a/07, 48a/09, 48a/11, 63b/12,
66a/13, 74a/02, 82a/02, 100b/08,
101b/02, 103b/10, 121b/04

ziyāderek b.-: Daha çok, fazla
olmak 77b/12

ziyān b.-: Zıyan olmak 67b/01

[=1427]

bola'l- (<bol-a al-) 1. (Bir şeyin)
vasfını taşıyabilmek 2. (Bir şey)
hâline gelebilmek, olabilmek 3. (Bir
durumda) bulunmak.

b.-mas sèn 96b/13

āsāyiş b.-: Rahata ermek
30b/07

āsāyişde b.-: (Bedenin) formda
olabilmesi 14b/03

‘āşık b.-: Âşık olmak 43a/09

hālī b.-: (Bir şeyden) uzak,
azade olabilmek 44a/02

lāyık b.-: Layık olabilmek
37a/06

münkir b.-: İnkâr edebilmek
10b/11, 10b/12

yigit b.-: Genç olabilmek
30b/04

[=9]

bola’lma- (<bol-a alma-) (Bir şeyin)
vasfını taşıyabilmek, (o vasıfta)
bulunabilmek.

tinç b.-: Rahat edememek
127a/11

vākıf b.-: Vakıf, haberdar
olabilmek 56a/08

[=2]

bolma- 1. Bulunmamak, var olmamak
2. Gerçekleşmemek, meydana
gelmemek 3. (Bir şey) hâline
gelmemek 4. (Bir şeyin) vasfını
taşımamak 5. Uygun düşmemek,
yerinde olmamak 6. (Bir şeye) sahip
olmamak 7. (Faydası, zararı)
dokunmamak

b.-dı 113a/12

b.-ğan 1b/06, 83a/07

b.-ğanda 108b/04

b.-ğanı 75b/10

b.-ğay 18b/07, 36a/08, 40b/06,
47a/02, 59b/07, 63b/03, 63b/03,
63b/03, 64a/04, 65b/04, 72a/13,
75a/10, 107b/01, 116b/04, 122b/03

b.-ğay mên 87a/02

b.-ğay sin 38a/12, 77a/04,
90a/09

b.-ğıl 15a/03, 16a/13, 28a/10,
28a/12, 29b/04, 30a/01, 67a/11,
67b/03, 78b/03, 79b/04, 83b/08

b.-ğunça 14b/06

b.-sa 3a/02, 5a/09, 9a/02,
9b/13, 25b/08, 35a/06, 38b/05, 55a/09,
55a/10, 62a/10, 62b/12, 67a/04,
70b/02, 72a/02, 74b/03, 74b/11,
76a/01, 80b/07, 90a/13, 93a/10,
93a/13, 100b/03, 108a/13, 111a/12,
116b/04, 121a/05, 128a/04

b.-saṅg 21b/03

b.-saṅgız 56a/03

b.-y 62b/13

b.-ydu 90b/07

ābād b.-: Mamur, abadan
olmak 114b/03

aç b.-: Aç olmamak 85b/12
āgāh b.-: Agah, haberdar
olmamak 99b/04
aldırağan b.-: Aceleci olmamak
22b/02
‘āli:m b.-: Âlim olmamak
103a/10
‘āşī:k b.-: Âşık olmamak
43a/03, 43a/11, 45a/09, 46b/12
‘ayb ve yaman b.-: Ayıp
olmak, kötü (bir durum) ortaya çıkmak
42a/11
bed-gümān b.-: Art niyetli
olmamak 124b/08
bed-ḥūy b.-: Kötü huylu
olmamak 104a/13
behre-mend b.-:
Nasıplenmemiş, pay almamış
olmamak 25a/10
bende-i bī-tā‘at b.-: İbadet
etmeyen, itaatsiz kul olmamak 4a/11
bī-dil ve köngülsiz b.-: İsteksiz
ve gönülsüz olmamak 115b/10
bī-dimāğ b.-: (Kıskançlıktan)
çıldırılmamak 114a/02
bī-ḥabar b.-: Habersiz
olmamak 79b/13
bī-tertib b.-: Düzensiz, tertipsiz
olmamak 32b/08, 32b/09

bölek b.-: Farklı, başka
olmamak 27a/07
çāre b.-: Çözüm, tedbir
olmamak 56b/05
çirāyī çırtuḳ b.-: Asık yüzlü
olmamak 104b/04
dilīr b.-: Cesur olmamak
80a/03
dōst b.-: Dost olmamak,
saymamak 25b/11, 79a/12, 79b/06,
83b/06, 120a/09
dū:şmen b.-: Düşman olmamak
120a/09, 120a/10
elem+nāk b.-: Üzgün, kederli
olmamak 42b/08
emīn b.-: Emin olmamak
13a/12
farz b.-: (Dinen) farz olmamak
5a/09
fesend b.-: Makbul, beğenilir
olmamak 39b/06
feşīmān b.-: Pişman olmamak
10b/05, 22b/03
feydā b.-: Peyda olmamak,
ortaya çıkmamak 40b/05
feyide b.-: Peşinde, ardında
olmamak 84a/12
firīb bērgüçi bolma b.-:
Aldatan, kandıran olmamak 62a/03

firîfte ve mağrūr b.-: Aldanıp
kanmamak 26b/06

ġāfil b.-: Gafil, habersiz
olmamak 79b/12, 81b/10, 82a/04,
102a/08, 102b/08, 115b/11, 121a/06

ġāfi:l b.-: Gafil, habersiz
olmamak 57a/04, 65a/05, 79a/05,
97b/02, 106b/01, 114b/09, 120a/07

ġālib b.-: Galip olmamak
88b/11

ġam-ġīn b.-: Üzgün, mutsuz
olmamak 85b/12

ġaḏab-nāk b.-: Öfkelenmemek
88b/10

ġırre b.-: Mağrur, kibirli
olmamak 106a/11, 106b/13

girān-cān çirāyı çirtuḵ savuḵ
sözlüg b.-: Ağır canlı, yüzü asık,
soğuk sözlü olmamak 89b/02

ġurūr b.-: Boğulmamak
120a/05

ġüvāh b.-: (Birine) şahit
olmamak 22b/01, 96b/12

ḡabar-dār b.-: Haberdar
olmamak 117b/06

ḡācet b.-: Hacet, lüzum
olmamak 75a/11

ḡacīl b.-: Utanmamak, mahçup
olmamak 37b/06, 90a/05

ḡadd-ı tīre b.-: (Saçın) son
derece siyah olmaması 63a/05

ḡalāṣ b.-: (Manevi bir yükten)
halas olmamak, kurtulamamak 96a/10

ḡāl-dār b.-: Benekli olmamak
70a/01

ḡalel b.-: (Bir işte) kusur, eksik
olmak 84a/09

ḡaleli b.-: Zıyanı, zararı
olmamak 85b/05

ḡālī b.-: (Bir şeyden) uzak, ırak
olmak 16b/01, 47a/04, 92b/06,
113a/03

ḡarīdār b.-: Alıcı, müşteri
olmamak 24a/13

ḡarīṣ b.-: Hevesli olmamak
13a/09, 121b/09

ḡāṣī:l b.-: Hâsıl olmamak,
ortaya çıkmamak 52b/11, 94a/04,
116a/08

ḡāzır b.-: Hazır olmamak
13b/10

hem-meclis b.-: Aynı mecliste
bulunmamak 83b/04

hem-rāh b.-: Yoldaş olmamak
95b/05

hem-sefer b.-: Yoldaş, yol
arkadaşı olmamak 97b/06

hem-şoḥbet b.-: Arkadaş
olmamak 29a/08, 29b/10, 83b/05

ḥilāf b.-: Hilaf, zıtlık olmamak
42a/04

ḥilāfida b.-: Hilafında,
aleyhinde olmamak 12b/06

himmetlig b.-: Himmete
muhtaç görünmek 104a/08

ḥūb b.-: İyi, hoş olmamak
47b/04

ḥuṣūl b.-: Mahsul vermemek
68b/11

ıyağāk b.-: (Savaşta) atılğan
olmamak 56b/12

ikki yüzlüg b.-: İki yüzlü
olmamak 83a/11, 88b/02

iligleride b.-: Ellerinde
olmamak, sahip olmamak 9a/10

i:mīn b.-: Emin; rahatta
olmamak 13a/12, 25b/05, 28b/06,
79b/13, 81b/10, 82a/08, 96a/11,
106a/13

iṣbāt b.-: İspat olmamak,
ispatlanmamak 21b/06

iṣi b.-: (Bir şeyle) işi, ilgisi
olmamak 118b/04

kāmīl b.-: (Yaşça) büyük
olmamak 11a/05

ḳatıḡ mu'āmele b.-: Sert, kaba
olmamak 121b/13

kendüm-nümāy cev-fürūṣ b.-:
Buğday gösterip arpa satmamak
12b/07

ḳızıl b.-: Kızıl olmamak 70a/02

köhne b.-: Eskimemek,
yıpranmamak 59b/03

ḳumār-bāz b.-: Kumarbaz
olmamak 108b/06

kūci ve ḳudreti b.-: (Bir şey
yapmaya) gücü ve kudreti olmamak
32a/03

laṭīf b.-: Latif, güzel olmamak
43a/03

lāyık b.-: Layık olmamak 3a/11

leṣker-i peşe b.-: Muhafız
olmamak 93a/06

maḡrūr b.-: Mağrur, kibirli
olmamak 17b/04, 29a/04

ma'lūm b.-: Malum, bilinir
olmamak 38a/07, 67b/05, 110b/06

māni'-i ḡayr b.-: Hayra mani
olmamak 128a/11

māyil b.-: (Bir şeye) eğilimli,
meyilli olmamak 55a/13

mellūl b.-: Kırılmamak,
incinmemek 22b/05

melûl b.-: Sıkılmamak,
usanmamak 92b/04, 105b/13

menfa'atleri b.-: Menfaatleri,
çıkarları olmamak 58b/01

mest b.-: Sarhoş olmamak
36a/11, 39a/11

mest-harâb b.-: Çok sarhoş
olmamak 40b/04

meşgûl b.-: Meşgul olmamak,
ilgilenmemek 32a/11, 47a/09, 47b/06,
54a/13, 105a/06

meşhûr b.-: Meşhur olmamak,
tanınmamak 113a/06

mevcûd b.-: Mevcut olmamak
108b/12

mihmân-ı fuzûl b.-: Gereksiz,
hadsiz misafir 40b/03

muhtâc b.-: Muhtaç olmamak
58a/06, 75a/08

muvâfık b.-: Uygun, muvafık
olmamak 108a/09

münkir b.-: İnkâr eden
olmamak, inkâr etmemek 13a/03

münşî b.-: Münşi olmamak
111b/09

müyesser b.-: Mümkün
olmamak 59b/06, 101b/08

nâ-murâd b.-: Bahtsız, talihsiz
59b/07, 67a/12

oḥşa b.-: Benzer olmak,
benzemek 109a/05, 123b/08

oruk b.-: (Vücudun kilo
bakımından) zayıf olmaması 63a/13

pādşāh b.-: Padişah olmamak
53a/10

pest-himmet b.-: Nankör
olmamak 120a/01

pest-himmetlig b.-: Nankör
olmamak 116a/06

pūşīde b.-: Karanlıkta
kalmamak, bilinir olmak 100a/03

red b.-: Reddolunmak, kabul
görmeyip zarara uğramak 42a/10

rencīde b.-: Kırılmamak,
gücenmemek 96a/07

revān b.-: Yürürlükte olmamak,
uygulanmamak 119a/03

semiz b.-: Şişman olmamak
63a/13

sezā-vār b.-: Uygun, yaraşır
olmak 78b/04, 84b/06

sîr b.-: Aç olmamak 37b/10

şād b.-: Sevinmemek, mutlu
olmamak 10a/12

şād-mān b.-: Mutlu, şad
olmamak 82a/12

şād-mān ve ğam-ġīn b.-:
Sevinmemek ve üzülmemek 12b/11

şā'ir b.-: Şair olmamak 108a/13

şerīk b.-: (Bir şeye) ortak
olmamak 40b/04

şermlig b.-: Utangaç olmamak
121b/07

şerm-sāz b.-: Mahcup
olmamak, utanmamak 10a/11

ta'accübde b.-: Şaşırmamak
25b/03

ṭābi' b.-ğıl: Tabi olmamak
43b/07

taht-ı fermānıda b.-: Emri
altında olmamak 72a/08

teşne b.-: Susamış, susuz
olmamak 35a/02

teşvīşsiz b.-: Şüpheli olmak
96b/09

tola b.-: Çok, fazla olmamak
68a/02

turuş-rūy b.-: Ekşi yüzlü,
suratsız olmak 34a/06

uyatlık b.-: Mahcup olmamak,
utanmamak 27a/11

vebāl b.-: Vebal, yük olmamak
22b/10, 23a/09

yaḥşī b.-: İyi, hoş olmamak
27b/12

yalğançı b.-: Yalancı olmamak
24a/06

yārā b.-: (Bir şey
yapmaya/yapmamaya) gücü, kuvveti
olmamak 118b/01, 119a/02

yeksān b.-: Aynı, bir olmamak
34a/03

yèrik b.-: Yumuşak başlı, ezik
olmamak 16b/01

yok b.-: Yok olmamak 59b/03

yumşak ve mülāyim b.-:
Yumuşak başlı ve mülayim olmamak
18a/09

zarar b.-: Zarar, ziyan olmamak
67a/13

zararı b.-: Zararı olmamak
85b/04

zāyi' b.-: 1. Ortadan
kalkmamak, yok olmamak 2. Zayi,
ziyan olmamak 27a/03, 47b/07,
121a/08

ziyāde b.-: Çok olmamak,
çoğalmamak 8b/01

ziyān-kār b.-: Ziyanı
dokunacak iş yapmamak 15b/06

[=262]

bolmak 1. Bulunmak, var olmak 2.
Gerçekleşmek, meydana gelmek 3.
(Bir şey) hâline gelmek 4. (Bir şeyin)
vasfını taşımak 5. Uygun düşmek,
yerinde olmak.

b. 14b/12, 36b/06, 43b/07,
44b/06, 120b/08, 126a/02

b.+dın 10a/08, 10a/09

b.+ğa 121b/09

b.+ı 3a/11, 58b/03

b.+nı 27a/09

b.+nınğ 1a/13, 106a/09,
108a/05

ābād b.: Mamur, abadan olmak
114b/07

āgāh b.: Agah, haberdar olmak
62b/02, 115b/11

ağır b.: (Kütle bakımından)
ağır olmak 50b/06, 50b/10

aķsak b.: (Atın) aksak olması
71a/01

‘āşī:k b.: Âşık olmak 43a/02

çoñğ b.: (Mertebe açısından)
büyük, ulu olmak 128b/03

dānā b.: Bilgili olmak 47a/01

feydā b.: Peyda olmak,
meydana çıkmak 98b/09

ħabar-dār b.: Haberdar olmak
46a/04

helāk b.: Yok olmak 107a/06

ħōş-vaķt b.: Mutlu, mesut
olmak 49b/05

Ĥudā ĥūyluķ b.: Allah mizaçlı,
Allah gibi olmak 4a/11

i:mīn b.: Emin olmak 6b/13

ķalın ve ġalīz b.: Sert ve kaba
olmak 50b/09

māl-ħūlyā b.: Melankoli
(hastalığına) yakalanmak 36b/04

meşğūl b.: Çabalamak,
uğraşmak 46a/03

mihmān b.: Misafir olmak
37a/04

muķābele b.: Karşıt olmak
2b/04

muvāfiķ b.: Muvafık, uygun
olmak 82a/08

münkir b.: İnkâr etmek, inkar
eden olmak 96b/12

münşī b.: Münşî olmak 1b/01,
109b/01

mūsāfir b.: Misafir olmak
93b/06

obdan b.: İyi (duruma) gelmek
126b/06

oħşa b.: Benzer olmak 121b/03

oyġaķ b.: Uyanık olmak 99a/02

pādşāh b.: Padişah olmak 1b/03

revān b.: Yürürlükte, geçerlikte
olmak 99a/02

şābit b.: Sabit, mevcut olmak
98b/10

şābit ve ber-қarār b.: Mevcut
ve daim olmak 114b/07

sezā-vār b.: Layık olmak 4b/05

şerm hayālīg b.: Namuslu
edepli olmak 15a/01

şerm-gīn b.: Edepli olmak
15a/02

ṭābi' b.: Tabi olmak 44b/01
tevāzu'lık b.: Mütevazi olmak
126a/03

uluğ b.: Ulu, büyük olmak
106b/13

vezīr b.: Vezir olmak 1b/02,
113b/11

yavuқ b.: (Birine) yakın olmak
1b/01, 106a/11, 106a/12

yıraқ b.: (Bir şeyden) uzak,
azade olmak; uzak durmak 14b/13,
27a/04, 51b/02

[=61]

bolmaslık 1. (Bir şey) hâline gelmeme
durumu 2. Bir vasfı taşıma.

faқīr b.: Fakir düşmeme
durumu 67b/02

ğālib b.: Galip gelmeme
durumu 107b/07

ḥāşı:l b.: (Maksadın) hasıl
olmaması 15a/06

obdan b.: (Birinin) iyi (hâle)
gelmemesi 75b/05

[=4]

boluş 1. (Bir şey) hâline gelme, geliş
2. Bir vasfı, niteliği taşıma.

icābet b.: Gerek olma, oluş
86a/12

içi bend b.: (Birinin) içinin
dügümlenmesi, sıkılması 101b/03

menfa'at b.: (Bir şeyin) fayda
sağlaması, sağlayışı 67a/09

menfa'at zarar b.: (Bir şeyin)
fayda, zarar getirmesi 67a/12

obdan b.: İyi (duruma) gelme,
geliş 74b/08

tola b.: Çok, fazla olma, artış
67b/01, 77b/04

zebūn b.: Kötü (durumda)
olma, oluş 74b/09

ziyān-kār b.: Zararlı çıkmak,
çıkış 95a/06

[=9]

boy Boy, kamet.

b.+ı 63b/06, 64a/02

b.+ığa 31b/11

[=3]

boya- (Saçını) boyamak.

b.-ğanga 65b/03

[=1]

boyun Boyun.

b.+mıng(boynınıng) 69b/01

[=1]

boz Açık toprak rengi, boz.

b. 69b/13

[=1]

bozma- (Hükmü, anlaşımayı)

bozmamak, (sözünden) dönmemek.

b.-ğay 93a/02

[=1]

böle- (Kılıç) çekmek.

tığını b.-: Kılıcını çekmek

80b/11

[=1]

bölek 1. (Bir şeyden) başka, farklı 2.

Farklı, başka, değişik.

b. 12b/07, 20b/05, 27a/06,
64b/01, 84a/01, 90a/02, 91b/11,
91b/13, 103a/02, 104a/11, 105a/08

b. bolma-: Farklı olmamak

27a/07

b. bölek: Farklı farklı, başka

başka 121a/04, 121a/04

b. tutma-: Farklı tutmamak

12b/07

b.+din 30a/03

b.+dür 24b/02, 24b/02, 45a/04,
45a/04, 64b/12

b.+ge 64b/10

andın b. 7a/12

bulardın b. 88a/13

fervānedin b. 119b/09

Ḥudā'dın b. 2b/10

ikkimizdin b. 91a/13

muḥabbetıngdin b. 72a/12

öltürmekdin b. 4b/04

ölümdin b. 30b/06

puldın b. 43b/01

seferdin b. 52b/03

sūdā-gerdin b. 93b/04

Sitte ve 'Aşeridin b. 99a/11

[=34]

bölenmek Bölünmek, parçalarına
ayrılmak.

b. 2b/03

[=1]

Brehmen (Sans.) Bir Hint boyu.

B. 64b/13, 65a/01

[=2]

bu 1. İşaret sıfatı, bu 2. İşaret zamiri, bu.

b. 2b/08, 3a/10, 4b/11, 4b/12, 5a/03, 5a/04, 5a/05, 5a/10, 5a/13, 5b/10, 5b/12, 5b/12, 6a/12, 7a/04, 7b/09, 7b/12, 9a/09, 9a/11, 9b/06, 10b/11, 10b/12, 10b/13, 11a/13, 11a/13, 11a/13, 12a/01, 12a/04, 12a/11, 12b/04, 12b/11, 13b/04, 14a/12, 14b/10, 16a/01, 16a/02, 16a/03, 16a/06, 16a/11, 16b/09, 16b/10, 17a/03, 17a/06, 19a/02, 19a/09, 19a/11, 20a/10, 20b/10, 20b/12, 20b/13, 21a/02, 21a/03, 21a/04, 21a/07, 21a/07, 21a/10, 21b/03, 23a/13, 23b/03, 23b/06, 23b/10, 23b/12, 24a/01, 24a/02, 24a/03, 24a/04, 24a/07, 24a/08, 24b/13, 25a/01, 25a/11, 25a/12, 25b/04, 25b/05, 26b/09, 28a/02, 28a/03, 28b/12, 29a/12, 29b/04, 29b/07, 30a/08, 30a/10, 30b/03, 31a/11, 31b/02, 31b/04, 31b/04, 33a/02, 33a/07, 33a/11, 33b/10, 34a/01, 34a/07, 34b/07, 35a/06, 35a/09, 35a/10, 35a/12, 35b/05, 35b/06, 37b/07, 38b/05, 38b/09, 38b/09, 39a/01, 39a/02, 39a/02, 39a/03, 39a/04, 39a/06, 39a/08, 39b/03, 39b/06, 39b/06, 39b/12, 40a/03, 40a/07, 40b/02, 40b/03, 40b/10, 41a/02, 42a/06, 42b/10, 43b/02, 43b/03, 43b/07, 44a/02, 44b/06, 44b/08, 45b/09, 45b/13,

45b/13, 46a/01, 46a/05, 46a/12, 46b/01, 46b/02, 46b/07, 46b/07, 48a/01, 48a/10, 48a/13, 49a/13, 50a/07, 50a/09, 51a/08, 51b/12, 51b/13, 54b/07, 55b/01, 56/08, 56a/01, 56a/03, 56a/03, 56a/04, 56a/09, 56a/11, 56a/11, 56a/11, 56a/11, 56a/11, 56a/13, 56b/01, 56b/02, 56b/03, 56b/04, 59b/02, 59b/12, 60a/07, 60b/06, 60b/07, 60b/07, 60b/08, 60b/09, 60b/10, 60b/11, 61a/01, 61a/02, 61a/04, 61a/07, 61a/12, 62b/12, 63a/03, 63a/11, 63b/11, 64a/05, 64a/09, 64a/12, 64a/12, 64b/09, 65b/08, 65b/10, 67b/13, 68a/09, 69b/07, 69b/07, 70a/11, 70b/02, 71a/11, 71a/12, 71b/03, 71b/03, 71b/04, 72a/01, 72a/02, 73b/05, 73b/11, 75a/06, 75a/07, 76a/04, 76a/08, 76b/04, 76b/06, 76b/10, 76b/12, 80a/08, 80b/11, 80b/12, 81a/11, 81a/11, 81a/13, 81b/03, 85a/11, 85b/09, 86b/07, 86b/11, 88a/02, 88b/01, 89b/07, 90a/02, 90b/12, 90b/13, 91a/01, 91a/04, 91a/10, 91b/09, 91b/11, 91b/12, 92a/05, 92a/06, 92a/08, 92a/13, 93a/05, 93a/06, 93a/08, 93a/13, 93b/04, 93b/07, 94a/11, 94b/04, 94b/09, 94b/11, 94b/11, 94b/13, 95a/01, 95a/02, 95a/02, 95a/11, 95a/13, 97a/04, 97a/08, 97b/13, 98b/04, 99a/04, 99a/05, 99b/02, 100b/03, 101b/05,

101b/07, 103a/01, 103a/02, 103a/11,
103b/02, 104b/05, 104b/05, 105a/03,
107a/11, 107b/10, 108a/04, 108a/06,
108b/12, 109a/13, 110a/04, 110a/06,
110a/07, 110a/13, 110b/02, 110b/04,
110b/05, 110b/05, 110b/11, 111b/01,
111b/03, 111b/04, 111b/04, 111b/07,
111b/08, 111b/09, 111b/12, 112a/13,
112b/02, 112b/05, 112b/06, 112b/11,
112b/11, 113a/03, 113a/05, 113a/10,
113a/10, 113a/12, 113b/04, 114b/01,
114b/02, 114b/03, 115b/13, 116a/02,
116a/05, 116a/06, 117a/04, 118a/05,
118a/12, 118b/01, 119a/13, 120a/11,
121a/06, 121b/02, 122a/05, 122a/10,
122a/11, 122a/12, 122b/02, 122b/03,
122b/09, 123b/13, 125a/07, 125a/09,
125b/05, 125b/05, 125b/07, 126a/06,
126a/08, 126b/04, 126b/07, 126b/10,
126b/11, 126b/11

b. 'ālem: Bu dünya 1b/06,
17a/05, 25b/03, 61b/04

b. 'ālemdin kêt-: Bu âlemden
göçmek, ölmek 13a/02

b. cihān: Bu dünya 2a/03,
2b/13, 4b/03, 19b/13, 36b/13, 38a/11,
55b/03, 55b/07, 55b/08

b.+dur 33a/10

b.+irdi 25a/07, 28b/10,
115b/02

andağcı mundağcı
(<bundağcı): Hadsiz, saygısız 20b/10

mu (<bu): Kuvvetlendirme
edatı, dahi 74b/11, 74b/12, 80a/08

munğa (<bunğa) 44b/10,
46b/11, 59b/03, 91a/12, 91b/01,
94b/12, 99a/04, 123a/01, 128b/06

munça (<bunça) 3b/11, 11a/10,
28b/12, 38b/08, 48b/08, 77b/08,
80a/12, 94b/12, 94b/12

munçalik (<bunçalik) 38b/06

munda (<bunda) 38a/08,
39b/03, 75a/01, 91b/03, 111b/13,
125b/12

mundağ (<bundağ) 7a/06,
12a/11, 23b/12, 30a/09, 37b/07,
37b/08, 47a/06, 51a/08, 56b/03,
56b/11, 63a/07, 63b/01, 63b/04,
64a/03, 70b/12, 72b/06, 72b/12,
74a/03, 93b/05, 106a/08, 107a/11

mundağ (<bundağ) imes bolsa
46b/10

mundağ irdi 6b/04

mundın (<bundın) 15b/12,
16a/03, 20a/09, 23b/12, 25a/11,
26b/04, 40a/02, 40b/02, 48b/01,
56b/08, 103a/01, 110b/03, 113b/05

munı (<bunı) 75a/06

munıñg (<munıñg) 75a/04,
107a/13, 115b/13

[=433]

buba 1. Baba 2. Ata, cet.

b.+m 45a/13	b.+nınğ 64b/01, 87a/13,
b.+nğ 81a/08, 119b/01	87b/01, 99b/08, 100b/02, 102a/08,
b.+sı 52b/12	102a/10, 103b/13, 123a/10
b.+sı irdiler 18b/12	[=18]
[=5]	bulunğ (Köşenin) açısı, derecesi.
buğday Buğday.	b.+larını 102b/09, 102b/10
b.+nınğ 15b/01	[=2]
[=1]	buramak Koklamak.
buğārāt Ar. (Gönül) buharatı, ağırlığı; melankoli.	b. 9b/05, 30a/10, 123a/06
b.+ı 36b/03	[=3]
[=1]	burc (Ar.) 1. Takımyıldız 2. Köşe, kenar. 3. Cihet, mevki.
buğllık (Ar.+T.) Cimrilik, pintilik.	b.+da 102a/06
b.+dın 15a/04	b.+ığa 111b/11, 111b/11
[=1]	b.+larınınğ 102a/05
bukün Bugün, şimdi.	burc-ı kamer: Kamer, ay burcu
b. 25b/03, 25b/04, 46b/04	102a/05
b.+ki 59a/12, 59a/12	maşrıq b.+ı: (Güneşin) doğuş
[=5]	mevkii 30b/01
bular Bunlar.	[=6]
b. 46a/10, 96a/09	bu:rc (Ar.) Cihet, mevki.
b.+dın 8a/02, 88a/13	mağri:b b.ı: (Güneşin) batış
b.+ğa 4b/11, 87a/13	mevkii 30b/02
b.+nı 9b/08, 51a/05, 99b/05	[=1]
	burguy Mızrak.

b. tart-: Mızrak çekmek 66b/06

[=1]

burun 1. Koku alma organı, burun 2.

(Bir durumdan) önce, evvel.

b.+da 62b/08, 62b/10

b.+ı(burnı) 62b/07, 63a/05

b.ı(burnı) ve kulağı ağır bol-:

Burnu az koku alıp kulağı ağır işitmek
65b/09

b.+ını(burnını) 112a/05

b.+ınınğ(burnınınğ) 65b/01

b.+um(burnum) 112a/06

helāk kılmasdın b. 80b/02

[=9]

but Bacak.

b. 4b/11

[=1]

būy (Fa.) Koku.

b.+ı 28a/03

[=1]

buyru- Buyurmak, emretmek, →

buyur-.

b.-dı 107a/09, 114a/12

b.-ğan 84a/09, 113a/01

b.-sañğ 42b/12

[=5]

buyruğ Emir, ferman.

b.+ıda irdi 111a/09

[=1]

buyruma- 1. Buyurmamak,
emretmemek 2. (İlaç) yazmamak bkz,
buyurma-.

b.-ğay 92b/13

b.-ğıl 84a/05, 101b/03

dārū b.-: İlaç yazmamak

87b/11

[=4]

buyur- Buyurmak, emretmek.

b.-dı 17b/09, 20b/12, 21a/03,
39b/09, 39b/12, 73b/04, 90b/05,
106b/09, 106b/11, 109a/07, 112a/13,
118a/11, 118b/13

b.-dılar 76a/06, 85a/07

b.-ğıl 33b/12, 53a/01, 116a/02

b.-ğuçı 10b/04

b.-sañğ 39b/11, 90b/09

b.-up irdiler 46b/03

b.-updur(buyrupdur) 6a/05

[=23]

buyurma- Buyurmamak, emretmemek.

b. 66b/04

b.-ğıl 40b/01, 90b/06, 115a/08,
117b/10

[=5]	bülend-kāmet (Fa.+Ar.) Uzun boylu.
buyurmak Buyurmak, emretmek.	b. 64a/11
b. 5a/11	[=1]
b.+kerek 117b/09	bülendrak (Fa.+T.) Daha yüce, ulu.
[=2]	b. 32b/11
buzul- Bozulmak, işlemez duruma gelmek.	[=1]
b.-mas 2a/04	bürd-bār (Ar.+Fa.) (İnsanların) yük, zahmetini sırtlanmak, çekmek.
[=1]	b. 14b/13
bühtān (Ar.) İftira.	[=1]
b. 124b/10	büt-perest (Fa.) Putperest.
b. kıılma-: İftira etmemek	b. bol-: 78b/10
27a/13	[=1]
[=2]	büzrüg (Fa.) Büyük, ulu.
bülbül (Fa.) Bülbül.	b. 18b/10
b. 80a/05	b.+niñg 112b/11
[=1]	[=2]
bülend (Fa.) 1. Yüksek, uzun 2. Yüce, ulu.	büzürg (Fa.) Büyük, ulu.
b. 69b/03, 76a/13, 88b/05,	b. 15b/12, 23a/13
97a/06, 109b/10	b.+ler 94a/10
b. bol-: Yüksek, uzun olmak	uluğ b.: Ulu, yüce 27b/02
68b/04	[=4]
bülend ve uluğ: Yüce ve ulu	büzürg-vār (Fa.) Saygıdeğer.
27b/05	peder-iüzürg-vār: Saygıdeğer
[=7]	baba(m) 31b/06

[=1]

büzürg-vārrak (Fa.+T.) Daha saygıdeğer, yüce.

b. bol-: Daha yüce, saygıdeğer olmak 14a/13

[=1]

büzürlük (Fa.+T.) Büyüklük, ululuk.

da'vā-yı b.: Ululuk, yücelik davası 17b/01

[=1]

C

cādūluk (Fa.) Sihirbazlık, büyüleyicilik.

c.+nınġ 83a/05

[=1]

cāhıl (Ar.) Cahil, bilgisiz.

c. 16a/04, 97b/05

c. ve 'avām: Cahil ve avam 16a/06

c. ve tērik: Cahil ve kof 28a/12, 28a/13

c.+la 16a/05

c.+larġa 115a/07

tērik cāhıllar: Kof, cahiller 15a/10

'avāmu'n-nās ve cāhıllar: Halk tabakası ve cahiller 15b/08

[=9]

cāhı:l → **cāhıl**.

nādān+cāhı:llar 15a/09

[=1]

cāhıllık (Ar.+T.) Cahillik, cehalet.

c. 67b/04

cāhıllık ve muhtāclık: Cehalet ve muhtaçlık 14a/13

[=2]

cām (Fa.) Kadeh.

c. 37b/12, 37b/13, 39b/10

c.+ını 43b/08

[=4]

cāme-dār (Fa.) Sarayda kıyafetle ilgili görevli.

c. irdi 46a/10

[=1]

cāme-hāne (Fa.) (Hamamda) camekan, soyunma odası.

c.+de 49a/12

[=1]

cāmi' (Ar.) Bütün, hepsi.

c.-i mānī'lik: Her şeyi inkar etmek, bütün iddiaları çürütmek
88b/12

[=1]

cān (Fa.) Can, hayat.

c. 50b/06, 50b/07, 55a/05, 55a/06, 115a/01, 115a/01, 120a/04, 123a/11, 123a/12, 123a/13, 124a/02, 124a/02, 124a/05, 124a/07, 124a/09

c.-ı ādem: İnsanın canı 47b/07

c. ilt-: Canını kurtarmak, (bir yere) ulaştırmak 11a/13

c.+da 50b/05

c.+dın 59a/08, 66b/11, 116b/02, 123b/02

c.+dın keç-: Candan geçmek, ölümü umursamamak 116b/02

c.+ı 94a/08, 123b/01, 123b/12

c.+ıdur 126a/07

c.+ıng 96b/05

c.+ınınğ 123b/03

c.+irdi 126a/05

c.+nı 116b/10

belā-yı cān: Canın belası
31b/01

tēn ve c.: Ten ve can 50b/04, 123b/01

[=34]

cān-fezā (Fa.) Cana can katan, canı arttıran.

mūnis-i c.: Cana can katan, munis (kimse) 52a/02

[=1]

cānāne (Fa.) Sevgili, sevilen kadın.

c. 45a/03

[=1]

cānib (Ar.) Yön, taraf, cihet.

eṭrāf-ı c.: Dört taraf, her yan
82b/03

[=1]

cānlıg (Fa.+T.) Canlı.

c.+larga 9b/07

[=1]

cānlık (Fa.+T.) Canlı.

c.+lardın 9b/01

[=1]

cānsız (Fa.+T.) Cansız.

c. 8b/09

[=1]

cānver (Fa.) Hayvan, yaratık.

c.+lerniğ 51a/13

derrende c.: Vahşi, yırtıcı hayvan 52b/09, 52b/10, 52b/11, 53b/09

[=5]	c.+inġga 38b/09
cārī (Ar.) Yürürlükte olan, geçerli.	maḥal ve c.: Maḥal ve yer
c. bol-: Geçerli, Yürürlükte	15a/07
olmak 44a/02, 64b/10, 119b/01,	[=16]
120b/11	
c. ve ber-ḳarār: Daim ve sabit	cāyız (Ar.) Caiz, uygun.
19b/04	c.+dür 128b/11
revān c. ḳıl-: Yürütmek	[=1]
115a/13	cebr (Ar.) Zorlama, zor.
[=6]	c. 2b/13
cāsūs (Ar.) Casus, ajan.	[=1]
c. ibermek: Casus yollamak	cedel (Ar.) 1. Tartışma, münakaşa 2.
115b/11	Kavga, dövüş.
c.+larınġ 115a/04	c. 67a/09, 67a/10, 107a/11
[=2]	c. ḳıl-: Tartışmak 121b/01
cāy (Fa.) Yer, mahal, mevki.	c. ḳılma-: 1. Tartışmamak 2.
c. menzil: Civar, çevre 78b/09	Kavga etmemek 41b/07, 105b/06
c.-ı namāz: Seccade 128a/08,	c. ḳılmaġlık: Tartışmak 67a/11
128b/07, 128b/08	ceng c. ḥuṣūmet: Kavga, dövüş
c.-ı raḥm: Merhamete muhtaç	ve husumet 61b/02
86b/05	[=8]
c.-ı raḥmet: Merhamete muhtaç	cedvel (Ar.) Cetvel.
86b/04	c. ḳalemi: Cetvel kalemi
c.+ı 31a/12, 36a/06, 123a/09	88a/12
c.+ıda 9b/10, 63a/07	[=1]
c.+inġ 40a/12, 116b/04	cefā (Ar.) Eziyet, sıkıntı.
c.+inġda 116a/08	c. 49b/11, 49b/12

[=2]	c. eyle-: Toplamak, 57b/04
cehālet (Ar.) Cehalet.	c. kıl-: Toplamak 58a/03,
c.+ige 15a/11	94a/12, 107a/06, 110b/04, 122b/06
[=1]	c. kılma-: Toplamamak 66b/07
cehd (Ar.) Çalışıp çabalama, gayret.	c. kılmaç: Toplamak 1a/03,
c. 6a/12	57a/02, 57a/03, 57a/04, 57a/08,
c. kıl-: Çalışmak, çabalamak,	59a/10, 114a/06
gayret etmek 14a/11, 15b/07, 16b/04,	c. kël-: Toplanmak 16b/08
18b/06, 32a/01, 36a/10, 43a/11,	c. këlme-: Toplanmamak
45a/09, 46b/12, 57a/05, 57a/09,	36a/10
58a/03, 59a/08, 59a/13, 67b/09,	c.+niñg 17a/08, 128b/11,
68a/01, 79b/10, 82a/01, 89a/03,	128b/12
96a/01, 101b/08, 101b/12, 102a/01,	[=21]
102b/10, 103a/05, 116b/06, 120a/05,	cemāl (Ar.) Letafet, güzellik.
123b/07	c.-i dīdār: Yüz güzelliği 44b/05
c. kılmaç: Çabalamak 51b/07	[=1]
[=30]	cem'ī (Ar.) Bütün, hepsi.
ceht (Ar.) Çalışıp çabalama.	c. 16a/08
c.+idin 18a/01	[=1]
[=1]	cem'ıyyet (Ar.) Grup, topluluk.
celle celālühü (Ar.) Celali, azameti	c. 54a/12, 68a/07
yüce olsun.	c.+niñg 128b/05
ferīdekār-ı+'ālem c.+() 9b/01	[=3]
[=1]	cenāb (Ar.) Taraf, cihet.
cem' (Ar.) 1. Toplama, biriktirme 2.	c.+ığa 81b/01
Kalabalık, insan topluluğu.	[=1]
c. bol-: Toplanmak 23b/07,	
38b/04	

cenāze (Ar.) 1. Gömülmek üzere hazırlanmış ceset, ölü 2. Cenaze merasimi.

c. 28b/10

c.+ge 28b/13

c.+niñg 82b/06

namāz-ı c.: Cenaze namazı
68a/04

[=4]

ceng (Fa.) 1. Harp, muharebe 2. Mücadele, çekişme, kavga 3. Tartışma.

c. 54b/13, 110a/03, 115b/08,
115b/12, 116a/09, 116a/13

c. cedel hüşümet: Kavga,
dövüş, husumet 61b/02

c. kıl-: 1. Harp etmek 2.
Çekişmek 42b/04, 54b/03, 115b/07,
116a/09, 116b/04, 120a/10

c. kılma-: Tartışmamak 34a/07

c. kılmağ: 1. Harp etmek 2.
Çekişmek 1a/02, 54b/02, 54b/12,
56b/11, 81b/01, 115b/07, 115b/09,
116a/03

c. ve uruş kılma-: Çekişmek,
tartışmak 42b/02

c.+de 116a/03

c.+din 29b/13

c.+ge 81b/03

c.+idin 54b/13

c.+ise 54b/10

c.+ni 54b/06

ma'reke-i c.: Savaş meydanı
54b/10

uruş ve c.: Tartışma ve çekişme
42b/05

[=31]

cerāhat (Ar.) Yara, cerahat.

c. 27b/13

[=1]

cered (Ar.) Hayvanın arka sinirinin
şişkin olması illeti.

m. 71b/01

[=1]

cerge (Mo.) Grup, topluluk.

c.+sige 23a/05

[=1]

cesed (Ar.) Ölü, ceset.

c.+imni 79a/02

[=1]

cesedī (Ar.) Bir vücut, gövde.

c. 122b/03

[=1]

cev-fürüş (Fa.) Arpa satan.

kendüm-nümāy cev-fürüş
bolma-: Buğday gösterip arpa satan
olmamak 12b/07

[=1]

cevāb (Ar.) Cevap, yanıt.

c. 88b/03, 89b/08, 89b/08,
92a/02, 125b/01

c. ayt-: Cevap vermek 44a/11

c. bër-: Cevap vermek 19a/01,
89b/07, 100a/08, 106b/10, 125a/11,
125b/06, 125b/08

c. bërme-: Cevap vermemek
29b/05, 92a/04, 125a/13

c. bërme: Cevap vermek
13a/04

c. bir-: Cevap vermek 29b/08

c. di-: Cevap vermek 42a/11

c.-ı hāzır: Hazırcevap 72a/12

c. kıılma-: Cevap vermemek
72a/06

c. tapa'lma-: Cevap
bulamamak 24a/08

c.+ı 110b/06, 125b/10

c.+ıda 42a/10

c.+ını 83a/06, 88b/03, 89b/07,
110a/13

[=29]

cevher (Ar.+Fa.) (Bir şeyin) özü,
esaslı.

c. ü'arz: Öz ve görünüş 2b/04

c.+de 122b/10

c.+i 66a/11, 69a/02, 123a/01

[=5]

cevr (Ar.) Gadr, öfke.

c. sitem: Öfke, sitem 80b/11

[=1]

cezā (Ar.) Karşılık, mukabil.

c. 66b/09

c. bër-: Karşılığını, hakkını
vermek 5b/13

c.+sı 4b/04, 5b/11, 10b/05

[=5]

cezm (Ar.) Kati karar.

c. kııl-: Karar vermek 78b/13

[=1]

cidden (Ar.) Ciddi, itinalı.

c. 102b/13

[=1]

ciger (Fa.) Ciğer.

c. 35a/05

c. ağrıķı: Ciğer hastalığı 65b/07

c.+ğa 35a/04

[=3]

cihān (Fa.) Dünya, âlem.

c. 5a/03, 48a/04, 69a/04,
93a/13

c.+da 26b/07, 120b/02

c.+dın 86b/11

c.+dın öt-: Cihandan geçmek
13a/02

c.+nı 7a/09

c.+nınğ 17a/05, 93b/04

bu cihān: Bu dünya 2a/03,
2b/13, 4b/03, 19b/13, 36b/13, 38a/11,
55b/03, 55b/07, 55b/08

ikki c.: Dünya ve ahiret 3b/05,
3b/06, 14b/09, 34b/01, 55b/02,
104a/09, 117a/06

ol c.: Öteki dünya 10b/10,
20a/01, 36b/13, 38a/11, 55b/08

[=32]

cihān-dārlik (Fa.) Dünyayı hükmü
altına almak, cihangirlik.

c. 106a/07, 114b/08

[=2]

cihān-dīde (Fa.) Tecrübeli, deneyimli.

c. ve tecribelig ve dānā bol-:
Deneyimli, tecrübeli ve arif olmak
5a/13

kār-gerde ve c.: İş bilen ve
deneyimli 115b/09

[=2]

cihet (Ar.) Yön, taraf, istikamet.

c.+din 7a/10, 35a/07, 59a/02,
77a/09, 81b/08, 82a/04, 87a/06,
87b/03

c.+idin 3b/11, 8a/12, 9a/01,
14a/03, 72a/04, 74a/13, 78a/05,
111a/10

[=16]

cilav (Mo.) Atın yuları.

c.+ın 54a/03

[=1]

cilve (Ar.) Naz, işve, cilve.

c. èyle-: Cilve yapmak 47a/12

[=1]

cimā' (Ar.) Cinsel ilişkiye girme,
cima.

c. kııl-: Cima etmek 48b/05

c. kıılma-: Cima etmemek
48b/04

[=2]

cins (Ar.) Cins, tür, nevi.

c. 65a/02

c.+de 103a/13

c.+din 119a/12, 119a/12

c.+dür 64a/13	c. bol-: Çıkmak, ayrılmak
c.+i 16a/12, 64b/08, 98b/06	47b/06
c.+idin 98b/01, 98b/01	[=1]
c.+idindür 98b/02	cümle (Ar.) Bütün, hep, tüm.
c.+imesdür 64b/01	c. 46a/05
c.+iniñg 64b/01, 64b/11	c.+din 7a/04, 9b/06, 41a/02,
c.+leri 101a/11	99a/05
c.+lerini 62b/02, 101a/10,	c.+ge 123a/04
101a/11	c.+niñg 30a/10
c.+niñg 62b/02, 64a/13,	c.+sidin 73a/08
122a/06	[=8]
[=21]	cümleī (Ar.) Bütün, tüm.
cinsī (Ar.) Bir cins.	c. 44a/11
c.+de 123b/04	[=1]
[=1]	cünūn (Ar.) Cinnet, delilik.
cirm (Ar.) Büyüklük, boyut.	c.+dın 41a/03
c.+idedür 102a/07	c.+niñg 28a/12
[=1]	divāne ve c.: Delilik ve
cism (Ar.) 1. Varlık, madde 2.	çılgınlık 24a/10
Beden, vücut.	[=3]
ķuvvetde ve cismde: Kuvvetķe	cūr'at → cūr'et .
ve bedenen 30b/11	c. 80a/02
c.+ķa 2b/03	c. ķılma-: Cüret etmemek
[=2]	126a/12
cūdā (Ar.) Ayrık, uzak.	[=2]
	cūr'et (Ar.) Cüret, cesaret.

şiddet ve c.: Şiddet ve cüret
89a/12

[=1]

cürm (Ar.) Suç, kabahat.

c. 84b/05

[=1]

cüstelig (Fa.+T.) Eli ve ayağı çabuk,
tetik.

c. 63b/06

[=1]

cüvān (Ar.) Genç, civan.

yigit ve c.: Civan ve genç

42a/06

[=1]

cüvān-merd (Fa.) Yiğit, mert.

c. 60b/12, 95b/12, 124a/04,
125b/02

c.+(bol) 126b/04

[=5]

cüvān-merdlik (Fa.) 1. Yiğitlik, mertlik
2. Cömertlik.

c. 61a/06, 122a/07, 122a/08,
122a/08, 122a/09, 123b/12, 124b/04,
125b/02, 125b/08, 125b/09, 126a/03,
126a/07, 126b/11

c. ve sehilik: Cömertlik ve
eliaçıklık 1b/04

c.+ge 124b/01

c.+i(cüvān-merdligi) 126a/06,
126a/06, 126a/08, 126b/11

c.+ni 25b/09

c.+niñg 124a/12, 125b/13

[=22]

cüvān-merdraḡ (Ar.) Daha yiğit, mert.

c. bol-: Daha yiğit olmak

122a/04

[=1]

cüz (Ar.) Parça, kısım.

'ālem-i c.: Cüzzi' âlem, insan

122b/06

[=1]

cüzām (Ar.) Vücutta çiban çıkması
hastalığı.

c. 71b/01

[=1]

cüzv (Ar.) Küçük kitap, kitapçık.

c.+ni 88b/07

[=1]

Ç

çabak Alkış, el çırpma.

ç. çal-: Alkış tutmak 40b/13

[=1]

çağ 1. Zaman, devir 2. Yaş.

ç. 35b/02

ç. ve endāze: Vakit ve ölçü

42b/11, 45a/03, 50a/02, 57a/03

ç.+ıda 85a/01

[=6]

çağır Şarap.

ç.+ğa 9b/13

[=1]

çağla- 1. Mukayese etmek; sezmek, anlamak. 2. Dikkat etmek.

ç.-p 67a/12, 102a/03, 102b/12

ç.-sañg 75b/05

[=4]

çağlık 1. Gibi, benzer 2. Ölçüde, derecede, kadar, (bir şeye) göre; (bir şey) ile.

ç. 58a/07

bir direm ç.: Bir dirhem kadar
95a/04

günāhığa ç.: Kabahati
ölçüsünde 84b/12

kuçkaç ç.: Serçe kadar 96b/03

nā-i:mīnlikiñg ç.: İhtiyatla,
tedbirle 13a/11

öz hālığa ç.: Kendi hâline göre
37a/10

taḳatıñğa ç.: Gücüne göre

28b/01

taḳatı ç.: Gücü kadar 66b/12

taḳatıñg ç.: Gücün kadar

68a/05

tāvūs ç.: Tavus kuşu kadar

96b/02

[=10]

çāker (Fa.) Kul; hizmetkâr.

ç. 84a/05

ç. ve nöker: Kul ve hizmetkâr

117b/05

ç.+inḡge 117b/10

ç.+leri 80a/11

[=4]

çākerī (Fa.) Kul, köle.

bende ç.: Kul, köle 86a/06

[=1]

çakış- (Yeni girilen bir ortama) uyum sağlamak.

ç.-ğıl 68a/03

[=1]

çal- 1. (Bir musiki âletini) çalmak, (âlete yahut başka bir şeye) vurarak ses çıkarmak 2. Andırmak, benzer olmak.

ç.-ğay sin 105b/05

ç.-ğaylar 104b/08	aṭ ç.-: Atı koşturmak, sürmek
ç.-ğıl 104b/09, 104b/13, 104b/13, 105a/01, 105a/02, 105a/13, 105b/12	53a/01 [=1]
ç.-ıp 105b/02	çapduğ Çeyiz.
çabak ç.-: Alkış tutmak 41a/01	ç.+ını 76a/02 [=1]
neḵḵāre ç.-: Davul çalmak 66b/06	çapma- Koşturmamak, sürmemek.
yaşıl ç.-: Yeşile çalmak 70b/01 [=13]	aṭ ç.-: Atı koşturmamak, sürmemek. 52b/08, 52b/09, 53a/01, 53b/06 [=4]
çalın- Andırmak, benzer olmak	çapmak Koşturmak, sürmek.
yaşıl veyā sarığ ç.-: Yeşile veya sarıya çalmak 101a/02 [=1]	aṭ ç.: Atı koşturmak, sürmek 52b/08, 53a/03 [=2]
çalma- (Bir musiki aletini) çalmamak.	çāre (Fa.) Kurtuluş yolu; tedbir.
ç.-ğıl 105b/01 [=1]	ç. 28b/07
çalmaḵ (Bir musiki aletini) çalmak.	ç. bolma-: Çare olmamak 56b/05
ç. 105b/12	ç. tapma-: Çare bulmamak 25a/11, 91a/02
aytmak ve ç.: Söylemek ve çalmak 104b/10 [=2]	ç.+si bol-: Çaresi olmak 45a/01 [=5]
çalparkamak Gevezelik.	çarḥ (Fa.) Mekik, dokuma aleti.
ç. 36b/08 [=1]	ç. 44a/11 [=1]
çap- Koşturmak, sürmek.	

çarla- Çağırarak, seslenmek; anmak.

ç.+sidi 40b/06

ç.-ğalı 29a/02

[=2]

ç.-ğıl 38b/12

ç.-p 11b/02, 39a/03, 81a/10

ç.-ydu 91b/06

[=6]

çek- 1. (Kalemi kağıt üzerine) çekmek, yazmak 2. (Göğ) çekmek, yükselmek.

ç.kalem ç.-: Hata ve sevabından sorumlu tutmak 49b/12

çarlat- Çağırtmak, getirtmek.

ç.-ti 103b/07

ç.-ıp 20b/08

[=2]

[=1]

çehār (Fa.) Dört.

ç. dīvār: Dört duvar, oda
36a/01

[=1]

çend (Fa.) Birkaç; (bir şey) kadar.

ç. 46b/11

her ç.: Her (ne) kadar, öyle ki

17b/04, 23a/05, 28a/07, 28b/05,
29b/09, 32a/10, 35a/03, 36b/11,
42a/13, 43b/10, 44a/12, 46b/06,
55a/03, 57a/13, 58a/04, 61b/11,
71b/12, 82a/07, 83b/01, 106a/10,
106b/01, 120b/06

çehār-pā (Fa.) Dört ayaklı, hayvan.

ç.+lar 9b/07, 33a/08

[=2]

nē ç.: Ne kadar, ne kadar

öyleyse de 4b/07, 11b/07, 19a/02,
24b/13, 25a/05, 46a/11, 64a/13,
73b/08, 90b/12, 91a/07, 92b/08,
95a/01, 97a/02, 106b/08, 108a/10

çehār-pāy (Fa.) Dört ayaklı, hayvan.

ç.+lar 89a/07

[=1]

çehār-zānū (Fa.) Bağdaş kurarak oturmak.

[=38]

ç.+(olturma) Bağdaş kurarak oturmamak 128b/09

[=1]

çendān (Fa.) 1. Çok, fazla; nice 2. O derece, o kadar.

ç. 10b/07, 10b/08, 62a/12,
113b/08

çehre (Fa.) Yüz, surat.

ç.+nğ 40b/06

ziyāde ve ç.: Çok ve nice 4a/10

[=5]

çendî-ki (Fa.) Her ne kadar, öyle ki.

ç. 6b/09, 17b/03, 17b/13,
18a/02, 22a/09, 23a/03, 29a/11,
39b/06, 40b/08, 58b/01, 58b/02,
59a/07, 72a/07, 73a/03, 73a/04,
74b/02, 74b/11, 75a/10, 75b/13,
80a/01, 82a/08, 86b/03, 93a/10,
101b/09, 104a/10, 112a/10, 122a/12,
122b/10, 128b/06

[=29]

çep (Fa.) Sol.

ç. 70a/12, 70b/05, 70b/09

[=3]

çerâğ (Fa.) Kandil, mum.

ç. 113b/08

şem' ve çerâğ ve kândîl iberiş:

Karşılıklı mum, kandil göndermek
68a/08

ç.+dın 113b/08

ç.+nınğ 58b/13, 59a/01

[=5]

çerde (Fa.) Renkli, alaca.

ç. 69b/10

[=1]

çeşme (Fa.) Çeşme, göz.

ç.-i vîrân: Viran hayrat 119a/09

ç.+si 119a/08

[=2]

çevgân (Fa.) 1. Guy-ı çevgan oyunu 2.

Bu oyunda kullanılan top.

güy-ı ç. oynamak: Guy-ı
çevgan oynamak 1a/02

ç. oynamak: Guy-ı çevgan
oynamak 53b/10, 53b/10, 53b/11

ç. soğmak: (Oyunda) topa
vurmak 52a/10, 54b/01

[=6]

çevre Çevre, civar.

ç.+side 70b/08, 70b/10

[=2]

çida- (Mo.) Katlanmak, tahammül
etmek.

ç.-sa 57b/08

[=1]

çıdama- (Mo.+T.) Katlanmamak,
tahammül etmemek.

ç.-y 66b/08

[=1]

çıdamlığ (Mo.+T.) Dayanıklı

ç. bol-: Dayanıklı olmak
69b/10

[=1]

çık- 1. İçten dışı varmak, çıkmak 2.

Bulunduğu yeri terk etmek 3. Ün,

şöhretin duyulması, yayılması 4.

Emre, söze uymamak.

ç.-adur 103a/01

ç.-ar 5a/11

ç.-arda 128b/01

ç.-arlar 49a/13

ç.-arnı 116b/03

ç.-ıp 23b/07, 31a/06, 65b/10,
97a/07, 110a/05

ç.-ıp irdi 31a/07

ç.-kāl 90b/07, 111b/07

ç.-kân 92b/09

ç.-kanda 52a/05

ç.-kaniça 112a/06

ç.-kay 119a/02

ç.-kay sin 22b/12

ç.-kuncha 60b/09, 60b/10

ç.-kunchelik 61a/01

ç.-mas 79b/06

ç.-mas men 38b/10

ç.-masda 73b/11

ç.-masdın 52a/04

ç.-sa 28b/10

ç.-salar 49a/12

ç.-sanğ 49a/06, 106a/04

ç.-sun 109b/08

ç.-tı 11b/10, 60b/03, 106b/11,
118a/07

ç.-tuğ 73b/08, 74a/01, 91a/03

atı ç.-: Adı duyulmak, şöhret
kazanmak 120b/02

avğa ç.-: Ava çıkmak 73b/03

fermânıdın ç.-: Emrinden
çıkmaq, emrine uymamak 6a/07

sağal ç.-: Sakalı çıkmak 45b/11

taşkarı ç.-: Dışarı çıkmak
49a/07, 51b/07, 86a/01, 112a/06

[=45]

çık- 1. Bulunduğu yerden dışarı
götürmek, çıkarmak 2. Bir taşıyıcının
içinden dışına bir madde çıkarmak 3.
Bir makamdan kovmak, azletmek 4.
Bir istek, arzudan vazgeçmek 5. Ün,
şöhretin duyulması, yayılması.

ç.-a men 92a/13

ç.-ğan 72b/08

ç.-ğay 128a/12

ç.-ıp 82b/07, 91a/04, 114a/08

ç.-ıpdur 10a/06

ç.-ur 114b/13

damar ç.-: Kan dökmek
115b/13

könğlidin ç.-: (Bir şeyin)
arzusundan, hevesinden vazgeçmek
127b/07

nām āvāze ç.-: Ün, şöhret
edinmek 13b/01

ün ç.-: Ses çıkarmak 70a/11

[=12]

çıkarma- 1. Sahip olduğu bir malı
kendi temellükünden çıkarmamak 2.
Öfke ve üzüntünün yarattığı duygusal
tahribatın cefasını haksız yere
başkasına çektirmemek.

çöldin ç.-: Elden çıkarmamak
94a/09

ç.-ğıl 84a/01

[=2]

çıkarmağlık Birini zor bir durumdan
kurtarmak.

hācetdin ç.: Muhtaçlıktan
çıkarmak, kurtarmak 107b/02

[=1]

çıkarmak Ün, şöhretin duyulması,
yayılması.

a:t ç.: Ün, şöhret edinmek
53a/02

[=1]

çıkış- (Birine iyi) muamele etmek,
anlaşmak.

ç.-ğay 128b/01

ç.-ğıl 97b/05

[=2]

çıkışa'lma- (<çıkış-a alma-) Mücadele
edememek, karşı koyamamak.

ç.-dı 11a/08

[=1]

çıkma- 1. Bulunduğu yerden dışarı
gitmemek, çıkmamak 2. (İyi bir
alışkanlığı) terk etmemek.

ç.-sun 45b/11

ç.-y 81a/06

'ibādetdin ç.-: İbadeti terk
etmemek 88b/02

[=3]

çıkmaç 1. Bulunduğu yerden,
(maiyetinde başkalarıyla yahut yalnız)
başka bir yere hareket etmek 2. Ünü,
şöhreti yayılmak.

ç. 38a/02

seferge ç.: Sefere çıkmak
73a/01

bāzārga ç.: Pazara gitmek
43b/04

[=3]

çılav (Atın) dizgini.

ç.+1 71a/04

[=1]
çırıla- Çağırarak, haber vermek; davet etmek.

ç.-dı 111b/06

ç.-p 6a/03

ç.-ydu 92a/01

mihmān ç.-: Misafir çağırarak
37b/11

[=4]

çırılama- Anmamak, zikretmemek.

ç.-ğay 125a/02

[=1]

çirt- (Yüzünü) buruşturmak.

çirāyını ç.-: Yüzünü
buruşturmak 19a/10

çirāyınğnı ç.-: Yüzünü
buruşturmak 34a/06, 92b/02

[=3]

çirtuḡ (Yüzü) buruşuk, kırışık.

ç. çirtuḡ: Yüzü kırışık 64a/01

ç. çirtuḡ bolma-: Yüzünü
buruşturmamak, asık yüzlü olmamak
89b/02, 104b/04

[=3]

çille (Fa.) Kara kış, 12 Aralıktan 31 Ocak'a kadar süren şiddetli soğuk devresi.

ç. ve temmūz: Kış ve yaz
47b/13

[=1]

çirā-ki (Fa.) Çünkü, zira.

ç. 37a/05, 117b/12, 122b/03

[=3]

çirāy (Mo.) Yüz, çehre.

ç.+ı arıḡ: Yüzü temiz, alnı açık,
ahlaklı 72a/05, 77a/01

ç.+ı arıḡ: Yüzü zayıf 64a/10

ç.+ını çirt-: Yüzünü
buruşturmak 19a/10

ç.+ınğnı çirt-: Yüzünü
buruşturmak 34a/06, 92b/02

ç.+ı çirtuḡ: Yüzü asık 64a/01

ç.+ı çirtuḡ bolma-: Yüzünü
buruşturmamak, yüzü asık olmamak
89b/02, 104b/03

ç.+ı kırılıḡ: Yüzü kirli, ahlaksız
64b/04

ç.+ı oçuḡ: Yüzü açık 63b/02

ç.+ı oçuḡ bol-: Yüzü açık
olmak 39a/10, 89b/09, 89b/11

ç.+ını 100a/06

[=15]

çong Büyük, ulu.

ç. 64a/07, 64a/09, 71b/06

ç. bol-: Büyümek, yetişkin
olmak 24b/06, 26a/02, 73a/11, 75b/06,
81a/06

ç. bolmak: Büyük, yüce (biri)
olmak 128b/03

ç. küçük: Büyük küçük 25a/08

ç.+larını 118a/11

[=11]

çoğluk Büyüklük, ululuk, yücelik.

ç. ve saltanat: Büyüklük ve
makam 42a/09

ç.+ımız 125a/13

[=2]

çoğrak Daha büyük.

ç. 108a/07

[=1]

çögür- Sarkıtmak, düşürmek.

nīze ç.-: Penis sarkıtmak
70a/08

[=1]

çöl Çöl, beyaban.

ç. 6a/08

[=1]

çukur Çukur, oyuk.

ç.+da 11b/01

[=1]

çü 1. Çünkü, zira 2. Madem ki,
öyle ki 3. Ne zaman ki, vakta ki.

ç. 9b/12, 11a/06, 12b/12,
12b/13, 13a/12, 13b/03, 31b/04,
43a/01, 46b/09, 83a/05, 103b/04,
122b/04

[=12]

çü-ki Çünkü, zira.

ç. 49b/13

[=1]

çüçük (Tatlı) hikâye, latife.

hikâye ve çüçük ve külüşmek:
Hikâye, latife ve fıkra 108b/04

[=1]

çüffe (Fa.) Solak.

ç. 70a/11

[=1]

çüft (Fa.) Çift, eş, benzer.

ç. 54b/08, 71b/10, 121a/03

ç.+i 54b/08

ç.+ide 2b/02

[=5]

çüftle- Çiftlemek, iki tane temin
etmek.

ç.-p 121a/02

[=1]

çün 1. Çünkü, zira 2. (Bir şeye) benzer şekilde, o gibi 3. O vakitte, vakta ki.

ç. 3a/04, 10b/06, 12b/06, 13b/08, 15b/13, 16b/09, 17b/04, 18a/08, 24b/06, 29b/02, 29b/12, 35b/01, 36b/05, 36b/06, 37b/03, 38a/07, 39a/11, 45b/08, 49a/06, 52b/13, 54b/05, 54b/12, 57a/07, 57a/09, 81a/12, 85a/05, 98b/10, 98b/12, 111b/04, 114b/03, 116a/06, 121a/05, 121b/02, 122b/01, 122b/10

[=35]

çün-kim 1. Çünkü, zira 2. O zaman, vakta ki.

ç. 22a/03, 116b/03

[=2]

çün-tā O zaman aralığında, vakta ki.

ç. 10b/13

[=1]

çünān-ki 1. Öyle ki, onun gibi, mesela 2. O zaman, onun gibi olduğu için, çünkü.

ç. 4b/12, 9a/03, 9b/09, 11a/05, 15b/09, 16b/13, 18b/11, 20b/01, 28b/02, 29b/06, 30b/02, 37a/11, 47a/05, 47b/11, 49b/08, 50b/01, 55b/12, 59a/12, 75b/10, 81b/04, 89b/12, 93a/12, 108b/12, 119b/12

[=24]

çünānçi 1. Öyle ki, onun gibi, mesela 2. Çünkü, onun gibi olduğunda. o zaman.

ç. 1b/10, 2a/05, 2a/07, 5b/01, 6b/05, 8b/02, 9a/08, 10a/04, 13b/13, 15a/12, 16a/12, 20b/06, 23a/09, 24a/06, 24b/01, 26a/09, 28a/10, 30a/06, 30b/12, 32b/08, 34b/05, 36a/09, 38b/01, 39b/01, 39b/08, 40b/11, 41b/10, 43a/04, 43b/02, 44b/09, 45a/05, 47a/11, 47a/13, 49b/10, 50b/06, 50b/11, 51a/05, 51a/09, 53a/06, 53b/12, 54b/07, 57b/03, 58b/07, 59b/03, 59b/10, 64b/10, 65a/10, 67a/03, 67b/10, 69a/03, 71b/10, 72a/01, 73a/13, 74b/03, 84a/06, 99a/03, 103a/08, 103a/12, 103b/01, 103b/02, 103b/06, 103b/06, 103b/11, 103b/11, 103b/13, 116b/11, 117b/09, 119a/03, 120b/08, 122b/06, 123a/06, 123a/07, 123a/09, 128a/07

[=74]

çünki 1. Çünkü, zira 2. Öyle ki, madem ki 3. O zaman, öyle olunca, öyle olduğunda.

ç. 2a/12, 2b/01, 4b/01, 9a/01, 10b/11, 14a/01, 14b/03, 18a/02, 21a/09, 21a/13, 28a/05, 29a/11, 29b/12, 30a/02, 34a/11, 43a/13, 43b/07, 43b/08, 44a/04, 46a/12, 47b/06, 49b/02, 64b/08, 65a/06, 66a/05, 66b/02, 79b/06, 83b/02,

103a/09, 103a/10, 108b/05, 111a/07,
111b/08, 114b/10, 115a/04, 120a/13,
122b/06

[=37]

D

dābir (Ar.) Eski, önce gelen.

d. 103b/01

[=1]

dād (Fa.) 1. Hak, adalet 2. Yardım.

d. 25b/13, 117a/07, 118a/03

d.+ıġa 27b/08

d.+ıġa yēt-: Hakkını vermek

10a/12

d.+ıġa yētmek: Yardımına

koşmak 114b/05

d.+ını 12b/08, 12b/08, 25b/13

d.+ını bē-: Hakkını vermek

6a/10, 86b/08, 103b/13, 119a/01

d.+ını tap-: 10a/12

d.+nınġ 119a/07

[=15]

dād-ger (Fa.) Adil, hakşinas.

d. 27b/08, 119a/06

pādšāh-ı dād-ger: Adil padişah

119a/09

[=3]

dād-ġ^wāh (Fa.) Adalet arayan, davacı.

d.+larnı 91b/11

d.+nınġ 92b/03, 92b/11,

114b/05

[=4]

dād-ġ^wālīk (Fa.+T.) Padişaha

şikayetlerini iletip yardım ve adalet talebinde bulunma.

d. kııl-: Adalet istemek 118a/04,

118b/06

[=2]

dāġ (Fa.) Dövme, vücuttaki nakış veya yazı.

d. koy-: Dövme yapmak

65b/03

d.+nınġ 65b/04

[=2]

daġdaġa (Ar.) Gürültü, tantana.

d.+sıdın 35b/02

[=1]

dāhil (Ar.) Dahil, içeri.

d. bol-: Dahil olmak 35a/06,

98a/08, 98a/09

d. irmesdür 98a/12

[=4]

dāhis (Ar.) Parmak uçlarında, tırnak diplerinde çıkan dolama, etyaran.

d. 71a/13

[=1]

dalū Omuz.

d.+sı 63b/09

[=1]

dām Vasıta, âlet, aracı.

d. ve âlet kıl-: Vasıta ve aracı etmek 128a/03

[=1]

damar Damar; kan.

d. çıkar-: Kan akıtmak; (talihini) döndürmek 115b/13

[=1]

dānā (Fa.) Bilgili, bilgin, âlim, akıllı.

d. 13b/10, 15a/10, 17a/09, 18a/09, 114b/13

d. bol-: Bilgili, âlim olmak 16b/12, 17a/09, 22b/07, 114b/12, 114b/12

d. bolmak: Akıllı olmak 47a/01

d. ħired-mend bol-: Bilgili, akıllı olmak 23a/03

d. kıl-: (Dünyanın tecrübe ve imtihanıyla birine) bilgelik sağlaması 26b/12

d. i'timād: Âkil, güvenilir (kimse) 26a/11

d. ve 'ākı:l: Bilgili ve akıllı 63a/08

d. ve nādān: Âlim ve cahil 122a/11

d. ve zīrek: Âlim ve akıllı 17a/03

d. tut-: 15a/11, 25b/12, 29b/03

d.+dın 14a/06

d.+sin 17b/03

'ākıl ve d. bol-: Akıllı ve bilgili olmak 44b/07

cihān-dīde ve tecribelig ve d. bol-: Görmüş geçirmiş, tecrübeli ve bilgili olmak 5a/13

[=24]

dānālīk (Fa.+T.) Ariflik, bilgelik.

d.+ı 17a/10

d.+nı 26b/13

[=2]

dāne (Fa.) 1. Adet, sayı 2. Meyvenin yuvarlak, küçük parçası.

d. 58a/07

ķaramuk dānesi: Karamuk tanesi 15a/13

[=2]

dāneī (Fa.) Bir tohum, tane.

d.+dür 22b/06

[=1]

dāniş (Fa.) Bilgi, ilim; bilgili.

d. 17b/01, 113a/05, 123a/10,
124a/08

d. ve 'ilm: Bilgi ve ilim 21b/05

d.+dür 123b/13

d.+i 117a/02

d.+im 17b/02, 17b/02

d.+ingğa 17b/04

d.+ini 17a/12

d.+ni 14a/05

hüner ve d.: Hüner ve ilim
13b/05, 14a/07

'ilm d.: İlim, marifet 13b/06,
86b/11

[=16]

dāniş-mend (Fa.) Bilgili, âlim.

d. 18b/10

[=1]

dāniş-mendlik (Fa.+T.) İlim, irfan.

d. 117a/08

[=1]

dār (Fa.) İdama mahkum olanların
asıldığı ağaç, dar ağacı.

d.+ğa 119a/01

d.+ğa as-: Dar ağacına asmak,
idam etmek 118a/12

[=2]

dārū (Fa.) İlaç, em; tedavi.

d. 101b/05

d. buyruma-: İlaç yazmamak
87b/11

d. kıl-: Tedavi etmemek
101b/02

d. kılma-: Tedavi etmemek
100b/02, 101a/01

d. kılmaç: Tedavi etmek
101a/12

d.+nı 101b/04

d.+sını 44b/08

ḥab ve maṭbūḥ dārū: Hap ve
kaynatılmış ilaç 101a/13

[=9]

da'vā (Ar.) İddia, ileri sürülüp
savunulan düşünce.

d.-yı bī-delīl: Mesnetsiz iddia
90a/09

d.-yı bī-delīl kıl-: Mesnetsiz
iddia öne sürmek 90a/08

d.-yı bī-ma'nā kılma-:
Anlamsız (bir) iddiada bulunmak
123b/08

d.-yı büzürlük: Büyüklük
iddiası 17b/01

d. kıl-: İddia etmek 17a/12,
26b/05, 90b/03

d. kılma-: İddia etmemek
21b/07, 123b/07

d.+sın 88b/12

d.+sını 21b/06

[=11]

da'vāyī (Ar.) Bir iddia, düşünce.

d. kıl-: (Bir) iddiada bulunmak
21b/06

[=1]

dāye (Fa.) Sütüne, dadı.

ata anası ve dāye: Ana, baba ve
dadı 24b/05

[=1]

dāyim (Ar.) Daimi, sürekli.

d. 6b/11, 43b/06, 44b/09,
53b/10, 65a/07, 66a/09, 68a/11,
70a/10, 79b/12, 104a/13, 109b/06,
117a/10, 121a/08, 127a/06

[=14]

dāyir (Ar.) Başka, farklı, diğer.

d. 20a/09

[=1]

dē- Demek, söylemek.

d.-r irdiler 46a/11

d.-rler 35a/10, 70b/01, 70b/13,
71a/03

d.-se 95a/11

d.-senğ 42b/01

[=7]

debeng (Fa.) Aptal, ahmak.

d. ğalīz: Aptal, kaba 43a/09

[=1]

debīr (Fa.) Kâtip, yazıcı.

d.+i 111a/11

d.+ler 80b/07

[=2]

dedek (Fa.) Cariye.

kul d. almak: Köle, cariye
almak 1a/04

[=1]

def (Ar.) Def etme, ortadan
kaldırma; savuşturmak.

d. bol-: Ortadan kalkmak
71b/05

d.-i şehvet kıl-: Şehveti ortadan
kaldırmak, def etmek 44b/04

d. kıl-: Def etmek, ortadan
kaldırmak 35a/03, 71b/05, 101b/04,
113a/13, 124b/11

d.+ide 99b/05

d.+ini kıl-: Def etmek,
savuşturmak 29a/10

[=9]

def'a (Ar.) Defa, kere.

d. 37a/06, 48b/08, 53b/01

d.+da 37a/07, 37a/08

[=5]

defn (Ar.) Defnetme, ölüyü gömme.

d. kıl-: Defnetmek 78b/13,
79a/01

[=2]

delālet (Ar.) Delalet, işaret, nişan.

d. kıl-: İşaret, delalet etmek
10b/03, 21a/01, 21a/02, 65a/11,
65a/12, 65b/01, 65b/02, 65b/03,
65b/05, 105a/09

[=10]

delīl (Ar.) Delil, kanıt.

d. 21b/06, 88b/12

d. ayt-: Delil göstermek 4a/04

d. izdeme-: Delil aramamak
22b/11

d.+dür 87a/12

[=5]

dem (Fa.) Zaman, vakit, devir.

d. 16a/03

d.+ge 64b/09

[=2]

demlig (Fa.+T.) Bağlı, merbut.

d. 13a/02

[=1]

depin- (Atı) yönlendirmek, koşturmak.

d.-se 70a/10

[=1]

depset- Ezdirmek, çiğnetmek.

d.-ür mēn 110b/09

[=1]

der-ğazab (Fa.+Ar.) Öfke, hışım (ile).

d. bol-: Öfkelenmek 71a/10

[=1]

der-ḥakīkat (Fa.+Ar.) Aslında,
hakikatte.

d. 2b/01, 10b/09, 80b/13,
123b/04

[=4]

derd (Ar.) Dert, sıkıntı.

d. 31b/04, 103b/03

d. elem: Dert, üzüntü 119a/10

d. endüh: Dert, tasa 12b/10

d. miḥnet: Dert, mihnet 43b/09,
45a/07

d. rencî: Dert, zahmet 31a/04,
31a/09

d. ve renc: Dert ve zahmet
43b/10

d.+dür 43b/09

d.+in 31b/04

[=11]

derd-nāk (Fa.) Dertli, sıkıntılı.

d. 20b/10

[=1]

derecāt (Ar.) Derece, ölçü, oran.

d.-ı kamer: Ayın konumunun
derecesi 102a/08

[=1]

derece (Ar.) 1. Mertebe, mevki,
makam 2. Aç, zaviye.

d.-i t̤ālî': (Yıldızların birbirine
olan) açısına göre talihin durumu
102a/05

d. tapma-: Mevki, makam
bulmamak, yükselmemek 110b/07

d. ve mertebe: Mevki ve
makam 20a/13, 32b/09

d.+lerdin 108a/06

d.+sidin 102a/07, 102a/07

d.+sige 111a/01

[=8]

dergāh (Fa.) 1. Tekke 2. Huzur, nezd.

d.+da 107b/12

d.+ıda 46a/06, 108a/01

d.+ığa 111a/03

[=4]

derḥāl (Fa.+Ar.) O anda, hemen,
şimdi.

d. 11b/11, 12b/11, 19a/13,
42b/05, 54a/12, 66b/05, 112a/04,
112a/06, 117a/13, 118a/11

[=10]

derrende (Fa.) Vahşi, yırtıcı.

d. cānverler: Yırtıcı hayvanlar
52b/09, 52b/10, 52b/11, 53b/09

[=4]

ders (Ar.) Ders.

d. 23b/01, 23b/02, 88b/02,
92b/05

[=4]

dervāze (Fa.) Şehir, mezarlık kapısı.

d.+siniṅ 12a/13, 28b/09

[=2]

dervīş (Fa.) 1. Fakir, yoksul 2.
Mutasavvıf, tarikat mensubu.

d. 5b/03, 5b/09, 5b/09, 6a/02,
6b/04, 127b/13, 128a/03

d. bol-: Fakir düşmek 8b/05

d. tüvān-ger: Fakir, zengin
5b/08

d. ve nā-murād: Fakir ve
bahtsız 5b/02

d.+ge 127b/06, 128a/05

d.+larğa 6a/05, 11b/12

d.+ler ve faķīrler: Fakir, fukara
61b/12

d.+lerde 58b/03

d.+lerğa 124b/13

d.+lerni 58b/01

[=18]

dervīşlik (Fa.+T.) Mutasavvıflık,
tarikat mensupluğu.

d.+niŋ 126b/13

[=1]

deryā (Fa.) Deniz, bahir.

d. 11a/07, 96b/04, 96b/04

d. lebi: Deniz kenarı, kumsal
11a/10

d.+da 11b/01

d.+ğa 11b/05, 12a/05, 12a/07,
12a/10, 12a/12, 73b/13, 73b/13,
96b/06, 96b/07

d.+lar 48a/04

d.+niŋ 11a/10

d.+sıdın 73b/11

d.+sığa 73b/10

kūh beyābān ve d.+lar: Dağ,
çöl ve denizler 93b/02

[=19]

derzī (Fa.) Terzi.

d. 28b/09, 29a/01, 29a/03

d.+ge 29a/07

[=4]

dest-gīr (Fa.) Elinden tutan, yardımcı.

d. bol-: Yardımcı olmak 87b/05

[=1]

destār (Fa.) Sarık.

d. 45b/06, 45b/07

[=2]

deste (Fa.) Deste, dizi.

d. 110a/11

[=1]

destūr (Fa.) İzin, müsaade.

d. 128a/13

[=1]

destūr-ḥān (Fa.) Sofra.

d. yığma-: Sofrayı kaldırmak
34a/03

[=1]

deşt (Ar.) Çöl, sahra.

d. beyābān: Çöl, sahra 6a/01	d.+ge 115a/08
d. şahrā: Çöl, sahra 36a/03	d.+inġ 30a/08
[=2]	d.+ige 8b/12
devā (Fa.) Şifa, derman, çare.	d.+ninġ 8a/09
d. 44b/11	[=22]
d.+sıdur 10a/01	dıraḥtī (Fa.) Bir ağaç.
d.+sın 30b/06	d. 10a/05
[=3]	[=1]
devāsız (Fa.) Çaresiz, dermansız.	dī- Demek, söylemek; belirtmek, göstermek.
d. 31b/04	d.-di 5b/10, 5b/12, 6a/02,
[=1]	6a/02, 6a/05, 11a/12, 11b/03, 11b/07,
devāt (Ar.) Divit, kalem.	11b/08, 11b/11, 11b/12, 11b/13,
d. 88a/11	12a/01, 12a/01, 12a/08, 12a/10,
[=1]	12a/11, 12a/11, 12a/13, 15b/11,
devlet (Ar.) Baht, talih.	16a/01, 16a/02, 16a/08, 16a/11,
d. 25b/04, 106b/12	17a/04, 17a/05, 17a/07, 17a/07,
d.+i 107b/04	19a/11, 19a/12, 19b/07, 20b/08,
d.+inġ 90b/12	20b/13, 21a/02, 21a/06, 21a/07,
[=4]	21a/08, 21a/08, 21a/10, 21b/11,
dıraḥt (Fa.) Ağaç.	21b/11, 21b/12, 23a/10, 23b/02,
d. 8a/09, 30a/05, 36a/02,	23b/08, 23b/12, 24a/02, 24a/03,
91b/02, 91b/02, 91b/04, 91b/10,	25b/05, 25b/06, 25b/07, 25b/08,
91b/12, 91b/13, 92a/03, 92a/04,	25b/09, 25b/10, 25b/11, 25b/12,
92a/07, 92a/08, 92a/08, 92a/09, 92a/11	25b/13, 26a/01, 26a/02, 26a/03,
d.+dın 92a/02	26a/04, 26a/05, 26a/06, 26a/07,
d.+ğa 92a/03	26a/10, 26b/01, 26b/08, 29a/03,
	29b/07, 31b/10, 33b/06, 33b/09,
	38b/05, 38b/05, 38b/10, 38b/11,
	39a/01, 39a/02, 39a/02, 39a/03,
	39a/04, 39a/07, 39b/10, 40a/01,

45b/03, 45b/09, 45b/12, 45b/13,
46b/02, 47a/05, 47a/06, 47a/06,
54a/03, 54a/04, 54a/04, 54a/07,
56a/09, 56b/01, 81a/09, 81a/10,
90b/05, 91b/02, 91b/09, 91b/12,
91b/12, 92a/07, 110a/03, 110a/06,
110a/12, 110b/07, 111a/11, 111b/06,
112b/06, 113b/02, 113b/02, 113b/05,
114a/09, 114a/10, 114b/01, 118a/07,
118a/09, 118a/10, 118b/08, 118b/09,
118b/10, 120a/12, 125a/09, 125a/11,
125b/02, 125b/08, 125b/08, 127a/09,
127a/11, 127a/13

d.-diler 7b/12, 12a/09, 42a/02,
42a/04, 56a/03, 114b/01, 120a/11,
125b/01

d.-dim 16b/10, 17b/03, 19a/04,
31b/09, 41a/03, 42b/13, 46b/11,
65a/02, 65b/11, 81b/08, 108a/06,
118a/10, 120b/07

d.-diñg 40a/02, 54a/07

d.-geli 42b/04, 83a/07, 93a/10

d.-geli bolmas 3b/11

d.-gen 4a/06, 21a/09, 22a/12,
23a/08, 24a/09, 38b/02, 44b/08,
49b/10, 71a/11, 89b/09, 98b/04,
99a/11, 100a/01, 100a/05, 112a/06,
120b/05

d.-gen bolsa 24a/04

d.-gende 125b/12

d.-gendin 4a/07, 110b/11

d.-genim 102a/10, 125a/07

d.-genini 15b/08

d.-genleri 70a/04

d.-genlerim 108b/12

d.-genni 42b/09

d.-gey 2a/10, 23b/06, 27a/02,
125a/03, 125b/09, 125b/13

d.-gey sin 23a/08, 89b/08,
124a/12

d.-gey siz 23b/10

d.-geyler 15b/08

d.-geylerde 23a/07

d.-gil 10a/12, 21b/07, 22a/12,
23a/01, 24a/13, 42a/11, 42a/12,
90a/08, 91b/06, 91b/09, 115b/13,
118b/01

d.-gülük 104a/06

d.-güsidür 41b/08

d.-mes 122b/02

d.-mes mü irdiñg 92a/11

d.-mesler 35a/07, 40b/10

d.-p 3b/09, 3b/10, 8a/02,
11b/03, 11b/07, 11b/10, 12a/13,
12b/07, 16a/09, 16b/11, 17a/04,
19a/13, 20b/12, 21a/03, 25b/04,
28b/12, 37b/03, 38b/10, 40a/05,
40b/03, 41b/07, 45a/09, 56a/09,
57b/05, 61b/07, 66b/01, 72b/13,

73b/06, 75b/05, 76b/11, 78b/10,
81b/07, 83a/08, 89b/08, 90b/02,
91a/12, 92a/01, 92a/04, 92a/09,
92a/12, 94b/12, 97a/10, 106b/07,
106b/10, 108b/02, 110b/10, 111b/10,
112b/10, 115a/03, 116a/02, 116b/06,
118a/06, 122a/01, 122a/11, 127a/08

d.-p irdi 11b/11, 91b/06

d.-p irdim 91a/10

d.-p siz 23b/10

d.-pdür 7b/03, 16a/07, 26a/12,
26b/02, 26b/04, 26b/05, 26b/07,
26b/10, 26b/12, 26b/13, 27a/02,
27a/03, 27a/04, 27a/05, 27a/08,
27a/12, 27a/13, 27b/01, 27b/06,
27b/08, 27b/09, 27b/11, 27b/12,
27b/13, 99a/11

d.-pdürler 7b/04, 8b/02,
23a/01, 24b/10, 49b/01, 62a/01,
69b/09, 70b/03, 70b/04, 103a/08,
117a/02

d.-r 31b/04, 61a/13

d.-r irdiler 31b/06

d.-r sin 91b/03

d.-rler 22a/02, 35a/07, 70b/06,
71a/03, 99a/01, 102b/01, 102b/02,
103a/12, 103b/01, 103b/10, 127a/02

d.-se 21b/01, 26b/09, 54a/02,
82b/09, 125b/06, 125b/06

d.-seler 22a/06, 22b/01, 29a/10

d.-sem 21a/08

d.-senğ 22a/11, 22a/13, 22b/02,
42a/09, 44a/10, 67a/12, 67a/13,
67b/02, 69a/10, 85a/01

cevāb d.-: Cevap vermek

42a/11

[=348]

dīdār (Fa.) Yüz, surat

cemāl-i d.: Yüz güzelliği

44b/05

d.+ları 16b/06

[=2]

di:dek (Fa.) Cariye.

kul d. almak: Köle, cariye

almak 62a/04

[=1]

di:di:k (Fa.) Cariye.

d. 65b/11

d.+ning 65a/07

gūlām di:di:k: Köle, cariye

66a/07

[=3]

didür- Dedirtmek, söyletmek.

d.-ğan 15b/06

[=1]

dīger (Fa.) Diğer, öteki, öbür.

d. 2a/01, 5a/10, 16a/13, 22a/01,
28a/12, 38a/07, 47a/07, 47b/01,
48a/09, 50a/12, 53b/08, 59b/07,
62b/13, 82b/09, 92b/01, 98b/07,
108a/11, 108a/13, 108b/04, 108b/07,
108b/09, 115a/02, 118a/05, 119a/04,
119a/05, 120b/02, 120b/04

namāz-ı d.: Akşam namazı
35b/09

[=28]

dihkân (Fa.) Köylü, çiftçi.

d. 114b/08

d. bol-: Çiftçi olmak 120b/12

d.+nınğ 68b/12

[=3]

dihkânçılık (Fa.+T.) Çiftçilik.

d. 120b/08

d.+dın 121a/08

d.+nınğ 1b/04, 120b/12

[=4]

dik Gibi, benzer.

‘âdet kılğı d. 34a/07

‘afv kılmağan d. 84b/11

‘aklı d. 28a/08

atası d. 125a/02

aytğan d. 104b/11

‘uqûbet kılğı d. 84b/12

bende çākerī d. 86a/06

bilgen d. 21b/07, 116b/04

bir kişiniñ rāyı d. 17b/11

çehār-pāylar d. 89a/07

digenim d. 102a/10

eli:f tartğan d. 63a/06

enğeçi singil d. 66b/11

fermānıñnı tutğı d. 84a/04

günāh bolğı d. 57a/08

hōş kēlgü d. 24a/13

hoşnūdluq vaqtıdaki d. 79a/08

ikki köz d. 17b/11

ilgerki d. 19b/04

kāmi:l bolğan d. 11a/06

ķavī dü:şmen d. 80a/08

ķılğan d. 85a/12

ķifāyet ķılğı d. 111a/08

ķorkğan d. 67a/03

ķörgen d. 5b/02

ķüni ķeçgü d. 74b/03

lāzım bolğı d. 85a/04

maẓlūm kişi d. 81a/06

mēn aytğan d. 24b/03

mēn ĥaste ķörgeni d. 47a/12

mertebesi d. 80b/07

Muḥammed Zekerīyyā
d.16a/09

öy igei d. 106a/08

özi kılğan d. 10b/03

saṅa körüngen d. 47a/11

sëniṅ d. 5b/13

sevgend kılğu d. 116b/07

siz d. 23b/05

söz d. 18b/07

şīr ve yolbarslar d. 56b/13

te'şīr kılğu d. 104a/03

ṭufeylī d. 6a/04

vaḳtge ḥilāf kılğu d. 48a/13

vezīr d. 114b/10

yörmegü d. 70a/10

zerresi d. 101a/07

za'ferān d. 100b/12

[=48]

dil (Fa.) Gönül, yürek.

d. 86a/03

[=1]

dil-āver (Fa.) Yürekli, cesur, cengâver.

d. 55a/03

[=1]

dil-āverlik (Fa.+T.) Cengâverlik,
savaşçılık.

d. 80b/09

[=1]

dil-dār (Fa.) Maşuk, sevgili.

d.+mṅḡa 86a/05

[=1]

dil-keş (Fa.) Gönül cezbeden, sevgili.

d. 45a/06

[=1]

dil-teng (Fa.) Kalbi kırılmış, üzgün.

d.+(bol) 42a/03, 94b/05,
118a/08

[=3]

dil-tenglik (Fa.) Keder, kırgınlık.

d.+din 16a/01

[=1]

dilber (Fa.) Maşuk, sevgili, yâr.

d.-i 'ayyār: Harami, zalim
sevgili 86a/04

[=1]

dilīr (Fa.) Cesur.

d. bolma-: Cesur olmamak,
acele etmemek 80a/03

[=1]

dilîrlik (Fa.+T.) Cesaret, kendine güven.

d. kıl-: Cesur olmak 93b/09

[=1]

dimāğ (Fa.) Şuur, bilinç, akıl.

d. 35b/02

[=1]

dime- Dememek, söylememek.

d.-dim 28a/08

d.-diñg mü 92a/10

d.-gen 9b/13

d.-gey 95a/11, 120a/07,
126b/01, 128b/10

d.-gey sên 23a/08

d.-gey sin 89b/09

d.-gil 18b/04, 22b/03, 23a/01,
23a/08, 25b/10, 32b/06, 37b/05,
40b/02, 42b/04, 42b/09, 54a/12,
59b/06, 68a/13, 80a/08, 83a/06,
83a/07, 92a/13, 104a/05, 104a/08,
106b/02

d.-günçe 87b/09

d.-pdürler 35b/12

d.-se 20a/10, 120a/03

d.-y 60b/06

d.-ydurgan 68a/13

d.-ydür mên 34a/10, 34a/11

[=37]

dimek Demek, söylemek.

d. 4a/04, 7a/06, 35a/13, 35a/13,
42a/08, 42a/10, 48b/01, 49b/01,
51a/03, 122b/06

d.+de 58b/11

d.+din 27b/10, 42a/12,
116b/08, 119b/10, 127a/13

d.+ge 40a/05, 103a/07

yalğan d.: Yalan söylemek
94a/09

[=19]

dīn (Ar.) 1. Din, iman 2. Ahlak.

d. 87b/11, 87b/12, 87b/13,
88a/01, 98a/05, 126a/09

d.-i İslām: İslām dini 3b/03,
3b/04, 3b/13

d. dünyā: Din, dünya 19b/13

d.+inğga 85b/04

d.+i 73a/05

d.+i pāk bol-: Dindar, ahlaklı
olmak 77a/02

d.+lerdin 4b/03

d.+lerğa 4b/02

d.+ni 88a/03

hīlāf-ı dīn: Dinin aksine,
hilafına 126b/02

[=17]
dīnār (Ar.) Para; para birimi, dinar.

d. 90b/03, 94b/01, 94b/03,
94b/05, 94b/07, 106b/09

d.+ım 91a/07

d.+ımnı 91a/10

d.+ıng 94b/03

d.+irdi 91a/01

d.+nı 91a/08

[=11]

dīnārlik Dinarlık, (belli miktarda)
dinar tutarında.

d. 91a/01

[=1]

direm (Ar.) Biraz, az bir parça.

d. 93b/01, 95a/04, 107a/02

[=3]

dirīg (Fa.) Esirgeme, vermekten
kaçınma.

d. kıılma-: Esirgememek 10b/13

d. tut-: Esirgemek 78b/06

d. tutma-: Esirgememek
10b/02, 18a/02, 54b/06, 58a/04,
66a/09, 71b/12, 71b/13, 74a/13,
83a/08, 95b/09, 116b/10, 116b/10

[=14]

dī:şvār (Fa.) (<Düşvâr) Güç, zor.

d.+dur 45a/12, 68a/01

[=2]

dī:şvārrak (Fa.+T.) Daha güç, daha
zor.

d.+dur 69a/08

[=1]

dīvān (Fa.) Devlet meclisi, üst düzey
devlet yetkililerin toplandığı kurul.

d. 110a/13

d.+ğa 109b/03

[=2]

dīvān-hāne (Fa.) Meclis, divan.

d.+de 23b/07

[=1]

dīvāne (Fa.) Deli, çılgın, divane.

d. 16a/08, 16a/11, 40b/12

d. bol-: Deli, çılgın olmak
70a/02

d. ve cünün: Delilik ve

çılgınlık 24a/10

d.+ler 27a/07

[=6]

dīvānelik (Fa.+T.) Çılgınlık, delilik.

d. 36a/12

d.+ning 39b/01, 40b/12

[=3]	d. 16b/02, 25b/09, 37a/11, 57b/05, 77a/10, 77b/03, 82a/04
dīvār (Fa.) Duvar.	
çehār d.: Dört duvar, oda 36a/02	d. bol-: Dost olmak 37a/12, 77a/10, 77b/05, 77b/07, 78a/05, 78a/13
[=1]	
diyānet (Ar.) Din, iman.	d. bolma-: Dost olmamak 25b/10, 79a/12, 79b/06, 83b/06, 120a/09
d. 94a/05	
d.+lig ve mürüvvetlig: Dindar ve mert 93b/12	d. düşmen: Dost, düşman 83a/04, 84a/10
ez-rū-yı diyānet: Din yönünden, cihetinden 4b/06	d. kılmak: Dost (hâline) getirmek 59b/13, 60a/01
rāstlık ve diyānet: Dürüstlük ve dindarlık 96a/04	d. tut-: Dost edinmek 27b/11, 44b/11, 46a/11, 46a/12, 46b/01, 46b/13, 51b/09, 53a/03, 58b/01, 64a/05, 66a/08, 72a/05, 77b/02, 77b/11, 78a/03, 79a/09, 79a/12, 79a/13, 79b/01, 86a/11, 88a/06, 88a/08, 101b/06, 101b/07, 111a/10, 120a/05, 126b/10, 128a/10, 128a/10
[=4]	
diyānetlig (Ar.+T.) Dindar, ahlaklı.	d. tutma-: Dost edinmemek, saymamak 58b/08, 58b/09, 58b/09, 78a/04
d. 95b/11	
d. bol-: Dindar olmak 124b/07	
[=2]	
diyānetlik (Ar.+T.) Dindarlık, ahlaklılık.	d. tutmak: Dost edinmek 1a/07, 77a/07, 77a/13, 79b/08
d. 60a/06, 93b/10	
[=2]	
diyār (Ar.) Memleket, ülke.	d.+dın 78a/04, 78a/11, 79b/04
d.+ıda 25a/07	d.+dur 77b/11
[=1]	d.+durlar 79a/07
dōst (Fa.) Dost, arkadaş, ahbap.	d.+ğa 31b/02

d.+ı 60b/04, 60b/05, 60b/08,
77b/01, 77b/11, 78a/06

d.+ıdur 111b/05

d.+ığa 60b/03

d.+ını 77b/10

d.+irdim 90b/13

d.+lar 10a/08, 17b/07, 78a/05,
78b/04

d.+ları 93b/13

d.+larıdın 78b/07

d.+larım 14a/02

d.+larımdın 13b/13

d.+larımın 77b/09

d.+larınğ 78a/13, 78b/03,
79b/01, 82a/02, 82a/02

d.+larınğdın 77b/02, 79a/07

d.+larınğğa 25b/10, 59b/09,
77a/11, 79a/03, 79a/04, 79a/09,
107a/13

d.+larınğnı 39a/13

d.+nı 60a/01, 77a/11, 78b/08

d.+nınğ 77b/10, 78a/11, 82a/03

d.+um 111b/10

d.+um+irdi 91a/05

d.+umğa 59b/12

d.+unğ 32b/10, 57b/13, 77a/06,
77b/04, 78a/07, 79a/05, 79b/02

d.+unğ imesdürler 78a/06

d.+unğdın 77b/11, 78a/01,
78a/01

d.+unğdur 111b/07

d.+unğğa 20a/05, 26a/02,
57b/04, 78a/08, 117a/06

d.+unğnı 78a/01, 79a/06

d.+unğnınğ 20a/03, 77b/10,
77b/12

[=130]

döslük (Fa.+T.) Dostluk, ahbablık,
arkadaşlık.

d. 45a/04, 59b/13, 77a/12,
77b/05, 77b/09, 78a/02, 78a/13,
79a/10, 81b/13, 82a/01, 82b/12,
94a/01

d. kııl-: Dostluk etmek 79b/05

d. kıılma-: Dostluk etmemek
78a/10, 81b/12

d. körset-: Dostluk göstermek
81b/13

d.+da 45a/07

d.+dın 82a/01

d.+ğa 18a/04, 25b/11, 46b/13,
78b/05, 79b/04

d.+ı 77b/12, 78a/08, 78a/10

d.+ıdın 77b/12

d.+ımı 79a/08

d.+nı 79a/02

d.+unğ 79b/07

d.+unğdın 82a/04

[=31]

dōstrak (Fa.+T.) Daha (iyi) dost,
arkadaş.

d. 78b/01, 79a/03

[=2]

dōstsuz (Fa.+T.) Dostsuz, arkadaşsız.

d. 77a/08, 77a/13

[=2]

dōstsuzluk (Fa.+T.) Dostsuzluk,
arkadaşsızlık.

d. 77a/09

[=1]

du‘ā (Ar.) Dua.

d. kılmak: Dua etmek 74a/02

d.+sı 8a/10

[=2]

du:‘ā (Ar.) Dua.

d.+nı 39b/12

şenā ve du:‘ā: Medih ve dua

15b/13

[=2]

dūd (Fa.) Duman.

d.+umnı 103b/07

[=1]

dūr-endīş (Fa.) Basiretli, ileri görüşlü.

d. 93b/08

‘ālim ve dūr-endīş: Alim ve
basiretli 90b/02

zīrek ve tīz-fehm dūr-endīş:
Akıllı, zeki, ileri görüşlü 90a/11

[=3]

dur- (Bir hâlde) olmak, bulunmak.

ādem irmes d.-ur 46b/10

hōş d.-ur 45a/06

[=2]

dūzahī (Fa.) Cehennemlik, cehenneme
gidecek (kimse).

d.+lerniğ 42a/01

[=1]

dū:kkān (Ar.) Atölye; içinde imalat
yapılan işyeri

d.+ı 28b/09

d.+ığa 75a/06

[=2]

dūkkān-dārılık (Fa.+T.) Esnafılık.

d.+imesdür 87a/06

[=1]

dülik (Fa.+T.) İki, çift.

d. 2b/02

[=1]

dünyā (Ar.) 1. Dünya, âlem 2. Mal, mülk.

d. 5a/10, 8b/05, 8b/06, 8b/06,
88a/09, 95a/10, 96a/03

d. ve āhiret: Dünya ve ahiret
87b/13, 88a/02

d. tapmak: Mal toplamak 1a/03

d.+da 6b/03, 6b/07, 123b/06

d.+dın 127b/02

d.+nı 88a/06, 116a/06

d.+nın 19b/13, 115a/07

d.+sı 5a/08, 92b/13, 93b/13

d.+sıda 110a/03

d.+sını 6b/08

uşbu dünyā: Bu dünya 10b/05,
10b/10, 10b/12

[=26]

dünyā-dār (Ar.+Fa.) Zengin, varlıklı.

d. 5b/06, 38b/03, 58a/13,
68a/02

d. bol-: Zengin olmak 12b/02

d.+ğa 6a/05, 79a/12

d.+lar 5b/03, 79a/13

d.+largā 58b/03

pür-ni'met ve d.: Varlıklı ve
zengin 5b/06

tüvān-gīr ve dünyā-dār:
Varlıklı ve zengin 5a/07

[=12]

dünyā-dārlik (Fa.+T.) Zenginlik,
varlıklı olmak.

d. 106b/13

[=1]

dünyā-ṭaleb (Fa.) (Gözünü) dünya hırsı
(bürümüş kimse), açgözlü.

d. 26b/01

[=1]

dünyālik (Ar.+T.) Mal, mülk.

d. 58a/09, 77b/08, 87b/08,
87b/09, 87b/10

d.+dın 36b/09, 71b/12, 76a/02,
91a/07, 107b/01

d.+ğa 85b/04

d.+ın 91a/06

d.+ın 98a/01

d.+nı 72a/06

d.+nın 92b/09

[=15]

dür (Ar.) İnci.

d.-i ḥaḳīḳat-i tiryāk bol-:
Hakikatin inci gibi ilacı olmak 34b/11

[=1]

dürūd (Fa.) Dua, salat.

d. ayt-: Dua okumak 91b/05

d. tesbīḥ aytmak: Salat, dua
okumak 89a/11

[=2]

dürüst (Fa.) 1. Eksiksiz, tam, sağlam,
doğru 2. Dürüst, doğru sözlü.

d. bol-: Doğru, eksiksiz olmak
6a/11, 102a/03, 102a/04

d. kıl-: Doğrulamak, tasdik
etmek, düzgün şekilde yapmak
19b/05, 23b/10, 37a/12

d. kılma-: Tasdik etmemek
23b/11

d. kılmaḳ: Doğru, eksiksiz
tutmak 14b/13

d. imes 24a/04

d. irmes 76a/08

[=10]

dürü:st (Fa.) Doğru, tam, eksiksiz,
düzgün.

d. bol-: Tam, eksiksiz; düzgün
olmak 61b/10, 63b/08

[=2]

dürüstlük (Fa.+T.) Doğruluk, tamlık.

d.+ıda 23b/13

[=1]

dürüş (Fa.) Katı, sert, kaba.

d. 63b/07, 64a/07

d. bol-: Sert olmak 100b/07

[=3]

dürü:şt (Fa.) Sert.

d. 63b/06

[=1]

dürüştlük (Fa.+T.) Kabalık.

d. kılma-: Kabalık etmemek
125a/01

[=1]

dü:rü:ştlük (Fa.+T.) Sertlik, katılık,
kabalık.

d. kılma-: Sertlik göstermemek
122a/01

[=1]

düşmen (Fa.) Düşman.

d. 31b/01, 120a/10, 120a/11

d. bol-: Düşman olmak 120a/09

d.+din 31a/12, 79b/09, 81b/10

d.+ge 81b/12, 117a/07

d.+imdin 31a/13

d.+inḡni 120a/04

d.+ler 107b/07

[=12]

dü:şmen (Fa.) Düşman.

d. 1a/02, 13b/07, 26a/01,
32a/03, 32a/04, 32a/04, 78a/11,
80a/08, 80a/08, 80b/02, 81b/12,
82a/06, 115b/10, 115b/11, 115b/12,
120a/04

d. bol-: Düşman olmak 55b/06,
56a/02, 79b/11, 80b/03, 120a/03

d. bolma-: Düşman olmamak
120a/09, 120a/10

d. kıılma-: Düşman etmemek
79b/10

d. kıılmak: Düşman etmek
60a/01

d. tut-: Düşman saymak
25b/08, 58b/01, 58b/06, 64b/05,
78a/01, 88a/07

d. tutma-: Düşman saymamak
47b/10

d.+din 1a/07, 14a/04, 16b/02,
72b/11, 72b/12, 72b/12, 80a/04,
80a/06, 81b/09, 82a/03, 82a/13

d.+dür 25b/10

d.+ge 82a/10, 86b/06

d.+i 58b/06

d.+im 80a/13

d.+im 31a/12

d.+inğ 18a/02, 54b/4, 55a/01,
77b/13, 78a/12, 80a/07, 80b/02,
82a/03, 82a/05, 82a/07, 82a/08, 82a/09

d.+inğdin 82a/02

d.+inğge 57b/03, 57b/05,
77b/12, 80a/01, 80a/02, 83a/04,
84a/10

d.+inğni 77b/11, 80b/04

d.+inğniñ 32b/10, 79b/13

d.+lerim 14a/03

d.+lerimdin 14a/01

d.+lerimni 77b/08

d.+leriñ 115a/03

d.+leriñge 107a/13

d.+ni 59b/13, 60a/01, 80a/13,
80b/01, 80b/03, 80b/06, 81b/09

d.+niñ 31b/01, 54b/12,
54b/13, 80a/03, 82a/10, 115a/05

[=91]

dü:şmenlik (Fa.+T.) Düşmanlık.

d. 14a/03, 18a/04, 79b/08,
80a/03, 82a/01, 82b/12

d. ve 'adāvet: Düşmanlık ve
husumet 22b/07

d. kıılış-: Karşılıklı düşmanlık
etmek 82a/07

d. kıılma-: Düşmanlık etmemek
82a/06

d. kılmak: Düşmanlık etmek
82a/05

d.+din 82a/01

d.+ge 25b/11, 79a/10

arağa d. tüşme-: Araya
düşmanlık girmemek 41b/06

[=14]

düşnām (Fa.) Azarlama, tan.

d. kııl-: Azarlamak 119b/10,
119b/10

[=2]

düvüm (Fa.) İkinci.

d. 89b/09

[=1]

düvümeğī (Fa.) (Hastalık için) ikinci,
ağır safha.

d. bol-: (Hastalık) ağır safhada
olmak 100b/02

[=1]

E/Ė

ëbermek Yollamak, göndermek.

e.+ning 2b/12

[=1]

ecel (Ar.) Ecel, ölüm.

e. 82b/05

e. şarşarı: Ecel rüzgarı 82b/02

e. yêt-: Ölmek, vefat etmek
106b/03

e. yêtme-: Ölmemek, vefat
etmemek 107a/12

e.+i 82a/11

[=5]

edā (Ar.) İfa etme, icra etme,
uygulama, yerine getirme.

e. kııl-: Yerine getirme, icra
etme İ3b/08, 3b/09, 3b/11, 4b/13,
6a/09, 20b/05, 38b/09, 39a/02, 39a/09,
52a/05, 52a/07, 60a/03, 75a/13,
85a/03, 90a/05, 105b/03, 109b/08,
117a/04

e. kııla'l-: Yerine getirememek,
icra edememek 3b/13

e. kıılma-: Yerine getirmemek,
icra etmemek 85b/05

e. kılmak: Yerine getirmek,
icra etmek 3b/07, 4a/03

[=22]

edeb (Ar.) Edep, terbiye; tedip,
tekdir.

e. 40b/09, 74b/05

e. bër-: Tedip etmek 115a/11

e. bërme-: Tedip etmemek
40b/08

e. b ermek: Tedip etmek
14b/11, 40b/08

e.-i b atın: Doğuştan edepli,
miza tan gelen edep 128a/04

e.+din 8b/10

e.+lerni 11a/03

e.+ni 128a/04

e.+ni

h uner ve edeb: H uner ve edep
74b/09

 ilm e.:  lim, edep 74a/09,
74b/02

m r ş-ı  ilm edeb:  lim, edep
mirası 74b/01

[=14]

ef  l (Ar.) Hareket, eylem.

e. 98b/06, 98b/08

[=2]

efl  k (Ar.) Felekler, g kler.

e. ve sit re: Felekler ve
yıldız(lar) 122b/07

p dş h-ı e. ve efl  k: Yıldız ve
feleklerin padişahı 122b/13

[=2]

eftimun (Gr.) şıfalı bir bitki, *cuscuta
epithymum*.

ma b h ve eftimun: (Bir t r
ila  olan) matbuh ve eftimun 16a/10

[=1]

efz  n (Fa.) Bacağının mafsalında
kemik  ıkmış at.

e. 71a/03

[=1]

eger EĞer, şayet.

e. 2a/08, 4b/06, 5b/02, 5b/13,
6b/07, 6b/09, 8a/02, 8b/03, 8b/05,
8b/08, 8b/13, 10a/05, 10a/10, 10b/08,
11b/08, 12b/09, 13a/03, 13a/10,
13a/13, 13b/10, 14b/02, 15b/02,
16b/03, 16b/05, 16b/06, 16b/06,
16b/07, 17a/11, 17b/03, 17b/12,
17b/13, 17b/13, 18a/02, 18a/10,
20a/04, 20a/08, 21a/12, 21b/02,
21b/08, 21b/08, 21b/13, 22a/05,
22a/08, 22a/09, 22a/13, 22b/01,
22b/05, 22b/12, 23a/03, 23a/04,
23a/08, 23b/10, 24a/03, 24a/05,
24a/12, 24a/12, 26a/01, 26a/04,
27a/02, 27a/03, 27a/04, 27a/05,
27a/07, 27a/08, 27a/09, 27a/10,
27a/12, 27a/13, 27b/01, 27b/03,
27b/04, 27b/05, 27b/06, 27b/08,
27b/11, 27b/12, 28a/01, 28b/04,
29a/10, 29a/11, 29b/08, 30a/04,
31a/04, 31b/11, 32a/04, 32b/09,
34a/05, 34b/06, 34b/09, 34b/10,
34b/12, 34b/13, 34b/13, 35a/02,
35b/13, 36b/11, 37a/12, 37b/04,

38a/10, 39b/03, 39b/04, 39b/06,
40a/08, 40a/09, 40a/11, 40a/11,
40a/12, 40b/07, 40b/08, 41a/08,
41a/12, 42a/08, 42a/10, 42b/03,
42b/12, 43b/04, 43b/10, 43b/11,
43b/13, 44a/01, 44a/07, 44b/01,
45a/08, 45a/10, 46b/07, 46b/13,
47a/06, 47a/08, 47a/09, 47b/07,
48a/11, 48b/09, 49a/05, 49a/10,
51a/08, 51a/10, 52a/08, 53a/03,
53a/06, 53a/10, 53a/11, 53b/04,
53b/06, 54a/06, 55a/05, 55a/05,
55b/09, 56a/03, 56b/02, 56b/09,
57a/11, 57a/13, 57b/07, 58a/04,
58b/01, 58b/02, 59a/07, 59b/04,
59b/11, 60a/09, 60a/12, 61a/02,
61a/03, 61a/08, 61a/09, 61a/11,
61a/13, 61b/03, 61b/05, 61b/07,
62a/05, 62b/03, 62b/12, 65a/11,
65a/12, 65b/07, 65b/08, 65b/12,
66a/06, 66b/03, 67a/08, 67a/10,
67a/12, 67a/13, 67b/01, 68a/05,
68a/09, 68a/10, 68b/02, 68b/03,
68b/06, 68b/11, 69a/01, 69b/10,
70b/02, 70b/05, 70b/09, 71a/02,
71b/03, 71b/05, 71b/06, 71b/11,
72a/07, 72b/01, 72b/03, 72b/11,
73a/02, 73a/03, 73a/07, 74a/07,
74a/10, 74b/02, 74b/03, 74b/11,
74b/12, 75a/10, 75a/12, 75b/01,
75b/04, 75b/07, 75b/10, 75b/13,
77b/01, 78b/07, 79a/01, 79a/05,
79a/11, 79a/13, 79b/02, 79b/11,
80a/01, 80a/04, 80a/05, 80a/08,

80b/03, 81b/02, 81b/06, 82a/06,
82a/08, 82a/08, 82b/11, 83b/10,
83b/11, 84a/08, 84b/02, 84b/04,
84b/08, 84b/08, 84b/11, 84b/13,
85a/11, 85b/01, 85b/03, 85b/10,
85b/11, 86a/02, 86a/07, 86a/12,
86b/01, 86b/03, 86b/04, 86b/12,
87b/01, 87b/06, 87b/08, 88a/02,
88a/05, 88b/01, 88b/07, 88b/10,
88b/11, 88b/11, 88b/13, 89a/05,
89a/06, 89a/10, 89b/06, 90a/10,
90b/09, 91a/11, 92a/08, 92a/10,
92b/04, 93a/05, 93a/10, 93a/13,
93b/11, 94a/01, 95a/04, 95a/05,
95a/08, 95a/11, 95b/04, 95b/06,
96a/07, 96b/05, 96b/12, 97b/03,
98a/01, 98a/02, 98a/02, 98a/07,
99b/07, 100a/09, 100a/10, 100a/11,
100a/12, 100a/13, 100b/01, 100b/03,
100b/04, 100b/06, 100b/06, 100b/07,
100b/09, 100b/10, 100b/10, 100b/12,
100b/13, 101a/01, 101a/02, 101a/04,
101a/05, 101a/06, 101a/08, 101a/09,
101b/07, 101b/09, 101b/11, 102b/07,
102b/08, 102b/12, 103a/01, 103a/04,
103b/02, 103b/04, 104a/10, 104b/02,
104b/12, 104b/13, 104b/13, 105a/01,
105a/05, 105a/06, 105a/10, 105a/11,
105a/12, 105a/13, 105b/11, 105b/13,
106a/10, 106a/13, 106b/04, 106b/07,
107a/01, 107a/04, 107b/05, 107b/11,
108a/06, 108a/09, 108b/01, 109a/02,
110a/04, 111a/11, 111a/13, 111b/03,
112a/10, 113a/07, 113b/05, 113b/08,

113b/11, 114a/03, 114a/06, 114a/11,
114b/03, 114b/10, 114b/11, 114b/12,
114b/13, 115a/10, 115b/03, 115b/05,
115b/09, 116a/07, 116a/08, 116a/09,
116a/12, 116b/04, 116b/05, 116b/09,
116b/13, 117a/08, 117b/10, 118a/09,
120a/01, 120a/03, 120a/08, 120a/09,
120b/03, 120b/07, 120b/12, 121a/09,
121b/11, 121b/13, 121b/13, 122a/08,
122a/12, 122b/10, 123a/02, 124b/12,
125a/11, 125a/13, 125b/06, 126a/11,
127b/09, 127b/10, 127b/11, 128a/10,
128b/02, 128b/05, 128b/06, 72b/10

[=422]

eğerçi Hatta, öyle ki, eğer ki.

e. 9a/02, 9a/09, 9b/10, 15a/01,
18a/09, 21a/04, 26a/01, 29a/13,
29b/03, 41b/02, 41b/08, 41b/10,
45a/02, 45a/03, 66a/04, 67a/04,
95b/10

[=17]

eḥādīs (Ar.) Hadisler, Hz.
Muhammed'in sözleri.

e.+ğa 88b/08

[=1]

ehl (Ar.) Topluluk, grup, cemaat.

e.-i 'ıyāl: Aile, eş ve çocuk,
çocuk 41a/04, 59b/01

e.-i ḥükümet: Yöneticiler
52a/11

e.-i ḥired: Akıllılar, âkiller

12b/12

e.-i ḥired ve ḥükemālār:

Akıllılar ve bilgeler 17a/11

e.-i himmet: Himmet ehli

37b/07

e.-i nağme: Musikişinaslar,

nağme ehli 105b/08

e.-i naşab: Soylular,

aristokratlar 8b/13

e.-i şafā: (Gönlü) saf, temiz

olanlar 124a/07

e.-i şalāḥ: İyi, temiz (insanlar)

67b/07

e.-i tōhmet: Günahkârlar

128b/02

e.-i vecd: Vecd ehli,

mutasavvıflar 104b/07

e.+i 84b/12, 89a/10

e.+iğa 126b/12

[=15]

ejdehā (Fa.) Ejderha.

e.+dın 83a/12

şīr e.: Aslan, ejderha 80b/08

[=2]

ëkkiz Rahvan.

seyri è.: (Atın) gidişinin rahvan
olması 69b/05

[=1]

ekrem (Ar.) Kerim, cömert, lütuf sahibi.

Hzret-i Resül-i e. şalla'l-lahi
'aleyhi ve sellem

Hzret-i Resül-ı ekrem 6b/11

[=2]

ekşer (Ar.) Ekseriyetle, genellikle, çoğunlukla.

e. 15a/03, 22a/10, 29a/11,
36b/08, 70a/04, 75a/03

[=6]

el-ḥāl (Ar.) Şimdi, şu anda.

e. 38b/06, 80a/13, 120a/03

[=3]

el-ḥāşı:l (Ar.) Hasılı, özetle.

e. 51b/07

[=1]

el-ḥak (Ar.) Elbette, hakikaten.

e. 61a/13

[=1]

el-kıṣṣa (Ar.) Özetle, hasılı.

e. 39a/09, 60b/05

[=2]

el-ḳudretu'l-lah (Ar.) Allah'ın kudreti sayesinde.

e. 110a/03

[=1]

elbette (Ar.) Şüphesiz, muhakkak.

e. 24b/12, 28a/13, 46b/09,
55a/02, 58a/11, 65b/12, 68b/10,
74b/02, 77a/13, 77b/07, 79a/09,
86b/01, 109b/12, 125a/04

[=14]

elçi Elçi.

è. iber-: Elçi göndermek 81a/08

[=1]

elem (Ar.) Elem, keder.

e. 16a/03

e.+din 27a/04

derd elem: Dert, elem 119a/10

renc e.: Renç, elem 16a/02,
31a/11

[=5]

elem-nāk (Ar.) Üzgün, mutsuz.

e. bolma-: Üzgün, mutsuz
olmamak 42b/08

[=1]

elif (Ar.) Elif harfi.

e. 110b/02, 110b/02, 110b/02,
110b/08, 111b/11, 112a/04

[=6]

eli:f → **elif**.

e. tart-: Elif çekmek, yazmak
63a/05

[=1]

ëllig Elli sayısı.

è. 30b/13, 31a/01, 34a/13,
91a/01

[=4]

elpette (Ar.) Elbette, şüphesiz.

e. 18a/01

[=1]

emān (Ar.) 1. Bağışlama, af, izin 2.
Emniyet, güven.

e. bër-: İzin vermek 38b/06,
85a/10

e.+ıda 6b/11

[=3]

emānet (Ar.) Emanet, vedia.

e. 60a/09, 60b/09, 61a/08,
61a/13, 61b/06, 61b/08

e. al-: Emanet almak 60a/09

e. alma-: Emanet almamak
60b/01

e. bër-: Emanet vermek 61a/02,
61a/05, 61b/05, 61b/06

e. sakla-: Emaneti korumak,
saklamak 60a/10, 61a/11

e. saklamak: Emaneti korumak,
saklamak 1a/04, 60a/08, 60a/11,
61a/07

e.+ge 61a/05, 61a/10

e.+ingizni sakla-: (Sizin)
emanetinizi korumak, saklamak
60b/12

e.+ni 60a/12, 61a/05, 61a/09,
61a/11

e.+ning 61a/07

[=26]

emānet-dār (Ar.+Fa.) Emanetçi,
emanet almış kimse.

e. bol-: Emanet almak,
emanetçi olmak 61b/07

e.+dın 61a/05

[=2]

emānet-dārlik (Ar.+Fa.+T.)

Emanetçilik, emanet almak.

e.+ğa 61b/08

[=1]

emīn (Ar.) Emin, güvenilir.

e. bolma-: Emin olmamak
13a/12

[=1]

emīr (Ar.) Bey, hükümdar.

e. 39b/13, 45b/03, 45b/05,
45b/06, 45b/07, 45b/13, 54a/02,

54a/04, 54a/07, 85a/09, 85a/10,
109a/10

e. bol-: Emir olmak 53b/13

e.-i Ḥorāsān: Horasan emiri
111b/05, 111b/11, 112a/02, 112b/03,
112b/06, 112b/08

E. Fażlūn 107a/09

e.+ge 45b/02

e.+i 111a/02

e.+niṅ 45b/05, 45b/08,
54a/01, 54a/03

[=26]

emīrlīk (Ar.+T.) Emirlik, beylik,
devlet.

e.+i(emīrlīgi) 54a/07

[=1]

Emīrū'l-Mū'minīn (Ar.) Müminlerin
emiri, halife.

E. 11b/08, 11b/13, 12a/06,
20b/08, 20b/13, 39b/10, 110a/12

E. 'Alī+Raḏīa'l-lahu: Halife
Hz. Ali (r.a.) 76b/06

E. Ḥazret-i İmām Ḥasan:
Halife Hz. İmam Hasan 76b/10

E. 'Ömer: Halife Hz. Ömer
76b/04

E.+din 38b/08

E.+ge 39a/08

E.+niṅ 21a/01

Ḥazret-i E. İmām Ḥasan: Hz.
Halife İmam Hasan 76b/09

Ḥazret-i E. 'Ömer: Hz. Halife
Ömer 76a/06, 73b/03

[=16]

emlāk (Ar.) Mal, mülk.

e.+ını 118a/12

[=1]

emn (Ar.) Emniyet, güven.

e. 6a/12

[=1]

emr (Ar.) Emir, buyruk.

e. fermān: Emir, ferman
110a/04

e. kıl-: Emretmek, buyurmak
4b/02, 12a/05

e.+niṅ 7b/04

[=4]

emvāl (Ar.) Mal, mülk.

e. 38b/07, 118a/12

e.+im 38b/06

e.+ini 118a/02

e.+ni 38b/09

[=5]

enḡ Yüz, çehre.

e.+inġni 104b/03
e.+ni 128a/07
beden ve enġ: Beden ve yüz
4b/08
[=3]
encüm (Ar.) Yıldızlar.
pādšāh-ı e. ve eflāk: Göklerin
ve yıldızların padişahı 122b/13
[=1]
endām (Fa.) Uzu, organ.
e.+larınġ 48b/10
e.+larnı 4b/12
[=2]
endāze (Fa.) Ölçü, düzen, nizam.
e. ve tertīb: Ölçü ve düzen
52a/12
e.+side 82b/12
e.+sidi 34b/13
e.+sini 82b/13
çağ ve endāze: Vakit ve ölçü
42b/11, 45a/03, 50a/02, 57a/03
ḥad endāze: (Bir şeyin) haddi,
ölçüsü 107a/05
vakt endāze koy-: Vakit, ölçü
koymak, belirlemek 33a/03
[=10]

endi:k (Fa.) Biraz, az ölçüde, azıcık.
e. 33a/11, 47a/01, 51b/02,
57a/04, 57b/01, 57b/02, 66a/08,
94a/01, 94a/02, 95a/10, 108b/03
[=11]
endīše (Fa.) 1. Düşünce, fikir 2.
Kaygı.
e. 81a/11, 81a/13, 81b/11
e. ve fikr kıl-: Düşünmek ve
tefekür etmek 128a/01
e. ve zāhir: (Birin) zihninde
ve davranışında, görünüşünde (olan),
iç ve dış 45a/11
e. kıl-: Düşünmek 2a/04, 2a/06,
77b/04, 118a/05
e. kılma-: Düşünmemek 2a/05,
17a/11, 22b/02, 24a/09, 61a/04
e. kılmağ: Düşünmek 1a/07,
9b/03
e.+de irdi 113a/12
e.+ni 22b/04
e.+si 92b/10, 127a/04
e.+side 68b/09, 77a/12,
110b/04
‘aql e.+sini yarut-: Akıldaki
düşünceyi parlatmak, aklın ışığını (bir
konuya) yöneltmek 13b/11

fıkr e.: Tefekkür, düşünme
22b/03, 51a/04, 51a/09

fıkr ve e.: Tefekkür ve
düşünme 51a/06

[=28]

endîşelig (Fa.+T.) Akıllı, idraki
keskin.

tîz-fehm ve fıkr endîşelig bol-:
Zeki ve akıllı olmak 113a/01

[=1]

endüh (Fa.) Gam, keder, tasa.

derd e.: Dert, keder 12b/10

[=1]

êngeçi Abla.

è. singil: Abla kardeş 66b/11

[=1]

engüş (Fa.) Parmak.

e. 100b/04, 100b/06

[=2]

enşāru'l-lah (Ar.) Allah'ın dostu.

Ḥazret-i Maḥmūd-ı enşāru'l-
lah: Allah'ın dostu Hz. (Gazneli)
Mahmud 46b/03

[=1]

ènsiretme- Endişelenmemek.

e. 66b/01

[=1]

èr- Olmak, imek.

bildinğ è.-se 9b/08

keltürdiler è.-se 31b/08

tamām boldı è.-se 31a/06

vācib bolur è.-di 7b/10

yudı è.-se 45b/07

[=5]

erba'a (Ar.) Dört.

'anāşır-ı erba'a: Dört unsur

98b/02, 98b/02

[=2]

ercel (Ar.) Bir bacağı ak at.

e. 70b/04

[=1]

Ermenî (Fa.) Ermeni.

E. 64b/03

[=1]

ervāḥ (Ar.) Ruh.

e. 98b/06

[=1]

erzānçılık (Fa.+T.) Ucuzluk, (bir
malın) değersiz olduğu vakit.

e.+da 97b/11

[=1]

erzende (Fa.) Değerli.

e. 67b/09

[=1]

esb (Ar.) At.

e.-i aşdef: Tırnağı az at 70b/10

e.-i a'zel: Karnını sallayarak
yürüyen at, → **keşfā** 70b/12

e.-i eşhak: Giderken daima
aksayan at 71a/01

e.-i ḥavel: Arka bacakları
çarpık at 70b/06

e.-i kālī': Çok tembel ve tırnağı
etrafında uzun tüy olan at 70b/07

e.-i mağrib: Gözü ak at, →
tahte-gerden 70b/05

e.-i muhterī': Tırnağının
etrafında, altında tüyü olan at 70b/10

[=7]

esbāb (Ar.) 1. Sebep, neden 2. Araç
gereç; eşya.

e.-ı zarūrī: Zaruri sebep, neden
98b/13

e.+ı 7a/09

e.+ını 121a/02

e.+larıdın 128a/07

[=4]

eşer (Ar.) 1. Etki, tesir 2. İz, alamet,
nişan.

e. 122b/13

e. kıl-: Etki etmek 79b/07

e.+i 9b/13, 40b/05, 65a/11,
65b/04, 75a/12

e.+lerini 96b/08

[=8]

eshak (Ar.) Giderken daima aksayan
at.

e.-i eşhak: Giderken daima
aksayan at 71a/01

[=1]

esir (Ar.) Savaşta düşman eline
düşen kimse, tutsak.

e. bol-: (Savaşta) esir düşmek
119a/12

e. kıl-: (Savaşta) esir etmek
76a/05

e.+ge 87b/01

e.+inğdür 85b/07

e.+lerğa 125a/04

e.+lerge 85b/08

e.+ni 85b/09

[=7]

esirlik (Ar.+T.) Esirlik, bir şeye
bağımlı olmak.

e.+niŋ 85b/08	e.-genleriŋni 106a/05
[=1]	e.-genni 87a/04
esrār (Ar.) Sır, giz.	e.-gey sin 10a/13
rāz ve e.: Sır ve giz 22a/08	e.-gil 22b/01, 22b/05, 28a/04,
e.+ıdın 87b/05	38a/10, 87a/01, 89b/08, 113b/08,
e.+ıŋız 113b/04	125b/01
e.+ını 109b/11, 113a/04	e.-güçi 89b/05, 104b/12,
e.+nı 112b/06	105a/01
[=6]	e.-güçige 20a/02
êş İş, meşgale, âdet.	e.-güçiler 89b/05
ê.+idür 33a/09	e.-güçiniŋ 105b/04
[=2]	e.-ilsün 26a/01
êşek Eşek.	e.-ip 19a/11, 108a/06
e. 104a/05	e.-ip(êştıp) 42a/07, 76a/09
[=1]	e.-ip irdim 21a/04
êşik 1. Eşik, tümsek. 2. Kapı.	e.-ip(êştıp) irdim33b/04,
e. ka:yāz: Eşik tümsek 70a/12	120a/10
e.+din 61b/06	e.-ipdür mèn 60b/02
e.+i(êşigi) 29a/02, 30a/10	e.-ipdür(êştıp) mèn78b/09
e.+ige 13a/01, 13a/02	e.-ipdür(êştıpdür) mèn 11a/01,
e.+ini(êşigini) 59a/05	12a/12, 16b/13, 20b/06, 23a/10,
[=7]	28b/08, 29b/06, 45a/13, 53b/12,
êşit- İşitmek, duymak, dinlemek.	70b/04, 76b/11, 80a/09, 81a/01,
e.-gen 20b/03, 22b/10	82b/03, 94a/13, 109b/13
e.-gendin 20a/01	e.-ipdürler(êştıpdürler) 24b/12
	e.-mes irdi 97a/06
	e.-mes sèn 36a/12

e.-mesler 23a/06	[=7]
e.-ti irse 16a/01	êşitmek Duymak, işitmek, dinlemek.
e.-tiler 125b/07	e. 24b/11, 28a/05, 30a/10, 51a/01, 123a/06
e.-tim 12b/04, 21a/10, 102a/11, 119b/11, 126b/07	e.+din 13b/02, 92b/03
e.-türüp 42a/12, 89a/03	[=7]
e.-ür(êştür) sên 38a/10	eşrefî (Ar.) Bir para birimi; altın.
e.-ür sin 42b/01	e. 11b/09, 21a/03, 45b/01, 60b/08, 61a/04, 127a/10
e.-ürdîn 22b/05	e.+dür 11b/03
e.-ürler 5b/01	e.+ge 45b/04
[=63]	e.+ni 127a/11, 127a/12
êşitgölük İşitilen, duyulan.	e.+ning 127a/10
e. 21a/05	e.+si 127a/04
[=1]	[=12]
êşitil- Kulağına gitmek, duyurulmak.	eşrefilig Parası, eşrefisi olan.
e.-di(êştildi) 23b/02, 113a/10	e. 127a/07
[=2]	[=1]
êşitme- Duymamak, işitmemek, dinlememek.	eşyâ (Ar.) Mal, eşya.
e.-dim 34a/13	e.+sı 91a/01
e.-genni 5b/01	[=1]
e.-genning 118a/13	êt- Etmek, eylemek.
e.-gey 118b/01	yok e.-: (Birinin onurunu)
e.-gil 87a/02	zedelemek, yok etmek 83b/08
e.-se 24b/06, 118a/10	[=1]
	êtme Etmek, eylemek.

şādlık è.: Sevinmek 82b/02	evzen (Ar.) Düzen, nizam.
[=1]	e.+ide 33a/05
eṭrāf (Ar.) Etraf, civar.	[=1]
e.-ı 'ālem: Âlemin her yanı, dört köşesi 81b/04	èy Ünlem, ey, hey.
e.-ı cānib: (Birinin) civarındaki (yurtların) etrafı 82b/03	e. 1b/05, 2b/12, 3b/07, 4a/13, 4b/05, 5a/07, 5b/02, 6a/10, 7a/09, 7a/1, 7b/06, 7b/13, 8b/11, 9a/11, 11b/08, 11b/13, 12b/04, 14a/05, 15b/11, 16a/01, 16a/02, 16a/10, 16a/13, 17a/04, 17a/05, 17a/08, 17b/10, 18a/13, 19b/10, 20b/08, 21a/07, 21b/13, 23b/08, 24a/09, 25b/02, 28a/07, 28b/05, 29a/04, 29a/07, 29b/07, 30a/06, 30a/08, 30b/03, 31a/10, 31a/10, 31b/09, 32a/01, 32b/12, 33b/06, 33b/08, 33b/10, 34a/10, 37a/01, 37a/04, 37a/11, 38b/05, 39a/03, 39a/10, 39b/13, 40a/03, 40b/02, 41a/05, 43a/03, 45a/06, 46b/06, 47b/05, 48b/02, 49a/11, 52a/02, 52a/10, 53b/10, 54a/07, 54a/08, 54b/02, 55b/09, 56a/07, 57a/04, 60a/09, 60b/09, 60b/12, 62a/05, 62a/13, 67a/06, 69a/01, 71a/07, 71b/11, 73a/07, 77a/08, 78b/02, 78b/12, 79b/10, 80a/12, 81b/08, 84b/02, 85a/10, 86a/03, 87a/05, 87b/07, 88a/01, 90b/05, 90b/08, 90b/11, 90b/12, 91a/05, 93a/09, 94a/07, 94b/07, 94b/09, 94b/13, 95a/03, 97a/09, 98a/06, 101b/11, 103a/04, 104b/02, 106a/09, 107a/12, 107b/06,
e.-ı cānib: (Birinin) civarındaki (yurtların) etrafı 82b/03	
e.+ıda 67b/08	
e.+ığa 62b/04	
e.+ıng 120a/08	
[=5]	
evlā (Ar.) Yeğ, daha uygun.	
e.+dur 78a/11	
[=1]	
evlād (Ar.) 1. Çocuk, evlat 2. Soy, cet.	
e.-ı Resūla'llah: Peygamberin soyu 23b/05	
e.+dur 8a/05	
[=2]	
evliyā (Ar.) Evliya, ermiş.	
e.+nıng 127b/10	
[=1]	
èvrül- Dönmek, değişmek.	
e.-gey 81b/13	
[=1]	

108a/09, 108b/12, 109a/10, 109b/01,
109b/05, 110b/08, 112b/13, 113b/04,
113b/11, 114b/01, 115b/05, 116a/02,
117a/06, 118a/09, 118a/10, 118b/08,
118b/10, 119b/01, 120a/01, 120a/11,
120b/12, 122a/08, 123b/10, 124a/10,
124b/02, 127b/09

[=144]

èyle- Etmek, eylemek.

‘adem è.-: Yok etmek 103b/07

cem‘ è.-: Toplamak 57b/04

cilve è.-: Cilve yapmak 47a/12

kūši:ş è.-: Çabalamak,
uğraşmak 124a/10

nā-būd è.-: Yok etmek 82b/02

şifte-ḥāl è.-: Sefil, perişan
etmek 43b/02

[=6]

ez-rū (Fa.) Bakımından, yönünden,
cihetinden.

e.-yı ‘aded: Adet, sayı
bakımından 2b/05

e.-yı ‘aql: Akıl cihetinden
4b/06

e.-yı diyānet: Din bakımından
4b/06

e.-yı fehm idrāk: Akıl, idrak
yönünden 2b/08

e.-yı müddet: Zaman

bakımından 2b/06

[=5]

ezel (Ar.) Ruhlar âleminin
başlangıcı.

e.+de 8b/01

[=1]

F

fahr (Ar.) Övünme, tefahhür;
medâr-ı iftihar.

f. kıl-: Övmek 77a/03

f. imesdür 80b/05

[=2]

faķīr (Ar.) Fakir, yoksul.

f. 60a/03, 79b/01, 126a/05

f. bol-: Fakir olmak 79a/12

f. bolmaslık: Fakir düşmemek

67b/02

f.+ler 58a/06

dervīşler ve faķīrlar: Fakir,
fukara 61b/13

f.+lerni 79a/12

f.+lerniḡ 58a/06

[=9]

faķīrlık (Ar.+T.) Fakirlik, yoksulluk.

f. ve muhtâclık: Fakirlik ve
muhtaçlık 61b/13

[=1]

falân (Ar.) Falan, filan.

f. 31b/10, 45b/09, 56a/09,
80b/11, 95a/11, 112a/13, 113b/02,
125b/11

[=8]

falânî (Ar.) Falanca, falanca kişi.

f. 17a/04, 19a/12, 33b/06,
33b/08, 40b/02, 91a/05, 94b/09,
116a/02, 125b/05

[=9]

fânî (Ar.) Fani, ölümlü.

f. 57b/04

[=1]

fârçe (Fa.) Parça, kısım.

f. 12b/01

[=1]

fâriğ (Ar.) Terk etme, bırakma.

f. bol-: Bırakma, (yemekten)
kalkma 34a/04

[=1]

fâri:ğ → **fâriğ**.

f. tutmak: El çekmek, bırakmak
127b/02

[=1]

farîza (Ar.) Dinî emir, farz.

f.+larını 52a/07

f.+sını 52a/05

[=2]

farğ (Ar.) Fark, ayırım.

f. 21a/03

f. bol-: Farkı olmak 52a/03

f. kıl-: Fark etmek 117a/08

f.+ı 119a/04, 125b/02

[=5]

farğî (Ar.) Bir fark.

f. bol-: Bir fark olmak 51b/12

[=1]

farğlig (Ar.+T.) Farklı, başka.

f. bol-: Farklı olmak 103a/13

[=1]

Fârsî (Fa+Ar.) Farsça.

F. 25a/05, 25a/06

F.+de 70b/06

[=3]

Fârsî-gûy (Fa.+Ar.+Fa.) Farsça
konuşan, dili Farsça olan.

F.+nı 65b/13

[=1]

fārūkī (Ar.) Ayırıcı, ayrıştıran,
hazmeden.

tiryāk-ı f.: Hazım ilacı 35b/05

[=1]

farz (Ar.) Farz, dini emir.

f. bolma-: Farz olmamak 5a/09

f.-ı namāz: Namazın farzı

4b/07

f. kıl-: (Allah'ın) farz kılması,

farz olarak emretmesi 5a/08, 59a/10

f. imes 6b/09

f. larnı 3b/04

[=6]

fāsık (Ar.) Doğru yoldan sapan,
günahkâr.

f. 26b/02

nā-pāk ve f.: Nursuz ve
günahkâr 30a/01

[=2]

fāsīd (Ar.) Kötü hâle gelmiş, ziyan
olmuş.

f. bol-: Ziyân olmak 19a/09

[=1]

fāsi:d (Ar.) İfsat etme, düzenini
bozma.

f. kıl-: (Bedeni) ifsat etmek,
(bedenin) düzenini bozmak 14b/02

[=1]

faşīh (Ar.) Açık, anlaşılır.

f. kıl-: (Üslubu) açık tutmak

89a/07

[=1]

faşl 1. Kitap bölümü, kısmı 2.
Mevsim.

f. 89a/05, 90a/10, 100b/04,

100b/08

f.+ı+idi 97a/07

f.+ını 71a/11

[=6]

faşlī (Ar.) Aynı makamdan eserlerin
belli bir sıraya göre icra edildiği
konser.

f.+de 105a/09

[=1]

fat Hemen, ilk fırsatta.

f. 72a/12, 80b/01

[=2]

fatgına Hemen, hemencecik.

f. 4a/12, 8a/11, 66b/01

[=3]

fatrak Hemen, ilk fırsatta.

f. 75b/09

[=1]

fāyçe (Fa.) Bacak.

[=3]

kaç f.: Kuru bacaklı 64a/01

f.+si 64a/01

[=2]

fayda: (Ar.) Fayda, yarar.

nān fayda: bol-: Nimet, fayda
sağlamak 36b/13

[=1]

fāye (Fa.) Rütbe, mertebe.

f.+ge 31a/07

[=1]

fāyida: (Ar.) Fayda, yarar.

f. 57b/11, 57b/11

f. ve zarar: Fayda ve zarar
49a/08

f. kıl-: Fayda sağlamak 58a/03

f. kılma-: Fayda sağlamamak
22b/05

f. kör-: Faydasını görmek
68b/10

f.+sı 85b/01, 114a/05

[=8]

fāyide (Ar.) Fayda, yarar.

f. ve ziyān: Fayda ve zarar
13b/03

f.+si 4b/07, 8b/12

fāzı:1 (Ar.) Faziletli, erdemli, ahlaklı.

f. 14a/11

f. ve 'ālī:m: Faziletli ve bilgili
111a/08

'ālī:m ve f.: Bilgili ve faziletli
111a/07

[=3]

fāzı:1rak (Ar.+T.) Daha faziletli,
erdemli.

f. ve hüner-mendrağ bol: Daha
faziletli ve yetenekli olmak 14a/11

f.+dur 9a/03

[=2]

fāzilet (Ar.) Fazilet, erdem.

f. 113a/11

f.+leri 111a/10

f. 'ilm ve hüner: Fazilet, ilim
ve hüner 14a/07

f. ve hürmet: Fazilet ve hürmet
3a/12

f. ve hüner: Fazilet ve hüner
16b/10, 112b/12

hüner ve f.: Hüner ve fazilet
14a/09

[=7]

fāzıl (Ar.) Cömertlik, lütuf, kerem.

f. kerem: Lütuf, kerem 34b/08

[=1]

fażla (Ar.) Fazla, çok.

f.+nı 35a/05

[=1]

fedā (Ar.) Değerli bir şeyden
vazgeçme, feda.

f. kııl-: Feda etmek 120a/04,
72b/10

[=2]

feh̄m (Ar.) Akıl, düşünce, idrak.

‘aql f. idrāk: Akıl, düşünce,
idrak 47a/02

‘aql f.: Akıl, idrak 74b/02

ez-rū-yı f. idrāk: Düşünce,
idrak açısından 2b/08

f. h̄ired: İdrak, akıl 8b/06,
44a/11

f. idrāk: Akıl, idrak 8b/06,
8b/06, 13a/13

f.+ideki 103a/11

[=9]

feh̄re (Fa.) Behre, pay, kısmet, nasip.

f. 50a/04, 50a/04, 50a/11

[=3]

feh̄üve’l-murād (Ar.) Akabinde, sonra.

f. 116a/08

[=1]

felek (Ar.) Felek, gök.

f. 123a/03

f.+din 123a/03, 123a/06

[=3]

fer’ (Ar.) Dal, ikincil, şube.

f. 8a/05

f.+ğa 88a/04

f.+i 87b/12, 93a/12

[=4]

ferāğlık (Ar.) Ferahlık, bolluk.

f. ve kēnğrülük: Ferahlık ve
bolluk 68b/07

[=1]

ferāmūş (Fa.) Unutma.

f. kııl-: Unutmak 85a/01

f. kıılma-: Unutmamak 15b/04,
28b/05, 113a/02

f. kıılmağ: Unutmak 9b/04

[=5]

ferde (Fa.) Sesin tizlik ve peslik
derecesi.

‘ırāk ve ‘uşşāk f.+si: Irak ve
uşşak perdesi 105b/02

[=1]

ferhîz-kâr (Fa.) Kanaatkâr, elindekiyle yetinen.

kāni' ve f. bol-: Kanaatkâr ve perhizkâr olmak 88a/06

[=1]

ferîşân (Fa.) Dağınık, parçalı, kırık.

hâtırı f. bol-: Hatırı kırılmak 20b/04

[=1]

ferîşte (Fa.) Melek gibi, iyi huylu.

f. bol-: İyi huylu, melek gibi olmak 44a/01

[=1]

fermân (Fa.) 1. Emir, buyruk 2. Yazılı padişah emri.

f. 3b/09, 3b/11, 7b/04, 7b/05, 38b/08, 39b/11, 91b/08, 117b/13, 119a/04

f. bër-: Ferman vermek 117b/12

f. kıl-: Emir vermek 3b/09, 3b/10, 23b/06, 25a/06, 34a/02, 39b/13, 45b/04, 75a/08

f. tut-: Ferman, emir dinlemek 6a/08

f. tutma-: Söz dinlememek, emrine uymamak 118a/06

f. tuttur-: Söz geçirmek, itaat ettirmek 14b/09

f. tutturmak-: Söz geçirmek, itaat ettirmek 119a/04

f. yêtgür-: Ferman götürmek, ulaştırmak 46b/04

f. yörüt-: Ferman vermek, dinletmek 118b/11

f. yörütmek-: Ferman dinletmek 117b/12

f.+ı 6a/02, 12b/02, 119a/03

f.+ıda 6a/03

f.+ıda bol-: Emrinde, hizmetinde olmak 108a/11

f.+ıda tuta'lma-: Sözünde, kontrolünde tutamamak 14b/08

f.+ıdın 119a/02

f.+ıdın çık-: Sözünden çıkmak, sözünü dinlememek 6a/07

f.+ıdur 7a/08

f.+ığa 107b/09

f.+ımda 111a/13

f.+ıng 119b/01

f.+ıngça 115a/10

f.+ıngda kıl-: Sözünde, kontrol altında tutmak 14b/07

f.+ıngğa 115a/09

f.+inğızdın 38b/10
f.+inğızdur 45b/12
f.+inğızın 118b/10
f.+inğın 84a/04
f.+inğın tutma-: Sözünde
durmamak, kontrol atında olmamak
14b/03
f.+ını 7a/05, 7a/07
f.+ını tut-: Sözüne dinlemek
6a/09
f.+larıda bol-: Emrinde,
sözünde durmak 3b/03
be-endāz-ı f.: Emir, ferman
üzere 3b/13
emr f.: Emir, ferman 110a/05
taht-ı fermānıda bol-: Emri
altında olmak 84a/08
taht-ı fermānıda bolma-: Emri
altında olmamak 72a/08
[=53]
ferrāşlık (Ar.+Tü). Temizlikçilik.
f. 64a/10
[=1]
fervāne (Fa.) Danışman, nedim.
f.+din 119b/08
[=1]
fervāz (Fa.) Uçma, uçuş.

f. kı1-: Uçmak 16a/13
[=1]
Ferverdīgār (Fa.) Tanrı.
F.+inğın 7b/01
[=1]
ferveri:ş (Fa.) Besleme, yetiştirme.
f. kı1-: Yetiştirmek, büyütme
7b/05, 73a/06
f. kılamak: Yetiştirmek,
büyütme 73a/07
vāşıl-ı ferveri:ş: Yetişme,
büyümenin vesilesi, ana baba 8a/02
[=4]
feryād (Fa.) Feryat, figan; yardım
çığılığı.
f. kı1-: Feryat etmek 90b/05
f.+ığa yêt-: Yardımına koşmak
18a/03
f.+inğğa 91a/06
[=3]
ferzend (Fa.) Çocuk, evlat; soy, cet.
f. 7b/02, 73a/06
f.-i Resūla'llah: Peygamberin
çocukları, soyu 23b/09, 24a/06
f.+din 71b/13
f.+ge 7a/10, 7a/11, 74b/01

f.+inġga 31b/03	[=2]
f.+im 125a/03	fesend (Fa.) Makbul, beġenilir.
f.+imge 73b/05	f. bol-: Makbul olmak 16a/04, 44a/05
f.+inġ 73a/07, 74b/06, 75b/07	f. bolma-: Makbul olmamak 39b/06
f.+inġni 74a/07	f. kıl-: Beġenmek 44a/06, 45b/05
f.+ini 72a/01, 73a/07	f. kılma-: Beġenmemek 15b/08, 36b/01
f.+ler 108b/11	[=7]
f.+lerige 55b/09, 75a/08	fesendide (Fa.) Takdire şayan, makbul, beġenilir.
f.+lerinġdin 8a/07	f. bol-: Takdire şayan olmak 26a/05
f.+lerinġge 55b/10	f. kıl-: Makbul bulmak 19a/01
f.+ninġ 1a/06, 7a/10, 73a/08	hüb fesendide: Hoş, makbul 58b/04
[=25]	yārān-ı fesendide: Makbul dostlar 17b/09
ferzendī (Fa.) Çocuk, evlat.	[=4]
f. 8a/07, 74b/04	fest (Fa.) Kısa.
[=2]	f. 69b/03, 72b/09
ferzendlik (Fa.+T.) Evlatlık, çocukluk.	f. bol-: Aşağı mertebede olmak 83b/13
f. 7b/11	f. kiçiklik: Küçüklük, hakirlik 26b/03
f.+ge 11a/04	
[=2]	
ferzendsiz (Fa.+T.) Evlatsız, çocuksuz.	
f. 71b/09	
[=1]	
fesād (Ar.) Fesat, bozukluk, yanlış.	
f. şalāh: Yanlış, doğru 117b/01	
f.+lar 55b/12	

f. ve ḥaḳīr: Küçük ve hakir
80a/02

f.+ler 27a/12

[=6]

feṣīmān (Fa.) Pişman, nâdim;
pişmanlık.

f. bol-: Pişman olmak 17b/06,
36b/09, 58a/02

f. bolma-: Pişman olmamak
10b/05, 22b/03

f. ve ağırlık: Pişmanlık ve
suçluluk (hissi) 10b/08

f. keltürme-: Pişman olmamak
95a/09

f.+da bol-: Pişman olmak
34b/08

baş ağırlığı ve f.: Vicdan azabı
ve pişmanlık 96a/10

kin feṣīmān kıl-: (İş işten
geçtikten) sonra pişman olmak 86b/04

kinki f.: Önceki pişmanlık
79a/11

[=11]

feṣīmānlık (Fa.+T.) Pişmanlık,
nedamet.

f. ilt-: Pişmanlık duymak
25b/06

f. tart-: Pişman olmak 25b/05

f.+dın 27a/13

f.+ğa 53b/12

[=4]

feth (Ar.) Bir memleket, şehir yahut
bölgeyi askeri güçle zaptetme, ele
geçirme, fetih.

f. 116a/07

f. kıl-: Fethetmek 80b/06

[=2]

fetvā (Ar.) Bir mesele hakkında
sorulan soruya müftünün şariat
hükümlerini gözeterek ve muhatap
zikretmeden verdiği cevap, fetva.

f.+nınğ 126a/13

[=1]

fevt (Ar.) Ölüm, mevt.

f. bol-: Ölmek, vefat etmek.
36b/02, 52a/06

[=2]

fey (Fa.) Arka, iz, art.

f.+ide 43b/06

f.+ide bol-: Peşinde olmak
77b/04

f.+ide bolma-: Peşinde
olmamak 84a/12

[=3]

feydā (Fa.) Açıkta olan, ortaya çıkmış.

f. bol-: Ortaya, açığa çıkmak
41a/09, 43a/04, 75b/04, 82a/01,
82a/01, 84b/09, 89b/01

f. bolma-: Ortaya, açığa çıkmamak 40b/05

f. bolmak: Ortaya, açığa çıkmak 98b/09

[=9]

feyz (Ar.) Ruhu üstün mertebeye getiren tesir, etki.

f.+din 123a/11

f.+ning 123b/05, 123b/09

[=3]

fiçak Bıçak.

f. 88a/12, 104a/04

f. tart-: Bıçak çekmek 80a/12

f.+nı 80a/11

[=4]

fıkh (Ar.) İslamiyetin günlük hayatla ilgili hükümlerini şer'î delilleriyle açıklayan ilim, fıkıh.

'ilm-i f.: Fıkıh ilmi 92b/08

uşul ve f.: Usul ve fıkıh 89a/02

[=2]

fısk (Ar.) Sefahat, ahlaksızlık.

f. fücür: Fısk, fücür 4b/12, 64a/05

f.+dın 128a/06

[=3]

fitk (Ar.) Atların fazla sıçramasından böğrünün yırtılıp yarılması hastalığı.

f. 71b/02

[=1]

figān (Ar.) Feryat, figan.

f. tart-: Feryat etmek 103b/03

[=1]

fıkr (Ar.) Düşünce, akıl.

f. endîşe: Fikir, düşünce
22b/03, 51a/04, 51a/09

f. ve endîşe: Fikir, düşünce
51a/06

f. kılmak: Düşünmek 98b/08,
123a/07

f.+idin 127b/13

f.+ini 30b/03

endîşe ve fıkr kıl-: Düşünmek
ve tefekkür etmek 128a/01

tîz-fehm ve f. endîşelig bol-:
Zeki ve akıllı olmak 113a/01

[=10]

fıl (Fa.) Fil.

f. 110a/07, 110b/11	f. bol-: (Araya) ayrılık girmek
f.+ler 110a/08	43b/13
f.+lerğa 110a/08, 110b/09, 110b/09	f.+nınğ 43b/09
	[=4]
f.+lerni 110a/10	firāset (Ar.) 1. Birinin yüzünden ve uzuvlarının şeklinden mizaç ve ahlakını anlama 2. Anlayış, iz'an.
[=7]	
fi'l (Ar.) Davranış, hareket, eylem.	f. 62a/11, 62a/12, 62b/01, 62b/02
f. 14a/01	
f.+i 80a/03	tecride f.: Tecrübe, feraset
f.+idin 56a/01	62a/10
f.+lerninğ 41a/07	ṭab' firāset: (İnsanın) mizacı, anlayışı 64b/01
f.+ni 14a/02, 14a/04	
f.+ninğ 98b/09	[=6]
'aql ve fi'l: Düşünce ve eylem	firāvān (Fa.) Bol, çok, fazla.
30b/04	f. bol-: Fazla olmak 121a/12
hūy f.: Huy, davranış 74b/08	[=1]
[=9]	fir'avn (Ar.) Kadim Mısır hükümdarı, firavun.
fi'l-cümle (Ar.) Tamamen, bütünüyle.	f. 4a/12
f. 45a/10	[=1]
[=1]	firīb (Fa.) Aldatıcı, aldatan.
finhān (Fa.) Gizli, saklı.	f. baradurğan: Aldatıcı, (kaçıp giden ve dolayısıyla) güvenilmez
f. bol-: Gözden kaybolmak	93b/12
112a/07	
[=1]	f. bērgüçi bolma-: Aldatmamak
firāk (Ar.) Ayrılık, hicr.	62a/03
f. 43b/10, 43b/13	f. yēme-: Aldanmamak 62a/03

mekr ve f.: Hilekâr ve aldatıcı
96a/03

[=4]

fırîfte (Fa.) Aldatılmış, kandırılmış.

f. bol-: Aldanmak 10a/07,
10a/08

f. ve mağrûr bolma-:
Aldanmamak ve kanmamak 26b/05

f. kııl-: Kaldırmak 56a/11

[=4]

fırkatî (Ar.) Ayrılık, hicran.

f.+ge 84b/05

[=1]

fiş- (Ekin, meyvenin)
olgunlaşması, büyümesi.

f.-ğandın 30a/05

f.-ip 30a/04

[=2]

fişâne (Fa.) Alın.

f.+niğ 65a/12

[=1]

fişîn (Fa.) Öğle.

namâz-ı f.: Öğle namazı 94b/04

[=1]

fiti- Yazmak.

f.-pdür 110a/12, 112a/04

f.-pdürler 12a/04

f.-p+turgıl 96b/11

[=4]

fiyâde (Fa.) 1. Yaya, yürüyerek
seyahat eden 2. Acemi, toy.

f. bol-: Yaya olmak, yürüyerek
gitmek 95b/04

f.+dür+mên 86b/11

[=2]

fiyâle (Fa.) Kadeh.

f. 35a/12, 35a/13, 35b/04,
105b/05, 116b/08

f.+dür 35b/06

f.+ni 35a/12

[=7]

föst (Fa.) Post, hayvan derisi.

f.+ını 53a/06

[=1]

fuḥş (Ar.) Haddini aşan (şaka),
herze.

f. ve nâ-ma'kûl: Haddini aşan
ve makul olmayan (şaka) 42a/08

[=1]

fukahâ (Ar.) Fakihler, fıkıh âlimleri.

'ulemâ ve f. ve sādât: Âlimler,
fakihler ve ileri gelenler 23b/07

[=1]
fukarā (Ar.) Dervişler, mutasavvıflar.

f.-yı taşavvuf: Tasavvufla
(haşır neşir olan) dervişler 124a/06

[=1]
ful (Fa.) Para.

f. 58a/08
f. tapmak: Para kazanmak
98a/02

f.+ğa 58a/07
f.+nı 59b/01, 59b/02, 59b/11

[=6]
furşat (Ar.) Fırsat.

f. 115a/03, 116a/09
f.+da 80b/01

[=3]
fut But, bacak.

f.+ı 70b/04, 70b/07, 70b/11,
71a/02, 80a/10

f.+ını 70b/13, 100a/09
f.+ınınğ 71a/02

f.+ları 69b/04

kol ve f. sın: Kol ve bacağıın
kırılması 105b/09

[=10]

fuzalā (Ar.) Fazıllar, erdemli
(kimseler).

f.+lar 9a/09

[=1]

fuzūl (Ar.) Gereksiz, istenmeyen
(kimse).

mihmān-ı f. bolma-:
İstenmeyen misafir olmamak 40b/03

[=1]

fücūr (Ar.) Sefahat, ahlaksızlık.

f. fücūr: Fısk, fücūr 4b/12,
64a/05

[=2]

fūrū' (Ar.) Asıldan ayrılan ikincil
(durum, kısım).

f. 88a/04

[=1]

füşūr- 1. (Yemeği) pişirmek 2.
(Midenin yemeği) sindirmesi.

f.-se 84a/06

f.-ür 35a/04

[=2]

fütü- Yazmak.

f.-di 111b/10

f.-dünğ 111b/06

f.-gen 25a/06, 109b/09,
111b/10

f.-gey 93a/04, 108a/13

f.-gey mèn 25a/11

f.-gil 109b/10

f.-p 110a/13

f.-pdür 110b/02, 110b/02,
110b/08, 110b/10, 112a/05

f.-pdürler 25a/05, 110b/01,
112a/10

ḥaṭ f.: Yazı yazmak 109b/04

nāme f.: Name, ferman
yazmak 80b/07, 81b/05, 81b/07,
109b/13, 111b/06, 118a/07

[=25]

fütül- Yazılmak.

f.-ür 102b/05, 102b/06

[=2]

fütüme- Yazmamak.

f.-gey 111b/04

f.-gil 88b/04

f.-pdür 110b/04

ikbāl ve menşūr f.-: Huccet ve
ferman yazmamak 93a/03

[=4]

fütümek Yazmak.

f. 108a/12

f.+ge 109b/06

ḥaṭ f.: Yazı yazmak 113a/05

nāme f.: Name, ferman yazmak
111a/13, 113a/03

[=5]

füzūn (Fa.) Çok, ziyade.

f. 90b/12

[=1]

G/Ġ

ġaddār (Ar.) Gaddar, zalim.

yār-ı ġ.: Zalim, gaddar sevgili
80a/07

[=1]

ġaflet (Ar.) Basiretsizlik, aymazlık,
etrafında olanları görememe.

ġ. uykusu: Gaflet uykusu
24b/02, 119a/01

[=2]

ġāfil (Ar.) Basiretsiz, etrafında
olanları göremeyen, aymaz.

ġ. bol-: Gafil olmak 82a/05,
82a/05, 120a/08, 120a/08

ġ. bolma-: Gafil olmamak
79b/12, 81b/10, 82a/04, 102a/08,
102b/08, 115b/11, 120a/07, 121a/06

[=12]

ġāfi:l (Ar.) Gafil, aymaz, etrafında olanları göremeyen.

ġ. bol-: Gafil olmak 52b/06

ġ. bolma-: Gafil olmamak
57a/04, 65a/05, 67a/11, 79a/05,
97b/02, 106b/01, 114b/09

ġ.+dür 120a/11

[=9]

ġāh (Fa.) 1. Bazen, zaman zaman 2. Şimdi, şu anda.

g. g.: Zaman zaman 66a/08,
66a/08

g. ġāhī: Yer yer, zaman zaman
100a/13

g. 78b/13

[=4]

ġāhī (Fa.) Bazen, ara sıra.

g. 50b/08, 65a/07, 65a/07

ġāh g.: Yer yer, zaman zaman
100a/13

[=4]

ġalaṭ (Ar.) Yanlış, hata.

ġ. 95b/06, 118a/10

ġ. aytmak: Yanlış söylemek
90a/05

ġ. kıl-: Hata etmek, yanlış
olmak 56b/01, 92a/04

ġ.+ kılma-: Hata etmemek,
(birinin zannını) yanlış çıkarmak
10a/09, 97b/07

sehv ġ.: Yanlış, hata 96b/11

rāst ve ġ.: Doğru ve yanlış
87b/11

[=9]

ġale (Ar.) Kötü his, olumsuz duygu.

ġ. ġış: Kötü his (ve) azap
35a/13

[=1]

ġālib (Ar.) Galip, muzaffer, üstün.

ġ. bol-: Galip olmak 88b/11

ġ. bolma-: Galip olmamak
88b/11

ġ. bolmaslık: Galip, üstün
gelmeme 107b/07

ġ. kēl-: Galip gelmek 66a/02,
72a/10, 72a/10, 80b/04, 82a/11,
120a/12

ġ. ve kavī: Muzaffer ve güçlü
82a/06

ġ.+dür 69a/11, 100b/05,
100b/06, 100b/06, 100b/07

[=15]

ġāli:b → **ġālib**.

ġ. bol-: Galip olmak 44a/09,
65a/01, 66a/01

ğ. kəl-: Galip gelmek 11a/08,
55a/06

[=5]

ğalīz (Ar.) 1. Kaba, nezaketsiz 2.
Yoğun, kalın.

debeng ğ.: Ahmak, kaba
43a/09

kalın ve ğ. bolmağ: Sert ve
kaba olmak 50b/09

[=2]

ğam (Ar.) Kaygı, tasa, keder.

ğ. 16a/06, 84b/04

ğ. ve ğağab ve qorqunç:
Üzüntü, öfke ve korku 99a/03

ğ. ve şādliq: Keder ve neşe
12b/09, 12b/10

ğ. yè-: Üzülmek 28b/03,
49b/06

ğ.+da 127a/08

ğ.+da+irdi 127a/06

ğ.+dın 100b/01, 100b/09

ğ.+dur 12b/13

ğ.+ıda 54b/05, 127a/10

ğ.+ıdın 76a/03

ğ.+ıngge 10a/11

ğ.+ige 10a/11

[=17]

ğam-ğīn (Ar.+Fa.) Üzgün, kederli.

ğ. bolma-: Üzgün olmamak
85b/12

şād-mān ve ğ. bolma-: Mutlu
ve(ya) üzgün olmamak 12b/11

[=2]

ğam-ğīnlik (Ar.+Fa.+T.) Üzgünlük,
kederli olmak.

ğ. 84b/07

ğ.+de 92b/09

[=2]

ğam-ğūsār (Ar.+Fa.) Dert ortağı.

ğ.+ıng bol-: (Birin) dert
ortağı olması 12b/09

[=1]

ğam-nāk (Ar.+Fa.) Üzgün, kederli.

ğ. 92a/02

[=1]

ğanī (Ar.) Zengin, varlıklı.

ğ. 95a/08

ğ.+(kıl) 117b/11

[=2]

ğanīmet (Ar.) Beklenmedik zamanda
ele geçen fırsat, fayda.

ğ. 49a/05, 121b/12

ğ. bil-: Ganimet bilmek,
saymak 82a/09, 82b/01

ğ. tutmak: Ganimet bilmek,
saymak 6b/13

[=5]

ğaraż (Ar.) Gaye, maksat; istek, arzu.

ğ. 1b/12, 7a/12, 12a/11, 15a/04,
21a/09, 21b/08, 43b/01, 72a/02,
87a/05, 97a/11, 109b/07

ğ.+ı 28b/10

ğ.+ım 73b/11, 126b/05

ğ.+ınğ 116a/06

ğ.+ınğnı 85b/13, 89a/03

ğ.+nı 16b/02

[=18]

ğariş (Ar.) Mesafe ölçüsü, karış.

ğ. 116b/05

[=1]

ğarīb (Ar.) 1. Yabancı, yat; gurbette,
yaban diyarda olan 2. İlginç,
enteresan.

ğ. 104b/01, 108b/05

ğ. ve müsāfir: Gurbette ve
yabancı (olan) 36a/04

ğ.+dür 36a/03

[=4]

ğark (Ar.) (Denizde) boğulmak.

ğ. bol-: Boğulmak 11b/01,
26a/13, 73b/13

[=3]

ğāyib (Ar.) Kayıp, ortada olmayan;
(bulunduğu yerden) ayrılmış.

ğ. bol-: (Gözden) kaybolmak,
yitmek; (bulunduğu yerden) ayrılmak
11a/09, 128b/08

[=2]

ğāyibāne (Ar.+Fa.) (Birbirinin)
arkasından, iki yüzlüce.

ğ. 23a/13

[=1]

ğayr (Ar.) Farklı, başka, diğer.

ğ. 72b/07, 72b/08, 72b/09,
72b/11, 72b/10

ğ.+ınınğ 68b/04

ğ.+ige 8b/13

[=7]

ğayret (Ar.) Gayret, azim.

ğ. 73a/05

ğ.+i 73a/05

[=2]

ğayretsiz (Ar.) Kıskanmayan,
kıskançlık yapmayan.

ğ. 73a/05

[=1]

ġayrī (Ar.) Başkası, farklı biri.

ġ.+ge 57b/02

[=1]

ġaẓab (Ar.) Öfke, hışım, gazap.

ġ. 7b/07, 49b/06, 88b/10

ġam ve ġ. ve kōrkunç: Keder,
öfke ve korku 99a/03

ġ. kılma-: Öfkelenmemek
39b/05, 84a/11

ġ.+ıdın 6b/07, 6b/08, 6b/13,
108a/03

ġ.+ınġ 83a/02

ġ.+ınġdın 83b/13

ġ.+ınġnı 74a/10

[=13]

ġaẓab-nāk (Ar.+Fa.) Öfkeli, hiddetli.

ġ. bol-: Öfkeli olmak 110a/06

ġ. bolma-: Öfkeli olmamak
88b/10

[=2]

ġazāt (Ar.) Gaza, dın uğruna yapılan
savaş.

ġ. kıl-: Gaza etmek 18b/08

ġ.+ını 18b/09

ġ.+larını 18b/09

[=3]

ġazel (Ar.) 1. Genellikle aşkla ilgili
yazılan 5-15 beyitlik nazım şekli 2.
Musiki parçası.

ġ. 103b/08, 103b/09, 103b/13

ġ. okumak: Gazel okumak,
söylemek 108b/03

ġ. ve merşıyye: Gazel ve
mersiye 104a/10

ġ.+lerni 105a/09, 105a/09

ġ.+ni 103b/11, 104a/02,
105a/07

[=10]

gedā (Fa.) Yoksul, fakir, çulsuz.

g.+nı 20b/12

g.+nınġ 45b/10

müflis ve g. bol-: Müflis ve
fakir olamk 8b/07

[=3]

gedāy (Fa.) Fakir.

g.+nınġ 26a/08

[=1]

genc (Fa.) Hazine.

g. 13b/06

g.-i Kārūn: Karun'un hazinesi,
çok büyük hazine 57a/11

g.+dür 77b/03

[=3]

ger (Fa.) Eğer, şayet.

g. 30a/06, 35a/06, 46b/10,
72a/02, 82b/01

[=5]

ger-nê (Fa.+T.) (Öyle) olmadığı
takdirde, yoksa, (öyle) değilse.

g. 13b/01, 40a/01, 81a/09,
92a/05, 110a/02

[=5]

gerçi (Fa.) Muhakkak, elbette.

g. 30a/08

[=1]

gerden (Fa.) Boyun.

g.+i 63b/09

g.+ige yükle-: (Olumsuz duygu
yahut durumu birinin) boynuna
yüklemek 77a/05

g.+inęge al-: (Olumsuz duygu
yahut durumu) boynuna almak,
sorumluluğunu üstlenmek 61b/04

[=3]

gerden-keş (Fa.) İnatçı.

g.+ke 83a/01

[=1]

gerden-keşlik (Fa.+T.) İnatçılık.

g. kıl-: İnatçılık etmek 83a/01

[=1]

gerdiş (Fa.) Ahval, durum, vaziyet.

g.+idin 25b/03

[=1]

gerdün (Fa.) Gök, gökyüzü.

g.+ęa 103b/07

[=1]

germ (Fa.) şevk, coşku.

g. kıl-: Kızıştırmak, şevke
getirmek 89a/10

[=1]

germ-hâne (Fa.) Hamamdaki sıcaklık
kısmı.

g. 49a/05

g.+de 48b/04, 49a/03

g.+ge 49a/02

[=4]

gez (Fa.) Arşın, karış.

g. 116b/05

[=1]

ęidā (Ar.) Gıda, yiyecek.

ę.+ęa 101a/12

[=1]

ęırre (Ar.) Mağrur, kibirlenen.

ę. bolma-: Mağrur olmamak
106a/11, 106b/12

[=2]

ğış (Ar.) (Ruhî) karmaşa, azap.

ğale ğ.: Kötü his (ve) azap

35b/01

[=1]

ğıybet (Ar.) (Birinin) arkasından konuşma, çekiştirme.

ğ. kılma-: Gıybet etmemek

107b/09, 124b/10, 125a/01

[=3]

ğızā (Ar.) Gıda, yiyecek.

ğ. 35b/03, 113b/03

ğ.+sıdın 99b/04

ğ.+sını 99b/04

[=4]

gile (Fa.) Şikayet, serzeniş.

g. kıl-: Şikayet etmek 78a/02

g. kılma-: Şikayet etmemek

86a/13

g. kılmaç: Şikayet etmek

86b/01

[=3]

girān-cān (Fa.) Ağır canlı, sakil, ağır.

g. bol-: Ağır canlı olmak

89b/03

g. bolma-: Ağır canlı olmamak

89b/02

[=2]

girdāb (Ar.) 1. Su çevrintisi, burgaç, eğrim 2. Tehlikeli veya zor durum.

g.+ğa 73b/12

g.+ıdın 109b/08

[=2]

girdār (Fa.) Davranış, tutum.

g.+ığa 126a/09

g.+ıngdın 34b/07

g.+ları 16b/06

[=3]

girev (Fa.) Rehin.

g. koyma-: (Malı) rehin

bırakmamak 59b/08

[=1]

giriftār (Fa.) Maruz kalmış, ulaşmış, (olumsuz bir duruma) uğramış.

g. bol-: Maruz kalmak,

ulaşmak, (olumsuz bir duruma)

uğramak 54b/12, 61b/05, 86b/06

[=3]

gūdek (Fa.) Çocuk.

g. 24b/04, 24b/06, 94b/11

g.+irdi 11a/05

g.+ler 11a/05, 12b/11, 24b/08

g.+lerge 19a/12

g.+lerige 68a/06

ḥatun ve gūdekler: Kadın ve
çocuklar 121b/06

[=10]

gūdi:k → **gūdek**.

g.+ler 60a/01

g.+ler ve gūlāmīlar: Çocuklar
ve köleler 52b/08

yigitler ve g.+ler: Gençler ve
çocuklar 105a/12

[=3]

gūlaç Kulaç.

ğ. at-: Kulaç atmak 74a/01

[=1]

gūlām (Ar.) Kul, köle.

ğ. 21a/07, 21a/08, 45b/07,
53b/05, 65b/05

ğ. di:di:k: Köle, cariye 66a/07

ğ. ve kenīzek alma-: Köle ve
cariye almamak 66a/01

ğ.+ğa 45b/06, 45b/08

ğ.+ı 46a/09

ğ.+ım 73b/13

ğ.+larını 118a/11

ğ.+larını 110a/10

ğ.+nı 45b/02, 45b/04, 45b/05,
45b/09

gūdi:kler ve ğ.+lar: Çocuklar
ve köleler 52b/09

[=18]

gūlāmī (Ar.) Bir köle.

ğ. 63a/07

[=1]

gūn (Fa.) Durum, hâl.

g. 56b/03

[=1]

gūr (Fa.) Mezar, kabir.

g. ağzığa yēt-: Kabir ağzına
ulaşmak, ölmeye yakın derecede
yaşlanmak 23b/09

g.+da 75b/10

g.+de 54b/06

g.+larıdın 42a/06

[=4]

gurbet (Ar.) Gurbet, yabancı
memleket.

ğ. ve sefer: Gurbet ve yolculuk
32a/07

[=1]

gurūr (Ar.) 1. Kibir, gurur 2. Boş,
beyhude 3. Gark olmak, boğulmak.

ğ. 95a/04

ğ. bolma-: Boğulmamak
120a/05

ğ. kılma-: (Bir yeteneğine)
mağrur olmamak 16b/10

mest-i ğurūr bol-: Kibirden,
gururdan sarhoş olmak 120a/06

[=4]

gūru:stān (Fa.) Mezarlık, kabristan.

g. 28b/09

[=1]

gūş (Fa.) Kulak.

g.+ge ƙolġa kēltūr-: Duyup
öğrenmek 87a/06

[=1]

gūşt (Fa.) Et.

g.+ı 63a/03, 63a/12

g.+ıġa 75b/02

g.+ıġa(pōst+ve+gūşt) 62b/04

g.+ını 53a/06

g.+nı 114a/05

[=6]

gūştluġ (Fa.+T.) Etli, şişman.

g. 69b/06

g. bol-: (Yüzü) etli, yuvarlak
olmak 63a/13

[=2]

gūy (Fa.) 1. Guy-ı çevgan oyunu 2.
Top.

g. 54a/05, 54a/06, 54a/11

g.-ı çevgān oynamak: Guy-ı
çevgan oynamak 1a/02

g. oyna-: Guy-ı çevgan
oynamak 54a/03

g. oynama: Guy-ı çevgan
oynamamak 54a/08

g. oynamak: Guy-ı çevgan
oynamak 3b/13, 54a/04, 54a/13

g. sok-: Topa vurmak 54a/11

[=11]

gūy (Fa.) Söyleyen, konuşan.

gūft ü g.: Dedikodu 97b/09

[=1]

gūyā (Fa.) Konuşan, söyleyen.

g.+dur 123a/13

[=1]

gūyā (Fa.) Sözde, sanki.

g. 75b/02

[=1]

gūyā-ki (Fa.) Mesela, (sayılan
örnekler) gibi.

g. 9a/08

[=1]

gūft (Fa.) Söz, laf.

g. ü gūy: Dedikodu 97b/09

[=1]	g.+ını 97b/07
güftār (Fa.) Söz, beyan.	[=14]
g.+ı 126a/09	günāh (Fa.) 1. Suç, kabahat, kusur 2.
[=1]	Allah'ın emrine uymama, günah,
güher (Fa.) 1. Mücevher, elmas, inci	masiyet.
2. Bir şeyin özü, esası.	g. 26b/04, 29a/06, 84a/12,
g. 9a/01, 9a/05, 9a/11	84b/03, 85b/03, 107b/12, 107b/12
g.+i 9a/02, 9a/03, 9a/10	g. bol-: Günah olmak 57a/08
g.+ini 9a/02	g. kıl-: Hata yapmak, kusur
g.+leri 9a/01	etmek 38a/08, 40b/07, 84a/11, 84b/02,
g.+niñg 8b/11	84b/08, 84b/12, 84b/13, 85a/05,
[=9]	85a/06, 106b/06, 106b/08
gül (Fa.) Gül.	g. kılma-: Kusur etmemek, hata
g. yağı: Gül yağı 15b/04	yapmamak 38a/08, 84b/08
g.+ğa 15b/02	g. öt-: Suçu, kabahati affetmek,
[=2]	bağışlamak 84a/02
gül-āb (Fa.) Gül suyu.	g. ötme-: Suçu, kabahati
g. 'ıtre: Gül suyu ve güzel	affetmemek, bağışlamamak 79b/03
kokusu 38a/01	g.+dın 15a/04
[=1]	g.+dur 38a/07
gümān (Fa.) Zann, sanı, fikir.	g.+ğa 85a/02
g. kıl-: Zannetmek 13a/12,	g.+ı 85a/01
22a/10, 46a/13, 60b/08, 72b/13,	g.+ıdın 3b/06
100a/07, 116b/06	g.+ığa 84b/12, 84b/13
g. kılma-: Zannetmemek 2a/04,	g.+ımnı 112b/06
7a/04, 10a/09, 60a/06, 85b/06, 85b/06	g.+ıñgnı 112b/07
	g.+ını 1a/08, 56a/01

g.+ını öt-: Suçunu bağışlamak
85b/03, 112b/04

g.+nı 40a/03, 85a/04, 85a/11

maḥẓ-ı günāh: Halis, katıksız;
büyük günah 2a/05

‘ayb ve g.: Ayıp ve günah
41b/10

[=41]

güncüd (Fa.) Susam.

g. yağı: Susam yağı 15b/02

[=1]

güneh (Fa.) Allah’ın emrine uymama,
günah, masiyet.

g. kıl-: Günah işlemek 84b/05

[=1]

güneh-kār (Fa.) 1. Kabahatli, kusurlu,
suçlu 2. Allah nezdinde suçlu,
günahkār.

g. 39b/10, 39b/12, 85a/10,
85a/12, 85b/02, 114b/01

g.+larnıḡ 1a/08

g.+nıḡ 39b/09

[=8]

güneh-kārılık (Fa.+T.) Allah nezdinde
suçlu, günahkār olmak.

g.+da 38a/11

[=1]

güng (Fa.) Dilsiz.

g. bol-: Dilsiz olmak 70a/06

[=1]

gürisne (Fa.) Aç, tok karşıtı.

g. 40a/09

g. ve teşnelik: Açlık ve
susuzluk 92b/09

bī-çāre ve g. ve teşnelik:
Çaresizlik, açlık ve susuzluk 6a/07

teşne ve g.: Susuz ve aç 5b/09,
11b/13

[=5]

gürüh (Fa.) Topluluk, cemaat, bölük.

g. 78b/12, 124a/05, 124a/06,
124a/08

g. kıl-: (Askeri) toplamak,
bölük hâline getirmek 116a/01,
116a/01

g.+ğa 116a/01

g.+nı 116a/01, 116a/02

g.+nıḡ 90a/11

[=10]

güvāh (Fa.) Şahit, delil, tanık.

g. 61b/06, 90b/04, 90b/04,
90b/07

g. bol-: Şahit, delil olmak
22a/12

g. bolma-: Şahit olmamak, (biri yahut bir iş için) şahitlik etmemek 22b/01, 96b/12

g.+dur 23b/13, 112b/03

g.+ı 90a/13

g.+ım 23b/13, 90b/08, 91b/03

nişâne ve g.: Kanıt ve delil 12a/08

[=14]

güvāhlık (Fa.+T.) Şahitlik, tanıklık.

g. bër-: (Biri veya bir şey için) şahitlik etmek 22b/01, 91b/09, 92a/04, 95a/06

g. bërme-: (Bir şey için) şahitlik etmek 92a/07

g. bërme: (Bir şey için) şahitlik etmek 91b/06

g.+ı 19b/02, 19b/09

[=8]

güvāhsız (Fa.+T.) Şahitsiz, tanıksız.

g. 61b/06

[=1]

güzer (Fa.) (Birin gittiği) yol, güzergah.

g.+i 11b/06

[=1]

H/H/H

hā Neşeden kaynaklanan çığlık, kahkaha.

h.-yı şīrīn: Şuh (bir) kahkaha 35b/03

[=1]

h^{wā} (Fa.) İster... ister... manasında edat.

h. h.: İster... ister... 47b/13

h. h^{wāh}: İster... ister... 29a/04

[=2]

hāb (Ar.) Hap şeklindeki ilaç.

h. ve maṭbūh dārū: Hap ve kaynatılmış ilaç 101a/13

[=1]

hābar (Ar.) 1. Haber, (bir olay hakkındaki) bilgi 2. Sahabe ve tabiinin söz, fiil ve takriri.

h. 45a/13, 88b/08, 95a/13, 95b/01, 113a/10

h. al-: Haber almak 67b/10

h. bër-: Haber vermek 3a/06, 58b/07, 60a/13, 112a/12

h. bërme: Haber vermek 35b/08

h.-ı mütevātir: Bir rivayeti ilk kaynağına kadar, ondan ona eksiksiz araştırmak 88b/09

h. kı1-: Haber ver(il)mek
11b/01, 112a/13

h. kēltür-: Haber getirmek
71a/08

h.+da 41b/11

h.+dur 71a/09

h.+ge 89a/01

h.+ı 29a/02, 33b/06, 51b/11

h.+ım 112b/03

h.+ını 95b/01

h.+larıdın 25a/02

h.+mudur 71a/11

h.+nı 23b/03, 89a/01

[=27]

h̄abar-dār (Fa.) Haberdar, (bir olay hakkında) bilgili.

h. bol-: Haberdar olmak
43b/11, 58a/05, 67b/12, 78b/08

h. bolma-: Haberdar olmamak
117b/06

h. bolmaḡ: Haberdar olmak
46a/04

[=6]

h̄ābiṭ (Ar.) Alçalan, alçalma hâlinde olan.

ṣā'id ve h.: Yükselen ve alçalan 102a/08

[=1]

h̄ac (Ar.) Hac ibadeti.

h. 5b/05, 6a/09, 6a/13, 73b/11

h. kı1-: Hacca gitmek 5b/03

h. kı1maḡ: Hacca gitmek 5a/10,
6a/05

h.+dın 18b/08

h.+dur 5a/08

h.+ge bar-: Hacca gitmek
12b/03, 73b/08

h.+nınḡ 6a/10, 6a/11, 7a/1

[=14]

h̄acālet (Ar.) 1. Utanma, utanç, çekinme 2. (İki ruhî haslet arasındaki) kopukluk.

ağırlık h. bol-: Donukluk,
kopukluk olmak 123b/03

h. bol-: Kopukluk olmak
123b/02

h. tart-: Çekinmek 37b/09

h.+din 24a/08

[=4]

h̄wāce (Fa.) 1. Üstat, usta, hoca 2. Medrese muallimi, hoca.

h. 16a/02, 21a/07, 21a/08,
21a/10, 39a/03, 66a/12, 71a/07,
80a/12, 90b/11, 94b/07, 95a/03,
97a/08, 97a/09, 118a/10

H. Ebū Bekr Kūhistānī 110b/06

H. Ebū Naşr 110a/13

H.+ğa 108b/11

H.+ler 67b/12

h.+siğa 97a/05, 108b/09,
108b/11

h.+si 97a/03, 97a/04, 97a/05

h.+sini 64b/05, 67a/01

h.+siniğ 107a/08

Seyyidler ve h.+ler: Seyitler ve
hocalar 34a/02

[=28]

h^wāce-zāde (Fa.) Asilzade.

h. 75a/10

h.+ge 73b/02

[=2]

hācet (Ar.) Gerek duyulan, muhtaç
olunan şey, ihtiyaç, lüzum, gerek;
muhtaçlık.

h. 58a/02, 59b/05, 85b/13,
86a/01, 86a/02, 87b/02, 87b/05

h. bol-: İhtiyaç, lüzum olmak
28a/05

h. bolma-: İhtiyaç, lüzum
olmamak 75a/11

h. tüş-: İhtiyaç, hacet düşmek
78a/09, 87b/04

h. tüşme-: İhtiyaç, hacet
düşmemek 87a/01, 87a/08

h.+din çıkarmağlık:
Muhtaçlıktan kurtarmak 107b/02

h.+ge 86a/12

h.+i tüş-: Haceti düşmek
15b/05, 26b/07, 85b/04

h.+i tüşme-: Haceti düşmemek
83b/12, 128a/09

h.+ige yara-: İşine yaramak
9a/11

h.+imiz tüş-: Hacetleri düşmek
86a/06

h.+imiz tüşme-: Hacetleri
düşmemek 86a/07

h.+inğ 78a/08, 85b/10, 86b/04

h.+inğ tüş-: Haceti düşmek
86a/05, 86b/01, 86b/09, 87b/04

h.+inğ tüşme-: Haceti
düşmemek 87b/06

h.+inğğa yara-: İşine yaramak
59b/02

h.+inğni 86a/08, 86a/13,
86b/01

h.+ini 13a/06, 85b/05

h.+ni 26b/08, 85b/11

h.+ninğ 85b/04

[=40]

ḥācet-mend (Fa.) İhtiyaç sahibi,
muhtaç.

ḥ. 85b/07

ḥ. bol-: Muhtaç olmak 2b/13,
48a/08

ḥ.+niṅ 85b/03

[=4]

ḥācet-mendī (Fa.) İhtiyaç sahibi,
muhtaç.

ḥ.+ni 85b/05

[=1]

ḥācet-mendlik (Fa.+T.) Muhtaçlık.

ḥ. 85b/07, 85b/08

[=2]

ḥācī (Ar.) Hacı, hacca gitmiş kimse.

ḥ.+niṅ 5b/04

[=1]

ḥacīl (Ar.) Mahçup olmuş, utanmış
(kimse9:

ḥ. bol-: Mahçup olmak 17a/06,
33b/10, 41a/11, 118b/13

ḥ. bolma-: Mahçup olmamak
37b/06, 90a/05

[=6]

ḥad (Ar.) Sınır, had, (son) derece.

ḥ. endāze: Sınır, ölçü 107a/05

ḥ.-ı tīre bolma-: Son derece
siyah olmamak 63a/05

ḥ.+din 34b/12

ḥ.+idin(ḥaddidin) 83b/10,
104a/10

[=5]

ḥādım (Ar.) Enenmiş erkek, tavâşi.

ḥ.-ı sarāy: Saray hadımı 56b/06

[=1]

ḥadīs (Ar.) Hadis, Hz. Muhammed'in
söylediği söz.

ḥ. 7b/12, 103b/01

ḥ.+leride 20a/07

ḥ.+ni 76a/08

[=4]

ḥādīse (Ar.) (Başa gelen) iş, zorluk.

ḥ.+(yétgür) 78a/12

ḥ.+sidin 74a/05

[=2]

ḥāfız (Ar.) Hafız, Kuran'ı ezbere
bilen kimse.

ḥ.+lar 38a/03

[=1]

ḥāfıza (Ar.) Hafıza, bellek.

ḥ. 51a/10

[=1]

ḥāfıza (Ar.) Hafıza, bellek.

ḥ. 51a/04, 51a/07

[=2]

ḥafīfe (Ar.) Vect ehline ve yaşlıların mizacına uygun müzik.

ḥ. 104b/07

[=1]

hafta (Fa.) Yedi günlük zaman dilimi, hafta.

h. 31a/07, 36b/12, 52a/13

h.+da 31a/03, 31a/03

h.+dın 44b/05

[=6]

ḥ^wāḥ (Fa.) İster... ister... manasında edat.

ḥ. ḥ.: İster... ister... 14a/06, 14a/06, 66b/12, 66b/12, 82b/12, 82b/12, 87a/01, 87a/01

ḥ^wā ḥ.: İster.. ister... 29a/05

[=9]

ḥ^wāḥiṣ (Fa.) 1. İstek, arzu 2. Nefis, benlik 3. Duyu, duyu organları.

ḥ. kıl-: İstemek, arzu etmek 6b/10, 7a/09, 8b/03, 11a/04, 15b/13, 17a/03, 18b/09, 27a/02, 27a/03, 27a/05, 27b/08, 27b/11, 31b/07, 32b/09, 39b/02, 51b/05, 53a/12,

61a/10, 67a/04, 75a/04, 82a/08, 116b/09, 124b/08

ḥ. kılma-: İstememek, arzu etmemek 8a/12, 14b/06, 47a/11

ḥ.+din 86a/04

ḥ.+i 73b/07, 75a/12

ḥ.+içe 27b/01

ḥ.+iğa 43b/07, 44a/07

ḥ.+im 86b/08, 114a/11

ḥ.+imğa 76a/12

ḥ.+inğ 4a/08, 14b/05, 67b/01

ḥ.+ini 44b/04, 82b/04, 93b/02

ḥ.+leriçe 37b/13

bêṣ ḥ.: Beş duyu organı

108a/11

nefs ḥ.+i: Nefis arzusu, şevhet 7a/12, 47b/03, 66a/01, 66a/02

ṭab' ḥ.: (Birinin) tabiatı, arzusu 104a/07

[=48]

ḥ^wāḥla- (Fa.+T.) İstemek, arzu etmek.

ḥ.-saṅḡ 67a/10

[=1]

ḥ^wāḥlama- (Fa.+T.) İstememek, arzu etmemek.

ḥ.-dım 95a/06

[=1]

Hak (Ar.) Tanrı, Allah.

H. subhānehu ve te'ālā 1b/05,
1b/07, 2a/08, 2b/12, 3b/10, 8b/05,
17b/08, 50a/13, 51a/13, 122b/05

H. subhānehu te'ālā 34b/08

H. te'ālā 12b/03, 34b/02,
34b/07, 73b/11

[=15]

hak (Ar.) 1. Doğru, gerçek 2.
Hukukun veya geleneğin bir kimseye
tanıdığı imtiyaz, pay, hisse.

h. 31b/02

h. nā-sipās: Nankör 8a/06

h. nā-sipāslık bol-: Nankörlük
(etmiş) olmak 8a/05

h. ve bātıl: Doğru ve yanlış
84a/12, 117a/08, 117a/09

h. bātıl: Doğru, yanlış 12b/12

h. ve rāst: Doğru ve gerçek
3b/02, 3b/05, 13a/03

h.+ğa 90b/01

h.+ı(hakķı) 3b/11, 7b/08,
38a/13, 39a/08, 40a/02, 40a/04,
77a/12, 108b/11

h.+ı(hakķı) küy-: Hakkı
yanmak 90a/13

h.+ı(hakķı) 7a/12, 7a/13

h.+ıda(hakķıda) 8a/02, 8a/03,
38a/13, 39a/06, 79b/01, 79b/03,
85a/09, 107a/07, 107a/08, 124b/07,
127b/06

h.+ıdur(hakķıdur) 7b/02

h.+ığa(hakķığa) 37a/06

h.+ılarınınğ(hakķılarınğ)
73a/08

h.+ınğ(hakķınğ) 38a/13

h.+ınğda(hakķınğda) 84a/02,
116b/07

h.+ınğda(hakķında) 8a/11

h.+ını(hakķını) 1a/06, 4b/13,
7a/11, 7b/07, 40a/05, 74a/04, 74b/10,
75a/13, 78b/03, 78b/05, 92a/05,
95b/13, 97b/02

h.+ını(hakķını) sakla-: Hakkını
korumak 88a/11

h.+ını(hakķını) tapma-:
Hakkını bul(a)mamak, hakkına
erişmemek 88b/03

h.+ını(hakķını) tonu-: Hakkını
bilmek 3a/13, 3b/01, 7a/08

h.+ğa

h.+ķa 8a/03

[=59]

hakķ (Ar.) (Bir şeyin) özü, hakikati.

h.+i 4b/09

[=1]	h. 17a/10
ḥakīkat (Ar.) 1. Hakikat, gerçek 2. (Bir şeyin) özü, cevheri.	h. ve 'ulemā: Yönetici ve âlimler, ulema 19b/01
h.+ge 3a/11, 122b/02	[=2]
h.+ı 127b/01	ḥakīm (Ar.) Filozof, bilge.
h.+ıda 7a/1	h. 15b/11, 16a/01, 78b/12
h.-i şıdk: (Bir şeyin) doğruluğunun hakikati, doğruluğunda şüphe olmamak 127b/12	Muḥammed Zekerıyyā-yı h.: Bilge Muhammed Zekeriya 16a/07, 44b/08
h.+ide 98a/08, 98a/09, 98a/12	Muḥammed Zekerıyyā-yı h.: Bilge Muhammed Zekeriya 48b/04
h.+ige 93a/10	Sokrāt h.: Filozof Sokrates 13b/06
dürr-i h.-i tiryāk bol-: Hakikatin inci gibi ilacı olmak 34b/11	[=7]
[=10]	ḥa:kīm (Ar.) Filozof.
ḥakīkī (Ar.) Hakiki, gerçek.	Āristālis h.: Filozof Aristoteles 28a/11
h.+ğa 81b/13	[=1]
ilah-ı h.: Gerçek İlah, Allah 4a/04	ḥakīmī (Ar.) Bir arif, bilge.
[=2]	h. 77a/09
ḥākīm (Ar.) (Bir yerin) önde gelen kimsesi, meşhuru.	[=1]
h. 5b/12, 6a/02	ḥāki:mlık (Ar.+T.) Yöneticilik, valilik.
h.+i 5b/05	h.+ını(ḥāki:mlıgını) 38b/02
h.+ni 5b/10	[=1]
[=4]	ḥakīr (Ar.) Hakir, aşağı.
ḥāki:m (Ar.) 1. Bilge, filozof 2. Yönetici, vali.	h. 104a/07, 128a/12

h. bol-: Hakir olamk 80a/01,
80a/08

h. körün-: Aşağı, hakir
görünmek 71b/06

fest ve h.: Aşağı ve hakir
80a/02

h^wār h.: Aşağı, hakir 80a/08

közige h. körünme-: Gözüne
aşağı, hakir görünmemek 117a/12

[=8]

hakır (Ar.) Aşağılık, hakirlik.

h. körün-: Hakir görünmek
52b/03

[=1]

hāl (Ar.) Durum, hâl.

h. 56a/13, 112b/02, 116a/13,
128a/05

h.-ı hāl okuma-: (Kendi)
durumunu, başından geçenleri
anlatmamak 105a/06

h.+da 4b/08, 11b/04, 12b/11,
13b/09, 29a/05, 30b/11, 41a/03,
58a/05, 63a/03, 63b/10, 65a/07,
81b/09, 86a/08, 104a/12, 107b/05,
113b/12, 126b/12

h.+dın 60a/11, 98a/11, 98b/13,
114b/12

h.+ğa 98a/12, 98b/13

h.+ı 19a/10, 65a/08, 110b/12

h.+ıda 4a/07, 29b/11, 29b/12

h.+ıdın 32b/11, 46a/04, 64b/12,
78b/08, 99a/05, 99a/07, 115b/11,
117b/06

h.+ıdur 60a/02

h.+ığa 8b/04, 37a/10, 50b/13,
75b/06, 88b/10, 89b/05, 105a/10,
115a/03

h.+ığa kël-: (Yorgunluktan
dinç, canlı olduğu eski) hâline dönmek
50a/09

h.+ım 47a/12

h.+ımğa 112b/03

h.+ıng 32b/11

h.+ıngdın 43b/11, 67b/11

h.+ıngğa 12b/12, 67b/05

h.+ını 16a/11, 46a/03, 63a/01,
79b/08

h.+larıdın 12b/13

h.+nı 14b/06, 22a/02, 47b/04,
113b/07

kuvvat-i h. ü mizâc: (Birinin
sağlık) durumunun ve mizacının
kuvveti 99b/06

otra h.: Orta hâl, itidal 22a/04

[=71]

hāl (Fa.) Zar.

h. at-: Zar atmak 41b/07	h.-saŋlar 79a/01
[=1]	[=31]
hāl-dār (Fa.) Benekli.	h^wālama- (Fa.+T.) İstememek, arzulamamak.
h. bolma-: Benekli olmamak 70a/01	h.-dım 95a/07
[=1]	h.-ğan 10a/03
hālā (Ar.) Şu anda, şimdi.	h.-ğay 74b/01, 93b/11, 124b/09
h. 19b/04	h.-ydur mēn 28b/04
[=1]	[=6]
hālā (Ar.) Bu zamana kadar, hâlen.	hālāş (Ar.) Kurtulma, kurtuluş.
h. 91a/13	h. bol-: Kurtulmak 3b/06, 61b/07, 76a/03, 77a/06, 83b/03
[=1]	h. bolma-: Kurtulmamak 96a/10
h^wāla- (Fa.+T.) İstemek, arzulamak.	[=6]
h.-dım 103a/02, 105a/03	
h.-ğança 117a/11	hālāşlık (Ar.+T.) Kurtuluş, kurtulma.
h.-ğanını 105b/12	h. 18a/04, 52b/10, 108b/11
h.-mas 117b/04	[=3]
h.-maslar 28b/03	hālāvet (Ar.) Hoşluk, güzellik.
h.-sa 114a/12	h. 62b/11
h.-sam 28b/04	h.+ini 47a/03
h.-saŋ 26a/01, 26a/04, 27a/05, 27a/07, 27a/08, 27a/09, 27a/10, 27a/12, 27a/13, 27b/01, 27b/03, 27b/04, 27b/05, 27b/06, 27b/12, 28a/01, 67b/02, 98a/03, 99b/03, 107b/05, 107b/07, 114a/06	h.+ni 62b/08 [=3]
	hālāyık (Ar.) Canlılar, yaratılanlar, insanlar.

h. 1b/06, 3a/01, 3a/07, 6b/04,
8b/13, 10a/04, 10a/07, 10a/11, 11a/09,
14a/09, 14a/10, 16b/05, 18a/07,
22b/01, 23a/07, 23b/11, 24b/03,
25b/05, 26b/10, 27a/03, 27a/07,
27b/04, 27b/07, 27b/09, 30a/11,
36b/04, 36b/05, 39a/12, 40b/06,
42a/06, 47a/03, 47b/04, 48b/12,
55b/05, 60a/06, 62a/07, 114b/05,
118b/10, 119b/13, 121a/12, 124a/04

h.+dın 42b/01

h.+ğa 2b/12, 3a/01, 3a/08,
4a/02, 6b/07, 12b/06, 18a/08, 20a/12,
42b/02, 119b/07, 120a/02, 126a/10

h.+largā 124a/01

h.+nınğ 10a/11, 27a/04,
30a/13, 35b/10, 36b/12, 44a/01

hemme-i hālāyık: Bütün
canlılar 3b/08, 14a/06

[=63]

halef (Ar.) Halef, sonra gelen.

h.+lerninğ 25a/02

[=1]

halel (Ar.) Kusur, eksik, noksan.

h. 98a/01, 113b/10, 115b/01

h. bolma-: Kusur, noksan
olmamak 84a/09

h.+i bolma-: Kusuru, eksiği
olmamak 85b/05

taķşīr ve h.: Kusur ve eksiklik
15a/03

[=6]

halelsiz (Ar.+T.) Kusursuz, eksiksiz.

h. bol-: Eksiksiz, kusursuz
olmak 84a/06

[=1]

hālet (Ar.) 1. Derece, seviye 2.
Özellik, nitelik.

h. 99a/03

h.+idin 35b/08

[=2]

hālī (Ar.) 1. (Bir durumdan)
münezzeh, azade, uzak; mahrum 2.
Boş, (bir mekanın içinde nesne
olmaması itibariyle) çıplak (olması).

h. 35b/02

h. bol-: Azade, münezzeh
olmak 4b/09, 37a/08, 49a/05, 81b/11,
84b/10

h. bola'l-: Azade, münezzeh
olabilmek 44a/02

h. bolma-: Azade, münezzeh
olmamak 16a/13, 47a/04, 92b/06,
113a/03

h. kal-: Boş, çıplak kalmak
59b/06

h. kılma-: Mahrum kalmamak
103a/03

h. tutma-: Uzak tutmamak
127b/13

h.+irmes 7b/03

[=15]

hālīfe (Ar.) Halife, Müslümanların
siyasi lideri, emirü'l-müminin.

h. 11a/04, 11b/02, 11b/08,
11b/09, 11b/10, 11b/10, 12a/01,
12a/04, 12a/08, 12a/10, 12a/13,
39b/11, 40a/01, 40a/03, 109a/06,
109a/09, 109a/09, 109a/11, 110a/03

H. Me'mün: Halife Memun
25a/03, 25a/05

H. Mu'tasım: Halife Mutasım
39b/09

H. Mütevekkil: Halife
Mütevekkil 11a/02

h.+nıng 38b/03, 109a/12

h.+sige 109b/13

[=26]

hālīm (Ar.) Sakin, yavaş (kimse).

h. ve yavaşlık: Halim ve
yavaşlık 16a/13

[=1]

halk (Ar.) İnsan topluluğu, insanlar;
tebaa.

h. 8b/13, 9b/11, 18a/11,
18b/05, 19a/06, 20a/13, 21b/01,
22a/02, 22a/06, 22a/08, 22a/12,
22a/13, 24a/06, 26a/03, 27a/02,
27b/11, 31b/13, 33b/02, 34a/07,
35b/10, 38a/12, 43b/08, 47a/04,
47a/12, 55a/08, 55a/10, 57b/05,
60a/06, 61b/10, 61b/11, 72a/04,
78a/13, 79a/07, 83b/09, 85a/11,
89a/13, 96a/06, 97b/05, 100a/01,
103b/12, 105b/07, 113a/13, 118b/02,
119b/05, 120a/03, 125a/03, 128b/04

h.+dın 47a/07, 65b/11, 67b/08,
77b/04, 93b/13, 103a/06, 125a/04

h.+ğa 21b/02, 24b/07, 25b/09,
30a/12, 48a/02, 56a/11, 80b/05,
125a/01

h.+ı 5a/13, 24a/02, 33b/04,
56a/02, 56a/02, 68a/03, 82b/07,
89b/02, 105a/05, 112b/11, 126a/04

h.-ı muvāfıq-aḥvāl: Hâlden
anlayan dostlar 45a/01

h.+ıda 126a/02

h.+ıdın 65b/12, 105a/13

h.+ığa 5a/03, 33a/06, 33a/07,
44a/02, 110b/11

h.+ınğ 114a/09

h.+ınınğ 114a/07

h.+lar 15a/10

h.+larnıng 88b/05

ḥ.+nı 90a/03, 90a/07, 93a/01,
93a/02

ḥ.+nın̄g 22b/11, 27b/05,
27b/11, 34b/02, 42b/06, 57b/08,
72b/02, 89b/11, 124b/12

[=99]

ḥalḳ (Ar.) Yaratma, yok iken var
etme.

ḥ. kıl- Yaratmak 9b/02, 9b/03,
62b/10, 108a/02

ḥ. kılma-: Yaratmamak 2b/13

[=5]

ḥalvet (Ar.) Yalnız kalma, tenhaya
çekilme.

ḥ. 16b/09, 24b/04, 108b/03

ḥ. kıl-: Yalnız kalmak 51b/06,
81a/07

ḥ.+de 33a/11, 126b/10

vaḳt-ı ḥ.: Yalnızken 108a/12

[=8]

ḥam (Fa.) Eğri, bükülmüş, yay
şeklinde.

ḥ. 29b/06

ḥ. kıl-: Eğmek 49b/11

[=2]

ḥām (Fa.) Kemale ermemiş, çiğ.

ḥ. ve bī-ser-encām bol-: Çiğ ve
düzensiz olmak 3a/02

ḥ. kal-: Çiğ, pişmemiş kalmak
114a/01

ḥılṭ-ı ḥ.: Balgam 100b/10

[=3]

ḥamām (Ar.) Hamam

ḥ. 48b/05

ḥ.+da 48b/03, 48b/05, 49a/08

ḥ.+dın 48b/07, 49a/06

ḥ.+ḡa 48b/02, 48b/02, 48b/08,
48b/09, 48b/09, 48b/11, 48b/13,
49a/12

ḥ.+nın̄g 48b/06, 49a/08

[=16]

ḥamiyyet (Ar.) Üstünlük, meziyet.

şefkat ve ḥ.: Şefkat ve meziyet
7b/03

[=1]

ḥamle (Ar.) Kere, defa.

ḥ.+de 80b/12

[=1]

ḥamse (Ar.) Beş, beş (kadeh şarap).

ḥ. 35a/10

ḥ.-i h̄azıme: Beş kadeh şarap
35b/04

[=2]	har- Yorulmak, gücü kalmamak.
hāmūş (Fa.) Susmuş, sessiz.	h.-ğan 95b/08
h. 64a/11	[=1]
h. bol-: Sessiz kalmak 23a/04	hār (Fa.) Hakir, aşağı, küçük.
[=2]	h. bol-: Hakir olmak 108a/05
hāmūşluk (Fa.+T.) Sessizlik, sükunet.	h. körme-: Küçük görmemek
h. 13a/04, 13a/04, 23a/02	74a/12
h.+ıdın(hāmūşluğın) 23a/05	[=2]
h.+nı 9b/12	h^wār (Fa.) Hakir, aşağı, küçük.
[=5]	h. 80a/07
hāne (Fa.) Ev	h. haķīr: Aşağı, hakir 80a/08
h.-i Ka'be: Kabe 5a/09	h. kııl-: Hor (görülecek duruma)
h.-i mübārek: Kutlu ev, Kabe	sokmak 80b/02
12b/03	h. kör-: Hor görmek 80b/01,
h.+sıdın 74b/07	80b/01
şāhib-i h.: Ev sahibi 37b/12,	h. körme-: Hor görmemek
40a/10, 40b/02	83b/13, 102b/09
[=6]	h. meşakķatlig: Hor (görölüp)
hānedān (Fa.) Hanedan, devleti	meşakket (çekmek) 66a/07
yöneten aile.	h. tut-: Hor tutmak, kötü
h.+nınğ 56a/04	muamele etmek 66a/06, 108a/03
[=1]	h. ve 'acizlik: Aşağı ve aciz
hānķah (Fa.) Tekke.	(şekilde) 80b/04
h.+da 128b/03	[=11]
h.+ğa 128a/10, 128a/12	harāb (Ar.) 1. Harap, viran, yıkık
[=3]	h. kıılmaķ: (Bir yapıyı) yıkmak
	82b/05

mest ḥ.: Harap hâlde sarhoş,
ayakta duramayacak derecede sarhoş
41a/03

mest ḥ. bolma-: Harpa hâlde
sarhoş olmamak, ayakta duramayacak
derecede sarhoş olmamak 40b/04

[=3]

ḥarāc (Ar.) Haraç, vergi.

ḥ. bër-: Vergi vermek 81a/09

[=1]

ḥarām (Ar.) Dinen yasak, haram.

ḥ. 38a/10

ḥ.+dur 41b/02

[=2]

ḥarām-zāde (Ar.+Fa.) Piç, zeledizina.

ḥ. 23b/03, 23b/06, 23b/09,
24a/05

[=4]

ḥarāret (Ar.) Isı, sıcaklık.

ḥ. 122b/13

[=1]

ḥarc (Ar.) Masraf, harcama.

ḥ. bol-: Harcanmak 36b/09

h. kıl-: Harcamak 26b/06,
57a/09, 57a/10, 58a/08, 58a/09,
58b/11, 59a/07, 59b/01, 67a/13,
77a/05

h. kılmaḥ: Harcamak 57a/02

h.+dın 58a/04

h.+nı 37a/08, 74a/13, 98a/02

[=16]

ḥarcla- (Ar.+T.) Harcamak.

ḥ.-gil 59a/09

[=1]

ḥarclama- (Ar.+T.) Harcamamak.

pul ḥ.-: Para harcamamak
58a/12

[=1]

ḥarekāt (Ar.) Hareket, eylem.

kuvvet-i ḥ.: Hareket etme
kuvveti 123a/05

[=1]

ḥareket (Ar.) Hareket, eylem.

ḥ. 50b/05

ḥ. bër-: Hareket etmek 11a/11

ḥ. kıl-: Hareket etmek 14b/05,
69b/07

ḥ. kılmaḥ: Hareket etmek
99a/01

ḥ.+ge kēltür-: Harekete
geçirmek 50b/08

ḥ.+i 14b/04

ḥ.+idin 69b/07

h.+lerdin 50a/08
[=9]
hareketlig (Ar.+T.) Hareketli, harekete sahip.
h. bol-: Hareket sahibi,
hareketli 123a/12
[=1]
hare (Ar.) Mahrem, İslam hukukuna göre evlenilmesi yasak olan akraba.
h.+ige 68b/05
h.+inġga 68b/05
[=2]
hāric (Ar.) Hariç, dışarıda, dışında.
h. bol-: Hariç olmak 98a/08
[=1]
harīdār (Fa.) Müşteri, alıcı.
h. 67a/08, 121b/01
h. bol-: Hariç olmak 24a/12, 24a/13
h. bolma-: Hariç olmamak 24a/13
h.+ġa 97b/01, 121b/05
h.+inġ 121a/10
h.+mu 24a/12
h.+nı 121a/11
[=10]

harīf (Ar.) 1. Dost, arkadaş 2. Meslektaş, sanat arkadaşı.
h. 41b/07, 121b/02
h.+ler 105a/10, 105a/11, 105b/03
[=5]
harīş (Ar.) Hırslı, azimli, istekli.
h. 88a/10, 128a/06
h. bol-: Hırslı, istekli olmak 18a/07, 36b/11
h. bolma-: Hırslı, istekli olmamak 13a/09, 121b/09
[=6]
h^wārılık (Fa.+T.) Hakirlik, aşağı durumda olma, horluk.
h. 59b/09
h.+ġa 107a/05
özünġni h.+ġa salma-: Kendini hor, aşağı göstermek 57a/05
[=3]
hāş (Ar.) 1. Has, halis, hakiki 2. Seçkin, elit.
h. 4a/13, 5a/08, 15b/09, 96a/08, 109a/02, 122a/13, 125b/08, 126b/12
h. 'ām: Seçkinler, halk tabakası 22b/09
h. u 'ām: Seçkinler ve halk tabakası 103b/11

h.+da 4b/01	h. bol-: Hasıl olmak, ortaya
h.+dur 4a/01	çıkma 15b/07, 78a/10, 116a/07,
h.+lardin 105a/11	117a/03, 121b/01
[=13]	h. kıl-: Elde etmek 9a/03,
h^wāş (Ar.) Özel, hususi.	14a/07, 16b/02
h. 46a/10	h.+dur 32a/08
[=1]	h.+ı 13a/02
hasb (Ar.) Hesap edip (anlatmak).	h.+inğ 53a/06
h.-ı hāl okuma-: (Kendi)	[=11]
durumunu, başından geçenleri	hāşı:l (Ar.) 1. Husule gelen, ortaya
anlatmamak 105a/06	çıkan; elde edilen 2. Netice, semere,
[=1]	son.
hased (Ar.) Haset, kıskançlık,	h. bol-: Hasıl olmak 15a/04,
çekememe.	18a/03, 21b/08, 21b/09, 22b/07,
h. 79b/06	36b/13, 43b/01, 54b/01, 55a/10,
h. kıl-: Haset etmek 18a/02	57b/11, 59a/11, 68b/13, 78a/08,
h. kılma-: Haset etmemek	87b/10, 89b/11, 94a/03, 105b/08,
27a/05, 42b/08	106a/12, 106a/13, 107a/03, 116a/06,
h. yè-: Haset etmek 67b/02,	116a/07, 123b/06
121b/03	h. bolma-: Hasıl olmamak
h.+dür 29b/03	52b/11, 94a/03, 116a/08
[=7]	h. bolmaslık: Hasıl olmamak,
hāşıl (Ar.) 1. Husule gelen, ortaya	ortaya çıkmamak 15a/06
çıkan; elde edilen 2. Semere, netice,	h.+dur 21a/09
son.	[=28]
hāsıd (Ar.) Kıskanç, hasetçi.	hāsıd (Ar.) Kıskanç, hasetçi.
h. 83b/04, 84a/01	h. 83b/04, 84a/01
[=2]	[=2]

ḥāsi:d (Ar.) Kıskanç, hasetçi.

ḥ. 79b/05

[=1]

ḥāşiyyet (Ar.) 1. Hasiyet, nitelik, etki
2. (Yiyecek, içeceğin) sağladığı fayda.

ḥ. 50b/05

ḥ. bër-: (Yiyecek, içeceğin)

fayda sağlaması 35b/05

ḥ.+ge 2b/07

ḥ.+i 50b/08

ḥ.+ini 48b/06, 50b/07, 50b/09

ḥ.+ni 50b/04

[=8]

ḥāşiyyetlig (Ar.+T.) Faydalı, yararlı.

ḥ. 48b/07

[=1]

ḥaşlet (Ar.) Haslet, nitelik.

ḥ. 107b/10

ḥ.+ni 83b/02, 107b/08

[=3]

ḥaşm (Ar.) Düşman, hasım; rakip.

ḥ. 54b/02, 54b/02, 80b/06,
80b/08, 80b/09, 82b/01, 82b/01,
88b/10, 89a/06, 91b/07, 91b/10,
92a/06

ḥ.+dın 92a/12

ḥ.+ge 92a/05

ḥ.+ınḡ 82b/02, 91b/03

ḥ.+nı 80b/07, 80b/12

ḥ.+nınḡ 80b/12

meddāḥ-ı ḥ.: Rakip, düşman

vaiz 89b/01

[=20]

ḥasret (Ar.) Hasret, özlem.

ḥ. tart-: Hasret çekmek 28b/02

[=1]

ḥaste (Fa.) 1. Hasta 2. (Sevgili için yaralanmış) âşık.

ḥ. 47a/12

ḥ. ve rencür bol-: Hasta ve rahatsız olmak 36b/07

[=2]

ḥāşā (Ar.) Asla, katiyen, haşa.

h. 5b/13

[=1]

ḥaṭ (Ar.) 1. Yazı 2. Padişah buyruğu, ferman.

ḥ. 25a/05, 100b/11, 113a/09

ḥ. fütü-: Yazı yazmak 109b/04

ḥ. fütümek: Yazı yazmak

113a/05

h. mühür: Ferman, mühür
19b/05

h. mühür kıl-: Ferman, mühür
hazırlamak 45b/10

h.-ı resīde: Berat, izin emri
39a/07

h. kılma-: Yazı yazmamak
109b/05

h. kılmağ: Yazı yazmak
109b/02

h.+da 95a/12

h.+ge 96b/11

h.+ıge(haṭṭıge) 88b/06

h.+lar 101a/08

h.+larnı 109b/06, 109b/07

h.+nı 25a/12, 95a/11, 95a/12

[=19]

haṭā (Ar.) 1. Yanlış, hata 2. Kusur,
kabahat.

h. kıl-: Kabahat işlemek 39b/07

h.+dur 61a/11

h.+sı 116a/13

h.+sını 126a/13

[=4]

haṭālīk (Ar.+T.) Kabahatli, kusurlu.

h. 39b/05

[=1]

haṭar (Ar.) Tehlike.

h.+dın 52b/10, 53a/05, 54a/13

h.+ge yoluğ-: Tehlikeye
düşmek 52b/05

[=4]

haṭarlig (Ar.+T.) Tehlikeli.

h. 61a/08, 93b/05

[=2]

hātem (Ar.) Son (peygamber) Hz.
Muhammed.

H. şalla'l-lahi+'aleyhi
ve+sellem. 3b/02

[=1]

hātır (Ar.) 1. Hafıza, hatır 2. His,
duygu.

h.+ğa yèt-: Hatıra gelmek
35b/03

h.+ı 96a/06

h.+ı ferīşān bol-: Hatırı kırılmak
20b/04

h.+ıda 100a/04

h.+ıda tohtat-: Hatırında
tutmak 25a/12

[=5]

hātır-h^wāh (Ar.+Fa.) Gönün istediği
şekilde, gibi.

ḥ.+dur 35b/04
[=1]
ḥaṭīb (Ar.) Halife namına hutbe okuyan kimse.
ḥ.+i+irdi 111a/06
kāzī ve ḥ.: Kadı ve hatip
19b/01
[=2]
ḥaṭne (Fa.) Sünnet, hitan.
ḥ. kıldur-: Sünnet ettirmek
73a/10
ḥ.+de 73a/10
[=2]
ḥatun Kadın, hatun; eş.
ḥ. 42a/02, 42a/03, 42a/05,
66b/02, 67b/12, 71b/13, 72a/06,
72a/10, 72a/13, 72b/05, 72b/06,
76b/13, 81b/01, 84a/07, 102a/12,
118b/06, 118b/07, 118b/08, 118b/10,
118b/13
ḥ. al-: Hatun, kız almak
71b/11, 72a/02, 72a/02, 72a/11,
72b/01, 75a/13, 75b/01, 75b/05
ḥ. alma-: Hatun, kız almamak
72a/03, 72a/11
ḥ. almak: Hatun, kız almak
1a/06, 71b/11, 75a/12

ḥ. ve gūdekler: Kadın ve
çocuklar 121b/06
ḥ.+dın 72a/12, 72a/13
ḥ.+ğa 81b/06, 84a/07
ḥ.+kerek 71b/10
ḥ.+lar 19a/05, 63b/13, 64a/03,
83b/07
ḥ.+lar ve küçük beçeler:
Kadınlar ve küçük çocuklar 42b/03
ḥ.+lardın 19a/08
ḥ.+nı 66a/12, 72b/08
ḥ.+nınğ 72a/03, 118b/13
ḥ.+unğ 72a/07, 73a/03
ḥ.+unğdın 71b/12
ḥ.+unğnı 71b/11, 73a/02
küçük balalar ve ḥ.+lar: Küçük
çocuklar ve kadınlar 104b/09
[=55]
ḥ^watun Kadın, hatun.
ḥ.+lar 72b/08
ḥ.+larınğ 47b/09
[=2]
havā (Ar.) 1. Hava 2. Heves, heva.
ḥ. 48a/03, 51b/06, 99a/01,
122b/10, 123a/03
ḥ.+dın 123a/03

h.+sı ve suyu: Havası ve suyu
68b/03

h.+sıdın 49a/02

āb u havā: Su ve hava 107a/10

[=9]

ḥavādiṣ (Ar.) Hadiseler, olaylar.

ḥ.+idin 87b/04

[=1]

ḥavas (Ar.) Duyu organları.

ḥ. 123b/12, 124a/02, 124a/03,
124a/07, 124a/09

[=5]

ḥavāṣ (Ar.) Seçkinler, elitler.

ḥ.+lar 15b/08

ḥ.+lar ve uluğlar: Seçkinler ve
büyükler 33a/09

[=2]

ḥavel (Ar.) Eğrilik.

esb-i ḥ.: Arka bacakları çarpık
at 70b/06

[=1]

ḥavf (Ar.) Korku.

ḥ. recā: Korku, ümit. 90a/05

[=1]

ḥavīlī (Fa.) Ev, konut.

yēr su ḥ.: Arazi, ev 1a/05

[=1]

ḥavīlī (Fa.) Ev, konut.

ḥ. 67b/07, 67b/08, 67b/09,
67b/13, 68a/01, 68b/03, 68b/04

ḥ.+sıdın 68b/04

yēr ve ḥ. almak: Yer ve ev
almak 67a/05

[=9]

ḥay (Ar.) Canlı, diri.

ḥ. u nāṭıḳ bol-: Canlı olmak ve
konuşmak 46b/09

[=1]

ḥayā (Ar.) Namus, edep, ar.

şerm ḥ.: Edep, namus 15a/01,
15a/09

[=2]

ḥayāl (Ar.) 1. Akıl, zihin, hatır 2. Bir
şeyin zihinde canlanan sureti, imajı.

ḥ. 26a/10, 109a/04

ḥ. kılmak: Hayal etmek 9b/04,
98b/07, 123a/07

ḥ.+inḡga keltürme-: Aklına
getirmemek 4b/06

[=6]

ḥayālīg (Ar.+T.) Namuslu, edepli.

şerm ḥ. bolmak: Namuslu,
edepli olmak 15a/01

[=1]	h.+lar 69a/05
hayālīg (Ar.+T.) (Bir şeyin) niyetinde, arzusunda (olan kişi).	[=2]
h. 66b/02	hayvānī (Ar.) Hayvanî, hayvana has.
[=1]	h. 98b/06, 98b/08
hayāt (Ar.) Hayat, yaşam.	kuvvet-i h.: Hayvanî kuvvet
h. 123a/05	99a/12
[=1]	[=3]
hayr (Ar.) İyi, makbul (iş, durum).	hayvānī-huş (Fa.) Zekası hayvanla eşit, ahmak.
h. bereket bol-: (Bir işte) hayır, bereket olması 122a/02	h. irür sin 21b/03
h. sehāvet: Hayır, zenginlik	[=1]
96a/08	hazān (Fa.) Güz, sonbahar.
māni'-i+hayr bolma-: Hayra mani olmamak 128a/11	h. ve zemistān ve tābistān: Sonbahar, kış ve yaz 105a/08
[=3]	[=1]
hayrān (Ar.) Şaşkın, hayret etmiş.	hazar (Ar.) Barış, sulh.
h. kal-: Şaşmak, şaşırmak	sefer ve h.: Savaş ve barış
110b/05	128a/07
[=1]	[=1]
hayriyyet (Ar.) Hayır, iyilik.	hazer (Ar.) Sakınma, çekinme.
h. 7a/05	h. kıl-: Sakınmak, çekinmek
[=1]	101a/04, 101a/05
hayvān (Ar.) İnsanın işine yarayan at, eşek, öküz gibi canlı yaratık.	[=2]
h. 69a/05	hāzime (Ar.) Hazm, sindirme.
	h.+sige 35b/05
	[=1]

hāzıme (Ar.) Hazmı kolaylaştıran (beş kadeh şarap).

h. -i hāzıme: Hazmı kolaylaştıran beş kadeh şarap 35b/04

[=1]

hāzır (Ar.) 1. Belli bir işi için uygun durumda olan (şey) 2. Bir yerde mevcut, bizzat bulunan.

h. 33b/13

h. bol-: Hazır bulunmak, hazır olmak 19a/03, 33b/02

h. bolma-: Hazır bulunmamak, bizzat bulunmamak 13b/10

h. kıl-: Hazırlamak, hazır etmek 33b/01, 38a/03, 45b/04

h. tut-: Hazır tutmak 88b/03

h. imes 38b/06

h. irdi 112b/05, 114b/01

cevāb-ı h.: Hazır cevap 72a/12

[=12]

hāzır (Ar.) 1. Bir yerde mevcut, bizzat bulunan 2. Bir işi yapmak için gerekli hazırlıkları tamamlamış (kimse).

h. bol-: Hazır olmak 68a/04, 107b/13, 108b/01

[=3]

hazıne (Ar.) Devlet malı, parasının saklandığı yer.

h.+de 11b/11

[=1]

hazıneçi (Ar.+T.) Hazinedar.

h. kılma-: Hazinedar yapmamak, hazinedar (olarak) görevlendirmemek 117b/08

h. kılmaç: Hazinedar yapmak, hazinedar (olarak) görevlendirmek 63a/11

[=2]

hazret (Ar.) Hazret, saygıdeğer.

h. 7b/12

H.-i 'Āyşe razia'l-lahu 'anhā 41b/11

H.-i 'Alī 7b/07, 7b/08

H.-i 'Alī kerema'l-lahu veche) 76a/06

H.-i 'Alī razia'l-lahu 'anhu 76b/05

H.-i Emīrū'l-Mü'minīn 'Ömer 76a/06, 76b/03

H.-i Emīrū'l-Mü'minīn İmām Hasan 76b/09

H.-i H^wâce Hāfız 117a/04

H.-i İmām Hüseyn razia'l-lahu 'anhu 76b/11

H.-i Maḥmūd-ı āsāru'l-lah 46b/02	16b/08, 17a/13, 20b/10, 21b/09, 21b/13, 22a/13, 22b/04, 22b/08, 23a/06, 24a/08, 24b/05, 24b/07, 25a/09, 25a/11, 26b/13, 28a/13, 30b/05, 30b/06, 30b/07, 35b/12, 37b/05, 40a/10, 42a/02, 42a/05, 42b/02, 43a/07, 44a/01, 45a/10, 47a/05, 50b/12, 51b/01, 52a/08, 52b/10, 53a/13, 54b/05, 55a/13, 56/08, 56a/01, 56a/12, 60a/04, 61b/01, 62a/12, 63b/01, 65b/06, 66b/04, 71b/05, 71b/07, 72b/01, 72b/04, 72b/07, 73a/02, 73a/03, 73b/10, 75a/02, 75a/05, 75a/07, 75a/10, 77a/04, 78a/02, 79a/12, 79b/10, 81b/09, 81b/12, 82b/09, 83b/10, 83b/11, 86a/02, 86a/07, 87a/08, 87b/07, 88b/03, 91a/02, 91a/06, 91b/04, 92a/02, 92a/03, 92a/07, 96b/12, 97a/12, 97b/01, 97b/13, 101b/13, 102a/08, 103a/08, 104b/10, 106b/02, 110b/04, 110b/06, 111a/06, 111b/08, 111b/11, 112a/08, 112b/03, 114a/13, 114b/01, 115a/01, 115a/12, 117b/03, 118b/01, 119a/02, 120a/03, 120a/06, 121b/10, 122a/10, 123b/04, 123b/06, 125b/12, 126b/03, 127a/02, 127a/03, 127a/04, 127a/05, 127b/06, 127b/08, 128b/09, 128b/10
H.-i Mu'āviye 85a/06	
H.-i Muḥammed Muṣṭafā ṣalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem 101b/09	
H.-i Peyğamber 7b/09	
H.-i Peyğamber ṣalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem 17b/07	
H.-i Resūl 'aleyhi's-selām 41b/10, 42a/02, 42a/03	
H.-i Resūl-ı Ekrem 6b/11	
H.-i Resūl-i Ekrem ṣalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem 126b/07	
H.-i Resūl ṣalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem 126b/09	
H.-i Selmān-ı Pāris 76b/01	
ḥ.+ge 7b/10	
ḥ.+inġ 110b/08	
ḥ.+ninġ 7b/09	
Emīrū'l-Mū'minīn H.-i İmām Ḥasan 76b/10	
[=27]	
hêç (Fa.) 1. Hiçbir 2. Asla, katiyen.	
h. 1b/06, 1b/10, 3a/05, 3b/06, 4a/04, 5a/04, 6a/13, 8a/03, 9a/11, 10b/11, 12a/01, 13a/05, 13b/06, 13b/06, 13b/07, 13b/07, 14b/06, 16a/03, 16a/08, 16b/01, 16b/03,	[=137]
	hêçbir (Fa.+T.) Hiçbir.
	h.+i 3a/11
	[=1]

heder (Ar.) Boş yere.

h. 65a/13

[=1]

hediye (Ar.) Hediye, armağan.

h. birmek: Hediye vermek

111a/05

h. iber-: Hediye göndermek

68a/05

[=2]

helāk (Ar.) Ölme, mahvolma, yok olma.

h. bol-: Yok olmak, ölme

4a/12, 52b/12, 61a/08, 74a/01,

117b/06

h. bolmak: Mahvolmak

107a/06

h. kıl-: Mahvetmek, yok etmek

72b/09, 80b/02, 80b/04, 82a/11,

97a/08, 113a/11

h. kılmak: Yok etmek 80b/03

[=13]

helāket (Ar.) Tehlike.

h.+ge sal-: Tehlikeye atmak

5b/03, 6a/08

h.+ge salma-: Tehlikeye

atmamak 6a/06

[=3]

helāl (Ar.) 1. Dinin yasaklamadığı (durum, davranış) 2. Serbest, doğru, mübah.

h. 45a/04

h. bilme-: (Kanını dökmeyi)

doğru, mübah saymak 55a/13

h.-i muṭlak: Kesinkes helal

93a/08

kanını h. bil-: Kanını dökmeyi

doğru, mübah saymak 55b/02

nān-ı h.: Helal lokma 45a/01

vech-i h.: Helal şekilde 57a/06

[=6]

helāl-zāde (Ar.+Fa.) Nikahlı anne babadan doğmuş, helalzade.

h. 24a/01

[=1]

hem (Fa.) 1. Üstelik, şu da var ki, bir de 2. Dahı, da/de 3. Hem... hem..., ve.

h. 4a/09, 4b/06, 5a/10, 5a/10,

6a/10, 7a/08, 7a/12, 7b/02, 7b/03,

7b/05, 8a/05, 8a/06, 8a/13, 9a/10,

9b/11, 10a/01, 10a/01, 10b/09, 10b/13,

12b/04, 13a/11, 13a/11, 14a/05,

14a/09, 14a/10, 15b/12, 16b/06,

17b/01, 17b/05, 18a/02, 18b/02,

18b/04, 19a/02, 19b/04, 19b/04,

19b/04, 19b/10, 19b/11), 19b/11),

19b/12, 19b/12, 19b/13, 19b/13,

20a/01, 20a/01, 20a/06, 20a/06,
20a/11, 20a/11, 20a/13, 21a/12,
21b/01, 21b/13, 22a/10, 22b/05,
22b/09, 23a/03, 23a/06, 23a/08,
23b/02, 24a/09, 25a/13, 27b/04,
28a/09, 29a/03, 29a/09, 29b/01,
29b/08, 29b/09, 30b/12, 31b/02,
31b/03, 32b/09, 34a/08, 34a/11,
34a/12, 34b/03, 35a/06, 36a/05,
36a/08, 36b/04, 36b/11, 39b/06,
40a/10, 40b/13, 41a/08, 41b/02,
41b/03, 41b/08, 41b/11, 42b/05,
42b/11, 43b/12, 44a/01, 44a/12,
46a/07, 47a/02, 47b/08, 48a/06,
48a/10, 48b/12, 49a/01, 49b/09,
49b/13, 50b/13, 51a/08, 51b/02,
52a/08, 52a/09, 52b/03, 53a/05,
55a/03, 55a/06, 55a/09, 55b/07,
55b/07, 56a/11, 56b/03, 57a/11,
57a/13, 58b/01, 58b/02, 58b/09,
59b/05, 59b/08, 60b/04, 61a/13,
61b/09, 62a/02, 63a/09, 63a/13,
63a/13, 63b/03, 65b/12, 66a/05,
66a/05, 67a/04, 69a/06, 69a/06,
69b/09, 69b/12, 70a/05, 70a/08,
70b/13, 71a/12, 71b/12, 72a/07,
73a/02, 73a/03, 73a/04, 74b/03,
75a/11, 76a/01, 77a/10, 78a/09,
78a/13, 78b/06, 79a/05, 79a/08,
79b/04, 80a/02, 80b/01, 80b/07,
82a/07, 82a/09, 82a/12, 82b/03,
83b/01, 84b/03, 85a/03, 85b/03,
86a/10, 86b/04, 86b/12, 86b/13,
87b/06, 88a/12, 89a/05, 89a/06,

89a/10, 89a/12, 89b/03, 91a/06,
91b/01, 91b/01, 92a/07, 92a/13,
93a/10, 94a/01, 95a/06, 95a/07,
95b/10, 96a/03, 98b/08, 99a/11,
99b/11, 99b/12, 101b/10, 105b/12,
106b/04, 108a/13, 108a/13, 108b/01,
108b/02, 108b/03, 108b/07, 108b/08,
108b/12, 111a/08, 115b/10, 116a/08,
116b/01, 116b/03, 119b/11, 120a/02,
120a/04, 120a/09, 120b/01, 121b/04,
123a/01, 123a/03, 126b/04, 126b/04,
128b/06

h. ... h. Hem... hem..., ve
7b/04, 7b/05, 29a/09, 29a/09, 55b/08,
55b/08

h. ... h. ... h. Hem... hem...
hem... 64b/13, 64b/13, 64b/13

h. ... ve h. Hem... hem...
22a/12, 22a/12, 33a/13, 33a/13,
53a/05, 53a/05

[=239]

hem-aşr (Fa.+Ar.) Çağdaş, aynı
devirde yaşayan.

h.+lardur 17a/07

[=1]

hem-cins (Fa.+Ar.) Arkadaş, şerik.

h.+lerinğ 55a/08

h.+lerinğdin 17b/13

[=2]

hem-hāne (Fa.) Eş, zevce.

h.+si 48a/05	[=1]
[=1]	hem-reh (Fa.) Yoldaş, dost.
hem-meclis (Fa.+Ar.) (Biriyle) aynı mecliste oturan, bulunan	h. ve nöker: Yoldaş ve yardımcı 29a/09
h. bolma-: Aynı mecliste bulunmamak 83b/04	[=1]
[=1]	hem-şohbet (Fa.+Ar.) Sohbet arkadaşı, dost.
hem-nişîn (Fa.) Arkadaş, dost.	h. bol-: Sohbet arkadaşı olmak, sohbet etmemek 15b/03
h.+din 78b/01	h. bolma-: Sohbet arkadaşı olmak, sohbet etmemek 29a/08, 29b/10, 83b/05
[=1]	[=4]
hem-pîşe (Fa.) Meslektaş.	hem-sâl (Fa.) Yaşıt.
h.+leringdin 121a/10	h.+lerini 125a/02
[=1]	[=1]
hem-râh (Fa.) Arkadaş, şerik, yoldaş.	hem-sāye (Fa.) Komşu.
h. 38b/13, 60b/04, 127a/03	h. 29a/03, 67b/11, 68a/04
h. bol-: Arkadaş olmak 88a/13, 128a/09	h.+din 29a/02
h. bolma-: Arkadaş olmamak 95b/05	h.+lerni 68a/02
h.+irdi 127a/05	h.+ni 67b/10
h.+irdiler 5b/08	h.+sige 68b/06
h.+lar 34b/04	[=7]
[=9]	hem-sāyelik (Fa.+T.) Komşuluk.
hem-râhsız (Fa.+T.) Yol arkadaşı olmadan, yoldaşsız.	h. 67b/13
h. 95b/02	h.+ide(hem-sāyeligide) 67b/13

[=2]

hem-sefer (Fa.) Yol arkadaşı, yoldaş.

h. bolma-: Yoldaş, yol arkadaşı
olmamak 97b/06

[=1]

hem-vāre (Fa.) Çember.

h. 102b/12

[=1]

hem-zebān (Fa.) Dildaş, aynı dili
konuşanların her biri.

h. 103b/03

[=1]

hemīše (Fa.) Daima, her zaman.

h. 8b/04, 9b/09, 14a/09,
17b/06, 19a/03, 23a/13, 29a/08,
30b/04, 33a/11, 34b/08, 36a/05,
36a/11, 43b/06, 43b/10, 44b/10,
45a/07, 45a/07, 55a/09, 58a/08,
59b/04, 60a/07, 62a/01, 68a/10,
68b/09, 70b/01, 71a/01, 74a/12,
74a/13, 75b/12, 77b/04, 78a/08,
79b/06, 83b/09, 84a/09, 89a/13,
89b/05, 92b/05, 94a/05, 100a/05,
100a/12, 105a/06, 105b/13, 106a/08,
107b/12, 108a/01, 108a/03, 109a/01,
109b/05, 115a/04, 115b/06, 115b/06,
117a/09, 120b/11, 121a/03, 127a/05,
128a/08

[=56]

hemme (Fa.) Cümle, bütün, tüm, hep.

h. 2b/02, 2b/08, 4b/02, 4b/03,
5a/13, 9b/12, 12a/09, 14b/09, 16b/11,
17a/11, 18b/11, 20b/07, 20b/09,
20b/11, 21a/01, 24a/02, 24a/06,
27a/02, 27b/05, 27b/11, 28a/03,
31b/01, 31b/08, 33a/05, 34b/12,
35a/05, 35a/08, 39a/12, 40b/11,
41b/08, 42a/06, 46a/09, 47a/07,
48a/03, 50b/13, 51a/13, 58a/05,
58a/06, 59a/10, 63a/03, 63a/07,
63b/07, 64b/08, 67b/03, 71b/04,
71b/04, 79a/07, 79b/02, 82b/11,
86b/08, 87b/11, 104a/08, 104b/04,
104b/04, 104b/11, 105b/01, 107a/01,
108a/09, 110b/04, 112a/09, 112b/11,
113a/13, 113b/12, 114b/04, 116a/07,
117a/01, 118b/02, 120a/13, 123b/10,
124b/01, 124b/12, 125a/03, 125a/04,
125a/07, 127b/01, 128b/10

h.-i 'ālem: Âlemin tamamı,
bütünü 17a/12, 72a/10, 82b/04,
82b/07, 85a/10, 108a/02, 110a/05

h.-i 'ömr: Ömrün hepsi 72b/13

h.-i beyābānlar: Çöllerin hepsi
68b/12

h.-i ḥalāyık: Bütün canlılar
3b/08, 14a/06

h.-i hünerler: Hünerlerin hepsi
9a/13

h.-i kitāblar ve peygamberler:
(Allah'ın gönderdiği) bütün kitaplar ve
peygamberler 3b/05

h.-i lezzetler: Bütün lezzetler
5a/11

h.-i māl: Bütün mal, mülk
72a/13

h.-i maḥlūkāt: Yaratılanların
hepsi 9b/01

h.-i meyl ü iltifāt: Bütün meyil
ve iltifat 88a/11

h.-i mü'minîn ve mü'mināt
müsellimîn ve müselleme: (Kadın,
erkek) bütün müminler ve (Allah'a)
teslim olmuşlar 37a/01

h.-i nā-murādlar: Bütün
bahtsızlar 59b/07

h.-i peygamberler: Bütün
peygamberler 3b/01

h.-i ṭāyife: Herkes, her zümre,
bütün insanlar 16b/02, 59a/03

h.-i vakt: Daima, her zaman
116b/07

h.-i vakıtlar: Her zaman 89b/09

h.+din 14a/13, 17a/08, 20a/11,
26b/02, 26b/07, 29b/03, 34a/01,
37b/04, 47a/13, 62a/09, 62b/09,
64b/01, 64b/12, 69a/05, 69b/08,
79a/03, 122a/03, 126a/06

h.+ge 9a/12

h.+lerinin 3b/02

h.+miz 73b/09

h.+mizning 84b/03

h.+ni 6b/03, 17a/07, 17a/07,
51a/04, 62b/10, 85b/02, 87a/08,
92a/13

h.+ning 5b/06, 34a/03, 47a/10,
55b/01, 123b/13

h.+si 34a/04, 62b/12, 65b/10,
97a/11, 108b/12, 113a/03

h.+sini 80b/12, 86b/13, 87a/09,
95a/01, 96b/10, 100b/02, 102a/10

h.+sining 24b/09

[=149]

hemmei (Fa.) Bütün, hep, cümle.

h. 1b/12, 11b/04, 12b/07,
13a/02, 13a/05, 34b/11, 111a/12,
117a/07

[=8]

hendese (Ar.) Bir şeyi sınırlayan şekil,
ölçü.

'i.-i hendese: Geometri 87a/13,
101b/11, 103a/02, 103a/03

[=4]

henüz (Fa.) Şimdiye değin, halen.

h. 11a/05, 17a/08, 60b/07,
65a/09, 86b/11, 91b/12, 92a/10,
110b/07

[=8]

her (Fa.) Hepsi, bütün, cümle.

h. 2a/10, 2a/10, 2b/02, 2b/10,
3a/03, 4b/02, 4b/07, 4b/08, 5a/08,
5b/03, 5b/11, 6a/09, 7a/04, 9a/11,
9b/13, 10b/11, 11b/03, 11b/04, 11b/05,
11b/11, 12a/02, 12a/04, 12a/09,
12a/13, 12b/08, 12b/10, 12b/10,
12b/12, 12b/13, 13b/05, 13b/09,
13b/09, 13b/12, 14b/04, 14b/07,
15b/10, 16a/12, 16b/01, 17a/04,
17b/02, 17b/03, 17b/05, 19a/01,
19a/04, 19a/08, 20a/11, 21a/09,
21a/11, 21b/01, 21b/04, 21b/05,
21b/06, 22a/02, 22a/04, 22a/11,
22a/11, 22a/11, 22b/01, 22b/02,
22b/12, 24a/11, 24b/02, 25a/12,
26a/02, 26a/05, 26a/10, 26b/09,
26b/10, 26b/12, 26b/13, 28b/10,
28b/11, 29a/05, 29b/03, 30a/07,
30b/07, 30b/13, 31a/02, 31a/03,
31a/04, 31a/07, 31a/07, 31a/07,
31a/07, 31a/07, 31a/09, 32b/08,
33a/01, 33a/02, 33a/03, 33a/04,
35a/06, 36a/10, 37a/05, 37a/05,
37a/06, 37a/10, 37a/10, 37b/05,
37b/13, 38a/12, 38b/12, 39b/11,
40a/06, 40b/01, 40b/09, 41a/02,
41a/11, 42a/12, 42b/01, 42b/04,
42b/04, 43a/05, 43a/13, 44b/05,
44b/06, 45a/03, 45a/08, 45b/12,
46a/07, 46a/12, 46a/13, 46b/09,
46b/11, 47b/01, 47b/02, 47b/05,
47b/09, 47b/10, 47b/11, 48b/08,

48b/09, 50a/02, 50a/11, 50b/11,
51a/03, 51a/09, 52a/05, 52a/12,
52a/12, 52b/02, 54a/02, 54a/07,
56b/04, 56b/05, 57a/05, 58a/09,
58a/10, 58a/11, 58b/03, 58b/05,
58b/06, 58b/09, 58b/10, 58b/11,
59a/03, 59a/05, 59a/06, 59a/07,
59a/10, 59a/13, 59b/04, 59b/05,
59b/07, 61b/06, 62a/08, 62b/02,
62b/04, 62b/13, 63a/07, 63a/11,
63b/04, 63b/11, 64a/13, 64b/01,
64b/11, 65a/02, 65a/02, 65b/09,
65b/11, 65b/11, 66a/10, 66a/10,
66a/11, 67a/03, 67a/11, 67b/04,
68a/04, 68a/09, 68a/11, 68b/07,
68b/10, 69b/08, 70a/05, 71a/12,
71b/08, 71b/09, 71b/10, 72b/13,
73a/05, 74a/07, 76a/01, 76a/02,
76b/02, 77a/05, 77a/06, 77a/12,
77a/13, 78a/07, 78a/07, 78a/10,
78b/06, 78b/08, 79a/08, 82a/13,
82b/10, 82b/13, 83a/02, 83a/03,
83a/05, 83a/06, 83a/07, 83b/13,
84a/10, 84a/11, 84a/12, 84a/12,
84a/13, 84b/07, 85b/03, 86a/05,
86a/08, 86b/07, 86b/08, 87a/02,
87a/02, 87a/05, 87a/06, 87a/10,
87a/13, 87b/05, 87b/06, 87b/09,
88a/13, 88b/03, 88b/06, 88b/06,
89a/06, 89a/09, 89b/04, 89b/09,
89b/10, 90a/11, 92b/11, 93a/07,
93a/08, 93b/01, 95a/13, 96a/09,
96b/01, 97a/01, 97a/03, 97a/12,
97b/03, 97b/08, 97b/08, 98a/08,

99a/04, 99b/05, 99b/08, 100a/09,
100a/10, 100a/12, 101a/12, 101b/07,
102a/06, 102b/06, 103b/08, 103b/12,
103b/13, 104a/01, 104a/03, 104a/06,
104b/11, 105a/07, 105a/09, 105b/02,
105b/05, 106b/02, 106b/06, 107a/02,
107a/03, 107a/05, 107b/13, 108a/04,
108a/06, 108a/10, 109b/03, 109b/10,
110b/05, 111a/07, 111b/02, 111b/13,
112a/12, 113a/04, 113a/05, 113a/06,
113b/06, 113b/07, 114a/10, 115a/02,
115a/04, 115a/06, 116a/01, 116a/01,
116a/03, 116a/10, 116a/11, 116b/11,
117a/03, 117a/03, 117b/07, 117b/08,
117b/09, 118b/03, 119a/11, 119a/12,
119b/03, 119b/08, 120a/05, 120b/03,
120b/07, 120b/09, 120b/10, 120b/13,
121a/02, 122a/02, 122a/04, 122a/04,
122a/05, 122a/06, 122b/08, 123a/04,
123a/12, 123a/13, 123b/01, 123b/02,
124a/12, 124a/13, 124b/01, 124b/03,
124b/05, 124b/06, 125b/09, 126b/03,
126b/13, 127a/03, 127b/05, 127b/08

h. çend: Her (ne) kadar...

17b/04, 23a/05, 28a/07, 28b/05,
29b/09, 32a/10, 35a/03, 36b/11,
42a/13, 43b/10, 44a/12, 46b/06,
55a/03, 57a/13, 58a/04, 61b/11,
71b/12, 82a/07, 83b/01, 106a/10,
106b/01, 120b/06

h. kaçan: (Ne) zaman ki, her
(ne) zaman... 12b/11, 14a/12, 18a/05,
20a/12, 49a/12, 50b/09, 51b/08,

52b/02, 54a/11, 66a/01, 67a/06,
106a/13

[=393]

hercāī (Fa.) Vefasız, dönek.

h. 83b/06

[=1]

hergiz (Fa.) Hiçbir; hiçbir zaman.

h. 2a/09, 3b/03, 5a/04, 6a/01,
8a/02, 19b/07, 32a/08, 39b/07, 43a/09,
43a/13, 78b/03, 78b/11, 81b/11,
82a/05, 93a/02, 93a/03, 101b/02,
104a/01, 107a/11, 108a/03, 109a/11,
111a/03, 116a/12, 116b/01, 119b/05,
120b/04, 121b/12, 126a/12, 127b/09

[=29]

hergi:z → **hergiz**.

h. 54a/08, 55b/11, 58a/09,
61a/04, 78a/10

[=5]

hesāb (Ar.) 1. Bir iş için önceden
hesap, plan yapma 2. Matematiksel
işlem 3. Alacak verecek hesabı yapma.

h. 96b/12

h.-ı nümūdārāt: (Metne göre;
ilm-i nücumda) yıldız modelinin
hesabı 102a/04

h. kııl-: (Matematiksel)
hesaplama yapma 102b/08, 102b/13

h. kıllıstur-: Alacak verecek için
hesaplaşma 38b/04

h. kıllma-: (Matematiksel) işlem
yapmamak 102b/12

h. sora-: Para, malın nasıl
harcandığını öğrenmek istemek 38b/03

h.+dın 102b/08

h.+ğa 113a/02

h.+ını 117b/03

h.+ını(al) 28b/11

h.+nı 102b/07

amel ve h.: Davranış, hareket
ve plan 113b/12

[=13]

hesāblaş- (Ar.+T.) Alacak verecek için
hesaplaşma.

h.-ıp 94b/02

[=1]

heves (Ar.+T.) Heves, arzu, dilek.

h. ol-: Dilemek, arzulamak
86a/03

[=1]

heybet (Ar.) Korku ve saygı uyandıran
etkili görünüş, ululuk, azamet.

h. 74a/12, 92b/02

h. al-: Korkmak 55a/02

[=3]

heybetlig (Ar.+T.) Heybetli, gösterişli.

körküm ve h. bol-: Gösterişli
ve heybetli olmak 52b/02

[=1]

heyūlā (Ar.) Eşyanın aslı ve gerçek
kısmı, madde.

h. 122b/07

h.+dın 123a/06

[=2]

hezeyān (Ar.) Sayıklama.

h. 101a/02

[=1]

hezl (Ar.) Şaka, latife.

h. muṭāyebe: Şaka, latife
41a/06, 41a/10, 41b/09, 41b/09,
42a/12, 42a/13

h. muṭāyebe kıll-: Şaka, latife
yapmak 42b/12

h. muṭāyebe kıllmak: Şaka,
latife yapmak 41b/10, 42a/07, 42b/10,
105a/04

h. kıllmak: Şaka yapmak 41a/07

[=12]

hezle (Ar.) Şaka, hezel.

h. muṭāyebe kıll-: Şaka, latife
yapmak 41a/08

[=1]

hıfz (Ar.) Hafıza, bellek.

h.+ını 93a/04

[=1]

hılt (Ar.) Ahlat-ı erbaa; kan, balgam, safra, sevdadan biri.

h. 98b/05

h.-ı hām: Balgam 100b/10

h.+dın 98b/05

[=3]

hırāmān (Fa.) Yavaşça, yavaş yavaş.

h. 5b/08

[=1]

hired (Fa.) Akıl, zeka.

h. 122b/01

h.+dın 9a/05

h.+ni 123b/11

ehl.-i hired: Akıllılar 12b/12

ehl.-i hired ve hükemālār:

Akıllılar ve bilgiler 17a/11

fehm h.: Akıl, idrak 8b/06,
44a/11

şāhib-i h.: Akıllı (kimseler)
8b/08

[=8]

hired-mend (Fa.) Akıllı, zeki.

h. 8b/08, 44a/03

h. ve 'ākıllar: Arifler ve âkiler

58a/02

h.+ler ve 'ākıl: Arifler ve
âkil(ler) 53b/08

h.+ler 8b/07

büzürgler ve h.: Ulular ve
akıllılar 33a/01

dānā h. bol-: Arif, âkil olmak
23a/03

[=7]

hıref (Ar.) Uğraşma, adama.

h. kııl-: (Bir şeyle) uğraşmak,
kendini (bir şeye) adamak 3b/12

[=1]

hırka (Ar.) Hırka.

h. 128b/09

[=1]

hürmen (Fa.) Harman, ekin yığını.

h. 45a/06

[=1]

hıyānet (Ar.) İhanet, arkadan vurma.

h. 97a/05, 107a/07

h. kııl-: İhanet etmek 61b/01,
61b/03, 61b/13, 64b/05, 97a/01,
97a/12, 108b/10

h. kıılış-: İhanete uğramak
61b/07

h. kılma-: İhanet etmemek
61b/01, 95b/08, 96b/13, 97a/11,
107a/07, 107b/09, 121b/10

h. kılmağ: İhanet etmek
61a/06, 61a/10
[=19]

hicve (Ar.) Hiciv, yergi.

h. 103b/13
h. ve medh: Hiciv ve medih
104a/11
[=2]

hiç (Fa.) Hiç, katiyen, asla.
h. 38a/13, 40b/08, 46a/11,
54b/13, 64b/10, 65a/08, 67b/06,
114b/02, 122b/02, 122b/03
[=10]

hidāyet (Ar.) Doğru, hak yolu
gösterme

tevfik hidāyet: Allah'ın
yardımı, doğru yolu gösterme 37a/02
[=1]

hikāye (Ar.) 1. Sırasıyla ve etraflica
anlatılan eğlendirici olay 2. Bir olayı
sırasıyla anlatma işi.

h. 108b/05
h. ve çüçük ve külüşmek:
Hikaye, latife ve fıkra 108b/04
h.+de 15b/09, 20b/06

h.+ni 12b/04, 19a/09, 19a/11
[=7]

hikāyet → **hikāye**.

h. 21a/04, 28b/08, 29b/06,
31b/05, 39b/08, 46a/09, 71a/06,
74b/13, 76a/05, 80a/09, 81a/01,
82b/03, 85a/05, 90b/01, 94a/13,
97a/01, 107a/09, 109a/05, 109b/03,
109b/12, 111a/01, 113a/08, 114a/08,
127a/02

h.+de 16a/07, 21b/09, 53b/12,
106b/04

h.+lerni 105a/04
[=29]

hikmet (Ar.) 1. Bir şeyin, durumun
gizli sebebi 2. Bilgelik, hakîmlik.

h. 3a/09, 3a/09, 6b/04, 17b/08,
18a/10, 24b/12, 28a/05, 48b/07

h.+din 22b/10

h.+din+irmes 51b/03

h.+i 11a/13, 18a/10

h.+ninğ 28a/03

[=13]

hilāf (Ar.) 1. Ters, aykırı; zıt, karşıt
2. Yanlış, hata; kusur.

h. 126a/13

h. bolma-: Yanlış olmamak
42a/04

ḥ.-ı dīn: Dine aykırı 126b/02

ḥ.-ı mezheb: Mezhebe aykırı
126b/02

ḥ. kıl-: Karşı gelmek, karşı
çıkma 6a/03, 48a/13, 106b/03,
115a/09

ḥ. kıla'l-: Karşı çıkabilmek
127b/09

ḥ. kılış-: Zıtlaşmak,
anlaşmamak 94b/03

ḥ. kılma-: Karşı çıkmamak,
karşı gelmemek 97b/01, 106b/02,
107b/09, 120b/04, 128b/06

ḥ. kılmak: (Bir şeye) ters
hareket etmek 120b/05

ḥ. ötme-: Kusuru olmamak
78a/02

ḥ.+ıda bolma-: Zıddına
olmamak 12b/06

ḥ.+ıdadur 62a/07

[=19]

ḥil'at (Ar.) Yüksek rütbeli devlet
adamları tarafından birine iltifat
maksadıyla giydirilen kürklü kaftan.

ḥ. 119b/04

ḥ. bër-: Hilat vermek 116b/08

ḥ. ve in'ām bër-: Hilat ve
mansıp vermek 116a/05

ḥ.+ler 73b/04

ḥ.+ler bër-: Hilatler vermek
110b/13, 114b/04

[=6]

ḥile (Ar.) 1. Birini aldatmak
maksadıyla yapılan hamle, kurulan
plan 2. Çare, çözüm.

ḥ. tedbîr: Hile, tedbir 90a/13

ḥ. kıla'lma-: Çare bulamamak
75a/05

mekr ḥ.: Hile, hurda 79b/12,
118a/03

[=4]

ḥilkat (Ar.) Mizaç, insanın tabiatı.

a.-ı ḥilkat: Mizacın aslı, özü
99a/06

[=1]

ḥilm (Ar.) Merhamet, insaf.

ḥ. ve kerem: İnsaf ve merhamet
85a/01

ḥ. ve keremlik: Merhametli,
insaflı 85a/11

[=2]

ḥimmet (Ar.) 1. Yardım, ihsan 2.
Çalışma, gayret, emek.

ḥ. kıl-: Çabalamak, çalışmak
22a/11

ḥ.+i 107b/13

h.+inġ 120a/09	h. kıılma-: Sersemlik etmemek
h.+inġlarıġa 42a/11	8a/06
h.+inġni 119b/07	h.+dūr 8a/06
ehl-i h.: Himmet ehli 37b/07	[=3]
[=6]	hişse (Ar.) Kat, kere, defa.
himmetlig (Ar.+T.) 1. Yardıma muhtaç	ikki h.: İki kat 82a/02
2. Çalışkan.	[=1]
h. bolma-: Yardıma muhtaç	hiyel (Ar.) Hileler.
olmamak 104a/07	h.ü'l-kuzât: Kadıların hileleri,
merdâne ve h. bol-: Mert ve	kadıların ipuçlarını iyi takip ederek
çalışkan olmak 124b/05	haklının hakkını vermesi 90a/12
[=2]	[=1]
himmetsiz (Ar.+T.) Nankör, iyilik	hiżmet (Ar.) Birinin işini görme,
bilmeyen.	başkalarına ait yapılması gereken işleri
h. 120b/01	yapma.
[=1]	h. kıılmağ: Hizmet etmek
Hindū (Fa.) Hint.	106a/12
H. 64b/06, 64b/09	h.+de 66b/03, 107b/11
H.+dın 119b/02	h.+din 107a/02
H.+lar 64b/08	h.+ge 44b/12, 66b/07, 66b/08,
H.+nınġ 64b/11	116a/04
[=5]	h.+ide 1a/13, 106a/09,
hiire-serlik (Fa.+T.) Sersemlik,	106a/10, 106b/13, 107a/01, 107a/06,
şaşkınlık.	107b/05, 108a/05, 119b/07, 121b/09
h. 10a/02	h.+idin 106a/11
	h.+imge 25a/09
	h.+inġizlerni kııl-: (Birinin)
	hizmetinde bulunmak 37b/02

ḥ.+in̄gizni(kıl) 39b/03	[=2]		
ḥ.+ini 107b/04		hoca	(Fa.) Hoca, üstat.
[=23]		ḥ.+n̄g 84a/10	
ḥizmet-kār (Ar.+Fa.) Hizmetçi, kul, bende.	[=1]		
ḥ. 45a/03		hōd	(Fa.) Bizzat, (ben) de.
ḥ.+ı 96a/09, 98b/09		ḥ. 28b/04, 46b/08, 47b/03	
ḥ.+in̄gdın 39b/04		[=3]	
ḥ.+lar 55b/04, 67b/13		hōr	(Fa.) Karnı tok.
ḥ.+larg̃a 33a/04		ḥ. ve pūr-hōr: Tıka basa karnı tok 34a/04	
ḥ.+ları 92b/10		[=1]	
ḥ.+lar ve kullar: Hizmetkârlar ve kullar 38a/02		horun	Tembel, ağır.
ḥ.+larıdın 37b/12, 41b/12		ḥ. 41b/05, 43a/09	
ḥ.+larığ̃a 40b/02		ḥ. ve sustluk: Ağırılık ve yavaşlık 54b/03	
ḥ.+ların̄g̃ 41a/04		[=3]	
ḥ.+ların̄gnı 84a/03		horunluk	Tembellik.
ḥ.+larını 108a/01		ḥ. 14b/02	
ḥ.+larını 66b/08		ḥ. kıl-: Tembellik etmek 66b/03, 84b/06	
ḥ.+nı 73a/03, 117b/07		[=3]	
bende ve ḥ.: Kul ve hizmetkâr 104a/08		hōş	(Fa.) Hoş, güzel, iyi.
[=19]		ḥ. 71a/08, 71a/09, 71a/11, 95b/01, 117a/04	
ḥizmet-kārlik (Ar.+Fa.+T.) (Ev işlerinde) hizmetkarlık.			
ḥ.+ğ̃a 63b/13, 64a/03			

h. bol-: İyi, hoş (hâle) gelmek;
rahatlamak, ferahlamak 35b/02,
42a/07, 45a/07

h. mübârek: Hoş, mübarek
43b/10

h. kıl-: Hoş etmek, hoş (hâle)
getirmek 43b/05, 108b/04, 116a/11

h. kél-: Hoş gelmek, hoşuna
gitmek 16a/05, 24a/13, 103b/12,
104a/07, 105a/07, 105a/07

h.+durur 45a/06
közige h. körün-: Gözüne hoş
görünmek 45b/08

[=21]
hoş-êş (Fa.+T.) Dost, arkadaş.

h. 45a/06
[=1]

hōş-āvāz (Fa.) Güzel sesli.

h. 38a/03
[=1]

hōş-būy (Fa.) Güzel koku.

h. 100a/05
[=1]

hōş-būyluk (Fa.+T.) Güzel kokmak,
güzel koku sürünmüş olmak.

h. 104b/03

h. kıl-: Güzel koku sürünmek
38a/01

[=2]

hōş-ḥaṭ (Fa.+Ar.) Yazısı güzel.

h. bol-: Yazısı güzel olmak
109b/02

[=1]

hōş-ḥūy (Fa.) İyi huylu, sakin, yavaş.

h. 15b/05, 64b/02

h. bol-: İyi huylu olmak
104b/02

[=3]

hōş-ḥūyluk (Fa.+T.) İyi huyluluk,
sakinlik, yavaşlık.

h. 39a/13
[=1]

hōş-likā (Fa.+T.) Yüzü güzel.

h. bol-: Yüzü güzel olmak
108a/11

[=1]

hōş-mu'āmele (Fa.+Ar.) Ticaret
usulünü bilen, ticareti iyi yapan
(kimse).

h. bol-: İyi ticaret yapmak
97a/13

[=1]

hōş-reng (Fa.) Rengi hoş, güzel.

h. 31b/08	hōşla- (Fa.+T.) Hoşlanmak
[=1]	h.-mas 103a/08
hōş-rūy (Fa.) Güzel (kadın veya erkek).	[=1]
h. 45b/01, 72a/03, 77a/01	hōşluk (Fa.+T.) 1. Mutluluk, gönül hoşluğu 2. Ferahlık, huzur 3. Güzellik.
h. bol-: Güzel olmak 62b/05	h. 20b/06, 45a/05
h.+dur 72a/09	rāhat ve h.: Rahat ve huzur
h.+imes 94b/11	10b/07, 10b/07
mihr-bān h. bol-: Müşfik, güzel olmak 72a/07	h.+ğa 48a/04
yigitler ve h.+lar: Gençler ve güzeller 28b/03	h.+ını(hōşluğunu) 66b/03
[=8]	[=6]
hōş-rūyluk (Fa.) Güzellik.	hoşnūd (Fa.) Memnun, hoşnut, razı.
h. 72a/04	h. bol-: Hoşnut olmak 8b/04, 8b/05, 82b/08, 113b/10
[=1]	h. kıl-: Hoşnut etmek 95b/11
hōş-vakt (Fa.+Ar.) Mutlu, mesut.	h.+durlar 122a/12
h. bol-: Mutlu olmak 10b/09, 112a/11	[=6]
h. bolmak: Mutlu olmak 49b/05	hoşnūdluk → hōşnūdluk .
[=3]	h. 79a/08
hōş-vaktlik (Fa.+Ar.+T.) Neşelilik, mesutluk, mutluluk.	h.+ığa 8a/11
h. kıl-: Neşeli, mutlu görünmek 115b/12	h.+ığa(hoşnūdluğığa) 34b/02
[=1]	h.+ını(hoşnūdluğunu) 8a/10
	[=4]
	hōşnūdluk (Fa.+T.) Hoşnutluk, memnuniyet.
	h.+ını(hōşnūdluğunu) 31a/09

[=1]	ḥ.+dur 16b/06, 21a/05, 21a/08, 21a/09, 28a/10, 35b/11, 46a/08, 46a/09, 47b/01, 48a/03, 61a/09, 75b/10, 77a/10, 82a/10, 108a/06, 113a/06, 116b/03, 117b/03
hovfluğ (Fa.+T.) Tehlikeli.	
ḥ. 73b/11	
[=1]	
höl Taze.	ḥ.+imes 54b/10
h. mīve: Taze meyve 37a/13	ḥ.+imesdür 46a/01, 54b/08, 67b/06, 70b/11, 85b/09
[=1]	
hūb (Fa.) 1. Güzel, hoş 2. Uygun, münasip 3. Yeğ, daha iyi 4. İyice, iyi bir şekilde.	ḥ.+irmes 53b/01, 103a/10 ḥ.+irmesdür 49b/03, 53b/08 ḥ.+mu 77a/10, 77a/10 ‘ādet-i ḥ.: Güzel alışkanlık 36b/11
ḥ. 19b/07, 35b/12, 57b/05, 60a/12, 65a/05, 109b/11, 117a/13	[=51]
ḥ. bol-: 1. (Bir işin) güzel, hoş olması 2. (Birin) güzel görünmesi 9b/11, 16b/06, 18a/12, 58a/12	hūblaş- (Fa.+T.) Vedalaşmak.
ḥ. bolma-: Hoş, uygun olmamak 47b/04	ḥ.-kay 101a/06 [=1]
ḥ. ve fesendīde: Güzel ve makbul 58b/04	hūbluk (Fa.) Güzellik, hoşluk, iyilik.
ḥ. ve obdan: Hoş ve iyi 65a/06	ḥ. 48b/08, 119b/01
ḥ. kör-: Uygun bulmak 72a/09	ḥ. ve obdanlık: Güzellik ve iyilik 14b/09
ḥ. körme-: Hoş karşılamamak, uygun bulmamak 16b/08, 36b/01, 66a/12	ḥ. yétme-: İyilik gelmemek 78a/04
ḥ. körün-: Hoş bulmak, münasip görünmek 37b/10	ḥ.+ğa 121a/08 ḥ.+ı 11a/03, 32a/12, 62b/12, 62b/13
ḥ. körünme-: Münasip görünmemek 28b/05	ḥ.+ı(hūbluğı) 38a/07

h.+ığa 32a/12

h.+ını(hūbluğını) 62b/07

h.+ınınğ 61b/12

h.+nı 7b/06

h.+unğnı(hūbluğunğnı) 20a/13

[=15]

hūbrak (Fa.+T.) Daha iyi, hoş, yeğ.

h. 1b/11, 4a/10, 9b/01, 13b/06,
13b/07, 20a/11, 26a/07, 32a/08,
34a/01, 47a/13, 55a/11, 57b/09,
64b/12, 71a/08, 74b/10, 74b/11

h. bol-: Daha iyi, yeğ olmak
64b/08

h.+dur 8b/11, 9b/13, 18b/04,
26a/08, 26a/13, 26b/02, 29b/11,
30a/13, 37b/05, 55a/11, 57b/01,
57b/02, 62b/13, 66b/10, 92b/13,
96a/13, 98a/04, 106b/12, 121a/01

h.+durlar 36a/02

h.+ı 9a/13

h.+irdi 21a/08

[=39]

hukūk (Ar.) 1. Bir kimseye sarf edilen
ve ancak ona layık olmakla
ödenebilecek büyük emek ve gayret 2.
Şartlar, gerekler.

h.+ını 7a/07, 113b/13

[=2]

humār (Ar.) İçkiden sonra gelen baş
ağrısı ve sersemlik.

h. 10a/01

h.+ı 36b/03

vakt-i h.: Humar vakti, humar
hâlinde olunan vakit 47b/08

[=3]

humār-ālūde (Ar.+Fa.) Kafası humarlı,
sarhoşluktan sonra tam ayılamamış
(kimse).

h. bol-: Sarhoşluktan sonra tam
ayılamamış olmak 49a/10

[=1]

hūn (Fa.)
Kan.

h. 100b/05, 100b/12

h.-ı nā-ḥaḥ: Haksız yere
dökülen kan 55b/02, 55b/06, 55b/08,
125b/07

h.+dın 101a/07

nā-ḥaḥ h. kııl-: Haksız yere kan
dökmek 56b/07

[=8]

ḥunāk (Ar.) Nefes almayı ve
yutkunmayı zorlaştıran bir boğaz
hastalığı.

ḥ. 71b/02

[=1]

ḥāb (Fa.) Uyku.

ḥ. 71b/02

[=1]

ḥūn-ālūde (Fa.) Kanlı karışmış, kana
bulanmış.

ḥ. bol-: Kanla karışmak
101a/03

[=1]

ḥūrek (Fa.) Yem.

ḥ. kıılma-: (Kendini) yem
etmemek 56b/12

[=1]

ḥurrem (Fa.) 1. Olgunlaşmış (meyve,
sebze) 2. Şad, sevinçli.

sebze ḥ. kııla'l-: Yeşertip
olgunlaştırmak 115a/09

şād ḥ. bol-: Şad sevinçli olmak
82a/11

[=2]

ḥursend (Fa.) Kanaatkar, kani.

ḥ. bol-: Kanaatkar olmak
14b/01, 15a/11, 30a/11, 57b/13

[=4]

ḥurūf (Ar.) Harfler.

ḥ. 110b/05

ḥ.+larnı 110b/02

[=2]

ḥuṣūl (Ar.) 1. Fayda, getiri 2.
Mahsul, ürün 3. Gerçekleşme,
tahakkuk etme.

ḥ. 68b/13, 68b/13

ḥ. al-: Mahsul almak 121a/07

ḥ. bër-: 1. Mahsul vermek 2.
Fayda sağlamak 10a/13, 12a/12

ḥ. bolma-: Mahsul vermemek
68b/11

ḥ.+ı 56b/08

ḥ.+ını 12a/13, 87b/13

[=9]

ḥuṣūmet (Ar.) Düşmanlık, adavet,
(düşmanla) mücadele.

ḥ. 79a/10

ḥ. kıılmaḥ: (Düşmanla)
mücadele etmek 1a/02

ḥ.+ge salma-: (Çekişmeyi)
husumete döndürmemek 42b/06

ḥ.+ni 42b/06

ceng cedel ḥ.: Kavga, dövüş,
düşmanlık 61b/02

[=5]

huşuşen (Ar.) Özellikle, bilhassa.

h. 10a/03, 13a/06, 15a/11,
19b/08, 32a/02, 41a/07, 43a/12,
48a/02, 48b/03, 52a/11, 53b/09,
58b/12, 59b/09, 81b/10, 103a/11,
121b/05

[=16]

hūŝ (Ar.) Akıl, idrak.

‘aql h.: Akıl, idrak 44a/11

h.+unġ 29a/04

[=2]

hūŝ-yār (Fa.) 1. Dikkatli 2. Açık göz,
kurnaz.

h. 69b/05

h. bol-: Açık göz, kurnaz olmak
69a/02

[=2]

huş-yārlıḳ (Fa.+T.) Ayıklık, sarhoş
olmama.

h. 86b/02

h.+da 41a/02

mestlik ve h.: Sarhoşluk ve
ayıklık 41a/10

[=3]

huŝkī (Fa.) Kara, toprak.

h.+de 96b/03, 96b/05

[=2]

huṭbe (Ar.) Cuma veya bayram
namazından önce hatibin minberde
yaptığı dinî konuşma.

h. oku-: Hutbe okumak

110a/01

h. okumaḳ: Hutbe okumak

111a/05

h.+ni 81a/09

h.+sin 110a/02

[=4]

hūy (Fa.) 1. Yaratılış, mizaç;
alışkanlık 2. Davranış, hâl, tavır.

h. fi’l: Huy, davranış 74b/08

h. kııl-: Alışmak 96a/01

h. vaż’: (Birinin) hâli, vaziyeti
43b/12

h. ve resm: Huy ve adet 65b/13

h.+dın 13b/08, 15b/06

[=6]

hūyluḳ (Fa.+T.) (Bir tavrı, davranışı)
huy edinmiş, onu yapma meylinde
(kimse).

yaḥŝı h.: İyi huylu 27a/09,
88a/07

[=2]

huṣūr (Ar.) Önemli birinin bulunduğu
yer, makam, nezd, kat, yan.

h.+ıda 112a/11
[=1]

hużza (Ar.) Bir at hastalığı.
h. 71b/02
[=1]

Hudā (Fa.) Allah, Tanrı.
H. 13a/05, 13a/06
H. 'azze ve celle 29a/05
H.+dın 1b/07, 2b/02, 2b/09,
29a/06, 122a/01
H.+ğa 127b/03
H.+nı 1b/08, 126a/01
H.+nınğ 4a/09, 4a/10, 6a/02,
6a/03, 7a/08, 12b/02, 42b/07, 108b/08,
126b/03
be-haqq-ı H. ve resül-i H.:
Allah'ın ve resulünün hakkı için
39b/10, 39b/10
peygamber-i H.: Allah'ın
peygamberi 76b/07
[=23]

Hudā-hūyluğ (Fa.+T.) Allah gibi,
Allah'ın kudretinde.
H. bol-: Allah gibi olmak
(istemek) 4a/11
[=1]

Hudā-hūyluğ (Fa.+T.) Allah gibi
olmak, Allah kudretinde olmak.
H. bolmak: Allah gibi, Allah'ın
kudretinde olmak 4a/11
[=1]

Hudālīk (Fa.+T.) İlahlık.
H.+ığa 4a/06
H.+nı 4a/13
[=2]

Hudāvend (Fa.) Allah, Tanrı.
H. 'azze ve celle 5a/07
H. te'ālā 4a/06
H.+inğdür mēn 17b/10
[=3]

Hudāvendī (Fa.) Tanrısal, Allah'tan
gelen.
'afv-ı H.: Allah'tan gelen af,
Allah'ın affetmesi 84b/09
[=1]

Hudāy → Hudā.
H. 2b/09, 7a/07
H. 'azze ve celle 2b/01, 4b/05,
5b/13, 6a/07, 7b/03, 8a/11, 8b/03,
20a/06, 20a/10, 28b/05, 50a/04,
60a/13, 81b/02, 116b/12, 119a/09
H. te'ālā 2a/04, 2a/10, 2a/11,
2a/12, 2a/12, 2a/13, 4a/13, 6a/09,

6b/03, 6b/08, 6b/1, 6b/11, 6b/13,
7a/05, 11a/12, 25a/08, 31b/03, 34a/13,
46a/02, 46a/06, 58a/10, 58b/05,
58b/06, 58b/07, 58b/08, 58b/09,
59a/02, 62b/07, 73a/06, 74b/06,
85a/09, 86a/06, 86a/07, 86a/10,
86a/11, 90a/06, 91a/12, 96b/08,
97b/02, 113b/08, 114a/07, 116b/11,
117a/12, 118b/12, 122a/11, 122a/12,
122a/13

Ḥ. tebārek ve te'ālā 6a/04,
52a/04

Ḥ. tebāreke ve te'ālā 32a/06,
113b/10

Ḥ.+inḡ 110b/11

[=69]

Ḥudāyā (Fa.) Ey Allah'ım!

bārā Ḥ.: Ey Allah'ım, ya
Rabbi! 37a/01

[=1]

ḥükemā Ar. Arif, bilge, filozof.

ḥ. 24b/10, 26b/13, 30b/09,
50a/03, 69a/04, 77a/10, 82a/13,
119a/08

ḥ. bol-: Bilge olmak 18a/09

ḥ.+durlar 124a/07

ḥ.+lar 9b/13, 36b/01, 48b/06,
49b/01, 57b/12, 83b/02, 123b/11,
124a/11

h.+lar ve pādšāhlar: Bilgeler ve
padişahlar 28a/04

ḥ.+lardın 44a/04

ḥ.+ları 49a/11

ḥ.+larnıḡ 24b/10, 108a/04

ehl-i ḥired ve ḥ.+lar: Bilgeler
ve akıllılar 17a/11

[=24]

ḥükḡm (Ar.) Hüküm, karar, yargı.

ḥ. kıl-: Hüküm vermek

100b/08, 102a/04, 102b/06, 117b/01

ḥ. kılma-: Hüküm vermemek

88b/04, 92b/09, 117a/13

ḥ. kılmaḡ: Hüküm vermek

92b/07, 92b/12

ḥ.+ge 91b/13

ḥ.+i 55b/01

ḥ.+idedür 49b/08

ḥ.+idin 20a/04

ḥ.+ini 93a/02

ḥ.+ni 93a/02

h.+nıḡ 102a/01

ḥ.+ünḡ 102a/09

ḥ.+ünḡni 115a/11

[=18]

ḥükḡmī (Ar.) Bir hüküm, karar.

h. 102b/06	h. ve edebler: Hüner ve edepler
[=1]	11a/03
hükümet (Ar.) 1. (Ülkeyi) yönetme, idare etme 2. Azamet, yücelik.	h. ve fazîlet: Hüner ve fazilet
h. 46a/08	14a/09
uluğluk ve h.: Ululuk ve azamet 40a/08	h.+din 9a/04, 13b/06, 14a/13, 14b/08, 74b/11, 87a/06
e.-i h.: Yöneticiler, idareciler	h.+dür 87a/07, 126a/03
52a/11	h.+ge 87a/11, 87a/12
[=3]	h.+i 75a/10, 101b/05, 113a/11
hüner (Fa.) 1. Kabiliyet, yetenek, maharet 2. Bir mesleği yapmak için gereken hüner; meslek.	h.+in 93a/05
h. 8b/08, 9a/01, 9a/07, 9a/08, 9a/10, 9b/08, 13b/01, 14a/08, 14b/01, 14b/08, 14b/09, 62a/10, 73b/05, 74a/06, 74a/07, 74a/08, 74b/11, 74b/12, 75a/07, 75a/09, 87a/08, 87a/09, 87a/12, 93a/10, 104a/10, 104b/05, 105b/13, 113a/03	h.+inğdin 121a/12
h. pîşe: Hüner, kabiliyet	h.+ini 62a/10, 105a/11, 106a/07
120b/09	h.+ining 105b/04
h. ve 'ayb: Hüner ve kusur	h.+ler 87b/02, 93a/04
65a/02	h.+lerdin 87a/05
h. ve dāniş: Hüner ve ilim	h.+leri 9a/01, 69b/07, 77b/02, 88a/05, 109a/13
13b/05, 14a/07	h.+leridin 13a/10
h. ve edeb: Hüner ve edep	h.+lerimni 73b/04
74b/09	h.+lerini 70a/05, 106a/06
	h.+lerni 74a/04, 86b/08
	h.+ni 62a/10, 63b/04, 74b/12, 75a/04, 75a/06, 87b/04
	h.+niñg 8b/11, 9b/10, 9b/13, 94a/11

‘ayb ve h.: Kusur ve hüner
13b/03, 22b/09, 62a/09, 62b/01,
62b/02, 64a/13

bāb-ı h.: Hüner konusunda,
hakkında 8b/10

fażīlet ‘ilm ve h.: Fazilet, ilim
ve hüner 14a/07

fażīlet ve h.: Fazilet ve hüner
16b/10, 112b/12

hemme-i h.+ler: Bütün
hünerler, hünerlerin hepsi 9a/13

‘ilm ve h.: İlim ve hüner
21b/08

[=90]

hüner-mend (Fa.) 1. Kabiliyetli,
yetenekli 2. Meslek sahibi.

h. 122a/02

h.+din 121a/09

h.+ler 64b/10, 126a/04

h.+leri 122a/03

h.+larning 13a/13, 13b/02

‘ālim ve h.: Âlim ve hüner
sahipleri 15a/10

ķavī h.: Güçlü, kabiliyetli
86b/06

[=9]

hüner-mendraķ (Fa.+T.) Daha
kabiliyetli, yetenekli.

fāzı:ıraķ ve h. bol-: Daha üstün
ve yetenekli olmak 14a/12

[=1]

hüner-ver (Fa.) Hüner, meslek sahibi.

h.+ler 93a/11

[=1]

hünerī (Fa.) Bir hüner, yetenek.

h.+dür 87a/11

[=1]

hünersiz (Fa.+T.) Kabiliyetsiz,
yeteneksiz.

h. 8b/11

[=1]

hürk- Ürmek, korkmak.

h.-ken 70a/09

h.-mes 70a/09

[=2]

hürmet (Ar.) Saygı, ihtiram, hürmet.

h. 6a/12

h. ķıl-: Hürmet göstermek
8a/07, 21b/05

h. sakla-: Hürmet göstermek
36b/12

h.+i 6a/04

h.+idin 113b/05

h.+ini 68a/01

h.+ini sakla-: Hürmet
göstermek 78b/09, 88a/10

h.+ni 128b/05

‘izzet ve h.: İzzet ve hürmet
94a/13

faẓīlet ve h.: Fazilet ve hürmet
3a/12

‘izzet ve h.: İzzet ve hürmet
9a/01

‘izzet ve h. kı1-: Değer vermek
ve hürmet göstermek 29b/04

[=14]

hürmetdār1ık (Ar.+Fa.+T.) Hürmet
etmek, saygı göstermek.

h. 18a/06

h. kı1-: Hürmet etmek 7b/02

[=2]

hürmetlig (Ar.+T.) Hürmet gösterilen,
saygıdeğer.

h. bol-: (Birini) saygıdeğer
tutmak, (ona) hürmet göstermek
39b/08

[=1]

‘I/I

‘ırāk (Ar.) Bir musiki makamı.

‘ı. ve ‘uṣṣāk ferdesi: Irak ve
uṣṣak perdesi 105b/02

[=2]

ısıtma Sıtma hastalığı.

ı.+larını 99b/12

[=1]

ıssıg Sıcak, ısısı yüksek (nesne,
durum).

ı. 49a/04

ı. ve savuḳ: Sıcak ve soğuk
69b/09, 96a/01

ı.+dın 99b/06, 99b/13

ḳatıg ı.: Çok sıcak
(hava) 48a/01, 48a/10

[=7]

ıssıg1ık Sıcaklık, sühnet.

ı.+da 122b/12

ı.+ıgā 98b/11

[=2]

‘ıṣḳ (Ar.) Aşk, çok kuvvetli sevgi.

‘ı. 43a/02, 43a/04, 43a/06,
43a/10, 44a/13, 44b/07, 45a/12,
46a/07

‘ı. muḥabbet: Aşk, sevgi
43b/05, 43b/06, 45a/04

‘1. oynamak: (Yaşlandıktan sonra) aşık olmak, aşk (oyunu) oynamak 46a/05

‘1. ve ‘āşī:kılık: Aşk ve âşıklık 42b/13

‘1.+dın 44a/04

‘1.+ınğ 45a/05, 94a/07

‘1.+ınğmı 94a/08

‘1.+idi 103b/06

[=18]

‘ıtre (Ar.) Güzel koku.

gül-āb ‘1.: Gül suyu, güzel koku 38a/01

[=1]

ıyağak Kendini çok ortaya koyan, öne çıkan.

1. bolma-: Kendini çok ortaya atmamak, öne çıkmamak 56b/12

[=1]

‘ıyāl (Ar.) Ev ahalisi; çoluk, çocuk, kadın.

‘1.+ınğ(ehl-i+‘ıyāl) 41a/04

‘1.+ınğga(ehl-i+‘ıyāl) 59b/01

‘1.+nınğ 66b/07

[=3]

‘ıyd (Ar.) Bayram.

‘1. bol-: Bayramın gelmesi 39a/06

‘1. kıl-: Bayramın gelmesi 38b/13

[=2]

‘ıyş (Ar.) Yiyip içme, zevk u safa.

‘1. ‘ışret: Zevk, işret, eğlence 43b/08, 48a/08

‘1. ‘ışret kıl-: (Cariyelerle) gönül eğlendirmek 91a/09, 118b/04

[=4]

İ

i- İmek, olmak, -DXr.

‘ādet-i hūb i-mes 36b/11

andağ i.-mes 78a/09

‘ayb i.-mesdür 70b/03, 89a/03

aytıp i-dim 35a/07

aytguluk i-mes 19b/11, 19b/12, 20a/02, 20a/06, 20a/06

‘azīz i-mesdür 59a/08

bèrip i-ken sin 91b/03

bī-‘ayb i-di 3a/05

bilgülük i-mes 19b/11, 19b/12, 20a/06

boladurğan i-mes 89b/08

bolğay i-mes 55b/06	lāyık i-mes sèn 8a/04
ceng i-se 54b/10	lāzım i-mes 114a/10
cins i-mesdür 64b/01	lāzım i-mes(1) 41a/01
dōstunğ i-mesdürler 78a/06	menfa'at almağlık i-mes
dükkān-dārlik i.-mesdür 87a/06	72b/03
dürüst i-mes 24a/04	mundag i-mes bolsa 46b/10
fahr i-mesdür 80b/05	müşkil i-mes 38b/08
faşlı i-di 97a/07	örgetip i-ken 74a/03
farz i-mes 6b/09	ötgen i-mes 15b/12
hāzır i-mes 38b/06	revā i-mesdür 42a/08
hōş-rüy i-mes 94b/11	sūhan-dān i-mes 21b/01
hūb i-mes 54b/10	şart i-mesdür 54b/4
hūb i-mesdür 46a/01, 54b/09,	tiriglik i-mes 59a/01
67b/06, 70b/11, 85b/09	ü:stād imes i-ken 73b/12
‘ışk i-di 103b/06	vaktı i-mes irdi 21b/11
ismdin i-mesdür 9a/06	yēr i-mes bolup 65b/03
isrāf i-mesdür 58b/11	yok i-di 111a/04
iş i-mesdür 34a/07	zindānga salur i-di 106b/06
iştür i-di 54a/02	[=64]
kārga kélür i-ken 75a/09	‘ibādet (Ar.) (Tanrı’ya) ibadet,
qarı i-kendükler 76b/05	tapınma.
kem i-mesdür 79b/09	‘i. kılmak: İbadet etmek
kişi i-ken 115b/13	127b/03
qaşınğızda i-dim 92a/06	‘i.+din çıkma-: İbadeti
lāyık i-mes 21a/04, 38b/07	bırakmamak, terk etmemek 88b/01
	‘i.+ge 128a/06

‘i.+idür 4b/01	hediye i.-: Hediye yollamak
‘i.ini 128a/11	68a/06
ṭā‘at ve ‘i.: Taat ve ibadet	ḳāşı:d i.-: Ulak yollamak
14b/11	19b/01
ṭā‘at ve ‘ibādet ḳıl-: Taat ve ibadet etmek 52b/01	ḳoldın i.-: Elden yitirmek
[=7]	58a/01
‘ibāret (Ar.) 1. Tarz, şekil, eda 2. Söz, lafız.	[=18]
‘i. 90a/05	iberiş Karşılıklı (bir şey) yollamak, göndermek.
‘i.+ge 20b/04	şem‘ ve çerāğ ve ḳandīl i.:
‘i.+lerni 25a/06	68a/08
[=3]	[=1]
iber- Yollamak, göndermek; (elden) çıkarmak, yitirmek.	iberme- 1. Elden çıkarmamak, yitirmemek 2. (Ordu) sevk etmemek.
i.-di 3a/07, 38b/13, 106b/09	ḳoldın i.-: Elden çıkarmamak
elçi i.-: 81a/08	57a/02
nāme i.-: 112b/10	ḳolunğdın i.-: Elinden çıkarmamak 9a/12, 107a/04
i.-diler 56a/06	leşker i.-: Ordu sevk etmemek
i.-dim 110a/13	81b/08
i.-gen 3b/01, 125a/10	[=4]
i.-gey 111b/05	ibermek Yollamak, göndermek.
i.-geyler 19b/03	cāsūs i.: Casus yollamak
i.-gil 53b/02, 111b/02, 112b/09	115b/11
i.-ip 45b/02	nāme i.: Ferman göndermek
	118a/08
	tuhfe i.: Hediye yollamak
	77a/11

[=3]
‘ibret (Ar.) Bir olaydan çıkarılan göz
açıcı, uyarıcı ders.

‘i. al-: İbret almak 23b/12,
82b/08

[=2]
ibrīk (Ar.) Kulplu, emzikli, karınlı,
ince boyunlu su kabı.

i. 128a/08

[=1]
ibtidā (Ar.) Başlangıç, başlama, baş.

i. kıl-: Başlamak 35b/09

i.+sı 2a/03, 15a/08, 15a/09

[=4]
icābet (Ar.) Kabul etme, uyma.

i. bol-: Kabul olmak 8a/11

i. boluş: Kabul olma, oluş
86a/12

[=2]
icmāl (Ar.) Topluca, etraflıca.

i. 71b/03

[=1]
iç 1. (Beden, bina gibi) bir
taşıyıcının iç kısmı 2. Gönül, kalp 3.
...da/de.

i.+i 59b/06, 69b/06

i.+i bend boluş: İçi
dügümlenmek, içi sıkılmak 101b/02

i.+ide 9b/02, 10b/11, 50b/12,
63b/13, 64a/03, 64b/07, 66b/10

i.+idedür 9b/03, 124b/02

i.+ideki 99b/11

i.+idin 84a/08

i.+inde 39a/05

[=15]

iç- 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak
2. (Yemin) etmek, (ant) içmek.

i.-edür mèn 113b/02

i.-edürğan 34b/11

i.-er bolsañg 35b/08

i.-er irdi 109a/05

i.-er sin 38a/09

i.-er siz 16a/11, 113b/01

i.-geli 43b/01

i.-gen 38a/08

i.-gende 36a/09, 36b/08

i.-genni 36b/01

i.-gey 42b/11, 42b/11

i.-gil 35a/03, 38a/10, 105b/06

i.-se 42b/11

i.-senğ 34b/06, 34b/12, 34b/13,
36a/05, 105b/07

i.-ti 16a/10, 39b/12, 127a/07

a:nd i.-: Ant içmek 90b/09,
91a/12

‘arak i.-: Rakı içmek 40b/09

mey i.-: Şarap içmek 35b/13,
40b/07

muzāb i.-: Şarap içmek 34b/09,
35a/08, 36b/11, 39a/11

şarāb i.-: Şarap içmek 34a/10,
35a/09, 38a/07

[=38]

içme- 1. Bir sıvıyı ağza alıp
yutmamak 2. (Ant) içmemek, (yemin)
etmemek.

i.-gil 34a/11, 115a/13, 116b/09

i.-günçe 35a/01

i.-senğ 34b/01, 36b/12

and i.-: Ant içmemek 41b/07

muzāb i.-: Şarap içmemek
35a/01

sevgend i.-: Yemin etmemek
121b/12

şarāb i.-: Şarap içmemek
34a/13, 83b/07

[=11]

içmek 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak
2. (Ant) içmek 3. (Yiyip) içmek, ıyş u
ışret.

i. 36b/10, 49a/09

i.+de 32b/09

i.+ge 115b/01

i. kerek 34b/10

i.+ni 36a/07, 36a/13

i.+niğ 26b/11

and i.: Ant içmek 61b/09

a:nd i.: Ant içmek 61b/10,
61b/11, 90b/06

mey i.: Şarap içmek 35b/13

mi:zāb i.: Şarap içmek 36a/05,
40b/01

şarāb i.: Şarap içmek 34a/09,
34a/09, 34a/10, 42b/10, 42b/12

yemek i.: Yiyip içme, ıyş u
ışret 32a/09, 38a/06

[=22]

içre 1. İçre, ...da/de, (bir grubun)
içinde, arasında 2. (Bir şeyin)
arkasında, ardında 3. (Belli bir mühlet)
zarfında, süresince.

‘ālem ili i.: Ālem şehrinde
43b/03

beden i.: Bedende 99a/04

bir şīşe i.: Bir şişede 15b/03

fīrāk i.: Ayrılıkta, ayrılık (acı)
çekerken 43b/10

halk i.: İnsanlar arasında
47a/12

könglünğ i.: Gönlünde 27b/07

perde i.: Perde arkasında
76a/11, 76b/01

yār visāl i.: Yare kavuşmak
suretiyle 43b/08

yette kün i.: Yedi gün içinde
12a/02

[=10]

idrāk (Ar.) Akıl, idrak, anlama yetisi.

‘aql fehm i.: Akıl, düşünce,
idrak 47a/02

ez-rū-yı fehm i.: Akıl, idrak
cihetinden 2b/08

fehm i.: Akıl, idrak 8b/06,
8b/06, 13a/13

[=5]

ifrāt (Ar.) (Bir işi) aşırıya vardırma,
ölçüsünü kaçırma.

i. kılma-: İfrata varmamak
22a/01

[=1]

iftār (Ar.) Oruçlu birinin orucunu
açması.

i. kıl-: Orucunu açmak 38b/12,
38b/13, 39a/05

[=3]

ige Sahip, malik, (bir şeyin)
tasarruf hakkını elinde bulunduran.

i. bol-: Sahip olmak 72b/01

i.+leri 126a/05

i.+si 106a/08

i.+siğa 60a/12

i.+sige 60b/02, 61a/11

i.+sini 125a/01

ni‘met i.+si: Nimetin sahibi,
Allah 3b/07, 3b/08

[=9]

igek Kaburga.

i.+ininğ(igeginiğ) 69b/02

[=1]

igin Giysi, elbise.

i. 105b/09, 128a/09, 128a/09

i. ayağını kiy-: Elbise,
ayakkabısını giymek 60b/11

i.+ni 126a/01

[=5]

iginlig (Bir) giysiyi giyen, (üzerinde)
giysi olan.

i.+(kırma+iginlig) 126b/09

[=1]

iginsiz Giysisiz, elbisesiz.

kışlık i.: Kışlık giysi 95b/10

yazlık i.: Yazlık giysi 95b/10	in'ām i.+lar kıl-: 110b/13
[=2]	in'ām ve i.+lar: İnam ve
igri Eğri, eğilmiş.	ihsanlar 19a/01
ķaddı i.: Boyu eğri 64a/02	[=9]
[=1]	iḥtilāf (Ar.) Anlaşmazlık, uyuşmazlık.
iḥlāş (Ar.) Kulun bütün ibadetlerinin	i. kıl-: Uyuşmamak 20a/08
amel, ibadet ve davranışlarının şirk	[=1]
veya riyadan uzak olması, ibadette	iḥtimāl (Ar.) İhtimal, olasılık.
samimiyet.	i.+i 77b/11, 95a/13, 111b/05
i. 127b/03	[=3]
i. ve i'tikād: İhlas ve itikat	iḥtirām (Ar.) İhtiram, hürmet.
14b/12	i. kıl-: Hürmet etmek 8a/02
şıdk i.: 127b/08	[=1]
[=3]	iḥtiyāc (Ar.) İhtiyaç, gereksinim.
iḥrāc (Ar.) Dışarıya çıkma, dışarıya	i.+ı tüş-: İhtiyacı düşmek
atma.	58a/06
i. bērmek: Kusturmak 101b/01	[=1]
[=1]	iḥtiyār (Ar.) Seçme, tercih.
iḥsān (Ar.) Lütuf, ihsan.	i. kıl-: Seçmek, tercih etmek
i. kıl-: İhsan, lütufta bulunmak	9b/12, 22a/03, 22a/05
12a/06, 18a/06, 115b/06	i. kılma-: Seçmemek, tercih
i. ve ser ü pāy kıl-: İhsan, lütuf	etmemek 96b/04
etmek 112b/01	i.+ıngızlar 6a/06
i.+ğa 10a/07	[=5]
i.+ıdın 19a/02	iḥtiyāt (Ar.) İhtiyat, tedbir.
'atā ve i.: Lütuf ve ihsan	
117a/10	

i. kıl-: Tedbirli olmak, ihtiyatlı olmak 63a/13, 64a/04, 72b/12, 72b/12, 77b/13, 93b/13, 102a/10

i. kılmağ: İhtiyatlı, tedbirli olmak 79b/09

[=8]

ikāmet (Ar.) İkamet etmek, oturmak.

i. kıl-: İkamet etmek 19a/03

[=1]

ikbāl (Ar.) Kadıların verdiği hüccet, belge.

i. ve menşūr fütūme-: Hüccet ve ferman yazmamak 93a/03

[=1]

ikev İki.

i. bir toğkan: İkiz 10b/04

[=1]

ikin Acaba.

i. 92a/11, 92a/11

[=2]

ikkevlen İkisi birden, ikisiyle.

i. 91a/03

[=1]

ikki İki rakamı.

i. 2b/02, 2b/03, 2b/03, 2b/04, 2b/04, 2b/05, 2b/06, 2b/06, 2b/07, 2b/08, 2b/08, 5a/05, 5a/08, 9a/11,

13b/04, 16b/07, 17b/10, 17b/11, 20a/11, 21a/02, 23a/13, 32a/04, 33b/12, 36a/06, 36a/11, 39b/02, 41a/11, 44a/08, 48a/01, 48a/10, 48b/08, 48b/11, 50a/04, 50a/11, 51b/12, 52a/13, 52b/01, 52b/11, 53a/07, 53a/10, 53b/01, 54b/07, 59a/13, 59b/01, 59b/02, 65b/06, 66b/10, 69a/03, 69b/01, 69b/02, 69b/02, 69b/10, 70b/02, 71b/07, 75b/03, 75b/04, 78a/07, 78a/07, 78a/10, 78b/04, 78b/06, 80a/06, 81b/03, 81b/03, 82b/06, 82b/06, 84a/05, 84a/06, 84a/06, 84a/07, 85b/09, 87b/03, 88b/05, 88b/05, 91b/04, 93b/06, 93b/09, 94a/06, 97b/11, 98a/05, 98b/02, 99a/07, 99a/08, 103a/13, 103b/06, 103b/10, 108a/03, 108a/04, 112b/11, 114b/11, 115a/12, 115b/09, 119b/03, 119b/06, 125b/11, 126b/08, 126b/12, 127a/02, 128a/05, 128a/05, 128a/13

i. cihān: İki cihan, bu dünya ve öbür dünya 3b/05, 3b/06, 14b/09, 34b/01, 55b/02, 104a/09, 117a/06

i. hisse: İki kat 82a/02

i. yüzlüg: İki yüzlü 83a/11

i. yüzlüg bolma-: İki yüzlü olmamak 83a/11, 88b/02

i.+din 72a/02

i.+dindür 54a/05

i.+dür 7b/04

i.+dürler 2b/02
i.+mizdin 91a/13
i.+mizning 5b/11
i.+ni 12a/03, 113b/13
i.+ning 24a/07
i.+si 4a/01, 29b/03, 51a/08,
60b/05
[=125]

ikki ming İki bin.

i. 45b/01

[=1]

ikkile (Bir çiftin) ikisi birden, ikisiyle
birlikte.

i. 41a/11, 52b/07, 70b/06,
70b/08

i.+si 51b/11

i.+sini 51a/09, 126b/13

i.+sining 36a/10

[=8]

ikkilik İkilik, çiftlik

i. 127b/08

i.+ning 2b/08

[=2]

ikkin İkisiyle birden, ikisi birlikte.

i. 89a/08, 104a/13

[=2]

ikkinçi İkinci.

i. 2b/11, 14b/11, 16b/03,
22b/04, 23a/02, 23a/02, 24a/11,
32a/11, 36a/12, 39b/01, 39b/01,
45a/01, 49b/06, 58a/10, 62b/01,
66b/08, 67b/03, 67b/11, 73a/09,
78b/07, 83a/05, 85b/08, 86a/02,
86a/12, 86b/06, 98a/10, 99a/01,
107b/08, 108a/04, 119b/06, 119b/09,
122b/01, 124a/13, 125b/02

i.+si 4a/03

[=35]

ikmek Ekin.

i. 121a/07

[=1]

ikrām Ar. Hürmet, ihtiram, saygı.

‘izzet i.: İzzet, ikram 18b/12,
71b/11

ta‘zīm ve i. kılmā-: Hürmet ve
saygı göstermemek 8a/03

tevāzu‘ i.: (Misafir) ağırlamak,
ikram göstermek 40a/05

tevāzu‘ ve i.: Tevazu ve ikram
40a/07

[=5]

ikrār (Ar.) Tasdik, onaylama.

i. kı1-: Tasdik etmek 4a/05,
4a/06

i. kılmak: Tasdik etmek 4a/02
[=3]

iktifā (Ar.) Yeterli bulma, kafi görme.

i. kııl-: İktifa etmek 101a/12
i. kıılma-: İktifa etmemek
65a/05

[=2]

iktizā (Ar.) Lüzum, gerek.

i.+sıça 45b/12

[=1]

il 1. Halk, insanlar 2. Uzu, organ el 3. Yad, yabancı.

i. 24b/02, 47a/13

i.+ge 24b/01, 66a/10

i.+i 43b/03

i.+ige 103b/03

i.+inğçe 24b/01

i.+ninğ 10a/12

[=9]

‘ilāc (Ar.) 1. Şifa, deva 2. Çare, çözüm 3. Tıbbî ilaç.

‘i. bol-: Şifa olmak 60a/09,
61b/09

‘i. kııl-: Çare olmak, çare bulmak 17b/13, 86b/11, 127a/13

‘i. kııla’lma-: Çare bulamamak
111b/09

‘i. kıılma-: (Hastaya) ilaç vermemek, hazırlamamak 99b/05

‘i. kılmak: 99b/03, 99b/07

‘i. tapma-: Çare, çözüm bul(a)mamak 73b/10

[=10]

ilah (Ar.) İlah, Tanrı.

i.-ı haqīkī: Hakiki ilah, Allah
4a/04

[=1]

ilaşanğ- Birbiri içine geçmek, tabakalaşmak; karışmak.

i.-ğu 109b/07

[=1]

ilçi Elçi, sefir.

i. 17a/01, 17a/02, 110a/09,
110a/11

i.+din 17a/06

i.+ge 17a/02, 17a/04, 110a/06,
110a/11

i.+ni 81a/10

i.+ninğ 17a/04

i.+sidür+mên 125a/10

[=12]

ildam Seri, süratli.

i. ve şaş at: Süratli, asabi at
52b/05

[=1]

ileyh Üzerine, (bir şeye) atfen.

a'zā-i i.: Sözü geçen uzuv
99b/12

[=1]

ilgeri 1. Önce, önceden, evvel 2.
İleri, ileriye.

i. 33b/13, 55a/01, 70a/13,
116b/06

āftāb çıkmasdın i.: Güneş
çıkmadan önce 52a/04

bir kadem i.: Bir adım ileri
54b/11

ol cihānga barmasdın i.: Öteki
dünyaya varmadan önce 10b/10

on kün vaḳtdın i.: On gün
önceden 121a/01

nān yēmesdın i.: Yemek
yemeden önce 37a/13

sözleydurgan sözdin i.: Söz
söylemeden önce 83a/10

[=10]

ilgerirek Daha çok, daha fazla.

i. 30a/02

[=1]

ilgerki Önceki, evvelki, önce gelen
(durum, kişi).

i. 19a/10, 19b/04

i.+din 100a/11

i.+ler 85b/01

[=4]

ilig Uzuv olan el.

i. yu-: El yıkamak 38a/01

i.+i(iligi) yēt-: Eli uzanmak,
(bir şeye) gücü yetmek 36a/04

i.+ide(ilgide) 30b/02, 59a/09

i.+idin(ilgidin) kēt-: Elinden
çıkma, (bir şey üzerinde) kontrolünü
yitirmek 56a/04

i.+imge(ilgimge) 33b/09

i.+in(ilgin) 45b/07

i.+ini(ilgini) 45b/06

i.+leri 64a/02

i.+leride bolma-: (Bir nitelik)
ellerinde, tasarruflarında olmamak
9a/10

[=10]

illā Ar. Yoksa, aksi takdirde.

i. 2b/09

ve i.: Öyle olmazsa, yoksa
118b/11

[=2]

‘illet (Ar.) 1. Kusur, noksan, eksik 2. Hastalık, maraz.

‘i.+din 70a/06

‘i.+lerni 71b/03

‘ayb ‘i.: Kusur, eksik 70a/05
[=3]

‘illetī (Ar.) Bir hastalık.

‘i. 71a/02

[=1]

‘ilm (Ar.) 1. Okumakla elde edilen nazarî bilgi, ilim 2. Belli bir konuya ait bilgilerin bütünü.

‘i. 1a/09, 9a/05, 13b/09, 14b/10, 73a/11, 87a/04, 88a/05, 98a/03, 98a/05, 113a/11

‘i. dāniş: İlim, irfan 13b/06, 86b/11

‘i. edeb: İlim, edep 74a/09, 74b/02

‘i. örgenmek: İlim öğrenmek 63a/11

‘i.-i fikh: Fıkıh ilmi 92b/08

‘i.-i hendese: Geometri 87a/12, 101b/11, 103a/02, 103a/03

‘i.-i nücūm: Nücum ilmi, (orta çağın zihin dünyasına göre) astronomi 1a/11, 101b/08, 101b/09, 101b/11, 101b/13

‘i.-i riyāzī: Matematik 101b/12

‘i.-i şer’: Şeriat, din 108b/07

‘i.-i şerīf: Mübarek, ulu ilim (fıkıh, orta çağ astronomisi) 93a/05, 101b/08

‘i.-i tı:b: Tıp ilmi 98a/04, 101b/06

‘i.-i tıb: Tıp ilmi 87b/10, 98a/06, 98a/07, 99a/08

‘i.-i tevḥīd ve şifāt: Tevhit ve sıfat ilmi, kelam 87b/12, 88a/03

‘i. ve hūner: İlim ve hünler 21b/08

‘i. ve perhīz-kārlik: İlim ve kanaatkārlik 93a/05

‘i.+de 126a/09

‘i.+din 21b/07, 74b/10, 87b/07, 98a/03

‘i.+dür 101b/06, 101b/08, 101b/13

‘i.+ğa 87a/11, 126b/02

‘i.+i 1a/10, 87b/07, 98a/05

‘i.+idin 87b/07, 108b/01

‘i.+idür 62a/11, 87b/11

‘i.+ini 87b/13, 88a/01, 98a/05

‘i.+ining 62a/11, 87b/12

‘i.+lerdin 108b/01

‘i.+lerni 86b/10

‘i.+ni 21b/07, 88a/06, 90a/04,
90a/10, 99a/09, 101b/07

‘i.+ning 87b/06, 87b/11, 88a/10

dāniş ve ‘i.: Akıl ve ilim
21b/05

fazīlet ‘i. ve hūner: Fazilet, ilim
ve hūner 14a/07

Qurān ve tefsīr ‘i.: Kuran ve
tefsir ilmi 108b/07

mīrās-ı ‘i. edeb: İlim, edep
mirası 74b/01

siyāset ‘i.+i: Siyaset ilmi
90a/11

ṭalibū’l-‘i.: İlim (öğrenmeye)
talip olan (kimse) 88b/01

[=78]

‘ilmī (Ar.) 1. İlmî, teorik 2. Bir ilim,
ilim dalı.

‘i. 87a/12, 99a/08

‘i. ve ‘amelī: Teorik ve pratik
99a/08

‘i.+dür 87a/11

[=4]

‘ilmsiz (Ar.+T.) Bilgisiz, cahil.

‘i. 78a/03

[=1]

ilt- 1. İletmek, göndermek,
ulaştırmak 2. (Pişman) olmak; (canını)
kurtarmak.

i.-edür 11a/08

i.-geli 115a/01

i.-ip 11a/11, 24b/04, 111b/12,
112b/04, 118a/08, 118b/08

i.-ti 11a/10

cān i.-: Canını kurtarmak
11a/13

feşīmānlık i.-: Pişman olmak
25b/06

[=11]

iltifāt Ar. 1. Meyil, ilgi 2. Bir
kimseye gönlünü alacak şekilde
davranma, teveccüh.

i. bol-: İlgi göstermek 19a/10

i. ve yaḥşılık: İltifat ve iyilik
95b/08

i. kıl-: Lütfedip ilgi göstermek
114a/11

i.+ing 117b/10

hemme-i meyl ü i.: Bütün
meyil ve ilgi 88a/11

[=5]

i:ltifāt (Ar.) Bir kimseye gönlünü
alacak şekilde davranma, teveccüh.

i. kıl-: İltifat etmek 46a/13

[=1]
ilzām (Ar.) (Mahkemede) delil
göstererek davacıyı susturmak,
yalanlamak.

i. kıl-: Yalanlamak, yalancı
çıkartmak 92a/12

[=1]
īmā (Ar.) Bir şeyi üstü kapalı
olarak anlatan söz, cümle.

i. 109b/09
i. i:şāret: İma, işaret 112b/08,
112b/09
i. kıl-: İşaret etmek, dolaylı bir
mana içermek 110b/05

[=4]
‘imāret (Ar.) Bina, yapı.

‘i. 48b/07, 68b/11
‘i. al-: Bina, yapı satın almak
67a/06

‘i. kıl-: Bina, yapı inşa etmek
68b/10

‘i. kılma-: Bina, yapı inşa
etmemek 68b/13

‘i. kılmaḡ: Bina, yapı inşa
etmek 68b/09, 68b/10, 121a/08

‘i.+ni 67b/09
[=9]

imdi Şimdi, şu anda.

i. 28a/04, 46b/06, 65a/03,
85b/02, 99a/09, 108a/08, 113b/05,
114b/02, 120a/01, 122a/05, 127a/13

[=11]
imdi-kim Şimdi, şu anda, şimdi ki.

i. 23b/10, 25a/10, 28b/04,
39a/06, 42b/13, 51b/12

[=6]
imgen (Birine olan) inanç, güven.

i.+ini 13a/05

[=1]
i:mīn (Ar.) 1. Emin, emniyette,
güvende 2. Dürüstlük, doğruluk.

i. 97b/07, 127a/04
i. bol-: Emin, emniyette olmak
6b/07, 6b/08, 13a/10, 13a/11, 27a/13,
36a/10, 53a/05, 54a/13, 55b/04,
59a/10, 64b/07, 66b/12, 74a/05,
96b/11, 97b/09

i. bolma-: Emin, emniyette
olmamak 13a/11, 25b/05, 28b/06,
79b/13, 81b/10, 82a/07, 96a/11,
106a/13

i. bolmaḡ: Emin olmak 6b/13

i. kıl-: (Kendini) güvenilir,
dürüst göstermek 106a/13

i. ve rāst-güyluk: Dürüstlük ve
doğruluk 62a/02

i.+dür 107a/01	i. kı1-: İhsanda, lütufta bulunmak 119b/05, 119b/08
râst-güylar ve i.+ler: Dürüstler ve doğru (kimseler) 62a/02	i. ve ihsân ve ser ü pây kı1-: Lütuf, ihsanda bulunmak ve kıyafet vermek 112b/01
[=30]	
i:mīnlik (Ar.+T.) Dürüstlük, doğruluk.	i. ve ihsânlar: Lütuf ve ihsanlar 19a/01
i. 62a/01	
[=1]	
i:mkān (Ar.) İmkan, olanak.	hīl'at ve i. bēr-: Hilat ve mansıp vermek 116a/05
i.+1 18b/03	muḥabbet i.: Sevgi ve teveccüh 46b/03
[=1]	
imtiḥān (Ar.) (Dünyanın hâlinin insanı geçirdiği) imtihan, olgunluk.	i.+ını 21b/12
i.+1 28a/06	[=11]
tecübe ve i.: Tecrübe ve imtihan 26b/12	ineke Süt anne, dadı.
[=2]	i.+ge 73a/09, 75b/07
	[=2]
imtilā (Ar.) Karnın tok olması.	inkār (Ar.) İnkâr, ret.
i. 99b/06	i. kı1-: İnkâr etmek 128b/06
[=1]	i. kı1ma-: İnkâr etmemek 126b/02, 127b/12
in'ām (Ar.) 1. İhsan, lütuf, inam, mansıp 2. Teveccüh, ilgi, yakınlık.	[=3]
i. 21b/13, 120b/04	īn-ki (Fa.) Öyle ki, dolayısıyla, hatta.
i.-ı şāhāne kı1-: Büyük yardım yapmak 112a/12	i. 3a/07, 3a/08, 3b/11, 21a/12, 38a/06, 59b/03, 59b/06, 74a/13, 89a/09, 90a/05, 90a/08, 90a/13, 96a/06, 103b/12, 104b/08
i. ihsânlar kı1-: İnam, ihsanda bulunmak 110b/13	

[=15]	ir 1. Er, yiğit, mert 2. Koca, eş.
inğne İğne.	i. 42b/09, 72a/12, 102a/11
i. 128a/08	i.+de 75b/10
[=1]	i.+dür 71b/10
inşāf (Ar.) 1. İnsaf, merhamet 2. Kadir, kıymet.	i.+ge bër-: Kocaya vermek 75b/01, 75b/09, 76b/13
i. 66b/13, 84b/12	i.+ge yèt-: Kocaya varmak 66a/12
i. bër-: Kadrini bilmek M30a/02	i.+i 72a/06, 76a/04
i. kıl-: İnsafılı olmak 114a/04	i.+ige 72a/06
[=4]	i.+ni 72a/05
inşāflıĝ (Ar.+T.) Kadirşinas, adil.	i.+ning 55a/03
i. ‘āli:m bol-: Kadirşinas, adil âlim olmak 90a/04	i.+sèn 16b/05
[=1]	[=15]
intişār Ar. Gözün sonradan büyümesi hastalığı.	ir- İmek, olmak, bulunmak. ‘aceb i.-mes 31a/12 âdem i.-mes durur 46b/10 âdemlikdin i.-mes 61a/06 ‘âdet kılp i.-ding 9b/09 ‘afv kılp i.-di 56a/01 ‘afv kılp i.-dim 85b/02 âhîr i.-di 111a/03 ‘aqlıdin i.-mes 32a/02 alur i.-dim 12a/03 ‘âmil kılp i.-di 118a/01
i. 71a/13	
[=1]	
intihā (Ar.) Son, sonuç.	
i.+sı 2a/03	
i.+sıĝa 107b/04	
[=2]	
iptidā (Ar.) Başlama, başlangıç.	
i. kılma-: Başlamamak 35b/13	
[=1]	

andağ i.-di 112b/11	barımas i.-di 111a/03
andağ i.-mes 7a/06	barur i.-di 11a/09, 29b/07
anğladı i.-se 114b/04	bèrip i.-dim 91b/02
anğlatmas i.-di 119b/09	bèrip i.-ding 91b/02
'ayb ve günāh i.-mesdür 41b/10	beyān kıldım i.-se 19a/09
ayrılmas i.-di 127a/05	beyān kılıp i.-dim 99a/09, 103a/02
ayta'lmas i.-di 113a/12	bī-çāre i.-mes 52a/01
aytğan b.-sa 24a/05	bilgey i.-dim 86b/10
aytıp i.-di 112b/11	bilsem i.-di 6a/01
aytur i.-di 106b/07, 109b/04, 111a/02, 111b/09, 116b/02	bilür i.-di 116b/01
aytur i.-dim 17a/13	bolğay i.-dingiz 21a/10
bar i.-di 11a/02, 11a/11, 21a/06, 23a/11, 23a/12, 25a/01, 28b/09, 31b/06, 38b/01, 38b/04, 41b/12, 46a/09, 46a/10, 53b/13, 54a/01, 56a/07, 60b/08, 73a/13, 80a/09, 81a/04, 81a/11, 90b/02, 91a/02, 97a/01, 97a/02, 97a/02, 111a/10, 117b/13, 119b/03, 127a/05	bolmas i.-di 51a/12
bar i.-dim 56a/11	bolsa i.-di 7b/10, 51a/08
bar i.-miş 11a/13	bolur i.-di 111a/12
bara'lmas i.-di 51a/11	bolur i.-se 125b/07
bardi i.-se 29a/02	bu i.-di 25a/08, 28b/10, 115b/02
barıp i.-dim 18b/12	bubası i.-diler 18b/12
barur i.-diler 16a/08	buyruğda i.-di 111a/09
	buyurup i.-diler 46b/03
	cāme-dār i.-di 46a/10
	cān i.-di 126a/05
	cevāb bètür i.-dim 19a/01
	çıkıp i.-di 31a/08

dāhil i.-mesdür 98a/12	gūdek i.-di 11a/05
dër i.-diler 46a/11	gümān kıılır i.-di 46a/13
derece tapmağan i.-di 110b/07	hācetimiz tüşmese i.-di 86a/07
dimes mü i.-diŋ 92a/11	hālī i.-mes 7b/03
dīnār i.-di 91a/01	hayvānī-huş i.-ür sin 21b/03
dip i.-di 11b/11, 91b/06	hāzır i.-di 112b/05, 114b/01
dir i.-diler 31b/06	hāzır bolur i.-dim 19a/04
dip i.-dim 91a/10	haṭ fütür i.-di 109b/04
dōst i.-dim 90b/13	haṭībi i.-di 111a/06
dōst tutar i.-di 46a/11	hem-rāh i.-di 127a/05
dōst tutar i.-diler 126b/11	hem-rāh i.-diler 5b/08
dōstum i.-di 91a/05	hikmetdin i.-mes 51b/03
dürüst i.-mes 76a/08	hūb i.-mes 53b/01, 103a/10
düşnām kıılmas i.-di 119b/11	hūb i.-mesdür 49b/03, 53b/08
emānet bērip i.-diŋ 61a/02, 61a/05	hūbraḡ i.-di 21a/08
ēşitip i.-dim 21a/04	içer i.-di 109a/06
ēşitmes i.-di 97a/06	işi i.-mes 7a/07
ēşitti i.-se 16a/01	işi i.-mesdür 42b/03, 43b/07, 53b/08, 58a/02
ēştıp i.-dim 33b/04, 120a/10	iṭā'atıda i.-di 119b/03
endişe kıılmasam i.-di 17a/11	izdemek i.-di 126b/06
endişede i.-di 113a/12	izdemes i.-di 127a/03
fermān kıılıp i.-di 3b/09	izder i.-diler 11b/05
feydā bolmas i.-di 84b/09	izder i.-senḡ 117a/06
ḡamda i.-di 127a/06	

ķabŭl ķılķan i.-di 11a/04	ķiři i.-di 5b/06, 18b/11, 23a/11,
ķādir bolsanġ i.-se 104a/13	23a/12, 23a/13, 31b/07, 38b/03,
ķarār tafıp i.-di 75a/05	80a/10, 90b/02, 111a/08, 111a/08,
	113a/09
ķaranġġu i.-di 60b/07	ķiři i.-diler 126b/09
ķarı i.-di 31b/09	ķiři i.-dŭk 73b/13
ķeldi i.-se 12b/03	ķiři i.-mes mēn 110a/07
ķēlmes i.-dim 6a/02	ķōĉi i.-di 81a/03
ķēlmes i.-dinġ 6a/02	ķōrgen dik i.-mes 5b/02
ķerek i.-mes irdi 48b/01	ķōrmep i.-di 31a/04, 31a/05
ķeter i.-dim 61a/04	ķōrgen i.-dim 18b/09
ķetgey i.-dim 86b/11	ķōrsetŭr i.-di 11a/06
ķılıp i.-di 94b/01	ķŭlmes i.-di 16a/12, 119b/09
ķılur i.-di 46a/13, 75a/04,	laťıfraķ i.-mesdŭr 104b/10
81a/05, 81a/07, 85a/12, 85a/12,	lāyık i.-mes 23b/09, 53b/05,
113a/10	61a/05, 81b/01
ķızı i.-di 81a/03	lāyık i.-mesdŭr 37b/10,
ķoyar i.-di 28b/12	120b/05
ķōrdi i.-se 18b/12	lāzım i.-mes 47a/01
ķēltŭre'lŭr i.-di 51a/10	māh-ı Ramaźān i.-di irse
ķēlŭr i.-di 12a/02, 97a/03	38b/11
ķerek irmes i.-di 48b/01	māh-ı ramaźān irdi i.-se 38b/11
ķılġuluķ i.-ken 56b/03	Mehzeb i.-di 80a/10
ķılur i.-dinġ 8a/08	mekānı i.-di 127a/07
ķısm i.-mesdŭr 104b/05	mēn i.-dim 12a/08
ķirip i.-di 113b/01	meřhŭr i.-mes 94a/09

mundağ i.-di 6b/04
Munzır i.-di 73b/01
muṭāyebe kılr i.-diler 41b/11
mümki:n i.-mesdür 44a/04
münkir i.-di 90b/04
münṣī bolmağay i.-dim
111b/09
münṣīsi i.-di 113a/09
nā-kābi:l i.-di 81a/06
naṣīb bolup i.-di 124a/04
naṣīb bolup i.-di 124a/05
naṣīḥat kılr i.-di 97a/05
nème i.-di 95a/02
nème i.-mes 107a/03
nikāḥ kılr i.-dim 24a/03
Nişābūrda i.-di 111a/02
nişānesi i.-mesdür 107a/06
nökerlik i.-mes 109a/01
Nüştekin i.-di 46b/02
obdan ve yaḥşı i.-mes 16a/09
oğulda i.-di 81a/05
olturar i.-diler 126b/10
olturup i.-di 15b/09, 33b/05
olturup i.-diler 125a/09
olturup i.-dük 91a/04

ölmegey i.-di 111b/10
öltürsem i.-di 56b/02
‘ömr ötkergülük i.-ken 56b/04
örgeyip i.-di 11a/03
örgeyip i.-diler 75a/11
örgetgey i.-dim 86b/10
öter i.-di 15b/10, 23a/13
ötti i.-se 11b/06, 46a/11
ötüp i.-di 45b/09
özr aytur i.-di 76b/03
özümning i.-di 61a/13
pādşāh i.-di 81a/02
pādşāh i.-mesdür 119a/03
pādşāhi i.-di 39b/09
pādşāhlık i.-mesdür 120a/12
pūşt penāhi i.-di 5b/07
rāzī i.-diler 111a/05
revā i.-mes 20a/09
revā i.-mesdür 53b/09, 92b/07
revā kılr i.-di 86b/01
Rūmda i.-di 75a/07
şāhib-tedbir i.-di 90b/03
saldı i.-se 11a/07
şāliḥa i.-di 81a/02
salur i.-di 28b/13

satturur i.-di 97a/04	tutar i.-di 51a/09, 119b/03
seyyide i.-di 81a/02	tüşmegey i.-di 56b/03
siyāset kılıp i.-diler 110b/09	tüşüp i.-di 109a/06
sorar i.-di 18b/13, 19a/04	uluğ i.-di 11a/07
sözi i.-mesdür 37b/07	uluğı i.-di 110a/13
şikest yetgürüp i.-di 81b/06	uşbu i.-di 28a/02, 108a/06,
şubu i.-di 116b/02	122a/05
şubu i.-miş 119b/11	vācib i.-mesdür 114b/10
taşnlar kılışur i.-di 23b/01	vakt i.-di 113a/13
tarīķıda i.-di 90b/11	vakt i.-mesdür 102a/11
taşkarı i.-mesdür 114b/12	vaktı i.-di 110b/07
tapmap i.-di 31a/02	vaktı imes i.-di 21b/11
tartar i.-di 5b/07	vezīri i.-di 45b/09
tebāh bolur i.-di 93a/13	yārā bolmas i.-di 2a/10
teftiş kılmaķ i.-mes 92b/12	yatar i.-di 127a/04
tirig i.-di 81a/11, 81b/07,	yatıp i.-di 21a/06
109a/11	yavuķ i.-di 106b/05
tirig i.-dim 25a/08	yētip i.-di 50a/08, 97a/07
tirig i.-mes 51b/12	yētmes i.-di 93b/04
tirigçilik kılur i.-di 75a/07	yılı i.-di 18b/08
tiriglik kılur i.-dim 12a/04	yıraq i.-mes 14a/12
tola i.-di 5a/05, 73b/09	yıraq tutup b.-mas 50a/02
tura'lsa i.-di 51a/11	yok i.-di 5b/06, 31a/01, 75a/02,
turar i.-di 76b/02	75a/10, 91a/13, 127a/03, 127a/04
turup i.-di 51a/04	yol yörür i.-di 5b/08

yörmes i.-di 116b/01	irkeş- 1. Arkasından gitmek, takip etmek 2. Başkasının şiirini kendi şiiri gibi gösterme, çalma, intihal.
yörür i.-di 127a/02	
yörüşür i.-di 111a/11	i.-ip 94b/06, 104a/11
yüz keltürmes i.-di 86a/08	[=2]
yüz ögürgenidin i.-mes 56a/13	irt- (Elini) uzatmak.
	i.-ip 45b/07
za'îf bolur i.-di 7b/12	[=1]
zâhir i.-di 11a/03	
zarûr i.-di 5a/06	irte 1. Sabah 2. Erken.
zâr zâr yığlar i.-di 91a/02	i. 8b/04, 54b/10
zamânı i.-di 18b/08, 111a/02	i.+dîn 38a/05, 94b/09, 94b/13
[=337]	i.+si 20b/07
irâde İstek, dilek, arzu.	[=6]
i. kıl-: İstemek 5b/05.	irtegen Sabah.
i.+siçe 74b/06	i. 33a/11, 52a/08
[=2]	i. kôp-: Sabah kalkmak 52a/07
iren 1. Erkek, erkek (insan) 2. Eren, veli, derviş.	[=3]
i.+ler 16b/04, 48a/08	irtelik Kahvaltı.
i.+lerni 72b/09	i. 54b/05
[=3]	[=1]
irenlik 1. Erkeklik, yiğitlik, mertlik 2. Erenlik, velilik, dervişlik.	irti'âş Ar. Titreme hastalığı.
i. 16b/05, 108b/10	n. 71b/01
i.+de 83a/04	[=1]
[=3]	irzi- Çekilen zahmete sağlanan faydanın hemen hemen denk düşmesi, değmek.

i.-gey 38a/09	i.+din imesdür 9a/06
[=1]	i.+larığa 9a/10
irzi- Çekilen zahmete sağlanan faydanın hemen hemen denk düşmesi, değmek.	[=3]
i.-gey 40a/05, 46b/13	ismī (Ar.) Bir isim.
i.-mes 43b/09, 85b/03	i. 2a/10
i.-r 25b/11	[=1]
[=5]	isnād (Ar.) İlişkilendirme, bağlama.
irzime- Çekilen zahmete sağlanan faydanın hemen hemen denk düşmemesi, değmemek.	i. bër-: İsnat edilmek 9a/10
i.-senġ 29b/09	[=1]
[=1]	isrāf (Ar.) Gereksiz yere harcama, israf.
işbāt (Ar.) Bir iddiayı kanıtlarıyla ispatlamak, kanıtlamak.	i. 58b/12
i. bolma-: İspat edilmemek 21b/06	i. kıl-: İsraf etmek 58b/08
[=1]	i. kılma-: İsraf etmemek 58b/08, 58b/11, 96a/02
İslām (Ar.) İslam dini.	i. kılmağ: İsraf etmek 94a/03
İ. 7b/13, 110a/03	i.+dur 58b/10
dīn-i İ.: İslam dini. 3b/03, 3b/04, 3b/13	i.+imesdür 58b/11
şart-ı İ.: İslam'ın şartı 33b/02	i.+nı 58b/05, 59a/02, 59a/03
[=6]	i.+nınġ 59a/04
ism (Ar.) İsim, ad.	[=12]
i. 35a/11	iste- İstemek, dilemek.
	i.-senġ 122a/08
	[=1]
	isteme- Aramamak, soruşturmamak.

bahāne i.-: Kusur aramamak
84a/03

[=1]

isti'māl (Ar.) Kullanma.

i. kıl-: Kullanmak 49a/05

i. kılma-: Kullanmamak 49a/04

[=2]

istiḥāle Ar. 1. Zorluk, güçlük. 2.
Muhal, imkansız, imkan dışı.

i. 97b/13

i. körme-: İmkan dışı
saymamak 77b/13

i. tartma-: Zorluk çekmemek,
endişelenmemek 89a/11, 89a/12

[=4]

istikāmetlig (Ar.+T.) Bir yönde giden,
kararlı (kimse).

i. 88a/09

[=1]

istiskā Ar. Vücudun bazı yerlerinde su
toplanması.

i. ağırlığı: Su toplanması
hastalığı 65a/12

[=1]

iş 1. Bir maksatla yapılan
faaliyet, çalışma 2. Ortaya çıkan
durum, vaka, hadise 3. Birinin bir

kurumda üstlendiği görev 4. İlgi,
alaka.

i. 5a/01, 5a/08, 9b/11, 12b/12,
13b/12, 14b/10, 17b/04, 27b/01,
32b/06, 36a/11, 36b/08, 39b/05,
40b/10, 44a/13, 52a/08, 54b/05,
56b/01, 57a/13, 57b/01, 58a/11,
58b/11, 59b/12, 60a/12, 62b/13,
64b/06, 67b/05, 72a/01, 75a/04,
76a/01, 83a/09, 87a/06, 93b/08,
96b/01, 104a/07, 106b/11, 115a/10,
115a/12, 116a/04, 116b/11, 117a/03,
117b/10, 118b/09, 118b/09, 119b/06,
120a/07, 120b/10, 121b/10, 124a/13

i.+de 11a/13, 20a/10, 22a/11,
56a/03, 58a/12, 67b/04, 67b/06,
83a/02, 84a/09, 108a/10, 117a/03,
124b/06

i.+din 15b/07, 25b/05, 25b/06,
30a/09, 45b/13, 57b/01, 97b/13,
112a/13

i.+din kal-: Bitmek, tükenmek
43b/12

i.+dür 13b/13, 43a/12, 52a/09,
61a/08, 73b/05, 120b/06, 126b/11

i.+ğa 12b/12, 22a/04,
33a/01büzürg.ler(büzürgler+ve+hıred-
mendler), 33a/03, 33a/03, 40b/01,
42b/12, 57a/08, 63a/11, 66b/04,
66b/12, 84a/05, 84a/12, 90a/03,
96b/12, 111a/07, 117b/08, 117b/08,
117b/09, 124b/05

i.+ğa yara-: İşe yaramak
20a/01, 53a/06

i.+ğa yarama-: İşe yaramamak
66b/07

i.+i 20a/04, 45a/12, 49b/09,
50a/05, 55b/11, 66b/10, 81a/13,
85a/04, 106a/07, 115b/02, 118b/05,
120b/01

i.+i bolma-: (Bir şeyle) işi,
alakası olmamak, ilgilenmemek
118b/04

i.+i irmes 7a/06

i.+i irmesdür 42b/03, 43b/07,
53b/08, 58a/02

i.+ide 3b/03, 52b/01, 59a/06,
67a/09, 73b/03, 114b/05, 115b/01,
119a/06, 121b/07, 126a/09

i.+idin 2a/01, 49b/02, 66b/10,
88a/09

i.+idür 5a/10, 12b/11, 42b/03,
42b/10, 52a/11, 52b/09, 60a/01

i.+iğa 33a/12

i.+im 16a/04

i.+imesdür 34a/07

i.+imiz 73b/10

i.+in 53b/08

i.+inğ 26a/05, 27a/06, 39b/06,
39b/06, 84a/05, 115b/04, 120b/11,
121a/04

i.+inğde 84a/09, 113b/10

i.+ini 5b/04, 45a/11, 57b/08,
57b/09, 108a/10, 115a/10

i.+ka 86b/09

i.+ler 12a/06, 33a/05, 34b/03,
44a/12, 110b/11

i.+lerde 12b/07, 15a/03,
22a/02, 32b/12, 67b/03, 108a/01,
117a/01, 117a/07

i.+lerdin 4b/13, 15a/05, 50b/08

i.+lerğa 64a/12, 120a/13

i.+leri 33a/03, 120b/13,
122a/04

i.+leride 33a/01

i.+leridin 34a/12, 79b/11

i.+leriğa 33a/05, 59a/08

i.+lerim 60b/13

i.+lerinğ 13a/02, 79b/02

i.+lerinğinğ 96b/09

i.+lerininğ 25b/02, 26b/12

i.+lerni 12a/11, 22a/07, 41a/01,
42b/10, 46a/05, 60a/07, 74a/06,
82b/12, 96b/06, 106a/04, 113a/01,
124b/01

i.+lerninğ 65b/10

i.+ni 2a/02, 15b/06, 16a/05,
27a/10, 32b/08, 38a/10, 40b/03,
40b/11, 56/08, 56a/09, 56a/11, 56a/11,

68a/09, 68a/13, 68b/01, 68b/01,
74b/03, 83a/08, 93b/04, 93b/05,
96a/03, 108a/03, 108a/04, 110a/04,
111a/06, 111b/03, 111b/08, 119b/08,
121a/10

i.+ninġ 22a/04, 39a/01, 50a/02,
52a/12, 81b/03, 82b/13

[=240]

iṣāret (Ar.) 1. Bir şeyi anlatan iz, ima
2. Bir şeyi el, kaş, göz veya başla
gösterme.

i. 109b/09

i. kıl-: (Bir şeyi) el, yüz, baş
hareketleriyle anlatmak 109a/08

i.+lerdin 109b/12

[=3]

i:ṣāret (Ar.) Bir şeyi anlatan iz, ima.

īmā i.: İma, iṣaret 112b/08,
112b/09

[=2]

iṣit- Dinlemek, duymak, iṣitmek.

i.-e+mēn(iṣte) 89b/08

i.-gen 5b/02

i.-genning 86b/12

i.-ip(iṣtip) 91a/10

i.-senġ 88b/07

i.-tim 113a/08

i.-ür+idi(iṣtūr) 54a/02

[=7]

iṣitme- Duymamak, iṣitmemek.

i.-geç 24b/09

[=1]

iṣitmek İṣitmek, duymak.

i. 9b/05

[=1]

iṣle- (İpin mekikte) iṣlenmesi,
dokunması.

i.-se 82b/11, 82b/11

[=2]

iṣlemçi Çalışkan.

i. bol-: Çalışkan olmak 65a/01

[=1]

‘iṣret (Ar.) İçki içip eğlenme,
eğlence.

‘i. 63a/01

‘ıyṣ ‘i.: Yiyip içme, eğlenme
43b/08, 48a/08

‘ıyṣ ‘i. kıl-: Yiyip içmek,
eğlenmek 91a/09, 118b/04

‘i. kıl-: İṣret etmek, eğlenmek
118b/12

oyun külgı ‘i.: Oyun, gülmece,
iṣret 50a/06

'i.+ge 63a/07	i.+ga keltür-: İtidale, dengeye
[=8]	getirmek, sokmak 48b/05
iṣṭihā (Ar.) 1. Cinsel arzu 2. Yemek yeme isteği.	i.+ıga 98b/13
i. 47b/12, 47b/13, 48a/09	i.+ide 58b/10, 59a/02, 63a/02, 63a/09, 63b/03, 68b/03, 82b/10, 82b/13
i.+sı 35b/02	i.+idin 103a/01
[=4]	[=12]
it Köpek.	i'tikād (Ar.) 1. Sanı, zan 2. İman, dinî inanç.
i. 70b/13	i. 24a/04
[=1]	i. kı1-: Saymak, addetmek 21b/03, 22b/08
iṭā'at Kontrol, hakimiyet, itaat.	iḥlāṣ ve i.: İhlas ve iman 14b/12
i.+ıda+irdi 119b/03	[=4]
[=1]	i'timād (Ar.) 1. İtimat, güven, inanma 2. Güvenilir, mutemet (kimse).
itek (Nüfuzlu ve büyük bir kimsenin) haşmeti, heybetini temsilen eteği.	i. kı1-: İtimat etmek, güvenmek 17b/06, 60a/07, 88b/06, 88b/09, 102a/03, 107b/07, 108a/02
i.+ini(itegini) 9a/12	i. kı1ma-: İtimat etmemek, güvenmemek 17b/05, 17b/12, 26a/11, 88b/06, 88b/08, 96a/03, 97a/12
[=1]	i. kı1mak: İtimat etmek, güvenmek 24b/13, 79a/04
i'tibār (Ar.) 1. Güven, itimat 2. İtibar, saygınlık.	i.+ı 5a/10
i.+ı 113a/07	
i.+ı bol-: İtibarı, saygınlığı olmak 49b/10	
[=2]	
i'tidāl (Ar.) İtidal, orta hâl, denge.	
i. bol-: İtidalde olmak 99a/04	

i.+inḡnı köterme-: Güvenini
kesmemek 26a/11

dānā i.: Âkil, güvenilir (kimse)
26a/11

ümmīd ve i.: Güven ve itimat
82a/03

[=20]

i'timādliḡ (Ar.+T.) Güvenilir, mutemet
(kimse).

i.+lardın 26a/11

[=1]

i'tirāz (Ar.) Bir fikri, kararı kabul
etmeyerek karşı çıkma, itiraz.

i. kıılma-: İtiraz etmemek
39b/07

[=1]

ittifāḡ (Ar.) 1. Denk gelme, tesadüf
etme 2. Fikir birliḡi, aynı fikirde olma.

i. 90b/13

i. bol-: Denk gelmek 43b/04

i. tüş-: Denk gelmek, düşmek
42b/04, 46b/07, 115b/03, 120b/08

i.+ı 127b/01

[=7]

ittifākā (Ar.) Tesadüfen, rastlantı
sonucu olarak.

i. 75a/03, 97a/06

[=2]

ittifāḡen (Ar.) Tesadüfen, rastlantı
sonucu olarak.

i. 38b/11

[=1]

'ivaż (Ar.) Bedel, karşılık.

'i.+ıḡa 57a/10, 57a/11

[=2]

izā (Ar.) Cefa, zulüm, sıkıntı.

i. kııl-: Zulmetmek, sıkıntı
vermek 15b/05

i. kıılma-: Zulmetmemek,
sıkıntı vermemek 124b/10

i.+sı 113b/03

[=3]

izde- 1. Aramak, sormak,
soruşturmak 2. (Üstünlük) taslamak.

i.-gey 78b/07, 128b/05

i.-gil 13b/04, 31a/09, 68a/02

i.-mes irdi 127a/03

i.-p 117a/13

i.-r irdiler 11b/05

i.-r irsenḡ 117a/06

i.-seler 10a/10

'ayb i.-: Kusur aramak 37a/09,
47a/06

yol i.-: Yol aramak, sormak
2a/07

ziyâdelik i.-: Üstünlük
taslamak 29a/13

[=14]

izdeme- Aramamak, sormamak,
soruşturmamak.

i.-gey 128b/04

i.-gil 27a/08, 66b/03

i.-ydürler(1) 32b/13

delîl i.-: Delil aramak 22b/11

[=5]

izdemek Aramak, sormak,
soruşturmak.

i.+irdi 126b/06

i.+kerekdür 45a/04

[=2]

izdi- → **izde-**

i.-p 114a/12

[=1]

izdihâm (Ar.) İzdiham, kalabalık.

i.+ı 35b/10

[=1]

izengü Üzengi.

i. bërme-: (At için) üzengisine
bastırmamak 71a/04

i.+ni 52b/07

[=2]

izhâr (Ar.) Aşık etme, gösterme,
açıklama.

i. kııl-: Göstermek, açıklamak

2a/11, 45b/13, 99a/09

i.+ıda 80a/03

[=4]

‘izzet (Ar.) Değer, hürmet, saygı.

‘i. 13b/06

‘i. ikrām.: İzzet, ikram 18b/12,
71b/11

‘i. ve hürmet: İzzet ve hürmet
8b/13, 94a/13

‘i. ve hürmet kııl-: Değer
vermek, hürmet etmek 29b/04

‘i. kııl-: Saygı göstermek
13a/07, 68a/07

‘i. tap-: Saygı, hürmet görmek
9a/01

[=9]

‘izzet-dârlık (Ar.+Fa.) İkram, hürmet.

yavuğluk ‘i. kııl-: Yakınlık,
ikram göstermek 37a/11

[=1]

‘izzetlig (Ar.+T.) Muteber, saygın.

‘i. bol-: Muteber olmak 66a/04,
128b/04

[=2]

K/Ḳ

ḳābi:l (Ar.) Mümkün, muhtemel.

ḳ. bol-: Mümkün olmak
122a/11

[=1]

ḳabīle (Ar.) Cemaat, topluluk.

ḳ. 13a/08

[=1]

ḳābiliyyet (Ar.) Kabiliyet, yetenek.

ḳ. 1b/08

kemāl-i ḳ.: Kabiliyetin kemale
varması, kabiliyetin tamlığı 1b/13

[=2]

ḳabr (Ar.) Kabir, mezar.

ḳ.+i 78b/09

[=1]

ḳabūl (Ar.) 1. Kabul, tasdik, onay 2.
Verilen bir şeyi alma, geri çevirmeme
3. Öyle olduğuna inanma, gerçekliğini
teslim ve itiraf etme 4. Rız olma, rıza
gösterme.

ḳ. 89b/01, 113b/08

ḳ. bol-: Kabul olmak 20a/13,
47a/04

ḳ. ḳıl-: Kabul etmek 1b/09,
1b/11, 1b/13, 2b/07, 11a/04, 16b/09,
18b/02, 18b/05, 18b/05, 19b/09,
46b/04, 54a/02, 54a/07, 76a/11,
76a/13, 76b/12, 87a/04

ḳ. ḳılış-: Kabul etmek, ediş
61b/08

ḳ. ḳılma-: Kabul etmemek
1b/10, 10a/04, 39b/03, 97a/10,
101b/03, 108a/10

ḳ. ḳılmağlık-: Kabul etmek, ediş
98a/12

ḳ. ḳılmaḳ-: Kabul etmek 1b/12

ḳ. tut-: Rız olma 60a/10

ḳ. tüş-: Kabul görmek 89a/12

ḳ.+ıda 89a/13

ḳ.+ıḡa 89b/11

ḳ.+uḡ bolma-: Kabulü, rızası
olmamak 14b/06

[=35]

ḳabzlık (Ar.+T.) Gerginlik.

ḳ.+ı 99a/03

[=1]

ka:cce (Fa.) Dilsiz.

k. 70a/07

k. bol-: Dilsiz olmak 70a/06

k.+niŋ 70a/07

[=3]

kaç- 1. Kurtulmak için süratle uzaklaşmak 2. Gizlice ayrılmak, firar etmek 3. Ricat etmek, (savaşta) geri çekilip kaçmak.

ķ.-adur 116b/06

ķ.-ar(1) 29b/13, 111b/05

ķ.-arlar 55b/05

ķ.-ğanıġa 112a/10

ķ.-ġıl 10a/09, 22b/01, 72a/12, 78b/02, 83a/12, 83b/09, 106a/11

ķ.-ıp 66a/06, 118a/03

ķ.-ķan 116b/02

ķ.-ķanlar 116a/12

ķ.-ķanniŋ 116b/01

ķ.-ķu ve bī-fermān: Kaçmaya meyyal ve söz dinlemez (köle) 64b/04

ķ.-mas+mēn 81b/03

ķ.-saŋġ 55a/06

ķ.-tı 112a/07

[=21]

kaçan 1. Ne zaman, ne ara, ne vakit 2. Her ne kadar, her ne derecede.

ķ. 6a/04, 17b/11, 39a/04, 49b/11

her ķ.: 1. Her ne zaman, vakit

2. Her ne kadar, derecede 12b/11, 49a/12, 51b/08, 66a/01, 106a/13

[=9]

kaçan-kim 1. ...dığında/diğinde, öyle olunca, olduktan sonra 2. Ne kadar, ne derecede, ne ölçüde.

ķ. 7a/07, 9b/08, 10a/02, 14a/08, 14b/08, 17a/09, 18b/12, 19a/09, 28a/05, 34a/08, 37a/09, 37b/11, 48b/02, 67b/07, 70a/04, 84b/09, 112a/01, 112b/10

her ķ.: 1. Her ne kadar, derecede 2. Her ne zaman, vakit 14a/12, 18a/05, 20a/12, 50b/09, 52b/02, 54a/11, 67a/06

[=25]

kaçma- 1. Gizlice ayrılmak, firar etmek 2. (Bir şeyi) yapmayı istememek, geri durmak 3. Ricat etmek, (savaşta) geri çekilip kaçmak.

ķ.-ġay 66b/08

ķ.-ġıl 88b/09, 106a/11, 116a/10

[=4]

kaçur- 1. Ricat ettirmek, (savaş meydanında) düşman askerini sürüp kaçırmak yahut kendi askerini elden kaçırmak 2. Bir kabiliyetin elden çıkmasına sebep olmak.

ķ.-up 80b/12

ķ.-ur sin 115b/11
‘aklın ķ.-: Akla zarar vermek,
(bir şeyin) aklın elden gitmesine sebep
olması 58b/13

[=3]

ķaçurma- (Müşterinin) geldiği
dükkana tekrar gelmemesine sebep
olmamak, (müşteriyi) kaçtırmamak.

ķ.-ğıl 121a/11

[=1]

ķad (Ar.) (İnsanın) boyu, uzunluğu.

ķ.+ı(ķaddı) 29b/06

ķ.+ı(ķaddı) igri: Boyu eğri
64a/02

ķ.+ımnı(ķaddımnı) 49b/11

[=3]

ķadeh (Ar.) Kadeh, cam.

ķ. 40b/07

[=1]

ķadem (Ar.) Adım, hatve.

ķ. 54b/10, 116b/05, 116b/06,
125b/11

ķ. kin tartma-: Adımını geri
çekmemek, atmamak 54b/11

ķ. ķoy-: Adım atmak 127b/10

ķ.+i 127b/10

ķ.+inğni 86a/04, 116b/05

[=9]

ķadīm (Ar.) Eski, önceki.

ķ. 59b/10, 111a/09

[=2]

ķādir (Ar.) 1. (Bir şeyi yapmaya)
gücü yeten, ona muktedir 2. Mahir,
kabiliyetli.

ķ. bol-: 1. Gücü yetmek 2.

Mahir, yetenekli olmak 90a/08,

104a/12, 109b/02, 113a/02

ķ.+dür 6b/03

[=5]

ķādi:r-endāzlık (Fa.+T.) İyi ok atma ve
her oku hedefe isabet ettirme hassası,
büyük savaşçı olma.

ķ. 80b/07

[=1]

ķadr (Ar.) Değer, kıymet.

ķ. kıymet: Kadir, kıymet

26a/03, 27b/03, 68b/12, 104a/04

ķ.+i bol-: Değeri olmak 58a/13

ķ.+ini bil-: Değerini bilmek

8a/05, 27b/03

ķ.+ini bilme-: Değerini

bilmemek 3a/04, 10a/13

[=9]

ķadr-dānlık (Ar.+Fa.+T.)

Kadirşinaslık, değer bilirlilik.

ķ.+ıda(ķadr-dānlıķıda) 30a/02	vezn ve ķ.: Vezinsiz ve
[=1]	kafıyesiz (ŗiir) 103a/07
ķafak (Kabaktan mecazen) boş, iŗe	[=1]
yaramaz.	ķāģız (Fa.) Kaģıt.
ķ. 35a/07	k.+ge 110a/11
[=1]	[=1]
ķafak Gōz kapaģı.	ķaģun Kavun.
ķ.+larıda 65a/11	ķ. 80a/10, 80a/12, 80a/13
[=1]	[=3]
ķāfile (Ar.) Bir yere seyahat eden	ķāhil (Ar.) Tembel, gayretsiz.
grup.	k. ve sustluk: Tembellik ve
ķ.+de 5b/06	gevŗeklik 14b/03
ķ.+ni 73b/09	k.+ler 50a/10
[=2]	[=2]
ķāfir (Ar.) Kafir, Mŗslŗman	ķāhi:l → ķāhil .
olmayan.	k. bol-: Tembel olmak 70b/07
k. 23b/02, 24a/03, 24a/04,	[=1]
126b/01	
k. ve Mŗselmān: Kafır ve	ķāhillık (Ar.) Tembellik, gevŗeklik.
Mŗslŗman 94a/06	k. 57b/09, 58a/01
[=5]	k.+dın 57b/11
ķāfiye (Ar.) Kafiye.	k.+ı 122b/04
ķ. 103b/10	k.+nı 57b/09
[=1]	[=5]
ķāfiyesiz (Ar.+T.) Kafiyesiz.	ķahit- Űzmek, kahretmek.
	k.-tingiz 95a/01

[=1]	ķ.-dı 81a/13, 84b/04, 91b/10,
ķahr (Ar.) Zor, güç, cebir.	94b/03, 94b/11, 109a/11, 113a/11
ķ. 14b/07	ķ.-ğan 35a/05, 73a/04
[=1]	ķ.-ğanı 57b/02, 57b/03, 57b/05
ķā'ide (Ar.) Kural, usul.	ķ.-ğanını 91a/08
ķ. ve ķiyās: Kaide ve mukayese	ķ.-ğanlarını 85b/02
99b/07	ķ.-ğay 71b/09
ķ.+leri 35a/09	ķ.-ğusıdur 77a/13, 96b/05,
ķ.+lerini 98a/07	107a/05
[=3]	ķ.-ıpdur 53b/12
ķak (Kurudan mecazen) zayıf,	ķ.-mas 113a/07
sıska.	ķ.-mas sin 82a/12
ķ. fāyçe: Kuru, zayıf bacaklı	ķ.-sa 30a/09, 98a/03, 100b/01
64a/01	ķ.-ur 30a/05, 44a/12, 54a/06,
[=1]	61a/12
ķāklü (Fa.) Perçem.	ķ.-ur sin 61b/02
k.+siniğ 69b/02	bī-behre ķ.-: Nasipsiz kalmak,
[=1]	pay alamamak 59a/07
ķal- 1. Birinin yahut bir şeyin	hālī ķ.-: Boş kalmak 59b/06
olumsuz bir durumda kalması,	hām ķ.-: Ham, pişmemiş
bırakılması 2. Bir grup insandan yahut	kalmak 114a/01
eşya yığınının (geriye) kalmak,	hayrān ķ.-: Şaşırmak 110b/05
artmak 3. Gizli, saklı kalmak 4.	işdin ķ.-ğanıñdur 43b/12
(Olduğu yerde ve hâlde) durmak.	maḥrūm ķ.-: Mahrum kalmak
ķ.-adur 113b/07	114a/02, 114a/03
ķ.-adur mēn 20b/11	tenhā ķ.-: Yalnız kalmak
	20b/09

tohtap k.:- Takılıp kalmak
4b/02, 24a/09, 60b/1, 67b/05, 89a/11,
104a/12, 118b/05, 121a/05

pinhân k.:- Gizli kalmak
114a/03

yırak k.:- Uzak kalmak 87a/10

yol k.:- İhtimal, imkan kalmak
42b/05

[=50]

kalb (Ar.) (Sahte, düzmeden
mecazen) iki yüzlü (kimse).

k. bol:- İki yüzlü olmak 64a/06

[=1]

kal'e (Ar.) Kale.

k.+ge 56a/06, 56a/07

[=2]

kalem (Ar.) Kalem

k. çek:- Birini yaptığı iş ve
dediği sözden mesul tutmak 49b/12

k. yör:- Birinin yaptığı iş ve
dediği sözden mesul olması 49b/09,
49b/09

cedvel k.+i: Cetvel kalemi
88a/12

pergâr k.+i: Pergel kalemi
88a/12

[=5]

kalem-dân (Ar.+Fa.) Kalemlik.

k. 88a/12

[=1]

kalem-tırâş (Ar.+Fa.) Kalemtırâş.

k. 88a/11

[=1]

kalın Kalın, yoğun, (maddî olarak)
kaba.

k. 63b/02, 64a/02

k. ve ğalîz olmak: (Bedenin)
sert ve kaba olması 50b/09

[=3]

kâli' (Ar.) Çekip koparan, koparıcı.

esb-i k.: Çok tembel ve tırnağı
etrafında uzun tüy olan at 70b/07

[=1]

kalma- 1. Olumsuz bir durumda
olmamak, olumsuzluğa maruz
kalmamak 2. Gizli, saklı kalmamak 3.
Eski hâlin sürmemesi, kalmaması 4.
(Olduğu yerde ve hâlde) durmamak.

k.-dı 19a/10

k.-ğay 65a/08

k.-ğusıdur 20b/10, 46a/06

k.-sun 118b/12

belâğa k.:- Belaya düşmek,
duçar olmak 79b/13

hālī kı.-: Mahrum, eksik
kalmamak 103a/03

maḥrūm kı.-: Mahrum
kalmamak 32b/07

tenglikge kı.-: Darlığa düşmek
57a/13

toḥtap kı.-: Takılıp kalmamak
22b/13

[=10]

ḳalmaq (Durup) kalmak.

toḥtap kı.: Durup kalmak 50b/10

[=1]

ḳamçı Kamçı, kırbaç.

kı. ve tayak: Kamçı ve dayak
67a/02

[=1]

ḳama' Ar. Gözlerin hastalıktan dolayı
zayıflayıp fersiz ve zayıf olması illeti.

ş. 71b/01

[=1]

ḳamer (Ar.) Ah, mah.

kı. 102a/05

burc-ı kı.: (Metne göre) ay
burcu 102a/05

derecāt-ı kı.: (Metne göre) ayın
dereceleeri 102a/08

[=3]

ḳāmet (Ar.) Boy, kad.

kı.+i 63b/06

[=1]

ḳāmil (Ar.) 1. Büyük, erişkin,
yetişkin 2. Tam, yeterli, eksiksiz.

k. bolma-: (Yaşça) büyük
olmamak 11a/05

tamām ve k.: Tam ve kamil
62a/11

[=2]

ḳāmi:l → **ḳāmil**.

bālīg ve k. bol-: (Çocuğun)
büyüyüp yetişmesi 114b/11

k. bol-: 1. Yaşça büyümek 2.
Tam, eksiksiz, yeterli olmak 11a/06,
108a/10

[=3]

ḳāmilī (Ar.) Büyük, ulu, muteber.

k. bol-: Büyük, ulu (biri) olmak
116a/12

[=1]

ḳamlaş- Uygun, münasip olmak.

kı.-adurğan 63a/01

[=1]

ḳan Kan, vücuttaki kırmızı sıvı.

kı. 48a/07

ķ. aldur-: Kan aldırmaq
101a/07

ķ. aldurmaq: Kan aldırmaq
48a/09

ķ. almak: Kan almak 48a/11

ķ. tökmek: Kan dökmek,
öldürmek 55b/11

ķ.+ġa 48a/12, 98b/11, 101a/04,
101a/05

ķ.+ıġa 126a/12

ķ.+ını 43b/01, 55a/13

ķ.+ını ħelāl bil-: Kanını helal
saymaq, bilmek 55b/02

ķ.+nı 56b/03

ķ.+nınġ 48a/11

nā-ħaq ķ. tökme-: Haksız yere
kan dökmemek 55b/10

[=16]

ķanā'at (Ar.) Elindekiyle yetinme,
elindekine razı olma.

ķ. 58a/10

ķ. ķıl-: Kanaat etmek, razı
olmak 58a/09, 121a/12, 127b/04

ķ. ķılma-: Kanaat etmemek,
razı olmamak 88b/04, 88b/05, 88b/12,
103a/07

[=8]

ķana- Kanamak, vücudun (bir
yerinden) kan gelmesi.

ķ.-dı 112a/06

[=1]

ķança Nasıl, ne kadar, ne derece.

ķ. 8a/09, 10b/06, 44b/05,
85b/03, 115b/13

[=5]

ķandın Nereden.

ķ. 99a/09

[=1]

ķandīl (Ar.) Kandil.

şem' ve çerāġ ve ķ. iberiş:
Mum, kandil göndermek 68a/08

[=1]

ķāni' (Ar.) Kanaatkar, elindekiyle
yetinen.

ķ. ve ferhīz-kār bol-: Kanaatkar
ve perhizkar olmak 88a/06

[=1]

ķānūn (Ar.) Muhammed Zekeriya'nın
kitabı.

ķ. 44b/08

[=1]

ķapak Kap.

ķ. ve saġġular: Kap ve testiler
19a/05

[=1]	ķ. 63a/05, 63b/11, 65b/02, 69b/03, 70a/01, 71a/09
ķapūl (Ar.) Kabul, onay.	
ķ. ķıl-: Kabul etmek 14b/04	ķ. bol-: Kara renkli olmak 69b/05, 69b/11, 69b/13, 70a/02, 70a/03, 70b/01, 71a/05, 101a/04, 101a/05
[=1]	
kār (Fa.) Fayda, yarar.	
k. kēl-: Fayda sağlamak 74b/13	ķ. toruķ: Kara, doru (renk) 69b/08
k.+da 93a/08	
k.+ġa kēl-: Fayda sağlamak 74a/06, 75a/09, 86b/09	ķ.+ġa 63b/13
k.+ġa yara-: İşe yaramak, fayda sağlamak 82b/11	ķ.+sı 64a/08
[=6]	ķ.+nınġ ķarası: Karanın karası, çok kara 73a/04
kār-āzmūde (Fa.) Gün görmüş, deneyimli, tecrübeli.	ķaranınġ ķ.+sı: Karanın karası, çok kara 73a/04
aşhāb-ı k.: Tecrübeli ashap, kimseler 17b/09	ķarı ve ķ.: Yaşlı ve kara (renkli kimse) 73a/04
[=1]	[=21]
kār-gerde (Fa.) İş bilen, tecrübeli, deneyimli.	ķara- Bakmak, görmek.
k. ve cihān-dīde: İş bilen ve deneyimli 115b/09	k.-dı 60b/07
[=1]	k.-ġay 62b/05
kār-nāy (Fa.) Bir tür çalgı, kârnây.	k.-ġıl 8b/04, 62b/06, 116a/11, 116b/03, 117a/07
k. tart-: Kârnây çalmak 29b/13	k.-sanġ 125a/07
[=1]	k.-yduġan 18b/11
ķara Kara, siyah.	[=9]
	ķaraġu Kör, ama.
	ķ. ve saġraġu bol-: Kör ve sağır olmak 106a/02

[=1]	ķ.-y 91b/11
ķarakķı Haram, eşkıya.	[=3]
ķ. 73b/08	ķaramtıl Kara, siyah.
ķ.+lar 55a/13, 95b/04	ķ. ve ķaramtıl bol-: Kızıl ve
oğrı ve ķ.: Hırsız ve harami	kara olmak 101a/03
93b/02	[=1]
oğrılar ve ķ.+lar: Hırsızlar ve	ķaramuk Karamuk, agrostemma
haramiler 127a/06	githago.
[=5]	ķ. dānesi: Karamuk tanesi
ķarala- Bakmak, görmek.	15a/13
ķ.-dı 45b/08, 109a/08, 112a/03	[=1]
ķ.-ğay 26b/04, 62b/05	ķaranğgu 1. Kara, siyah 2. Kötü,
ķ.-p 19a/06, 68b/06	meşum.
[=7]	könğli ķ. bol-: Gönlü kararmak,
ķaralama- Bakmamak, görmemek.	içi sıkılmak 20b/04
ķ.-ğay 127b/08	ķ.+irdi 60b/07
ķ.-ğıl 109a/02, 109a/02	ķ.+sı 35b/10
[=3]	[=3]
ķaralık Karalık, siyahlık, siyah renkte	ķarār (Ar.) 1. Bir yerde, bir hâlde
olma.	sebat eden, duran, sabit 2. Karar,
ķ. 100b/13	hüküm.
ķ.+da 63a/04	ķ. taf-: Karar bulmak, sabit
[=2]	olmak 75a/05
ķarama- Bakmamak, görmemek.	ķ. tap-: Karar bulmak, sabit
ķ. 117a/02	olmak 102a/12, 102b/02
ķ.-ğıl 44b/05	ķ. tapma-: Kara bulmak, sabit
	olmak 74a/11

ķ. tutma-: (Bir yerde) karar
kılıp durmamak 89b/01

[=5]

ķarķıķa (Mo.) Doēan, akır doēan.

ķ. 53a/04, 53a/06

ķ.+ēa 53b/02

ķ.+nı 53a/13, 53b/01, 53b/01,
53b/03

[=7]

ķarķıēay → **ķarķıēa**.

ķ.+nı 53a/08

[=1]

ķarı Yaēlı

ķ. 12b/04, 23b/08, 28b/07,
29b/13, 31b/07, 31b/13, 42a/02,
42a/05

ķ. bol-: Yaēlanmak 43a/13

ķ. ve ķara: Yaēlı ve kara (renkli
kimse) 73a/04

ķ. ve ķoēluk bol-: Yaēlı ve
irkin olmak 73a/03

ķ. ikendükler 76b/05

ķ. irdi 31b/09

ķ.+lar 13a/08, 13a/09, 17b/07,
29a/08, 29a/09, 29a/10, 29a/11,
29a/13, 29b/05, 29b/10, 60a/02

ķ.+lardın 29b/11, 30a/01,
30a/01, 31b/05, 43a/07

ķ.+largā 29a/11, 29a/13,
29b/05, 30b/04, 68a/07

ķ.+larnı 29a/12, 29b/04,
125a/02

ķ.+larnıē 30a/02

ķ.+nı 28b/06

köhne-sāl ķ.: Yaēlı, ihtiyar

13a/07

[=40]

ķarı- Yaēlanmak.

ķ.-dınē 29b/12

ķ.-ēan 30b/04, 48a/05

ķ.-ēanda 29b/12

[=4]

ķarılık Yaēlılık, ihtiyarlık.

ķ. 29b/01, 29b/12, 30b/05,
30b/08, 31b/05, 71b/04

ķ.+dın 30b/07

ķ.+nı 29b/02, 71b/05

[=9]

ķarın Karın, insan ve hayvan
vücudunun kaburgalarının
kenarlarından kasıklara kadar olan
kısmı.

ķ.+ı(ķarnı) 40a/11

[=1]	ķ. b�ermek: Bor� vermek
ķars El �ırpmaq, alkış.	121b/11
ķ. soķ-: Alkış tutmak, el �ırpmaq 41a/01	ķ. ķılma-: Borca girmemek 59b/08
[=1]	ķ.+ımnı 121b/13
ķ�r�re (Ar.) Hastaların idrarını koyup saklamaya yarayan şişe.	ķ.+ıng 121b/13
	[=8]
ķ. 100b/10, 100b/12, 101a/03, 101a/04, 101a/05, 101a/06, 101a/08, 101a/09	ķarz-d�r (Fa.) Bor�lu.
ķ. tonumaķ: �drar tahlil etmek 99b/10	ķ. bol-: Bor�lu �ıkmak 61b/02
ķ. ve tamur tanu-: �drar tahlil etmek ve nabız bakmak 101a/09	[=1]
ķ.+ge 100b/09	ķařd (Ar.) 1. K�t�l�k, art niyet, zarar vermek maksadıyla yapılan iş, hareket 2. Niyet, maksat, ama�.
ķ.+ning 100b/13, 101a/01	ķ. ķıl-: Zarar vermeye niyet etmek 95b/04, 110a/05
[=13]	ķ. ķılma-: Zarar vermeye niyet etmemek 81b/08
ķ�rv�n (Fa.) Bir yerden bir yere ticaret eşyası veya yolcu taşıyan y�k hayvanı katarı.	ķ. ķılmaķ: Zarar vermeye niyet etmek 110b/12
ķ.+ning 95b/02, 95b/03	ķ.+ıda 23b/04
[=2]	ķ.+ıda bol-: Kasdında, maksadında olmak 68a/10, 79b/07, 107a/02
ķarz (Ar.) Bor�, �d�n�.	ķ.+ing 81a/12
ķ. b�r-: Bor� vermek 59b/11, 90b/11	ķ.+nı 110a/07
ķ. b�rme-: Bor� vermemek 59b/08, 59b/09	[=10]
	ķařden (Ar.) Kasten, isteyerek.

k. 66b/03, 128b/08	[=2]		
k.+dür 40b/10	kaş	Kaş.	
[=3]		köz k.: Göz, kaş 62b/10	
kāse (Fa.) Çini, toprak veya camdan yapılmış çanak.		köz ve k.: Göz ve kaş 62b/06	
k.+lerni 33a/13		k.+da 62b/08	
k.+sige 33b/07		k.+ları 63a/05, 64a/07	
[=2]		[=5]	
kāşid (Ar.) Ulak.	kaş	Huzur, nezd, kat.	
k.+dın 111b/02		k.+ıda 17a/04, 39a/11, 39b/05,	
[=1]		47a/09, 91b/10, 107b/06, 111a/06,	
kāşı:d → kāşid .		112a/09, 115a/02	
k. iber-: Ulak yollamak 19b/01		k.+ığa 18a/08, 41a/04, 71a/06,	
[=1]		73b/02, 91b/10, 94b/08, 97a/03,	
		110b/07	
kāşide (Ar.) Özellikle birini veya bir şeyi övmek maksadıyla yazılmış manzume, kaside.		k.+ımda 19a/12	
k. 103b/10		k.+ımğa 25a/08	
k.+lerde 104a/08		k.+ıngda 51b/10, 66b/07,	
[=2]		74a/10, 116a/03	
kāşidei (Ar.) Bir kaside.		k.+ıngğa 111b/07	
k. 103b/10		k.+ıngızda idim 92a/06	
[=1]		[=26]	
kāşşāb (Ar.) Kasap.	kāšāne (Fa.) Büyük, süslü ev, köşk.		
k. 64b/11		k.+sige 74b/07	
k.+ğa 64b/11		[=1]	
	kāškī (Fa.) Keşke, ne olurdu.		
		k. 86b/10, 111b/09	

[=2]	katıgılık (İnsanın) sert, katı olması.
kat (Huzur, nezd, kattan mecazen) maksat, amaç.	k. 59a/04
k.+ıda 79b/04	[=1]
[=1]	katık (Cisim için) katı, sert.
katār (Ar.) Dizi, sıra, grup.	k. 9b/06
k.+ıda 16b/11, 21b/02, 23a/04, 25b/08, 26a/04, 27a/07, 27b/07, 40b/09, 41a/02, 59b/11, 61b/13, 107b/12, 126a/04	[=1]
[=13]	kātīb (Ar.) Katip, yazıcı.
katıg 1. Sert, katı, sıkı 2. Zor, müşkül.	k.+ğa 109b/11, 113a/03
k. 23b/11, 29b/05, 56b/08, 63b/07, 84a/11, 97a/07, 100b/01, 100b/01	k.+largā 109b/04
k. bol-: 1. Zor, müşkül olmak 2. Sıvının katı hâle gelmesi, katılaşma 71a/04, 127b/10	k.+lerni 110b/04
k. ıssıg: Çok, aşırı sıcak 48a/01, 48a/10	k.+niñg 109b/11
k. mu'āmele bolma-: (İnsanlara) sert davranmamak 121b/12	[=5]
k. savuq: Çok, aşırı soğuk 48a/01, 48a/10	kātīblik (Ar.+T.) Katiplik.
k. ve yumşak: Sert ve yumuşak 51a/02	k. 112b/13
[=16]	[=1]
	kavām (Ar.) Var olma, kayım olma.
	k. 98b/10
	[=1]
	kavī (Ar.) 1. Güçlü, kuvvetli (insan) 2. Sağlam, kuvvetli (karar, hüküm) 3. Ağır (hastalık) 4. İyice, iyi bir şekilde.
	k. 80a/06, 80a/08, 82a/08, 109a/03
	k. bol-: (Hastalığın) ağır olması 17b/12

ķ. h ner-mend: G  l ,
kabiliyetli (kimse) 86b/06

ķ. ve mu kem ķıl-: Sağlam ve
kuvvetli (h k m) vermek 93a/03

  lib ve ķ.: Galip ve g   l 
82a/06

uluğ ve ķ. bol-: B y k ve
kuvvetli olmak 83b/01

[=9]

ķavl (Ar.) S z, kelam, laf.

ķ. 88b/05

ķ.-i me  yih: B y k, ulu
(kimselerin) s yledikleri s z 103b/04

[=2]

ķavla- Őiddetle,  ağlayarak akan
suyun kayada oyuk a ması.

k.-ė an 11a/10

[=1]

ķavm (Ar.) 1. Kavim, halk 2. Grup,
g ruh.

ķ. 85a/06, 119a/13, 119b/03,
122a/04, 126b/07, 128b/10

ķ.+d n 128b/09

ķ.+ė a 6b/05, 33b/13, 33b/13

ķ.+lar 64b/08

ķ.+lard n 64b/08

ķ.+n  85a/07, 126b/10

ķ.+n   6b/02, 22b/12, 78a/10,
119a/13, 122a/05, 126a/06

[=20]

ķay (Ar.) Kusma, istifra.

ķ. 100a/12

ķ. ķıl-: Kusmak 100a/12

[=2]

ķayan Nereye, ne tarafa.

ķ. 112a/08

[=1]

ķaya  Karde , akraba.

ķ.+ları a 117b/01

ķ.+ları    a 60a/03

[=2]

ķa:y z (Fa.) (<Fa. kiry s) E ik,
t msek.

  ik k.: E ik, t msek 70a/12

[=1]

ķaydaė Hangi, nas l, herhangi.

ķ. 12b/12, 40a/07, 40a/07,
84b/07, 120b/03, 127a/08

[=6]

ķay  Yamuk, eğik.

ķ. bol-: Yamuk olmak 65b/02

ķ.  n-: (Ağac n) yamuk
 ıkması, b y mesi 10a/06

[=2]

ḳāyim (Ar.) Daim, mevcut, var olmaya devam eden.

ḳ. ol-: Kaim olmak, var olmaya devam etmek 103b/03

[=1]

ḳaynattur- Kaynattırarak pişirmek.

ḳ.-up 16a/10

[=1]

ḳaysı Hangi, ne türlü, hangisi.

ḳ. 16a/05, 37b/13, 50b/12, 51a/03, 76a/12, 89b/05, 92a/11, 100b/07

ḳ.+dın 102a/08

ḳ.+dur 125b/01

ḳ.+ğa 37a/10, 76b/02

ḳ.+nı 46a/12

ḳ.+nınğ 19a/08, 124b/03

[=15]

ḳazā (Ar.) Hüküm verme, yargıda bulunma.

meclis-i ḳ.: Kadı meclisi 92b/02

[=1]

ḳazan İçinde yemek pişirilen büyük kap.

ḳ. 84a/06

[=1]

ḳazārā (Fa.) Tesadüfen, kasden olmayarak.

ḳ. 60b/06, 81a/08, 106b/08

[=3]

ḳāzī (Ar.) İslam hukukuyla yönetilen devletlerde yargıç, hâkim.

ḳ. 90b/04, 90b/05, 90b/05, 90b/06, 90b/08, 90b/10, 90b/11, 90b/12, 91b/01, 91b/02, 91b/06, 91b/07, 91b/08, 91b/10, 91b/10, 91b/13, 91b/13, 92a/01, 92a/04, 92a/07, 92b/07, 92b/08, 92b/11, 109a/09, 109a/10, 109a/11

Ḳ. 'Abdu'l-melik 109a/04

Ḳ. 'Abdu'l-melik-i 'Askerī 109a/05

ḳ. bol-: Kadı olmak 87b/08, 90a/10

ḳ. ve ḥātib: Kadı ve hatip 19b/01

ḳ.+ğa 109a/07

ḳ.+nınğ 90b/03, 90b/07, 91b/09, 92a/02, 92b/10, 96a/08

[=38]

ke'āb (Ar.) Memenin ağırşaklanması, şişmesi hastalığı.

k. 71a/13

[=1]
kebāb (Ar.) Ateşte veya susuz olarak
bir kap içinde pişirilen et yemeği,
kebab.

k.+nı 114a/01

[=1]

kēbi Gibi, benzer.
haşmıñg k. 82b/02
Nevāyī k. 103b/03

vaḥşīler k. 78b/02

yaḥşılar k. 78b/03

[=4]

kec (Fa.) Çarpık, yamuk.

k. bol-: Çarpık olmak 70b/07

[=1]

kēç- 1. (Gün) geçirmek, yaşamını
idame ettirmek 2. Duyulup bilinmek 3.
Hatırdan, akıldan geçmek 4.
Vazgeçmek, isteğini terk etmek.

k.-gü 74b/03

k.-güsidür 47a/12

könğlide k.-: Gönlünden
geçmemek, aklına gelmemek 72a/12

cāndın k.: Candan vazgeçmek
116b/02

[=4]

kēçe Gece.

k. 97a/06

[=1]

kēçik- Gecikerek, geç kalarak
meydana gelmek.

k.-ip 100b/06, 100b/07

[=2]

kēçür- Affetmek,
bağışlamak.

k.-gil 84a/02

[=1]

kedḥudāçılık (Fa.+T.) Kahyalık, ev
işleriyle ilgilenmek.

k. 52b/01, 69a/06

[=2]

kedḥudālīk (Fa.+T.) Ev işleriyle
uğraşmak, kahyalık.

k. 50a/05

[=1]

kefen-dūzd (Ar.+Fa.) Mezar
soyguncusu.

k.+lar 55b/01

[=1]

kefl (Ar.) (Bir canlının) bakımı.

k.+inğga alma-: (Bir hayvana)
bakmamak 53b/07

[=1]

kël- 1. Uzak bir yerden daha yakın bir yere ulaşmak 2. Varmak, ulaşmak 3. Aktarılma, iktibas edilmek 4. Galip gelmek, başına gelmek, kârga gelmek gibi muhtelif birleşik fiillerde değişik manalarla kullanılmıştır.

k.-di 11b/08, 15b/10, 16a/08, 19b/04, 21b/10, 25a/09, 30b/03, 45b/03, 45b/05, 54a/02, 56a/13, 60b/07, 71a/06, 73b/02, 75a/02, 75a/08, 90b/04, 92a/03, 94b/08, 97a/08, 110a/09, 112a/01, 112a/04, 127a/07

k.-di irse 12b/02

k.-diler 76a/05, 78b/10, 113b/01, 127a/06

k.-dim 6a/03, 118a/08, 120a/01

k.-diñg 6a/03

k.-dük 73b/09

k.-edür 20a/05, 28a/03, 111b/02, 116a/04

k.-ey 112a/06

k.-gen 25a/13, 81a/10, 83a/02, 125b/11

k.-gende 47b/12

k.-gendür 21b/04

k.-genni 46b/09

k.-güçidür 2a/02

k.-güsidür 8b/01, 10b/11, 102b/03

k.-ip 17a/01, 21b/13, 72a/10, 78b/12, 89b/08, 91b/09, 92a/04, 97a/07, 97a/11, 110b/07, 114a/13, 118b/06, 125b/05

k.-ipdür 15b/09, 69a/06, 86a/11, 96a/12, 110b/06

k.-mes 89b/08

k.-mes irdim 6a/01

k.-mes irdiñg 6a/02

k.-se 17b/04, 54a/11, 76a/12, 81b/02, 100a/06, 100a/12, 127a/03, 127b/05

k.-seler 18a/06, 37a/10

k.-ür 51a/01, 74b/08, 103b/06, 103b/07, 103b/08, 103b/09, 103b/09, 105b/10, 106b/01

k.-ür(1) 121a/06

k.-ür irdi 12a/02, 97a/03

k.-ürler 19a/06

‘âciz k.-: Aciz, güçsüz olmak 82a/07, 103a/11

başığa k.-: Başına gelmek 74a/06

cem‘ k.-: Toplanmak, bir araya gelmek 16b/08

fesendīde k.-: Makbul gelmek
19a/01

ğālib k.-: Galip gelmek, olmak
80b/04

ğāli:b k.-: Galip gelmek, olmak
11a/08, 55a/07, 66a/02, 72a/10,
82a/11, 120a/12

ḥabarda k.-: Rivayet edilmek
41b/11

ḥālīga k.-: (Eski) hâline
dönmek 50a/09

ḥōş k.-: Hoşuna gitmek 16a/05,
24a/13, 104a/07, 105a/07, 105a/07,
103b/12

kār k.-: Fayda sağlamak 74b/13

kārğa k.-: İşe yaramak 74a/07,
75a/09, 86b/09

ķolğa k.-: Ele geçmek, kontrolü
altında olmak 57a/01, 57b/11, 58a/01

ķolıdın k.-: Elinden gelmek,
gücü yetmek 44b/06

ķolunğdın k.-: Elinden gelmek,
gücü yetmek 68b/02

ķolunğğa k.-: Eline geçmek
57a/07

lāzım k.-: Lazım olmak, icap
etmek 3a/01, 4b/08, 35a/10, 36b/06,
40b/01, 40b/08, 42a/10, 44a/08,
59a/12, 73a/01, 83b/10, 83b/12,
96b/12, 108a/12, 108a/12

pīş k.-: Karşılama, istikbal
etmek 18a/01, 18b/13, 32a/06, 37a/10,
38a/02, 92b/10

rāst k.-: 1. Doğru olmak 2.
Denk düşmek 10b/10, 18a/11,
102a/04, 102a/09, 103a/01

şūretge k.-: Belli, görünür
olmak 87b/02

taşavvurunğğa k.-: Tasavvur
etmek, aklına gelmek 2b/10, 26a/11

utru k.-: (Birine) karşı, doğru
gelmek 5b/09, 29b/07, 116b/03

vücūdğa k.-: Meydana çıkmak,
gelmek 84b/03

ziyāretimğa k.-: Ziyaretine
gelmek 25a/12

zuhūrğa k.-: Meydana çıkmak,
zuhura gelmek 74b/09

[=159]

kelām (Ar.) Söz, ifade.

k.-ı mecīd: Ulu kelam; Kuran-ı
Kerim 58b/07

k. kelīme ķıl-: Konuşup sohbet
etmek 33b/02

[=2]

kelānī (Fa.) Heybetli, büyük (kimse).

merd-i k.: Büyük, heybetli
adam, kimse 23a/11

[=1]	ağır k.-: İncitmemek, kırmamak 126b/07
kele (Fa.) Hayvan sürüsü.	cem' k.-: Denk gelmemek 36a/10
k. 7a/03	
[=1]	kolğa k.-: Ele geçmemek 26b/06
kelime (Ar.) Söz, lafz, kelime.	[=13]
k. 103a/13	
k.+si 103b/08	kêlmek Uzak bir yerden yakın bir yere vasıl olmak, ulaşmak.
[=2]	k. 81a/12
keli:me → kelime .	[=1]
kelām k. kıl-: Konuşup sohbet etmek 33b/02	kêltür- 1. (Birini yahut bir şeyi) eriştirmek, ulaştırmak 2. İktibas etmek, rivayet etmek 3. (Yerine) getirmek, (dengeye) sokmak, (zuhura) gelmek gibi değişik birleşik fiillerde kullanılmıştır.
[=1]	k.-di 11b/10
kêliš Gelip (geçici).	k.-diler 25a/06, 73b/06
k. barışlîğ: Gelip geçici 25b/02	k.-diler êrse 31b/08
[=1]	k.-dük 50a/11
kêlme- 1. Uzak bir yerden daha yakın bir yere ulaşmamak 2. (Ağır) gelmemek; (denk) gelmemek; (ele) geçmemek.	k.-düm 75a/01
k.-di 25a/09, 92a/02, 92a/07, 92a/08, 127a/08, 127a/11	k.-düm-ki 56b/04
k.-dinğ 71a/07	k.-edür 17b/12
k.-güsidür 15b/12	k.-enğizler 12a/05
k.-se kerek 81b/02	k.-geli 33b/11, 37b/12
k.-sün 84b/07	k.-geli bolur 65b/13

k.-gey miz 45b/03
k.-gil 11b/12, 37a/13, 37b/01,
38a/04, 111b/13
k.-gümdür 110a/09
k.-mes mèn 111b/07
k.-se 11b/03, 37b/11, 74a/10,
123a/11
k.-sem 11b/08
k.-señg 38a/04
k.-üp 11b/07, 19b/06, 20b/12,
23b/08, 37b/11, 38a/01, 38b/03,
112a/08, 112b/10
k.-üpdürler 7b/07, 11a/01,
16a/07, 16b/13, 20b/06, 21b/09,
28b/08, 38b/01, 39b/08, 106b/05,
123b/11, 125a/08
k.-ür 59b/09, 103b/02
k.-ür(1) 19a/07, 22b/02
k.-ür mèn 11b/09, 110b/10
‘amelge k.-: (Bir şeyi)
uygulamak, (ona göre) yaşamak
25a/13
be-cā k.-: Yerine getirmek
3b/04, 4b/08, 7a/07, 7a/11, 74b/06,
74b/10, 85a/03, 105b/03, 108b/10,
113b/09, 126b/06
ber-cā k.-: Yerine getirmek
40a/05, 74a/04, 116b/11

ḥabar k.-: Haber getirmek
45a/13, 71a/08
ḥareketge k.-: Harekete
geçirmek 50b/08
i‘tidālga k.-: Dengeye sokmak
48b/06
kolga k.-: Ele geçirmek,
tasarrufunda bulundurmak 13b/01,
32b/02, 58a/09, 59a/13, 77b/08,
77b/10, 87a/06, 87b/13, 91a/08,
111a/04, 111a/12
kolunḡga k.-: Ele geçirmek,
tasarrufunda bulundurmak 57a/06,
88a/02, 89a/09, 93a/07
tā‘atga k.-: (Vücudu
zorlayarak) ibadet ettirmek 14b/07
yüz k.-: Yüz göstermek, ortaya
çıkma 20a/04, 30b/08, 48a/04,
67b/06, 86a/08
zuhūrga k.-: Ortaya çıkmak,
zuhura gelmek 50b/07, 50b/10
[=95]
kēltüre’l- (<kēltür-e alma-) (Aklına)
getirebilmek.
k.-ür irdi 51a/10
[=1]
kēltürme- 1. Bir şeyi veya kimseyi bir
yere ulaştırmamak 2. (Yerine)
getirmemek, uygulamamak; (pişman)
olmamak; (ele) geçirmemek; (bir

düşünceyi hayalinden) geçirmemek;
(sözünü) etmemek.

k.-dinğ 97a/09

k.-se 11b/04

be-cā k.-: Yerine getirmemek
8a/04

feşīmān k.-: Pişman olmamak
95a/09

ķolğa k.-: Ele geçirmemek,
tasarrufuna almamak 111b/08

kōnglūngge hayālīngğa k.-: (Bir
düşünceyi) gönlünden, hayalinden
geçirmemek 4b/06

tilīngğa k.-: Diline getirmemek,
sözünü etmemek 119b/05

[=7]

kēltürmek (Halkı barış, huzura)
getirmek; (bir düşünceyi hatra)
getirmek; (bir şeyi tasarrufu altına)
getirmek, almak.

şalāḥğa k.-: (Halkı) barış, huzur
içinde yaşatmak 46a/04

yādığa k.-: Hatrına getirmek
98b/08

ķolğa k.-: Ele geçirmek,
tasarrufu altına almak 57a/01

ķolūngğa k.-: Eline geçirmek,
tasarrufu altına almak 88a/01

[=4]

kēlürmek Rivayet etmek, anmak,
iktibas etmek.

k. 21a/04

[=1]

kem (Fa.) 1. (Maddi yahut manevi
bir şeyin nicelik bakımından) az,
eksikliği 2. (Rütbece, derece
bakımından) aşağı, değersiz.

k. 8b/01, 15b/01, 22b/13,
23a/01, 23a/01, 26a/12, 39a/11,
45a/05, 52b/10, 58a/08, 63a/11,
63a/12, 73b/13, 81a/07, 88a/08,
89b/01, 92b/03, 99a/06, 105b/06,
110a/06, 128b/08

k. bol-: 1. Az olmak 2. Aşağı
derecede olmak 9a/01, 17b/13, 52a/05,
70b/11, 78a/03, 82a/03

k. kııl-: Azaltmak 49b/11,
94a/10, 98a/02

k. kıılma-: Azaltmamak
114a/07

k. imesdür 79b/09

[=32]

kem-‘akl (Fa.+Ar.) Akı az, ahmak.

k. bol-: Akı az, ahmak olmak
23a/04

bī-ḥired ve k.-: Akılsız ve
ahmak 27b/04

[=2]

kem-āzār (Fa.) Zararsız, (insanlara)
zarar vermeyen (kimse).

k. bol-: Zararsız olmak 16b/05

[=1]

kem-āzārlik (Fa.+T.) Zararsızlık,
(insanları) incitmeme.

k.+dur 16b/05

[=1]

kem-bahā (Fa.) Değeri az, ucuz.

k. 70a/07

[=1]

kem-gūy (Fa.) Az konuşan, sessiz.

k. bol-: Sessiz, az konuşan
(biri) olmak 64b/02

[=1]

kem-ḥānde (Fa.) Az gülen, tebessüm
eden.

k. bol-: Az gülmek 117a/09

[=1]

kem-ḥāndelik (Fa.+T.) Az gülme,
tebessüm etme durumu.

k. 39b/01

[=1]

kemā-ḥākka (Ar.) Hakkıyla, layıkıyla.

k. 8a/03, 62a/08

[=2]

kemāl (Ar.) 1. Tamlik, mükemmellik
2. Olgunluk, rüşt, kemal.

k. 123a/10

k.-i ḳābiliyyet: Kabiliyetin
tamlığı 1b/13

k. tap-: (İnsanın) olgunlaşması,
büyümesi 30b/01

k.+ıḡa 24b/06, 90a/10, 105a/12

k.+ıḡa 74b/08

[=7]

kēme Gemi.

k. 73b/12

[=1]

kemend (Fa.) Uzaktaki bir nesneyi
yakına çekmek için atılan ucu ilmekli
ip, kement.

k. taşlamak: Kement atmak
73b/02

[=1]

kemḥāb (Ar.) Bir at hastalığı.

k. 71b/02

[=1]

kemīne (Fa.) Hakir, aciz.

k. 103b/02

[=1]

kemlik (Fa.+T.) 1. Eksiklik, noksan 2.
Değersizlik, adilik 3. Fakr, fakirlik.

k. 30b/13, 31a/03, 94a/03

[=2]

k. ve nokşān: Eksiklik ve
noksan 31a/02

kendüm-nümāy (Fa.) Buğday gösteren
(ama arpa satan).

k.+ge tüşme-: Fakra düşmek,
fakir olmak 32b/05

k. cev-fürüş bolma-: Buğday
gösterip arpa satanlardan olmamak
12b/07

k.+i(kemligi) 66b/07

[=1]

[=6]

kemrak (Fa.+T.) Daha az.

kenīzek (Fa.) Cariye, halayık.

k.+dur 48a/09

k. 72b/04, 91a/04, 118b/03

[=1]

k. almak: Cariye almak 66a/03

kemrek → **kemrak**.

k.+ge 90b/13

k. 21b/07

k.+ler 64b/07, 81a/06

[=1]

k.+ni 91a/09, 91a/11, 91a/13,

92a/05

kemterīn (Fa.) En aşağı, en değersiz.

k.+niñg 90b/13, 91a/05

k. 7a/13

bende ve k.: Köle ve cariye

[=1]

66b/10

kēng Eni uzun, geniş.

ğulām ve k. alma-: Köle ve

cariye almamak 66a/01

k. 63a/06, 63a/09, 63a/10,
63b/09, 63b/09, 69b/02, 69b/04,
69b/04, 69b/05, 69b/06

[=15]

k. bol-: Geniş olmak 63b/02

kēngrü (Bol, genişten mecazen)

cömert, eli açık.

[=11]

k. tut-: (Eli) açık olmak 27b/06

kenāre (Fa.) Bir yerin uçta, bitişinde
kalan kısmı.

[=1]

k.+ge 19a/07

kēngrülük Bolluk, ferahlık, rahatlık.

k.+sin 45b/07

k. 79a/06

ferāğlık ve k.: Ferahlık ve
bolluk. 68b/07

[=2]

kent (Soğd.) Şehir, kent.

k. 19a/05, 19b/04, 114a/09

k.+din 19a/05

k.+ni 19b/02

[=5]

kerāhiyyet (Ar.) Tiksinme, iğrenme.

k. 73b/07

[=1]

kerāmet (Ar.) 1. (Allah'ın) iyi bir
ameli nasip etmesi 2. Bir ermişin
gösterdiği mucize.

k. kıl-: (Allah'ın) iyi bir ameli
nasip etmesi 34b/09, 37a/02

k.+idin 127b/10

[=3]

kerek Gerek, lazım.

k. ırmeş irdi 48b/01

‘ilāc kılmak k. 99b/07

āgāh kılmak k. 113a/05

bakmak k. 65a/08

bilmek k.15a/07, 21a/11,
40a/06, 63a/01, 70a/05

bilmek k.+dür 33a/06

bolmak k. 4a/11

buyurmak k. 117b/09

cehd kılmak k. 51b/07

ḥatun k. 71b/10

i’timād kılmak k. 24b/13

içmek k. 34b/10

izdemek k.+dür 45a/04

kêlmese k. 81b/02

kêltürmek k. 57a/01

kılguç k. 2a/02

kılmak k. 15a/08, 48b/10,

84b/13

korkmak k. 80a/06

mühü:r sokmak k. 4b/12

nāme fütüme k. 111a/13

pāk tutmak k. 4b/12

perhîz kılmak k. 48a/02,

113b/06

şebî-ḥūn kılmak k. 120a/11

şerāfet bilmek k. 6b/13

şerm tutmak k. 15a/05

ṭaleb kılmak k. 99a/10

toḥtamak k.+dür 24a/07

tutmak k. 4a/08, 117b/07

uykulamak k. 52a/02

yetsenġ k. 86a/05

yıraq bolmaq k. 51b/02

[=39]

kerek-ki (Fa.+T.) Gerekir, gerek ki.

k. 13b/09, 16b/06, 32b/10,
63b/13, 116b/12

[=5]

kerek-kim (Fa.+T.) Gerekir, gerek ki.

k. 7b/01, 35a/06, 44b/07,
108a/07, 111b/01

[=5]

kerem (Ar.) 1. Lütuf, iyilik, ihsan 2.
Merhamet, insaf.

k. 85a/03

k. kııl-: İyilik etmek 84a/10

k.+ninġ 34a/01

fażl k.: Fazilet, kerem 34b/09

hılm ve k.: Merhamet ve insaf
85a/01

luţf k. kıılmaq: Lütuf, ihsan
etmek 126a/01

[=6]

kerema'l-lahu veche (Ar.) Allah
yüzünü şerefli kılsın.

Ĥazret-i 'Alī k.v. 76a/07

[=1]

keremlik (Ar.+T.) İnsaflı, merhametli.

hılm ve k.: Merhametli ve
insaflı 85a/11

[=1]

kerīm (Ar.) Cömert, âlicenap.

k. 86b/03

k. bol-: Cömert olmak 85b/11

k. ve rahīm: Cömert ve
merhametli 85a/03

k. müdür 85b/11

[=4]

kerīmī (Ar.) Cömert, âlicenap.

k. 86b/06

[=1]

kerīmlik (Ar.+T.) Merhamet, insaf.

rahīm k.: Merhamet, insaf
85a/13

[=1]

kēs- (Baş) kesmek.

baş k.-: (Baş) kesmek 116a/04

başını k.-: (Birin) başını
kesmek, öldürmek 111b/01

[=2]

kesād Ar. 1. Yokluk, darlık 2.
Ucuzluk.

k. 93b/07, 93b/08

k. ve bî-i'tibārılık: Yokluk ve
değersizlik 67a/07

[=3]

kesb (Ar.) Kazanma, edinme.

k. kılmak: (Aşk) edinmek,
(âşık) olmak 43a/02

[=1]

kesel (Ar.) 1. Hastalık, maraz, illet 2.
Hasta, sıhhati yerinde olmayan.

k. 99b/05, 99b/11, 100a/12,
100a/12, 100b/13, 101a/02, 101a/06,
101a/07, 101a/08, 101a/09, 101a/12,
101b/01, 101b/03, 101b/05

k. bol-: Hasta olmak 100b/09,
113a/13

k.+ge 99b/06, 100a/07,
101b/02

k.+ler 100a/03

k.+lerdin 71a/12

k.+lerniñ 99b/13

k.+ni 100a/02, 100a/06,
100a/07, 100b/03

k.+niñ 71a/12, 87b/10,
99a/13, 99b/01, 99b/02, 99b/03,
99b/04, 99b/08, 100a/11, 100b/04,
101a/10, 101a/10, 101a/11, 101b/02

[=40]

kesellik (Ar.+T.) Yorgunluk.

melâlet ve k.: Usanç ve
yorgunluk 50a/08

[=1]

kèsmek 1. Parçalara ayırmak, bölmek,
doğramak 2. Başı gövdeden ayırmak,
(baş) kesmek.

k. ve yonmak: Kesmek ve
budamak 10a/06

başını k.: Başını kesmek
39b/09

[=2]

kèstür- (Kendi başının) gövdesinden
ayrılmasına sebep olmak, (başını)
kestirmek.

başınğ k.-: Başını kestirmek
55a/07

[=1]

keşfâ (Ar.) Karnını sallayarak giden
at, → **esb-i a'zel**.

k. 70b/12

[=1]

keşî (Fa.) Belde, bölge.

k. 110a/04

[=1]

kèt- 1. Yakın bir yerden daha uzağa
varmak, bulunduğu yerden azimet
etmek 2. (Bir duygunun, düşüncenin)
zihinden, gönülden çıkması; mal,

mülk, paranın birinin tasarrufundan çıkması 3. Bu dünyadan gitmek, göçmek, vefat etmek 4. (Gelip) geçmek, geçici olmak 5. (Boşa) gitmek, ziyan olmak.

k.-er 66a/06

k.-er irdim 61a/04

k.-erniğ 2a/02

k.-geli 33b/08

k.-geni 82a/10

k.-gey 109a/12

k.-gey irdim 86b/11

k.-gil 39a/07

k.-güçi 2a/02

k.-güsidür 105b/09

k.-ip 20b/11, 56a/07

k.-kenge 95a/04

k.-mesdin 36b/03

k.-se 96b/05, 107a/09

k.-seler 37b/10

k.-ti 29a/03, 60b/06, 81a/13, 91b/10, 97a/11

ilgidin k.-: Elinden çıkmak 56a/05

ğoldın k.-: Elden çıkmak, gitmek 57b/11

[=24]

kêtgölük (Bu dünyadan) gitmek, geçmek, fanilik.

bu 'âlemdin k.: Bu âlemde gitmek, vefat etmek 13a/03

[=1]

kêtme- 1. Bulunduğu yerden başka bir yere varmak, oradan uzaklaşmak 2. (Yanıp) gitmek, ziyan olmak.

k.-diğ 61a/03

k.-gey 128a/01

[=2]

kevākib (Ar.) Yıldız.

k. 102a/05

k.-i şābite: 102a/06

[=2]

kevn (Ar.) Dünya, cihan.

k. 30a/06

[=1]

key (Ar.) Dağ, dövme.

k. dāğ koy-: (Vücuda kızgın demirle) dāğ, dövme yapmak 65b/03

[=1]

key (Soğd.) Çok, fazla.

k. 104b/12

[=1]

keyk (Fa.) Pire.

k.+ge 101a/05	Ḳ.+dur 64b/02
[=1]	[=1]
kèymek (Giysi) giymek, giyinmek.	kıft (Fa.) Omuz.
k. 53a/06, 126a/01	k.+ı 69b/06
[=2]	[=1]
kez-bānū (Fa.) Evcimen.	kıl İnsan vücudunda biten tüy.
k.+(pād-dīn+ve+kez-bānū)	ḳ. 33b/06
72a/04	ḳ.+nı 33b/07, 33b/09
[=1]	[=3]
kèz- Belli bir yerde dolaşmak, seyahat etmek.	kıl- 1. Etmek, eylemek, yapmak, kılmak gibi anlamlarla yardımcı fiil olarak kullanılmıştır 2. Yoktan var etmek, yaratmak.
k.-ip 6a/01, 6a/08, 82b/04	ḳ.- 2a/01, 80b/03, 124a/12
[=3]	ḳ.-adur 116a/04
ḳıçkır- 1. Çağırarak, seslenmek 2. Kışnemek.	ḳ.-adur mēn 14a/03
ḳ.-ğak 71a/04	ḳ.-adurğān 60b/13, 83a/09,
ḳ.-ğusıdur 24a/07	84a/05, 96a/03
ḳ.-ıp 60b/11	ḳ.-ay 32b/06, 45b/12, 118b/10,
ḳ.-sa 70a/11, 100a/08, 100a/10,	127a/12, 127a/13
107b/13	ḳ.-dı 56/08, 56a/09, 110b/11,
[=7]	111b/11
ḳıçkıрма- Çağırarak, seslenmemek.	ḳ.-dım 16a/05, 21a/11, 83a/08
ḳ.-gıl 47b/02	ḳ.-dınğ 12a/13, 14b/07
[=1]	ḳ.-dılar 111b/04
Ḳıfçak Karadeniz'in kuzeyinde yurt tutmuş Türk boylarından biri.	ḳ.-ğak 121a/09, 121a/10

ķ.-ğalı 83b/12, 126a/13

ķ.-ğan 2a/01, 5b/04, 10b/03,
13b/12, 25b/01, 27a/10, 49b/09,
50a/08, 57b/01, 57b/01, 60a/12,
80b/12, 83a/13, 84b/12, 85a/12,
93a/01, 93a/02, 97a/01, 100a/01,
102a/09, 111b/08, 112b/07, 112b/09,
113b/10, 120b/04

ķ.-ğandın 57b/08, 92b/12

ķ.-ğanıdın 68a/12

ķ.-ğanını 85a/13

ķ.-ğanıñgı 83a/09, 113b/03,
113b/05

ķ.-ğannı 57b/09, 100a/02

ķ.-ğıl 36a/01, 37a/07, 37a/08,
37a/12, 40b/03, 40b/10, 42b/05,
56b/12, 57b/01, 75a/13, 76a/02,
77a/06, 78a/07, 79a/03, 85a/02,
90b/10, 101b/04, 102b/13, 105a/12,
121a/07, 121a/07, 121a/11, 121b/11

ķ.-ğay 2a/02, 6b/04, 16b/07,
52a/03, 68a/09, 68b/01, 93b/11,
93b/12, 121a/13, 125b/09

ķ.-ğay mèn 110a/02, 110a/04

ķ.-ğay sin 57a/03, 75b/03,
82b/12, 90a/04, 92b/01, 98a/01,
120a/07

ķ.-ğaylar 7b/11

ķ.-ğuçı kèrek 2a/02

ķ.-ğuluk 40a/07

ķ.-ğumdur 28b/03

ķ.-ğusıdur 12a/07

ķ.-ıp 19a/02, 21a/07, 21a/09,
59b/12, 76a/01, 82b/05, 103b/02

ķ.-ıp irdi 94b/01

ķ.-mas 14b/05, 117b/03

ķ.-mayın 113b/05

ķ.-mış mèn 12a/11

ķ.-sa 5b/03, 46a/07, 94a/01,
128b/03

ķ.-saķ 85a/12

ķ.-salar 14a/12, 39b/05

ķ.-sam 127a/08

ķ.-sañğ 8a/09, 38a/10, 40b/09,
102b/06

ķ.-ur 14b/05, 67b/05, 73a/02,
93b/05, 109b/04

ķ.-ur(1) 4a/10, 27a/06, 32b/12,
33a/01, 33a/03, 33a/04, 34a/12,
38a/12, 113b/12, 115b/02, 115b/07,
116b/04, 120b/01, 120b/10, 120b/11,
120b/13, 121a/04, 121a/10, 122a/04

ķ.-ur bolsañğ 85a/13

ķ.-ur irdi 46a/13, 75a/04,
81a/05, 81a/07, 85a/12, 85a/12,
86b/01, 113a/10

ķ.-ur irdiñğ 8a/08

ķ.-ur sēn 42a/12	‘amel ķ.-: (Bir duruma gēre)
ķ.-ur sin 12a/11, 85a/09, 107a/11	hareket etmek, davranmak 46b/08, 52a/08, 88b/08, 108a/06
ķ.-urda 42b/10, 124a/13	‘āmil ķ.-: Vali olarak tayin etmek 118a/01
ķ.-urlar 64b/06	ārāste ķ.-: (Nesri gūzel ima ve iřaretle) sūlemek 109b/10
ķ.-urunġnı 37a/07	‘arbede ķ.-: Arbede çıkarmak, kavga etmek 83b/07, 105b/08
ābād ķ.-: 1. Yıkık binaları imar etmek 2. (Tarlayı ekip biçip abat eder gibi biriyle ilġilenip onu) mutlu etmek 84a/03, 114a/06, 114a/12	‘arz ķ.-: Arz etmek, sunmak 76a/10
‘ādet ķ.-: Adet edinmek, alışmak 9b/09, 9b/09, 13b/05, 34a/07, 48b/09, 77b/01, 84b/08, 109b/03, 120a/13, 121b/05	ārzū ķ.-: Arzu etmek, istemek 4a/13, 14b/06, 32a/13, 66b/02, 67b/03
āferīde ķ.-: Allah’ın canlıları veya maddi bir durumu yaratması 9b/01, 50a/13, 50b/02	ārzū ķ.-: Arzu etmek, istemek 32a/13, 121b/03
āferīnler ķ.-: (Birine) övgüler dūzmek, (onu) methetmek 73b/04	ārzūsını ķ.-: (Bir řeyi) arzulamak, istemek 29b/01
‘afv ķ.-: Affetmek, baġıřlamak 40a/01, 40a/02, 56a/01, 84b/08, 84b/10, 85b/02, 85b/02	ārzūsını ķ.-: (Bir řeyi) istemek, arzulamak 29b/01
āġāh ķ.-: (Birini bir konudan) haberdar etmek 105a/03	āřkārā ķ.-: Gēstermek 17a/04
aġır ķ.-: Aġır hareket etmesine neden olmak, aġırlařtırmak 49b/04	‘atā ķ.-: İhsan etmek, bahşetmek 37a/02
āhestelik ķ.-: (Bir işi) yavaşça, itinayla yapmak 128a/01	āvāz ķ.-: Ses çıkarmak 70a/08
	‘ayb ķ.-: Ayıplamak 17a/12
	‘azāb ķ.-: Ceza vermek 20a/10, 23b/11
	‘azāb ‘uķūbetler ķ.-: İřkence, eziyet etmek 78b/11

āzād k.:- Bir köleyi veya
suçluyu serbest bırakmak 40a/03,
45b/09

‘azīz k.:- Üstün tutmak 93a/04

āzmāyiş k.:- Sınamak,
denemek 96a/13, 96b/01, 96b/01,
96b/02, 103a/12

āzmūde k.:- Sınamak, denemek
96a/11, 96a/12

baḥīllık k.:- Cimrilik etmek
87a/02

baḥşi:ş k.:- Hediye vermek
121b/06

baḥş k.:- Bahsetmek, ihsan
etmek 45b/10

bāver k.:- İnanmak 61b/01,
127b/12

bed-nām k.:- (Birini) olumsuz
bir nitelikle anmak 40b/09

berāberlik k.:- Eşit, denk olmak
6a/09

ber-pā k.:- Sabit, ayakta olmak
122b/10

beyān k.:- Bahsetmek, söz
etmek 19a/09, 19a/13, 33a/06, 46b/07,
46b/09, 49a/08, 54b/02, 62a/13,
64a/13, 65a/02, 69b/08, 71b/03,
86b/09, 87a/03, 87a/05, 87b/03,
89b/06, 90b/11, 92b/11, 99a/09,
99a/09, 100b/02, 102b/07, 103a/01,

103a/02, 103a/03, 106a/06, 108a/08,
109a/13, 112b/08, 115b/02, 126b/13

bīdār k.:- (Gaflet uykusundaki
birini) uyandırmak 66b/05

bī-edeblik k.:- Edepsizlik
etmek 74a/10

bī-ḥürmetlik k.:- Hürmetsizlik
etmek 29a/13

bī-ḳadr ve bī-i‘tibār k.:-
Değersizleştirmek ve
itibarsızlaştırmak 42b/01

binā k.:- Bina etmek, inşa
etmek 48b/07

bī-vakt k.:- Vakti (boş yere)
harcamak 32b/13

cehd k.:- Uğraşmak, çabalamak
14a/11, 15b/07, 16b/04, 18b/06,
32a/01, 36a/11, 43a/11, 45a/09,
46b/12, 57a/05, 57a/09, 58a/03,
59a/08, 59a/13, 67b/09, 68a/01,
79b/10, 82a/01, 89a/03, 96a/01,
101b/08, 101b/12, 102a/01, 102b/10,
103a/05, 116b/06, 120a/05, 123b/07

cedel k.:- (Alışverişte malın
fiyatı için) tartışmak, çekişmek
121b/01

cem‘ k.:- 1. (Para, mal)
biriktirmek 2. (Bir şeyi çeşitli
unsurlardan) bir araya getirmek,
yapmak 3. (Birilerini) bir araya

getirmek 58a/03, 94a/12, 107a/06,
110b/04, 122b/06

ceng k.-: (Düşmanla)
savaşmak, harp etmek 42b/04, 54b/03,
116a/09, 120a/10

cezm k.-: Kati karar vermek
78b/13

cimā' k.-: Cinsel münasebette
bulunmak 48b/05

dād-h^wālīk k.-: (Haksızlığa
maruz kalan birinin padişahı) adalet
istemesi, hakkını araması 118a/04,
118b/06

dām ve ālet k.-: Vasıta ve ālet
etmek 128a/03

dānā k.-: (Dünya ahvalinin
insanı imtihan ederek) terbiye etmesi,
bilgeleştirmesi 26b/12

dārū k.-: (Hastaya) ilaç vermek
101b/02

da'vā k.-: İddia etmek 17a/12,
26b/05, 90b/03

da'vā-yı bī-delīl k.-: Delilsiz
iddiada bulunmak 90a/09

da'vāyī k.-: Bir iddiada
bulunmak 21b/06

def k.-: (Maddi yahut manevi,
bünneyi olumsuz etkileyecek bir şeyi
vücuttan) def etmek, çıkarmak 35a/04,
71b/05, 101b/04, 113a/13, 124b/11

def-i şehvet k.-: Şehveti
gönülden def etmek, çıkarmak 44b/04

def'ini k.-: (Olumsuz bir şeyi)
savuşturmak, def etmek 29a/11

defn k.-: (Ölüyü) gömmek,
defnetmek 78b/13, 79a/01

delālet k.-: 1. (İyiliğe) vesile
olmak 2. (Bir şeyle) ilgili, alakalı
olmak 10b/03, 21a/01, 21a/02, 65a/11,
65a/12, 65b/01, 65b/02, 65b/03,
65b/05, 105a/09

dilīrlīk k.-: Cesaret etmek
93b/09

dōstluk k.-: (Birine) dostluk
göstermek 79b/05

dürüst k.-: (Bir iddiayı) tasdik
etmek, doğrulamak 19b/05, 23b/10

düşnām k.-: Azarlamak, tekdir
etmek 119b/10, 119b/11

edā k.-: Eda etmek, ifa etmek
3b/08, 3b/09, 3b/11, 3b/13, 4b/13,
6a/09, 20b/05, 38b/09, 39a/02, 39a/09,
52a/05, 52a/07, 60a/03, 75a/13,
85a/03, 90a/05, 105b/03, 109b/08,
117a/05

emr k.-: Emretmek, buyurmak
4b/02, 12a/05

endīşe k.-: Düşünmek 2a/04,
2a/06, 77b/04, 118a/05

endişe ve fikr kı.-: Düşünmek
ve tefekkür etmek 128a/01

eşer kı.-: Etki etmek 79b/07

esir kı.-: (Birini) esir almak
76a/05

fahr kı.-: Övmek, methetmek
77a/03

farķ kı.-: Fark, ayırt etmek
117a/08

farz kı.-: 1. (Allah'ın bir
davranışı) farz ibadet olarak tayin
etmesi 2. Farzetmek, saymak 5a/08,
59a/10

fāsı:d kı.-: (Bünyenin, vücudun)
düzenini bozmak 14b/02

faşīh kı.-: (Hatibin üslubunu)
açık tutması 89a/07

fāyida: kı.-: Fayda etmek,
faydası dokunmak 58a/03

fedā kı.-: Feda etmek 72b/10,
120a/04

ferāmūş kı.-: Unutmak 85a/01

fermān kı.-: Emir, ferman
vermek 3b/09, 3b/10, 23b/06, 25a/06,
34a/02, 40a/01, 45b/04, 75a/08

fervāz kı.-: Uçmak 16a/13

ferveri:ş kı.-: (Çocuğu)
yetiştirmek, büyötmek 7b/05, 73a/06

feryād kı.-: Feryat etmek,
şikayet etmek 90b/05

fesend kı.-: Beğenmek,
hoşlanmak 44a/06, 45b/06

feth kı.-: (Savaşta düşmana)
galip gelmek 80b/06

firīfte kı.-: Kandırmak, ikna
etmek 56a/11

ğalať kı.-: Hata etmek 56b/01,
92a/04

ğanī kı.-: (Birini ihsanla) zengin
etmek 117b/11

ğazāt kı.-: Gaza etmek 18b/08

gerden-keşlik kı.-: İnatçılık
etmek 83a/01

germ kı.-: (Bir güruhu) cuş u
huruşa, galeyana getirmek 89a/10

gile kı.-: Şikayet etmek, yanıp
yakılmak 78a/02

gümān kı.-: (Bir şeyi
olduğundan farklı) zannetmek, sanmak
22a/10, 46a/13, 60b/08, 73a/01,
100a/07, 116b/06

günāh kı.-: Suç, kabahat
işlemek 38a/08, 40b/08, 84a/11,
84b/02, 84b/08, 84b/12, 84b/13,
85a/05, 85a/06, 106b/06, 106b/08

güneh kı.-: Günah işlemek
84b/05

gürūh gürūh k.-: (Orduyu)
gürūh gürūh ayırmak 116a/01

güvāh k.-: (Davada) şahit
göstermek 90b/04

ḥabar k.-: (Bir olayı, niyeti)
haber vermek 11b/01, 112a/13

ḥac k.-: Hacca gitmek 5b/03

ḥ^wāhiş k.-: Dilemek, istemek
6b/10, 7a/09, 8b/03, 11a/04, 15b/13,
17a/03, 18b/09, 27a/02, 27a/03,
27a/05, 27b/08, 27b/11, 31b/07,
32b/09, 39b/02, 51b/05, 53a/12,
61a/10, 67a/04, 75a/04, 82a/08,
116b/10, 124b/08

ḥalk k.-: Allah'ın canlıları veya
canlıların niteliklerini yaratması 9b/02,
9b/03, 62b/10, 108a/02

ḥalvet k.-: (Bir yerde) yalnız
kalmak 51b/06

ḥam k.-: (Boyunu, kaddini)
eğmek 49b/11

ḥ^wār k.-: (Birini) hor görmek
80b/02

ḥarc k.-: (Para, mal) harcamak
26b/06, 57a/09, 57a/10, 58a/08,
58a/09, 58b/11, 59a/07, 59b/01,
67a/13, 77a/05

ḥareket k.-: Hareket etmek
14b/05, 69b/07

ḥased k.-: Haset etmek,
çekmemek 18a/02

ḥāşıl k.-: Elde etmek, edinmek
9a/03, 14a/07, 16b/02

ḥaṭ mühr k.-: Ferman, mühür
hazırlamak 45b/10

ḥaṭā k.-: Kusur etmek 39b/07

ḥazer k.-: Çekinmek, ihtiraz
etmek 101a/04, 101a/05

ḥāzır k.-: Hazırlamak 33b/01,
38a/04, 45b/04

helāk k.-: (Bir canlıyı) yok
etmek, öldürmek 72b/09, 80b/02,
80b/04, 82a/11, 97a/08, 113a/11

ḥesāb k.-: Geometrik
hesaplama yapmak 102b/09, 102b/13

hezl muṭāyebe k.-: Şaka, latife
etmek 42b/12

hezle muṭāyebe k.-: Şaka, espri
yapmak 41a/08

ḥıref k.-: (Bir işle, adeta
mesleğiymiş gibi) uğraşmak, (kendini
ona) adamak 3b/12

ḥıyānet k.-: 1. (Emanete)
hıyanet etmek 2. (Kölenin efendisine)
ihanet etmesi 61b/01, 61b/03, 61b/13,
64b/05, 97a/01, 97a/12, 108b/10

ḥilāf k.-: (Emre) karşı gelmek,
(yüksek rütbeli birinin arzusuna)

muhaliif şekilde davranmak 6a/03,
48a/13, 106b/03, 115a/09

himmet k.-: Çalışmak,
çabalamak 22a/11

hizmetiñgizlerni k.-:
Hizmetinde bulunmak 37b/02

hizmetiñgizni k.-: Hizmetinde
bulunmak 39b/03

hizmetde takşır k.-: (Kölenin)
hizmette kusur etmesi 66b/03

horunluk k.-: Tembellik etmek
66b/03, 84b/06

hōş k.-: 1. (Birine vaktini) hoş
geçirtmek 2. (Sevgi, aşkla) gönlün hoş
olması 3. (Ölüm gibi olumsuz bir
durumu) kabullenmek, hoş görmek
43b/05, 108b/04, 116a/11

hōş-büylük k.-: Güzel koku
sürünmek 38a/01

hoşnūd k.-: Hoşnut etmek
95b/11

hōş-vaktlik k.-: (Gülüp) neşeli
görünmek 115b/12

hūy k.-: Alışkanlık, huy hâline
getirmek 96a/01

hüküm k.-: Hüküm vermek
100b/08, 102a/04, 102b/06, 117b/01

hürmet k.-: Hürmet, saygı
göstermek 8a/07, 21b/05

hürmetdârlık k.-: Hürmet
etmek, saygı göstermek 7b/02

ıyd k.-: (Ramazan) bayramının
gelmesi 38b/13

ıyş ıışret k.-: Yiyip içme,
eğlenme 91a/09, 118b/04

ibtidā k.-: Başlamak 35b/09

iftār k.-: Oruç açmak, iftar
etmek 38b/13, 38b/12, 39a/05

ihsān k.-: 1. (Hürmet ve lütufla
birini) karşılamak 2. İhsan, lütufta
bulunmak 12a/06, 18a/06, 115b/06

ihtilāf k.-: Fikir ayrılığına
düşmek, uzlaş(a)mamak 20a/08

ihtirām k.-: Saygı göstermek
8a/02

ihtiyāt k.-: Sakınmak 63a/13,
64a/04, 72b/12, 72b/12, 77b/13,
93b/13, 102a/10

ihtiyār k.-: Seçmek, tercih
etmek 9b/12, 22a/03, 22a/05

ikāmet k.-: (Bir yerde)
oturmak, ikamet etmek 19a/03

ikrār k.-: Karar vermek, (bir
şeyi yapmayı) tasdik etmek 4a/05,
4a/06

iktifā k.-: Yetinmek, iktifa
etmek 101a/12

‘ilāc k.-: 1. Çare, çözüm
bulmak 2. Tedavi etmek 17b/13,
86b/11, 127a/13

iltifāt k.-: İltifat etmek, övmek
46a/13, 114a/11

ilzām k.-: (Dava sırasında)
tarafılardan birini diğeri için deliller öne
sürerek susturması 92a/12

īmā k.-: İşaret etmek, anlamına
gelmek 110b/05

‘imāret k.-: Bina inşa etmek
68b/10

i:mīn k.-: (Birine kendini)
güvenilir göstermek 106a/13

in‘ām k.-: İhsan, lütüfta
bulunmak 119b/05, 119b/08

in‘ām iḥsānlar k.-: Lütuf,
ihsanda bulunmak 110b/13

in‘ām-ı şāhāne k.-: Büyük
ihsanda bulunmak 112a/12

in‘ām ve iḥsān ve ser ü pāy k.-:
İhsan, lütuf edip giysi vermek 112b/02

inkār k.-: İnkâr etmek 128b/06

inşāf k.-: İnsaf etmek, adil
davranmak 114a/04

irāde k.-: İstemek, dilemek
5b/05

isrāf k.-: İsrâf etmek 58b/08

isti‘māl k.-: Kullanmak 49a/05

‘işret k.-: Yiyip içip eğlenmek
118b/12

işāret k.-: (Gözünü kırparak
birine) işaret etmek 109a/09

i‘tikād k.-: Saymak, farzetmek
21b/04, 22b/08

i‘timād k.-: Güvenmek 17b/06,
60a/07, 88b/06, 88b/09, 102a/03,
107b/07, 108a/02

īzā k.-: (Birini) paylamak,
azarlamak 15b/05

iẓhār k.-: 1. Bir konuyu
açıklamak 2. (Bir niteliğini birine)
göstermek, açık etmek 2a/11, 45b/13,
99a/09

‘izzet k.-: (Birine) saygı,
hürmet göstermek 13a/07, 68a/07

‘izzet ve ḥürmet k.-: Değer
vermek ve hürmet göstermek 29b/04

ķabūl k.-: Kabul etmek 1b/10,
1b/11, 1b/13, 2b/07, 11a/04, 16b/09,
18b/02, 18b/05, 18b/05, 19b/10,
46b/04, 54a/02, 54a/08, 76a/11,
76a/13, 76b/13, 87a/04

ķanā‘at k.-: Kanaat etmek
58a/10, 121a/12, 127b/04

ķapūl k.-: Kabul etmek 14b/04

ķaṣd k.-: (Bir yere yahut gruba)
saldırmak 95b/04, 110a/05

ķavī ve muķkem ķ.-: (Verilen hūķūmde) saēlam ve kuvvetli ūekilde durmak 93a/03

ķay ķ.-: Kusmak, istifra etmek 100a/12

kelām kelīme ķ.-: Konuūmak, sohbet etmek 33b/02

kem ķ.-: Azaltmak 49b/11, 94a/11, 98a/02

kerāmet ķ.-: (Allah'ın hayırlı bir iūi, niteliēēi) nasip etmesi 34b/09, 37a/02

kerem ķ.-: İyilik etmek 84a/10

ķıūķa ķ.-: (Sōzū) kısa tutmak 92b/13

ķıyās ķ.-: (Bir ūeyle) karūılaūtırmak 3a/12

ķifāyet ķ.-: (Kabiliyeti her iūi yapmaya) kifayet etmek, yetenekli olmak 111a/07

ķin feūīmān ķ.-: (Bir ūeyi yaptıktan) sonra piūman olmak 86b/04

ķitābet ķ.-: Yazmak 19b/01

ķolunēēnı ķıūķa ķ.-: (Birinini) elini kısaltmak, (yani) onun nūfuzunun sınırını daraltmak, (dolayısıyla) mevkiinden etmek 114b/13

ķūūi:ū ķ.-: Ćabalamak, uēēraūmak 114b/05, 116a/10

ķūndūznı ķiēē ķ.-: (Gūndūzleri uyuyup geceleri uyanık kalarak) gūndūzū geceye ēevirmek 51b/03

ma'lūm ķ.-: 1. Bilmek, anlamak; bildirmek, anlatmak 2. (Yaptıēēı ūeyi) gōstererek aēıktan yapmak 11a/08, 20b/02, 45b/02, 48a/11, 119b/07

meded ķ.-: Yardım etmek 124b/11

medē ķ.-: Ōvmek, methetmek 104a/03

melālet ķ.-: Ayıplamak, kınamak 32a/01

men' ķ.-: Engel olmak 50b/09, 125a/06

menfa'at ķ.-: Fayda saēlamak 48b/12, 79a/11

meūēēūl ķ.-: (Kendini bir ūeyle) meūēēul etmek 44b/04

meūēēūlluk ķ.-: (Bir iūle) iūtigal etmek, meūēēul olmak 101b/12

meūēeret ķ.-: Danıūmak, iūtiūare etmek 17b/06, 17b/07, 17b/09, 92b/05

meyl ķ.-: (Bir ūey yapmaya, belli bir surette davramaya) meyletmek 37b/03

mezķūr ķ.-: Zikretmek, bahsetmek 70a/03

mihmān k.-: Misafir etmek,
birini ağırlamak 37a/07, 37b/06,
37b/08, 39b/11, 119b/04

mīrāş k.-: (Manevi) miras
bırakmak 74b/09

mu'āmele k.-: Alışveriş, ticaret
yapmak 93b/12, 96a/07, 96a/10,
121b/07

mu'āf k.-: (Birin kabahatini,
suçunu) affetmek, bağışlamak
112b/04, 112b/08, 113b/06

mu'ālece k.-: İlaç hazırlamak
99b/07

muhkem k.-: (Bir işi yahut
manevi bir bağı) sağlam tutmak
77a/11, 121b/06

muhtaşar k.-: Sözü kısa tutmak,
özet olarak vermek 48a/13, 109b/11

mukaddem k.-: (Bir konuyu
diğerinden) öncelikli görmek, saymak
89a/01, 89a/01

mukāvement k.-: (Düşmanla)
mücadele etmek 80a/07

musahhar k.-: Fethetmek, kılıç
zoruyla almak 82b/04

muṭāyebe k.-: Şaka, latife
etmek 41b/11, 42a/08

mu'tedil k.-: (Suyun
sıcaklığını) ılık, orta karar tutmak
49a/05

muṭriblik k.-: Mutriplik etmek
104b/02, 104b/11

muṭāfaṭ k.-: 1. (Birine
manevi şekilde) eşlik, refakat etmek 2.
Birine yol yürürken eşlik etmek
60b/04, 68a/05

mübeddel k.-: (Bir duyguyu bir
başkasına) çevirmek, döndürmek
35b/01

mücāma'at k.-: Cima etmek,
cinsel ilişkiye girmek 47b/07, 47b/11,
47b/12, 47b/12

müdārā k.-: Tedbirli olmak
117a/07

mühr k.-: Mühür vurmak,
basamak 1b/11, 1b/11

mühür k.-: (Mektuba) mühür
basamak 111b/12

mülāhaza k.-: (Bir yerde yeni
bir durumu gözlemleyip) bulmak, (o
durumun) farkına varmak 31a/01

münādī k.-: 1. (Bir haberi tellal
vasıtasıyla halka) ilan etmek,
duyurmak 2. (Bir haberi duyuması
için) tellal yollamak 12a/05, 118a/13

münāzara k.-: (İlmi) tartışmaya
girmek, tartışmak 88b/10

mürüvvet k.-: 1. Mertlik
göstermek 2. İnsaf etmek, merhamet
göstermek 95a/05, 117a/06

müstesķī ķ.-: (Vücutta belli bölgelerde) su toplanmasına neden olmak 49a/10

müşerref ķ.-: Şereflendirmek, onurlandırmak 34b/01

müteşaddī ķ.-: (Ordudaki bir birliğin başına komutan) tayin etmek 116a/02

müzevvirlik ķ.-: Yalancılık etmek 113a/08

nā-būd ķ.-: Yok etmek 82b/01

nā-ḥaķ ḥūn kıı ķ.-: Haksız yere kan dökmek 56b/07

nāle ķ.-: Feryat etmek 118a/04, 118a/07, 118b/07

namāz ķ.-: Namaz kılmak 68a/08

nāme ķ.-: 1. Name, ferman yazmak 2. Mektup yazmak 19b/03, 109b/09

nağme ķ.-: Şarkı bestelemek 104b/06

nāmūs ķ.-: Utanmak, çekinmek 75a/03

naşīb ķ.-: Allah'ın hacca gitmeyi nasip etmesi 12b/03, 73b/11

naşīḥat ķ.-: Nasihat etmek, vermek 16b/09, 97a/05, 126a/11

nazar ķ.-: Gözlemek, gözleyip incelemek 10b/09, 13b/03

nefs ḥ^wāhişini ber-dā ķ.-: Nefis arzusunu, cinsel isteğini (gönülden) çıkarmak def etmek 44b/04

neht nā-būd ķ.-: (Düşman ordusunu) engelleyip yok etmek 80b/12

nevāzişler ķ.-: (Birine) iltifat etmek 68a/07

nezzāre ķ.-: İzlemek, seyretmek 53b/02

nūş ķ.-: (Bir sıvıyı) içmek 35a/12

nūş-dārū ķ.-: (Zehri) panzehir sanmak 13a/12

obdan ķ.-: İyi (hâle) getirmek 69a/07, 69a/07

obdanlık ve yaḥşılık ķ.-: Lütuf ve ihsanda bulunmak, iyilik etmek 15b/04

oğurluk ķ.-: Hırsızlık yapmak 64b/04

pādşāhlık ķ.-: Padişahlık yapmak 81a/08

pāk ķ.-: 1. (Giysi) temiz tutmak 2. (Gönlü) arındırmak, tezkiye-i hissiyât 35a/13, 35b/01, 89a/08

pāre ķ.-: (Bıçakla bir nesneyi) parçalamak 80a/11

perestiş k.-: Tapmak, tapınmak
78b/12

perhîz k.-: Sakınmak, ihtiraz
etmek, tedbirli olmak 10a/02, 25b/11,
36a/05, 36a/06, 41a/08, 41a/11,
41b/09, 42a/13, 43a/11, 44a/03,
48a/11, 49a/09, 61b/09, 67b/01,
90a/02, 95a/08, 101b/03, 103a/05,
121b/05, 128b/02

perveri:ş k.-: (Çocuğu)
büyütmek, yetiştirmek 24b/05, 75b/08

pest k.-: (Tekdiri, azarı) alttan
almak 13a/04

peydâ k.-: Allah'ın canlıları,
canlılardaki nitelikleri yahut maddi bir
durumu yaratması 2b/11, 3a/01, 7a/10,
50b/02, 62b/09

peyvend k.-: 1. (Elbisenin
yırtığını) dikmek 2. (Muhtelif
unsurları) birleştirmek, (birbirine)
bağlamak 83a/13, 122b/09

pinhân k.-: (Bir işi) gizli
yapmak 126a/11

pîşe k.-: Alışkanlık hâline
getirmek, âdet edinmek 15b/06,
97a/13, 106a/06

rahm k.-: Merhamet etmek
85b/08, 117a/12, 117b/05

rahmet k.-: Merhamet etmek
32a/06, 116b/12

râst k.-: (Bir şeyi) doğru, iyi
yapmak 88a/03

râstlık k.-: Dürüst olmak
121b/09, 124a/13

red k.-: Önlemek, mani olmak
6b/12

rencür k.-: Yaralamak,
sakatlamak 58b/13

revâ k.-: (Bir vazifeyi, işi)
yerine getirmek 13a/06, 26b/08

revân k.-: (Hükmü) geçmek,
yürümek 115a/11

revân cârî k.-: (Kanunu,
fermanı) uygulamak, yürütmek
115a/13

rivâyet k.-: (Bir olayı)
anlatmak, rivayet etmek 55b/13

rüşen k.-: (Bir fikri daha)
sağlam hâle getirmek 92b/05

şabr k.-: Sabretmek 29b/09,
39b/07, 67b/03, 67b/06

şarf k.-: (Para, mal) harcamak
58a/05, 59b/03

sa'y k.-: Çabalamak, uğraşmak
36a/13, 82a/02, 124a/10

sa'y kūşî:ş k.-: Çalışıp
çabalamak, uğraşmak 9a/02, 23a/07,
32b/02, 57a/01, 62a/03

sebeb kı.-: Allah'ın bir şeyi
başka bir şeye sebep olarak tayin
etmesi 7a/10

sefer kı.-: Yolculuğa çıkmak
96b/05

selām kı.-: Selam vermek
18a/06, 18a/08, 95b/07, 125a/09,
128b/01

ser-nāme kı.-: (Mektuba) başlık
koymak 111b/10

sevgend kı.-: Ant içmek, yemin
etmek 116b/07

seyr kı.-: Gözlemlemek 30b/13

sicil kı.-: (Yazı ile) kaydetmek,
zaptetmek 93a/04

sipāri:ş kı.-: (Çocuğu
yetiştirmesi için bir hocaya, dadıya)
ısmarlamak 73a/09, 73b/01, 73b/06,
105b/11

sipeh-sālār kı.-: Komutan olarak
tayin etmek 107a/09

sitāyiş kı.-: Övmek, methetmek
16a/04, 17b/01, 27b/04, 27b/10,
105b/12

sitāyişinğizni kı.-: (Hakkında)
övgüde bulunmak 15b/11

siyāset kı.-: Politik plan yapmak
110b/09

suāl kı.-: (Birine) soru
yöneltmesi 89b/06

sust kı.-: (Sinirleri) gevşetmek
48b/09

sülûket kı.-: Yol, yordam
göstermek 121b/08

şādlık kı.-: Mutlu olmak 68a/05

şefkat ve merhamet kı.-: Şefkat
ve merhamet göstermek 78b/08

şekve kı.-: Şikayet etmek
31b/04

şerh kı.-: Açıklamak 87a/09,
124b/03

şerhini kı.-: (Bir konunun)
açıklamasını yapmak, açıklamak
64b/12

şikāf kı.-: (Ahşaptan mamül bir
nesneyi) oymak, delmek 82b/06

şikār kı.-: Avlanmak 52a/13

şi:kār kı.-: Avlanmak 52b/05,
53a/05, 53a/05, 53a/07, 53a/07,
53a/08, 53b/04, 53b/07

şikāyet kı.-: Şikayet etmek
31a/13, 31a/13

şikāyetlerini kı.-: (Bir şeyden)
şikayetini belirtmek 31b/02

şikāyetni kı.-: Şikayette
bulunmak, şikayet etmek 31b/03

şükr kı.-: Şükretmek 3b/10

ta'accübler kı.-: Şaşırmak,
hayret etmek 112b/12

ta'aşşub k.-: Bağnazlık etmek,
taassup göstermek 126b/01

ṭā'at k.-: İbadet etmek 4a/08,
4a/09

ṭā'at ve 'ibādet k.-: Taat ve
ibadet etmek 52b/01

ta'accüb k.-: Şaşırmak, hayret
etmek 48b/04, 112a/10

ṭābi' k.-: Tabi etmek, (bir şeyi
bir şeye) uydurmak 44a/07

ta'biyye k.-: (Savaşta) askeri
savaş mevkiine yerleştirme,
düzenleme 110a/11

taḳāzā k.-: (Sevda borcundan
dolayı gönlün alacaklı gibi) insanı
sıkıştırması 44a/07, 44b/02

taḳrīr k.-: Anlatmak, beyan
etmek 20a/11, 59a/06, 122a/05

taḳsīm k.-: Pay etmek,
üleştirmek 35a/05

taḳṣīr k.-: Kusur etmek 4b/01,
8a/03, 55b/12, 107b/11, 107b/11

ṭaleb k.-: Talep etmek 32b/05,
85b/03, 87b/08, 88a/06, 99a/12,
99a/12, 99a/13, 99b/01, 99b/02,
99b/03, 99b/09, 99b/11, 99b/12,
99b/13, 100a/01

ṭama' k.-: Tamah, açgözlülük
etmek 8a/07, 94b/10

ṭama'nı k.-: (Bir şeyin)
tamahında olmak 8a/08

tamām k.-: Tamamlamak
6a/13, 40b/07

ṭa'ne k.-: (İnsanların kusurunu
bulup) ayıplamak 117b/10

ta'rīf k.-: Tasvir, tarif etmek
80b/09

ta'rīf ve tavṣīf k.-: (Birinin
görünüşünü) tarif etmek, vasfetmek
76b/02

taşarruf k.-: (Bir bölgeyi)
yönetmek, idare etmek 12b/01,
114b/02

taşavvur k.-: Tasavvur etmek,
düşünmek 4b/07

taşdīk k.-: Tasdik etmek,
doğrulamak 4a/05, 4a/06

tavṣīf k.-: (Bir şeyin) vasıflarını
saymak, tasvir etmek 80b/08, 85a/11

ta'yīn k.-: Tayin etmek 33a/01,
33a/03, 56a/06

ta'zīm k.-: Hürmet etmek,
saygı göstermek 8a/01

tebessüm k.-: Gülümsemek
79a/01, 91b/07

tecribe k.-: Tecrübe etmek,
deneyimlemek 55b/07

teemmül k.-: İyice, etraflıca
düşünmek 62a/07, 65b/04

te'emmül k.-: İyice, etraflıca
düşünme 29b/02, 62b/03, 78a/06

tefsir k.-: (Kuran'daki sureleri)
tefsir etmek, açıklamak 110b/06

teftiş k.-: Teftiş etmek 93a/01

te'hîr k.-: (İşi) geciktirmek,
aksatmak 121a/11

tekrâr k.-: Tekrar etmek 37b/03

tekye k.-: (Gün içinde)
istirahate çekilmek 51b/04

temâşâh k.-: Seyretmek,
izlemek 53b/06

tenâvül k.-: (Yemek) yemek
35b/04, 37b/05

teraqqî k.-: (Kendini manen)
geliştirmek 124a/11

tergîb k.-: Yöneltmek,
yönlendirmek 114b/07

terk k.-: (Bir işi yapmayı)
bırakmak, (o işi) terk etmek 5a/04,
5a/05, 42b/11

te'sîr k.-: Etki, tesir etmek
52a/06, 104a/03

tevaḳḳuf k.-: Beklemek 35a/02,
37a/13, 49a/02

tevāzu' k.-: Tevazu göstermek
105b/11

tevāzu' ikrām k.-: (Misafiri)
ağırlamak, (misafire) ikramda
bulunmak 40a/05

tevbe k.-: Tövbe etmek 16a/06,
40a/01, 40a/02, 40a/03

tirig k.-: (Ateşin) canlı kalması,
yanmaya devam etmesi 59a/02

tiriglik k.-: Ömür sürmek,
yaşamak 12a/03, 24b/03, 26a/08,
26b/01, 55a/12, 57b/03, 62a/01,
74b/07, 82b/01

tirigçilik k.-: (Bir işle)
yaşamını idame ettirmek 75a/07

'ukûbet k.-: Ceza vermek
85a/01, 84b/12, 84b/12, 85a/02

uran nâle k.-: Feryat, figan
etmek 127a/09

ümmîdlig k.-: Ümit vermek,
umutlandırmak 119b/05

vâcib k.-: Vacip, zorunlu
saymak 3a/12, 128a/05

vaḳf k.-: (İşlediği bir suçtan
ötürü birinin mal mülküne) el koyup
vakfetme 118a/02

vaṣiyyet k.-: Vasiyet etmek
78b/13, 82b/06

vefâ k.-: (Verilen bir söze)
sadık olmak, vefa göstermek 124b/06

verzi:ş k.-: (Bir işi yapmak
için) uğraşmak, çabalamak 120b/10

vezîr k.-: Vezir olarak tayin etmek 114a/08

vîrân k.-: (Bir şehri) yıkmak, yerle bir etmek 110a/08

yâd k.-: 1. (Yemin, ant) içmek 2. Zikretmek, bahsetmek 3. (Birini) anmak, yad etmek 2a/11, 5a/06, 11b/04, 25a/01, 39a/13, 50a/11, 112b/02, 125a/08, 125b/13

yaḥşî a:tlıḡ k.-: İyi ad, şöhet sahibi etmek 15a/12

yaḥşılık k.-: İyilik etmek 10b/05, 10b/06, 10b/06, 12a/12, 16b/07, 38a/11, 68a/10, 78b/05, 106b/04, 106b/12, 114b/06, 117b/02

yaḥşılık ve yamanlık k.-: İyilik ve kötülük yapmak 10b/12

yamanlık k.-: Kötülüḡü dokunmak, kötülük etmek 10b/08, 16b/03, 68a/11, 79b/12, 106b/04, 106b/11, 107a/08

yaralıḡ k.-: Fayda sağlamak 116a/04

yasal k.-: (Bir grup insanı) sıra hâlinde dizmek 110a/10

yavugluk ʿizzet-dārlik k.-: (Birine) ikramda bulunup yakınlık göstermek 37a/11

yerik k.-: Olduḡundan daha kötü duruma getirmek, bozmak 49b/04

yırak k.-: (Bir durumu kendinden) uzak tutmak 14a/04

yigitlik k.-: (Yaşlı birinin) gençlik taslaması 29b/13

yok k.-: Helak etmek, yok etmek 115b/10

yumşaklık k.-: Yumuşak, nazik davranmak 121b/01

zabt k.-: (Bir konuya zihne) zaptetmek, öğrenmek 88a/03, 88a/04

zāhir k.-: Açık etmek, görünür kılmak 14a/03

zāḥire k.-: (İleride kullanmak üzere biriktirilen zahire gibi) para, altını kenara koymak 59b/01

zarar k.-: Zararı dokunmak, zarar vermek 101b/03, 106a/07

zāyiʿ k.-: (Birinin hakkına) riayet etmeme, (beklentisini) boşa çıkarma 78b/05

zebān-dırāzlık k.-: (Birine) laf çarpmak, (onu) terslemek 83a/11

zıkr k.-: Zikretmek, bahsetmek, yâd etmek 28a/02, 44b/09, 86b/07, 88a/05, 90a/02, 99b/08, 120b/06, 126a/04

zinde k.-: (Ölüyü) diriltmek, canlandırmak 126b/01

zirāʿat k.-: (Topraḡı) ekip biçmek 67a/06

ziyāde kı.-: 1. (Bir şeyi) çok,
fazla yapmak 2. (Maddi yahut manevi
bir şeyin) artması, ziyade olması
6b/13, 31a/11, 8a/10, 74a/02, 116a/05

ziyān kı.-: Zarar vermek, zararı
dokunmak 49a/10, 79a/11

ziyāret kı.-: (Bir yeri yahut
kimseyi) ziyaret etmek 5a/09, 78b/09

zulm kı.-: Haksızlık etmek,
zulmetmek 90b/09

[=1029]

kıla'l- (<kıl-a al-) Edebilmek,
kılabilmek, yapabilmek manasında
yardımcı fiil olarak kullanılmıştır.

kı.-ğay 42b/11

kı.-mas 93b/05

kı.-mas sēn 83b/11

bī-fermānlık kı.-: İtaatsizlik
edebilmek 119b/01

edā kı.-: Yerine getirebilmek,
eda edebilmek 3b/13

hīlāf kı.-: Karşı çıkmak 127b/09

naķş kı.-: (Kumaşı)
nakşedilmek 1b/10

pādşāhlık kı.-: Padişahlık
yapabilmek 120a/06

şabr kı.-: Sabredebilmek 73a/02

sebze hurrem kı.-: (Ağacın)
yeşerip (meyvelerinin) olgulaşabilmesi
115a/09

[=10]

kıla'lma- (<kıl-a alma-) (Çare)
bulamamak, (misafir) ağırlayamamak
gibi manalarla yardımcı fiil olarak
kullanılmıştır.

kı.-ğay 68b/01

hīle kı.-: Çare, çözüm
bulamamak 75a/05

'ilāc kı.-: Çare bulamamak
111b/09

mihmān kı.-: Misafir
ağırlayamamak 37b/06

muķāvemet kı.-: Karşı
koyamamak 73b/09

perhīz kı.-: Sakınamamak
44a/04

tāķat kı.-: (Kendinde) güç, takat
bulamamak 51b/02

ziyāde kı.-: (Kazanılan parayı)
arttıramamak 98a/02

[=8]

kıldur- Ettirmek, yaptırmak gibi
manalarda yardımcı fiil.

kı.-up 96b/01

hāṭne kı.-: Sünnet ettirmek
73a/10

münādī k.:- (Bir haber halka
bildirmek üzere) tellal yollamak
112a/12

tercüme k.:- Tercüme ettirmek
25a/07

[=4]

kılğuluk Yapılması, edilmesi elzem.

k. dur 56b/05

k. irken 56b/03

ķurbānlık k.:- Kurban kesmek
7a/04

[=3]

ķılıķ Kın içine konup bir kayışla
bele takılan, çelikten mamül, eğri veya
düz, kısa veya uzun kesici silah.

k. 55a/03

[=1]

ķılık Davranış, tavır, hâl.

k.+ını 5b/03

[=1]

ķılın- Edilmek, yapılmak.

k.-ur 36b/08

ķismet k.:- Pay edilmek, pay
edilmek 8b/01

sitāyiş k.:- Övülmek 84a/13

[=3]

ķılış Etmek, yapmak.

düşmenlik k.:- Düşmanlık
göstermek, etmek 82a/07

ķiyānet k.:- (Emanete) hıyanet
etmek 61b/07

ķabül k.:- Kabul etmek 61b/08

sūdā k.:- Alışveriş yapmak
67a/10

[=4]

ķılış- (Bir şeyi) karşılıklı yahut toplu
hâlde yapmak, etmek.

ķilāf k.:- Anlaş(a)mamak,
uzlaş(a)mamak 94b/03

mücādele k.:- Çekişmek,
tartışmak 94b/04

münāzara k.:- Tartışmak
88b/11

nāleī ve zārī k.:- (Toplu hâlde)
feryan ve figan etmek 78b/12

ķa'nlar k.:- (Karşılıklı birbirini)
ayıplamak 23b/01

[=5]

ķılışmak (Bir şeyi) sırasıyla karşılıklı
olarak yapmak, etmek.

mihmān k.:- (Birbirini sırasıyla)
misafir etmek 41b/01

[=1]

ķılıştur- (Bir şeyi) karşılıklı yapmak,
etmek.

hesāb kı.-: Karşılıklı olarak
alacak verecek hesabı görmek 38b/04

[=1]

kılık → **kılık**.

kı.+ığa 80a/03

[=1]

kılma- Yapmamak, etmemek,
(cömertlik, lütuf) göstermemek,
(alışkanlık) edinmemek gibi manalarla
yardımcı fiil olarak kullanılmıştır.

kı.-dı 111a/07

kı.-ğan 2a/01, 27a/10, 83a/08,
92b/12, 119b/06

kı.-ğay 106a/07, 115a/12

kı.-ğıl 15b/07, 21b/06, 27b/01,
40a/03, 41a/08, 68a/13, 85a/05,
88b/13, 107b/04

kı.-ğuluğ 40a/08

kı.-sa 52a/08, 74b/12, 84b/09,
115a/10, 118b/09

kı.-sağ 111b/03, 113b/05

kı.-y 56b/05

kı.-ydur 118b/09

kı.-yduğan 68a/13

‘ādet kı.-: (Bir şeyi yapmayı)
âdet edinmemek, alışkanlık hâline
getirmemek 36b/01, 36b/10, 41a/12,
53b/11, 56b/06

āferīde kı.-: (Allah’ın) yoktan
var etmemesi, yaratmaması 2b/13,
51b/01

‘afv kı.-: Affetmemek,
bağışlamamak 84b/11, 117b/05

ağırlık kı.-: Hürmet etmemek,
saygı göstermemek 104b/04

aldıraṅğuluğ kı.-: Acelecilik
etmek 116a/08

‘amel kı.-: (Bir bilgiye, duruma
göre) hareket etmemek, davranmamak
46b/11, 88b/07, 118a/06, 118a/08,
118a/09, 118b/07

‘arbede kı.-: Kavga etmemek,
arbede çıkarmamak 105b/08

‘arz kı.-: Göstermemek, belli
etmemek 126a/10

ārzū kı.-: Arzu etmemek,
istememek 32a/08

āškārā kı.-: (İnsanlara
duygularını, sırrını, gizini)
göstermemek, açık etmemek 12b/10,
27b/05

‘ayb kı.-: Yermemek,
kusurlarını ortaya koymamak 83b/11

‘ayblığ kı.-: (İnsanlar nazarında
kendini) suçlu (konumda), töhmet
altında bırakmamak 22a/13

āzmāyiş kı.-: Denememek,
sınamamak 96a/11, 96b/02

āzmūde қ.-: Denememek,
sınamamak 96a/11, 96a/12

baḥīllıq қ.-: Cimrilik etmemek
10a/07, 126a/10

bed-nām қ.-: (Yaptığı bir
şeyden dolayı) kötü şöhret sahibi
olmamak 114a/05

bey' қ.-: Satmak, satış yapmak
94a/09

bī-edeblıq қ.-: Edepsizlik
etmemek 23b/12

bī-fermānlıq қ.-: Emre,
fermana itaatsizlik etmemek 66b/13

binā қ.-: Bina, yapı inşa
etmemek 48b/07

bī-tertīb қ.-: (Bir işi) düzensiz,
tertipsiz yapmamak 32b/08

bühtān қ.-: İftira atmamak
27a/13

cedel қ.-: Tartışmamak,
çekişmemek 41b/07, 105b/06

cem' қ.-: (Birilerini huzurunda)
toplamamak 66b/07

ceng қ.-: (Biriyle) tartışmamak
34a/07

ceng ve uruş қ.-: (Biriyle)
tartışmamak ve çekişmemek 42b/02

cevāb қ.-: Cevap vermemek
72a/06

cimā' қ.-: Cinsel münasebette
bulunmamak 48b/04

cür'at қ.-: (Kötü bir işi
yapmada) cüretkar davranmamak
126a/12

dārū қ.-: (Hekimin hastayı)
tedavi etmemesi yahut (hastaya) ilaç
vermemesi 100b/02, 101a/01

da'vā қ.-: (Bir niteliğe sahip
olduğunun) iddiasında bulunmamak
yahut (bir şey) iddia etmemek 21b/07,
123b/07

da'vā-yı bī-ma'nā қ.-: Manasız,
boş bir iddiada bulunmamak 123b/08

dirīg қ.-: (İyiliği, ihsanı)
esirgememek 10b/13

dōstluq қ.-: Dostluk etmemek
78a/11, 81b/12

dürüst қ.-: (Söylenilen sözü)
tasdik etmemek, doğrulamamak
23b/11

dü:rü:ştluq қ.-: Sertlik
göstermemek 122a/01, 125a/01

dü:şmen қ.-: (Birini kendine)
düşman etmemek 79b/11

dü:şmenlik қ.-: (Birine)
düşmanlık etmemek, göstermemek
82a/06

edā қ.-: (Bir işi) yapmamak,
yerine getirmemek 85b/05

endişe kı.-: Düşünmemek,
tasavvur etmemek 2a/05, 17a/11,
22b/03, 24a/09, 61a/04

fâyida: kı.-: Fayda sağlamamak,
yararı dokunmamak 22b/05

ferâmûş kı.-: (Birini yahut bir
şeyi) unutmamak 15b/05, 28b/06,
113a/02

fesend kı.-: Makbul bulmamak,
beğenmemek 15b/08, 36b/01

ğalať kı.-: Hata etmemek
10a/09, 97b/07

ğazab kı.-: (Birine)
öfkelenmemek, kızmamak 39b/05,
84a/11

ğıybet kı.-: (Birinin) arkasından
konuşmamak, ғıybet etmemek
107b/09, 124b/10, 125a/01

gile kı.-: (Birinden) şikayet
etmemek, yanıp yakılmamak 86a/13

gurūr kı.-: (Bir üstünlüğünden
dolayı) mağrur, kibirli olmamak
16b/10

gümān kı.-: (Bir şeyi
olduğundan farklı olarak)
algılamamak, zannetmemek,
sanmamak 2a/04, 7a/04, 10a/10,
60a/06, 85b/06, 85b/06

günāh kı.-: (Dinen yasak bir
şeyi) yapmamak, günah işlememek
38a/08

h^wāhiş kı.-: İstememek, arzu
etmemek 8a/12, 14b/06, 47a/11

halk kı.-: (Allah'ın)
yaratmaması 2b/13

hased kı.-: Haset etmemek,
kıskanmamak 27a/05, 42b/08

hať kı.-: Yazı yazmamak
109b/05

hazīneçi kı.-: (Birini) hazinedar
olarak tayin etmemek 117b/08

hesāb kı.-: (Geometrik)
hesaplama yapmamak 102b/12

hıyānet kı.-: (Birine) ihanet
etmemek, (bir konuda) hile yapmamak
61b/01, 95b/08, 97a/01, 97a/11,
107a/07, 107b/09, 121b/10

hilāf kı.-: 1. (Kendi yazdığı
fermana, kendi söylediğı söze, kendi
verdiği vadeye) ters davranmak 2.
(Yüksek rütbeli birine) muhalefet
etmemek, karşı gelmemek 3.
(Kendisine yöneltlen bir suçlamaya)
karşılık vermemek, itiraz etmemek
97b/01, 106b/02, 107b/09, 120b/04,
128b/06

hīre-serlik kı.-: Sersemlik
etmemek, kadrini bilmeyene iyilik
etmemek 8a/06

hūrek k.-: (Kendini düşmana)
yem etmemek 56b/12

hūkm k.-: (Hukukî bir
meselede yahut devlet işlerinde)
hüküm vermemek, (bir konuda) karar
vermemek 88b/04, 92b/09, 117a/13

ifrāt k.-: (Konuşurken) ifrata
kaçmamak, (bir konuyu) abartmamak
22a/01

ihtiyār k.-: Tercih etmemek
96b/04

iktifā k.-: (Bir şeyle) iktifa
etmemek, yetinmemek 65a/05

‘ilāc k.-: (Hastaya) ilaç
vermemek 99b/05

‘imāret k.-: Bina inşa etmemek
68b/13

inkār k.-: (Dini yahut bir
ermişin kerametini) inkâr etmemek
126b/02, 127b/12

isrāf k.-: (Konuşurken, yemek
yerken yahut herhangi bir iş yaparken)
israfta bulunmamak 58b/08, 58b/12,
96a/02

isti‘māl k.-: (Bir şeyden) hangi
işe yarıyorsa o maksatla
faydalanmamak, kullanmamak 49a/04

i‘timād k.-: Güvenmemek
17b/05, 17b/12, 26a/11, 88b/06,
88b/08, 96a/03, 97a/12

i‘tirāz k.-: (Birinin söylediği bir
söze) itiraz etmemek 39b/07

īzā k.-: (Birine iftira atarak)
eziyet etmemek 124b/10

ķabūl k.-: Kabul etmemek,
onaylamamak 1b/10, 10a/04, 39b/03,
97a/10, 101b/03, 108a/10

ķanā‘at k.-: Yeterli görmemek,
kanaat etmemek 88b/04, 88b/05,
88b/12, 103a/07

ķarż k.-: Borç almamak 59b/08

ķaşd k.-: (Askeri güçle bir
şehre) kastetmemek, saldırmamak
81b/08

ķem k.-: (Maddi yahut manevi
bir şeyin derecesini) azaltmamak
114a/07

ķūşī:ş k.-: Çabalamamak,
uğraşmamak 101a/12, 101a/13

ķūtāh k.-: (Sözü) kısa
kesmemek 89a/04

mālī:k k.-: (Kişiyi hiçbir şeye)
sahip bırakmamak 72b/01

men‘ k.-: Engellemek, men
etmemek 74a/09, 127b/05, 128a/11

meşğūlluk k.-: (Bir işle, şeyle)
meşgul olmamak 88a/13

meşhūr k.-: (Kendini kötü bir
nitilikle) meşhur etmemek 18b/01,
61b/10

meyl kı.-: (Bir şeyi yapmaya)
meyletmemek 22a/07

mihmān-dārılık kı.-: Misafir
ağırlamak, misafire ev sahipliği
yapmak 37a/05

mu'āmele kı.-: Alışveriş
yapmamak 83b/06, 93b/13, 94a/01,
94a/02, 96a/06, 96a/09

muṭāyebe kı.-: Şaka yapmamak
42a/09

mücāma'at kı.-: Cinsel
münasebette bulunmamak 47b/08,
47b/12, 48b/03

münāzara kı.-: (Biriyle)
tartışmamak 27b/13, 83b/05, 89a/06

mürüvvet kı.-: Lütüfta
bulunmamak, iyilik etmemek 95a/05

müteşaddī kı.-: Musallat
etmemek, başına (bela) etmemek
119a/05

nāmūs kı.-: Utanmamak,
çekinmemek, gurur etmemek 17b/06,
85a/05

naṣīḥat kı.-: Nasihat vermemek
10a/04

nā-ümmīd kı.-: (Birinin)
ümidini kırmamak 90a/06

neng kı.-: (Bir şey yapmaya)
utanmamak 21b/13

neng 'ār kı.-: (Bir şey yapmaya)
utanmamak, çekinmemek 13b/02

nevmīd kı.-: (Birinin) ümidini
kırmamak 126b/03

pend naṣīḥat kı.-: Öğüt, nasihat
vermemek 10a/03

perhīz kı.-: Sakınmamak, uzak
durmamak 55a/04

pesend kı.-: Makbul saymamak
59a/03

peydā kı.-: (Ağacın dal yaprak)
çıkartması, meydana getirmesi
115a/09

pindāş kı.-: Kibirilenmemek,
mağrur olmamak 16b/11

pīş-destlig kı.-: (Bir şeyi
yapmada) önce davranmamak 105b/05

raḥm kı.-: Merhamet etmemek
117b/04

revā kı.-: Yerine getirmemek,
(bir işi) yapmamak 26b/08, 86a/13

şabr kı.-: (Olumsuz bir duruma)
sabretmemek, tahammül etmemek
105b/13, 119a/10

şarf kı.-: (Parayı, malı) sarf
etmemek, harcamamak 57a/08

seḥāvet kı.-: Cömertlik
göstermemek 120a/03

serzeni:ş k.-: Sitem
etmememek, başa kakmamak 84b/11

sūdā-gerçilik k.-: Tüccarlık
yapmamak 98a/02

sezā-vār k.-: (Birini kötü bir
hâle) uygun, layık görmemek 84a/13

sitāyiş k.-: Övmemek,
methetmemek 22b/09, 23a/06

sūd k.-: Fayda etmemek, yararı
dokunmamak 100b/02

sühūlet k.-: (Bir şeyi yapmaya)
üşengeçlik etmemek 75a/09

sūkūt k.-: (Kötülüğe) sessiz
kalmamak 79b/12

şādılık k.-: (Bir şeye)
sevinmemek 10a/11

şart k.-: Şartlı (satış)
yapmamak 97b/09

şek k.-: Şüphe etmemek 3b/06

şerīk k.-: (Bir işe başkasını)
ortak etmemek 84a/09

şükr k.-: Şükretmemek 3a/04

ta'accüb k.-: Şaşırmamak,
hayret etmemek 31a/13

taḫṣīr k.-: Kusur etmemek
3b/04, 4b/01, 6a/11, 8a/02, 54b/06,
55b/11, 56b/05, 59a/06, 59a/11,
68a/08, 72b/07, 74a/07, 74b/02,

93a/01, 93a/08, 95b/02, 104a/09,
116b/08, 119a/11

ṭaleb k.-: Talep etmemek
21b/08, 32b/04, 77a/04

ṭama' k.-: (Birinin ilgisini,
alakasını, dostluğunu) çok istememek,
arzulamamak 78a/02

ta'rīf k.-: Tarif, tasvir etmemek
83b/10

ta'yīn k.-: (Bir işi yapmak için
bir vakit) tayin etmek, belirlemek
13b/09

ta'zīm k.-: Hürmet etmemek,
saygı göstermemek 7b/13

ta'zīm ve ikrām k.-: Hürmet ve
saygı göstermemek 8a/03

tebāh k.-: (Bir şeyi) ziyan
etmemek, boşa harcamamak 88b/13

te'hīr k.-: Ertelememek,
geciktirmemek 101b/01

tekebbür k.-: (Birine karşı)
mağrur, kibirli olmamak 124b/13

terk k.-: (İbadeti) bırakmamak,
terk etmemek 5a/04

teşvīş k.-: (Aklın) karışmaması,
şüpheye düşmemek 96b/09

töhmet k.-: (Birini başına gelen
bir durumdan ötürü) suçlamamak
101b/02

‘ukūbet k.-: Ceza vermemek
84b/06

verzi:ş k.-: (Bir hüneri çalışıp)
elde ed(e)memek 93a/05

yamanlık k.-: Kötülük
etmemek 125a/07

yavukluk k.-: Biriyle (dostluk
gibi manevi yahut cinsel manada
maddi) yakınlık kurmak 15b/01,
72b/13

yengillik k.-: (Birini) hafife
almamak; (biri tarafından) hafife
alınmamak 104b/04, 117a/10

yigitlik k.-: Gence yaraşır
şekilde davranmak, gençlik etmek
28a/08

zāhir k.-: Açığa çıkarmamak,
göstermemek 46a/08

zıkr k.-: Bahsetmemek, söz
etmemek 83a/09, 126b/05

zāyi‘ k.-: Zayi etmemek, boşa
çıkarmamak 13a/05, 21b/04, 27a/04,
78b/03

zebān-dırāzlık k.-: (Birine) laf
çarpmamak, dokundurmak 83a/10

ziyādelik k.-: (Alışverişte) kâr
almamak 121b/07

zulm k.-: (Birine)
zulmetmemek 83b/04

[=286]

kılmağlık Yapmak, etmek gibi
manalarla yardımcı fiil.

k. 58b/06

ādemoiyyetlik k.-: İyilik etmek
77a/11

cedel k.-: Tartışmak 67a/11

ķabūl k.-: Kabul etmek 98a/13

nef‘ k.-: Fayda sağlamak
106a/07

şabr k.-: Sabretmek 105b/13

yağşılık k.-: İyilik etmek 10b/01
[=7]

kılmağuluk Yapılmayacak,
edilmeyecek (iş).

k. 13b/13

[=1]

kılmak

k. 41a/02, 42a/10, 44b/06,
46a/05, 53b/08, 82b/13, 110a/07,
120b/08

k.+da 58b/11

k.+ğa 120b/10

k. kerek 15a/08, 48b/10,
84b/13

‘adl k.-: (Adaleti tesis için
birine) ceza vermek 114b/09

ʿafv k.: (Birinin suçunu)
affetmek, bağışlamak 84b/01, 84b/09

aḥfā k.: Gizlemek, saklamak
103a/07

āgāh k.: (Birini olan bitenden)
haberdar etmek 113a/04

ʿamel k.: (Bir söze göre)
hareket etmek, davranmak 25a/02

ʿayb k.: Yermek, kusurlarını
ortaya koymak 83b/10

beyān k.: Beyan etmek,
bahsetmek 48b/06

bī-şermlik k.: Edepsizlik etmek
15a/03

binā k.: Bina inşa etmek 9a/09

cehd k.: Çabalamak, uğraşmak
51b/07

cemʿ k.: (Mal) toplamak,
biriktirmek 1a/03, 57a/02, 57a/03,
57a/04, 57a/08, 59a/10, 114a/06

ceng k.: (Düşmanla) savaşmak,
harp etmek 1a/02, 54b/02, 54b/12,
56b/11, 81b/01, 115b/07, 115b/09,
116a/03

dārū k.: İlaç hazırlamak
101a/12

dōstnı dū:şmen k.: Dostu
düşman etmek 60a/01

duʿā k.: Dua etmek 74a/02

dürüst k.: (İhlas ve itikadı)
sağlam, doğru tutmak 14b/13

dū:şmenlik k.: Düşmanlık,
husumet etmek 82a/05

dū:şmenni dōst k.: Düşmanı
dost etmek 60a/01, 60a/02

edā k.: (Bir vazifeyi) eda
etmek, yerine getirmek 3b/07, 4a/03

endişe k.: Düşünmek 1a/08,
9b/03

ferāmūş k.: Unutmak 9b/04

ferveri:ş k.: (Çocuk)
yetiştirmek, büyütme 73a/07

fıkr k.: Düşünmek 98b/08,
123a/07

gile k.: (Birinden) şikayet
etmek, yanıp yakılmak 86b/01

ḥac k.: Hacca gitmek 5a/10,
6a/05

ḥarāb k.: (Binayı, yapıyı)
yıkma, yerle bir etmek 82b/05

ḥarc k.: (Para, mal) harcamak
57a/02

ḥareket k.: Hareket etmek
99a/01

ḥaṭ k.: Yazı yazmak 109b/03

ḥayāl k.: Hayal etmek 9b/04,
98b/08, 123a/07

ḥazīneçi k.: Hazinedar olarak
atamak 61a/10, 63a/11

ḥıyānet k.: (Emanete) hıyanet
etmek 61a/06

ḥilāf k.: (Dediği söze) ters
davranmak 20b/05

ḥizmet k.: (Padişahın)
hizmetinde bulunmak 106a/12

helāk k.: (Birini) yok etmek,
öldürmek 80b/03

hezl k.: Şaka yapmak 41a/07

hezl muṭāyebe k.: Şaka, latife
etmek 41b/10, 42a/07, 42b/10,
105a/04

ḥuṣūmet k.: Düşmanlık etmek,
göstermek 1a/03

ḥükm k.: (Hukukî bir konuda)
hüküm vermek 92b/07, 92b/12

ḥışk kesb k.: Âşık olmak
43a/02

ḥibādet k.: İbadet etmek
127b/04

iḥtiyāṭ k.: (Birinden) sakınmak,
(kendini ona karşı) korumak 79b/09

ikrār k.: (Bir kararı sözle)
bildirmek 4a/02

ḥilāc k.: İlaç hazırlamak
99b/03, 99b/07

ḥimāret k.: Bina inşa etmek
68b/09, 68b/10, 121a/08

isrāf k.: (Parayı, malı) israf
etmek 94a/03

iṭtimād k.: Güvenmek 24b/13,
79a/04

ḳabūl k.: Kabul etmek 1b/12

ḳaṣd k.: (Bir memlekete askeri
kuvvetle) kastetmek, saldırmak
110b/12

ḳulçuluḳ k.: (Allah'a) kulluk
etmek 86a/06

lafz k.: Konuşmak 126a/01

luṭf kerem k.: Lütuf, ihsanda
bulunmak 126a/01

memleket-dārılık k.: Padişahlık,
yöneticilik yapmak 46a/05

mihmān k.: (Birini) misafir
etmek, ağırlamak 37a/04

mu'ālece k.: İlaç hazırlamak
100a/04

mu'āmele k.: Alışveriş yapmak
93b/06, 93b/07

mübālağa k.: (Şiirde) mübalağa
sanatına başvurmak 104a/10

mücāma'at k.: Cinsel
münasebette bulunmak 44b/10,
47b/05, 47b/13, 48a/03

mürüvvet k.: Cömertlik etmek
94a/12

nağme k.: Şarkı söylemek
1a/12, 108b/03

neng 'ār k.: Utanmak,
çekinmek 13b/02

perhīz k.: Sakınmak, (bir
şeyden kendini) korumak 48a/02,
113b/06

perveri:ş k.: (Çocuk)
büyütmek, yetiştirmek 7b/02

peydā k.: Ortaya çıkarmak, var
etmek 2b/11

şafar k.: Seyahat etmek 32a/02,
32a/03

sa'y kūši:ş k.: (Bir şey için)
uğraşıp didinmek 55a/04

sefer k.: Seyahat etmek 32a/04,
44b/10, 96b/03, 128a/10

sūdā-gerlik k.: Tüccarlık
yapmak 1a/09

şebī-hūn k.: (Düşmana) gece
baskını düzenlemek 120a/11

şerh k.: (İlmî bir konuyu)
açıklamak 101b/13

şikār k.: Avlanmak 1a/01

şi:kār k.: Avlanmak 52a/09,
52a/10, 52b/13, 53a/03, 53b/03

şurū' k.: (Bir işe) başlamak
88a/05

ta'ayyün k.: (Bir mesele
hakkında kararını) belirlemek 9b/04

ṭaleb k.: Talep etmek 1a/09,
1a/10, 87a/04, 98a/06, 99a/10

ta'rīf k.: Tarif etmek, tasvir
etmek 83b/12

taşarruf k.: Tasarruf etmek
94a/12

taşdīk k.: Tasdik etmek,
onaylamak 4a/03

tasnīf k.: Kitap tasnif etmek,
kitap hazırlamak 9a/08

tedbīr k.: Tedbir almak, tedbirli
olmak 123a/08

tedbīrini k.: (Bir şeyi yapmak
için gerekli önlemlerin) tedbirini
almak 44a/08

teftīş k.: Bir şeyin aslını
anlamak için onu değişik cephelerden
inceleme, soruşturma 92b/12

tekebbür k.: Kibirli olmak
90a/02

temāşāh k.: İzlemek, seyretmek
53b/04

terk k.: (Bir sorumluluğu
yerine getirmeyi) bırakmak, terk
etmek 4b/05

ticāret k.: Ticarete atılmak,
tüccarlık yapmak 93a/09

‘ukūbet k.: Ceza vermek
84b/01

yaḥşılık k.: İyilik etmek 8a/06,
68a/10, 83a/08

yamanlık k.: Kötülük etmek
77b/13

ziyāde k.: (Kârı) arttırmak
94a/02

ziyāret k.: (Bir yeri) ziyaret
etmek 12b/03

zōr k.: Direnç göstermek
55a/01

zūlm k.: Haksızlık etmek,
adaletsiz davranmak 61b/08

[=156]

kılmaslık Yapmamak, etmemek.

bed-hūyluk k.: Kötü huyluluk
etmemek 35b/11

k.+dur 106a/08

[=2]

Kırgız Bir kavim adı.

K. 64b/02

[=1]

kırk Kırk sayısı.

k. 30b/11, 30b/13, 31a/05,
31a/06, 81a/07

[=5]

kırk birinci Kırk birinci.

k. 1b/02, 115b/04

[=2]

kırk ikinci Kırk ikinci.

k. 1b/03, 116b/13

[=2]

kırk dördüncü Kırk dördüncü.

k. 1b/04, 122a/07

[=2]

kırk üçüncü Kırk üçüncü.

k. 1b/03, 120b/11

[=2]

kırkıncı Kırkıncı.

k. 1b/02, 113b/11

[=2]

kışsa (Ar.) Kısa, ibret verici hikâye.

k.+larnı 46b/07

k.+sı 5b/04, 75a/01

k.+sığa 5b/04

[=4]

kıska 1. (Saç, kol gibi bir uzvun yahut kılıç gibi bir cismin) boyunun kısa olması 2. (İktidar, nüfuz, gücün sınırının) dar olması 3. Özet, özet bir şekilde 4. (Eli) uzun olmayan, kısa.

ķ. 63b/03, 64a/02, 69b/02,
69b/03

ķ. bol-: (Kılıcın) kısa olması
55a/03

ķ. ķıl-: (Sözü) kısa tutmak
92b/13

ķolunġnı ķ. ķıl-: (Birinın) elini
kısaltmak, (yani) iktidarının kapsamını
daraltmak, (dolayısıyla) birini
mevkiinden etmek 114b/13

ķolunġnı ķ. tut-: Elini kısa
tutmak, yani elini (başkasının) malına
uzatmamak 28a/01

[=8]

ķıskalık (Boyun) kısalığı, kısa olması.

uzunluk ve ķ.: (Boyun)
uzunluk ve kısalığı 63a/02

[=1]

ķıskar- (Dili) kısalmak, (arkadan
konuşma sahasının) daralması.

tilleri ķ.-: (Birinın) dilinin
kısalması, (yani) arkadan
konuşmaması 37a/09

[=1]

ķısm (Ar.) 1. Bir bütünün bir bölümü
2. Cins, nevi.

ķ. 19b/10, 40b/12, 86b/08,
98a/09, 98a/10, 98a/11, 98b/07,
99a/06, 99a/07, 99a/08

ķ.+dur 98a/05, 98a/09, 98b/06,
98b/06, 98b/07, 99a/01

ķ.+ıdur 40b/12

ķ.+irmesdür 104b/05

ķ.+larını 99b/02

[=19]

ķısmet (Ar.) Takdir edilmiş şey, nasip.

ķ. bol-: Kısmet olmak 8a/13

ķ. ķılın-: Kısmet olmak 8b/01

ķ.+din 8b/03

[=3]

ķısmı (Ar.) Bir kısım, (vücudun)
kısmı.

ķ. 98a/13

[=1]

ķış Kış mevsimi.

ķ.+da 95b/10

[=1]

ķışlık Kışa ait olan şey, özellikle
giyecek.

ķ. igin: Kışlık giysi 95b/09

[=1]

ķıyāmet (Ar.) İslam'a göre, bu âlemin
ve bu âlemdeki her şeyin yok olması,
akabinde ölümlerin dirilmesi ve öteki
hayatın başlaması.

ķ. 76b/08

ķ. k ni: K yam t g n  42a/06

ķ.+de 4b/04, 38a/09, 55b/03

ķ.+ge 57a/12

ķ.+ni   61b/04

[=7]

ķiy s (Ar.) K yas, kar ıla tırma, mukayese.

ķ. ve ķiy s: (Tıpta) kurallar ve mukayese (ederek h kme ula ma)
99b/07

ķ. bol-: (Bir  eyle) kar ıla tırılmak, (bir  eye) k yas edilmek 123a/04

ķ. ķıl-: K yas etmek 3a/11

ķ.+ a 89a/01

ķ.+ı 51b/11

[=5]

ķiy met (Ar.) (Maddi) de er, kadir.

ķ. 67a/08

ķ.+i 68b/13

ķ.+ige 66a/11, 104a/04

ķ.+ni 66a/10

ķadr ķ.: De er, kıymet 26a/03, 27b/03, 68b/12

[=9]

ķız 1. K z, k z  ocuk 2. Bakire kad n.

ķ. 72a/11, 72b/02, 72b/13, 76b/13

ķ. bala: K z  ocuk 75b/10, 75b/12, 75b/12, 75b/13, 76a/02, 76a/02, 76a/04, 77a/01

ķ. b r-: K z vermek 64b/10

ķ. bol-: ( ocu un) k z olması
75b/07

ķ.+ı 76a/05

ķ.+ı irdi 81a/03

ķ.+i   77a/03

ķ.+i  d n 77a/02

ķ.+i  n  75b/01, 76b/13, 77a/04, 77a/05

ķ.+i n  45b/10, 64b/11

ķ.+i n  al-: (Birinin) k zını almak, k zıyla evlenmek 72a/09

[=25]

ķızıl 1. K zıl, al renk 2. Y z n kızarması, utan .

ķ. 63a/06, 63b/03, 64a/04, 64a/04, 64a/08, 65a/12, 70a/01, 70a/02

ķ. ve ķaramt l bol-: ( drar n) k zıl ve kara (renkte) olması 101a/03

ķ. y zl   bol-: K zıl y zl  olmak; eski t bba g re demev  miza lı,

enerjik, canlı, konuşkan olmak

104b/12

közi k. bolma-: Gözü kızıl
olmamak 70a/02

yüzünğ k. bol-: Yüzü kızarmak,
utanmak 84a/10

[=12]

kızılık Kızılık, kızıl renkte olma.

aklık ve k. ve sebzelik: (Yüz
renginin) aklık, kızılık ve yeşilliği
63a/02

k.+ı 98b/11

[=2]

ki (Fa.) 1. İki cümleyi birbirine
bağlayarak birleşik cümle hâline
getirir 2. Cümlelerin öğelerinden birini
kuvvetlendirerek cümlelerin temel
bölümüne bağlar.

k. 1b/06, 1b/08, 1b/09, 1b/09,
2a/01, 2a/05, 2a/10, 2b/02, 2b/04,
2b/09, 2b/12, 3a/01, 3a/03, 3a/04,
3a/12, 3a/12, 3b/08, 3b/12, 3b/13,
4a/06, 4a/08, 4a/10, 4a/11, 4a/13,
4b/02, 4b/03, 4b/07, 4b/09, 4b/09,
4b/13, 5a/03, 5a/04, 5a/07, 5a/13,
5b/01, 5b/01, 5b/03, 5b/04, 5b/05,
5b/11, 5b/13, 6a/01, 6a/13, 6b/02,
6b/03, 6b/03, 6b/04, 6b/05, 7a/04,
7a/04, 7a/05, 7a/11, 7b/02, 7b/06,
7b/08, 7b/09, 7b/10, 7b/12, 8a/01,
8a/01, 8a/03, 8a/04, 8a/05, 8a/07,

8a/07, 8a/08, 8a/09, 8a/12, 8a/12,
8b/02, 8b/08, 8b/09, 8b/09, 8b/12,
9a/01, 9a/01, 9a/03, 9a/03, 9a/06,
9a/07, 9a/11, 9a/12, 9a/13, 9a/13,
9b/03, 9b/05, 9b/08, 9b/09, 9b/09,
9b/10, 9b/12, 9b/13, 9b/13, 10a/01,
10a/01, 10a/03, 10a/04, 10a/06,
10a/07, 10a/13, 10b/02, 10b/03,
10b/04, 10b/05, 10b/06, 10b/07,
10b/10, 11a/01, 11a/01, 11a/01,
11a/13, 11b/12, 12a/04, 12a/05,
12a/09, 12a/09, 12a/09, 12a/11,
12a/12, 12b/09, 12b/11, 12b/11,
13a/07, 13a/09, 13a/10, 13b/03,
13b/05, 13b/06, 13b/11, 13b/12,
13b/13, 14a/01, 14a/06, 14a/07,
14a/08, 14a/10, 14a/12, 14b/02,
14b/04, 14b/05, 14b/07, 15a/02,
15a/03, 15a/08, 15a/11, 15a/12,
15a/13, 15b/05, 15b/07, 15b/09,
15b/11, 15b/11, 16a/02, 16a/03,
16a/04, 16a/05, 16a/06, 16a/10,
16b/01, 16b/03, 16b/04, 16b/04,
16b/05, 16b/07, 16b/08, 16b/10,
16b/12, 16b/12, 16b/13, 16b/13,
17a/07, 17a/09, 17a/10, 17a/10,
17a/11, 17a/11, 17a/12, 17a/13,
17a/13, 17b/02, 17b/10, 17b/10,
17b/11, 18a/04, 18a/07, 18a/07,
18a/09, 18a/11, 18b/02, 18b/04,
18b/05, 18b/06, 18b/07, 18b/08,
18b/08, 18b/09, 19a/04, 19a/12,
19b/04, 19b/07, 19b/08, 19b/10,
19b/10, 19b/11), 19b/12, 19b/13,

20a/02, 20a/02, 20a/06, 20a/06,
20a/10, 20b/02, 20b/03, 20b/05,
20b/06, 20b/13, 21a/01, 21b/01,
21b/03, 21b/04, 21b/04, 21b/06,
22a/03, 22a/12, 22a/12, 22b/06,
22b/06, 22b/11, 23a/03, 23a/06,
23a/10, 23b/05, 23b/05, 23b/09,
24a/01, 24a/01, 24a/11, 24b/01,
24b/04, 24b/08, 24b/10, 24b/11,
25a/02, 25a/09, 25a/11, 25b/07,
25b/09, 25b/12, 26a/04, 26a/10,
26a/13, 26b/03, 26b/04, 26b/06,
26b/07, 26b/10, 26b/11, 26b/12,
27a/02, 27a/03, 27a/05, 27a/07,
27a/08, 27a/12, 27a/13, 28a/03,
28a/03, 28a/08, 28a/12, 28b/03,
28b/03, 28b/08, 28b/10, 28b/10,
29a/08, 29a/10, 29a/12, 29b/06,
29b/10, 30a/04, 30a/04, 30a/08,
30a/08, 30b/04, 30b/05, 30b/06,
30b/07, 30b/10, 31a/01, 31a/02,
31a/03, 31a/04, 31a/07, 31a/09,
31a/11, 31a/12, 31a/12, 31b/02,
31b/12, 32a/02, 32a/02, 32a/08,
32a/10, 32a/12, 32a/13, 32b/04,
33a/06, 33a/09, 33a/13, 33b/01,
33b/02, 33b/04, 34a/03, 34a/07,
34a/12, 34b/04, 34b/10, 34b/12,
34b/13, 35a/03, 35a/07, 35a/10,
35a/11, 35b/02, 35b/03, 36a/01,
36a/02, 36a/06, 36b/02, 36b/03,
36b/08, 36b/13, 37a/06, 37a/07,
37a/11, 37b/01, 37b/02, 37b/05,
38a/05, 38a/07, 38a/08, 38a/09,

38a/10, 39a/12, 39b/03, 39b/06,
39b/09, 39b/10, 39b/11, 40a/01,
40a/02, 40a/04, 40a/04, 40a/06,
40a/12, 40b/02, 40b/05, 40b/06,
40b/10, 41a/09, 41a/11, 41b/03,
42a/05, 42a/06, 42a/07, 42a/12,
42b/02, 42b/05, 42b/07, 42b/09,
42b/10, 42b/13, 43a/01, 43a/04,
43a/06, 43a/08, 43a/10, 43a/10,
43a/11, 43a/11, 43a/13, 44a/03,
44a/11, 44a/13, 44b/08, 44b/11,
45a/07, 45a/08, 45a/09, 45a/10,
45a/12, 45a/13, 45b/09, 45b/09,
45b/13, 46a/01, 46a/02, 46a/12,
46a/13, 46b/03, 46b/07, 46b/11,
46b/13, 47a/01, 47a/02, 47a/04,
47a/07, 47a/07, 47a/10, 47b/06,
47b/12, 48a/03, 48a/06, 48a/13,
48b/01, 48b/03, 48b/04, 48b/06,
48b/13, 49a/07, 49a/09, 49b/03,
49b/07, 50a/07, 50a/08, 50a/11,
50a/12, 51a/06, 51a/07, 51a/12,
51b/04, 51b/05, 51b/10, 52a/01,
52a/06, 52a/08, 52b/02, 52b/04,
52b/08, 52b/09, 52b/11, 53a/09,
53a/13, 53b/05, 53b/07, 53b/08,
53b/11, 53b/12, 54b/01, 54b/06,
54b/10, 54b/13, 54b/4, 55a/03, 55a/05,
55a/11, 55b/01, 55b/03, 55b/07,
55b/08, 55b/09, 55b/11, 55b/11,
56a/12, 56b/02, 56b/06, 56b/10,
56b/12, 57a/01, 57a/05, 57a/05,
57a/07, 57a/08, 57a/09, 57a/12,
57a/13, 57b/01, 57b/02, 57b/03,

57b/09, 57b/10, 58a/02, 58a/05,
58a/06, 58a/08, 58a/09, 58a/10,
58a/10, 58a/11, 58b/03, 58b/06,
58b/07, 58b/09, 59a/07, 59a/10,
59a/11, 59b/01, 59b/07, 59b/09,
59b/09, 59b/12, 60a/03, 60a/06,
60a/10, 60a/11, 60a/13, 60a/13,
60b/01, 60b/02, 60b/03, 60b/05,
60b/12, 61a/05, 61a/07, 61a/07,
61b/06, 62a/02, 62a/03, 62a/05,
62a/06, 62a/07, 62a/09, 62a/09,
62a/10, 62a/12, 62b/03, 62b/05,
62b/05, 62b/07, 62b/10, 62b/12,
62b/13, 63a/01, 63a/07, 63a/08,
63a/08, 63a/12, 63a/13, 63b/01,
63b/05, 63b/06, 63b/11, 63b/12,
64a/04, 64a/07, 64a/10, 64a/12,
64a/13, 64b/03, 64b/07, 64b/10,
64b/13, 65a/03, 65a/03, 65a/04,
65a/05, 65a/08, 65a/08, 65b/04,
65b/05, 65b/11, 65b/13, 66a/02,
66a/04, 66a/07, 66a/09, 66a/10,
66a/11, 66a/13, 66a/13, 66b/05,
66b/08, 66b/09, 66b/11, 66b/11,
67a/01, 67a/02, 67a/03, 67a/11,
67a/11, 67b/03, 67b/06, 67b/07,
67b/10, 67b/11, 68a/01, 68a/08,
68a/09, 68a/11, 68a/11, 68b/01,
68b/01, 68b/03, 68b/04, 68b/11,
68b/11, 68b/12, 69a/02, 69a/02,
69a/03, 69a/04, 69a/06, 69a/10,
69b/07, 69b/07, 69b/12, 69b/13,
70a/01, 70a/02, 70a/02, 70a/06,
70a/06, 70a/07, 70a/09, 70a/10,

70a/12, 70b/01, 70b/04, 70b/11,
70b/13, 71a/02, 71a/03, 71a/05,
71a/12, 71b/04, 71b/06, 71b/08,
71b/08, 71b/09, 71b/10, 71b/13,
71b/13, 72a/04, 72a/08, 72a/09,
72a/10, 72a/11, 72a/11, 72a/13,
72a/13, 72b/03, 72b/04, 72b/04,
72b/08, 72b/13, 73a/08, 73a/09,
73a/12, 73b/11, 74a/03, 74a/04,
74a/09, 74b/04, 74b/07, 74b/10,
75a/01, 75a/05, 75a/07, 75a/08,
75a/10, 75a/13, 75b/02, 75b/03,
75b/08, 75b/10, 75b/13, 76a/04,
77a/01, 77a/01, 77a/06, 77a/09,
77a/12, 77b/01, 77b/03, 77b/03,
77b/04, 77b/10, 77b/11, 77b/12,
78a/01, 78a/02, 78a/03, 78a/04,
78a/05, 78a/11, 78a/12, 78b/02,
78b/03, 78b/05, 78b/06, 78b/07,
78b/10, 78b/11, 78b/13, 79a/02,
79a/05, 79a/06, 79a/12, 79b/05,
79b/09, 80a/06, 80a/08, 80a/09,
80a/12, 80b/04, 80b/10, 81a/01,
81a/11, 81a/12, 81b/03, 81b/05,
81b/05, 81b/08, 82a/04, 82a/06,
82a/09, 82a/10, 82a/12, 82a/13,
82b/03, 82b/06, 82b/08, 82b/10,
82b/10, 83a/03, 83a/13, 83b/03,
83b/08, 83b/11, 83b/12, 83b/13,
84a/03, 84a/04, 84b/03, 84b/06,
84b/11, 84b/12, 85a/09, 85b/06,
85b/07, 85b/08, 85b/10, 85b/12,
86a/01, 86a/03, 86a/05, 86a/06,
86a/09, 86a/11, 86a/13, 86b/02,

86b/03, 86b/05, 86b/05, 86b/06,
86b/07, 86b/08, 86b/09, 86b/11,
86b/12, 87a/03, 87a/03, 87a/06,
87a/07, 87a/08, 87a/09, 87a/10,
87a/10, 87a/11, 87a/11, 87a/12,
87b/03, 88a/02, 88a/04, 88a/04,
88a/05, 88b/01, 88b/03, 89b/02,
89b/03, 89b/08, 89b/10, 90a/02,
90a/03, 90a/06, 90a/08, 90a/09,
90a/12, 90a/13, 90b/06, 91a/07,
91a/13, 91b/03, 91b/09, 92a/08,
92b/01, 92b/06, 92b/08, 92b/11,
92b/11, 92b/12, 93a/07, 93a/07,
93b/01, 93b/05, 93b/09, 94a/01,
94a/04, 94a/04, 94a/05, 94a/06,
94a/13, 94b/13, 95a/12, 95b/04,
95b/05, 96a/03, 96a/12, 96b/04,
97a/01, 97a/05, 97a/11, 97a/13,
97b/06, 97b/07, 97b/10, 98a/03,
98a/04, 98a/07, 98a/07, 98a/08,
98a/09, 98a/10, 98a/11, 98a/12,
98a/13, 98b/02, 98b/04, 98b/05,
98b/09, 98b/10, 99a/08, 99a/09,
99b/04, 99b/06, 100b/02, 100b/04,
100b/05, 101a/01, 101a/10, 101a/12,
101b/05, 101b/06, 101b/07, 101b/08,
101b/09, 101b/13, 102a/02, 102a/04,
102a/06, 102a/07, 102a/11, 102a/13,
102b/05, 102b/05, 102b/06, 102b/11,
102b/11, 103a/02, 103a/05, 103a/06,
103a/08, 103a/09, 103a/11, 103b/06,
103b/07, 103b/10, 103b/12, 104a/01,
104a/02, 104a/04, 104a/05, 104a/07,
104a/07, 104a/09, 104a/12, 104b/06,

104b/07, 104b/10, 105a/02, 105a/03,
105a/07, 105b/01, 105b/07, 105b/08,
106a/01, 106a/11, 106b/05, 106b/07,
107a/02, 107a/04, 107a/08, 107b/01,
107b/03, 107b/05, 107b/08, 107b/13,
107b/13, 108a/06, 108a/11, 108b/02,
108b/03, 109a/10, 109a/12, 109a/13,
109b/02, 109b/03, 109b/09, 109b/10,
109b/11, 109b/13, 110a/04, 110b/02,
110b/03, 110b/05, 111a/04, 111a/05,
111b/02, 111b/03, 111b/04, 111b/04,
111b/07, 111b/08, 111b/09, 113a/03,
113a/08, 113b/06, 113b/08, 114a/02,
114a/05, 114b/07, 114b/11, 115a/04,
115a/05, 115a/06, 115a/08, 115a/12,
115b/10, 115b/10, 116a/03, 116a/13,
116a/13, 116b/06, 117a/03, 117b/05,
117b/07, 117b/08, 117b/12, 119a/02,
119a/05, 119a/07, 119a/08, 119a/11,
119b/06, 119b/09, 119b/10, 119b/11,
119b/13, 120a/06, 120a/10, 120b/01,
120b/06, 120b/07, 121a/01, 122a/02,
122a/10, 122b/03, 122b/10, 122b/13,
123a/09, 123b/05, 123b/07, 123b/10,
124a/03, 124a/04, 124a/05, 124a/07,
124a/08, 124a/11, 124a/12, 124a/13,
124b/01, 124b/01, 124b/01, 125a/08,
125b/03, 125b/10, 125b/13, 126a/03,
126a/05, 126a/07, 126a/08, 126a/09,
126b/01, 126b/03, 126b/07, 126b/12,
126b/13, 127a/01, 127a/01, 127a/01,
127b/06, 127b/08, 127b/13, 128a/03,
128a/06, 19b/01

[=1017]

kibi Gibi, ...a/e benzer şekilde.

[=3]

Süleymān k. 30a/07

[=1]

kiçe 1. Güneş battıktan sonra başlayıp güneşin doğuşuna kadar süren zaman 2. Bu zaman içinde, gece vaktinde.

k. 33a/05, 33a/07, 36b/07, 38b/12, 39b/03, 54b/10, 72b/13, 111b/06, 111b/13

k. gündüz: Gece, gündüz 11a/13, 11b/12, 33a/02, 50a/03

k. ve gündüz: Gece ve gündüz 25b/02, 91a/02

k.+ni 50a/13, 50b/02

k.+niñ 35b/10

kündüzni k. kıl-: (Gece uyanık kalıp gündüz uyuyarak) gündüzü geceye çevirmek 51b/03

āzīne k.+si: Cuma gecesi 36b/11

[=20]

kiçelik 1. Geceye ait, geceyle ilgili 2. Hanendelik, sazendelik.

k. ve gündüz: Gece ve gündüz (yetecek kadar azık) 5a/01

k.+de 70a/09

k.+ge 63a/12

kiçik 1. Hakir, (sosyal hiyerarşide rütbesi) düşük (kimse) 2. (Yaşça) küçük (kimse), çocuk.

k. 52b/02, 52b/03, 71b/06, 74a/09, 75a/03, 114b/10, 114b/10, 120b/03, 125a/04, 126a/02

k. bol-: (Mertebece, seviye olarak) küçük, aşağı olmak 80b/01

k. balalar ve hatunlar: Küçük çocuklar ve kadınlar 104b/09

k. ölüm: Küçük ölüm, uyku 49b/01

k. ve nīm-resīde: Çoluk, çocuk 72b/02

k. tut-: 26a/02

k.+dür 7b/02

k.+ge 4a/10, 42a/09, 121b/06

k.+ler 14a/06, 40b/07, 55b/04

k.+lerge 84a/02

k.+lerni 53a/01, 125a/03

çong k.: Büyük, küçük 25a/08

hatunlar ve k. beçeler: Kadınlar ve küçük çocuklar 42b/03

pest k.: Küçük, hakir (kimse) 26b/03

[=28]

kiçiklik (Sosyal hiyerarşide) alçak,
düşük konumda olma.

fest k.: Hakirlik, küçüklük
26b/03

[=1]

kifâyet (Ar.) Yeterlilik, yeterli olma,
kafi olma.

k. 114a/06

k. kıl-: (Her türlü işi yapmakta)
yeterli, yetenekli olmak 111a/07

k. tap-: Kafi gelmek 17b/05,
101b/01

k.+dür 120b/07

[=5]

kim 1. İki cümleyi birbirine
bağlayarak birleşik cümle hâline
getirir 2. Cümlelerin öğelerinden birini
kuvvetlendirerek cümlelerin temel
bölümüne bağlar.

k. 1b/11, 2a/02, 2a/11, 2a/12,
2b/10, 2b/10, 3a/01, 3a/02, 3a/11,
3b/09, 4b/07, 4b/11, 5a/01, 5a/06,
5a/10, 5a/12, 5b/10, 6a/05, 6a/13,
6b/10, 6b/10, 7a/09, 7a/09, 7a/11,
7b/07, 7b/08, 7b/12, 11a/04, 11a/08,
11a/12, 11b/01, 11b/03, 11b/04,
11b/06, 11b/07, 11b/11, 11b/11,
11b/11, 12a/05, 12a/06, 12a/07,
12a/10, 12a/11, 12a/13, 13b/12,
15b/02, 15b/13, 16a/06, 16a/07,

16a/08, 16a/11, 17a/03, 17a/04,
17a/07, 17a/07, 17b/02, 17b/02,
17b/03, 17b/09, 18b/03, 19a/10,
19a/11, 19b/07, 20b/06, 20b/07,
21a/06, 21a/11, 21b/05, 21b/09,
21b/11, 23a/02, 23b/06, 23b/11,
24a/02, 24a/02, 25a/03, 25a/06,
25a/08, 25b/10, 26a/01, 27a/10,
27a/10, 27b/02, 27b/03, 27b/04,
27b/05, 27b/06, 27b/08, 27b/11,
27b/12, 28a/01, 28a/02, 28a/04,
28b/08, 29a/02, 29a/03, 29b/08,
30a/05, 30b/09, 30b/12, 31a/13,
31b/07, 31b/07, 32a/09, 32b/02,
32b/09, 33a/04, 33a/07, 33a/07,
33b/06, 33b/06, 34a/02, 34a/04,
35a/08, 35a/11, 35b/05, 35b/08,
36a/04, 36a/12, 36a/13, 36b/01,
38a/12, 38b/01, 38b/07, 38b/09,
39a/01, 39a/01, 39a/03, 39a/06,
39b/08, 40a/01, 40a/02, 40a/07,
41a/06, 41b/11, 41b/13, 42a/02,
42b/01, 42b/11, 43a/01, 43a/07,
44a/02, 45a/06, 45a/13, 45b/02,
46b/02, 46b/05, 46b/08, 46b/09,
47a/02, 47a/05, 47a/06, 47b/03,
47b/04, 47b/07, 47b/08, 48b/11,
49a/02, 50a/03, 50b/02, 50b/03,
50b/12, 51b/08, 51b/13, 53b/05,
54a/03, 54a/04, 54a/07, 54b/08,
54b/08, 55b/13, 56/08, 56/08, 56a/03,
56a/04, 56a/07, 56a/09, 56b/04,
56b/05, 58a/04, 58a/13, 58b/08,
58b/13, 59a/01, 59a/05, 59a/08,

59b/05, 59b/06, 65a/02, 65b/11,
66a/04, 66a/09, 66a/10, 67a/07,
67a/10, 67b/13, 73a/05, 77b/07,
78b/02, 80b/06, 80b/11, 81a/09,
81a/10, 81a/11, 81b/01, 81b/02,
81b/03, 84b/05, 85a/02, 87a/08,
90b/05, 90b/10, 90b/12, 91b/08,
92a/03, 92a/05, 97a/02, 97a/09,
99a/09, 106b/09, 106b/10, 107a/10,
108a/02, 108a/06, 108a/06, 109a/09,
109a/10, 109b/04, 109b/13, 110a/01,
110a/06, 110a/12, 110b/01, 110b/05,
110b/07, 110b/09, 110b/10, 111a/02,
111a/11, 111a/13, 111b/06, 111b/09,
111b/12, 112a/04, 112a/04, 112a/05,
112a/07, 112a/10, 112a/10, 112a/12,
112a/12, 112a/13, 112a/13, 112b/02,
112b/02, 112b/04, 112b/05, 112b/06,
112b/11, 112b/13, 113a/07, 113a/12,
113a/13, 113b/01, 113b/04, 114a/10,
114a/11, 114a/12, 114a/13, 114b/01,
114b/01, 114b/02, 114b/02, 114b/08,
115b/02, 115b/03, 115b/13, 116a/10,
116b/02, 116b/02, 116b/10, 118a/05,
118a/13, 118b/01, 118b/09, 118b/10,
118b/13, 119a/02, 119a/02, 119b/06,
119b/08, 119b/12, 120a/06, 120a/11,
122a/05, 122a/08, 122a/09, 122a/12,
123a/10, 124a/12, 124b/03, 124b/04,
124b/05, 125a/08, 125a/09, 125a/11,
125b/01, 125b/02, 125b/05, 125b/08,
125b/08, 125b/09, 125b/09, 127a/06,
127a/09, 127a/11, 127a/13

[=317]

kim(1) Soru zamiri, kim.

k. 17a/07, 20b/11, 56/08

k.+dür 12a/05, 67b/10, 76b/04,
76b/06, 76b/10, 76b/12

k.+ge 31b/04, 39a/02

[=11]

kime Gemi.

k. 73b/11

k.+ge 73b/10

[=2]

kimeçi Gemici, gemi kaptanı.

k. 11b/06, 11b/09, 73b/12

k.+ge 11b/11

k.+ler 11b/05

k.+lerni 11b/02

k.+niñg 11b/06

[=7]

kimerse Belirsizlik zamiri, kimse.

k. 85a/08

k.+niñg 123a/13, 123b/02

[=3]

kımyalık (Ar.+T.) Kimyagerlik, (halk
nazarında) büyük maharet sahibi
olmak (manasında kullanılmıştır).

k. 62a/01

[=1]

kin 1. Sonra, ardından, akabinde 2.
Geri, arka.

k. 116b/05, 116b/05

k. feṣīmān kıl-: (Kötü bir şey
yaptıktan) sonra pişman olmak 86b/03

k. kaç-: (Savaş meydanında)
geriye çekilmek, kaçmak 55a/06

aldıydın ötkendin k.: (Biri başka
birinin) önünden geçtikten sonra
125b/11

andın k.: Ondan sonra,
akabinde 6b/06, 11b/12, 13b/04,
19a/13, 24b/08, 33a/12, 33a/13,
35a/02, 37a/13, 37b/01, 39b/11,
43b/13, 44a/05, 46b/05, 49a/01,
49a/02, 49a/06, 51b/07, 52a/07,
66a/03, 73a/11, 73a/12, 73a/12,
74a/01, 75a/09, 76b/09, 88a/04,
91a/09, 91b/05, 91b/06, 97b/07,
102a/04, 102b/13, 105b/02, 109a/11,
110b/02, 112b/07, 114b/06, 115a/12,
118b/01, 119a/02, 119b/13

a:ndın k.: Ondan sonra,
akabinde 33b/11

aṅlağandın k.: Anladıktan
sonra 117b/01

bir a:ydın k.: Bir aydan sonra
91a/11

bir kündin k.: Bir günden sonra
12a/07

bir nēççe kündin k.: Bir nice
günden sonra 65a/09

bir sā'atdin k.: Bir saatten
sonra 35a/05

bir yıldın k.: Bir yıldan sonra
38b/02

bir zamāndın k.: Bir süre sonra
125b/04

digendin k.: Dedikten sonra
4a/07, 110b/11

ellig yıldın k.: Elli yıldan sonra
34a/13

fişğandın k.: (Meyve)
olgunlaştıktan sonra 30a/05

ilik yuğandın k.: El yıkadıktan
sonra 38a/01

ķadem k. tartma-: (Savaş
meydanında) adımını geriye atmamak
54b/11

mēndin k.: Benden sonra
17a/11, 25a/13

mundın k.: Bundan sonra
15b/12, 23b/12, 40a/03, 113b/05

müddetdin k.: (Bir) süreden
sonra 91b/11

olardın k.: Onlardan sonra
20b/09

on kūn vaktıdın k.: On gün
önceden 121a/02

satğandın k.: Sattıktan sonra
96b/09

sëndin k.: Senden sonra
57b/02, 71b/09

sizdin k.: Sizden sonra 20b/09

tört aylık meşakkatdin k.: Dört
aylık meşakkatten sonra 19b/09

üç sâ'at ötkendin k.: Üç saat
geçtikten sonra 35a/08

yêtmiş yıldın k.: Yetmiş yıldan
sonra 46a/02, 73b/08

k.+ide 27b/10

k.+idin 116b/01

[=80]

kīne (Fa.) Gizli düşmanlık, garaz.

k. tutmak: Kin tutmak 79b/06

[=1]

kinki Bir şeyden sonra gelen,
sonraki.

k. feşīmān: (Fayda etmeyen)
sonraki pişmanlık 79a/11

[=1]

kir- 1. Bir mekana, yere dahil
olmak, girmek 2. Bir yaşa girmek 3.
Bir ulaşım aracına girmek, binmek 4.
Yiyecekten arta kalan küçük bir
parçanın dişe girmesi, kaçması 5. Bir

yere doğru ilerlemek 6. Bir kavmin,
insanların arasına girmek.

k. 97b/07

k.-dim 73a/13

k.-dük 73b/10

k.-edurğan 67b/08

k.-erde 128b/01

k.-gen 114a/05

k.-gey 128a/12

k.-gil 48b/08

k.-günçe 30b/10, 30b/11,

30b/13

k.-ingler 96b/07

k.-ip 11a/12, 15b/10, 17a/02,
48b/13, 49a/01, 49a/03, 49a/12,
54a/11, 60b/06, 60b/09, 110a/11,
125a/09

k.-ip irdi 113b/01

k.-mes mēn 60b/05

k.-senğ 22b/12, 24b/01, 24b/01

[=29]

kirā (Ar.) 1. Ücret, maaş 2. Kira.

k.+ğa al-: 1. (Birini) ücretle
çalıştırmak, işe almak 2. (Binit)
kiralamak 75a/06, 95b/11

[=2]

kirā-keş (Ar.+Fa.) Kira karşılığında iş gücünden faydalanan kimse.

k.+ge 105b/10

k.+idür 105b/10

[=2]

Kirār (?) Bir kavim adı.

k. 64b/13, 65a/01

[=2]

kirfik Kirpik, müjgan.

k.+ini tügür-: Kirpiğini

kırpamak 70b/02

k.+leri 63a/05

k.+ni 65a/13

[=3]

kirgürme- (Birini bir yere) sokmamak, dahil etmemek.

k.-gil 73a/03

[=1]

kirgüzme- (Birini bir yere) sokmamak, dahil etmemek.

k.-gil 90a/07

[=1]

kirlığ (Manen) kirli, ahlaksız.

çirâyı k.: Yüzü kirli, ahlaksız

(kimse) 64b/04

[=1]

kirme- 1. Bir mekana dahil olmamak, girmemek 2. Yola çıkmamak, girmemek 3. Bir mevsimin gelmemesi.

k.-di 112a/07

k.-gey 95b/02, 95b/09, 95b/10

k.-gil 48b/08

k.-günçe 107a/10

k.-senğ 48b/09

behiştge k.-: Cennete girmek
42a/03, 42a/05

[=9]

kirmek 1. Bir mekana dahil olmak, girmek 2. (Deniz) yolculuğuna çıkmak, bir yola girmek, seyahate çıkmak.

deryāğa k.: Denizde seyahat etmek 96b/06

serābğa k.: 60b/06

[=2]

kişi Kişi, kimse, insan.

k. 4a/08, 4a/12, 4b/02, 4b/07, 5b/06, 5b/09, 6a/09, 8a/04, 8b/11, 9a/11, 10a/03, 10b/11, 11b/03, 11b/07, 11b/10, 12a/05, 12a/07, 12a/08, 12b/01, 12b/08, 12b/10, 13a/03, 13b/10, 14a/10, 14b/07, 15b/06, 15b/12, 16a/08, 16b/01, 16b/01, 16b/03, 16b/08, 17b/05, 18a/08, 19a/07, 19b/07, 20b/10, 23a/03,

23a/04, 23a/06, 23b/09, 23b/12,
 24a/11, 24b/02, 24b/04, 25a/09,
 25a/12, 25a/13, 25b/06, 25b/07,
 25b/08, 25b/11, 26a/02, 26b/03,
 26b/09, 26b/12, 27b/13, 28b/02,
 28b/12, 29a/01, 29b/06, 30b/04,
 30b/05, 30b/06, 30b/07, 31b/04,
 31b/05, 31b/09, 31b/10, 31b/11,
 32a/02, 33a/11, 33b/05, 33b/07,
 33b/09, 36a/03, 36a/03, 37b/12,
 37b/12, 38b/13, 40a/03, 40b/08,
 41a/11, 41b/04, 42b/03, 43a/03,
 43a/05, 43a/09, 43b/04, 44a/04,
 45a/03, 45a/07, 45a/08, 45b/02,
 46a/12, 47a/05, 47b/05, 49b/07,
 49b/08, 51b/06, 51b/10, 52a/05,
 52b/02, 52b/04, 54a/08, 54a/09,
 54a/10, 54a/11, 55a/12, 55b/09,
 55b/13, 55b/13, 56a/07, 56a/11,
 56a/13, 56b/01, 57b/07, 59a/06,
 60a/09, 60b/02, 60b/07, 60b/10,
 60b/11, 60b/13, 61a/02, 61a/12,
 61b/01, 62a/08, 62a/08, 62a/12,
 62b/04, 66a/06, 67b/12, 68a/02,
 68a/09, 68a/09, 68a/10, 68a/13,
 69a/03, 69a/04, 69b/06, 71b/06,
 71b/09, 71b/10, 72a/01, 72a/04,
 73a/05, 73b/13, 77a/12, 77b/01,
 78b/06, 79a/12, 79b/01, 79b/04,
 79b/11, 81a/01, 81a/06, 82a/13,
 83a/03, 83a/05, 83a/06, 83b/06,
 83b/07, 83b/12, 83b/13, 84a/05,
 84a/06, 84a/11, 84b/02, 84b/05,
 84b/08, 84b/11, 84b/13, 85b/06,

85b/10, 86a/05, 86a/07, 86a/09,
 86a/13, 86b/01, 86b/02, 86b/06,
 87b/01, 88b/04, 89a/06, 89b/08,
 90b/03, 90b/07, 90b/12, 90b/12,
 90b/13, 91a/04, 91a/06, 91a/10,
 91a/13, 91b/07, 91b/09, 91b/12,
 91b/12, 92a/10, 93b/01, 93b/05,
 93b/05, 93b/08, 93b/11, 93b/12,
 93b/12, 93b/13, 94b/11, 95a/01,
 95a/08, 95a/11, 95b/06, 95b/13,
 96a/09, 97a/01, 97a/01, 97a/12,
 97a/12, 97b/06, 97b/07, 101b/07,
 101b/13, 102b/05, 102b/05, 103a/08,
 104a/04, 104a/05, 104b/11, 105b/11,
 106b/02, 106b/06, 106b/09, 107a/01,
 107a/05, 107a/11, 107a/12, 108a/04,
 108a/10, 108b/06, 108b/09, 111b/07,
 111b/12, 112a/08, 112a/09, 113a/07,
 115a/12, 116a/03, 116b/02, 118a/02,
 118a/04, 118a/06, 118a/07, 118a/07,
 118a/09, 119b/13, 120b/07, 122a/13,
 122b/02, 123b/06, 125a/09, 125b/03,
 125b/04, 125b/08, 125b/10, 125b/11,
 125b/12, 125b/12, 127b/09, 127b/09,
 127b/10

k. iken 115b/13

k. irdi 5b/06, 18b/11, 23a/11,
 23a/12, 23a/12, 31b/07, 38b/03,
 80a/10, 90b/02, 111a/08, 111a/08,
 113a/09

k. irdiler 126b/09

k. irdük 73b/12

k. irmes mèn 110a/07
k.+de 2a/09, 109b/06, 118b/01,
119a/02

k.+din 13a/12, 25b/12, 26b/09,
26b/11, 27a/10, 47a/05, 56a/12,
75a/02, 80a/06, 83a/11, 83a/12,
83b/09, 84a/02, 86a/13, 88b/04,
95b/05, 96a/11, 115a/01, 115a/01,
120a/13

k.+dür 15b/12, 17a/10, 18a/07,
26b/02, 26b/07, 76b/04, 76b/05

k.+dürler 76b/07, 76b/11

k.+ge 10a/03, 10b/01, 10b/06,
10b/07, 10b/08, 10b/09, 10b/11,
10b/13, 12a/13, 12b/09, 14b/13,
16b/03, 21a/03, 22a/09, 22b/10,
24a/11, 25b/07, 25b/10, 26b/05,
27a/05, 38a/11, 40a/07, 40a/07,
40b/08, 42b/08, 44a/05, 45a/05,
48b/04, 49a/07, 54b/07, 56b/10,
58a/05, 59b/08, 61b/05, 61b/06,
61b/07, 62a/03, 62a/04, 66a/11,
68a/09, 73a/02, 75a/07, 76a/03,
76a/04, 76b/13, 77a/01, 80b/03,
83b/04, 83b/08, 85b/10, 91b/11,
95a/13, 96a/03, 97b/01, 104a/06,
104b/04, 104b/04, 105a/06, 105b/11,
107a/08, 107b/01, 107b/10, 111b/09,
113a/06, 113b/13, 114a/01, 114b/03,
118b/11, 119b/05, 119b/08, 119b/09,
119b/10, 120b/03, 121b/10, 122a/12,
124b/10, 126a/11, 128a/09, 72b/10

k.+ler 18a/09, 41b/03, 41b/06,
42b/02, 78a/10, 79b/05, 83b/05,
84a/01, 96a/08, 96a/08

k.+lerdin 12b/04, 62b/03

k.+large 10b/01, 27b/04

k.+lerni 13a/05, 58a/13,
106b/08

k.+lerning 37b/08

k.+ni 15b/11, 25b/09, 25b/10,
26a/03, 26b/09, 40b/01, 42a/13,
44b/11, 46b/13, 56b/02, 56b/09,
58b/05, 59a/10, 66b/05, 73a/05,
76a/11, 77a/13, 78a/03, 78a/03,
79a/13, 79b/01, 79b/10, 82b/09,
83b/10, 83b/11, 84a/05, 84a/05,
84a/09, 92a/09, 95b/11, 96a/11,
96a/13, 96b/01, 100a/08, 106b/10,
107b/02, 107b/08, 107b/13, 112a/08,
115a/06, 115a/08, 117b/05, 117b/07,
117b/08, 117b/09, 118a/01, 119b/13,
124b/10, 126a/13, 126b/03

k.+ning 5a/08, 9a/11, 12b/03,
13a/05, 17b/10, 17b/11, 20a/03,
20a/05, 20b/03, 21a/05, 23b/05,
24b/05, 29b/13, 31a/09, 33b/03,
33b/06, 33b/09, 34a/12, 40a/08,
40b/03, 42b/08, 43b/05, 44b/06,
47a/08, 49b/02, 56a/01, 56a/09,
58a/11, 58a/13, 60a/04, 60a/05,
60b/07, 66a/10, 66b/10, 66b/10,
67b/02, 68b/05, 69b/07, 72a/12,
78a/03, 79a/08, 83a/07, 84a/01,

84a/08, 84a/13, 85b/05, 88a/07,
90b/10, 91a/01, 92a/05, 92a/06,
93a/08, 95a/09, 95b/13, 96a/09,
96b/10, 97b/04, 102a/11, 102a/12,
104a/03, 104a/04, 104a/11, 107b/04,
109a/12, 114b/09, 118a/12, 120b/01,
123a/12, 123b/01, 126a/12, 128a/11,
128b/04, 128b/07, 128b/12, 128b/13

k.+niṅğ aḡrını kōtermek:
İnsanların derdini yüklenmek,
sıkıntısına ortak olmak 14b/13

k.+si 82b/09

k.+sin 61a/01

[=545]

kit- (Bir şeyin birinin
tasarrufundan) çıkması, gitmesi,
yitmesi.

ḡoldın k.-: Elden yitmek
44a/13

[=1]

kitāb (Ar.) 1. Herhangi bir konuda
yazılmış manzum veya mensur eser 2.
Allah tarafından gönderildiğine
inanılan Zebur, Tevrat, İncil ve Kuran.

k. 9a/08, 64b/12, 87a/09,
88b/06, 103a/01

k.-ı temkīn: Adaba uygun,
temkinli 35b/03

k.+da 25a/01, 44b/08, 86b/07,
99a/11, 103a/02

K.-ı Ḥamlet: Metinde Galen'e
ait olduğu belirtilen Sitte Aşer
kitabının bir bölümü 99b/12

K.-ı Mizāc: Metinde Galen'e
ait olduğu belirtilen tıpla ilgili bir eser
99a/12

K.-ı Nabz: Metinde Galen'e ait
olduğu belirtilen tıpla ilgili bir eser
99a/12

K.ü'l-ilel ve'l-emrāz: Metinde
tıpla ilgili olduğu belirtilen bir eser
99b/01

k.+daki 109b/11

k.+dın 92a/13, 99b/02

k.+ḡa 21a/04, 126b/02

k.+ıda 20a/07, 99a/11, 99b/09,
100a/01

k.+ıdın 99b/01, 99b/10,
99b/11, 99b/12

k.+ım 103a/03

k.+ımda 109b/04

k.+ında 3a/06

k.+ını 100a/05

k.+larda 55b/07, 100a/03

k.+larḡa 88a/11

k.+ları 111a/10

k.+larıda 20a/07, 30b/10

k.+larını 108b/08

k.+nı 88a/08	[=1]
k.+nınğ 87a/05	koğla- (Huzurundan) kovmak, atmak.
hemme-i k.+ları ve peygamberleri: (Allah'ın gönderdiği) bütün kitaplar ve peygamberler 3b/05	ķ.-ğıl 20b/12 [=1]
muşannif-i k.: Kitabın yazarı, Keykâvus b. İskender 12b/02	koğlama- (Kaçan düşmanı) takip etmemek, kovalamamak.
[=43]	ķ.-ğıl 116a/12 [=1]
kitābet (Ar.) Yazı, yazma.	koğluk Çirkin.
k. kı1l-: Yazmak 19b/01	ķ.+ğa 77a/01
[=1]	ķarı ve ķ. bol-: Yaşlı ve çirkin olmak 73a/03
kitme- (Bir şeyin elden) yitmesi, çıkması.	[=2]
k.-gey 90a/13	kol 1. Kolun bilek mafsalsından itibaren avuç ve parmakları içine alan kısmı, el 2. (Bir şeyin üstündeki) tasarruf, iktidar, nüfuz, kontrol 3. İnsanın omzundan parmak uçlarına kadar olan uzvu, kol.
[=1]	ķ. 4b/11, 12a/02, 40b/13, 53a/09, 70b/11
kiy- (Bir giysiyi) giymek.	ķ. ve fut sın-: Kol ve bacağı kırılmak 105b/09
igin ayağını k.-: Elbisesini, pabucunu giymek 60b/11	ķ. ve put: Kol ve bacak 62b/05
[=1]	ķ. yığ-: (Bir şeyden) el çekmek, (o şeyi yapmayı) bırakmak 4b/03
kiydür- (Birine devlet hizmetinde üst rütbeyi temsil eden bir giysi) giydirmek.	
k.-di 45b/06	
[=1]	
ko- (Birini bir yere) bırakmak, koymak.	
ķ.-p 24b/04	

ķ. yıġmak: (Bir Şeyden) el
çekmek, (o Şeyin tasarrufundan)
vazgeçmek 14a/13

ķ.+daķıġa 57b/12

ķ.+daķını 26b/06

ķ.+dın 107a/04

ķ.+dın çıkarma-: (Malı)
tasarrufundan çıkarmamak 94a/09

ķ.+dın iber-: (Malı)
tasarrufundan çıkarmak 58a/01

ķ.+dın iberme-: (Ekmeġi,
geçim için gerekli parayı) elden
çıkarmamak 57a/02

ķ.+dın kêt-: (Bir Şeyden
saġlanan faydanın) elden gitmesi
57b/11

ķ.+dın kit-: (Bir iŖin üstündeki
kontrolün) elden gitmesi 44a/13

ķ.+ġa 45b/07, 59b/05

ķ.+ġa kêt-: (Bir metayı) ele
almak, elde etmek 57a/01, 57b/11,
58a/01

ķ.+ġa kêtme-: (Metanın) ele
geçmemesi, tasarrufa alın(a)maması
26b/06

ķ.+ġa kêtür-: (Bir iŖin,
metanın yahut birinin üzerinde)
kontrol saġlamak 32b/02, 58a/09,
59a/13, 77b/08, 77b/10, 87a/06,
87b/13, 91a/08, 111a/04, 111a/12

ķ.+ġa kêtürme-: (Birini) ele
geçirmemek 111b/08

ķ.+ġa kêtürmek: (Bir metayı)
elde etmek, tasarrufuna almak 56b/13

ķ.+ı 16b/01, 53b/05, 70b/05,
70b/05, 93a/03

ķ.+ıda 55a/04, 75a/02, 78b/06,
118b/12

ķ.+ıdın kêt-: Elinden gelmek
44b/06

ķ.+ıġa 56a/04

ķ.+ıġa al-: (Bahadırlık ve
yiġitliġi) ele almak 118b/03

ķ.+ıġa taŖlama-: (Kendini
yahut kendine ait bir Şeyi) baŖkasının
kontrolüne vermek 72a/08, 96b/10

ķ.+ını 70b/13, 100a/10

ķ.+ınınġ 71a/02, 71a/03

ķ.+ları 53a/08, 53a/09, 63b/07,
64a/11

ķ.+larınınġ 63a/10, 63b/02,
69b/04

ķ.+um 54a/05

ķ.+um ķuruġ: Eli boŖ,
tasarrufunda hiçbir Şey olmayan
(kimse) 82b/07

ķ.+umnı 82b/07

ķ.+unġ 53a/10, 53a/12

ķ.+unġda 57a/12, 59a/08,
60a/02, 61a/08, 61a/13, 77a/05

ķ.+unġdadur 72a/01

ķ.+unġdın 107a/03

ķ.+unġdın iberme-: (Bir
kabiliyeti) elden yitirmemek 9a/12

ķ.+unġdın k l-: (Bir Şey
yapmaya) g c  olmak, elinden gelmek
68b/02

ķ.+unġġa 82b/10, 97b/02,
121b/11

ķ.+unġġa k l-: Tasarrufuna
(mal) ge mek 57a/07

ķ.+unġġa k lt r-: (Bir Şeyin
tasarrufunu yahut tasarruf ihtimalini)
ele ge irmek, elde etmek 57a/05,
88a/02, 89a/09, 93a/07

ķ.+unġġa k lt rmek: Ele
ge irmek, kontrol etmek, hakim olmak
88a/01

ķ.+unġn  89b/05, 117a/01

ķ.+unġn  kıŝķa kıl-: (Birinin)
elini kısaltmak, (yani) n fuzunun
sahasını daraltmak, (dolayısıyla)
mevkiinden etmek 114b/13

ķ.+unġn  kıŝķa tut-: Elini
(başkasının işleri  zerinde) kısa
tutmak, başkasının işine burnunu
sokmamak 28a/01

n n ķ.+ġa k lt r-: Ekmeġi ele
almak, ge imini kendi saġlamak
13b/01

[=89]

ķonġ Kaba et, kı .

ķ.+unġn  21a/06

[=1]

ķon- (Bir yerde) konaklamak,
kalmak.

ķ.-saġız 39b/03

[=1]

ķop- 1. Yatay olarak durduġu yerden
dikey pozisyona ge mek, kalkmak:
Sabah kalkmak, kıyamet g n 
mezardan kalkmak gibi 2. Bulunduġu
yerden, topluluktan kalkıp ayrılmak:
Sofradan kalkmak, meclisten kalkmak
gibi 3. (Afete benzer Şekilde belanın)
birdenbire zuhur etmesi, patlak
vermesi.

ķ.-arlar 42a/06

ķ.-ġay 52a/04

ķ.-ġaylar 34a/04

ķ.-ġıl 40b/05

ķ.-sa 52a/05

ķ.-t  23b/04, 112a/06

ķ.-tunġuz 33b/09

ķ.-up 8b/04, 33b/07, 36a/13

belâ kı.-: Bela gelmesi, belanın
birdenbire (afet gibi) ortaya çıkması
28a/13

irtegen kı.-: Sabah kalkmak,
uyanmak 52a/07

[=13]

kopmak Yatay pozisyonndan dikey
pozisyona geçmek, kalkmak.

seher kopmak: 52a/03

[=1]

kork- Korkuya kapılmak, korku
duymak.

kı.-adur men 76b/09

kı.-ar men 91b/07

kı.-gak 122a/02

kı.-gan 67a/03, 67a/03, 95b/07

kı.-gannı 55a/05

kı.-gay 74a/13

kı.-gıl 29a/06, 30a/01, 77b/11,
78a/01, 80a/06, 83a/13, 108a/03

kı.-sa 86b/01, 93b/03

[=17]

korkma- Korkuya kapılmamak, korku
duymamak.

kı. 83a/12

kı.-gıl 55a/03, 79b/11

kı.-ydur 90b/06

[=4]

korkmak Korkuya kapılmak, korku
duymak.

kı.+ı 114b/09

kı. kerek 80a/06

[=2]

korkunç Korku.

gam ve gaza ve kı.: Üzüntü,
öfke ve korku 99a/04

kı.+ıda bol-: Korkmak 89a/13

[=2]

korkutma- (Birine öfkelenip onu)
korkutmamak.

kı.-gıl 83b/13

[=1]

koş- Katmak, (iki sıvıyı)
karıştırmak.

kı.-kan 97a/10

kı.-up 58a/07, 91a/09, 97a/04

[=4]

koşal- (Bir hâlin etkisinin başka bir
hâlin etkisine) katılması, eklenmesi.

kı.-adur 36b/03

[=1]

koşma- Katmamak, iki sıvıyı birbirine
karıştırmamak.

ķ.-nġ 97a/10

[=1]

ķořul- 1. İki maddenin birbirine karışması yahut eklenmesi 2. (Birine, bir şeye) denk gelmek, tesadüf etmek 3. İki ayrı halkın birbirine evlilik yoluyla karışması.

ķ.-sa 15b/03

ķ.-saġ 24b/02

ķ.-up 82b/11

ķ.-urlar 64b/09

[=4]

ķořulmak (İki maddenin birbirine) eklenmesi.

ķ. 2b/03

[=1]

ķoy Eti, sütü ve yapağısından faydalanılan boynuzlu, memeli, evcil hayvan, koyun.

ķ. 7a/03

ķ.+durlar 117b/06

ķ.+ı 97a/02

ķ.+lar 117b/06

ķ.+larnı 97a/03, 97a/06, 97a/07, 97a/11

[=8]

ķoy- 1. (Kendini yahut bir şeyi) bırakmak, salmak, koymak 2. (Kendini yahut bir şeyi bir yere) yerleştirmek 3. (Birine) ad vermek 4. (Vücuda dövme) nakşetmek, yapmak 5. (Bir iş için) vakit, ölçü koymak, belirlemek.

ķ.-a bër-: (Kendini yahut bir şeyi bir yere) bırakmak, salmak, salıvermek 11a/09, 52b/04, 53b/05

ķ.-ar 28b/06, 70a/13

ķ.-ar irdi 28b/12

ķ.-ar mën 59b/06

ķ.-ar sën 115a/06

ķ.-ar sin 117b/08

ķ.-arlar 33b/13, 33b/13, 34a/01, 37b/11

ķ.-dı 28b/10, 33b/07, 62b/08, 62b/08, 110a/12, 112a/05

ķ.-dum 19b/06

ķ.-ġan 6b/06, 9a/06, 59b/02, 70b/13, 118b/06

ķ.-ġannı 27a/11

ķ.-ġay 95b/03

ķ.-ġay sën 9a/07

ķ.-ġay sin 57a/10, 96a/07

ķ.-ġaylar 53b/06

ķ.-ġıl 40b/03, 75b/06, 115a/07, 116b/06, 117b/08

ķ.-mas mēn 54a/03, 111b/07
ķ.-mas siz 54a/04
ķ.-maslar 30a/09, 34b/05
ķ.-sa 6b/06
ķ.-saŋg 116b/05
ķ.-uŋglar 82b/07
ķ.-up 118b/11
at ķ.-: (... ŧeklinde)
adlandırılmak, (... olarak) anılmak
124a/06
aķ ķ.-: (... ŧeklinde)
adlandırılmak, (... olarak) anılmak
35a/10, 104b/07, 104b/08
a:ķ ķ.-: (Çocuĝa) ad vermek
73a/08
baŧ ķ.-: (Bir tekkeye kendini)
yerleŧtirmek, (oraya) intisap etmek
35b/07
dāĝ ķ.-: (Vücuda) dövme nakŧetmek,
yapmak 65b/03
ķadem ķ.-: Adım atmak
127b/10
körgeli ķ.-: Görür, (teŧmilen)
hisseder ŧekilde kalmaya bırakmak
51a/09
tene ķ.-: (Aĝacın) dalının
çıkması 10a/06

pul ķ.-: (Kumarda masaya)
para koymak 41a/13
vakt endāze ķ.-: (Bir iŧ için)
vakit, ölçü tayin etmek, belirlemek
33a/03
[=57]
ķoya'lma- (<ķoy-a alma-) (Bir ŧeyi bir
yere) yerleŧtirememek.
ķ.-sa 70b/13
[=1]
ķoycı Çoban.
ķ. 97a/05, 97a/08, 97a/09,
117b/06, 117b/06
ķ.+ĝa 97a/04
ķ.+sı 97a/02
[=7]
ķoydur- (Bir ŧeyi bir yere)
yerleŧtirmek.
ķ.-urlar 33b/13
[=1]
ķoyma- 1. (Bir ŧeyi bir yere)
yerleŧtirmemek 2. (Bir ŧey yapmaya)
koymamak, izin vermemek
ķ. 86a/04
ķ.-dı 19a/02
ķ.-ĝay 92b/11, 128b/12
ķ.-ĝıl 116b/05

k.-sa 50a/01	k. bolma-: (Eşyanın)
k.-sanğ 57a/11	eskimemesi 59b/03
k.-y 50b/13	[=2]
girev k.-: (Bir malı) rehin	köhne-sāl (Fa.) Yaşı geçkin, yaşlı.
vermek 59b/08	k. karı: Yaşlı, ihtiyar 13a/07
[=9]	[=1]
koymak 1. (Ad) koymak, vermek 2. (Birinde) eksik, kusur bulmak.	kök Gök rengi, mavi.
a:t k.: (Çocuğa) ad vermek	k. 64a/08, 70b/08
73a/09	k. bol-: Mavi renkte olmak
‘ayb k.: (Birinde) eksik, kusur	70b/08, 70b/09, 70b/09
bulmak 47a/04	k.+ge 64a/11
[=2]	[=6]
köç Hatun, kadın, eş.	köm- (Bir şeyi toprağa) gömmek.
k.+i irdi 81a/03	k.-er sin 59b/05
[=1]	k.-gil 59b/04
köçür- (Art arda gelen bir şeyin)	[=2]
geçmesine tanıklık etmek.	köngül 1. Bütün duyguların kaynağı
kün k.-: Ömür sürmek, gün	olduğu düşünülen kalbin manevi yönü,
geçirmek 5b/12, 45a/08	yürek 2. Sevgi, aşk; istek, arzu; umut
[=2]	3. Akıl, zihin, hatır.
kögüs Göğüs, vücudun ön, üst kısmı.	k. 4a/02, 24b/12, 35b/01,
k.+i(kögsi) 69b/04	36b/03, 43b/10, 44a/06, 44b/02,
[=1]	44b/05, 51b/05, 51b/09, 66b/02,
köhne (Fa.) 1. Önce, önceden beri var	78a/07, 78b/02, 84b/04, 94a/08,
olan 2. Yıpranmış, eskimiş (eşya).	109b/08
k. 77b/02	k. ağır-: Gönlü ağrımak, sıkıntı
	zahmet çekmek 79a/07

k. bağla-: Sevmek, saymak
19a/02, 76a/04, 77a/01

k. bağlama-: Sevmemek,
saymamak 20a/09, 47a/10, 57a/12,
67a/04, 79a/03, 80a/03

k. közi: Gördüğü şeyin
gerçeğini anlama kabiliyeti 13b/11,
24b/11

k. üz-: Umut kesmek 79b/03,
94a/01

k.+de saklamak: Akılda tutmak
9b/04

k.+ge 20b/05, 43a/01, 44a/05,
44b/01

k.+i(köngli) 42a/07

k.+i(köngli) arıg bol-: Gönlü
temiz olmak 124b/06

k.+i(köngli) karanğgu bol-:
Gönlü kararmak 20b/04

k.+i(köngli) ölüg: Gönül gözü
kapalı (kimse) 66b/06

k.+i(köngli) rencür bol-: Gönlü
kırılmak 19a/12

k.+ide(könglide) 38b/04,
47a/03, 72a/11, 74a/11, 75a/05

k.+ide 72a/12

k.+idin(könglidin) 79b/06,
81b/11, 109a/12

k.+idin(könglidin) çıkar-: (Bir
şeyi) gönlünden çıkarmak 127b/07

k.+ige(könglige) 7b/06,
79b/07, 109a/04, 128b/13

k.+in(könglin) al-: (Birin)
gönlünü almak 119b/04

k.+ini(könglini) 127b/13

k.+ni 43b/06, 44a/07, 44b/02,
79b/02, 116b/09, 127b/02

k.+ni bağlama-: Gönlünü
(birine) bağlamamak, âşık olmamak
45a/11

k.+ni(köngülni) 35a/13

k.+ni üzme-: (Birinden)
gönlünü kesmemek, (birini) gönlünden
çıkarmamak 49b/12

k.+ninğ 44a/09

k.+üm(könglüm) 49b/11,
94a/07

k.+üm(könglüm) küy-: İçi
yanmak 91a/05

k.+ümdin(könglümdin) 81a/13

k.+ümdür(könglümdür) 94a/08

k.+ümge(könglümge) 74a/02,
110a/07

k.+ünğ(könglünğ) 27b/01,
27b/07, 43b/05

k.+ün̄gde(kön̄glün̄gde) 55a/02,
59b/12

k.+ün̄gde(kön̄glün̄gde) tut-:
Aklında tutmak 92b/06

k.+ün̄gde(kön̄glün̄gde) şek
tutma-: Gön̄lünde şüp̄he tutmamak
7a/1

k.+ün̄gge(kön̄glün̄gge) 2b/11,
10b/07, 10b/08, 27b/13

k.+ün̄gge(kön̄glün̄gge)
keltürme-: Aklından geçirmemek
4b/06

k.+ün̄gni(kön̄glün̄gni) 7a/04,
12b/07, 43b/05, 44b/03, 66b/01

k.+ün̄gni(kön̄glün̄gni) tevbede
tut-: Gön̄lünü tövbede tutmak 34b/07
[=91]

kön̄güllüg 1. Cesur, korkusuz 2.
(Yüce) gönüllü.

ber k. bol-: Yüce gönüllü
olmak 122a/01

k. bol-: Cesur olmak 55a/03,
124b/05

[=3]

kön̄gülsüz 1. Güvensiz, inançsız 2.
İsteksiz, hevessiz.

bī-dil ve k. bolma-: Gön̄ülsüz
ve isteksiz olmamak 115b/10

k. bol-: Güvenmemek,
güvenmez olmak 118b/05

[=2]

kön̄gülsüz İsteksiz, hevessiz.

k. bol-: İsteği kırılmak 55b/05
[=1]

köp Çok, fazla, ziyade.

k. 13a/07, 15b/11, 18a/06,
31a/11, 31b/01, 31b/12, 39a/10,
46a/11, 47b/09, 47b/12, 48a/02,
49a/09, 49b/13, 111a/10, 116b/07

k.+dür 21a/03

[=16]

köpük Köpük.

k.+i 101a/03

[=1]

kör- 1. (Bir şeyin, durumun
varlığına) şahitlik etmek 2. Seyretmek,
temaşa etmek 3. (Göz ve ışık
yardımıyla) bir nesnenin varlığını
algılamak 4. Anlamak, idrak etmek 5.
(... şeklinde) algılamak, kabul etmek.

k.-di 11b/06, 19b/06, 25a/04,
29a/02, 31b/09, 33b/05, 45a/06,
45b/05, 109a/09, 112a/04, 112b/10

k.-di irse 18b/12

k.-düm 7b/03, 12b/04, 15b/11,
30b/10, 51a/08, 51a/08

k.-dünğ 65b/08
k.-edurgan 31a/09, 33b/09
k.-er 5b/01, 17b/11, 31a/03,
31a/04, 44a/05, 54b/08
k.-er sin 2a/03, 55b/03,
116b/03
k.-erler 14a/11, 62b/04
k.-ey 112b/09
k.-geli 30b/05, 100a/06,
100a/07, 100b/03, 113b/01, 113b/01
k.-geli bolur 62b/06
k.-geli koy-: Görür, hisseder
vaziyette koymak, bırakmak 51a/09
k.-gen 5b/02, 65b/11, 66a/12,
72b/09, 100a/03, 106a/04
k.-gen irdim 18b/09
k.-gende 43b/12
k.-geni 47a/12
k.-genni 81b/10
k.-gey 107b/13
k.-gey men 18b/09
k.-gey sin 62b/10
k.-gil 10b/06, 21b/03, 24a/11,
27b/02, 65b/06, 68a/03, 86a/13,
109b/07
k.-güsidür 74b/05
k.-mes 81b/11

k.-mes(1) 70a/13
k.-mesge sal-: Görüp de
görmemezlikten gelmek 91b/07
k.-mes mü sen 5a/09, 15b/02,
17b/11, 43a/07, 51a/06, 58b/13,
80b/06
k.-mes mü sin 1b/11
k.-se 14a/10, 19a/07, 62a/07,
70a/07, 108a/01
k.-seler 55a/01
k.-senğ 5a/12, 14a/08, 32b/02
k.-ünğler 96b/08
k.-üp 5b/10, 72b/06, 82b/08,
90b/10, 91b/07
k.-üpdür 20b/13
k.-üpdür men 25a/03, 94b/13
k.-üpdürler 94a/06
‘azîz k.-: (Kendini) değerli
görmek 66a/06, 66a/06
fâyida: k.-: Fayda görmek
68b/10
h^wār k.-: Hor, aşağı görmek
80b/01, 80b/01
hüb k.-: Hoş görmek 72a/09
lâyık k.-: Layık görmek 47a/10
menfa‘at k.-: Fayda görmek
93a/07

muhtâc k.-: (Birini başka birine) muhtaç görmek, saymak 29a/12

şemere k.-: Fayda görmek 87a/07, 87b/07, 87b/08

tüş k.-: Düş görmek 20b/07, 51a/06

yaşşılık k.-: (Birinden) iyilik görmek 66a/08, 77b/06

yaman k.-: Kötü görmek, kötü saymak 9b/11

za'îf nâciz k.-: (Birini) zayıfı değersiz görmek, saymak 81b/09

ziyâde k.-: Üstün görmek 14a/09, 14a/10

[=113]

köre'lme- (<kör-e alma-) (Bir şeyin varlığına) şahitlik edememek, (onu) görememek.

k.-sün 117a/11

[=1]

körgüz- 1. (Efor, çaba yahut şefkat, merhamet) göstermek 2. (Bir kabiliyeti, mahareti) sergilemek, göstermek.

k.-düm 73b/04

k.-gil 46b/12

şefkat k.-: Şefkat göstermek 14a/02

terahhüm k.-: Merhamet göstermek, etmek 55b/10

[=4]

körküm Gösterişli.

k. ve heybetlig bol-: Gösterişli ve heybetli olmak 52b/02

[=1]

körme- 1. (Bir şeyin, durumun varlığına) şahitlik etmemek 2. Anlamamak, idrak etmemek 3. (... şeklinde) algılamak, kabul etmek.

k.-dim 119b/08

k.-dünğ mü 110b/10

k.-gen 96a/10

k.-genni 5a/12, 5b/01

k.-gey 35b/11

k.-gil 56a/12, 109b/06

k.-günçe 11b/04, 76a/11, 117a/02

k.-p irdi 31a/03, 31a/05

k.-se 16a/11

k.-senğ 72b/10

k.-y 97b/08

k.-yduğan 106a/03

hüb k.-: Hoş görmemek 16b/08, 36b/01, 66a/12

h^wār k.-: Hor, aşağı görmemek
83b/13, 102b/09

hār k.-: Hor, aşağı görmemek
74a/12

istiḥāle k.-: İhtimal dışı
saymamak, görmemek 77b/13

ʿayb k.-: Ayıp saymamak
67a/09, 81b/09

pesend k.-: Makbul saymamak
117a/04

revā k.-: Reva görmemek
5a/04, 6b/10, 7b/06, 85b/09

taṅg k.-: Hayret etmemek,
hayretle karşılamamak 25b/04

yüz k.-: Tanıdığa ayrı
yabancıya ayrı davranmamak, iş
görmemek 121b/11

[=33]

körmek 1. (Bir şeyin, durumun
varlığına) şahitlik etmek 2. Anlamak,
idrak etmek.

k. 9b/05, 30a/10, 44a/05,
44a/08, 44a/10, 51a/01, 65a/05,
65a/05, 96b/06, 123a/06

k.+dür 69a/09

k.+ge 44b/11

k.+niṅg 44a/08

[=13]

körset- 1. (Bir şeyin) görülmesini
sağlamak, teşhir etmek 2. Öğretip
bildirmek, anlatmak 3. (Bir hâli,
niteliği) ortaya koyacak tarzda
davranmak; etmek, yapmak.

k.-gil 12b/06, 22b/13, 24a/12,
39a/12, 74a/12

k.-ip 80b/05, 92a/01, 95b/06

k.-seṅg 72b/11

k.-ti 94b/10

k.-tim 92a/03

k.-ür 66a/03

k.-ür irdi 11a/06

dōstluk k.-: Dostluk göstermek
81b/13

uluḡ k.-: 80a/01

yaḥşı k.-: 12b/06

yaḥşılık k.-: 115b/06

yol k.-: 3a/02, 3a/11

yüz k.-: 87a/03

[=20]

körsetme- 1. (Bir hâli, niteliği) ortaya
koyacak tarzda davranmamak;
etmemek, yapmamak 2. (Bir şeyin)
görülmesini sağlamamak, teşhir
etmemek.

k. 107b/11

k.-gey sin 95b/08

k.-gil 73a/02, 80a/02, 120a/02

[=5]

körün- 1. Görülür hâlde olmak 2. (Bir hâlveya niteliği) yansıtmak.

k.-edurğan 62b/06

k.-gen 47a/11

k.-geni 47b/01

k.-günçe 119b/09

k.-se 100b/11

k.-senğ 47a/13

k.-ür 55a/04, 62a/06, 65a/06,
65a/06, 65a/07, 65a/07

k.-ürler 86b/03

haķır k.-: Hakir görünmek
71b/06

haķr k.-: Hakir
görünmek 52b/03

nā-pesend k.-: Uygunsuz
görünmek 13b/12

yaman k.-: Kötü görünmek
16b/06

[=19]

körünme (Belli bir niteliği) yansıtmak,
gösterme.

k.+si 47a/13

[=1]

körünme- (Belli bir hâli, niteliği)
yansıtır şekilde durmamak,
görünmemek.

hüb k.-: Hoş görünmemek
28b/05

közige haķır k.-: Gözüne hakir
görünmemek 117a/12

[=2]

körünmek (Belli bir niteliği, hâli)
yansıtır durumda olmak.

k.+ini 47a/11

[=1]

körünüş Resmî görüşme.

k. 110a/09, 110a/11

k. bër-: Resmî görüşme için
izin vermek 17a/02

k. tile-: Resmî görüşme
ricasında bulunmak 17a/01

[=4]

körüşmek (Biriyle) görüşüp tanışmak
veya düzenli görüşmek.

k.+ge 9a/06

k.+ni 44a/06

[=2]

köter- 1. (Manevi bir yükü)
yüklenmek, taşımak 2. (Şöhretin,
namın) yükselmesi, yayılması 3.
Bağışlamak, affetmek.

k.-gey 128b/07	[=1]
k.-ip 29a/07, 33b/05	köy- Yakmak, tutuşturmak.
ağrını k.-: (Başkasının) derdini, sıkıntısını yüklenmek, paylaşmak 83a/01, 88a/07, 124b/13	k.-er(1) 45a/06
ağ k.-: Şöhret bulmak 56b/13	k.-mes 8b/08
minnet k.-: Minnet duymak 39a/10	k.-üp 128a/01
muṭāyebeni k.-: Şaka kaldırmamak 41a/11	[=3]
[=9]	köz 1. Görme organı, göz 2. Bakış; bakarak inceleme 3. İdrak, anlayış.
köterme- 1. Yüklenmek, taşımak 2. (Güvenini) kesmemek.	k. 4b/11, 17b/11, 17b/11, 44a/05, 62b/08, 70b/08, 71a/09
k. 27a/11	k. kaç: Göz kaç 62b/10
i'timādınḡnı k.-: Güvenini kesmemek 26a/12	k. sal-: Göz atmak, incelemek 62b/07
[=2]	k. salma-: Bakmamak, dikkat etmemek 106a/03
kötermek Yüklenmek, taşımak.	k. tut-: Gözlemek, incelemek 42b/01
k.+(ağrını) 7a/13	k. ve kaç: Göz ve kaç 62b/06
kişininğ ağrını k.-: (Başkasının) derdini yüklenmek 15a/01	k.+din 51a/01
[=2]	k.+i 26b/04, 53b/13, 69b/13, 70a/02, 70a/02, 70b/06, 70b/08, 70b/09, 70b/09, 71a/05, 117a/07
kötlük Kıç, vücudun gerisi.	k.+ide 32b/10, 64a/05, 70b/02, 70b/02
k.+i(kötlüğü) 69b/11, 69b/13	k.+idin 11a/09
[=2]	k.+ige 47a/10, 47a/13, 47b/01, 112a/02
kötürmek Taşımak, yüklenmek.	
k. 44b/09	

k.+ige ḥaḳīr körünme-: Gözüne
hakir görünmemek 117a/11

k.+ige ḥōṣ körün-: Gözüne hoş
görünmek 45b/08

k.+ini 70b/01, 100a/08,
109a/08, 109a/09, 109a/11, 117a/08

k.+ininḡ 64a/08, 64a/08,
70b/01

k.+leri 24b/10, 63b/11, 64a/07,
65a/10, 65a/12, 69b/03

k.+lerininḡ 64a/07

k.+ninḡ 65a/11

k.+üm 54a/05

k.+ümge 54a/05

k.+ümninḡ 31a/10

k.+ünḡ 115b/12

k.+ünge 109a/10

k.+ünge 47a/13, 66a/02

k.+ünḡiz 54a/06

k.+ünḡni 117a/01

k.+ünḡni bağla-: Gözünü
bağlamak 44b/04

‘aḳlınḡ k.+i tiki-: Akıl
gözünün kapanması 93b/05

‘aybḡa köz sal-: Ayıp aramak
13a/10

könḡül k.+i: Bir şeyin
hakikatini anlamaya yarayan hasa,
gönül gözü 13b/11, 24b/11

ṣehlā k.: Hafif şaşı, şehla gözlü
63a/10

ṣehlā köz bol-: Şehla gözlü
olmak 63b/03

[=68]

közle- Bakıp fark etmek.

k.-gey 68b/01

[=1]

közleye’lme- (<közle-ye alma-) Bakıp
fark edememek.

k.-gey 68b/02

[=1]

kuçaḡla- Sarılmak, kucaklamak.

ḡ.-p 21a/06

[=1]

kūçe (Fa.) Pazar, çarşı.

k. ve bāzār: Pazar ve çarşı
89b/13

[=1]

kuçkaç Serçe.

ḡ. 96b/02

[=1]

ḡudret (Ar.) 1. Kuvvet, güç, iktidar 2.
Yetenek, kabiliyet.

ķ. 2a/01, 2a/04, 7b/05, 7b/05
ķ. bol-: (Bir Şey yapmaya) gŭcŭ,
kudreti olmak 6a/13

ķ. tap-: (Bir Şey yapmaya) gŭcŭ
bulmak 54b/11

ķ.+i 5a/06, 5a/08, 5a/09

ķ.+i bol-: (Bir Şey yapmaya)
gŭcŭ olmak 26b/08

ķ.+i ve ķudreti bolma-: Gŭcŭ
ve kudreti olmamak 32a/03

ķ.+iŋg 10b/13, 12b/05, 24b/03,
36a/13, 41a/07, 44a/03, 48a/10,
59b/08, 73a/10, 96a/13, 104a/09,
117b/11, 124a/11

ķ.+iŋg bol-: Gŭcŭ olmak
42b/04

ķ.+iŋg yŕt-: Gŭcŭ yetmek
88a/01

[=26]

ķuduk Kuyu.

ķ. 19a/05, 19b/04, 127a/06

ķ.+dın 127a/07

ķ.+ġa 80a/04, 127a/12

ķ.+nı 19b/02

[=7]

kudŭret (Ar.) Keder, elem.

k.+din 35b/01

k.+ni 35b/01

[=2]

kŭh (Fa.) Daġ.

k. beyābān ve deryālar: Daġ,
çöl ve denizler 93b/01

[=1]

kŭhistān Daġ başı.

k.+da 125a/08

[=1]

ķul Kul, kŕle.

ķ. 6b/06

ķ. di:dek almak: Kŕle, carıye
almak 62a/04

ķ. dedek almak: Kŕle, carıye
almak 1a/04

ķ.+ı 21a/06

ķ.+ıdur 26b/12

ķ.+ıġa 21a/06

ķ.+ını 6b/05, 21a/06

ķ.+larıŋgdın 96b/11

hızm̈et-kārlar ve ķ.+lar:
Hizmetkārlar ve kŕleler 38a/02

[=10]

ķulaġ → **ķulak**.

ķ.+ı 24b/12

[=1]

kulak 1. Kulak, işitme organı 2.

Duyma, işitme.

ķ. salma-: Kulak vermemek,
dinlememek 83a/06, 84a/11, 106a/02

ķ.+dın 51a/01

ķ.+ı 63b/06

burnı ve ķ.+ı ağır bol-: Burnu
zor koku alıp kulağı ağır işitmek
65b/09

ķ.+ı(kulağı) 113b/08

ķ.+ı(kulaķı) 24b/09

ķ.+ıġa(kulağıġa) 47b/02

ķ.+ıngġa 85b/12

ķ.+ını(kulağını) 70a/10

ķ.+ınınġ 69b/01

ķ.+ları 69a/13

ķ.+larınınġ 69a/13

[=14]

kulçuluk (Allah'a) kul olmak.

ķ. kılmak: Kulluk etmek
86a/06

[=1]

kulū (?Fa.) Üstün, yüce.

k. tut-: (Kendini) yüce, üstün
tutmak 4a/12

[=1]

kulun Tay.

ķ. 71a/09, 71a/10

[=2]

kumār (Ar.) Para karşılığı oynanan
oyun.

ķ. oyna-: Kumar oynamak
108b/06

ķ. oynamak: Kumar oynamak
41b/02

ķ.+dur 41b/02

[=3]

kumār-bāz (Ar.+Fa.) Kumara düşkün,
kumarbaz.

ķ. bolma-: Kumarbaz olmamak
108b/06

ķ.+lar ve 'ulūfe-hōrlar:
Kumarbazlar ve hazır yiyenler 59a/09

[=2]

kumār-bāzlık (Ar.+Fa.+Tü)

Kumarbazlık, kumara düşkünlük.

ķ. 41b/02, 41b/03

[=2]

kumçak Kumsal.

ķ.+nınġ 26a/13

[=1]

kur- (Şarap meclisi) kurmak,
düzenlemek.

ķ.-arlar 35a/12	[=2]
[=1]	ķursak Karın; mide.
ķurān (Ar.) Kuran-ı Kerim, Hz. Muhammed'e Allah'ın vahyettiğine inanılan kitap.	ķ. 4b/11
ķ. 73a/11, 88a/09	ķ.+ğa 114a/05
ķ.-ı Mecīd: Yüce Kuran 86a/10	ķ.+ı 34a/03, 63b/10, 69b/05, 69b/12, 85b/12
ķ. ve tefsīr 'ilmi: Kuran ve tefsir ilmi 108b/07	ķ.+ıda 102b/05, 102b/06
ķ.+da 110b/05	ķ.+ım 11b/13
[=5]	ķ.+ınğ(ķursağınğ) 40a/10
ķurbānlık (Ar.+T.) Kurbanlık (hayvan).	[=11]
ķ. ķıl-: Kurban kesmek 7a/04	ķurt Böcek, kurtçuk.
[=1]	ķ. 19a/08
ķu:reng (Fa.) Al at.	ķ.+lardın 19a/07
k. 69b/09	ķ.+nınğ 19b/03
[=1]	[=3]
ķurma Yamalı.	ķuruğ 1. Boş 2. Nemi, suyu olmayan.
ķ. iginlig: Giysisi yamalı 126b/09	ķ. 115a/08
[=1]	ķ. ķuruğ: Eli boş 82b/07
ķursa Karın.	[=2]
ķ.+sı 69b/10	ķuruğluk Nemsizlik, susuzluk.
ķ.+sını 70b/12	ķ.+da 122b/12
	[=1]
	ķurut → ķurt .
	ķ.+lar 19a/07, 19b/04
	[=2]

kurut- 1. Nemsiz, susuz hâle getirmek
2. Yok etmek, ortadan kaldırmak.

ķ.-ġıl 49a/06

ķ.-up 100a/13

neslini ķ.-: Neslini kurutmak
56b/08

[=3]

kusār (Ar.) Yan kısımlar.

k.+ı 69b/01

[=1]

ķuş Kuş.

ķ. 16a/12

ķ. bərişmek: Karşılıklı kuş alıp
vermek 41a/13

[=2]

kūşî:ş (Fa.) Çaba, efor, çalışma.

k. 8b/03

k. èyle-: Çabalamak, uğraşmak
124a/10

k. ķıl-: Çabalamak, uğraşmak
114b/05, 116a/10

k. ķılma-: Çabalamamak,
uğraşmamak 101a/12, 101a/13

sa'y k.: Efor, çaba 8b/02,
14a/11, 18a/01, 46b/12, 57b/12

sa'y k. ķıl-: Çalışıp çabalamak
9a/02, 23a/07, 32b/02, 57a/01, 62a/03

sa'y k. ķılmaķ: Çalışıp
çabalamak 55a/04

[=17]

ķuşla- Yırtıcı kuş ile avlanmak.

ķ.-ġan 53b/02

ķ.-ġıl 53b/01

ķ.-rlar 53a/09

[=3]

ķuşlama- Yırtıcı kuş ile avlanmamak.

ķ.-ġıl 53a/13

[=1]

ķuşlamak Yırtıcı kuş ile avlanmak.

ķ. 53a/10, 53a/11, 53b/01

ķ.+nı 53a/12

[=4]

kūtāh (Fa.) Kısa.

k. ķılma-: Kısa tutmamak
89a/04

[=1]

kūtāh-zebān (Fa.) Dili kısa.

k. 72a/05

[=1]

ķutķara'1- (<ķutķar-a al-) (Kendini zor,
tehlikeli bir durumdan) çıkaramamak,
kurtaramamak.

ķ.-mas+sin 55a/06

[=1]

ķutul- (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) çıkmak, sıyrılmak.

ķ.-dı 39a/09

ķ.-duŋg 2b/01, 127a/13

ķ.-ğalı 115a/01

ķ.-ğay 72a/13

ķ.-sa bolur 54b/13

ķ.-ur sin 13b/02, 34b/03, 34b/03

[=9]

ķuvā (Ar.) Kuvvet; kuvvetler.

ķ. 98b/06, 98b/06

ķ.+(ķuvā-yı+nefsānī) Nefsani kuvvetler 99a/13

[=3]

ķuvvet (Ar.) 1. Güç, kuvvet, iktidar 2. Yetenek, kabiliyet.

ķ. 98b/07, 98b/09

ķ. bēr-: Kuvvet vermek 100a/07

ķ.-i hāl ü mizāc: (Birinin) hâlinin, sağlığının kuvvetli, yerinde olması 99b/06

ķ.-i harekāt: Hareket etme kabiliyeti 123a/05

ķ.-i ḥayvānī: Hayvani kuvvet 99a/12

ķ.-i müdrike: İdrak yetisi 98b/07

ķ. ve şehvet: Fiziki kuvvet ve şehvet 98b/12

ķ.+de 48a/07

ķ.+inŋ 75b/03

ķ.+ini 35a/04

ķ.+ininŋ 80b/13

ķ.+leri 111a/04

ķ.+ninŋ 98b/09

ķuvvetde ve cismde: Kuvvetçe ve beden 30b/11

[=15]

ķuvvetlig Güçlü, kuvvetli.

ķ. bol-: Kuvvetli olmak 35a/03

[=1]

ķuy Aşağı, yere doğru.

ķ. sal-: (Başını) aşağı eğmek 33b/03

[=1]

ķuyruk Hayvanın gövdesinin arka kısmında yer alan uzun ve esnek organ, kuyruk.

ķ. 70b/13

ķ.+ı 69b/11, 69b/12

k.+ı(kuyruğı) 69b/04	k.-ğıl 116a/09
k.+nı 117b/02	[=1]
[=5]	küfr (Ar.) (İslam’a göre) Allah’a inanmama, Allah’ın varlığını birliğini reddetme.
kuzāt (Ar.) Kadılar.	k. 126b/02
hiyelü’l-k.: Kadıların hileleri, kadıların ipuçlarını iyi takip ederek haklının hakkını vermesi 90a/12	[=1]
[=1]	kül (Ar.) Bir şeyin tamamı, bütünü, hepsi.
kūze (Fa.) Testi.	‘aql-ı k.: Küllî akıl 82b/13
k. 28b/09, 28b/12	‘âlem-i k.: Âlemin bütünü, büyük âlem 122b/06
k.+dağı 28b/11	[=2]
k.+ğa 28b/10, 29a/03	kül- Gülmek, tebessüm etmek.
k.+ge 29a/07	k.-di 16a/09, 39a/07
k.+lerde 37b/11	k.-erler 29a/12
[=7]	k.-gek 63a/11
kübrā (Ar.) Büyük, en büyük.	k.-gen 39a/13
taḥvīl-i k.: Ortaçağ astronomisinde, çocuğun doğduğu vakit belirlenen büyük talihi 102b/01	k.-mes irdi 16a/12, 119b/09
[=1]	k.-üp 19b/07, 115b/12
küç Güç, kuvvet.	[=9]
k. 14b/07, 111a/04	külgi Gülmece, espri yapma, mizah.
k.+i ve kudreti bolma-: Gücü ve kudreti olmamak 32a/03	oyun k. ‘işret: Oyun, gülmece, işret 50a/06
[=3]	[=1]
küçeme- Cebretmemek, zulmetmemek.	

külme- Gülmemek, tebessüm
etmemek.

k.-geyler 27a/12

k.-gil 39a/13

[=2]

külüsmek Fıkra, kıssa.

hikāye ve çüçük ve k.: Hikāye,
latife ve fıkra 108b/05

[=1]

kümüş Gümüş.

altun k.: Altın, gümüş 59b/09,
116b/09

altun k. ve mesīne: Altın,
gümüş ve ipek 59b/03

pul a. kümüş: Para, altın,
gümüş 41b/01

[=4]

kün 1. Bir gün, yirmi dört saatlik
zaman dilimi 2. Gündüz 3. Güneş.

k. 4a/03, 11a/01, 11a/06,
11b/01, 11b/05, 12a/02, 12a/02,
12a/12, 15b/09, 16a/07, 21a/06,
23b/01, 29a/01, 31a/07, 37a/05,
37a/05, 38b/13, 41b/13, 45b/06,
46b/02, 48b/09, 48b/09, 52a/05,
52a/12, 52a/13, 52a/13, 53b/13,
56b/02, 71a/09, 74a/06, 75a/09,
84b/04, 91a/03, 97a/03, 97a/08,
109a/06, 109b/03, 111a/11, 112b/01,

118b/03, 118b/05, 121a/01, 121a/01,
125a/08

k. al-: Yaşamak, ömür sürmek
32b/01

k. köçür-: Gün geçirmek,
yaşamak 5b/12, 45a/08

k. küni: Kıyamet günü 42a/06

k. ötker-: Gün geçirmek,
yaşamak 29a/01

k.+de 5b/13, 36b/07, 45b/13,
48b/08, 48b/08, 48b/08, 48b/11,
48b/11, 59a/13

k.+din 11a/03, 12a/07, 12a/10,
14a/11, 30b/02, 30b/08, 30b/10,
44a/13, 48a/04, 63b/12, 65a/09,
66a/13, 66b/04, 74b/08, 75b/04,
115b/04, 126b/05

k.+dür 52a/13

k.+ge 11a/03, 14a/11, 30b/02,
30b/08, 30b/10, 44a/13, 48a/04,
63b/12, 66a/13, 66b/04, 74b/08,
75b/05, 115b/04, 126b/06

k.+i 71a/06, 74b/03, 74b/13,
75a/05, 76b/08, 80a/10, 109b/04,
109b/05, 115b/12, 116b/04, 118a/03

k.+ler 59b/07

k.+lerde 44b/01

k.+leride 43a/12, 59b/01,
106b/12, 115b/08

k.+lerini 32b/07	k.-ğıl 4a/09
k.+lerni 74a/03	[=1]
k.+ni 52b/01	kürsî (Ar.) Kalabalığa karşı
āzīne k.+i: Cuma günü 36b/12	konuşanların üstüne çıktığı yüksek
[=111]	yer.
künc (Fa.) Köşe.	k. 23b/01, 23b/03, 89a/06,
k. 102b/09, 102b/10	89b/01, 89b/04, 89b/06, 89b/07
k.+i 102b/11	k.+niñg 90a/02
[=3]	[=8]
kündüz Gündüz.	küstahlık (Fa.+T.) Saygısızlık,
k. 5a/01, 36b/06, 70a/13,	hadsizlik.
111b/06, 111b/13	k.+ğa 2a/09
k. kündüz: Gece, gündüz	[=1]
11a/13, 11b/12, 33a/02, 50a/03	küşāde (Fa.) (Arası) açık, geniş.
k. ve kündüz: Gece ve gündüz	k. 63a/05, 63a/10, 64a/07,
25b/02, 91a/02	69b/01
k. ve kündüz: Gece ve gündüz	k. bol-: Geniş olmak 63a/10
yenecek azık 5a/01	[=5]
k.+ki 51b/01	küy- 1. Yanıp boşa gitmek 2. (İçi)
k.+kiniñg 36b/03	yanmak, çok üzölmek.
k.+ni 50b/03	hakkı k.-: Hakkı yanmak, boşa
k.+ni kiçe kıl-: (Gece uyanık	gitmek 90a/13
kalıp gündüz uyuyarak) gündüzü	könğlüm k.-: Gönlü yanmak
geceye döndürmek 51b/03	91a/05
[=16]	[=2]
künğreme- Şikayet etmemek.	küyev (Mo.) Damat; koca, eş.

k. 76a/10, 77a/01, 77a/02,
77a/03

k.+ge b ermek: Damada
vermek, evlendirmek 76a/09

k.+im 81a/11

[=6]

L

l -akall (Ar.) En azından, en az.

l.+ı a 38a/09

[=1]

labaza (Fa.+Ar.) Geveze.

l. 22a/02

[=1]

l b dd  (Ar.) Elzem, gerekli.

l.+d r 123a/13

[=1]

la in (Mo.) Do an.

l. 53a/04

[=1]

l f (Ar.) Laf, s z, kelim.

l. urma-: Laf  arpmamak
83a/08

l.+ını 23a/06

[=2]

laf  (Ar.) Lafz, s z, kelim.

l. 20b/05, 21a/07, 21a/08,
25a/07, 119b/10

l.  ılmak: Konu mak 125b/13

l.+da 21a/09

l.+d n 20b/05

l.+ı 109b/07, 109b/09

l.+ını 109b/10

[=11]

la d (Ar.) Kabir, mezar.

l.+ni  25a/11

[=1]

la ab (Ar.) Lakap.

l. 125a/02

[=1]

l l (Fa.) Dilsiz, l l.

l. bol-: Dilsiz olmak 24b/07

[=1]

l m (Ar.) Lam harfi.

l. 110b/02, 110b/02, 110b/02,
110b/08

[=4]

lamise (Ar.) Dokunma duygusu.

l. 51a/02

[=1]

lanğısı- (?) (Bir şeyi) cılız, zayıf
şekilde yapmak.

l.-p sözle-: Sessiz, cılız
konuşmak 65b/09

[=1]

lañif (Ar.) Güzel, hoş.

l. 43a/07

l. bolma-: Hoş, güzel olmamak
43a/03

l.+dür 43a/04, 43a/06

‘unşur-ı l.: Güzel, hoş unsur
122b/07

[=5]

lañifelig (Ar.) Nükteli, hoş (söz).

l. 103b/11

[=1]

lañifrak (Ar.+T.) Daha güzel, daha hoş.

l. ve nāzūk bol-: Daha hoş ve
zarif olmak 43a/08

l.+irmesdür 104b/10

[=2]

lāyık (Ar.) Layık, yaraşır, münasip.

l. 10b/01, 66b/09, 67a/01,
71a/08, 76b/07, 76b/11, 109b/13,
117b/09, 119b/06

l. bola’l-: Layık olabilmek
37a/06

l. bolma-: Layık olmamak
3a/11, 74b/11

l. kör-: Layık görmek 47a/10

l. ve sezā-vār: Layık ve
münasip 2a/13

l.+dur 10a/06, 63a/11, 63a/12,
63b/05, 64a/06, 64a/10

l.+ıda 115a/07, 117b/08

l.+ığa 37a/10

l.+ıngızda 37b/06)

l.+ını 104a/03

l.+imes 8a/04, 21a/04, 38b/07

l.+irmes 23b/09, 53b/05,
61a/05, 81b/01

l.+irmesdür 37b/10, 120b/05

[=34]

lāzım (Ar.) Lazım, gerekli.

l. 54b/07, 109b/11

l. bol-: Lazım olmak 6b/09,
52b/13, 56b/09, 74a/04, 75b/08,
85a/04, 97b/10, 117b/05

l. kēl-: Lazım gelmek, olmak
3a/01, 4b/08, 35a/10, 36b/06, 40b/01,
40b/08, 42a/10, 44a/08, 59a/12,
73a/01, 83b/10, 83b/12, 96b/12,
105b/09, 108a/12, 108a/12

l. tut-: Lazım tutmak, saymak
27a/09, 56b/10, 57b/10, 60a/07,

67a/08, 73a/10, 83b/02, 89b/13,
93a/06, 93b/10, 103b/11, 104b/03,
106a/04, 107b/08, 116b/07, 127b/06

l. tutma-: Gerektirmek; ibaret
tutmamak 8b/01, 94a/11, 96a/06,
119a/11

l. tutmak: Lazım tutmak,
saymak 5a/07

l.+dur 46a/02, 48b/06, 115a/12,
118a/11, 123a/13, 125a/08, 127b/06,
128a/06

l.+imes 114a/10

l.+imes(1) 41a/01

l.+irmes 47a/01

l.+turup mën 46a/05

[=59]

lāzı:m → **lāzım**.

l.+dur 9a/12

[=1]

lāzıme (Ar.) Lazım, gerekli.

l.+si 43b/09

neş'e-i l.: Neşenin gereği
(kahkaha) 35b/03

[=2]

lāzımlıġ (Ar.+T.) Gerekli, elzem.

l. 15a/03, 74a/13, 88a/12,
121a/02

l.+dur 59a/05

[=5]

lāzı:mlıġ → **lāzımlıġ**.

l. 128a/07

[=1]

lāzımlık (Ar.+T.) Gerekli, lüzumlu.

l. 58a/04

l.+dur 59a/07, 59b/05

l.+ġa 57a/09

l.+nı 23a/08

[=5]

le'ās (Ar.) Bir at hastalığı.

l. 71b/02

[=1]

leb (Fa.) 1. Dudak 2. Kıyı, kenar.

l. ve tiş: Dudak ve diş 62b/08,
62b/11

l.+i 63a/06, 64a/08, 69a/12,
69b/13

l.+idin 69a/13

l.+ige 11a/07, 11a/10

l.+ini 100a/11

l.+leri 64a/02

l.+leri uçuk: Dudakları uçuk
65a/10

l.+lerini 65b/01

burun ve l. ve tişler: Burun,
dudak ve dişler 62b/07

deryā l.+i: Deniz kenarı 11a/10
[=15]

le'īm (Ar.) Cimri, pinti, hasis.

l. baḥīllık: Cimrilik, hasislik
108b/13

l. ve baḥīl: Cimri ve pinti
86b/04

l.+ğa 86b/07

l.+müdür 85b/11

baḥīl ve l. bol-: Cimri ve pinti
olmak 86b/02

[=5]

leşker (Fa.) Asker, ordu.

l. 33a/07, 46a/04, 56a/02,
56a/02, 105a/13, 110a/03, 110a/11,
114b/07, 114b/08, 116a/07, 116b/02,
116b/10, 118b/04, 119b/01, 126a/02

l. başlamak: Ordu yönetmek
1b/02

l.-i 'azīm: Büyük ordu 80b/11

l.-i peşe bolma-: (Önemli
birine) muhafız olmamak 93a/06

l. iberme-: Ordu yollamamak
81b/08

l. ve ra'ıyyet: Ordu ve halk
114a/03, 114b/06

l. tart-: Ordu, asker toplamak
81a/09, 110a/08

l. tartmak: Ordu, asker
toplamak 115b/07

l.+ge 115b/06, 116b/07,
119a/12

l.+i 82b/05, 116b/06, 119b/02,
119b/02

l.+idin 80b/08

l.+ige 115b/12

l.+im 81b/06

l.+inğ 116b/06

l.+inğge 81b/04, 115b/12

l.+ininğ 80b/09, 80b/13

l.+ler 115b/08

l.+ni 56a/11, 114b/08, 115b/10,
115b/10, 116a/01, 119a/04, 119a/10,
119a/11, 119a/11

l.+ninğ 56a/13, 81b/03,
115b/09, 117a/11

[=53]

leşkersiz (Fa.+T.) Asker olmadan,
askersiz.

l. 116b/09

[=1]

leṭāfet (Ar.) Güzellik, hoşluk.

l.+idin 43a/04

[=1]
leṭāfetlig (Ar.+T.) Güzel, hoş.
1. 106a/05
[=1]
lezzet (Ar.) 1. Ağızla duyulan tat,
çeşni 2. Herhangi bir şeyden alınan
haz, tat.

1. 49a/01
1.+i 47a/03
1.+iniṅ 31a/05
hemme-i 1.+ler: Bütün lezzetler
5a/11

[=4]
libās (Ar.) Elbise, giyecek.

1.+inṅ 69a/07
1.+inṅnı 69a/07

[=2]
līkin (Ar.) Lakin, fakat, ancak.

1. 16a/03, 33a/10, 38a/12,
39a/04, 49b/02, 76b/08, 108b/06,
117a/13, 122b/03, 126b/06

[=10]
līki:n → **līkin**.

1. 40a/04, 47a/01, 49b/13
[=3]

loḳma (Ar.) Lokma, bir defada
yenilebilecek yiyecek parçası.

1. 33b/05, 116b/08

1.+da 33b/06

1.+daki 33b/07, 33b/09

1.+nı 33b/07

[=6]

luṭf (Ar.) Lütuf, iyilik, ihsan.

1. 86a/01

1. kerem kılmak: Lütufta
bulunmak, iyilik etmek 126a/01

1. merḥamet: Lütuf, merhamet
77b/09

1.+dın 43a/06

1.+ğa 86a/01

1.+ıdın 43a/06

[=6]

M

ma'al (Ar.) Bir at hastalığı.

m. 71b/02

[=1]

ma'ānī (Ar.) Anlam, mana.

m. 124a/03, 124a/09

[=2]

ma'āş (Ar.) Maaş, aylık.

m.+ını 116a/05

[=1]

ma'āza'l-lah (Ar.) Allah korusun,
esirgesin.

m. 78b/11, 110a/04

[=2]

ma'cūn (Ar.) Hamur kıvamında,
yumuşak ve yapışkan tatlı.

m.-ı yāḳūt: Yakut macunu
35b/05

[=1]

mādāmī-ki (Ar.+Fa.) Madem ki, değil
mi ki.

m. 7b/02, 9a/07, 52b/06,
60a/02, 77a/08, 81b/07, 112b/13

[=7]

mādde (Ar.) Madde, nesne.

m.+ni 123a/02

m.+niṅ 98b/01, 98b/02

m.+si 123a/10, 123b/03

[=5]

māde (Fa.) Dişi hayvan.

m.+sini 70a/07

[=1]

māder (Fa.) Anne, ana.

peder m.: Baba, ana 7b/09,

7b/10, 7b/13, 7a/11, 7b/08, 8a/02,
8a/04, 8a/10, 9a/05

peder ü m.: Baba ve ana 2b/05

peder ve m.: Baba ve ana 7a/13

[=11]

mağfiret (Ar.) Af, bağışlama.

m. tile-: Af dilemek 29a/06

[=1]

mağrib (Ar.) Batı; batıya mensup.

m.+daḳı 93b/03

m.+ğa 93b/01, 93b/03

esb-i m.: Gözü ak at, → **esb-i**

mağrib 70b/05

[=4]

mağri:b → **mağrib**.

m. bu:rcı: (Güneşin) batış
mevkii 30b/01

[=1]

mağrūr (Ar.) Aldanmış, kanmış.

m. bol-: Aldanmak, kanmak
31b/11

m. bolma-: Aldanmamak,
kanmamak 17b/04, 29a/04

fīrīfte ve m. bolma-:
Aldanmamak ve kanmamak 26b/05

[=4]

mağrūrluk (Ar.+T.) Kibirlik,
gururluluk.

m.+dın 29a/10

[=1]

māh (Fa.) Otuz günlük zaman
dilimi, ay.

m.-ı Ramaẓān: Ramazan ayı
38b/11, 39a/04, 68a/08

[=3]

maḥa:ffe (Ar.) Deve ve katır üzerine
konulan iki taraflı üstü kapalı, içine iki
kişinin bindiği bir nakliye aracı; araba.

m.+ge 56a/05

[=1]

maḥal (Ar.) Yer, mekan, mahal.

m. 15b/03, 19a/02, 118a/02

m.+da 15a/03, 55a/02, 92b/08,
92b/09, 116a/05

m. ve cāy: Yer ve mahal
15a/07

m.+ni 67a/07

[=10]

maḥalle Ar. 1. Mahalle, semt 2. Mahal,
yer.

m. 68a/03

m.+de 67b/07, 68a/02

m.+niṅ 68a/06, 68a/07

[=5]

maḥbūs (Ar.) Mahpus, hapis.

m. 38b/11

[=1]

maḥdūm (Ar.) Kendisine hizmet edilen
kimse, efendi.

m.+nı 106b/03

[=1]

maḥfī (Ar.) Gizli, saklı.

m. 20b/02, 22a/09, 61b/05,
65a/08, 79a/09, 109b/12

m.+dür 20b/01

[=7]

māhir (Ar.) Yetenekli, kabiliyetli.

m. bol-: Yetenekli olmak
92b/08

[=1]

maḥlūkāt (Ar.) Yaratılanlar, canlılar.

hemme-i m.: Bütün canlılar
9b/01

[=1]

maḥrūm (Ar.) Mahrum, yoksun.

m. bol-: Mahrum, yoksun
olmak 13a/10

m. ḳal-: Mahrum kalmak
114a/02, 114a/03

m. alma-: Mahrum kalmamak
32b/07

[=4]

maz (Ar.) Saf, halis, has.

m.-ı gnh: Halis günah 2a/05

m.-ı irk: Halis irk 2b/01

[=2]

maet (Ar.) Geçim, yaşamak için
gerekli şeyler.

m. 50b/03

[=1]

mal (Ar.) Kitap bölümü, ksım.

m.+dn 99b/01

[=1]

male (Ar.) Blm, ksım.

m.+de 99b/02, 99b/03, 99b/10

[=3]

mam (Ar.) 1. Musiki parçası 2.
Durulan yer, mekan.

m.+a 34a/06

m.+a al-: Musiki parçası
bestelemek 104a/02

m.+lar 105a/12

[=3]

maad (Ar.) Maksat, kasıt, ama.

m. 15a/06

m.+n 22b/04

[=2]

mad (Ar.) Maksat, ama, niyeti
edilen (ey).

m. 72b/03, 93a/13, 113b/07,
116a/07, 121b/01

m.+dn 59a/07

m.+dur 75a/01

m.+a yet-: Maksada ulamak

107b/10

m.+ 46b/01, 46b/05

m.+lar 53b/03

m.+un 54a/13

m.+unz 45b/13

vl- m.: Maksada ermek,
ulamak 87a/10

[=14]

mal (Ar.) Makul, akla uygun,
mantk.

sili ve m.: Yumuak ve makul
(aka)42a/12

[=1]

ml (Ar.) Mal, meta.

m. 1a/03, 21b/07, 38b/04,
57a/03, 57a/04, 57a/07, 57b/02,
57b/02, 57b/04, 58a/03, 58a/04,
59a/08, 61a/12, 61b/07, 114a/06,
114a/06, 116a/05, 118a/12

m.+ğa 10a/07
m.+ı 62a/02
m.+ığa 57b/06, 67b/02
m.+ım 67b/02
m.+ıng 57a/13, 57b/03, 58a/05,
59a/10, 59b/11, 60a/02, 67b/01,
96b/05, 117b/04
m.+ıngdın 120a/08
m.+ıngnı 59a/09, 59b/08
m.+ını 8b/07, 60a/05, 60a/05,
72a/03
m.+lar 39a/01
m.+larnı 39a/03
m.+nı 18a/01, 38b/05, 38b/08,
38b/09, 39a/02, 39a/02, 39a/08,
57a/08, 59b/12, 93b/08
hemme-i māl: (Birinin) bütün
malları 72a/13
[=52]
māl-dār (Ar.+Fa.) Mal sahibi, zengin,
varlıklı.
m. 8b/07
m. ve zer-dār bol-: Zengin ve
varlıklı olmak 60a/07, 61b/11
[=3]
māl-hūlyā (Ar.) Kara sevdā.

m. bolmak: Kara sevdāya
tutulmak 36b/04
m. ağırı: Kara sevdā hastalığı
65b/01
[=2]
māli:k (Ar.) Malik, sahip.
m. kılma-: Sahip bırakmamak
72b/01
[=1]
ma'lūm (Ar.) Malum, bilinen,
öğrenilmiş, anlaşılmış.
m. bol-: Malum olmak 14a/05,
20a/03, 21b/02, 22b/09, 22b/10,
33a/04, 51a/03, 59a/01, 65a/11,
65b/11, 66a/11, 105a/03, 108a/07,
112a/09, 117a/09
m. bolma-: Malum olmamak
38a/07, 67b/05, 110b/06
m. kıl-: Malum etmemek
11a/08, 20b/02, 45b/02, 48a/11,
119b/07
m. ve müşahḥaṣ bol-: Anlaşıp
bilinmek 46b/05
m. ve müşahḥaṣ: Malum ve
açık (durum) 36a/04
m.+dur 91a/13, 111b/02
[=27]
manḡ- Yürümek.

m.-ip 128b/02	māni'lik (Ar.+T.) (Bir iddiayı çürütmek.
m.-sa 63b/10	
[=2]	cāmi'-i m.: (Bir delille) her şeyi çürütmek 88b/12
ma'nā (Ar.) 1. Anlam, mana 2. (Bir şeyin) özü, hakikati.	[=1]
m. 69a/09, 109b/07, 123b/10	manḡmak Gezmek, seyahat etmek.
m.+da 16a/07, 43b/02, 54b/07, 85b/09, 94a/06, 105a/08, 107a/11	m. 89b/11
m.+dadur 21a/02	[=1]
m.+dın 105a/03	manşıb Ar. Mevki, makam.
m.+ḡa 20a/09, 103a/11	m. bërme-: Mansıp, mevki vermemek 117b/02, 117b/11
m.+nı 20b/05	m.+dın 114b/13
m.+sı 7b/04, 7b/04, 24a/02, 69a/09, 98b/04, 109b/10, 119a/07, 119a/08, 123b/13	m.+ıdın 109a/06
m.+sıda 20a/08, 20a/08	m.+nı 114b/02
m.+sıdın 69a/09	[=5]
[=27]	ma'reke (Ar.) Savaş meydanı.
manḡa- → manḡ- .	m.-i ceng: Savaş meydanı 54b/10
m.-rlar 19a/06	[=1]
[=1]	ma'rekeī (Ar.) (Düşman) mevzii.
māni' (Ar.) Engelleyen, engelleyici.	m.+sige 54b/12
m.-i ḡayr bolma-: Hayra mani olmamak 128a/11	[=1]
[=1]	ma'rifet (Ar.) Varlıkların hakikatini ve ilahî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla bilme, irfan.
	m. 124a/05, 126a/05

m.-i rūḥānī: Ruhanî marifet
128a/04

m.-i vera': Marifet ehli 124a/06

m.+dür 126a/06

[=5]

ma'rûf (Ar.) Bilinen, meşhur.

m. meşhûr: Bilinir, meşhur
88b/08

m. ve meşhûr: Bilinir ve
meşhur 87b/02

m. ve meşhûr bol-: Bilinir ve
meşhur olmak 100a/02

[=3]

ma'siyyet (Ar.) Günah.

m.+de 29a/05

[=1]

maşlahat (Ar.) İş, vaziyet, durum.

m.+ı 111a/13, 117a/02

[=2]

maşrık (Ar.) Doğu.

m. burcı: (Güneşin) doğu
30b/01

[=1]

maşrı:k → **maşrık**.

m.+da:kı 93b/03

m.+dın 93b/01

m.+ğa 93b/03

[=3]

ma'sûk (Ar.) Aşık olunan kimse.

m. 46b/13

m.+nı 47a/08

m.+nınğ 43b/12

m.+unğ 43b/11, 44a/01

[=5]

ma'sûka (Ar.) Aşık olunan kimse.

m. tut-: Âşık olmak 72a/04

[=1]

maṭbū'ât (Ar.) Yaratılanlar, mevcut
her şey.

m. 123a/01

[=1]

maṭbūḥ (Ar.) Bir sıvı içinde
kaynatılarak hazırlanmış ilaç.

ḥab ve m. dārū: Hap ve
kaynatılmış ilaç 101a/13

m. ve eftimun: Kaynatılmış ilaç
ve eftimun bitkisi 16a/10

[=2]

Māü's-Şi'r (Ar.) (Metne göre)
Hipokrat'ın tıpla ilgili bir kitabı.

m. 99b/13

[=1]

māyil (Ar.) Meyilli, eğilimli.

m. 88b/07

m. 56a/01, 64a/01

[=1]

m. bol- Meyilli olmak 44a/06

mecīd (Ar.) Büyük, ulu, yüce.

m. bolma-: Meyilli olmamak

Qurān-ı m.: Yüce Kuran

55a/13

86a/10

[=4]

kelām-ı m.: Yüce kelim, söz,

(yani) Kuran-ı Kerim 58b/07

māzmūn (Ar.) Mana, anlam.

[=2]

m.+da 103b/09

m.+ı 109b/06, 112a/09

meclis (Ar.) 1. Bir konu, mesele

hakkında konuşmak için bir araya

gelmiş topluluk 2. Eğlenmek, yiyip

içmek için bir araya gelmiş topluluk 3.

Resmî heyet.

m.+nı 117a/04

[=4]

mazlūm (Ar.) Mazlum, zulme uğramış kimse.

m. 89a/10, 89b/02, 105a/05

m. 72a/04, 81a/01, 81a/06

m.-i kaza: Kadı meclisi 92b/02

m.+larını 64a/05

m.+de 89b/09, 104b/11,

105b/05, 105b/11, 106a/05

m.+nın 90a/13

m.+din 34a/04, 40b/04,

106a/04

[=5]

ma'zūr (Ar.) 1. Mazereti, özrü bulunan 2. Suçlu, kusurlu.

m.+ide 19a/03, 109a/01,

109a/06

m. tut-: 1. Suçlu, kusurlu bilmek 2. Bağışlamak, affetmek 26b/10, 45a/09

m.+idin 34b/06

m.+ini 35a/12

m.+dur 31b/12, 46a/07

m.+lerde 89a/07

m.+sin 45a/08

m.+ni 89a/09

[=5]

hem m. bol-: Aynı mecliste

bulunmak 34b/03

mechūl (Ar.) Meçhul, bilinmez.

[=20]

mecmū' (Ar.) (Belli unsurların)
toplamı, bütünü.

m. 122b/08

m.+nı 122b/09

[=2]

meddāḥ (Ar.) Vaiz.

m. bol-: 87b/08, 89a/05

m.-ı ḥaşm: 89b/01

m.+largā 89b/10

[=4]

meddāḥlık (Ar.+T.) Vaizlik.

m. 89b/11

[=1]

meded (Ar.) Yardım.

m. kııl-: Yardım etmek 124b/11

m. yêt-: Yardım gelmesi
123b/02

[=2]

medḥ (Ar.) Övme, övgü.

m. kııl-: Övmek 104a/03

m. şenā: Övgü, alkış 103b/13

hicve ve m.: Hiciv ve övgü
104a/11

[=3]

medrese (Ar.) İslam ülkelerinde
akademik seviyede öğretim yapan
yatılı yüksek öğretim kurumu.

m. 9a/09

[=1]

meger (Fa.) Halbuki, oysa ki, ...
haricinde, dışında.

m. 3b/13, 22b/11, 30b/08,
37b/12, 41a/04, 44b/07, 62a/10,
62a/12, 64b/09, 73a/04, 83a/11,
87b/07, 88b/09, 93a/03, 103b/06,
107a/05, 117b/12, 120b/04, 128a/02,
128b/10

[=20]

meger-kim (Fa.+T.) Halbuki, oysa ki,
... haricinde, dışında.

m. 37b/06, 41a/13, 45b/08,
53a/01, 55a/13

[=5]

mehāl (Ar.) Kere, defa.

yüz miñg m.: Yüz bin kere
39b/07

[=1]

mehmā emki:n (Ar.) Mümkün
olduğunca, mümkün mertebe.

m. 96a/05

[=1]

mehrūm (Ar.) Mahrum, nasipsiz.

m. 25a/13
m. bol-: Mahrum kalmak
105b/13

[=2]

mekân (Ar.) Yer, mekan, mahal.

m. 45a/02

m.+ğa 2b/06

m.+ı 16b/04

m.+ı+irdi 127a/07

m.+ıda 51a/04, 51a/08, 51a/10

m.+ıdın 51a/05

m.-i mekân: (Birin) civarındaki mekanlar, yurtlar 82b/04

[=9]

mekr (Ar.) Hile, düzen, aldatma; hilekâr.

m. firîb: Hilekâr, aldatıcı
96a/03

m. hîle: Hile, düzen 79b/12,
118a/03

[=3]

mekrûh (Ar.) Hoş görülmeyen, makbul olmayan davranış.

m.+dur 33b/10

[=1]

mekteb (Ar.) Okul.

m.+ğa bër-: Okula vermek, göndermek 75b/08

[=1]

melâhat (Ar.) Güzellik, hoşluk.

m. 62b/10, 62b/13

m.+ni 62b/08

[=3]

melâhatlig (Ar.+T.) Güzeli, hoş.

m. 62b/12

[=1]

melâhatsiz (Ar.+T.) Çirkin.

m. 62b/13

[=1]

melâlet (Ar.) 1. Ayıplama, tan etme 2. Usanç, bıkkınlık.

m. kııl-: Ayıplamak 31b/13

m. ve kesellik: Usanç ve yorgunluk 50a/08

[=2]

melâmet (Ar.) Kınama, ayıplama, azarlama.

m. 47a/03, 86b/13

m.+ge 78b/03, 78b/04

m.+idin 34b/02, 44a/01

[=6]

melah (Ar.) Atın arka ayağındaki
sinirde olan bir hastalık, eğrice.

m. 71b/01

[=1]

mellül → **melül**.

m. bolma-: Üzülmemek 22b/05

[=1]

melül (Ar.) Üzgün, kederli.

m. 88a/09

m.+(bolma) Sıkılmamak,
usanmamak 92b/04, 105b/12

[=3]

memdüh (Ar.) Övülen, övgüye mazhar
olan.

m. 104a/03

m.+nınğ 104a/07

[=2]

memleket (Ar.) Yurt, vatan, memleket.

m. 56a/05, 115b/01, 119a/05,
119a/06, 119a/06

m.+idin 115a/05

m.+lerde 114a/13

m.+nınğ 106b/05

[=8]

memleket-dārılık (Ar.+Fa.+T.)

Yöneticilik, memleket yönetmek işi.

m. kılmak: Yöneticilik yapmak

46a/05

[=1]

mèn Ben, teklik I. şahıs zamiri.

m. 4a/07, 5b/12, 6a/02, 6a/03,

7a/05, 10b/13, 11b/04, 11b/07, 11b/09,

12a/02, 12b/03, 13b/13, 14a/02,

14a/03, 15b/11, 15b/12, 16a/04,

16a/05, 16b/10, 16b/11, 17a/05,

17a/12, 17a/13, 18b/08, 18b/12,

18b/13, 19a/02, 19a/03, 19a/04,

19a/09, 19a/13, 19b/05, 19b/07,

20b/11, 24a/03, 24b/03, 25a/08,

28b/04, 29b/08, 30b/02, 31b/09,

31b/12, 34a/13, 36a/12, 37b/02,

37b/06), 39a/01, 39a/08, 39a/08,

41a/02, 42a/04, 42b/09, 45b/09,

45b/12, 46a/05, 46b/07, 46b/08,

46b/08, 46b/11, 47a/12, 54a/03,

54a/08, 54b/01, 55b/07, 56/08, 56a/11,

56a/11, 56a/11, 56b/02, 59b/12,

60b/03, 60b/06, 60b/09, 60b/12,

61a/01, 61a/03, 62a/13, 65b/11,

72a/10, 73a/13, 73b/02, 73b/03,

73b/13, 75a/06, 78b/11, 81a/09,

81b/02, 84b/04, 85a/12, 86b/10,

86b/12, 86b/13, 91a/12, 92a/05,

92a/06, 92a/09, 94a/06, 95a/03,

95a/06, 97a/09, 101b/06, 102b/06,

104b/11, 105a/03, 109a/13, 109b/04,

110a/01, 110a/04, 110a/06, 111b/03,

111b/09, 111b/10, 112a/13, 112b/04,

112b/06, 112b/09, 113b/06, 114b/02,

115b/13, 116b/04, 118a/10, 118a/10,
118b/09, 118b/09, 120b/07, 124b/03,
125a/09, 125b/12, 126b/04, 126b/13,
127a/10, 127a/12

m.+de 7a/12, 16a/11, 17b/01,
94b/03, 114a/10, 122a/10, 122b/02,
127a/10

m.+din 14a/01, 17a/11, 19a/04,
25a/13, 37b/05, 39a/06, 56a/12,
114b/02, 118a/08

m.+dindür 17b/10

m.+dür mên 111a/02

m.+i 6a/03, 16a/04, 16a/06,
18b/12, 19a/02, 24a/03, 28b/03,
31b/13, 34b/01, 39b/10, 43b/02,
46b/01, 66a/13, 73b/01, 73b/03,
73b/06, 76a/11, 76a/11, 79a/01,
80a/13, 82b/06, 94b/09, 95a/01,
106b/09, 112a/05

m.+inğ 5b/11, 6a/01, 8a/01,
8a/01, 11b/13, 12b/02, 14a/04, 16a/04,
17a/03, 18b/06, 19a/01, 19a/12,
19b/08, 20b/11, 23b/13, 24a/01,
25a/08, 25a/09, 25a/09, 25a/09,
25a/12, 31a/11, 31a/12, 33b/08,
36a/12, 38b/06, 38b/09, 38b/12,
41b/13, 42a/04, 45b/13, 46b/08,
49b/11, 52b/12, 52b/13, 54a/05,
56a/02, 62b/12, 74b/11, 79a/02,
81a/02, 81a/09, 81a/11, 81b/06,
82b/08, 82b/09, 84b/13, 85b/11,
90b/08, 90b/09, 91a/06, 91a/07,

91b/08, 102a/10, 110a/01, 110a/04,
111a/13, 112b/02, 112b/03, 112b/06,
118a/11, 126b/05

m. irdim 12a/07

m. (maṅga) 5b/13, 11b/03,
11b/08, 12a/02, 12b/03, 16a/02,
16a/03, 16a/06, 16a/12, 17a/11,
18b/13, 19a/10, 19a/11, 19a/12,
19a/13, 19b/06, 25a/13, 25b/04,
34a/12, 37b/10, 38b/06, 38b/10,
39a/03, 45a/06, 46a/02, 56b/01,
61a/01, 61a/04, 71a/07, 72a/10,
73b/01, 74a/03, 76b/07, 76b/11,
81a/09, 81a/13, 90b/09, 91a/10,
94b/07, 110a/01, 111b/02, 112b/09,
114a/10, 114a/11, 127a/11

[=284]

men' (Ar.) Engelleme, men.

m. kıl-: Men etmek 50b/09,
125a/05

m. kılma-: Men etmemek
74a/09, 127b/05, 128a/11

[=5]

menfa'at (Ar.) Menfaat, fayda, yarar.

m. almalığ: Fayda sağlamak
72b/03

m. bol-: Faydası olmak, fayda
sağlamak 20a/02

m. boluş: Fayda sağlamak
67a/09

m. kıl-: Fayda etmek, faydası dokunmak 48b/11, 79a/11

m. kör-: Yarar görmek 93a/07

m. ve zarar: Fayda ve zarar 13b/03

m. ve zararlık: (Bir şeyin) fayda ve zararı 68b/08

m. ve ziyân: Fayda ve zarar 96b/10, 96b/13

m. zarar boluş: Faydası (yahut) zararı dokunmak 67a/12

m. tig-: Faydası dokunmak 71b/08

m. yêtgür-: Fayda gelmek 107a/13

m. yêtme-: Fayda sağlamamak 106a/02, 107b/01

m.+ge 93b/09

m.+i 56b/10, 86b/12, 87b/09, 93b/10, 107b/02, 124b/09

şefkat ve m.: Şefkat ve yarar 5a/03

m.+ige 42b/08

m.+ini 13b/04

m.+leri bolma-: Faydası olmamak 58b/01

m.+ni 13b/13, 96a/07

[=28]

menfa'atlig (Ar.+T.) Faydalı, yararlı.

m. 32b/02

m.+dür 14b/02, 47b/09

[=3]

menī (Ar.) Sperm, nutfе.

āb-ı m.: Sperm, meni 47b/06, 48a/07

[=2]

menkūş (Ar.) Üzerine ipek, iplik, sırma ile motifler yapılmış kumaş, işleme.

m. 1b/09, 1b/09

[=2]

mênlik Benlik, nefis.

m.+ni 127b/07

[=1]

mensūh (Ar.) Hükümsüz, geçersiz.

m. bol-: Hükümsüz kalmak, geçersiz olmak 101b/10

[=1]

menşūr (Ar.) Ferman.

m. 110a/02

ikbāl ve m. fütüme-: Huccet ve ferman yazmamak 93a/03

[=2]

menzil (Ar.) Yer, mekan, mahal, etraf.

m.-i mekân: (Birin) [1]
etrafındaki mekanlar, yurtlar 82b/04

m.+ığa 128b/02

cây m.: Etraf, yöre 78b/09

[=3]

merâtibe (Ar.) Kez, defa.

m. 48b/11, 50a/01, 91b/05

[=3]

merd (Fa.) 1. Yiğit, er, mert 2. İnsan, adam.

m. 23b/08

m. bol-: Mert olmak 126b/04

m.-i kelânî: Heybetli (bir)
adam 23a/11

[=3]

merdâne (Fa.) Mert, dürüst, sözüne sadık.

m. ve himmetlig bol-: Mert ve
çalışkan olmak 124b/05

[=1]

merdânelik (Fa.+T.) Yiğitlik, mertlik.

m. 118b/02

[=1]

merdâniyet (Fa.+Ar.) İnsanlık, insaniyet.

m.+din 73a/04

merg (Fa.) Ölüm.

m.-i müfâcât: Ansızın gelen
ölüm 48b/05, 50a/01

[=2]

mergûb (Ar.) Uygun, münasip.

m.+dur 104b/07

[=1]

merhamet (Ar.) Merhamet, acıma.

luţf m.: Lütuf, merhamet
77b/09

şefkat m.: Şefkat, merhamet
75b/13

şefkat ve m. kıl-: Şefkat ve
merhamet göstermek 78b/08

şefkat ve m.: Şefkat ve
merhamet 25a/10

[=4]

merhem (Ar.) İlaç, merhem.

m. 27b/12

[=1]

merşiyye (Ar.) Bir kimsenin

ölümünden sonra onun hatırasını yad
etmek ve meziyetlerini belirtmek için
yazılan manzum metin, mersiye.

m. 103b/13

ğazel ve m.: Gazel ve mersiye

[=1]

104a/10

meşel (Ar.) Atasözü, darbimesel.

[=2]

m.+dür 24b/01, 43b/03

mertebe (Ar.) 1. Seviye, derece 2. (Sosyal) statü, derece, mertebe, makam.

[=2]

meşelā (Ar.) Mesela, örneğin.

m. 6b/09, 35a/01, 37a/07,

m. 58a/07

37a/07, 39b/02, 39b/02, 89b/09,

[=1]

96b/08, 97a/12, 118a/07

mes'ele (Ar.) 1. Konu, husus 2. (İlmî bir) mesele, konu.

m. tap-: Mevki, makam

kazanamk 26b/03

m. 21b/10, 21b/10, 21b/11,

m. ve şerāfet: Mertebe ve

88b/03, 92b/04, 125b/01

soyluluk 6b/05

m. ve mezheb: (İlmî bir)

m.+de 32b/11

mesele ve mezhep (hakkında) 92b/06

m.+dür 86a/02

m.+din 89a/01

m.+ge 44a/08, 108a/07

m.+ge 88b/03, 125a/11

m.+miz 6a/01

m.+lerni 125b/07

m.+si 35b/07, 80b/06

[=11]

m.+sidin 74b/13

meşellig (Ar.+T.) Gibi, benzer şekilde.

m.+sidin tüşür-: Makamından

indirmek 42b/09

m.+dür 6b/02, 8a/09

m.+sidür 24a/11, 58a/10,

fir'avn m. 4a/12

67b/04, 83a/05, 85b/08, 86a/12

ma'cün-ı yāḳūt m. 35b/05

derece ve m.: Derece ve

su m. 100b/09

mertebe 20a/13, 32b/10

[=5]

[=29]

mesīne (Fa.) İpek.

mescid (Ar.) Mescit, cami.

altun kümüş ve m.: Altın,

m.+ige 68a/07

gümüş ve ipek 59b/03

[=1]

mesîr (Ar.) (Metne göre) astronomi terimi, yıldızların görünürdeki gelişi, hareketi.

su'ûṭ ve m. derecesi:

Yıldızların görünürdeki hareketinin oranı 102a/07

[=1]

mesken (Ar.) Mesken, ikamet yeri.

m. bol-: (İkamet) mahali, yeri olmak 84a/07

[=1]

mest (Fa.) 1. Sarhoş, sarhoşluktan kendinden geçmiş (kimse) 2. Vahşi, kızgın.

m. 39a/12

m. bol-: Sarhoş olmak 36a/07, 39a/12, 40b/11, 105b/03, 105b/07, 110a/10

m. bolma-: Sarhoş olmamak 36a/11, 39a/11

m.-i gurūr bol-: Gurur sarhoşu olmak 120a/06

m. ḥarāb: Sarhoş, harap (hâlde) 41a/03

m. ḥarāb bolma-: Sarhoşluktan harap hâle gelmemek 40b/04

m.+ler 41b/05, 105b/06, 105b/07

m.+larning 105b/10

[=16]

mestlik (Fa.+T.) Sarhoşluk.

m. 35b/09, 36a/07, 36a/09, 40b/05, 40b/12, 41a/03, 41a/08, 49b/07, 86b/02, 86b/03

m. ve huş-yârlık: Sarhoşluk ve ayıklık 41a/10

m.+de 35b/11, 36a/11, 40b/13, 46b/02, 47b/08

m.+deki 35b/11

m.+ge 35b/13

m.+ingni 35b/11

m.+ni 36a/01, 40b/06

[=21]

meşakkat (Ar.) Dert, mihnet, meşakkat, sıkıntı.

m.+din 19b/09

m.+dür 59a/12

m.+idin 57b/06

m.+ler tart-: Meşakkatler, sıkıntılar çekmek 106a/01

m.+ni 8a/13, 60a/10

mihnet ve m.: Mihnet ve meşakkat 5b/12

renc m.: Sıkıntı, meşakkat 57b/10, 58a/01, 59a/11, 59a/11,

59a/12, 61a/12, 69b/10, 72b/04,
74b/05

renc m. tart-: Sıkıntı, meşakkat
çekmek 91a/07

renc m. tartma-: Sıkıntı,
meşakkat çekmemek 26b/13

renc m.: Sıkıntı, meşakkat
44b/10

[=19]

meşakkatlıg (Ar.+T.) Meşakkatli,
meşakkat çekerek.

h^wār m.: Hor (tutulup)
meşakkatle (yaşamak) 66a/07

[=1]

meşāyih (Ar.) Şeyh.

ḳavl-i m.: Şeyhin sözü 103b/04

m.+niḡ 103b/01, 127b/01

[=3]

meşgūl (Ar.) 1. Bir şeyle uğraşan, bir
şey yapmakta olan 2. Başkası
tarafından kullanılır, işletilir vaziyette,
durumda.

m. bol-: Meşgul olmak 7a/06,
22a/04, 33a/05, 33a/12, 33b/11,
46a/06, 50a/05, 66a/03, 91b/11,
91b/13, 109b/06, 115b/01, 121a/08

m. bolma-: Meşgul olmamak
32a/11, 47a/09, 47b/06, 54a/13,
105a/06

m. bolmak: Meşgul olmak
46a/03

m. ḳıl-: Meşgul etmek 44b/04

m. tutma-: Meşgul etmemek
43b/06

[=21]

meşgūlluk (Ar.+T.) 1. (Bir konuyla)
meşgul olma, ilgilenme, haşır neşir
olma 2. İlgi, alaka, aşinalık.

m. 67b/05, 67b/06

m. ḳıl-: Haşır neşir olmak,
ilgilenmek, uğraşmak 101b/12

m. ḳılma-: Meşgul etmemek
88a/13

m.+da 117b/07, 117b/07

m.+ı 111a/09

m.+ıda(meşgūlluḡıda) 76a/03

m.+um(meşgūlluḡum) 60b/05

m.(meşgūlluḡunḡ) bol-:

Aşinalıḡı olmak 40a/13

[=10]

meşhūr (Ar.) Meşhur, bilinir, tanınır.

m. 41b/03, 43b/04, 80a/09

m. bol-: Meşhur olmak 25a/07,
55a/08, 60a/06, 61b/02, 78b/01,
78b/01, 97b/05, 103b/12, 126a/11

m. bolma-: Meşhur olmamak
113a/06

m. kıılma-: Meşhur etmemek
61b/10, 18b/01

m.+irmes 94a/09

ma'rûf m.: Bilinir, tanınır
88b/08

ma'rûf ve m.: Bilinir ve tanınır
87b/02

ma'rûf ve m. bol-: Bilinmek ve
tanınmak 100a/02

[=19]

meşveret (Ar.) Danışma, fikir alma,
müşavere etme.

m. kııl-: Danışmak, müşavere
etmek 17b/06, 17b/07, 17b/09, 92b/05

m.+ge 17b/08

m.+i 106b/08, 111b/03

[=7]

metā' (Ar.) Meta, mal.

m.+inġnı 24a/12

m.+ını 95b/03

m.+ınıġ 95b/03

m.+larnı 95b/06

m.+nı 62a/08, 93b/08, 94a/09

[=7]

meṭā' → **metā'**.

m.+nı 93b/07

[=1]

mevcūd (Ar.) Mevcut, var.

m. bol-: Mevcut olmak 69a/09

m. bolma-: Mevcut olmamak
108b/12

m.+dur 98a/08, 123b/01

[=4]

mevlānā (Ar.) Hoca, efendi, üstat
manasında hitap sözü.

m. 38b/06

[=1]

mevtü'l-aşgar (Ar.) Küçük ölüm,
uyku.

m. 49b/01

[=1]

mey (Fa.) Şarap, bâde.

m. 35a/13, 35b/02, 35b/04,
35b/08

m. iç-: Şarap içmek 35b/13,
40b/07

m. içmek: Şarap içmek 35b/13

[=7]

mey-gūn (Fa.) Kızıl.

m. 64a/12

[=1]

mey-ḥāre → **mey-ḥ^wāre**.

m.+ler 35b/06
[=1]
mey-h^wāre (Fa.) Şarap içen (kimse).
rindān-ı m.: Şarap içen rintler
35a/11
[=1]
mey-h^wārılık (Fa.+T.) Şarap içmek.
m.+nınğ 35b/07
[=1]
mey-perest (Fa.) Şarap düşkünü
(kimse).
m.+lerninğ 35a/09
[=1]
meydān (Ar.) 1. Açık ve geniş yer,
açıklık, meydan 2. Savaş meydanı.
m.+ğa 54a/01
m.+ğa tüşmek: (Savaş)
meydanına çıkmak 54b/05
m.+nınğ 54a/10, 54a/10
[=4]
meyl (Ar.) 1. Meyil, eğilim 2. Sevgi,
istek, temayül.
m. kııl-: Meyletmek 37b/03
m. kıılma-: Meyletmemek
22a/07
m.+i 44a/09, 100b/08

m.+im 12a/01
m.+inğni 47b/09
hemme-i m. ü iltifāt: Bütün
meyil ve iltifat 88a/11
[=7]
meymene (Ar.) Ordunun sağ
kısmındaki asker.
m. ve meysere: Ordunun sağ ve
sol kanatları 115b/08
[=1]
meysere (Ar.) Ordunun sol kısmındaki
asker.
meymene ve m.: Ordunun sağ
ve sol kanatları 115b/08
[=1]
mezār (Ar.) Mezar, kabir.
m.+ığa 25a/03
[=1]
meze (Fa.) Tat, lezzet.
m.+si bol-: Tadı olmak 84a/06
[=1]
mezheb (Ar.) Bir dinde görüş
farklılıklarından doğan kollardan her
biri.
m. ve ʔarīḳa: Mezhep ve yol
90a/12
m.+imde 62b/12

m.+leriçe 99b/07

m.+ni 126b/01

hılâf-ı m.: Mezhebe aykırı
126b/02

mes'ele ve m: (İlmî bir) mesele
ve mezhep (hakkında) 92b/06

[=6]

mezkûr (Ar.) Mezkur, zikredilmiş.

m. bol-: Mezkur olmak 2b/08

m. kıl-: Zikretmek 70a/03

m.+dur 2b/05

[=3]

mih (Fa.) Çivi.

m.+ka 28b/09

[=1]

mıṣra' (Ar.) Bir beyit, şiir veya
manzumenin satırlarından her biri,
dize.

m. 103b/10

m.+da 103b/06

[=2]

mıṣṭar (Ar.) Mıstar, satırların doğru
gitmesi için kağıdı çizmeye mahsus
alet.

m. 88a/12

[=1]

mi'de (Ar.) Mide.

m. 35a/03, 35a/06, 35a/07

[=3]

mihmān (Fa.) Misafir.

m. 37a/12, 37b/04, 38a/04,
39a/06, 39a/07, 39a/11, 39b/02,
39b/05, 39b/06, 39b/07, 40a/02,
40a/04

m. bol-: Misafir olmak 38b/10,
40a/08

m. bolmaḳ: Misafir olmak
37a/04

m. çırıl-: Misafir çağırmaḳ
37b/11

m. kıl-: Misafir ağırlamak
37a/07, 37b/08, 39b/10, 119b/04

m. kıla'lma-: Misafir
ağırlayamamak 37b/06)

m. kılışmaḳ: (Birbirini
karşılıklı) misafir etmek 41b/01

m. kılmak: Misafir etmek
37a/04

m.-ı fuṣūl bolma-: Gereksiz
misafir olmamak 40b/03

m.+dın 39a/10

m.+dur mēn 6a/03

m.+ḡa 39a/10

m.+ım 40a/05

m.+lar 37a/09, 37b/01, 37b/08,
37b/13, 38a/05

m.+larınğ 38a/01

m.+nı 37a/05, 39b/13

m.+nınğ 6a/04, 37a/05, 38a/13,
38a/13, 40a/04

[=41]

mihmān-dārlık (Fa.+T.) Misafir
ağırlamak, ev sahipliği.

m. 40a/07, 126a/01

m. kıılma-: Ev sahipliği
etmemek 37a/05

m.+dın 38a/06

m.+ğa 37a/06, 40a/09, 40a/11

m.+ığa(mihmān-dārlığığa)
40a/08, 47a/08

m.+ımdın 33b/08

m.+ınğ(mihmān-dārlığıınğ)
37a/08

m.+ınğdın(mihmān-
dārlığıınğdın) 37b/09

m.+ınğızda 39a/05

[=13]

mihmānī (Fa.) Bir misafir.

m. 40a/04

[=1]

mihmānlık (Fa.+T.) Misafirlik.

m.+ğa 40a/04

[=1]

mihnet (Ar.) Sıkıntı, meşakkat,
zahmet.

m. ve meşakkat: Mihnet ve
meşakkat 5b/12

m.+din 18a/04

m.+i 57b/06

derd m.: Dert, mihnet 43b/09,

45a/07

renc m.: Sıkıntı, mihnet 44b/07

vücūd-ı m. kâşānesi: Mihnet
kaşanesi 74b/07

[=7]

mihnetī (Ar.) Bir mihnet, sıkıntı.

m.+ge 84b/05

[=1]

mihnetlīg (Ar.+T.) Sıkıntılı,
meşakkatli.

belā ve m.: Belalı ve sıkıntılı
43a/12

[=1]

mihr (Fa.) Sevgi, muhabbet.

m. muhabbet: Sevgi, muhabbet
72a/11

m.+i 74a/02

m.+ınğni 49b/11

[=3]

mihr-bān (Fa.) Müşfik, şefkatli,
merhametli, güler yüzlü.

m. 71b/13

m. bol-: Merhametli
davranmak, merhamet etmek 64b/13,
125a/05

m. hōş-rūy bol-: Müşfik ve
güzel olmak 72a/07

‘ākıl ve m.: Akıllı ve müşfik
73a/09

müşfî:k ve m.: Müşfik ve
sevecen 75b/07

müşfik ve m. bol-: Müşfik ve
sevecen olmak 77b/06

[=7]

mihr-bānlık (Fa.+T.) Güler yüzlülük,
şefkatli, merhametli olmak.

şefkat ve m.: Şefkatli ve
güleryüzlü

yumşak ve m.: Şefkat ve
muhabbet 39b/04

[=2]

mihr-bānrağ (Fa.+T.) Daha şefkatli,
merhametli.

m. bol-: Daha şefkatli olmak
72b/10

[=1]

mikdār (Ar.) Ölçü, oran.

m.+ıda 58b/05

m.+ını 83a/03, 83a/03, 124b/03

[=4]

miknet (Ar.) Güç, kuvvet.

m. 6a/11

[=1]

mīm (Ar.) Mim harfi.

m. 110b/02, 110b/02, 110b/02,
110b/08

[=4]

ming Bin sayısı.

m. 55a/05, 62a/10, 72b/11,
79a/05, 82a/03, 82a/04, 94b/01,
106b/09, 110a/07, 72b/10

m.+din bir: Binde bir 3b/12

[=11]

ming ikki yüz Bin iki yüz.

m. 45b/04

[=1]

min- Binmek.

m.-gen 69b/06

aṭğa m.-: Ata binmek 52b/02,
52b/03, 52b/04, 52b/05, 71b/06

[=6]

mindürmek Bindirmek.

m. 53b/09
[=1]
minme- Binmemek.
m.-gen 104a/05
m.-gil 52b/04
atğa m.-: Ata binmemek
52b/02
[=3]
minmek Binmek
atğa m.: Ata binmek 52a/10
[=1]
minnet (Ar.) Yapılan bir iyiliğe karşı
hissedilen şükran, minnet.
m. 84b/11
m. köter-: Minnetini bilmek
39a/10
m.+ini(tut) 3a/13
[=3]
minnet-dār (Ar.+Fa.) Yapılığın iyiliğe
karşılık şükran hisseden, minnettar.
m. bol-: Minnettar olmak
61a/12, 66a/05, 66a/08
m. tut-: Minnettar olmak
66a/06
[=4]

mīrās (Ar.) Ölen bir kimseden
yakınlarına kalan mal, mülk, para
yahut ahlakî, ilmî değerler.
m. 8a/12
m. kııl-: Miras bırakmak 74b/09
m.-ı 'ilm edeb: İlim, edep
mirası 74b/01
m.+nınğ 74b/01
[=4]
mīrās-h^wā (Ar.) Mirasçı.
m.+larınğga 71b/09
[=1]
mişāl (Ar.) Misal, örnek.
m.+de 69a/06, 96a/12
m.+dür 59b/10
m.+ğa 88b/12
m.+i 1b/09, 8a/08, 30a/13
[=7]
mişkāl (Ar.) Bir ağırlık ölçüsü.
m. 7a/03, 7a/03, 94b/07
[=3]
mīve (Fa.) 1. Meyve, yemiş 2. Bir iş,
çalışma sonucunda elde edilen ürün.
m. 30a/05, 47b/02
m. bër-: Meyve vermek 8a/10,
11a/01

m.+ge 8a/09	[=10]
m.+ninġ 37a/12	mīzbānlık (Fa.+T.) Ev sahipliği.
m.+si 30a/08	m.+nı 37a/12
höl m.: Taze meyve 37a/13	[=1]
[=8]	mū (Fa.) Saç.
miyāne (Fa.) Orta karar, itidal.	m. 63b/03, 63b/03
m. 22a/02, 104b/13	[=2]
[=2]	mu‘abbir (Ar.) Rüya tabir eden kimse.
miyāne-hāne (Fa.) (Hamamda) orta sıcaklıktaki oda.	m. 20b/08, 20b/12, 20b/13, 88b/07
m.+ge 49a/01	m.+lerni 20b/07
[=1]	[=5]
mi:zāb (Ar.) Şarap.	mu‘āf (Ar.) Af, bağışlama.
m. içmek: Şarap içmek 36a/05, 40b/01	m. kı1-: Affetmek, bağışlamak 112b/04, 112b/08, 113b/06
[=2]	[=3]
mizāc (Ar.) Huy, tabiat, yaratılış.	mu‘ālece (Ar.) Hastalık için ilaç hazırlama.
m. 98b/05	m. 71b/05
m.+dın 98b/05	m. kı1-: İlaç hazırlamak 99b/07, 100a/02
m.+ı 102a/05	m. kılmak: İlaç hazırlamak 100a/04
m.+ıga 105a/02	m.+sige 17b/12
m.+larnınġ 98b/03	[=5]
m.+nı 48b/06, 99a/11	mu‘āmelāt (Ar.) Çalışma, işleme.
m.+nınġ 98b/10, 98b/11	
ķuvvet-i hāl ü m.: Hâlin ve mizacın kuvveti 99b/06	

m.+dın 113a/02

[=1]

mu'āmele (Ar.) 1. Alışveriş, satış. 2. Tavr, davranış.

m. kııl-: Alışveriş yapmak
93b/12, 94b/01, 96a/07, 96a/09,
121b/06

m. kıılma-: Alışveriş, satış
yapmamak 83b/06, 93b/13, 94a/01,
94a/02, 96a/06, 96a/09

m. kıılmağ: Alışveriş, satış
yapmak 93b/06, 93b/06

m.+de 94a/10, 97b/02

m.+ni 93b/11, 94b/01

katıg m. bolma-: Sert
davranmamak 121b/12

[=18]

mubkâ (Ar.) Ayet, hadis veya eskiden yaşamış bir büyüğün sözlerini iktibas eden şiir.

m. 103b/01

[=1]

mücibât (Ar.) Gereklik, zorunluluk.

m. ve nâ-mücibât mümkinât:
Gereken, gerekmeyen ve muhtemel
(durumlar) 89a/02

[=1]

mu'cize (Ar.) Peygamberlerin gösterdiğine inanılan doğa üstü davranış, hareket, mucize.

m.+sidür 101b/09

[=1]

muğannî (Ar.) Musikişinas.

ü:stâd-ı m.: Musiki üstadı
38a/03

[=1]

muğaylan (Fa.) Deve dikenî.

m. 8b/12

[=1]

muḥabbet (Ar.) Sevgi, muhabbet.

m. in'ām: Muhabbet, inam
46b/03

m.+niḡ 47a/03

'ışk m.: Aşk, sevgi 43b/05,
43b/06, 45a/05

mihr m.: Sevgi, muhabbet
72a/11

[=6]

muḥāl (Ar.) İmkansız, olanaksız.

m. 29a/10, 32b/06

[=2]

muḥālif (Ar.) Farklı, başka.

m. 100b/07

[=1]

muḥāṭara (Ar.) Tehlike.

m.+ge 93b/08

m.+ge taşlama-: Tehlikeye
atmamak 93b/02

[=2]

muḥāṭarelig (Ar.+T.) Tehlikeli.

m.+dür 54a/09

[=1]

muḥi:b (Ar.) Muhip, sevgi duyan,
sevgi besleyen.

m.+largā 126b/12

[=1]

muḥkem (Ar.) 1. Sağlam, dayanıklı 2.
Kapalı 3. Titiz, itinalı.

m. 63b/08, 78a/13

m. bağlamak: Sağlam
bağlamak 77b/09

m. bol-: Titiz olmak 126a/09

m. kıl-: 1. Güçlendirmek,
pekiştirmek 2. (Bir işi) sıkı tutmak,
(bir işte) titiz, itinalı olmak 77a/11,
121b/05

m. tur-: (Kapının) kapalı
olması 29a/02

m. tut-: Sıkı tutmak 9a/12

ḳavī ve muḥkem ḳ-: (Hükmü)

sağlam ve kuvvetli (şekilde) vermek
93a/03

ṣābit ve m. tut-: (Bir işe) sıkıca
ve kuvvetle sarılmak 32b/03

[=10]

muḥkemlik (Ar.+T.) Sağlamlık,
muhkemlik.

m.+ı 80b/09

[=1]

muḥtāc (Ar.) İhtiyaç duyan, muhtaç.

m. 48a/08, 66a/09

m. bol-: Muhtaç olmak 26a/07,
26a/12, 57b/02, 57b/04, 57b/06,
58a/08, 86b/07

m. bolma-: Muhtaç olmamak
58a/06, 75a/08

m. kör-: Muhtaç saymak,
görmek 29a/12

m.+durlar 108a/03

m.+lar 58a/06

m.+largā 5a/02

müsteḥaḳ ve m.+lar: Hak
edenler ve muhtaçlar 60a/02

[=16]

muḥtāclık (Ar.+T.) Muhtaçlık, muhtaç
olma durumu.

m. 15b/07, 58a/09

m.+dur 58b/02	[=1]
cāhıllık ve m.: Cahillik ve muhtaçlık 14a/13	mukābele (Ar.) Mukayese, karşılaştırma.
faķırlık ve m.: Fakirlik ve muhtaçlık 61b/13	m. bolmak: Karşılaştırmak 2b/04
[=5]	[=1]
muhtaşar (Ar.) Kısa, öz, derli toplu (söz).	mukaddem (Ar.) Önce, ilk, önce gelen.
m. 109b/09	m. kıl-: Öncelikli saymak 89a/01, 89a/01
m. kıl-: (Sözü) kısa tutmak 48a/13, 109b/11	m. tut-: Önce tutmak 22b/03, 22b/04, 115a/10
[=3]	m.+ler 42b/13, 103a/11
muhtelif (Ar.) Çeşitli, değişik, muhtelif.	[=7]
m. 102b/09	mukarreb (Ar.) Aralarında sıkı ilişki bulunan, yakın (kimseler).
m. bol-: Muhtelif, çeşitli olmak 104b/05	m.+leridin 6b/1
m.+dürler 122b/10	[=1]
[=3]	mukāvemmet (Ar.) Karşı koyma, direnme.
muhteri (Ar.) Bir şey ortaya çıkaran, icat eden.	m. kıl-: Mukavemet göstermek 80a/07
esb-i m.: Tırnağının etrafında, altında tüyü olan at 70b/10	m. kıla'lma-: Mukavemet gösterememek 73b/09
[=1]	[=2]
muhteşem (Ar.) Yüce, ulu, görkemli (kimse).	mūm (Fa.) Mum.
m. ve uluğlar: Yüce ve ulu (kimseler) 33a/11	m.+nı 1b/10
	[=1]

mūnis (Ar.) Cana yakın, sıcakkanlı.

m.-i+cān-fezā: Cana can katan

munis (kimse) 52a/02

[=1]

murabba' Ar. Dörtgen.

m. 102b/13

[=1]

murād (Ar.) İstek, dilek, amaç.

m.+ğa yēt-: Muradına ermek,
amacına ulaşmak 15a/06

m.+ı 18a/03

m.+ıça 14b/05, 22b/11, 25b/07,
27b/12

m.+ıdın 106b/02

m.+ığa yēt-: Muradına ermek,
amacına ulaşmak 43a/13

m.+ıng 32a/08

m.+ıngğa 116a/07

m.+ıngğa yēt-: Muradına
ermek, amacına ulaşmak 61b/04

m.+ınınğ 56b/07

[=12]

murakka-pūş (Ar.+Fa.) Yamalı
giyinen.

m. 126b/09

[=1]

musahhar (Ar.) Fethedilmiş, ele
geçirilmiş.

m. kı1-: Fethetmek 82b/04

[=1]

musammaṭ (Ar.) Dokuz beyitten fazla
olan kaside.

m. 103b/09

[=1]

muşannif (Ar.) Kitap telif eden kimse,
müellif, yazar.

m. 35b/08, 45a/05, 49b/10

m.-i kitāb: Kitabın yazarı
12b/02

[=4]

muşibet (Ar.) Bela, felaket.

m. 26a/13

m. yēt-: (Başına) bela gelmek
68a/03

[=2]

muşla- Yumruk atmak.

taşğa m.-: Taşa yumruk atmak
10a/05

[=1]

muṭāyebe (Ar.) Latife, şaka.

m. 42a/13

m. kı1-: Latife etmek 41b/11,
42a/08

m.+ni köter-: Şaka kaldırmak
41a/11

m.+ninğ 41a/09

hezl m.: Şaka, latife 41a/06,
41a/10, 41b/09, 41b/09, 42a/12,
42a/13

hezl m. kıl-: Şaka, latife etmek
42a/07, 42b/12

hezl m. kılmağ: Şaka, latife
etmek 41b/10, 42b/10, 105a/04

hezle m. kıl-: Şaka, latife
etmek 41a/08

[=17]

mu'tedil (Ar.) Mutedil, orta hâlde, orta
kararda olan, dengeli.

m. 48a/03, 98b/03

m. bol-: Mutedil olmak 63a/09

m. kıl-: Orta hâlde tutmak
49a/05

tâbi'-i m. bol-: Karar bulmak,
dengeye gelmek 48a/07

[=5]

mu'temed (Ar.) İnanılır, güvenilir.

m. 88b/05

rāvī-yi m. bol-: Güvenilir
anlatıcı, aktarıcı olmak 88b/09

[=2]

muṭī'rağ (Ar.+T.) Daha itaatkâr.

m. 110a/04

[=1]

muṭlağ (Ar.) Kesin, kati, mutlak.

ḫelāl-i m.: Kesinlik helal
93a/08

[=1]

muṭrib (Ar.) Mutrip, bir musiki âleti
çalan kimse.

m. 105a/03, 105b/10, 106a/08,
108b/04

m.+ğa 105a/04

m.+larga 105b/13

m.+lerninğ 105a/11

m.+lık 1a/12

[=8]

muṭrib-sāz (Ar.+Fa.) Bir musiki âleti
çalan, mutrip.

m.+lar 106a/01

[=1]

muṭriblik (Ar.+T.) Bir musiki âleti
çalma durumu, mutriplik.

m. 105b/01, 105b/03, 105b/04

[=3]

muṭriblik → **muṭriblik**.

m. 104b/01

m. kı1-: Mutriplik etmek
104b/02, 104b/11

m.+ni 105a/11

[=4]

muṭṭali' (Ar.) Bilen, öğrenen, haberdar olan.

m. bol-: Öğrenmek, haberdar olmak 124b/12

[=1]

muttaşı:1 (Ar.) Bitişik.

m. bol-: Bitişik olmak 69a/12

[=1]

muṣāfaḫat (Ar.) 1. Eşlik etmek.2. Uygunluk, uygun gelme.

m. 16b/02

m. kı1-: Eşlik etmek 60b/04, 68a/04

[=3]

muṣāfiḫ (Ar.) Uygun, münasip.

m. 16b/02, 16b/08, 16b/09, 93a/02, 105a/02, 106a/03

m. bol-: Uygun olmak 82a/09, 82a/10, 126a/09

m. bolma-: Uygun olmamak 108a/09

m. bolmaḫ: Uygun olmak 82a/08

m.+dur 93a/11

[=12]

muṣāfiḫ → **muṣāfiḫ**.

m. 48a/12

[=1]

muṣāfiḫ-aḥvāl (Ar.) Hâle uygun, hâlden anlayan (kimse).

ḥalk-ı m.: Hâlden anlayan insanlar, dostlar 45a/01

[=1]

muṣāzin (Ar.) Bütün beyitleri aynı vezinde olan gazel.

m. 103b/08

[=1]

muṣāb (Ar.) Şarap.

m. 38a/04

m. iç-: Şarap içmek 34b/09, 35a/08, 36b/11, 39a/11

m. içme-: Şarap içmemek 35a/01

[=6]

muṣlime (Ar.) Karanlık.

m. ve müteḥarriḫa derecesi: (Metne göre, yıldızların) karanlıkta (kalışının) ve güneş boyunca hareketinin derecesi 102a/07

[=1]

mübālağa (Ar.) Mübalağa, abartma.

m. kılmak: Abartmak 104a/10

[=1]

mübārek (Ar.) Kutlu, mübarek.

m. 70b/03

hâne-i m.: Kutlu ev, Kabe
12b/03

hōş m.: Hoş (ve) mübarek
43b/10

[=3]

mübeddel (Ar.) Değişme, döndürme,
çevirme.

m. kııl-: Değiştirmek, çevirmek
35b/01

[=1]

mücādele (Ar.) Çekişme, mücadele.

m. kıılış-: Çekişmek 94b/04

[=1]

mücāma'at (Ar.) Cima etmek, cinsel
münasebette bulunmak.

m. 48a/01

m. kııl-: Cima etmek 47b/07,
47b/11, 47b/11

m. kıılma-: Cima etmemek
48b/03

m. kılmak: Cima etmek
44b/10, 47b/05, 47b/13, 48a/03

m.+ge 47b/06, 48a/08

m.+nınğ 48a/09

[=12]

mücānis (Ar.) Baştan sona aynı cinsten
olan şiir.

m. 103a/12

[=1]

mücerred (Ar.) (Kendini dünyadan)
tecrit etmiş, soyutlamış (kimse).

m. 127a/02, 127a/07, 127a/09

m. bol-: (Kendini dünyadan)
tecrit etmek 127a/01

şūfī-yi m.: (Kendini dünyadan)
soyutlamış sufi 127a/11

[=5]

müctehid (Ar.) Kuran ve sünnette yer
almayan bir meselede yine Kuran ve
sünnetin özüne uygun olarak şeri
hüküm veren kimse.

m. bol-: Müçtehit olmak
88b/09, 92b/08

[=2]

müdārā (Ar.) Düşmana zahiren dost
gibi davranma.

m. kııl-: Müdara göstermek
117a/07

[=1]

müdde'î (Ar.) 1. Dava eden, davacı 2. İddia eden.

m. 90b/04, 90b/05, 91b/02

m.-i 'aleyh: Dava edilen.
90b/04, 90b/05

m.+din 90b/04

m.+ni 92a/12

[=7]

müddet (Ar.) Süre, müddet, zaman.

m. 6a/12

m.+din 91b/11

m.+ide 19b/05

ez-rû-yı m.: Zaman
bakımından 2b/06

[=4]

müderris (Ar.) Müderris, hoca.

müftî m.: Müftü, müderris
23a/12

[=1]

müdrîke (Ar.) İdrak etme yetisi, akıl.

m. 98b/07

ķuvvet-i m.: İdrak kabiliyeti,
kuvveti 98b/07

[=2]

müfâcât (Ar.) Ansızın, aniden.

merg-i m.: Ansızın gelen ölüm
48b/05, 50a/02

[=2]

müflîs (Ar.) Müflis, fakir, züğürt.

m. ve gedā bol-: Müflis ve
fakir olmak 8b/07

[=1]

müfred (Ar.) Yalın, tek bir unsurdan
oluşan.

m. 98b/04

[=1]

müft (Fa.) Bedava, ücretsiz.

m. 29b/09, 97b/12

[=2]

müftî (Ar.) Fetva verme yetkisine
sahip din âlimi.

m. 23b/02, 23b/12, 24a/02,
92b/04

m. bol-: Müftü olmak 87b/08,
88b/01

m. müderris: Müftü, müderris
23a/11

m.+ğa 23b/02

m.+ni 23b/02, 23b/07

m.+ning 23b/04, 24a/07

m.+siğa 23a/09

[=13]

mühendis (Ar.) Mühendis,

m. bol-: Mühendis olmak
102b/07

[=1]

müheyyā (Ar.) Hazır.

m. bol-: Hazır olmak 33b/11

m.+dur mēn 81b/03

[=2]

mühim-sāz (Fa.) Hadım ağası.

m. 56b/06, 56b/09

m. bol-: Hadım ağası olmak
56b/09

[=3]

mühi:m-sāz → **mühim-sāz**.

m. 56b/06

[=1]

mühr (Fa.) Mühür, damga.

m. bas-: Mühür basmak 19b/03

m. kıl-: Mühür basmak 1b/11,
1b/11

m.+idür 91b/09

m.+ni 91b/09, 92a/01

m.+ümni 91b/08

m.+ünḡni 92a/03

ḥaṭ m.: Ferman, mühür 19b/06

ḥaṭ m. kıl-: Ferman, mühür
hazırlamak 45b/10

[=10]

mühü:r → **mühr**.

m. kıl-: Mühür basmak

111b/12

m. soḡmaḡ: Mühür vurmak
4b/11

[=2]

mükāfāt (Ar.) Karşılık, bedel.

m.+ı 10b/10, 55b/06, 55b/08

m.+ını 55b/03

[=4]

mükāleme (Ar.) Karşılıklı konuşma,
müzakere.

münāzara ve m.: Tartışma ve
müzakere 23a/13

[=1]

mülāḥaza (Ar.) Fark etmek, (bir farkı)
gözlemlemek.

m. kıl-: Mülahaza etmek
31a/01

[=1]

mülāyemetlik (Ar.+T.) Yumuşaklık,
mülayimlik.

m. 18a/09

[=1]

mülāyim (Ar.) Yumuşak başlı,
mülayim.

m. 18a/10

yumşak ve m. bolma-:

Yumuşak başlı ve mülayim olmamak
18a/08

[=2]

mülāzı:m (Ar.) (Bir kimse, bir şeye)
bağlılık, ona bağlı olarak çalışma.

m. bol-: Bağlı olmak 113a/01

[=1]

mülk (Ar.) Mal, mülk.

m. 12b/01, 56a/04, 118a/12

m.+ide 36a/03, 85a/12

m.+idin 115a/06

m.+ige 75a/02

m.+ini 118a/02

m.+ni 12b/01, 56a/03

ni'met ve mülk: Nimet ve mülk
114a/10

[=11]

mü'mi:n (Ar.) İnanan, mümin.

m. 127b/07

m.+niṅ 124b/12

[=2]

mü'mināt (Ar.) (Kadın) müminler,
inananlar.

m. 37a/01

[=1]

mü'minīn (Ar.) (Erkek) müminler,
inananlar.

m. 37a/01

[=1]

mümki:n (Ar.) Mümkün, muhtemel.

m. 123b/05

m.+dür 62a/12

m. irmesdür 44a/04

[=3]

mümkināt (Ar.) Muhtemel, ihtimal
dahilindeki (durumlar).

m.+dın 89a/02

mücibāt ve nā-mücibāt m.:
Gerekli, gerekmeyen ve muhtemel
(durumlar) 89a/02

[=2]

mümteni' (Ar.) İmkânsız, muhal.

m. 103a/05

[=1]

münādī (Ar.) 1. Tellal 2. Tellal
vasıtasıyla bildirilen haber, ilan.

m. kı1-: İlan etmek 12a/05,
118a/13

m. kıldur-: Tellal yollamak
112a/11

[=3]

münāfık (Ar.) Allah'a, dine,
peygambere inanmadığı hâlde inanmış
görünen kimse.

m. bol-: Münafık olmak 46b/10

[=1]

münāsib (Ar.) Münasip, uygun.

m. bol-: Münasip olmak 64a/03

m.+dür 64a/12, 76b/13

[=3]

münāzara (Ar.) Tartışma, münazara.

m. 89a/01

m. kııl-: Tartışmak 88b/10

m. kıılış-: Tartışmak 88b/11

m. kıılma-: Tartışmamak
27b/13, 83b/05, 89a/06

m. ve mükāleme: Tartışma ve
müzakere 23a/13

m.+dın 105b/07

m.+ge 105b/07

m.+sıda 89a/02

[=10]

müneccim (Ar.) (Ortaçağda) astronom.

m. 108b/01

m. bol-: Müneccim olmak
101b/12

m.+ge 87b/09

[=3]

müneccimlik (Ar.+T.) (Ortaçağda)
astronomluk.

m. 87a/12

[=1]

münkaṭi' (Ar.) Kesilmek, bitmek.

m. bol-: Bitmek 59b/13

[=1]

münkāfāt → **mükāfāt**.

m. 5b/11, 5b/13

[=2]

münkir (Ar.) (Bir iddiayı, suçlamayı)
inkar eden, reddeden (kimse).

m. bol-: İnkâr etmek 61a/10,
61b/03

m. bola'l-: İnkâr edebilmek
10b/11, 10b/12

m. bolma-: İnkâr etmemek
13a/03

m. bolmaḡ: İnkâr etmek 96b/12

m.+irdi 90b/04

[=7]

münşī (Ar.) Resmî mektupları kaleme
almakla vazifelendirilmiş kâtip.

m. 108a/12	m.+dürler 122b/09
m. bol-: Münşi olmak 109b/01	[=6]
m. bolma-: Münşi olmamak 111b/09	mürsel (Ar.) Allah tarafından seçilmiş. peygamber-i m.: Seçilmiş peygamber 62a/12, 101b/09, 124a/10
m. bolmak: Münşi olmak 1b/01, 109b/01	[=3]
m.+si irdi 113a/09	mürüvvet (Ar.) 1. Lütuf, ihsan, cömertlik 2. Dürüstlük, mertlik 3. İnsaniyet, insanlık.
[=6]	
münşilik (Ar.) Resmî evrağı kaleme almakla vazifelendirilmiş kâtip olmak, münşilik.	m. 94a/13
m. 113b/09	m. kı1-: 1. Lütuf, ihsanda bulunmak 2. Mertlik, dürüstlük göstermek 95a/05, 117a/07
m.+nı 111a/06	m. kı1ma-: Lütuf, ihsanda bulunmamak 95a/05
[=2]	
mürd (Fa.) Ölü.	m. kı1mak: Cömertlik göstermek 94a/12
m.+ge 49b/09	m.+dür 69a/06
[=1]	[=6]
mürde (Fa.) Ölü.	mürüvvetlig (Ar.+T.) İnsaflı, hakka riayet eden.
m.+ninğ 49b/08	m. 95b/13
[=1]	diyānet ve m.: Dindar ve insaflı 93b/12
mürekkab (Ar.) Birden fazla unsurdan oluşmuş, birleşik.	[=2]
m. 98b/04	müsāfir (Ar.) 1. Gezgin, seyyah 2. Yabancı, yad.
m. bol-: (Sayılan unsurlardan) mürekkab olmak 2b/03	
m.+dür 98b/05, 98b/05, 98b/05	

m. bolmak: Gezgin tüccar
olmak 93b/06

ğarīb ve m.: Gurbette (olan) ve
yabancı (kimse) 36a/04

[=2]

müsecca' (Ar.) Bir beytinin her
kelimesinin secili olduğu şiir.

m. 103b/07

[=1]

Müsellemāt (Ar.) (Kadın)
Müslümanlar.

M. 37a/02

[=1]

müşelleş (Ar.) Üçgen.

m. 102b/13

[=1]

Müsellimīn (Ar.) (Erkek)
Müslümanlar.

M. 37a/01

[=1]

Müselmān (Ar.) Müslüman, İslam
dinine inanan.

M.+lar 118b/05, 124b/07,
124b/08

M.+lardın 124b/11

M.+largā 124b/11

M.+larnıñ 124b/09

M.+nıñ 55a/13, 56b/08,
75b/05

kāfir ve M.: Kafir ve
Müslüman 94a/06

[=10]

müselsel (Ar.) Tek bir mazmun
üzerine kurulmuş gazel.

m. 103b/09

[=1]

müşeş (Ar.) Atın baldırının şişmesi ve
yumrulanması.

m. 71a/13

[=1]

müstağnī (Ar.) (Bir şeyden) irak,
azade.

m. bol-: (Bir şeyden) irak,
azade olmak 12b/09, 25b/13

[=2]

müstehak (Ar.) Hak eden, müstehak.

m. ve muhtāclar: Hak edenler
ve ihtiyaç sahipleri 60a/02

m.+ğa 5a/03

m.+largā 117a/10, 121b/07

m.+nı 90b/01

[=5]

müsteski (Ar.) Vücudun değişik
yerlerinde su toplanması.

m. kıl-: Vücudun değişik
yerlerinde su toplanmasına neden
olmak 49a/10

[=1]

müşahhaş → **müşahhaş**.

ma'lûm ve m. bol-: Bilinir ve
belli olmak 46b/05

[=1]

müşahhaş (Ar.) Belli, açık.

m.+durlar(ma'lûm+ve+müşahh
aş) 36a/04

[=1]

müşerref (Ar.) Şeref kazanmış,
şereflendirilmiş.

m. bol-: Müşerref olmak
34b/02

m. kıl-: Şereflendirmek 34b/01

[=2]

müşfik (Ar.) Sevecen, müşfik.

m. 17b/07

m. ve mihr-bân bol-: Müşfik ve
merhametli olmak 77b/06

[=2]

müşfi:k → **müşfik**.

m. ve mihr-bân: Müşfik ve
merhametli 75b/07

[=1]

müşk (Fa.) Misk.

m. 15b/02, 15b/02, 15b/02

[=3]

müşkil (Ar.) Zor, çetin, müşkül.

m. 43a/01, 63b/04, 101b/13,
126b/11

m. bol-: Müşkül olmak
124b/03

m.+dür 60a/01, 62a/06,
101b/13

m.+imes 38b/08

[=9]

müşkilrak (Ar.+T.) Daha zor, çetin.

m. 62a/09

m.+dur 57a/09

[=2]

müşt (Fa.) Yumruk.

m. 105b/11

[=1]

müşük Kedi.

m.+ning 117b/02

[=1]

müte'ahhîrîn (Ar.) Eskiler, önceden
gelip geçmiş kimseler.

m.+ler 103a/10

[=1]

müteferrikāt (Ar.) Unsurlar, bileşenler.

[=4]

m.+dın 122b/05

[=1]

müteğayyir (Ar.) Farklı, değişik.

m. bol-: Farklı olmak 65b/04

[=1]

müteharriqa (Ar.) Hareket eden, hareket hâlinde olan.

muẓlime ve m. derecesi:

(Metne göre, yıldızların) karanlıkta (kalışının) ve güneş boyunca hareketinin derecesi 102a/07

[=1]

mütenazzır (Ar.) (Birini) bekleyerek, gözleyerek.

m. 112a/07

[=1]

müteşaddī (Ar.) 1. (Bir işe) başlayan, teşebbüs eden; (birini bir işe) başlatma, atama 2. (Bir işe başlayıp o işte) vakit geçirmiş, tecrübeli (kimse) 3. İşe karışan, musallat olan.

m. 34a/07

m. kııl-: Atamak, tayin etmek 116a/02

m. kıılma-: Musallat etmemek, (başına) bela etmemek 119a/05

m.+leri 94a/11

müteşaddīlik (Ar.+T.) Etki etme, tesir bırakma.

m. 43a/01

[=1]

müteşākīlī (Ar.) Arap alfabesiyle farklı yazılıp aynı okunan kelimeleri içeren şiir.

m. 103a/13

[=1]

mütevâtir (Ar.) Nakledilerek gelmiş haber veya hadis.

ḥabar-ı m.: Bir rivayeti ilk kaynağına kadar, ondan ona eksiksiz araştırmak 88b/09

[=1]

müteveccih (Ar.) Birine teveccühü, yakınlığı olan.

m. bol-: Yakın olmak 109a/01

[=1]

mü'vekkel (Ar.) Görevli.

m.+ler 56a/06

m.+ning 56a/06

[=2]

müyesser (Ar.) Nasip, kısmet.

m. bol-: Nasip olmak 5a/13, 44a/10

m. bolma-: Nasip olmamak
59b/06, 101b/07

[=4]

müzd (Fa.) Karşılık, bedel.

m.+ini 39a/08

[=1]

müzevvir (Ar.) Yalancı, dolandırıcı.

m. 113a/09

[=1]

müzevvirlik (Ar.+T.) Yalancılık,
dolandırıcılık.

m. 113a/06

m. kıl-: Yalancılık etmek

113a/08

m.+dın 113b/06

m.+nınğ 113b/03

[=4]

N

nā-āšnā (Fa.) Aşına olmayan, tanıdık
olmayan.

āšnā ve n.: Tanıdık ve tanıdık
olmayan 121b/10

[=1]

nā-be-cā (Fa.) Uygun olmayan,
münasip olmayan.

n. ve bī-orun: Uygunsuz ve
yersiz 9b/11

[=1]

nā-būd (Fa.) Namevcut, yok.

n. èyle-: Yok etmek 82b/03

n. kıl-: Yok etmek 82b/01

neht nā-būd kıl-: Engelleyip
yok etmek 80b/12

[=3]

nā-cüvān-merd (Fa.) Yiğit olmamak,
mert olmamak hâli.

n.+ninğ 125b/02

[=1]

nā-çār (Fa.) İster istemez, gayri
ihtiyari.

n. 24a/07, 36b/05, 42a/10,
44b/01, 55b/09, 56a/05, 121b/02

[=7]

nā-çārlık (Fa.+T.) Çaresizlik, biçarelik.

n.+dın 111a/04

[=1]

nā-ehl (Fa.+Ar.) Tanıdık olmayan,
aşına olmayan (kimse).

n. ve nā-kes: Tanıdık olmayan
ve kimsesiz 40a/06

[=1]

nā-emīnlik (Fa.+Ar.+T.) Tekinsizlik,
emniyetsizlik.

n.+idin(nā-emīnligidin) 93b/03

[=1]

nā-gāh (Fa.) Ansızın, birdenbire.

n. 29a/07, 32b/05, 36b/10,
49b/06, 54a/05, 54a/06, 116b/04

[=7]

nā-hāk (Fa.+Ar.) Haksız şekilde,
haksız yere.

n. 55a/12, 90b/08

n. hūn kııl-: Haksız yere kan
dökmek 56b/07

n. kıan tökme-: Haksız yere kan
dökmemek 55b/10

hūn-ı n.: Haksız yere dökülmüş
kan 55b/02, 55b/06, 55b/08, 125b/07

[=8]

nā-hōş (Fa.) Hoşa gitmeyen, hoş
olmayan.

n. 55b/09

n. ve nā-ma'kūl: Nahoş ve
makul olmayan 41a/09

n.+dur 16b/08

savuk ve n.: Soğuk ve nahoş
41a/07

[=4]

nā-hem-vāre (Fa.) Hiç.

n. sözle-: Hiç konuşmamak

65b/09

[=1]

nā-i:mīn (Fa.+Ar.) Güvenilmez,
güvenilir olmayan.

n. 13a/12

[=1]

nā-i:mīnlik (Fa.+Ar.+T.) İhtiyat,
tedbir.

n.+inğ 13a/11

[=1]

nā-kābi:l (Fa.+Ar.) Mümkün,
muhtemel olmayan.

n.+irdi 81a/06

[=1]

nā-kes (Fa.) Kimsesiz.

nā-ehl ve n.: Tanıdık olmayan
ve kimsesiz 40a/06

[=1]

nā-mahrem (Fa.+Ar.) Haram, dinen
yasak (şey, hareket, davranış).

n.+din 117a/01

[=1]

nā-ma'kūl (Fa.+Ar.) Makul olmayan
(hareket, durum, şey).

n. 42a/08, 42a/12

fuḥṣ ve n.: Haddini aşan ve
makul olmayan (şaka) 42a/08

n. ve nā-ma'kūl: Nahoş ve
makul olmayan 41a/10

n.+sız 42a/13

[=5]

nā-mūcibāt (Fa.+Ar.) (Fıkhen
tartışılması) gerekmeyen (mesele).

mūcibāt ve n. mūmkināt:

Gereken, gerekmeyen ve muhtemel
(durumlar) 89a/02

[=1]

nā-murād (Fa.+Ar.) Muradına
erememiş, bahtsız (kimse).

n. bolma-: Bahtsız olmamak
59b/07, 67a/12

n. yaman: Talihsiz, aşağı
(kimse) 42b/06

n.+da 121b/13

n.+larga 5a/11

n.+ları 27b/09

hemme-i n.: Bütün bahtsızlar
59b/07

dervīṣ ve n.: Fakir ve bahtsız
5b/02

pulsız n.: Fakir, bahtsız 43a/13

[=9]

nā-murādlık (Fa.+Ar.+T.) Muradına
erememek, bahtsızlık.

n. 55a/08

n.+nın 58b/10

pulsuzluk ve n.: Fakirlik ve
bahtsızlık 43a/12

[=3]

nā-murādrak (Fa.+Ar.+T.) Daha
bahtsız, daha talihsiz.

n. 26b/07

[=1]

nā-mu'tedil (Fa.+Ar.) Mutedil
olmayan.

n. 98b/04

[=1]

nā-pāk (Fa.) Ahlaksız, düzenbaz.

n. bol-: Ahlaksız olmak 95a/05

n. ve fāsīk: Ahlaksız ve
günahkar 30a/01

n.+ler 95b/05

[=3]

nā-pāklık (Fa.+T.) Ahlaksızlık.

n.+ını 95a/07

[=1]

nā-pesend (Fa.) Uygunsuz, münasip
olmayan.

n. körün-: Uygunsuz görünmek
13b/12

[=1]

nā-sipās (Fa.) Şükretmeyen, minnettar olmayan.

h. nā-sipās: Nankör 8a/06

[=1]

nā-sipāslık (Fa.+T.) Nankörlük.

n. birle 15b/04

haḫ n.: Hakka riayet etmemek,
nankörlük 8a/05

[=2]

nā-şāyeste (Fa.) Yakışıksız, uygunsuz.

n. 4b/12

[=1]

nā-tamām (Fa.+Ar.) Eksik,
tamamlanmamış şekilde.

n. 33b/09, 104a/01, 113b/07

[=3]

nā-ümmīd (Fa.) Ümidi kırılmış.

n. kıılma-: Ümidini kırmamak
90a/06

[=1]

nabẓ (Ar.) Kalbin bir dakikadaki atış sayısı.

n.+nı 100b/08

[=1]

Nabẓu'l-Kebīr (Ar.) Metinde tıpla ilgili olduğu belirtilen bir eser.

n. 99b/10

[=1]

Nabẓu'l-Sagīr (Ar.) Metinde tıpla ilgili olduğu belirtilen bir eser.

n. 99b/10

[=1]

nāçiz (Fa.) Değersiz, önemsiz.

ẓa'īf n. kör-: Zayıf, değersiz
görmek 81b/09

[=1]

nādān (Fa.) 1. Cahil, bilgisiz 2. Kaba, sert (kimse).

n. 17a/09, 22b/08, 27b/13,
78a/11, 78a/11, 83b/05, 114b/12,
115a/01

n. bol-: Cahil olmak 25b/12,
114b/13

n. cāhı:llar: Bilgisiz, cahiller
15a/09

n.+dın 13b/10, 14a/05

n. ve 'āciz: Cahil ve āciz
17a/10

n.+ğa 13b/11

n.+lar 93a/13

n.+lardin 27a/01
n.+nınġ 86b/05
aĥmak n.: Ahmak, kaba 29b/11
dānā ve n.: Âlim ve cahil
122a/11
tèrik n.: Kof, cahil 15a/10
[=21]

nādānī (Fa.) Bir cahil.

n. 15a/11

[=1]

nādānlık (Fa.+T.) Cehalet, bilgisizlik.

n. 13a/12, 93a/12, 106a/06

n.+dın 32a/04

n.+ıdın(nādānlığıdın) 16b/12

n.+nı 107b/11

[=6]

nādānraĥ (Fa.+T.) Daha cahil, daha bilgisiz.

n. 17a/09, 26b/02

[=2]

nāgehān (Fa.) Ansızın.

n. 49b/05

[=1]

naġme (Ar.) Ezgi, şarkı.

n. 38a/10, 104b/12

n. kıl-: Şarkı bestelemek
104b/06

n. kılmak: Şarkı bestelemek
1a/12, 108b/03

n.+de 104b/08

n.+ge 105b/08

n.+lerni 105a/02

n.+nġdin 104b/11

n.+nġni 105a/05

n.+sini 105b/01

ehl-i n.: Musikişinas 105b/08

[=12]

naġme-sāzlık (Ar.+Fa.+T.)

Musikişinaslık.

n.+nı 63b/05

[=1]

naġmeī (Ar.+Fa.) Bir şarkı, naġme.

n. 104b/07

[=1]

naĥl (Ar.) Fidan.

n.+in 82b/02

[=1]

naĥd (Ar.) 1. Peşin, peşin olarak 2.
Elde bulunan, mevcut para.

n. 11b/09, 39a/04, 96b/03

[=3]

nākes (Fa.) Aşağı, alçak, insaniyetsiz.

n. 18a/07

[=1]

nākış (Ar.) Eksik, noksan.

n.+dur 83a/04

[=1]

nak̄k̄āş (Ar.) Nakış işleyen, dokuyan (kimse).

n. 1b/10

n.+ğa 1b/09

[=2]

nakş (Ar.) Eksik, kusurlu.

n. 40a/08

n. bol-: Kusur olmak 38a/06

[=2]

nakş (Ar.) Nakış, işleme.

n. kıla'l-: Nakış işleyebilmek

1b/10

n.+nı 1b/09, 1b/10, 1b/11

[=4]

nāle (Fa.) Feryat, figan.

n. kıl-: Feryat etmek 118a/04, 118a/07, 118b/07

uran n. kıl-: Feryat, figan etmek 127a/09

[=4]

nāleī (Fa.) Feryat, bağırış, çağırış.

n. ve zārī: Feryat ve figan

90b/10

n. ve zārī kılış-: Feryat ve figan etmek 78b/12

[=2]

nām (Fa.) Ün, şöhret, şan.

n. 55a/09, 112b/04

n. āvāze: Ün, şöhret 53a/02, 56b/13, 120b/02

n. āvāze çıkar-: Ün, şöhret edinmek 13a/13

[=6]

namāz (Fa.) İslam'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet, namaz.

n. 4a/03, 52a/06, 75b/08

n. kıl-: Namaz kılmak 68a/08

n.-ı bāmdād: Sabah namazı 36b/02, 94b/04

n.-ı cenāze: Cenaze namazı 68a/04

n.-ı dīger: Akşam namazı 35b/09

n.-ı fişīn: Öğle namazı 94b/04

n.-ı pīşīn: Öğle namazı 33a/13

n. rūze: Namaz, oruç 4a/13

n. öte-: Namaz kılmak 4b/09,
91b/05, 128a/13

n. ötemek: Namaz kılmak
4a/05, 89b/12

n.+dın 4b/03

n.+nı 4b/02, 4b/05

n.+nınğ 4b/07, 4b/09

cāy-ı n.: Seccade 128a/08,
128b/07, 128b/08

farz-ı n.: Namazın farzı 4b/07

[=25]

nāme (Fa.) 1. Mektup 2. Ferman.

n. 19b/03, 111b/01, 111b/10,
112a/09, 118a/08, 118b/08

n. bër-: 1. Mektup yollamak 2.
Ferman yollamak 110b/08, 118b/06,
118b/08, 118b/09, 120b/03

n. bërme-: Ferman vermemek
120b/03

n. biti-: Mektup yazmak
118b/08

n. fütü-: Mektup yazmak
80b/07, 81b/05, 81b/07, 109b/13,
111b/06, 118a/07

n. fütümek: Mektup yazmak
111a/13, 113a/03

n. iber-: Mektup yollamak
112b/10

n. ibermek: Mektup yollamak
118a/08

n. kııl-: 1. Mektup yollamak 2.
Ferman yazmak 19b/03, 109b/08

n. piti-: Mektup yazmak
112b/02

n. ve yarlıg: Ferman ve yarlıg
120b/02

n.+ğa 111b/12

n.+ge 110a/13, 112a/10,
118a/06, 118a/09, 118b/07, 118b/09,
120b/04

n.+nğni 109b/09, 110a/12

n.+ni 110a/11, 110b/01,
111b/04, 111b/10, 111b/11, 111b/12,
112a/01, 112a/02, 112a/03, 112a/03,
112a/05, 112a/05, 112a/08, 112a/09,
112b/03, 112b/09, 112b/10, 118a/04,
118a/05, 118a/08, 118a/09

n.+ninğ 110b/01, 110b/02,
111b/10, 112a/04

n.+sini 97b/04

[=63]

nāmerd (Fa.) Alçak, deni.

n. 115a/08

[=1]

nāmūs (Ar.) Âr, haya, utanma.

n. kııl-: Utanmak 75a/03

n. kıılma-: Utanmamak 17b/06,
85a/05

n.+ını 89b/12

[=4]

nān (Fa.) 1. Ekmek, nimet, yemek
2. Geçim (için gerekli) para, mal.

n. 12a/02, 12a/04, 12a/07,
12a/10, 36a/09, 36b/13, 55a/09,
56b/13, 57a/01, 116b/08, 116b/09

n. bër-: Ekmek vermek 57b/05

n.-ı helâl: Helal etmek 45a/01

n. fayda: bol-: Nimet, fayda
sağlamak 36b/13

n. qolğa keltür-: Ekmeği ele
almak 13b/01

n. nemek: Ekmek, tuz 124b/13

n. yè-: Ekmeğini yemek
35a/01, 37a/13

n. yème-: Ekmeğini yememek
38a/05

n. yemek: Ekmeğini yemek
34a/08, 108b/13

n.+dın 12a/03

n.+ı 26a/08

n.+ınğ 5a/01

n.+ınğızın 39a/05

n.+nı 12a/05, 116b/10

n.+nıng 12a/09

a:ş n.: Aş, ekmek 27b/06,
119b/04

a:ş ve n.: Aş ve ekmek 78a/04,
78a/05

[=32]

na're (Ar.) Nara, bağırış, çağırış.

n. tart-: Nara atmak 89a/08,
89a/09

[=2]

narh (Ar.) Paha, kıymet.

n. kıymet bol-: Değeri, kıymeti
olmak 97b/12

n.+ını 97b/08

[=2]

naşab → **neseb**.

n.+larnıng 9a/10

aşālet ve n.: Asalet ve soy
32a/13

ehl-i n.: Soylu, asil 8b/13

[=3]

naşīb (Ar.) 1. Allah'ın bir kimseye
tayin ettiği şey, talih, baht 2. Pay,
hisse.

n. bol-: Nasip olmak 58a/11,
124a/01, 124a/02, 124a/03, 124a/03,
124a/09

n. kıl-: Nasip etmek 12b/03,
73b/11

n.+im olma-: Nasibi olmamak
43b/03

[=9]

naşibe → **naşib**.

n. 126a/05

n. bol-: Nasip olmak 124a/05,
124a/07

n.+dür 82b/13

n.+ni 5a/02

n.+si 74b/02

rızık n.: Rızık, nasip 58a/10

[=7]

naşihat (Ar.) Öğüt, pend.

n. 10a/05

n. kıl-: Nasihat etmek 16b/09,
97a/05, 126a/11

n. kılma-: Nasihat etmemek
10a/04

n.+ı 108a/04

n.+ım 36a/12

n.+i 25b/01

n.+ige 25a/02

n.+leri 28a/02

n.+lerni 77a/06

n.+nı 16b/08

pend n.: Öğüt, nasihat 10a/04,
24b/10

pend n. birmek: Öğüt, nasihat
vermek 126b/05

pend n. kılma-: Öğüt, nasihat
vermemek 10a/03

[=16]

naşır (Ar.) Nesir, düz yazı.

n. 38b/10, 38b/12, 39a/01,
39a/04, 39a/09, 104a/02

n.+da 104a/01

n.+ge 38b/08

n.+nı 38b/12, 39a/03

[=10]

naşüh (Ar.) Halis, samimi.

tevbe-i n.: Kesinlikle
bozulmaması gereken tövbe 34b/09,
37a/02

[=2]

nâşür (Ar.) 1. Nasır. 2. Hayvanın
tüyünün kabarıp dökülmesi hastalığı.

n. 71b/01

n. ağrıkı: Nasır hastalığı 65b/02

[=2]

nâtıq (Ar.) Konuşan, söyleyen.

hay u n. bol-: Canlı olmak ve konuşmak 46b/09

[=1]

nāṭıka (Ar.) Konuşma kabiliyeti.

n. 51a/03, 51a/10

n.+ge 99a/03

[=3]

nāvek (Fa.) Ok, yay.

tīr n.: Ok yay 80a/05

[=1]

nāyime (Ar.) (Güzel, zarif ve taze kadından mecazen) şarap.

seb'a-i n.: Beş kadeh şarap

35a/11

[=2]

nāz (Ar.) Naz, bolluk, rahat.

n. ni'met: Naz, nimet 5b/10

[=1]

naẓar (Ar.) Bakma, bakış.

n. 127b/08

n. kıl-: Bakmak 10b/09, 13b/03

n.+ı tüşme-: Bakmamak 68b/05

n.+ıda 90a/01

[=5]

naẓm (Ar.) Nazım, şiir.

n. 2a/05, 4a/12, 17b/02, 26a/09,

28b/06, 30b/02, 31a/13, 37a/11,

43b/02, 47a/12, 57b/04, 72a/01,

82b/01, 99b/05, 109b/08

n.+da 104a/01

[=16]

nāzū:k (Ar.) Nazik, zarif.

laṭīfraḥ ve n. bol-: Daha hoş ve

nazik olmak 43a/09

n. 43a/10

[=2]

nè 1. Hangi, hangi şey 2. Bir şey, herhangi bir şey 3. Nasıl, niçin 4. Değil, yok.

n. 2a/12, 2b/10, 3b/11, 6a/05,

7a/12, 11a/13, 11b/11, 12a/08, 12a/08,

12a/13, 13b/03, 13b/12, 14a/06,

16a/02, 16a/03, 16a/05, 17b/02,

17b/03, 21a/08, 21a/11, 21b/05,

22a/02, 22a/11, 22b/01, 22b/02,

28b/06, 28b/06, 29a/03, 30a/07,

31a/07, 32a/08, 32b/08, 33a/07,

33a/08, 34b/10, 36a/04, 38a/12,

39b/11, 40b/09, 42b/01, 42b/02,

42b/04, 42b/04, 45b/12, 46a/07,

46a/12, 46b/11, 47a/12, 50b/11,

53b/04, 54a/02, 54a/07, 56b/04,

56b/05, 59a/05, 59a/13, 59b/04,

59b/05, 65b/11, 78b/13, 79a/01,

86b/11, 90b/11, 91b/01, 92a/10,

99b/06, 103b/06, 104a/06, 104a/07,

109a/10, 109a/10, 110b/05, 110b/05,
110b/11, 111b/02, 112a/10, 112a/10,
113a/12, 114a/10, 117a/04, 120b/13,
121a/02, 123a/04, 124a/12, 124a/13,
125b/06, 125b/09, 126b/02, 127a/09,
127a/13, 127a/13, 127b/05

n... n...: Ne... ne... 9a/04, 9a/05,
9a/05

n... ve n...: Ne... ve ne... 2b/13,
2b/13, 8b/12, 8b/13, 9a/01, 9a/01,
25b/11, 25b/11, 30a/11, 30a/11,
51a/01, 51a/01, 51a/01, 51a/02,
51a/03, 51a/09, 51a/10

n. çend: Ne kadar, ne türlü
4b/07, 11b/07, 19a/02, 24b/13, 25a/05,
46a/11, 64a/13, 73b/08, 90b/12,
91a/07, 92b/08, 95a/01, 97a/02,
106b/08, 108a/10

n. üçün: Ne için, niçin 6a/02,
7a/02, 7a/02, 7a/03, 7a/03, 7a/04,
7a/06, 7a/06, 16a/11, 19b/08, 21b/12,
25b/05, 25b/06, 25b/08, 31b/10,
33b/08, 54a/04, 97a/09, 101b/05

n.+dür 7b/08, 12a/11, 13b/03,
18a/11, 24a/02, 28b/07, 39a/01,
45b/13, 116a/13, 118a/10, 122a/09,
125b/02

ger n.: Öyle değilse, aksi
takdirde 92a/05, 110a/02

[=160]

nebîre (Ar.) Torun.

n.+lerini 12b/04

[=1]

nebîz (Ar.) Hurma ve kuru üzüm
yapılan bir tür içki; içki.

n. 105b/06

n.+ni 105b/06

[=2]

necis (Ar.) Pis, murdar.

n. 128b/10

[=1]

nèççe Nice, ne kadar.

n. 11b/10, 12a/10, 15b/03,
19a/10, 19b/09, 24b/07, 28b/02,
28b/13, 29b/08, 37a/06, 37b/07,
38b/13, 40b/12, 42b/12, 42b/13,
45b/06, 45b/07, 47b/09, 52b/02,
59b/07, 62b/06, 65a/09, 75a/07,
78b/06, 103a/02, 103b/08, 106b/09,
112b/01, 114a/12, 114b/11, 116a/05,
118a/02, 118a/11, 125a/08

n.+sini 85a/07

[=35]

nèçük Nasıl, ne türlü.

n. 6a/08, 17a/06, 25b/08,
28b/03, 52a/01, 54b/07, 56/08, 61b/10,
71a/09, 73b/05, 77b/08, 102a/06,
112b/05, 118b/09

n.+dür 95a/02

[=15]

nedīm (Ar.) Musahip, nedim.

n. bol-: Nedim olmak 108a/10, 109a/12

[=2]

nedīmlik (Ar.+T.) Musahiplik, nedimlik.

n.+ğa 109a/13

[=1]

nef (Ar.) Fayda, yarar.

n. kılmāğlık: Fayda sağlamak 106a/07

n. yēt-: Faydası dokunmak 108b/09

n. yētğür-: Fayda sağlamak 60a/03, 107b/04

n.+ni 14a/04

[=5]

nefes (Ar.) Soluk, nefes.

n. 82a/13

n. al-: Nefes almak 49b/03

[=2]

nefl (Ar.) Kul üzerine vacip olmayan, sevap için yapılan ibadet.

n. ötemek: (Sevap için) ibadet etmek 89b/13

[=1]

nefha (Ar.) Karın şişmesi hastalığı.

n. 71b/1

[=1]

nefs Ar. 1. İnsanın maddi ve bedeni arzuları 2. Benlik, nefis.

n. 43b/06, 99a/03, 122b/08, 123a/03, 123a/12, 123a/12

n. ḥ^wāhişi: Nefis arzusu 7a/12, 47b/03, 66a/01, 66a/02

n.+din 123a/03, 123a/08

n.+ge 14b/11

n.+i 123a/13, 123b/03

n.+ige 23b/13, 123b/04

n.+inğ 44a/07, 44b/04

n.+inğge 66a/03

n.+ni 58b/12

n.+ninğ 127b/04

[=22]

nefsānī (Ar.) Nefisle ilgili, nefse mensup.

n. 98b/06, 98b/07, 98b/08

ḳuvā-yı n.: Nefisle ilgili kuvvetler 99a/13

[=4]

neht (Ar.) Men etme, engelleme.

n. nā-būd kıl-: Engelleyip yok
etme 80b/12

[=1]

nekkāre (Ar.) Davul.

n. çal-: Davul çalmak 66b/06

[=1]

nème 1. Nesne, şey 2. Ne.

n. 11b/08, 12b/07, 17a/13,
21b/01, 21b/09, 21b/13, 32a/09,
36b/09, 37b/05, 40a/10, 43b/01,
59a/10, 60b/13, 60b/13, 62a/04,
66a/09, 67a/09, 67a/10, 68b/07,
71a/07, 71b/12, 72a/08, 75a/02,
77a/05, 83a/06, 85a/12, 91b/03,
94b/10, 95a/10, 97b/08, 97b/08,
101a/04, 101a/05, 101a/06, 101a/07,
107a/11, 109b/06, 110b/04, 113b/01,
113b/02, 114a/04, 120a/03

n. üçün: Niçin 61a/02, 94b/12

n.+de 94a/05

n.+dın 70a/09, 122a/09

n.+dür 85b/01, 122a/09

n.+ge 88a/13

n.+irdi 95a/02

n.+irmes 107a/03

n.+ler 88a/12

n.+ni 97b/11, 101b/03,
101b/04, 101b/07

[=57]

nemek (Fa.) Tuz.

n. nemek: Ekmek, tuz 124b/13

[=1]

nèmerse Şey, nesne, durum.

n. 1b/06, 2b/02, 2b/06, 7a/04,
9b/03, 9b/05, 13b/05, 17a/04, 52b/10,
57a/04, 57a/05, 57a/07, 58a/09,
58b/04, 58b/06, 59a/07, 59b/13,
63b/01, 65a/06, 65a/06, 67a/11,
67b/11, 68a/11, 74b/12, 75a/02,
77a/04, 78b/06, 89b/04, 96a/13,
98a/08, 98a/09, 98a/12, 98b/02,
108b/01, 111b/13

n.+dın 6a/12, 9b/02, 45a/01,
89b/04

n.+dür 6a/11, 49b/05, 122a/09,
123a/09, 124a/12, 127b/02

n.+ge 22a/13, 26b/06, 41a/02,
44b/03, 72b/01, 100a/13, 123a/08

n.+ler 13b/04, 44b/11, 99a/04

n.+lerde 1b/12

n.+lerdin 1b/06

n.+large 106a/02, 106a/03

n.+lerni 16b/11, 26b/13,
29a/11, 59b/04, 75b/09, 89a/05

n.+ni 2b/07, 9b/02, 9b/02,
9b/03, 27a/08, 50b/12, 51b/01, 58b/09,
95a/10, 98a/12, 98b/13

n.+ninġ 79b/05
n.+si 22a/09, 74b/11, 127a/03
n.+sidin 60a/04
[=81]
nèmerseĭ (T.+Fa.) Bir şey.
n. 71b/08, 85a/09, 87a/02
[=3]
nemle (Ar.) Yük ve binek
hayvanlarının bazılarının tırnağında
olan çatlağa denir, hayvanın tüyünün
bittiği yerden tırnağın yolunan yerine
varıncaya kadar yarık olur.
n. 71b/01
[=1]
neng (Fa.) Utanma, çekinme, âr.
n. kılma-: Utanmamak 21b/13
n. 'âr kılma-: Utanmamak,
çekinmemek 13b/02
n. 'âr kılmağ: Utanmak,
çekinmek 13b/02
[=3]
nerd (Fa.) Tavla.
n. şatranç oyna-: Tavla, satranç
 oynamak 41a/10
n. şatranç oynamak: Tavla,
 satranç oynamak 41a/05, 41a/12

n. ve şatranç oyna-: Tavla ve
satranç oynamak 105a/05
n. ve şatranç oynamak: Tavla
ve satranç oynamak 108b/05
[=5]
nèrse Nesne, şey.
n. 21b/03, 48a/13, 58a/07,
76a/02, 108a/12
n.+ge 89a/13, 127b/08
n.+lerni 106a/08
n.+ni 128b/10
[=9]
nèrseĭ Bir şey.
n. 82b/10, 93a/07
[=2]
neseb (Ar.) Soy, asalet, nesep.
n.+din 9a/04, 9a/05
[=2]
nesiyye (Ar.) Veresiye (alışveriş).
n. 94a/02
n. almak bèrmek: Veresiye
alışveriş 96a/05
n.+din 96b/02
[=3]
nesl (Ar.) Soy, nesil.

n.+ini kurut-: Neslini kurutmak

[=25]

56b/08

n.+niġ 7a/09

[=2]

neş'e (Ar.) Neşe, sevinç.

n.-i lāzime: Gerekli neşe,
sevinç 35b/03

n.+sidi 35b/02

[=2]

netince (Ar.) Son, sonuç.

n. bër-: Sonuç vermek 15a/06,
36a/11

n.+si 36b/04

n.+sidür 15a/07

[=4]

nev (Fa.) Yeni.

n. 71a/09

[=1]

nev' (Ar.) Tür, cins.

n. 15b/10, 18b/13, 19a/04,
20a/10, 49b/08, 63a/11, 63b/04,
64a/12, 74a/07, 80b/11, 84a/11,
86b/07, 87a/05, 87b/09, 88b/03,
88b/06, 88b/06, 89a/06, 92a/13,
92b/11, 107a/03, 113b/07

n.+dür 98b/02

n.+idür 39b/01, 39b/01

nevā (Fa.) Ses, seda.

n.+sı 80a/05

[=1]

nevāziş (Fa.) İltifat.

n.+ler(kıl) 68a/06

[=1]

nevbet (Ar.) Sıra.

n. 35b/04, 85a/08

[=2]

nevmîd (Fa.) Ümitsiz, umutsuz.

n. 86a/02

n. kıılma-: Ümidini kırmamak
126b/03

[=2]

nevmîdlık (Fa.+T.) Ümitsizlik,
umutsuzluk.

n. 12b/13, 13a/01

n.+nı 13a/01

[=3]

nevrûz (Fa.) (Eski takvimlere göre)
yılın ve ilkbaharın başı sayılan 21
Mart günü.

n. 71a/06

[=1]

nevrûzluk (Fa.+T.) Nevruzluk hediye.

n. 71a/07	n.+idin 83b/11
[=1]	[=2]
nezd (Fa.) Kat, yan, huzur.	nihāyetī (Ar.) Son derece, had safhada.
n.+ide 93a/08	n. 58b/04, 61a/10, 70a/02,
n.+imde 74b/11, 84b/13	70b/09, 76b/05, 76b/07, 79b/01,
[=3]	82a/09, 92b/01, 101b/08
	[=10]
nezzāre (Ar.) Bakma, seyretme.	nīk-baht (Fa.) Bahtı, talihi yaver
n. kııl-: Seyretmek 53b/01	(kimse), şanslı.
[=1]	n. ve sa'ādet-mend: Şanslı ve
nısf (Ar.) Bir şeyin yarısı, yarım.	mesut 11a/02
n.-ı 'ömr: Ömrün yarısı 95a/04	n.+dur 32a/12
n.-ı rüz: Günün yarısı 51b/04	[=2]
n.+ıda 50a/10, 50a/10	nikāh (Ar.) Bir kadınla erkeğin karı
n.+ını 11b/12, 97b/12	koca sayılmasını sağlayan işlem.
[=6]	n. bağla-: Nikah kıymak 24a/04
ni → nē .	n. kııl-: Nikah kıymak 24a/03
n. 28b/02, 82b/02	[=2]
n. üçün: Niçin 19a/12	nikāhlık (Ar.+T.) Nikahlı eş.
[=3]	n. 76b/11
nihān (Fa.) Gizli, saklı.	[=1]
āşkārā ve n.: Açık ve gizli	nīm-resīde (Fa.) Yetişmemiş, küçük.
79b/11	kiçik ve n.: Küçük ve
[=1]	yetişmemiş 72b/02
nihāyet (Ar.) Son, nihayet.	[=1]
n.+din 22a/01	nime → nēme .

n. 3a/05	[=1]
[=1]	nişān (Fa.) 1. İşaret, belirti 2. Ferman.
ni‘met (Ar.) 1. Allah’ın kullarına bağışladığı yiyecek, içecek 2. İhsan, lütuf 3. Refah, dirlik, düzenlik.	n. bër-: Ferman vermek 118a/04
n. 3a/09, 3a/09, 93b/03, 93b/04	‘alāmet ve n.: Belirti ve işaret 2b/09
n. bër-: Nimet vermek 117b/11	[=2]
n. igesi: Nimet sahibi, Allah 3b/06, 3b/08	nişāne (Fa.) 1. İz, belirti 2. Kanıt, delil.
n. rāḥat: Nimet, rahat 51b/04	n. ve ‘alāmet: İz ve belirti 9a/06, 12a/08
n. ve mülk: Nimet ve mülk 114a/10	n. ve güvāh: Kanıt ve delil 12a/08
n.+ge 86a/10	n.+si 100a/13
n.+idür 42b/08	n.+si irmesdür 107a/06
n.+iniṅ 3b/07, 3b/08	n.+sidür 57b/10, 61b/09, 100b/10, 100b/11, 107a/07
n.+leri 3a/12	‘alāmet n.: Belirti, işaret 65a/04
n.+lerimge 3b/10	‘alāmāt ve n.+ler: Belirtiler ve izler 99b/11
n.+lerini 2a/04	[=12]
n.+lerinin 3b/03	niyāy (Fa. <niyāyış) İbadet, tapınma.
n.+niṅ 3a/01, 3b/12, 6a/10	n.+ıda 4a/05
nāz n.: Naz, nimet 5b/10	[=1]
[=21]	nīze (Fa.) 1. Mızrak 2. Erkek cinsel organı, penis.
nisbet (Ar.) Pay.	
n. bërme-: (Bir şeye) yormamak, (bir şeyden) saymamak 48b/12	

n. çögür-: Penis sarkıtmak
70a/08

n. saymak: Mızrak savurmak
73b/01

[=2]

noḥūd (Fa.) Nohut kadar (altın).

n. 94b/02, 94b/04, 94b/05,
94b/09, 95a/01

[=5]

nokṣān (Ar.) Noksan, kusur.

n. 109b/05

kemlik ve n.: Eksiklik ve
noksan 31a/02

[=2]

nöker (Mo.) 1. Hizmetkâr 2. Yoldaş.

n. 96a/08

n.+leringge 40b/04

çāker ve n.: Hizmetkâr 117b/05

hem-reh ve n.: Yoldaş 29a/09

[=4]

nökerlik (Mo.+T.) 1. Hizmetkârlık;
kulluk 2. Nedimlik.

n. 108a/10, 108b/05

n.+de 108b/09

n.+din 108b/13

n.+i(nökerligi) 108a/08

n.+ige(nökerligige) 108a/09,
108b/02, 108b/07

n.+irmes 109a/01

[=9]

nūn (Ar.) Nun harfî.

n. 111b/11, 112a/04

[=2]

nūr (Ar.) Kalp gözüyle görülen
manevi ışık.

n. 94a/07, 94a/08

n.+ı 31a/10

[=3]

nūṣ (Fa.) İçme, içiş.

n. kııl-: İçmek 35a/12

[=1]

nūṣ-dārū (Fa.) Panzehir.

n. 13a/12

[=1]

nukāt (Ar.) Nokta.

n. 103a/13

[=1]

nukātlig (Ar.+T.) Noktalı.

n. 64a/08

[=1]

nusret (Ar.) Allah'ın yardımı, nusret,
yardım.

n. 17b/10, 116a/07

[=2]

nuṭfe (Ar.) Sperm, meni.

n.+si 102a/12

[=1]

nūcūm (Ar.) Yıldız, yıldızlar.

n. 108b/01

‘ilm-i n.: (Ortaçağda)

astronomi 1a/11, 101b/08, 101b/09,
101b/11, 101b/13

[=6]

nūkte (Ar.) İnce, zeki bir mana taşıyan ima.

n. 89a/09

[=1]

nūmūdārāt (Fa.) Model, harita.

ḥ.-ı nūmūdārāt: (Yıldızlarının yerinin) hesabını gösteren model, harita 102a/04

[=1]

nūṣḥa (Ar.) Doktor reçetesi.

n.+da 71a/12

n.+dur 99b/06

[=2]

O

o → ol.

o. 21a/09

[=1]

obdan (Fa.) İyi, hoş, güzel.

o. 3b/04, 9a/13, 9b/08, 10a/12,

10a/12, 15b/08, 18a/05, 18b/10,

21a/11, 22a/06, 22a/09, 23a/07,

23a/07, 27a/02, 32b/06, 35a/13,

41b/02, 46a/03, 47a/11, 48b/06,

49a/06, 60a/10, 60b/02, 62a/06,

63a/07, 63b/05, 65a/07, 66b/09,

69a/03, 69a/03, 69a/04, 69b/09,

70a/04, 72a/06, 73a/06, 73a/12,

73b/05, 73b/07, 75b/08, 77b/03,

87a/07, 88a/03, 90a/04, 90a/08,

90a/11, 90a/12, 97b/05, 97b/08,

97b/10, 102a/01, 102b/08, 102b/10,

107b/01, 113b/12, 114b/08, 115b/02,

116a/03, 116b/04, 116b/05, 119a/05,

119a/10, 120b/10, 120b/11, 121a/07,

121a/09, 121a/11

o. bol-: İyi, hoş olmak 38a/05,

62b/10, 66b/04, 66b/04, 70a/04,

79b/02, 84a/04

o. bolmak: İyi olmak 126b/06

o. boluş: İyi oluş, olmak

74b/08

o. kııl-: İyi (hâle) getirmek

69a/07, 69a/07

o. bolmaslık: İyi (hâle)
gelmemek 75b/05

o. ve yahşı: İyi ve güzel
15b/07, 16a/09

o. ve yaman: İyi ve kötü 78a/06

o. ve zebûn: 69a/08

o.+dın 32b/07

o.+dur 4b/08, 69a/11, 69b/11,
69b/12, 70b/09, 87b/06, 92b/02,
96b/03, 103a/09

o.+ı 22a/04, 42b/07, 60a/04,
69a/09, 93a/04, 107b/03

o.+ını 38a/04, 38a/09, 38a/10,
121a/03

o.+largâ 78a/07

o.+nınğ 69a/11, 69a/12

ārāste ve o. bol-: Süslü ve
güzel olmak 4b/10

hüb ve o.: Güzel ve iyi 65a/06

yahşı ve o.: Güzel ve iyi 16a/06

[=108]

obdanlık (Fa.+T.) İyilik, hoşluk,
güzellik.

o. 69a/10

o. ve yahşılık kıl-: İyilik etmek
15b/04

o.+ı(obdanlığı) 9b/10

o.+ım(obdanlığım) 8a/01

o.+nı 16b/07

hūbluk ve o.: Hoşluk ve
güzellik 14b/09

yahşılık ve o.: İyilik ve
güzellik 15a/08

[=7]

obdanrak (Fa.+T.) Daha iyi, daha hoş,
daha güzel.

o. 32b/06, 101b/04

o.+ı 69a/05, 69b/08, 74b/01

[=5]

oçuk 1. Açık, kapalı zıddı 2. (Yüzü)
açık, (yüzü) gülen.

o. 100a/06, 117a/08

o. bol-: Açık olmak 22b/08

o. tut-: Açık tutmak 70b/02

çirāyı o.: Güler yüzlü 63b/02

çirāyı o. bol-: Güler yüzlü
olmak 39a/11, 89b/10, 89b/11

[=8]

ofrat- Yıpratmak.

o.-ur 58b/12

[=1]

oğlan Oğlan, çocuk.

o.+ları 107b/06

[=1]	108a/09, 108b/12, 109b/01, 109b/05, 112b/13, 113b/11, 115b/05, 119b/01, 120a/01, 120b/12, 122a/08, 123b/11, 124a/10, 124b/02, 127b/09
oğrı Hırsız, haydut.	
o. 8b/07, 59a/10	
o. ve kârağçısı: Hırsız ve harami	o. bala: Erkek evlat 75b/13
93b/02	o.+da irdi 81a/05
o.+lar 55a/13	o.+dın 46a/12
o.+lar ve kârağçılar: Hırsızlar	o.+ğa 46a/13
ve haramiler 127a/06	o.+ı(oğlı) 23a/12, 38b/01, 38b/02, 38b/05, 38b/07, 39a/07, 52b/13, 81a/04
o.+lardin 59a/10	
o.+largâ 117b/04	
[=7]	o.+ığa(oğlığa) 25b/01
oğul 1. Erkek çocuk 2. Çocuk, evlat.	o.+lardin 46b/06
o. 1b/05, 2b/12, 3b/07, 4a/13, 4b/05, 5a/07, 5b/02, 6a/10, 7a/09, 7a/1, 7b/06, 7b/13, 8b/11, 9a/11, 12b/04, 14a/05, 16a/13, 17a/08, 17b/10, 18a/13, 19b/10, 21b/13, 24a/09, 25b/02, 28a/07, 28b/05, 29a/04, 29a/07, 30a/08, 31a/10, 32a/01, 32b/12, 33b/10, 34a/10, 37a/05, 39a/10, 40a/04, 41a/05, 43a/03, 46a/10, 46a/13, 46b/06, 47b/05, 48b/02, 49a/11, 52a/02, 52a/10, 53b/10, 54a/08, 54b/02, 55b/09, 57a/04, 60a/09, 62a/05, 62a/13, 67a/06, 69a/01, 71b/11, 73a/07, 77a/01, 77a/02, 77a/08, 79b/10, 81b/08, 84b/02, 87a/05, 87b/07, 88a/01, 93a/10, 98a/06, 101b/11, 103a/04, 104b/02, 106a/10,	o.+nı 75b/06
	o.+um(oğlum) 107b/06
	o.+unğ(oğlung) 75a/11
	o.+unğdın(oğlungdın) 77a/04
	o.+unğğa(oğlungğa) 75b/01
	o.+unğnıng(oğlungnıng) 75b/04
	[=109]
	oğurluk Namertlik
	o. 120a/12, 128b/09
	o. kıl-: Namertlik etmek 64b/04
	[=3]
	ohşa Benzer, gibi.

o. 2a/07, 2b/03, 2b/04, 2b/05,
2b/06, 2b/06, 2b/07, 6b/07, 43b/02,
44b/10, 98b/02, 104b/05, 123a/01

o. bol-: Benzemek 1b/09,
10a/05, 95a/04

o. bolma-: Benzememek
109a/05, 123b/08

o. bolmaḡ: Benzemek 121b/03

o.+dur 13a/08, 30a/13, 75b/03,
87a/13, 87b/01, 107a/02, 115a/08

o.+larḡa 26a/07

o.+larnı 105b/02

āḡāh bolḡaḡa o. 115a/06

aḡḡa o. 15b/12

ḡaḡa o. 101a/04, 101a/05

keykge o. 101a/05

munḡa o. 59b/03, 99a/04

uṣol derzīḡe o. 29a/07

saḡḡa o. 19b/07

[=37]

oḡṣa- Benzemek, (bir şey) gibi
olmak.

o.-r 5b/04, 5b/05, 8a/09, 8b/09,
8b/12, 29b/13, 42a/01, 42a/01, 44a/11

o.-sa 43a/05

o.-yduḡḡan 18b/03, 18b/04,
18b/04

[=13]

oḡṣat- Benzetmek.

o.-ıpdurlar 10a/01

[=1]

oḡṣatma- Benzetmemek.

o.-ḡıl 104a/06

[=1]

oḡ- Ok.

o. a:tmaḡ: Ok atmak 73b/01

[=1]

oḡ- Kuvvetlendirme edatı, elbette,
mutlaka.

o. 104a/12

[=1]

oḡu- 1. Yazılı bir belgeyi okumak 2.
Yüksek sesle belirtmek, söylemek;
(şarkı) söylemek.

o.-dı 39b/12, 110b/01, 112a/09

o.-dum 55b/07, 110a/12

o.-ḡan 100a/05, 108b/08

o.-ḡanı 100a/04

o.-ḡay 108a/13

o.-ḡaylar 25a/12

o.-ḡıl 28a/02, 81a/09, 105a/08,
105b/01

o.-p 19b/06, 86b/08, 86b/09,
95a/12

o.-sañğ 16b/10

o.-yduğan 105a/09

huṭbe o.-: Hutbe okumak
110a/01

[=21]

oḵuma- Yüksek sesle söylememek,
belirtmemek.

ḥasb-ı ḥāl o.-: Hasbıhâlini
anlatmak 105a/07

[=1]

oḵumak Yüksek sesle söylemek,
belirtmek; (şarkı) söylemek.

o. 108a/12

ğazel o.: Gazel okumak
108b/03

huṭbe o.: Hutbe okumak
111a/05

[=3]

oḵut- (Çocuğu) okutmak, eğitmek.

o.-adurğan 74a/07

[=1]

ol 1. Zamir, o 2. Sıfat, o.

o. 1b/08, 4a/01, 4a/02, 4b/07,
4b/09, 5a/05, 5a/08, 5b/04, 5b/05,
5b/06, 5b/10, 7a/08, 7b/09, 7b/10,
7b/11, 7b/12, 8a/04, 8a/05, 9a/06,

9a/08, 9a/12, 9b/02, 9b/03, 9b/05,
9b/07, 10b/07, 11a/01, 12a/05, 12a/08,
12a/13, 12b/01, 12b/01, 12b/03,
12b/09, 13b/04, 13b/10, 13b/12,
14a/02, 14a/03, 15b/01, 16a/11,
16b/12, 17a/10, 18a/02, 18a/04,
18a/07, 18b/05, 18b/13, 19a/05,
19a/06, 19b/02, 19b/02, 19b/02,
19b/03, 19b/04, 19b/05, 19b/10,
19b/11), 19b/12, 20a/02, 20a/06,
20b/03, 20b/05, 22a/05, 22a/09,
22b/11, 22b/11, 23a/09, 23b/01,
23b/02, 23b/03, 24a/04, 24a/11,
24b/06, 24b/06, 24b/08, 25a/06,
25b/07, 25b/08, 25b/09, 25b/10,
25b/12, 26a/03, 26b/02, 26b/05,
26b/07, 26b/08, 26b/09, 26b/11,
26b/11, 28b/11, 29a/03, 30b/08,
31a/08, 31a/12, 31b/02, 31b/09,
31b/10, 32a/02, 32a/06, 32a/07,
32a/09, 32a/12, 32a/13, 32b/04,
32b/05, 33a/09, 33b/06, 33b/07,
33b/09, 35a/11, 36a/09, 36b/03,
37a/07, 38a/07, 39a/01, 39a/03,
39a/12, 40a/03, 40a/13, 41a/03,
42a/03, 43b/05, 43b/13, 44a/06,
44a/11, 44a/13, 44b/01, 44b/12,
45b/02, 45b/04, 45b/05, 45b/06,
46b/06, 46b/11, 47a/05, 47a/07,
47b/04, 47b/07, 48a/06, 48a/09,
48b/04, 49a/07, 53a/02, 53a/11,
53a/12, 54a/01, 54b/03, 54b/08,
54b/09, 55a/02, 55a/07, 55b/01,
55b/03, 55b/12, 55b/13, 56b/02,

58a/12, 58b/03, 59b/11, 59b/12,
60b/04, 60b/05, 60b/09, 60b/10,
60b/11, 60b/13, 60b/13, 61a/01,
61a/02, 61a/03, 61a/09, 61a/10,
61a/11, 61a/12, 61a/13, 62a/08,
62b/05, 63a/01, 63a/08, 63a/12,
63a/13, 63b/05, 64a/04, 64a/06,
64a/06, 64a/10, 64b/03, 66a/07,
67a/01, 68a/02, 68a/06, 68a/09,
68a/10, 68b/01, 70b/11, 70b/13,
71a/01, 71a/03, 71a/05, 72a/13,
72a/13, 73a/09, 73a/10, 73b/05,
74a/03, 74b/04, 74b/12, 75a/01,
75a/04, 75a/05, 75a/10, 75b/06,
76a/06, 77a/09, 77b/01, 77b/04,
77b/11, 77b/12, 78a/01, 78a/01,
78b/06, 78b/07, 78b/08, 79a/02,
79a/10, 79a/11, 79b/03, 79b/05,
80a/11, 80b/05, 80b/06, 80b/07,
80b/13, 81a/05, 81b/10, 81b/12,
82a/04, 82a/06, 83b/03, 83b/12,
84a/08, 84a/09, 84b/03, 85a/06,
85a/08, 85a/10, 85a/12, 85a/13,
85b/04, 85b/05, 85b/05, 85b/06,
85b/10, 85b/11, 86a/04, 86a/05,
86a/12, 86a/13, 86a/13, 86b/09,
87a/06, 87a/07, 87b/03, 87b/04,
87b/12, 89b/06, 90b/01, 90b/07,
90b/08, 90b/10, 90b/12, 90b/13,
91a/04, 91a/05, 91a/08, 91a/09,
91a/10, 91b/07, 91b/08, 91b/09,
91b/12, 91b/13, 92a/03, 92a/04,
92a/05, 92a/06, 92a/08, 92a/09,
92a/10, 92a/12, 93b/05, 94a/07,

94b/07, 95a/12, 95a/12, 97a/04,
97a/04, 97b/07, 97b/12, 97b/13,
98a/12, 98a/12, 98b/02, 98b/05,
98b/10, 99a/01, 100b/08, 101a/06,
101a/07, 101b/06, 101b/09, 102a/02,
102a/06, 102a/13, 102a/13, 102b/01,
103a/05, 104b/07, 105b/01, 105b/11,
106a/04, 107a/07, 107a/08, 107b/08,
108a/11, 108b/10, 108b/13, 109a/09,
109a/11, 110b/08, 110b/10, 111b/13,
111b/13, 112a/09, 112a/10, 112b/06,
116a/04, 117b/03, 117b/12, 118a/01,
118a/02, 118a/04, 118a/06, 118a/07,
118a/07, 118a/09, 118a/09, 118b/07,
118b/08, 118b/09, 118b/11, 118b/13,
118b/13, 119a/03, 119a/13, 119b/06,
119b/06, 119b/08, 119b/09, 119b/10,
119b/12, 119b/13, 120a/04, 122a/13,
122a/13, 123b/12, 123b/13, 124a/03,
124a/05, 124a/06, 124a/08, 124a/12,
124a/13, 124b/01, 125b/03, 125b/10,
126a/04, 126a/09, 126b/12, 127a/11,
127a/12, 127b/11, 127b/13, 128a/02

o. cihān: Öteki dünya 10b/10,
19b/13, 36b/12, 38a/11, 55b/08

o.+dur 2b/09, 4a/08, 7a/05,
9a/07, 12a/09, 20a/06, 51b/05, 60b/01,
63a/08, 63b/06, 64b/07, 65a/03,
70a/06, 70a/07, 70a/09, 70a/10,
70a/12, 70b/01, 86b/08, 93a/13,
93b/09, 94a/05, 97a/11, 98a/09,
98a/10, 98a/11, 98b/04, 99a/09,
102a/13, 105b/01, 110a/01, 112b/13,

124b/04, 125b/09, 125b/10, 126a/08,
126b/13

anğa 1b/10, 4a/09, 5a/09,
5b/09, 5b/10, 6b/07, 11b/03, 13b/08,
13b/11, 15b/12, 16a/04, 16a/05,
16b/04, 18a/03, 19a/01, 20a/10,
24a/12, 24a/13, 24b/05, 24b/12,
26b/03, 26b/07, 26b/13, 29b/07,
29b/09, 32a/11, 36b/03, 37a/12,
39b/07, 39b/12, 42b/13, 43a/05,
43a/07, 44a/06, 44a/07, 44a/12,
45a/12, 45b/09, 45b/10, 45b/10,
47a/09, 47a/10, 47b/02, 56a/02,
56b/04, 57a/12, 59a/07, 67a/04,
68a/04, 71b/10, 73b/06, 74b/05,
74b/09, 75a/11, 75b/12, 76a/10,
77a/05, 79b/03, 80b/04, 81a/08,
81b/08, 84b/11, 90a/08, 90b/11,
91b/03, 100a/03, 104b/06, 104b/07,
105b/08, 106a/11, 106b/05, 106b/06,
109a/01, 111a/06, 114a/12, 114b/05,
115a/11, 117a/09, 117b/10, 117b/11,
119b/13, 120a/11, 123a/02, 123a/13,
123a/13, 124a/06, 125b/06, 127a/12,
127b/09

anğa+dur 54b/08

ança 2a/12, 3b/11, 5a/05,
6b/10, 11b/11, 33a/13, 35b/03, 40b/05,
43a/01, 48b/13, 49b/03, 55a/06,
57a/12, 57a/12, 58a/01, 59a/08,
67a/07, 103a/09, 111a/04, 120b/07

a:nça 8a/10, 18b/03, 36a/05

ança-ki 15a/08

ançage 17b/02

anda 19b/13, 32a/09, 37b/01,
37b/12, 40b/03, 49a/01, 49a/03,
67b/07, 73b/10, 106a/04, 112b/05,
112b/09, 114a/09, 115a/05

andadur 5a/12

andag 3a/05, 3b/09, 4b/03,
6a/13, 9b/09, 12b/11, 15a/02, 15b/09,
16b/13, 17a/07, 18b/06, 19b/08,
19b/13, 20a/01, 20a/02, 20a/05,
20b/03, 20b/06, 21b/01, 21b/09,
22a/11, 23a/10, 23b/11, 25a/03,
28b/07, 29b/06, 30a/05, 30a/08,
30a/12, 30b/05, 30b/06, 32a/08,
33b/04, 38b/01, 40a/06, 40b/05,
42b/05, 43a/10, 44b/12, 45a/13,
45b/12, 48b/10, 49b/13, 51a/07,
53b/12, 54b/4, 55a/11, 56b/11, 59b/12,
60a/12, 60b/02, 64b/10, 65a/04,
66a/04, 66a/07, 66b/08, 67b/07,
68a/01, 68b/01, 68b/02, 68b/04,
68b/11, 70b/03, 70b/06, 71b/08,
72a/13, 75b/08, 78a/12, 78b/02,
78b/09, 79b/04, 80b/11, 81b/01,
82b/03, 85a/02, 85b/12, 86a/03,
92b/10, 94a/06, 94a/13, 106a/01,
107b/05, 107b/13, 108a/02, 108a/06,
109b/08, 109b/08, 109b/12, 114a/02,
115a/05, 115a/12, 118b/10, 120a/06,
123a/09

a:ndag 92b/13

andağ irdi 112b/10
 andağ+çı mundağçı: Hadsiz,
 utanmaz 20b/10
 andağ+dur 51b/04
 andağ-ki 7b/01, 8a/07, 13a/09,
 15a/05, 21a/05, 44b/07
 andağ+dur 8a/03
 andağ+imes 78a/09
 andağ+irmes 7a/06
 andağ+nı 66a/11
 andın 5b/06, 6b/06, 7a/12,
 8b/01, 11b/12, 13b/04, 13b/05, 15b/01,
 16a/05, 17b/13, 19a/05, 19a/13,
 22b/13, 24b/07, 25b/03, 32b/06,
 33a/12, 33a/13, 33b/01, 33b/13,
 33b/13, 35a/02, 35b/04, 35b/06,
 37a/13, 37b/01, 39b/03, 39b/11,
 43b/13, 44a/05, 44a/12, 46b/05,
 49a/01, 49a/02, 49a/06, 49a/13,
 51b/07, 52a/07, 62b/06, 62b/07,
 64b/07, 66a/03, 73a/11, 73a/11,
 73a/12, 74a/01, 75a/09, 76b/09,
 76b/11, 80b/10, 88a/03, 91a/09,
 91b/05, 91b/06, 95a/12, 97b/07,
 102a/04, 102a/08, 102a/09, 102b/13,
 105b/02, 108b/09, 109a/11, 110b/01,
 111a/07, 112b/07, 114b/06, 115a/05,
 115a/11, 118b/01, 119a/02, 119b/13
 a:ndın 33b/11, 62b/05

anı 1b/06, 1b/07, 2b/11, 5a/06,
 7a/05, 9b/11, 11a/04, 11b/04, 12b/13,
 13b/05, 14a/02, 14a/10, 15b/03,
 20b/01, 20b/02, 20b/03, 22a/08,
 23a/03, 23a/05, 25a/01, 25a/01,
 26a/11, 26b/10, 26b/12, 29a/02,
 30a/04, 30b/05, 31b/06, 32a/10,
 32a/12, 32a/13, 34b/10, 35a/06,
 35a/09, 37a/01, 40a/03, 40b/08,
 42b/01, 42b/01, 43b/12, 44b/11,
 46a/10, 46a/11, 47a/10, 51a/07,
 51a/10, 54a/02, 54b/08, 55b/01,
 56b/05, 57b/07, 58b/06, 58b/06,
 66a/05, 66b/03, 70a/12, 70a/13,
 71a/03, 72b/07, 73a/06, 75a/01,
 76a/03, 76a/06, 76a/09, 76a/13,
 79a/09, 80a/05, 80a/07, 80b/02,
 80b/04, 81b/09, 83b/13, 83b/13,
 87a/07, 88a/04, 90b/05, 90b/09,
 91a/02, 99a/09, 101b/13, 103b/09,
 103b/10, 104a/01, 104a/04, 104a/06,
 106b/06, 106b/09, 108a/08, 109a/09,
 111b/08, 112b/04, 113b/01, 114a/11,
 114b/10, 116a/11, 120a/11, 125b/04,
 126a/04, 128a/02
 anıñg 2b/04, 3a/01, 3a/03,
 3a/06, 3b/12, 4b/09, 5b/04, 5b/07,
 5b/08, 8a/05, 8a/07, 9a/12, 10a/01,
 11a/02, 12a/03, 12b/06, 13a/03,
 13b/11, 14b/04, 15b/13, 16a/05,
 16a/06, 16a/11, 17b/13, 18a/01,
 18a/03, 18a/03, 18a/07, 18a/10,
 18a/10, 18b/12, 19a/03, 19b/09,
 23a/02, 24b/04, 25b/07, 29a/10,

29a/12, 30a/04, 30b/06, 30b/09,
 31a/11, 35a/03, 36b/04, 42a/05,
 42a/10, 43a/03, 43a/08, 43a/10,
 44b/03, 44b/05, 47b/02, 48a/06,
 49a/02, 51b/09, 51b/10, 52a/05,
 52a/06, 52b/04, 52b/06, 54b/06, 54b/4,
 55b/03, 55b/09, 56a/01, 57a/10,
 57a/11, 60a/11, 62a/07, 64b/12,
 65a/04, 65a/09, 66b/01, 66b/11,
 67a/05, 69a/03, 70a/12, 70b/01,
 71b/09, 72a/08, 72a/11, 72b/02,
 75a/01, 76a/02, 76a/03, 77a/05,
 77a/12, 78b/09, 79a/12, 79b/06,
 79b/07, 79b/11, 79b/12, 79b/12,
 80a/04, 81a/04, 81b/03, 81b/11,
 82a/06, 82b/10, 84b/02, 84b/13,
 92b/11, 93a/11, 95a/12, 97a/02,
 97b/07, 98a/01, 98a/10, 98a/11,
 98b/01, 98b/09, 98b/10, 101a/10,
 101b/13, 104a/05, 104b/06, 104b/10,
 105b/12, 107a/10, 107b/10, 107b/13,
 108a/03, 108a/11, 108b/10, 109b/03,
 110b/06, 111a/04, 111a/09, 112a/10,
 113a/07, 113a/11, 113b/09, 115a/02,
 115a/04, 116b/03, 119a/02, 119a/03,
 119a/07, 119b/03, 120b/01, 120b/09,
 123a/09, 125b/03, 126a/07, 127a/05,
 127a/12, 127b/10

anınğda 4b/01, 5a/03, 9a/11,
 9b/13, 10a/01, 56b/05, 59a/06,
 100b/11, 101a/05, 101a/06, 101a/08,
 119b/08, 122b/03, 128a/04

anınğdın 8a/08, 13b/12,
 20b/13, 22b/07, 26b/10, 30b/09,

36b/08, 71b/07, 78a/02, 79b/08,
 87a/07, 88b/11, 93a/07, 101a/04,
 101a/04, 106b/01, 107b/01, 111a/05,
 114b/03, 120a/07

[=1020]

ol- → **bol-**

o.-dı 17b/02

heves o.-: Heves, arzu etmek
 86a/03

kāyim o.-: Sabit, kaim olmak
 103b/04

zāhir o.-: Zahir olmak 103b/04

[=4]

ol- Almak.

o.-urlar 23a/05

[=1]

olar Zamir, onlar.

o. 8a/02, 8a/12, 17a/07, 37b/03,
 42a/11, 53a/01, 68a/05, 78a/05,
 84a/03, 89a/09, 96a/07, 117b/06,
 124a/04, 124a/05, 124a/07, 124a/09,
 125b/08, 126a/05

o.+da 7a/12, 7a/13, 126a/08

o.+dın 13a/11, 13a/11, 20b/09,
 38a/03, 116b/10

o.+ğa 3b/01, 68a/09, 77b/05,
 124a/03, 124a/05, 124a/07, 124a/08,
 126a/05, 126b/07, 128b/06

o.+nı 2b/11, 10b/04, 18a/06,
24a/06, 28b/04, 85a/07, 124a/04,
124a/08

o.+nınğ 19b/02, 27b/10,
78b/08, 96a/06, 119b/11, 126a/06
[=50]

olma- → **bolma-**.

naşībim o.-: Nasibi olmamak
43b/03

[=1]

oltur- 1. Bir yerde ikâmet etmek,
oturmak 2. Bir taşıta binmek.

o.-a sên 104b/12

o.-ar irdiler 126b/10

o.-dı 11a/12, 11b/01, 12b/01,
15b/10, 17a/02, 38b/11, 92a/02

o.-dılar 112a/07

o.-du 11b/02

o.-ğalı 67a/06

o.-ğan 125b/03, 125b/05,
125b/10

o.-ğanda 89b/06, 128b/11

o.-ğandın 125b/12

o.-ğanlarını 89a/07

o.-ğay 108b/02, 125b/11,
128a/13, 128a/13

o.-ğay+mên 114a/12

o.-ğıl 16b/09, 33b/11, 37b/02,
37b/03, 37b/03, 37b/04, 40a/12,
49a/03, 52b/07, 114a/10

o.-sun 45b/11, 91b/03

o.-up 23b/01, 23b/03, 23b/07,
33a/12, 38b/10, 89a/06, 91b/10

o.-up irdi 15b/09, 33b/05

o.-up irdiler 125a/09

o.-up irdük 91a/03

o.-updur 11b/06

o.-ur(1) 128b/01

o.-urğa 45a/02

‘arābe o.-: Arabaya binmek
5b/07

[=51]

olturguz- Oturtmak, paye verip
yerleştirmek.

o.-dı 110b/13

o.-dılar 76b/01, 112a/01

o.-ğaylar 7b/11

o.-unğlar 76a/11

[=5]

olturma- Oturmamak.

o.-ğan 37b/04

o.-ğay 95b/04, 128b/03,
128b/13

o.-ğıl 37b/01, 49a/04
çehār-zānū o.-: Bağdaş kurup
oturmamak 128b/09

[=7]

olturmak Oturmak.

o.+inğ 92b/02

[=1]

on On sayısı.

o. 9b/02, 9b/02, 12a/02,
46a/09, 46a/13, 83b/02, 96b/03,
114a/01, 121a/01, 121a/01

[=10]

onğ Sağ, rast.

o. 128a/12, 128a/12

o. ve sol: Sağ ve sol 115b/08

o.+ığa tart-: (İşin) rast gitmesi
73b/10

[=4]

onğla- Doğru, düzgün (şekilde)
gitmek, ilerlemek.

o.-p 73b/12

[=1]

on alta On altı sayısı.

o. 50a/07

[=1]

on altınç On altıncı.

o. 48b/02

[=1]

on bês On beş sayısı.

o. 73a/13

[=1]

on bêsınç On beşinci.

o. 47b/05

[=1]

on bir On bir.

o.+ni 96b/03

[=1]

on birinç On birinci.

o. 34a/09

[=1]

on ikkinç On ikinci.

o. 37a/04

[=1]

on sêkkiz On sekiz.

o. 103a/11

[=1]

on sêkkizinç On sekizinci.

o. 1a/01, 52a/09

[=2]

on tokkuzunç On dokuzuncu.

o. 1a/01, 53b/10

[=2]	o.+dur 107a/01
on dördünçü On dördüncü.	[=2]
o. 43a/02	orukluk Zayıflık.
[=1]	semizlik ve o.: Şişmanlık ve zayıflık 63a/02, 63a/09
on üçünçü On üçüncü.	[=2]
o. 41a/05	orun Yer, mekan.
[=1]	o. 110b/13
on yétinçü On yedinci.	o.+ıda(ornıda) 67a/02, 67a/05, 128b/13
o. 49a/10	o.+ıdın(ornıdın) 23b/04, 116a/11
[=1]	o.+ığa(ornığa) 57a/10, 114a/09
onunçü Onuncu.	o.+unğ(ornunğ) 40a/12
o. 32b/12	[=9]
[=1]	orun- Aranmak.
or- Biçmek.	o.-up 100a/09
o.-arlar 30a/04	[=1]
[=1]	oşuk Topuk.
orma- Biçmemek.	tiz ve o.: Diz ve topuk 65b/10
o.-salar 30a/04	[=1]
[=1]	ot Ateş.
oruğluk Zayıflık.	o. 98b/03, 122b/10
o. 98b/11	o.+da 8b/08
[=1]	o.+dın 114a/01
oruk Arık, zayıf.	o.+dur 128a/02
o. bolma-: Zayıf olmamak 63a/12	

o.+ğa 122b/12, 122b/12,
128a/03

o.+ı 45a/06, 94a/07

o.+nı 45a/06

o.+nınğ 122b/11

[=12]

otra Orta.

o. 63a/03, 63b/10

o. hâl: İtidal, orta hâl 22a/04,
79a/02

o.+ğa 54a/11

o.+sıda 95b/03

o.+sığa 30b/12, 95b/02

[=8]

ottuz Otuz sayısı.

o. 4a/03, 30b/10

[=2]

ottuz altınçı Otuz altıncı.

o. 1a/12, 104b/01

[=2]

ottuz beşinçi Otuz beşinci.

o. 1a/11, 103a/04

[=2]

ottuz birinçi Otuz birinci.

o. 1a/09, 87a/04

[=2]

ottuz ikkinçi Otuz ikinci.

o. 1a/09, 93a/09

[=2]

ottuz sèkkizinçi Otuz sekizinci.

o. 1a/13, 108a/08

[=2]

ottuz tokkuzunçi Otuz dokuzuncu.

o. 1b/01, 109b/01

[=2]

ottuz törtünçi Otuz dördüncü.

o. 1a/10, 101b/11

[=2]

ottuz üçünçi Otuz üçüncü.

o. 1a/10, 98a/06

[=2]

ottuz yèttinçi Otuz yedinci.

o. 1a/13, 106a/09

[=2]

ottuzunçi Otuzuncu.

o. 1a/08, 84b/01

[=2]

oyğag → **oygak**.

o. 51b/10

[=1]

oygak Uyanık.

[=8]

o. bol-: Uyanık olmak 36b/05,
36b/05

o. bolmak: Uyanık olmak
99a/02

o. tut-: Uyanık tutmak 50a/01

[=4]

oygan- Uyanmak.

o.-dı 119a/02, 127a/09

o.-sa 24b/03, 51a/07

[=4]

oygat- Uyandırmak.

o.-ğalı 66b/06

[=1]

oyna- (Çevgan, satranç, tavla gibi bir)
oyun oynamak.

o.-ğıl 41b/01

o.-r bolsanğ 41a/12, 41b/04

o.-sanğ 41b/02

güy o.-: Top oynamak 54a/03

ķumār o.-: Kumar oynamak
108b/06

nerd şatranç o.-: Tavla, satranç
oynamak 41a/10

nerd ve şatranç o.-: Tavla ve
satranç oynamak 105a/05

oynama- (Oyun) oynamamak.

o.-ğıl 41a/13, 41a/13, 41b/03,
41b/06, 83b/03

güy o.-: Top oynamamak
54a/08

[=6]

oynamak 1. (Çevgan, satranç gibi bir)
oyun oynamak 2. (Aşkla) meşgul
olmak, (aşk oyunu) oynamak.

o. 41b/01

çevgān o.: Çevgan oynamak
53b/10, 53b/11, 53b/11

güy o.: Top, çevgan oynamak
53b/13, 54a/04, 54a/13

güy-ı çevgān o.: Çevgan
oynamak 1a/02

‘ışķ o.: (Aşk) oyunu oynamak
46a/06

ķumār o.: Kumar oynamak
41b/02

nerd şatranç o.: Tavla, satranç
oynamak 41a/05, 41a/12

nerd ve şatranç o.: Tavla ve
satranç oynamak 108b/06

[=13]

oynaşma- (Biriyle) uğraşmamak.

o. 83b/01

[=1]	ö.-er sin 55a/07
oyun Oyun.	ö.-gen 26a/08, 26a/13, 55a/11, 126a/13
o. 2b/13, 105a/05	
o. külgü 'işret: Oyun, gülmece, işret 50a/05	ö.-geni 75b/12, 82a/10
[=3]	ö.-genidin 29a/01
ozuksuz Azıksız, yiyeceksiz.	ö.-genige 82b/01
o. 95b/09	ö.-güsidür 20b/09
[=1]	ö.-se 19a/08, 82a/11
	ö.-üp 57b/05
Ö	[=16]
öçür- Söndürmek.	ölme- Ölmemek, vefat etmemek.
ö.-geli 128a/02	ö.-gen 82b/09
ö.-ürler 34b/05	ö.-gey 48b/05
[=2]	ö.-gey irdi 111b/10
öfke Öfke, hışım.	ö.-günçe 30b/07
ö.+din 100b/13	ö.-se 8a/12, 30b/08
[=1]	ö.-y 82a/12
ögür- → öyür- .	ö.-ydür 107a/12
yüz ö.-: Yüz çevirmek 4b/03, 56a/13	[=8]
[=2]	ölmek Ölmek, vefat etmek.
	ö. 50b/06, 50b/10
öl- Ölmek, vefat etmek.	[=2]
ö.-di 28b/12, 29a/01	ölmeslik Ölmemek, vefat etmemek.
ö.-er 106b/03	ö.+ini(ölmesligini) 82a/12
	[=1]

öltür- Öldürmek.

ö.-di 106b/08, 119a/01

ö.-geli 78b/10, 125b/04

ö.-geniñdin 56a/13

ö.-gil 106b/07, 118a/13

ö.-güçeniñg 85a/08

ö.-sem irdi 56b/02

ö.-sünler 40a/01

ö.-üp 85a/08

ö.-ür 58b/13

[=12]

öltürme- Öldürmemek.

ö.-gendin 56b/01

ö.-sün 106b/09

[=2]

öltürmek Öldürmek.

ö. 39b/13, 55b/01, 85a/07,
85b/09, 106b/01, 112a/05, 117b/05

ö.+din 4b/04, 107a/01

ö.+ge 55a/12, 55b/13, 78b/13,
85a/07, 106b/10, 126a/12

ö.+ni 106b/10

ö.+niñg 107a/02

[=17]

ölüg 1. Ölü, ölmüş 2. Bozuk, harap.

ö. 11b/03

ö. sınıuğ: Harap, bozuk 95a/10

ö.+niñg 51b/10

köñgli ö.: Gönlü ölü, isteksiz

66b/06

[=4]

ölüm Ölüm, vefat.

ö. 16a/03, 28b/06, 28b/07,
28b/07, 30a/12, 55a/11, 82b/01,
95b/01

ö.+din 28b/06, 29a/06, 30a/03,
30b/06

ö.+ge 116a/10

ö.+ini 8a/12

ö.+ni 26a/07, 55a/02, 116a/10

ö.+ünñgni 74b/01

kiçik ö.: Küçük ölüm, uyku
49b/01

[=19]

‘ömr (Ar.) Ömür, hayat, yaşam.

‘ö. 31a/05, 51b/08, 82b/05

‘ö. ötker-: Ömür sürmek,
yaşamak 56b/04, 77a/03, 86b/13

‘ö. tap-: Ömrü olmak 29b/08

‘ö. tüken-: Ömrü tükenmek
30a/07

‘ö.+ide 3b/12

‘ö.+idin 21a/01	[=21]
‘ö.+leri 21a/01	örgene’l- (<örgen-e al-)
‘ö.+ni 6b/12	Öğrenebilmek.
‘ö.+niñg 30b/03	ö.-mes 63b/01
‘ö.+ünğ 10b/11, 32b/07,	[=1]
82b/02, 90b/12	örgene’lme- (<örgen-e alma-)
hemme-i ‘ö.: Ömrün tamamı	Öğrenememek.
72b/13	ö.-se 74b/03
nısf-ı ‘ö.: Ömrün yarısı 95a/04	[=1]
[=19]	örgenme- Öğrenmemek.
örgen- Öğrenmek, bilmek.	ö.-dim 73b/07
ö.-dim 73b/07, 73b/07	ö.-y 13b/09
ö.-gen 14a/05, 73b/04	[=2]
ö.-genlerge 87a/01	örgenmek Öğrenmek.
ö.-gey 11a/04	ö. 13b/01, 14b/01, 14b/11,
ö.-gil 8b/08, 9b/08, 13b/01,	22b/08, 101b/07
13b/06	ö.+din 10b/02, 74a/07
ö.-ip irdi 11a/03	ö.+ge 13b/05, 88a/10, 101b/08
ö.-ipdür mên 106b/10	ö.+ni 98a/03
ö.-mes 74a/10	‘ilm ö.: İlim öğrenmek 63a/11
ö.-se 13b/10	[=12]
ö.-seler 74b/12	örgenmeklik Öğrenmek, bilmek.
ö.-ür 24b/08, 63b/04, 63b/05,	ö. 87b/13
74a/09	[=1]
ö.-ür bolsañg 13b/08	örget- Öğretmek.
ö.-ür irdiler 75a/11	ö.-edurğan 74a/08

ö.-geni 106b/11	ö.-er 121a/05
ö.-gey irdim 86b/10	ö.-er irdi 15b/10, 23a/13
ö.-gey siz 73b/05	ö.-gen imes 15b/12
ö.-geyler 3a/08	ö.-gey 51b/08
ö.-gil 73a/11, 73a/12, 73a/13, 74a/04, 74b/03, 75b/09, 115b/09	ö.-ken 18b/11, 19b/05, 25a/02, 31a/01, 31a/02, 31a/03, 31a/05, 31b/07, 76b/02
ö.-güçi 17b/08	ö.-kendin 35a/08, 125b/10
ö.-ip iken 74a/03	ö.-mes 71b/07, 114b/11
ö.-senğ 106b/04	ö.-mesde 120b/13
ö.-ti 73b/02	ö.-se 31a/04, 125b/04
ö.-tim 73b/03	ö.-senğiz 112b/06
ö.-ürde 7b/06	ö.-ti 18b/13, 38b/13, 45b/06, 46b/02, 110b/12, 125b/06
[=18]	ö.-ti irse 11b/05, 46a/11
örgetme- Öğretmemek.	ö.-ti mü 125b/05, 125b/12
ö.-gil 16b/03	ö.-tiler 76b/03, 76b/06, 76b/09, 76b/12
ö.-se 74b/05	ö.-tüm 112b/07
[=2]	ö.-üp 16a/08, 24b/07, 29b/07, 80a/10
örgetmek Öğretmek.	ö.-üp irdi 45b/08
ö.+din 74b/02, 75a/09	ö.-üpdür 42b/13
ö.+dür 74b/01	‘âlemdin ö.-: Âlemden geçmek, vefat etmek 81a/12
ö.+ge 14b/08	günâh ö.-: Suçunu bağışlamak 84a/02
ö.+ke 26b/13	
[=5]	
öt- 1. (Suç, kabahati) bağışlamak	
2. (Vakit) geçmek.	

günāhını ö.-: Suçunu
bağışlamak 85b/03, 112b/05

[=47]

öte- İfa etmek, eda etmek.

namāz ö.-: Namaz kılmak

4b/09, 91b/05, 128a/13

[=3]

ötemek İfa etmek, eda etmek.

namāz ö.-: Namaz kılmak

4a/05, 89b/13

nefl ö.-: İbadet etmek 89b/13

[=3]

ötgülük Geçmek, geçip gitmek.

cihāndın ö.-: Cihandan geçmek,

vefat etmek 13a/02

[=1]

ötker- 1. Geçirmek 2. Yaşamak,
yaşayıp tüketmek.

ö.-di 118b/04

ö.-gey sin 27a/06

ö.-gil 52b/01, 89a/11, 90b/07

ö.-ingler 76a/12

ö.-ürde 32b/07

kün ö.-: Gün geçirmek 29a/01

‘ömr ö.-: Ömür geçirmek

77a/03, 86b/13

[=10]

ötkergülük Yaşayıp bitirmek,
tüketmek.

‘ömr ö.-: Ömür geçirmek

56b/04

[=1]

ötkerme- Geçirmemek.

ö.-gil 59a/05, 104a/10

[=2]

ötme- 1. Geçmemek 2. Bağışlamamak.

ö.-di 125b/06, 125b/12

ö.-gey 13b/10

günāh ö.-: Suçunu

bağışlamamak 79b/03

hilāf ö.-: Terslik çıkmamak

78a/02

[=5]

öy Ev.

ö. 40a/12, 50b/12, 59b/06,

63b/12, 64a/03, 64b/07, 66b/10,

81b/10, 84a/07, 84a/07, 84a/08,

106a/08, 125a/01

ö. tuta’lması: Ev

geçindiremememe durumu 75b/04

ö. tutmak: Ev geçindirmek

72b/03, 72b/05, 75a/12, 77a/02,

97b/09, 97b/10, 97b/13

ö.+de 40a/13, 54b/07, 66a/07,
75b/12, 84a/07, 96b/13, 112a/01

ö.+din 111b/07

ö.+ge 39b/02, 89b/08, 89b/08,
97b/10, 102a/06, 105b/09

ö.+i 40a/13, 60b/11, 119a/07,
119a/07

ö.+ide 36a/03, 38b/11, 45b/11,
58a/06, 72b/06, 75a/03, 92b/01

ö.+idin 45b/11, 60b/03, 81a/06
ö.+ige 16a/09, 73a/03, 94b/06,
94b/12

ö.+lgerge 58a/07

ö.+leride 76a/10, 76a/13

ö.+niñg 25a/05, 50b/11,
128a/12

ö.+ümde 38b/09

ö.+ünğde 36a/01, 40b/07,
65b/12

ö.+ünğğa 36a/01

ö.+ünğge 37a/09, 40a/06

[=66]

öyle- Evlendirmek.

ö.-gil 75b/02, 75b/03

[=2]

öyleme- Evlendirmemek.

ö.-gen 76a/04

ö.-gil 75b/01

[=2]

öylenme- Evlendirmemek.

ö.-gen 76b/13

[=1]

öylenmek Evlenmek.

ö.+din 72b/03

[=1]

öyür- Çevirmek, döndürmek.

yüzini ö.-: Yüzünü çevirmek

19a/10

[=1]

öyürme- Çevirmemek, döndürmemek.

yüz ö.-: Yüz çevirmemek

77b/03

[=1]

öz Kişinin öz varlığı, zatı, kendisi.

ö. 3a/06, 3b/12, 6a/06, 7b/13,

12b/08, 12b/12, 12b/12, 13a/06,

13a/08, 14b/05, 14b/08, 16a/11,

16a/12, 17b/03, 17b/05, 17b/05,

17b/06, 17b/12, 20a/08, 22a/07,

23b/13, 23b/13, 24a/05, 25b/07,

27a/01, 27b/03, 32a/05, 33a/05,

33b/04, 34b/08, 36a/03, 36a/03,

37a/10, 37a/10, 37b/13, 38b/09,

40a/12, 40a/12, 42b/11, 43b/01,

45a/03, 46b/08, 47b/09, 49b/07,

50b/07, 50b/08, 50b/09, 50b/13,
51a/04, 51a/05, 51a/08, 51a/10,
53a/08, 53a/09, 53a/09, 53a/10,
53a/12, 53b/05, 55a/02, 56b/07,
56b/12, 57a/03, 58a/04, 58b/05,
59a/06, 59b/02, 59b/11, 64b/12,
65b/13, 66b/12, 67a/01, 74b/13,
75a/08, 75b/02, 75b/03, 75b/06,
79a/13, 82a/11, 83a/03, 86a/13,
86b/13, 92b/05, 93a/03, 93a/04,
93a/04, 93b/02, 95a/05, 95a/10,
96a/13, 96b/09, 99a/05, 99a/07,
103a/01, 103b/02, 106a/03, 107b/13,
108a/01, 108b/06, 112b/07, 114a/09,
115a/06, 115a/07, 115a/10, 115b/12,
116a/03, 116a/08, 117b/03, 117b/04,
117b/08, 120a/01, 120a/01, 121b/08,
127b/06

ö.+i 6b/06, 6b/08, 10b/03,
12b/08, 17b/08, 26b/04, 43a/04,
43b/01, 75b/06, 93a/02, 93a/02,
97a/06, 108a/13, 115a/08, 119a/01

ö.+içe 14b/04

ö.+ide 30b/13, 31a/02, 31a/03,
31a/04, 31a/09

ö.+idin 93b/11, 93b/11,
106a/13, 107a/05

ö.+idür 127a/01

ö.+ige 1b/10, 8b/12, 23a/06,
24a/09, 50b/04, 97a/01, 106a/02,
106a/07, 113a/12, 116a/10, 127a/08,
127b/06, 128a/04

ö.+ini 4a/12, 5b/03, 11a/06,
11a/07, 11a/08, 11a/12, 15a/11,
17b/01, 25b/08, 25b/12, 26a/02,
29a/03, 35b/06, 48b/12, 52b/04,
66a/05, 72b/09, 76a/01, 76a/11,
100a/05, 100a/05, 118a/02, 125a/04,
126a/02, 127b/03

ö.+ini selāmet tutmak: Kendini
selamette tutmak 33a/10

ö.+ining 6b/1, 15a/11, 23a/06,
68a/12, 93b/10, 106b/11, 124b/09

ö.+leri 53b/06

ö.+leridin 7b/11

ö.+lerige 33b/12, 33b/13

ö.+lerin 29b/03

ö.+ni 4a/07, 14b/10, 14b/12,
67b/04

ö.+üm 60b/12, 61a/13

ö.+ümdin 14a/04

ö.+ümüzni 74a/01

ö.+ümning 61b/07, 95a/06

ö.+ümning+irdi 61a/12

ö.+üng 12b/08, 13b/04, 17b/04,
23a/07, 25b/13, 27a/11, 45b/03,
47a/08, 53a/01, 53b/07, 59a/13,
62a/03, 74a/11, 88a/12, 90a/03,
90a/08, 91a/08, 96a/03, 96b/12,
97b/04, 103a/06, 113b/13, 114a/02

ö.+ünğde 14a/08, 32b/01,
32b/03

ö.+ünğdin 4a/09, 8b/04,
15b/01, 22a/08, 26a/12, 41b/04,
42a/09, 52b/06, 52b/13, 56a/12,
72a/10, 79a/05, 79a/05, 83b/01,
83b/03, 84a/02, 92a/13, 120a/08

ö.+ünğge 1b/13, 3a/11, 8a/06,
8a/13, 9a/07, 23a/09, 26a/07, 33b/11,
55b/10, 57b/10, 60a/07, 67a/09,
71b/08, 72a/03, 72b/07, 79b/10,
83b/02, 84b/09, 107b/08, 114a/04,
116a/09

ö.+ünğlerni 6a/06

ö.+ünğni 6a/08, 10a/09,
10a/10, 10b/02, 12b/05, 12b/06,
13b/05, 14a/08, 16b/11, 17a/08,
17a/09, 22a/13, 22b/07, 22b/13,
23a/06, 23a/07, 28a/09, 28b/01,
39a/12, 44a/03, 44a/12, 44b/02,
54b/09, 56b/10, 56b/12, 61b/10,
61b/12, 66b/13, 72a/07, 72b/11,
73a/04, 74a/12, 79a/03, 80a/01,
80a/02, 86a/05, 86b/04, 95b/07,
104a/08, 104b/02, 106b/01, 107b/11,
109a/04, 115b/01, 116a/10, 121b/06,
18b/01

ö.+ünğni h^wārlikğa salma-:
Kendini hor göstermemek 57a/05

ö.+ünğning 2a/11, 10a/12,
12b/08, 16b/12, 25b/12, 42a/09,
42a/10, 57b/08, 60a/05, 60a/05,

60a/05, 61b/12, 82a/12, 83a/03,
88b/05, 92b/01, 107b/01

[=332]

özge Farklı, değişik, başka.

ö. 6b/02, 9b/01, 9b/07, 14a/09,
49a/13, 49b/08, 50a/12, 52a/07,
61b/08, 62a/07, 62b/11, 62b/12,
62b/13, 64b/08, 70a/09, 70a/11,
107a/03, 109a/04, 110a/02, 114b/09,
120b/08, 120b/09, 121a/09, 121b/02

ö. bol-: Farklı olmak 62b/02

ö.+çe 6b/09, 40b/06

ö.+de 5a/13, 14a/08

ö.+din 14a/07, 14a/09, 14a/11

ö.+dür 28a/06

ö.+ge 22a/08

ö.+ler 6b/03, 22a/10, 27b/02,
47b/01, 68b/01, 68b/02, 74a/01,
103a/06, 105b/12

ö.+large 105a/07, 123b/07

ö.+lerning 27b/03, 68b/04

ö.+ni 93b/10

ö.+ning 119a/03, 128b/13

ö.+si 20a/09, 64b/02, 124a/01

Allah te'ālādın ö. 4a/04

bed-nāmlığıdın ö. 4b/04

bī-manenddin ö. 2b/09

dimekdin ö. 119b/10	p. 19b/04
hükemālardın ö. 44a/04	[=1]
Hudā'dın ö. 1b/07, 2b/02	pādšā → pādšāh .
karılardın ö. 31b/05	p. 107a/06, 107b/05
kem haṭardın ö. 52b/10	p.+lar 106b/13, 107a/01,
mundın ö. 25a/11, 110b/03	107a/02, 107b/13
[=64]	p.+largā 106a/12, 109b/01
‘özr (Ar.) Bahane, özür.	p.+ları 17a/02
‘ö. 5a/04, 45a/10, 47a/04,	p.+larnı 108a/02
73a/01	[=10]
‘ö. ayt-: Özür dilemek 46a/06,	pādšāh (Fa.) Padişah, hükümdar.
76b/03, 114b/04	p. 6b/02, 18b/10, 18b/11,
‘ö. aytmaq: Özür dilemek	21b/13, 33b/04, 36a/03, 46a/01,
79b/03, 85a/04, 85a/05	46b/01, 46b/02, 52b/11, 53b/04,
‘ö. bol-: Mazareti, özü olmak	80b/06, 80b/11, 106a/10, 107a/07,
5a/05, 120b/05	107a/12, 108b/02, 113b/04, 113b/13,
‘ö.+ige 85b/03	114a/08, 114a/12, 114b/01, 114b/03,
‘ö.+ini 84b/02	115a/02, 117a/08, 117b/12, 117b/12,
‘ö.+ler 110b/12	118a/09, 118b/08, 118b/10, 119a/02,
[=15]	120a/06, 120a/11, 120a/13
‘özre → ‘özr .	p. bol-: Padişah olmak 45a/11,
‘ö. ayt-: Özür dilemek 84b/08	53a/11
[=1]	p. bolma-: Padişah olmamak
	53a/10
	p. bolmaq: Padişah olmak
	1b/03
P	p.-ı bī-dād: Adaletsiz padişah
pā-ber-cā (Fa.) Kaim, sabit.	119a/09

p.-ı dād-ger: Âdil padişah
119a/09

p.-ı encüm ve eflāk: Yıldızların
ve göklerin padişahı 122b/13

P. Muḳle: Padişah Mukle
38b/04, 38b/07

p.+dın 114b/09

p.+dur 9b/07, 81b/01

p.+ğa 53b/05, 104a/02,
106b/02, 108a/10, 108b/03, 109a/12,
111a/11, 113b/12, 114a/03, 114a/10,
114a/13, 114a/13, 115a/12, 116b/12,
120b/05

p.+ı 17a/05, 111a/08

p.+ı irdi 39b/09

p.+ıngğa 121b/08

p.+ıngnıng 115a/06

p.+irdi 81a/02

p.+irmesdür 119a/03

p.+lar 1a/13, 5a/10, 25a/02,
25b/07, 53a/02, 53a/07, 53b/03,
105b/01, 106a/10, 108a/05, 108a/08,
108a/09, 108b/07, 115a/13, 120a/09

p.+lardın 114a/08

p.+largā 1a/13, 1b/01, 45a/12,
53a/13, 53b/09, 81b/05, 106a/11,
112b/13

p.+ları 53a/08

p.+larıda 119b/12

p.+larığa 53a/09

p.+larınınğ 119b/11

p.+larınğ 24b/10, 52a/11,
76a/08, 106a/09, 108a/07, 117b/11,
119a/06

p.+nı 113a/04, 114b/06,
115a/02

p.+nınğ 6b/07, 21b/11, 46b/01,
46b/05, 80b/06, 80b/13, 81b/01,
85a/11, 106b/02, 108a/04, 108b/04,
109a/01, 109a/03, 113a/07, 114b/07,
115a/03, 117a/02, 118a/13, 119a/03,
121b/09

p.+siz 54a/06

hükemālar ve p.+lar: Bilgeler
ve padişahlar 28a/04

[=128]

pādšāh-zāde (Fa.) Şehzade, padişahın
oğlu.

p. 81a/02, 114b/10

[=2]

pādšāhī (Fa.) Bir padişah.

p. 6b/05, 119a/11, 120a/06

[=3]

pādšāhlık (Fa.+T.) Padişahlık,
hükümdarlık.

p. 81a/04, 81a/12, 116b/12,
116b/13, 120a/05, 120b/06

p. kıl-: Padişahlık etmek
81a/07

p. kıla'l-: Padişahlık edebilmek
120a/06

p.+da 120a/13

p.+ğa 116b/13, 119b/06,
120b/06

p.+irmesdür 120a/12

p.+nı 81a/05

p.+nınğ 120b/05

[=15]

pādşālīk → **pādşāhlık**.

p.+ınğız 45b/12

[=1]

pā'īye (Fa.) Mevki, paye.

p. 30a/06

[=1]

pāk (Fa.) Temiz, saf.

p. 4b/08, 64a/10

dīni p. bol-: Ahlaklı olmak
77a/02

p. kıl-: Temizlemek, pāk
kılmak 35a/13, 35b/01, 89a/08

p. zāhid taqvā-dār bol-: Pāk,
zahit takva sahibi olmak 23a/05

p. tut-: Pāk tutmak 7a/04,
88b/02, 100a/05, 104b/02, 104b/03

p. tutmak: Pāk tutmak 4b/12

[=13]

pāk-dāmen (Fa.) Namuslu, ahlaklı.

p. bol-: Ahlaklı olmak 124b/07

[=1]

pāk-dīn (Fa.+Ar.) Dini pak, ahlaklı.

p. ve kez-bānū: Ahlaklı,
evcimen 72a/04

[=1]

pāk-dīnlık (Fa.+Ar.+T.) Ahlaklılık.

p. 14b/12

[=1]

pākīze (Fa.) Temiz, tahir.

p. tut-: Temiz tutmak 100a/06

[=1]

pāklık (Fa.+T.) Pāklik, saflık.

p. 4b/08

[=1]

pāl (Ar.) Fal.

p. baq-: Fal bakmak 89b/10

[=1]

pāre (Fa.) Parça.

p. kıl-: Parçalamak 80a/11

[=1]	pāy (Fa.) Ayak.
pārsā (Fa.) Dindar.	in'ām ve ihsān ve ser ü p. kııl-:
p. 26b/01, 72a/05	Lütuf, ihsan ve (hediye olarak) kıyafet
p. bol-: Dindar olmak 116b/13	vermek 112b/01
rūze-dār ve p.: Ahlaklı ve	[=1]
dindar 97a/02	pāyān (Fa.) Sonra.
[=4]	hemmedin p.: Her şeyden sonra
Pārsī (Ar.) Farsça	37b/04
'Arabī ve P. Arapça ve Farsça	[=1]
108a/12	pāyça (Fa.) Bacak.
[=1]	p.+sınıṅ 63b/10
Pārsī-gūy (Ar.+Fa.) Farsça konuşan.	[=1]
P.+nı 65b/13	pāye (Fa.) 1. Yüksek yer 2. Rütbe,
[=1]	derece.
pat Hemen, hemencecik.	p.+ge tart-: Yüksek bir yere
p. 8b/07, 92b/13, 96a/05,	çekmek 70a/12
100a/08, 101a/02, 116a/06, 119a/07	p.+sige 31a/06
p. pat: Hemencecik 16b/09,	[=2]
16b/09	pāyiçe (Fa.) Bacak, but.
[=9]	p.+leri 69b/11
pat- Batmak.	[=1]
p.-ar 30b/02	pe → pey .
[=1]	p.+si 63b/11
patgīna Hemen, hemencecik.	[=1]
p. 57a/10	peder (Fa.) Baba, peder.
[=1]	

p.-i büzürg-vār: Saygıdeğer
baba(m) 31b/06

p. māder: Baba, ana 7a/11,
7b/08, 7b/09, 7b/10, 7b/13, 8a/02,
8a/04, 8a/10, 9a/05

p. ü māder: Baba ve ana 2b/05

p. ve māder: Baba ve ana 7a/13

[=12]

pehlüvānlık (Fa.+T.) Yiğitlik,
kahramanlık.

şecā'at ve p.: Cesaret ve
yiğitlik 80b/10

[=1]

pejmürde (Fa.) Dağınık, pasaklı.

p. 28a/09

[=1]

pelek (Fa.) Göz kapağı.

p.+i 64a/07

[=1]

penāh (Fa.) Destekçi, koruyucu.

p.+ıda 26b/01

p.+ımğa 112b/07

püş p.: Yardımcı, destekçi
5b/07

[=3]

pend (Fa.) Öğüt, nasihat.

p. naşīhat: Öğüt, nasihat
10a/03, 24b/10

p. naşīhat bērmek: Öğüt,
nasihat vermek 126b/05

p. naşīhat kılma-: Öğüt, nasihat
vermemek 10a/03

p. yēme-: Öğüt almamak, öğüt
alıp mahçup olmamak 27a/10, 69a/02

[=6]

perde Fa. Sesin tizlik ve peslik
derecesi.

p. 76a/11, 76b/01

p.+din 105b/02

p.+ninğ 76b/01

[=4]

perestiş (Fa.) Tapınma, ibadet.

p. kıl-: Tapmak 78b/11

[=1]

pergār (Fa.) Pergel.

p.+(pergār+qalemi) Pergel
kalemi 88a/12

[=1]

perhīz (Fa.) (Ahlaken, dinen zararlı
şeylerden) uzak durmak.

p. kıl-: Uzak durmak 10a/02,
25b/11, 36a/05, 36a/06, 41a/08,
41a/11, 41b/09, 42a/13, 43a/11,
44a/03, 48a/11, 49a/09, 61b/09,

67b/01, 90a/01, 95a/08, 101b/03,
103a/05, 121b/05, 128b/02

p. kıla'lma-: Uzak duramamak
44a/04

p. kıılma-: Uzak durmamak
55a/04

p. kıılmağ: Uzak durmak
48a/02, 113b/06

[=24]

perhîz-kâr (Fa.) (Dinen, ahlaken zararlı
şeylerden) uzak duran, dindar,
kanaatkar.

p. bol-: Kanaatkar olmak
117a/01

[=1]

perhîz-kârlık (Fa.+T.) Kanaatkarlık.

‘ilm ve p.: İlim ve kanaatkarlık
93a/05

[=1]

Perverdigâr (Fa.) Allah, Tanrı.

P.+nınğ 7a/13

[=1]

perverdigârlık (Fa.+T.) İlahlık, tanrılık.

uluğluk ve p.: Yücelik ve
ilahlık 2a/12

[=1]

perveriş (Fa.) Büyütme, besleme.

p. kııl-: Büyütmek 24b/05

[=1]

perveri:ş → perveriş.

p. kııl-: Yetiştirmek, büyütmek
75b/08

p. kıılmağ: Yetiştirmek,
büyütmek 7b/02

[=2]

pesend (Fa.) Beğenme, takdir etme,
makbul görme.

p. kıılma-: Beğenmemek 59a/03

p. körme-: Makbul görmemek
117a/04

[=2]

pesendîde (Fa.) Makbul, muteber.

p. 116a/04

p.+dür 93a/08

[=2]

pest (Fa.) 1. Alçak, aşağı 2. Az.

p. 93b/11

p. bol-: Alçak olmak 35b/10,
100b/06

p. kııl-: Alttan almak 13a/04

p. küçük: Aşağı, küçük 26b/03

yaman ve p.: Kötü ve alçak
120b/03

[=6]

pest-himmet (Fa.) Nankör.

p. bolma-: Nankör olmamak
120a/01

[=1]

pest-himmetlig (Fa.+T.) Nankörlük.

p. bolma-: Nankörlük etmemek
116a/06

[=1]

pest-himmetlik (Fa.+T.) İhsanı, lütfu
az olma durumu.

p.+inġni(pest-himmetliginġni)
120a/02

[=1]

pestrek (Fa.+T.) Daha aşağı, daha
alçak (rütbede, derecede).

p. bol-: Daha aşağı olmak
77a/02

[=1]

peşe (Fa.) Ön, ön taraf.

leşker-i p. bolma-: (Önemli)
birine muhafız olmamak 93a/06

[=1]

pey (Fa.) Sinir.

tamur ve p.+ler: Damar ve
sinirler 63b/08

p. ve bağış: Sinir 48b/09

[=2]

pey (Fa.) (<pāy) Art, arka.

p.+ide bol-: Ardında, peşinde
olmak 68a/11

[=1]

peydā (Fa.) Ortaya çıkma, zuhura
gelme, meydana gelme.

p. bol-: Peyda olmak 6b/05,
10b/07, 12a/07, 28a/13, 36b/08,
36b/13, 43a/06, 50b/10, 55b/12,
65a/09, 71a/02, 71a/03, 71a/03,
75a/10, 99a/03, 99a/06, 114a/07,
115b/01, 120a/04, 122a/09, 123a/05,
123a/06, 123a/07, 123a/08, 123a/09

p. kıl-: Meydana getirmek
2b/11, 3a/01, 7a/10, 50b/02, 62b/09

p. kılma-: Meydana
getirmemek 115a/09

p. kılmak: Meydana getirmek
2b/11

[=32]

peygamber (Fa.) Peygamber.

p. 3a/10, 124a/07

Ḥazret-i P.: Hz. Muhammed
7b/09

Ḥazret-i P. şalla'l-lahi 'aleyhi
ve sellem: Hz. Muhammed (s.a.v.)
17b/07

p.-i Ḥudā: Allah'ın peygamberi
76b/07

p.-i mürsel: (İnsanlara)
gönderilmiş peygamber 62a/12,
101b/09, 124a/10

P. şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem:
Hz. Muhammed (s.a.v.) 2a/07, 20a/07,
91b/05, 98a/04

p.+ge 13a/08

p.+lerge 4a/01

p.+leriniṅ 3b/01

p.+lerni 2b/11, 3a/07

hemme-i kitāblar ve p.+ler:
Bütün kitaplar ve bütün peygamberler
3b/05

hemme-i p.+ler: Bütün
peygamberler 3b/01

[=19]

peygamberlik (Fa.+T.) Peygamberlik.

p. 17b/08, 62a/11

[=2]

peyvend (Fa.) 1. Dikme, dikiş 2. Bağ,
rabita.

p. kıl-: Dikmek 83a/13,
122b/09

p.+i 123a/02

[=3]

peyveste (Fa.) Bağlı, merbut.

p.+dür 102a/13

[=1]

pindāš (Fa.) Mağrur, kibirli.

p. kılma-: Mağrur olmamak
16b/11

[=1]

pinhān (Fa.) Gizli, saklı.

p. 47b/02, 65b/08, 112a/12,
128b/10

p. kıl-: Gizli kalmak 114a/03

p. kıl-: Gizlemek 126a/11

p. ve āškārā: Gizli ve açık
62b/01

[=7]

pīr (Fa.) Yaşlı, ihtiyar.

p. 48a/06, 74a/03

p. bol-: Yaşlanmak, yaşlı
olmak 28a/05, 28b/01, 28b/02, 28b/03,
28b/04, 32a/01, 48a/02, 49b/07

p.+ler 104b/07

p.+lerğa 104b/08

p.+lerniṅ 28a/05, 28a/08,
30a/03

[=15]

pīr-zen (Fa.) Kadın.

p.+i 41b/12

p.+niṅg 42a/07	pīṣ-destlig (Fa.+T.) Öncelik, ilk olma.
[=2]	p. kıılma-: (Bir şeyi yapmakta)
pīrist (Fa.) Yapı, düzen.	önce davranmak 105b/05
p.+ini 2a/03	[=1]
[=1]	pīṣ- Olmak, olgunlaşmak.
pīrlık (Fa.+T.) Yaşlılık.	p.-қан 30a/07
p. ve yigitlik: Yaşlılı ve gençlik	[=1]
28a/06	pīṣāne (Fa.) Alın.
[=1]	p.+si 63a/10, 69b/11, 69b/12
pīrlık → pīrlık .	[=3]
p. 30b/02, 31a/12, 31b/05,	pīṣe (Fa.) İş, hüner, meslek.
31b/11, 32a/03	hüner p.: Hüner, meslek
p. ve za'flık: Yaşlılık ve	120b/09
düşkünlük 59b/02	p. kııl-: (İş, alışkanlık) hâline
p.+da 32a/02, 45a/09	getirmek 15b/05, 97a/12, 106a/06
p.+dın 30a/03, 31a/11, 31b/12	p.+ler 121b/03
p.+dur 49b/07	[=5]
p.+ğa 31b/03	pīṣīn (Fa.) Önceki, sabah.
p.+ım(pīrlıgım) 31b/04	namāz-ı p.: Sabah namazı
p.+niṅg 30b/01, 31a/10	33a/13
[=16]	[=1]
pīṣ (Fa.) Ön, ön taraf.	piti- Yazmak.
p. kēl-: Tesadüf etmek, denk	nāme p.-: Ferman yazmak
gelmek 18a/01, 18b/13, 32a/05,	112b/02
37a/10, 38a/02, 92b/10	[=1]
[=6]	pitü- → piti- .

p.-gendür+mên 12a/09
[=1]
piyāde (Fa.) Yaya asker, piyade.
aflığı ve p.: Süvari ve piyade
80b/08
[=1]

piyāle (Fa.) Kadeh.

p.+din 36a/09
p.+ni 109a/03
p.+niṅg 36a/06
[=3]

pōst (Fa.) Deri, post.

p. 62b/09
p.+da 62b/11
p.+ı 63b/02, 63b/07
p. ve gūşt: Deri ve et 62b/04
[=5]

pul (?) Para.

p. 43b/03, 58a/07, 58a/08,
59a/13, 66a/10, 74a/13, 105b/06,
105b/08, 105b/09, 105b/10
p. ḥarclama-: Para harcamamak
58a/12
p. koy-: Para koymak 41a/13
p. altun kümüş: Para, altın,
gümüş 41b/01

p.+dın 43b/01
p.+ğa 29b/08, 66a/09
p.+nı 107a/05, 114a/01,
114a/02
p.+unḡdın 94a/04
p.+unḡğa 67a/13
[=21]

pulsız (?+T.) Parasız, fakir.

p. nā-murād: Fakir, bahtsız
43a/13
[=1]

pulsızlık (?+T.) Parasızlık, fakirlik.

p. ve nā-murādlık: Fakirlik ve
bahtsızlık 43a/12
[=1]

pulsuz → **pulsız**.

p. 43b/04, 58a/13
[=2]

pulsuzluk → **pulsızlık**.

p.+um 43b/02
[=1]

pūşide (Fa.) Örtü, perde.

p. bolma-: Örtülü, bilinmez
olmamak 100a/03
[=1]

put Bacak, but.

p.+ı 70a/03	r. 52b/08
kol ve p.: Kol ve bacak 62b/05	[=1]
[=2]	rāġīb (Ar.) Raġbet eden, ilgi gösteren.
pūr-hōr (Fa.) Tıka basa yemiş, tok.	r. bol-: Raġbet etmek, ilgi göstermek 108b/02
hōr ve p.: Tok ve tıka basa yemiş 34a/04	[=1]
[=1]	rāḥat (Ar.) Huzur, rahat.
pūr-kuvvat (Fa.+Ar.) Kuvvetli, güçlü.	r. 6a/12, 59a/12, 77a/03, 125a/06
p. 100b/04	r. bol-: Rahat olmak 59a/13
[=1]	r. tap-: Rahat bulmak 118b/02
pūr-ma'nā (Fa.+Ar.) Manalı, anlamlı.	r. ve āsāyiş: Rahat ve asayiş 51a/12
p. 109b/09	r. ve ḥōşluk: Rahat ve hoşluk 10b/07, 10b/07
[=1]	r.+ı 117b/11
pūr-ni'met (Fa.+Ar.) Varlıklı, zengin.	'adem-i r.: Rahatsızlık 74b/07
p. ve dünyā-dār: Varlıklı ve zengin 5b/05	āsāyiş ve r.: Asayiş ve rahat 5b/10
[=1]	ni'met r.: Nimet, rahat 51b/04
pūşt (Fa.) 1. Yardımcı, destekçi 2. Sırt.	[=13]
p. penāh: Yardımcı, destekçi 5b/06	rahīm (Ar.) Müşfik, merhametli.
p.+ide 48a/08	r. kerīmlik: Merhamet ve cömertlik 85a/13
[=2]	kerīm ve r.: Cömert ve müşfik 85a/04
R	
raġbet (Ar.)	

[=2]

raḥm (Ar.) Merhamet, acıma.

r. kı1-: Merhamet etmek
85b/08, 117a/12, 117b/05

r. kı1ma-: Merhamet etmemek
117b/04

cāy-ı r.: Merhamete muhtaç
86b/05

si:la-i r.: Akıabayı arayıp
sorma vazifesi 60a/03

[=6]

raḥmet (Ar.) Merhamet, acıma.

r. 30b/05

r. kı1-: Merhamet etmek
32a/06, 116b/12

r.+i 34b/01

r.+idin 90a/06, 126b/03

r.+ining 96b/08

cāy-ı r.: Merhamete muhtaç
86b/04

[=8]

raḥmetu'l-lahi (Ar.) Allah rahmet
eylesin manasında dua ibaresi.

ü:stādım r. 102a/10

[=1]

raḥmetu'l-lahi 'aleyhi (Ar.) Allah'ın
rahmeti üzerine olsun manasında dua
ibaresi.

atam r. 116a/13

Sultān Maḥmūd r. 81a/08

Şeyḥ Ebū Sa'īd Ebu'l-Ḥayr
44b/13

Emīr Ebu'l Esvār Şāvur bin
Ebu'l Faḫl r. 18b/07

[=4]

raḥt (Fa.) Mal, mülk.

r.+inḡ 30a/07

[=1]

ra'iyyet (Ar.) Teba, halk.

r. 117b/12, 117b/13, 118b/05,
119a/06

r.+ge 104a/02, 119a/05

r.+lerḡa 6b/02

r.+ni 119a/05, 119a/10

r.+ninḡ 117a/11

leşker ve r.: Asker ve halk
114a/04, 114b/06

[=12]

raks (Ar.) Raks, dans.

r. semā': Raks, sema 128a/02

[=1]

Ramazān (Ar.) Arabî ayların dokuzuncusu, Ramazan.

māh-ı R.: 38b/11, 39a/04, 68a/08,

[=3]

rāmī (Fa.+Ar.) İtaatkarlık, uysallık.

r.+dür 105b/04

[=1]

ra'nā (Ar.) Süslü, bakımlı.

r. 30a/01

[=1]

rāst (Ar.) 1. Doğru, hak, gerçek 2. Dürüst 3. Denk, eşit.

r. 18b/03, 19b/08, 40a/02, 61b/09, 63b/06, 103a/08, 125a/06

r. ayt-: Doğru söylemek 10a/03, 21b/05, 38b/07, 41b/08, 42a/05, 76b/05, 90b/10, 92a/07, 97b/01

r. bol-: Dürüst olmak 102a/02, 102a/02

r. kıl-: Doğru tutmak 88a/03

r. kël-: Doğru düşmek, doğru olmak 10b/10, 18a/10, 102a/04, 102a/09, 102b/13

r. sözle-: Doğru söylemek 18b/03, 25b/13

r. söylemek: Doğru söylemek 121b/04

r. sözlüg: Dürüst 117a/09

r. sözlük ve r.-güylik: Dürüstlük ve doğru sözlülük 18b/01

r. tut-: Doğru tutmak 79b/02

r. ve berāber bol-: Denk ve beraber olmak 63a/04

r. ve ğalat: Doğru ve yanlış 87b/10

r. ve tüzük: Doğru ve düzgün 52b/07

r.+dın 18b/05

r.+dur 12a/10, 54a/07

r.+ğa 18b/04

r.+ı 61a/13

r.+ıça 117b/03

r.+ını 102a/01

r.+mudur 112b/10

r.+nı 18b/05

hāk ve r.: Hak ve gerçek 3b/02, 3b/05, 13a/03

[=45]

rāst (Fa.) Bir musiki makamı.

r. 105b/01

[=1]

rāst-gūy (Fa.) Doğru söyleyen, dürüst.

r. 61b/11

r. bol-: Doğru söylemek 96a/05

r.+lar ve i:mīnler: Dürüstler ve güvenilirler 62a/02

sūḥan-gūy ve r. bol-: Güzel ve doğru konuşmak 22a/13

[=4]

rāst-gūyluk (Fa.) Doğru sözlülük, dürüstlük.

i:mīn ve r.: Güvenilirlik ve dürüstlük 62a/02

rāst+sözlük ve r.: Dürüstlük ve doğru sözlülük 18b/01

[=2]

rāst-kāmet (Fa.) Boyu düzgün.

r. 63a/08

[=1]

rāstlık (Fa.+T.) 1. Dürüstlük 2. (Mizacen) doğruluk, düzgünlük.

r. 14b/12, 113b/12, 122b/01, 123b/12, 126a/07

r. kıl-: Dürüst olmak 121b/08, 124a/13

r. ve diyānet: Doğruluk ve dürüstlük 96a/04

r.+da 125a/06

r.+dur 97a/13

r.+ğa 24a/06

r.+ı(rāstlığı) 22a/12

r.+ını 19b/09

r.+nı 93b/10, 97a/12

[=15]

Rāvat (?) Bir kavim adı.

R. 64b/13, 65a/01

[=2]

rāvī (Ar.) (Bir haberi yahut hadisi) aktaran, söyleyen.

r.-yi mu'temed bol-: Güvenilir ravi olmak 88b/09

r.+ler 88b/08

r.+ning 88b/07

[=3]

rāy (Ar.) Düşünce, fikir.

r.+ı 17b/11, 17b/13

r.+ı tedbīri: (Düşmanın) düşüncesi, tedbiri 79b/13

[=3]

rāz (Fa.) Sır, giz.

r. ve esrār: Sır ve giz 22a/08

r.+ıng 79a/11

r.+ıngnı 22a/07, 77b/06, 79a/09

r.+ını 107b/10

[=6]	‘Ömer r. 76a/06, 76b/03, 107b/06
rāzık (Ar.) Rızık veren. r. 125b/09	Ḥazret-i ‘Alī r. 7b/08
[=1]	Selmān-ı Pāris r. 76a/10, 76a/13
rāzī (Ar.) Razı, rıza gösteren, kabul eden. r. bol-: Razı olmak 44b/12, 125a/13	[=10]
r.+dür miz 125a/12	raẓia’l-lahu ‘anhümā (Ar.) Allah ondan razı olsun manasında dua ibaresi.
r.+irdiler 111a/05	Fāṭıma r. 76b/08
[=4]	[=1]
raẓia’l-lahu (Ar.) Allah ondan razı olsun manasında dua ibaresi.	re‘āye (Ar.) Teba, halk. r.+lerni 46a/03
Emīrū’l-mü’mīnīn ‘Alī r. 76b/06	[=1]
[=1]	rebūh (Ar.) Bir at hastalığı. r. 71b/02
raẓia’l-lahu ‘anhā (Ar.) Allah ondan razı olsun manasında dua ibaresi.	[=1]
Ḥazret-i ‘Āyişe r. 41b/12	recā (Ar.) Ümit, umut. ḥavf r.: Korku, ümit 90a/06
[=1]	[=1]
raẓia’l-lahu ‘anhu (Ar.) Allah ondan razı olsun manasında dua ibaresi.	red (Ar.) Red, kabul olmama. r. bolma-: Reddolmamak 42a/10
‘Abbās r. 107b/06	r. kıl-: Reddetmek 6b/12
Ḥazret-i ‘Alī r. 76b/05	[=2]
Ḥazret-i İmām Ḥüseyn r. 76b/12	refīk (Ar.) Yoldaş, ahabap. r. 97b/06
İmām Ḥasan r. 76b/09	

[=1]	r. meşakkat tartma-: Zahmet, meşakkat çekmemek 26b/13
reh-güzer (Fa.) Yol, tarik.	r. miḥnet: Zahmet, mihnet 44b/07
r.+de 125b/03, 125b/09	r. tart-: Zahmet çekmek 31b/12, 58a/03
[=2]	r. yēt-: (Başına) bela gelmek 105a/04
re'īs (Ar.) Reis, lider.	r. yētgürüş: (Başına) bela gelmeyiş, gelmeme 68b/06
r.+i 23a/12	r. yētme-: (Başına) bela gelmemek 10b/09
[=1]	r.+din 57b/11
rek'at (Ar.) Namazda kıyam, rüku ve iki secdeden oluşan kısım.	r.+i 10a/01, 44b/05
r. 91b/04, 128a/13	r.+idin 31b/11
[=2]	r.+in 31b/05
remz (Ar.) Giz, sır.	r.+inḡ 27a/03
r. 109b/12	r.+ini 27a/04
r.+ni 112b/05	belā ve r.: Bela ve sıkıntı 60a/10
[=2]	derd ve r.: Dert ve sıkıntı 43b/10
renc (Fa.) Zahmet, eziyet, sıkıntı.	[=32]
r. 27a/04, 59a/13	rencī (Fa.) Bir dert, sıkıntı.
r.-i tēn: Bedenî zahmet 18a/01	derd r.: Bir dert, sıkıntı 31a/04, 31a/09
r. elem: Sıkıntı, elem 16a/02, 31a/11	[=2]
r. meşakkat: Zahmet, meşakkat 44b/10, 57b/10, 58a/01, 59a/11, 59a/11, 59a/12, 61a/12, 69b/09, 72b/04, 74b/05	
r. meşakkat tart-: Zahmet, meşakkat çekmek 91a/07	

rencīde (Fa.) İncinmiş, kırılmış.

r. bolma-: İncinmemek,
kırılmamak 96a/07

[=1]

rencūr (Fa.) 1. Yıpranmış, yorulmuş 2.
Hasta, rahatsız

r. bol-: Yorulmak 50a/07

r. kııl-: Sakatlamak, yaralamak
58b/12

ḥaste ve r. bol-: Hasta ve
rahatsız olmak 36b/07

könḡli r. bol-: Gönlü kırılmak
19a/12

[=4]

reng (Fa.)

r.-i rūy: Yüz rengi 49b/04,
49b/05, 104b/05

r. ṭarāvet tap-: Renk, canlılık
bulmak 50a/12

r.+de 70a/01, 100a/12

r.+i 31b/11, 70b/01

r.+ide 100b/11

r.+ler 69b/08

[=10]

resīde (Fa.) Olgun, yetişkin.

r. bol-: Yetişkin olmak 75b/09

r. ve 'ākile bol-: Yetişkin ve
akıllı olmak 72b/05

ḥaṭṭ-ı resīde: Berat, izin 39a/07

[=3]

resm (Ar.) Tarz, şekil, usul.

r. 75a/10, 119b/12

r. rüsūm: Tarz, usul 93a/11

r.-i ṭarīḡa: Yolunun tarzı

87b/01

r.+dür 33a/13, 34a/01, 53a/09

r.+i 37b/10, 119b/11

r.+ini 1a/11

ḥūy ve r.: Huy ve tarz 65b/13

[=11]

resmī (Ar.+Fa.) Bir tarz, usul.

r. 49a/13

[=1]

rest-gār (Fa.) (Manevi) kurtuluşa ermiş
(kimse).

r.+lardın 66b/13

[=1]

Resūl (Ar.) Peygamber, nebi.

R. 'aleyhi's-selām 13a/07,
41b/13, 102b/03

be-ḥaḡḡ-ı Ḥudā ve r.-i Ḥudā
39b/10

hazret-i R. 'aleyhi's-selām
41b/11, 42a/02, 42a/03

hazret-i R. şalla'l-lahi 'aleyhi
ve sellem 126b/09

hazret-i R.-ı ekrem 6b/11

hazret-i R.-i ekrem şalla'l-lahi
'aleyhi ve sellem 126b/08

[=10]

Resūla'llah (Ar.) Allah'ın resulü, Hz.
Muhammed.

r. 41b/13

ferzend-i R.: Hz.
Muhammed'in nesli, soyu 23b/09,
24a/06

evlād-ı Resūla'llah: Hz.
Muhammed'in evlatları 23b/05

[=4]

re'y (Ar.) Görüş, fikir, düşünce.

r.+i 17b/11

r.+ige 17b/06

r.+inġġa 17b/05

r.+inġni 92b/05

r.+ini 88b/05

[=5]

reşk (Fa.) Kıskançlık, haset.

r.+din 100b/01

[=1]

revā (Fa.) Layık, uygun, münasip.

r. kııl-: Karşılama, yerine
getirmek 13a/06, 26b/08, 86b/01

r. kıılma-: Karşılama, yerine
getirmemek 26b/08, 86a/13

r. körme-: Reva görmemek
5a/04, 6b/10, 7b/06, 85b/09

r.+dur 5a/05, 36b/10, 42a/07,
44b/13, 47b/01, 52a/01, 52a/08,
53a/03, 53a/10, 53a/11, 53a/12,
54a/04, 54b/07, 69a/03, 69a/04,
92b/08, 96b/06, 122b/06

r.+imesdür 42a/08

r.+irmes 20a/09

r.+irmesdür 53b/09, 92b/07

r.+mudur 23b/05

[=32]

revāc (Ar.) Değer, kıymet.

r.+inġġa 84a/04

[=1]

revān (Fa.) 1. Yürüyen, giden 2.
İşleyen, çalışan.

r. bol-: Yürümek 60b/11

r. bolma-: (Sözü, fermanı)
geçmeyen, dinlenmeyen 119a/03

r. bolmağ: Hareket etmek
99a/02

r. kı1l-: (Hükmü) geçen, işleyen
115a/11

r. cārī kı1l-: Yürülükte, geçerli
olmak 115a/12

[=5]

revīš (Fa.) Takip edilen yol, tarz.

r.+inğ 27a/06

[=1]

rızā (Ar.) Rıza, izin, ruhsat.

r.+sı 13a/05, 13a/06

r.+sını 128b/05

[=3]

rızk (Ar.) Rızık, nimet, nasip.

r. 8a/13, 8a/13, 8b/01, 8b/02

r. bër-: Rıza vermek 3a/04

r. bërgüçi: Rıza veren 3a/03,
3a/03, 3a/04, 3a/07, 3a/08, 3a/13

r. naşībe: Rızık, nasip 58a/10

r. yëgüçi: Rızık yiyen, insan
3a/03, 3a/05, 3a/09, 3a/10, 3a/12

r. yëmek: Rızık yemek 3a/07

r.+ı 52a/05

r.+ığa 52a/06

r.+inğ 121a/12

r.+ını 3a/03

r.+nınğ 59a/05

[=23]

ri'āye (Ar.) Riayet, uyma.

r.+sini 77a/13

[=1]

rindān (Ar.) Rintler, gönül ehli
kimseler.

r.-ı mey-h^wāre: Şarap içen
rintler 35a/11

[=1]

rindāne (Ar.) Rint, gönül ehli kimse.

r. bol-: Rint olmak 28a/09

[=1]

ri:şve (Ar.) Rüşvet.

r. almak: Rüşvet almak 90a/03

[=1]

rivāyet (Ar.) Anlatma, hikaye etme,
nakletme.

r. 88b/07

r. kı1l-: Rivayet etmek 55b/13

r.+lerde 106a/01

[=3]

riyāzī (Ar.) Matematikle, riyaziyatla
ilgili, alakalı (konu).

r.+ğa('ilm-i+riyāzī) Matematik
101b/12

[=1]

rīze (Fa.) Kırıntı, ufak parça.

r. rīze bol-: Parça parça olmak
25a/04, 25a/04

[=2]

rū (Fa.) Yüz, çehre.

r. bër-: Yüz vermek 18a/04

[=1]

rū-be-rū (Fa.) Ön, ön yüz.

r.+sıda 25a/04

[=1]

rubā'ī (Ar.) Genellikle tasavvufî, felsefî fikirleri anlatan dört mısralık nazım şekli.

r. 30a/06, 86a/03

[=2]

rūḥ (Ar.) Hayat cevheri, can.

r. 51b/09, 98b/09

r. tāze bol-: Ruhunu taze olmak
20b/05

r.+ı tīre bol-: Ruhunu kararmak
20b/04

r.+ını 50b/13

r.+largā 43a/10

r.+nı 50a/06

r.+umnı 82b/08

[=8]

rūḥānī (Ar.) Ruhla ilgili, ruha ait.

r.+din 123b/05

r.+dürler 124a/09

r.+ğa 123b/09

ma'rifet-i r.: Ruhani marifet

128a/04

[=4]

ru:ḥṣat (Ar.) İzin, müsaade.

r. bër-: İzin vermek 39b/04

[=1]

rūkād (Ar.) Çok uyuma hastalığı.

r. 71b/1

[=1]

rūṣen (Fa.) 1. Parlak 2. Aşık, açık.

r. bol-: Parlak; açık olmak
24b/11, 100b/10

r. kııl-: (Fikrini) berkitmek,
sağlamlaştırmak 92b/05

[=3]

ruṭūbet (Ar.) Balgam.

r. 100b/06

[=1]

ruṭūbetlig (Ar.+T.) Eski tıbbā göre balgamî; düşünceli, dingin, sakin mizaçlı kimse.

aķ yüzlüğ ve semiz r. bol-: Ak yüzlü, şişman ve balgamî; düşünceli, dingin, sakin olmak 105a/01

[=1]

rūy (Fa.) Yüz, çehre.

reng-i r.: Yüz rengi 49b/04, 49b/05, 104b/05

[=3]

rūz (Fa.) Gün.

nışf-ı r.: Günün yarısı 51b/04

[=1]

rūz-gūr (Fa.) Gündüz körü.

r. 70a/13

[=1]

rūzāne (Fa.) Gündelik; para, ekmek yahut mal; geçim.

r. bër-: Gündelik vermek 6b/02, 6b/06

r. yi-: Geçinmek, gündelik yemek 6b/03

r.+ni 6b/06, 6b/06, 94a/10

r.+si 89b/11

r.+sini 114a/07

[=8]

rūze (Fa.) Oruç.

r. 75b/08

r. tut-: Oruç tutmak 4b/13

r. tutmak: Oruç tutmak 4a/03, 4a/06, 44b/09, 89b/13

r.+ni 38b/12, 38b/12

r.+niñg 4b/13

namāz r.: Namaz, oruç 4a/13

[=10]

rūze-dār (Fa.) Dindar, ahlaklı.

r. ve pārsā: Dindar ve ahlaklı 97a/02

[=1]

rūzgār (Fa.) Devir, zaman, vakit; dünya; talih.

r. 45b/06

yegāne-i r. bol-: Devrin incisi olmak 88b/01

r.+ıdın 115b/13

r.+ıñgnı 59a/04

[=4]

rūsūm (Ar.) Usul, tarz, âdet.

r.+ı 33b/12, 51b/03

r.+ıça 17a/02

r.+ını 46a/08, 85a/02

resm r.: Usul, âdet 93a/11

[=6]

rüşdī (Ar.) Yetişkin, ergin.

r. bol-: Yetişkin olmak 103b/03

[=1]

S/Ş/Ş

sa'âdet (Ar.) Mutluluk, saadet.

s. 37b/02

s.+dür 79b/01

[=2]

sa'âdet-mend (Ar.+Fa.) Mutlu, mesut.

s. 102b/05

s.+ler 87a/03

nîk-baht ve s.: Talihli ve mesut

11a/03

[=3]

sa'âdet-mendlik (Ar.+Fa.+T.) Saadet, mutluluk.

s.+ge 59a/06

[=1]

sâ'at (Ar.) 1. Bir günün yirmi dört kısmından her biri, bir saat 2. Zaman, devir.

s. 11a/13, 13b/09, 31a/04, 31a/05, 31a/07, 35a/02, 35a/06, 35a/07, 37a/13, 37b/05, 47b/02, 49a/03, 49a/12, 50a/04, 50a/05, 50a/06, 51b/05, 91a/03, 92a/01, 102a/13, 102b/08, 112a/07, 113a/02

s.+de 31a/09, 35a/03, 35a/04,

35a/04, 50a/07, 50a/12, 83a/13,

109a/10, 115b/13

s.+din 35a/05

s.+dür 33a/02, 50a/03

s.+i 45b/08

s.+niĝ 33a/02, 50a/09,

102b/03

[=39]

sâ'at-be-sâ'at (Ar.+Fa.+Ar.) Saatten saate.

s. 30b/01

[=1]

şâbırlık (Ar.+T.) Sabırlılık, sabretme.

ş. 67b/03

[=1]

şâbit (Ar.) Sabit, kaim, daim.

ş. olmak: Sabit olmak 98b/10

ş. ber-pâ turmaĝlık: Sabit, kaim durmak 98a/10, 98a/10

ş. ve ber-ķarâr olmak: Sabit, bir kararda olmak 114b/07

ş. ve ber-pâ turmaĝlık: Sabit, ayakta durmak 98a/13

ş. ve muķkem tut-: Sabit, sağlam tutmak 32b/03

ş.+dür 3b/11

[=7]	s.+ıġa 62b/07
şābite (Ar.) Yıldız.	s.+ıngını 49a/06
kevākib-i ş.: Yıldız 102a/06	s.+ını 62b/09, 65b/03
[=1]	s.+ını yol-: Saçını yolmak
şabr (Ar.) Sabır, tahammül.	65a/13
ş. 92b/04	[=14]
ş. kıl-: Sabretmek 29b/09, 39b/07, 67b/03, 67b/05	saç- Saçmak, dağıtmak.
ş. kıla'-: Sabredebilmek	s. 118a/09
73a/02	[=1]
ş. kılma-: Sabretmemek	saçmak Saçmak, dağıtmak.
105b/13, 119a/10	s. 118a/10, 118a/11
ş. kılmaġlık: Sabretmek	[=2]
105b/13	şadā (Fa.) Ses, seda.
ş.+ge 124b/01	ş.+sı 80a/05
ş.+nı 83a/02	[=1]
rāzık ş.: Rızk vermek, sabretmek 125b/09	şadaķa (Ar.) Karşılık beklenmeden Allah rızası için verilen mal, para.
[=12]	ş. 6b/09, 6b/12, 7a/1
şabrlig (Ar.+T.) Sabırlı.	ş. bër-: Sadaka vermek 6b/11
ş. bol-: Sabırlı olmak 124b/06	ş. bërmek: Sadaka vermek
[=1]	74a/02
saç Saç.	[=5]
s. 49a/07	sādāt (Ar.) Önde gelenler, rical.
s.+ı 63a/04, 63a/09, 63b/02, 63b/06, 64a/01, 64a/04, 64a/12, 65b/02	‘ulemā ve fuķahā ve s.: Âlimler, fakihler ve önde gelenler
	23b/07

[=1]	şāflık (Ar.+T.) Temizlik, arılık, safiyet.
sāde (Fa.) Saf, bön.	ş.+dur 123b/13
aḥmak+sāde) 29b/10	[=1]
[=1]	şāfrā (Ar.) Öd, safra.
şāder (Ar.) Bir at hastalığı.	ş. 100b/05
ş. 71b/02	ş.+ğa 98b/12, 100b/12
[=1]	[=3]
şaf (Ar.) Saf, dizi, sıra.	şāfrāvī (Ar.) Safradan kaynaklanan, safrayla ilgili.
ş. şaf: Dizi dizi 110a/10, 110a/10	teb-i s.: Safravî sıtma 100b/12
ş. tüz-: Saf düzmek 115b/07	[=1]
ş. tüzmek: Saf düzmek 115b/07	şāfrāvī (Ar.) Eski tıbbā göre safravî mizaçlı, asabi, fevrî, sinirli (kimse).
ş.+ınınğ 80b/09	sarığ ve ş. bol-: Safravî mizaçlı, asabi, fevrî, sinirli olmak
[=5]	104b/13
şāfā (Ar.) Saflık, berraklık.	[=1]
ehl-i ş.: Gönlü saf olan 124a/07	sağ- Sağmak.
ş.+ğa 35b/01	s.-ıp 97a/03
[=2]	[=1]
şafar (Ar.) Seyahat, yolculuk.	sağgu Testi.
ş. kılmak: Yolculuk etmek	kapak ve s.+lar: Kap ve testi
32a/02, 32a/03	19a/06
[=2]	[=1]
şafhe (Ar.) Merhale, evre.	sağrağ Sağır.
ş.+sige 35a/10	
[=1]	

s. bol-: Sağır olmak 24b/09
karağı ve s. bol-: Kör ve sağır
olmak 106a/02

[=2]

sağrı Sırt.

s.+sı 63a/06, 63b/10, 69b/05

[=3]

sağruğu → sağrağı.

s. 70a/10

[=1]

şāhib (Ar.) Sahip, malik.

ş.-i hāne: Ev sahibi 37b/11,
40a/10, 40b/02

ş.-i hıred: Akıl sahibi 8b/08

ş.-i şerī'at: Şeriatın sahibi, Hz.
Muhammed 2a/08, 4b/02

ş.-i şerī'at 'aleyhi's-selātu ve
sellem: Şeriatın sahibi, Hz.
Muhammed (a.s.v.) 107b/02

ş.-i şerī'at şalla'l-lahi 'aleyhi
ve sellem: Şeriatın sahibi, Hz.
Muhammed (s.a.v.) 22a/03

ş.-i şerī'at şalla'l-lahi 'aleyhi
ve sellem: Şeriatın sahibi, Hz.
Muhammed (s.a.v.) 75b/11

ş. tut-: Sahip saymak 4a/12

[=10]

şāhib-tedbīr (Ar.) Tedbir sahibi,
basiretli.

ş.+irdi 90b/03

[=1]

sahrā (Ar.) Kır, ova.

s.+ğa 91a/03

[=1]

şahrā (Ar.) 1. Çöl 2. Kır, ova.

ş.+da 118b/06

ş.+dın 118b/06

ş.+nı 45b/10

ş.+nınğ 114b/07

ş.+sıda 19a/04

bağlar ve ş.+lar: Bağlar ve
kırlar 35b/13

deşt ş.: Çöl, sahra 36a/03

[=7]

şā'id (Ar.) Yükselen, yükselme
hâlinde olan.

ş. ve hābiṭ: Yükselen ve
alçalan 102a/07

[=1]

sa'id (Ar.) Talihli, bahtı açık.

s. 102b/04

[=1]

şā'ika (Ar.) Yıldırım, şimşek.

ş. ur-: Şimşek çakması 103b/07 [=1]	116b/13, 117a/01, 117a/03, 120b/09, 120b/11, 121a/02, 121a/03, 121a/04
sakal Sakal.	s.-ğuçı 72a/06, 94a/12
s. çık-: Sakal çıkması 45b/11	s.-ğuçıdur 94a/13
s. targakı: Sakal tarağı 128a/08 [=2]	s.-p 60b/02, 61a/11
sākī (Ar.) Saki, içki sunan kimse.	s.-rlar 68a/09
s. 109a/02, 109a/07	s.-sa 61a/07, 119a/12
s.+ğa 109a/02, 109a/08, 109a/08	s.-sağ 44b/02
s.+ni 109a/07 [=6]	s.-yduğannı 66b/09
sākīt (Ar.) Sükut eden, susmuş.	emānet s.-: Emaneti korumak 60a/10, 61a/11
s. bol-: Susmak 6b/1 [=1]	emānetiñizni s.-: Emanetini korumak 60b/12
sakla- 1. Tedbir almak 2. Muhafaza etmek, korumak	hakkını s.-: Hakkını korumak 88a/11
s.-dılar 76a/10	hürmet s.-: Hürmetini korumak 36b/12
s.-ğalı 57b/08	hürmetini s.-: Hürmetini korumak 78b/09, 88a/10
s.-ğan 46a/08, 56b/07, 56b/11	tilni s.-: Dilini korumak 64b/02
s.-ğay 57b/08, 128b/05	[=47]
s.-ğay sin 37a/01, 57a/01, 115b/04	saklama- Korumamak, muhafaza etmemek.
s.-ğıl 28a/09, 57a/07, 60a/10, 66b/09, 71b/12, 78a/09, 89b/12, 90a/02, 109a/04, 113b/13, 115b/02,	s.-ğıl 66a/09
	s.-sa 77a/13
	[=2]
	saklamak Korumak, muhafaza etmek

s. 57a/08
s.+dur 113a/04
s.+nı 56b/06, 57b/07
s.+nınğ 57b/06
ādābını s.: Adabını korumak
7b/09
emānet s.: Emanet korumak
1a/04, 60a/08, 60a/11, 61a/08
kōnğülde s.: Gönülde tutmak,
muhafaza etmek 9b/04
[=11]
saklık Ayıklık, uyanıklık.
s.+da 40b/10
[=1]
sal- 1. Aşağı doğru hareket
ettirmek, eğmek, atmak, düşürmek,
koymak 2. Yayılmak, etrafa nüfuz
etmek 3. (Bulunduğu makamdan,
mevkiden) atmak.
s.-adurğan 82b/06
s.-dı 29a/03, 118a/02
s.-dı irse 11a/07
s.-dınğ 12a/10
s.-ğan 94a/07
s.-ğay 28b/11
s.-gıl 66b/12
s.-ıp 56a/05, 109a/03, 111b/02

s.-ur irdi 28b/13
s.-ur mēn 38b/05
at s.-: Nam salmak 80b/11
‘aybğa köz s.-: Ayba göz
dikmek 13a/10
helāketge s.-: Yokluğa atmak
5b/03, 6a/08
körmesge s.-: Körmezden
gelmek 91b/07
köz s.-: Göz dikmek 62b/07
kuy s.-: Aşağı eğmek 33b/03
tamurı s.-: Damarı atmak
100b/05, 100b/05, 100b/06, 100b/07,
100b/07
tizek s.-: Dışkılamak, dışkı
bırakmak 71a/05
tüben s.-: Aşağı düşürmek
70a/11
uruğ s.-: Tohum koymak,
atmak 10b/01
yırak s.- Uzak tutmak, uzağa
koymak 114a/01
zindānga s.-: Zindana atmak
106b/06
[=30]
şalāh (Ar.) İyilik, doğruluk,
dürüstlük.

ş. 15a/05, 34b/03, 59a/08,
65b/12, 126a/02

ş. takvā: Salah, takva 14b/11

ş.+dın 72b/08

ş.+ğa keltürmek: Salaha
getirmek 46a/04

ş.+ı 19b/13

ş.+nınğ 75a/12

ehl-i ş.: Salah ehli 67b/07

fesād ş.: Fesat, salah 117b/01

[=12]

şalāḥat (Ar.) (Birinin) iyiliği, menfaati.

ş.+inğde 55b/11

[=1]

şalāḥlūğ (Ar.+T.) Ahlaklı, temiz,
dürüst.

ş. 65b/11, 68a/02, 71b/13

[=3]

şālīḥ (Ar.) Ahlaklı, temiz (erkek).

ş. 72b/02

[=1]

şālīḥa (Ar.) Ahlaklı, temiz (kadın).

ş.+irdi 81a/02

[=1]

salḳarş (?) Bir müzik makamı.

terz ve s.: Terz ve salkars
104b/08

[=1]

şalla'l-lahi 'aleyhi ve sellem (Ar.)

Allah ona salat ve selam etsin
manasında dua ibaresi.

Hātem ş. 3b/02, 20a/07

Hāzret-i Resūl ş. 126b/09

Hāzret-i Resūl-ı ekrem ş. 6b/1

Hāzret-i Peyğamber ş. 17b/07

Hāzret-i Muḥammed Muşţafā
ş. 101b/10

Hāzret-i Peyğamber ş. 7b/09

Hāzret-i Resūl-i Ekrem ş.
126b/0

Peyğamber ş. 2a/07, 98a/04,
91b/05

Şāhib-i Şerī'at ş. 2a/09, 22a/03,
75b/11

[=14]

salma- 1. Aşağı doğru hareket
ettirmemek, atmamak, koymamak 2.
(Bulunduğu makamdan, mevkiden, iyi
durumdan) düşmemek, kötü bir hâle
gelmemek.

belāğa s.-: Belaya atmamak
75b/06

helâketge s.-: Yokluğa
atmamak 6a/06

huşûmetge s.-: Husumete
çevirmemek 42b/06

özünġni h^wārılıkğa salma-:
Kendini hor göstermemek 57a/05

köz s.-: Göz dikmemek
106a/03

ķulak s.-: Kulak vermemek
83a/06, 84a/11, 106a/03

uruġ s.-: Tohum atmamak
10a/13

[=9]

salţanat (Ar.) Makam, mevki, azamet.

çonġluk s.: Büyüklük, makam
42a/09

[=1]

salţanatlig (Ar.+T.) Makam, mevki
sahibi, büyük (kimse).

s. ve s.+lig: 71b/06

[=1]

sālyāne (Fa.) Yıllık gıda vb. ihtiyacın
parası.

s. 97b/11, 97b/12

s.+ge 97b/11

[=3]

saman Saman, ot.

s. 33a/08

s.+ı 15b/01

[=2]

Sāmānī (Fa.) 819-999 tarihlerinde Orta
Asya ve İran'ın doğusunda hüküm
sürmüş hanedan.

S. 111a/08

S.+ler 111a/01, 111a/03

S.+lerniġ 111a/03

[=4]

sana- Sanmak, zannetmek.

s.-ġaylar 27b/07

s.-ġıl 16b/12

s.-maslar 40b/09, 107b/12

s.-rlar 23a/04, 107b/12

[=6]

sanama- Sanmamak, zannetmemek.

s.-ġaylar 27a/07

s.-ġıl 26a/04, 59b/11, 114b/10

ādem s.-: İnsan saymamak
73a/05

[=5]

şan'at (Ar.) Edebi sanat.

ş.+lar 103a/11

[=1]
şāni' (Ar.) Yaratıcı, Allah.

ş.+ning 78b/11

[=1]

sangulat- Sallandırmak, sallamak.

s.-ıp 70b/12

[=1]

şar'ā (Ar.) Sara.

ş.+(şar'ā+ağırıkı) 65a/13

[=1]

sarāy (Fa.) Saray.

hādım-ı s.: Saray hadımı,
hadımağası 56b/06

[=1]

şarf (Ar.) Sarf, harcama.

ş. kıl-: Sarfetmek 58a/05,
59b/02

ş. kılma-: Sarfetmemek 57a/08

[=3]

sarğanç Sarıya çalan, sarıya yakın
renk.

yüzi s.: Yüzü sarı 65b/05

[=1]

sarı Taraf, cihet.

her s. 11b/05

[=1]

sarığ 1. Sarı 2. Eski tıbbı göre
safravî mizaçlı, asabi, fevrî, sinirli
olmak.

s. bol-: Sarı olmak; sararmak

69b/12, 101a/06, 101a/08, 101a/09

s. ve şafrāvī bol-: Safravî
mizaçlı, asabi, fevrî, sinirli olmak
104b/13

yaşıl veyā s. çalın-: Sarıya veya
yeşile çalmak 101a/02

[=6]

sarığlık Sarı olmak, sarılık.

s. 100b/13

s.+ı 65a/10, 98b/12

[=3]

şarşar (Ar.) Şiddetli ve soğuk rüzgar.

ecel ş.+ı: Ecel fırtınası, rüzgarı
82b/02

[=1]

sārvan (Fa.) Divan.

s.+ğa 33a/12

[=1]

sas- Kokmak.

s.-ıp 19a/09

[=1]

sasığ (Kötü) kokan.

ağız s.: Ağzı kokan (kimse)
64b/03, 65b/08

[=2]

sat- Satmak.

s.-adur 66b/01

s.-ğandin 96b/09

s.-ğay 96a/05

s.-ğay sin 97b/12

s.-ğıl 66b/01, 66b/05, 67a/09,
97b/08

s.-ğuçı 77a/04

s.-ğuçılar 94a/05

s.-ıp 65a/04, 67a/04, 72b/04,
91a/09, 91a/11, 92a/05

s.-sanğ 97b/08

s.-urlar 26b/11

[=18]

satğın Satın alma, bedel karşılığı bir
şeye sahip olma.

s. al-: Satın almak 45b/02

[=1]

satığcı Satıcı.

s. 94b/02, 94b/03, 94b/05,
94b/09, 94b/11, 95b/11

s.+ğa 94b/01

s.+nınğ 94b/06, 94b/08

[=9]

satıl- Satılmak.

s.-ğan 66a/11

[=1]

satılmak Satılmak.

s. 66b/02

s.+nı 67a/04

[=2]

satma- Satmamak.

s.-ğay sən 26a/06

s.-ğıl 59b/05, 89a/13

s.-ydur 91b/01

[=4]

satmak Satmak.

s. 76a/08, 93b/07, 93b/09

s. ve a:lmak: Alışveriş 67a/07

s.+dın 76a/09

s.+ğa 76a/06

s.+nı 67a/08

almak s.: Alışveriş 95a/03,
96a/04

almak ve s.: Alışveriş 67b/07

[=10]

satre (Ar.) Satır.

s.+ge 110b/02
[=1]
sattur- Sattırmak.
s.-ur irdi 97a/04
[=1]
savug → **savuk**.
s. 49a/04
[=1]
savugluk → **savukluk**.
s.+da 122b/12
[=1]
savuk 1. Soğuk 2. İçten olmayan,
samimiyetsiz.
s. söz: Soğuk söz 22b/06
s. sözlüg bolma-: Samimiyetsiz
olmamak 89b/02
s. ve nā-hōş: Soğuk ve hoş
olmayan 41a/07
s. sözleme-: Soğuk
konuşmamak 22b/06
s.+nınğ 48b/13
ıssıg ve s.: Sıcak ve soğuk
69b/09, 96a/01
katıg s.: Çok soğuk 48a/01,
48a/10
[=9]

savukluk Soğukluk.
s.+ıga 98b/10
[=1]
sa'y (Ar.) Ceht, çalışıp çabalama,
emek sarf etme.
s. kıl-: Çalışmak, çabalamak
36a/13, 82a/02, 124a/10
s. kūşi:ş: Çalışma, çabalama
8b/02, 14a/11, 18a/01, 46b/12, 57b/12
s. kūşi:ş kıl-: Çalışma,
çabalama 9a/02, 23a/07, 32b/02,
57a/01, 62a/03
s. kūşi:ş kılmağ: Çalışmak,
çabalamak 55a/04
s.+ıda 61b/12
s.+ıda bol-: Uğraşında olmak
88a/01
[=16]
sayaklık Yol, usul, tarz.
s. 104a/06
[=1]
şayd (Ar.) Av, şikar.
ş. 53b/06
ş.+nı 53b/02
[=2]
sāye (Fa.) Gölge.
s.+si 36a/02

s.+sıdın 36a/02	[=24]
s.+sige 54b/09	sebük-rûh (Fa.) Görüşülmekten
tene ve s.: Dal ve gölge 8b/12	ferahlık duyulan, güler yüzlü (kimse).
[=4]	s. 88a/07
saymak (Mızrak) savurmak.	[=1]
nîze s.: Mızrak savurmak	sebze (Fa.) Yeşil.
73b/01	s. hurrem kıla'l-: Yeşertip
[=1]	olgunlaştıramamak 115a/09
seb'a (Ar.) Yedi.	[=1]
s.-i nâyime: Yedi kadeh şarap	sebzelik (Fa.+T.) Yeşillik.
35a/11, 35b/06	aklık ve kızıllık ve s.: Aklık,
[=2]	kızıllık ve yeşillik 63a/03
sebeb (Ar.) Sebep, neden.	[=1]
s. bol-: Neden olmak 7a/10	seccāde (Ar.) Seccade.
s. kıl-: Sebep olarak tayin	s.+si 128b/12
etmek 7a/10	[=1]
s.+din 9b/07, 29a/12, 39a/09,	seci' (Ar.) Nesir içindeki kafiye.
72b/09, 101b/09, 104b/05, 109a/06,	s. 103b/08
109b/05	[=1]
s.+dindür 30b/03, 71a/01,	sefer (Ar.) 1. Sefer, yolculuk 2.
86a/07	Savaş için yapılan yolculuk ve
s.+dür 84a/04	savaş.
s.+i 8a/01, 58b/10, 58b/10	s. 5a/10, 5a/11, 5a/13
s.+idin 7b/13, 8a/01, 9a/01,	s. kıl-: Yolculuk etmek 96b/05
108b/10, 113a/11	s. kılmak: Yolculuk etmek
s.+ini 44b/08	32a/04, 44b/09, 96b/03, 128a/10
s.+lerini 99b/02	

s. ve ḥazar: Savaş ve barış
128a/07
s.+din 5a/13, 32a/06, 52b/03
s.+ge çıkmak: Sefere çıkmak
73a/01
s.+ini 96b/04
s.+iniḡ 96b/04
s.+ni 32a/08
ḡurbet ve sefer: Gurbet ve
yolculuk 32a/07
[=17]
seferī (Ar.) Yolcu, seyahat eden.
s. 32a/05
[=1]
sefūf (Ar.) Toz hâlindeki ilaç.
s. ve zīmād: Toz ilaç ve
merhem 101a/12
[=1]
seg (Fa.) Köpek.
s. 53a/04
s.+lerge 56b/12
s.+ni 53b/05, 53b/05
[=4]
sehāvet (Ar.) Cömertlik, el açıklığı.
s. 55a/10, 95a/02, 122b/01,
123b/04

s. kılma-: Cömertlik etmemek
120a/03
s. ve ādemlik: Cömertlik ve
insaniyet 6b/10
s.+ni 123b/11
ḥayr s.: Hayır, cömertlik
96a/08
[=8]
seher (Ar.) Sabah.
s. 60b/02
s. ḡopmak: Sabah kalkmak
52a/03
[=2]
seher-ḥīz (Fa.) Sabah erken kalkan
(kimse).
s. 88a/08
[=1]
sehī (Ar.) Cömert, eli açık.
s. bol-: Cömert olmak 86b/03
uluḡ ve s.: Büyük ve cömert
80a/09
[=2]
sehīlik (Ar.+T.) Sehavet, cömertlik.
s.+ḡa 123b/07
s.+nı 116b/07
cūvān-merdlik ve s.: Yiğitlik
ve cömertlik 1b/04

[=3]
sehl (Ar.) Kolay, gevşek.

s. tut-: Gevşek tutmak 55a/02,
108a/05

s. tutma-: Gevşek tutmamak
28a/03, 56b/05, 93a/01

[=5]

sehv (Ar.) Hata, yanlış.

s. ğalaṭ: Hata, yanlış 96b/11

[=1]

sékkiz Sekiz sayısı.

s. 14b/10, 50a/04, 50a/05,
50a/06, 50a/12, 119b/07

s.+din 54a/09

s.+i 98b/03

s.+niṅ 98b/04

[=9]

sékkizinci Sekizinci.

s. 15a/01, 25b/01, 35a/06

[=3]

séksen Seksen.

s.+din 31a/04, 31b/06

[=2]

selām (Ar.) 1. Selam verme 2.
Esenlik, sıhhat.

s. 125a/11

s. kıl-: Selam vermek 18a/06,
18a/08, 95b/07, 125a/09, 128b/01

s. ve sıhḥat: Esenlik ve sıhhat
18a/07

[=7]

selāmet (Ar.) 1. Ruhen, bedenlen
sağlıklı olmak 2. Güvenlik, güvende
olma.

s. 11b/10, 56b/03, 60a/12,
61a/11

s. tut-: Sağıkta, esenlikte
tutmak 50b/07

özini s. tutmaḥ: Kendini
esenlikte, sağıkta tutmak 33a/10

[=6]

selāmetlig (Ar.+T.) Sağık, esenlikte
olan.

sıhḥat s. bol-: Sağık, esenlikte
olmak 99a/05

[=1]

selāmetlik (Ar.+T.) Sağık, sıhhat.

s. 22b/12

s.+dür 23a/02

s.+ini(selāmetligini) 14b/09,
112a/02

[=4]

selāse-ğassāle (Ar.) Üç kadeh şarap.

ş. 35a/10, 35a/11, 35a/12

ş.+ni 35b/09
[=4]
semā' (Ar.) Raks, dans.
şarāb s.: Şarap, sema 38a/05,
38a/06
rakş s.: Raks, dans 128a/02
[=3]
semere (Ar.) Bir işin sonucunda elde
edilen meyvesi, fayda.
ş. kör-: Fayda görmek 87a/07,
87b/07, 87b/08
ş.+si 90a/09
[=4]
semiz 1. Şişman, besili 2. Güçlü,
kudret sahibi.
s. 31b/08, 121a/04
s. bol-: Güçlü olmak 106a/13,
107a/01
s. bolma-: Şişman olmamak
63a/13
s. ve saltanatlig: Güçlü ve
makam sahibi 71b/06
ak yüzlüg ve s. ruṭūbetlig bol-:
Ak yüzlü, şişman ve balgamî;
düşünceli, dingin, sakin olmak
105a/01
[=7]
semizlik Şişmanlık.

s. 98b/10
s. ve orukluk: Şişmanlık ve
zayıflık 63a/09
s. ve orukluk: Şişmanlık ve
zayıflık 63a/02
[=3]
sên Zamir, sen.
s. 7a/04, 7a/05, 7a/06, 8a/06,
9a/08, 9a/11, 13a/03, 14b/07, 22a/06,
46b/11, 53a/01, 78a/13, 81b/12,
82a/12, 85a/13, 87a/01, 89a/10,
116b/04, 116b/10, 116b/11, 127a/10
s.+de 1b/08, 6a/10, 9a/02,
32b/04, 38a/13, 40b/05, 55a/01,
55a/05, 66a/01, 85b/06, 94b/03,
108b/12, 113a/07
s.+dedür 127b/05
s.+deki 32b/09
s.+din 6a/13, 7b/07, 8a/08,
10b/09, 13b/02, 13b/09, 15b/01,
17b/10, 18b/02, 19a/11, 19b/09,
22a/06, 27a/12, 30a/11, 37a/09,
40b/07, 42b/02, 47b/06, 49b/12,
55a/01, 55b/04, 55b/04, 55b/05,
57b/02, 61a/03, 61a/12, 61b/03,
61b/11, 66a/05, 66a/08, 71b/09,
74a/13, 77b/06, 78a/02, 78a/02,
79b/03, 79b/03, 82a/06, 82a/07,
83b/13, 85b/06, 89b/06, 96a/07,
106b/10, 107b/11, 109a/03, 110a/06,
111b/02, 113b/10, 116b/10

s.+i 7b/05, 10a/10, 14a/10,
15b/07, 21a/10, 23a/07, 26b/09,
27a/02, 27a/07, 27b/04, 27b/07,
27b/10, 27b/11, 30a/08, 31b/03,
34b/04, 40a/02, 48b/12, 56b/02,
61a/09, 61b/11, 66a/08, 69a/07,
74a/12, 77a/03, 78b/13, 80b/02,
82b/02, 85a/11, 92a/01, 97b/07,
105a/03, 105b/11, 106a/13, 107b/06,
107b/13, 108a/01, 111b/06, 112b/07,
113b/09, 114b/12, 114b/13, 115a/03,
116b/12, 117a/11

s.+in 113a/08

s.+ing 2b/10, 4a/08, 4a/09,
5b/11, 5b/13, 6a/01, 7a/13, 8a/10,
10a/11, 10b/07, 10b/08, 12a/06,
14b/03, 14b/05, 14b/06, 18a/02,
18a/06, 20a/13, 21a/13, 22a/06,
22b/11, 24a/11, 30a/10, 32b/11,
34a/05, 35b/11, 37a/08, 37a/09,
37b/09, 38a/13, 39a/08, 40a/01,
40a/13, 40b/06, 43b/11, 44b/03,
47a/13, 53b/04, 54a/11, 55b/11,
61a/08, 61a/13, 65b/12, 66a/02,
67b/11, 68b/05, 68b/12, 72a/01,
72a/11, 73a/01, 74a/10, 74a/11,
77a/03, 77b/05, 78a/06, 79b/07,
81a/08, 81a/11, 81b/04, 81b/11,
82a/04, 84a/02, 85a/13, 85b/07,
85b/10, 87b/03, 91a/06, 103b/12,
110a/05, 110a/07, 111b/07, 113b/03,
113b/10, 114a/03, 114b/11, 115a/04,
115a/09, 115a/10, 116a/07, 116a/12,
116b/06, 116b/07, 117a/10, 117b/04,

119b/01, 121a/13, 121a/13, 121b/11,
126b/05

s.+ingdür 39b/11

s.+saŋga 4a/08, 4a/08, 4a/10,
7a/05, 7b/05, 8a/13, 8b/01, 10b/05,
11a/01, 12a/06, 12a/12, 13a/03,
13b/12, 15b/05, 16b/03, 16b/10,
18a/06, 19b/07, 20a/03, 20a/04,
20a/05, 22b/05, 22b/05, 22b/08,
22b/09, 24a/13, 26b/09, 27a/12,
29b/09, 29b/10, 31a/10, 32a/05,
32a/06, 32a/07, 32a/09, 34b/01,
34b/09, 36b/06, 37a/12, 39a/02,
39a/04, 39a/08, 46b/07, 46b/07,
46b/11, 47a/06, 47a/10, 47b/03,
55a/06, 55b/06, 56a/12, 56b/10,
57a/06, 58a/11, 58a/11, 59a/07,
60a/06, 60a/09, 61a/12, 62a/13,
65a/08, 65b/10, 67b/05, 68a/10,
68a/11, 73a/01, 75b/04, 77b/12,
77b/13, 78a/08, 78a/10, 78a/12,
79a/05, 79a/07, 79a/08, 79b/05,
79b/11, 80a/02, 80b/05, 82a/05,
82a/07, 82a/08, 83a/11, 83b/12,
84b/02, 85b/04, 86b/10, 86b/13,
86b/13, 91a/08, 91b/06, 95b/06,
99a/09, 105a/03, 105a/07, 106a/10,
106b/03, 106b/04, 107b/07, 107b/07,
108a/02, 108a/07, 109a/02, 110a/02,
110a/02, 111b/01, 113a/01, 114a/09,
116b/12, 117a/10, 117b/10, 120a/03,
120a/03, 120a/04, 120a/04, 120b/08,
121b/02, 121b/03, 121b/03, 123b/10,

124b/02, 124b/03, 126b/05, 127b/10,
72b/10

[=347]

şenā (Ar.) Övgü, medih.

ş. ve du:‘ā: Medih ve dua

15b/13

medh ş.: Medih, sena 103b/13

[=2]

ser (Fa.) Başa giyilecek kıyafet.

in‘ām ve ihsān ve s. ü pāy kıl-:

Lütuf, ihsan ve (hediye olarak) kıyafet
vermek 112b/01

[=1]

ser-encām (Fa.) Gerek, lüzum.

s. 6a/09

s.+ı 6a/10, 6a/11

s.+ıdur 22b/04

[=4]

ser-güzeşte (Fa.) Baştan geçen olayları
anlatan hikaye.

s.+sini 92b/11

[=1]

ser-ḥesāb (Fa.+Ar.) Hesaplayarak,
ölçülü şekilde.

s. 32a/12, 79a/04, 83a/10,
96b/10, 96b/13, 99b/04, 104b/12

[=7]

ser-nāme (Fa.) Başlık.

s. kıl-: Başlık koymak 111b/10

s.+ge 112a/03

[=2]

serāb (Fa.) Hamam.

s.+dın 60b/10, 61a/01, 92b/09

s.+ğa 60b/02, 60b/03, 60b/04,
60b/04, 60b/05, 60b/09

s.+ğa kirmek: Hamama girmek

60b/06

[=10]

seraṭān (Ar.) Atın göğsünde çıkan bir
hastalık.

s. 71b/01

[=1]

serdābe (Fa.) Hamamdaki soğukluk
kısmı.

s.+ge 48b/13

[=1]

serdār (Fa.) Baş, reis.

s. bol-: Baş, reis olmak 125a/12

[=1]

serdārlik (Fa.+T.) (Birin)
komutasında, emrinde olma.

s.+ımızğa 125b/01

[=1]

serkeşlik (Fa.+T.) Dikbaşlılık, asilik.

s.+i(serkeşligi) 111a/12

[=1]

sermāye (Fa.) Bir işe yatırılan ana para, anamal.

s. 57b/07, 107a/04, 107a/04

s.+ge 107a/02

s.+ni 107a/03

s.+si 14b/10, 31a/05, 96a/04

s.+sige 95a/09

[=9]

serün (Mo.) Serin.

s.+(bol) 51b/06

[=1]

serzeni:ş (Fa.) Sitem, takaza.

s. kılma-: Serzenişte

bulunmamak 84b/11

[=1]

sevāb (Ar.) 1. Doğru, hak 2. Sevap, Allah'ın iyi davranışa verdiği mükafat.

ş. 36b/13

ş.+dur 15a/08

ş.+ı 5a/02

ş.+ını 85b/10

[=4]

sevdāyī (Ar.) Eski tıbbı göre sevdâyî; melankolik, kötümser, çekingen mizaçlı kimse.

s. bol-: Sevdâyî; melankolik,

kötümser, çekingen mizaçlı olmak

104b/13

[=1]

sevgend (Fa.) Yemin, ant.

s. 11b/03, 39b/11, 112b/02

s. bër-: Yemin etmek 56a/11

s. içme-: Yemin etmemek

121b/12

s. kıl-: Yemin etmek 116b/07

[=6]

seyr (Ar.) 1. Bakma, nazar, seyir 2. Gidiş, gitme.

s. kıl-: Seyretmek 30b/13

s.+i(seyri+ëkkiz) 69b/05

[=2]

seyyid (Ar.) 1. Önde gelen, önemli kimse 2. Peygamber soyundan gelen kimse.

s. 23a/12, 23b/01, 23b/04,

24a/01, 67b/12

s.+ge 23b/03

s.+ler ve h^wâceler: Seyitler ve hocalar 34a/01

s.+ni 23b/03

s.+ninğ 23b/13, 24a/02

‘âlim ve s.: Âlim ve seyit
96a/06

[=11]

seyyid-zâde (Ar.+Fa.) Peygamber
soyundan gelen kimse.

s. 23a/09, 24a/08

[=2]

sezâ (Fa.) Uygun, layık.

s.+mızdur 85a/09

s.+sı 118a/13

[=2]

sezâ-vâr (Fa.) Yaraşır, uygun.

s. 37a/06

s. bol-: Uygun olmak 63a/08

s. bolma-: Uygun olmamak
78b/04, 84b/06

s. bolmak: Uygun olmak 4b/05

s. kılma-: Layık görmemek
84a/13

s.+durlar 78b/04

lâyık ve s.: Layık ve uygun
2a/13

[=8]

sezâ-vârrak (Fa.+T.) Daha uygun, daha
layık.

s.+dur 32a/09

[=1]

şiddk (Ar.) Doğruluk, dürüstlük.
ş. 127b/09

ş. ihlâş: Doğruluk, samimiyet
127b/08

hakîkat-i ş.: (Bir iddianın)
doğruluğunun hakikati 127b/12

[=3]

şifat (Ar.) 1. Sıfat, nitelik 2.
Allah’ın sıfatları 3. İş, durum.
ş. 2a/01, 2a/10, 87a/10,
122a/10, 122a/11, 122b/03, 122b/07,
124b/02

ş.+da 126b/03

ş.+ıdur 122a/10

ş.+lar 126a/08

ş.+larda 70a/03

ş.+lardın 120b/08

ş.+nı 120b/09, 122a/12,
122b/02

ş.+ninğ 58b/03, 122b/01

[=18]

şifat (Ar.) Allah sıfatları.
‘ilm-i tevḥîd ve ş.: Tevhit ve
sıfat ilmi 87b/12, 88a/03

[=2]

şıfatı (Ar.+Fa.) Bir sıfat.

[=2]

ş. 58b/03, 124b/01

[=2]

şıgarı (Ar.) Küçüklüğe mensup,
küçüklükle ilgili.

taḥvīl-i ş.: Çocuğun doğduğu
aya göre belirlenen talihi 102b/02

[=1]

şıhhat (Ar.) Sağlık, selamet, esenlik.

ş. selāmetlig bol-: Sağlıklı,
sıhhatli olmak 99a/05

ş. tap-: Sıhhat bulmak 30b/08,
101a/02, 101a/07, 101a/13

ş.+lar 5b/03

selām ve ş.: Esenlik ve sıhhat
18a/07

[=7]

şıhhatlik (Ar.) Sıhhatlilik, sağlıklı
olma.

ş. 30b/09, 98b/12

[=2]

sıla- Elle yoklamak.

s.-p 65b/06

[=1]

sılamak Dokunmak, elle yoklamak.

s. 9b/06, 30a/10

sın- Kırmak.

kol ve fut s.-: Kol ve bacağın
kırılması 105b/09

[=1]

sına- Denemek, sınamak.

s.-ğıl 79a/06

s.-y mēn 95a/11

[=2]

sınamak Denemek, sınamak.

s.+dur 108a/01

[=1]

sındurma- Kırmamak, kesmemek.

sözni s.-: Sözü kesmemek
22b/08

[=1]

sınuḳ Harap, bozuk.

ölüg s.: Harap, bozuk 95a/10

[=1]

sır (Ar.) Sır, giz.

s. 65b/04

s.+ıngı(sırrıngı) 26a/01,
27b/05, 83b/08

[=4]

sızmak Yazmak, çizmek.

s. 35a/10

[=1]	41b/08, 44a/07, 44a/10, 44b/03,
sicil (Ar.) Kayıt, belge.	47a/07, 49b/12, 53a/10, 53b/03,
s. kıl-: Kayıt altına almak, zabıt tutmak 93a/04	54a/09, 54b/4, 56a/11, 56b/01, 57b/05,
[=1]	58b/09, 59b/07, 60b/13, 61a/09,
si:la (Ar.) Akrabalara ulaşma, akrabalarla görüşme.	61b/01, 61b/03, 66a/04, 66a/06,
s.-i rahm: Akrabayı arayıp sorma vazifesi 60a/03	68b/05, 74a/12, 74b/06, 74b/09,
[=1]	78a/09, 80b/02, 80b/03, 84b/13,
şilāh-dār (Ar.+Fa.) Muhafız, gözcü.	85b/01, 90b/07, 91b/04, 92a/08,
ş.+lar 95b/03	94b/09, 97b/07, 104a/05, 105a/05,
ş.+largā 95b/04	108a/06, 110a/04, 111a/13, 111b/08,
[=2]	116a/02, 117b/05, 124a/10
silig Yumuşak, mutedil.	s.+i 72b/01
s. ve ma'kūl: Yumuşak ve makul 42a/12	[=82]
[=1]	sīne (Fa.) Göğüs, bağır.
sin Zamir, sen.	s.+si 63b/09
s. 1b/13, 2a/12, 4a/08, 5b/11, 6a/03, 6a/04, 6a/06, 8a/03, 9b/12, 10b/06, 10b/09, 10b/11, 10b/12, 12b/04, 13a/11, 13a/11, 13b/04, 14a/05, 14b/05, 15b/01, 16b/04, 17a/05, 17a/08, 18a/02, 18b/06, 24a/09, 27a/02, 27a/04, 30a/11, 31b/02, 32b/01, 33b/10, 36a/13, 36b/05, 37b/01, 41b/03, 41b/05,	[=1]
	siṅgil Küçük kız kardeş.
	s.+(eṅgeçi+siṅgil) Abla kardeş 66b/11
	[=1]
	sipāh-gerçilik (Fa.+T.) Silah tutmak, silah kullanmak.
	s. 73a/12, 73b/03
	s.+ni 73a/12
	[=3]
	sipāhī (Fa.) Asker, sipahi.
	s.+dürler 124a/04
	s.+ler 126a/03

[=2]
sipāri:ş (Ar.) Emanet etmek.

s. kıl-: Emanet etmek 73a/09,
73b/01, 73b/06

[=3]
sipeh-sālār (Fa.) Komutan, serdar.

s. 1b/02
s. bol-: Komutan olmak
115b/05
s. kıl-: Komutan olarak tayin
etmek 107a/09

s.+dın 116a/11

s.+ge 116a/09

s.+ı 111a/02

s.+ıng 56a/09

s.+larının 80b/09

s.+nı 116a/02

[=9]
sipeh-sālārılık (Fa.+T.) Komutanlık,
serdarlık.

s. 115b/05

s.+ğa 115b/03

s.+nın 115b/03

[=3]

sīr (Fa.) Doymuş, tok.

s. bol-: Tok olmak 12a/01,
37b/09

s. bolma-: Tok olmamak
37b/09

[=3]
sīr-āb (Fa.) Kanmış, susuzluğunu
gidermiş.

s. bol-: (Suya) kanmak 34a/04

[=1]
sīr-ṭa'ām (Fa.+Ar.) Tok, doymuş.

s. 36a/06, 48b/03, 48b/04

[=3]
sirişt (Fa.) Mizaç, huy.

s.+i 64b/11

s.+ingdin 120a/01

[=2]
sīrlık (Fa.+T.) Tokluk, doymuş
olmak.

s. 36a/07, 36a/07, 36a/08

[=3]
sitāre (Fa.) Yıldız.

s.+lernin 102a/02

eḫlāk ve s.: Gökler ve
yıldız(lar) 122b/07

[=2]
sitāyiş (Fa.) Övgü, medih.

s. kı1-: Övmek 16a/04, 17b/01,
27b/04, 27b/10, 105b/11, 105b/12

s. kı1ın-: Övölmek 84a/13

s. kı1ma-: Övmemek 22b/09,
23a/06

s.+i 3a/03

s.+inğıznı kı1-: Övgüsünde
bulunmak 15b/11

[=11]

sitāyışlğ (Fa.+T.) Övgüye değér,
övölen.

s. 3b/05, 18b/11

[=2]

sitem (Fa.) Adaletsizlik, zulüm.

cevr s.: Zulüm, adaletsizlik
80b/11

zulm s.: Zulüm, adaletsizlik
61b/03

[=2]

sitem-kār (Fa.) Zalim.

s. 80a/06

[=1]

Sitte 'Aşer (Ar.) Metne göre tıpla ilgili
bir kitap.

s. 99b/11, 99b/12

[=2]

Sitte ve 'Aşer → **Sitte 'Aşer**.

s. 99a/10

s.+idin 99a/11

[=2]

Sitte ve 'Aşere → **Sitte 'Aşer**.

s. 99b/01

[=1]

siyāşat (Ar.) Amaca ulaşmak için
şartların gerektirdiğı gibi davranmak.

s.+nınğ 39b/01

[=1]

siyāset (Ar.) 1. Nizam, düzen, plan,
strateji 2. Devlet yönetmek.

s. 3a/01, 46a/08, 85a/02,
117a/13, 119a/04

s. kı1-: Siyaset yürötmek
110b/08

s. 'ilmi: Siyaset ilmi 90a/11

s.+ler yörüt-: Strateji, plan
kurmak 81a/10

[=8]

siyer (Ar.) Hz. Muhammed'in
hayatını konu edinen ilim.

s. 108b/08

[=1]

siz Zamir, siz.

s. 20b/09, 23b/05, 23b/08,
31b/10, 54a/06, 56a/03, 60b/03,
118b/11

s.+de 60b/09, 94b/13

s.+din 16a/02, 20b/09

s.+ge 15b/13, 16a/02, 71a/08,
111a/12

s.+ler 37b/02, 125a/11,
125a/13

s.+lerge 125a/10, 125a/11,
125a/12

s.+ni 54a/03

s.+niñ 15b/11, 15b/13,
20b/08, 37b/06), 39a/05, 39a/05,
60b/12, 92a/06, 113b/04, 118b/12

[=33]

şohbet (Ar.) Sohbet, konuşma.

ş. bol-: Arkadaş olmak 126b/07

ş. tut-: Sohbet tutmak 15a/12,
29a/09, 95b/12

ş. tutma-: Sohbet tutmamak
15a/11

ş.+ide 83b/07

ş.+ige 13a/09

ş.+ini 128b/04

[=8]

şohbeti Sohbet edilen kimse, arkadaş.

ş. 128b/01

ş.+ge 84b/04

[=2]

sok- Vurmak, darp etmek, dövmek.

s.-ğuçdın 67a/02

s.-kan 41a/01

s.-salar 119b/13

s.-up 54a/11

güy s.-: Topa vurmak 54a/11

ķars s.-: El çırpma 41a/01

[=6]

sokma- Vurmamak, darp etmemek.

s.-ğıl 74a/11

[=1]

sokmak Vurmak, dövmek.

s. çevgān-: Topa vurmak
52a/10

s.+dın 74a/09

çevgān s.: Topa vurmak 54b/01

mühü:r s.: Mühür vurmak
4b/12

[=4]

soktur- Vurdurmak, dövdürmek.

s.-ğıl 74a/11

tayaķ s.-: Sopa vurdurmak
71a/10

[=2]

sol Sol, sol taraf.

oñg ve s.: Sağ ve sol 115b/08

[=1]

sor- 1. Sormak, soru yöneltmek 2. Aramak, araştırmak.

s.-ar(1) 118a/03

s.-ar irdi 18b/13, 19a/04

s.-arlar 7b/07

s.-dı 12a/08, 12a/10, 20b/08, 20b/13, 21b/10, 24a/01, 29a/03, 33b/08, 41b/13, 47a/05, 56a/07, 76b/03, 76b/06, 76b/12, 77a/09, 97a/08, 109a/09, 112a/02, 113b/01, 127a/09

s.-dılar 7b/08, 16a/10, 73b/05, 77b/07

s.-ğalı 21b/10

s.-ğan 31b/04

s.-ğanda 92a/09

s.-ğıl 21b/13

s.-ğuçı 12b/08

s.-sa 83a/06, 125b/05

s.-sanğ 13a/13

söz s.-: Soru sormak 10a/02

[=37]

sora- Sormak, soruşturmak.

s.-ğalı 91b/11

hesāb s.-: Hesap sormak 38b/03

[=2]

sorma- Sormamak, soruşturmamak.

s.-ğannı 10a/01

s.-ğay 95b/05

[=2]

sormak Sormak.

s.+dın 92b/04

[=1]

söz 1. Söz, lafz 2. Soru, sual.

s. 2a/10, 5a/05, 9b/09, 9b/10, 9b/12, 9b/13, 15b/10, 15b/10, 18a/11, 18a/12, 18a/13, 18b/07, 18b/13, 19a/04, 19b/10, 19b/13, 20a/06, 20a/09, 20a/10, 20a/11, 20a/12, 20b/03, 21a/02, 21a/12, 21b/06, 22a/09, 22a/09, 22a/09, 22a/10, 22b/02, 22b/05, 22b/13, 23b/02, 24a/10, 24a/10, 24b/08, 42b/12, 42b/13, 44a/10, 47b/03, 48b/01, 51a/03, 58a/11, 58b/11, 71b/03, 81b/07, 85a/10, 89b/05, 96b/02, 99b/08, 103a/03, 104a/06, 108b/01, 109b/07, 110b/04, 111a/01, 113b/06, 113b/07, 115a/04, 116b/08, 118b/01, 120a/07, 124a/13, 127b/11, 127b/11

s. sor-: Soru sormak 10a/02

s.+de 10a/07, 10b/12, 10b/13,
22a/11, 88b/11, 89a/08, 89a/10,
94b/04

s.+deki 109b/12

s.+din 16a/02, 17a/06, 20b/03,
22b/03, 23b/06, 33b/10, 39a/03,
39a/06, 83a/10, 93a/13, 110a/06,
114b/04

s.+dür 20a/02, 110b/05

s.+ge 10a/07, 10b/11, 22b/03,
84a/11, 84b/07, 104a/12, 109b/02,
120b/05

s.+i 18a/10, 23b/13, 24a/05,
24a/09, 34a/12, 78a/12, 103b/02,
103b/12, 104a/01, 108a/04, 109b/10,
115b/02, 128a/06

s.+i irmesdür 37b/07

s.+idin 20b/02, 118b/13

s.+idür 28a/04, 37b/08

s.+ige 13a/04, 88b/06, 88b/07,
88b/08

s.+ini 24b/06, 28a/05, 31a/11,
33a/06, 34a/10, 54a/02, 91a/04,
92b/03, 93a/04, 104a/11, 128b/07

s.+ininđ 49b/10

s.+ler 16b/10, 18b/13, 24b/13,
37b/07, 37b/07

s.+lerde 117a/07

s.+lerdin 24b/13, 28a/03,
37b/08, 86b/07, 103a/05

s.+leridin 25a/01

s.+lerige 24a/08

s.+lerini 103b/02

s.+lerni 18a/05, 25a/11,
28a/02, 42b/09, 85b/13, 87b/09,
90a/07, 91a/10, 103a/05, 103b/11,
104b/01, 108b/05, 109b/07, 109b/10

s.+lerninđ 86b/08

s.+ni 9a/13, 9b/10, 9b/13,
12a/04, 16a/01, 18b/04, 18b/10,
19a/13, 19b/08, 20a/01, 20a/05,
20b/11, 21a/05, 21a/07, 21b/03,
21b/04, 21b/07, 22b/04, 22b/09,
23b/10, 24a/04, 24a/13, 24b/07,
24b/09, 24b/09, 24b/12, 26b/09,
29a/10, 34a/08, 42a/06, 48a/13,
56b/04, 68a/13, 83a/06, 83a/07,
85b/01, 89a/04, 89a/13, 89b/05,
89b/06, 89b/09, 92b/13, 106b/02,
109b/08, 110b/11, 113a/12

s.+ni sındurma-: Sözüni
kesmemek 22b/08

s.+ninđ 9b/10, 18a/12, 20a/11,
21a/11, 23b/12, 24a/02, 88b/13,
89b/07, 98b/04, 103b/13

s.+üm 19a/01, 42a/04

s.+ümçe 24a/01

s.+ümge 46b/08, 120a/01

s.+ümni 19b/05, 87a/02
s.+ünge 22b/11, 24a/12
s.+üngni 21a/10
s.+ünğniğ 22a/12
s.+ünğüzni 23b/10
savuğ s.: Soğuk söz 22b/06
yağşı s.+lüg bol-: Güzel sözlü
olmak 100a/06

[=231]

sözle- Konuşmak, söylemek.

s.-dim 101b/05
s.-gen 23a/01, 23a/02, 40b/13
s.-gende 89b/01
s.-genni 22a/02
s.-gey 33b/03, 125a/06
s.-gey sin 89a/04, 102a/09
s.-gil 9b/10, 18a/13, 22b/10,
22b/12, 24a/10, 27b/12, 86a/01,
89a/02, 89a/12, 90a/06, 92b/03,
104a/04, 109b/08, 121a/13

s.-mesler 18a/09

s.-r 101b/07

s.-r bolsanğ 22a/01

s.-se 18a/10, 39b/07, 51a/12,
101a/02

s.-senğ 18a/08, 24a/11

s.-yduğan 18b/10, 83a/09

s.-ydür mèn 47b/04

lanğsıp sözle-: Cılız, sessiz
konuşmak 65b/09

nā-hem-vāre sözle-: Hiç
konuşmamak 65b/09

rāst s.-: 18b/03, 26a/01

[=40]

sözleme- Konuşmamak, söylememek.

s. 88b/10

s.-gen 21a/10

s.-gey 18b/06

s.-gey+sin 89a/05, 103a/05

s.-geyler 33b/04

s.-gil 21b/04, 22a/01, 24a/10,
29b/05, 104a/01

s.-se 24b/05

s.-yduğan 24b/08

savuğ s.-: Soğuk konuşmamak
22b/06

yalğan s.-: Yalan söylememek
18a/13

[=15]

sözlemek Konuşmak, söylemek.

s. 9b/05, 9b/11, 30a/09, 89a/03,
123a/07

s.+de 22a/04, 89a/11	şīrīn s. bol-: Tatlı sözlü olmak
s.+din 10a/02, 15a/05	83a/04
s.+dür 9a/13	[=4]
s.+im 101b/06	sözlük Sözlülük, söz sahibi olmak, konuşmak.
s.+ni 9b/08, 108b/13	şīrīn s.: Tatlı sözlülük 83a/05
s.+niṅ 18a/11	rāst s. ve rāst-gūyluḡ: Doğru sözlülük ve doğru konuşmak 18b/01
rāst s.: Doğru konuşmak	[=2]
121b/04	su Su.
[=15]	s. 11a/07, 11a/07, 11a/08, 11a/08, 11a/09, 11a/10, 11a/10, 11a/11, 12a/01, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 32b/09, 35a/01, 37b/11, 39b/10, 39b/12, 49a/04, 49a/09, 97a/04, 97a/07, 97a/10, 98b/03, 100b/09, 122b/10, 127a/07, 127b/09, 127b/10
sözlen- Söylenmek, konuşulmak.	s.+da 26a/13
s.-se 9b/11	s.+ḡa 8b/08, 11a/07, 11a/09, 19a/06, 24b/01, 122b/12
[=1]	s.+lar 97a/10
sözleşmek Konuşmak, karşılıklı söylemek.	s.+nı 39b/12
s. 44a/10	s.+nıṅ 122b/11
[=1]	s.+yı 19a/09, 48a/04
sözlet- Konuşturmak, söylettirmek.	havāsı ve s.+yı: (Bir yerin) havası, suyu 68b/03
s.-ip 20b/01, 20b/03	
[=2]	
sözlüg Söz sahibi, konuşmuş, konuşan.	
s. 23a/03	
rāst s.: Doğru konuşan 117a/09	
savuk s. bolma-: Soğuk konuşmayan 89b/02	

y r s.: Yer, mekan 68b/11,
68b/12

y r s.  av l : Arazi, ev 1a/05

[=45]

su l (Ar.) Soru, sual.

s. k l-: Soru sormak 89b/06

[=1]

su  l (Ar.)  ks r k hastal  .

s. 71b/02

[=1]

 ub  (Ar.) Sabah, sabah vakti.

 .+da 36a/13, 36b/01, 36b/07,
36b/10

[=4]

sub   na' -lah (Ar.) ‘‘Allah Allah!’’,
‘‘Bu nas l i tir?’’ manasında hayret
s z .

s. 94b/11

[=1]

sub   nehu te  al  (Ar.) ‘‘Y ce ve
noksan s fatlardan uzak’’ manasında
dua s z .

 ak s. 34b/08

[=1]

sub   nehu ve te  al  → **sub   nehu**
te  al .

 ak s. 2a/08, 2b/12, 3b/10,
17b/08, 50a/13, 51a/13, 122b/05

 ak s.+d n 8b/05

 ak s.+n  1b/05, 1b/07

[=10]

su   Y zme hocası.

s.+n  73b/06

[=1]

su  l k Y zme.

s.+dur 73b/06

s.+ a 11a/05, 11a/06

s.+n  11a/04, 73b/06, 74a/03

[=6]

su  l k Y zme.

s.+n  73a/13

[=1]

s d (Fa.) Fayda, k r.

s. 82b/02, 94a/02, 94a/03,
94a/04

s. k lma- Fayda sa lamamak
100b/02

s. ziy n-: Fayda, zarar 47b/03

s. tap-: Fayda sa lamak
107a/04

s.+d n 94a/01, 107a/03,
107a/04

s.+ğa 59b/09, 121a/12
s.+ı 34b/01
s.+ıdın 96b/05
s.+nı 67a/13
[=15]

sūdā (Fa.) Ticaret.

s. 67a/09, 100b/07, 107a/03,
121b/07

s. kılış: 67a/10
s.+da 67a/11, 67a/12
s.+dın 67b/01
s.+nı 121a/13
[=9]

sūdā-ger (Fa.) Tacir.

s. 94b/01, 94b/02, 94b/03,
94b/05, 94b/07, 94b/10, 95a/02,
95a/07

s.+dın 93b/04
s.+dür mên 95a/03
s.+ge 94b/05
s.+ler 93a/10
s.+ning 45b/01, 94b/06, 94b/12
[=15]

sūdā-gerçilik (Fa.+T.) Tüccarlık.

s. 93b/06, 93b/09, 96a/04,
97b/10

s. kılma-: Tüccarlık etmemek
98a/02

s.+ni 93a/10

[=6]

sūdā-gerlik → **sūdā-gerlik**.

s. 93a/11

[=1]

sūdā-gerlik (Fa.+T.) Ticaret, tüccarlık.

s. kılma: Tüccarlık etmek
1a/09

s.+dür 62a/07

s.+ning 94a/12, 95a/03

[=4]

şuffā (Ar.) Sufiler, tasavvuf ehli.

aşhāb-ı ş.: Sufiler, tasavvuf ehli
126b/08

[=1]

şūfī (Ar.) Mutasavvıf, sufi.

ş. 127a/02, 127a/07, 127a/09,
127a/09

ş.-yi mücerred: Yalnız sufi
127a/11

ş.+ning 127a/08

[=6]

sultān (Ar.) Sultan, hükümdar.

s. 46a/12, 110a/10, 110b/07,
110b/08, 118a/04, 118a/07, 118a/07,
118a/08, 118a/10, 118b/02, 118b/06,
118b/07, 118b/09, 118b/13

S. Mes'ūd: Gazneli Sultan
Mesut 46a/09, 118b/02

s.+dın 110a/09

s.+ğa 118a/04, 118b/07

s.+ığa 81b/05

s.+nınğ 110a/12, 110b/11,
118a/03, 118a/07

[=24]

sultānlık (Ar.) Sultanlık, hükümdarlık.

s. 33a/12

[=1]

şun' (Ar.) Yaratıcının yaratımı,
yarattığı şey.

ş.+ığa 78b/11

[=1]

şüret (Ar.) 1. Görünüş, şekil, biçim
2. Tarz, yol, usul

ş. 48a/06, 98b/06, 122b/07,
128a/05

ş. ve beşere: Dış görünüş ve ten
(rengi) 123a/05

ş.+de 69a/11, 95b/08, 99a/06,
102b/11, 117b/12

ş.+dür 126a/07

ş.+ge 8b/09, 123b/11

ş.+ge kél-: Meydana gelmek
87b/02

ş.+i 69a/11, 69a/11

ş.+idin 49b/07, 69a/05

ş.+ige 69a/10

ş.+lerni 123b/13

ş.+ninğ 98b/01, 123b/12

[=22]

şüretlig (Ar.+T.) Görünümlü,
görünürlü.

ş. 102b/11

[=1]

sust (Fa.) Zayıf, güçsüz, gevşek.

s. bol-: Zayıf olmak 65a/10

s. kıl-: Gevşetmek, zayıflatmak
48b/09

[=2]

sust-cenglik (Fa.+T.) Savaşta
kaçmak.

s. 55a/10

[=1]

sustluk (Fa.+T.) Gevşeklik, zayıflık.

horun ve s.: Tembellik ve
gevşeklik 54b/03

kāhil ve s.: Tembellik ve
gevşeklik 14b/03

s.+nı 55a/05

[=3]

su'ūt (Ar.) (Metne göre) bir
astronomi terimi, yıldızın görünürde
gidişi.

s. ve mesīr derecesi: (Metne
göre) yıldızların görünürdeki
hareketinin oranı 102a/06

[=1]

suv → **su.**

s.+nı 49a/04

[=1]

sūhan-çīn (Fa.) Eğri sözlü, yalancı.

s. 83a/12

[=1]

sūhan-dān (Fa.) Söz söyleyen,
konuşan.

s. bol-: Konuşmak, söz
söylemek 22b/12

s. ve sūhan-gūy bol-: (Güzel ve
iyi) söz söylemek, konuşmak 18a/11

s.+imes 21b/01

sūhan-gūy ve s. bol-:
Konuşmak ve söz söylemek 21a/12

[=4]

sūhan-gūy (Fa.) Konuşan, söyleyen.

s. 21b/01

s. ve rāst-gūy bol-: Konuşan ve
doğru konuşan olmak 22a/12

s. ve sūhan-dān bol-:

Konuşmak ve söylemek 21a/12

s.+dur 21b/01

sūhan-dān ve s. bol-: Konuşan
ve söyleyen 18a/12

[=5]

sūhan-verlik (Fa.+T.) Konuşmak, söz
söylemek.

s. 123a/10

[=1]

sūhūlet (Ar.) Üşengeçlik.

s.+(kılma) Üşengeçlik
etmemek 75a/09

[=1]

sūkūt (Ar.) Sessizlik, susmak.

s. kılma-: Susmamak 79b/12

[=1]

sūle- (Hayvan sürüsünü bir yere)
sürmek, götürmek.

s.-p 97a/06

[=1]

sūlūket (Ar.) Usul, tarz, kaide, yol,
yordam.

s. 117a/03	ş. bolma-: Mutlu olmamak
s. kıl-: Yol, yordam göstermek	10a/11
121b/08	ş. hurrem bol-: Mutlu, neşeli
s.+ni 117a/03	olmak 82a/11
[=3]	[=4]
sürme Süs amacıyla kirpiğe sürülen toz.	şād-mān (Fa.) Mesut, sevinçli, mutlu.
tütiyā ve s.: Tutiya, sürme	ş. bol-: Mutlu olmak 82a/13,
24b/11	112a/13, 112b/12
[=1]	ş. bolma-: Mutlu olmamak
sürt- Sürtmek.	82a/11
s.-ti 112a/02	ş. ve ğam-ġin bolma-: Mutlu ve
[=1]	üzgün olmamak 12b/11
sürüg Sürü, gürüh.	[=5]
s. 117b/06	şādlık (Fa.+T.) 1. Mutluluk, sevinç 2.
[=1]	Şenlik, ziyafet.
süt Süt.	ş. 12b/13, 12b/13
s. 97a/08, 97a/09	ş. etmek: Mutlu olmak,
s.+ge 97a/04, 97a/09, 97a/10	sevinmek 82b/01
s.+ini 97a/03	ş. kıl-: Sevinmek 68a/05
[=6]	ş. kılma-: Sevinmemek, mutlu
	olmamak 10a/11
	ş.+da 68a/05
	ġam ve ş.: Üzüntü ve sevinç
	12b/09
Ş	ġam ve ş.: Üzüntü ve sevinç
şād (Fa.) Sevinçli, mutlu.	12b/10
ş. bol-: Mutlu olmak 11b/07,	toy ve ş.: Ziyafet ve şenlik
30a/12	73a/10

[=9]

şāh (Fa.) Padişah, hükümdar.
Ş. Muḳle: Padişah Mukle
38b/01

[=1]

şāḥ (Fa.) Dal, budak.
ş. berg: Dal, yaprak 10a/06,
115a/09

[=2]

şāhāne (Fa.) Padişaha yaraşır, büyük,
mükemmel.
in'ām-ı ş. kıl-: Büyük yardım
yapmak 112a/12

[=1]

şā'ir (Ar.) Şair.
ş. 47a/11
ş. bol-: Şair olmak 103a/04
ş. bolma-: Şair olmamak
108a/13
ş.+ğa 104a/06
ş.+ler 103a/06
ş.+lerniḡ 103a/10

[=5]

şā'irlik (Ar.+T.) Şairlik, şair olmak.
ş. 1a/11, 87a/13, 103a/04
ş.+ğa 104a/12

[=4]

şak (Ar.) Ayrılık.
ş. 44b/07

[=1]

şakī (Ar.) Bedbaht, talihsiz.
ş. 102b/05

[=1]

şākird (Fa.) Talebe, öğrenci, çırak.
ş. 15b/10, 16a/01, 94b/08,
94b/10
ş.+ğa 94b/08
ş.+i 94b/06
ş.+idin 15b/10
ş.+imğa 95a/02
ş.+leri 16a/08, 16a/10
ş.+leridin 78b/12
ş.+leriğa 16a/09

[=12]

şākirdānelik (Fa.+T.) Çırak hakkı.
ş. bër-: Çırak hakkı vermek
94b/07

[=1]

şarāb (Ar.) Şarap.
ş. 34b/06, 36a/09, 38a/09,
109a/05, 109a/06, 109a/07, 109a/07,
119b/04

ş. iç-: Şarap içmek 34a/10,
35a/09, 38a/07

ş. içme-: Şarap içmemek
34a/13, 83b/07

ş. içmek: Şarap içmek 34a/09,
34a/09, 34a/10, 42b/10, 42b/12

ş. semā': Şarap, sema 38a/05,
38a/06

ş. tut-: Şarap sunmak 109a/02

ş.+ıda 120a/05

ş.+nı 109a/08, 116b/08

ş.+nınğ 38a/08

bezm-i ş.: Şarap meclisi 35a/12

ta'ām ve ş.: Yemek ve şarap
19a/03, 40b/01

ta'āmlar ve ş.+lar: Yemekler
ve şaraplar 34b/11

[=29]

şarāb-dār (Fa.+Ar.) (Sarayda) şaraptan
sorumlu kimse.

ş.+nı 117b/08

[=1]

şart (Ar.) Gerek, şart.

ş. 65a/03, 120b/07

ş. kılma-: Şart, gerek
saymamak 97b/09

ş.-ı İslām: İslam'ın şartı 33b/02

ş.-ı tenbīh: Tembih şartı
126b/06

ş.+dur 4b/12, 62a/13, 126a/04

ş.+ı 92b/12, 105b/01, 108a/05,
108a/07

ş.+ımı 74b/06, 85a/03, 105b/03,
108b/10, 116b/11, 116b/12

ş.+imesdür 54b/03

ş.+ları 120b/05

ş.+larıdın 102b/07, 112b/13

ş.+larını 18a/11, 113b/09,
115b/04, 120b/09, 122a/06

ş.+larını 90a/02

[=28]

şaş Asabi.

ildam ve ş. at: Süratli ve asabi
at 52b/05

[=1]

şaslık Asabilik, sinirlilik.

ş.+ıdın 52b/06

[=1]

şato Dam, çatı.

ş.+nınğ 31a/06

[=1]

şatranç (Fa.) Satranç.

nerd ş. oyna-: Tavla, satranç
oynamak 41a/10, 105a/05

nerd ş. oynamak: Tavla,
satranç oynamak 41a/05, 41a/12,
108b/06

[=5]

şāṭūti (Fa.) Papağan.

ş.+ning 21a/13

[=1]

şāyed (Fa.) Eğer, şayet.

ş. 18a/04

[=1]

şāyed-ki (Fa.) Şayet ki, eğer ki.

ş. 29b/02, 29b/02, 34b/08,
81b/13, 124a/11

[=5]

şeb-gür (Fa.) Gece körü.

ş. 70a/08, 70a/08, 71a/10

ş.+dur 71a/05

[=4]

şebi-ḥūn (Fa.) (Savaşta) gece baskın
yapmak.

ş.+(kılmaḡ) Gece baskın
yapmak 120a/11

[=1]

şebihsiz (Ar.+T.) Benzersiz, emsalsiz.

ş. bol-: Benzersiz olmak
68b/08

[=1]

şecā'at (Ar.) Cesaret, korkusuzluk.

ş. ve pehlüvānlık: Cesaret ve
yiğitlik 80b/10

[=1]

şefkat (Ar.) Şefkat, sevecenlik,
merhamet.

ş. 74a/09

ş. körgüz-: Şefkat göstermek
14a/02

ş. merḥamet: Şefkat, merhamet
75b/13

ş. ve ḥamiyyet: Şefkat ve
meziyet 7b/03

ş. ve menfa'at: Merhamet ve
fayda 5a/02

ş. ve merḥamet: Şefkat ve
merhamet 25a/10

ş. ve merḥamet kıl-: Şefkat ve
merhamet göstermek 78b/08

ş. ve mihr-bānlık: Şefkat ve
güleryüzlülük 125a/03

ş. ve taḥammül: Merhamet ve
taḥammül 7a/12

ş.+i 74a/08

[=10]

şehlā (Ar.) Şehla, hafif şaşı.

ş. köz: Şehla gözlü 63a/10

ş. köz bol-: Şehla gözlü olmak
63b/03

[=2]

şehlā-çeşme (Ar.+Fa.) Şehla gözlü.

ş. 63a/05, 64a/11

[=2]

şehir (Fa.) Kent, şehir.

ş. 24a/02, 52b/05, 118a/11

ş.+de 19b/02, 68b/03, 89b/10

ş.+deki 125a/10

ş.+din 28b/10, 45b/10

ş.+ge 67b/08, 95a/11, 95a/13

ş.+ide 23a/10, 28b/08, 118a/01

ş.+idin 19b/01

ş.+ige 45b/05, 118a/01,
118a/05, 19b/01

ş.+iniñ 19a/04, 23a/09, 37b/10

ş.+lerde 68b/02

ş.+niñ 23a/12, 23b/06, 67b/08

Rey ş.+i: Rey kenti 81a/01,
81a/12

[=29]

şehvet (Ar.) Cinsel arzu, şehvet.

ş. 7a/12, 72b/03

ş.+dür 7a/09

def-i ş. kı1-: Şehveti defetmek
44b/04

kuvvat ve ş.: Güç ve şehvet

98b/12

[=5]

şek (Ar.) Şüphe, zan.

ş. 92b/07

ş. kı1ma-: Şüphe etmemek

3b/06

könğlünğde ş. tutma-:

Gönlünde şüphe tutmamak 7a/1

[=3]

şekāvetlig (Ar.+T.) Talihsiz, bedbaht.

ş. 102b/05

[=1]

şekker (Fa.) Şeker.

ş. 80a/04

[=1]

şekl (Ar.) Şekil, biçim.

ş.+ide 102b/13, 102b/13

ş.+lerni 102b/09

[=3]

şeklī (Ar.+Fa.) Bir şekil.

ş.+de 103a/13

[=1]

şekve (Ar.) Şikayet, serzeniş.

ş. kıl-: Şikayet etmek 31b/04

[=1]

şem' (Ar.) Mum.

ş. ve çerāğ ve kandīl iberiş:

Mum, kandil göndermek 68a/08

[=1]

şemşir-efgen (Fa.) Kılıç çeken;
savaşçı, muharip.

ş. 104a/05

[=1]

şenbih (Fa.) Cumartesi.

ş. 109b/04

[=1]

şer' (Ar.) Şeriat, İslam hukuku.

ş. 20a/04, 55b/01, 89b/12

ş.-i şerīf: Şeriat 85a/06

'ilm-i ş.: Fıkıh 108b/07

[=5]

şerāfet (Ar.) Şeref, onur, haysiyet.

ş. 9a/04

ş. bilmek: Şeref bilmek 6b/13

ş.+idin 84b/10

mertebe ve ş.: Mertebe ve şeref
6b/05

[=4]

şerāyıt (Ar.) Şartlar, gerekler.

ş.+larını 126b/04

[=1]

şerbet (Ar.) İçecek, şerbet.

ş. 113b/02

ş.+ni 16a/11

[=2]

şerh (Ar.) Açıklama, şerh, yorum.

ş. 99a/10

ş. kıl-: Açıklamak 87a/09,
124b/03

ş. kılmağ: Açıklamak 101b/13

ş.+ge 87b/02

ş.+ini kıl-: Açıklamasını
yapmak 64b/12

[=6]

Şerh-i 'Akāyid (Ar.+Fa.+Ar.)

Teftâzânî'nin (ö. 1390) eseri Şerhu'l-
Akâ'id.

Ş. 2b/05

[=1]

şerī'at (Ar.) Din, şeriat.

ş. 48a/12, 87b/07, 98a/03

şāhib-i ş.: Dinin sahibi, Hz.
Muhammed 2a/08, 4b/02

şāhib-i ş. ‘aleyhi’s-selātu ve
sellem: Şeriatın sahibi, Hz.
Muhammed (a.s.v.) 107b/02

şāhib-i ş. şalla’l-lahi ‘aleyhi ve
sellem: Şeriatın sahibi, Hz.
Muhammed (s.a.v.) 22a/03, 75b/11

ş.+da 23b/11, 75b/08, 92b/07

ş.+dın 90b/06

ş.+ları 101b/10

[=13]

şerîf (Ar.) Mübarek, kutlu.

ş. ve ‘azîzrak: Mübarek ve
daha üstün 123a/08

ş.+dür 123a/10

‘ilm-i ş.: Mübarek ilim 93a/05,
101b/08

şer’-i ş.: Şeriat 85a/06

[=5]

şerîk (Ar.) Ortak.

ş. bol-: Ortak olmak 95a/08,
95a/08

ş. bolma-: Ortak olmamak
40b/04

ş. kılma-: Ortak etmemek
84a/09

[=4]

şerîkçilik (Ar.+T.) Ortaklık, ortak iş
yapma.

ş.+din 95a/07

[=1]

şer’iyye (Ar.) Şeriatla ilgili, şeriata
mensup.

aḥkām-ı ş.: Şeriatla ilgili
hükümler 87b/12, 88a/04

[=2]

şerm (Fa.) Utanma, hicap, âr.

ş. 94a/10

ş. ḥayā: Âr, haya 15a/01,
15a/09

ş. ḥayālīg bolmak: Âr, haya
sahibi olmak 15a/01

ş. tut-: Utanmak, çekinmek
15a/06, 41a/10, 80a/12, 121b/01

ş. tutma-: Utanmamak,
çekinmemek 15a/05, 94a/10

ş. tutmak: Utanmak 15a/05

ş.+din 13b/07

ş.+ning 15a/07

[=13]

şerm-gīn (Fa.) Utangaç, çekingen.

ş. bolma-: Utanmamak,
çekinmemek 15a/02

ş. bolmak: Utanmak, çekinmek
15a/02

[=2]

şerm-g̃ñlık (Fa.+T.) Utangaçlık,
çekingenlik.

ş.+ññğ 15a/06

[=1]

şerm-s̃r̃lık (Fa.+T.) Utangançlık,
çekingenlik.

ş.+dur 90a/09

[=1]

şerm-s̃z (Fa.) Utanan, çekinen.

ş. bol-: Utanmak 55a/09

ş. bolma-: Utanmamak 10a/10

[=2]

şerm-zede (Fa.) Utanmış, mahçup
olmuş.

ş. 27a/10

[=1]

şermende (Fa.) Utanmış, mahçup
olmuş.

ş. bol-: Utanmak 76b/08

[=1]

şermlig (Fa.+T.) Mahçup olmuş,
utanılacak bir iş yapmış.

ş. 72a/05, 88a/10

ş. bolma-: Utanmamak 121b/07

[=3]

şes̃ (Fa.) Altı.

ş. at-: Tavlada altı atmak

41b/07

[=1]

şes̃-h̃āl (Fa.) Zar.

ş.+nı 41b/04, 41b/06

[=2]

şeyh̃ (Ar.) Hoca, üstat.

ş. 23b/08, 29b/07, 29b/08,

94b/13

[=4]

şeytān (Ar.) Şeytan.

ş. 61a/09, 96a/12

[=2]

şıfak̃ Dal, budak.

ş.+ı 80a/13

ş.+ığa 80a/10, 80a/12

ş.+nı 80a/11

[=4]

şırğa Alnı, kuyruğu, karnı, kıçı, gözü
ve dudağı kara, geri kalan kısmı sarı
at.

ş. 69b/11, 69b/13

[=2]

şışuk̃ Şişik.

ş.+ı(şışuğı) 65b/07, 65b/07

[=2]

şiddet (Ar.) Abartı, aşırılık.

ş. ve cür'et: Şiddet ve cüret
89a/12

[=1]

şifte-ḥāl (Fa.+Ar.) Perişan, müptela,
düşkün.

ş. eyle-: Perişan etmek 43b/03

[=1]

şikāf (Fa.) 1. Yarık, çatlak 2. Yırtık.

ş.+(kıl) Oymak, delmek 82b/06

ş.+ını 83a/13

[=2]

şikār (Ar.) Av.

ş. kıl-: Avlanmak 52a/13

ş. kılmaḥ: Avlanmak, avcılık
1a/01

[=2]

şi:kār → **şikār**.

ş. 52a/09

ş. kıl-: Avlanmak 52b/05,
53a/04, 53a/05, 53a/07, 53a/07,
53a/08, 53b/04, 53b/07

ş. kılmaḥ: Avlanmak, avcılık
52a/09, 52a/10, 52b/13, 53a/03,
53b/03

ş.+ğa 52a/13

[=15]

şi:kār-gāh (Ar.+Fa.) Av mahali, yeri.

ş.+da 52b/08

[=1]

şikāyet (Ar.) Şikayet, serzeniş.

ş. 23b/04

ş. kıl-: Şikayet etmek 31a/13,
31a/13

ş.+dür 31b/01

ş.+lerini kıl-: Şikayetlerini
bildirmek 31b/01

ş.+ni kıl-: Şikayetini bildirmek
31b/02

[=6]

şikest (Fa.) Mağlubiyyet, bozgun.

ş. bër-: Mağlup etmek, yenmek
81b/04, 81b/05, 81b/06

ş. tap-: Mağlup olmak,
yenilmek 81b/04, 81b/06

ş. yètgür-: Mağlup etmek,
yenmek 81b/05

[=6]

şikeste (Fa.) Nazik, düşünceli.

ş. ve tevāzu'lıg bol-: Nazik ve
mütevazı olmak 57b/13

[=1]

şimāl (Ar.) Hava.

ş. 98b/03

[=1]	maḥẓ-ı ş.: Has şirk 2b/01
şîr (Fa.) Aslan.	[=1]
ş. ejdehâ: Aslan, ejderha 80b/08	şîşe (Fa.) Şişe.
ş. ve yolbars: Aslan ve kaplan 56b/13	ş. 15b/03
ş.+din 93b/02	[=1]
[=3]	şol Şu, işte şu.
şî'r (Ar.) Şiir.	ş. 10a/10, 11b/02, 33a/08, 112a/06
ş. 54b/08, 84a/07, 84b/04	[=4]
ş. aytma-: Şiir okumamak 103a/08	şör-āmîz (Fa.) Çorak.
ş. aytmaq: Şiir okumak 1a/11	ş. 10a/13, 10b/01
ş.+de 104a/09	[=2]
ş.+inġ 103b/12	şöhret (Ar.) Ün, nam, şöhret.
ş.+ni 103a/08, 108a/13	ş. al-: Şöhret kazanmak 18b/02, 41b/04
[=9]	ş. almak: Şöhret kazanmak 53a/03
şîrîn (Fa.) Tatlı, hoş, şuh.	ş. tapma-: Şöhret bulmamak 87b/10
ş. 83a/05	ş.+inġ 121b/04
ş. sözlüg bol-: Tatlı sözlü olmak 83a/04	[=5]
hâ-yı ş.: Şuh (bir) kahkaha 35b/03	şu'bede (Fa.) Seri, süratli.
[=3]	ş. 104b/09
şirk (Ar.) Allah'a eş ve ortak koşma.	[=1]
	şubu İşbu, işte şu.

ş. 60b/10, 77a/07, 81b/08,
125a/11

ş.+dur 61a/13, 80a/13

ş.+irdi 116b/02

ş.+irmiş 119b/11

[=8]

şuğl (Ar.) İş, meşgale.

ş. 32b/04

ş.+da 68a/04

ş.+dın 113a/04

ş.+largâ 52a/07

ş.+nı 32b/02, 32b/03

[=6]

şühluk (Fa.+T.) Neşe, canlılık,
kıvraklık.

ş. ve bî-bâklık: Neşe ve cesaret
28a/10

ş.+dın 28a/12

[=2]

şukāk (Ar.) Hayvanın bileklerine
kadar uzanan bir deri çatlaması
hastalığı.

s. 71a/13

[=1]

şüm (Ar.) Uğursuz, meşum.

ş.+dın 76b/08

ş.+dur 58b/06, 70b/05, 70b/08,
70b/10

[=5]

şūmluk (Ar.+T.) Uğursuzluk, şomluk.

ş. 22a/02

ş.+ı(şūmluğı) 36b/02, 52a/06

[=3]

şūmrak (Ar.+T.) Daha uğursuz, daha
meşum.

ş.+dur 70b/05

[=1]

şundag Şöyle, şu şekilde.

ş.+dur 72b/13

[=1]

şunğkar Şahin.

ş. 53a/04

[=1]

şurū (Ar.) Başlama.

ş. kılmak: Başlamak 88a/05

[=1]

şük Hareketsiz

ş.+(turmak) Hareketsiz
durmak, kalmak 50b/06, 99a/01

[=2]

şükr (Ar.) Minnet, şükür.

ş. ayt-: Şükretmek 86a/08,
86a/11

ş. aytma-: Şükretmemek
86a/09, 86a/10

ş. aytmağlık: Şükretmek
86a/12

ş. kııl-: Şükretmek 3b/10

ş. kıılma-: Şükretmemek 3a/04

ş.+ığa 3b/12

[=8]

şükr-güzārılık (Ar.+Fa.+T.) Şükrünü,
minnetini bildirmek.

ş.+nı 3a/08

[=1]

şükrāne (Ar.) Şükür, minnet.

ş. 3b/11, 3b/11

ş.+side 3b/03

ş.+sini 3b/07, 3b/08, 3b/13

[=6]

şütür-bān (Fa.) Deve çobanı.

ş.+dın 67a/03

[=1]

T/Ṭ

tā (Fa.) ...dan/den dolayı, ...
olduğu için, çünkü, nitekim.

t. 3a/07, 3a/08, 3a/11, 3b/04,
3b/06, 4b/09, 4b/13, 5a/02, 5a/08,
6b/04, 7a/11, 8b/04, 9a/07, 10a/11,
11a/09, 11a/10, 11b/05, 12b/02,
12b/04, 12b/07, 13b/02, 14b/05,
15b/07, 18a/06, 18b/06, 19a/08,
20a/13, 21a/09, 21a/11, 21a/12,
21b/02, 21b/05, 22b/03, 22b/05,
22b/08, 22b/10, 22b/13, 24b/07,
25a/01, 25a/07, 25a/08, 25b/13,
26a/06, 28b/12, 29a/01, 29a/06,
29b/08, 29b/11, 30b/07, 30b/11,
30b/13, 31a/01, 31a/05, 32b/06,
33a/05, 33a/13, 34a/13, 35a/01,
35a/08, 35b/09, 36a/10, 36a/11,
36a/13, 37a/08, 37b/01, 37b/13,
38a/02, 38a/06, 38b/09, 38b/12,
40b/10, 41b/06, 42a/09, 42a/11,
43a/03, 44b/03, 44b/07, 45b/04,
45b/06, 45b/11, 46b/02, 46b/04,
47a/03, 47b/10, 48b/11, 50a/07,
50b/06, 51b/06, 52a/02, 52b/06,
52b/07, 53a/05, 54a/13, 55a/01,
56b/04, 56b/12, 57a/06, 57a/09,
57b/12, 57b/13, 59a/10, 59b/03,
59b/04, 59b/06, 59b/08, 59b/12,
59b/13, 60a/04, 60a/06, 60b/04,
61a/07, 61b/06, 62a/03, 64b/09,
65a/08, 65b/06, 65b/12, 66a/08,
67b/06, 68a/06, 68b/08, 69a/07,
71a/09, 71b/08, 73b/01, 74a/04,
74a/12, 74a/13, 74b/09, 75b/03,
76a/03, 76b/03, 78a/07, 80a/02,
81a/10, 84a/09, 84a/13, 86b/11,

87a/02, 87b/05, 87b/09, 87b/10,
88b/13, 89a/03, 89a/08, 89a/09,
90a/01, 90a/04, 90a/05, 90a/08,
90a/13, 92b/03, 92b/05, 94b/04,
95a/08, 96a/01, 96a/02, 96a/06,
96b/11, 97b/02, 97b/04, 97b/09,
97b/12, 99a/10, 101a/13, 101b/12,
102a/01, 102a/09, 102b/10, 103a/03,
103b/12, 104b/08, 104b/11, 105a/03,
105b/06, 105b/12, 106b/03, 107a/08,
107a/10, 107a/13, 108b/01, 108b/02,
108b/10, 109a/03, 109a/04, 110a/01,
112b/09, 113a/06, 114a/01, 114b/05,
115a/04, 115a/13, 115b/04, 116a/06,
116a/11, 116b/06, 117a/07, 117a/09,
117a/11, 117b/09, 117b/11, 118b/05,
119a/13, 119b/03, 119b/13, 120a/05,
120b/11, 121a/04, 121a/07, 121a/08,
121a/10, 121a/12, 121a/13, 122a/02,
123b/07, 123b/10, 124a/10, 124b/04,
125b/01, 127a/06, 128a/01, 128a/05,
128b/04

[=223]

tā-ki (Fa.) tâ ki, ... olana kadar,
değın.

t. 16a/05, 23a/08, 23b/11,
24a/13, 24b/03, 25b/03, 29b/05,
33a/03, 44a/03, 46b/12, 54a/08,
56b/10, 75b/12, 77a/03, 79b/13,
109a/11, 109a/11, 109a/13, 109b/07,
115a/11

[=20]

tā-kim (Fa.+T.) tâ ki, ... olana kadar,
değın.

t. 85a/02

[=1]

ta'accüb (Ar.) Şaşma, şaşkınlık,
hayret.

t. 96b/06

t. kıl-: Şaşırmak 48b/04,

112a/10

t. kılma-: Şaşırmamak 31a/13

t.+de bolma-: Hayrette

olmamak 25b/03

t.+ğa 94b/11

t.+ler kıl-: Hayretler etmek

112b/12

[=7]

ta'alluk (Ar.) İlgi, alaka, rabıta.

t. 22a/07, 114a/13

t.+ı 87a/12, 124b/02

t.+ı(bol) 87a/11, 87a/11

[=6]

ta'ām (Ar.) Yemek, aş.

ṭ. 11b/12, 33a/13, 33b/02,

33b/05, 33b/11, 34a/06, 37b/01,

48a/12, 99a/01

ṭ. bol-: Yemek yemek 34a/05

ṭ. ve şarāb: Yemek ve şarap
19a/03, 40b/01

ṭ. yè-: Yemek yemek 33a/07,
33a/10, 33a/12, 33b/01, 33b/04,
37b/04, 37b/09

ṭ. yème-: Yemek yememek
11b/04, 34a/06

ṭ. yèmek: Yemek yemek
32b/08, 32b/12, 33a/06, 33b/01,
33b/11, 40a/13, 49a/09

ṭ.+dın 34a/03, 35a/08, 36a/07,
36a/08, 36a/08

ṭ.+ğa 12a/01, 37b/03

ṭ.+ığa 33b/03

ṭ.+ını 33b/09

ṭ.+lar ve şarāblar: Yemekler ve
şaraplar 34b/11

ṭ.+nı 33b/12, 128b/10

ṭ.+nınğ 35a/04

āb ṭ.: Su, yemek 37b/13

[=42]

ta'aşşub (Ar.) Taassup, bağnazlık.

t. kıl-: Bağnazlık etmek
126b/01

[=1]

tā'at (Ar.) İbadet, tapınma, taat.

ṭ. 5a/03

ṭ. kıl-: Taat etmek 4a/08, 4a/09

ṭ. ve 'ibādet: Taat ve ibadet
14b/11

ṭ. ve 'ibādet kıl-: Taat ve ibadet
etmek 52b/01

ṭ.+da 29a/04

ṭ.+de 6a/11

ṭ.+dur 6b/09

ṭ.+dür 6a/13

ṭ.+ğa keltür-: Taata getirmek
14b/07

ṭ.+ge 86a/07

ṭ.+i 50a/05

ṭ.+nı 5a/04, 5a/05, 5a/06

ṭ.+nınğ 4a/01

[=16]

tā'atsiz (Ar.+T.) İbadetsiz, taatsiz.

ṭ. 90a/07

[=1]

ta'ayyün (Ar.) Belirleme, tayin etmek.

t. kılmak: Belirlemek 9b/04

[=1]

ṭab' (Ar.) Huy, mizaç.

ṭ. 43a/09, 44a/06, 48b/09

ṭ. firāset: Mizaç, huy 64b/01

ṭ. ḥ^wāhiş: Huy, istek 104a/07

ṭ.+ı 43a/08, 75a/04, 104b/05	ṭābī° → tābī°.
ṭ.+ıça 108b/06	ṭ. bolma-: Tabi olmamak
ṭ.+ığa 16a/05	43b/07
ṭ.+ıge 104b/07, 105b/04	ṭ. bolmak: Tabi olmak 44b/01
ṭ.+ım 73b/07, 87a/03	ṭ. kıl-: Tabi etmek 44a/07
ṭ.+ınğ 4b/10, 104a/12	[=3]
ṭ.+nı 49b/04	ṭābī°at (Ar.) Mizaç, huy, tabiat.
ṭ.+nınğ 43a/04, 43a/06, 44a/09,	ṭ. 49a/02
122b/04	ṭ.+ge 49a/01
[=21]	ṭ.+nınğ 99a/02
ṭabak° (Ar.) Tabak.	[=3]
ṭ. 12a/02	ṭābīb (Ar.) Tabip, doktor.
ṭ.+nı 40b/02	ṭ. 17b/12, 17b/12, 100a/01,
[=2]	101b/04, 108a/13, 108b/01
ṭabāyi° (Ar.) Tabiatlar, mizaçlar.	ṭ.+(bol) Tabip olmak 98a/07
ṭ. 122b/07, 123a/02, 123a/02	[=7]
ṭ.+nınğ 123a/04	ṭābīblik (Ar.) Tabiplik, doktorluk.
[=4]	ṭ. 87a/12
tābī° (Ar.) Tabi olmuş, bağlanmış.	ṭ.+de 17b/13
t. bol-: Tabi olmak 3b/01,	[=2]
44b/12	ṭābī°ī (Ar.) Tabii, doğal.
t.-i mu'tedil bol-: İtidale bağlı	ṭ. 98b/07, 98b/10
olmak 48a/07	ṭ.+nınğ 98b/08
t.+dür 98b/11, 98b/11, 98b/12,	[=3]
98b/12, 98b/13	ta'bīr (Ar.) Yorum, tefsir.
[=8]	

t.+in 20b/08	tafil- → tapıl-
t.+ini 20b/13	t.-ur 8b/06
[=2]	[=1]
tābistān (Fa.) Yaz.	tafşıl (Ar.) Ayrıntı, detay.
t.+da 107a/12	t. 71b/03, 87a/09
t. ve zemistān: Yaz ve kış 48a/12	[=2]
hazān ve zemistān ve t.: Güz, kış ve yaz 105a/08	tağayyür (Ar.) Değişme, başkalaşma.
[=3]	t. bër-: Değiştirmek 20b/04, 49b/04, 49b/05
ta'biyye (Ar.) Askerleri bir arazide düşmana karşı tam tedbir ve nizam üzere yerleştirme.	t. bërme-: 12b/12, 115a/03
t. kıl-: Askerleri sıralama, dizme 110a/11	t. tap-: Değişmek 8b/03, 25b/04, 49b/07, 64b/12, 99a/05, 110b/12
[=1]	[=11]
tab'iiyyet (Ar.) Mizaç, doğa; etki, tesir.	taḥammül (Ar.) Katlanma, tahammül.
t. tap-: Etkilenmek 89b/04	şefkat ve t.: Şefkat ve tahammül 7a/13
[=1]	[=1]
taf- → tap-	taḥkīk (Ar.) Kesinlikle, kesin olarak.
t.-ıp 38a/04, 115a/03	t. 2b/09, 50b/03
ḳarār t.-: Karar bulmak 75a/05	[=2]
[=3]	taḥt (Ar.) 1. Altında, aşağısında, kontrolünde 2. Alt, aşağı.
tafa'l- → tapa'l-	t.-ı fermānıda bol-: Emri altında olmak 84a/08
behre t.-: Pay alabilmek 14b/08	t.-ı fermānıda bolma-: Emri altında olmamak 72a/08
[=1]	

t.-ı tasarrufida bol-: Tasarrufu
altında olmak 86b/05

aşl ve t.: Asıl ve alt 22a/11

[=4]

taht (Fa.) Hükümdarların üstünde
oturdukları koltuk.

t. 25a/04

t.+dın 11b/02

t.+inğ 30a/06

t.+nınğ 25a/04

[=4]

tahte-gerden (Fa.) Gözü ak at, → **esb-i
mağrib**.

t. 70b/06

[=1]

tahvīl (Ar.) Değiştirme, bir hâlden
başka bir hâle geçirme.

t.-i kübrā: Çocuğun doğduğu
an belirlenen talih, kader 102b/01

t.-i şıgarī: Çocuğun doğduğu
yıla göre belirlenen talih, kader
102b/02

t.-i vasaī: Çocuğun doğduğu
aya göre belirlenen talih, kader
102b/01

[=3]

ta'īnlık (Ar.+T.) Vazifelendirilme,
vazifeli olma.

t. 41a/13

[=1]

tāk (Ar.) Zor, müşkül.

ṭ. 103b/11

[=1]

tākāt (Ar.) Güç, kuvvet.

ṭ. kıla'lma-: Güç yetirememek
51b/02

ṭ.+inğğa 28b/01

ṭ.+i 66b/12

ṭ.+im 86b/07

ṭ.+inğ 27b/09, 68a/05

be-ḥaseb-i ṭ.: Gücü olduğu
kadarıyla, yettiğince 122a/06

[=7]

tākātlig (Ar.) Güçlü, kuvvetli.

ṭ. bol-: Güçlü olmak 69b/09

[=1]

takāzā (Ar.) Serzeniş, şikayet.

t. kııl-: Serzenişte bulunmak
44a/07, 44b/02

[=2]

takdīr (Ar.) Değerlendirme.

t.+iğa 116b/11

[=1]

Takdimetü'l-Ma'rife (Ar.) Metinde
Hipokrat'a ait olduğu belirtilen kitap.

t.+de 99b/09

[=1]

taklîd (Ar.) Taklit, sahte.

t. bol-: Taklidi olmak 88a/05

[=1]

takrîr (Ar.) Belirtme, ibraz etme,
anlatma.

t. kıl-: Belirtmek 20a/11,
122a/05

[=2]

takṣîm (Ar.) Taksim etme, parçalarına
ayırma.

t. kıl-: Taksim etmek 35a/05

t.+i 68b/08

[=2]

takṣîr (Ar.) Suç, kabahat, kusur.

t. 6b/10

t. kıl-: Kusur etmek 4b/01,
8a/03, 55b/12, 59a/06, 66b/03,
107b/11, 107b/11

t. kılma-: Kusur etmemek
3b/04, 4b/01, 6a/11, 8a/02, 54b/06,
55b/11, 56b/05, 59a/06, 59a/11,
68a/08, 72b/07, 74a/07, 74b/02,
93a/01, 93a/08, 95b/02, 104a/09,
116b/08, 119a/11

t. ve ḥalel: Kusur ve hata

15a/03

t.+ni 5a/03, 85b/09

[=30]

taḳvā (Ar.) 1. Dünyadan el etek çekip
ibadetle meşgul olma 2. Allah'ın
yasakladığı işlerden çekinme, sakınma

şalāḥ t.: İhlas, iman 14b/11

zühhd t.: Zühd, takva 116b/13,

126a/10

[=3]

taḳvā-dār (Ar.+Fa.) Dindar, ahlaklı.

t. 26b/01

pāk zāhid t. bol-: Temiz, zahit,
dindar olmak 23a/05

[=2]

taḳvîm (Ar.) Takvim.

t.+i 102a/02

[=1]

tal Dalak.

t. ağrıkı: Dalak hastalığı 65b/07

t.+dın 101a/01, 101a/09

[=3]

ṭalāk (Ar.) Boşanma.

ṭ. 66b/02

[=1]

talar (Mo.) Uzak.	ṭ.+dür 55b/09
t.+daḳı 81b/12	ṭ.+ge 102a/03
[=1]	ṭ.+i 102b/03
talaşma- Çatışmak.	ṭ.+ni 102b/01
t.-ğay 127b/07	derece-i ṭ.: Talih derecesi
[=1]	102a/05
talaşmak Çekişmek, savaşmak.	[=8]
yurt t.: Yer yurt için savaşmak	ṭālib (Ar.) Talip, isteyen.
81b/02	ṭ.ü'l-ʿilm: İlim talibi 88a/13
[=1]	[=1]
ṭaleb (Ar.) Talep, istek.	taʿlīm (Ar.) Öğretmek, eğitmek.
ṭ. ḳıl-: Talep etmek 32b/05,	t. bër-: Öğretmek 73a/11
85b/02, 87b/08, 88a/05, 90b/04,	[=1]
99a/12, 99a/12, 99a/13, 99b/01,	
99b/02, 99b/03, 99b/09, 99b/11,	tam Dam, çatı.
99b/12, 99b/13, 100a/01	t. taru: Dam, çatı 50b/11
ṭ. ḳılma-: Talep etmemek	t.+ı 68b/04
21b/07, 32b/04, 77a/04	t.+ıḡa 25a/05, 25a/11
ṭ. ḳılmaḳ: Talep etmek 1a/09,	[=4]
1a/10, 87a/04, 98a/06, 99a/10	tām (Ar.) Eksiksiz, tam.
[=24]	t. 35a/03
ṭāliʿ (Ar.) Talih, baht.	[=1]
ṭ. 102a/03	ṭamaʿ (Ar.) Tamah, aç gözlülük.
ṭ.-i aṣlī: Spermin ana rahmine	ṭ. 32b/07
düştüğü zaman belirlenen kader	ṭ. ḳıl-: Tamah etmek 8a/07,
102a/12	94b/10
ṭ.+din 102a/05	

ṭ. kıılma-: Tamah etmemek
78a/02

ṭ. tutma-: Tamah tutmamak
60a/04

ṭ.+ge 27b/07

ṭ.+ı 38b/04, 72a/12

ṭ.+ıda 79b/05, 93b/01, 93b/07,
93b/09, 94a/02, 94a/03, 96b/04,
115a/07

ṭ.+nı kııl-: Tamahını etmek
8a/08

[=17]

ṭama'-gīn (Fa.) Tamahkar, açgözlü.

ṭ. 79b/04

[=1]

tamām (Ar.) Bütün, tamam, tam.

t. 3a/10, 3b/12, 4a/02, 4b/10,
23b/07, 25a/04, 36b/06, 36b/06,
36b/07, 50b/12, 74b/08, 91a/05,
101b/13, 102a/01, 103b/08, 103b/09,
113b/06, 118a/02, 126b/05, 127b/05

t. bol-: Tamamlanmak 3a/09,
3a/09, 28b/13, 31a/06, 73b/03,
108b/05

t. kııl-: Tamamlamak 6a/13,
40b/07

t.+ı 3a/01, 5a/12, 126b/13

t.+ı ve kāmīl: Tam ve kamil
62a/11

t.+ığa 33a/13

[=33]

tamāmī (Ar.) Tamamen, tamamıyla.

t. 123b/01

[=1]

tamur Damar.

t. ve peyler: Damar ve sinirler
63b/08

t. tonumağ: Nabız bakmak
99b/09

t.+ı sal-: Damarı atmak
100b/04

t.+ları 65a/12

ḵārūre ve t. tanu-: İdrar tahlil
etmek ve nabız bakmak 101a/10

[=5]

ṭa'n (Ar.) Kınama, ayıplama.

ṭ. 43a/07

ṭ.+lar ḵılış-: Kınama, ayıplama
23b/01

[=2]

tanğ Hayret, şaşkınlık.

t. körme-: Hayret etmemek
25b/04

[=1]

ta'ne (Ar.) Yerme, ayıplama.

t.-ur 78b/06

t. kıl-: Ayıplamak 117b/09

[=1]

[=1]

tanumak Tanınmak.

tañgla 1. Sabahleyin, sabah erkenden

t. 2a/10

2. Ertesi gün; sonra.

[=1]

t. 25b/03, 113b/09

tanuya'l- (<tanu-ya al-) Tanıyabilmek.

t.+sı 97a/08

t.-mas+sin 2a/13

[=3]

[=1]

tañglakı Yarınki; sonraki.

tap- 1. Bir şeyle, bir durumla karşılaşmak 2. Tekrar elde etmek 3. Sağlamak, kazanmak 5. Belirlemek, tespit etmek.

t. 25b/04, 36b/07, 59a/12,
59a/12

[=4]

t.- 97b/07

tanma- Bıkmamak.

t.-adur mèn 14a/01, 109b/05

t.-ğıl 68b/11

t.-ar 31a/02

[=1]

t.-ğalı bolur 14a/08

tañgaş- Sarmak, kavramak.

t.-ğan 72a/06

t.-r 48b/06

t.-ğanım 14a/04

[=1]

t.-ğay 95b/12

tanu- Bilmek.

t.-ğay sin 85b/10, 105b/06

t.-duñg 2b/01, 79b/08

t.-ğaylar 10a/10, 29b/02

t.-ğıl 7a/07, 13a/06, 101a/10

t.-ğunğdur 10b/12, 14b/09

t.-ğuçı 95b/13

t.-ıp 47a/03, 82b/09

ķārūre ve tamur t.-: İdrar (tahlil etmek) ve nabız almak 101a/10

t.-sa 33a/08

[=7]

t.-salar 33a/08

tanul- Tanınmak.

t.-saṅg 5a/12, 58a/07, 58a/08,
72b/06, 80a/04, 86a/08, 88a/02,
96b/03

t.-saṅgılar 79a/01

t.-tım 11b/09

t.-tınḡ 12a/13

āzār t.-: Alınmak, incinmek
40a/10

behre t.-: Pay almak 6a/12,
49a/02

behre-ver t.-: Pay almak 35a/08
dādını t.-: Hakkını bulmak,
almak 10a/12

‘izzet t.-: Saygı görmek 9a/01
ḡarār t.-: Karar bulmak
102a/12, 102b/02

kemāl t.-: Olgunlaşmak 30b/01
kifāyet t.-: Kifayet bulmak
17b/05, 101b/01

ḡudret t.-: Kudret bulmak
54b/11

mertebe t.-: Mertebe kazanmak
26b/03

‘ömr t.-: Ömür kazanmak
29b/09

rāḡat t.-: Rahat bulmak
118b/02

reng ṡarāvet t.-: Renk, canlılık
bulmak 50a/12

ṡiḡḡat t.-: Sıhhat bulmak
30b/08, 101a/02, 101a/08, 101a/13

sūd t.-: Fayda sağlamak
107a/04

ṡikest t.-: Bozguna uğramak
81b/04, 81b/06

tab‘iyyet t.-: Etkilenmek
89b/04

taḡayyür t.-: Deḡışmek 8b/03,
25b/04, 49b/07, 64b/12, 99a/05,
110b/12

tebdīl t.-: Deḡışmek 18a/05,
79a/10

te’ḡīr t.-: Gecikmek 39a/01
yol t.-: Yol bulmak 15a/03,
115b/01

[=64]

tapa’l- (<tap-a al-) (Arayıp) bir şeyle
karşılaşabilmek.

t.-mas sizler 79a/02

[=1]

tapa’lma- (<tap-a alma-) (Arayıp) bir
şeyi açığa çıkaramamak.

cevāb t.-: Cevap bulamamak
24a/08

[=1]

tapan (Ayak) tabanı.

t.+ı 63b/04

[=1]

tapıl- Bulunmak, arayıp karşılaşmak.

t.-mas 8b/07

[=1]

taplama- (Arayıp) bir şeyle karşılaş(a)mamak.

t.-ğaydurğan 27a/08

[=1]

tapma- 1. Bir şeyle, bir durumla karşılaşmamak 2. Sağlamamak, kazanmamak 3. Belirlememek, tespit etmemek.

t.-dı 114a/13

t.-dım 71a/08

t.-ğannı 5a/12

t.-ğay 113b/10

t.-ğaylar 29b/02

t.-ğunça 87b/09

t.-p irdi 31a/02

t.-pdurlar 102a/01

t.-sa 123a/02

t.-sağ 93a/06

t.-ydur+mên 14a/01

çāre t.-: Çare bul(a)mamak

25a/11, 91a/02

derece t.-: Derece, mertebe

bul(a)mamak 110b/07

hakkını t.-: Hakkını

bul(a)mamak 88b/03

'ilāc t.-: Çare bul(a)mamak

73b/10

karār t.-: Karar bul(a)mamak

74a/12

şöhret t.-: Şöhret bul(a)mamak

87b/10

[=18]

tapmak 1. Bir şeyle, bir durumla karşılaşmamak 2. Sağlamamak, kazanmamak.

t. 93b/01

t.-nınğ 57b/06, 96b/04

ārāyış t.: Süs, zinet bulmamak

58b/04

dünyā t.: Mal kazanmamak

1a/03

ful t.: Para kazanmamak 98a/02

[=6]

tapşur- Emanet etmek.

t. 44b/02

t.-ğay sin 75b/07

[=2]

taptur- Buldurmak, aratıp karşılaşmak.	[=1]
t.-up 92a/12	tari- (Ekin) ekmek.
[=1]	t.-durğan 121a/05
tar Dar.	t.-durğannıñ 121a/06
t. 69b/04	t.-ğan 121a/01
[=1]	t.-ğıl 121a/01
taraf (Ar.) Cihet, yön, taraf.	t.-ğunça 121a/02
ţ.+dın 75b/04	t.-sañğ 120b/13
ţ.+ge 81a/11, 82a/10, 89b/04, 100a/09, 100b/08, 100b/08	[=6]
ţ.+ı 20a/12, 21a/12, 69b/06	ta'rîf (Ar.) Tarif, tasvir, tanımlama.
ţ.+ıda 128a/13	t. kıl-: Tarif etmek 80b/09
ţ.+ıdın 73b/08	t. kılma-: Tarif etmemek
ţ.+ıge 60b/11, 65b/10, 77b/13, 92b/07, 96a/07, 112a/04, 112a/04, 115b/09	83b/10
ţ.+ıñge 54a/11	t. kılmaq: Tarif etmek 83b/12
ţ.+ını 82b/06	t. ve tavşîf bol-: Tarif ve tavsif edilmek 58b/03
[=22]	t. ve tavşîf kıl-: Tarif ve tavsif etmek 76b/02
tarāvet (Ar.) Canlılık, tazelik.	t.+i 80b/13, 81a/01
ţ. 62b/11	t.+i bolmas 80b/13
ţ.+ni 62b/08	t.+ler 80b/12
reng ţ.: Renk, canlılık 50a/12	t.+lerini 106a/05
[=3]	[=10]
targak Tarak.	te'rîh (Ar.) Tarih, tarihle ilgili kitap.
t.+ı(sakal+targakı) 128a/08	t.+lerni 108b/08
	[=1]

ṭarīḳ (Ar.) 1. Yol, geçit 2. Usül, metot.

ṭ.+da 53a/10, 87a/02

ṭ.+ı 33a/10, 46a/08, 95a/03

ṭ.+ıda 53a/07, 69b/13, 77b/05, 78a/05, 83a/02

ṭ.+ıda irdi 90b/11

ṭ.+ıdın 61a/06

ṭ.+ını 34a/09, 61a/07, 73a/12, 78a/09, 79b/08, 87b/06

ṭ.+nı 113b/07

[=19]

ṭarīḳa (Ar.) Usül, metot.

ṭ. 28b/13, 31a/07, 33b/12, 34a/01, 50a/11, 88b/01, 92a/01, 93b/09, 112b/02, 113a/05, 122a/03

ṭ.+da 22b/10, 34b/10, 47b/10, 76a/01, 77a/07, 99b/06, 104a/10, 122a/04

ṭ.+dın 87b/03

ṭ.+dur 93b/06

ṭ.+nı 46b/04

ṭ.+nınğ 126b/04

ṭ.+sı 51b/04, 54b/01, 60b/01, 61a/03, 87b/01, 116b/02, 117a/09, 122a/05

ṭ.+sıdur 34a/01, 34a/02, 93b/07

ṭ.+sığa 93a/11

ṭ.+sın 115b/07, 118b/03

ṭ.+sını 34b/10, 72b/05, 77a/02, 85a/01, 93a/06, 97b/09, 97b/13, 115b/08, 116a/13

ṭ.+sınınğ 1a/12

mezheb ve ṭ.: Mezhep ve usül 90a/12

resm-i ṭ.: Usül, metot 87b/01

ṭarz ve ṭ.: Tarz ve usül 97a/13

ṭarz u ṭ.: Tarz ve usül 75a/04

[=51]

ṭarīḳalık (Ar.+T.) (Belli) bir yolda, usülde.

ṭ. 64a/12

[=1]

ṭarīḳat (Ar.) Tarikat.

ṭ. 127b/05

[=1]

tarkaş- (Mo.) (Bir yerden toplu hâlde) ayrılmak, çıkmak.

t.-urlar 105b/03

[=1]

tart- 1. Çekmek, kendine doğru hareket ettirmek. 2. (Sözün) uzaması. 3. (Bıçak, kılıç vs.) çekmek 4.

(Zahmet, meşakkat vs.) çekmek,
yüklenmek 5. (Müzik âleti) çalmak.

t.-adur 71b/03

t.-ar 50b/09, 87a/09

t.-ar irdi 5b/07

t.-ğan 44a/12

t.-ıp 85b/13, 105a/02

t.-ıp bër-: Çekip vermek 87a/08

t.-salar 34a/02

t.-tı 111b/11

açlık t.-: Açlık çekmek 5a/02

burguy t.-: Mızrak çekmek
66b/06

eli:f t.-: Elif çekmek 63a/05

feşīmānlık t.-: Pişmanlık
çekmek 25b/05

fıçak t.-: Bıçak çekmek 80a/12

figān t.-: Feryat etmek 103b/03

hacālet t.-: Utanmak 37b/09

hasret t.-: Hasret çekmek
28b/02

kār-nāy t.-: Karnay çalmak
29b/13

leşker t.-: Ordu toplamak
81a/09, 110a/08

meşakkatler t.-: Meşakkat
çekmek 106a/01

na're t.-: Nara atmak 89a/08,
89a/09

onğığa t.-: (İşin) rast gitmesi
73b/10

pāyege t.-: Tümseğe çıkartmak
70a/12

renc t.-: Zahmet çekmek
31b/12, 58a/03

renc meşakkat t.-: Zahmet,
eziyet çekmek 91a/08

tīg t.-: Kılıç çekmek 125b/04,
125b/11

uzakğa t.-: (Bahsin) uzaması
99b/08, 101a/08

ziyān t.-: Ziyān, zararı
dokunmak 95a/04

[=34]

tartışlıg Çekili.

t. 63b/11

[=1]

tartma- 1. Çekmemek, kendine doğru
hareket ettirmemek 2. (Zahmet,
meşakkat vs.) çekmemek,
yüklenmemek 3. (Adımını geri)
atmamak.

t.-ğıl 10b/02

istiḥāle t.-: Endişelenmemek
89a/11, 89a/12

ķadem kin t.-: Adımını geri
atmamak 54b/11

renc meşakķat t.-: Zahmet,
eziyet çekmemek 26b/13

teşvīş t.-: Kuşku duymamak
91b/04

[=6]

tartmak 1. (Ağırlık) ölçmek, tartmak 2.
Toplayıp düzenlemek.

t. 30a/10

leşker t.: Asker toplamak
115b/07

[=2]

taru Çatı

tam t.: Dam, çatı 50b/11

[=1]

tarz (Ar.) Tarz, usül, yol.

t.+ıda 104a/11

t. u tarīķa: Tarz ve usül 75a/04

t. ve tarīķā: Tarz ve usül
97a/13

[=3]

tarzī (Ar.+T.) Bir tarz, usül.

t.+de 113a/05

[=1]

taşarruf (Ar.) Bir şeye sahip olma ve
onu kullanma yetkisi.

t. 94a/12

t. kııl-: Tasarrufunda olmak
12b/01, 114b/02

t. kıılmak: Tasarrufunda olmak
94a/12

t.+dın 113a/02

t.+larıça 20a/08

t.+nı 121b/05

taht-ı t.+ıda bol-: Tasarrufu
altında olmak 86b/05

[=8]

taşavvuf (Ar.) Tasavvuf.

t. 126b/12

t.+nınğ 127a/01, 127b/01

t.+tururlar 126a/05

'ayn-ı t.: Tasavvufun aynısı
127a/01

fuķarā-yı t.: Mutasavvıf
fakirler 124a/06

[=6]

taşavvur (Ar.) 1. Tasavvur, tasarlama
2. Akıl, zihin.

t. kııl-: Tasavvur etmek 4b/06

t.+unğga kēl-: Aklına gelmek
2b/10, 26a/11

[=3]

taşdīķ (Ar.) Onay, onaylama, tasdik.

t. 127b/02, 127b/03	t. bol-: Dışta, dışarıda olmak
t. kıl-: Onaylamak 4a/05, 4a/06	51a/05, 60a/11, 87a/11, 87b/03, 127b/11
t. kılmağ: Onaylamak 4a/02	t. çık-: Dışarı çıkmak 49a/07, 51b/07, 86a/01, 112a/06
[=5]	t. tut-: Hariç tutmak 59a/03
tasnîf (Ar.) Sınıflandırma, tasnif.	t. irmesdür 114b/12
t. kılmağ: Tasnif etmek 9a/08	endāzesidin t.: Ölçüsünden
[=1]	fazla, ölçüsü dışında 34b/13
taş Taş, kaya.	h ^w āhişdin t.: Arzu edilen harici
t. 28b/10, 28b/13	86a/04
t.+dın 1b/11	nihāyetdin t.: Haddinden fazla,
t.+ğa 1b/11	dışarı 22a/01
t.+ğa muşla-: Taşa yumruk	öyidin t.: Evinden dışarı 45b/11
atmak 10a/05	şer' hükmidin t.: Şeriat
t.+nı 28b/11	hükmüne aykırı 20a/04
[=6]	[=17]
taş Dış, dışarı.	taşla- Atmak.
t.+ıda 9b/03	t. 12a/12
t.+ıdadur 9b/05	t.-dı 127a/13
[=2]	t.-ğan 12a/07
taş- Sirayet etmek.	t.-mas 76a/01
t.-ur 99a/08	t.-ng 33b/07
[=1]	t.-p 74a/01, 100a/09
taşkarı 1. Dışarı, hariç 2. Aykırı, ters;	t.-pdur 12a/05
(bir sınırdan) fazla yahut az.	t.-r 19a/08
t. 106b/02	t.-rsa 30a/07

t.-sa 100a/10	[=3]
[=11]	tatlılık Şirinlik, hoşluk.
taşlama- Atmamak.	tili t.: Dili tatlılık 89b/13
t.-dı 3a/05	[=1]
t.-ğan 117b/03	tatmak Tatmak.
t.-ğıl 84b/05, 115a/02, 115a/07	t. 9b/06, 123a/06
kolığa t.-: Eline atmamak	[=2]
72a/08, 96b/10	tavşif (Ar.) Tavsif, niteleme, tasvir.
muḥāṭarage t.-: Tehlikeye	t. kı1-: Tavsif etmek 80b/08,
atmamak 93b/02	85a/11
[=8]	ta'rīf ve t. bol-: Tarif ve tavsif
taşlamak 1. Atmak, fırlatmak 2. Gafil	edilmek 58b/03
olmak.	ta'rīf ve t. kı1-: Tarif ve tavsif
t. 93b/08, 127b/03	etmek 76b/02
t.+nı 67b/04	[=4]
kemend t.: Kement atmak	ṭāvūs (Fa.) Tavus kuşu.
73b/02	ṭ. 96b/02
[=4]	[=1]
tat- Tatmak.	tayak 1. Sopa, değnek 2. Dayak.
t.-arlar 43b/08	t. 74a/09
[=1]	t. soḳtur-: Sopa atmak 71a/10
tatlıg 1. Tatlı 2. Şirin, hoş.	t. ur-: Sopa vurmak 20b/12
t.+nı 9b/06	t.+ınınḡ(tayaḡınınḡ) 38a/09
açıḡ ve t.: Acı ve tatlı 51a/02	ḳamçı ve t.: Kamçı ve sopa
tili t. bol-: Tatlı dilli olmak	67a/02
104b/03	[=5]

ṭayıl- Takılmak, (bir şey tarafından)
engellenmek.

t.-ıp 80a/11

[=1]

ṭāyife (Ar.) Fırka, bölük, cemaat.

ṭ. 35b/12, 78b/04, 86b/05,
95b/12, 126a/04

ṭ.+de 49a/13

ṭ.+din 119a/11

ṭ.+larning 67b/13

ṭ.+ni 65a/02, 78a/07

ṭ.+ning 65a/02, 78a/08,
122a/04, 126b/11

ṭ.+si 24b/12, 64b/09, 64b/13,
64b/13

ṭ.+sining 64b/03

hemme-i ṭ.: Bütün gruplar
16b/02, 59a/03

[=21]

ṭāyifeī (Ar.+Fa.) Bir grup, fırka.

ṭ. 124a/03

[=1]

ta'yīn (Ar.) Belirleme, tayin etme.

t. kıl-: Belirlemek 33a/01,
33a/03, 56a/06

t. kılma-: Belirlememek 13b/08

[=4]

tāze (Fa.) Yeni, taze.

t. 31b/08

t. bol-: Taze olmak 51b/09

rūḥ t. bol-: Ruhu tazelemek
20b/05

[=3]

tāze-rūluḥ (Fa.+T.) Güler yüzlülük.

t. 95b/07

[=1]

tāze-rūy (Fa.) Güler yüzlü.

t. 39a/10

t. bol-: Güler yüzlü olmak
104a/13

[=2]

ta'zīm (Ar.) Ağırılama, izzet, saygı
gösterme.

t. kıl-: Tazim etmek 8a/01

t. kılma-: Tazim etmemek
7b/13

t. ve ikrām kılma-: Tazim ve
ikramda bulunmak 8a/03

[=3]

ta'ziyyet (Ar.) Baş sağlığı dileme.

t. 68a/03

[=1]

te'ālā (Ar.) “Şanı yüce olsun”
manasında dua ibaresi.

Allah t.+dın 4a/04

Hak t. 12b/03, 34b/02, 73b/11

Hak t.+dın 31b/02, 34b/07

Hudāvend t.+nınğ 4a/06

Hudāy t. 6b/03, 6b/1, 31b/03,
58b/06, 58b/07, 58b/08, 58b/09,
59a/02, 62b/07, 73a/06, 86a/11,
97b/02, 113b/08, 122a/12

Hudāy t.+dın 58a/11, 122a/11

Hudāy t.+ğa 86a/06, 86a/07,
91a/12

Hudāy t.+nı 2a/10, 2a/11,
2a/12, 2a/13

Hudāy t.+nınğ 2a/04, 2a/12,
4a/13, 6a/09, 6b/08, 6b/11, 6b/13,
7a/05, 7a/07, 11a/12, 25a/08, 34a/13,
46a/03, 46a/06, 58b/05, 74b/06,
85a/09, 86a/10, 90a/06, 96b/08,
114a/07, 116b/11, 117a/12, 118b/12,
122a/13

[=55]

teb (Fa.) Sıtma.

t.-i safrāvī: Safravî sıtma
100b/12

[=1]

tebāh Fa. Mahvolmuş, ziyan olmuş.

t. bol-: Zıyan olmak 93a/13,
94a/02, 123a/02

t. kılma-: Zıyan etmemek,
mahvetmemek 88b/13

[=4]

tebārek ve te'ālā (Ar.) “Yüce ve
noksans sıfatlardan uzak” manasında
dua ibaresi.

Hudāy t. 6a/05, 32a/06,
113b/10

Hudāy t.+nınğ 52a/04

[=4]

tebdīl (Ar.) Değişme, dönüşme.

t. tap-: Değişmek 18a/05,
79a/10

[=2]

tebessüm (Ar.) Tebessüm, gülümseme.

t. kıl-: Tebessüm etmek
78b/13, 91b/07

[=2]

tecemmül (Ar.) Süs, zinet.

t.+ünğğa 59b/02

[=1]

tecribe (Ar.) Tecrübe, deneyim.

t. 100a/01

t. kıl-: Tecrübe etmek 55b/07

t. firāset: Tecrübe, firaset
62a/10

t. ve imtiḥān: Tecrübe ve
imtihan 26b/12

t.+lerinḡni 92b/06

t.+siçe 93a/01

t.+side 28a/06

tīz-fehm ve t. ve āzmūdelik:
Zeki, tecrübeli ve deneyimli 64b/06

[=8]

tecrībelig (Ar.+T.) Tecrübeli,
deneyimli.

cihān-dīde ve t. ve dānā bol-:
Deneyimli, tecrübeli ve arif olmak
5a/13

[=1]

tecrīd (Ar.) Soyutlanmış, yalıtılmış.

t. 127a/01, 127b/02, 127b/02

[=3]

tedārīk (Ar.) (Hatayı) düzeltme.

t.+ini 126a/13

[=1]

tedbīr (Ar.) Tedbir, önlem.

t. 17b/10, 57a/13, 57b/01,
116b/11

t. bol-: Tedbir alınmak 56a/08

t. kılmak: Tedbirli olmak
123a/08

t.+i 39a/01

t.+imni 90b/09

t.+in 127a/12

t.+ini 75a/13, 80b/03, 98a/01,
99b/13, 121a/06

t.+ini kılmak: Tedbirini almak
44a/08

t.+lerni 92a/13

t.+ni 111b/04

‘aql t.: Akıl, tedbir 20a/03

ḡile t.: Hile, tedbir 90b/01

rāy t.: Usul, tedbir 79b/13

[=20]

teemmül → **te’emmül**.

t. kııl-: Etraflıca düşünmek
62a/06, 65b/04

[=2]

te’emmül Ar. Tetkik etmek, etraflıca
düşünmek.

t. 125a/07

t. kııl-: Etraflıca düşünmek
29b/02, 62b/03, 78a/06

[=4]

te’eşşür (Ar.) Etki, tesir.

t.+idin 48a/06, 48b/13	[=5]
t.+idür 98b/09	tègrü (Bir şeye) doğru, yönelik.
[=3]	kıyāmetge t. 57a/12
tefāvūt (Ar.) Fark, ayırım.	[=1]
t. 21a/13	teh (Fa.) Dip, alt.
t.+i 102b/11	t.+i 101a/01
[=2]	t.+ide 100b/13
tefekkkür (Ar.) Düşünme.	[=2]
t. 128a/01, 128a/01	te'hîr (Ar.) Erteleme, gecikme.
[=2]	t. kı1-: Ertelemek 121a/11
tefsîr (Ar.) Yorumlama, tefsir.	t. kı1ma-: Ertelememek
t. kı1-: Tefsir etmek 110b/06	101b/01
t.+de 7b/03	t. tap-: Gecikmek 39a/01
Qurān ve t. 'ilmi: Kuran ve	[=3]
tefsir ilmi 108b/07	tekebbür (Ar.) Kibir, gurur.
[=3]	t. kı1ma-: Kibirli olmamak
teftîş (Ar.) Teftiş etmek, sorup	124b/13
soruşturmak.	t. kı1mak: Kibirli olmak 90a/02
t. kı1-: Teftiş etmek 93a/01	t.+din 4b/09
t. kı1mak: Teftiş etmek 92b/12	[=3]
t.+ler 92b/12	tekebbürluğ (Ar.+T.) Kibirli.
[=3]	t.+dın 26b/01
têg- Değmek, dokunmak.	[=1]
t.-gen 67a/02	tekellüf (Ar.) Zor, güç.
t.-ip 19a/08, 54a/05, 54a/06,	t. 47b/12, 50a/08, 51b/01
73b/08	

[=3]
tekellüm (Ar.) Konuşma.
t.+din 51a/03
[=1]
tekrār (Ar.) Tekrar.
t. kııl-: Tekrar etmek 37b/03
[=1]
tekye (Ar.) Dayanak, koruma.
t. kııl-: Dayanak etmek 51b/04
t.+sige 35b/07
[=2]
temāṣāh (Ar.) Temaşa, izleme,
seyretme.
t. 91a/03
t. kııl-: Temaşa etmek 53b/06
t. kıılmaḵ: Temaşa etmek
53b/04
[=3]
temessük Ar. Borç senedi, hüccet.
t. almaḵ: Senet almak 97b/02
t.+ni 97b/03
[=2]
temkīn (Ar.) Temkin, ihtiyat.
kitāb-ı t.: Temkinli, adaba
uygun 35b/03
[=1]

temmūz (Ar.) Yazın görülen şiddetli
sıcak zamanı.
t.+da 51b/04, 95b/09
t.+larda 48a/07
çille ve t.: Şiddetli soğuk ve
sıcak 48a/01
[=4]
tēmürçi Demirci.
t.+ler 75a/04, 75a/06, 75a/06
[=3]
tēn Ten, vücut, beden.
t. 9a/02, 9a/03, 50b/04, 50b/06,
50b/09, 50b/09, 50b/13, 51a/06,
51a/11, 124a/01, 124a/02, 124a/02,
124a/03, 124a/05, 124a/07, 124a/09,
126a/05
t. ve cān: Beden ve can 50b/04,
123b/01
t.+de 50b/05
t.+ge 123b/02
t.+i 123a/12, 123b/12
t.+ide 122b/07, 123b/01
t.+iḡa 123a/04
t.+ini 122b/05
t.+ni 50b/07, 50b/08
t.+niḡ 50b/13
renc-i t. Bedenî zahmet 18a/01

[=31]
tên-perest (Ar.) Bedenine, kendine iyi bakan.

t. bol-: Bedenine, kendine iyi bakmak 61b/12

[=1]

têng Denk, müsavi.

t. 52b/07

t. berāber bol-: Denk, beraber olmak 5b/11

t. bol-: Denk olmak 6a/01, 71b/07

t.+lerinğdin 14a/10

[=5]

tenāvül (Ar.) Yeme, içme.

t. kıl-: Yemek, içmek 35b/04, 37b/05

[=2]

tenbîh (Ar.) Tembih, öğüt.

t.+dür 7b/09

şart-ı t.: Tembih şartı 126b/06

[=2]

tene Dal, budak.

t. koy-: Dalı çıkmak 10a/06

t. ve sāye: Dal ve gölge 8b/12

[=2]

teng-dest (Fa.) Muhtaç, darda kalmış kimse.

t. bol-: Darda kalmak 78b/06

[=1]

teng-destlik (Fa.+T.) Muhtaçlık.

t. 67b/12

[=1]

tenglik (Fa.+T.) Muhtaçlık, zorluk, darlık.

t. 79a/06

t.+ge 113a/11

t.+ge kalma-: 57a/13

[=3]

tenhā (Fa.) Yalnız, tek başına.

t. 51b/13, 52a/01, 59a/01, 115a/02

t. kal-: Yalnız kalmak 20b/09

[=5]

tenhālîk (Fa.+T.) Yalnızlık.

t. 34b/06

t.+nı 78b/01

[=2]

tênglik Denklik, eşitlik.

t. 127b/07

[=1]

têpreme- Kıpırdamamak.

t.-y 60b/10	tère Deri.
[=1]	t.+si 63a/04
tèpret- Yıkma, yerle bir etmek.	[=1]
t.-geli 116a/11	terğīb (Ar.) Rağbet ettirme,
t.-ür+mèn 110a/05	isteklendirme, yöneltme.
[=2]	t. kııl-: Yöneltmek,
terāne (Fa.) Şarkı.	yönlendirmek 114b/07
t. 104b/09	[=1]
t.+dın 104b/10	tèrik Kof (insan), cahil.
[=2]	t.+(tèrik+cāhıllar) Cahiller
terahḥum (Ar.) Merhamet etme, acıma.	15a/10
t. körgüz-: Merhamet	t.+(tèrik+nādān) Cahil 15a/10
göstermek 55b/10	t.+lerdin(cāhıl+ve+tèrik) Cahil
[=1]	28a/12, 28a/13
terakḳī (Ar.) İlerlemek, gelişmek.	[=4]
t. kııl-: İlerleme, gelişme	tèrik- Rahatsız olmak.
124a/11	t.-ti 17a/06
t.+de 115b/04	[=1]
[=2]	tèril- Dirilmek.
terbiyyet (Ar.) Terbiye.	t.-ür 123a/11, 123a/12
t.+ini 8a/09	[=2]
[=1]	terk (Ar.) Terk, ayrılma.
tercūme (Ar.) Tercüme.	t. kııl-: Terk etmek 5a/04,
t. kııldur-: Tercüme ettirmek	5a/05, 42b/11
25a/07	t. kıılma-: Terk etmemek 5a/04
[=1]	t. kıılmaḳ-: Terk etmek 4b/05

[=5]	dürüd t. aytmaq: Dua, salat
terkīb (Ar.) Birleşim.	okumak 89a/11
t.+idin 123a/05	[=1]
[=1]	tesellī (Ar.) Avunma, teselli.
tertīb (Ar.) Düzen, nizam, tertip.	t. bër-: Teselli vermek 128a/03
t. 89a/04	[=1]
t. bër-: Tertip vermek 103a/12	te'sīr (Ar.) Etki, tesir.
t.+din 3a/10	t. kııl-: Tesir etmek 52a/06,
t.+i 32b/12	104a/02
t.+ide 3a/02	[=2]
t.+ini 3a/07, 34a/08, 120b/10	teskīn (Ar.) Yatıştırma, teskin.
endāze ve t.: Ölçü ve düzen	t. 101a/13
52a/12	t. bër-: Teskin vermek 48a/12,
vaqt ve t.: Vakit ve düzen	66a/03
32b/13	[=3]
[=10]	teslīm (Ar.) Teslim.
tertībī (Ar.+Fa.) Bir tertip, düzen.	t. 127b/02, 127b/03
t. 104b/06	t.+ni 127b/06
t. ve 'adl: Bir tertip ve düzen	[=3]
3a/03	teşne (Fa.) Susamış.
[=2]	t. bol-: Susamak 35a/01
terz (?) Bir müzik makamı.	t. bolma-: Susamamak 35a/02
t. ve salkarş: Terz ve salkarş	t.+dür mèn 39b/11
104b/08	t. ve gürisne: Susuz ve aç
[=1]	5b/09, 11b/13
tesbīh (Ar.) Dua, salat.	[=5]

teşne- Kişnemek.

t.+ler 108b/11

t.-mes 70a/08

[=1]

[=1]

teşnelik Susuzluk.

tevāzu' (Ar.) Tevazu, alçak gönüllülük.

a:çlık ve t.: Açlık ve susuzluk

t. 4b/10, 39b/02, 42b/07

96a/01

t. ikrām: Tevazu, ikram 40a/05

bī-çāre ve gürisne ve t.:

t. kı1l-: Tevazu göstermek

Çaresizlik, açlık ve susuzluk 6a/07

105b/11

gürisne ve t.: Açlık ve susuzluk

t. ve ikrām: Tevazu ve ikram

92b/09

40a/07

[=3]

t.+dur 4b/09, 42b/07

teşvīş (Ar.) Kuşku, şüphe.

t.+nı 7b/11

t. kı1lma-: Şüphe etmemek

[=9]

96b/09

tevāzu'lıg (Ar.+T.) Mütevazı, alçak gönüllü.

t. tartma-: Kuşku duymamak

91b/04

t. bol-: Mütevazı olmak 92b/01

[=2]

şikeste ve t. bol-: Alçak

teşvīşsiz (Ar.+T.) Şüphe duymama, şüphe etmeme.

gönüllü ve mütevazı olmak 57b/13

[=2]

t. bolma-: Şüpheli olmak

96b/08

tevāzu'lık (Ar.+T.) Mütevazı olmak

t. bolmaç: Mütevazı olmak

[=1]

126a/02

tetebbu' (Ar.) Bütün beyitleri aynı vezinde olan gazel, → **muṣvāzin**.

[=1]

t. 103b/09

tevāzu'lig (Ar.+T.) Mütevazı.

[=1]

t. 88a/08

tevābi' (Ar.) Tabiler, tabi olanlar.

[=1]

tevāzu‘luğ (Ar.+T.) Mütevazı.

t. 26b/02

[=1]

tevaffuk (Ar.) Muvaffak olma,
başarma.

t.+nı 88a/02

[=1]

tevakıf (Ar.) Bekleme, durma.

t. kııl-: Beklemek 35a/02,
37a/13, 49a/01

[=3]

tevbe (Ar.) Tövbe.

t. 31b/04

t.-i naşūh: Kesinlikle
bozulmaması gereken tövbe 34b/09,
37a/02

t. kııl-: Tövbe etmek 16a/06,
40a/01, 40a/02, 40a/03

t.+ge 34b/01, 34b/07

könğlünğni t.+de tut-: Gönlünü
tövbede tutmak 34b/07

[=10]

tevellüd (Ar.) Doğum, doğmak.

t. bol-: Doğmak 102a/11,
102a/11

[=2]

tevfik (Ar.) 1. Allah’ın yardımı 2.
Uygunluk.

t. hidāyet: Tevfik ve hidayet

37a/02

t. tile-: Yardım dilemek 34b/07

t.+nı 93a/06

[=3]

tevḥīd (Ar.) Vahdet, birlik.

t.+ning 127b/13

‘ilm-i t. ve şifāt: Tevhit ve sıfat
ilmi 87b/12, 88a/03

zühd ve t.: Züht ve tevhit

104a/08

[=4]

ṭīb (Ar.) Tıp.

ṭ. 1a/10

‘ilm-i ṭ.: Tıp ilmi 87b/10,
98a/06, 98a/07, 99a/08

[=5]

ṭı:b → **ṭīb**.

‘ilm-i ṭ.: Tıp ilmi 98a/04,
101b/06

[=2]

ṭınāb (Ar.) İp.

ṭ.+ğa 44a/11

ṭ.+ı 80a/04

[=2]	tikil- Dikilmek, örtölmek.
tırnak Tırnak.	‘aqlınınđ közi t.-: Akıl gözü
t. 7a/02	örtölmek 93b/05
t. alđuç: Tırnak makası 128a/08	[=1]
[=2]	tikme- Dikmemek.
ticāret (Ar.) Ticaret, tüccarlık.	t.-gey 128b/09
t. 93a/06, 122a/02	[=1]
t. kılmak: Ticaret yapmak	tikmek Dikmek.
93a/09	t.+ge 128a/09
t.+dür 67a/11	[=1]
[=4]	til Dil.
tığ (Fa.) Kılıç.	t. 4a/02, 4b/11, 9a/02, 9b/08
t. 110a/03	t.+i 16b/01, 20b/01, 20b/02,
t. tart-: Kılıç çekmek 125b/04,	39b/12, 64b/07
125b/11	t.+i bağlan-: Dili bağlanmak
t.+ını böle-: Kılıcını çekmek	36b/12
80b/11	t.+i tatlığ bol-: Dili tatlı olmak
[=4]	104b/03
tig- Değmek, dokunmak.	t.+i tatlığlık: Dili tatlılık
t.-gey 20b/06	89b/13
menfa‘at t.-: Faydası	t.+içe 25a/05
dokunmak 71b/08	t.+ide 7b/04, 70a/13, 84a/13
[=2]	t.+idin 47a/03
tik- Dikmek.	t.+im 46a/06
t.-ip 116a/10	t.+inđ 12b/06, 78a/07
[=1]	

t.+inġ uzun bol-: Konuşmaya
yüzü olmak 28a/01, 114b/06

t.+inġġa 9b/09, 119b/05

t.+leri 2a/09

t.+leri kıskār-: Dili kısaltmak
37a/09

t.+ni sakla-: Dilini korumak
64b/02

[=27]

tile- Dilemek, istemek, arzu etmek.

t.-di 110a/10

t.-gendeki 59b/10

t.-gil 85b/11, 85b/12, 86b/03

t.-p 59b/13

körünüş t.-: Görüşme ricasında
bulunmak 17a/01

maġfıret t.-: Af dilemek 29a/06

tevfıķ t.-: Yardım dilemek
34b/07

zer t.-: Altın istemek 39a/06

[=10]

tileme- Dilememek, istememek.

t.-gey mēn 59b/13

t.-gil 86b/02

t.-güsidür 85b/06

[=3]

tilemek Dilemek, istemek.

t. 66a/10

t.+de 85b/13

t.+ge 75a/02

t.+ni 86a/02

[=4]

tinç Rahat, huzur.

t. 127a/03, 127b/01

t. bola'lma-: Rahat bulamamak

127a/10

t. āsāyiş: Rahat, huzur 25b/06

[=4]

tīr (Fa.) Ok.

t. nāvek: Ok, yay 80a/05

[=1]

tīre (Fa.) Karanlık, kara.

ħadd-ı t. bolma-: Son derece
siyah olmamak 63a/05

rūhı t. bol-: Ruhu kararmak
20b/04

[=2]

tīrelik (Fa.+T.) Karalık, siyahlık.

t. 123a/04

t.+i 122b/04

[=2]

tirig Diri, canlı.

t. 11b/03, 11b/08, 11b/09,
51b/11

t. kıl-: Canlı kalmak 59a/02

t.+dür 77a/08, 119b/13

t.+dür mèn 54a/08

t.+irdi 81a/11, 81b/07, 109a/11

t.+irdim 25a/08

t.+irmes 51b/12

t.+ler 25b/08, 26a/04

t.+niñg 52a/02

t.+sin 71b/08

[=17]

tirigçilik Hayat, yaşam.

t. kıl-: Yaşamak 75a/07

[=1]

tiriglik Canlılık, hayat, yaşam.

t. 50b/05, 59a/04

t. kıl-: Yaşamak, ömür sürmek
12a/03, 24b/03, 26a/08, 26b/01,
55a/12, 57b/03, 62a/01, 74b/07,
82a/13

t.+din 30a/12, 55a/11

t.+i 25b/07, 59a/01

t.+i(tirigligi) 50b/03

t.+i imes 59a/01

t.+inğde(tirigliginğde) 115a/11

t.+inğdin 30a/11

t.+ni 27a/06, 58b/13

[=21]

tiryāk (Ar.) Panzehir, macun.

t. 34b/12

dürr-i haķīķat-i tiryāk bol-:
Hakikatin inci gibi panzehiri olmak
34b/11

[=2]

tiryāk → **tiryāk**.

t.-ı fārūķī: Çok kuvvetli bir
panzehir 35b/05

[=1]

tiş Diş.

t.+ğa 114a/05

t.+i 64a/09, 119b/09

t.+leri 20b/07, 63a/06, 69a/12

leb ve t.: Dudak ve diş 62b/08,
62b/11

burun ve leb ve t.+ler: Burun,
dudak ve dişler 62b/07

[=9]

tişle- Dişlemek, ısırarak.

t.-gek 71a/04

[=1]

tive Deve.

t. 5b/07, 7a/03, 64a/06, 67a/03	[=10]		
[=4]		toğ-	Doğmak, dünyaya gelmek.
tiz Diz.		t.-dı 71a/09, 71a/11	
t. ve oşuk: Diz ve topuk 65b/10		ikev bir t.-kan: İkiz 10b/04	
[=1]		yavuk t.-kan: Akraba,	
tiz-fehm (Fa.) Çabuk düşünen, çabuk karar veren, zeki.		hısım 117b/02	
t. ve fikr endişelig bol-: Zeki ve düşünceli olmak 113a/01		urug t.-kan: Akraba, hısım 13a/06	
	[=5]		
t. ve tecrube ve āzmüdelik: Zeki ve tecrübeli 64b/06		toğra Doğru, doğru yön.	
zîrek ve t. dūr-endîş: Akıllı, zeki ve ileri görüşlü 90a/11		t.+dın 116b/03	
[=3]		[=1]	
tizek Dışkı.		toğul- Doğurulmak, dünyaya getirilmek.	
t. sal-: Dışkı bırakmak 71a/05		t.-adur 8a/08, 102b/01	
[=1]		t.-ğan 102a/11, 102b/01	
tofrag → tofrak .		t.-sa 43a/07	
t. 15b/02, 15b/02, 15b/02		t.-up 24b/04, 24b/08	
t.+ını 110a/08, 110b/09		[=7]	
[=5]		toğulma- Doğurulmamak, dünyaya getirilmemek.	
tofrak Toprak.		t.-pdurlar 17a/08	
t. 98b/03, 118a/09, 118a/10, 122b/10, 122b/11, 122b/12		[=1]	
t.+ğa 59b/04, 59b/05, 90b/08		toğulmak Doğurulmak, dünyaya getirilmek.	
t.+nı 118a/11		t. 2b/05	

[=1]	t.-ur 50b/08, 50b/13, 51a/01
tohta- Durmak, takılmak.	hâşırıda t.-: Aklında tutmak
t.-dılar 76a/09	25a/13
t.-ğıl 32a/09, 36a/06, 88b/12	[=11]
t.-p kal-: Durup kalmak, takılıp kalmak 4b/02, 24a/08, 60b/13, 67b/05, 89a/10, 104a/12, 118b/05, 121a/04	tohtata'l- (<tohtat-a al-) Durdurabilmek, tutabilmek.
t.-p kalmak: Durup kalmak 50b/10	t.-mas sin 44a/12
t.-p kalma-: Durup kalmamak 22b/13	[=1]
[=14]	tohtatma- Durdurmamak.
tohtama- Durmamak, takılmamak.	t.-ğıl 59a/09
t.-ğay 100a/04	[=1]
t.-ğay sin 89a/08	tohtaya'lma- (<tohta-ya alma-) Vazgeçmemek, bırakmamak.
t.-ğıl 12b/05, 54b/13	t.-sağ 120a/02
t.-sa 100a/12	[=1]
[=5]	toķ- Dolu.
tohtamak Durmak, takılmak.	t. 40a/10
t. kerekdür 24a/07	t. bol-: Dolu olmak 65a/13
[=1]	t.+dur 11b/13
tohtat- Durdurmak, tutmak.	[=3]
t.-ğay sin 32b/03	toķ- → toğ- .
t.-ğıl 44a/03, 115b/09, 116a/03	uruğ t.-ğan: Akraba, hısıım
t.-ıp 105a/05, 121a/11	26a/12, 75b/01, 75b/02
t.-tı 111a/06	[=3]
	toķkuz Dokuz.
	t.+dın 103b/10

t.+dur 98b/03
[=2]
tokkuzunç Dokuzuncu.
t. 28a/06
[=1]
tola Çok, fazla, ziyade.
t. 9b/11, 10a/08, 12b/02,
13a/09, 18b/09, 19a/02, 22a/01,
22a/02, 23a/01, 23a/01, 23a/01,
23a/02, 23a/03, 29a/11, 34b/04,
38a/13, 39b/04, 40a/09, 40a/10,
40a/11, 40b/13, 40b/13, 41a/01,
42a/04, 44b/10, 47a/06, 47a/09,
47b/11, 49a/03, 49a/04, 49b/03,
51b/08, 53b/11, 54a/08, 54a/12,
55a/12, 55b/13, 58a/12, 62a/06,
62a/08, 64a/09, 65a/08, 65b/01,
65b/02, 66a/08, 66a/11, 66a/12,
66a/12, 66b/07, 67a/02, 67a/02,
67a/08, 70b/07, 70b/07, 71a/04,
72a/03, 72b/09, 74b/05, 76b/11,
77b/02, 82a/03, 82b/11, 83a/09,
83b/04, 83b/07, 88b/02, 88b/09,
89a/05, 89b/10, 90a/01, 92b/12,
92b/13, 94a/01, 94a/02, 95b/05,
96a/05, 100a/01, 100a/02, 100a/02,
101b/05, 101b/06, 101b/07, 101b/12,
101b/13, 102b/10, 102b/11, 104b/01,
105a/04, 105a/08, 107a/11, 108b/08,
109b/02, 109b/07, 109b/10, 113a/09,
116a/08, 121a/11, 121a/11, 121a/12,
121b/13, 122a/01, 126b/10

t. bol-: Çok, fazla olmak
15a/02, 47b/09, 57a/13, 67b/02,
77b/01, 121a/10, 121b/02, 126a/02
t. bolma-: Çok, fazla olmamak
68a/02
t. boluş: Çok, fazla oluş, olmak
67b/01, 77b/04
t.+dur 38b/06, 62a/09, 87a/09,
96b/05, 101a/11, 116a/13
t.+irdi 5a/05, 73b/09
t.+nı 57b/08
t.+sı 58a/13, 94a/10
[=124]
tolarak Daha çok, daha fazla.
t. 14a/01, 43a/08, 43a/10,
51b/07, 90a/07, 102a/06
t. bol-: Daha çok olmak 59b/04
t.+ı 41a/09, 108b/12
[=9]
tonu- Tanımak, bilmek.
t.-duŋ 1b/08
t.-ğıl 2a/01, 32a/10, 58b/05,
102b/09
t.-ğuç 1b/08
t.-p 68b/09, 104a/03
t.-saŋ 101a/11, 127b/12
t.-yduŋan 1b/12

hakkını t.-: Hakkını tanımak
3a/13, 3b/01

[=13]

tonulmak Tanınmak, bilinmek.

t.+nınğ 1b/09

[=1]

tonuma- Tanımamak, bilmemek.

t.-dı 60b/07

t.-ğay 62a/08

t.-ğaylar 1b/06

t.-sa 100a/08

t.-y 62a/08

[=5]

tonumağlık Tanımak, bilmek.

t. 69a/08

[=1]

tonumak Tanımak, bilmek

t. 1b/09, 62b/01, 101b/05,
126a/01

t.+da 1b/07

t.+dın 69a/08, 106b/01

t.+dur 62a/09, 101b/05

t.+ğa 1b/07, 1b/08

t.+nı 1b/12

t.+nınğ 1b/05

hakkını t.: Hakkını tanımak
7a/08

karüre t.: İdrar tahlil etmek
99b/10

tamur t.: Nabız bakmak 99b/10

[=16]

tonuşmak Tanışmak, bilişmek.

t.+ğa 9a/06

[=1]

toprağ → **tofrak**.

t.+ğa 111b/01

[=1]

toruk Doru renk.

ğara t.: Kara, doru 69b/08

[=1]

toy Şölen, ziyafet.

t. ve şādlık: Şölen ve ziyafet
73a/10

[=1]

töhmət (Ar.) Suç, kabahat.

t. 10a/08, 109a/12

t. kıılma-: Kabahat işlememek
101b/02

t.+ni 128b/07

ehl-i t.: Suçlular, kabahatlılar
128b/02

[=5]	t.+dür 98b/03
tök- Dökmek, akıtmak.	t.+i 98b/04, 98b/04
t.-üp 28b/11, 28b/13	[=16]
[=2]	tört ming Dört bin.
tökme- Dökmemek, akıtmamak.	t. 119b/02, 119b/02
nā-ḥaḫ ḳan t.-: Haksız yere kan dökmemek 55b/10	[=2]
[=1]	törtünçi Dördüncü.
tökmek Dökmek, akıtmak.	t. 5a/06, 14b/12, 19b/12, 45a/02, 49b/06, 67b/12, 99a/02, 99b/03, 107b/09
ḳan t.-: Kan dökmek 55b/11	[=9]
[=1]	ṭufeylī (Ar.) Sığıntı.
tökül- Dökülmek.	ṭ. 6a/04
t.-di 20b/07	ṭ.+dür sin 6a/04
t.-üp 30a/04, 30a/05	[=2]
[=3]	tuḥfe (Ar.) Hediye.
töle- Zararını karşılamak.	t. 71a/08
t.-p 61a/09	t. ibermek: Hediye göndermek 77a/11
[=1]	t.+din 71a/08
töpü Üst, üzeri.	[=3]
t.+nḡge 111b/03	tul Dul (kadın).
[=1]	t. 67b/12
tört Dört.	[=1]
t. 19b/03, 19b/05, 19b/08, 19b/10, 20a/10, 30b/10, 45a/01, 67b/11, 70a/03, 91a/13, 99a/06, 103b/10, 105a/02	ṭu'me (Ar.) Yiyecek.
	ṭ. 53b/04

[=1]	ber-cāy t.-: Yerinde durmak 115a/13
tur- 1. Yapmakta olduğu hareketi bırakmak, hareketsiz kalmak 2. Sona ermek, kesilmek 3. Varlığını sürdürmek, berdevam olmak 4. Belli bir durumda olmak 5. Devamlılık bildiren yardımcı fiil 6. Olmak, bulunmak manasında yardımcı fiil.	bilip t.-: Bilmekte bulunmak, olmak 24a/02, 31b/13
t.-ar 30b/11	bilnip t.-: Bilinmekte olmak 63b/09
t.-ar irdi 76b/02	bolup t.-: Olmakta bulunmak 17b/08
t.-dı 60b/10, 73b/13, 109a/09, 118a/07, 118b/05	faķır ve taŗavvuf t.-: Fakir ve mutasavvıf olmak 126a/06
t.-dum 19a/03, 112a/13	fitip t.-: Yazmakta olmak 96b/11
t.-ġan 19a/12, 116b/04	ĥikmet birle t.-: Hikmetle kalmak 18a/10
t.-ġay 37b/13, 52b/07, 57a/12	lāzım t.-: Lazım kalmak 46a/05
t.-ġıl 48b/13, 53b/02, 54a/10, 67b/06, 116a/08	muĥkem t.-: Sağlam kalmak 29a/02
t.-mas 30a/05, 84a/07	nāleī ve zārī ĥılıŗıp t.-: Baĥırıp çaĥırmakta olmak 78b/12
t.-saġ 38a/11	uzak t.-. Uzak durmak 119a/07
t.-sun 54a/10, 60b/09, 112b/01	[=44]
t.-up 71a/05, 76b/01, 109a/03	tura'l- (<tur-a al-) Bulunabilmek, kalabilmek.
t.-up irdi 51a/04	t.-sa irdi 51a/10
açuyu t.-: Ortaya çıkarmak 35a/06	[=1]
bāķī t.-: Baki kalmak 59b/04	turġuz- Durdurmak, bekletmek.
be-cā t.-: Yerinde durmak 27b/03	t.-up 110a/10
	[=1]

turma- Durmamak, beklememek.

t.-ğay 37b/12

t.-ğıl 89b/10, 105b/07, 116a/10

[=4]

turmağlık Belli bir durumda bulunmak, kalmak.

şābit+ber-pā t.: Sabit, daim
kalmak 98a/10, 98a/11, 98b/01

[=3]

turmağ 1. Bulunmak, kalmak 2. Belli bir durumda olmak, bulunmak.

t.+nı 107b/05

şük t.: Hareketsiz durmak
50b/06, 99a/02

[=3]

turuş-rūy (Fa.) Ekşi yüzlü.

t. bolma-: Yüzünü ekşitmemek
34a/05

[=1]

tus- Yolunu kesmek, engellemek.

t.-up 122b/04

[=1]

tut- 1. Elle tutmak, kavramak; ele geçirmek 2. Bir durumda, bir nitelikte kalmasını sağlamak 3. Etmek, eylemek gibi manalarda yardımcı fiil olarak kullanılmıştır.

t.- 29a/10, 59b/04

t.-ar irdi 51a/09, 119b/03

t.-arlar 25b/08

t.-ğalı 109a/07

t.-ğan 14b/01

t.-ğay 93a/02, 100a/06,
125a/04

t.-ğıl 10a/10, 17a/09, 47b/10,
66b/08, 66b/11, 73a/05, 77b/10,
97b/03, 117b/07, 119a/05

t.-ğu 84a/04

t.-ğuçıdur 117b/13

t.-mas 16b/01

t.-sa 119a/13

t.-sunlar 118b/11

t.-tı 56a/11, 109a/07

t.-tılar 56a/05

t.-tum 114a/10

t.-tunğ 17a/09

t.-unğ 118b/10

t.-up 45b/07, 54a/03, 65b/06,
80b/05, 107b/07, 112a/05, 118a/01,
118b/11

ābād t.-: Mamur tutmak 7a/09

açuk t.-: Açık tutmak 123b/09

ārāste t.-: Süslemek 66b/13,
89b/12

arığ t.-: Temiz tutmak 104a/13

‘azīz t.-: Aziz tutmak 66a/05,
107a/05, 120b/02

dānā t.-: Arif, bilge tutmak,
saymak 15a/11, 25b/12, 29b/03

dirīğ t.-: Sakınmamak 78b/07

dōst t.-: Dost tutmak, saymak
27b/11, 44b/11, 46a/11, 46a/12,
46b/01, 46b/13, 51b/09, 53a/04,
58b/01, 64a/05, 66a/08, 72a/05,
77b/02, 77b/11, 78a/03, 79a/09,
79a/13, 79a/13, 79b/01, 86a/11,
88a/06, 88a/08, 101b/06, 101b/07,
111a/10, 120a/05, 126b/10, 128a/10,
128a/10

düşmen t.-: Düşman saymak,
tutmak 25b/09, 58b/01, 58b/06,
64b/05, 78a/01, 88a/07

fermān t.-: Ferman dinlemek
6a/08, 6a/09

h^wār t.-: Hor, değersiz görmek
66a/06, 108a/03

hāzır t.-: Hazır tutmak 88b/03

hem-şoḥbet t.-: Sohbet etmek
29a/09

ķabūl t.-: Kabul görmek 60a/10

ķenḡrū t.-: (Eli) açık olmak
27b/06

ķiçik t.-: Kūçuk saymak 26a/03

ķönḡlünḡde t.-: Gönünde
tutmak 92b/06

ķönḡlünḡni tevbede t.-:
Gönlünü tövbede tutmak 34b/07

ķöz t.-: Gözlemek 42b/01

ķolunḡnı ķışķa t.-: Elini kısa
tutmak 28a/01

lāzım t.-: Lazım tutmak,
saymak 27a/09, 56b/10, 57b/10,
60a/07, 67a/08, 73a/11, 83b/02,
89b/13, 93a/07, 93b/10, 103b/11,
104b/03, 106a/04, 107b/08, 116b/08,
127b/06

ma‘şūķa t.-: Âşık olmak 72a/04

ma‘zūr t.-: Suçlu saymak
26b/10, 45a/09

minnetini t.-: Minnet duymak
3a/13

minnet-dār t.-: Minnettar olmak
66a/06

muḡkem t.-: Sağlam tutmak
9a/12

muķaddem t.-: Önce tutmak
22b/03, 22b/04, 115a/10

oçuk t.-: Açık tutmak 70b/02

oyḡaķ t.-: Uyanık tutmak
50a/01

pāk t.-: Temiz tutmak 7a/04,
88b/02, 100a/05, 104b/02, 104b/03

pākīze t.-: Temiz tutmak
100a/06

rāst t.-: Doğru tutmak 79b/02

rūze t.-: Oruç tutmak 5a/01

şābit muhkem t.-: Sabit,
muhkem tutmak 32b/03

şāhib kulū t.-: Sahip, yüce
tutmak 4a/12

sehl t.-: Mümkün saymak
55a/02, 108a/05

selāmet t.-: Esenlikte tutmak
50b/07

şoḥbet t.-: Sohbet etmek
15a/12, 95b/12

şarāb t.-: Şarap sunmak
109a/02

şerm t.-: Utanmak 15a/06,
41a/11, 80a/12, 121b/01

taşkarı t.-: Hariç tutmak 59a/03
uluḡ t.-: Ulu, yüce tutmak
7b/01

ümmīd t.-: Ümit etmek 30a/03,
30b/09

yādıda t.-: Aklında tutmak
51a/07

yādınḡda t.-: Aklında tutmak
88b/13

yaḡşı t.-: Hoş tutmak 27b/09

yıraḡ t.-: Uzak tutmak 4b/13,
50a/02

yurt t.-: Yurt tutmak 117a/13

[=156]

tuta’l- (<tut-a al-) 1. Elde, kontrolde
tutabilmek 2. Edebilmek,
eyleyebilmek manasında yardımcı fiil.

t.-saḡız 118b/10

ümmīd t.-: Ümit edebilmek
98a/11

[=2]

tuta’lma- (<tut-a alma-) Bir durumun
hükmü altında kalamamak,
duramamak.

fermānıda t.-: Fermanında
duramamak 14b/08

[=1]

tuta’lmaşlık Kontrolünde, elinde
tutamamak.

öy t.-: Ev geçindirememek
75b/04

[=1]

tūtī (Fa.) Papağan.

ṭ. 21b/01

[=1]

tūṭiyā (Ar.) Sürme.

t. ve sürme: Tutiya ve sürme
24b/11

[=1]

tutma- 1. Elle tutmamak,
kavramamak; ele geçirmemek 2. Bir
durumda, bir nitelikte kalmasını
sağlamamak 3. Etmemek, eylememek
gibi manalarda yardımcı fiil olarak
kullanılmıştır.

t.-ğay 44b/03, 91b/08

t.-ğıl 71b/13

t.-sa 117a/08

arıklık t.-: Temizlik
beklememek 84a/08

bölek t.-: Farklı saymamak
12b/07

dirīğ t.-: Esirgememek,
sakınmamak 10b/02, 18a/02, 58a/05,
54b/06, 66a/09, 71b/13, 74a/13,
83a/08, 95b/09, 116b/10, 116b/10

dōst t.-: Dost saymamak
58b/09, 58b/09, 58b/09, 78a/04

düşmen t.-: Düşman saymamak
47b/11

fermān t.-: Ferman dinlememek
118a/06

fermānıngnı t.-: Emrini, sözünü
dinlememek 14b/03

hālī t.-: Hariç tutmamak
127b/13

karār t.-: Karar bulmamak
89b/01

kōnglūngde şek t.-: Gönlünde
şüphe tutmamak 7a/1

lāzım t.-: Lazım tutmamak,
saymamak 8b/01, 94a/11, 96a/06,
119a/11

meşğul t.-: Meşgul etmemek
43b/06

sehl t.-: Gevşek tutmamak
28a/03, 56b/06, 93a/01

şohbet t.-: Sohbet etmemek
15a/11

şerm t.-: Utanmamak 15a/05,
94a/10

ṭama' t.-: Aç gözlülük etmemek
60a/04

ülfet t.-: Yakınlık kurmamak
84a/01

[=40]

tutmak 1. Elle tutmak, kavramak; ele
geçirmek 2. Bir durumda, bir nitelikte
kalmasını sağlamak 3. Etmek,
eylemek gibi manalarla yardımcı fiil
olarak kullanılmıştır.

t. 14b/10, 14b/12, 44b/10,
114b/08, 126a/02

t.+da 51a/02, 119a/10

t.+ğa 46a/03

t. kerek 4a/08, 117b/07

döst t.: Dost edinmek 1a/07,
77a/07, 77b/01, 79b/08

fâri:ğ t.: El çekmek,
vazgeçmek 127b/03

ganîmet t.: Ganimet saymak
6b/13

kîne t.: Kin tutmak 79b/07

lâzım t.: Lazım tutmak, saymak
5a/07

öy t.: Ev geçindirmek 72b/03,
72b/05, 75a/12, 77a/02, 97b/09,
97b/10, 97b/13

özini selâmet t.: Kendini
esenlikte tutmak 33a/10

pāk t.: Temiz tutmak 4b/12

rûze t.: Oruç tutmak 4a/03,
4a/06, 44b/09, 89b/13

şerm t.: Utanmak 15a/05

yurt t.: Yurt tutmak 118b/03
[=33]

tuttur- Yürülükte olmasını sağlamak.

fermān t.-: Söz geçirmek
14b/09
[=1]

tutturmak Yürülükte olmasını
sağlamak.

fermān t.: Söz geçirmek
119a/04
[=1]

tuvağ Tırnak.
t.+ı 70b/11
t.+ınınğ 70b/08, 70b/10
t.+ları 69b/03
[=4]

tuy- Bırakmak, terk etmek.
t.-ar 116b/02
[=1]

tüben Aşağı, alt.
t. sal-: (Atın kulağını) aşağı
sarkıtması 70a/11
yüz t.: Yüzü aşağıda, yüz üstü
65b/06
[=2]

tüccār (Ar.) Tüccar.
t. bol-: Tüccar olmak 97b/01
[=1]

tüg Tüy.
t.+i 69b/03, 70b/08, 70b/10
[=3]

tügüglüg Bağlı.

t. 60b/08	T.+ler 64a/13
[=1]	[=2]
tügür- (Kırpık) kırpmak.	tüş Düş, rüya.
kırfikini t.-: Kırpiğini kırpmak	t. 20b/13
70b/02	t. kör-: Düş görmek 20b/07,
[=1]	51a/06
tüke- Bitmek, tükenmek.	t.+ining 20b/08
t.-güsidür 57a/11	t.+ning 20b/13
t.-mes(1) 27a/13	[=5]
t.-yduğan 42b/05	tüş- 1. Yukarıdan aşağıya doğru
[=3]	inmek 2. Rastlamak, tesadüf etmek 3.
tüken- Tükenmek.	Yakışmak, uygun olmak 4. Gerekmek,
‘ömr t.-: Ömrün tükenmesi	icap etmek.
30a/07	t.-er 30a/05, 44a/10
[=1]	t.-gen 18b/06, 99a/06
tünd-hüy (Fa.) Kaba, haşin, sert.	t.-gey 78a/08, 95b/02
t. 16a/13	t.-güsidür 31a/08
[=1]	t.-se 50b/11, 85b/10, 86b/04,
tüp Dip.	95b/11, 115b/12, 116a/09
t.+i 69a/13	t.-ti 11b/02, 73b/12, 74b/13,
t.+ide 91b/02, 91b/02, 92a/08	75a/05
t.+ige 91b/04, 91b/12, 91b/13,	t.-üp 11b/05
92a/09, 92a/11	t.-üp irdi 109a/06
[=9]	t.-üpdür 82b/10, 110a/07
Türk Türk.	hâcet t.-: Hacet düşmek 78a/09,
T.+din 119b/02	87b/04

h̄aceti t.-: Haceti düşmek 15b/05, 26b/08, 85b/04	h̄acetimiz t.-: Hacetleri düşmek 86a/07
h̄acetimiz t.-: Hacetleri düşmek 86a/06	h̄acetiñg t.-: Hacetini düşmek 87b/06
h̄acetiñg t.-: Hacetini düşmek 86a/05, 86b/01, 86b/09, 87b/04	kemlikge t.-: Fakra düşmemek 32b/05
h̄acetiñg t.-: Hacetini düşmek ihtiyācı t.-: İhtiyacı düşmek 58a/07	naẓarı t.-: Bakışı rastlamak 68b/05
ittifāk t.-: Denk gelmek 42b/04, 46b/07, 115b/03, 120b/08	ü:stādğa t.-: Üstada düşmek 87a/08
ķabūl t.-: Kabul görmek 89a/12 obdan t.-: Rast düşmek 32b/06 [=38]	[=12] tüşmek 1. Rastlamamak, tesadüf etmemek 2. Duçar olmamak, mecbur olmamak.
tüşme- 1. Yukarıdan aşağıya doğru inmemek 2. Rastlamamak, tesadüf etmemek 3. Gerekmemek, icap etmemek. t.-gey irdi 56b/03 t.-gey sin 29a/07 t.-gil 80a/04 arağa dü:şmenlik t.-: Araya düşmanlık girmemek 41b/06 h̄acet t.-: Hacet düşmemek 87a/01 h̄aceti t.-: Hacetini düşmemek 83b/12, 128a/09	meydānga t.: Meydana düşmek 54b/05 yırāk t.: Uzak düşmek 32a/05 zindānga t.: Zindana düşmek 38b/07 [=3] tüşük Çukur, delik. t.+ge 11b/06 t.+ler 11a/10 t.+lerdin 11a/11, 11a/12 [=4] tüşür- İndirmek, düşürmek. mertebesidin t.-: Mertebesinden düşürmek 42b/09

[=1]

tüşürme- İndirmemek, eğmemek.

baş t.-: Baş eğmemek 7a/02

[=1]

tüvān-ger (Fa.) Zengin, varlıklı.

t. bol-: Zengin olmak 6b/04, 8b/06, 57b/13

dervīş t.: Fakir, zengin 5b/08

[=4]

tüvān-gerlık → **tüvān-gerlik**.

t.+dur 66b/08

[=1]

tüvān-gerlik (Fa.+T.) Zenginlik.

t. 96b/06

[=1]

tüvān-gīr (Fa.) Varlıklı, zengin.

t. bol-: Zengin olmak 26a/05

t. ve dünyā-dār: Zengin ve varlıklı 5a/07

[=2]

tüz- Sıralamak, dizmek.

şaf t.-: Saf dizmek, tutmak 115b/08

[=1]

tüzmek Sıralamak, dizmek.

şaf t.: Saf dizmek, tutmak 115b/07

[=1]

tüzük Doğru, düzgün.

rāst ve t.: Doğru ve düzgün 52b/07

[=1]

U/ʾU

u (Fa.) Ve.

u. 46b/09, 75a/04, 103b/11, 107a/10

[=4]

uç Uç.

u.+ı 69b/01

[=1]

uçā Sırt.

u.+sı 69b/03

u.+sıdaki 19a/09

[=2]

uçra- (Mo.) Karşılaşmak.

u.-dı 60b/03

[=1]

uçramak (Mo.) Karşılaşmak.

u. 49a/07

[=1]

uçuk (Dudaktaki) kabartı, uçuk.
 lebleri u.: Dudakları uçuklu
 65a/10

[=1]

uğra- Duçar olmak, uğramak.
 u.-dı 33b/08

[=1]

‘ukūbet (Ar.) 1. Eziyet, işkence 2.
 Ceza.
 ‘u. kıl-: Eziyet etmek 84b/11,
 84b/12, 85a/01, 85a/02

‘u. kılma-: Eziyet etmemek
 84b/06

‘u. kılmağ: Eziyet etmek
 84b/01

‘u.+ge 84a/13, 84b/06

‘u.+ni 84b/12

‘u.+ninğ 84a/12

‘azāb ‘u.: Azap, eziyet 61b/04,
 61b/05

‘azāb ‘u.+ler kıl-: Azap, eziyet
 etmek 78b/11

‘azāb ve ‘u.: Azap ve eziyet
 4b/05

[=14]

ulaştır- Ulaştırmak.

u.-urda 124a/01

[=1]

‘ulemā (Ar.) Âlim, âlimler.
 ‘u. ve fuḳahā ve sādāt: Âlimler,
 fakihler ve seyyitler 23b/07

‘u.+lar 67b/13, 110b/07,
 110b/13

‘u.+lardin 25a/06

‘u.+larnınğ 20a/08, 126a/08

ḥāki:m ve ‘u.: Hâkim ve
 âlimler 19b/02

[=8]

ulluğ → **uluğ**.
 u.+larnınğ 51b/03

[=1]

‘ulūfe-ḥōr (Ar.+Fa.) Hazır yiyen.
 ḳumār-bāzlar ve ‘u.+lar:
 Kumarbazlar ve hazır yiyenler 59a/09

[=1]

uluğ Ulu, yüce, büyük.
 u. 5a/01, 18b/11, 20a/03,
 20a/04, 21b/03, 23a/11, 26a/13,
 26b/03, 26b/04, 41b/04, 42b/07,
 61a/08, 61a/10, 67b/11, 68b/02,
 72a/11, 76b/04, 76b/05, 76b/07,
 77b/03, 81b/01, 83b/01, 83b/03,
 85b/03, 90a/10, 93b/12, 94a/03,
 94a/04, 97b/04, 97b/10, 101b/06,

101b/08, 105b/13, 108a/01, 113a/03,
113a/09, 120a/13, 120b/04

u. bol-: Ulu olmak 75b/12,
92b/03, 106b/13, 107a/07, 120b/01

u. bolmak: Ulu olmak 106b/13

u. büzürg: Ulu, büyük 27b/02

u. körset-: Ulu göstermek
80a/01

u. tut-: Ulu tutmak 7b/01

u. ve kavī bol-: Büyük ve güçlü
olmak 83b/01

u. ve seḥī: Büyük ve cömert
80a/09

u.+dur 40a/02, 66b/11, 120b/01

u.+ı 26a/03, 105b/04

u.+ı irdi 110a/13

u.+ınınğ 23a/12

u.+irdi 11a/07

u.+lar 14a/06, 15a/12, 42b/03,
49a/07, 75a/08, 106a/06

u.+lardin 37b/04, 106b/07

u.+largā 74b/11, 87b/06

u.+larıdın 68a/06, 106b/05

u.+larını 76a/12

u.+larını 27a/12, 76b/02

u.+larınğ 33b/12, 74b/10,
74b/12

‘azīz ve u.: Aziz ve ulu
120b/06

bülend ve u.: Yüce ve ulu
27b/05

ḥavāşlar ve u.+lar: Seçkinler ve
ulular 33a/09

muḥteşem ve u.+lar: Muhteşem
ve ulular 33a/11

[=79]

uluğla- Ululamak.

u.-ğıl 39b/08

[=1]

uluğluk Ululuk, yücelik, büyüklük.

u. 9a/05, 9a/05, 80a/12, 84b/10,
107a/13, 111a/01

u. ve perverdigārlik: Ululuk ve
azamet 2a/12

u. ve hükümet: Ululuk ve
hükümet 40a/08

u.+ı 115a/13

[=9]

uluğrak Daha ulu, yüce.

u. bol-: Daha ulu olmak 13b/07

u.+dur 59b/10

u.+ı 87b/11, 97a/13

[=4]

‘ulvī (Ar.) Yücelik, yükselik,
büyüklük.

‘u.+din 123b/08

‘u.+dür 123a/10

‘u.+ğa 123b/05

‘u.+ninğ 123a/11

[=4]

‘unşur (Ar.) Unsur.

‘u.-ı laṭīf: Güzel unsur 122b/07

‘u.+dur 123a/01

[=2]

unut- Unutmak.

u.-ğıl 32a/11

[=1]

unutkaklık Unutkanlık.

u.+dın 15a/04

[=1]

ur- 1. Vurmak, dövmek 2.
(Şimşek) çakmak 3. (Tohum) büyüyüp
yeşermek.

u.-adurğan 121a/05

şā’ika u.-: Şimşek çakması

103b/07

tayak u.-: Dayak atmak 20b/12

[=3]

uran Feryat, figan.

u. nāle kıl-: Feryat, figan etmek

127a/08

[=1]

urma- (Laf) çarpmamak.

lāf u.-: Laf çarpmamak 83a/08

[=1]

urug 1. Soy, ırk, cins 2. Tohum.

u. sal-: Tohum atmak 10b/01

u. salma-: Tohum atmamak

10a/13

u. toğkan: Akraba, hısım

13a/06

u. tokğan: Akraba, hısım

26a/12, 75b/01, 75b/02

u.+ı 47b/07

[=7]

urum Fakir, geda.

u.+nı 76b/12

[=1]

uruş Harp, cenk.

u. ve ceng: Harp ve cenk

42b/05

u.+nı 42b/06

ceng ve uruş kılma-: Cenk ve
harp etmemek 42b/02

[=3]

uruşmak Dövüşmek, vuruşmak.

u. 42b/02, 42b/03

[=2]

uşûl (Ar.) Usûl, metot.

u.-ı dîn: Dinin usulü 88a/02

u. ve fıkḥ: Usûl ve fıkıh 89a/02

[=2]

u:şûl → **uşûl**.

u. 20a/07

[=1]

uşak (Parmaklarının arası) açık.

u. 63a/09, 63b/01, 63b/07,
64a/02, 105a/12

u.+lar 117a/09

[=6]

uşbu Bu, işbu.

u. 3b/10, 16a/07, 23b/13,
25b/06, 28b/13, 35a/07, 35b/08,
36b/02, 39a/09, 48a/10, 50a/11,
58a/07, 59a/02, 73a/02, 77a/06,
81b/07, 108b/01, 109a/06, 112b/02,
113a/13, 114b/03, 122a/03, 122b/05,
122b/08, 123a/03, 124b/02, 126b/03

u. dünyā: Bu dünya 10b/05,
10b/10, 10b/12

u.+dur 5a/01, 20a/09, 54b/01,
65a/02, 118b/01, 120b/06, 125b/13

u.+irdi 28a/02, 108a/05,

122a/05

u. mu+dur 39a/06

[=41]

uşol O.

o. 8a/08, 11a/11, 11b/01,
11b/06, 12a/03, 19a/07, 19a/08,
26b/03, 29a/01, 29a/07, 30b/11,
31a/08, 32b/03, 32b/04, 41b/05,
46b/01, 46b/04, 70a/06, 97a/10,
112a/09, 112b/01, 112b/09, 128b/10

[=23]

‘uşşāk (Ar.) Bir musiki makamı.

‘ırāk ve ‘u. ferdesi: Irak ve
uşşak perdesi 105b/02

[=1]

utru Karşı, ters yön.

u. kēl-: Tersten, karşıdan
gelmek; denk gelmek 5b/09, 16a/08,
29b/07, 116b/03

[=4]

uy Sığır, büyükbaş hayvan.

u. 121a/04, 121a/04

u.+larnıḡ 121a/02

[=3]

uyatlık Utanç, âr.

u. bolma-: Utanacak duruma
gelmemek 27a/11

[=1]	u.-ğuçı 88a/08
uykı → uyķu .	u.-p 49a/13
u. 49a/11	u.-rlar 50a/11
[=1]	u.-saņg 51b/08
uyķu Uykü.	u.-ydur 49b/03, 50a/10, 51b/11,
u. 49b/13, 51a/12, 54b/08,	51b/13
54b/09, 54b/10	[=12]
u.+da 36b/04, 36b/06	uyķulama- Uyumamak.
u.+da sin 49b/12	u.-saņg 36b/06
u.+dadur 51a/13	[=1]
u.+dın 51b/01	uyķulamak Uyumak.
u.+ğa 49b/12, 51a/11, 51a/11,	u. 49b/06, 51b/08, 54b/06,
51b/02, 127b/01	54b/07, 99a/02
u.+ğa bar-: Uykuya dalmak	u. kerek 52a/02
66b/05, 127a/07, 127a/10	u.+nınğ 49a/11
u.+m 127a/11	[=7]
u.+nı 49b/01	uyķuluğ Uykulu.
u.+nınğ 51b/12	u. 100a/07
u.+sı 52a/03, 127a/08	[=1]
ğaflet u.+sı: Gaflet uykusu	uyukla- Uyuklamak.
24b/02, 119a/01	u.-ğalı 50a/01
[=25]	u.-ğangā 49b/09
uyķula- Uyumak.	u.-ğıl 50a/04
u.-ğan 49b/02, 49b/03	u.-sa 49b/08, 51a/06
u.-ğannınğ 51b/10	[=5]
u.-gay 52a/01	

uyuklama- Uyuklamamak.

u.-ğan 49b/13

[=1]

uzak 1. Uzun 2. Uzak.

u. 42b/06, 128b/03

u. bī-menfa‘at: Uzak, faydasız
89a/04

u. bol-: Uzun olmak 113b/07

u. tur-: Uzak durmak 119a/07

u.+dur 75a/01

u.+ğa 71b/03, 87a/09

u.+ğa tart-: (Söz) uzağa
düşmek, uzamak 99b/08, 101a/08
[=10]

uzat- Uzatmak.

u.-ıp 12a/02

[=1]

‘uzlet (Ar.) İnziva.

‘u. 128a/02

[=1]

uzun Uzun.

u. 55a/04, 63b/03, 63b/06,
64a/04, 64a/08, 64a/09, 69b/01,
69b/02, 69b/04, 70b/08, 90b/12

u. bol-: Uzun olmak 69a/13,
70b/11

tilinğ u. bol-: Söz söylemeye
gücü olmak 28a/01, 114b/06

[=15]

uzunluk Uzunluk.

u. ve kıskalık: Uzunluk ve
kısalık 63a/02

[=1]

uzunrak Daha uzun.

u. bol-: Daha uzun olmak
21a/01

[=1]

‘użv (Ar.) Uzu, organ.

‘u. 99a/07

‘u.+ge 99a/08

[=2]

‘użve → **‘użv**.

‘u. 112b/04

[=1]

Ü

ü → **u**.

ü. 2b/04, 2b/05, 2b/11, 88a/11,
99b/06, 103b/01, 112b/01

[=7]

ü:cüre (Ar.) Ücret.

ü. 66b/09

[=1]

üç

Üç.

ü. 5a/03, 5a/04, 35a/01, 35a/02,
35a/04, 35a/04, 35a/07, 35a/09,
35a/12, 35a/12, 35a/13, 35b/08,
36a/06, 48b/08, 48b/11, 50b/04,
50b/05, 52a/13, 60a/11, 62a/13,
86b/05, 87a/10, 94b/02, 94b/04,
94b/05, 94b/07, 94b/09, 95a/01,
95b/12, 98a/09, 98b/06, 98b/06,
98b/07, 98b/07, 110b/02, 110b/05,
111b/06, 111b/13, 119b/08, 122a/09,
122a/10, 122a/11, 122a/12, 122b/01,
122b/02, 122b/03, 124a/12, 124b/02,
125a/11, 127b/02

ü.+i 4a/01

ü.+iniñ 4a/02

ü.+ni 12a/03

[=53]

üçeşme- Mücadele etmemek,
çaşışmamak, savaşımamak.

ü.-gen 116b/03

[=1]

üçevlen Üçüyle beraber, üçüyle
birlikte.

ü. 73b/13

[=1]

üçün

İçin.

ü. 79a/12

altun ü. 94b/09, 95a/01

anınğ ü. 3a/06, 3b/12, 4b/09,

8a/07, 13b/11, 14b/04, 16a/06, 16a/11,
23a/03, 24b/04, 29a/12, 30a/04,
30b/09, 31a/11, 35a/03, 42a/06,
43a/04, 43a/08, 43a/10, 51b/10,
52a/06, 52b/04, 54b/06, 60a/11,
69a/03, 71b/09, 72b/03, 77a/12,
81b/03, 82b/10, 92b/11, 93a/11,
95a/12, 98b/09, 101a/10, 101b/13,
104b/10, 107a/10, 107b/13, 109b/03,
113a/07, 119a/07

ārām āsāyiş ü. 50b/02

bātı:l ü. 116a/11

bātı:l nēmerse ü. 57a/07

bende āsāyişi ü. 50a/13

bir iş ü. 12b/12

endi:k ü. 57a/05

endi:k māl ü. 57b/02

gūy oynamak ü. 54a/01

ḥabar bērmek ü. 35b/08

her iş ü. 63a/01

Ḥudā rızāsı ü. 13a/05, 13a/06

‘işret ü. 63a/01

körmek ü. 96b/06

küeyve bērmek ü. 76a/09

ma‘īšet ü. 50b/03

mālınğ ü. 117b/04

menfa'ati ü. 93b/10, 124b/09	[=106]
mihmān+ķılıřmaq ü. 41b/01	üçünçi Üçüncü.
munçalik emvāl ü. 38b/07	ü. 3b/06, 14b/11, 19b/11),
nē ü. 6a/02, 7a/04, 7a/06,	35a/11, 44a/09, 45a/02, 49b/06,
7a/06, 16a/11, 19b/08, 21b/12, 25b/05,	62b/02, 65a/03, 67b/12, 86b/06,
25b/06, 25b/08, 31b/10, 33b/08,	98a/11, 99a/01, 99b/02, 107b/09,
54a/04, 97a/09, 101b/05	119b/10, 122b/01, 124b/01, 125b/03
nē ü.+dür 7a/02, 7a/02, 7a/03,	ü.+si 4a/03
7a/03	[=20]
nēme ü. 61a/03, 71a/07,	üleş- Bölüşmek, paylaşmak.
72a/09, 94b/12, 107a/11, 114a/04	ü.-ip 95a/09
ni ü. 19a/12	[=1]
oyun ü. 2b/13	ülfet (Ar.) Yakınlık.
öz murādınınğ ĥuřūlı ü. 56b/08	ü. tutma-: Yakınlık
pul tilemek ü. 66a/10	göstermemek 84a/01
rızķ ü. 8a/13	[=1]
sēning ü. 39a/08	ümmet (Ar.) Ümmet.
serābğa kirmek ü. 60b/06	ü.+ler 13a/08
sūdā ü. 107a/03	[=1]
su ü. 19a/05	ümmīd (Fa.) Umut, ümit.
şehvet ü. 72b/04	ü. 13a/01, 79a/03, 107a/04
řikāyet ü. 23b/05	ü. tut-: Ümit etmek 30a/03,
şöhret almak ü. 53a/03	30b/09
ta'ziyyet ü. 68a/04	ü. tuta': Ümit edebilmek
temāřāh ü. 91a/03	98a/11
yurt talaşmaq ü. 81b/02	ü. ve i'timād: Ümit ve itimat
	82a/03

ü.+ide 94a/04
 ü.+im 31b/02
 ü.+leri bol-: Ümitleri olmak
 30a/03
 ü.+lerini üz-: Ümitlerini
 kesmek 55b/05
 ü.+ni 13a/01
 [=12]
ümmīd-vār (Fa.) Ümitli.
 ü. bol-: Ümitli olmak 100b/03
 [=1]
ümmīd-vārrak (Fa.+T.) Daha ümitli.
 ü. bol-: Daha ümitli olmak
 13a/01
 [=1]
ümmīdlig (Fa.+T.) Ümitli.
 ü. kıl-: Ümitlendirmek 119b/04
 [=1]
ün Nam, ün.
 ü. çıkar-: Ün kazanmak 70a/11
 [=1]
ün- (Bitkinin) büyümesi,
 (topraktan) çıkması.
 kayık ü.-: Yamuk büyümek
 10a/06
 [=1]

üst Üst, üst taraf.
 ü.+ide 40b/01, 52b/11, 67b/08
 [=3]
ü:stād (Fa.) Bir işin ehli, üstat.
 ü. 16a/10, 16a/11
 ü.-ı bī-naẓīr bol-: Emsalsiz,
 büyük üstat 105a/10
 ü.-ı muğannī: Musiki üstadı
 38a/03
 ü.+ğa 87a/08
 ü.+ı 74a/08
 ü.+ığa 74a/11, 94b/10
 ü.+ım raḥmetu'l-lahi 102a/10
 ü.+ını 74a/08
 ü.+imes iken 73b/12
 ü.+ları 104b/06
 ü.+nınḡ 88a/10
 [=13]
ü:stādsız (Fa.+T.) Üstat olmadan,
 üstatsız.
 ü. 11a/06
 [=1]
ü:stūh^wān (Fa.) Kemik.
 ü. 71a/02
 ü.+ı 65b/01, 71b/07
 ü.+ları 63a/04, 63b/08

[=5]	ü.+sîdin 128b/07
ü:stüh^wānlġ (Fa.+T.) Kemikli.	ü.+sige 69b/06
ü. 63b/07	kün ü. 30a/06
[=1]	[=11]
üstün Üst, üst taraf.	üzme- Terk etmemek, vazgeçmemek.
ü. 27a/11, 69a/12	köngülñi ü.-: Ümidini
[=2]	kesmemek 49b/11
üstünki Üstteki, üst taraftaki.	[=1]
ü. 31a/06, 31a/07	üzre Üzere, üzerine.
[=2]	bir tabaḡ ü. 12a/02
üvçün → üçün.	dıraḡt ü. 30a/05
güvāhlıḡ bērmek ü. 91b/06	her nān ü. 12a/04
nēme ü. 91b/03	kürsî ü. 23b/01, 23b/03,
[=2]	89b/02, 89b/04, 89b/06
üz- 1. Terk etmek, bırakmak 2.	ma'reke-i ceng ü. 54b/10
(At) tepmek.	seccādesi ü. 128b/12
ü.-gek 71a/04	sēniñg ü. 110a/05
köngül ü.-: Ümit kesmek	sîr-ṭa'ām ü. 36a/07
79b/03, 94a/01	su ü. 11a/09, 127b/09
ümmedlerini ü.-: Ümitlerini	taḡt ü. 25a/04
kesmek 55b/05	yaman ü. yaman 16b/07
[=4]	yol ü. 95b/07
üze Üstüne, üzerine.	[=17]
ü.+side 52b/06, 52b/09,	üzül- Kesilmek, bırakılmak.
89a/06, 89b/07, 100b/13, 101a/03,	ü.-ür 82b/11
101a/04, 128b/08	

[=1]	v. bol-: Vaki olmak 32a/05, 36b/10, 43a/10, 45a/05, 48b/03, 61b/11, 73a/01, 79a/10, 92b/04, 100a/03
V	
vācib (Ar.) Gerek, şart.	v.+ğa 18a/10
v. 3b/08, 57b/07	[=11]
v. bil-: Vacip bilmek 83a/03, 84b/09	vākı'a (Ar.) Gerçekleşmiş olay, vakıa.
v. bol-: Vacip olmak 7b/10, 39b/13, 85a/07, 106b/06, 117b/01	v. 18a/01, 94b/13
v. kıl-: Vacip kılmak 3a/12, 128a/05	[=2]
v.+dür 7a/11, 14a/06, 23b/11, 25a/02, 40a/04, 55b/01, 99b/05, 104a/06, 108b/11	vākıf (Ar.) Haberdar, bilen.
v. irmesdür 114b/10	v. bola'lma-: Vakıf olamamak 56/08
[=21]	[=1]
va'de (Ar.) Vade, mühlet.	vakt (Ar.) Süre, zaman, vakit.
v.+ge 97b/01, 124b/06	v. 4a/03, 13b/08, 13b/09, 33a/07, 39b/08, 44a/13, 44b/01, 44b/12, 55a/07, 55b/12, 75a/07, 95a/09, 120a/04, 121a/05, 121a/05
[=2]	v.-ı hālvat: Yalnızlık vakti 108a/12
vaḥṣī (Ar.) Vahşi.	v.-i ḥumār: Humar vakti 47b/08
v.+ler 78b/02	v. endāze koy-: Vakıt, ölçü belirlemek 33a/03
[=1]	v. ve tertīb: Vakıt ve düzen 32b/13
vakf (Ar.) Bağlı kılma, tahsis etme.	v.+da 1b/08, 6a/13, 7b/11, 9b/12, 10b/06, 13b/10, 16b/12, 22b/01,
v. kıl-: Vakfetmek 118a/02	
[=1]	
vākı' (Ar.) Olan, vuku bulan.	

22b/02, 22b/11, 33a/04, 33a/08,
34a/05, 36b/09, 41a/11, 48a/01,
48a/09, 48a/10, 52b/04, 53a/02,
53a/11, 53a/12, 54b/03, 54b/13,
59a/03, 62b/06, 65a/04, 65b/06,
66a/01, 66b/04, 67a/03, 67a/08,
68b/10, 72b/07, 76a/06, 79a/07,
83a/02, 86a/02, 87b/04, 92b/10,
95a/05, 100a/10, 102a/02, 108b/10,
117b/03, 119b/04

v.+dın 33a/09, 121a/01

v.+dur 44a/13, 48a/05

v.+ğa 102a/13

v.+ğaça 60b/10, 94b/13

v.+ğaçage 94b/09

v.+ge 48a/13

v.+ı 25a/11, 37a/12, 48a/03,
100b/11, 120b/13

v.+ı imes irdi 21b/11

v.+ı irdi 110b/07, 111a/03

v.+ıda 5b/11, 12b/13, 17a/01,
19a/03, 21b/09, 22b/13, 23b/01,
23b/02, 29b/13, 34a/06, 39a/12,
41a/08, 41a/13, 52a/12, 58a/02,
59b/02, 59b/05, 60b/02, 67a/08,
68b/07, 73a/09, 75a/03, 75a/03,
78b/08, 79a/06, 79a/06, 84b/07,
85b/07, 85b/12, 86b/02, 86b/02,
86b/03, 87b/05, 96b/06, 108b/03

v.+ıdaki 79a/08

v.+ıdın 121a/01

v.+ığa 36a/01, 94b/02

v.+ını 67a/07, 108b/04

v.+imge 12b/02

v. irdi 113a/13

v. irmesdür 102a/11

v.+lardın 48a/03

v.+larıda 126b/08

v.+larını 120b/13

v.+nı 32b/13, 33a/01, 120b/10

hemme-i v.: Her zaman

116b/07

hemme-i v.+lar: Her zaman

89b/09

[=134]

vaktī (Ar.+Fa.) Bir vakit, bir zaman.

v. 38b/13, 78a/09

v.+de 5b/05, 43b/05, 44a/01,
44a/06, 127a/05

[=7]

vaktī-ki (Ar.+Fa.) Vakti ki, ne zaman
ki.

v. 2a/13, 4b/10, 5a/01, 5b/08,
6a/10, 6a/12, 10b/06, 14a/10, 28b/01,
28b/03, 30a/09, 31a/06, 32a/01,
32b/01, 32b/03, 34a/02, 34a/03,
39b/02, 43b/04, 44a/06, 44a/08,

44a/09, 44a/10, 47b/11, 48a/05,
48a/08, 51a/07, 53b/13, 55a/08,
55a/09, 57a/01, 57a/10, 58a/03,
60a/09, 60b/01, 61b/11, 63b/10,
65b/07, 67b/04, 69b/06, 70a/11,
71a/11, 72b/06, 72b/13, 73a/01,
73a/06, 73a/11, 73a/13, 74b/08,
74b/13, 75a/01, 75a/08, 75a/11,
75b/09, 77b/02, 77b/06, 79a/09,
79b/07, 81a/03, 81a/05, 84b/10,
85b/02, 86a/08, 89a/10, 89a/12,
90b/03, 92b/07, 95b/11, 99b/03,
100a/06, 100a/07, 100a/08, 100b/08,
101a/09, 101a/11, 102a/04, 104a/12,
105b/06, 106a/04, 107a/06, 110b/08,
110b/11, 111b/04, 111b/06, 119a/12,
123b/01, 127b/04

[=87]

vaktī-kim (Ar.+Fa.+T.) Vakti ki, ne
zaman ki.

v. 54b/02

[=1]

vasatī (Ar.) Vasata, orta hâle ait,
ilgili.

taḥvīl-i v.: Doğduktan sonraki
ayda belirlenen talih 102b/01

[=1]

vaşf (Ar.) Nitelik, vasıf.

v.+larda 63a/03

[=1]

vāşıl (Ar.) 1. Ulaşan, erişen 2. Vesile
olan.

v.-ı ferveri:ş: (Birinin)
yetişmesinin vesilesi 8a/01

v.-ı maḫşūd: Amacına ulaşan
87a/10

[=2]

vāsıt (Ar.) Aracı, vasıta.

v. 98a/13

v.+dur 122b/11

v.+durlar 7b/01

v.+nı 7b/01

[=4]

vāsıta (Ar.) Aracı, vasıta.

v.+sı 58a/12

[=1]

vaşıyyet (Ar.) Vasiyet.

v. kııl-: Vasiyet etmek 78b/13,
82b/06

v.+imni 85b/11

[=3]

vaṭan (Ar.) Birinin doğup büyüdüğü
yer, vatan.

v. 32a/11

v.+ınḡ 32a/10

v.+ınḡdın 32a/05

v.+ige 75a/08	5b/06, 5b/06, 5b/09, 5b/09, 5b/09,
[=4]	5b/10, 5b/10, 5b/11, 5b/12, 5b/12,
važ' (Ar.) Ortaya koyma, belirtme.	6a/03, 6a/03, 6a/04, 6a/06, 6a/07,
v. bol-: Ortaya koymak 99a/07	6a/07, 6a/12, 6a/12, 6a/12, 6a/12,
v.+ını 43b/12	6a/13, 6b/02, 6b/04, 6b/05, 6b/10,
[=2]	6b/12, 6b/13, 6b/13, 7a/02, 7a/02,
va:‘z (Ar.) Vaaz, dinî konuşma.	7a/02, 7a/03, 7a/03, 7a/03, 7a/03,
v.+larını 25a/03	7a/04, 7a/04, 7a/05, 7a/05, 7a/06,
[=1]	7a/07, 7a/1, 7a/1, 7a/11, 7a/13, 7a/13,
ve (Ar.) Ve.	7a/13, 7b/03, 7b/03, 7b/05, 7b/06,
v. 1a/02, 1a/03, 1a/11, 1b/04,	7b/11, 8a/02, 8a/03, 8a/04, 8a/11,
1b/05, 1b/09, 1b/09, 1b/09, 1b/12,	8b/07, 8b/08, 8b/08, 8b/08, 8b/12,
1b/13, 2a/01, 2a/01, 2a/02, 2a/02,	9a/01, 9a/07, 9a/09, 9a/09, 9a/09,
2a/03, 2a/03, 2a/03, 2a/04, 2a/04,	9a/11, 9b/03, 9b/04, 9b/04, 9b/04,
2a/10, 2a/10, 2a/11, 2a/12, 2a/13,	9b/04, 9b/05, 9b/05, 9b/05, 9b/05,
2a/13, 2b/01, 2b/02, 2b/07, 2b/09,	9b/06, 9b/06, 9b/06, 9b/06, 9b/08,
2b/11, 2b/13, 3a/01, 3a/02, 3a/02,	9b/11, 10a/01, 10a/06, 10a/07, 10a/07,
3a/03, 3a/04, 3a/04, 3a/07, 3a/08,	10a/08, 10a/08, 10a/08, 10a/09,
3a/09, 3a/09, 3a/09, 3a/10, 3a/10,	10a/10, 10a/11, 10a/12, 10a/12,
3a/11, 3a/12, 3a/13, 3a/13, 3b/01,	10a/12, 10a/13, 10b/01, 10b/02,
3b/01, 3b/02, 3b/02, 3b/03, 3b/03,	10b/04, 10b/04, 10b/05, 10b/06,
3b/04, 3b/05, 3b/05, 3b/05, 3b/05,	10b/07, 10b/07, 10b/08, 10b/10,
3b/06, 4a/01, 4a/02, 4a/05, 4a/07,	10b/11, 10b/12, 10b/12, 10b/13,
4a/10, 4b/03, 4b/04, 4b/04, 4b/05,	10b/13, 11a/03, 11a/03, 11a/03,
4b/06, 4b/08, 4b/08, 4b/09, 4b/10,	11a/03, 11a/05, 11a/08, 11a/10,
4b/11, 4b/11, 4b/11, 4b/11, 4b/11,	11a/12, 11a/13, 11b/02, 11b/02,
4b/12, 4b/13, 5a/01, 5a/02, 5a/03,	11b/04, 11b/08, 11b/08, 11b/10,
5a/03, 5a/04, 5a/07, 5a/08, 5a/10,	11b/13, 12a/02, 12a/03, 12a/03,
5a/11, 5a/12, 5a/12, 5a/13, 5a/13,	12a/04, 12a/06, 12a/06, 12a/08,
5b/01, 5b/02, 5b/02, 5b/03, 5b/05,	12a/08, 12a/10, 12b/02, 12b/04,
	12b/05, 12b/06, 12b/06, 12b/08,
	12b/09, 12b/10, 12b/10, 12b/10,
	12b/11, 12b/12, 12b/13, 12b/13,
	13a/01, 13a/02, 13a/02, 13a/03,

13a/04, 13a/05, 13a/06, 13a/10,
13a/13, 13a/13, 13b/01, 13b/01,
13b/02, 13b/02, 13b/03, 13b/03,
13b/03, 13b/04, 13b/05, 13b/05,
13b/05, 13b/07, 13b/07, 13b/08,
13b/09, 13b/09, 13b/10, 13b/11,
14a/03, 14a/06, 14a/06, 14a/07,
14a/07, 14a/08, 14a/09, 14a/09,
14a/11, 14a/11, 14a/12, 14a/12,
14a/13, 14a/13, 14b/01, 14b/03,
14b/05, 14b/06, 14b/07, 14b/08,
14b/09, 14b/09, 14b/10, 14b/11,
14b/12, 15a/03, 15a/03, 15a/04,
15a/04, 15a/05, 15a/07, 15a/07,
15a/08, 15a/08, 15a/09, 15a/10,
15a/10, 15a/11, 15b/03, 15b/04,
15b/04, 15b/05, 15b/06, 15b/06,
15b/08, 15b/08, 15b/10, 15b/10,
15b/12, 15b/12, 15b/13, 15b/13,
16a/04, 16a/04, 16a/06, 16a/06,
16a/06, 16a/07, 16a/09, 16a/10,
16a/13, 16a/13, 16a/13, 16b/01,
16b/02, 16b/03, 16b/03, 16b/06,
16b/08, 16b/09, 16b/09, 16b/10,
16b/10, 16b/11, 16b/11, 16b/13,
17a/03, 17a/03, 17a/06, 17a/10,
17a/11, 17b/01, 17b/04, 17b/05,
17b/08, 17b/09, 17b/11, 17b/13,
18a/01, 18a/01, 18a/03, 18a/05,
18a/05, 18a/07, 18a/08, 18a/08,
18a/10, 18a/12, 18a/12, 18b/03,
18b/10, 18b/10, 18b/10, 18b/10,
18b/11, 18b/12, 19a/01, 19a/02,
19a/03, 19a/04, 19a/06, 19a/06,

19b/02, 19b/02, 19b/03, 19b/03,
19b/04, 19b/04, 19b/05, 19b/05,
19b/06, 19b/06, 19b/10, 20a/01,
20a/01, 20a/02, 20a/02, 20a/06,
20a/07, 20a/08, 20a/10, 20a/11,
20a/13, 20a/13, 20a/13, 20b/04,
20b/05, 20b/12, 21a/04, 21a/10,
21a/11, 21a/12, 21a/12, 21a/13,
21a/13, 21b/01, 21b/02, 21b/02,
21b/04, 21b/05, 21b/05, 21b/06,
21b/07, 21b/08, 21b/08, 21b/10,
21b/13, 21b/13, 22a/01, 22a/02,
22a/02, 22a/04, 22a/05, 22a/05,
22a/05, 22a/06, 22a/06, 22a/07,
22a/07, 22a/08, 22a/08, 22a/08,
22a/11, 22a/11, 22a/11, 22a/11,
22b/01, 22b/01, 22b/02, 22b/06,
22b/07, 22b/08, 22b/09, 22b/09,
22b/10, 22b/12, 23a/04, 23a/04,
23a/05, 23a/08, 23a/08, 23a/12,
23a/12, 23a/13, 23b/02, 23b/07,
23b/07, 23b/07, 23b/08, 23b/09,
24a/09, 24a/10, 24a/11, 24b/01,
24b/05, 24b/05, 24b/07, 24b/08,
24b/11, 24b/13, 25a/02, 25a/04,
25a/06, 25a/09, 25a/09, 25a/10,
25a/10, 25a/12, 25a/13, 25b/02,
25b/05, 25b/06, 25b/07, 25b/08,
25b/09, 25b/10, 25b/11, 25b/12,
25b/13, 26a/01, 26a/02, 26a/03,
26a/04, 26a/04, 26a/05, 26a/06,
26a/06, 26a/07, 26a/10, 26a/11,
26a/12, 26b/01, 26b/02, 26b/04,
26b/05, 26b/05, 26b/05, 26b/07,

26b/08, 26b/10, 26b/11, 26b/12,
26b/12, 26b/13, 27a/01, 27a/03,
27a/04, 27a/05, 27a/08, 27a/09,
27a/11, 27a/13, 27b/01, 27b/03,
27b/04, 27b/04, 27b/05, 27b/05,
27b/06, 27b/08, 27b/09, 27b/11,
27b/12, 27b/13, 28a/04, 28a/06,
28a/09, 28a/09, 28a/10, 28a/10,
28a/12, 28a/12, 28a/13, 28b/03,
28b/04, 28b/06, 29a/04, 29a/06,
29a/06, 29a/07, 29a/09, 29b/02,
29b/02, 29b/04, 29b/04, 29b/09,
29b/12, 30a/01, 30a/01, 30a/01,
30a/01, 30a/08, 30a/10, 30a/10,
30a/10, 30a/10, 30a/10, 30a/12,
30a/13, 30a/13, 30b/01, 30b/04,
30b/04, 30b/06, 30b/11, 30b/13,
31a/01, 31a/02, 31a/04, 31a/05,
31a/07, 31a/07, 31a/07, 31a/07,
31a/08, 31a/10, 31b/05, 31b/07,
31b/08, 31b/08, 32a/03, 32a/03,
32a/07, 32a/09, 32a/13, 32b/03,
32b/10, 32b/10, 32b/13, 32b/13,
33a/01, 33a/03, 33a/04, 33a/07,
33a/08, 33a/09, 33a/09, 33a/10,
33a/11, 33b/02, 33b/03, 33b/13,
34a/01, 34a/02, 34a/04, 34a/06,
34a/10, 34a/11, 34b/02, 34b/11,
34b/11, 34b/12, 35a/02, 35a/04,
35a/05, 35a/10, 35b/01, 35b/02,
35b/03, 35b/03, 35b/05, 35b/07,
35b/07, 35b/10, 35b/10, 35b/11,
35b/13, 35b/13, 36a/01, 36a/04,
36a/04, 36a/05, 36a/05, 36a/06,

36a/07, 36a/07, 36a/08, 36a/10,
36a/11, 36b/01, 36b/02, 36b/04,
36b/05, 36b/06, 36b/06, 36b/07,
36b/07, 36b/08, 36b/12, 36b/13,
37a/01, 37a/01, 37a/02, 37a/07,
37a/08, 37a/10, 37b/01, 37b/02,
37b/03, 37b/03, 37b/05, 37b/05,
37b/06), 37b/09, 37b/10, 37b/13,
38a/01, 38a/02, 38a/03, 38a/03,
38a/04, 38a/07, 38a/07, 38a/12,
38b/03, 39a/03, 39a/07, 39a/07,
39a/08, 39a/10, 39a/10, 39b/04,
39b/04, 39b/07, 39b/08, 39b/10,
39b/12, 40a/01, 40a/06, 40a/06,
40a/07, 40a/08, 40a/08, 40a/11,
40a/11, 40a/12, 40b/01, 40b/01,
40b/02, 40b/03, 40b/04, 40b/04,
40b/05, 40b/06, 40b/10, 40b/10,
41a/01, 41a/04, 41a/07, 41a/08,
41a/09, 41a/09, 41a/10, 41a/11,
41a/12, 41a/13, 41a/13, 41b/02,
41b/05, 41b/05, 41b/05, 41b/06,
41b/08, 41b/09, 41b/10, 42a/06,
42a/08, 42a/09, 42a/09, 42a/10,
42a/10, 42a/11, 42a/12, 42b/01,
42b/01, 42b/01, 42b/02, 42b/02,
42b/03, 42b/04, 42b/05, 42b/05,
42b/07, 42b/08, 42b/10, 42b/11,
42b/11, 42b/12, 42b/13, 43a/02,
43a/09, 43a/09, 43a/11, 43a/12,
43a/12, 43b/06, 43b/10, 43b/11,
43b/11, 44a/12, 44b/02, 44b/03,
44b/04, 44b/06, 44b/07, 44b/08,
44b/09, 44b/10, 44b/12, 45a/03,

45a/04, 45a/10, 45a/11, 45a/12,
45b/03, 45b/05, 45b/08, 45b/09,
45b/10, 46a/02, 46a/03, 46a/04,
46a/04, 46a/07, 46a/08, 46b/05,
46b/12, 47a/02, 47a/03, 47a/04,
47a/07, 47a/10, 47a/10, 47b/01,
47b/02, 47b/02, 47b/03, 47b/13,
48a/01, 48a/03, 48a/07, 48a/07,
48a/07, 48a/08, 48a/09, 48a/10,
48a/11, 48a/12, 48b/08, 48b/09,
48b/09, 48b/09, 48b/10, 48b/12,
49a/03, 49a/03, 49a/05, 49a/06,
49a/08, 49a/09, 49a/09, 49b/03,
49b/04, 49b/04, 49b/09, 50a/01,
50a/02, 50a/02, 50a/04, 50a/05,
50a/05, 50a/06, 50a/06, 50a/08,
50a/09, 50a/10, 50a/10, 50a/12,
50b/02, 50b/02, 50b/04, 50b/04,
50b/05, 50b/08, 50b/08, 50b/09,
50b/09, 50b/09, 50b/10, 50b/10,
51a/02, 51a/02, 51a/02, 51a/06,
51a/11, 51a/12, 51a/12, 51b/11,
51b/12, 51b/13, 52a/04, 52a/04,
52a/07, 52a/08, 52a/10, 52a/11,
52a/12, 52a/12, 52a/13, 52b/01,
52b/02, 52b/03, 52b/05, 52b/05,
52b/05, 52b/06, 52b/07, 52b/09,
52b/12, 52b/13, 53a/01, 53a/02,
53a/03, 53a/04, 53a/04, 53a/04,
53a/04, 53a/04, 53a/05, 53a/06,
53a/06, 53a/08, 53a/09, 53a/11,
53b/03, 53b/03, 53b/04, 53b/06,
53b/08, 53b/08, 53b/13, 54a/01,
54a/05, 54a/10, 54a/10, 54a/11,

54b/03, 54b/05, 54b/06, 54b/12,
55a/01, 55a/02, 55a/03, 55a/04,
55a/05, 55a/07, 55a/13, 55a/13,
55b/01, 55b/01, 55b/02, 55b/04,
55b/04, 55b/05, 55b/05, 55b/10,
55b/10, 55b/13, 56/08, 56a/01, 56a/02,
56a/05, 56a/11, 56a/12, 56b/02,
56b/04, 56b/05, 56b/06, 56b/10,
56b/13, 56b/13, 56b/13, 57a/02,
57a/02, 57a/02, 57a/03, 57a/07,
57a/08, 57a/09, 57a/11, 57b/06,
57b/07, 57b/09, 57b/10, 57b/11,
57b/12, 57b/13, 57b/13, 58a/02,
58a/05, 58a/09, 58a/11, 58b/03,
58b/03, 58b/04, 58b/04, 58b/05,
58b/11, 58b/11, 58b/12, 58b/13,
58b/13, 59a/03, 59a/05, 59a/05,
59a/07, 59a/07, 59a/09, 59a/09,
59a/09, 59a/10, 59a/11, 59a/13,
59b/01, 59b/02, 59b/03, 59b/03,
59b/03, 59b/04, 59b/05, 59b/07,
59b/08, 59b/12, 60a/01, 60a/02,
60a/04, 60a/05, 60a/06, 60a/07,
60a/07, 60a/10, 60b/09, 60b/13,
61a/06, 61a/12, 61b/01, 61b/02,
61b/02, 61b/03, 61b/06, 61b/10,
61b/11, 61b/11, 61b/12, 61b/13,
61b/13, 61b/13, 62a/02, 62a/02,
62a/04, 62a/09, 62a/10, 62a/11,
62a/11, 62b/01, 62b/01, 62b/02,
62b/02, 62b/04, 62b/04, 62b/04,
62b/05, 62b/05, 62b/06, 62b/06,
62b/07, 62b/07, 62b/08, 62b/08,
62b/08, 62b/09, 62b/09, 62b/10,

62b/10, 62b/10, 62b/11, 62b/11,
62b/13, 63a/02, 63a/02, 63a/02,
63a/03, 63a/03, 63a/03, 63a/04,
63a/04, 63a/04, 63a/05, 63a/06,
63a/06, 63a/07, 63a/07, 63a/08,
63a/09, 63a/09, 63a/09, 63a/09,
63a/10, 63a/10, 63a/10, 63a/11,
63a/11, 63a/12, 63b/02, 63b/02,
63b/02, 63b/06, 63b/07, 63b/07,
63b/07, 63b/07, 63b/08, 63b/08,
63b/09, 63b/09, 63b/09, 63b/09,
63b/10, 63b/11, 64a/01, 64a/01,
64a/01, 64a/01, 64a/01, 64a/02,
64a/04, 64a/05, 64a/06, 64a/07,
64a/08, 64a/08, 64a/08, 64a/09,
64a/09, 64a/09, 64a/10, 64a/10,
64a/11, 64a/11, 64a/11, 64a/11,
64a/12, 64a/13, 64a/13, 64b/01,
64b/02, 64b/02, 64b/04, 64b/04,
64b/04, 64b/04, 64b/05, 64b/06,
64b/06, 64b/09, 64b/13, 64b/13,
65a/01, 65a/01, 65a/02, 65a/02,
65a/04, 65a/06, 65a/06, 65a/10,
65a/11, 65a/13, 65a/13, 65b/01,
65b/01, 65b/02, 65b/02, 65b/02,
65b/03, 65b/04, 65b/05, 65b/05,
65b/07, 65b/07, 65b/07, 65b/08,
65b/09, 65b/09, 65b/09, 65b/09,
65b/10, 65b/11, 65b/12, 65b/13,
66a/01, 66a/01, 66a/04, 66a/06,
66a/07, 66a/08, 66a/10, 66a/13,
66a/13, 66b/02, 66b/03, 66b/03,
66b/04, 66b/06, 66b/07, 66b/09,
66b/09, 66b/10, 66b/10, 66b/13,

67a/01, 67a/01, 67a/02, 67a/03,
67a/05, 67a/07, 67a/07, 67a/07,
67a/08, 67a/08, 67a/08, 67a/09,
67a/13, 67b/01, 67b/02, 67b/03,
67b/04, 67b/04, 67b/07, 67b/08,
67b/08, 67b/09, 67b/12, 68a/01,
68a/03, 68a/03, 68a/06, 68a/07,
68a/07, 68a/08, 68a/08, 68a/08,
68a/10, 68a/12, 68a/13, 68b/01,
68b/03, 68b/06, 68b/07, 68b/07,
68b/08, 68b/08, 68b/13, 69a/02,
69a/04, 69a/07, 69a/07, 69a/08,
69a/13, 69a/13, 69b/01, 69b/01,
69b/03, 69b/03, 69b/03, 69b/03,
69b/03, 69b/03, 69b/04, 69b/04,
69b/04, 69b/04, 69b/05, 69b/05,
69b/05, 69b/06, 69b/08, 69b/09,
69b/09, 69b/09, 69b/10, 69b/10,
69b/11, 69b/11, 69b/11, 69b/11,
69b/11, 69b/12, 69b/12, 69b/13,
69b/13, 69b/13, 69b/13, 70a/01,
70a/01, 70a/01, 70a/03, 70a/04,
70a/07, 70a/08, 70a/08, 70a/09,
70a/10, 70b/03, 70b/05, 70b/06,
70b/07, 70b/10, 70b/10, 70b/11,
70b/12, 70b/13, 71a/01, 71a/02,
71a/02, 71a/03, 71a/04, 71a/04,
71a/04, 71a/04, 71a/05, 71a/10,
71b/03, 71b/03, 71b/06, 71b/06,
71b/08, 71b/08, 71b/13, 72a/04,
72a/05, 72a/05, 72a/05, 72a/05,
72a/06, 72a/07, 72a/08, 72a/12,
72a/13, 72b/01, 72b/02, 72b/05,
72b/05, 72b/07, 72b/09, 72b/11,

73a/03, 73a/04, 73a/09, 73a/10,
73b/02, 73b/02, 73b/03, 73b/05,
73b/10, 74a/02, 74a/03, 74a/04,
74a/05, 74a/06, 74a/07, 74a/07,
74a/12, 74a/13, 74a/13, 74b/03,
74b/06, 74b/08, 74b/09, 74b/11,
74b/12, 75a/01, 75a/06, 75a/07,
75a/12, 75a/12, 75b/07, 75b/07,
75b/08, 76a/02, 76a/02, 76a/03,
76a/09, 76a/10, 76b/02, 76b/07,
76b/12, 77a/03, 77a/04, 77a/06,
77a/11, 77a/12, 77a/13, 77b/04,
77b/06, 77b/06, 77b/07, 77b/09,
77b/10, 77b/11, 77b/13, 78a/01,
78a/04, 78a/05, 78a/06, 78a/09,
78b/01, 78b/03, 78b/05, 78b/08,
78b/09, 78b/09, 78b/10, 78b/12,
79a/02, 79a/03, 79a/03, 79a/04,
79a/04, 79a/07, 79a/11, 79a/13,
79b/02, 79b/03, 79b/04, 79b/05,
79b/06, 79b/11, 79b/11, 79b/12,
79b/12, 80a/02, 80a/03, 80a/04,
80a/04, 80a/06, 80a/09, 80b/03,
80b/04, 80b/09, 80b/09, 80b/10,
80b/13, 81a/02, 81a/02, 81a/03,
81a/04, 81a/07, 81a/07, 81a/09,
81a/09, 81a/09, 81a/12, 81a/12,
81b/02, 81b/02, 81b/03, 81b/06,
81b/08, 81b/09, 81b/11, 82a/01,
82a/02, 82a/03, 82a/06, 82a/06,
82b/08, 82b/09, 82b/13, 83a/01,
83a/02, 83a/03, 83a/05, 83a/06,
83a/09, 83a/09, 83a/09, 83a/11,
83b/01, 83b/04, 83b/04, 83b/05,

83b/05, 83b/05, 83b/06, 83b/07,
83b/07, 83b/08, 83b/08, 83b/09,
83b/09, 83b/11, 83b/13, 84a/03,
84a/05, 84a/08, 84a/10, 84a/11,
84a/12, 84a/12, 84a/12, 84b/01,
84b/06, 84b/07, 84b/08, 85a/01,
85a/03, 85a/04, 85a/11, 85b/03,
85b/04, 85b/12, 86a/01, 86a/05,
86a/10, 86a/11, 86a/12, 86a/12,
86a/13, 86b/01, 86b/02, 86b/03,
86b/04, 86b/06, 86b/08, 86b/10,
86b/10, 86b/12, 86b/13, 87a/01,
87a/02, 87a/07, 87a/08, 87a/12,
87a/12, 87a/13, 87a/13, 87a/13,
87b/02, 87b/02, 87b/06, 87b/07,
87b/08, 87b/09, 87b/10, 87b/10,
87b/11, 87b/12, 87b/12, 87b/13,
87b/13, 88a/02, 88a/03, 88a/06,
88a/06, 88a/06, 88a/07, 88a/07,
88a/08, 88a/08, 88a/08, 88a/08,
88a/09, 88a/09, 88a/09, 88a/10,
88a/10, 88a/10, 88a/10, 88a/11,
88a/11, 88a/12, 88a/12, 88a/12,
88a/12, 88a/12, 88a/12, 88a/13,
88b/02, 88b/02, 88b/02, 88b/03,
88b/03, 88b/04, 88b/04, 88b/06,
88b/06, 88b/06, 88b/08, 88b/08,
88b/09, 88b/09, 88b/10, 88b/10,
88b/11, 88b/11, 88b/13, 88b/13,
89a/01, 89a/02, 89a/02, 89a/02,
89a/02, 89a/02, 89a/03, 89a/04,
89a/04, 89a/07, 89a/07, 89a/08,
89a/11, 89a/12, 89a/12, 89b/01,
89b/02, 89b/02, 89b/04, 89b/04,

89b/09, 89b/09, 89b/10, 89b/10,
89b/11, 89b/12, 89b/13, 89b/13,
89b/13, 90a/01, 90a/02, 90a/03,
90a/03, 90a/03, 90a/04, 90a/04,
90a/07, 90a/08, 90a/10, 90a/10,
90a/11, 90a/11, 90a/12, 90b/02,
90b/03, 90b/04, 90b/08, 90b/10,
90b/12, 90b/13, 91a/02, 91a/02,
91a/06, 91a/09, 91a/12, 91b/08,
91b/10, 91b/10, 92a/05, 92a/11,
92a/11, 92a/12, 92b/01, 92b/03,
92b/03, 92b/03, 92b/04, 92b/04,
92b/05, 92b/06, 92b/07, 92b/08,
92b/08, 92b/09, 92b/09, 92b/09,
92b/13, 92b/13, 93a/01, 93a/02,
93a/03, 93a/03, 93a/04, 93a/04,
93a/05, 93a/06, 93a/06, 93a/07,
93a/08, 93a/12, 93a/13, 93b/02,
93b/02, 93b/03, 93b/03, 93b/05,
93b/07, 93b/08, 93b/10, 93b/10,
93b/10, 93b/11, 93b/11, 93b/12,
94a/02, 94a/04, 94a/06, 94a/09,
94a/10, 94a/11, 94a/12, 94a/13,
94a/13, 94b/13, 95a/07, 95a/08,
95a/09, 95a/13, 95a/13, 95b/01,
95b/01, 95b/03, 95b/03, 95b/06,
95b/07, 95b/08, 95b/08, 95b/09,
95b/09, 95b/09, 95b/10, 95b/11,
95b/12, 95b/12, 95b/12, 95b/13,
95b/13, 95b/13, 96a/01, 96a/01,
96a/01, 96a/01, 96a/02, 96a/02,
96a/04, 96a/05, 96a/05, 96a/06,
96a/06, 96a/09, 96a/09, 96a/10,
96a/10, 96b/01, 96b/08, 96b/08,

96b/09, 96b/10, 96b/11, 96b/12,
96b/13, 96b/13, 96b/13, 97a/01,
97a/02, 97a/02, 97a/02, 97a/13,
97a/13, 97a/13, 97b/01, 97b/01,
97b/01, 97b/02, 97b/03, 97b/05,
97b/05, 97b/05, 97b/05, 97b/06,
97b/08, 97b/08, 97b/09, 97b/09,
97b/10, 97b/13, 97b/13, 98a/02,
98a/05, 98a/09, 98a/12, 98b/01,
98b/03, 98b/04, 98b/05, 98b/05,
98b/06, 98b/07, 98b/08, 98b/08,
98b/08, 98b/08, 98b/10, 98b/12,
98b/12, 99a/01, 99a/02, 99a/03,
99a/03, 99a/03, 99a/04, 99a/04,
99a/08, 99a/12, 99a/13, 99b/01,
99b/02, 99b/06, 99b/07, 99b/08,
99b/09, 99b/10, 99b/10, 99b/11,
99b/11, 99b/12, 99b/13, 100a/01,
100a/01, 100a/02, 100a/02, 100a/02,
100a/03, 100a/04, 100a/04, 100a/05,
100a/05, 100a/06, 100a/07, 100a/08,
100a/09, 100a/10, 100a/10, 100a/10,
100a/11, 100a/11, 100a/12, 100a/12,
100a/12, 100a/12, 100b/03, 100b/05,
100b/06, 101a/01, 101a/03, 101a/03,
101a/04, 101a/04, 101a/05, 101a/05,
101a/08, 101a/08, 101a/09, 101a/09,
101a/12, 101a/12, 101a/13, 101b/01,
101b/02, 101b/03, 101b/05, 101b/11,
102a/01, 102a/03, 102a/05, 102a/05,
102a/05, 102a/06, 102a/07, 102a/07,
102a/07, 102a/08, 102a/13, 102b/01,
102b/02, 102b/05, 102b/06, 102b/08,
102b/09, 102b/10, 103a/05, 103a/07,

103a/13, 103b/01, 103b/04, 103b/07,
103b/09, 103b/11, 103b/13, 103b/13,
103b/13, 104a/01, 104a/02, 104a/03,
104a/03, 104a/04, 104a/05, 104a/05,
104a/06, 104a/07, 104a/08, 104a/08,
104a/08, 104a/10, 104a/11, 104a/13,
104a/13, 104b/01, 104b/02, 104b/03,
104b/03, 104b/03, 104b/03, 104b/04,
104b/04, 104b/06, 104b/07, 104b/07,
104b/08, 104b/08, 104b/09, 104b/10,
104b/11, 104b/13, 105a/01, 105a/01,
105a/05, 105a/05, 105a/06, 105a/07,
105a/08, 105a/08, 105a/09, 105a/10,
105a/11, 105a/12, 105a/13, 105b/01,
105b/01, 105b/02, 105b/03, 105b/04,
105b/05, 105b/06, 105b/07, 105b/09,
105b/09, 105b/10, 105b/11, 105b/12,
105b/12, 106a/01, 106a/02, 106a/03,
106a/03, 106a/04, 106a/05, 106a/05,
106a/06, 106a/06, 106a/07, 106a/12,
106a/13, 106b/02, 106b/02, 106b/03,
106b/05, 106b/13, 107a/05, 107b/01,
107b/04, 107b/12, 107b/12, 108a/11,
108a/11, 108a/12, 108a/12, 108a/13,
108a/13, 108a/13, 108b/01, 108b/01,
108b/02, 108b/03, 108b/04, 108b/04,
108b/05, 108b/05, 108b/05, 108b/05,
108b/07, 108b/07, 108b/07, 108b/08,
108b/08, 108b/09, 108b/11, 108b/13,
109a/04, 109a/08, 109b/02, 109b/02,
109b/04, 109b/07, 109b/09, 109b/09,
109b/10, 109b/12, 110a/01, 110a/02,
110a/02, 110a/03, 110a/03, 110a/08,
110a/11, 110b/03, 110b/05, 110b/12,

111a/03, 111a/05, 111a/05, 111a/07,
111a/08, 111a/08, 111b/04, 111b/07,
111b/09, 111b/09, 111b/10, 111b/12,
111b/12, 111b/13, 111b/13, 112a/02,
112a/03, 112a/03, 112a/05, 112b/01,
112b/01, 112b/01, 112b/02, 112b/04,
112b/04, 112b/05, 112b/07, 112b/11,
112b/12, 112b/12, 113a/01, 113a/02,
113a/02, 113a/12, 113b/06, 113b/07,
113b/09, 113b/10, 113b/12, 113b/12,
113b/13, 114a/03, 114a/04, 114a/10,
114b/03, 114b/06, 114b/07, 114b/11,
114b/11, 114b/13, 115a/02, 115a/06,
115a/07, 115a/09, 115a/10, 115a/13,
115b/01, 115b/01, 115b/02, 115b/03,
115b/05, 115b/06, 115b/07, 115b/07,
115b/08, 115b/08, 115b/09, 115b/09,
115b/10, 115b/10, 115b/11, 115b/12,
116a/01, 116a/03, 116a/04, 116a/05,
116a/05, 116a/05, 116a/05, 116a/06,
116a/07, 116a/08, 116a/09, 116a/10,
116a/12, 116a/13, 116b/02, 116b/04,
116b/07, 116b/08, 116b/08, 116b/11,
117a/01, 117a/01, 117a/01, 117a/03,
117a/03, 117a/07, 117a/08, 117a/09,
117a/10, 117a/11, 117a/11, 117b/04,
117b/05, 117b/05, 117b/07, 117b/10,
117b/11, 117b/11, 118a/01, 118a/13,
118b/01, 118b/03, 118b/04, 118b/05,
118b/05, 119a/01, 119a/04, 119a/05,
119a/06, 119a/09, 119a/09, 119a/10,
119a/11, 119b/05, 120a/01, 120a/07,
120a/08, 120a/08, 120b/02, 120b/02,
120b/02, 120b/03, 120b/03, 120b/04,

120b/04, 120b/06, 120b/06, 120b/07,
120b/08, 120b/10, 120b/10, 120b/13,
121a/02, 121a/03, 121a/03, 121a/05,
121a/05, 121a/06, 121a/08, 121a/09,
121a/09, 121a/10, 121a/11, 121a/12,
121a/13, 121b/01, 121b/02, 121b/03,
121b/04, 121b/05, 121b/05, 121b/06,
121b/06, 121b/06, 121b/07, 121b/08,
121b/10, 121b/11, 121b/12, 121b/12,
121b/13, 122a/01, 122a/01, 122a/02,
122a/04, 122a/04, 122a/05, 122a/09,
122a/11, 122a/12, 122b/01, 122b/04,
122b/06, 122b/07, 122b/07, 122b/07,
122b/07, 122b/07, 122b/08, 122b/08,
122b/08, 122b/10, 122b/12, 122b/12,
122b/13, 123a/01, 123a/01, 123a/02,
123a/03, 123a/03, 123a/03, 123a/04,
123a/05, 123a/05, 123a/05, 123a/06,
123a/06, 123a/06, 123a/07, 123a/07,
123a/07, 123a/08, 123a/08, 123a/08,
123a/10, 123a/10, 123a/12, 123b/01,
123b/03, 123b/05, 123b/08, 123b/10,
123b/10, 123b/11, 123b/12, 123b/12,
123b/12, 123b/13, 123b/13, 124a/02,
124a/02, 124a/02, 124a/02, 124a/02,
124a/03, 124a/04, 124a/04, 124a/05,
124a/06, 124a/06, 124a/06, 124a/07,
124a/07, 124a/07, 124a/07, 124a/08,
124a/08, 124a/09, 124a/09, 124a/10,
124a/10, 124a/11, 124a/13, 124b/04,
124b/05, 124b/05, 124b/06, 124b/06,
124b/06, 124b/07, 124b/08, 124b/09,
124b/10, 124b/10, 124b/11, 124b/11,
124b/12, 124b/12, 124b/13, 125a/01,

125a/01, 125a/02, 125a/03, 125a/03,
125a/03, 125a/04, 125a/05, 125a/05,
125a/06, 125a/06, 125a/09, 125a/11,
125b/01, 125b/02, 125b/09, 126a/01,
126a/01, 126a/01, 126a/02, 126a/02,
126a/05, 126a/05, 126a/05, 126a/08,
126a/09, 126a/09, 126a/10, 126a/11,
126b/02, 126b/03, 126b/04, 126b/12,
127a/06, 127a/13, 127b/02, 127b/03,
127b/03, 127b/06, 127b/07, 127b/08,
127b/08, 127b/12, 127b/12, 128a/01,
128a/02, 128a/03, 128a/04, 128a/06,
128a/06, 128a/07, 128a/07, 128a/08,
128a/08, 128a/08, 128a/08, 128a/08,
128a/09, 128a/10, 128a/10, 128a/12,
128a/13, 128b/01, 128b/02, 128b/02,
128b/04, 128b/05, 128b/07, 128b/07,
128b/07, 128b/08, 128b/08, 128b/09,
128b/10, 128b/11, 128b/11, 128b/12,
128b/13, 18b/01, 18b/01, 18b/01,
19b/01, 19b/01, 19b/01, 72b/10

v. illā: Haricinde, dışında

118b/11

hem... v. hem...: Hem... ve

hem... 22a/12, 33a/13, 53a/05

nē... ve nē...: Ne... ve ne...

2b/13, 8b/13, 9a/01, 25b/11, 30a/11,
51a/01, 51a/01, 51a/02, 51a/03, 51a/10

[=2392]

vebāl (Ar.) Sorumluluk, yükümlülük.

v. 43b/04

v. bol-: Vebal olmak 15a/02,
24a/09, 30a/12

v. bolma-: Vebal olmamak
22b/10, 23a/09

[=6]

vecd (Ar.) İlahi aşka dalıp
kendinden geçme.

ehl-i v.: Vecd ehli 104b/07

[=1]

vech (Ar.) Cephe, taraf, yön.

v. 57a/06, 115a/01

v.-i helâl: (Bir şeyin) helal
tarafı 57a/06

v.+din 107a/08

v.+dindür 101b/06

v.+i 119b/06

[=6]

veche → **vech**.

v. 88b/05

v.+de 71b/05

v.+din 77b/01, 87a/10

[=4]

vechen (Ar.) Tarafından, cephesinden.

v. 99a/04

[=1]

vefâ (Ar.) Vefa.

v. kıl-: Vefa göstermek
124b/06

[=1]

vefâ-dâr (Ar.+Fa.) Vefakar, sadık.

v. 63a/07

[=1]

vehm (Ar.) Zan, sanı.

v.+idin 119a/13

[=1]

vekîl (Ar.) Başkası adına hareket
eden kimse, vekil.

v.+leri 96a/08

[=1]

velî (Fa.) Lakin, ancak.

v. 57b/11

[=1]

velî-ni`met (Ar.) Nimetinden
faydalanan kimse.

v. 113a/04

[=1]

velîkin (Ar.+Fa.) Lakin, ancak, ama.

v. 18a/13, 22b/01, 28a/08,

33b/03, 34b/04, 39a/11, 72a/02,

74b/09, 76b/11, 80a/07, 81b/13,

87a/10, 87b/02, 89a/13, 96b/06,

117b/07, 120b/07, 121b/09, 123b/07,

125b/13

[=20]

velīki:n → **velīkin**.

v. 17a/13, 44b/06, 48b/07,
49a/13, 52a/03, 57a/04, 58a/03,
64b/06, 68b/05, 77b/05, 113a/06

[=11]

vera' (Ar.) Takva, zühd.

ma'rifet-i v.: Zühd marifeti
124a/06

[=1]

verem (Ar.) Şişkinlik.

v.+ning 65a/11

[=1]

verzi:ş (Fa.) İş, durum.

v. kıl-: (Çalışarak) elde etmek
120b/10

v. kılma-: (Çalışarak) elde
edememek 93a/05

v.+i 45a/12

[=3]

ve's-selām (Ar.) Sözü kısa kesmek için
“İşte bu kadar!”, “Son söz bu.”
manasında kullanılan ibare.

v. 103a/03, 109a/13

[=2]

vesāyā (Ar.) Metinde Hipokrat'a
atfedilen kitap.

v. 100a/04

[=1]

veyā (Ar.+Fa.) Veya, ya da.

v. 2b/03, 2b/03, 2b/04, 2b/05,
2b/05, 2b/06, 2b/06, 2b/07, 2b/08,
4b/06, 15b/03, 20a/03, 20a/03, 20a/05,
20a/07, 36b/08, 36b/09, 40b/03,
42a/01, 43b/08, 48b/08, 48b/11,
58a/11, 74a/08, 75b/10, 85b/11,
87a/12, 101a/02, 101a/03, 101a/05,
102b/11, 103b/01, 103b/01, 105b/09,
116a/04, 116a/04, 120a/07, 120b/09

v... yā...: Ya... ya... 99a/06

yā... v...: Ya... ya... 11b/03,
98a/13, 98b/01

[=42]

vezīr (Ar.) Padişah'tan sonra idari ve
askeri nüfuzu en fazla olan devlet
adamı, vezir.

v. 45b/12, 54a/02, 54a/04,
111a/11, 114a/10, 114b/01, 114b/10

v. bolmak: Vezir olmak 1b/02,
113b/11

v. kıl-: Vezir (olarak) atamak
114a/08

v.+ğa 11b/11, 38b/02, 114b/04

v.+i 54a/01, 54a/02, 115a/13,
117a/02

v.+i+irdi 45b/09

v.+iğa 17a/04	v. 67b/09
v.+im 17a/03	v. bol-: Viran olmak 119a/05
v.+ni 114a/08	v. kıl-: Viran etmek 110a/08
v.+ninğ 117a/01, 117b/01, 117b/02	çeşme-i v.: Harap (hâldeki) hayrat, çeşme 119a/09
[=24]	[=4]
vezîrlîk (Ar.+T.) Vezirlik.	vîrâne (Fa.) Yıkık, harap bina.
v. 114b/05, 115a/12	v. 45a/02, 114b/02
v.+dın 115b/03	v.+lerni 114a/06
v.+ğa 113b/09, 113b/11	v.+ni 114a/11
v.+nı 114b/04	[=4]
v.+nınğ 114a/09, 115b/02	vîrânelik → vîrânlîk .
[=8]	v. 114a/13, 114b/01
vezn (Ar.) Şiirde ölçü.	v.+ni 114a/12
v. 104b/10	[=3]
v. ve kâfiyesiz: Vezin ve kâfiyesiz 103a/07	vîrânlîk (Fa.+T.) Yıkık, harap binalardan müteşekkîl yer.
v.+de 103b/08	v.+dur 119a/08
[=3]	[=1]
vilâyet (Ar.) İl, şehir.	vişâl (Ar.) Kavuşma.
v.+ini 110a/01	v. 43b/03, 43b/08, 43b/12
v.+lerni 110a/02	v. bol-: Kavuşmak. 43b/13
Berde' v.+i: Berde ili 107a/09	v.+da sin 43b/11
[=3]	v.+din 43b/13
vîrân (Fa.) Yıkık, yıkılmış, harap.	[=6]

vü → **u**.

v. 43b/04, 99b/06, 109b/09

[=3]

vücūd (Ar.) 1. Varlık, mevcudiyet 2. Beden.

v.-ı miḥnet: Mihnet (köşkünün)

varlığı 74b/07

v.+ğa kēl-: Vücuda gelmek, var olmak 84b/03

v.+ığa 7a/10

v.+ın 82b/01

v.+ını 3b/12

v.+umnı 103b/07

v.+unġ 4b/10, 7b/13

[=8]

Y

yā (Fa.) Ya, yahut, veya.

y. 2b/03, 17b/09, 24a/12, 35a/10, 41b/07, 41b/13, 49b/08, 53b/02, 59b/02, 61a/10, 64a/06, 73a/01, 75b/10, 77a/10, 85a/09, 87a/11, 87a/11, 87b/03, 87b/08, 99a/08, 102b/13, 104a/07

y... veyā...: Ya... ya... 11b/03, 98a/13, 98b/01

y... y...: Ya... ya... 90b/07,

90b/07, 98a/08, 98a/08, 99a/07, 114b/12, 114b/12

y... y... y...: Ya... ya... ya...

82a/10, 82a/10, 82a/10

veyā... y...: Ya... ya... 99a/07

[=36]

yād (Fa.) 1. Hatırlama, yad, anma 2. Hatır, hafıza.

y. al-: Hatırlamak; ezberlemek

88a/09, 89a/05, 104b/01, 105a/08, 105a/09

y. almak: Hatırlamak 9b/04,

123a/07

y. bēr-: Anmak 99a/11

y. kıl-: Anmak 2a/11, 5a/06, 11b/04, 25a/01, 39a/13, 50a/11, 112b/02, 125a/08, 125b/13

y.+ıda 29a/05

y.+ıda tut-: Hatırında tutmak 51a/07

y.+ığa 51a/10, 112a/04

y.+ığa kēltürmek: Aklına getirmek 98b/08

y.+ımda 25a/01

y.+ın 32a/11

y.+ınġda tut-: Aklında tutmak 88b/13

[=25]	106a/06, 106b/03, 109a/04, 109b/09, 111a/08, 113b/13, 115a/11, 115b/07, 116a/09, 116b/01, 116b/08, 116b/13, 119b/12, 120b/13, 121b/08, 128b/01
yağ Yağ.	y. atan-: İyi anılmak 106b/12
y. 59a/01, 59a/01, 59a/02, 100b/11	y. atanmak: İyi anılmak 58b/04
benefşe y.+ı: Menekşe yağı 15b/04	y. a:tlıg kıl-: İyi şöhet sağlamak 15a/12
gül y.+ı: Gül yağı 15b/04	y. bol-: İyi olmak 100b/04
güncüd y.+ı: Susam yağı 15b/02	y. bolma-: İyi olmamak 27b/12
[=7]	y. hūyluğ: İyi huyluluk 88a/07
yağ- Yağmak, dökülmek.	y. körset-: İyi göstermek 12b/06
yamğur y.-: Yağmur yağmak 97a/07	y. sözlüg bol-: Güzel sözlü olmak 100a/06
[=1]	y. tut-: İyi (hâlde) tutmak 27b/09
yağlık Mendil.	y. ve obdan: Hoş ve iyi 16a/06
y.+ğa 60b/08	y. ve yaman: İyi ve kötü 74a/06, 99b/08
[=1]	y. ve yamanlık: İyilik ve kötülük 114b/11
yağşı Güzel, iyi, hoş.	y. yaman: İyi, kötü 12b/10
y. 3b/04, 8a/10, 10a/07, 10a/09, 10b/03, 12a/06, 12b/05, 15a/12, 15b/03, 18a/12, 20a/12, 20a/12, 23b/13, 24b/13, 27a/09, 29b/02, 37b/05, 38a/02, 38a/02, 39b/06, 46a/04, 48b/05, 55a/11, 57a/06, 57a/07, 57a/08, 59b/12, 62a/06, 62b/03, 65b/04, 66a/02, 66b/09, 68a/03, 73a/08, 73a/08, 78a/06, 80a/03, 80a/03, 85b/13, 89a/12, 89b/01, 90a/05, 104a/09, 106a/05,	y.+lar 78b/03 y.+nınğ 15a/13 y.+sı 15a/13 obdan ve y.: İyi ve hoş 15b/08, 16a/09

[=79]

yaḥşılık İyilik, hoşluk, güzellik.

y. 7b/05, 11a/01, 12b/05,
32a/07, 78a/09, 85b/06, 126a/10

y. kııl-: İyilik etmek 10b/04,
10b/06, 10b/06, 12a/12, 38a/11,
68a/09, 78b/05, 106b/03, 106b/12,
114b/06, 117b/01

y. kıılmağlık: İyilik etmek
10b/01

y. kıılmaḡ: İyilik etmek 8a/06,
68a/10, 83a/08

y. kör-: İyilik görmek 66a/08,
77b/06

y. körset-: İyilik göstermek
115b/06

y. ve obdanlık: İyilik 15a/08

y. ve yamanlık: İyilik ve
kötülük 10b/05, 10b/10, 22a/07,
68a/12, 102a/13

y. ve yamanlık kııl-: İyilik ve
kötülük etmek 10b/11

y.+dın 12b/05

y.+ğa 8a/03, 10b/01, 10b/03,
10b/04, 125a/07

y.+ı(yaḥşılığı) 4a/10

y.+ıḡdın(yaḥşılığınḡdın) 4a/10

y.+ını 8a/04

y.+nı 10b/02, 10b/02, 10b/13,
124b/08

y.+nıḡ 14b/10

iltifât ve y.: Lütuf ve iyilik
95b/09

obdanlık ve y. kııl-: İyilik
etmek 15b/04

[=48]

yaḥşırak Daha iyi, daha hoş.

y. 21a/07

[=1]

yak- Hoş gelmek, uygun olmak.

y.-ıp 16a/05

[=1]

yakın Yakın.

y. 31b/02, 60b/05

y. bol-: Yakın olmak 95b/10

[=3]

yākūt (Ar.) Yakut.

ma'cūn-ı y.: Yakut macunu
35b/05

[=1]

yala- Yalamak.

y.-ar 16b/01

y.-ğak 65b/01

y.-sa 100a/11

[=3]	y.+ğa 18b/03, 18b/04
yalanğ Çıplak, yalın.	y.+nı 18b/05, 104a/09
ayağ y.: Ayak çıplak 5b/09	[=22]
[=1]	yalğançı Yalancı.
yalanğaç Çıplak, yalın.	y. 64b/05, 85b/06
y. 8b/09	y. bol-: Yalancı olmak 26b/05
y. bol-: Çıplak olmak 7a/02	y. bolma-: Yalancı olmamak
[=2]	24a/06
yalba Yamuk, eğri.	y.+lar 83b/06
y. 64a/01, 64a/02	[=5]
[=2]	yalğançılık Yalancılık.
yalğan Yalan.	y. 18b/01
y. 18b/04, 61b/09, 90b/06,	[=1]
121b/12, 125b/06	yalguz Yalnız, tek başına.
y. ayt-: Yalan söylemek	y. 101b/02
18b/02, 19b/07, 24a/05, 41b/08	[=1]
y. aytma-: Yalan söylememek	yalpak Geniş, yayvan.
94a/05, 107b/08, 124b/10	y. bol-: Geniş olmak 69a/12
y. aytmak: Yalan söylemek	[=1]
90a/03, 94a/06	yaman 1. Kötü, hoşla gitmeyen, zararlı
y. aytmaklık: Yalan söylemek	2. Sert, haşin, korkunç 3. Düşkün,
15a/04	sefil.
y. dimek: Yalan söylemek	y. 13b/08, 14a/01, 14a/02,
94a/09	14a/04, 15a/06, 15b/06, 16b/07,
y. sözleme: Yalan söylememek	18a/12, 20a/12, 22a/06, 22a/10,
18a/13	26b/09, 27b/10, 34b/04, 34b/07,
y.+dur 103a/09	39b/06, 40a/11, 41a/06, 55a/12,

55b/03, 65a/06, 65a/06, 65a/07,
66b/10, 67b/11, 69a/04, 72a/12,
78b/01, 81b/11, 89a/13, 90a/01,
94a/05, 94a/06, 95a/13, 100a/09,
100a/10, 100a/10, 100a/11, 100b/01,
106b/11, 115a/03, 125a/02

y. atan-: Kötü anılmak 106b/12

y. bol-: Kötü olmak 59b/10,
59b/11, 64b/07, 69a/11, 72a/13

y. kör-: (Bir şeyi) kötü görmek
9b/11

y. körün-: Kötü görünmek
16b/06

y. üzre y.: Kötü üstüne kötü
16b/07, 16b/07

y. ve bed-ḥūyluk: Kötülük ve
kötü huyluluk 41b/08

y. ve pest: Kötü ve alçak
120b/03

y.+dur 41a/09, 51b/08, 70a/08,
70a/13, 70b/06, 70b/07, 70b/11,
70b/12, 70b/13, 71a/01, 71a/01,
71a/05, 97a/05, 100a/12, 107a/10

y.+ı 15a/13

y.+lar 34b/06, 61b/13, 78b/03

y.+lardin 78b/02, 125a/05

y.+largā 78a/07, 78a/09

y.+nı 66a/02

y.+nınġ 15a/13, 69a/11

‘ayb ve y.: Kusur ve kötü(lük)
38a/12

‘ayb ve y. bolma-: Kusurlu ve
zararlı olmamak 42a/11

açıġı y.: Öfkesi, hışmı çok,
fazla 16a/13

nā-murād y.: Bahtsız, düşkün
42b/06

obdan ve y.: İyi ve kötü 78a/06

yaḥşı ve y.: İyi ve kötü 74a/06,
99b/09

yaḥşı y.: İyi, kötü 12b/10

[=88]

yamanlık Kötülük, fenalık.

y. 41a/09, 114b/13

y. kıl-: Kötülük etmek 10b/08,
16b/03, 16b/07, 68a/11, 106b/04,
106b/11, 107a/08

y. kılma-: Kötülük etmemek
125a/07

y. kılmaḥ: Kötülük etmek
77b/13

y.+dın 56b/11

y.+ı 56b/10

y.+ıġa(yamanlığıġa) 79b/12

y.+inġnı(yamanlığınġnı) 10a/09

y.+nı 16b/03, 106b/04, 125a/05

y.+nınğ 15a/09, 68a/11
yahşısı ve y.: İyilik ve kötülük
114b/11

yahşılık ve y.: İyilik ve kötülük
10b/05, 10b/10, 22a/07, 68a/12,
102a/13

yahşılık ve y. kıl-: İyilik ve
kötülük etmek 10b/12

[=27]

yamanrak Daha kötü, daha fena.

y. 13b/08, 26b/10, 47b/01,
71b/04

y. bol-: Daha kötü olmak
72b/11

y.+dur 44a/01, 77a/09

y.+ı 58b/02

[=8]

yamğur Yağmur.

y. yağ-: Yağmur yağmak
97a/07

[=1]

yan Yan, taraf, cihet.

y. 21a/07, 21a/09

y.+ıda 54a/10

y.+ınğdın 58a/04

y.+ını 65b/06

y.+ınınğ 69b/06, 69b/10,
71b/07

[=8]

yan- Geri dönmek.

y.-dı 11b/07, 94b/06

y.-ğalı 19a/02

y.-ğıl 36a/01

y.-ıp 18b/08, 38b/09, 51b/06,
67b/05, 75a/08, 92a/02, 118a/05,
118a/07

y.-maslar 34a/12

[=13]

yana Tarafına, yönüne.

emiş ka:yāz y. 70a/12

[=1]

yançuk Cep.

y.+ıda 60b/08

[=1]

yandur- Geri döndürmek, çevirmek.

y.-ay 54a/12

y.-ğıl 54a/12

y.-up 33b/07

[=3]

yandur- Yakmak, tutuşturmak.

y.-ğalı 113b/08

[=1]

yandurma- Geri döndürmemek,
çevirmemek.

y. 85b/05

y.-ğıl 15b/05

[=2]

yanğı Yeni.

y. 68b/10, 68b/10, 77b/02

[=3]

yanğılamak Yenilemek, tazelemek.

y. 50a/06

y.+nınğ 77a/12

[=2]

ya'nī (Ar.) Yani.

y. 1b/02, 3a/10, 3b/10, 6b/12,
7a/12, 7a/13, 8b/02, 8b/10, 9a/04,
9b/06, 9b/06, 9b/08, 10a/09, 13a/11,
13b/10, 14b/12, 14b/13, 15b/06,
21a/05, 21b/04, 22a/01, 22b/06,
26b/06, 27a/11, 27b/08, 28a/11,
32a/10, 34a/06, 34b/06, 40b/12,
41a/06, 42b/08, 44b/05, 46a/01,
48a/01, 49b/01, 49b/09, 51a/02,
51a/03, 56b/06, 57a/06, 58b/08,
62a/01, 69a/09, 70a/06, 70a/13,
70b/04, 70b/05, 70b/05, 70b/06,
70b/07, 70b/10, 70b/11, 70b/12,
71a/01, 72a/05, 74b/04, 75b/12,
76a/08, 79a/01, 86a/09, 88a/03,
89b/03, 93a/13, 96b/07, 97b/06,
98a/05, 102b/04, 103a/09, 103b/08,

103b/08, 103b/09, 103b/10, 104a/03,
104b/08, 104b/09, 106a/02, 107b/03,
113b/03, 115b/08, 116b/13, 117a/11,
121b/11, 123b/06, 126a/12, 126b/09,
127a/02, 128a/11

[=88]

yanğılıg Gibi, benzer.

y.+dur 48a/10

bu y. 5b/10, 9a/09, 14a/12,
17a/03, 19a/02, 20b/10, 21b/03,
29b/04, 30a/08, 35a/06, 43b/07,
44a/02, 44b/06, 46a/01, 52a/01,
61a/07, 63a/11, 63b/12, 64a/05,
64a/09, 109a/13, 112b/11, 116a/06,
121b/02

bukün y.+dur 25b/03

Eflātūn y. 47a/01

pādşāh y. 36a/03

şīr ejdehā y. 80b/08

tiryāk-ı fārūkī y. 35b/05

uşbu y. 114b/03

uşol y. 31a/08

Yūsuf ibn-i Ya'kūb+ aleyhi's-
selām y. 47a/02

[=33]

yanma- Geri dönmek, çevirmemek.

y.-ğay 25a/13

y.-ğunğdur 86a/02

[=2]	y. bol-: Gücü olmak 2a/10
yanmak Geri dönmek, çevirmek.	y. bolma-: Gücü olmamak
y. 105b/09	118b/01, 119a/02
y.+nı 39b/02	[=3]
y.+nınğ 82b/04	yara- Yaramak, faydası dokunmak.
[=3]	y.-ğan 104a/02
yap- Örtmek, kapatmak.	y.-ğay 40a/05, 109a/13
y.-adurlar 14a/02	y.-mas 104a/02, 108b/07
y.-ar 62a/10	y.-masdur 79b/04
y.-ğıl 124b/12	y.-r 25b/11, 63a/12
[=3]	y.-yduğan 63b/13, 78b/05
yapıl- Kapanmak, örtülmek.	hâcetige y.-: Hacetine yaramak
y.-ur 77b/02	9a/11
yüzünğge y.-: Yüzüne	hâcetiñğga y.-: Hacetine
kapanmak 30a/11	yaramak 59b/02
[=2]	işğa y.-: İşe yaramak 20a/01,
yār (Fa.) 1. Dost; yardımcı. 2.	53a/06
Karışık, birleşik.	kārga y.-: İşe yaramak 82b/11
y. 43b/08, 117a/06	[=15]
y. bol-: (Sıvı) karışmak	yaralığ Faydalı, yararlı.
100b/12	y. kııl-: Fayda sağlamak
y.-ı ġaddār: Gaddar dost 80a/07	116a/04
y. yāver: Yār, yardımcı 75b/04	[=1]
y.+ınğga 86a/03	yarama- Yaramamak, fayda
[=6]	sağlamamak.
yārā (Fa.) Güç, kuvvet.	y.-ğanlarını 116a/03

işğa y.-: İşe yaramamak 66b/07	y.+nı 96b/03
[=2]	[=5]
yārān (Fa.) Dostlar, ahabplar.	yārī (Fa.) Yardım.
y.-ı fesendīde: Makbul dostlar 17b/09	y. bër-: Yardım etmek 18a/03, 125a/05
y.+lardin 16b/08	[=2]
[=2]	yarlıg Ferman, emir.
yaraş- Yaraşmak, yakışmak.	y. 118b/01, 120b/04
y.-kay 57a/06	y.+ını 118a/13
[=1]	y.+nı 115a/12
yaraşıglik Süslü, hoş.	nāme ve y.: Ferman ve yarlıg 120b/02
zīnetlik ve y.: Süslü ve hoş 62b/09	[=5]
[=1]	yaruk Parlak, aydınlık.
yaraşma- Yaraşmamak, yakışmamak.	y. bol-: (Gün) aydınlanmak 60b/10
y.-ydur 29b/12, 85a/04	[=1]
[=2]	yarut- Parlatmak; keskinleştirmek.
yarat- Yaratmak, yoktan var etmek.	‘aql endīşesini y.-: Aklını, fikrini keskinleştirmek 13b/11
y.-ıpdur 1b/13	[=1]
[=1]	yasa- (Mo.) Düzenlemek, tertip etmek.
yaratmak Yaratmak, yoktan var etmek.	y.-pdurlar 104b/06
y. 3a/08	[=1]
[=1]	yasadağ Kural, ilke.
yarım Bir bütünün yarısı, yarım.	
y. 7a/03, 67a/11, 77b/05, 85a/02	

y. 13b/07	y. yigit: Genç, civan 28b/05,
[=1]	31b/11
yasaklamak Yerine getirmek.	y.+dın 30b/13
y. 68a/01	y.+dur 45a/09
[=1]	y.+ğa 30b/10, 30b/11, 30b/13,
yasal Saf, dizi.	73a/13
y. kıl-: Saf hâline getirmek,	y.+ınğ 30b/03
sıralamak 110a/10	y.+ka 28b/07
[=1]	y.+lar ve yigitler: Gençler ve
yasamak (Mo.) Süslemek.	civanlar 46a/07
y.+ğa 48b/12	[=14]
[=1]	yaşa- Yaşamak.
yasavul (Mo.) Memur, zabıt.	y.-r(1) 29b/06, 46a/02
y. 31b/06, 31b/09, 31b/10,	[=2]
73b/02, 112a/01, 112a/09, 112b/03,	yaşıl Yeşil.
112b/03	y. 19a/07
y.+ğa 73b/04, 111b/12,	y. çal-: Yeşile çalmak 70b/01
112b/01	y. veyā sarığ çalın-: Yeşile
y.+ı 31b/06	veya sarıya çalmak 101a/02
y.+ımız 73a/13	[=3]
y.+nınğ 112a/11	yaşlık Gençlik, yiğitlik.
[=14]	yigit ve y.: Yiğitlik ve gençlik
yaş Genç, civan.	29a/04, 52a/12
y. 68a/06	[=2]
y. bol-: Genç olmak 46a/07,	yat- Yatmak.
48a/05	y.-ar(1) 36a/01

y.-ar irdi 127a/04	[=1]
y.-ğıl 21a/07, 21a/09	yavuk Yakın.
y.-mğ 118b/12	y. 45a/02, 64a/11, 100b/11
y.-ip 49a/12, 118a/03, 127a/11, 127a/13	y. bol-: Yakın olmak 8a/11, 106a/10
y.-ip irdi 21a/06	y. bolmak: Yakın olmak 1b/01, 106a/11, 106a/12
y.-ıpdur 25a/04, 102a/06	y. toğkan: Akraba, hısım 117b/02
y.-sa 100a/09	y. yêt-: Yakınına gelmek 5b/09, 11a/11
[=13]	y.+dur 13b/04, 64b/06, 107b/05
yatğur - Yatırmak.	y. irdi 106b/05
y.-ğıl 65b/06	y.+lardın 19a/11
[=1]	y.+larınğdın 90a/01
yavaş Yavaş, sakin.	y.+larınmğ 117b/03, 117b/04
y. ve basıg bol-: Yavaş ve sakin olmak 31b/07	[=19]
[=1]	yavukluk Yakınlık.
yavaşlık Yavaşlık, sakinlik.	y. 106a/12
halim ve y.: Sakinlik ve yavaşlık 16a/13	y. kılma-: Yakınlık göstermemek 15b/01, 72b/13
[=1]	[=3]
yāver (Fa.) Yardımcı	yavukrak Daha yakın.
yār y.: Yâr, yardımcı 75b/04	y.+ı 79a/06
[=1]	[=1]
yavuğluk Yakınlık.	
y. ʿizzet-dârlık kıl-: Yakınlık, ikram göstermek 37a/11	

yavuş- Yaklaşmak.

y.-tı 25a/11

[=1]

yavutma- Yaklaştırmamak.

y.-gıl 72a/03

[=1]

yayçak Yay.

y. 29b/08

y.+nı 29b/07

[=2]

yazlık Yaz mevsimiyle ilgili, yaza müteallik.

y. igin: Yazlık giysi 95b/10

[=1]

yè- Yemek.

y.-dim 39a/05

.-geli 114a/02

y.-gen 99b/03, 101b/04,
124b/13

y.-gen(ğam) 49b/06

y.-gen+bolsanğ(nān) 35a/01

y.-geninğ 114a/03

y.-genning 35b/05, 114a/05

y.-gey 61a/05

y.-gey+sin 54b/05, 58a/04,
97b/13

y.-geyler 33b/02, 37b/13

y.-geyler(ta'ām) 33b/01

y.-gil 114a/02

y.-gil(ta'ām) 37b/04

y.-güçi(hased) 67b/03

y.-güçi(rızk) 3a/03, 3a/10,
3a/10

y.-güçilerge(rızk) 3a/12

y.-güçilerini(rızk) 3a/05

y.-güsidür 33a/09

y.-mesdin(nān) 37a/13

y.-mesler(ta'ām) 33a/10,

37b/09

y.-p(ta'ām) 33a/12, 33b/05

y.-r(tayak) 38a/09

y.-r+siz 113b/02

y.-rler 33a/08

y.-rler(hased) 121b/03

y.-rler(ta'ām) 33a/07

y.-se 6b/06, 6b/08, 54b/4

y.-senğ 5a/12, 34b/12, 40a/11,
113b/13

y.-yedurğan 34b/11

ğam y.-: Kederlenmek,
üzülmek 28b/03

[=45]

yed (Ar.) El.

y.+imni 82b/09

[=1]

yegānalık (Fa.) Teklik, biriciklik.

birlik ve y.: Birlik ve teklik

2a/13

[=1]

yegāne (Fa.) Tek, biricik.

bir ve y.: Bir ve tek 2b/01

y.-i rūzgār bol-: Zamanının
eşsizi, teki olmak 88b/01

[=2]

yègirme Yirmi.

y. 7a/03, 73b/12

[=2]

yègirme altınçı Yirmi altıncı.

y. 1a/06, 71b/10

[=2]

yègirme beşinçi Yirmi beşinci.

y. 1a/05, 69a/01

[=2]

yègirme birinçi Yirmi birinci.

y. 1a/03, 57a/03

[=2]

yègirme ikkinçi Yirmi ikinci.

y. 1a/03, 60a/08

[=2]

yègirme sèkkizinçi Yirmi sekizinci.

y. 1a/07, 77a/07

[=2]

yègirme tokkuzunçi Yirmi dokuzuncu.

y. 1a/07, 79b/09

[=2]

yègirme tört Yirmi dört.

y. 33a/02, 33a/02, 50a/03,

50a/09

[=4]

yègirme törtünçi Yirmi dördüncü.

y. 1a/05, 67a/05

[=2]

yègirme üç Yirmi üç.

y. 91a/04

[=1]

yègirme üçünçi Yirmi üçüncü.

y. 1a/04, 62a/04

[=2]

yègirme yèttinçi Yirmi yedinci.

y. 1a/06, 73a/06

[=2]

yègirminçi Yirminci.

y. 1a/02, 54b/02
[=2]
yek-cihet (Fa.+Ar.) Tüm cihetiyle,
bütün yönleriyle.
yek-dil ve y.: Tüm gönlüyle ve
bütün yönleriyle 77b/07
[=1]
yek-dil (Fa.) Tüm gönlüyle.
y. ve yek-cihet: Tüm gönlüyle
ve bütün yönleriyle 77b/07
[=1]
yeksân (Fa.) Bir, beraber.
y. 46a/13, 121b/10
y. bol-: Bir olmak 34a/04
y. bolma-: Bir olmamak 34a/03
[=4]
yême- Yememek.
y.-diñgiz 37b/05
y.-genni 5a/12
y.-gey 128b/10
y.-gil 48a/13, 94a/04
y.-se 3a/03
y.-senğ 40a/10
firîb y.-: Aldanmamak 62a/03
nân y.-: Ekmek yememek
38a/05

pend y.-: Öğüt almamak
27a/10, 69a/02
ta'âm y.-: Yemek yememek
11b/04, 34a/06
[=13]
yemek Yemek.
y. 26b/11, 33b/10, 53a/06
y. içmek: Yemek, içmek
32a/09, 38a/06
y.+de 58b/11, 58b/12
y.+deki 58b/12
nân y.: Ekmek yemek 34a/08,
108b/13
rızk y.: Rızk yemek 3a/07
ta'âm y.: Yemek yemek
32b/08, 32b/12, 33a/06, 33b/01,
33b/11, 40a/13, 49a/09
[=18]
yênçike 1. İnce 2. Zayıf, güçsüz.
y. 63a/12, 64a/02, 64a/11,
69b/01, 69b/02, 69b/05, 100b/05
y. bol-: İnce olmak 100b/06
[=8]
yêne Yine, tekrar.
y. 2b/07, 4b/09, 16a/07,
17b/12, 19b/11), 20b/12, 21a/04,
24b/08, 25b/05, 25b/05, 25b/06,
25b/07, 25b/08, 25b/09, 25b/10,

25b/11, 25b/12, 25b/13, 26a/01,
26a/02, 26a/03, 26a/04, 26a/05,
26a/06, 26a/07, 26a/10, 26a/12,
26b/02, 26b/04, 26b/05, 26b/07,
26b/08, 26b/10, 26b/12, 26b/13,
27a/01, 27a/03, 27a/04, 27a/05,
27a/08, 27a/11, 27a/13, 27b/01,
27b/06, 27b/08, 27b/09, 27b/11,
27b/12, 27b/13, 28b/12, 28b/12,
28b/13, 31b/09, 34a/08, 35a/04,
36b/02, 36b/04, 37b/06), 43a/09,
44a/08, 44b/03, 44b/10, 45a/06,
47a/05, 47a/06, 50a/06, 52b/12,
53b/03, 56b/06, 56b/09, 56b/10,
57a/12, 59b/01, 59b/05, 59b/06,
59b/06, 60b/06, 61a/13, 66a/05,
67a/05, 78b/05, 79a/02, 84a/01,
85a/11, 88a/12, 90b/03, 91b/13,
94b/04, 95a/01, 96a/11, 98a/12,
98b/13, 105b/08, 106a/05, 108a/11,
108a/13, 110a/09, 111b/11, 112a/08,
112b/12, 113a/07, 114a/08, 114b/04,
115a/09, 118a/06, 118a/07, 118a/07,
118b/07, 118b/07, 118b/11, 125b/04,
126b/01, 127a/04, 128a/11

[=114]

yèngil Hafif.

ağır ve y.: Ağır ve hafif 51a/02

[=1]

yèngillik → **yèngillik**.

y. kılma-: Hafiflik etmemek
104b/04, 117a/10

[=2]

yèngillik Hafiflik, ağırbaşı ve ciddi olmama.

y. 50b/05

[=1]

yèr Yer, mekan, mahal.

y. 67a/06, 68b/06, 68b/09,
102b/11

y. ahtarmak: Yer değiştirmek
121a/05

y. su: Arazi, yer 68b/11,
68b/12

y. su ھاویل: Arazi, ev 1a/05

y. ve ھاویل almak: Yer ve ev
almak 67a/05

y.+de 2a/07, 10a/08, 10a/10,
10a/10, 11b/02, 16b/07, 19a/07,
27a/11, 32a/01, 32a/08, 33a/08,
33a/09, 33b/02, 35a/09, 40a/12,
50b/06, 60b/10, 66a/05, 68a/01,
76a/13, 78b/13, 79a/01, 90a/02,
91a/03, 91b/01, 103b/06, 112a/05,
112a/13, 112b/01, 115a/02, 121a/07

y.+din 66a/07, 105b/02

y.+ge 10b/01, 11a/13, 13b/03,
24b/04, 29a/03, 30a/05, 30b/02,
36a/04, 41a/01, 56a/11, 70a/10,
70b/13, 73b/11, 92a/10, 95b/11,
97a/06, 97b/03, 97b/04, 114a/11,
127a/03

y.+ide 22b/11, 65b/06

y.+imes bolup 65b/03

y.+inğdür 68b/12

y.+lerde 114b/02

y.+niğ 32a/09, 68b/08,
68b/08, 68b/13

[=71]

yera:kān (Ar.) Sarılık.

y. ağırı: Sarılık hastalığı
65b/05

[=1]

yere (Ar.) Bir at hastalığı.

y. 71b/03

[=1]

yèrik 1. Gevşek, bozuk 2. Sünepe,
ezik.

y. bol-: Gevşemek 48b/10

y. bolma-: Ezik olmamak
16b/01

y. kıl-: Bozmak, ifsat etmek
49b/04

[=3]

yesir (Ar.) Esir.

y.+idür 75b/13

[=1]

yèt- 1. Ulaşmak, erişmek, gelmek 2.
Uğramak, duçar olmak 3. Kafi
gelmek, yeterli olmak.

y.-di 112b/04

y.-edurğan 96a/13, 123b/05,
123b/09

y.-edür 68a/12

y.-er 3a/04, 10b/08, 13b/03,
35b/04, 35b/06, 55b/09

y.-er(1) 111b/01

y.-gen 107b/04

y.-gen müdür 91b/12, 92a/09

y.-gençe 104a/09

y.-gende 82b/02, 82b/05

y.-geniçe 73a/10, 86b/07,
124a/11

y.-genlerdin 27b/08

y.-genlerge 5a/06

y.-genning 100b/11

y.-gey 5a/03, 33a/13, 49a/01,
108b/11, 117a/10

y.-gey sin 121a/09

y.-günçe 35b/10, 91a/06

y.-gürgey 31b/03

y.-güsidür 8a/13, 10b/05,
55b/08, 58a/11, 68a/12

y.-ip 24b/06, 35b/09, 53b/11

y.-ip irdi 50a/08, 97a/07

y.-ipdür 10b/07, 16a/03,
16a/06, 17b/02, 42b/02

y.-mes 59a/06, 87b/09,
123b/04

y.-mes irdi 93b/04

y.-se 28b/07, 30b/12, 44a/08,
74b/08, 80a/05, 98a/01, 115b/03

y.-senğ 108a/07, 108a/09,
113b/11, 116b/13

y.-senğ kerek 86a/04

y.-ti 11b/06, 16a/02, 25a/10,
25b/04, 73b/12, 82b/05, 85a/08,
94b/02, 94b/09, 111a/01

y.-tiler 60b/05

y.-tük 73b/10

āsāyiş y.-: Rahata ermek
104b/09

āzār y.-: Zarar gelmek 20a/05

dādığa y.-: Yardımına yetişmek
10a/12

ecel y.-: Ecelin gelmesi
106b/03

feryādığa y.-: İmdadına
yetişmek 18a/03

gūr ağzığa y.-: Mezar ağzına
ulaşmak, çok yaşlanmak 23b/09

haıırğa y.-: Hatıra gelmek
35b/03

ilgi y.-: Eli erişmek, gücü
yetmek 36a/04

irge y.-: Kocaya varmak 66a/12

ķudreting y.-: Gücü yetmek
88a/01

maķşūdğa y.-: Maksada
ulaşmak 107b/10

meded y.-: Yardım gelmek
123b/02

murādğa y.-: Maksada ulaşmak
15a/06

murādığa y.-: Maksadına
ulaşmak 43a/13

murādınğğa y.-: Muradına
ermek 61b/04

muşībet y.-: Musibete, belaya
uğramak 68a/03

nef y.-: Faydası dokunmak
108b/09

renc y.-: Bela gelmek 105a/04

yavuk y.-: Yakın düşmek
5b/09, 11a/11

[=96]

yēte’l- (<yēt-e al-) Ulaşabilmek,
erebilmek.

y.-mes 120b/07

[=1]

yêtgür- 1. Eriştirmek, ulaştırmak,
getirmek 2. Duçar etmek, uğratmak.

y.-diler 23b/03

y.-düm 56a/11

y.-edür 36b/04

y.-gen 26b/09

y.-gey sin 60b/02, 90b/01

y.-se 113b/09, 116b/12

y.-senğ 60a/12

y.-üp 90a/10

fermân y.-: Ferman ulaştırmak
46b/04

hâdişe y.-: (Başına) iş açmak
78a/12

menfa'at zarar y.-: Faydası,
zararı dokunmak 107a/13

nef' y.-: Fayda sağlamak
60a/03, 107b/04

şikest y.-: Bozguna uğratmak
81b/06

zarar y.-: Zarar getirmek
98a/13

[=17]

yêtgüre'lme- (<yêtgür-e alma-)
Getirememek, ulaştıramamak.

y.-y 78a/12

[=1]

yêtgürüş Değdirmek, götürmek,
vermek.

renc y.: Sıkıntı vermek 68b/06

[=1]

yêtme- 1. Ulaşmamak, erişmemek,
gelmemek 2. Uğramamak, duçar
olmamak.

y.-di 16a/03

y.-gendür 91b/12, 92a/10

y.-gey 27b/13, 47a/04, 109a/04

y.-günçe 107a/12

y.-güsidür 43a/06, 43a/07,
86b/13

y.-ydür 91a/06

hüblük y.-: İyilik gelmemek
78a/04

menfa'at y.-: Fayda gelmemek
106a/02, 107b/01

renc y.-: Zarar gelmemek
10b/09

zararları y.-: Zararları
dokunmamak 58b/02

[=16]

yêtmek Yetişmek, gelmek.

y.+inğ 86a/03

belā ve ziyān y.: Bela ve ziyan
gelmek 95a/13

dādīga y.: Yardımına yetişmek
114b/05

[=3]

yètmiş Yetmiş.

y. 46a/01, 46a/02

y.+geçe 31a/03

[=3]

yètmiş ikki Yetmiş iki.

y. 50a/01

[=1]

yètte Yedi.

y. 11a/13, 11b/05, 11b/12,
12a/02, 35a/03, 35b/06, 52a/13,
83a/12

[=8]

yèttinçi Yedinci.

y. 14b/13, 18a/12

y.+ge 35b/09

[=3]

yètür- Ulaştırmak, getirmek.

y.-gey mèn 15b/13

y.-günçe 33b/05

[=2]

yığ- 1. Toplamak 2. Çekmek, terk
etmek.

y.-ıp 118a/12

y.-sa(ķol) El çekmek 4b/03

[=2]

yığa'l- (<yığ-a al-) (Kendini)
çekmemek, tutamamak.

y.-mas sin 28b/02

[=1]

yığla- Ağlamak.

y. 103b/03

y.-dı 16a/01, 42a/03, 110b/12,
111b/09

y.-ğıl 89a/10

y.-p 23b/05, 90b/08, 91a/10

y.-r siz 16a/02

y.-sa 89a/10

zār zār y.-: Zar zar ağlamak
91a/02, 91a/04

[=13]

yığlama- Ağlamamak.

y.-ğıl 42a/04

[=1]

yığma- Kaldırmamak, çekmemek.

destür-ħān y.-: Sofra
kaldırmamak 34a/03

[=1]	y.+ğaça 31a/03
yıgmak 1. Biriktirmek, toplamak 2. Çekilmek, vazgeçmek.	y.+ı irdi 18b/08
y. 53b/04	y.+nı 102b/01
kol y.: El çekmek 14a/13	y.+nınğ 68b/07
[=2]	[=30]
yık- Düşürmek, yere yıkmak.	yıldam Süratli, hızlı.
y.-tı 80a/13	y. 121a/09, 128b/12
[=1]	y. bol-: Süratli, hızlı olmak
yıkıl- Düşmek, yere yıkılmak.	100b/05
y.-dı 80a/11	[=3]
y.-ğak bol-: Düşmeye meyyal olmak 70b/07	yılkıçı Seyis.
y.-ıp 50b/11	y. 71a/07, 71a/09
y.-sa 50b/13	y.+nı 71a/10
y.-ur 119a/07	y.+sı 71a/06
[=5]	[=4]
yıl Yıl, sene.	yıllık Yıllık ücret, maaş.
y. 28b/02, 28b/13, 30b/13, 31a/06, 31a/07, 46a/11, 46b/02, 81a/07, 119b/07	y. 97b/11, 97b/11
y.+da 6b/08, 31a/01, 37b/07, 83a/13, 97b/12, 121a/06, 121a/06	[=2]
y.+dın 31a/01, 34a/13, 38b/02, 46a/02, 73b/08, 90b/13, 91a/04, 91a/07	yırac Irak, uzak.
y.+dur 12a/11, 31a/05	y. 19a/05, 44b/09, 92a/09, 118b/05
	y. bol-: Uzak olmak 13b/05, 15b/06, 27b/10, 68b/06, 79b/05, 90a/03, 127b/04, 128a/06
	y. bolmak: Uzak olmak 14b/13, 27a/04, 51b/02

y. al-: Uzak kalmak 87a/10

y. ıl-: Uzaklaştırmak 14a/04

y. sal-: Uzak tutmak, uzağa
koymak 114a/01

y. tut-: Uzak tutmak 4b/13,
50a/02

y. tüşmek: Irak düşmek 32a/05

y.+dur 61a/06

y.+irmes 14a/12

[=23]

yıraklık Uzaklık, ıraklık.

y. 106a/12

[=1]

yırakrak Daha uzak, daha ırak.

y. 37b/12

[=1]

yırtıl- Yırtılmak.

y.-ıp 105b/09

[=1]

yi- Yemek.

y.-duręan 5a/02, 36a/08

y.-ydür mën 113b/03

y.-yeduręan 34a/05

rüzâne y.-: Rızık yemek 6b/03

[=5]

yif İp.

y. 82b/10

[=1]

yigike → **yënike**.

y. 63a/06

[=1]

yigit 1. Genç, civan 2. Cesur, mert.

y. 29b/07, 29b/11, 29b/11

y. bol-: Genç olmak 28a/09

y. bola'ı-: Genç olabilmek

30b/04

y. ve cüvân: Genç ve civan

42a/06

y. ve yaşlık: Gençlik ve

civanlık 52a/11

y.+dür 45a/09

y.+ge 28b/06

y.+ler 29a/08, 29a/10, 29a/11,

29a/12, 29b/01, 29b/03, 30a/02,

34a/11, 42b/10, 43a/08

y.+ler ve güdi:kler: Gençler ve

Çocuklar 105a/12

y.+ler ve hōř-rüylar: Gençler

ve güzeller 28b/03

y.+lerdin 28a/09, 29a/09,

29b/04, 30a/01

y.+large 104b/08

y.+lerniŋ 43a/08
y.+s n 29b/11
y.+sin 28a/04, 28a/07, 34b/04
yaş y.: Gen , civan 28b/05,
31b/11
yaşlar ve y.+ler: Civanlar ve
gen ler 46a/07
[=34]
yigitlık → **yigitlik**.
y. kıl-: Gen lik etmek 29b/13
[=1]
yigitlik Gen lik, gence yaraşır (iş,
davranış).
y. 28a/11, 29a/13, 29b/12,
110b/06
y. kılma-: Gen lik etmemek
28a/08
y. ve yaşılk: Gen lik ve
civanlık 29a/04
y.+de 28a/10, 45a/08
y.+din 28b/01
y.+ge 29a/12
y.+inŋ 30a/09
y.+ninŋ 30a/13
p rl k ve y.: Yaşıllık ve gen lik
28a/07
[=13]

yirig İri, kalın.
y. 65b/02
[=1]
yoŋun Yoŋun, kalın.
y. 63b/07, 63b/09, 65b/02,
65b/10
[=4]
yoŋunluk (Bel) kalınlıŋı.
y.+da 63a/03
[=1]
yok Yok, mevcut olmayan.
y. 22a/07, 24b/04, 26a/03,
29a/02, 33b/06, 38a/13, 47a/05,
65a/09, 70a/04, 91a/06, 91b/03,
93b/13, 96a/08, 122a/10, 122b/02,
124a/02
y. bol-: Yok olmak 32a/07,
54a/05, 54a/06, 54a/07, 61a/13
y. bolma-: Yok olmamak
59b/03
y.  t-: Yok etmek 83b/08
y. kıl-: Mahvetmek, imha
etmek 115b/10
y.+dur 1b/07, 4b/04, 8b/12,
12a/01, 38b/08, 51b/11, 72b/04,
73a/05, 73a/06, 79a/06, 86b/12,
87a/08, 90b/08, 91a/06, 97b/13,
119b/12, 123b/06

y.+ğa 26b/06
y.+ıdın 8b/05
y.+idi 111a/04
y.+irdi 5b/06, 31a/01, 75a/02,
75a/10, 91a/13, 127a/03, 127a/04
y.+mu 24a/12
y.+tur 1b/06, 5a/04, 13b/06,
14a/08, 21a/13, 45a/10, 74b/11,
74b/12, 87b/02, 90b/05, 110a/04,
112b/03, 114a/05, 114a/11, 114b/01,
114b/02, 122a/10, 122b/03, 123a/09
[=71]

yokluk Yokluk, mevcut olmamak.

y.+ıdın(yokluğın) 43b/03

y.+ığa 4a/04

y.+unğda 73a/01

barlık ve y.: Varlık ve yokluk
2b/07

[=4]

yoksuz Yoksul, fakir.

y. 32a/03

[=1]

yol 1. Yol, tarık, rah 2. İhtimal,
olasılık.

y. 1b/07, 40b/05, 60b/05,
60b/06, 67b/08, 69b/05, 93b/03,
95b/06, 95b/10, 113b/10, 125b/05,
127a/02

y. başla-: Rehberlik etmek
3a/10, 3a/12

y. bërme-: Yol vermemek
2a/09, 27b/07, 119a/06

y. izde-: Yol aramak 2a/07

y. ҡal-: İhtimal kalmak 42b/05

y. körset-: Yol göstermek 3a/11

y. körset- başla-: Yol
göstermek, rehberlik etmek 3a/02

y. tap-: Yol bulmak 15a/03,
115b/01

y. yör-: Yol gitmek 5b/08

y.+da 60b/03, 80a/10

y.+ğa 60b/06, 95b/02, 95b/09,
95b/10, 97b/07, 106b/03

y.+ıda 86b/11, 118a/07

y.+ını 122b/04, 123b/09

y.+nı 95b/05, 95b/06, 95b/13

y.+nınğ 65b/09

[=40]

yol- Yolmak, koparmak.

saçını y.-: Saçını yolmak
65a/13

[=1]

yolbars Kaplan.

şır ve y.: Aslan ve kaplan
56b/13

[=1]	y.-ipdür 29b/07
yolu Defa, kez	[=1]
y. 22b/05, 22b/08, 49b/06, 50b/11, 67b/04, 72a/08, 73b/08, 90a/06, 90a/07, 116a/01, 117b/02, 123b/05	yölenme- Sırtını dayamamak, yaslamamak.
[=12]	y.-gey 128b/11
yoluk- Karşılaşmak, rastlamak.	y.-gil 17b/05
y.-sa 95b/07	[=2]
y.-sam 31b/13	yön Yön, cihet.
haşarge y.-: Tehlikeye düşmek	y.+i 21a/02
52b/05	[=1]
[=3]	yör- 1. Yürümek 2. Yaşamak.
yonmak Yontmak, biçmek.	y.-di 11a/10
kesmek ve y.: Kesmek ve	y.-gek 65b/10
biçmek 10a/06	y.-gen 66a/07
[=1]	y.-genge 43b/02
yoręa Rahvan.	y.-gey 77a/07, 95b/13, 125a/06
y. at: Rahvan giden, biniciyi	y.-geyler 77b/05
sarsmadan giden at 52b/03, 52b/04	y.-gil 89b/04, 116a/02
[=2]	y.-güçe 57b/04
yosun (Mo.) Usul, tarz.	y.-günçe 40b/05
y. 113a/12	y.-mes irdi 116b/01
y.+ıdın 127b/11	y.-se 70b/12, 93b/01
[=2]	y.-üp 52b/12
yölen- Dayanmak, yaslanmak.	y.-ür 66a/10, 70a/10, 70a/11, 76a/01

y.-ür irdi 127a/02	[=1]
y.-ür sèn 5b/12	yörlüt- Yürütmek, uygulatmak, tatbik ettirmek.
y.-üydür 116a/03	
ķalem y.-: Kalem yürümeķ,	y.-gil 116a/01
(davranışlarından) mesul tutulmak	fermān y.-: Ferman yürütmek
49b/09, 49b/09	118b/11
yol y.-: Yol yürümeķ, gitmek	siyāsetler y.-: Siyaset yürütmek
5b/08	81a/10
[=26]	[=3]
yöre'lme- (<yör-e alma-) Yürüyememek.	yörlütme- Yürütmemek, uygulatmamak.
y.-y 73b/12	y. 116a/01
[=1]	[=1]
yörme- Yürümemek.	yörlütmeķ Yürütmek, uygulatmak.
y.-gey 128b/13	fermān y.-: Ferman yürütmek
y.-gey sèn 80b/05	117b/12
y.-gil 83b/09, 90a/01	[=1]
y.-gü 70a/09	yötkē- Deēiştirmek, (bir şeyi bir hâlden başka bir hâle) çevirmek.
[=5]	y.-yduḡan 98b/13
yörmek Yürümeķ.	y. 98a/12
y. 55a/01	[=2]
y.+de 69b/05, 70b/13	yötkel- Deēişmek, dönüşmek.
y.+ge 54b/11	y.-ip 125b/11
[=4]	y.-mesler 12b/13
yörlüş- Karşılıklı gidip gelmek.	y.-ür 99a/08
y.-ür irdi 111a/11	

[=3]	[=1]
yu- Yıkamak.	yumalak Yuvarlak.
y.-dı erte 45b/06	y. 64a/11, 69b/03, 69b/06
y.-ğıl 100a/13	[=3]
y.-ğıl 49a/03	yumalan- Yuvarlanmak.
y.-p 112a/06	y.-ıp 90b/08, 91a/11
ilig y.-: El yıkamak 38a/01	[=2]
[=5]	yumşak 1. Yumuşak, sert olmayan 2.
yufka (Yufka gibi) ince.	Yumuşak huylu, sakin, mülayim.
y. 63a/04, 64a/01	y. 63a/04, 63a/12, 63b/01,
[=2]	128a/06
yukkarı Yukarı, yukarı taraf.	y. bol-: Yumuşak olmak
y. 7b/11, 110b/13	16b/01, 69a/13
y.+sığa 63b/11	katıg ve y.: Sert ve yumuşak
[=3]	51a/02
yum- (Gözünü) yummak.	y. ve mihr-bānlık: Mülayemet
y.-sa 100a/08	ve evcimenlik 39b/04
y.-up 109a/08, 109a/09	y. ve mülāyim bolma-:
[=3]	Yumuşak ve mülayim olmamak
yuma- (Elini bir yere) koyup	18a/08
kapamamak.	y.+nı 9b/06
y.-ğıl 89b/05	[=10]
[=1]	yumşaklık Mülayemet, yumuşak
yumak Yıkamak.	huyluluk.
y.+ğa 128a/09	y. 121a/13
	y. kııl-: Yumuşaklık göstermek
	121b/01

[=2]	y.+nınġ 53b/07
yumul- Yumulmak, kapanmak.	[=1]
y.-up 109a/10	yüd- Taşımak.
[=1]	y.-gen 19a/08
yurt Yurt, vatan.	[=1]
y. 46a/04, 118b/04	yügür- Koşmak.
y. talaşmak: Vatan (için)	y.-ğan 7a/02
savaşmak 81b/02	[=1]
y. tut-: Yurt, ülke yönetmek 117a/13	yügürtmak Koşturmak, sürmek.
y. tutmak: Yurt, ülke yönetmek 118b/03	aţ y.: At sürmek 73b/01
y.+da 66a/04	[=1]
y.+nı 115a/07, 118b/10, 118b/11	yük Yük.
y.+unġdaki 13a/07	y. 44b/09
[=10]	y.+ini 5b/07
yutmak Yutmak, hazmetmek.	y.+leridin 29a/06
açıġnı y.: Öfkesini yutmak 84b/07	[=3]
[=1]	yükle- Yükleme, yüklenmek.
yüz (Fa.) Pars.	y.-gey+sin 76a/03
y. 53a/04, 53b/07	y.-p 110a/09, 110b/09
y.+nı 53b/07	gerdenige y.-: Boynuna
[=3]	yüklenmek 77a/05
yüz-bān (Fa.) Pars terbiyecisi.	[=4]
	yütel- Öksürmek.
	y.-se 100a/13
	[=1]

yüz Yüz, çehre.

y. keltür-: Yüz göstermek
20a/04, 30b/07, 48a/04, 67b/06,
86a/08

y. körme-: Ayrım yapmamak
121b/11

y. körset-: Yüz göstermek
87a/03

y. ögür-: Yüz çevirmek 4b/03,
56a/13

y. öyürme-: Yüz çevirmemek
77b/03

y. tüben: Yüz üstü 65b/06

y.+de 62b/09

y.+i 20a/12, 63a/10, 63a/13,
64a/04, 64a/10, 65b/04

y.+i sarganç: Yüzü sarı 65b/05

y.+idür 62b/06

y.+ige 12a/09, 33b/03, 42a/01,
42a/01, 62b/04, 116a/05

y.+ini 21a/11, 62b/03

y.+ini öyür-: Yüzünü çevirmek
19a/10

y.+leri 16b/06

y.+üm 41b/13

y.+ümge 20b/11

y.+ünğ 84a/10

y.+ünğge bağlama-: Yüzüne
bağlamamak 59a/05

y.+ünğge yapı-: Yüzüne
kapanmak 30a/11

y.+ünğni 21a/08, 27b/02

[=37]

yüz Yüz sayısı.

y. 20b/12, 21a/03, 29b/06,
40b/07, 60b/08, 71a/09, 71a/09,
71a/10, 71a/10, 74b/12, 78a/12,
90b/03, 91a/07, 91a/10, 91b/05,
96b/02

y.+din 5b/07

[=17]

yüz éllig Yüz elli.

y. 91a/01

[=1]

yüz ming Yüz bin.

y. 61a/04, 81b/05, 84b/04

y. mehāl: Yüz bin kere 39b/07

[=4]

yüzlenme- Yüz göstermemek, ortaya
çıkmamak.

y.-günçe 107a/08

[=1]

yüzlüg Yüzlü.

aķ y. ve semiz ruķūbetlig bol-:
Ak yūzlū, ŗıŗman ve balgamī;
dūŗūnceli, dingin, sakin olmak
105a/01

ikki y.: İki yūzlū 83a/11

ikki y. bolma-: İki yūzlū
olmamak 83a/11, 88b/02

kızıl y. bol-: Kızıl yūzlū olmak;
eski tıbbā göre demevī mizaķlı,
enerjik, canlı, konuŗkan olmak
104b/12

[=5]

z/z/z/z

zābıķa (Ar.) Baē, rabıta.

ķ.+sı 2a/03

[=1]

zabķ (Ar.) Tutma, zapt.

ķ. ķıl-: Zaptetmek 88a/03,
88a/04

[=2]

za'f (Ar.) Zaaf, zayıflık.

ķ.+ın 31b/05

[=1]

zafer (Ar.) Zafer, galibiyet.

ķ. 116a/12

[=1]

za'ferān (Ar.) Safran.

ķ. 100b/12

[=1]

za'fī (Ar.+Fa.) Bir zaaf, zayıflık.

ķ.+dūr 30b/06

[=1]

za'fıķ (Ar.+T.) Zaafiyet, zayıflık.

pīrlık ve ķ.: Yaŗlılık ve zayıflık

59b/02

[=1]

zāhid (Ar.) Zahit, sofu.

ķ. 15a/10

ķ. bol-: Zahit olmak 92b/08

ķ.+largā 95b/08

pāk zāhid takvā-dār bol-:

Temiz, zahit, takva sahibi olmak

23a/05

[=4]

zāhir (Ar.) 1. Görünme, meydana

ķıkma 2. Görünüş, (bir ŗeyin) dıŗı.

ķ. 98b/07, 124a/06, 128a/04

ķ. bol-: Görünmek, ortaya

ķıkmaq 14a/01

ķ. ķıl-: Göstermek 14a/03

ķ. ķılma-: Göstermemek 46a/08

z. ol-: Görünmek, ortaya
çıkma 103b/04

z. bāṭın: Dış, iç 65a/03

z. ve bāṭın: Dış ve iç 62a/11,
89b/12

z.+de 70b/03, 80a/07

z.+inğde 120a/10

z.+irdi 11a/03

endīşe ve z.: Düşüncede ve
içinde 45a/11

[=15]

zāḥire (Ar.) İlerisi için saklanan şey.

z. kıl-: İlerisi için saklamak
59b/01

[=1]

zāhiren (Ar.) Görünürde, dışında.

z. 81b/13, 81b/13

[=2]

za'if (Ar.) Zayıf, güçsüz, aciz.

z. bol-: Zayıf olmak 7b/12,
33a/10, 69b/10, 89a/06

z. nāçiz kör-: Zayıf, değersiz
görmek 81b/09

'aciz ve z.: Aciz ve zayıf
86b/06

[=6]

za'if → **za'if**.

z. bol-: Zayıf olmak 115b/10

[=1]

zālim (Ar.) Zalim, zulmeden.

z.+ler 124b/11

[=1]

zāli:m → **zālim**.

z. 85a/11

z.+ler 85a/04

z.+niğ 85a/13, 119a/07

[=4]

zamān (Ar.) Zaman, vakit, devir.

z. 2a/02, 11b/02, 19a/08,
19a/10, 24b/07, 47b/02, 111b/01,
114b/11

z.+da 2a/02

z.+dın 125b/04

z.+ğa 2b/06

z.+ı 25a/10

z.+ı irdi 18b/08, 111a/01

z.+ıda 11a/02, 16b/13, 23a/10,
23b/05, 106b/05, 118b/02

z.+ığa 103a/10

[=21]

zamāne → **zamān**.

z. 10b/04, 12b/02

z.+leride 7b/10, 85a/06

z.+niṅ 26a/03, 28a/06,
74b/05, 87b/04

[=8]

ḡamme (Ar.) Bir şarap içme usulü.

ḡ. 35a/10

[=1]

zār (Fa.) Ağlama, inleme.

z. z. yığla-: Zar zar ağlamak

91a/02, 91a/02, 91a/04, 91a/04

[=4]

ḡarar (Ar.) Zarar, ziyan.

ḡ. bolma-: Zararı olmamak

67a/13

ḡ. ḡıl-: Zararı dokunmak

101b/03, 106a/07

ḡ. yētḡür-: Zarar vermek

98a/13, 107a/13

ḡ.+ge 13b/04, 53b/11

ḡ.+ı 48a/09

ḡ.+ı bolma-: Zararı olmamak

85b/04

ḡ.+ıdın 36a/10

ḡ.+ları yētme-: 58b/02

fāyida: ve ḡ.: Fayda ve zarar

49a/08

menfa'at ve ḡ.: Fayda ve zarar

13b/03

menfa'at ḡ. boluş: Fayda, zarar
getirmek 67a/12

[=14]

ḡararlık (Ar.+T.) Zarar, ziyan.

menfa'at ve z.: Fayda ve zarar

68b/08

[=1]

ḡarb (Ar.) Baskı, zorlama.

ḡ.+ıdın 56a/05

[=1]

zārī (Fa.) Ağlama, inleme, feryat.

nāleī ve z.: Feryat ve figan

90b/10

nāleī ve z. ḡılış: Feryat ve figan

etmek 78b/12

[=2]

ḡarīf (Ar.) Zarif, ince.

ḡ. 86a/05

[=1]

ḡarūr (Ar.) Gereklilik, zaruret.

ḡ. bol-: Gerekli olmak 18b/02,

44b/01

ḡ.+irdi 5a/06

[=3]

ḡarūret (Ar.) Zaruret, gereklilik.

ḡ. 59b/01

z. bol-: Gerekli olmak 59b/07,
66a/09, 93a/03, 96a/02

z.+din 51b/13

[=6]

zarūrī (Ar.) Gerekli, şart.

esbāb-ı z.: Gerekli sebepler
99a/01

[=1]

zāt (Ar.) Kişi, insan.

z.+ıda 2a/04, 2a/06

[=2]

zāyi (Ar.) Ziyân olmuş, boşa gitmiş.

z. bolma-: Ziyân olmamak
27a/03, 47b/07, 121a/07

z. kıl-: Zayi etmek, boşa
çıkarmak 78b/05

z. kılma-: Zayi etmek, boşa
çıkarmamak 13a/05, 21b/04, 27a/04,
78b/3

[=8]

zāyika (Ar.) Tat alma duyusu.

z. 51a/01

[=1]

zebān (Fa.) Dil, lisan.

z.+ı 41a/06

z.+ıngnı 89a/07

[=2]

zebān-dırāzlık (Fa.+T.) Dili uzunluk,
ters konuşmak.

z. kıl-: Ters konuşmak, laf
çarpmak 83a/11

z. kılma-: Ters konuşmamak,
laf çarpmamak 83a/10

[=2]

zebūn (Fa.) Güçsüz, zayıf, kötü.

z. 21a/09

z. boluş: Güçsüz olmak 74b/08

z.+dur 40a/11, 70a/12

z.+nınğ 8b/04

obdan ve z.: İyi ve kötü 69a/08

[=6]

zehr (Ar.) Zehir.

z. 80a/05

z. bol-: Zehrolmak 34b/13

z.+dür 34b/10, 34b/12

z.+ni 13a/12

[=5]

zekāt (Ar.) Zekat, İslam'a göre belli
bir miktarı aşan mal ve paranın
yoksullara dağıtılması gereken kırkta
biri.

z. 5a/08

z. bër-: Zekat vermek 6b/02,
6b/1

z. bërme-: Zekat vermemek
6b/08

z. bërmek: Zekat vermek 6b/08

z.+nınġ 7a/1

[=6]

zelle (Ar.) Bir ziyafetten sonra
mendile konup eve götürülen yiyecek.

z. bërme-: Zelle vermemek
40b/04

[=1]

zemīn (Fa.) Taban, döşeme.

z. 102b/12

z.+de 19a/06

z.+ler 102b/10

z.+ni 102b/08

[=4]

zemistān (Fa.)

Kış.

z. 107a/10

ḥazān ve z. ve tābistān:
İlkbahar, kış ve yaz 105a/08

tābistān ve z.: Yaz ve kış
48a/12

[=3]

zen (Fa.) Kadın.

z. 71b/09

[=1]

zeneḥ-dānlık (Fa.+T.) Çenesi yuvarlak.

z. bol-: Çenesi yuvarlak olmak
63a/06

[=1]

zer (Fa.) Altın.

z. tile-: Altın dilemek 39a/06

[=1]

zer-dār Fa. 1. Zengin, varlıklı 2.
Kuyumcu.

z. 95b/12

z.+lar 93b/07

māl-dār ve z. bol-: Zengin ve
varlıklı olmak 61b/11

zer-dār ve m. bol-: Zengin ve
varlıklı olmak 60a/07

[=4]

zer-dārlik (Fa.+T.) Zenginlik,
varlıklılık.

z. 62a/01

[=1]

zerer → **zarar**.

z.+din 39a/09

[=1]

zerre (Ar.) Çok küçük parça,
parçacık.

z. 58a/08

z.+si 101a/07

[=2]

zevāl (Ar.) Yok olma, ortadan
kalkma.

z.+din 25b/04

z.+ığa 107b/04

[=2]

zevk (Ar.) 1. Arzu, istek 2. Hoşa
gitme, beğenme.

z.+ı 75a/12

z.+unğ bol-: Zevki olmak

53a/11

[=2]

zeyd (Ar.) Çok, fazla.

z. ü zeyd: Ayet, hadis veya
eskiden yaşamış bir büyüğün sözünü
iktibas etmek 103b/01, 103b/01

[=2]

zıd (Ar.) Zıt, ters.

z.+ıdadur(zıddıdadur) 122b/11

[=1]

zımād (Ar.) Merhemle yaraya sarılan
sargı, bez.

sefūf ve z.: Toz ilaç ve merhem

101a/12

[=1]

zībā (Fa.) Hoş.

z. 63a/07

[=1]

zībā-cemāl (Fa.+T.) Yüzü güzel.

z. 45b/01

[=1]

zıkr (Ar.) Bahsetme, zikretme,
belirtme.

z. kıl-: Zikretmek 28a/02,

44b/09, 86b/07, 88a/05, 90a/02,

99b/08, 120b/06, 126a/04

z. kılma-: Zikretmemek 83a/09,

126b/05

[=10]

zindān (Ar.) Hapis, zindan.

z.+da 118a/02

z.+dın 118a/03

z.+ğa 38b/05, 106b/09,

118a/02

z.+ğa sal-: Zindana atmak

106b/06

z.+ğa tüşmek: Zindana düşmek

38b/07

bend-i z.: Zindan mahkumu

106b/06

[=8]

zinde (Fa.) Diri, canlı.

z. kıl-: Diriltmek 126b/01

[=1]

zīnetlik (Ar.+T.) Süslü, güzel, hoş.

z. ve yaraşıklık: Süslü ve güzel

62b/09

[=1]

zinhār (Fa.) Zinhar, katiyen, asla.

z. 4b/01, 4b/05, 5a/03, 7a/1,
8a/12, 10a/01, 22b/06, 29b/04, 34a/05,
41a/04, 41b/01, 54b/11, 62a/03,
80b/04, 116b/05

[=15]

zīnhār → **zinhār**.

z. 45a/11, 48a/02, 72a/10,
102a/03

[=4]

zīr (Ar.) Sazın en ince teli.

z.+ide 104b/13, 105a/01

[=2]

zīrā (Fa.) Çünkü, şundan dolayı.

z. 124b/01, 126a/07

[=2]

zīrā'at (Ar.) Tarım, ekip biçme.

z. 30a/04

z. kıl-: (Toprağı) ekip biçmek

67a/06

z.+inğ 84a/04

z.+nı 121a/07

[=4]

zīrā'at-gāh (Ar.+Fa.) Tarla.

z.+inğdur 84a/03

[=1]

zīrek (Fa.) Zeki, anlayışlı.

z. 78a/11, 78a/12

z. ve tīz-fehm dūr-endīş: Zeki,
anlayışlı, basiretli 90a/11

‘ālī:m z.: Âlim, zeki 78a/13

dānā ve z.: Bilge ve zeki
17a/03

[=5]

ziyāde (Ar.) Fazla, çok.

z. 5a/06, 6b/09, 9b/02, 16b/07,
26b/10, 33a/09, 34b/12, 41a/09,
48a/04, 48a/06, 48b/01, 49a/04,
49a/04, 53a/13, 54a/09, 57b/06,
82a/13, 83b/10, 83b/11, 84b/02,
93b/01, 93b/07, 94a/03, 114a/06,
128b/13

z. bol-: Çok olmak 8b/02,
8b/03, 30b/09, 30b/11, 30b/12, 34b/04,

44a/09, 44a/13, 44b/06, 48a/07,
48a/09, 48a/11, 63b/12, 66a/13,
74a/02, 82a/02, 100b/08, 101b/01,
103b/10, 121b/04

z. bolma-: Çok olmamak 8b/01

z. kıl-: Çoğaltmak 6b/13,
8a/10, 31a/11, 74a/02, 116a/05

z. kıla'lma-: Çoğaltmamak
98a/02

z. kılmak: Çoğaltmak 94a/02

z. kör-: Çok görmek 14a/09,
14a/10

z. ve çendān: Çok ve fazla
4a/10

z.+dür 106b/13, 126a/07

mundın z. 103a/01

[=59]

ziyāde-ma'rifet (Ar.) Marifeti çok.

z. 124a/08

[=1]

ziyādelik (Ar.+T.) 1. Çokluk, fazlalık

2. Kâr 3. Üstünlük.

z. 6b/05

z. izde-: Üstünlük taslamak
29a/13

z. kılmā-: Kâr almamak
121b/07

z.+de 99a/07

z.+i(ziyādeligi) 8b/11, 115a/07

z.+idin(ziyādeligidin) 8b/11

z.+idindür(ziyādeligidindür)

9b/10

z.+ni 14a/07, 32b/04, 32b/05

[=11]

ziyāderek (Ar.+T.) Daha çok, daha fazla.

z. 5b/07, 10a/08

z. bol-: Daha çok olmak 77b/12

z.+dür 79b/09

[=4]

ziyān (Ar.) Zıyan, zarar.

z. 94a/02, 94a/03

belā ve z. yètmek: Bela ve zarar gelmek 95a/13

z. bol-: Zararı olmak 67b/01

z. kıl-: Zararı dokunmak

49a/10, 79a/11

z. tart-: Zarar görmek 95a/04

z.+da 93b/11

z.+dur 59a/04, 94a/04

z.+ı 96b/04

z.+ını 124b/09

fāyide ve z.: Fayda ve zarar

13b/03

menfa'at ve z.: Fayda ve zarar
96b/10, 96b/13

sūd z.: Fayda, zarar 47b/03

[=16]

ziyān-kār (Ar.+Fa.) Zararlı, zarar
görmüş.

z. bolma-: Zarar görmemek
15b/06

z. boluş: Zarar görmek 95a/06

[=2]

ziyānlıġ (Ar.+T.) Zararlı.

z. 9b/12, 15b/06, 15b/07,
49b/13

z.+dur 33a/07, 47b/08, 47b/11,
47b/12, 48a/02, 48a/13, 48b/03,
49a/09, 49b/13

[=13]

ziyāret (Ar.) Bir şeyi veya kimseyi
görmeye gitme, ziyaret.

z. kıl-: Ziyaret etmek 5a/09,
78b/09

z. kılmak: Ziyaret etmek
12b/03

z.+imġa kēl-: Ziyaretine
gelmek 25a/12

[=4]

zōr (Fa.) 1. Cebir, zulüm; güç, zor
2. Zorla, cebren.

z. 29b/10, 50a/01, 66b/03,
128b/04

z. kılmak: Zorlamak,
cebretmek 55a/01

z. 128b/04

[=5]

zuhūr (Ar.) Meydana çıkma,
görünme.

z.+ġa kēl-: Zuhura gelmek

74b/09

z.+ġa kēltür-: Zuhura getirmek
50b/07, 50b/10

z.+ıġa 111b/02

[=4]

zulm (Ar.) Zulüm, adaletsizlik.

z. 2b/13, 43a/05, 66b/04

z. kıl-: Zulmetmek 90b/09

z. kılmak: Zulmetmemek
83b/04

z. kılmak: Zulmetmek 61b/08

z. bi-dādlık: Zulüm,
adaletsizlik 56b/08

z. sitem: Zulüm, adaletsizlik
61b/03

z.+ını 124b/11

[=9]

zühd (Ar.) Takva, perhizkârlık.

z. takvā: Züht, takva 116b/13,
126a/10

z. ve tevḥīd: Züht ve tevhit
104a/08

[=3]

6.1. ŞAHİS ADLARI DİZİNİ

‘Abbās Hz. Muhammed’in amcası.

‘A. raḏia’l-lahu ‘anha) 107b/05

[=1]

‘Abdu’l-cabbār Ali Simcur (ö. 996)
zamanında Hucan şehrinin büyük âlim
ve hatiplerinden biri.

‘A. 111a/07, 111b/05, 111b/07,
112a/03, 112a/08, 112a/12

‘A.+ğa 111b/05

‘A.+nı 112a/12, 112b/08

‘A.+nınğ 111a/09, 111a/13,
111b/01, 111b/03, 111b/04

[=14]

‘Abdu’l-cabbār Ḥūcānī → ‘Abdu’l-
cabbār

‘A. 111a/05, 111a/11

[=2]

‘Abdu’l-melik Halife Memun’un
nedimi.

‘A. 109a/07

Ḳāzī ‘A.+ge 109a/04

[=2]

‘Abdu’l-melik-i ‘Askerī → ‘Abdu’l-
melik

Ḳāzī ‘A. 109a/05

[=1]

‘Abdu’llah Metinde geçen bir şahıs
adı.

‘A. 56a/06, 56a/07, 56a/09

[=3]

‘Abdu’llah Abdullah b. Abbas, sahabe.

‘A.+ğa

[=1]

Ādem Hz. Âdem.

A. ‘aleyhi’s-selām 64b/09,
84b/03

[=2]

Aḥmed Metinde geçen bir şahıs adı.

A. 9a/09

[=1]

Aḥmed-i Rāfi‘ Ali Simcur (ö. 996)
zamanında yaşamış meşhur bir kâtip.

a. 112b/11

[=1]

Aḥmed Ferīkūn Metinde hükümdar yahut üst düzey yönetici olduğu belirtilen bir şahıs.

A. 71a/06, 71a/07, 71a/08, 71a/10

A.+nınḡ 71a/06

[=5]

Aḥmed Rāfi → **Aḥmed-i Rāfi**.

A. 111a/08, 111a/09, 111b/04, 111b/08, 112b/05, 112b/07

A.+ni 111b/06, 111b/13

[=8]

Aḥmed Sa'īd Metinde üst düzey yönetici olduğu belirtilen bir şahıs.

A. 45b/02, 45b/03, 45b/04

[=3]

'Alī Hz. Ali.

Emīrū'l-mū'minīn 'A. raḡia'l-lahu 76b/06

Ḥazret-i 'Alī 7b/07, 7b/08

Ḥazret-i 'A. kerema'l-lahu veche 76a/07

Ḥazret-i 'Alī raḡia'l-lahu 'anhu 76b/05

[=5]

'Amr ibn-i Leys Horasan ve civarında hüküm sürmüş Saffārī emiri (ö. 902).

'A.+ninḡ 53b/12

[=1]

Āristālis Meşhur Grek filozofu Aristoteles.

Ā. ḡa:kīm 28a/10

[=1]

Ayāz Gazneli Sultan Mahmud'un veziri ve nedimi.

A.+ḡa 46b/03

[=1]

'Āyişe Hz. Ayşe.

Ḥazret-i 'Ā. raḡia'l-lahu 'anhā 41b/12

[=1]

'Azrā Vâmık u Azrā hikâyesinde geçen kahraman, Azra.

'A. 46b/09

[=1]

Bū 'Alī Samaniler zamanında Horasan valisi, ö. 996.

B. 111a/06, 112a/02, 112a/07, 112a/10, 112a/13

B.+ḡa 111a/13, 112a/01, 112a/13

B.+ni 111a/04

B.+ninḡ 111a/11, 112a/03

[=11]

Bū ‘Alī Sīmcūr → Bū ‘Alī

B. 111a/02

[=1]

Bukrāt Meşhur Grek hekimi
Hipokrates.

B. 17a/10, 17a/12

B. ve Eflātūn 99a/13

B.+nīng 99b/09, 99b/13,
100a/04

[=6]

Bū:zürcmühū:r İranlı hükümdar
Nûşirevân’ın veziri.

B. 17a/05, 17a/07, 21b/12,
67b/10

B.+ğa 17a/06

B.+ni 17a/03

B.+nīng 17a/01, 21b/10,
21b/10

[=9]

Ca‘fer Metinde geçen bir şahıs adı.

C. 9a/09

[=1]

Cālīnūs Antik Roma’nın en önemli
hekimlerinden Galenus.

C. 99a/10

[=1]

Dārā Şehname’de geçen meşhur İran
hükümdarı.

D.+nīng 72a/09

[=1]

Deylemī Gence ve Arran padişahı
Fazlūn’un vezirlerinden biri.

D. 106b/05, 106b/07, 106b/08,
106b/09

D.+nīng 106b/08, 106b/11

[=6]

Düldül Hz. Ali’nin atı.

D. ve Raḥş) 104a/05

D.+ni 70b/04

[=2]

Ebu’l-‘Abbās Metinde adı geçen bir
vezir.

E. 45b/09

[=1]

Ebu’l-‘Abbās Rūyānī Taberistan’da
yaşamış bir kadı.

Ḳāzī E. 90b/02

[=1]

Ebu’l-Beşer Emir Fazlūn’un
başkomutanı, Berde valisi.

E. 107a/09, 107a/12

E.+ni 107a/09

[=3]

Ebu'l-Ferec Sultan Gazneli Mahmud
zamanında Nesâ ve Bâverd
şehirlerinin yöneticisi.

E.+ni 117b/13, 118a/01

[=2]

Ebū 'Alī → Bū 'Alī

E.+ğa 111b/06, 111b/12

E.+ni 111a/12

E.+niṅ 111a/12

[=4]

Ebū Bekr Kūhistānī Gazneli Mahmud
zamanında, Abbasi halifesinin divan
kātiplerinden biri.

E. 110b/11, 111a/01

E.+ğa 110b/12

H^wāce E.+niṅ 110b/06

[=4]

Ebū Naşr Gazneli Mahmud
zamanında, Abbasi halifesinin divan
kātiplerinden biri.

H^wāce E. 110a/13

[=1]

Ebū Şekūr-ı Belhī Metinde adı geçen
bir âlim.

E. 17b/01, 37a/11

[=2]

Eflātūn Meşhur Grek filozofu Platon.

E. 15b/09, 15b/11, 16a/01,
16a/02, 47a/01

Buḳrāt ve E.+dın 99a/13

[=6]

Emīr Ebu'l-esvār Sultan Alp Arslan'ın
Ermenistan valisi, ö. 1067.

E. 18b/09, 19a/09, 19a/11

E.+niṅ 18b/06, 18b/11,
19b/06

[=6]

Emīr Ebu'l-esvār Şāvur bin Ebu'l Fażl
→ **Emīr Ebu'l-esvār**.

E. raḥmetullahi 'aleyh 18b/07

[=1]

Emīr Şerefü'l-Me'ālī Kitabın yazarı
İskender b. Keykāvūs'un amcasının
oğlu.

E. 52b/13

[=1]

Emīr Veşme 934-967 yılları arasında
Ziyariler hanedanının emiri, *Veşmgîr*.

E. 52b/12

[=1]

Ezher Horasan emiri Amr b. Leys'in
veziri.

E. 54a/01, 54a/07

[=2]

Fahrü'd-Devle Kitabın yazarı İskender b. Keykâvûs'un akrabası. 983-997 arasında Büveyhîler hükümdarlığı yapmıştır.

F. 81a/03, 81a/11, 81a/12

F.+niğ 81a/03

[=4]

Fâtıma Hz. Fatma.

F. raẓia'l-lahu 'anhümā 76b/08

[=1]

Fazlün Gence ve Arran padişahı.

F. 106b/06, 106b/08, 106b/09,
107a/11

F.+niğ 106b/05

Emîr F. 107a/09

[=6]

Felekü'l-Me'ālî Keykâvûs b. İskender'in amcası.

F. 56a/04

F.+ğa 56a/02

[=2]

Feth Metne göre Halife Mütevekkil'in gözdelelerinden biri.

F. 11a/02, 11a/05, 11a/07,
11a/08, 11a/11, 11b/01, 11b/13,
12a/01

F.+ni 11b/03, 11b/04, 11b/05,
11b/06, 11b/09, 11b/10

[=14]

Gilân Kitabın yazarı Keykâvûs'un babası İskender'in yasavulu.

G. Yasavul 31b/06

[=1]

Güştāsib Bir Fars hükümdarı.

G. 75a/01, 75a/03

[=2]

Güştāsi:b → **Güştāsib**.

G. 74b/13

[=1]

H^wāce Hâfız Meşhur İranlı şair Hâfız-ı Şirâzî.

Hâzret-i H. 117a/04

[=1]

Hārūn Abbasi halifesi Hārūn Reşîd (ö. 809).

H. 20b/10, 21a/02

[=2]

Hārūnu'r-Reşîd → **Hārūn**.

H. 20b/07

[=1]

Hüsrev İran hükümdarı Hüsrev Perviz (ö. 628).

H. 17a/02, 17a/03, 17a/06

H.+din 17a/01

H.+ning 21b/09

[=5]

Hüsrev Pervîz → **Hüsrev**.

H.+ning 16b/13

[=1]

İmām Hasan Hz. Hasan.

İ. raẓia'l-lahu 'anhu 76b/09

Emîrû'l-mü'minîn Ḥazret-i

İ.+durlar76b/10

[=2]

İmām Hüseyin Hz. Hüseyin.

Ḥazret-i İ. raẓia'l-lahu 'anhu)

76b/12

[=1]

İmām Şāfi' → **İmām Şāfi'î**.

i.+ning 23b/08

[=1]

İmām Şāfi'î Meşhur İslam hukuku
âlimi, Şafii mezhebinin kurucusu.

i.+ning 23a/11

[=1]

İsā Hz. İsa.

'İ. 9a/09

[=1]

İskender Meşhur Makedonyalı
hükümdar Büyük İskender.

İ. 13b/13, 72a/09, 77b/08,
82b/05, 120a/10, 120a/12

İ.-i Zülkarneyn 82b/03

İ.+din 77b/07

İ.+ge 72a/08

[=9]

İsmā'îl 'Abbād Metinde geçen bir
kâtip.

İ. 109b/03

[=1]

Ḳāzî Ebu'l-'Abbās Rüyānî → **Ebu'l-
'Abbās Rüyānî**.

Ḳ. 90b/02

[=1]

Ḳārūn İsraoğulları zamanında
yaşadığına inanılan, zenginliğiyle
meşhur hükümdar.

genc-i Ḳ. 57a/11

[=1]

Keykāvus Kitabın yazar, Keykāvus b.
İskender.

K. 30b/03

[=1]

Mahmūd Meşhur Gazne hükümdarı
Sultan Mahmud.

Ḥazret M.-ı āsāru'l-lah 46b/03

[=2]

Sultān M. 81a/13, 81b/07,
110a/06, 110b/04

Mes'ūd Gazneli Mahmud'un oğlu,
Gazneliler hükümdarı.

Sultān M. rahmetu'l-lahi
'aleyhi 81a/08

m. 46a/11

Sultān M.+nın 116b/01,
117b/13, 119b/02, 119b/07

Sultān M.+nın 46a/09,
118b/02

[=3]

[=10]

Maḥmūd Ġaznevī → **Maḥmūd**.

Mu'āviye Emevi Hanedanının
kurucusu, Hz. Ali'den sonraki halife.

Sultān M. 109b/13

m. 85a/07, 85a/10, 85a/12,

[=1]

85b/01

Manṣūr Temīmī Metne göre Basra
valisi Nasra'nın babası.

Ḥazret-i M.+nın 85a/06

[=5]

M.+nın 38b/01

Muḥammed Metinde geçen bir şahıs
adı.

[=1]

Mecdü'd-Devle Fahruddevle'nin oğlu,
997-1029 yılları arasında Büveyhîler
hükümdarı.

M. 9a/09

[=1]

M. 81a/04, 81a/05

Muḥammed Hz. Muhammed.

[=2]

M. 17b/09

Mehzeb Horasanlı bir eşkıya.

Ḥazret-i M. Muṣṭafā şalla'l-
lahi 'aleyhi ve sellem 101b/10

[=3]

M. 80a/13

M. irdi 80a/10

Muḥammed ibnū'l-Ḥasan el Eşkāf
Metinde geçen bir şahıs adı.

[=2]

Me'mūn 786-833 tarihleri arasında
yaşamış Abbasî halifesi.

m. 12a/04, 12a/09

[=2]

M. Ḥalīfe 25a/03, 25a/05

Muhammed Zekeriyā Ünlü hekim ve filozof Ebû Bekr Muhammed b. Zekeriyâ er-Râzî (ö. 925).

M. 16a/08, 16a/09

M.-yı hâkîm 16a/07, 44b/08, 48b/04

[=5]

Mukle Metinde adı geçen bir hükümdar.

M. 38b/11, 38b/13, 38b/13, 39a/02, 39a/03

M.+ning 38b/11, 39a/07

Pādşāh M.+ning 38b/05, 38b/07

Şāh M.+ning 38b/01

[=10]

Munzir Keykâvus b. İskender'e ve ailesine hizmetkârlık etmiş bir şahıs.

M. i.-di 73b/01

Mūsā Metinde geçen bir şahıs adı.

m. 9a/09

[=1]

Mūsā Hz. Musa

M. mên 94a/08

[=1]

Mu'tasım 794 - 842 yılları arasında yaşamış Abbasi halifesi, Harun Reşid'in oğlu.

M. Hālîfe 39b/09

[=1]

Mütevekkil 822- 861 yılları arasında yaşamış Abbasi halifesi.

M. Hālîfe) 11a/02

M.+ğa 11b/01

[=2]

Nâşır 'Alî Muhtemelen 17. yahut 18. asırda yaşamış Doğu Türkistanlı bir şair.

N. 103b/05

[=1]

Naşra Mukle zamanında Basra valisi olan kimse.

N. 38b/02, 38b/03, 38b/05, 39a/02

[=4]

Nevāyî Ali Şir Nevaî.

N. 103b/03, 103b/06

[=2]

Nüşîrevân 531 - 579 yılları arasında Sasani hükümdarı olan kimse.

N.+ning 25a/03

[=1]

Nüşîrevân-ı ‘Âdil → Nüşîrevân.

N.+niñg 24b/13, 25b/01,
28a/01

[=3]

Nüştekîn Gazneli Sultan Mesut’un
kullarından biri.

N. 46a/10

N.+ge 46b/04

N.+irdi 46b/01

N.+irmiş 46b/06

[=4]

‘Ömer Hz. Ömer.

‘Ö. ražia’l-lahu ‘anha 107b/06

‘Ö. ražia’l-lahu ‘anhu 76a/06,
76b/03

Emîrû’l-mü’mînîn ‘Ö.+dürler
76b/04

[=4]

Rahş İranlı efsanevi kahraman
Rüstem’in atı.

Düldül ve R. 104a/05

[=1]

Rebî’ ibn-i Muṭahhar Bir katip.

R. 113a/08, 113b/01, 113b/03

[=3]

Şāhib ‘Abbād Büveyhî veziri, âlim,
edip ve şair, ö. 995.

Ş. 33b/04, 33b/05, 33b/06,
33b/08, 33b/10

[=5]

Şāhib-hān → Şāhib ‘Abbād

Ş. 113a/10, 113a/13, 113b/02,
113b/02, 113b/04, 113b/05

Ş.+ğa 113a/10

Ş.+niñg 113a/09

[=8]

Şāhib Ḥalîl Metinde adı geçen bir
hükümdar.

Ş. 23b/06, 24a/01

Ş.+niñg 23a/10, 23b/04

[=4]

Şāyib 1591 - 1671 yılları arasında
yaşamış meşhur İranlı şair, Sâ’ib-i
Tebrizî.

s. 26a/09

[=1]

Selmân → Selmân-ı Pāris.

s. 76b/04, 76b/06, 76b/10

[=3]

Selmân-ı Pāris Fars asıllı sahabe,
Selmân-ı Fârisî.

S. razia'l-lahu 'anhu 76a/09,
76a/13

Ḥazret-i S. 76b/01

[=3]

Sultan Maḥmūd 998-1030 yılları
arasında hüküm sürmüş Gazneliler
hükümdarı.

S. 81a/13, 81b/07, 110a/06,
110b/04, 116b/01, 117b/13, 119b/02,
119b/07

S. Ġaznevī 109b/13

S. raḥmetu'l-lahi 'aleyhi)
81a/08

[=10]

Seyyide Kevkavus b. İskender'in
amcasının kızı, Fahrüddeve'nin eşi.

s. 81a/10

s. irdi 81a/02

[=2]

Sokṛāt Meşhur Grek filozof, Sokrates.

S. 78b/11, 78b/13

S. ḥakīm 13b/06

S.+nı 78b/10

[=4]

Süleymān Hz. Süleyman.

S. 30a/07

[=1]

Şehrbānū Sasani hükümdarı

Yezdicerd'in kızı.

ş. 76a/10, 76b/02, 76b/03,
76b/04, 76b/06, 76b/07, 76b/10,
76b/10, 76b/12

ş.+nı 76a/05, 76a/09, 76a/13

[=12]

Şemsü'l-Me'ālī Kitabın yazarı

İskender b. Keykâvus'un babası, 976 -
1012 yılları arasında Ziyariler
Hanedanı hükümdarı.

Ş. 45a/13, 56a/07, 56b/01

Ş.+din 55b/12

Ş.+ni 56a/05

[=5]

Şeyḥ Ebū Sa'īd Ebu'l-Ḥayr Metinde
adı geçen bir âlim.

Ş. raḥmetu'l-lahi 'aleyhi
44b/13

[=1]

Vāmık Vâmık u Azrâ hikâyesinin
kahramanı, Vâmık.

V.+(bol) 46b/10

[=1]

Yezdcürd 632-642 arasında hüküm
sürmüş Sasani hükümdarı, ö. 651.

Y.+niṅg 76a/05

[=1]

Yūsuf ibn-i Ya'kūb Hz. Yusuf.

Y. 'aleyhi's-selām 47a/02

[=1]

Zūlkarneyn → **İskender**.

İskender-i Z 82b/03

[=1]

6.2. MEKAN ADLARI DİZİNİ

'Arab Arabistan

'A.+ge 76a/05

[=1]

'Arafāt Mekke'nin doğusunda kalan
kutsal olduğuna inanılan dağ.

'A.+ğa 5b/08

[=1]

Bağdād Bağdat.

B. 12a/13, 73b/10, 73b/11,
109b/13

B.+da 11a/02, 12b/04

B.+nı 110a/08

B.+nıñg 110b/09

[=8]

Başra Basra.

B.+nınğ 38b/02

[=1]

Bāverd Horasan'da bir şehir.

B. 118a/01

[=1]

Berde' Kafkasya'daki Arran
vilayetinin başkenti.

B.+(berde'+vilāyeti) 107a/09

B.+ge 107a/12

B.+nınğ 107a/10

[=3]

Buḥārā Buhara.

B.+ğa 45b/03

B.+lığ 45b/01

B.+nınğ 5b/05

[=3]

Dāmḡān Bugün İran sınırlarında kalan
bir şehir.

D.+ğa 82b/05

[=1]

Ġaznīn Gazne.

Ġ.+de 119b/07

Ġ.+ge 110a/09, 110b/09,
118a/03, 118a/06, 118a/06

[=6]

Gence Bugün Azerbaycan sınırları
içerisinde kalan bir şehir.

G. 19a/13

G.+de 19a/03

G.+ge 18b/08

[=3]

Ġilān İran'da bir şehir.

G. şehri) 37b/10

[=1]

Gürgān Bugün İran sınırları içerisinde
kalan bir şehir.

G. 19a/04, 45b/05, 19b/01

[=3]

Hindu:stān Hindistan.

H. 18b/08

[=1]

Ḥorāsān İran'ın doğusunda kalan bir
eyalet.

Ḥ. 53a/07

Ḥ.+da 80a/09

Ḥ.+ğa 53b/13

Ḥ.+nınğ 54a/06, 111a/02

Emīr-i Ḥ. 111b/05, 112b/06,
112b/08

Emīr Ḥ.+ğa 111b/11, 112b/04

Emîr-i H.+nınġ 112a/02	[=2]
[=11]	Nesā Horasan'da bir şehir.
Hūcān Nişabur'a baġlı bir belde.	N. 118a/01, 118a/01, 118a/05
H.+nınġ 111a/06	[=3]
[=1]	Nişābūr Bugün İran sınırları içinde kalan bir şehir.
ʿIrāk Irak.	N.+ġa 112a/01
ʿi. 53a/08	N.+da+irdi 111a/02
[=1]	[=2]
Isfahān İran'da bir eyalet.	Rey Bugün İran sınırları içinde kalan bir şehir.
I.+ġa 81a/07	R. 28b/08, 81a/07
[=1]	R. şehri) 81a/01, 81a/12
Kaʿbe Kabe.	[=4]
Hāne-i K.+ni 5a/09	Rūm Anadolu.
[=1]	R. 18b/09, 39b/09, 75a/02, 119b/11
Ḳuhistān İran'da bir vilayet.	R.+da irdi 75a/07
Ḳ. 81a/07	R.+dın 17a/01
[=1]	R.+ġa 75a/05
Māverāūʿn-nehr Ceyhun ve Seyhun Nehirleri arasında kalan bölge.	R.+nınġ 49a/11
M. 105a/13	[=8]
M.+nınġ 111a/09	Şemerķand Bugün Özbekistan sınırlarında kalan bir şehir.
[=2]	Ş. 110a/01
Muşıl Musul.	Ş.+dın 110a/03
M. 73b/08	
M.+ge 73b/09	

Ş.+ge 110a/05

[=3]

Şām Bugün Suriye sınırları içinde kalan bir şehir.

Ş. 73b/08

[=1]

Ṭaberistān İran'ın kuzeyindeki bir bölge.

t.+da 90b/01

[=1]

Ṭūr Hz. Musa'nın üzerinde Allah ile konuştuğuna inanılan efsanevi dağ.

Ṭ. 94a/08

[=1]

Zengān Bugün İran sınırları içinde kalan bir şehir.

Z. 23a/09, 23a/10

[=2]

7. SONUÇ

Tarihî bir metni okumak ve neşre hazır hâle getirmek; o metnin içinde yazıldığı çağ; çağın gelenek, görenek ve kültürünü, yani ruhunu, yazarının bağlı bulunduğu sınıfı ve bu sınıfın dünyaya bakışını iyi kavramakla mümkündür. Tabii, bir metnin yazıldığı çağ, çağın ruhunu ve yazarının dünyaya bakışını kavramak da yine o çağ, o çağın ruhunu ortaya koyan metnin neşriyle mümkün olmaktadır; zira bugün geçmişten elimize kalan metinler haricinde bir kaynak yoktur. Bu döngüsellik çemberinin çapı, daha fazla tarihî metnin neşriyle genişlemekte; böylece geçmişi daha tutarlı ve titiz şekilde yeniden kurgulamak imkân dâhiline girmektedir.

Doğu Türkçesiyle Kâbûsnâme tercümesi; giriş mahiyetinde bir inceleme, imlâ özellikleri, transkripsiyonlu metni, Türkiye Türkçesine aktarımı ve diziniyle çalışılmıştır. Bu çalışma, eser üzerinde yapılacak yorum ve tahlil çalışmaları için bir temel teşkil etmekte, geçmişin yeniden, daha tutarlı ve titiz şekilde kurgulanmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca eserin Eski Anadolu Türkçesi devrinde de tercümelerinin olması, bu çalışmayı karşılaştırmalı lehçe çalışmaları açısından da cazip kılmaktadır.

8. KAYNAKÇA

AKYÜZ F. D. (2015), *Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kabus-nâme Tercümesi(44a-90b)(Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

AYVERDİ İ. (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

BAKIRCI F. (2015), *Doğu Türklük Sahasında Gül ve Bülbül: Salâhî, Gül ü Bülbül I*, Saarbücken: Türkiye Alim Kitapları Yayınları.

BAKIRCI F. (2018), “Ali Şir Nevâyî’nin *Mahbûbu’l-Kulûb*’unun Etkisinde Yazılmış Bir Risale”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Haziran, (Yayın Aşamasında).

BIRNBAUM E. (1981), *The Book of Advice by King Kay Kā’us ibn Iskander, The earliest Old Ottoman Turkish Version of his Ḳābūs-nāme*, Sources of Oriental Languages and Literatures, 6, (ed. Şinasi Tekin - Gönül Alpay Tekin) Harvard: Harvard University Printing Office.

BOSWORTH C. E. (1997), “Kay Kā’ūs b. Iskandar”, *Encyclopedia of Islam*, vol. 4, 815, Leiden: E. J. Brill.

BROWNE E. G. (1956), *A Literary History of Persia, Volume II From Firdawsî to Sa’di*, Cambridge: Cambridge University Press.

BRUJİN J. T. P. (2010), “Kaykāvus b. Eskandar”, *Encyclopedia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/kaykavus-onsor-maali> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).

CEYHAN A. (1997), *Bedr-i Dilşad'ın Murad-namesi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

CLAUSON G. (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford: Clarendon Press.

ÇAĞRICI, M. (2013), “Mahbûbü'l-Kulûb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 27, 328-329.

ÇELİK, B. (2012), “Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)”, *History Studies: International Journal of History*, 4 (4), ss. 65-89.

DOĞAN E. (2016), *Keykâvus bin İskender bin Veşmgîr, Kâbûs-nâme(Giriş-Notlar-Metin-Sözlük/Dizin-Tıpkıbası)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DOĞAN E. (2011), “Emir Süleyman Dönemi Şairlerinden Akkadıoğlu'nun Kâbusnâme Tercümesi ve Nüshaları Üzerine”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8/1, Mart: 7-24.

ECKMANN J. (1963), “Çağatay Edebiyatının Son Devri(1800-1920)”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 121-156.

ECKMANN J. (2017), *Çağatayca El Kitabı*, çev. Günay Karaağaç, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GÖKYAY O. Ş. (2007), *Keykâvus Kabusnâme*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

GÜNEŞ A. (2001), *Kabusname'nin Bilinen İlk Türkçe Çevirisi(Giriş-Metin-Dizin)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

KAÇALIN M. (2012), *Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıkları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KANAR M. (2008), *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.

KARGI-ÖLMEZ, Z. (1993), *Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

KAŞGARLI M. S. (2002), "Uygur Türkleri Edebiyatı", *Türkler*, 20, 520-542, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

KLEINMICHEL S. (2000), "Turks – Caghatay literature in Eastern Turkestan and New Uyghur literature", *Encyclopedia of Islam*, vol X, Leiden: Brill.

KÖPRÜLÜ F. (1945), "Çağatay Edebiyatı", *İslam Ansiklopedisi*, 3, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 270-323.

LEVY R. (1951), *A Mirror for Princes, The Qābūs Nāma by Kai Kā'ūs ibn Iskandar, Prince of Gurgān*, London: The Cresset Press.

MERÇİL E. (2013), "Ziyârîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44, 498-499.

MEREDITH-OWENS G. M. (1959), *Temporary Handlist of Turkish Manuscripts in the British Museum 1888-1958*, London: British Museum.

NECİP E. N. (2008), *Yeni Uygur Sözlüğü*, çev. İklil KURBAN, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

PALA İ. (2006), "Nasihatnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32, 409-410.

RICHTER-BERNBURG L. (2001), "Plato of Mind and Joseph of Countenance. The Notion of Love and the Ideal Beloved in Kay Kā'ūs b. Iskandar's Andarznâme", *Oriens*, 36, 276-287.

SAMUK O. (2012), *Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kabus-nâme Tercümesi(1b-43b)(Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

SHAKED S. – SAFA Z. (2011). “Andarz”, *Encyclopedia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/andarz-precept-instruction-advice> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).

SHWARZ H. G. (1992), *An Uyghur-English Dictionary*, Washington: Western Washington University.

TOSUN N. (2011), *Türkistan Dervişlerinden Yadigâr: Orta Asya Türkçesiyle Yazılmış Tasavvufî Eserler*, İstanbul: İnsan Yayınları.

ÜNLÜ S. (2013), *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

YİĞİT A. (2011), “İlm-i Fûrusiyet” İsimli Baytarnamenin Veteriner Hekimliği Tarihi, At Yetiştiriciliği ve Hastalıkları Açısından İncelenmesi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi.

TAŞAĞIL A. (2012), “Türkistan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 41, 556-560.

ÖZGEÇMİŞ

22.02.1991 tarihinde Bursa’da doğdum. Emek İlköğretim Okulu’nda ve Bursa Anadolu Kız Lisesi’nde ilk ve orta öğrenimimi tamamladım. 2010 senesinde Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girdim. 2011 senesinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’ne yatay geçiş yaptım. Lisansa devam ederken formasyon eğitimi aldım. 2015 senesinde lisans eğitimimi burada tamamladım ve aynı üniversitede Eski Türk Dili alanında yüksek lisans eğitimime başladım. 2017 senesinde Erasmus+ programıyla Almanya’ya, Bamberg Üniversitesi’ne gittim. 2018 senesinde Gelişim Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak işe başladım. İyi derecede İngilizce, orta derecede Almanca biliyorum.

